ut-Hun New Testament

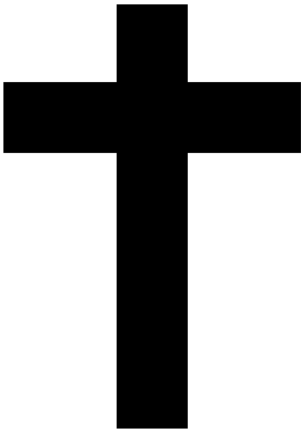

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

ut-Hun New Testament

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hun-Saare

Contributor: WBT Central Zone

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc. in cooperation with the Ụt-Hun Bible Translation Project
All rights reserved. The New Testament in ụt-Hun (Eastern Dukawa)
All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
4b40cd80-7cb8-5d3d-8563-557f030f99d7

Contents

Matiyos 1
Markus 70
Ruka 112
Yohana 177
Sẹngẹ-mọ 225
Roma-nẹ 287
1 Korinti-nẹ 315
2 Korinti-nẹ 343
Garatiya-nẹ 360
Apisu-nẹ 370
Piripi-nẹ 380
Korosiya-nẹ 387
1 Tasaronika-nẹ 395
2 Tasaronika-nẹ 401
1 Timoti 404
2 Timoti 413
Titus 420
Pirimọn 424
Yahuda-nẹ 426
Yakubu 448
1 Bitrus 456
2 Bitrus 464
1 Yohana 469
2 Yohana 476
3 Yohana 477
Yahudas 479
Ụt-Hyangan 482

Takụrda-o
Matiyos

Rem-se rǫ n-mẹ à:

Baag-o Yẹso Kiristi ụn mat-ǫ ụn wụ nẹ *1:1—2:23*
Sẹngẹ-m Yohana Wa-m-Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ *3:1-12*
Yo'os ụn Yẹso m-hǫ ụn meger-tǫ ụn wụ nẹ *3:13—4:11*
Sẹngẹ-m Yẹso n-mẹ ụn hun-nẹ o-Gariri *4:12—18:35*
Cir-mǫ Gariri ha-mǫ o-Urusharima *19:1—20:34*
Hǫ-ụt ta'yoor-tǫ ụr-kǫm yow yow o-Urusharima nẹ *21:1—27:66*
M-inẹ ụt-marimar ụn m-rwụụn nẹ cas mǫ ụn Wan-Kǫyan *28:1-20*

Baag-o Yẹso Kiristi
(Ruka 3:23-38)

1 Takụrda-ǫ ụn baag-o Yẹso **Kiristi**.* Wụ ụn rwụụn ụn baag-o ko-Gwǫmo
Dawuda ụn **Ibrahi** nẹ.
2 **Ibrahi** matụrụ **Ishaku**,
Ishaku matụrụ **Yakubu**,
Yakubu matụrụ **Yahuda** ụn sẹk-yẹ yẹ ụn wụ nẹ.
3 **Yahuda** nẹ wụ matụrụ Perez ụn Zera (inu ụn yẹ Tamar).
Perez matụrụ Hẹzụron,
Hẹzụron matụrụ Aram,
4 Aram matụrụ Aminadab,
Aminadab matụrụ Nashon,
Nashon matụrụ Sarmon.
5 Sarmon matụrụ Bo'az (inu ụn wụ Rahab),
Bo'az matụrụ Obẹd (inu ụn wụ Rutu),
Obẹd matụrụ **Jẹssẹ**.
6 **Jẹssẹ** matụrụ ko-Gwǫmo **Dawuda**.
Dawuda matụrụ **Suremanu** (inu ụn wụ ne'a Uriya ro gagẹ wụ).
7 **Suremanu** matụrụ Rẹhebowam,
Rẹhebowam matụrụ Abija,
Abija matụrụ Asa,
8 Asa matụrụ Jẹhoshapat,
Jẹhoshapat matụrụ Jẹhoram,
Jẹhoram matụrụ Uzziya.
9 Uzziya matụrụ Jǫtam,
Jǫtam matụrụ Ahaz,
Ahaz matụrụ Hẹzẹkiya,
10 Hẹzẹkiya matụrụ Manase,
Manase matụrụ Amon,
Amon matụrụ Jǫsaya.
11 Jǫsaya matụrụ Jẹkǫniya ụn hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ, cin ba a ụn kụụs yẹ
m-gụw sǫ ụn dak-ǫ o-**Babira**.†
12 Bǫ a wǫttẹ yẹ o-**Babira** à,
Jẹkǫniya matụrụ Shetiyer,
Shetiyer matụrụ Zẹrubabẹr,
13 Zẹrubabẹr matụrụ Abihudu,

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **Bǫr-o gaan:11 1:6-11** Hyen komo: 2Gwm 24:14-15; 2Nom 36:10; Irmi 27:20.

Abihudu matu̱rụ̱ E̱riyakim,
E̱riyakim matu̱rụ̱ Azǫr.
14 Azǫr matu̱rụ̱ Zadǫ̨k,
Zadǫ̨k matu̱rụ̱ Akim,
Akim matu̱rụ̱ Eriwuda,
15 Eriwuda matu̱rụ̱ E̱rẹyazar,
E̱rẹyazar matu̱rụ̱ Matana.
Matana nę̣ wụ̱ matu̱rụ̱ **Yakubu**.
16 **Yakubu** matu̱rụ̱ **Yusuhu** campǫ **Meri**,
Meri inu Yẹso wụ̱ a m-zę̣ę̣ **Kiristi** à.
17 Cir-mǫ ų̣n zaman-o **Ibrahi** ha-mǫ ų̣n yo ma ko-Gwǫmo **Dawuda**, zaman-ų̣s ǫp-ų̣s nass-se [14]. Zẹę̣n-mǫ ų̣n ko-Gwǫmo **Dawuda** ha-mǫ ų̣n da-ǫ a kų̣ų̣sę̣ **Isra**-nę̣ m-gų̣w o-**Babira** à, zaman-ų̣s ǫp-ų̣s nass-se [14]. Komo da-ǫ a kų̣ų̣sę̣ yę̣ à, ha-mǫ ų̣n da-ǫ a matę̣ **Kiristi** à, zaman-ų̣s ǫp-ų̣s nass-se [14] komo.

A makt Yẹso Kiristi
(Ruka 2:1-7)

18 Mat-o Yẹso **Kiristi** ǫ ka. Da-ǫ **Yusuhu** ro ų̣n hoob-o **Meri** inu Yẹso nę̣ ų̣t-ge à, cin ba a ų̣n gegų̣ yę̣ ų̣t-ge, a 'wǫssų̣rų̣ wụ̱ rǫ ų̣r-uub nę̣ de ų̣n **Kų̣kt-ǫ Shir**.‡
19 Wan-ryap-de ų̣n wụ̱ **Yusuhu** kashi ų̣n nę̣t-wụ̱, wụ̱ rǫ ų̣n nomę̣ ų̣n **karamsa**-ǫ ų̣n **Yahuda**-nę̣ o-dǫrǫttę̣. Komo wụ̱ cǫn wụ̱ 'ye **Meri** m-'ę̣ n-mę̣ ų̣n hun-nę̣ á, wụ̱ nǫmų̣rų̣ ų̣s-barag wụ̱ ho'ostụ̱ wụ̱ wukussę̣ ba ų̣n nap-ǫ ų̣n nę̣t.
20 Amba wụ̱ rǫ ų̣n ká barag-se, wan-tǫm-wụ̱ Wan-Kǫyan rwụ̱ų̣nų̣rų̣ wụ̱ rụ̱rụ̱ wụ̱ n-tę̣ o-bo, wụ̱ zẹę̣rų̣ wụ̱, "**Yusuhu** baag-o ko-Gwǫmo **Dawuda**, taase o hǫgę̣ gyę̣r-ǫ ų̣n dę̣k ų̣n **Meri** ne'a ru, remen ká uub-de, de ų̣n **Kų̣kt-ǫ Shir** de.
21 Wụ̱a met wà, wǫa ę̣gų̣ wụ̱ ų̣r-jin *Yẹso*. Wata **wan-Gwụ̱** remen wụ̱ wụ̱ he m-gu ų̣n hun-nę̣ be-de ų̣n **ba'as-tǫ** ų̣n yę̣.§"
22 Ka rii-yo ų̣n kǫr kap remen a shoostę̣ rii-yo Wan-Kǫyan rwǫrę̣ à, cin n-ga nę̣ ų̣n nu-ǫ ų̣n **wan-Rwǫr ų̣n Ma-tǫ ShirIshaya** ų̣nze,
23 "Wan-ne'a-wụ̱ napę̣ campǫ á wụ̱a nom ų̣r-uub,
wụ̱a met wà, wan-campǫ.
Komo a ę̣gų̣ wụ̱ ų̣r-jin *Imanuwę̣r.*"*
Ka jin-de *Imanuwę̣r* de rǫ, *Shir rǫ be-ų̣r gaan ų̣n na nę̣.*
24 Bǫ **Yusuhu** zụ̱tụ̱tę̣ ka rew-mǫ à, wụ̱ nǫmų̣rų̣ yo wan-tǫm-wụ̱ Wan-Kǫyan zee wụ̱ à. Wụ̱ gaarụ̱ ne'a ų̣n wụ̱ **Meri**.
25 Amba wụ̱ nap wụ̱ ne'a á, sę̣ da-ǫ wụ̱ messę̣ wà ų̣n wụ̱ à wan-campǫ. **Yusuhu** egų̣ wụ̱ komo ų̣r-jin *Yẹso*.†

Bǫr-ų̣s yoor

Gas-de ų̣n ya-ų̣s-nap sǫ ų̣r-hǫran

1 Da-ǫ ko-Gwǫmo **Herę̣** ro ų̣t-gwǫmo à, a matę̣ Yẹso ų̣n bǫ-ǫ o-Bę̣tarami, ǫ rǫ n-mę̣ ų̣n dak-ǫ o-Judiya à. Bǫ ų̣n mat ų̣n wụ̱, hun-nę̣ ya-ų̣s-nap rwụ̱ų̣nų̣rų̣ sǫ ų̣r-hǫran yę̣ haanų̣rų̣ o-Urusharima.

---

‡ **Bǫr-o gaan:18 1:18** Hyen komo: Ruka 1:27.
§ **Bǫr-o gaan:21 1:21** Hyen komo: Ruka 1:31.
* **Bǫr-o gaan:23 1:23** Hyen komo: Isha 7:14.
† **Bǫr-o gaan:25 1:25** Hyen komo: Ruka 2:21.

2 Yẹ citụrụ hun-nẹ o-cot, “¿Kenẹ ka wà-wụ a matẹ à rǫ, wụ he m-warag
ko-Gwǫmo nǫ **Yahuda**-nẹ à? Tẹ nak a makt wụ remen tẹ hyanag rẹgẹn-yo
ụn wụ indụntẹ ụr-hǫran, komo tẹ ụn haan, tẹ kwụktẹ be-de ụn wụ, tẹ ye'et
wụ m-sẹk.”
3 Bǫ ko-Gwǫmo **Herẹ** hǫgụtẹ a makt wà-wụ he m-rẹ ụt-gwǫmo à, hur-de
ụn wụ naasụrụ dẹẹn, ụnze wụ ken ko-Gwǫmo wụa dek kwụụr-ǫ ụn wụ.
Kaanẹ komo hur-de ụn kǫǫb-nẹ yẹ ụn wụ kap naasẹ dẹẹn.
4 Wụ karaksụrụ kap ǫ ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de**
o-karamsa nẹ. Ka da-de wụ citụrụ yẹ be-de **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** zee
a met **Kiristi** à.
5 Yẹ shasụrụ wụ, “Ụn bǫ-ǫ o-Bẹtarami, n-mẹ ụn dak-ǫ o-Judiya. Tẹ nak
remen kaanẹ **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** gẹnẹ ụs-hak dẹẹn se argẹ à, **wan-**
Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir zẹẹg:
6 “ ‘Nǫ hun-nẹ yẹ o-Bẹtarami ụn dak-ǫ o-Judiya,
wan-gaan be-ụr nǫ a warag caari-wụ ụn ko-Gwǫmo,
Komo wụa dǫrụttẹ hun-nẹ re **Isra**-nẹ
bǫ wa-ụt-gụt rǫ m-dǫrụttẹ ụn gụt-tǫ ụn wụ à.
Remen kaanẹ bǫ-o nǫ a warag
caari-ǫ o-bǫ ụn dak-ǫ o-Judiya.’* ”
7 Bǫ **Herẹ** hǫgẹ kaanẹ à, wụ agnụrụ ká ya-ụs-nap-yẹ, yẹ rwụụnẹ sǫ ụr-
hǫran à. Wụ citụrụ yẹ wukussẹ, remen wụ nept hond hond da-ǫ yẹ hyanẹ
ká rẹgẹn-yo à.
8 Bǫ yẹ rụrụtẹ wụ à, wụ tǫmụrụ yẹ ha-mǫ o-Bẹtarami, wụ zee, “Ha nǫ
cekrendụ mẹ ma-tǫ ụn ká wà-wụ cẹẹn. Ụn ra-ǫ nǫ hyentẹ wụ à, nǫ mụụn,
nǫ rụrụ mẹ, remen mẹ ụn ce re ụm heet m-kwụktụ wụ.”
9 Komo bǫ yẹ komtẹ hǫgẹ ụn ma-tǫ ụn ko-Gwǫmo à, yẹ argụ arag-mǫ
ụn yẹ. Ụn cǫw-yo ụn yẹ, yẹ hyanụrụ ká rẹgẹn-yo, yo yẹ hyanẹ ụr-hǫran à.
Zak-o hǫǫrụ yẹ dẹẹn bǫ yẹ hyanẹ yo komo à. Ká rẹgẹn-yo rǫ ụn co-ǫ ụn
yẹ, yẹ rǫ yo m-dǫrẹ har yo haarụ yo ẹsụrụ o-Bẹtarami be-de wà ro à.
10 Bǫ yẹ hyentẹ o-rẹgẹn à, mẹn-tǫ ụn yẹ shiirụ o-zak dẹẹn.
11 Ka ya-ụs-nap-yẹ cǫwụrụ o-hur. Yẹ hyanụrụ wà ụn inu ụn wụ nẹ **Meri**,
yẹ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ, yẹ nomụrụ wụ ụr-bǫngǫn. Ka da-de, yẹ
rwụntụrụ ba-tǫ ụn yẹ, tǫ ụn hwǫr. Yẹ ya'ụrụ wụ o-zinariya, ụn tǫ ken
saw-tǫ m-shi'igin tǫ nẹ tǫ, a m-aag “ụt-**parakanse** à” ụn m-nǫw nẹ mǫ a
m-aag “o-**mur**” nẹ à.
12 Yẹ wargụrụ ụn dak-ǫ ụn yẹ ụn cǫw-o hǫr-yo, remen Shir ka'aksụtụ yẹ
m-bo yẹ jar yẹ warag be-ụr **Herẹ** á.

Yusuhu nẹ ụn Meri sǫmǫg ha-mǫ ụn dak-ǫ o-Masar

13 Bǫ ka ya-ụs-nap-yẹ aragsụtẹ à, wan-tǫm-wụ Wan-Kǫyan rụrụ **Yusuhu**
n-tẹ m-bo, **wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ, “Inẹ, o dek ka wà-wụ ụn inu ụn wụ
nẹ, nǫ som ha-mǫ ụn dak-ǫ o-**Masar**. Nǫ she'et rẹẹnǫ, sẹ ụm zẹẹg nǫ jo'on,
remen karma-nẹ **Herẹ** a hoob ka wà-wụ, remen yẹ hoot wụ.”
14 **Yusuhu** inụrụ wụ dẹkụrụ ká wà-wụ ụn inu ụn wụ nẹ ká tẹt-mǫ, wụ
nekụrụ dak-ǫ o-**Masar**.
15 Wụ she'etụrụ rẹẹnǫ o-**Masar** sẹ da-ǫ **Herẹ** marẹ à. Tǫ ka ụn kor remen
a shootẹ rii-yo Wan-Kǫyan rwǫrẹ à ụn nu-ǫ ụn **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**
ụnze, “Ẹs-mǫ o-**Masar** ụm agnẹ wà re.”†

---

* **Bǫr-ụs yoor:6 2:6** Hyen komo: Mika 5:2. † **Bǫr-ụs yoor:15 2:15** Hyen komo: Hosẹ 11:1.

Karma-nẹ Herẹ hoomtẹ yakar
yan-campǫ-nẹ ụn dak-ǫ o-Bẹtarami

16 Bǫ **Yusuhu** ụn ya-den-ǫ ụn wụ nẹ aragsụtẹ so ụn dak-ǫ o-**Masar** à,
ko-Gwǫmo **Herẹ** napụrụ ụnze wẹẹr-se ká ya-ụs-nap-yẹ nomo wụ. Remen
kaanẹ wụ swǫǫrụ ụs-ryaab dẹẹn. Wụ baksụrụ da-ǫ ká ya-ụs-nap-yẹ rụrẹ
wụ yẹ hyanag ka rẹgẹn-yo à. Wụ tǫmụrụ karma-nẹ yẹ hoom yakar yan-
campǫ-nẹ kap yẹ rǫ o-Bẹtarami à ụn riib-se ụn ǫ nẹ, cir-mǫ ụn yan-hak-ụs
yoor ha-mǫ n-dak, hond hond-mǫ ụn ká da-ǫ ya-ụs-nap-yẹ rụrụ wụ ma-tǫ
ụn ká wà-wụ à.
17 Ụn kaanẹ a shoosẹ rii-yo a rwǫrẹ ụn nu-ǫ ụn ko-**yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ**
Shir Irmiya, ụnze,
18 "A hǫgụtẹ ụs-'wǫn ụn bǫ-ǫ o-Rama,
'wǫn-se ụn tụk-mǫ ụt-mẹn dẹẹn.
Rahira rǫ ụs-'wǫn remen yakar-yẹ ụn wụ,
Wụ kwangụtẹ ụt-kwẹẹmsẹ
remen yakar-yẹ ụn wụ merestẹ."‡

M-jo'on so ụn dak-ǫ o-Masar
ha-mǫ ụn bǫ-ǫ o-Nazaret

19 Bǫ **Herẹ** merestẹ à, wan-tǫm-wụ Wan-Kǫyan rụrụ **Yusuhu** n-tẹ m-bo
o-**Masar**,
20 **wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ **Yusuhu**: "Inẹ, o dek ka wà-wụ ụn inu ụn
wụ nẹ, o warag dak-ǫ o-**Isra**, remen n-ga yẹ ro ụn hoob-ǫ ụn wà yẹ hoot
wụ à, yẹ merestẹ."
21 **Yusuhu** inụrụ, wụ dekụrụ wà ụn inu ụn wụ nẹ, wụ wargụrụ dak-ǫ
o-**Isra**.
22 Amba bǫ **Yusuhu** hǫgụtẹ wà **Herẹ**, wata, Arkirayǫs wụ rǫ ụn gwǫmo-
tǫ o-Judiya dekstẹ kwụụr-o Tato ụn wụ à, wụ hǫgụrụ o-gyẹr wụ waragtẹ
rẹẹnǫ. Amba bǫ Shir ka'aktụ wụ ụn m-bo à, ụnze wụ jar wụ he o-Judiya á
wụ hessụrụ ha-mǫ o-Gariri.
23 Wụ she'etụrụ ụn bǫ-ǫ o-Nazaret,§ remen a shoostẹ́ rii-yo a rwǫrẹ ụn
nu-ǫ ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** à ụnze, "A eeg wụ ko-ya-o-Nazaret."

Bǫr-ụs tet

Kǫ'ǫt-o Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nẹ m-hǫ
(Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

1 Ụn ká da-ǫ ǫ, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**, taknẹ sẹngẹ-mǫ
ụn wụ. Wụ kǫ'ǫtẹ Ma-tǫ Shir o-dákár ǫ ụn dak-ǫ o-Judiya.
2 Wụ rǫ m-zẹẹ, "Yagụ nǫ nǫm **ụr-ba'as**, nǫ mụụn be-de Shir, remen
Gwǫmo-tǫ Shir* nomsụntẹ yow yow."
3 **Yohana** wụ **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nǫmẹ ma-tǫ ụn wụ, ụn
hak-se n-jim. **Ishaya** zẹẹg,
"Wụ ken wụ rǫ ụn eeg-se ụn hun-nẹ o-dákár
yẹ haan yẹ hǫgẹ wụ.
Wụ rǫ m-zẹẹ, 'Ja'asụ nǫ Yawe o-cǫw wụ haantẹ.

---

‡ **Bǫr-ụs yoor:18 2:18** Hyen komo: Irmi 31:15. § **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Mark 1:24; Ruka 2:39; Yoha 1:45. * **Bǫr-ụs tet:2 3:2** ụt-Girik: Gwǫmo-tǫ n-Tǫn shir, komo n-tǫn Mati 3:2; 4:17; 5:3,10,19,20; 7:21; 8:11; 10:7; 11:11-12; 13:11,24,31,33,44,45,47,52; 16:19; 18:1,3,4,23; 19:12,14,23; 20:1; 22:2; 23:13; 25:1.

Ja'asụ nǫ wụ o-cǫw tẹtẹ.' "†

4 Matuku-de **Yohana** cǫpẹ à, ụn can-se o-dorom a cẹẹ ǫ. Wụ gak hap-yo
o-ka ụn byon-o ụn wụ. Rii-yo m-rẹ yo ụn wụ yẹgẹ-'e yẹ ụn wụụg-mǫ ụn sǫ
nẹ.‡
5 Hun-nẹ haanụrụ rwụụn-mǫ ụn bǫ-ǫ o-Urusharima ụn yẹ o-Judiya nẹ
kap, komo ụn kap riib-se ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda nẹ. Yẹ ụn haan yẹ hǫgụtẹ́
Yohana o-dákár.
6 Yẹ rǫ m-rwǫr ụn **ba'as-tǫ** ụn yẹ, komo **Yohana** rǫ yẹ m-**yo'os m-hǫ** ụn
Rǫǫg-ǫ o-Joda.
7 Amba bǫ **Yohana** hyentẹ **Parisa**-nẹ ụn **Saduki**-nẹ dẹẹn yẹ rǫ m-haan
remen wụ yo'ostụ́ yẹ m-hǫ à, wụ zẹẹrụ yẹ, "Nǫ m-raab nẹ ụntụn yakar-yẹ
ụn herhyat! ¿Wa rụrẹ nǫ nẹ nǫ som swǫ ụr-kǫǫb ǫ Shir rǫa 'ye nǫ à?§
8 Nǫm nǫ rem-se a hettẹ m-nap ụnze nǫ yagụtẹ nǫm **ụr-ba'as** à. Ka
da-de, nǫ haan remen ụm yo'ostụ́ nǫ m-hǫ.
9 Taase nǫ nom ụs-sẹs ụn hǫǫg-m nǫ ụnze **Ibrahi** wụ rǫ Tato nǫ. Tǫka
tǫa ruut nǫ á. Mẹ nǫ m-rụrẹ, Shir a hoks nomẹ ụn **Ibrahi** yakar ụn ka
ta'ar-tǫ. (Ụregẹ wụ cǫnǫg).*
10 Shir rụ'ụstẹ nu-ǫ ụr-yar ǫ ụn piish ụt-ma ụn 'wụn-de o-'yo. 'Yo-yo matẹ
yakar-yẹ ụr-bon á, a kups yo a jorbẹ o-ra. Kaanẹ Shir he 'ya ụn hun-nẹ
ụr-kǫǫb yẹ yagẹ nǫm ụn rii-yo depẹ à.†"
11 Ka da-de **Yohana** zẹẹrụ hun-nẹ, "Mẹ dẹ m-hǫ mẹ nǫ m-yo'os, remen
a nept nǫ yagụtẹ nǫm **ụr-ba'as**. Amba wụ argụ mẹ ụt-gǫs à wụ rǫǫn ụn
jim ụn de, kǫ ka'antẹ-tǫ ụn wụ mẹ bo'os ụm us tǫ á. Wụ he nǫ m-yo'os ụn
Kụkt-ǫ Shir, o-ra nẹ komo.
12 Wụ rǫ ụn kǫk-de ụn wụ nẹ de m-jer, wụa jer hyo-yẹ ụn wụ. Komo wụ
karaksẹ hyo-yẹ ụr-bon, wụ rụ n-mẹ ụn byo-de ụn wụ, amba wụa tụks ka
nu-tǫ o-ra ǫ a hoks m-ryomos á."

Yohana yo'ostẹ Yẹso n-tẹ m-hǫ
(Mark 1:9-11; Ruka 3:21-22)

13 Ụn ka da-ǫ Yẹso rwụụnẹ ẹs-mǫ o-Gariri, wụ haarụ ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda.
Wụ ụn ha remen **Yohana** yo'ostụ́ wụ m-hǫ.
14 **Yohana** cǫnụrụ wụ m-wẹn. Wụ zẹẹrụ Yẹso, "Mẹ, wụ rǫ o-hoob o
yo'ostụ́ mẹ m-hǫ à, ¿ya rwǫ'ẹ o hettẹ m-haan be ụn de ụm yo'ostụ wǫ? O
jiishtụ mẹ. Wǫ depẹ o yo'os mẹ m-hǫ."
15 Amba Yẹso shasụrụ wụ, "Ụn ka da-ǫ wǫ depẹ o yo'os mẹ m-hǫ. Kaanẹ
rǫ ụr-bon nẹ remen a shoostẹ myet ǫ ụn rii-yo Shir cǫnẹ à." Bǫ **Yohana**
hǫgụtẹ kaanẹ à wụ yo'osụrụ Yẹso m-hǫ.
16 Remen kaanẹ **Yohana** yo'osụrụ Yẹso m-hǫ. Bǫ Yẹso rwụntẹ m-hǫ à,
da-o gaan, Tǫn-o tikshirụ. Yẹso hyanụrụ **Kụkt-ǫ Shir** rǫ m-kergụnẹ ụn
sha-mǫ o-gorop, har ǫ cirụrụ n-tǫn ụn wụ.
17 Ka da-de Shir tẹprụnụrụ zee-mǫ n-Tǫn o-shir, "Wụ ka wụ rǫ Wà re,
wụ mẹ m-cǫn à. Wụ mẹ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn wụ dẹẹn à.‡"

---

† **Bǫr-ụs tet:3 3:3** Hyen komo: Isha 40:3 (ụt-Girik).
‡ **Bǫr-ụs tet:4 3:4** Hyen komo: 2Gwm 1:8.
§ **Bǫr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Mati 12:34; 23:33.
* **Bǫr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Yoha 8:33.
† **Bǫr-ụs tet:10 3:10** Hyen komo: Mati 7:19.
‡ **Bǫr-ụs tet:17 3:17** Hyen komo: Taka 22:2; Bǫng 2:7; Isha 42:1; Mati 12:18; 17:5; Mark 1:11; Ruka 9:35.

Bǫr-ụs nass

Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt
megertẹ Yẹso
(Mark 1:12-13; Ruka 4:1-13)

1 Ka da-de, **Kụkt-ǫ Shir** wootụrụ Yẹso n-mẹ o-dákár remen **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** megertụ́ wụ.*
2 Yẹso nǫmǫg o-**swǫǫt** ụt-hǫ kwǫǫz-ụt yoor [40] m-tẹt m-hǫw nẹ. Remen kaanẹ, mẹr bǫpụrụ wụ dẹẹn.
3 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** haanụrụ, wụ megrụrụ Yẹso. Wụ zẹẹrụ Yẹso, "Ụregẹ wǫ **Wà-wụ Shir** wụ, rwǫ ka ta'ar-tǫ barmẹ rii-yo m-rẹ!"
4 Yẹso shasụrụ, "Gensẹ tǫ rǫ ụn takụrda-ǫ Shir ụnze,
" 'Ụn rii-yo m-rẹ ǫ cot
hun-nẹ hettẹ kum m-hǫǫg á,
sẹ dẹ gom-tǫ rwụụnẹ ụn nu-o Shir à kap.'† "
5 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** heetẹ Yẹso o-Urusharima bǫ-ǫ sǫ-ǫ. Wụ detụrụ Yẹso rẹẹnǫ n-tǫn ụn **Pyo-ǫ Shir** be-de jiishẹ m-pipir à.
6 Ka da-de **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** zẹẹrụ Yẹso, "Ụregẹ wǫ **Wà-wụ Shir** wụ, huksẹ, o hẹbẹ n-dak. Gensẹ tǫ rǫ ụn takụrda-ǫ Shir, ụnze,
" 'Shir a rụ yan-tǫm-yẹ ụn wụ yẹ 'er wǫ.
Yẹa gǫks wǫ ụn kom-tǫ ụn yẹ,
taase o hẹbẹ ụt-ta'ar o hǫgẹ m-hoog.'‡ "
7 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Gensẹ tǫ rǫ ụn takụrda-ǫ Shir, ụnze, 'Wǫ meger Yawe Shir ru á!'§ "
8 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** doorụ Yẹso m-heet n-tǫn ụn ǫ ken haag-ǫ, ǫ m-pipir dẹẹn. Wụ kutụrụ Yẹso dak-tǫ ụn hǫno o-dak pitip ụn gwǫmo-tǫ ụn tǫ nẹ, ụn sẹps-mǫ ụn tǫ nẹ.
9 Wụ doorụ Yẹso m-zẹẹ, "Kap ǫ ụn tǫ ka man hoks wǫ tǫ m-ya'as, o nom gwǫmo-tǫ ụn tǫ, ụregẹ wǫa kwụktụtụ mẹ o 'ye mẹ, m-sẹk."
10 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Arag kànẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** ǫ! Remen gensẹ tǫ rǫ ụn takụrda-ǫ Shir ụnze,
" 'Nomẹ Yawe Shir ru m-gụw,
wụ wụ cot o he m-kwụktẹ.'* "
11 Ka da-de, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** argụrụ, wụ yagẹ Yẹso. **Yan-tǫm-yẹ Shir** haanụrụ yẹ nomorụ Yẹso m-sẹngẹ.

Yẹso takantẹ rwǫrụ ụn Ma-tǫ Shir
dak-ǫ o-Gariri
(Mark 1:14-15; Ruka 4:14-15)

12 Da-ǫ Yẹso hǫgẹ karma-nẹ ka'ag **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** à, Yẹso inụrụ wụ wargụrụ dak-ǫ o-Gariri.†
13 Sẹ da-ǫ wụ ha bǫ-ǫ o-Nazaret à, ka da-de nẹ, wụ yagụrụ o-Nazaret wụ haarụ bǫ-ǫ o-Kapanahum ǫ rǫ rẹẹnǫ n-riib ǫ ụn mar-ǫ Gariri ma-de ụn dak-ǫ o-Zeburun, o-Napari nẹ.‡
14 Yẹso ụn nǫm kaanẹ remen a shoostẹ́ rii-yo **Ishayawan-Rwǫr** rwǫrẹ à, o-da dẹẹn ǫ argẹ à ụnze,
15 "Mẹn tǫm nẹ ụm rụrụ nǫ hun-nẹ yẹ

---

* **Bǫr-ụs nass:1 4:1** Hyen komo: Yahu 2:18; 4:15. † **Bǫr-ụs nass:4 4:4** Hyen komo: Kara 8:3. ‡ **Bǫr-ụs nass:6 4:6** Hyen komo: Bǫng 91:11-12. § **Bǫr-ụs nass:7 4:7** Hyen komo: Kara 6:16.
* **Bǫr-ụs nass:10 4:10** Hyen komo: Kara 6:13. † **Bǫr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bǫr-ụs nass:13 4:13** Hyen komo: Yoha 2:12.

ụn dak-ǫ o-Zeburun ụn dak-ǫ o-Napari nẹ.
Nǫ yẹ rǫ yow yow ụn mar-ǫ Gariri nẹ à,
ụn pes-tǫ ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda nẹ,
komo ụn hun-nẹ nẹ yẹ rǫ ụn dak-ǫ o-Gariri à,
be-de yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á rǫ ụr-she'et à.
16 Ka hun-nẹ yẹ rǫ ụr-she'et n-mẹ o-comb à,
yẹ hyen caari-mǫ m-cecar.
Cecar-mǫ Shir, ụntụn bǫ hǫ-ụr rǫ m-rwụụn n-sot à,
Mǫa rwụụn be-de ụn
ka yẹ kụkt-tǫ ụn yẹ mersẹ à.”§
17 Cin ka da-ǫ Yẹso cirẹ kǫ'ǫt-ǫ Ma-tǫ Shir, wụ rǫ m-zẹẹ, “Yagụ nǫ nǫm **ụr-ba'as**, nǫ mụụn be-de Shir, remen da-ǫ Shir he ụt-gwǫmo à nomsụntẹ yow yow.”*

Yẹso ak yan-ship ụn jan nẹn nass
(Mark 1:16-20; Ruka 5:1-11)

18 Yẹso rǫ m-arag n-riib ǫ ụn Mar-ǫ o-Gariri. Wụ hyanụrụ yẹ ken hen-nẹ yẹ nẹn yoor, Simǫn wụ a m-zẹẹ Bitrus à, ụn hen ụn wụ nẹ wụ a m-zẹẹ Andarawus à. Yẹ rǫ m-jorbẹ o-yo n-mẹ o-mar, remen yẹ ya-m-ship ụn jan-yẹ, ụn baab-tǫ ụn jan nẹ.
19 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Dǫnd nǫ mẹ, man muut nǫ yan-nekẹ-m re. Man yoosụ nǫ bǫ nǫ he haantẹ ụn hun-nẹ be ụn de à.”
20 Ba ụn naas o-da, yẹ yagụrụ saw-tǫ ụn yẹ tǫ yẹ rottẹ ụn ship ụn jan à, yẹ dǫrụrụ Yẹso.
21 Bǫ Yẹso aragtẹ ụn co à, wụ hyanụrụ yẹ ken hen-nẹ yẹ nẹn yoor komo. Yẹ rǫ **Yakubu** ụn hen ụn wụ nẹ **Yohana** yakar Zẹbẹdi. Yẹ rǫ ụn ja'as ụn yo-ǫ ụn ship ụn jan o-hat ụn tato-ǫ ụn yẹ nẹ, yẹ shipt jan. Yẹso aagụrụ yẹ.
22 Da-o gaan, yẹ yagẹ o-hat kap ụn tato ụn yẹ nẹ, yẹ dǫrụrụ Yẹso.

Yẹso guug hun-nẹ dẹẹn
(Ruka 6:17-19)

23 Yẹso bǫpụ m-pa'ag myet dak-ǫ o-Gariri, wụ rǫ ụr-yoos ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir. Wụ rǫ m-kǫ'ǫt **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir. Komo wụ taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ ụn ya-ba-m-gụgaaz mǫ o-wụr nẹ.†
24 Remen kaanẹ, ma-tǫ ụn wụ wǫǫrụ kǫ ǫ ke dak-ǫ o-Siriya da-o gaan. Yẹ ma'asụrụ wụ m-hantẹ ụn ya-ụs-gǫm gǫ-ụs-gǫ, ụn yan-swǫ ụr-kǫǫb nẹ, ụn yẹ **ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụt-hi nẹ à ụn ya-o-tattara nẹ, ụn ryam-nẹ komo. Wụ taasụ gǫm-se ụn yẹ myet.
25 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ dǫrụrụ wụ ẹs-mǫ o-Gariri. Yẹ ken yẹ rwụụn-mǫ o-Urusharima ụn dak-ǫ o-Judiya nẹ. Yẹ ken yẹ rwụụn-mǫ ụn be-de yẹ m-aag, *Bǫ-ụt ǫp à,* har ụn ẹs-mǫ ụn pesto-de ụn sǫ ụn hǫran-de ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda.

Kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ Shir n-tǫn ụr-haag

Bǫr-ụs taan

(Mati 5—7)

1 Bǫ Yẹso hyentẹ hun-nẹ mǫrǫgsụtẹ dẹẹn à, wụ daarụ n-tǫn ụr-haag, wụ she'etụrụ. Bǫ wụ she'ettẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ haarụ be-de ụn wụ.

---

§ **Bǫr-ụs nass:16 4:15-16** Hyen komo: Isha 9:1-2. * **Bǫr-ụs nass:17 4:17** Hyen komo: Mati 3:2.
† **Bǫr-ụs nass:23 4:23** Hyen komo: Mati 9:35; Mark 1:39.

2 Wụ cirụ yẹ m-yoosẹ ụn yo ka:

Ya-o-zak
(Ruka 6:20-23)

3 “Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ napẹ ụnze kǫǫb-nẹ yẹ rǫ,
yẹ rǫttẹ Shir á,
remen gǫn yẹ rǫ be-de ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ.
4 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ rǫ ụn tụk-mǫ ụt-mẹn m-mǫka à,
remen Shir a gwụ'ụrsụ yẹ ụt-mẹn.*
5 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ rụssẹ ụr-hi gwẹrgwẹr à,
remen Shir a bǫpsụ yẹ rii-yo ụn hǫno o-dak kap.†
6 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ cǫnẹ m-nom rii-yo Shir cǫnẹ à,
remen Shir a coks yẹ.‡
7 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ m-hǫgẹ 'wǫn-ụr ǫr ụn yẹ nẹ à,
remen Shir a hǫgẹ 'wǫn-de ụn yẹ ụn cen yẹ.
8 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ rǫ ụn mẹn-ụt pus-tǫ nẹ à,
remen yẹa hyen Shir.§
9 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ rǫ m-cǫn hun-nẹ she'et ba ụt-ween à,
remen Shir a dek yẹ yakar-yẹ ụn wụ.”
10 Ya-o-zak-yẹ, ka yẹ hun-nẹ rẹẹsẹ ụr-kǫǫb à,
remen yẹ rǫ m-nǫm ụn yo depẹ à, Shir a rụ yẹ o-zak,
remen gǫn yẹ Shir cǫnẹ ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ.*

11 Ya-o-zak-yẹ nǫ, da-ǫ hun-nẹ pyapụ nǫ à, yẹ rẹẹsụ nǫ ụr-kǫǫb, komo yẹ nomo nǫ mẹn-ụt jaas-tǫ gǫ-ụs-gǫ rem re.†

12 Nom nǫ o-zak remen kaanẹ, remen 'yons-ụr gǫs-de rǫ nǫ ụr-'er n-Tǫn shir. Kaanẹ hun-nẹ yẹ ụn yẹ ya-n-ga-yẹ nomẹ **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** n-ga, yẹ ba'ụ nǫ à.‡

Ka yẹ dǫrẹ Yẹso à ya yẹ rǫ
ụntụ m-pǫr m-cecar nẹ
(Mark 9:50; Ruka 14:34-35)

13 Komo Yẹso zẹẹrụ, “Ya nǫ rǫ ụntụ m-pǫr be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak. Amba ụregẹ rẹrẹm-mǫ m-pǫr taag, ¿re a he m-nom a muutẹ mǫ m-rẹrẹm nẹ? Mǫ waragtẹ hwaa, sẹ a uksẹ mǫ, a yawag ụs-na.”§

14 Yẹso zẹẹrụ, “Ya nǫ rǫ ụntụ m-cecar be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak. Ai, bǫ-ǫ a ma'ẹ n-tǫn ụr-haag à a hoks ǫ m-wukẹ á.*

15 Kaanẹ ǫ komo a m-dǫ ụr-pitirra a hǫk de o-shaar á, sẹ dẹ a sek de n-tǫn ụr-dẹẹg remen de ye'et hun-nẹ yẹ o-hur m-cecar.†

16 Kaanẹ komo, she'et nǫ cas remen hun-nẹ hyenet rii-yo nǫ m-nǫm à, yẹa bụm Tato nǫ wụ n-Tǫn shir.”‡

Yoos-ụr Yẹso n-tẹ o-karamsa

17 Yẹso zẹẹrụ, “Taase nǫ hyen nǫ zee mẹn haan ụm sokstẹ́ **karamsa**-o **Mosa** ụn yoos-de ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ. Mẹ haan remen ụm sokstẹ́ tǫ á, sẹ dẹ remen ụm shoostẹ́ tǫ.

---

* **Bǫr-ụs taan:4 5:4** Hyen komo: Isha 61:2. † **Bǫr-ụs taan:5 5:5** Hyen komo: Bǫng 37:11.
‡ **Bǫr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Isha 55:1-2. § **Bǫr-ụs taan:8 5:8** Hyen komo: Bǫng 24:3-4.
* **Bǫr-ụs taan:10 5:10** Hyen komo: 1Bit 3:14. † **Bǫr-ụs taan:11 5:11** Hyen komo: 1Bit 4:14.
‡ **Bǫr-ụs taan:12 5:12** Hyen komo: 2Nom 36:16; Sẹng 7:52. § **Bǫr-ụs taan:13 5:13** Hyen komo: Mark 9:50; Ruka 14:34-35. * **Bǫr-ụs taan:14 5:14** Hyen komo: Yoha 8:12; 9:5. † **Bǫr-ụs taan:15 5:15** Hyen komo: Mark 4:21; Ruka 8:16; 11:33. ‡ **Bǫr-ụs taan:16 5:16** Hyen komo: 1Bit 2:12.

18 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, ụregẹ dẹ o-Tǫn o-dak nẹ rǫ kǫn, yatt kǫ o-kẹẹr
kǫ ya-o-dakka yo he m-soksẹ n-mẹ ụn yoos-de o-**karamsa** á. Sẹ a shoostẹ
kǫyan kap.§
19 Remen kaanẹ bǫ ụn wụ jessẹ kǫ o-gaan be-de ụn ka **karamsa**-ụt rẹk-tǫ
tǫ à, wụ yoosẹ komo hun-nẹ yẹ jetem tǫ. Shir a zee hwaa ka nẹt-wụ rǫ
be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir. Amba kap wụ dǫrẹ tǫ à har wụ yoosẹ yẹ ken yẹ,
a deet wụ ụr-bektụbẹn n-mẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir.
20 "Mẹ nǫ m-rụrẹ, ụregẹ kashi ụn she'et-ụr nǫ de jiish de ụn **yan-Yoos-de
o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ á, nǫa cụw n-mẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir á kǫ hiin.

Yẹso yoostẹ ụnze a nǫm ụs-ryaab á
(Ruka 12:57-59)

21 "Nǫ hǫgụssụtẹ a rụssụtẹ hun-nẹ na yẹ n-ga, ụnze, 'Wǫ jar o ho nẹt á,'
gaan-o zee 'bǫ ụn wụ hǫ nẹt à, a he'et wụ be-de ụn piishi wụ ụt-ma.'*
22 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, wụ rǫ ụs-ryaab ụn ǫr ụn wụ nẹ à, Shir a nom ụs-
ryaab ụn wụ nẹ komo a piishẹ wụ ụt-ma. Komo bǫ ụn wụ nǫmẹ ụs-ryaab
ụn ǫr ụn wụ nẹ à, har wụ ce'ẹ wụ jin-ụr yǫ-de a he'et wụ be-de m-piish
ụt-ma tǫ sẹk-yẹ ụn Shir. Komo wǫ kutẹ ǫr ru ụt-yagẹ har o zee wụ ko-raag!
Tǫ, o bụpsẹ ǫ ka cǫw-yo ụn den-ǫ o-ra!"
23 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, "Ụregẹ wǫ ụn ma-tǫ m-hwǫbbẹ m-yar n-tẹ ụn
hana-ǫ ụr-**sekẹ** ǫ Shir, o baksụrụ ụnze wụ ken wụ zẹẹg o nomotẹ wụ ụr-
yǫ-de,
24 Wǫ hwǫbẹ yar-m ru o-**hana** á. Ụr-takan nekẹ be-de ụn ǫr ru nǫ hongsẹ
ụn wụ nẹ. Ka da-de o haan o hẹ'ẹdbẹ yar-m ru be-de Shir."
25 Yẹso zẹẹrụ komo, "Ụregẹ wụ ken wụ zẹẹg o nomotẹ wụ ụr-yǫ-de har
wụ rǫ wǫ ụn ma-tǫ m-heet be-de ụn m-piish ụt-ma, nǫm hǫr-m-hǫr o
hongsẹ ụn wụ nẹ. Nǫm bǫ o he m-nǫm à nǫ ẹss ụt-ma ụn wụ nẹ cin ba nǫ
ụn wǫǫ be-de ụn m-piish ụt-ma. Ụnya kaanẹ á, wụa mǫssụ wǫ ụn wan-
piish ụt-ma nẹ. Komo ko-ya-m-piish ụt-ma wụa mǫssụ wǫ ụn yan-tǫm-yẹ
ụn wụ nẹ yẹ ke wǫ.
26 Nip-ǫ mẹ wǫ m-rụrẹ, ụregẹ wụ nǫmǫg kaanẹ, rii-yo a rwụntụtụ wǫ
kanẹ, sẹ o tǫpk kap bǫ ụn rii-yo a wǫ m-dǫrẹ à."

Yẹso yoostẹ ụnze a nǫm o-ás á

27 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ, "Nǫ hǫgụssụtẹ ka **karamsa**-ǫ, 'Taase o hoob ne'a-
wụ ụn nẹt á.'†
28 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, taase ma nẹt gụt ne'a-wụ rǫ ne'a ụn wụ á komo
wụ cụn m-rewẹ ụn wụ nẹ n-mẹ ụn hur-de ụn wụ. Ụregẹ nẹt nǫmǫg káanẹ,
wụ nǫmǫg o-ás ǫ ka ụn wụ nẹ n-mẹ ụn hur-de ụn wụ.
29 Ụregẹ yish ụn du rǫ wǫ m-rwǫ **ụr-ba'as**, hụs de o jorẹ. A jiish wǫ
o taagẹ yish-ụr gaan be-de ụn dǫk-tǫ ụn wụr-o ru ǫttẹ a jorbẹ wụr-o ru
ụr-bir n-mẹ den-ǫ o-ra à.‡
30 Komo ka rǫ, ụregẹ kom-o ru o-gaan rǫ wǫ m-rwǫ **ụr-ba'as**, kups ǫ
o jorẹ. A nom ụr-bon wǫ hoksẹ jorẹ ụn yo ken rii-yo ụn hǫǫg-m ru o
gwụ'ụrsụtẹ Shir ụr-hur, ǫttẹ a jorbẹ wụr-o ru ụr-bir n-mẹ ụn den-ǫ o-ra
à."§

---

§ **Bǫr-ụs taan:18 5:18** Hyen komo: Ruka 16:17. * **Bǫr-ụs taan:21 5:21** Hyen komo: Rwụụ 20:13; Kara 5:17. † **Bǫr-ụs taan:27 5:27** Hyen komo: Rwụụ 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bǫr-ụs taan:29 5:29** Hyen komo: Mati 18:9; Mark 9:47. § **Bǫr-ụs taan:30 5:30** Hyen komo: Mati 18:8; Mark 9:43.

Yẹso yoostẹ ụnze a caas ụt-ge á
(Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18)

31 Yẹso zẹẹrụ komo, “Wụ ken wụ zẹẹg yo ka ụnze ‘Ụregẹ wụ ken nẹt-wụ
ho'ostẹ ne'a ụn wụ, sẹ wụ ya'astụ wụ takụrda-ǫ ụn caas ụt-ge.’*
32 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, nẹt a hoks ho'os ụn ne'a ụn wụ ụregẹ ka ne'a-wụ
rewetẹ ụn wụ ken campǫ wụ nẹ. Taase nẹt ho'os ne'a ụn wụ remen yo
ken rii-yo ụn hǫn. Ụregẹ wụ ho'ostẹ ne'a ụn wụ remen yo ken rii-yo ụn
hǫn, wụ rwǫ'ǫg wụ ǫ ka nǫm o-ás ụregẹ ka ne'a-wụ gaag wụ ken campǫ
wụ. Komo ụregẹ campǫ gaag ne'a-wụ campǫ ụn wụ ho'osẹ à, Shir dẹk ǫ
ka ka nẹt-wụ nǫmǫg o-ás.”†

Yẹso yoostẹ a jar a tǫnd á

33 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Nǫ hǫgụssụtẹ ǫ ken **karamsa**-ǫ, ǫ ya-n-ga-yẹ na
gǫksẹ à ụs-hak dẹẹn se argẹ à. Ǫ zẹẹg, ‘Taase nǫ taagẹ m-shoos ụn rii-yo
nǫ sụrtẹ nu à. Yo depẹ à shoos rii-yo o zee wǫa nomẹ Yawe à.’‡
34 Amba rii-yo mẹ nǫ m-rụrẹ à yo rǫ, taase nǫ tǫnd á pǫr pǫr. Taase nǫ
tǫnd ụn jin-de ụn Tǫn-ǫ shir á, remen kánẹ Shir rǫ ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ.§
35 Taase komo nǫ tǫnd o-dak, remen ǫ rǫ ụn kụs-ǫ ụn na-se ụn wụ. Taase
komo nǫ tǫnd ụn jin-de o-Urusharima, remen o-Urusharima bǫ-o caari-ǫ
ǫ ụn ko-Gwǫmo Shir.*
36 Taase komo o tǫnd ụn hi ụn du á, remen wǫa hoks m-muut ụn kǫ
can-o o-gaan yo waktẹ o-pus yo kǫ o-rim yo á.
37 Ụregẹ o cǫnǫg m-zẹẹ ‘Ẹẹ’ zee ‘Ẹẹ,’ ụregẹ ‘Ay’ ǫ, zee ‘Ay.’ Rii-yo pasẹ
kaanẹ à, yǫ-yo yo. Yo rwụụnẹ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** à.”

Ụr-yish ụr-yish nẹ
(Ruka 6:29-30)

38 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ, “Nǫ hǫgụssụtẹ dẹ ka **karamsa**-ǫ, ‘Ụregẹ nẹt
hǫgụssụtẹ wụ ken wụ m-hoog ụr-yish kǫ o-yin, sẹ a nomẹ wụ m-hoog ụn
yish-de ụn wụ kǫ ụn yin-yo ụn wụ.’†
39 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, taase o muutẹ wụ ken wụ o-yǫ yo bǫ wụ nomo
wǫ à. M-sha ụregẹ wụ ken wụ hụtụ wǫ o-raag, ụr-geeg de ụr-rẹ, wǫ mụsẹ
á waksẹ wụ ǫ kusẹ à wụ bụsẹ.
40 A nom wụ ken wụ zẹẹg o nomotẹ wụ ụr-yǫ-de. Wụ zẹẹrụ ko-yan-m-
piish ụt-ma wụ rumsẹ wụ matuku ụn du, ụregẹ ka nẹt-wụ nǫmǫg kaanẹ,
ya'as wụ myet ụn cǫp-o ru nẹ.
41 Ụregẹ wụ ken ko-karma-wụ rwǫ'ǫg wǫ ụr-hew mẹr-ụr gaan, ụt-saw
nẹ nekẹ o dek tǫ har mẹr-ụt yoor.
42 Wụ kǫnụ wǫ gwụ à, gu wụ. Wụ haanẹ komo hoob-ǫ ụn mǫǫg be ụn
du à, wǫ wẹn wụ á.”

Cǫn yan-yagẹ-ụt ru
(Ruka 6:27-28,32-36)

43 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Nǫ hǫgụssụtẹ o-**karamsa** ụnze, ‘Cǫn nẹt-wụ
cǫnụ wǫ à,’‡ o yagẹ wụ yagụ wǫ à.

---

* **Bǫr-ụs taan:31 5:31** Hyen komo: Kara 24:1; Mati 19:7; Mark 10:4. † **Bǫr-ụs taan:32 5:32** Hyen komo: Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18; 1Kor 7:10-11. ‡ **Bǫr-ụs taan:33 5:33** Hyen komo: Rewi 19:12; Qǫg 30:2; Kara 23:21. § **Bǫr-ụs taan:34 5:34** Hyen komo: Yaku 5:12; Isha 66:1; Mati 23:22. * **Bǫr-ụs taan:35 5:35** Hyen komo: Isha 66:1; Bǫng 48:2. † **Bǫr-ụs taan:38 5:38** Hyen komo: Rwụụ 21:24; Rewi 24:20; Kara 19:21. ‡ **Bǫr-ụs taan:43 5:43** Hyen komo: Rewi 19:18.

44 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, cǫn nǫ yan-yagẹ-ụt nǫ!§ Yẹ rǫ nǫ ụn rẹẹsẹ ụr-kǫǫb à, nǫ kǫn Shir 'ye yẹ o-kwụm!
45 Nǫm-mǫ ụn kaanẹ, a hantẹ nǫ waktụtẹ yakar-yẹ ụn Tato nǫ wụ n-Tǫn shir. Wụ rǫ m-rwǫ hǫ-de rwụụn m-cecas nẹ n-tẹ ụn yẹ rǫ kashi ụn hun-nẹ ụn yẹ rǫ rii-yẹ o-saa nẹ à. Komo wụ tǫmǫn kem n-tẹ ụn yẹ rǫ kashi ụn hun-nẹ à, ụn yẹ rǫ rii-yẹ o-saa nẹ à.
46 Ụregẹ yẹ cǫnụ nǫ à, yẹ nǫ m-cǫn cot, nǫa kum ụr-'yons ǫ ka á. Kǫ **yan-gǫks ụn tar**, ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ, yẹ rǫ m-cǫn ụn yẹ cǫnẹ yẹ à.
47 Ụregẹ nay-nẹ nǫ cot nǫ m-gas, ¿ya nǫ nǫmẹ ǫ ka yo nǫ jiishtẹ yẹ ken yẹ? Ay, kǫ yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á, yẹ rǫ m-cǫn ụn nay-nẹ yẹ ụn yẹ.
48 Remen kaanẹ sẹ nǫ ma'as ba ụn be-de ụt-rẹẹb bǫ Tato nǫ wụ n-Tǫn shir rǫ ba ụn be-de ụt-rẹẹb à.”*

Bǫr-ụs cind

Yẹso yoostẹ bǫ a he 'ya m-yar à

1 Yẹso haarụ co ụn yoosẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, “Da-ǫ nǫ nomẹ rii-yo ụr-bon taase nǫ nom ụn yish-yẹ ụn hun-nẹ remen yẹ bụmụt nǫ. Ụregẹ nǫ nǫmǫg rii-yo ụr-bon remen hun-nẹ bụmụt nǫ, nǫa kum ụr-'yons be-ụr Tato nǫ wụ rǫ n-Tǫn shir á.*
2 “Remen kaanẹ da-ǫ wǫ 'ye m-yar, o guut kǫǫb-nẹ, taase o rụrẹ hun-nẹ bǫ o he yo m-nǫm à. Ụregẹ nǫ m-nǫm ụn kaanẹ, nǫ waragtẹ ụntụn ya-o-shẹpẹ, yẹ rǫ m-nǫm ụn kaanẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir, komo ụs-cǫw nẹ remen hun-nẹ bụmụt yẹ. Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, yẹ kumustẹ 'yons-de ụn yẹ be-de ụn hun-nẹ.
3 Amba ụregẹ wǫa gu ko-kǫǫb, wǫ yagẹ kǫ wan-yen-du wụ nep rii-yo wǫ m-nǫm á.
4 Remen kaanẹ, 'ya m-yar wukussẹ. Ka da-de, Tato na wụ rǫ m-hyan rii-yo wǫ m-nǫm wukussẹ à, wụa tǫp wǫ.”

Yẹso yoostẹ bǫ a he kǫn ụn Shir à
(Ruka 11:2-4)

5 Yẹso zẹẹrụ, “Komo ụregẹ nǫ ụt-ma ụn Shir nẹ, nǫ nǫm bǫ ya-o-shẹpẹ rǫ m-nǫm á. Yẹ rǫ m-cǫn yẹ inẹ eso n-mẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir yẹ konot, komo ụt-baksẹ nẹ be-de hun-nẹ rǫ m-go'onẹ à remen hun-nẹ hyenet yẹ. Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, yẹ kumustẹ ǫ ka kǫm-de ụn 'yons-de ụn yẹ.†
6 Amba da-ǫ o he m-kǫn ụn Shir rii à, cǫw o-kukẹ, o tigẹ ish. O kǫn Shir Tato na wụ a m-hyan á, komo Tato na wụ rǫ m-hyan ụn rii-yo a nǫmẹ wukussẹ ba hun-nẹ ụn hyan wụ á, wụa tǫp wǫ.”
7 Yẹso zẹẹrụ, “Ụregẹ nǫ ụn kǫn ụn Shir rii, taase nǫ ma'as m-bim ba m-nap ụn rii-yo nǫ m-rwǫr á. Yẹ napẹ Shir á, yẹ rǫ m-kǫn kaanẹ remen yẹ rǫ ụs-barag shir-yẹ ụn yẹ cǫnǫg m-hǫgẹ ụn gǫn ka kǫn-se. Yẹ rǫ m-hyan yẹa kum rii-yo yẹ rǫ ụs-kǫn à, remen yẹ cepk ụt-ma dẹẹn da-ǫ ụs-kǫn.
8 Taase nǫ kǫn ụntụn yẹ da-ǫ nǫ ụs-kǫn á, remen Shir Tato na nepstẹ rii-yo nǫ o-hoob à, cin ba nǫ ụn kǫn wụ.”
9 Yẹso zẹẹrụ, “Kaanẹ nǫ he m-kǫn:

---

§ **Bǫr-ụs taan:44 5:44** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ: *Rụ nǫ yẹ pyapẹ nǫ à, nǫ kǫnẹ yẹ Shir 'ye yẹ o-kwụm. Komo nǫ nomẹ yẹ yagẹ nǫ à, rii-yo ụr-bon.* Hongsẹ Ruka 6:27-28. * **Bǫr-ụs taan:48 5:48** Hyen komo: Rewi 19:2; Kara 18:13. * **Bǫr-ụs cind:1 6:1** Hyen komo: Mati 23:5. † **Bǫr-ụs cind:5 6:5** Hyen komo: Ruka 18:10-14.

“ ‘Tato na wụ rǫ n-Tǫn à,
A sę̣kę̣mse̱ jin ụn du.
10 Gwǫmo-ụt ru haan,
A nom rii-yo o cǫnę̣ à hǫno o-dak,
Bǫ a m-nǫm n-Tǫn à.
11 Ya tę̣ caanę̣ rii-yo m-rę̣ yo ụn ka hǫ-de.
12 O soksụ tę̣ **ba'as**-ụt tę̣,
bǫ tę̣ m-soksę̣ ụn yę̣ rǫ tę̣ m-nǫmę̣ ụt-**ba'as** à.
13 Taase o heet tę̣ n-mę̣ ụt-meger á,
Amba gu tę̣ be-de o-yǫ yo.’‡
14 “Ụregę̣ nǫ soksotę̣ ǫr nǫ nę̣ **ụr-ba'as** tǫ yę̣ nǫmụ nǫ **ụr-ba'as** à, Tato nǫ wụ n-Tǫn shir ma káanę̣ wụ he nǫ m-soksę̣.
15 Amba ụregę̣ nǫ soksę̣ hun-nę̣ **ụr-ba'as** á, kaanę̣ Tato nǫ wụa soksę̣ nǫ tǫ ma nǫ **ba'as-tǫ** á.§”

Yę̣so yoostę̣ bǫ
a he nǫm o-swǫǫt à

16 Yę̣so zę̣ę̣rụ, “Da-ǫ nǫ o-**swǫǫt** à, nǫ naas o-co bǫ ya-o-shę̣pę̣ rǫ m-naas ụn co-se ụn yę̣ á. Yę̣ rǫ m-naas ụn co-se ụn yę̣ remen yę̣ kututẹ́ hun-nę̣, yę̣ rǫ o-**swǫǫt**. Nip-ǫ mę̣ nǫ m-rụrę̣, yę̣ kumustę̣ ǫ ka kǫm-de ụn 'yons-de ụn yę̣.
17 Amba da-ǫ wǫ rǫ o-**swǫǫt**, sapt co-o ru, o taam m-nǫw ụr-hi, bǫ o wę̣tę̣ m-nǫm à.
18 Taase hun-nę̣ nep wǫ o-**swǫǫt**. Nǫm bǫ Tato na wụ rǫ n-Tǫn à, wụ a m-hyan á, wụ wụ cot napę̣. Wụ hyenestę̣ yo wǫ m-nǫm à ba hun-nę̣ ụn nap. Komo wụa topo wǫ.”

O-kwụm n-Tǫn shir
(Ruka 12:33-34)

19 Yę̣so zę̣ę̣rụ komo, “Taase nǫ karaksę̣ hi ụn nǫ o-kwụm ụn hǫno o-dak á. Be-de yę̣gę̣-rę̣n m-shebę̣ nę̣ he ǫ m-naas à kànę̣ n-dak. Be-de komo hyow-nę̣ he m-cǫw yę̣ hiw yo nǫ ę̣ssę̣ à.*
20 Sę̣ dę̣ nǫ karaksę̣ hi ụn nǫ o-kwụm n-Tǫn shir, rii-yo rǫ kashi be-de Shir à. Be-de rę̣n m-shebę̣ nę̣ a hoks ǫ m-naas á, komo hyow-nę̣ a hoks m-cǫw yę̣ hiwit ụr-hyow á.
21 Nom kaanę̣ remen be-de kwụm-o ru rǫ à, kánę̣ hur-ụr du rǫ.”

Pitirra-de o-wụr
(Ruka 11:34-36)

22 Yę̣so zę̣ę̣rụ, “Yish-yę̣ rǫ ụr-pitirra de o-wụr, ụregę̣ yish ru rǫ kę̣rkę̣r, kap ụn wụr-o ru ǫa shi m-cecar nę̣.
23 Amba ụregę̣ yish ru rǫ kę̣rkę̣r á, wǫa hyen ụr-bon nę̣ á. Ya rǫ ụntụn wụ rǫ n-mę̣ o-comb à. Ụregę̣ cecar-mǫ depę̣ o nom à mǫ rǫ kǫn á, ashi n-mę̣ o-comb ǫ ka o rǫ.”
24 Yę̣so zę̣ę̣rụ, “Yatt ko-gụw-wụ he m-hoks ụn nomę̣ ụn hun-nę̣ yoor m-gụw da-o gaan á, kǫ wụ cụn wan-gaan wụ yagę̣ wan-gaan, kǫ wụ es ụn wan-gaan wụ yo'og wan-gaan, kaanę̣ ǫ komo yatt bǫ nǫ he m-nǫm nǫ cụnụt Shir ụn hwǫr nę̣ á.”

---

‡ **Bǫr-ụs cind:13 6:13** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ: *Remen ụt-gwǫmo tǫ ma ru tǫ, ụr-bę̣ę̣b nę̣, o-mǫk nę̣ ba m-ta. Amin.* § **Bǫr-ụs cind:15 6:14-15** Hyen komo: Mark 11:25. * **Bǫr-ụs cind:19 6:19** Hyen komo: Yaku 5:2-3.

Shẹr be-de ụn Shir
(Ruka 16:13; 12:22-31)

25 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ, “Remen kaanẹ mẹ nǫ m-rụrẹ, taase nǫ ryegen bǫ
nǫ he nekettẹ m-hǫǫg à, ụntụn rii-yo nǫ he m-rẹ, kǫ yo nǫ he m-swǫ à, kǫ
komo bǫ nǫ he m-nǫm nǫ kumut rii-yo m-cǫp ụn wụr-ụt nǫ á. ¿Hǫǫg-m
mǫ arag rii-yo m-rẹ á? ¿Komo wụr-ǫ jiish saw-tǫ nǫ he m-cǫp á?”
26 Yẹso zẹẹrụ, “Gwǫt nǫ dẹ yẹgẹ-no. Yẹ ụr-go á, yẹ rǫ nẹ m-ce á, yẹ m-
kamas ụr-byo á. Kap ụn kaanẹ nẹ Tato na wụ n-Tǫn wụ rǫ yẹ m-rẹẹgtẹ.
¿Shir wụ jiish nǫ m-cǫn dẹẹn argẹ bǫ wụ cǫnẹ yẹ á? Remen kaanẹ Shir a
'ye nǫ rii-yo m-rẹ yo nǫ cǫnẹ à.
27 ¿Wan wụ nẹ be ụn nǫ regen-ǫ ụn wụ he hoks m-gu hǫ-tǫ ụn mar-mǫ
ụn wụ woosụnẹ?”
28 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Nǫ ryegen ụn saw-tǫ nǫ he m-cǫp á. Gwǫt nǫ
mǫk-tǫ o-kǫt bǫ tǫ rǫ m-bǫ'ǫsẹ à, tǫ rǫ m-sẹngẹ kǫ m-ce ụt-gund á.
29 Amba kap ụn kaanẹ nẹ, mẹ nǫ m-rụrẹ kǫ ko-Gwǫmo **Suremanu** myet
ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ nẹ, wụ nǫm geger-tǫ wǫǫ'ẹ ụntụn kǫ o-gaan be-de ụn
tǫ á.[†]
30 ¿Ụregẹ har Shir rǫ m-nomẹ ụn gwǫ-se o-kǫt ụt-geger tǫ rǫ kanẹ caanẹ,
m-buk a tụks tǫ à, yagụntẹ nǫ? Nǫ m-shẹr be-de ụn wụ dẹẹn á!
31 “Remen kaanẹ taase nǫ ryegen nǫ zee, ‘¿Ya nẹ tẹ he m-rẹ? ¿Kǫ ya tẹ
he m-swǫ?’ Kǫ komo, ‘¿Ya tẹ he m-cǫp?’
32 Taase nǫ warag ụntụn yẹ napẹ Shir á. Yẹ rǫ ụn hoob-ǫ ụn se ka rem-se.
Tato nǫ wụ n-Tǫn wụ nepstẹ nǫ ụn hoob-ǫ ụn ka rem-se kap.
33 Amba rii-yo jiishẹ à ụr-takan yo ka, hoob nǫ gwǫmo-tǫ ụn wụ, komo
nǫ she'et kashi ụr-she'et de ụn wụ bǫ wụ cǫnẹ à. Ka da-de, wụa 'ye nǫ ka
rem-se kap.
34 “Remen ụn kaanẹ, taase nǫ ryegen remen m-buk. Remen hǫ-de ụn
buk-de rǫǫn ụn gǫn cǫn-mǫ ụn de nẹ. Regen-ǫ ụn caanẹ bǫ'ǫssụtụ nǫ
remen caanẹ.”

Bǫr-ụs ta'yoor

Nǫ piishẹ hun-nẹ ụt-ma á
(Ruka 6:37-38,41-42)

1 “Nǫ piishẹ hun-nẹ ụt-ma á, taase a piishi nǫ.
2 Nǫ nak bǫ nǫ piishẹ hun-nẹ à, kaanẹ Shir he nǫ m-piishẹ. Ụregẹ nǫ
me'esụtẹ hun-nẹ ụr-bon nẹ, Shir a me'esụ nǫ ụr-bon nẹ. Amba nǫ me'esẹ
hun-nẹ ba ụr-bon kaanẹ Shir he nǫ me'esẹ ba ụr-bon.[*]
3 “¿Ya o rǫttẹ gwǫt ụn ya o-gwǫ yo rǫ n-mẹ ụn yish-ụr ǫr ru à, amba wǫ
hyan cik-ǫ rǫ ụn de ma ru yish-de?
4 ¿Kǫ komo re nẹ o he m-nǫm o zeet ǫr ru, ‘Yagẹ ụm hụssụtụ wǫ ya
gwǫ-yo rǫ n-mẹ ụn yish ụn du à,’ wǫ kaanẹ o-cik nẹ ụn de ma ru yish-de?
5 Wǫ ko-ya-o-shẹpẹ! Hụssụssẹ cik-ǫ rǫ n-mẹ ụn yish ru à, remen o hyenet
cas bǫ o he m-hụssẹ ụn ǫr ru ya o-gwǫ yo rǫ n-mẹ ụn yish-de ụn wụ à.”
6 Yẹso zẹẹrụ, “Nǫ ya'as yẹgẹ-wǫ rem-se Shir se ba m-kụkǫp á. Ụregẹ nǫ
nomog kaanẹ, yẹa waktụnẹ yẹ hǫgụssụ nǫ m-hoog. Nǫ jorbẹ yẹgẹ-arẹde
saw-tǫ ụn hwǫr á! Yẹa yawag ka saw-tǫ ụs-na se ụn yẹ.”

Kǫn nǫ ụs-kǫn, nǫ hoob, nǫ kǫ'ǫt ish
(Ruka 11:9-13)

[†] **Bǫr-ụs cind:29 6:29** Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

[*] **Bǫr-ụs ta'yoor:2 7:2** Hyen komo: Mark 4:24.

7 Yẹso zẹẹrụ, “Sẹngụ nǫ kǫn-se Shir rii-yo nǫ cǫnẹ à, wụa 'ye nǫ. Sẹngụ
nǫ hoob-o rii-yo nǫ cǫnẹ à, Shir a 'ye nǫ. Sẹngụ nǫ kǫ'ǫt ụn ish, Shir a
tikshi nǫ.
8 Remen kap wụ kǫnẹ à, wụa kum be-de Shir. Myet wụ hǫbẹ be-de Shir
à, wụa kum. Komo kap wụ kǫ'ǫtẹ ish à, Shir a tiksụ wụ.
9 “¿Kǫ, wụ ken wụ rǫ kǫn be-ụr nǫ tat-nẹ, wụ he ụregẹ wà ụn wụ kǫnǫg
wụ rii-yo m-rẹ, wụa ya'as wụ ụr-ta'ar?
10 ¿Kǫ wan-gaan be-ụr nǫ tat-nẹ ụregẹ wà ụn wụ kǫnǫg wụ o-jan, wụa
ya'as wụ o-hwǫ?
11 Nǫmǫg nǫ yẹgẹ-yǫ-yẹ nǫ nak bǫ nǫ he m-'ya ụn yakar nǫ rem-ụs sǫ-se
à. Yagụntẹ Tato nǫ wụ n-Tǫn shir, ai wụa 'ye yan-kǫn-se ụn wụ rem-ụs
sǫ-se!”
12 Yẹso zẹẹrụ, “Myet bǫ nǫ cǫnẹ hun-nẹ nomo nǫ à, sẹ nǫ nomotụ yẹ
kaanẹ, remen ǫ ka ǫ rǫ **karamsa**-o **Mosa** ụn yoos-de ụn **yan-Rwǫr ụn
Ma-tǫ Shir** nẹ n-ga.”†

O-ish rẹk-ǫ ụn ish-o caari-nẹ
(Ruka 13:24)

13 Yẹso zẹẹrụ, “Cǫw nǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir ụn ish-o rẹk-ǫ. Remen cǫw-yo
rǫ m-ha be-de m-mar à ụn ka ish-ǫ nẹ rǫ m-hǫǫb nẹ. Komo ya-m-dǫrẹ ụn
ka cǫw-yo rǫ dẹẹn.
14 Amba ish-ǫ rǫ m-ha be-de ụn hǫǫg à, rẹk-ǫ ǫ. Cǫw-yo ụn ǫ komo rǫ
m-'ya ụr-kǫǫb de m-dǫrẹ. Yan-dǫrẹ-mǫ ụn yo komo yẹ rǫ dẹẹn á.”

A m-nap o-'yo ụn gǫn mat-de ụn yo
(Ruka 6:43-44)

15 Yẹso zẹẹrụ, “Nǫm nǫ ja be-de ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ ụt-bǫ.
Yẹ rǫ m-haan be ụn nǫ ụn sha-mǫ ụn yẹgẹ-ca yẹ rǫ m-naas á. Amba ụn
hur-de ụn yẹ, ya yẹ rǫ ụntụn yẹgẹ-dur, yẹ rǫ ụn hǫgẹ ụn mẹr dẹẹn à.
16 A m-kum ụn yakar-yẹ m-rum ụn 'yo-yo o-yokor á, ko nẹ ụt-heyẹ ụn
'yo-yo gǫg á. Kaanẹ komo rǫ be-de ụn hun-nẹ, ụn gǫn she'et-de ụn yẹ, de
yẹ rǫ ụr-she'et à, nǫ he yẹ m-nap.
17 Kaanẹ komo kǫ yo ke kashi-o 'yo-yo yoa met yakar-yẹ ụr-bon, 'yo-yo
ụn ba ụr-bon komo yo met yakar-yẹ ba ụr-bon.
18 Bǫ 'yo-yo ụr-bon yoa hoks m-mat ụn yakar-yẹ ba ụr-bon á, kaanẹ komo
'yo-yo ba ụr-bon yoa hoks m-mat ụn yakar-yẹ ụr-bon á.
19 Kap 'yo-yo yagẹ mat ụn yakar-yẹ ụr-bon à, hun-nẹ a saag yo a jorbẹ
o-ra.‡
20 Remen kaanẹ nǫ hettẹ m-nap ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ ụt-bǫ
ụn bụ-yo rem-se yẹ m-nǫm à.”§

Mẹ wẹt nǫ m-nap á
(Ruka 13:25-27)

21 Yẹso zẹẹrụ, “Ba myet-ǫ ụn hun-nẹ yẹ rǫ mẹ m-zẹẹ ‘Gǫs-wụ, Gǫs-wụ à,’
yẹ he m-cǫw ụn den-ǫ ụn Gwǫmo-tǫ o-Shir* á. Sẹ dẹ yẹ nǫmẹ rii-yo Tato
re wụ n-Tǫn shir cǫnẹ à.
22 Ụn hǫ-de piish ụt-ma, hun-nẹ dẹẹn yẹa zee mẹ, ‘Gǫs-wụ! Gǫs-wụ! Tẹ
rwǫrǫg Ma-tǫ Shir ụn jin ụn du! Tẹ ruut **ya-ụt-kǫt** ụn jin ụn du! Komo, tẹ
nǫm rem-se ụt-hyat ụn jin ụn du.’

---

† **Bǫr-ụs ta'yoor:12 7:12** Hyen komo: Ruka 6:31. ‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:19 7:19** Hyen komo: Mati 3:10; Ruka 3:9. § **Bǫr-ụs ta'yoor:20 7:20** Hyen komo: Mati 12:33. * **Bǫr-ụs ta'yoor:21 7:21** ụt-Girik: Gwǫmo-tǫ n-Tǫn.

23 Ka da-de man zee yẹ, ‘Mẹ wẹt nǫ m-nap á. Inẹ nǫ be ụn de, nǫ yan-mẹn-ụt jaas-tǫ.’† ”

Hun-nẹ nẹn yoor ya-ụt-ma tǫ ụt-kur
(Ruka 6:47-49)

24 Yẹso zẹẹrụ, “Remen kaanẹ, wụ hǫgẹ ka ma-ụt re tǫ à, wụ nom komo bǫ ụm zee à, wụa warag ụntụn ko-ya-ụs-wẹẹr wụ ma'ẹ hur-ǫ ụn wụ n-tẹ o-ta'ar à.
25 Bǫ kem caari hyeetẹ à, mar-ụt shiirụ m-hǫ. Yo-m indụndụrụ mǫ tamụrụ ká hur-ǫ. Amba ká hur-ǫ hẹ á, remen ká nẹt-wụ maag ǫ n-tǫn o-ta'ar.
26 Myet bǫ ụn wụ hǫgẹ ma-ụt re à, komo wụ yagẹ m-nǫm bǫ ụm zee à. Ya wụ rǫ ụntụn wụ ken ko-raag-wụ, wụ ma'ẹ hur-ǫ ụn wụ n-tẹ m-hyereg à.
27 Bǫ kem caari hyeetẹ à, mar-ụt shiirụ m-hǫ, yo-m indụndụrụ mǫ tamụrụ ká hur-ǫ. Komo kap mǫ ụn ká hur-ǫ hẹẹrụ, hẹ-de ụn diniyǫ komo!”

Gwǫmo-ụt Yẹso

28 Bǫ Yẹso komtẹ rwǫr ụn ka rem-se à, mǫrǫg-de ụn hun-nẹ yẹ hǫgẹ wụ à, yẹ bǫpụrụ o-nu ụn cǫw-yo wụ yoosụtụ yẹ à ụn rem-se wụ yoosẹ yẹ nẹ à.
29 Yẹ ụn zẹẹ kaanẹ, remen Yẹso yoosụ yẹ bǫ yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** rǫ m-yoos á. Wụ yoosụtụ yẹ ụntụn nẹt-wụ kumnẹ ụt-gwǫmo be-de Shir à.‡

Bǫr-ụs eer

Yẹso taasụtẹ nẹt ụt-cim
(Mark 1:40-45; 5:12-16)

1 Bǫ Yẹso kyergụntẹ n-tǫn ụr-haag à, hun-nẹ dẹẹn dǫrụrụ wụ.
2 Wụ ken ko-**cim**-wụ, haarụ be-de ụn wụ, wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ụregẹ o cǫnǫg, wǫa hoks mẹ m-taasẹ ụn gǫm re.”
3 Yẹso tabbụrụ kom-ǫ ụn wụ, wụ ci'ụrụ ká nẹt-wụ. Komo Yẹso zẹẹrụ, “Ụm cǫnǫg, gǫm ru te.” Ba ụn rem kánẹ, **cim**-tǫ ụn wụ ta'ẹ.
4 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wǫ jar o rụrẹ nẹt bǫ nǫmẹ á. Amba nekẹ, o kutẹ wan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir**, wụr-o ru taag. Komo o **sekẹ** ụr-**sekẹ** bǫ **karamsa**-o **Mosa** zee à. Nǫm kaanẹ remen o kututẹ́ hun-nẹ ụnze **cim**-ụt ru taag.”*

Yẹso taastẹ gǫm-ǫ ụn wà-wụ
ụn wụ ken ko-karma-wụ ko-Roma
(Ruka 7:1-10; Yoha 4:43-54)

5 Bǫ Yẹso cụwtẹ ụn bǫ-ǫ o-Kapanahum à, wụ ken caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ, wụ haanụrụ be-de ụn Yẹso. Wụ kǫnụrụ wụ, wụ zee,
6 “Gǫs-wụ, mẹ ụn ko-ya-m-gụw nẹ wan-campǫ wụ piishẹ á. Wụ rǫ o-hur dǫmb, wụ rǫ m-hoks m-nuktẹ á, wụ rǫ m-swǫ ụr-kǫǫb dẹẹn.”
7 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Man habẹ, ụm taasụtẹ́ wụ gǫm-ǫ ụn wụ.”
8 Ko-caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ shasụrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, mẹ bo'os o habẹ ụn hur-o re á, amba nǫm ụt-ma temb, gǫm-ǫ ụn wan-gụw-m re a te.

---

† **Bǫr-ụs ta'yoor:23 7:23** Hyen komo: Bǫng 6:8. ‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:29 7:28-29** Hyen komo: Mark 1:22; Ruka 4:32. * **Bǫr-ụs eer:4 8:4** Hyen komo: Rewi 14:1-32.

9 Remen mẹ ụn ce re ụn kụs-ǫ ụn gwǫmo-tǫ ụn yẹ ken yẹ ụm rǫ, komo mẹ
ụn karma-nẹ ụn kụs-o re. Mẹ m-zẹẹ ụn wan-gaan, ‘Nekẹ, o nom kàanẹ,’ wụ
nekẹ. Wụ ken komo mẹ m-zẹẹ, ‘Haan,’ wụ argụ m-haan. Ụm zee ko-gụw
re, ‘Nǫm yo ká káanẹ,’ wụ nǫmụrụ.”
10 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ bǫpụrụ o-nu. Wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, kǫ n-mẹ ụn dak-ǫ o-**Isra** mẹ tak m-kum wa-m-
shẹr m-'wǫns nẹ ụntụn wụ ka á.
11 Mẹ nǫ m-rụrẹ hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á yẹa haan sǫ ụr-hǫran,
ụr-hǫrim nẹ rwụụn-mǫ ụn tǫ ken dak-tǫ. Yẹ she'ettẹ yẹ reet o-biki be-ụr
gaan ụn **Ibrahi** nẹ ụn **Ishaku** nẹ ụn **Yakubu** nẹ ụn **Gwǫmo-tǫ Shir**.†‡
12 Amba Shir a jorbụ nǫ n-mẹ o-comb nǫ yẹ depetẹ nǫ waktẹ hun-nẹ yẹ
ụn wụ à, amba nǫ yagẹ. Kanẹ nǫ he ụs-kan ụn haw-se ụn yin-nẹ.”§
13 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ ka caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ wụ,
“Nekẹ jo o-hur, gǫm-ǫ ụn ko-gụw ru a te bǫ o shẹrẹ à.” Ba ụn rem, wụr-ǫ
ụn ko-yan-gụw-mǫ ụn wụ taarụ.

Yẹso taasụtẹ mǫǫn Bitrus nẹ gǫm
(Mark 1:29-31; Ruka 4:38-39)

14 Bǫ Yẹso cụwtẹ ụn hur-o Bitrus à, wụ 'wǫsụrụ ko-mǫǫn Bitrus ne'a wụ
rǫ dǫmb, wụr-ǫ dengụtẹ wụ o-ra.
15 Yẹso ci'ụrụ kom-ǫ ụn wụ, ká gǫm-ǫ dossụrụ. Wụ inụrụ wụ nomorụ yẹ
rii-yo m-rẹ.

Yẹso taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ dẹẹn
(Mark 1:32-34; Ruka 4:40-41)

16 Bǫ rim-m nomtẹ à, hun-nẹ hantụrụ Yẹso yẹ **ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụt-hi à dẹẹn.
Wụ ruutụrụ **ya-ụt-kǫt** ụn rwǫr ụt-ma temb. Wụ taasụrụ komo ya-ụs-gǫm
gǫm-se ụn yẹ kap.
17 Yẹso ụn nom tǫ ká káanẹ remen a shoostẹ́ rwǫr-m **Ishayawan-Rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir** ụnze,
“Wụ dẹk swǫ ụr-kǫǫb ụn na,
wụ taastẹ gǫm-ụs na.”*

Ya-m-zẹẹ yẹa dǫrẹ Yẹso
(Ruka 9:57-62)

18 Bǫ Yẹso hyentẹ caari-de ụn bụụg-de ụn hun-nẹ kestẹ wụ gẹw à, wụ
zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “A pes nǫ de ká jit-de o-mar de rẹẹnǫ.”
19 Ka da-de wụ ken **wan-Yoos-de o-karamsa** haanụrụ. Wụ zẹẹrụ Yẹso,
“Wan-yoos, man dǫrụ wǫ myet kǫ ke sǫ o ha'ẹ.”
20 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ẹgẹ-rụụg rǫ ụn wu-tǫ ụn yẹ nẹ, yẹgẹ-no komo ụn be-tǫ
ụn rew-mǫ ụn yẹ nẹ. Amba mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**† mẹtt be-de m-rew á.”
21 Wụ ken wụ n-mẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, yagẹ ụm
he ụm jụkt tato re tǫ kǫn da-ǫ wụ merẹ. Ka da-de ụm haanụrụ, ụm dǫrụrụ
wǫ.”
22 Amba Yẹso zẹẹrụ wụ, “Dǫnd mẹ, o yagẹ margan-nẹ yẹ o-kụkt, yẹ jụkt
ǫr ụn yẹ ụn margan-nẹ.”

Yẹso kangsụtẹ yo-mǫ ụn kem
(Mark 4:35-41; Ruka 8:22-25)

23 Ka da-de Yẹso cǫwụrụ hat-ǫ m-hǫ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ dǫrụrụ wụ.

---

† **Bǫr-ụs eer:11 8:11** Gwǫmo-tǫ n-Tǫn o-shir. ‡ **Bǫr-ụs eer:11 8:11** Hyen komo: Ruka 13:29.
§ **Bǫr-ụs eer:12 8:12** Hyen komo: Mati 22:13; 25:30; Ruka 13:28. * **Bǫr-ụs eer:17 8:17** Hyen komo: Isha 53:4. † **Bǫr-ụs eer:20 8:20** “Wà-wụ ụn nẹt,” con-de de Yẹso rǫ hi ụn de ụn wụ à.

24 Ka da-de yo-mǫ m-'wǫns indụndụrụ o-mar har hǫ-m ro m-daan mǫ rǫ
m-cǫw n-mẹ o-hat, amba Yẹso ro kánẹ, wụ ro m-rew.
25 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ haarụ, yẹ 'yonsụrụ wụ. Yẹ zee, "Gǫs-wụ, gu tẹ,
hǫ-m a re tẹ!"
26 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "¿Remen yan nǫ hǫgụtẹ o-gyẹr kaanẹ? Nǫtt m-shẹr be
ụn de dẹẹn á." Ka da-de wụ inụrụ, wụ tẹprụrụ ká yo-mǫ ụn ká sa-mǫ nẹ,
kap ǫ ụn ká be-de rẹsụrụ ceen.
27 Ká hun-nẹ bǫpụrụ o-nu, yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, "¿Yan gǫn nẹt-wụ
nẹ wụ ka, wụ rǫ har m-sa m-yo nẹ mǫ rǫ wụ m-nomẹ o-dǫrǫttẹ?"

Yẹso dossụtẹ hun-nẹ ya-ụt-kǫt
(Mark 5:1-20; Ruka 8:26-39)

28 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ, wǫǫrụ ụn de ká jit-de o-mar ǫ o-Gariri
de. Ha-mǫ ụn dak-ǫ o-Gadarẹnẹs. Ka da-de hun-nẹ yoor-yẹ **ya-ụt-kǫt** rǫ
m-rangsẹ à rwụụnụrụ n-mẹ ụs-saag, yẹ kawnụrụ Yẹso nẹ. Yẹ waktụssụtẹ
rii-yẹ o-gyẹr ba m-sǫk har ma yatt-wụ rǫ m-dǫrẹ ụn ka cǫw-yo á.
29 Yẹ kangsụrụ Yẹso, "**Wà-wụ Shir**, ¿ya o cǫnẹ ụn tẹ nẹ **ya-ụt-kǫt**? ¿Kǫ
wǫ ụn haan o ye'et tẹ ụr-kǫǫb cin ba da-ǫ ụn wǫǫn ǫ Shir ẹsse à?"
30 Ụn co-ǫ ụn yẹ hiin, de ken caari-de ụn kur-de ụn yẹgẹ-arẹde ro kǫn,
yẹ ro ụt-rẹ.
31 Ká **ya-ụt-kǫt** yẹ kǫnụrụ Yẹso, yẹ zee, "Wǫ ruutụ tẹ be-de ụn ka hun-nẹ
yoor-yẹ, o yagẹ tẹ cụwụt ụn ká kur-de ụn arẹde de."
32 Yẹso zẹẹrụ ká **ya-ụt-kǫt** yẹ, "Tǫ, nekẹ nǫ." Yẹ ruurụ be-de ụn ká hun-
nẹ yoor-yẹ, yẹ cǫwụrụ n-mẹ ụn yẹgẹ-arẹde. Ụn gyept-ǫ ụn yish, kur-de ụn
arẹde nupụrụ ụs-rek yẹ yirụgbụrụ, yẹ hẹbụrụ n-mẹ o-mar. Hǫ-m rẹẹrụ yẹ.
33 Bǫ yan-gụt-de ụn arẹde hyentẹ kaanẹ à, yẹ sǫmụrụ cǫw-mǫ o-bǫ be-de
den-tǫ ụn yẹ rǫ à. Yẹ rụrụrụ hun-nẹ rii-yo kǫrẹ à. Komo yẹ rụrụrụ hun-nẹ
yo kǫrẹ ụn ká hun-nẹ yoor-yẹ nẹ à, yẹ ro ụn **ya-ụt-kǫt** nẹ à.
34 Myet-mǫ ụn hun-nẹ yẹ o-bǫ rwụụnụrụ hyan-o Yẹso. Bǫ yẹ hyentẹ wụ
à, yẹ kǫnụrụ wụ, wụ ru ụn dak-ǫ ụn yẹ.

Bǫr-ụs jerǫ

Yẹso taastẹ gǫm-ǫ ko-ryam
(Mark 2:1-12; Ruka 5:17-26)

1 Yẹso cǫwụrụ hat-ǫ m-hǫ, ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Yẹ pasụrụ Mar-ǫ
o-Gariri, yẹ cǫwụrụ o-Kapanahum bǫ-ǫ ụn wụ.
2 Yẹ ken hun-nẹ yẹ hantụrụ Yẹso ko-ryam. Wụ ro dǫmb o-karanga, wụ
ro m-hoks ụn nukt ụn wụr-ǫ ụn wụ á. Yẹso napụrụ ká hun-nẹ yẹ shẹrẹstẹ
ụnze Yẹso a hoks taase ụn wụ ká gǫm-ǫ. Yẹso zẹẹrụ ká ko-ryam-wụ, "Wan-
yen de, wǫ jar o-regen á, a soksteẹ **ba'as**-ụt ru!"
3 Bǫ yẹ ken **yan-Yoos-de o-karamsa** yẹ hǫgẹ káanẹ à, yẹ zẹẹrụ ǫr ụn yẹ
nẹ, "Ka nẹt-wụ rǫ ụt-ma sa o zee wụ rǫ Shir."
4 Amba Yẹso nepstẹ barag-se rǫ ụn hur-de ụn yẹ à. Wụ zẹẹrụ yẹ,
"¿Remen yan ǫ nǫttẹ ụn barag-ụs yǫ-se ụn hur-ụt nǫ káanẹ?
5 ¿Ya jiishẹ kupsẹ, ụm zee, 'Ụm soksteẹ **ba'as**-ụt ru,' kǫ a zee, 'Inẹ o hewwẹ
ụr-hew?'
6 Man kutu nǫ ụnze, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** rǫ ụt-gwǫmo nẹ tǫ ụn soks
ụt-**ba'as** ụn hǫno o-dak." Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ ko-ryam, "Inẹ eso, o mos
karanga-o ru, o ji o-hur."
7 Ká nẹt-wụ inụrụ pee, komo wụ ji'ụrụ ụn hur-ǫ ụn wụ.

8 Bǫ mǫrǫg-de ụn hun-nẹ hyentẹ kaanẹ à, yẹ hǫgụrụ o-gyẹr. Yẹ bǫmụrụ
Shir, wụ ya'ẹ nẹt gǫn ka gwǫmo-tǫ à.

Yẹso ak Matiyos
(Mark 2:13-17; Ruka 5:27-32)

9 Bǫ Yẹso reetẹ co ụr-hew à, wụ hyanụ wụ ken ko-**yan-gǫks ụn tar** wụ.
Jin-de ụn wụ Matiyos. Wụ ro tara be-de ụn gǫks ụn tar. Yẹso zẹẹrụ wụ,
"Dǫnd mẹ, o warag wan-nekẹ-m re." Matiyos inụrụ, wụ dǫrụrụ Yẹso.

10 Bǫ hǫ-ụr wargẹ so m-rim à, Yẹso rẹẹrụ rii-yo m-rẹ ụn hur-o Matiyos.
Yan-gǫks ụn tar ụn **ya-ụr-ba'as** nẹ dẹẹn, yẹ she'etụrụ be-ụr gaan ụn Yẹso
nẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Yẹ rẹẹrụ be-ụr gaan ụn Yẹso nẹ.

11 Bǫ **Parisa**-nẹ hyentẹ káanẹ à, yẹ zẹẹrụ **yan-nekẹ-m Yẹso**. "Ụdepẹ
ko-yan-yoos-ụr nǫ re rii-yo m-rẹ ụn **yan-gǫks ụn tar** nẹ, ụn **ya-ụr-ba'as**
nẹ á."*

12 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ tǫ ka à, wụ zẹẹrụ, "Yan-ba-ụs-gǫm rǫ ụn hoob-ǫ ko-ya-
ụs-baat á, sẹ dẹ ya-ụs-gǫm yẹ rǫ m-hoob ụn ko-ya-ụs-baat.

13 Nekẹ nǫ ceker rii-yo Shir cǫnẹ à, da-ǫ wụ zee, 'Ụm cǫnǫg hun-nẹ hǫgẹ
'wǫn-ụr ǫr re ụn yẹ nẹ, ba yẹ **sekẹ** mẹ ụt-gụt á.'† " Yẹso zẹẹrụ, "Mẹ ụn
haan remen kashi ụn hun-nẹ á, amba remen ya-ụt-**ba'as** ǫ ụm haantẹ."

O-cot be-de ụn nǫm o-swǫǫt
(Mark 2:18-22; Ruka 5:33-39)

14 A kánẹ yan-nekẹ-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** haanụrụ
be-ụr Yẹso. Yẹ zẹẹrụ wụ "Tẹ ụn **Parisa**-nẹ nẹ rǫ ụn nǫm o-**swǫǫt**, ¿ya
rwǫ'ẹ yan-nekẹ-m ru rǫttẹ m-nǫm o-**swǫǫt** á?"

15 Yẹso shasụrụ yẹ, "Nay-nẹ yẹ ụn ko-ya-ụt-ge rǫ o-zak nẹ da-ǫ ko-ya-ụt-
ge rǫ be-ụr gaan ụn yẹ nẹ à. Amba ụjimẹ hun-nẹ a dek ko-ya-ụt-ge a yagụ
yẹ m-zar. Ụ korẹ kaanẹ ká da-ǫ yẹ he tụk-mǫ ụt-mẹn yẹ nom o-**swǫǫt**."

16 Komo Yẹso zẹẹrụ, "Hun-nẹ rǫ m-nǫm ụn dap-de ụn ụr-matuku ụr-ut
ụn gund-ụr pụ-de á. Ụregẹ yẹ nǫmǫg, gund-ụr pụ-de a swụtmẹ de yiish
ụr-ut argẹ-mǫ n-ga.

17 "Komo, yatt nẹt-wụ rǫ m-duus kẹ-m pụ-mǫ n-mẹ ụn tur-ǫ o-ka o-ut
á. Remen ka tur-o o-ka o-ut ǫa bụụgẹ remen 'wǫns-mǫ ụn ka kẹ-mǫ, ká
kẹ-mǫ mǫa uksẹ komo tur-o o-ka bụụgsẹ. Kẹ-m pụ-mǫ, hun-nẹ rǫ mǫ duus
n-mẹ ụn tur-o o-ka o-pụ ǫ ụn kaanẹ, hun-nẹ yẹa taagẹ kǫ gaan n-mẹ o-tur
o-ka kǫ m-kẹ á."

Wà Jaros ụn
ne'a-wụ hyó-m mǫ m-du nẹ à
(Mark 5:21-43; Ruka 8:40-56)

18 Yẹso rǫ yẹ m-rụrẹ ụt-ma kanẹ, sẹ wụ ken ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-
tǫ Shir** haarụ be-ụr Yẹso wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, "Wà re
wan-ne'a marag m-mǫka m-mǫka, amba wǫ haabẹ hur-o re, wǫ ci wụ ụn
kom-ụt ru, wǫa hoks wụ m-'yons, wụa inẹ ba ụn gǫm."

19 Yẹso inụrụ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ, yẹ dǫrụrụ tato-ǫ ụn ka wà-wụ.

20 Yẹ rǫ m-nekẹ wụ ken ne'a wụ, ko-yan-gǫm dǫndụrụ Yẹso n-jim. Wụ
nǫmǫg hak-ụs ǫp ụs-yoor hyó-m rǫ m-du. Wụ wǫǫnụrụ ụn jim-de ụn wụ,
wụ ci'ụrụ riib-yo ụn matuku-ụr Yẹso.

21 Wụ ụn nom kaanẹ remen wụ zẹẹg n-mẹ ụn hur-de ụn wụ, "Ụregẹ ụm
ci'ig matuku-de ụn wụ cot gǫm re a te."

---

* **Bǫr-ụs jerǫ:11 9:10-11** Hyen komo: Ruka 15:1-2. † **Bǫr-ụs jerǫ:13 9:13** Hyen komo: Mati 12:7; Hosẹ 6:6.

22 Bǫ Yẹso byandụtẹ à, wụ hyanụ ká nẹt-wụ. Wụ zẹẹrụ, “Wǫ ryegen á
wà re ǫ, Shir taastẹ gǫm ru remen o shẹrẹg wụa taas ǫ.” Gǫm-ǫ ụn wụ
taarụ kanẹ.
23 Bǫ Yẹso tụwtẹ hur-ǫ ụn ka wan-co-wụ ụn **Yahuda**-nẹ wụ à, wụ
hyanụrụ ya-m-huru ụr-ku ụn mǫrǫg-de ụn hun-nẹ nẹ yẹ rǫ ụn dum-tǫ
m-mar. Bụụg-de hun-nẹ rǫ o-zaaz.
24 Ka da-de wụ zẹẹrụ yẹ, “Inẹ nǫ kanẹ! Ka wan-ne'a-wụ, wụ mar á, rew-
mǫ wụ rǫttẹ.” Amba ka hun-nẹ yẹ nemsụrụ wụ nemes-tǫ o-yo'og. Yẹ shẹr
be-de ụn wụ á, remen yẹ nepsẹ ka wà-wụ merestẹ.
25 Yan-den-ǫ ụn ka wà-wụ ruutụrụ yẹ n-dǫ. Yẹso cǫwụrụ ụn kukẹ-ǫ ụn
ka wà-wụ. Yẹso shipụrụ kom-ǫ ụn ka wan-ne'a-wụ, wan-ne'a inụrụ!
26 Ka hun-nẹ yẹ taknụrụ rwǫr ụn ma-tǫ ka wan-ne'a-wụ, wụ Yẹso 'yonsẹ
m-mar à, har ka ma-tǫ semụrụ kap n-mẹ ụn ka dak-ǫ.

Pǫ-nẹ yoor kumug o-hyan

27 Bǫ Yẹso pestẹ ụn co hiin à, pǫ-nẹ yoor dǫrụrụ wụ ụs-eeg, “Wà ko-
Gwǫmo **Dawuda** hǫgẹ 'wǫn-ụr tẹ!”
28 Bǫ Yẹso cụwtẹ ụn ǫ ken hur-ǫ à ka pǫ-nẹ yẹ yoor haarụ be-de ụn wụ.
Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Nǫ shẹrẹg m-'wǫns nẹ man hoks taas ụn gǫm nǫ?”
Yẹ zẹẹrụ wụ, “Eba, Gǫs-wụ ǫ.”
29 Ka da-ǫ, Yẹso ci'ụrụ yish-yẹ ụn yẹ. Wụ zee, “Remen shẹr-m nǫ, man
taas gǫm nǫ.”
30 Yish-yẹ ụn yẹ upsụrụ. Ka da-ǫ Yẹso ka'agụ yẹ m-sǫk nẹ wụ zee, “Nǫ
rụrẹ nẹt yo nǫmẹ á.”
31 Amba yẹ ruurụ, yẹ zẹẹrụ m-rwǫr ụn ma-tǫ ụn wụ kǫ kenẹ ụn ká dak-ǫ.

Yẹso taastẹ gǫm-ǫ ụt-'katǫ

32 Bǫ yẹ zettẹ ru-mǫ ka à, hun-nẹ hantụrụ Yẹso wụ ken campǫ-wụ. Ko-
ya-ụt-kǫt wẹnẹg wụ tẹp.
33 Yẹso ruutụrụ ko-**ya-ụt-kǫt**, ka wụ ro ụn hoks m-tẹpẹr á, ka da-ǫ wụ
cirụrụ tẹp. Mǫrǫg-de ụn hun-nẹ bǫpụrụ nu-se ụn yẹ. Yẹ zẹẹrụ, “Tẹ wẹt
m-hyan ụn yo ken rii-yo ụntụn kaanẹ n-mẹ ụn dak-ǫ **Isra**-nẹ á.”
34 Amba **Parisa**-nẹ zẹẹrụ, “Ụn bẹẹb-de ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**
wụ rǫ m-ruutẹ ụn hun-nẹ **ya-ụt-kǫt**.”‡

Yẹso hǫgụtẹ 'wǫn-de ụn hun-nẹ

35 Bǫn kanẹ, Yẹso dǫrụrụ myet ǫ ụt-bǫ ụn yẹ ro n-mẹ o-kǫt nẹ à. Wụ
ro ụr-yoos ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir. Wụ ro ụn kǫ'ǫtẹ ụn hun-nẹ
Ma-tǫ m-Rẹrẹm tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir. Wụ rǫ komo m-taasẹ ụn hun-nẹ
ụs-gǫm ụn kǫ ǫ ke gǫn gǫm-ǫ ụn kǫǫb-de ụn gụgaaz-mǫ o-wụr mǫ nẹ.§
36 Bǫ wụ hyentẹ hun-nẹ mǫrǫgsụtẹ dẹẹn à, wụ hǫgụrụ 'wǫn-de ụn yẹ,
remen yẹ ụn swǫ ụr-kǫǫb. Komo wan-gwụ rǫ kǫn á, ụntụn yẹgẹ-ca yẹ rǫ
ba ụn ko-ya-ụr-gụt à.*
37 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Hun-nẹ dẹẹn cǫnǫg yẹ haan
be ụn de, amba ya-ụr-ben rǫ kǫn dẹẹn á. Ya yẹ rǫ ụntụn kat-o caari-ǫ
wǫǫsẹ m-ce à, amba ya-m-ce rǫ kǫn dẹẹn á. Yẹ he m-ce yẹ jontẹ o-hur á.
38 Remen kaanẹ, kǫn nǫ ko-ya-o-kat-wụ tǫmǫn ya-m-ce yẹ ceetẹ wụ m-
ce.”†

---

‡ **Bǫr-ụs jerǫ:34 9:34** Hyen komo: Mati 10:25; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15. § **Bǫr-ụs jerǫ:35 9:35** Hyen komo: Mati 4:23; Mark 1:39; Ruka 4:44. * **Bǫr-ụs jerǫ:36 9:36** Hyen komo: Qǫg 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mark 6:34. † **Bǫr-ụs jerǫ:38 9:38** Hyen komo: Ruka 10:2.

Bǫr-ụs ǫp

Yẹso dak yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
(Mark 3:13-19; Ruka 6:12-16)

1 Yẹso daagụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ǫp ụn yoor [12]. Wụ ya'ụrụ yẹ bẹẹb-
de ụn ruut ụn **ya-ụt-kǫt** be-de ụn hun-nẹ. Komo yẹ taasẹ hun-nẹ kǫ ǫ ke
gǫn gǫm-ǫ.
2 Jin-tǫ ụn ká yan-Tǫm-yẹ tǫ ka ǫp yoor [12]. Yẹ Yẹso aagẹ yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ à.
Ụr-takan Simǫn (wụ a m-zẹẹ Bitrus à),
ụn heno ụn wụ nẹ Andarawus.
Yakubu (wà Zẹbẹdi),
ụn hen ụn wụ nẹ **Yohana**,
3 Pirip,
ụn Bataromi nẹ.
Tomas,
ụn Matiyos (**wan-gǫks ụn tar**),
Yakubu (wà Arụpayes),
ụn Taddiyus nẹ,
4 Simǫn (ko-ya-o-**Kan'ana**),
Komo ụn Yahudas Iskariyoti nẹ (wụ ya'asẹ Yẹso ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-
tǫ ụn wụ à).

Yẹso tǫmụrụ ká ǫp ụn yoor-yẹ [12]
(Mark 6:7-13; Ruka 9:1-6)

5 Da-ǫ Yẹso tǫmẹ ká hun-nẹ ǫp ụn yoor-yẹ à [12], wụ rụrụ yẹ yo ka, wụ
zẹẹrụ yẹ, “Nǫ jar nǫ he be-de ụn hun-nẹ yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á, komo nǫ jar
nǫ cụw tǫ ken bǫ-tǫ o-**Samariya** tǫ á.
6 Sẹ dẹ nǫ he be-de ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ rǫ ụntụn ca-yẹ ẹgẹ à.
7 Ha nǫ rụrụ yẹ ka ma-tǫ ụnze, ‘Da-o rǫ yow yow, da-ǫ Shir he nǫm
ụt-gwǫmo* à.’
8 Nǫ taas ya-ụs-gǫm gǫm-se ụn yẹ. Nǫ 'yons yẹ marẹ à. Nǫ taas **cim**-nẹ
cim-tǫ ụn yẹ. Nǫ ruutẹ hun-nẹ **ya-ụt-kǫt**. Yar-mǫ nǫ kumẹ, komo yar-mǫ
nǫ he m-'ya.
9 “Nǫ jar nǫ dek hwǫr hap-o nǫ
10 kǫ ba-ǫ ụr-hew á. Nǫ jar nǫ dẹk matuku-ụt yoor á, kǫ ụt-ka'antẹ. Nǫ
dẹk kǫ-yo ụr-hew á. Remen nǫ he de m-taagẹ ụn kǫ rii gaan be-de ụn ka
rem-se à. Nǫ yan-sẹngẹ-m re yẹ. Ka hun-nẹ yẹ nǫ gu'ẹ à yẹ he nǫ m-'ya
ụn yo nǫ o-hoob à.”†
11 Yẹso zẹẹrụ, “Kǫ ǫ ke bǫ-ǫ, kǫ o-den ǫ nǫ cǫwẹ à, hoob nǫ kashi ụn
nẹt-wụ he nǫ m-barkẹ ụn hur-ǫ ụn wụ à. She'et nǫ ụn hur-ǫ ụn wụ har sẹ
da-ǫ nǫ he m-arag à.
12 Nǫ cụwẹ o-hur, kono nǫ yẹ gwụgwụ-mǫ ụr-hur.
13 Ụregẹ ká den-ǫ shaks nǫ, kono nǫ yẹ Shir 'ye yẹ she'et-de m-gwụgwụ.
Amba ụregẹ yẹ shas nǫ á, Shir a 'ye ká den-ǫ gwụgwụ-mǫ ụr-hur á.
14 Myet bǫ-ǫ yagụ nǫ m-barkẹ à, kǫ komo wụ yagẹ hǫgẹ ụn ma-ụt nǫ à,
kukt nǫ ká hu-mǫ dapẹ ụn na-ụs nǫ à, ụn co-ǫ ụn yẹ, nǫ ru ụn ká hur-ǫ
kǫ ká bǫ-ǫ.‡

---

* **Bǫr-ụs ǫp:7 10:7** Gwǫt-ǫ n-Tǫn shir. † **Bǫr-ụs ǫp:10 10:10** Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18.
‡ **Bǫr-ụs ǫp:14 10:14** Hyen komo: Sẹng 13:51.

15 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, da-ǫ Shir he piishẹ ụn hun-nẹ kap ụt-ma à, Shir a
jiish m-hǫgẹ ụn 'wǫn-de ụn hun-nẹ yẹ o-**Sǫdǫm** ụn yẹ o-**Gomora** nẹ argẹ
hun-nẹ yẹ ụn ká bǫ-ǫ.”§*

Swǫǫg-tǫ ụt-Ma ụn
kǫǫb-de rǫǫnẹ ụn co à
(Mark 13:9-13; Ruka 12:11-12; 21:12-19)

16 Yẹso haarụ co ụn nomẹ ụn yan-Tǫm-yẹ ụn wụ ụt-ma. Wụ zee, “Mẹ nǫ
m-tǫm be-de ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ ụntụn yẹgẹ-ca n-mẹ yẹgẹ-dur. Remen
kaanẹ nǫm nǫ ụs-wẹẹr ụntụn yẹgẹ-hwǫ, komo nǫ nom yan-ba-ụt-naas
ụntụn yẹgẹ-gorop.†
17 Nǫm nǫ ja ụn hun-nẹ nẹ, remen yẹa heet nǫ be-de ụn gwǫmo-nẹ, komo
yẹ nomo nǫ ụs-sǫrǫg ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir ụn pyo-se ụn yẹ nẹ
se piish ụt-ma.
18 Rem re komo, yẹa heet nǫ be-de ụn Gwamna-nẹ ụn gwǫmo-nẹ nẹ,
komo nǫ kǫ'ǫtụ yẹ ma-ụt re. Nǫ rụrẹ **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á.
19 Da-ǫ yẹ heetụ nǫ, be-de ụt-gwǫmo nǫ jar nǫ ryegen n-tẹ ụn gom-de nǫ
he m-cẹp á, kǫ bǫ nǫ he m-cẹp á. Remen Shir a 'ye nǫ gom-tǫ nǫ he m-cẹp
à, ụn ká da-ǫ.
20 Remen nǫ yẹ rǫ ụt-ma á, Kụkt-o Tato nǫ Shir ǫ he ụt-ma be-ụr nǫ. Ǫ
he nǫ m-rụrẹ ụn yo wụ cǫnẹ nǫ zee à.”‡
21 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Nẹt-wụ shẹrẹ be ụn de á wụa ya'as heno ụn wụ,
wụ shẹrẹ be ụn de à, yan-yagẹ-tǫ ụn wụ ho wụ. Tat-nẹ a ya'as yakar-yẹ ụn
yẹ, yẹ shẹrẹ be ụn de à. Yakar komo yẹa ya'as tat-nẹ ụn yẹ nẹ, yẹ shẹrẹ be
ụn de à har yẹ rụ a hoom tat-nẹ ụn yẹ.§
22 Hun-nẹ kǫ kenẹ a yagụ nǫ remen nǫ yan-nekẹ-m re yẹ. Amba bǫ ụn
yẹ jǫǫsẹ har ha-mǫ ụr-kǫm à Shir a gu yẹ.*
23 Ụregẹ yẹ rǫ nǫ m-'ya ụr-kǫǫb ụn ǫ ken bǫ-ǫ, sǫm nǫ ha-mǫ ụn bǫ-ǫ co.
Remen nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, rii-yo nǫ komot m-dǫrẹ ụn bǫ-tǫ o-**Isra** war
war, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** he mụụn.”
24 Yẹso zẹẹrụ, “Yatt wa-m-yoos wụ jiishẹ wan-yoosẹ ụn wụ á, kǫ komo
ko-gụw-wụ jiishẹ wan-hur-ǫ ụn wụ á.†
25 Depetẹ wụ a m-yoosẹ à, wụ warag ụntụn wụ rǫ wụ ụr-yoos à, komo
ko-gụw ụntụn wụ wụ rǫ m-nǫmẹ m-gụw à. Ụregẹ yẹ ak mẹ ko-Gwǫmo-
wụ ụn **ya-ụt-kǫt**‡, argẹ kaanẹ ma yẹa eeg nǫ jin-tǫ argẹ tǫ ka à. Rwǫ nǫ
o-saktǫ hun-nẹ a nomo nǫ bǫ yẹ nomo mẹ à. Mẹ rǫ gǫs-wụ nǫ.”§

Wụ a he m-hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn wụ à
(Ruka 12:2-7)

26 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ, “Nǫ hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn ka hun-nẹ yẹ á, remen kap
rii-yo rǫ hǫkkụssẹ m-mǫka à, hun-nẹ a neps yo.*
27 Komo rii-yo ụm rụrụ nǫ ba hun-nẹ ụn hǫgẹ á, ụm cǫnǫg nǫ rụrẹ
kǫwan ka rii-yo kǫ kenẹ.

---

§ **Bǫr-ụs ǫp:15 10:7-15** Hyen komo: Ruka 10:4-12. * **Bǫr-ụs ǫp:15 10:15** Hyen komo: Mati 11:24; Taka 19:24-28. † **Bǫr-ụs ǫp:16 10:16** Hyen komo: Ruka 10:3. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:20 10:17-20** Hyen komo: Mark 13:9-11; Ruka 12:11-12; 21:12-15. § **Bǫr-ụs ǫp:21 10:21** Hyen komo: Mark 13:12; Ruka 21:16. * **Bǫr-ụs ǫp:22 10:22** Hyen komo: Mati 24:9; Mark 13:13; Ruka 21:17; Mati 24:13; Mark 13:13. † **Bǫr-ụs ǫp:24 10:24** Hyen komo: Ruka 6:40; Yoha 13:16; 15:20. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:25 10:25** ụt-Girik: Beruzabur. § **Bǫr-ụs ǫp:25 10:25** Hyen komo: Mati 9:34; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15. * **Bǫr-ụs ǫp:26 10:26** Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17.

28 “Nǫ hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn hun-nẹ á. Yẹa hoks ho ụn wụr-o nǫ, amba yẹa
hoks ho ụn hǫǫg-m nǫ á. Sẹ dẹ nǫ hǫgẹ gyẹr-ǫ Shir remen wụ he m-hoks
m-ho o-wụr kap m-hǫǫg nẹ wụ jorbẹ ụn den-ǫ o-ra.
29 Nǫa hoks m-ǫ ụn cokro yoor nẹra o-gaan. Yatt kǫ o-gaan yo he m-mar
ba ụn nap-ǫ ụn Tato nǫ n-Tǫn shir á.
30 Ay, can-se ụn hi-ụt nǫ ma ogsẹ se rǫ be-de Shir.
31 Remen kaanẹ, nǫ hǫgẹ o-gyẹr á. Ai, be-de Shir ko wụ ke be-ụr nǫ
jiishtẹ kur-de ụn cokro.”

M-shẹr be-de ụn Kiristi
(Ruka 12:8-9)

32 Yẹso zẹẹrụ, “Myet bǫ ụn wụ rụrẹ yẹ ken hun-nẹ yẹ ụnze wụ shẹrẹg be
ụn de à, mẹ ụn cere man rụrẹ Shir Tato re wụ rǫ n-Tǫn à, ụnze ka nẹt-wụ,
wụ ma re wụ.
33 Amba bǫ ụn wụ nǫmẹ she-mǫ ụn nap-ụs re be-de ụn hun-nẹ à, mẹ ụn
cere, man nom she-mǫ ụn nap-se ụn wụ be-ụr Tato re wụ rǫ n-Tǫn à.”†

Mẹ haantẹ m-gwụgwụ á sẹ dẹ m-dum
(Ruka 12:51-53; 14:26-27)

34 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Nǫ ma'as m-gwǫt nǫ zee mẹ ụn haan ụm hantụtẹ́
hun-nẹ she'et-de m-gwụgwụ ụn hǫno o-dak á. Mẹ ụn haan remen ụm
hantụtẹ́ she'et-de m-gwụgwụ á, sẹ dẹ ụt-jongsẹ.
35 “Mẹ ụn haan remen hun-nẹ yẹ shẹrẹ be ụn de á.
“ ‘Yẹa warag yan-yagẹ-tǫ ụn yan-den-tǫ
yẹ shẹrẹ be ụn de à.
Ụntụn kaanẹ:
o-Tato m-dum ụn wà ụn wụ nẹ,
wan-ne'a komo ụn inu ụn wụ nẹ,
Inu o-den komo ụn 'ew-wụ ụn wụ nẹ.
36 Nẹt a hyen ụnze yan-yagẹ-tǫ ụn wụ,
yẹa rwụụn ụn den-ǫ ụn wụ.’‡ ”
37 Yẹso zẹẹrụ, “Myet wụ jiishẹ m-cǫn ụn tato ụn wụ kǫ inu ụn wụ argẹ mẹ
à, wụ bo'os wụ warag wan-nekẹ-m re á. Komo wụ jiishẹ m-cǫn ụn wà ụn
wụ wan-campǫ kǫ wan-ne'a argẹ mẹ à, wụ bo'os m-warag wan-nekẹ-m re
á.
38 Myet komo bǫ ụn wụ a hoks dẹk ụn kǫǫb-de he m-kǫr remen dor re á,
wụ bǫǫs wụ warag wan-nekẹ-m re á.§
39 Bǫn wụ cǫnẹ rur ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ à, be-de m-zẹẹ wụ ba ko-yan-dor
re wụ á, wụa taagẹ ụn mǫ. Amba bǫ ụn wụ jorẹ hǫǫg-mǫ ụn wụ rem re
à, wụa kum hǫǫg-o ba m-ta.”*

Sẹngẹ-mǫ ụn kum ụr-'yons
(Mark 9:41)

40 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “Myet bǫ ụn wụ gǫksẹ nǫ à, wụ gǫkstụ mẹ, komo
myet bǫ ụn wụ gǫksụ mẹ à, wụ gǫkstẹ Shir wụ tǫmnụ mẹ à.†
41 Myet bǫ ụn wụ gǫksẹ **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** remen wụ **wan-Rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir** wụ à, wụa kum 'yons-de ụn **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**.

---

† **Bǫr-ụs ǫp:33 10:33** Hyen komo: 2Tim 2:12. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:36 10:35-36** Hyen komo: Mika 7:6.
§ **Bǫr-ụs ǫp:38 10:38** Hyen komo: Mati 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bǫr-ụs ǫp:39 10:39** Hyen
komo: Mati 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33; Yoha 12:25. † **Bǫr-ụs ǫp:40 10:40** Hyen komo:
Ruka 10:16; Yoha 13:20; Mark 9:37; Ruka 9:48.

Komo myet bǫ ụn wụ gǫksẹ kashi ụn nẹt remen wụ rǫ kashi ụn nẹt à, wụa kum 'yons-de ụn kashi ụn nẹt.
42 Komo myet bǫ ụn wụ ya'ẹ wan-gaan be-de ụn ká hun-nẹ yẹ à, kǫ ibittẹ-ụr gaan-de ụn hǫ-mǫ m-gwụgwụ remen wan-nekẹ-m re wụ, nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, wụa kum 'yons-de ụn wụ be-de Shir.”

Bǫr-ụs ǫp o-gaan

1 Bǫ Yẹso komtẹ rụrẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ǫp ụn yoor [12] ká ma-tǫ à, ka da-de, wụ inụrụ kánẹ wụ haarụ tǫ ken bǫ-tǫ ụn dak-ǫ o-Gariri. Wụ yoosụtẹ hun-nẹ komo wụ kǫ'ǫtụrụ yẹ Ma-tǫ Shir.

Yan-tǫm Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nẹ m-hǫ
(Ruka 7:18-35)

2 Ka da-ǫ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** ro ke'o, wụ hǫgụrụ rem-se **Kiristi** ro m-nǫm à. Wụ tǫmụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ be-ụr Yẹso yẹ citụrụ wụ.
3 “¿Wǫ wụ ka wụ a zee wụ rǫǫnẹ, kǫ tẹ shẹr yish ụn hǫr wụ?”
4 Yẹso shasụrụ yẹ, “Warag nǫ rụrẹ **Yohana** rii-yo mẹ m-nǫm à, yo nǫ hyanẹ komo ụn yo nǫ hǫgẹ nẹ à:
5 Pǫ-nẹ rǫ m-kum o-hyan m-mǫka. Ryam-nẹ rǫ ụr-hew, **cim**-nẹ rǫ ụn kum m-pǫrgẹ, 'katǫ-nẹ rǫ m-hǫgẹ ụt-ma, a m-'yons ụn yẹ marẹ à, komo a m-kǫ'ǫtẹ ụn kǫǫb nẹ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**.*
6 Shir a 'ye bǫ ụn yẹ yagẹ m-warag ụs-ajima nẹ à rem re o-kwụm.”
7 Da-ǫ yan-tǫm **Yohana** rǫ m-warag à, Yẹso cirụrụ nomẹ ụn mǫrǫg-de ụn hun-nẹ ma-ụt **Yohana**, wụ zee, “¿Ya nǫ ha m-gwǫt o-kǫt? ¿Yan gǫn nẹt-wụ nǫ hwǫ o-saktǫ nǫ hyen? ¿Nǫ ụn ha gwǫt ụn nẹt-wụ rǫttẹ jaab-ǫ ụt-mẹn á, ụntụn gwǫ-se m-sẹẹb se yo-m mǫ m-nakt?
8 Ai, ụregẹ nǫ ha m-gwǫt ụn nẹt-wụ rǫttẹ jaab-ǫ ụt-mẹn á, ¿tǫ yan gǫn nẹt-wụ nǫ ha m-gwǫt? ¿Nǫ ụn zee nǫa hyen nẹt-wụ cǫpẹ matuku-tǫ ụr-bon? Ay, hun-nẹ yẹ ụn hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo, yẹ rǫ m-cǫp ụn matuku-tǫ ụr-bon ba yẹ rǫ o-kǫt á.
9 ¿Remen yan ǫ nǫ heetẹ nǫ hyenet **Yohana** o-kǫt? ¿Nǫ ụn hwǫ o-saktǫ nǫ hyen **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**? Ẹẹ, kaanẹ ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ har wụ jiishtẹ **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** à.
10 **Yohana** wụ Ma-tǫ Shir cẹpẹ ma-tǫ ụn wụ, be-de Shir zee Wà ụn wụ,
“ ‘Man tom wan-tǫm re wụ be wǫ co.
Wụ he wǫ ja'asẹ o-cǫw rii-yo o woot.’† ”
11 Yẹso zẹẹrụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** jiishtẹ bǫn nẹt-wụ takẹ m-she'et ụn hǫno o-dak à ụt-gǫs. Amba myet ụn kaanẹ nẹ, wụ rǫ rẹk-wụ war war ụn gwǫmo-tǫ Shir à, wụ jiishtẹ wụ.
12 Cin ụn da-ǫ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** taknẹ sẹngẹ-mǫ ụn wụ à har caanẹ, **Gwǫmo-tǫ Shir** rǫ m-bǫsẹ n-mẹ m-'wǫns. Amba hun-nẹ yẹ rǫ zang à, yẹ cǫnǫg tǫ m-rumus ụr-bẹẹb.
13 Yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir kap o-**karamsa** nẹ rwǫrǫg cin ba da-ǫ ụn wǫǫn mǫssẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir nẹ, har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**.‡

---

* **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:5 11:5** Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:10 11:10** Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:13 11:12-13** Hyen komo: Ruka 16:16.

14 Komo ụregẹ ma-tǫ ụn yẹ nǫ he m-dẹk, **Yohana** wụ a nǫmẹ ma-tǫ ụn wụ
ụn zee **Ẹreja** he m-mụụn.§
15 Yagẹ wan-tǫ́-tǫ̀ m-hǫgẹ, wụ hǫgụtẹ yo mẹ m-rwǫr à.”
16 Komo Yẹso zẹẹrụ, “Man rụrụ nǫ rii-yo nǫ rǫ à, hun-nẹ yẹ m-mǫka.
Ya nǫ rǫ ụntụn yakar-yẹ rǫ tara tara be-de ụt-baab à, yẹ rǫ ụn eeg-se ụn
yan-sẹ'ẹr-mǫ ụn yẹ,
17 yẹ rǫ m-zẹẹ:
“ ‘Tẹ bu'utu nǫ dum-tǫ ụt-ge,
nǫ yagẹ m-hẹw ụs-hẹw!
Tẹ huug sẹp-ǫ m-mar,
nǫ yagẹ m-'wǫn ụs-'wǫn!’
18 Mẹ ụn zee kaanẹ remen bǫ **Yohana** haanẹ à, wụ rǫ ụn nǫm o-**swǫǫt**
dẹẹn, wụ rǫ m-swǫ ụn hǫ-mǫ o-anab á. Remen kaanẹ nǫ zẹẹrụ, ‘Wụ rǫ
ụn ko-**ya-ụt-kǫt** nẹ!’
19 Amba da-ǫ mẹ, **Wà-wụ ụn nẹt**, mẹ m-rẹ m-swǫ nẹ. Yẹ zẹẹrụ mẹ, ‘Gwǫt
nǫ wụ, ko-yan-mǫǫr-tǫ m-rẹ m-swǫ nẹ. Ko-nay-wụ ụn **yan-gǫks ụn tar** ụn
ya-ụr-ba'as nẹ!’ Da-ǫ hun-nẹ yẹ nǫmẹ ụs-barag ụn ka rem-se tẹ m-nǫm à,
yẹa nep wẹẹr-ụs tẹ.”

Bǫ-tǫ yagẹ gǫks ụn Ma-tǫ Shir à
(Ruka 10:13-15)

20 Ka da-de Yẹso cirụrụ hurgun hun-nẹ yẹ ụn ká bǫ-tǫ tǫ wụ nomtẹ mǫǫr-
tǫ ụt-hyat à, ụt-gaag ba m-sǫk. Yẹso ụn nom kaanẹ remen ká hun-nẹ yẹ
yagẹ nǫm **ụr-ba'as** á.
21 “Shir a 'ye nǫ ụr-kǫǫb hun-nẹ yẹ o-Korazin! Kaanẹ komo Shir a 'ye nǫ
ụr-kǫǫb hun-nẹ yẹ ụn bǫ-ǫ o-Besayada! Remen kà rii-yo ụt-hyat yo a nǫmẹ
be ụn nǫ à. A ro nomgẹ yo ụn bǫ-tǫ o-Taya o-Sidon nẹ, yẹ roa waktụnẹ
be-de Shir. Komo yẹ cụp gund-tǫ ụn naasụ-mǫ ụt-mẹn, yẹ aas m-cǫw ụn
wụr-tǫ ụn yẹ cin o-da nẹ.*
22 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma a jiish m-hǫgẹ ụn 'wǫn-
de ụn hun-nẹ yẹ o-Taya ụn yẹ o-Sidon nẹ argẹ nǫ.
23 “Nǫ komo hun-nẹ yẹ ụn bǫ-ǫ o-Kapanahum, taase nǫ hyen nǫ zee Shir
a sẹkẹmsụ nǫ wụ deet nǫ n-Tǫn shir. Ayye, sụgẹ-de ụn kaanẹ Shir a jorbụ
nǫ ụn kuub-ǫ o-ra! Rem-se ụt-hyat se ụm nǫmẹ be ụn nǫ à, mẹ ro nomgẹ
se o-**Sǫdǫm**, attẹ zẹẹg ǫ rǫ kǫn kanẹ har caanẹ.†
24 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ ụn hǫ-de ụn piishẹ ụn hun-nẹ ụt-ma, a jiish m-
hǫgẹ ụn 'wǫn-de ụn hun-nẹ yẹ o-**Sǫdǫm** argẹ nǫ. Remen nǫ hyenestụ mẹ
m-nǫm ụn rem-se ụt-hyat, amba nǫ waktụnẹ be-de Shir á.”‡

Haan nǫ be ụn de
remen nǫ kumut ụr-wụwẹ
(Ruka 10:21-22)

25 Ụn ka da-ǫ Yẹso zee Shir, “Ụm bǫmǫg wǫ, o-Tato, Wan-Kǫyan wụ n-Tǫn
shir o-dak nẹ. Ụm bǫmǫg wǫ remen o wukutẹ ya-ụs-wẹẹr ụn ya-ụs-nap nẹ.
Nap ụn ka hyat-tǫ komo o argụ m-rụrẹ ụn ka yẹ shẹrẹ be ụn du à ụntụn
yan-yakar.
26 Kaanẹ nomo wǫ Tato re ǫ, remen kaanẹ nǫmụ wǫ m-sǫk.”

---

§ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:14 11:14** Hyen komo: Mara 4:5; Mati 17:10-13; Mark 9:11-13. * **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:21 11:21** Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Ẹmos 1:9-10; Zẹka 9:2-4. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:23 11:23** Hyen komo: Isha 14:13-15; Taka 19:24-28. ‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:24 11:24** Hyen komo: Mati 10:15; Ruka 10:12.

27 Bǫ Yẹso komtẹ ụs-kǫn be-de Shir à, ka da-de wụ nomụrụ hun-nẹ ụt-
ma. “Tato re, Shir ya'ag mẹ nap-se ụn kǫyan. Komo yatt-wụ napẹ Wà á sẹ
o-Tato ǫ napẹ wụ. Komo yatt-wụ napẹ Shir o-Tato á sẹ Wà, komo bǫ ụn ka
hun-nẹ yẹ, yẹ mẹ **Wà-wụ Shir** cǫnẹ wụ kutẹ yẹ o-Tato à, komo yẹ nept bǫ
Shir rǫ à.§
28 “Haan nǫ be ụn de, myet nǫ yẹ rǫ m-swǫ ụr-kǫǫb à, komo nǫ m-sẹngẹ
ụn saw-tǫ ụs-nụ nẹ ụn hi-ụt nǫ, man 'ye nǫ ụr-wụwẹ.
29 Gǫks nǫ ma-ụt re, komo nǫ yoos be ụn de, remen mẹ ko-yan-gwụgwẹr-
mǫ ụr-hi wụ, wụ rǫttẹ m-nụ á komo nǫa kum ụr-wụwẹ ụn hur-ụr nǫ.*
30 Remen ma-ụt re rǫtt rem á, komo saw-ụt re tǫ rǫtt ụs-nụ á.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor

O-cot mǫssẹ ụn Hǫ-de ụr-Wụwẹ
de ụn Yahuda-nẹ
(Mark 2:23-28; Ruka 6:1-5)

1 Ụn ka da-ǫ, Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ ro ụn pa ụn kat-tǫ ụn hyo,
ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de ụn **Yahuda**-nẹ. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ro ụn hǫgẹ ụn
mẹr, yẹ zẹẹrụ horom ụn hyo, yẹ ro m-ti.*
2 Bǫ **Parisa**-nẹ hyentẹ yẹ m-nǫm kaanẹ à, yẹ zẹẹrụ Yẹso, “Gwǫt, yan-
nekẹ-m ru yẹ rǫ m-nǫm ụn rii-yo **karamsa**-o wẹnẹ a nǫm ụn **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ** à!”
3 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Baks nǫ yo nǫ karantẹ à, rii-yo **Dawuda** nǫmẹ da-ǫ wụ
ụn ǫr ụn wụ nẹ ro ụn hǫgẹ ụn mẹr á.
4 Wụ cǫwǫg ụn Dẹpi-ǫ ụn Shir† wụ rẹẹrụ ga-de a m-pa à, de depẹ wụ,
kǫ ǫr ụn wụ nẹ yẹ re de á, sẹ dẹ yan-Cǫw ụn kǫn-se Shir cot.‡§
5 Komo baks nǫ yo nǫ karantẹ n-mẹ ụn **karamsa**-o **Mosa** à, yo yan-**Cǫw
ụn kǫn-se Shir** rǫ m-nǫm ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** ụn **Pyo-ǫ Shir** à. Be-de
ụn **sekẹ** ụt-**sekẹ** ụn Dẹpi-ǫ ụn Shir, yẹ rǫ m-jet o-**karamsa** ǫ ụn **Hǫ-de
ụr-Wụwẹ**, ǫ wẹnẹ hun-nẹ m-sẹngẹ ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** à. Amba Shir zee
yẹ nǫmǫg **ụr-ba'as** á.*
6 Mẹ nǫ m-rụrẹ, wụ argẹ **Pyo-ǫ Shir** à, rǫ kanẹ.
7 Amba nǫ nap rii-yo ka Ma-tǫ Shir tǫ rǫ m-rwǫr á, ụnze, ‘Ụm jiishtẹ cǫn
ụn hun-nẹ hǫgẹ 'wǫn-ụr ǫr ru yẹ nẹ, ǫttẹ yẹ **sekẹ** mẹ ụr-**sekẹ** à.’† Nǫ ro
nakkẹ yo ka, nǫ roa zee yan-nekẹ-m re nǫmǫg **ụr-ba'as** á.‡
8 Yan-nekẹ-m re nǫm **ụr-ba'as** á. Remen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, komo Shir
ya'ag mẹ ụr-bẹẹb ụm deeg yo ụr-bon ụn yo ba ụr-bon nẹ ụn **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ**.”

Ko-yan-kom-o margan
(Mark 3:1-6; Ruka 6:6-11)

9 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yagụrụ ká riib-o kat-ǫ. Yẹ cǫwụrụ ụn
kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir ụn ká be-de.
10 Wụ ken nẹt-wụ ro kon kanẹ ko-yan-kom-o margan. Wụ rǫ m-hoks
m-nukt ụn ka kom-ǫ á. **Parisa**-nẹ ro ụn hoob-ǫ ụn bǫ yẹ he Yẹso m-cẹẹb

---

§ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:27 11:27** Hyen komo: Yoha 3:35; 1:18; 10:15. * **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:29 11:29** Hyen komo: Irmi 6:16. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:1 12:1** Hyen komo: Kara 23:25. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:4 12:4** ụt-Girik: hur-o Shir. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:4 12:3-4** Hyen komo: 1Sam 21:1-6. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:4 12:4** Hyen komo: Rewi 24:9. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:5 12:5** Hyen komo: Qǫg 28:9-10. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:7 12:7** Hyen komo: Hosẹ 6:6. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:7 12:7** Hyen komo: Mati 9:13.

à. Yẹ citụrụ wụ ka cot-ọ, “¿**Karamsa**-ọ ụn **Yahuda**-nẹ ya'ag a taase nẹt gọm ụn **Họ-de ụr-Wụwẹ**?” Yẹ ụn cit ká cot-ọ remen yẹ bụpt wụ **ụr-ba'as**.
11 Ka da-de Yẹso citụrụ yẹ. Wụ zee, “A zee wụ ken wụ be-ụr nọ rọ o-ca nẹ o-gaan cot. Yo porumbụrụ n-mẹ o-kuub ụn **Họ-de ụr-Wụwẹ**. ¿Ya wan ká ca-yo he m-nọm?§
12 Wụa hụs yo! Ai, nẹt jiishtẹ o-ca dẹẹn! Remen kaanẹ, **karamsa**-o ọ wẹn nọm ụn rii sọ-yo ụn **Họ-de ụr-Wụwẹ** á.”
13 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ ká nẹt-wụ, “Tapan kom-o ru o-margan.” Wụ tapnụrụ kom-ọ ụn wụ. Ụn gyept-ọ ụn yish, ọ warguụrụ ụntụn ọr ụn ọ kom-ọ.
14 Amba **Parisa**-nẹ ruurụ, yẹ tọọrụ ụt-hun, bọ yẹ he m-nọm yẹ hoot Yẹso à.

Shoos-de ụn rwọr ụn ma-ụt Ishaya

15 Bọ Yẹso neptẹ yo **Parisa**-nẹ rọ o-hoob à kaanẹ ọ à, wụ argụ m-yagẹ ụn ká be-de. Hun-nẹ ụt-mọọr nẹ dọrụrụ wụ, wụ taasụ yẹ gọm-se ụn yẹ kap.
16 Komo wụ ka'agụ yẹ taase yẹ rụrẹ yẹ ken hun-nẹ yẹ ma-tọ ụn wụ á.
17 A ụn nọm tọ ka remen a shoostẹ́ rii-yo a rwọrẹ ụn nu-ọ ụn **wan-Rwọr ụn Ma-tọ ShirIshaya** à ụnze,
18 “Shir zẹẹg ko-yan-gụw-m re wụ ka, wụ ụm daagẹ à,
wụ mẹ m-cọn à.
Komo hur ụn de rọ gwụgwụ ụn wụ nẹ.
Man shoos wụ ụn Kụkt-o re,
komo wụa kọ'ọt ụnze Shir a piishẹ myet hun-nẹ yẹ
ụn họno o-dak ụt-ma bọ depẹ à.
19 Ma-ụt a sụnụ wụ ụn nẹt nẹ á, kọ cẹp ụn ma-tọ ụr-bẹẹb á.
A họgẹ cor-ọ ụn wụ o-zang á.
20 Ko-gụw re wan-gwụ, wụa họgẹ ụr-'wọn.
Wụa bụsẹ kang-ọ rọ ụn he de m-jessẹ á,
Wụa gu hun-nẹ yẹ rọ ụn hoks ụn gu ụn hi ụn de ụn yẹ á.
Wụa he co ụn họgẹ ụr-'wọn
har da-ọ rii-yo ụr-bon rẹ co-ọ ụn yo ba ụr-bon à,
sẹ dẹ wụ rụ nip-ọ reet ụr-họ.
21 Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á,
yẹa rụ ụr-hur ụn jin-de ụn wụ.”*

Yẹso ụn Beruzabur nẹ
(Mark 3:20-30; Ruka 11:14-23)

22 Yẹ ken hun-nẹ yẹ hantụrụ Yẹso wụ ken ko-'katọ wụ ko-pọ, wụ ro ụn **ya-ụt-kọt** nẹ. Komo Yẹso taasụ gọm-se ụn wụ kap, ụn ruut ụn **ya-ụt-kọt** har ká nẹt-wụ tẹprụrụ, komo wụ hyanụrụ.
23 Hun-nẹ kap yẹ bọpụrụ nu-se ụn yẹ, remen rii-yo Yẹso nọmẹ à. Yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “¿Ashi, wụ ka wụ ka rọ wà **Dawuda**† à?”
24 Amba bọ **Parisa**-nẹ họgụtẹ rii-yo nọmẹ à ụn rii-yo hun-nẹ rọ m-zẹẹ nẹ kanẹ à, yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “Ay, yo rwọ'ẹ ka nẹt-wụ rọttẹ ụn ruut ụn **ya-ụt-kọt** à, **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọtBeruzabur**, wụ ya'ẹ wụ bẹẹb-de m-nọm káanẹ.”‡

---

§ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:11 12:11** Hyen komo: Ruka 14:5. * **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:21 12:21** Hyen komo: Isha 42:1-4 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:23 12:23** Yẹ ro ụs-barag Yẹso wụ rọ Kiristi Mesaya. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:24 12:24** Hyen komo: Mati 9:34; 10:25.

25 Bǫ Yẹso nepstẹ rii-yo yẹ rǫ ụs-barag à, wụ zẹẹrụ yẹ, “Myet bǫ-ǫ hun-nẹ
yẹ ụn ǫ pụrgẹ be-ụt yoor à, yẹ rǫ m-dum ụn hi ụn de ụn yẹ à, ká bǫ-ǫ, ǫa
sabụrsẹ hi ụn de ụn ǫ. Komo hur-ǫ hun-nẹ yẹ ụn ǫ rǫ ụt-ween à, ká hur-ǫ,
ǫa gos á.
26 Komo cǫw-o gaan-yo, ụregẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ rǫ m-
ruutẹ ụn hun-nẹ **ya-ụt-kǫt**, a nom ǫ ka **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** rǫ hi
ụn du ụn wụ m-dum. ¿Tǫ re nẹ gwǫmo-tǫ ụn wụ he m-nǫm tǫ gost?
27 ¿Ụregẹ ụn bẹẹb-ụr **Beruzabur** mẹ m-ruut ụn **ya-ụt-kǫt**, tǫ, yan-nekẹ-
m nǫ nẹ ụn bẹẹb-ụr wan yẹ rǫ yẹ m-ruutẹ? ¿Ụn bẹẹb-de ụn **ko-Gwǫmo-wụ
ụn ya-ụt-kǫt**? Ay! Remen kaanẹ, yan-nekẹ-m nǫ yẹ he nǫ piishẹ ụn tǫ ka
ma-tǫ.
28 Amba **Kụkt-ǫ Shir** ǫ ya'ụ mẹ bẹẹb-de ụn ruut ụn **ya-ụt-kǫt**, ashi, yo
ka kututụ nǫ ụnze bẹẹb-de Shir de ụt-gwǫmo haantẹ be ụn nǫ.
29 Kǫ a zee komo cǫw-o gaan-yo m-cǫw ụn hur-ǫ ụn nẹt-wụ ụr-bẹẹb a
rumustẹ́ saw-tǫ ụn wụ. Sẹ a ke'estẹ ká ko-bẹẹb-wụ tokon, ka da-ǫ a hoks
m-rumus ụn saw-tǫ ụn ká ko-bẹẹb-wụ. Ụm jiishtẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-
ụt-kǫt** ụr-bẹẹb, ǫ rwǫ'ẹ mẹttẹ ụn ruutẹ ụn hun-nẹ **ya-ụt-kǫt**.
30 “Bǫn nẹt-wụ rǫ be ụn de á, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ rǫ m-
dǫrẹ. Bǫn wụ yagụ mẹ gu ụn hantẹ ụn hun-nẹ be-de Shir à, yan-se ụn yẹ
wụ rǫttẹ.§
31 “Remen kaanẹ mẹ nǫ m-rụrẹ, Shir a hoks soksẹ ụn hun-nẹ ko-yan-gǫn
ba'as-de yẹ nomẹ hun-nẹ à, ụn ma-tǫ ụn yo'og-ǫ Shir nẹ. Amba Shir a
soksẹ hun-nẹ yẹ nǫmẹ ma-tǫ o-yo'og mǫssẹ ụn **Kụkt-ǫ Shir** nẹ á.
32 Bǫn wụ pyapụ mẹ à, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** Shir a soks **ba'as-de** ụn wụ.
Amba myet wụ pyapẹ **Kụkt-ǫ Shir** à, Shir a soksụ wụ **ba'as-tǫ** ụn wụ á,
m-mǫka har kǫ ya nomot.”*

O-'yo ụn mat-de ụn yo nẹ
(Ruka 6:43-45)

33 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “'Yo-yo ụr-bon yo rǫ ụn mat ụn yakar-yẹ ụr-bon.
Amba 'Yo-yo ba ụr-bon komo yo matụrụ yakar-yẹ ba ụr-bon. O-'yo dẹ, ụn
gǫn yakar-yẹ ụn yo attẹ yo m-nap.†
34 Nǫ yẹgẹ-hwǫ yǫ-yẹ, remen nǫ rǫ yǫ-yẹ, nǫ hoks cẹp ụn ma-ụt sǫ-tǫ á.
Ai, rii-yo rǫ n-mẹ ụr-hur à yo rǫ m-rwụụn o-nu.‡
35 Kashi ụn nẹt rǫ m-rwụntẹ ụn rii-yo ụr-bon. Nẹt yǫ-wụ komo wụ rǫ
m-rwụntẹ rii yǫ-yo.
36 Mẹ nǫ m-rụrẹ, kap hǫn ụn ma-tǫ o-hwaa tǫ hun-nẹ rǫ m-nǫm à, sẹ
Shir rwǫ'ǫg yẹ ogom-de ụn tǫ ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma.
37 Ụn gǫn ma-ụt ru Shir hettẹ wǫ piishẹ ụt-ma, ụregẹ o rwǫrǫg rii-yo
ụr-bon, Shir a zee wǫ kashi ụn nẹt. Amba ụregẹ o rwǫrǫg ma-ụt yǫ-tǫ,
Shir a zee wǫ **ko-ya-ụr-ba'as**.”

Ya-o-zaman rǫ ụn hoob-ǫ o-napa
(Mark 8:11-12; Ruka 11:29-32)

38 Yẹ ken yẹ n-mẹ ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ zẹẹrụ Yẹso,
“Wa-ụr-Yoos, tẹ cǫnǫg o nom yo ken rii-yo o-madẹ yo, yo kutu tẹ ụnze Shir
tǫmnụ wǫ.”§

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:30 12:30** Hyen komo: Mark 9:40. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:32 12:32** Hyen komo: Ruka 12:10. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:33 12:33** Hyen komo: Mati 7:20; Ruka 6:44. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:34 12:34** Hyen komo: Mati 3:7; 23:33; Ruka 3:7; Mati 15:18; Ruka 6:45. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:38 12:38** Hyen komo: Mati 16:1; Mark 8:11; Ruka 11:16.

39 Yẹso shasụrụ yẹ, “Yan-mẹn-ụt jaas-tǫ ụn yan-ba-m-shẹr nẹ, yẹ rǫ m-cǫn a nomo yẹ o-madẹ remen yẹ nept be-de Shir ụm rwụụnẹ. Amba man nomo nǫ ǫ ken madẹ-ǫ á, sẹ dẹ ǫ ma **Yunanawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**.*
40 **Yunana** nǫmǫg hǫ-ụt tet, tẹt-m tet, n-mẹ ụn kụt-ǫ ụn caari-ǫ o-jan. Káanẹ mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** a he mẹ m-jǫk hǫ-ụt tet, m-tẹt, m-hǫw nẹ n-dak.†
41 “Ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma, hun-nẹ yẹ o-**Neneba** yẹa inẹ be-ụr gaan ụn hun-nẹ yẹ ụn kà zaman-yo nẹ. Hun-nẹ yẹ o-**Neneba** yẹa zee hun-nẹ yẹ ụn ka zaman-yo, yẹ nǫm rii-yo ụr-bon á. Remen hun-nẹ yẹ o-**Neneba** waktụntẹ be-de Shir yẹ yagẹ **ụr-ba'as** da-ǫ **Yunana** rụrụ yẹ Ma-tǫ Shir à. Wụ jiishẹ **Yunana** à wụ ka kànẹ, amba da-ǫ nǫ hǫgẹ ma-ụt re à, nǫ yagẹ nǫm **ụr-ba'as** á.‡
42 Ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma, ko-Gwǫmo-wụ o-Sheba ne'a, wụa inẹ be-ụr gaan ụn hun-nẹ yẹ ụn ka zaman-yo nẹ, wụ kututẹ yẹ, ụnze yẹ nǫmǫg rii-yo ba m-sǫk. Remen wụ indụntẹ ụr-hew nẹ, remen wụ hǫgụtẹ wụ dǫrẹ yoos-de ụs-wẹẹr de ma ko-Gwǫmo **Suremanu**. Wụ jiishẹ nẹ **Suremanu** à wụ ka kànẹ m-mǫka, amba nǫ hǫgẹ wụ á.”§

Mụụn-mǫ ụn ko-ya-ụt-kǫt
(Ruka 11:24-26)

43 Yẹso haarụ co m-zẹẹ, “A ruutẹ ko-**ya-ụt-kǫt** ụn wụr-ǫ ụn nẹt. Yo rǫ m-ma'as ụt-tụw ụn be-tǫ ba m-hǫ. Yo rǫ ụn hoob-ǫ ụn be-de ụr-wụwẹ. Amba ụregẹ yo kum á,
44 ka ko-**ya-ụt-kǫt** yo rǫ m-zẹẹ, ‘Man warag ụn hur-o re ǫ n-ga be-de ụm rwụụnẹ à, ụm she'et kanẹ.’ Da-ǫ yo mụụnẹ yo 'wǫs rii rǫ kǫn á, komo yo hyanụrụ a wishishsụtẹ, a jamassẹ o-hur cas, amba nẹt rǫ n-mẹ á.
45 Ka da-ǫ yo haarụ yo bandụrụ **ya-ụt-kǫt** nẹn ta'yoor, yẹ jiishẹ yo m-zwǫm à. Kap kà **ya-ụt-kǫt** yẹ, yẹa cụw, yẹ she'et kánẹ be-de ụn ká nẹt-wụ. Ụr-kǫm, she'et-de ụn ká nẹt-wụ dea jiish de n-ga m-yǫ. Káanẹ ma he m-waktẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn ka zaman-yo nẹ yan-mẹn-ụt jaas-tǫ.”

Inu Yẹso nẹ ụn hen-nẹ Yẹso nẹ
(Mark 3:31-35; Ruka 8:19-21)

46 Yẹso rǫ ụt-ma ụn hun-nẹ nẹ yẹ rǫ be-de ụn wụ à, inu-o Yẹso ụn hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ wǫǫnụrụ. Yẹ ro eso n-dǫ. Yẹ cǫnǫg ụt-ma ụn wụ nẹ.
47 Wụ ken wụ zẹẹrụ Yẹso, “Inu ru ụn hen-nẹ ru nẹ rǫ eso n-dǫ, yẹ cǫnǫg ụt-ma ụn wǫ nẹ.”*
48 Yẹso zẹẹrụ ká wụ rụrụ wụ à, “¿Wan wụ nẹ rǫ ụntụn inu re? ¿Komo wan-nẹ yẹ, rǫ ụntụn hen-nẹ re?”
49 Wụ kutụrụ yẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụn kom-ǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, “Yẹ ka yẹ rǫ ụntụn inu re ụn hen-nẹ re nẹ.
50 Remen kap ǫ ụn wụ nǫmẹ rii-yo Tato re wụ rǫ n-Tǫn shir cǫnẹ à, wụ rǫ heno re, wan-campǫ kǫ wan-ne'a kǫ komo inu re.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-tet

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn ko-ya-ụr-go
(Mark 4:1-9; Ruka 8:4-8)

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:39 12:39** Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:40 12:40** Hyen komo: Yuna 1:17. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:41 12:41** Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:42 12:42** Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:47 12:47** N-mẹ ụn mǫ ken gẹn-mǫ n-ga mǫ, mǫ rǫtt ci kwǫǫz-ụt yoor ụs-ta'yoor [47] á.

1 Ụn ká hǫ-de, Yẹso ruurụ cin o-hur, wụ haarụ, wụ she'etụrụ ụn riib-ǫ
o-mar.
2 Bụụg-de ụn hun-nẹ dẹẹn kargụrụ, yẹ katụ wụ gẹw, har wụ kum be-
de m-she'et wụ yoosụtụ́ yẹ á. Remen kaanẹ wụ cǫwụrụ hat-ǫ m-hǫ wụ
she'etụrụ, bụụg-de ụn hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ komo yẹ ẹsụrụ n-riib ǫ o-mar.*
3 Ka da-de wụ yoosụrụ yẹ ụs-rem dẹẹn ụn sha-mǫ ụt-ma, ụntụn kàanẹ,
"Wụ ken ko-ya-o-tǫm wụ haag o-kat remen wụ goot ụr-go.
4 Bǫ wụ rottẹ ụr-go à, yẹ ken gǫ'-yẹ 'hẹnụrụ n-riib ụn cǫw. Yẹgẹ-no haarụ,
yẹ cǫrgụrụ yẹ.
5 Yẹ ken yẹ komo yẹ hẹnụrụ ụn be-de m-ta'ar be-de ba m-hu dẹẹn. Yẹ
argụ m-pǫt hǫr-m-hǫr remen hu-mǫ ụn ká be-de rǫ dẹẹn á.
6 Bǫ hǫ-ụr dakantẹ nǫǫnhǫ à, yẹ argụ m-rya har yẹ hwǫ'ụrụ, remen yẹ
rǫtt ụs-geer dẹẹn á.
7 Yẹ ken yẹ komo yẹ 'hẹnụrụ n-mẹ ụn yokor. Yẹgẹ-yokor indụndụrụ, yẹ
wẹnụrụ yẹ m-bǫ'ǫsẹ.
8 Yẹ ken yẹ komo yẹ 'hẹnụrụ ụn be-de ụr-bon. Yẹ bǫsụrụ, yẹ rwǫ'ụrụ
yish o-zungu [100], yẹ ken yẹ kwǫǫz-ụt tet [60], yẹ ken yẹ ụr-kwǫǫz ụn ǫp
[30].
9 Kap wụ rǫ ụt-tǫ nẹ tǫ m-hǫgẹ à, wụ hǫgẹ."

Rii-yo a cǫnẹ ụn kà sha-mǫ ụt-ma
mǫ ụn ko-ya-ụr-go wụ à
(Mark 4:10-12; Ruka 8:9-10)

10 Yan-nekẹ-m Yẹso haanụrụ, yẹ zẹẹrụ wụ, "¿Remen yan ǫ wǫttẹ yẹ m-
nǫmẹ ụt-ma ụn sha-mǫ ụt-ma?"
11 Yẹso shasụrụ yẹ, "Shir dak nǫ, nǫ yẹ shẹrẹ be-de ụn wụ à, remen nǫ
hokstẹ́ m-nap ụn yo ka. Yẹ shẹrẹ be-de ụn wụ á, yẹa hoks m-nap mǫssẹ
ụn gwǫmo-tǫ Shir nẹ á.
12 Amba kap bǫn yẹ rǫ m-raag ụt-tǫ ụn yoos ụn de à, Shir a dǫ yẹ ụs-nap,
komo yẹa kum ụs-nap dẹẹn. Amba ka yẹ yagẹ m-raag ụt-tǫ ụn yoos ụn de
á, kǫ ka ya-o-nap yo yẹttẹ nẹ à, Shir a rumus yo be-de ụn yẹ.†
13 Rii-yo rwǫ'ẹ mẹttụ yẹ m-nǫmẹ ụt-ma ụn sha-mǫ ụt-ma à yo rǫ,
" 'Remen kǫ yẹ hyen rii-yo mẹ m-nǫm à,
yẹa hoks m-nap bǫ yo rǫ á.
Kǫ yẹ hǫgẹ ma-ụt re,
yẹa hoks m-nap ụn yo mẹ m-cǫn á.' "
14 Ma-tǫ **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** gẹnẹ yoa kor yẹ à, yo kǫrǫg yẹ.
Yo ka yo Shir rụrẹ **Ishaya** wụ rụrẹ **Yahuda**-nẹ!
" 'Nǫa sẹngẹ m-hǫgẹ ụn yo mẹ m-zẹẹ kǫyanda à,
amba nǫ hoks m-nap á.
Nǫa ma'as m-hyan ụn yo mẹ m-nǫm à,
amba nǫ hoks m-nap ụn yo ụm cǫnẹ á.' "
15 Ka da-ǫ Shir zẹẹrụ **Ishaya** mǫssẹ ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra**-nẹ,
" 'Mẹ ụn zee káanẹ,
remen hur-de ụn ká hun-nẹ yẹ de rǫ m-hwǫgǫn nẹ,
Yẹ rǫ ụt-tǫ nẹ, amba yẹ rǫ m-nap ụn yo yẹ hǫgẹ á.
Komo yẹ bitishshụtẹ yish-yẹ ụn yẹ,
remen yẹ cǫn yẹ nep yo rǫ o-nip á.
A ro zẹẹgẹ yẹ yagụtẹ m-cǫn m-nap ụn yo rǫ o-nip á,

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:2 13:2** Hyen komo: Ruka 5:1-3. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:12 13:12** Hyen komo: Mati 25:29; Mark 4:25; Ruka 8:18; 19:26.

yẹ roa nep yo mẹ m-nǫm à.
Yẹ hǫgụssụtẹ cas yo mẹ m-rwǫr à,
yẹ neps yo ụm cǫnẹ à.
Amba yẹ cǫn yẹ nom káanẹ á.
Har yẹ waktụntẹ be ụn de
ụm sokstẹ yẹ **ba'as-de** ụn yẹ á.’‡ ”

16 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, Yo yo Shir zee **Ishaya**, “Shir ya'ag nǫ o-kwụm, yish nǫ hyanag rem-se ụt-hyat se mẹ m-nǫm à. Shir ya'ag nǫ o-kwụm komo cin da nǫ m-hǫgẹ ụn yo mẹ m-rwǫr à.
17 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** n-ga ụn kashi ụn hun-nẹ nẹ dẹẹn, yẹ marẹ cin n-ga à ro cǫnǫg yẹ hyen rii-yo nǫ hyanẹ mẹ m-nǫm à, amba yẹ hyan á. Komo yẹ hǫgẹ rii-yo nǫ hǫgẹ à, amba yẹ hǫgẹ á.”§

Yẹso rwǫrǫg bǫ
ká sha-mǫ ụt-ma mǫ rǫ à
(Mark 4:13-20; Ruka 8:11-15)

18 Yẹso haarụ co ụt-ma wụ zee, “Tǫ, ká sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn ko-ya-ụr-go wụ mǫ ka.
19 Ka gǫ'-yẹ hẹ'ẹnẹ n-riib ụn cǫw à, yẹ rǫ ka yẹ hǫgẹ ma-tǫ ụn **Gwǫmo-tǫ Shir** à amba yẹ nap tǫ attẹ ma-tǫ ụn tǫ á. **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** haanụrụ, wụ rwǫǫ'rụ tǫ-tǫ ke yẹ ụn rii-yo yẹ hǫgẹ à.
20 Yẹ hẹ'ẹnẹ ụn be-de m-ta'arụ nẹ à, yẹ rǫ yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à yẹ argụ m-gǫks o-zak o-zak.
21 Amba yẹ ẹssụ tǫ ya o-da hiin remen yẹ gǫks ka ma-tǫ ụr-bẹẹb nẹ á. Da-ǫ swǫ ụr-kǫǫb kǫ ụs-cenene wǫǫnẹ remen ká Ma-tǫ Shir tǫ, tǫ yẹ gǫksẹ à yẹ argụ m-warag jim.
22 Yẹ hẹ'ẹnẹ ụn be-de ụn yokor komo à, yẹ a hongsẹ ụn hun-nẹ nẹ yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à, amba barag-se ụn hǫno o-dak ụn cǫn-tǫ o-kwụm nẹ wẹnụrụ ká ma-tǫ m-bǫ'ǫsẹ, har tǫ waktụrụ hwaa remen cǫn-tǫ o-kwụm. Remen kaanẹ yẹa hoks m-shẹr be-de ụn Ma-tǫ Shir á. Ma-tǫ Shir tǫ rwụntẹ ǫ ka rii kashi be-de ụn ká yẹ ka yẹ á.
23 Yẹ hẹ'ẹnẹ ụn be-de ụr-bon komo à, yẹ a hongsẹ ụn hun-nẹ yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à komo yẹ bụp tǫ. Ya yẹ rǫ ụntụn ka pǫt-yo rwụụtẹ yish o-zungu [100] à. Yo ken komo kwǫǫz-ụt tet [60] Yo ken komo ụr-kwǫǫz ụn ǫp [30].”

Yẹgẹ-kwa n-mẹ ụn hyo

24 Ka da-de Yẹso doorụ m-rụrẹ ụn ka hun-nẹ yẹ mǫ ken sha-mǫ ụt-ma mǫ. Wụ zẹẹrụ, “A hoks m-hongsẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir ụn nẹt nẹ wụ gǫ'ẹ gǫ'-yẹ ụr-bon ụn kat-ǫ ụn wụ à.
25 Amba da-ǫ hun-nẹ rewessẹ kap à, ko-wan-yagẹ-tǫ ụn wụ haarụ, wụ gǫǫrụ yẹgẹ-kwa ụn ká kat-ǫ ụn hyo ǫ, wụ argụ ụt-ma ụn wụ.
26 Bǫ gǫ'-ụr pǫtǫntẹ à, yẹ bǫsụrụ yẹ rwụntụrụ yish, ka da-de yẹgẹ-kwa pǫtnụrụ ụn ce yẹ.
27 “Gụw-nẹ yẹ ụn ko-ya-o-kat haanụrụ. Yẹ zẹẹrụ ko-ya-o-kat, ‘Ai, gǫ'-yẹ ụr-bon tẹ gǫ'ẹ ụn kat-o ru bǫ o zee à. Tǫ, ¿re nǫmẹ yẹgẹ-kwa rwụụntẹ ụn ká be-de?’
28 “Ko-ya-o-kat zẹẹrụ yẹ, ‘Wan-yagẹ-ụt re wụ nǫmẹ tǫ ka.’
“Gụw-nẹ citụrụ wụ, ‘¿O cǫnǫg tẹ mụ'ụg ka kwa-yẹ?’

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:15 13:14-15** Hyen komo: Isha 6:9-10 (ụt-Girik). § **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:17 13:16-17** Hyen komo: Ruka 10:23-24.

29 “Amba ko-ya-o-kat zę̣ę̣rụ, ‘Ay, taase be-de m-mụ'ụg ụn kwa nǫ he nǫ
mụ'ụg ụn hyo-nę̣.
30 Yagę̣ myet-mǫ ụn yę̣ bǫ'ǫsụtę̣ be-ụr gaan har da-ǫ m-ce. Ka da-de man
rụrę̣ ya-m-ce, yę̣ be m-mụ'ụg ụn ká kwa-yę̣, yę̣ karaksę̣, yę̣ geger, a tụkstę̣,
amba a kamas yę̣gę̣-hyo a rụ ụn byo ụn de.’ ”

Sha-mǫ ụt-ma mǫ
ụn ya'ane-yo o-mosta
(Mark 4:30-32; Ruka 13:18-21)

31-32 Yę̣so doorụ yę̣ m-rụrę̣ ụn mǫ ken sha-mǫ ụt-ma mǫ. Wụ zee,
“**Gwǫmo-tǫ Shir** ụntụn ya'ane-yo **mosta** tǫ rǫ yo jiishę̣ ụs-rę̣k n-mę̣ ụn
go kap à yo wụ ken nẹt-wụ dę̣kę̣, wụ gǫǫrụ ụn kat-ǫ ụn wụ à. Yo jiishę̣
ụs-rę̣k be-de ụn ǫr ụn yo nę̣. Amba da-ǫ yo bǫ'ǫsę̣ à, yo jiishụrụ kap ǫ ụn
gụgǫǫg o-kat, yo waktụrụ caari-yo o-'yo, har ma yę̣gę̣-no cę̣ę̣rụ ụt-kur ụn
jet-se ụn yo.”

Sha-mǫ ụt-ma mǫ m-yist
(Ruka 13:20-21)

33 Yę̣so doorụ yę̣ m-rụrę̣ ụn mǫ ken sha-mǫ ụt-ma mǫ. Wụ zee, “**Gwǫmo-**
tǫ Shir ya tǫ rǫ ụntụn m-**yist**. Wụ ken ne'a-wụ dę̣k m-**yist**, wụ wụụgsę̣
ụn hyò-mǫ ụn hyo-nę̣ me'es ụt-tet, amba kap ka hyò-mǫ kụtụksụrụ m-**yist**
nę̣.”

Yę̣so mụụrụtę̣ sha-mǫ ụt-ma
(Mark 4:33-34)

34 Yę̣so yoosụtę̣ bụụg-de ụn hun-nę̣ kap ká rem-se ụn sha-mǫ ụt-ma. Wụa
yoosụ yę̣ rii á sę̣ mǫssę̣ ụn sha-mǫ ụt-ma nę̣.
35 Ka tǫ rǫ remen Shir shoostę̣ rii-yo **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**
rwǫrę̣ à ụnze,
“Man nomę̣ hun-nę̣ ụt-ma ụn sha-mǫ ụt-ma,
rii-yo hun-nę̣ ro nakkę̣ n-ga á,
cin ụn takan-de ụn hǫno o-dak man rụ yę̣ nep yo.”*

Yę̣so rwụntụtę̣ yę̣ cas yo
ká sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn
kwa-yę̣ n-mę̣ ụn hyo rǫ à

36 Ka da-de Yę̣so yagụrụ bụụg-de ụn hun-nę̣, wụ cǫwụrụ o-hur, be-de wụ
rǫ ụr-she'et à. Yan-nekę̣-mǫ ụn wụ, komo yę̣ haanụrụ be-de ụn wụ, yę̣
zę̣ę̣rụ wụ, “Rụrụ tę̣ rii-yo ká sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn ká kwa-yę̣ o-kat cǫnę̣ tę̣
nep à.”
37 Yę̣so zę̣ę̣rụ, “Wụ gǫ'ę̣ gǫ'-yę̣ ụr-bon à mę̣ **Wà-wụ ụn nẹt**.
38 Ká kat-ǫ komo ǫ rǫ hǫno o-dak be-de hun-nę̣ rǫ m-she'et m-mǫka à.
Gǫ'-yę̣ ụr-bon komo yę̣ rǫ yakar-yę̣ ụt-gwǫmo tǫ Shir, ká kwa-yę̣ komo
yakar-yę̣ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** yę̣.
39 Komo wa-ụt-yagę̣-wụ gǫ'ę̣ ká kwa-yę̣ à, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**
wụ. Da-ǫ m-ce nę̣, ta-de ụn hǫno o-dak de. Ká ya-m-ce yę̣ komo yę̣ rǫ
yan-tǫm-yę̣ Shir.
40 “Ká gụw-nę̣ yę̣ a mụ'ụg ka kwa-yę̣ a do yę̣ o-ra. Káanę̣ he m-nǫm ụn
hǫ-de ụn ta-de ụn hǫno o-dak.
41 Mę̣, **Wà-wụ ụn nẹt**, man tǫmǫn **yan-tǫm-yę̣ Shir** ụn hǫno o-dak.
Komo yę̣a hụrụm be-de ụn **Gwǫmo-tǫ Shir**, kǫ yo ke rii-yo rǫ m-hantę̣
m-'ę̣ **ụr-ba'as** nę̣ à, ụn kǫ wụ ke kowa m-nǫm ụn rii yǫ-yo wụ nę̣.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:35 13:35** Hyen komo: Bǫng 78:2.

42 **Yan-tǫm-yẹ Shir** a jorbẹ yan-mẹn-ụt jaas-tǫ ụn kuub-o o-ra. Kánẹ yẹ
he ụs-kan, yẹ rǫ ụn haw-se ụn yin-yẹ ụn yẹ.
43 Ka da-ǫ ǫ ka kashi ụn hun-nẹ yẹ Shir gǫksẹ à he ụs-myakt ụntụn ụr-hǫ,
n-mẹ ụn ụt-gwǫmo tǫ ụn Tato. Yagẹ ko-yan-tǫ́-tǫ̀ m-hǫgẹ, wụ hǫgụtẹ."

Kwụm-ǫ rǫ wukusẹ à

44 Yẹso haarụ co ụr-yoos wụ zee, "**Gwǫmo-tǫ Shir** ya tǫ rǫ ụntụn o-
kwụm ǫ a wukẹ n-mẹ o-kat à, bǫ wụ ken wụ hyentẹ ǫ à, wụ jamsụ m-wukẹ,
remen caari-ǫ o-zak. Wụ haarụ wụ babụrụ kap ǫ ụn rii-yo wụ rǫttẹ à, wụ
ǫǫrụ ká kat-ǫ."

Ta'ar-de ụn hwǫr

45 "Har m-mǫka, gwǫmo-tǫ Shir ya tǫ rǫ ụntụn wa-ụt-baab m-ǫ nẹ wụ
rǫ ụn hoob-ǫ ụn ta'ar-tǫ ụn hwǫr wụ o à.
46 Bǫ wụ hyentẹ ta'ar-de ụn hwǫr dẹẹn à, wụ argụ m-ha wụ babụrụ kap
rii-yo wụ rǫttẹ à. Wụ mǫrǫgsụ hwǫr, wụ ǫǫrụ de."

Yo-ǫ ụn ship ụn jan

47 Yẹso haarụ co ụr-yoos wụ zẹẹrụ, "Har m-mǫka, gwǫmo-tǫ Shir ya tǫ
rǫ ụntụn yo-ǫ ụn ship ụn jan. Bǫ hun-nẹ jorbẹ ǫ n-mẹ m-sa à, ǫ shipnụrụ
yẹgẹ-jan gǫ-ụs-gǫ.
48 Bǫ ǫ shiistẹ ụn jan à, yan-cẹẹb naknụrụ ǫ n-riib m-sa ụn jan nẹ. Ka
da-de yẹ she'etụrụ, yẹ degrụrụ jan-yẹ ụr-bon, yẹ duusụrụ o-kǫǫr, yẹ uksụrụ
yẹ rǫttẹ ụr-bon á.
49 Káanẹ he m-nǫm ụn ta-de ụn hǫno o-dak. **Yan-tǫm-yẹ Shir** a haan
yẹ deger, yẹ hụrụm hun-nẹ yǫ-yẹ n-mẹ ụn sǫ-yẹ.
50 Komo **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹa jorbẹ ka hun-nẹ yǫ'ẹ yẹ n-mẹ ụn ra-ǫ m-
reeten, kánẹ ka hun-nẹ yẹ he ụs-kan ụn haw-se ụn yin-nẹ."

Kwụm-o pụ-ǫ o-ut nẹ

51 Yẹso citụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "¿Nǫ nepstẹ tǫ ka kap?"
Yẹ shasụrụ, yẹ zẹẹrụ, "Ẹẹ, tẹ nepstẹ."
52 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Kǫ wụ ke **wan-Yoos-de o-karamsa** wụ, wụ a yoosẹ
ma-tǫ gwǫmo-tǫ Shir à. Ya wụ rǫ ụntụn nẹt-wụ rǫ ụn byo-de ụr-ẹss nẹ à
o-hur. Wụa gassan rii-yo ụr-bon ut kǫ pụ-yo."

A yagụtẹ Yẹso ụt-yagẹ
ụn bǫ-ǫ o-Nazaret
(Mark 6:1-6; Ruka 4:16-30)

53 Bǫ Yẹso komtẹ rwǫr ụn ká sha-mǫ ụt-ma mǫ à, wụ argụ yagẹ ụn ka
be-de.
54 Bǫ jimẹ à, Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ wǫǫrụ o-Nazaret bǫ-ǫ ụn
wụ. Wụ cirụ yoosẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn
Ma-tǫ Shir**. Yẹ bǫpụrụ ụs-nu ụn bǫ wụ yoosẹ yẹ à ụn rii-yo wụ nǫmẹ nẹ
à. Yẹ citụrụ hi ụn de ụn yẹ, "¿Ke nẹ ka nẹt-wụ kumẹ ka wẹẹr-se kaanẹ,
komo kenẹ wụ kumẹ gwǫmo-tǫ ụn nǫm o-madẹ?
55 ¿Wụ wụ ka rǫ wà-wụ ụn ká ko-wan-shaab-wụ? ¿Inu ụn wụ wụ ka a
m-zẹẹ **Meri**? ¿Hen-nẹ ụn wụ komo **Yakubu**, **Yusuhu**,† Simǫn nẹ, Yahudas
nẹ?
56 ¿Komo hen-nẹ yẹ ụn wụ yan-ne'a-nẹ kap be-ụr gaan-ǫ ka a rǫ ụn yẹ
nẹ á? Remen kaanẹ a nepsẹ wụ nẹt caari-wụ á. ¿Amba re nẹ ka nẹt-wụ
hokstẹ m-nǫm ụn ka rem-se ụt-hyat se nẹ?"

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:55 13:55** Tǫ ken gẹn-tǫ a gẹnẹg *Jonis,* har m-mǫka komo tǫ ken tǫ a gẹnẹg *Yohana.*

57 Yę̣ hǫgụrụ ryaab-se ụn wụ, yę̣ yanụrụ wụ.
Amba Yę̣so zę̣ę̣rụ yę̣, “Ai, kǫ wụ ke wụ rǫ m-'ya ụn ko-**wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** ụt-gǫs amba hụssę̣ hun-nę̣ yę̣ ụn bǫ-ǫ ụn wụ, ụn yę̣ ụn hur-ǫ ụn wụ nę̣.”‡
58 Komo Yę̣so nǫm rii-yo ụt-hyat dę̣ę̣n rę̣ę̣nǫ á, remen kǫǫb-de m-shę̣r mǫ ụn yę̣ be-de ụn wụ.

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nę̣ m-hǫ
(Mark 6:14-29; Ruka 9:7-9)

1 Ụn ka da-ǫ, ko-Gwǫmo **Herę̣** [Atipas] hǫgę̣ rii-yo ụt-hyat tǫ Yę̣so ro m-nǫm à.
2 Wụ zę̣ę̣rụ yan nomę̣ ụn wụ m-sę̣ngę̣, “Ai, ka nę̣t-wụ a nom **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nę̣ m-hǫ**. Kǫ de nomtę̣ wụ merestę̣ à, wụ mụụntę̣ ụn hǫǫg nę̣! Ǫ hantę̣ wụ rǫttę̣ ụn ka gwǫmo-tǫ nę̣ tǫ ụn nǫm ụn rem-se ụt-hyat.”
3 Remen **Herę̣** n-ga rwǫǫg a bụp komo a ke'e **Yohana**, wụ rwǫǫg a ke'e wụ o-kukę̣ ǫ m-ke'et remen **Herę̣** gaag Herodiya, ne'a wụ ụn ǫr re ụn wụ, Pirip.
4 Komo n-ga ma **Yohana** rụssụtę̣ **Herę̣** ụnze ụdepę̣ wụ she'et ụn Herodiya nę̣ á, remen jet ụn **karamsa**-ǫ Shir ǫ. **Herę̣** swǫǫrụ ụs-ryaab ụn **Yohana** nę̣. Wụ rwǫ'ụrụ karma-nę̣ yę̣ ụn wụ, yę̣ ship **Yohana**, yę̣ ke wụ.*†
5 **Herę̣** ro cǫnǫg ma wụ ho **Yohana**, amba wụ rǫ m-hǫgę̣ gyę̣r-ǫ ụn hun-nę̣, remen yę̣ deksę̣ **Yohana** ko-**yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ.
6 Tǫ, bǫ hǫ-de a mettę̣ **Herę̣** rigintę̣ à, **Herę̣** banụrụ biki-ǫ m-rę̣. Wan-ne'a Herodiya hę̣wụrụ wụ ụs-hę̣w ụn hę̣r-ǫ ụn yę̣ haanę̣ o-biki à. **Herę̣** nǫmụrụ o-zak dę̣ę̣n.
7 Remen kaanę̣ wụ swǫrụrụ o-nu mǫssę̣ ụn tǫnd nę̣ ụnze, wụa 'ye ka wan-ne'a-wụ kap ǫ ụn rii-yo wụ kǫnę̣ à.
8 Inu ụn wụ kwemsụrụ wụ mǫssę̣ ụn yo wụ he m-kǫn nę̣ à. Ká wan-ne'a-wụ zę̣ę̣rụ, “Ya'as mę̣ hi-ụr **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nę̣ m-hǫ** m-mǫka n-mę̣ o-kǫk.”
9 Ko-Gwǫmo ryegnụrụ, bǫ wụ kǫnę̣ wụ yo ka à. Amba remen wụ zestę̣ wụ, komo wụ sụrụstę̣ o-nu, ụn co-ǫ ụn hamat-nę̣ yę̣ ụn wụ ụnze wụa 'ye wụ kap yo wụ kǫnę̣ à. Wụ rwǫ'ụrụ karma-nę̣ ya'as wụ yo wụ kǫnę̣ à.
10 Yę̣ haarụ ha-mǫ ụn kur-ǫ m-ke'et, yę̣ kupsụrụ **Yohana** ụr-hi.
11 Yę̣ hwǫǫrụ ká hi-de n-mę̣ o-kǫk. Yę̣ ya'sụrụ ká wan-ne'a-wụ, wụ heetụrụ inu ụn wụ.
12 Yan-nekę̣-m **Yohana** hǫgụrụ, yę̣ haarụ ụn kur-ǫ m-ke'et, yę̣ dę̣kụrụ u-de ụn wụ, yę̣ jǫkụrụ. Yę̣ haarụ be-ụr Yę̣so, yę̣ rụrụ wụ yo kǫrę̣ **Yohana** à.

Yę̣so rę̣ę̣gtụtę̣ hun-nę̣
dugu-ụs taan [5,000]
(Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

13 Bǫ Yę̣so hǫgụtę̣ **Yohana** merestę̣ à, wụ inụrụ wụ cǫwụrụ hat-ǫ m-hǫ. Wụ pasụrụ de ken be-de de rǫttę̣ nę̣t á, remen wụ she'ettẹ́ ụn hǫn-de ụn

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:57 13:57** Hyen komo: Yoha 4:44. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:4 14:3-4** Hyen komo: Ruka 3:19-20. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:4 14:4** Hyen komo: Rewi 18:16; 20:21.

wụ. Amba bǫ bụụg-de ụn hun-nẹ hǫgụtẹ kaanẹ à, yẹ argụ m-rwụụn ụn bǫ-tǫ ụn yẹ. Yẹ dǫrụrụ wụ ụs-na ụs-na.

14 Bǫ Yẹso rwụụntẹ n-mẹ o-hat à, wụ hyanụrụ hun-nẹ dǫntẹ wụ dẹẹn. Wụ hǫgụrụ 'wǫn-de ụn yẹ, komo wụ taasụrụ ya-ụs-gǫm gǫm-se ụn yẹ.

15 Bǫ rim-m nǫmtẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ haanụrụ be-de ụn wụ. Yẹ zẹẹrụ wụ, "Kà be-de ha de rǫtt nẹt á, komo rim-m nomostẹ. Zee kà hun-nẹ yẹ warag n-mẹ o-bǫ remen yẹ ootẹ́ hi ụn de ụn yẹ rii-yo m-rẹ."

16 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Ay, sẹ yẹ aragtẹ á, 'ya nǫ yẹ rii-yo m-rẹ."

17 Yẹ shasụrụ, yẹ zẹẹrụ, "Tẹa hoks yẹ m-coks á, tẹtt rii kanẹ á sẹ ụt-burǫdi ụt-taan ụn jan nẹ yoor."

18 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Hantẹ mẹ nǫ tǫ."

19 Wụ zẹẹrụ hun-nẹ she'et n-tẹ ụt-pǫ. Ka da-de Yẹso dẹkụrụ ká burǫdi-ụt taan-tǫ ụn ká jan yoor-yẹ nẹ. Wụ dassụrụ hi-de ụn wụ n-Tǫn shir. Wụ nǫmụrụ Shir ụr-bǫngǫn. Wụ bosrụrụ ụt-burǫdi ụn ká jan-yẹ nẹ. Wụ ya'asụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ komo yẹ ya'asụrụ bụụg-de ụn hun-nẹ.

20 Ká burǫdi-tǫ hundụndụrụ, kǫ wụ ke nẹt-wụ rẹẹg wụ ciig. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ karaksụrụ tǫ kusẹ à kap, har tǫ shiirụ kǫǫr-ụt ǫp ụt-yoor [12].

21 Hun-nẹ yẹ rẹ tǫ à yẹ woostẹ campǫ-nẹ dugu-ụs taan [5,000] hụssẹ ne'a-nẹ ụn yakar-nẹ yẹ re tǫ à.

Yẹso hewetẹ ụr-hew n-tǫn m-hǫ
(Mark 6:45-52; Yoha 6:15-21)

22 Yẹ m-kǫm ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ, Yẹso rwǫ'ụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yẹ cụw hat-ǫ m-hǫ yẹ waragtẹ rẹẹnǫ ụr-jit. Remen yẹ be'et wụ m-wǫ Mar-ǫ Gariri. Wụ nẹ wụ ẹsụrụ ụn ká be-de remen wụ 'yonstẹ́ hun-nẹ.

23 Bǫ hun-nẹ aragsụtẹ à, wụ daarụ n-tǫn o-haag ụn hǫn-de ụn wụ remen wụ konot Shir. Har rim-m nǫmụrụ m-sǫk nẹ wụ rǫ rẹẹnǫ ụn hǫn-de ụn wụ cot.

24 Ụn hohond-mǫ ụn ká da-ǫ hat-ǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ tụwtẹ à rǫ n-tẹtẹ ǫ o-mar, jǫk-yẹ m-hǫ rǫ ǫ ụs-tam, komo yo-m rǫ ǫ m-tutẹ.

25 Kwǫm-ụs tet-se m-tẹt, yẹ hyanụrụ Yẹso wụ ka wụ rǫ m-nekẹ n-tǫn o-mar wụ rǫ m-kawbẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ.

26 Amba bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hyentẹ wụ rǫ ụr-hew n-tǫn m-sa à, yẹ hǫgụrụ o-gyẹr. Yẹ zẹẹrụ, "Ko-marimar-wụ!" Yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr rem o-gyẹr!

27 Ụn gyept-ǫ ụn yish, Yẹso tẹpsụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, "Nǫ zǫ'ǫgẹ á! Mẹ wụ, nǫ hǫgẹ o-gyẹr á!"

28 Bitrus shasụrụ wụ, wụ zee, "Gǫs-wụ, ụregẹ wǫ wụ, zee mẹ ụm habẹ be ụn du ụn yawag m-hǫ."

29 Yẹso zẹẹrụ, "Haan gẹ."

Ka da-de Bitrus ruurụ o-hat, wụ cirirụ ụr-hew m-yawag m-hǫ, wụ rǫ m-nekẹ be-ụr Yẹso.

30 Amba bǫ Bitrus hyentẹ m-yo m-'wǫns nẹ à, wụ hǫgụrụ o-gyẹr. Wụ cirirụ m-yi. Wụ argụ m-kan, wụ zee, "Gǫs-wụ, gu mẹ!"

31 Ụn gyept-ǫ ụn yish, Yẹso tabbụrụ kom-ǫ ụn wụ, wụ shipụrụ Bitrus. Yẹso zẹẹrụ Bitrus, "Wǫtt m-shẹr dẹẹn á, ¿remen yan ǫ o ryegentẹ?"

32 Ka da-de bǫ Yẹso ụn Bitrus nẹ cụwtẹ o-hat à, yo-m rẹsụrụ ceen.

33 Ka da-de yẹ ka **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ rǫ n-mẹ o-hat à, yẹ nomorụ Yẹso ụr-bǫngǫn. Kap mǫ ụn yẹ zẹẹrụ Yẹso, "Nip-ǫ, wǫ **Wà-wụ Shir** wụ."

Yẹso taasụtẹ ya-ụs-gǫm
gǫm-se ụn yẹ ụn bǫ-ǫ o-Genesaret
(Mark 6:53-56)

34 Ka da-de yẹ pasụrụ de ka jit-de m-sa de, yẹ kergụndụrụ ụn dak-ǫ o-
Genesaret.
35 Bǫ hun-nẹ yẹ ụn ká bǫ-ǫ neptẹ Yẹso haantẹ à, yẹ tǫmụrụ a rụrẹ kǫ wụ
ke nẹt-wụ, wụ rǫ ụn ká dak-ǫ à, ụnze Yẹso haantẹ. Yẹ hantẹ wụ ya-ụs-gǫm
kap.
36 Yẹ kǫnụrụ Yẹso yẹ ci kǫ riib-yo ụn matuku-de ụn wụ. Wụ ya'ụrụ yẹ
o-cǫw, yẹ nom káanẹ. Myet-mǫ ụn yẹ ci'ẹ à gǫm-se ụn yẹ taarụ.

Bǫr-ụs ǫp ụs-taan

Jor-se ụn yẹ rǫ co-ǫ o-dak à
(Mark 7:1-13)

1 A kanẹ **Parisa**-nẹ ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ haanụrụ be-ụr Yẹso
zee-mǫ o-Urusharima. Yẹ zẹẹrụ,
2 "¿Remen yan ǫ nẹ yan-nekẹ-m ru rǫttẹ m-jetem ụn jor-se ụn mǫng-nẹ?
Tẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen yẹ rǫ m-sapt ụt-kom yẹ reet rii-yo m-rẹ bǫ a ǫǫs
á."
3 Yẹso shasụrụ yẹ, "Nǫ nẹ, ¿remen yan ǫ nǫ rǫttẹ m-jet ụn **karamsa**-ǫ
Shir remen jor-ụs nǫ?
4 Ai, Shir zestẹ, 'Hyan tato ru ụt-gǫs nẹ ụn inu ru nẹ,'* komo, 'Myet wụ
pyapẹ tato ụn wụ kǫ inu ụn wụ à, o-nip a ho wụ.'†
5 Amba nǫ ụr-yoos ụnze ụregẹ nẹt rǫ ụn yo ken rii-yo nẹ yo wụ heetẹ
m-gu ụn tato ụn wụ kǫ inu ụn nẹ ụn yo nẹ à, amba wụa zee, 'Kap rii-yo
nǫ roa kum be ụn de n-ga à, yar-mǫ mǫ ụm **sekẹ** Shir à,' waragtẹ ǫ ka, ba
sẹ o ya'astẹ tat-nẹ ru nẹ ụt-gǫs á.
6 Remen jor-ụs nǫ, nǫ mustẹ Ma-tǫ Shir hwaa.
7 Nǫ ya-o-shẹpẹ! Hond hond ǫ **Ishaya** nǫmẹ ma-ụt nǫ bǫ wụ zee à,
8 " 'Ká hun-nẹ yẹ rǫ mẹ m-'ya m-sẹk ụn nu-se ụn yẹ cot,
Amba hur-de ụn yẹ nomostẹ ụr-hew ụn mẹ nẹ.
9 Gụw-mǫ ụn yẹ mǫ yẹ rǫ mẹ m-nomẹ à,
mǫ o-hwaa mǫ,
yẹ sụgụtẹ **karamsa**-ǫ Shir ụn yoos-de ụn yẹ.'‡ "

Rem-se rǫ ụn sabụrsẹ ụn nẹt be-de Shir à
(Mark 7:14-23)

10 Yẹso aagụrụ bụụg-de ụn hun-nẹ, wụ zẹẹrụ yẹ, "Raks nǫ, nǫ hǫgẹ m-sǫk
nẹ.
11 Ba rii-yo rǫ m-cǫw ụn nu-ǫ ụn nẹt à, yo rǫ wụ m-rwǫ wụ waktụtẹ
ko-ya-ụr-ba'as be-de Shir á, sẹ rii-yo rǫ m-rwụụn ụn nu-ǫ ụn wụ à, ụn yo
wụ rǫ m-nǫm nẹ à."
12 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ haanụrụ be-de ụn wụ, yẹ citụrụ, "¿Kǫ o nepstẹ
ụnze **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ ryaab-ụs ru remen kà ma-tǫ o zee?"
13 Yẹso shasụrụ, "Myet go-de rǫ ba Tato re wụ n-Tǫn shir wụ go de á, a
mụ'ụg de.
14 Yagụ yẹ temb. Pǫ-nẹ yan-nak ụn ǫr ụn yẹ pǫ-nẹ. Ụregẹ ko-pǫ rǫ m-nak
ụn ǫr ụn wụ ko-pǫ, ai, kap mǫ ụn yẹ yẹa hẹ'ẹbẹ n-mẹ o-kuub."§

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:4 15:4** Hyen komo: Rwụụ 20:12; Kara 5:16. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:4 15:4** Hyen komo: Rwụụ 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:9 15:9** Hyen komo: Isha 29:13 (ụt-Girik).
§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:14 15:14** Hyen komo: Ruka 6:39.

15 Ka da-de, Bitrus zẹẹrụ, “Yẹso, rwụntụ tẹ cas yo ká sha-mǫ ụt-ma mǫ
cǫnẹ tẹ nep à.”
16 Yẹso zẹẹrụ wụ, “¿Ashi, har m-mǫka nǫ nap á?
17 Mẹ m-zẹẹ kap ǫ ụn rii-yo nẹt rẹ à, ụr-takan yoa cụw ụn nu-ǫ ụn wụ,
ká da-de nẹ yoa cụw ụn mẹn-tǫ ụn wụ, komo ụr-kǫm yoa ru ụn wụr-ǫ ụn
wụ.
18 Amba rii yǫ-yo rǫ m-rwụụn o-nu à be-de ụr-hur yo rǫ m-rwụụn. Komo
yo rǫ m-naas ụn nẹt-wụ rwụntẹ yo à.*
19 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen cin ụr-hur barag-ụs yǫ-se rǫ m-rwụụn. Se rǫ,
ho-m ụn hun-nẹ, o-ás nẹ, m-naasẹ nẹ, ụr-hyow nẹ, ụn shesẹ ụt-bǫ nẹ, ụn
naas ụn jin-ụt ǫr ru nẹ.
20 Se kà rem-se rǫ nẹt m-rwǫ m-waktẹ **ko-ya-ụr-ba'as** be-de Shir. Rẹ ụn
rii ba ụn sapt ụt-kom a rụ nẹt m-waktẹ **ko-ya-ụr-ba'as** be-de Shir á.”

Shẹr-mǫ ụn wụ ken
ne'a-wụ be-ụr Yẹso
(Mark 7:24-30)

21 Yẹso ruurụ o-Gariri wụ nekụrụ raag-ǫ ụn dak-tǫ o-Taya o-Sidon nẹ,
22 Wụ ken ne'a wụ ko-ya-o-**Kan'ana**, wụ rǫ ụr-she'et kánẹ à haanụ be-ụr
Yẹso. Wụ 'yonsụ ụs-cǫr wụ rǫ ụs-kan, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, wà **Dawuda**,
hǫgẹ 'wǫn ụn de! Remen wà re wan-ne'a rǫ ụn ko-**ya-ụt-kǫt** nẹ, wụ rǫ wụ
ụn ya-ụr-kǫǫb.”
23 Amba Yẹso shas wụ kǫ ụr-gom á. Ka da-de yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kǫnụrụ
wụ, yẹ zẹẹrụ, “Yan wụ! Zee wụ arag. Remen wụ rǫ na m-dǫrẹ ụn kaas
ụt-tǫ́ o-zaaz!”
24 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ ká ne'a-wụ, “Shir ụn tǫmǫn mẹ remen hun-nẹ yẹ
o-**Isra** ca-yẹ Shir yẹ ẹgẹ à cot.”
25 Amba ká ne'a-wụ haarụ wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ. Wụ kǫnụrụ
komo, “Gǫs-wụ, gu mẹ!”
26 Yẹso zẹẹrụ ká ne'a-wụ, “A nom ụr-bon a dẹk rii-yo m-rẹ yo ụn yakar
a ya'as yẹgẹ-wǫ á.”
27 Ká ne'a-wụ shasụrụ, “Eba, Gǫs-wụ o, amba yẹgẹ-wǫ rǫ m-rekem ụn
yo ken rii-yo m-rẹ yo rǫ m-hẹ'ẹn ụn kǫk-tǫ ya-o-hur rǫttẹ m-rẹ à.”
28 Yẹso zẹẹrụ, “Ne'a shẹr-m ru rǫ dẹẹn! A nomotụ yo wǫ o-dish à.” Ụn
gyept-ǫ ụn yish, ko-**ya-ụt-kǫt** ruurụ ụn wà ụn wụ.

Yẹso taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ dẹẹn

29 Bǫn kánẹ, Yẹso dǫrụrụ sǫ n-riib Mar-ǫ o-Gariri. Ka da-de wụ daarụ
ụr-dor, wụ she'etụrụ.
30 Hun-nẹ haanụrụ be-de ụn wụ dẹẹn. Yẹ neknụtẹ ụn ryam-nẹ nẹ, ụn
pǫ-nẹ nẹ, ụn **cim**-nẹ nẹ, ụn 'katǫ-nẹ nẹ, ụn yẹ ken ya-ụs-gǫm yẹ nẹ dẹẹn,
yẹ ẹssụrụ yẹ ụn co Yẹso. Wụ taasụrụ yẹ gǫm-se ụn yẹ kap.
31 Har hun-nẹ hyen o-madẹ bǫ yẹ hyanẹ 'katǫ-nẹ tẹpẹrtẹ à, ya-ụt-**cim**
komo yẹ m-sẹngẹ, ryam-nẹ ụr-hew, pǫ-nẹ komo yẹ rǫ o-hyan. Kap mǫ ụn
yẹ, yẹ nomụrụ Shir ǫ o-**Isra** ụr-bǫngǫn.

Yẹso rẹegtụtẹ hun-nẹ dugu-ụs nass [4,000]
(Mark 8:1-10)

32 A kanẹ Yẹso aagụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ zẹẹrụ, “Mẹ m-hǫgẹ 'wǫn-
de ụn kà hun-nẹ yẹ. Caanẹ hǫ-ụt tet-tǫ ka yẹ be-ụr gaan ụn mẹ nẹ, komo
yẹ rǫtt rii-yo m-rẹ á. Man 'yons yẹ m-mẹr á, taase yẹ bonsẹ ụn cǫw.”

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:18 15:18** Hyen komo: Mati 12:34.

33 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ wụ, “De kà be-de rǫttẹ nẹt á, ¿ke a he kum
ụn ga-tǫ a hettẹ rẹẹgtẹ ụn de kà caari-de ụn bụụg-de ụn hun-nẹ de?”
34 Yẹso citụrụ, “¿Burǫdi-ụt re nǫ rǫttẹ?”
Yẹ zẹẹrụ, “Ta'yoor-tǫ ụn yan jan rẹk-yẹ nẹ hiin.”
35 Yẹso zẹẹrụ bụụg-de ụn hun-nẹ yẹ she'etẹ n-dak.
36 Wụ dẹkụrụ ká burǫdi-tǫ ta'yoor-tǫ ụn ká jan-yẹ nẹ. Wụ bǫmụrụ Shir,
wụ wǫngụrụ tǫ. Wụ ya'asụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Komo yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ wǫngụrụ bụụg-de ụn hun-nẹ.
37 Kǫ wụ ke wụ rẹẹg wụ ciig. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ karaksụrụ tǫ kwangẹ
à, kǫǫr-ụt ta'yoor ụt-caari.
38 Yẹ rẹ tǫ komo à, dugu-ụs nass [4,000] yẹ rǫ, hụssẹ ne'a-nẹ ụn yakar-nẹ.
39 Ka da-de Yẹso 'yonsụrụ bụụg-de ụn hun-nẹ yẹ ji o-hur. Wụ cǫwụrụ
hat-ǫ m-hǫ wụ argụrụ dak-ǫ o-Magadan.

Bǫr-ụs ǫp ụs-cind

Hoob-ǫ o-napa
(Mark 8:11-13; Ruka 12:54-56)

1 **Parisa**-nẹ ụn **Saduki**-nẹ haarụ be-ụr Yẹso remen yẹ megertẹ́ wụ, yẹ
kǫnụrụ wụ kutụ yẹ yo ken rii-yo ụt-hyat yo n-Tǫn shir, yo he m-waktẹ
o-napa à ụnze Shir wụ tǫmnẹ wụ.*
2 Wụ shasụrụ yẹ, wụ zee, “Ụregẹ rim-m nǫmǫg, nǫ hyenẹ Tǫn-o shir
nǫmǫg zá, nǫ m-zẹẹ, ‘Ẹẹ, hǫ-de ụn buk dea rwụụn kar kar.’
3 N-sot komo, nǫ hyenẹ Tǫn-o nǫmǫg zá, nǫ m-zẹẹ, ‘Caanẹ a hye kem.’
Nǫ m-hoks m-nap bǫ Tǫn-o rǫ ụr-hew à, amba nǫ hoks o-napa yo Shir rǫ
m-nǫm ụn ka da-o á.†
4 Hun-nẹ yẹ ụn ka da-o yǫ-ǫ ǫ rǫ ụn gyẹr-ǫ Shir á. Yẹ cǫnǫg yẹ hyen o-napa
amba yatt napa-ǫ a he yẹ m-kutẹ á, sẹ ǫ ma **Yunanawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir**.” Ka da-de Yẹso argụrụ, wụ yagẹ yẹ kánẹ.‡

Yist-mǫ ụn Parisa-nẹ ụn Saduki-nẹ
(Mark 8:14-21)

5 Bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ wootẹ yo ka riib-yo rẹẹnǫ à, yẹ baksụrụ ụnze
yẹ bǫprụntẹ ụt-burǫdi.
6 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Tu nǫ yish nǫ nep ha, komo nǫ nom ja ụn ká **yist**-mǫ
ụn **Parisa**-nẹ mǫ nẹ ụn mǫ ụn **Saduki**-nẹ.”§
7 Yẹ ciri ụt-ma ụn hi ụn de ụn yẹ ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ rǫ m-zẹẹ, “¿Kǫ
remen ka burǫdi-tǫ a bǫprụndẹ à ǫ wụ zettẹ káanẹ?”
8 Yẹso nepsẹ yo yẹ rǫ ụs-barag à, wụ zẹẹrụ, “Nǫ yan-shẹr-m rẹk-mǫ!
¿Remen yan ǫ nǫttẹ m-zẹẹ nǫtt ụt-burǫdi á?
9 ¿Har m-mǫka nǫn gǫ nap? ¿Tǫ-ụt ke'essụtẹ nǫ bǫ ụm rẹẹgtẹ hun-nẹ
dugu-ụs taan [5,000] ụn burǫdi-ụt taan nẹ? ¿Komo kǫǫr-ụt re nǫ karaksẹ
tǫ kusẹ?*
10 ¿Nǫ baks hun-nẹ dugu-ụs nass [4,000] yẹ ụm rẹẹgtẹ ụn burǫdi-ụt
ta'yoor? ¿Kǫǫr-ụt re nǫ karaksẹ tǫ kusẹ?†

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:1 16:1** Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:3 16:2-3** Mǫ ken gẹn-mǫ dẹẹn ka gom-tǫ rǫ kǫn n-mẹ cir-mǫ ụn 16:2-3 be-de a gẹnẹ wụ shasụrụ à. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:4 16:4** Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:6 16:6** Hyen komo: Ruka 12:1. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:9 16:9** Hyen komo: Mati 14:17-21. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:10 16:10** Hyen komo: Mati 15:34-38.

11 ¿Re nǫmẹ nǫ yagụtẹ m-nap ụnze mẹ ụn ma-tǫ ụt-burǫdi á? Ụm zẹẹg
nǫ komo, ‘Nǫm nǫ ja ụn **yist**-mǫ ụn **Parisa**-nẹ ụn **Saduki**-nẹ nẹ.’ ”
12 Ka da-ǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ napẹ ụnze **yist**-mǫ a m-rwǫ ụt-burǫdi à
mǫ mǫ á, amba wụ ụn cǫn yẹ nǫm ja ụn yoos-de ụn **Parisa**-nẹ ụn **Saduki**-
nẹ de o-shẹpẹ.

Bitrus rụrụtẹ Yẹso ụnze
Yẹso wụ rǫ Kiristi
(Mark 8:27-30; Ruka 9:18-21)

13 Tǫ, bǫ Yẹso haantẹ dak-ǫ o-Kaseriya ǫ o-Pirip à, wụ citụrụ yan-nekẹ-
mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, “¿Wan wụ hun-nẹ rǫ m-zẹẹ **Wà-wụ ụn nẹt**‡ rǫ?”
14 Yẹ zẹẹrụ, “Yẹ ken yẹ rǫ m-zẹẹ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**,
yẹ ken yẹ komo **Ẹreja**, yẹ ken komo Irmiya, kǫ komo wan-gaan n-mẹ ụn
yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir n-ga.”§
15 Ka da-de wụ citụrụ yẹ, “¿Amba nǫ ụn ya, wan wụ nẹ ụm rǫ ụn hyan-o
nǫ?”
16 Simǫn Bitrus shasụrụ, “Wǫ wụ, **Kiristi**,* **Wà-wụ Shir** wan-hǫǫg.”†
17 Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Simǫn wà **Yohana**, wǫ ko-ya-o-kwụm-wụ!
Remen Tato re wụ rǫ n-Tǫn shir à, wụ kutụ wǫ tǫ ka, ba nẹt á.
18 M-mǫka ụm zẹẹg wǫ ụnze wǫ rǫ Bitrus,‡ komo n-tǫn ụn ka ta'ar-ǫ§
ụm he man yan-dor re, komo mǫ ken mar-mǫ* rǫtt ụt-gwǫmo be-de ụn yẹ
á.
19 Man ya'as wǫ rii-se ụn tiks ụn gwǫmo-tǫ Shir. Kǫyan o caasẹ kanẹ ụn
hǫno o-dak, Shir a caas yo n-Tǫn shir. Komo kǫyan o gagẹ kanẹ ụn hǫno
o-dak, Shir a geeg yo n-Tǫn shir.”†
20 Wụ nakụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụt-tǫ m-sǫk nẹ, yẹ rụrẹ nẹt ụnze wụ
rǫ **Kiristi** á.

Yẹso rwǫrǫg gǫn mar-mǫ wụ he'ẹ à
(Mark 8:31—9:1; Ruka 9:22-27)

21 Cin ụn ká da-ǫ, Yẹso cirẹ m-kutẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụnze, sẹ wụ
haag bǫ-ǫ o-Urusharima. Komo wụ rụrụ yẹ yo he wụ m-kǫr rẹẹnǫ à. Wụ
sụụt ụr-kǫǫb gǫ-ụs-gǫ be-de ụn yẹ rǫ sẹk-yẹ, ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-
se Shir, ụn ya-ụr-yoos-de **karamsa**-ǫ **Mosa** nẹ. Komo a ho wụ, ụn hǫ-ụr
atettẹ-de komo a 'yons wụ.
22 Bitrus nakụrụ wụ n-riib, wụ cirụrụ wụ ụt-kangsẹ. Wụ rǫ m-zẹẹ, “Gǫs-
wụ, Shir yẹ pestẹ! Tǫ ka a nomẹ be ụn du á.”
23 Amba Yẹso waktụrụ be-ụr Bitrus. Wụ zẹẹrụ, “Wǫngẹ ụn mẹ nẹ, wǫ **ko-
Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**! Wǫ ko-yan-rwǫ ụr-pụksẹ wụ be ụn de. Remen
wǫ ụs-barag ụntụn nẹt, yanze ụntụn Shir bǫ Shir rǫ ụs-barag á.”
24 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Myet wụ cǫnẹ wụ dǫrụ mẹ
à, be-ụr nǫ, sẹ wụ shẹ'ẹg hi ụn de ụn wụ, wụ sew **kan**-ǫ ụn wụ, wụ dǫrụ
mẹ.‡

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:13 16:13** “Wà-wụ ụn nẹt” con-de Yẹso ro ụn 'ya ụn hi ụn de ụn wụ à. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:14 16:14** Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:16 16:16** Kǫ: *Wụ Shir daagnẹ à Wan-Gwụ* (gom-de Yahuda-nẹ) ụn *Wụ Shir daagnẹ à* (gom-de ụt-Girik) kap mǫ ụn tǫ, tǫ rǫ “Wụ Shir daagnẹ à.” † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:16 16:16** Hyen komo: Yoha 6:68-69. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:18 16:18** ụt-Girik: *Ka jin-de ụnze Bitrus ụr-ta'ar de ka.* § **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:18 16:18** ụt-Girik: *ta'ar-o caari.* * **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:18 16:18** ụt-Girik: *komo ish-se de o-ra.* † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:19 16:19** Hyen komo: Mati 18:18; Yoha 20:23. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:24 16:24** Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27.

25 Remen wụ cǫnẹ wukẹ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ à, wụa taagẹ ụn mǫ. Amba
kap bǫn wụ taagẹ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ rem re à, wụa kum mǫ.§
26 ¿Yan yo nẹ nẹt he m-kum ụregẹ wụ kumug kwụm-ǫ ụn hǫno o-dak
kap, amba wụ taagụrụ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ? Kǫ nẹ, ¿ya nẹt he m-ya'as be-de
ụn shas-ǫ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ?
27 Remen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, man haan ụn sẹps-m Tato re nẹ ụn yan-
tǫm-yẹ ụn wụ nẹ, man piishẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ ụt-ma mǫssẹ ụn rii-yo wụ
nǫmẹ nẹ à.*
28 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, yẹ ken yẹ rǫ kǫn eso eso kanẹ yẹa mer á, har sẹ
yẹ hyanag haan-mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt** n-mẹ ụn gwǫmo-ụt Tato ụn wụ.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor

Yẹso barmụtẹ
(Mark 9:2-13; Ruka 9:28-36)

1 Bǫ a rewetẹ hǫ-ụt cind à, Yẹso dẹkụrụ Bitrus nẹ, ụn **Yakubu**, ụn
Yohana (heno **Yakubu**) nẹ, wụ daarụ o-haag ụn yẹ nẹ ụn hǫn-de ụn yẹ.
2 Yẹ rǫ o-gwǫt wụr-o Yẹso barmụrụ, co-ǫ ụn wụ nǫmụrụ m-cụcas ụntụn
ụr-hǫ, matuku-tǫ wụ cǫpẹ à tǫ wargụrụ ụt-pus tǫ pyar.
3 Ụn gyept-ǫ ụn yish, **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ n-ga, **Mosa** nẹ ụn
Ẹreja rwụụnụrụ, yẹ rǫ ụt-orom ụn Yẹso nẹ.
4 Bitrus zẹẹrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, nomog ụr-bon ǫ tẹttẹ kanẹ à! Ụregẹ o
cǫnǫg, man tǫnd dẹpi-ụt tet kanẹ, ụr-gaan rem ru, ụr-gaan rem **Mosawan-
Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, ụr-gaan komo rem **Ẹrejawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**.”
5 Wụ rǫ m-rwǫr ụt-ma káanẹ ke'entẹ-ǫ m-cụcas hǫkkụrụ yẹ. Yẹ hǫgụrụ
cǫr n-mẹ ụn ká ke'entẹ-ǫ ǫ m-zẹẹ, “Wụ ka wụ rǫ Wà re, wụ mẹ m-cǫn à,
mẹ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn wụ dẹẹn. Raks nǫ ma-tǫ ụn wụ!”*†
6 Bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hǫgụtẹ káanẹ à, gyẹr-ǫ hǫǫrụ yẹ dẹẹn, har yẹ
hẹẹrụ n-dak.
7 Yẹso wǫǫnụrụ, wụ ci'ụrụ yẹ. Wụ zee, “Inẹ nǫ, nǫ hǫgẹ o-gyẹr á.”
8 Bǫ yẹ dastẹ ụt-hi à, yẹ hyan nẹt á sẹ Yẹso ụn hǫn-de ụn wụ cot.
9 Bǫ yẹ rǫ m-kergụndẹ ụn ká haag-ǫ à, Yẹso nakụ yẹ ụt-tǫ. Wụ zee, “Nǫ
rụrẹ nẹt rii-yo nǫ hyanẹ á, sẹ **Wà-wụ ụn nẹt** inụtẹ ụt-marimar.”
10 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ. Yẹ zee, “Tǫ, ¿remen yan ǫ **yan-Yoos-
de o-karamsa** zettẹ ụnze, sẹ **Ẹrejawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** he'esentẹ ka
da-de **Kiristi** haantẹ?”‡
11 Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Nip-ǫ, **Ẹreja** rǫǫn, komo wụa ja'as kǫyan.
12 Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, **Ẹreja** be'estẹ wụ he'esentẹ, yẹ nap ụn wụ nẹ á,
har ma yẹ nomotụ wụ rii-yo yẹ hyanẹ m-sǫk à. Káanẹ komo **Wà-wụ ụn
nẹt** he swǫ ụr-kǫǫb ụn kom-tǫ ụn yẹ.”§
13 Bǫ Yẹso zettẹ kaanẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ napụrụ ụnze wụ rǫ yẹ ụn
nomẹ ụn ma-ụt **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**.

Yẹso taasụtẹ wà gǫm-ǫ ụn ko-ya-ụt-kǫt
(Mark 9:14-29)

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:25 16:25** Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:27 16:27** Hyen komo: Mati 25:31; Bǫng 62:12; Roma 2:6. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:5 17:1-5** Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:5 17:5** Hyen komo: Taka 22:2; Bǫng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22; Kara 18:15. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:10 17:10** Hyen komo: Mara 4:5. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:12 17:12** Hyen komo: Mati 11:14.

14 Bǫ yẹ wootẹ ụn 'wụn-de o-haag à, hun-nẹ dẹẹn rǫ yẹ ụr-'er. Wụ ken
nẹt-wụ haanụrụ be-ụr Yẹso, wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ.
15 Wụ zẹẹrụ, "Gǫs-wụ, hǫgẹ 'wǫn-ụr wà re wan-campǫ, wụ rǫ o-tattụra
nẹ. Komo wụ rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb dẹẹn. Wụ m-bǫr m-hẹbẹ o-ra, m-hǫ nẹ.
16 Ụm heetẹ wụ be-de yan-nekẹ-m ru, amba yẹ hoks wụ m-taasẹ ụn gǫm
á."
17 Yẹso shasụrụ, "Nǫ hun-nẹ yẹ m-mǫka, yan-kǫǫb-de m-shẹr o-nip, ya-
ụr-cikt, ¿har ha-mǫ ụn hǫ-ụt re ǫ ụm he m-she'et ụn nǫ nẹ? ¿Har ha-mǫ
ụn hǫ-ụt re ǫ ụm he m-jǫǫsẹ ụn nǫ nẹ? Hantụ mẹ nǫ ka wà-wụ."
18 Yẹso hurgụrụ ko-**ya-ụt-kǫt** ụt-gaag. Ká ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ ruurụ, wụ
yagẹ wà cas. A kanẹ gǫm-ǫ ụn wà taarụ.
19 Da-ǫ nẹt rǫknẹ be-ụr Yẹso á, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ haanụrụ be-de ụn
wụ. Yẹ citụrụ wụ, "¿Remen yan ǫ tẹ hokstẹ ruut ụn ká ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ
á?"
20 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Remen shẹr-m nǫ rǫ dẹẹn á. Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ,
ụregẹ shẹr-m nǫ wǫǫg gǫs-tǫ ụn go'-yo o-**mosta** yo jiishẹ ụs-rẹk be-de ụn
gǫ kap à, nǫa rees m-zẹẹ ka haag-ǫ inẹ zee-mǫ ụn kanẹ ha-mǫ ụn rẹẹnǫ,
komo ǫa inẹ. Yatt rii-yo he nǫ m-kwangẹ á."*†

Yẹso doog nǫm ụt-ma
mǫssẹ ụn mar-mǫ ụn wụ nẹ
(Mark 9:30-32; Ruka 9:43b-45)

22 De ken hǫ-de bǫ yẹ waragtẹ ụn dak-ǫ o-Gariri à, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "A
ya'as **Wà-wụ ụn nẹt** ụn kom-tǫ ụn hun-nẹ.
23 Komo yẹa ho wụ, ụn hǫ-ụr atettẹ-de komo a 'yons wụ." Yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ bǫpụ o-regen dẹẹn.

Tǫp ụn tar ụn Pyo-ǫ Shir

24 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ wǫǫrụ bǫ-ǫ o-Kapanahum. Yan-gǫks
ụn tar remen **Pyo-ǫ Shir** haarụ be-ụr Bitrus, yẹ zẹẹrụ wụ, "¿Wan-yoos-ụr
nǫ rǫ ụn tǫp ụn tar-ǫ ụn **Pyo-ǫ Shir**?"‡
25 Bitrus shasụrụ, "Wụ rǫ m-tǫp gẹ." Bitrus cǫwụrụ o-hur remen wụ
rụrụtẹ́ Yẹso ka ma-tǫ. Cin ba wụ ụn rụrẹ Yẹso, Yẹso citụrụ wụ, "Bitrus ¿Ya
o hyanẹ mǫssẹ ụn ká cot-ǫ nẹ? ¿Be-ụr wan-nẹ ǫ gwǫmo-nẹ rǫ m-gǫks ụn
hwǫr-yẹ ụn tar ǫ, be-de ụn yakar-yẹ ụn yẹ ǫ, kǫ be-de ụn hamat-nẹ yẹ yẹ
shipẹ à?"
26 Bitrus shasụrụ, "Be-de ụn hamat-nẹ."
Yẹso zẹẹrụ, "Ya-o-dak rǫ m-tǫp ǫ ka á!
27 Kap ụn kaanẹ nẹ, taase ká hun-nẹ hǫgẹ shoob-ụr na, hẹbẹ o-mar o
jorbẹ o-kwẹmbẹ, o hek nu-ǫ ụn jan-yo o shipẹ ụr-takan à. Wǫa 'wǫs o-
azorpa yo he m-bo'os à, o dek yo o tǫp tar ru ụn ǫ ma re nẹ."

Bǫr-ụs ǫp ụs-eer

¿Wa jiishẹ ụt-gǫs?
(Mark 9:33-37; Ruka 9:46-48)

1 Ụn ká da-ǫ **yan-nekẹ-m Yẹso** haarụ be-ụr Yẹso, yẹ citụrụ wụ, "¿Be ụn
tẹ, wa jiishẹ ụt-gǫs kap n-mẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir?"*

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:20 17:20** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o kwǫǫz o-gaan 21*Ay, gǫn yẹ ka rǫ m-ru á, sẹ ụs-kǫn mǫssẹ o-swǫǫt nẹ.* Hongsẹ: Mark 9:29. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:20 17:20** Hyen komo: Mati 21:21; Mark 11:23; 1Kor 13:2. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:24 17:24** Hyen komo: Rwụụ 30:13; 38:26. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:1 18:1** Hyen komo: Ruka 22:24.

2 Yẹso agnụrụ wụ ken wà rẹk-wụ wụ, wụ ẹssụ wụ n-tẹtẹ de ụn yẹ.
3 Ka da-de wụ zẹẹrụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, sẹ nǫ ja'astẹ barag-ụs nǫ
komo nǫ warag ụntụn yakar rẹk-yẹ, nǫa kum m-cǫw ụn gwǫmo-tǫ Shir á,†
4 Remen kaanẹ myet bǫn wụ muutẹ hi ụn de ụn wụ ba nụ-mǫ ụr-hi
ụntụn ka wà rẹk-wụ wụ à, wụ jiishẹ ụt-gǫs ụn gwǫmo-tǫ Shir.
5 “Komo myet bǫn wụ gǫksẹ wà rẹk-wụ ụntụn wụ ka rem re à, mẹ wụ
gǫksẹ.

Rem-se rǫ ụn rwǫ ụr-pụksẹ à
(Mark 9:42-48; Ruka 17:1-2)

6 “Komo bǫn wụ rwǫ'ẹ wan-gaan n-mẹ ụn ka yakar-yẹ shẹrẹ o-nip be ụn
de à, nǫm **ụr-ba'as** à, a jiish wụ m-rẹrẹm a gegẹ wụ ta'ar-de ụr-na ụr-gẹks,
komo a jorbẹ wụ n-mẹ m-sa mǫ ụr-dụw.
7 “Rii-yo ụr-'wǫn yo ka wụ rwǫ'ẹ yẹ ken yẹ nǫm **ụr-ba'as** à. Rii-yo ụn
rwǫ **ụr-ba'as** rǫ kǫn, amba rii-yo ụr-'wǫn yo be-de ụn ká wụ rwǫ'ẹ ka
ba'as-de à.
8 Ụregẹ kom-o ru, kǫ na-o ru rǫ wǫ ụn rwǫ **ụr-ba'as**, kups o jorẹ. A jiish
wǫ o cụw hǫǫg-ǫ ba m-ta ụn na-o gaan kǫ kom-o gaan, ǫttẹ a jorbẹ wǫ
n-mẹ o-ra ǫ rǫ m-ryomsẹ á, ụn kom-ụt ru nẹ ụt-yoor kǫ na-ụs ru ụs-yoor.‡
9 Ụregẹ komo yish ụn du rǫ wǫ m-rwǫ m-nǫm **ụr-ba'as**, hụs de o jorẹ.
A jiish wǫ o cụw hǫǫg-ǫ ba m-ta ụn yish-ụr gaan nẹ, ǫttẹ a jorbẹ wǫ n-mẹ
den-ǫ o-ra ụn yish ru nẹ yoor.§

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn ca-yo ẹgẹ à
(Ruka 15:3-7)

10 “Nap nǫ ha, taase nǫ yo'og kǫ wan-gaan n-mẹ ụn ká yakar-yẹ, remen
mẹ nǫ m-rụrẹ, **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ ụn yẹ rǫ be-de Shir Tato re wụ rǫ n-Tǫn
à.*
12 “¿Re nẹ nǫ m-hyan ǫ, ụregẹ wa-ụt-gụt rǫ ụn ca-nẹ o-zungu [100], gaan-
o ẹgụrụ be-de ụn yẹ, ya wụ he m-nǫm? Wụa rees m-yagẹ ụn yẹ ká kwǫǫz-ụt
nass ụn ǫp ụn jerǫ [99] n-tǫn o-haag yẹ rǫ ụt-rẹ. Wụ heestẹ hoob-ǫ ụn ká
gaan-yo ẹgẹ à.
13 Komo wụ hyandẹ yo, nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, zak-ǫ wụ rǫ m-nom à, ǫ
aragtẹ ǫ ụn ká kwǫǫz-ụt nass tǫ ụn ǫp ụn jerǫ [99].
14 Káanẹ ǫ, Tato re wụ rǫ n-Tǫn shir à, wụ cǫn kǫ wan-gaan be-de ụn ká
yakar-yẹ ẹgẹ á.”

Ụregẹ ǫr ru nǫmǫg wǫ ụr-ba'as
(Ruka 17:3)

15 “Ụregẹ ǫr ru ko-yan-dor nomotẹ wǫ **ụr-ba'as**, nekẹ o rụrụ wụ ụn hǫn
nǫ. Ụregẹ wụ hǫgụtẹ ma-ụt ru, komo wụ kǫnǫg wǫ o doog wụ ǫ ka m-
mụụntẹ ụn cǫw.†
16 Amba ụregẹ wụ hǫgụ wǫ á, o do m-ha be-de ụn wụ ụn nẹt nẹ wan-gaan
kǫ nẹn yoor, remen kap yo o zẹẹ à, a 'wǫs tǫ o-nip ụn nu-se ụn ya-ụs-tǫr
nẹn yoor kǫ tet.‡

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:3 18:3** Hyen komo: Mark 10:15; Ruka 18:17. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:8 18:8** Hyen komo: Mati 5:30. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:9 18:9** Hyen komo: Mati 5:29. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:10 18:10** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o ǫp o-gaan 11*Komo Wà-wụ ụn nẹt ụn haan remen gwụ-ǫ yẹ ẹgẹ à.* Hongsẹ Ruka 19:10. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:15 18:15** Hyen komo: Ruka 17:3. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:16 18:16** Hyen komo: Kara 19:15.

17 Ụregẹ wụ yagụtụ yẹ m-hǫgẹ har m-mǫka, o rụrẹ hun-nẹ **yan-dor Yẹso**.
Ụregẹ komo har wụ yagụtẹ m-hǫgẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso**, muut wụ
ụntụn wụ napẹ Shir á, kǫ ko-**yan-gǫks ụn tar** wụ napẹ Shir á.
18 “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, komo kǫ yo ke rii-yo o caasẹ kanẹ ụn hǫno o-
dak, Shir a caas yo n-Tǫn shir. Komo kǫ yo ke rii-yo o gagẹ kanẹ ụn hǫno
o-dak, Shir a geeg yo n-Tǫn shir.§
19 “Man do nǫ m-rụrẹ ụn yo ka, ụregẹ hun-nẹ nẹn yoor be ụn nǫ ụn
hǫno o-dak yẹ mossụtẹ ụt-hi yẹ kǫn yo ken rii-yo, Tato re wụ n-Tǫn wụa
nomo yẹ yo.
20 Remen kap be-de hun-nẹ yoor kǫ tet kargẹ n-mẹ ụn jin ụn de à, mẹ
be-ụr gaan ụn yẹ nẹ.”

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn
ko-gụw-wụ rǫ ụn ho'os ụt-ma á

21 A kanẹ Bitrus wǫǫnụrụ, wụ zẹẹrụ Yẹso, “¿Gǫs-wụ, re hǫn ǫ ǫr re he
mẹ nǫm **ụr-ba'as** ụm ho'os ká ma-tǫ? ¿Sǫ ta'yoor ǫ?”
22 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Mẹ zee wǫ o-ta'yoor á, amba o-ta'yoor har sǫ kwǫǫz-ụt
tet ụn ǫp [490].*†
23 “Remen kaanẹ, a hongsẹ gwǫmo-tǫ Shir ụn wụ ken ko-Gwǫmo-wụ nẹ.
Wụ cǫnẹ ǫǫg ụn kwụm-ǫ ụn wụ, ǫ rǫ ụn kom-tǫ ụn gụw-nẹ yẹ ụn wụ à.
24 Bǫ ká ko-Gwǫmo-wụ cirtẹ ụr-ǫǫg à, a hantụrụ wụ ken nẹt-wụ, wụ, wụ
rǫ m-dǫrẹ ụr-mǫǫg à de ka nẹt-wụ a hoks m-tǫp á har ta-de ụn hǫǫg-mǫ
ụn wụ.‡
25 Bǫ kwangụtẹ wụ m-tǫp à, ko-Gwǫmo rwǫ'ụrụ a beeb wụ ụn ne'a ụn
wụ nẹ ụn yakar-nẹ kap ụn rii-yo wụ rǫttẹ nẹ à, remen a topt ká hwǫr-yẹ.
26 “Ká ko-gụw-wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ, wụ ma'asụ ụs-kǫn wụ rǫ
m-zẹẹ, ‘Nomo mẹ, man tops wǫ kap.’
27 Ko-Gwǫmo hǫgụrụ 'wǫn-de ụn ká ko-gụw-wụ, wụ ho'osụrụ wụ. Ko-
Gwǫmo yaksụrụ wụ, wụ yagụrụ ma-tǫ ụn ká mǫǫg-de.
28 “Amba ká ko-gụw-wụ bǫ ụn ru-mǫ ụn wụ, wụ ǫǫsụrụ ǫr ru ụn wụ
ko-gụw, wụ wụ rǫ m-dǫrẹ ụr-mǫǫg hiin à,§ wụ rẹẹrụ wụ ụs-cǫr. Wụ zee,
‘Tǫp mẹ rii-yo mẹ wǫ m-dǫrẹ à!’
29 “Ǫr ru ụn wụ ụn ko-gụw kwụktụrụ, wụ kǫnụrụ wụ. Wụ zee, ‘Nomo
mẹ, man tops wǫ.’
30 Amba ká ko-gụw-wụ yagẹ, har wụ haarụ, komo wụ cụwtụrụ wụ ụn
kur-ǫ m-ke'et, sẹ da-ǫ wụ tǫpẹ ká mǫǫg-de à.
31 “Bǫ ǫr re ụn wụ ụn gụw-nẹ hǫgẹ rii-yo nǫmẹ à, yẹ hǫgẹ m-rẹrẹm á.
Yẹ rụrụ ko-Gwǫmo myet bǫ nǫmẹ à.
32 Ko-Gwǫmo agbụrụ ká ko-gụw-wụ. Wụ zẹẹrụ wụ, ‘Wǫ ko-gụw, wan-
mẹn-ụt jaas-tǫ, ụm yaksụtụ wǫ kap mǫǫg-de o dẹkụ mẹ à. Mẹ ụn yaksụ
wǫ de remen o kǫnǫg mẹ.
33 Ashi, ¿nǫm ụr-bon o hǫgẹ 'wǫn-ụr ǫr ru bǫ ụm hǫgẹ 'wǫn ụn du á?’
34 Ko-Gwǫmo swǫǫrụ ụs-ryaab dẹẹn. Wụ rwǫ'ụrụ a 'ye wụ ụr-kǫǫb har
sẹ wụ tǫk kap ǫ ụn ká mǫǫg-de.

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:18 18:18** Hyen komo: Mati 16:19; Yoha 20:23. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:22 18:21-22** Hyen komo: Ruka 17:3-4. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:22 18:22** Hyen komo: Taka 4:24. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:24 18:24** ụt-Girik: *dugu-ụs ǫp [10,000] tarents* [kirogụram-yẹ 340,000 azurpa]. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:28 18:28** ụt-Girik: *Wụ wụ rǫ m-dǫrẹ denari zungu-o gaan.* O-denari ro hond hond ụn rii ko-ya-ụr-gawụs rǫ m-kum à hǫ-ụr gaan.

35 “Káanẹ komo Tato re wụ n-Tǫn shir he m-nǫmẹ ụn kǫ wụ ke be ụn
nǫ wụ yagẹ ho'os ụn **ba'as**-ụr ǫr re ụn wụ hur-ụr gaan à.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ

Yoos-ụr Yẹso de ụn caas ụt-ge
(Mark 10:1-12; Ruka 16:18)

1 Bǫ Yẹso komtẹ rwǫr ụn sẹ ká rem-se à, wụ yagụ dak-ǫ o-Gariri. Wụ
cǫwụrụ sǫ ụn dak-ǫ o-Judiya, komo wụ pasụrụ sǫ ụn hǫran-de ụn Rǫǫg-ǫ
o-Joda à.
2 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ dǫrụrụ wụ, wụ taasụrụ hun-nẹ ya-ụs-gǫm rẹẹnǫ.
3 Kánẹ, yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ haanẹ be-de ụn wụ remen yẹ cept wụ, ụn
kà cot-ǫ, “¿N-mẹ ụn **karamsa**-o na, ǫ ya'ag nẹt cǫw wụ ho'ostẹ ne'a ụn wụ
remen kǫ yo ke rii-yo?”
4 Yẹso shasụrụ yẹ, “¿Ashi, nǫ karantẹ Ma-tǫ Shir á? Ka wụ nǫmụ yẹ cin
ụr-takan à, ‘Wụ ụn nǫm yẹ campǫ ụn ne'a nẹ.’*
5 Wụ zẹẹrụ komo, ‘Remen kaanẹ, nẹt a yagẹ tato ụn wụ ụn inu ụn wụ
nẹ, wụ mǫmsẹ ne'a ụn wụ o-wụr. Yẹ komo yoor, yẹa warag gaan.’†
6 Har kanẹ co yẹa warag hun-nẹ yoor á, sẹ dẹ wan-gaan. Remen kaanẹ,
rii-yo Shir gagẹ à, taase nẹt us yo á.”
7 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Tǫ, ¿remen yan ǫ **Mosawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nomtẹ
o-**karamsa** a ya'as takụrda-ǫ ụn caas ụt-ge, komo a ho'os ne'a?”‡
8 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Remen cikt-ụr nǫ, ǫ rwǫ'ẹ **Mosa** yagụtẹ nǫ ho'os ne'a
nǫ nẹ, amba cin ụr-takan káanẹ ǫ Shir cǫnẹ á.
9 Mẹ nǫ komo m-rụrẹ, myet bǫ ụn campǫ wụ ho'osẹ ne'a ụn wụ à, ụn
yattẹ be-de o-ás a bǫpẹ ká ne'a-wụ á, komo wụ ge hǫr-wụ, wụ nǫmǫg o-ás
ǫ ka.”§
10 Yan-nekẹ-m Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ụregẹ kaanẹ ǫ tǫ rǫ, nẹt ụn ne'a ụn wụ
nẹ, ashi ma jiishtẹ ǫ ka nẹt she'et ba ụt-ge.”
11 Amba wụ zẹẹrụ yẹ, “Ba hǫn ụn nẹt ǫ he m-hoks m-dẹk ụn ka ma-tǫ á
sẹ dẹ yẹ Shir ya'ẹ ụr-bẹẹb à.
12 Yẹ ken yẹ rǫ kǫn yẹ a matẹ yẹ she'et ba ụt-ge à, remen yẹtt m-campǫ
á. Yẹ ken yẹ rǫ kǫn yẹ hun-nẹ mussẹ kaanẹ à, ba m-campǫ. Yẹ ken yẹ rǫ
kǫn komo yẹ ẹssẹ yẹa ge ụt-ge á, remen cǫn-tǫ ụn **Gwǫmo-tǫ Shir**. Myet
wụ he m-hoks m-dẹk ụn ka ma-tǫ à wụ dek.”

Yẹso hụụtẹ yakar nu-ǫ ụr-bon
(Mark 10:13-16; Ruka 18:15-17)

13 Ka da-ǫ hun-nẹ hantụrụ Yẹso yakar rẹk-yẹ remen wụ cit yẹ ụn kom-tǫ
ụn wụ komo wụ konotẹ́ yẹ ụs-kǫn. Amba yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hurụrụ ká
yẹ hantẹ ká yakar-yẹ à ụt-gaag.
14 Amba Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Yagụ nǫ yakar rẹk-yẹ haantẹ be ụn de. Nǫ wẹn
yẹ á. Remen gwǫmo-tǫ Shir tǫ ma ụn yẹ tǫ.”
15 Wụ **sekẹ** yẹ kom-tǫ ụn wụ ụr-hi, wụ hụụtẹ yẹ nu-ǫ ụr-bon. Ká da-ǫ
wụ argụrụ.

Ko-ya-o-kwụm
(Mark 10:17-31; Ruka 18:18-30)

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:4 19:4** Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:5 19:5** Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:7 19:7** Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:9 19:9** Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

16 A kanẹ wụ ken wụ haarụ be-ụr Yẹso ụn kà cot-ǫ nẹ, “Wa-ụr-Yoos, ¿yan
rii-yo nẹ ụm he m-nǫm sǫ-yo ụm kumut hǫǫg-mǫ ba m-ta à?”
17 Yẹso zẹẹrụ wụ, “¿Remen yan ǫ wǫttụ mẹ ụn cot-se ụn rii-yo rǫ sǫ-yo
à? Ai, sǫ-wụ rǫ kǫn á sẹ Shir cot. Amba remen ụm shest wǫ cot-o ru, ụregẹ
o cǫnǫg o kum hǫǫg-ǫ ba m-ta, sẹ o gyẹrẹg rii-yo ká **karamsa**-ǫ zee à.”
18 Ká nẹt-wụ zẹẹrụ Yẹso, “¿Tǫ ke **karamsa**-tǫ?”
Yẹso shasụrụ, “Wǫ hǫ nẹt á, wǫ hoob ne'a-wụ ụn nẹt á, Wǫ hiw ụr-hyow
á. Wǫ nǫm tǫr-se ụt-bǫ á.*
19 Hyan tato ru ụn inu ru nẹ ụt-gǫs nẹ. Komo o cụn wan-bǫr-ụs ru bǫ o
cǫnẹ hi ụn du à.”†
20 Ká nẹt-wụ zẹẹrụ Yẹso, “Ai, ụm dǫrụssụtẹ tǫ ká myet, ¿ya kusu mẹ?”
21 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ụregẹ o cǫnǫg o warag kashi ụn nẹt hond hond, nekẹ
o beeb hǫno ụn rii-yo wǫttẹ à kap, o ya'as kǫǫb-nẹ hwǫr, wǫa kum ụr-'yons
n-Tǫn shir. Ka da-ǫ o haan, o dǫrụ mẹ.”
22 Bǫ ká nẹt-wụ hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ argụ m-arag ụn tụk-mǫ ụt-mẹn,
remen wụ rǫ o-kwụm nẹ dẹẹn.
23 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, ba ụn
ka yish-yẹ hun-nẹ he kum ụn ko-ya-o-kwụm-wụ he m-cǫw ụn gwǫmo-tǫ
Shir n-Tǫn à.
24 Man do nǫ m-rụrẹ. A jiish m-sǫk dorom-yo cụw ụn ish-ǫ o-bẹr, ǫttẹ
ko-ya-o-kwụm cụw ụn gwǫmo-tǫ Shir à.”
25 Bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hǫgụtẹ káanẹ à, yẹ bǫpụrụ o-nu. Yẹ zẹẹrụ,
“Ụregẹ káá ǫ, ¿wan wụ ụn ya he kum ụn gwụ?”
26 Amba Yẹso gwǫtụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Be-de ụn hun-nẹ, tǫa nomẹ á.
Amba be-de Shir kǫ yo ke rii-yo yo m-nomẹ yo.”
27 Ka da-de Bitrus zẹẹrụ wụ, “Tẹ yagụtẹ kǫyan remen tẹ dǫrụtú wǫ. Tǫ,
¿ya tẹ he m-kum?”
28 Yẹso shasụrụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, ụn ka da-o rǫǫnẹ à, da-ǫ **Wà-wụ
ụn nẹt** he m-she'et ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ tǫ ụt-gǫs à, nǫ yẹ dǫrụ mẹ à, nǫ
yẹ komo he m-she'et ụn dẹẹg-tǫ ụn gwǫmo-ụt ǫp ụt-yoor [12]. Nǫ yẹ he
piishẹ ụn baag-ụt ǫp ụt-yoor [12] tǫ ụn **Isra**-nẹ ụt-ma.‡
29 Komo kap ǫ ụn wụ yagnẹ ụt-hur kǫ hen-nẹ yẹ ụn wụ, kǫ sẹk-yẹ ụn wụ,
kǫ o-tato, kǫ o-inu, kǫ yakar, kǫ ụt-kat, remen jin ụn de, wụa kum rii-yo
argẹ kaanẹ à ụt-be o-zungu [100], komo wụ kum hǫǫg-mǫ ba m-ta.
30 Amba dẹẹn be-de ụn yẹ a m-hyan gǫs-yẹ m-mǫka à yẹa warag rẹk-yẹ.
Ka yẹ a m-hyan rẹk-yẹ m-mǫka à, yẹa warag gǫs-yẹ.§*

Bǫr ụr-kwǫǫz

Ya-m-sẹngẹ ụn kat-ǫ ụs-anab

1 “**Gwǫmo-tǫ Shir** ụntụn wụ ken ko-ya-o-kat-wụ tǫ rǫ wụ ru'ẹ n-sot n-sot
à, remen wụ hǫbǫntẹ́ ya-ụr-gụwụs ụn kat-ǫ ụn wụ.
2 Bǫ yẹ hongsụtẹ hwǫr-yẹ a m-tǫp ụn ya-ụr-gụwụs ụn taas ụr-hǫ à,* wụ
heetụrụ yẹ ụn kat-ǫ ụn wụ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:18 19:18** Hyen komo: Rwụụ 20:13-16; Kara 5:17-20. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:19 19:19** Hyen komo: Rwụụ 20:12; Kara 5:16; Rewi 19:18. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:28 19:28** Hyen komo: Mati 25:31; Ruka 22:30. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:30 19:30** ụt-Girik: *Amba hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ ụr-takan à, yẹa warag ya-ụr-bụstẹ, ya-ụr-bụstẹ, komo yẹa warag ya-ụr-takan.* * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:30 19:30** Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. * **Bǫr ụr-kwǫǫz:2 20:2** ụt-Girik: *o-denari*, top-o ụn a tǫpẹ ụn ko-ya-ụr-gụwụs ụn taasẹ ụr-hǫ, ụntụn n-mẹ 20:9-10,13.

3 “Hohond-mǫ ụn kwǫm-ụs jerǫ se n-sot, wụ rǫ m-arag be-de ụn ya-ụt-baab, wụ hyanụrụ yẹ ken yẹ rǫ ụn she'et-de o-hwaa temb n-riib be-de ụt-baab.
4 Wụ zẹẹrụ yẹ, ‘Nǫ, nekẹ nǫ ụn kat-o re, man top nǫ rii-yo depẹ à.’ Yẹ nekụrụ ụn kat-ǫ ụn wụ.
5 Bǫ wụ dottẹ m-ru hǫ-ụr rǫ ụr-hi à, komo ụn hohond-mǫ ụn kwǫm-ụs tet, wụ dẹkụrụ yẹ ken ya-ụr-gụwụs yẹ.
6 “Har m-mǫka hohond-mǫ ụn kwǫm-ụs taan se m-rim, wụ doorụ m-ru wụ hyanụ yẹ ken yẹ rǫ eso eso yẹ rǫtt yo m-nǫm á. Wụ citụrụ yẹ, ‘¿Remen yan ǫ nǫttẹ ụn she'et-de o-hwaa taas ụr-hǫ?’
7 “Yẹ shasụrụ wụ, ‘Remen yatt-wụ ya'asụ tẹ rii-yo m-nǫm á.’
“Ká ko-ya-o-kat-wụ zẹẹrụ yẹ, ‘Nekẹ nǫ ụn kat-o re, nǫa 'wǫs yẹ ken yẹ nǫ mǫssẹ m-sẹngẹ ụn yẹ nẹ.’
8 “Bǫ rim-m nomtẹ à, ko-ya-o-kat zẹẹrụ wan-co be-de ụn gụw-nẹ yẹ ụn wụ, ‘Ha o gwǫtǫn ya-m-sẹngẹ o-kat. Agbẹ yẹ o tǫp yẹ, shi'in ụn ya-ụr-bụstẹ ha-mǫ ụn ya-ụr-takan.’†
9 “Da-ǫ a tǫpẹ ka yẹ haanẹ hohond-mǫ ụn kwǫm-ụs taan à, kǫ wụ ke gǫksụrụ rii-yo depẹ a top wụ ụn taas ụr-hǫ à.
10 Tǫ, da-ǫ ka yẹ ba'ẹ m-nekẹ o-kat à, shǫgbẹ yẹ gǫkstẹ top-ǫ ụn yẹ à, yẹ rǫ o-gwǫt yẹ zee a top yẹ argẹ ǫr ụn yẹ nẹ. Amba kǫ wụ ke gǫksụrụ rii-yo depẹ a tǫp wụ ụn taas ụr-hǫ à.
11 Bǫ yẹ gǫkstẹ top-ǫ ụn yẹ à, yẹ ma'asụrụ ko-ya-o-kat ụs-hwụhwụmụg.
12 Yẹ zẹẹrụ, ‘Yẹ wǫǫnẹ ụr-bụstẹ à sẹngẹ-mǫ ụn kwǫm-o gaan yẹ nǫmẹ, amba o tǫk yẹ hond hond ụn tẹ nẹ, tẹ yẹ taasẹ ụr-hǫ m-sẹngẹ m-swǫ n-nǫǫnhǫ à.’
13 “Wụ shasụrụ wan-gaan be-de ụn yẹ, wụ zẹẹrụ, ‘Wan-yen de, ai, mẹ rẹ ra-o ru á. ¿A hongsẹ, ụm zee man top wǫ rii-yo a m-tǫp ụn taas ụr-hǫ á?
14 Gǫks rii-yo rǫ yo ma ru à o arag. Ụn nǫm mẹ m-sǫk ụm tǫp yẹ bụstẹ m-wǫǫn à hond hond ụn rii-yo ụm tǫpụ wǫ nẹ à.
15 ¿Mẹtt ǫ ụr-bẹẹb ụm nomot yo ụm cǫnẹ ụn hwǫr re á? ¿Kǫ wǫ m-hǫgẹ ụr-shoob ǫ remen mẹ kashi ụn nẹt-wụ?’
16 “Káanẹ ǫ heyẹ be-de ụn yẹ a m-hyan yẹ rǫ gǫs-yẹ m-mǫka à, yẹa warag rẹk-yẹ. Kanẹ komo yẹ a m-hyan rẹk-yẹ m-mǫka à, yẹa warag gǫs-yẹ.”‡§

Yẹso doog nǫm ụt-ma mǫssẹ
ụn mar-mǫ ụn wụ nẹ
(Mark 10:32-34; Ruka 18:31-34)

17 Bǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ ro m-nekẹ o-Urusharima à, Yẹso hessụrụ n-riib n-cǫw ụn yẹ nẹ ụn hǫn-de ụn yẹ, wụ rụrụ yẹ yo he m-kǫr ụn wụ nẹ à wukussẹ.
18 “A wo nǫ o-Urusharima. A ya'as **Wà-wụ ụn nẹt** ụn kom-tǫ ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ. Yẹa piish wụ ụt-ma, remen a hoot wụ.
19 Ka da-ǫ yẹa ya'as wụ ụn kom-tǫ ụn **Roma**-nẹ. Yẹ nomo wụ ụr-ar, yẹ nomo wụ ụs-sǫrǫg, komo yẹ kem wụ. Amba ụn hǫ-ụr atettẹ-de a 'yons wụ.”

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz:8 20:8** Hyen komo: Rewi 19:13; Kara 24:15. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz:16 20:16** ụt-Girik: *Amba hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ ụr-takan à, yẹa warag ya-ụr-bụstẹ, ya-ụr-bụstẹ, komo yẹa warag ya-ụr-takan.*
§ **Bǫr ụr-kwǫǫz:16 20:16** Hyen komo: Mati 19:30; Mark 10:31; Ruka 13:30.

Yoos-ụr Yẹso mǫssẹ ụn nǫmẹ
ụn yẹ ken yẹ nẹ m-gụw
(Mark 10:35-45)

20 Ka da-ǫ, inu yakar Zẹbẹdi haanụrụ be-ụr Yẹso ụn yakar-yẹ ụn wụ nẹ,
Yakubu ụn **Yohana** nẹ. Wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ, wụ kǫnụrụ Yẹso yo
ken rii-yo.
21 Yẹso zẹẹrụ wụ, “¿Ya o cǫnẹ?”
Wụ zẹẹrụ wụ, “Rwǫ kà yakar re yoor-yẹ m-she'et, wan-gaan ụn rẹ ụn
du, wan-gaan ụn kwanta ụn du, n-mẹ ụn gwǫmo-ụt ru.”
22 Amba Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ nap rii-yo nǫ ụs-kǫn á! ¿Nǫa hoksụssẹ m-swǫ
ibittẹ-de ụr-kǫǫb de ụm he m-swǫ?”
Yẹ zẹẹrụ wụ, “Tẹa hoks.”
23 Wụ zẹẹrụ yẹ, “M-sǫk nẹ, nǫa sụ ibittẹ ụn de. Amba she'et-de ụn rẹ ụn
de kǫ kwanta ụn de mẹ wụ rǫ wan-gwǫmo-tǫ m-'ya á. Tato re wụ n-Tǫn
shir, wụ zǫngsẹ ka be-tǫ, remen ká yẹ wụ daagẹ à.”
24 Bǫ **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ kusẹ nẹn ǫp à hǫgụtẹ yo **Yakubu** ụn **Yohana**
kǫn nẹ à, ryaab-ụs rẹẹrụ yẹ remen ká nẹn yoor-yẹ.
25 Amba Yẹso agnụrụ yẹ be-ụr gaan myet. Wụ zẹẹrụ, “Nǫ nak ụnze ka
yẹ ụt-gwǫmo tǫ ụn yẹ ro **Yahuda** nẹ á, yẹ rǫ ụn hǫgẹ m-rẹrẹm mǫ ụn kutẹ
ụn hun-nẹ yẹ ụn yẹ ụr-bẹẹb. Komo yẹ rǫ gǫs-yẹ gǫs-yẹ ụn yẹ à, yẹ rǫ ụn
hǫgẹ m-rẹrẹm yẹ kututẹ yẹ rǫ ụn kụs-ǫ ụn yẹ à ụt-gwǫmo.
26 Ụ depẹ kaanẹ be ụn nǫ á. Bǫn wụ cǫnẹ wụ warag gǫs-wụ be ụn nǫ à
sẹ wụ nomotẹ ǫr ụn wụ nẹ m-gụw.*
27 Komo bǫ ụn wụ cǫnẹ wụ warag co be ụn nǫ à, sẹ wụ waragtẹ ko-gụw
nǫ.†
28 Kǫ mẹ ma, **Wà-wụ ụn nẹt** mẹ haan remen a nomotụ́ mẹ m-gụw á,
sẹ dẹ remen ụm nomotẹ́ yẹ ken yẹ m-gụw. Komo ụm ya'astẹ́ hǫǫg-m re
remen ụm rurut hun-nẹ dẹẹn.”

Pǫ-nẹ yoor kumug o-hyan
(Mark 10:46-52; Ruka 18:35-43)

29 Bǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ inụtẹ yẹ yagẹ bǫ-ǫ o-Jeriko à, hun-
nẹ dẹẹn dǫrụrụ wụ n-jim.
30 Yẹ 'wǫssụrụ yẹ ken pǫ-nẹ yẹ yoor, yẹ ro tara tara n-riib n-cǫw. Bǫ yẹ
hǫgụtẹ Yẹso ro m-arag ụn ká cǫw-yo à, yẹ damụ ụs-cǫr. Yẹ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ,
Wà **Dawuda**! Hǫgẹ 'wǫn ụn tẹ!”
31 Hun-nẹ kangsụrụ yẹ, yẹ rẹs temb. Yẹ doorụ m-dak ụs-cǫr. Yẹ zee,
“Gǫs-wụ, Wà **Dawuda**! Hǫgẹ 'wǫn ụn tẹ!”
32 Yẹso argụ m-ẹs ụn cǫw, wụ zẹẹrụ, “¿Ya nǫ cǫnẹ ụm nomo nǫ?”
33 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, tẹ cǫnǫg tẹ kum hyan-ǫ o-bǫ.”
34 Yẹso hǫgụrụ 'wǫn-de ụn yẹ. Wụ ci'ụrụ yish-yẹ ụn yẹ. Ba ụn rem, yẹ
cirụ m-hyan! Yẹ dǫrụrụ wụ.

Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan

Yẹso cǫwǫg bǫ-ǫ o-Urusharima
(Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

1 Bǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ wootẹ bǫ-ǫ o-Bapaji à, ǫ rǫ yow yow
o-Urusharima nẹ à, be-de ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**, Yẹso tǫmụrụ yan-
nekẹ-mǫ ụn wụ nẹn yoor.

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz:26 20:25-26** Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bǫr ụr-kwǫǫz:27 20:26-27** Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

2 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Cǫw nǫ kà bǫ-ǫ rǫ ụn co nǫ à. Ụn ra-ǫ nǫ tụwtẹ à, nǫa
hyen yo ken janka-yo ke'o, ụn wà ụn yo nẹ n-riib. Nǫ ussụndụ yẹ, nǫ hantụ
mẹ.
3 Wụ ken wụ citụ nǫ yo nǫ m-nǫm à, zee nǫ wụ, ‘Gǫs-wụ wụ cǫnụ yẹ.’
Wụa ya'asụndụ nǫ yẹ ba ụn naas o-da.”
4 Tǫ ka a ụn nǫm tǫ remen a shoostẹ́ rii-yo **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**
rwǫrẹ à ụnze,
5 “Zẹẹ nǫ hun-nẹ yẹ o-Urusharima,*†
Ko-Gwǫmo nǫ wụ ka rǫǫnẹ be ụn nǫ,
Ko-yan-gwụgwẹr-mǫ ụr-hi wụ,
Wụ rǫ n-tǫn o-janka, wụ rǫ n-tǫn wà-yo o-janka.”‡
6 Ká yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ yoor haarụ, yẹ nǫmụrụ bǫ Yẹso zee yẹ nom
à.
7 Yẹ hantụrụ o-janka ụn wà ụn yo nẹ. Yẹ neksụrụ matuku-tǫ ụn yẹ n-tǫn
ụn wà-yo o-janka. Wụ daarụ yo, wụ she'etụrụ.
8 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ neksụrụ matuku-tǫ ụn yẹ n-dak n-cǫw. Yẹ ken yẹ
komo yẹ jetmụnụrụ wa-tǫ ụs-'yo yẹ neksụrụ n-cǫw.
9 Hun-nẹ yẹ rǫ ụn co-ǫ ụn wụ à ụn yẹ rǫ m-dǫrẹ ụn jim-de ụn wụ nẹ à.
Yẹ damụ ụs-cǫr, yẹ zee,
“Bǫngǫn-ụr§ kumutẹ be-ụr Wà **Dawuda**!
Ko-ya-o-kwụm-wụ, wụ rǫ m-haan
ụn bẹẹb-de ụn Yawe à!
Bǫngǫn-ụr kumutẹ be-de Shir n-Tǫn!”*
10 Bǫ Yẹso cụwtẹ o-Urusharima à, hun-nẹ ma'asụrụ ụs-cot, yẹ rǫ m-zẹẹ,
“¿Wan wụ nẹ wụ kà?”
11 Sẹ hun-nẹ yẹ rǫ m-dǫrẹ ụn Yẹso à, yẹ zẹẹrụ, “Ai, wụ ka wụ rǫ **wan-
rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, Yẹso wụ o-Nazaret ǫ ụn dak-ǫ o-Gariri.”

Yẹso wẹnẹg m-kụkǫp ụn Pyo-ǫ Shir
(Mark 11:15-19; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

12 Yẹso cǫwụrụ ụn **Pyo-ǫ Shir**, wụ hyanụrụ myet ya-m-ǫ ụn ya-ụt-baab
nẹ n-mẹ. Wụ wagarsụrụ dẹẹg-tǫ ụn yan-shas-ǫ ụn hwǫr, ụn dẹẹg-tǫ ụn
yan-baab-tǫ ụn tantabara-nẹ.
13 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Gensẹ tǫ rǫ, ‘A eeg hur-ǫ rǫ ụs-kǫn,’† amba nǫ
muutẹ ǫ be-de ụn wukẹ-de ụn hyow-nẹ.”
14 Pǫ-nẹ ụn ryam-nẹ nẹ haanụrụ be-de ụn wụ ụn **Pyo-ǫ Shir**, wụ taasụrụ
gǫm-se ụn yẹ.
15 Amba bǫ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ
hyentẹ rem-se o-madẹ se wụ nǫmẹ à, har yakar rǫ ụn dak ụs-cǫr n-mẹ ụn
Pyo-ǫ Shir yẹ rǫ m-zẹẹ, “Bǫngǫn-ụr‡ depetẹ be-ụr Wà **Dawuda**,” yan-co
swǫǫrụ ụs-ryaab.
16 Yẹ zẹẹrụ Yẹso, “¿Wǫ m-hǫgẹ ụn rii-yo ká yakar-yẹ rǫ m-zẹẹ?”
Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Eba, ashi, ¿nǫ wẹt m-karantẹ n-mẹ ụn Ma-tǫ Shir
á? Tǫ zee,
“ ‘Wǫ wụ yoosẹ yakar ụn yan-yaar-nẹ

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:5 21:5** ụt-Girik: Sihiyona. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:5 21:5** Hyen komo: Isha 62:11. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:5 21:5** Hyen komo: Zẹka 9:9. § **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:9 21:9** ụt-Girik: Hosanna! = Gu na! * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:9 21:9** Hyen komo: Bǫng 118:25-26. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:13 21:13** Hyen komo: Isha 56:7; Irmi 7:11. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:15 21:15** ụt-Girik: Hosanna! = Gu na!

yẹ nomo wǫ ụr-bǫngǫn.’§ ”

17 Bǫn kánẹ, wụ yagụrụ yẹ, wụ ruurụ ụn ká bǫ-ǫ, wụ argụrụ o-Betanya,
wụ rewụrụ rẹẹnǫ.

Yẹso hụụtẹ 'yo-yo
o-rum o-nu yǫ-ǫ
(Mark 11:12-14,20-24)

18 Bǫ ish gestẹ à, n-sot Yẹso rǫ m-warag o-Urusharima mẹr rẹẹrụ wụ.
19 Bǫ wụ hyentẹ yo ken 'yo-yo o-rum yo n-riib n-cǫw à, wụ haarụ ụn ká
'yo-yo. Amba wụ kum rii á sẹ ụt-wa. Wụ zẹẹrụ ká 'yo-yo, “Wǫa do mat ụn
yakar á har o nomot re!” A kanẹ ká rum-yo hwǫ'ụrụ kaw.
20 Bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hyentẹ káanẹ à, yẹ bǫpụ o-nu. Yẹ zẹẹrụ, “¿Re
nǫmẹ ká rum-yo hụ'ụtẹ káanẹ ba ụn rem?”
21 Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, ụregẹ nǫ m-shẹr nẹ, komo
nǫ zap á, kǫ hiin, nǫa hoks m-nǫm argẹ rii-yo ụm nǫmẹ ká rum-yo à. Nǫa
zee ka haag-ǫ ‘Wuksụnde o hẹ'ẹbẹ n-mẹ m-sa.’ Qa nomo nǫ o-dǫrǫttẹ.*
22 Ụregẹ nǫ shẹrẹg o-nip kǫ ya nǫ kǫnẹ Shir, nǫa kum yo.”

A ụn boog-tǫ ụn gwǫmo-ụt Yẹso
(Mark 11:27-33; Ruka 20:1-8)

23 Bǫ Yẹso cụwtẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à, wụ rǫ ụr-yoos, Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-
se Shir ụn sẹk-yẹ nẹ be-de ụn hun-nẹ yẹ haanụrụ be-de ụn wụ. Yẹ zẹẹrụ,
“¿Ụn tǫ ke gwǫmo-tǫ ǫ wǫttẹ ụn nǫm ụn ká rem-se? ¿Komo wa ya'ụ wǫ
kà gwǫmo-tǫ?”
24 Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Mẹ ụn cere, man cit nǫ ǫ ken cot-ǫ. Ụregẹ nǫ
shaks mẹ, man rụrụ nǫ gwǫmo-tǫ mẹttẹ ụn nǫm ụn ká rem-se à.
25 ¿Kenẹ **Yohana** kumẹ gwǫmo-tǫ ụn yo'os-de ụn hun-nẹ m-hǫ de wụ
nǫmẹ à? ¿Shir ǫ ya'ẹ wụ kǫ nẹt?”
Ma-ụt sụnụrụ yẹ, yẹ rǫ m-zẹẹ, “A zee nǫ be-de Shir ǫ, wụa zee na, ‘Tǫ,
¿remen yan ǫ a shẹrtẹ ụn wụ á?’
26 Amba a zee nǫ, ‘Be-de ụn nẹt ǫ,’ A o-gyẹr ụn ka bụụg-de ụn hun-nẹ
de, remen kǫwan deksẹ **Yohana** ko-**yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ.”
27 Yẹ shasụrụ Yẹso, yẹ zẹẹrụ, “Tẹ nap á.”
Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ ụn cere man rụrụ nǫ kǫ ụn tǫ ke gwǫmo-tǫ mẹttẹ
m-nǫm ụn ká rem-se á.

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn
ko-wan yakar yoor yan-campǫ-nẹ

28 “Tǫ, rụrụ mẹ nǫ yo nǫ hyanẹ ụn tǫ ka ma-tǫ nẹ à. Wụ ken nẹt-wụ ro
ụn yakar-nẹ yoor yan-campǫ-nẹ. Wụ haarụ be-de ụn wụ rǫ sẹk-wụ à, wụ
zẹẹrụ, ‘Wà re, caanẹ nekẹ, o nom m-sẹngẹ o-kat ǫ ụs-anab.’
29 “Ká wà-wụ shasụrụ, ‘Ay, man he á.’ Amba da-o hǫr-ǫ, wụ ja'asụrụ
ụs-barag, wụ haarụ.
30 “Tato-o haarụ be-de ụn ayoorẹ-yẹ wụ, wụ rụrụ wụ rii-yo wụ rụrẹ wụ
ụr-takan à. Wà shasụrụ, wụ zee, ‘Tǫ, man hees, Tato re ǫ.’ Amba wụ ha á.
31 “Kap yoor-mǫ ụn yẹ, ¿wan wụ nẹ nomẹ tato ụn wụ o-dǫrǫttẹ?”
Yẹ zẹẹrụ, “Wà ụr-takan.”
Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, **yan-gǫks ụn tar** ụn ya-o-ás nẹ, yẹa
be'es nǫ cǫw ụn gwǫmo-tǫ Shir.

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:16 21:16** Hyen komo: Bǫng 8:2 (ụt-Girik). * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:21 21:21** Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2.

32 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** haantẹ
wụ kututẹ nǫ cǫw-yo ụn hǫǫg, amba nǫ bǫp ma-tǫ ụn wụ á. Amba **yan-**
gǫks ụn tar ụn ya-o-ás, yẹ bǫk ma-tǫ ụn wụ o-nip. Komo da-ǫ nǫ hyanẹ
ka rii-yo rǫ m-kǫr à nǫ waktụnẹ nǫ ho'os **ba'as**-ụt nǫ, nǫ bụp wụ o-nip á.†

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn yan-tǫm-yẹ
gǫksẹ 'er-de ụn kat-ǫ ụs-anab à
(Mark 12:1-12; Ruka 20:9-19)

33 "Hǫgụ nǫ, mǫ ken sha-mǫ ụt-ma mǫ komo. Wụ ken nẹt-wụ ro kon wụ
gǫ'ẹ kat-ǫ ụs-anab à. Wụ rigimshirụ ǫ ụr-san, wụ bǫǫrụ kuub-ǫ m-pǫt ụn
hǫ-mǫ ụn yakar-yẹ ụn anab n-mẹ. Komo wụ maarụ kukẹ-o m-pipir remen
ya-ụr-'er. Wụ ya'asụrụ yẹ ken yan-tǫm-yẹ mǫǫg-ǫ ụn ká kàt-ǫ, ka da-de,
wụ haarụ ǫ ken dak-ǫ.‡
34 Bǫ da-ǫ m-ce wǫǫntẹ à, wụ tǫmnụrụ gụw-nẹ yẹ ụn wụ. Yẹ he be-de
ụn yẹ wụ mụụgẹ o-kat à, remen yẹ gǫksụntứ wụ ǫ ma ụn wụ nu-ǫ, ǫ ụn
kwụm-ǫ o-kat.
35 "Amba yẹ mǫgẹ o-kat à shipi gụw-nẹ, yẹ kaktụ wan-gaan ụr-bụ'ụg, yẹ
hǫǫrụ wan-gaan, yẹ kaktụ wan-gaan ụs-jor.
36 Wụ doorụ m-tǫm ụn gụw-nẹ hǫr-yẹ argẹ yẹ ụr-takan. Yan-mǫǫg-ǫ
o-kat nomụrụ yẹ bǫ yẹ nomẹ yẹ ụr-takan à.
37 Har ụr-kǫm, ko-ya-o-kat tǫmụrụ wà ụn wụ ha-mǫ ụn be-de ụn yẹ. Wụ
zee, 'Yẹa 'ye wà re m-sẹk.'
38 "Amba bǫ yan-mǫǫg o-kat hyanbụtẹ wà-wụ ụn ko-ya-o-kat à, yẹ zẹẹrụ
hi ụn de ụn yẹ, 'Ehee! Ai, ko-yan-gǫks ụn cim-yo o-kat wụ ka. A ho nǫ wụ,
kat-o warag ǫ ma na!'
39 Yẹ argụ wụ m-ship, yẹ jorbụ wụ ụn jit-de san-de o-kat. Yẹ hǫǫrụ wụ."
40 Yẹso citụrụ yẹ, "Tǫ, ka ko-ya-o-kat-wụ mụụnẹ, ¿ya wụ he m-nǫm ụn
ká yan-mǫǫg-yẹ nẹ?"
41 Yẹ zẹẹrụ wụ, "Ai, cip wụa hoom yẹ, wụ ya'as hǫr-yẹ mǫǫg-ǫ ụn ká
kat-ǫ, yẹ he wụ sẹngẹ m-ya'as ụn ǫ ma ụn wụ nu-ǫ, ǫ ụn kwụm-ǫ o-kat kǫ
ǫ ke hak-ǫ."
42 Yẹso citụrụ yẹ, "Ashi, ¿nǫ wẹt m-karantẹ ụn gẹn-mǫ ụn Ma-tǫ Shir á?
" 'Ta'ar-de ya-ụt-ma ginmẹ à,
de waragtẹ ta'ar-de jiishẹ ụr-bon myet be-de ụt-ma à.
Mǫ ka nǫm-m Yawe mǫ,
rii-yo ụt-hyat yo nẹ
ụn yish na.§'
43 "Rii-yo mẹ nǫ m-rụrẹ à yo rǫ a rumus gwǫmo-tǫ Shir ụn kom-ụt nǫ, a
ya'as yẹ a hettẹ kum ụn rii-yo ụr-bon à.
44 Bǫn nẹt-wụ pụksẹ ụn ká ta'ar-de à, dea jetem wụ. Komo ká ta'ar-de a
rugum rẹẹw wụ de hẹ'ẹbẹ be-de ụn wụ à."*†
45 Bǫ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ ká sha-mǫ ụt-ma
mǫ Yẹso rwǫrẹ à, yẹ napụrụ ụnze yẹ wụ rǫttẹ ụt-ma. Yẹ rǫ ká yan-mǫǫg-ǫ
o-kat yẹ.
46 Yẹ cǫnụrụ wụ m-ship, amba yẹ rǫ ụn gyẹr-ǫ ụn hun-nẹ remen hun-nẹ
dekstụ Yẹso ko-**yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ.

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:32 21:32** Hyen komo: Ruka 3:12; 7:29-30. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:33 21:33** Hyen komo: Isha 5:1-2. § **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:42 21:42** Hyen komo: Bǫng 118:22-23. * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:44 21:44** Mǫ ken gẹn-mǫ dẹẹn mǫ n-ga rǫtt kà ci-yo á. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:44 21:44** Hyen komo: Ruka 20:18.

Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn biki-ǫ ụr-ge
(Ruka 14:15-24)

1 Yẹso doorụ yẹ m-nomẹ ụt-ma ụn sha-mǫ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ,
2 “A hoks m-hongsẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir ụn wụ ken Ko-Gwǫmo-wụ nẹ, wụ
nomẹ wà ụn wụ biki-ǫ ụt-ge à.
3 Hun-nẹ dẹẹn a bandẹ o-biki. Da-ǫ a kǫmẹ zǫngẹ-tǫ o-biki à, wụ tǫmụrụ
gụw-nẹ yẹ ụn wụ yẹ rụrẹ kǫ wụ ke da-o nomostẹ. Amba hun-nẹ yẹ a bandẹ
à yẹ haan á.
4 “Wụ doorụ m-tǫm ụn gụw-nẹ hǫr-yẹ. Wụ zee, ‘Rụrụ nǫ hun-nẹ yẹ a
banẹ à ụnze, “Mẹ ka ụm zǫngsụtẹ rii-yo m-rẹ, a penestẹ na-yẹ m-sẹm yẹ a
ya'ẹ ụt-zan à. Myet a komostẹ zǫngẹ ụn kǫyan. Haan nǫ biki-ǫ ụr-ge ma
na!” ’
5 “Amba yẹ wụ banẹ o-biki à yẹ was á. Yẹ arguụrụ tǫ ma ụn yẹ. Wụ ken
wụ nekụ sǫ ụn kat-ǫ ụn wụ. Wụ ken wụ nekụ baab-tǫ ụn wụ.
6 Yẹ ken yẹ komo yẹ shipi ká gụw-nẹ yẹ, yẹ yo'ogụ yẹ, yẹ kaktụ yẹ ụr-
bụ'ụg, har yẹ hǫǫrụ yẹ.
7 “Ko-Gwǫmo swǫǫrụ ụs-ryaab dẹẹn. Wụ tǫmụrụ karma-nẹ yẹ ụn wụ.
Yẹ hoomụ wụ ká yẹ ho gụw-nẹ yẹ ụn wụ à, har yẹ tụks bǫ-ǫ ụn yẹ kap.
8 “Ka da-de, wụ zẹẹrụ gụw-nẹ yẹ ụn wụ hǫr-yẹ, ‘A komostẹ zǫngẹ-tǫ
o-biki, amba hamat-nẹ yẹ ụm banẹ à yẹ depẹ á.
9 Remen kaanẹ, dǫrụ nǫ cǫw ụs-cǫw, nǫ band kap yẹ nǫ hyanẹ à yẹ haan
o-biki.’
10 Ká gụw-nẹ yẹ dǫrụrụ cǫw ụs-cǫw. Yẹ kamsụndụrụ kap ǫ ụn yẹ, yẹ
kumẹ à, kashi ụn hun-nẹ ụn rii-yẹ o-saa nẹ, har be-de o-biki shiirụ ụn
hamat-nẹ.
11 “Amba bǫ Ko-Gwǫmo cǫwǫntẹ, remen wụ hyenet hamat-nẹ à, wụ
hyanụrụ wụ ken nẹt-wụ, wụ cǫp matuku-de gụw-nẹ yẹ ụn wụ yasẹ hamat-
nẹ yẹ cụp be-de ụn ka biki-ǫ ụt-ge ǫ á.
12 Wụ zẹẹrụ ká nẹt-wụ, ‘Wan-yen de, ¿re nǫmẹ o cǫwǫntẹ kanẹ ba wǫ
ụn cǫpǫn matuku-de o-biki?’ Amba ká nẹt-wụ taagẹ ụn ma-tǫ m-cẹp.
13 Ko-Gwǫmo zẹẹrụ yan-gụw-mǫ ụn wụ, ‘Gaag nǫ kom-tǫ ụn wụ ụn na-se
ụn wụ nẹ. Nǫ jorbẹ wụ n-dǫ n-mẹ o-comb, remen kánẹ hun-nẹ he ụs-kan
ụn haw-se ụn yin-nẹ.’*
14 “Ai, a bantẹ hun-nẹ dẹẹn, amba yẹ a daagẹ à hiin yẹ rǫ.”

O-cot mǫssẹ ụn top-ǫ
ụn tar-nẹ ǫ ma ko-Gwǫmo Sisar
(Mark 12:13-17; Ruka 20:20-26)

15 A kanẹ **Parisa**-nẹ haarụ, yẹ tǫǫrụ ụt-hun bǫ yẹ he Yẹso m-cẹẹb ụn
ma-tǫ wụ he m-rwǫr à.
16 Yẹ tǫmụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn yẹ, mǫssẹ ụn yẹ ken hun-nẹ Ko-Gwǫmo
Herẹ yẹ nẹ. Yẹ cit wụ kà cot-ǫ, “Wa-ụr-Yoos, tẹ nepstẹ wǫ ko-ya-o-nip-wụ.
Wǫ komo m-yoos ụn Ma-tǫ Shir o-nip nẹ kǫ ya he m-kǫr. Wǫ m-ginim ụn
kǫ wụ ke á, remen hun-nẹ kap gaan-yẹ be ụn du.
17 Tǫ, rụrụ tẹ rii-yo depẹ à kanẹ: ¿Hond hond ǫ tẹ tǫp **Sisar** caari-wụ ụn
ko-Gwǫmo-wụ ụn **Roma**-nẹ hwǫr-yẹ ụn tar? ¿Kǫ tẹ tǫp á?”
18 Amba remen Yẹso nepstẹ rew-ụr yǫ-de de ụn yẹ, wụ zẹẹrụ, “Nǫ ya-o-
shẹpẹ! ¿Wan wụ nǫ m-cẹẹb ụn cot-ụs nǫ?

---

* **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:13 22:13** Hyen komo: Mati 8:12; 25:30; Ruka 13:28.

19 Kutu nǫ mẹ hwǫr-yẹ attẹ à.” Yẹ hantụrụ wụ hwǫr-yo o-kwǫm.
20 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Kà hwǫtǫ-ǫ ụn kà jin-de nẹ tǫ ma wan tǫ?”
21 Yẹ shasụrụ yẹ zee, “Tǫ ma ko-Gwǫmo **Sisar** tǫ.”
Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Tǫ, sẹ nǫ ya'as ko-Gwǫmo **Sisar** rii-yo rǫ yo ma Sisar à, komo nǫ ya'as Shir rii-yo rǫ yo Shir à.”
22 Bǫ yẹ hǫgụtẹ shas-ǫ ụn wụ à, yẹ bǫpụrụ o-nu. Yẹ yagụrụ wụ, yẹ argụrụ.

O-cot n-tẹ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ
(Mark 12:18-27; Ruka 20:27-40)

23 Ụn ká hǫ-de, yẹ ken **Saduki**-nẹ yẹ haanụrụ be-ụr Yẹso. (**Saduki**-nẹ yẹ rǫ m-zẹẹ a m-inẹ a merẹ á). Yẹ citụrụ wụ kà cot-ǫ.†
24 Yẹ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos, **Mosa** zẹẹg, ‘Ụregẹ nẹt marag ba wụ ụn mat yakar, heno ụn wụ ge ká ko-gwǫr-wụ, remen wụ metụtẹ́ ká wụ marẹ à wà, wụ he dẹk ụn cim-yo ụn wụ à.’‡
25 Tǫ, be ụn tẹ wụ ken nẹt-wụ makt yan-campǫ-nẹ nẹn ta'yoor. Wụ rǫ sẹk-wụ a gaarụ ụt-ge, wụ marụrụ ba wụ ụn mat. Ayoorẹ-wụ gaarụ ká ko-gwǫr-wụ.
26 Káanẹ doorụ m-kǫr be-de ụn ayoorẹ-wụ ba wụ ụn mat yakar. Atettẹ-wụ gaarụ ká ne'a-wụ, har wǫǫrụ ụn ata'yoorẹ-wụ.
27 Ụr-kǫm, ká ne'a-wụ marụrụ.
28 Tǫ, rụrụ tẹ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ, ¿ne'a wan wụ nẹ wụ he m-warag be-de ụn yẹ? Remen myet-mǫ ụn yẹ, ta'yoor-yẹ geestụ wụ!”
29 Yẹso shasụrụ yẹ, wụ zee, “Yo suu nǫ à yo ro nǫ nap Ma-tǫ Shir á. Komo nǫ nap bẹẹb-de Shir á.
30 Da-ǫ margan-nẹ he m-inẹ à, yẹa ge ụt-ge á. Sẹ dẹ yẹa waktẹ ụntụn **yan-tǫm-yẹ Shir** n-Tǫn.
31 “Komo mǫssẹ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ, ¿nǫ karantẹ rii-yo Shir rụrụ nǫ á? Cin da-ǫ **Ibrahi**, **Ishaku**, ụn **Yakubu** nẹ marẹ à Shir zẹẹg,
32 ‘Mẹ rǫ Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.’§ Remen kaanẹ, wụ wụ rǫ Shir ǫ ụn ya-m-hǫǫg, ba ǫ ụn margan-nẹ á.”
33 Bǫ hun-nẹ hǫgụtẹ káanẹ à, yẹ hyanụrụ hyat-tǫ ụn yoos-de ụn wụ.

Karamsa-ǫ jiishẹ m-'wǫns à
(Mark 12:28-34; Ruka 10:25-28)

34 Bǫ **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ **Saduki**-nẹ kum tǫ m-cẹp be-de ụn shas-ǫ ụn wụ á, yẹ mǫrgụrụ. Yẹ cit wụ ǫ ma ụn yẹ cot-ǫ.
35 Wụ ken wan-napsẹ o-**karamsa** wụ be-de ụn yẹ citụrụ Yẹso o-cot remen wụ cept Yẹso. Wụ zẹẹrụ,
36 “Wa-ụr-Yoos, ¿ǫ ke **karamsa**-ǫ jiishẹ m-'wǫns be-de ụn **karamsa**-ụt **Mosa**?”
37 Yẹso shasụrụ, wụ zee, “Cǫn Yawe Shir ru ụn kap ǫ ụn hur ụn du, ụn kap ǫ ụn hǫǫg ru nẹ, ụn kap ǫ ụn nap-ụs ru nẹ.*
38 Ǫ ka ǫ rǫ **karamsa**-ǫ ụr-takan, komo ǫ rǫ o-gǫs ǫ be-de ụn tǫ ká.
39 Ayoorẹ-ǫ ụntụn ǫ ụr-takan ǫ rǫ, ‘Cǫn yan-bǫr-ụs ru bǫ o cǫnẹ hi ụn du à.’†

---

† **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:23 22:23** Hyen komo: Sẹng 23:8. ‡ **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:24 22:24** Hyen komo: Kara 25:5-6. § **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:32 22:32** Hyen komo: Rwụụ 3:6. * **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:37 22:37** Hyen komo: Kara 6:5. † **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:39 22:39** Hyen komo: Rewi 19:18.

40 Myet yoos-ụr **Mosa** ụn tǫ ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ, n-mẹ ụn
tǫ ká **karamsa**-ụt yoor-tǫ rwụụnẹ.”‡

O-cot n-tẹ ụn Kiristi
(Mark 12:35-37; Ruka 20:41-44)

41 Bǫ **Parisa**-nẹ kargụtẹ be-ụr Yẹso à, Yẹso citụrụ yẹ o-cot.
42 Wụ zẹẹrụ, “¿Yan yo nẹ rǫ barag-ụs nǫ mǫssẹ ụn **Kiristi** nẹ? ¿Wà wan
wụ nẹ?”
Yẹ zẹẹrụ wụ, “Wà **Dawuda**.”
43 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Tǫ, ¿re nǫmẹ **Dawuda** ụn bẹẹb-de o-Kụkt, wụ rǫttẹ wụ
m-zẹẹ ‘Gǫs-wụ’? Remen **Dawuda** zẹẹg,
44 “ ‘Yawe zẹẹg Gǫs-wụ wụ ma re,
“She'et ụn ka be-de ụt-gwǫmo de,
har ụm rụ'ụt yan-yagẹ-ụt ru waragtẹ
rii-yo o he m-yawag ụn na-ụs ru à.” ’§
45 ¿Ụregẹ **Dawuda** rǫ m-zẹẹ ụn **Kiristi**, ‘Gǫs-wụ re,’ tǫ, re nǫmẹ **Kiristi**
waragtẹ wà ụn wụ?”
46 Yatt-wụ hoksụ wụ m-shas á. Bǫ ụn ká hǫ-de yatt-wụ kumẹ jaab remen
wụ cit wụ ǫ ken cot-ǫ á.

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet

Yẹso pyaag wukẹ-de ụn
yan-Yoos-de o-karamsa ụn Parisa-nẹ
(Mark 12:38-40; Ruka 11:37-52; 20:45-47)

1 Bǫ hun-nẹ mǫrgụtẹ dẹẹn mǫssẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ à, Yẹso zẹẹrụ
yẹ,
2 “**Yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ, yẹ a ya'asẹ bẹẹb-de ụn yoos-de
ụn **karamsa**-o **Mosa**.
3 Remen kaanẹ nǫm nǫ kap ǫ ụn rii-yo yẹ rǫ m-yoos à, amba nǫ nǫm bǫ
yẹ rǫ m-nǫm á. Remen yẹ rǫ m-nǫm ụn rii-yo yẹ rǫ yoos á.
4 Yẹ rǫ m-zẹẹ ụn hun-nẹ yẹ nǫm rem-se argẹ bẹẹb-de ụn yẹ à, remen
Shir wụ hǫgụtẹ́ rẹrẹm-mǫ yẹ. Amba yẹ nẹ, yẹ m-nǫm kǫ hiin rem-se rǫ ụn
hantẹ hun-nẹ yẹ waragtẹ́ kashi be-de Shir á.
5 “Yẹ m-nǫm ụn sẹngẹ-mǫ ụn yẹ remen hun-nẹ hyenet. Yẹ m-gaag caari
caari-tǫ ụn ci-se ụn Ma-tǫ Shir sa o zee ụt-dụpo ụn zwǫn-tǫ ụn yẹ, riib-se
ụn matuku-tǫ ụn yẹ rǫ ụs-geeza nẹ har se rǫ ụn huk o-dak. Yẹ rǫ m-kutẹ
ụn hun-nẹ a zeet yẹ rǫ yow yow ụn Shir nẹ.*
6 Yẹ jiishtẹ m-cǫn a ya'as yẹ be-de ụr-she'et de ụn gǫs-yẹ be-de o-biki,
komo ụn be-tǫ ụr-she'et nẹ ụt-sǫtǫ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir.
7 Komo yẹ cǫnǫg hun-nẹ sẹngụ yẹ m-gas be-de ụt-baab komo hun-nẹ
sẹngụ yẹ m-zẹẹ, ‘Ya-ụs-Nap.’
8 “Amba nǫ, taase a zee nǫ ‘Wa-ụs-Nap,’ remen wan-yoos-ụr nǫ wan-
gaan wụ. Nǫ was ma-tǫ ụt-comos á, remen myet nǫ hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ
yẹ, campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ.
9 Taase nǫ zee nẹt ‘o-Tato’ ụn hǫno o-dak remen Tato o-gaan ǫ rǫ be ụn
nǫ wụ rǫ n-mẹ n-Tǫn shir.
10 Taase komo a eeg wǫ ‘Wa-ụr-Yoos,’ remen wan-gaan wụ rǫ Wa-ụr-
Yoos, wụ rǫ, **Kiristi**.

---

‡ **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:40 22:35-40** Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bǫr-ụs kwǫǫz ụs-yoor:44 22:44** Hyen komo: Bǫng 110:1. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:5 23:5** Hyen komo: Mati 6:1; Kara 6:8; Qǫg 15:38.

11 Wụ rǫ caari be ụn nǫ à, sẹ wụ nomotụ nǫ m-gụw.†
12 Kap wụ hwǫ hi ụn de ụn wụ be-ụr kashi à, Shir a mus wụ hwaa. Amba
kap wụ mussẹ hi ụn de ụn wụ hwaa à, Shir a 'ye wụ m-sẹk.”‡

Yẹso sabarsụtẹ ya-o-shẹpẹ
(Mark 12; Ruka 11:39-42,44,52; 20:47)

13 “Amba nǫ rii-yo ụr-'wǫn yo, nǫ **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-
nẹ. Ya-o-shẹpẹ! Nǫ sanag hun-nẹ ish-ǫ m-cǫw ụn gwǫmo-tǫ Shir. Nǫ ụn hi
ụn nǫ komo nǫ cǫw á.§
15 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ. Ya-o-
shẹpẹ! Remen nǫ m-pas m-sa, nǫ m-wǫ dak-tǫ ụr-hew remen hoob-ǫ ụn
nẹt wan-gaan remen nǫ muut wụ dǫrụtẹ jor nǫ **Yahuda**-nẹ. Ụregẹ nǫ
kumuntẹ, nǫ haarụ nǫ muutụ wụ har wụ jiish nǫ m-yǫ.
16 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ, nǫ yẹ rǫ ụn takẹ ụn hun-nẹ co à, nǫkka nẹ pǫ-
nẹ! Nǫ m-zẹẹ, ‘Myet bǫ ụn wụ tǫndẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à, rem rǫ kǫn á, amba
kap bǫ ụn wụ tǫndẹ o-zinariya yo ụn **Pyo-ǫ Shir** à, sẹ wụ nǫmǫg ká rii-yo
wụ tǫntẹ à.’
17 Ya nǫ rǫ ụntụn pǫ-nẹ ụn raag-nẹ nẹ ụn hyan-o Shir. ¿Yo ke yo jiishẹ
ụt-gǫs: zinariya yo, kǫ **Pyo-ǫ Shir** ǫ rǫ m-hereksẹ o-zinariya à?
18 Nǫ komo m-zẹẹ, ‘Kap bǫ ụn wụ tǫndẹ o-**hana** à, regen-o rǫ kǫn á,
amba kap bǫ ụn wụ tǫndẹ ụn yar-mǫ a sakẹ n-tẹ o-**hana** à, sẹ wụ nǫmǫg
ká rii-yo wụ tǫntẹ à.’
19 Nǫ pǫ-nẹ! ¿Yo ke yo jiishẹ ụt-gǫs? ¿Sakẹ-de, kǫ **hana**-ǫ ụr-sakẹ ǫ rǫ
m-hereksẹ ụr-sakẹ à?
20 Remen kaanẹ kap bǫ ụn wụ tǫndẹ ụn **hana**-ǫ ụr-**sekẹ** à, wụ tǫntẹ ụn
ka rii-yo rǫ ụn ǫ à.
21 Kap komo bǫ ụn wụ tǫndẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à, wụ tǫntẹ ụn ǫ, komo ụn
Shir nẹ wụ rǫ tara n-mẹ ụn ǫ à.
22 Kap komo bǫ ụn wụ tǫndẹ n-Tǫn shir à, wụ tǫntẹ ụn kwụụr-ǫ Shir,
komo ụn Shir nẹ wụ rǫ tara ụn ká kwụụr-ǫ à.*
23 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ. Ya-o-
shẹpẹ! Nǫ m-hụs o-gaan be-de ụn ǫp be-de ụn saw-tǫ ụn ceta ụs-wa nẹ.
Amba nǫ yagụtẹ rem-se jiishẹ ụr-bon n-mẹ o-**karamsa** à, se rǫ: ụr-'wǫn,
m-shẹr, ụn mẹn-ụt pus-tǫ nẹ. Hụs nǫ kap, ka yo depẹ nǫ nom à, ba nǫ ụn
yagẹ o-ges.†
24 Nǫ pǫ-nẹ yan-takụ ụn co! Nǫ m-hụs ụn rii-yo ụn hǫǫg-o rẹk-yo n-mẹ
m-hǫ, amba nǫ cǫrẹ o-dorom!”
25 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ. Ya-o-
shẹpẹ! Nǫ m-so'os jim-de ụr-ibittẹ ụn de ụr-kǫk nẹ, amba mẹ-ụr rǫ ụn hu
nẹ, o-sụụb nẹ dẹẹn ụn kǫǫb-de ụn garamsẹ ụn hi ụn nǫ nẹ.
26 Nǫ **Parisa**-nẹ pǫ-nẹ! Takan nǫ so'os n-mẹ de ụr-ibittẹ ụr-kǫk nẹ, remen
jim-de ụn tǫ nomot m-cecas.

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:11 23:11** Hyen komo: Mati 20:26-27; Mark 9:35; 10:43-44; Ruka 22:26.
‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:12 23:12** Hyen komo: Ruka 14:11; 18:14. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:13 23:13** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o 14*Yan-gǫn tụk-mǫ ụt-mẹn mǫ rǫ nǫ ụr-wasẹ, nǫ yan-Yoos-de o-karamsa ụn Parisa-nẹ. Ya-o-shẹpẹ! Nǫ inẹ kǫn-se Shir, nǫ ma'asụ kǫn m-sẹẹb nẹ n-mẹ ụn hun-nẹ sa o zee nǫ inu ụn hun-nẹ yẹ nǫ rǫ. Nǫ ka nẹ rẹ ụn ra-ǫ ụn yẹ taagẹ yẹ matẹ yẹ à, n-mẹ ụn kǫǫb-de ụn yẹ. Remen kaanẹ, nǫa sụ kǫǫb-de ụn ba m-rẹrẹm.* Hongsẹ: Mark 12:40 ụn Ruka 20:47 nẹ. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:22 23:22** Hyen komo: Isha 66:1; Mati 5:34. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:23 23:23** Hyen komo: Rewi 27:30.

27 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ. Ya-o-shẹpẹ! Ya nǫ rǫ ụntụn saag-se hun-nẹ sukẹ o-jǫjǫ à, se ụn bon-de m-hyan n-dǫ, amba n-mẹ sẹ caar-tǫ ụn margan-nẹ, m-kụkǫp nẹ gǫ-ụs-gǫ.‡
28 Nǫ m-sẹngẹ a zeet nǫ rǫ kashi ụn hun-nẹ ụn hyan-ǫ ụn yish, amba mẹn-ụt nǫ, ya tǫ rǫ shiishẹ o-shẹpẹ ụn sẹngẹ-m yǫ-mǫ nẹ.”

Yẹso nǫmǫg boog-tǫ ụn gǫ
ụn kǫǫb-de a he yẹ m-'ya à
(Ruka 11:47-51)

29 “Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ. Ya-o-shẹpẹ! Mẹn zẹẹ kaanẹ remen nǫ nak m-hin ụn saag-se ụr-bon se ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, komo nǫ nomẹ saag-se ụn kashi ụn hun-nẹ ụt-duk ka yẹ ya-n-ga-yẹ nǫ ho à.
30 Nǫ m-zẹẹ, ‘Tẹ ro kǫntẹ ụn da-o mǫng-nẹ tẹ, tẹ roa gu yẹ hoom ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** á.’
31 Ụn rwǫr-mǫ ụn káanẹ, nǫ zẹẹg ǫ ka nǫ rǫ yakar ụn yẹ hoomẹ **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** à.
32 Tǫ, ha nǫ co nǫ shoos mẹn-ụt jaas-tǫ tǫ tat nǫ nẹ shi'nẹ à!
33 Nǫ yẹgẹ-hwǫ! Nǫ yakar-yẹ ụn herhyat! ¿Re nǫ he m-nǫm nǫ pǫssụtẹ piish ụt-ma tǫ ụn den-ǫ o-ra?§
34 “Remen kaanẹ, mẹ nǫ m-tǫmnẹ ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, ụn ya-ụs-wẹẹr nẹ, ụn yan-Yoos-de ụn Ma-tǫ Shir nẹ. Nǫa ho yẹ ken yẹ, nǫ kem yẹ ken yẹ, komo nǫ nomẹ yẹ ken yẹ ụs-sǫrǫg ụn kukẹ-ụt nǫ tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir. Nǫ yẹ m-dǫrẹ bǫ-ụt-bǫ komo nǫ yẹ ụn ya-ụr-kǫǫb.
35 Remen kaanẹ, nǫa sụ ụr-kǫǫb remen nǫ hǫǫg kap kashi ụn hun-nẹ. Cin ụn hyó-m **Ẹber** nẹt sǫ-wụ. Har ha-mǫ ụn mǫ ma Zakaraya wà Barakiya, wụ nǫ ho'ẹ ụn tẹtẹ-ǫ ụn **Pyo-ǫ Shir** ụn **hana**-ǫ ụr-**sekẹ** à.*
36 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, myet piish ụt-ma tǫ a mǫrǫgsẹ à, ụs-hak dẹẹn se argẹ à, a sek tǫ ụn hi-de ụn yan ka da-o.

Yẹso ryegentẹ dẹẹn mǫǫsẹ
ụn ya-o-Urusharima nẹ
(Ruka 13:34-35)

37 “Ayya ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima! Bǫ-ǫ hoomẹ **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, nǫ jir yẹ Shir tǫmnụ nǫ à ụt-ta'ar! Ụm ro cǫnǫg dẹẹn ụm kamas nǫ bǫ kiit-o rǫ m-kamas ụn yakar-yẹ ụn yo n-mẹ ụn kụkụn-tǫ ụn yo à, amba nǫ yagụtẹ.
38 Nǫ ka m-mǫka a yaksụtụ nǫ hur-o† nǫ ba ụn nẹt!‡
39 Remen mẹ nǫ m-rụrẹ, nǫa do mẹ m-hyan komo á, sẹ hǫ-de nǫ he m-zẹẹ, ‘Ko-ya-o-kwụm-wụ, wụ rǫǫnẹ ụn bẹẹb-ụr Yawe à!’ ”§

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass

Yẹso rwǫrǫg bǫ Pyo-ǫ Shir
he m-wurmẹ à
(Mark 13:1-2; Ruka 12:5-6)

---

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:27 23:27** Hyen komo: Sẹng 23:3. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:33 23:33** Hyen komo: Mati 3:7; 12:34; Ruka 3:7. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:35 23:35** Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:38 23:38** Hur-o = Pyo-ǫ Shir. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:38 23:38** Hyen komo: Irmi 22:5. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:39 23:39** Hyen komo: Bǫng 118:26.

1 Bǫ Yẹso ruutẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à, wụ rǫ ụr-hew. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
kutụrụ wụ mụmag-ǫ ụs-pyo.
2 Wụ rụrụ yẹ, wụ zee, “Gwǫt nǫ kà mụmag-tǫ. Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ,
ta'ar-ụr rǫ kǫn kǫ ụr-gaan de a he m-yagẹ n-tǫn ụn ǫr ụn de á. Myet a
wurumsụ tǫ.”

Takan-de ụn swǫ ụr-kǫǫb
(Mark 13:3-13; Ruka 21:7-19)

3 Yẹso rǫ tara n-tẹ ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
haanụrụ be-de ụn wụ, ụn hǫn-de ụn yẹ. Yẹ citụrụ, “¿Rụrụ tẹ, hǫ-de kà
rii-yo he m-kǫr à, Komo ǫ ken napa-ǫ rǫ kǫn ǫ he tẹ m-kutẹ mụụn-m ru
komo ụn ta-de ụn hǫno o-dak nẹ?”
4 Yẹso shasụrụ yẹ, “War nǫ ha, taase wụ ken wụ raks nǫ.
5 Mẹn zẹẹ kaanẹ remen hun-nẹ dẹẹn yẹa haan ụn jin ụn de. Yẹa zee,
‘Mẹ wụ rǫ **Kiristi**.’ Har yẹa raks hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ.
6 Nǫa hǫgẹ ma-tǫ ụr-gụn, ụn hǫgẹ hǫgẹ tǫ ụn tǫ nẹ. Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á,
remen sẹ kaanẹ nǫmǫg, amba kǫm-ụr rǫ wǫǫn tǫ kǫn á.
7 Ụt-dak ụr-gụn ụt-dak nẹ, ụt-gwǫmo ụt-gwǫmo nẹ tǫa nom tẹpẹr-se ụr-
gụn ụn hi ụn de ụn tǫ. A nom komo mẹr ụn nuktẹ-mǫ o-dak nẹ ụt-be n-hǫn
n-hǫn.
8 Amba tǫ ka kap takan-de ụn rẹ ụr-kǫǫb de temb de he m-kǫr à.
9 “Ka da-de yẹa ship nǫ, a 'ye nǫ ụr-kǫǫb, yẹ ho nǫ. Komo, hǫno o-dak
kap a yagụ nǫ remen nǫ mẹ m-dǫrẹ.*
10 Ka da-ǫ hun-nẹ dẹẹn a tuku mẹ jim, komo yẹ raks ǫr ụn yẹ nẹ, yẹ yagẹ
ǫr ụn yẹ nẹ.
11 Yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir yẹ ụt-bǫ komo yẹa indụnẹ dẹẹn, yẹa ẹgụssẹ
hun-nẹ dẹẹn.
12 Remen mǫǫr-tǫ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ, was-mǫ yẹ ken yẹ rǫ m-was ụn ǫr
ụn yẹ nẹ à mǫa heeb.
13 Amba bǫ ụn wụ jǫǫsẹ har ha-mǫ ụr-kǫm à, wụa pǫssẹ.†
14 Komo hun-nẹ yẹ Shir a kǫ'ǫt kà **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir
tǫ a rụr tǫ hǫno o-dak, remen a hǫgụtẹ́ tǫ dak-ụt-dak, ka da-ǫ kǫm-de
wǫǫntẹ.”

Swǫ ụr-kǫǫb ụr-yǫ-de
(Mark 13:14-23; Ruka 21:20-24)

15 “Da-o rǫǫn da-ǫ nǫ he m-hyan ụn rii-yo m-rwụk yo ko-**yan-Rwǫr ụn
Ma-tǫ Shir** Daneya rwǫrẹ à, yo rǫ eso ụn be-de **Pyo-ǫ Shir**‡§ (Yagẹ ko-ya-
m-karantẹ nept.)
16 Tǫ, yẹ rǫ n-mẹ o-Judiya à, yẹa som ha-mǫ ụt-haag.
17 Nẹt-wụ rǫ n-dǫ o-hur à taase wụ warag o-hur wụ dẹkẹntẹ rii-yo rǫ wụ
n-mẹ o-hur à.
18 Wụ rǫ o-kat à taase wụ jo'on dek ụn cǫp-ǫ ụn wụ.*
19 Ka da-ǫ rii-yo ụr-'wǫn yo ne'a-nẹ ya-ụt-uub, ụn yẹ rǫ ụn yakar rẹk-yẹ
nẹ à!
20 Nǫm nǫ ụs-kǫn taase rek-ụs nǫ kor nǫ da-ǫ o-gǫs kǫ ụn **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ** de ụn **Yahuda**-nẹ [hǫ-de o-Sati].

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:9 24:9** Hyen komo: Mati 10:22. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:13 24:13** Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:15 24:15** ụt-Girik: be-de ba m-kụkǫp. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:15 24:15** Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:18 24:17-18** Hyen komo: Ruka 17:31.

21 Kǫn nǫ remen ụn ka da-ǫ, a nom swǫ ụr-kǫǫb de a wẹtẹ m-nǫm á cin
ụn takan-de ụn hǫno o-dak har haan-mǫ m-mǫka, a do nẹ m-nǫm gǫn-de
á.†
22 O-nip, sẹ dẹ a hebẹ ká hǫ-tǫ m-swǫ ụr-kǫǫb tǫ ụn ba kaanẹ à, yatt
ko-yan-hǫǫg wụ he m-ru á, amba remen ka yẹ a daagẹ à, a heeb ka hǫ-tǫ.
23 "Ụn ka da-ǫ, kǫ wụ ken wụ zee nǫ, 'Gwǫt, **Kiristi** wụ ka kánẹ!' Kǫ,
'Wụ ka rẹẹnǫ!' Taase nǫ dek tǫ.
24 Mẹn zẹẹ kaanẹ remen yan **Kiristi** yẹ ụt-bǫ, ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ**
Shir nẹ yẹ ụt-bǫ yẹa rusunẹ. Yẹ nom caari-ǫ o-napa ụn rem-se ụn hyan
ụt-hyat nẹ, remen yẹ rukt hun-nẹ, har ụn yẹ Shir daagẹ nẹ à ụregẹ a nomẹ.
25 Baks nǫ ụnze ụm nekstẹ tǫ-ụt nǫ cin ụn ga'anẹ.
26 "Remen kaanẹ, wụ ken wụ zee nǫ, 'Gwǫt **Kiristi** Wụ ka rẹẹnǫ o-
kǫt!' Taase nǫ rwụụn nǫ hyenet. Kǫ nẹ, 'Gwǫt wụ rǫ rẹẹnǫ n-mẹ o-kukẹ
wukussẹ,' taase nǫ gǫks tǫ!
27 Mẹn zẹẹ kaanẹ remen bǫ myakt-o rǫ m-myaktụnẹ zee-mǫ ụr-hǫran
ha-mǫ ụr-hǫrim à, káanẹ mụụn-mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt** he m-nǫm.‡
28 Be-de u-ụr rǫ à, ay, kánẹ sakra rǫ m-mǫrgẹ."§

Mụụn-mǫ ụn Wà-wụ ụn nẹt
(Mark 13:24-27; Ruka 21:25-28)

29 "Da-ǫ ka hǫ-tǫ ụn rẹ ụr-kǫǫb tǫ he m-ta à,
" 'Da-o gaan hǫ-ụr a nom o-comb,
o-rẹng komo yoa nom o-mǫk á.
Yẹgẹ-rẹgẹn a hyemenẹ zee-mǫ n-Tǫn shir,
komo Shir a nukt rem-ụs bẹẹb se rǫ ụn n-Tǫn Shir à.'*
30 Ụr-kǫm ka da-ǫ, napa-ǫ m-mụụn mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt** he m-rwụụn
cas ụn kụs-ǫ n-Tǫn shir. Myet hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak à komo yẹa nom
tụk-mǫ ụt-mẹn rem o-gyẹr. Yẹa hyen **Wà-wụ ụn nẹt** rǫǫn n-tǫn ụt-ke'entẹ
ụt-gwǫmo nẹ m-sẹps nẹ dẹẹn.†
31 Wụa tǫm yan-tǫm-yẹ ụn wụ, yẹ hur o-kar ǫ o-zaaz dẹẹn, komo yẹ karagsẹ
yẹ a daagẹ à zẹẹn-mǫ ụr-hǫran, ụr-hǫrim nẹ, o-baar nẹ, o-ye'er nẹ, zee-mǫ
ụn ǫ ka wur-ǫ ụn hǫno o-dak ǫ ha-mǫ ụn ǫ ka rẹẹnǫ."

Ụr-yoos n-tẹ ụn 'yo-yo o-rum
(Mark 13:28-31; Ruka 21:29-33)

32 "Yoos nǫ yo ken rii-yo n-tẹ ụn 'yo-yo o-rum. Ụregẹ jet-se ụn yo cirig
m-zoosẹ, sẹ rǫ m-tụpnẹ ụn wá-ụt pụ-tǫ, nǫ nak gǫs-o nǫmǫg yow yow ǫ
ka.
33 Káanẹ komo, ụregẹ nǫ hyanag kap ká rem-se ụm rụrụ nǫ à, rǫ m-kǫr,
nǫa nep ụnze da-o nǫmǫg yow yow, wụ rǫ n-riib ụn ish.
34 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, hun-nẹ yẹ ụn ka zaman-yo yẹa mer á, sẹ kap ǫ
ụn ká rem-se nǫmǫg.
35 O-tǫn o-dak nẹ tǫa tees, amba ma-ụt re tǫa te á kǫ hiin.

Yatt-wụ napẹ hǫ-de Kiristi he m-haan á
(Mark 13:32-37; Ruka 17:26-30,34-35)

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:21 24:21** Hyen komo: Dane 12:1; Hyan 7:14. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:27 24:26-27** Hyen komo: Ruka 17:23-24. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:28 24:28** Hyen komo: Ruka 17:37. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:29 24:29** Hyen komo: Isha 13:10; 34:4; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12-13; Izik 32:7; Isha 34:4. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:30 24:30** Hyen komo: Dane 7:13; Zẹka 12:10-14; Hyan 1:7.

36 “Amba yatt-wụ napẹ ụr-hǫ, kǫ ụn kwǫm-ụs re ká rii-yo he m-kǫr á, kǫ
yan-tǫm-yẹ Shir yẹ rǫ n-Tǫn à, kǫ Wà,‡ sẹ dẹ o-Tato cot.
37 “Bǫ a nǫmẹ ụn da-o **Nuhu**§ à, káanẹ mụụn-m re, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**
he m-nǫm.
38 Ụntụn ka da-ǫ rii-yo hǫ-mǫ reet hǫno o-dak, hun-nẹ ro ụn hǫgẹ ụn
rẹrẹm-mǫ ụt-biki ụt-ge nẹ, m-rẹ, m-swǫ nẹ, campǫ-nẹ rǫ ụt-ge, a m-'ya ụn
yan-ne'a-nẹ ụt-ge, har ha-mǫ ụn hǫ-de **Nuhu** cǫwẹ o-hat à!*
39 Hun-nẹ nap rii-yo he m-kǫr á, har hǫ-m haantẹ mǫ reet yẹ. Kaanẹ ǫ
mụụn-m re **Wà-wụ ụn nẹt** he m-nǫm.
40 Ụn ka da-ǫ, hun-nẹ yoor yẹa ma'as o-kat, Shir a dek wan-gaan, wụa
yagẹ wan-gaan.
41 Ne'a-nẹ yoor a ma'as ụr-na be-ụr gaan, Shir a dek wan-gaan, wụa yagẹ
wan-gaan.
42 “Remen kaanẹ she'et nǫ zǫngsẹ, remen nǫ nap hǫ-de Gǫs-wụ wụ ma
nǫ he m-mụụn á.
43 Amba nap nǫ yo ka, ụregẹ ko-ya-o-hur-wụ nepsẹ da-ǫ ko-hyow he m-
haan m-tẹt à, wụa rewẹ á. Komo wụ roa yagẹ a cụwụt wụ o-hur á.
44 Remen kaanẹ nǫ ma sẹ nǫ she'et zǫngsẹ, kǫ ǫ ke da-ǫ. Remen da-ǫ nǫ
ẹssẹ o-saktǫ á, ka da-ǫ **Wà-wụ ụn nẹt** he m-haan.”†

Ko-gụw kashi kǫ wụ o-hwaa
(Ruka 12:41-48)

45 “¿Wan wụ nẹ rǫ ko-gụw kashi, wa-ụs-wẹẹr? Wụ rǫ ká gụw-wụ wụ
ko-yan ụn hur-ǫ ụn wụ rwǫ'ẹ wụ gụtụ wụ hur-ǫ ụn wụ à, komo wụ 'ye ǫr
re ụn wụ gụw-nẹ rii-yo m-rẹ yo ụn yẹ ụn da-ǫ depẹ à.
46 Ko-ya-o-hur mụụnẹ wụ 'wǫs ká ko-gụw-wụ nǫmǫg rii-yo depẹ à, ko-
ya-o-hur a hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn wụ.
47 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, ká ko-ya-o-hur-wụ a rụ ká ko-gụw-wụ, wụ gụtụ
wụ saw-tǫ ụn wụ kap.
48 Amba ụregẹ ká ko-gụw-wụ ko-yan-mẹn-ụt jaas-tǫ wụ, komo wụa zee
hi ụn de ụn wụ, ‘Ko-yan-hur-o re a jo'on ụn ga'anẹ á.’
49 Ka da-ǫ, wụ cirụ bu ụn yẹ ká gụw-nẹ yẹ. Komo wụ rǫ ụt-biki, wụ rǫ
m-rẹ, wụ rǫ m-swǫ, ụn yan-sụsụụr-nẹ.
50 Wụ nomẹ kàanẹ, ko-yan-hur-ǫ ụn wụ a jo'on ụn hǫ-de wụ hụụtẹ o-
saktǫ á, komo da-ǫ wụ napẹ á.
51 Ko-ya-o-hur a bu wụ dum-mǫ pasẹ ụr-be à, komo wụ rẹẹsụ wụ ụr-kǫǫb
be-ụr gaan ụn ya-o-shẹpẹ nẹ. Kánẹ yẹ he ụs-kan ụn haw-se ụn yin-nẹ.

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan

Sha-mǫ ụt-ma mǫ yan-ne'a-nẹ ǫp

1 “A hongsẹ **Gwǫmo-tǫ Shir** ụntụn yan-ne'a-nẹ ǫp, yẹ dẹkẹ pitirra-tǫ ụn
yẹ. Yẹ nekụrụ, yẹ gontụtẹ́ ko-ya-ụr-ge à.*
2 Nẹn taan be-de ụn yẹ raag-nẹ yẹ, nẹn taan komo ya-ụs-wẹẹr yẹ.
3 Ká raag-nẹ yẹ dẹkụrụ pitirra-tǫ ụn yẹ à, amba yẹ dẹk m-nǫw remen
m-dǫ á.
4 Ya-ụs-wẹẹrụ nẹ, yẹ dekstẹ m-nǫw remen m-dǫ.

---

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:36 24:36** Mǫ ken gẹn-mǫ mǫ rǫtt *kǫ Wà.* § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:37 24:37** Hyen komo: Taka 6:5-8. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:38 24:38** Hyen komo: Taka 7:6-24. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:44 24:43-44** Hyen komo: Ruka 12:39-40. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:1 25:1** Hyen komo: Ruka 12:35.

5 Bǫ ko-ya-ṵr-ge nǫmę it-mǫ ṵn wǫǫn à, myet-mǫ ṵn yę hębṵ m-rew.
6 “Da-o tęt-m pṵrgę m-sǫk nę à, yę hǫgṵrṵ eeg a m-zęę, ‘Hǫgṵ nǫ, ko-ya-ṵt-ge wṵ ká! Rwṵṵn nǫ, nǫ gontṵ wṵ!’
7 “Ká yan-ne'a-nę yę kap inṵrṵ, yę ja'asṵrṵ pitirra-tǫ ṵn yę.
8 Ká raag-nę yę kǫnṵrṵ ya-ṵs-węęr, ‘Hakkṵr nǫ ya tę nǫ nǫw-m nǫ hiin, remen pitirra-ṵt tę rǫ m-mar.’
9 “Amba ká ya-ṵs-węęr yę zęęrṵ yę, ‘Ay, mǫa bo'os tę ṵn nǫ nę á. Jiishtę nǫ he be-de ṵn ya-m-baab, nǫ ǫǫn mǫ ma nǫ.’
10 “Amba bǫ yę nekętę, yę ǫǫntę́ m-nǫw à, rii-yo yę mṵṵntę ko-ya-ṵr-ge wosontę. Yę rǫ zǫngsę à, yę cǫwṵrṵ be-de ṵr-ge ṵn wṵ nę, komo a tigṵrṵ ish.
11 Da-o hǫr-ǫ, yę ká yan-ne'a-nę yę mṵṵnṵrṵ, yę ę́ssṵrṵ n-dǫ. Yę zęęrṵ, ‘Gǫs-wṵ! Gǫs-wṵ! Tikshi tę ish!’
12 “Amba wṵ shasṵrṵ yę, ‘Nip-ǫ mę nǫ m-rṵrę, mę nap nǫ á!’†
13 “Remen kaanę, sę nǫ she'et zǫngsę, remen nǫ nap ṵr-hǫ kǫ o-da á, ǫ ṵm he m-mṵṵn á.

Ma-tǫ ṵn gṵw-nę tet
(Ruka 19:11-27)

14 “Komo a hongsę **Gwǫmo-tǫ Shir** ṵntṵn nęt-wṵ he m-nekę ṵr-hew à. Wṵ agnṵrṵ yan-gṵw-mǫ ṵn wṵ. Wṵ wongṵrṵ yę hwǫr, yę sęngętę́ m-ǫ m-baab nę, har wṵ mṵṵntę.
15 Wṵ ya'asṵrṵ wan-gaan ba-ṵt‡ taan-tǫ ṵn azurpa, wan-gaan komo ba-ṵt yoor, wṵ ken wṵ ba-o gaan, kǫ wṵ ke hǫn ṵn 'wǫns-mǫ ṵn wṵ. Ka da-ǫ, wṵ nekṵrṵ hew-de ṵn wṵ.
16 “Ká wṵ gǫksę ba-ṵt taan à, wṵ ęs m-sę'ęr á. Wṵ haarṵ, wṵ sęngṵrṵ m-ǫ m-baab nę ṵn ká hwǫr-yę, har wṵ swǫǫrṵ hǫ-mǫ ṵn ba-ṵt taan.
17 Káanę komo, wṵ gǫksę ba-ṵt yoor à, wṵ swǫǫrṵ hǫ-mǫ ṵn ba-ṵt yoor.
18 Amba ká wṵ gǫksę ba-o gaan à, wṵ haarṵ, wṵ hinnṵrṵ ṵr-kuub n-dak. Wṵ wukṵrṵ hwǫr-yę ṵn ko-yan-hur-ǫ ṵn wṵ, taase a ci.
19 “O-da dęęn, ko-yan-hur-o ṵn ká gṵw-nę yę jo'onṵrṵ hew-de ṵn wṵ. Wṵ agnṵrṵ ká gṵw-nę yę ṵn wṵ yę, remen yę ogmṵtę́ wṵ rii-yo yę nǫmę ṵn hwǫr-yę ṵn wṵ à.
20 Ká ko-gṵw-wṵ gǫksę ba-ṵt taan à, zęęrṵ ko-yan-o-hur, ‘O ya'astṵ mę ba-ṵt taan. Mę ka komo ṵm swǫǫg hǫ-mǫ ṵn ba-ṵt taan.’
21 “Ko-yan-o-hur hǫgṵrṵ o-zak, wṵ zęęrṵ, ‘Nǫmǫg ṵr-bon, ko-yan-kashi m-gṵw ǫ, nęt sǫ-wṵ! O nǫmǫg o-shir ṵn rii ręk-yo. Man ya'as wǫ gwǫmo-tǫ argę tǫ ká à. Haan, o nom o-zak be-ṵr gaan ṵn mę nę.’
22 “Ká wṵ gǫksę ba-ṵt yoor à, wṵ haanṵrṵ komo wṵ taknṵrṵ co. Wṵ zęęrṵ, ‘Ko-yan-o-hur, o ya'astṵ mę ba-ṵt yoor. Mę ka komo ṵm swǫǫg hǫ-mǫ ṵn ba-ṵt yoor.’
23 “Ko-yan-hur-ǫ ṵn wṵ zęęrṵ wṵ, ‘Nǫmǫg ṵr-bon, inin ko-gṵw, kashi ṵn nęt! O nǫmǫg o-shir ṵn rii ręk-yo, man ya'as wǫ gwǫmo-tǫ argę tǫ ká à. Haan, o nom o-zak be-ṵr gaan ṵn mę nę.’
24 “Ka da-de ká ko-gṵw-wṵ gǫksę ba-o gaan à wṵ ma wṵ wǫǫnṵrṵ. Wṵ zęęrṵ, ‘Ko-ya-o-hur, ṵm nepstę wǫ ko-ya-ṵs-hwṵmṵg wṵ, wǫ m-cę ṵn be-de wǫ gǫ'ę á. Wǫ komo ko-yan-cǫn-mǫ ṵn rę-mǫ o-tara wṵ.

---

† **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-taan:12 25:11-12** Hyen komo: Ruka 13:25. ‡ **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-taan:15 25:15** ṵt-Girik: *tarents*, o-tarent hond ǫ ǫ rǫ ṵn pamb kwǫǫz ṵn tet ṵn ǫp ṵn taan [75] kǫ kirogṵram-ṵt kwǫǫz o-gaan ṵn ǫp ṵt-nass [34].

25 Ǫ rwǫ'ẹ, ụm hǫgụtẹ o-gyẹr, taase ụm ẹggụssẹ hwǫr ru. Ụm argụ m-nekẹ, ụm hin ụr-kuub, ụm wukụrụ hwǫr ru. Gǫks rii-yẹ ru.
26 “Ko-ya-o-hur ụn wụ shasụrụ, ‘Wǫ ko-yan-mẹn-ụt jaas-tǫ komo ko-gụw-wụ m-zar! ¿Ashi, o nepstẹ mẹ ko-ya-ụs-hwụmụg wụ, mẹ m-cẹ be-de mẹ gǫ'ẹ á, komo ko-yan-cǫn-mǫ ụn rẹ-mǫ o-tara wụ?
27 Ay, ro jiishtẹ o ẹssụ mẹ hwǫr re o-benki be-de ụm roa jo'on ụm gǫks rii-yẹ re har ụm sụ m-hǫ à!
28 “ ‘Rumus nǫ ká hwǫr-yẹ be-de ụn wụ, nǫ ya'as wan-ba-ụt ǫp.
29 Ká yẹ nǫmẹ sẹngẹ-mǫ ụr-bon ụn rii-yo a yasẹ yẹ à, yẹ a he m-do'ẹ, har yẹ kum dẹẹn. Amba ká yẹ rǫ m-nom o-shir á, kǫ ka ya-o-hiin-yo yẹ rǫttẹ à sẹ a bụsụtẹ yo m-rumus.§
30 Jorbụ nǫ ka ko-gụw-wụ o-hwaa wụ ụn comb-o rim-ǫ. Kánẹ wụ he ụs-kan ụn haw-se ụn yin-nẹ.’*†

Piish-de ụt-ma de ụr-kǫm

31 “Da-ǫ **Wà-wụ ụn nẹt** he m-haan n-mẹ ụn sẹps-mǫ ụn wụ à ụn **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹ kap, ka da-ǫ wụ he m-she'et ụn kwụụr-ǫ ụn sẹps-mǫ ụt-gwǫmo.‡
32 Shir a karaksẹ kap hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak ụn hẹr-ǫ ụn wụ. Wụa koos yẹ n-hǫn n-hǫn, bǫ yan-gwǫt ụt-gụt rǫ ụn koos ụn ca ụn gwǫǫr nẹ à.
33 Wụa rụ yẹgẹ-ca sǫ ụn rẹ-de ụn wụ, yẹgẹ-gwǫǫr nẹ ụn kwanta-de ụn wụ.
34 “Ka da-ǫ ko-Gwǫmo he m-zẹẹ yẹ rǫ ụn rẹ-de ụn wụ à, ‘Haan nǫ, nǫ yẹ kumẹ o-kwụm be-ụr Tato re à! Gǫks nǫ cim-yo ụt-gwǫmo yo Shir ẹssụ nǫ cin ụn takan-de ụn hǫno o-dak à.
35 Mẹn zẹẹ kaanẹ remen bǫ ụm hǫgẹ mẹr à, nǫ ya'ag mẹ rii-yo m-rẹ. Ụm hǫgụtẹ **swǫǫt**-ǫ m-hǫ, nǫ ya'ag mẹ m-hǫ ụm sụ. Mẹ ko-hamat, nǫ gǫks mẹ ụn hur-ụt nǫ.
36 Mẹtt ụr-matuku á, nǫ ya'ag mẹ ụr-matuku. Mẹ ụn gǫm, nǫ wastẹ ụn mẹ nẹ. Mẹ ke'o, nǫ habụ mẹ ụr-gas.’
37 “Ka da-de ká yẹ nǫmẹ rii-yo Shir cǫnẹ à he wụ m-shas, yẹ zee, ‘Gǫs-wụ, ¿hǫ-de ụn ya tẹ hyanụ wǫ ụn hǫgẹ ụn mẹr tẹ ye'et wǫ rii-yo m-rẹ? ¿Kǫ da-ǫ o hǫgẹ **swǫǫt**-ǫ m-hǫ, tẹ ye'et wǫ m-hǫ o sụụtẹ?
38 ¿Komo hǫ-de ụn yan ǫ tẹ hyanụ wǫ ko-hamat, tẹ gǫks wǫ? Kǫ ¿hǫ-de o ro ụr-kor, tẹ ye'et wǫ ụr-matuku?
39 ¿Komo hǫ-de ụn yan ǫ tẹ hyanụ wǫ ụn gǫm kǫ ke'o tẹ wastẹ ụn wǫ nẹ?’
40 “Ko-Gwǫmo a shes yẹ, wụ zee, ‘Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, bǫ nǫ nomẹ wan-gaan n-mẹ ụn yẹ kà hen-nẹ re nẹ, yẹ jiishẹ ụs-rẹk à, mẹ nǫ nomẹ.’
41 “Ka da-ǫ ko-Gwǫmo he m-zẹẹ ụn yan-kwanta-de ụn wụ, ‘Wongụ nǫ ụn mẹ nẹ, nǫ yẹ Shir hụ'ẹ o-nu à. Cǫw nǫ ra-ǫ a m-ryomsẹ á har ya nomot re nẹ, ǫ Shir ẹssẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** ụn yan-tǫm-yẹ ụn wụ nẹ à.
42 Remen bǫ ụm hǫgẹ mẹr à, nǫ 'ya mẹ rii-yo m-rẹ á. Ụm hǫgẹ **swǫǫt**-ǫ m-hǫ, nǫ 'ya mẹ m-hǫ ụm sụ á.
43 Ụm haan ụr-hamat, nǫ gǫks mẹ á. Mẹ ụr-kor, nǫ 'ya mẹ ụr-matuku á. Ụm gǫmǫg gǫm, komo mẹ ke'o nǫ was ụn mẹ nẹ á.’

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:29 25:29** Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:30 25:14-30** Hyen komo: Ruka 19:11-27. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:30 25:30** Hyen komo: Mati 8:12; 22:13; Ruka 13:28. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:31 25:31** Hyen komo: Mati 16:27; 19:28.

44 “Ka da-ǫ yẹ ma yẹa shes, yẹ zee, ‘Gǫs-wụ, ¿hǫ-de ụn yan ǫ tẹ hyanụ
wǫ ụn hǫgẹ ụn mẹr, kǫ ụn **swǫǫt**-ǫ m-hǫ, kǫ wǫ ụr-hamat, kǫ wǫ ụr-kor,
kǫ wǫ ụn gǫm, kǫ wǫ ke'o, tẹ yagẹ m-was ụn wǫ nẹ?’
45 “Ka da-ǫ wụa shes yẹ, ‘Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, bǫ nǫ yagẹ nomẹ wan-
gaan be-de ụn yẹ ká yẹ rǫ mẹ rẹk-yẹ à, ay, mẹ nǫ yagẹ m-nomẹ.’
46 “Yẹ ká yẹa cụw rẹ ụr-kǫǫb de ụn ba m-ta. Amba kashi ụn hun-nẹ nẹ
yẹa cụw hǫǫg-ǫ ba m-ta.”§

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind

Gǫs-yẹ tǫǫg ụt-hun yẹ hoot Yẹso
(Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

1 Da-ǫ Yẹso kǫmẹ rwǫr ụn kà rem-se kap à, wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ,
2 “Nǫ nepsẹ **Biki-ǫ m-Pas** kuks hǫ-ụt yoor a cirit, komo mẹ **Wà-wụ ụn
nẹt** yẹa ya'as mẹ yẹa kem mẹ o-**kan**.”*
3 Ụn ká da-ǫ, Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn sẹk-yẹ nẹ rǫ ụr-mǫrǫg ụn
hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir, jin-de ụn wụ Kẹpas.
4 Yẹ tǫǫrụ ụt-hun, yẹ shipt Yẹso wukussẹ, yẹ hoot wụ.
5 Amba yẹ zẹẹrụ, “Ba da-ǫ ụn **Biki-ǫ m-Pas** á, taase hun-nẹ inẹ yǫkǫkǫ.”

Wụ ken ne'a wụ hokmǫtẹ Yẹso
nǫw-mǫ m-shi'igin o-Betanya
(Mark 14:3-9; Ruka 7:37-38; Yoha 12:1-8)

6 Ka da-ǫ Yẹso ro ụn bǫ-ǫ o-Betanya ụn hur-o Simǫn, wụ ro ko-**cim** n-ga
à.
7 Da-ǫ ụn rẹ ụn ga-tǫ m-rim, wụ ken ne'a-wụ haanụrụ be-ụr Yẹso ụr-
batta nẹ de ụn nǫw-mǫ m-shi'igin mǫ ụn hwǫr dẹẹn. Da-ǫ wụ ro ụn rẹ ụn
rii-yo m-rẹ à, wụ duusụrụ Yẹso ká nǫw-mǫ ụr-hi.†
8 Amba bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hyentẹ káanẹ à, ryaab-ụs rẹẹrụ yẹ. Yẹ
zẹẹrụ ǫr ụn yẹ nẹ, “Ay, tǫ kà naas-mǫ ụn hwǫr mǫ.
9 Wụ ro bakkẹ kà nǫw-mǫ a roa kumus hwǫr dẹẹn, a wongụtẹ kǫǫb-nẹ.”
10 Amba remen Yẹso nepstẹ yo yẹ rǫ m-rwǫr à, wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Remen
yan ǫ nǫ suutẹ kà ne'a-wụ, remen wụ nomotụ mẹ rii-yo depẹ?
11 Kǫǫb-nẹ rǫ be ụn nǫ ụr-hǫ bi,‡ amba mẹ, man do m-she'et be-ụr nǫ
dẹẹn á.
12 Ká ne'a-wụ duusụtụ mẹ ká nǫw-mǫ wụ jamastẹ wụr-o re remen dụk.
13 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, myet be-de a he ka kǫ'ǫt-ǫ ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** à,
hǫno o-dak kap, a bụp m-rwǫr rii-yo kà ne'a-wụ nǫmẹ à remen a bakstę̣
ụn wụ nẹ.”

Yahudas ẹks wụa ya'as Yẹso
(Mark 14:10-11; Ruka 22:3-6)

14 Wan-gaan be-de ụn ǫp ụn yoor [12], jin-de ụn wụ Yahudas Iskariyoti,
wụ haarụ be-de ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir.
15 Wụ citụrụ yẹ, “¿Ya nǫ he mẹ m-ya'as, mẹ bǫbsụ nǫ Yẹso?” Yẹ ya'sụrụ
wụ hwǫr-yẹ o-azorpa ụr-kwǫǫz ụn ǫp [30].§
16 Cin ụn ka da-ǫ, wụ cirẹ hoob-ǫ ụn cǫw-yo wụ hettẹ ya'as ụn Yẹso à.

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-taan:46 25:46** Hyen komo: Dane 12:2. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:2 26:2** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:7 26:7** Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:11 26:11** Hyen komo: Kara 15:11. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:15 26:15** Hyen komo: Zẹka 11:12.

Yẹso rẹẹg rii-yo m-rẹ yo
ụn Biki-ǫ m-Pas be-ụr gaan
ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ
(Mark 14:12-21; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

17 Ụn hǫ-de ụn shi-mǫ **Biki-ǫ ụt-Burǫdi tǫ ba m-Yist**, yan-nekẹ-mǫ ụn Yẹso haanụ be-de ụn wụ. Yẹ citụrụ wụ, "¿Kenẹ o cǫnẹ tẹ ja'asụ wǫ o reet **Biki-ǫ m-Pas**?"

18 Wụ zẹẹrụ, "Nekẹ nǫ n-mẹ o-bǫ nǫa hyen wụ ken nẹt-wụ. Nǫ rụrẹ wụ, 'Wa-ụr-Yoos zẹẹg, "Da-ǫ ụn re nomostẹ yow yow, komo man re **Biki-ǫ m-Pas** ụn hur-o ru ụn yan-nekẹ-m re nẹ." '"

19 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nǫmụrụ bǫ Yẹso zee yẹ à. Yẹ argụ komo m-nǫm rii-yo m-rẹ yo ụn **Biki-ǫ m-Pas** kánẹ.

20 Bǫ rim-m nomtẹ à, Yẹso she'etụrụ remen wụ reet rii-yo m-rẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ ǫp ụn yoor [12].

21 Yẹ rǫ be-de m-rẹ Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, wan-gaan be ụn nǫ wụa ya'as mẹ ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-ụt re."

22 Ụn naasụ-mǫ ụr-hur dẹẹn, yẹ cirụ cot-se ụn wụ n-gaan n-gaan. Yẹ ma'asụrụ m-zẹẹ, "Gǫs-wụ, ¿Ba ụn mẹ nẹ o rǫttẹ á, mẹ wụ?"

23 Wụ shasụrụ, "Wan-gaan be-ụr nǫ, wụ rǫ m-rẹ ụn rii-yo m-rẹ kǫk-ụr gaan ụn mẹ nẹ à m-mǫka, wụ he mẹ m-ya'as.*

24 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ, remen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** sẹ ụm marag bǫ Ma-tǫ Shir zee cin n-ga à. Amba rii-yo ụr-'wǫn yo ká wụ he ya'as ụn 'Wà-wụ ụn nẹt à'! Roa jiish ká nẹt-wụ ma a ro yagụtụ wụ m-mat."

25 Yahudas ká wụ he wụ m-baab à, wụ ma wụ citụrụ, "¿Wa-ụs-Nap, ba ụn mẹ nẹ o rǫttẹ á, mẹ wụ?"

Yẹso zẹẹrụ wụ, "Wǫ ma o rwǫrǫg ụn nu-o ru."

Rẹ ụn rii-yo m-rẹ
remen baks ụn Gǫs-wụ
(Mark 14:22-26; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

26 Yẹ ro ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ, Yẹso mossụrụ ụr-burǫdi, wụ nǫmụrụ ụr-bǫngǫn be-de Shir. Wụ yotrụrụ ká burǫdi-de, wụ ya'sụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ ro m-zẹẹ, "Gǫks nǫ, nǫ re, ǫ ka wụr-o re ǫ."

27 Wụ mossụrụ ibittẹ-de ụn hǫ-mǫ ụn mat-de ụs-'yo. Wụ nǫmụrụ Shir ụr-bǫngǫn, wụ argụ yẹ m-ya'as. Wụ ro m-zẹẹ, "Swǫ nǫ myet-m nǫ.

28 Mǫ ka hyó-m re mǫ,† mǫ he shoos ụn swǫr o-nu ǫ Shir ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ nẹ à. A wụụs-mǫ remen ụr-**sekẹ** de ụn soks ụn **ba'as-tǫ** ụn hun-nẹ dẹẹn.‡

29 Wẹr nǫ ma-ụt re, man do swǫ ụn kà hǫ-mǫ ụn mat-de ụs-'yo mǫ komo á, sẹ dẹ kà hǫ-de ụm he swǫ ụn mǫ ken pụ-mǫ mǫ be-ụr gaan ụn nǫ nẹ ụn gwǫmo-ụt Tato re à."

30 Ka da-de yẹ hurụ Sẹp-ǫ ụr-Bǫngǫn de Shir, yẹ ruurụ. Yẹ nekụrụ **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**.

Bitrus a nom she-mǫ ụn nap ụn Yẹso
(Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

31 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Myet nǫa somos nǫ yagụ mẹ ụn kà tẹt-mǫ, remen Ma-tǫ Shir zẹẹg,
" 'Man wos Wa-ụr-gụt,

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:23 26:23** Hyen komo: Bǫng 41:9. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:28 26:28** Hyen komo: Rwụụ 24:8. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:28 26:28** Hyen komo: Irmi 31:31-34.

kur-de ụn ca komo yẹa cakrẹ.’§
32 Amba nẹ mẹ inẹ ụt-marimar, man be'es nǫ m-wǫ o-Gariri, man 'gonẹ ụn
nǫ nẹ kánẹ.”*
33 Bitrus zẹẹrụ, “Kǫ yẹ som kap remen rii-yo he wǫ m-kǫr à, mẹ man
som á kǫ hiin.”
34 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nip-ǫ mẹ wǫ m-rụrẹ ụn kà tẹt-mǫ, rii-yo kẹẹg-yo o-kiit
kenet, wǫa nomos she-mǫ ụn nap-ụs re har o-tet.”
35 Bitrus zẹẹrụ wụ, “Kǫ a ho mẹ, man nom she-mǫ ụn nap-ụs ru á.”
Káanẹ ma kap ǫ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹ.

Yẹso nǫmǫg ụs-kǫn o-Gesẹmani
(Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46)

36 Ka da-ǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ haarụ de ken be-de a m-zẹẹ
o-Gesẹmani† à. Wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “She'et nǫ kànẹ, man nekẹ
rẹẹnǫ, ụm nomot ụs-kǫn.”
37 Wụ dẹkụrụ Bitrus nẹ ụn yakar Zẹbẹdi nẹ yoor, yẹ rǫ **Yakubu** ụn
Yohana. Wụ cirụrụ tụk-mǫ ụt-mẹn o-regen nẹ dẹẹn.
38 Wụ rụrụ yẹ komo, “Tụk-mǫ ụt-mẹn mǫ rǫ ụn hur ụn de à, mǫ woostẹ
mǫ ho mẹ. She'et nǫ kànẹ, zǫngsẹ be-ụr gaan ụn mẹ nẹ.”
39 Wụ nekụrụ co hiin, wụ argụ m-kwụmụs ụn hi-de ụn wụ n-dak. Wụ
nǫmụrụ ụs-kǫn, wụ zee, “Tato re! Ụregẹ a nomẹ, dossụ mẹ kà ibittẹ-de ụn
swǫ ụr-kǫǫb de. Myet ụn kaanẹ nẹ, ba yo ụm cǫnẹ ụn hur ụn de à, yo yo
a he m-nǫm á, sẹ dẹ yo o cǫnẹ à.”
40 Wụ mụụnụrụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ 'wǫs yẹ m-rew. Wụ
zẹẹrụ Bitrus, “Ashi! ¿Nǫa hoks ụr-'er kǫ ya o-da hiin ụn mẹ nẹ á?
41 She'et nǫ zǫngsẹ komo nǫ nom ụs-kǫn ụn ba káanẹ á nǫa hẹ'ẹbẹ n-tẹ
ụt-meger. Kụkt-o dekstẹ m-sǫk nẹ, amba wụr-o rǫtt m-'wǫns á.”
42 Wụ doorụ m-warag o-ayoorẹ-ǫ. Wụ kǫnụrụ, “Tato re! Ụregẹ kà swǫ
ụr-kǫǫb de a dossẹ á sẹ ụm swǫǫg de, nom yo o cǫnẹ à.”
43 Wụ doorụ m-mụụn be-de ụn yẹ. Wụ 'wǫs yẹ m-rew, remen yish-yẹ ụn
yẹ shiistẹ m-rew.
44 Wụ doorụ yẹ m-yagẹ, wụ haarụ. Wụ nǫmụrụ ụs-kǫn o-atettẹ-ǫ. Wụ
rǫ m-rwǫr ụn ma-tǫ wụ rwǫrẹ n-ga à.
45 Ka da-de, wụ mụụnụrụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ,
“¿Har m-mǫka rew-mǫ nǫttẹ nǫ ụr-wụwẹ? Tǫ, da-o nǫmǫg, ǫ a hettẹ ya'as
ụn **Wà-wụ ụn nẹt** ụn kom-tǫ ụn ya-ụt-**ba'as** à.
46 Inẹ nǫ, a nekẹ nǫ. Wan-ya'as ụn mẹ woosụntẹ.”

Yẹ shipk Yẹso
(Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

47 Rii-yo wụ tigitẹ o-nu, Yahudas, wan-gaan n-mẹ ụn ká ǫp ụn yoor-yẹ
[12], wǫǫnụrụ mǫssẹ ụn mǫrǫg-de ụn hun-nẹ nẹ dẹẹn. Yẹ rǫ ụt-magay nẹ
ụt-kom, ụt-kǫ nẹ. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yẹ rǫ sẹk-yẹ nẹ à, yẹ
tomontụ yẹ.
48 Wan-baab-tǫ ụn wụ, Yahudas regụssụtẹ wụ kussụtẹ yẹ o-napa. Wụ
zee, “Wụ ụm he m-hamat à, wụ wụ ship nǫ wụ.”
49 Yahudas haarụ be-ụr Yẹso, wụ zẹẹrụ wụ, “Ụr-gas, wa-ụs-Nap ǫ!”
Yahudas hamtụrụ wụ.

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:31 26:31** Hyen komo: Zẹka 13:7. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:32 26:32** Hyen komo: Mati 28:16. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:36 26:36** De rǫ be-de a ụn pǫt ụn yakar-yẹ ụn 'yo-se o-zẹtun à.

50 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wan-yen de, nǫm rii-yo hantụ wǫ à.”
Yẹ ká hun-nẹ yẹ wǫǫnụrụ, yẹ shipụrụ Yẹso, yẹ bǫpụrụ wụ.
51 Ụn hyan-ǫ ụn káanẹ, wan-gaan be-de ụn yẹ rǫ be-ụr gaan ụn Yẹso nẹ à, wụ mu'usụrụ magay-ǫ ụn wụ, wụ kupsụrụ ko-gụw-wụ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir o-tǫ.
52 Yẹso zẹẹrụ, “Muut magay-o ru, o nak kap wụ dẹkẹ o-magay à, magay-ǫ he wụ m-ho.
53 ¿Nǫ m-hyan sa o zee mẹtt ụr-bẹẹb ụm hopt gwụ be-ụr Tato re, komo da-o gaan wụ tǫmnụ mẹ **yan-tǫm-yẹ Shir**, yẹ argẹ bụụg-de ụn karma-nẹ dugu-ụs ǫp ụn dugu-ụs yoor [12,000] á?
54 Tǫ, ¿re ǫ ka a he a shoos rii-yo Gẹn-mǫ ụn Ma-tǫ Shir rwǫrẹ à, ụnze nip-ǫ sẹ ká rii-yo nǫmǫg?”
55 Ka da-ǫ Yẹso zẹẹrụ ka hun-nẹ yẹ, “Nǫ ụn rwụụn ụt-magay nẹ, ụt-kǫ nẹ nǫ shipt mẹ sa o zee mẹ ko-ya-ụr-kwụp wụ. Kǫyanda mẹ ụr-yoos ụn **Pyo-ǫ Shir**, ¿ya hantẹ nẹ nǫ shiptẹ mẹ á?‡
56 Amba myet a ụn nǫm tǫ ka remen a shoostẹ́ rii-yo rǫ ụn n-mẹ ụn takụrda-ǫ ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** n-ga à.” Bǫ m-hǫgẹ káanẹ kap ǫ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ yagụ wụ, yẹ sǫmụrụ.

Yẹso be-de ụn yan-piish ụt-ma
(Mark 14:53-65; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

57 Yẹ shipẹ Yẹso à, yẹ heetụrụ wụ be-ụr Kẹpas, ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir, be-de **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn sẹk-yẹ nẹ, yẹ regẹ yẹ mǫrǫgsụtẹ à.
58 Amba Bitrus dǫrụrụ yẹ jim-m-jim ụr-hew nẹ, har ụn 'wǫǫg-ǫ ụn hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir. Wụ cǫwụrụ, wụ she'etụrụ ụn gụw-nẹ nẹ, remen wụ hyenet bǫ a he m-bụsẹ ụn Yẹso nẹ à.
59 Tǫ, n-mẹ ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Mǫrǫg-de ụn Sẹk-yẹ** de nẹ, kap yẹ hǫǫbụrụ taab-de ụt-bǫ tǫ yẹ he nomẹ ụn Yẹso remen yẹ kumut cǫw-yo ụn hǫ-de ụn wụ à.
60 Kǫ dẹ nomtẹ yẹ kum hun-nẹ dẹẹn yẹ ẹssẹ yẹa ce ụt-bǫ à, amba yẹ kum rii-yo m-rwǫr á. Ụr-kǫm yẹ ken hun-nẹ yoor-yẹ rwụụnụrụ.
61 Yẹ zẹẹrụ, “Wụ ka nẹt-wụ zẹẹg ụnze wụa hoks m-kaps ụn **Pyo-ǫ Shir**, komo wụ jaas-ǫ m-ma n-mẹ ụn hǫ-ụt tet.”§
62 Ka da-de, ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir inụrụ, wụ zẹẹrụ, “¿Wǫtt ǫ ken shas-ǫ ụn rii-yo yẹ zee mǫssẹ ụn wǫ nẹ á? ¿Ya o he m-zẹẹ ụn hi ụn du?”
63 Amba Yẹso shas á. Ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir zẹẹrụ wụ, “Tǫnd ụn jin-de Shir wan-hǫǫg, ụregẹ wǫ rǫ **Kiristi**, **Wà-wụ Shir**.”
64 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ẹẹ, káanẹ ǫ hond hond bǫ o rwǫrẹ à. Komo kanẹ co nǫa hyen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** rǫ ụr-she'et tara ụn kom-ǫ ụr-rẹ de ụn Shir be-de ụt-gwǫmo,* wụ rǫǫn komo n-mẹ ụt-ke'entẹ tǫ ụn kụs-ǫ n-Tǫn shir.†”
65 Ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir yoogụrụ matuku-tǫ ụn wụ remen tụk-mǫ ụt-mẹn. Wụ zẹẹrụ, “¿De ke taab-de de ụn ya a o-hoob? Nǫ hǫgụtẹ wụ nomotẹ Shir o-yo'og.
66 ¿Re nǫ hyanẹ?”
Yẹ shasụrụ, yẹ zee, “Wụ woostẹ a ho wụ!”‡

---

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:55 26:55** Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:61 26:61** Hyen komo: Yoha 2:19. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:64 26:64** Hyen komo: Bǫng 110:1. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:64 26:64** Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-cind:66 26:65-66** Hyen komo: Rewi 24:16.

67 Yẹ copsṵ wṵ m-ta o-co, yẹ wosrṵrṵ wṵ. Yẹ ken yẹ komo yẹ hwǫǫgṵ
wṵ ṵt-raag.§
68 Yẹ rǫ m-zẹẹ, “Nomo tẹ ṵt-hyat, ṵregẹ wǫ **Kiristi** wṵ! Rwǫr wṵ hṵṵ
wǫ o-raag à!”

Bitrus nǫmǫg she-mǫ ṵn nap ṵn Yẹso
(Mark 14:66-72; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

69 Ka da-ǫ, Bitrus rǫ tara n-mẹ ṵn 'wǫǫg-ǫ o-hur, wṵ ken wan-ne'a-wṵ
wṵ rǫ m-sẹngẹ ṵn ká hur-ǫ à, wṵ haarṵ be-de ṵn wṵ, wṵ zẹẹrṵ wṵ, “Wǫ
ma, ay, wǫ m-dǫrẹ ṵn Yẹso kà nẹt-wṵ o-Gariri wṵ.”
70 Amba Bitrus nǫmṵrṵ m-she be-de ṵn yẹ kap. Wṵ rǫ m-zẹẹ, “Mẹ, mẹ
nap ma-tǫ wǫttẹ á!”
71 Ụjimẹ bǫ wṵ rwṵṵntẹ ish-o m-pyo à, wṵ ken wan-ne'a-wṵ ro m-sẹngẹ
ṵn ká hur-ǫ komo à hyanṵrṵ wṵ. Wṵ zẹẹrṵ ka yẹ ro eso eso ṵn ká be-de
à, “Kà nẹt-wṵ rǫ ṵn dǫrẹ ṵn Yẹso ko-ya-o-Nazaret!”
72 Komo Bitrus doorṵ nǫm m-she, har ṵs-tǫnd. Wṵ rǫ m-zẹẹ, “Mẹ nap
ma ká nẹt-wṵ á.”
73 Jimṵrṵ hiin, ka yẹ ro eso eso ṵn ká be-de à, yẹ haarṵ be-ṵr Bitrus. Yẹ
zẹẹrṵ, “Ma-tǫ m-she rǫ kǫn á. Wǫ ma wan-gaan wṵ be-de ṵn yẹ. Bǫ wǫ
ṵt-ma à, ma-ṵt ru pyaag wǫ bǫ ya-o-Gariri rǫ m-cẹp à.”
74 Bitrus tǫndṵrṵ be-de ṵn yẹ, “Mẹ nap ká nẹt-wṵ á!” Ba m-naas o-da,
kẹẹg-yo kiit-o kanṵrṵ.
75 Bitrus baksṵrṵ ma-tǫ Yẹso rṵrṵ wṵ à ṵnze, “Rii-yo kẹẹg-yo kiit-yo
kyenet, wǫa nomos she-mǫ ṵn nap-ṵs re o-tet.” Bitrus ruurṵ n-dǫ wṵ
'wǫnṵrṵ ṵs-'wǫn dẹẹn.

Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor

A heetẹ Yẹso be-ṵr Biratus
(Mark 15:1; Ruka 23:1-2; Yoha 18:28-32)

1 Cin n-sot n-sot, myet ǫ ṵn Gwǫmo-nẹ yẹ ṵn kǫn-se Shir ṵn sẹk-yẹ nẹ
mǫrgṵrṵ komo yẹ tǫǫrṵ ṵt-hun yẹ hoot Yẹso.
2 Yẹ ka'ṵrṵ wṵ, yẹ argṵrṵ ṵn wṵ nẹ, yẹ heetṵrṵ wṵ be-ṵr **Biratus**, ko-
Gwamna-wṵ ṵn ka dak-o.

Mar-m Yahudas
(Sẹng 1:18-19)

3 Da-ǫ Yahudas wṵ babẹ wṵ à hyentẹ a jetṵtẹ Yẹso mar-m hwǫǫg-mǫ à,
mẹn-tǫ ṵn wṵ naasṵrṵ. Wṵ mṵṵnṵrṵ be-de ṵn Gwǫmo-nẹ yẹ ṵn kǫn-se
Shir, ṵn sẹk-yẹ nẹ, wṵ muutṵ yẹ hwǫr-yẹ o-azorpa ṵr-kwǫǫz ṵn ǫp [30].
4 Wṵ zẹẹrṵ, “Ụm nǫmǫg **ṵr-ba'as**, remen ụm ya'astẹ ko-yan-ba-**ṵr-ba'as**
a ho.”
Amba yẹ zẹẹrṵ, “¿Ya daa tẹ? Ụt-ma ru tǫ ká.”
5 Wṵ jorbṵrṵ ká hwǫr-yẹ o-azorpa yẹ n-mẹ **Pyo-ǫ Shir**. Wṵ ruurṵ, wṵ
haarṵ wṵ sorṵrṵ cor-ǫ ṵn wṵ o-hṵ n-tǫn o-ce.
6 Gwǫmo-nẹ yẹ ṵn kǫn-se Shir yẹ kṵṵsṵ ká hwǫr-yẹ, yẹ zẹẹrṵ, “Ụdepẹ a
rṵ kà hwǫr-yẹ ṵn be-de ṵr-ẹss de ṵn **Pyo-ǫ Shir** á, remen kà hwǫr-yẹ yẹ
ṵn hǫ-de ṵn nẹt yẹ.”
7 Yẹ tǫǫrṵ ṵt-hun yẹ ǫǫrṵ de ken be-de ṵn ká hwǫr-yẹ. A de m-zẹẹ *Be-de
ṵn ko-yan-mà-tǫ ṵt-tur*. Yẹ muutṵ ká be-de, be-de ṵn jǫk ṵn hamat-nẹ yẹ
merẹ.

---

§ **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-cind:67 26:67** Hyen komo: Isha 50:6.

8 Har ca, ǫ rwǫ'ẹ attẹ m-aag ụn ká be-de, *Pụp-ǫ m-Hyó*.*
9 Ụn kaanẹ a shoostẹ rii-yo **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** Irmiya rwǫrẹ à ụnze,
"Yẹ dek ká hwǫr-yẹ o-azorpa yẹ ụr-kwǫǫz ụn ǫp [30],
hwǫr-yẹ a ootẹ wụ ụn cǫn-mǫ ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra** à.
10 Yẹ ǫǫrụ be-de ụn ko-yan-mà-tǫ ụt-tur
ụn ká hwǫr-yẹ, bǫ Yawe zee à."†

Biratus cikt Yẹso ụs-cot
(Mark 15:2-5; Ruka 23:3-5; Yoha 18:33-38)

11 Ka da-de, Yẹso rǫ eso ụn hẹr-o **Biratus** ko-Gwamna-wụ ụn **Roma**-nẹ. Ko-Gwamna citụrụ wụ, wụ zee, "¿Wǫ wụ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ?"
Yẹso zẹẹrụ wụ, "O rwǫrǫg hond hond."
12 Amba bǫ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yẹ rǫ sẹk-yẹ nẹ pyapụ wụ à, wụ zee yẹ rii á.
13 **Biratus** zẹẹrụ wụ, "¿Wǫ hǫgẹ mǫǫr-tǫ ụt-ma tǫ yẹ rǫ wǫ m-sakkẹ á?"
14 Amba Yẹso shas wụ kǫ gom-ụr gaan á, har ko-Gwamna bụp o-nu.

Hun-nẹ zẹẹg a ho Yẹso
(Mark 15:6-15; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

15 Tǫ, ụn da-ǫ ụn **Biki-ǫ m-Pas**, ko-Gwamna westẹ ụn hosụnẹ ụn nẹt **ko-ya-ụr-ba'as**-wụ a ka'ẹ wan-gaan wụ yẹ cǫnẹ à.
16 Kà hak-ǫ, wụ ken nẹt-wụ ro kǫn wụ yẹ napẹ ko-yan-kǫǫb-de ụn hǫgẹ ụt-ma ke'o, jin-de ụn wụ Barabas.
17 Da-ǫ **Yahuda**-nẹ mǫrgẹ ká sot-de ụn co-ǫ hur-o **Biratus** à, Biratus citụrụ yẹ, "¿Wan wụ nǫ cǫnẹ ụm hosụ nǫ? ¿Barabas wụ kǫ Yẹso wụ a zee **Kiristi** à?"
18 (**Biratus** nepstẹ remen ụr-shoob ǫ sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ shiptẹ Yẹso.)
19 Ka da-de, **Biratus** ro tara be-de wụ ro piish ụt-ma à, ne'a ụn wụ tǫmnụrụ a zee wụ, "Yagẹ ma-tǫ ụn kà ko-yan-ba-**ụr-ba'as**-wụ temb, remen kà tẹt-mǫ ụm swǫǫg ụr-kǫǫb dẹẹn, bo-ǫ ụn wụ rẹẹg mẹ."
20 Amba Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn sẹk-yẹ nẹ swǫwụrụ hun-nẹ yẹ zee a ho'os Barabas, a ho Yẹso.
21 Ko-Gwamna doorụ yẹ m-cit, "¿Wan wụ nẹ be-de ụn kà yoor-yẹ nǫ cǫnẹ ụm hoosụ nǫ?"
Yẹ zẹẹrụ, "Barabas!"
22 **Biratus** citụrụ yẹ, "¿Tǫ, re ụm he m-nǫm ụn Yẹso nẹ wụ a zee **Kiristi** à?"
Kap yẹ zẹẹrụ, "A kem wụ!"
23 **Biratus** zẹẹrụ, "¿Remen yanẹ? ¿Yan rii-yo wụ nǫmẹ?"
Amba hun-nẹ doorụ 'yons ụs-cǫr, yẹ m-zẹẹ, "A kem wụ!"
24 **Biratus** hyanụrụ yatt-yo wụ he hoks m-nǫm á, komo hun-nẹ ro ụn ma-tǫ yẹ 'yonstẹ hun-nẹ ụr-hur. Wụ tǫmụrụ a ibinụ wụ m-hǫ. Wụ saptụrụ kom-tǫ ụn wụ ụn hẹr-ǫ ụn hun-nẹ. Wụ rǫ m-zẹẹ, "Mẹ de, hǫ-m re rǫ n-mẹ ụn rẹ ụn ra-ǫ ụn hyó-mǫ ụn kà ko-yan-ba-**ụr-ba'as**-wụ á. Tǫ kà ma-ụt nǫ tǫ."‡
25 Hun-nẹ kap yẹ shasụrụ yẹ zee, "Ra-ǫ ụn hyó-mǫ ụn wụ ǫ she'et ụn gẹks-ụt tẹ, ụn yakar tẹ nẹ!"

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:8 27:3-8** Hyen komo: Sẹng 1:18-19.
† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:10 27:9-10** Hyen komo: Zẹka 11:12-13; Irmi 19:1-13; Irmi 32:6-9.
‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:24 27:24** Hyen komo: Kara 21:6-9.

26 Ka da-ǫ **Biratus** ho'osṵrṵ yẹ Barabas. Wṵ rwǫ'ṵrṵ karma-nẹ yẹ nomsẹ
Yẹso ṵs-sǫrǫg, wṵ ya'asṵ yẹ Yẹso, yẹ kemet wṵ.

Karma-nẹ nomotẹ Yẹso ṵr-ar
(Mark 15:16-20; Yoha 19:2-3)

27 Karma-nẹ yẹ ṵn ko-Gwamna heetṵrṵ Yẹso n-mẹ ṵn hur-ǫ ṵn ko-
Gwamna. Yẹ karaksṵrṵ karma-nẹ yẹ kussẹ à be-de ṵn wṵ,
28 Yẹ pormṵrṵ wṵ saw-tǫ ṵn wṵ. Yẹ cṵpṵrṵ wṵ ǫ ken cǫp-o jaas-ǫ ǫ ṵn
gǫnd-tǫ ṵn gwǫmo-nẹ.
29 Yẹ nǫmṵrṵ gǫnd-ǫ ṵn yokor-yẹ m-sẹẹb, yẹ sawsṵ wṵ ṵr-hi. Yẹ bǫbsṵrṵ
wṵ o-kǫ ṵn kom-ǫ ṵr-rẹ. Ká da-de yẹ kwṵktṵrṵ ṵn hẹr-ǫ ṵn wṵ, yẹ rǫ wṵ
ṵn nomẹ ṵr-ar. Yẹ m-zẹẹ, "Caari caari-nẹ, ko-Gwǫmo-wṵ ṵn **Yahuda**-nẹ!"
30 Yẹ copsṵrṵ wṵ m-ta. Yẹ gǫksṵrṵ ká kǫ-yo, yẹ wǫsṵrṵ wṵ ṵn yo ṵr-hi.
31 Bǫ yẹ komostẹ wṵ nomẹ ṵr-ar à, yẹ possṵrṵ wṵ ka cǫp-o jaas-ǫ ǫ, yẹ
cṵpṵrṵ wṵ matuku-tǫ ṵn wṵ. Komo ka da-de yẹ ruurṵ ṵn wṵ nẹ remen
yẹ kemet wṵ.

Karma-nẹ kamag Yẹso n-tẹ o-kan
(Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

32 Yẹ ro m-nekẹ n-cǫw, karma-nẹ gontṵrṵ wṵ ken nẹt-wṵ bǫ-ǫ o-Kirẹni
wṵ, jin-de ṵn wṵ Simǫn. Yẹ gaktṵ wṵ saw ṵn ká **kan**-o Yẹso ǫ.
33 Yẹ ruurṵ de ken be-de a m-zẹẹ o-*Gorogota* à, (de rǫ, *Be-de ṵn caar-ǫ*
ṵr-hi).
34 Ka da-de, karma-nẹ ya'asṵrṵ Yẹso m-mǫdi mǫssẹ ṵn yo ken rii-yo ṵr-
gaag yo nẹ remen wṵ sṵṵt, amba bǫ wṵ rektẹ à wṵ yagṵ m-swǫ.§
35 Bǫ yẹ kemtṵ wṵ à, karma-nẹ nǫmṵrṵ o-gwambẹ remen gund-tǫ ṵn
wṵ. Yẹ wongṵrṵ matuku-tǫ ṵn wṵ.*
36 Ka da-de, yẹ she'etṵrṵ 'er-de ṵn wṵ.
37 Hohond-mǫ ṵn hi-de ṵn wṵ, a kamṵrṵ kǫ'ǫt-ǫ ṵn ma-tǫ ṵn **ba'as-de**
ṵn wṵ. Ṵnze, "Wṵ kà wṵ rǫ Yẹso ko-Gwǫmo-wṵ ṵn **Yahuda**-nẹ."
38 Komo yẹ kamṵrṵ yẹ ken ya-ṵr-kwṵp yẹ nẹn yoor be-ṵr gaan ṵn wṵ
nẹ. Wan-gaan ṵn rẹ-de ṵn wṵ, wan-gaan ṵr-kwanta.
39 Hun-nẹ yẹ rǫ m-arag à, yẹ bǫpṵ rẹẹb-tǫ ṵn wṵ. Yẹ rǫ ṵn rẹkt ṵt-hi
ṵr-ar.†
40 Yẹ rǫ m-zẹẹ, "Wǫ wṵ he m-wurum ṵn **Pyo-ǫ Shir**, komo o me ǫ ṵn
hǫ-ṵt tet. ¿Wǫa hoks? Gu hi ṵn du, o kergṵnẹ a gṵt! Ṵregẹ wǫ **Wà-wṵ**
Shir wṵ, kergṵnẹ ṵn ká **kan**-ǫ a gṵt!"‡
41 Káanẹ komo Gwǫmo-nẹ yẹ ṵn kǫn-se Shir, ṵn **yan-Yoos-de o-karamsa**
nẹ ṵn yẹ ken sẹk-yẹ nẹ yẹ sẹngṵ wṵ nomẹ ṵr-ar. Yẹ m-zẹẹ,
42 "Wṵ guug yẹ ken yẹ, amba wṵ hoks hi ṵn de ṵn wṵ m-gu á! ¿Wṵ rǫ
ko-Gwǫmo-wṵ ṵn **Isra**-nẹ, wṵ wṵ? Yagẹ wṵ kergṵntẹ n-tǫn ṵn ká **kan**-ǫ,
ká da-ǫ tẹ he m-shẹr ṵn ma-tǫ ṵn wṵ o-nip.
43 Wṵ shẹrẹg be-de Shir, komo wṵ zẹẹg, 'Mẹ wà-wṵ Shir wṵ.' " Yagẹ
Shir wṵ guut wṵ m-mǫka! Ṵregẹ Shir rǫ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ṵn wṵ.§
44 Káanẹ ma ká ya-ṵr-kwṵp yẹ a kemtṵ yẹ be-ṵr gaan à, yẹ nomṵrṵ wṵ
hun-ṵt jaas-tǫ.

---

§ **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor:34 27:34** Hyen komo: Bǫng 69:21. * **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor:35 27:35** Hyen komo: Bǫng 22:18. † **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor:39 27:39** Hyen komo: Bǫng 22:7; 109:25. ‡ **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor:40 27:40** Hyen komo: Mati 26:61; Yoha 2:19. § **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-ta'yoor:43 27:43** Hyen komo: Bǫng 22:8.

Mar-m Yẹso
(Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

45 Cin hǫ-ụr rǫ ụr-hi, comb-o hǫkkụrụ o-dak myet, har ha-mǫ ụn sǫ ụn
kwǫm-ụs tet-se m-rim.
46 So ụn kwǫm-ụs tet, Yẹso dakụrụ cǫr dẹẹn. Wụ zee, "Ẹroi, Ẹroi, ¿rama
sabaktani?" Wata "Kwǫ Shir re, kwǫ Shir re, ¿remen yan ǫ o jorụtụ mẹ?"*
47 Yẹ ken yẹ be-de ụn yẹ ro kánẹ eso eso à, bǫ yẹ hǫgụtẹ káanẹ à, yẹ
zẹẹrụ, "Kà nẹt-wụ rǫ ụn eeg-ụs **Ẹrejawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**."
48 Ba m-rem wan-gaan wụ ụn yẹ argụ o-rek, wụ haarụ wụ dẹknụ ụr-pǫǫg.
Wụ mụsụrụ de n-mẹ ụn hǫ-mǫ o-zambo, wụ tuurụ o-kǫ. Wụ tebbụrụ Yẹso
wụ sụụt.†
49 Amba yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "Yagụ nǫ wụ a gụt, ụregẹ **Ẹreja** a haan wụ
guut wụ à."
50 Yẹso doorụ dak ụs-cǫr dẹẹn, ka da-ǫ wụ ho'osụ hǫǫg-ǫ ụn wụ.
51 Ụn ká da-ǫ, ká gund-ǫ ro n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à yishụrụ be-ụt yoor, cin
n-tǫn haan-mǫ n-dak. Dak-o nuktụrụ, ta'ar-ụt bụ'ụgụrụ.‡
52 Saag-ụs teksụrụ, hun-nẹ sǫ-yẹ dẹẹn yẹ marẹ à yẹ inụrụ ụn hǫǫg nẹ.
Yẹ zụrmụndụrụ ụn saag-se ụn yẹ.
53 Rii Yẹso inetẹ ụt-marimar, yẹ yagụrụ ụs-saag, yẹ cǫwụrụ o-
Urusharima,§ hun-nẹ dẹẹn hyanụrụ yẹ.
54 Ụn ká da-ǫ, caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ, wụ ụn yẹ ken
karma-nẹ yẹ ro ụn 'er-ụr Yẹso à. Bǫ yẹ hyentẹ nuktẹ-mǫ o-dak komo ụn
rii-yo kǫrẹ nẹ à, yẹ hǫgụrụ o-gyẹr dẹẹn. Yẹ zẹẹrụ, "O-nip, wụ ka **Wà-wụ
Shir** wụ!"
55 Yẹ ken ne'a-nẹ yẹ ro kǫn komo dẹẹn yẹ dǫndẹ Yẹso cin o-Gariri, yẹ
nomotẹ wụ m-sẹngẹ. Yẹ ẹsnụrụ ụr-hew nẹ ụn gwǫt-ǫ ụn rii-yo rǫ m-kǫr à.
56 N-mẹ ụn yẹ, **Meri** ro kǫn wụ a m-aag *Magụdarin* à, ụn **Meri** nẹ (inu
Yakubu nẹ ụn **Yusuhu**), komo ụn ne'a Zẹbẹdi (inu **Yakubu** ụn **Yohana**).*

Dụk Yẹso
(Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

57 Da-ǫ rim-m nomẹ à, wụ ken ko-ya-o-kwụm-wụ, nẹt-wụ bǫ-ǫ o-
Aramatiya, jin-de ụn wụ **Yusuhu**, wụ haanụrụ. Wụ ma ko-**yan-dor Yẹso**
wụ.
58 Wụ haarụ be-ụr **Biratus**. Wụ kǫnụrụ a ya'as wụ u-ụr Yẹso. Biratus
zẹẹrụ a ya'as wụ.
59 **Yusuhu** dẹkụrụ u-ụr Yẹso, wụ yererụ ụn gund-o ụr-bon.
60 Wụ hẹ'ẹdbụrụ de n-mẹ ụn saag pụ-ǫ ǫ ma ụn wụ, ǫ hun-nẹ ro hingẹ
wụ ụn wur-ǫ ụt-ta'ar à. Wụ biriktụrụ caari-ǫ o-ta'ar. Wụ hǫkkụrụ ish-ǫ ụn
saag, wụ argụrụ.
61 **Meri** Magụdarin, ụn **Meri** wan-gaan nẹ yẹ ro kánẹ tara ụn hẹr-ǫ ụn
saag.

Yan-'er-de ụn saag

62 Gas-ǫ ụn ish, hǫ-de ụn zǫngẹ-tǫ ụn **Biki-ǫ m-Pas**, Gwǫmo-nẹ yẹ ụn
kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ haarụ, yẹ hyenet **Biratus**.

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:46 27:46** Hyen komo: Bǫng 22:1. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:48 27:48** Hyen komo: Bǫng 69:21. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:51 27:51** Hyen komo: Rwụụ 26:31-33. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:53 27:53** ụt-Girik: Bǫ-ǫ ba m-Kụkǫp. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:56 27:55-56** Hyen komo: Ruka 8:2-3.

63 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Hǫǫg ru gǫs dẹẹn! Tẹ bakstẹ rii-yo ká wan-raks ụn
hun-nẹ wụ zee cin da-ǫ wụ ro ụn hǫǫg nẹ à, ụnze sǫ ụn ta-de ụn hǫ-ụr
atettẹ-de, wụa inẹ ụt-marimar.†
64 Remen káanẹ, rwǫ a 'er ká saag-ǫ m-sǫk nẹ. Nǫm nǫ kaanẹ har ha-mǫ
ụn hǫ-ụt tet, taase yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nekẹ yẹ shes u-de ụn wụ, ká da-de
yẹ zeet hun-nẹ wụ ụn inẹ ụt-marimar. Káanẹ korẹ rwụk-mǫ ụr-kǫm mǫa
jiish mǫ ụr-takan m-yǫ.”
65 **Biratus** zẹẹrụ yẹ, “Daag nǫ karma-nẹ, nǫ nekẹ nǫ 'er wụ bǫ nǫ he
m-hoks à.”
66 Yẹ haarụ, yẹ dapụrụ gẹn-mǫ ụt-gwǫmo ụn ta'ar-de ụn saag. Yẹ rwǫ'ụrụ
komo karma-nẹ yẹ 'er ká saag-ǫ.

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-eer

Inẹ-m Yẹso ụt-marimar
(Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

1 **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de ụn **Yahuda**-nẹ aragtẹ ǫ ka, ụn hǫ-de o-Rahadi n-
sot n-sot, **Meri** wụ o-Magụdarin ụn **Meri** wan-gaan nẹ, yẹ haarụ, yẹ gụt
o-saag.
2 Ba ụn naas o-da, dak-o nuktụrụ, remen wụ ken wan-tǫm-wụ Wan-
Kǫyan wụ kergụntẹ zẹẹn-mǫ n-Tǫn shir. Wụ biriktụrụ ta'ar-ǫ a tigụtẹ o-
saag à, wụ she'etụrụ ụn ǫ.
3 Co-ǫ ụn wụ rǫ ụs-myakt, matuku-tǫ ụn wụ komo ụt-pus tǫ puu ụntụn
ụt-gwẹrẹ.
4 Ya-ụr-'er de ụn saag hǫgụrụ o-gyẹr dẹẹn. Wụr-tǫ ụn yẹ rǫ ụs-zap. Bǫ
yẹ hyanẹ wụ à, yẹ hẹẹrụ n-dak ụntụn margan-nẹ.
5 Ka da-ǫ **wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ ne'a-nẹ, “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á, ụm nepstẹ
Yẹso nǫ o-hoob wụ a kamẹ à.
6 Wụ rǫ kǫn kànẹ á! Wụ initẹ be-de ụn margan-nẹ bǫ wụ rwǫrẹ a kor
à. Haan nǫ gụt be-de wụr-ǫ ụn wụ ro'ẹ à.
7 M-mǫka nekẹ nǫ hǫr-m-hǫr, nǫ rụrẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụnze, wụ inụtẹ
ụt-marimar. Wụ rǫ co nǫ ha-mǫ o-Gariri, rẹẹnǫ nǫ he wụ m-hyan. Rii-yo
ụm haanụ nǫ m-rụrẹ à, yo ka.”
8 Kà ne'a-nẹ yẹ yagụrụ ká saag-ǫ hǫr-m-hǫr. Yẹ rǫ gyẹr-o o-gyẹr, mǫssẹ
o-zak nẹ dẹẹn. Yẹ rǫ ụs-rek remen yẹ heet yẹ rụrụtẹ́ **yan-nekẹ-m Yẹso** yo
wan-tǫm-wụ Shir zee à.
9 Komo bǫ yẹ rǫ m-nekẹ à, Yẹso ụn hi ụn de ụn wụ go'onụrụ ụn yẹ nẹ.
Wụ zẹẹrụ yẹ, “Gwụgwụ-mǫ ụr-hur be ụn nǫ!” Yẹ hyoknụrụ yow yow ụn
wụ nẹ. Yẹ hamtụrụ na-se ụn wụ. Yẹ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ, yẹ ya'arụ
wụ m-sẹk.
10 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á! Ha nǫ rụrẹ ǫr re nẹ. Yẹ
nekẹ dak-ǫ o-Gariri, rẹẹnǫ yẹ he mẹ m-hyan.”

Ma-tǫ ụn yan-'er-de ụn saag

11 Bǫ ká ne'a-nẹ yẹ rǫ ụr-hew cǫw-mǫ o-bǫ à, yẹ ken yẹ be-de ụn ká
yan-'er-de ụn saag, yẹ cǫwụrụ o-bǫ be-de ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir.
Yẹ rụrụ yẹ kap ǫ ụn rii-yo nǫmẹ à.
12 Da-ǫ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn sẹk-yẹ mǫrgẹ à, yẹ tǫǫrụ ụt-hun.
Yẹ ya'asụrụ karma-nẹ hwǫr dẹẹn.

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-ta'yoor:63 27:63** Hyen komo: Mati 16:21; 17:23; 20:19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

13 Yẹ zẹẹrụ karma-nẹ, “Zee nǫ, ‘Yan-nekẹ-m Yẹso, yẹ ha'ẹ m-tẹt, yẹ hiwẹ
wụr-ǫ ụn wụ da-ǫ tẹ ro m-rew à.’
14 Ụregẹ kà ma-tǫ wǫǫg ụn tǫ-tǫ ụn ko-Gwamna, tẹa nomo wụ ụt-ma.
Nǫa cụw swǫ ụr-kǫǫb á.”
15 Karma-nẹ argụ gǫks ụn hwǫr. Yẹ rwǫrụrụ bǫ a zee yẹ rụr à. Kà ma-tǫ
ụn karma-nẹ tǫ wǫǫrụ bǫ-tǫ ụn **Yahuda**-nẹ kap. Har caanẹ, **Yahuda**-nẹ
rǫ tǫ m-rwǫr.

Sẹngẹ-mǫ Yẹso yaksẹ
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ à
(Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Sẹng 1:6-8)

16 Ká **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ ǫp o-gaan yẹ argụ ha-mǫ o-Gariri. Yẹ haarụ
ụn haag-ǫ Yẹso zee yẹ he à.*
17 Da-ǫ yẹ hyanẹ Yẹso à, yẹ kwụktụrụ ụn rwụn-se ụn yẹ, yẹ ya'arụ wụ
m-sẹk, amba yẹ ken yẹ, yẹ dẹk ụnze Yẹso wụ á.
18 Yẹso haarụ yow yow. Wụ rụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “o-Tato ya'astụ
mẹ kap ǫ ụn gwǫmo-tǫ o-Tǫn shir, o-dak nẹ.
19 Remen kaanẹ, nekẹ nǫ, nǫ muut hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak kap yan-
nekẹ-m re. Nǫ yo'os yẹ m-hǫ ụn jin-de o-Tato, ụn de ụn Wà nẹ, ụn de ụn
Kụkt-ǫ Shir nẹ.†
20 Nǫ yoosẹ yan-dor pụ'ẹ, yẹ nom o-dǫrǫttẹ ǫ ụn ma-ụt re ụn kap ǫ ụn
rii-yo ụm rwǫ'ụ nǫ à. Nap nǫ yo ka. Mẹ be-ụr gaan ụn nǫ nẹ ụr-hǫ bi har
ụn ta-de hǫno o-dak.”

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-eer:16 28:16** Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-eer:19 28:19** Hyen komo: Sẹng 1:8.

Takụrda-o
Markus

Rem-se rǫ n-mẹ à:

Takan-de ụn Ma-tǫ m-Rẹrẹm *1:1-13*
Sẹngẹ-m Yẹso n-mẹ ụn hun-nẹ yẹ o-Gariri *1:14—9:50*
Cir-mǫ o-Gariri ha-mǫ o-Urusharima *10:1-52*
Hǫ-ụt ta'yoor-tǫ ụr-kǫm yow yow o-Urusharima nẹ *11:1—15:47*
Inẹ-m Yẹso ụt-marimar *16:1-8*
Rwụụn-mǫ ụn Wan-Kǫyan cas ụn da-mǫ ụn wụ n-tǫn nẹ ụn inẹ-mǫ ụn nẹ ụt-marimar *16:9-20*

Yohana Wa-m-Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ
(Mati 3:1-12; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

1 **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ka, tǫ ma Yẹso **Kiristi**,* **Wà-wụ Shir**. Hǫgụ nǫ bǫ ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ Shir tǫ taknẹ à.
2 Cin n-ga nẹ wụ ken nẹt-wụ, **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, jin-de ụn wụ **Ishaya**. Wụ gẹnẹ rii-yo Shir zẹẹ yo he m-kǫr ụn co à. Wụ zẹẹg,
"Gwǫt Shir a tǫmǫn wan-tǫm ǫ ụn wụ be-de ụn hun-nẹ.
Wụa tǫmsụnẹ wan-tǫm, wụ zǫngsụtẹ́ hun-nẹ
remen haan-mǫ ụn **Wà-wụ Shir**."†
3 "Hun-nẹ a hǫgẹ cǫr-ǫ ụn ka wan-tǫm-wụ o-kǫt.
Wụ rǫ yẹ m-zẹẹ, 'Yawe nǫ rǫǫn.
Ja'asụ nǫ wụ hur-ụr nǫ.
Nǫ zǫngẹ remen haan-mǫ ụn wụ.' "‡
4 Ka bǫ-ǫ taknẹ hond hond bǫ **Ishaya** gẹnẹ à. Ka nẹt-wụ a m-zẹẹ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**, hun-nẹ hǫgụrụ cǫr-ǫ ụn wụ o-kǫt. Wụ rǫ yẹ m-zẹẹ, "Ẹs nǫ a yo'os nǫ n-mẹ m-hǫ. Yẹ ẹssẹ a yo'ostẹ yẹ n-mẹ m-hǫ à, yẹ kututẹ yẹ ho'ostẹ **ba'as-tǫ** ụn yẹ ǫ ka tǫ yẹ nomẹ Shir à. Yẹ mụụntẹ be-de ụn wụ. Wụa soks **ba'as-tǫ** ụn yẹ."
5 Yan-dak-ǫ o-Judiya yẹ ma'asụrụ m-rwụụn dẹẹn be-de ụn wụ, kap ụn yan-dak-ǫ o-Urusharima nẹ. Yẹ rǫ m-rwǫr ụn **ba'as-tǫ** ụn yẹ. Wụ rǫ yẹ m-yo'os n-mẹ ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda.
6 **Yohana** rǫ ụn cǫp-ǫ o-gund nẹ, ǫ ụn can-se o-dorom. Wụ rǫ ụn hap-yo o-ka nẹ ụn byon gego. Rii-yo m-rẹ yo ụn wụ, yẹgẹ-'e yẹ ụn sǫ nẹ yẹ o-kǫt.§
7 Wụ ro yẹ m-rụrẹ ụn Ma-tǫ Shir. Wụ rǫ m-zẹẹ, "Wụ ken wụ rǫǫn ụn jim ụn de wụ jiishẹ mẹ à. Mẹ bo'os us ụn ka'antẹ-tǫ ụn wụ á.
8 Mẹ ụn hi ụn de, m-hǫ mǫ mẹ nǫ m-yo'os, amba wụ nẹ, ụn **Kụkt-ǫ Shir** wụ he nǫ m-yo'os."

A yo'ostẹ Yẹso n-tẹ m-hǫ
(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

9 **Yohana** rǫ ụn yo'os ụn hun-nẹ. Yẹso rwụụnụrụ bǫ-ǫ o-Nazaret ụn dak-ǫ o-Gariri. **Yohana** yo'osụrụ wụ ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda.
10 Yẹso rǫ m-rwụụn n-mẹ m-hǫ, ba ụn naas o-da, wụ hyanụrụ a m-tiks ụt-ke'entẹ n-Tǫn ǫ shir. **Kụkt-ǫ Shir** rǫ m-kergenẹ ụntụn sha-mǫ o-gorop, ǫ ciụrụ be-de ụn wụ.

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **Bǫr-o gaan:2 1:2** Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bǫr-o gaan:3 1:3** Hyen komo: Isha 40:3 (ụt-Girik). § **Bǫr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: 2Gwm 1:8.

11 A hǫgụrụ cǫr n-Tǫn ǫ Shir. Ǫ rǫ m-zẹẹ, “Wǫ rǫ Wà re, wụ mẹ m-cǫn
à. Mẹ o-zak ụn wǫ nẹ dẹẹn.”*

Wa-ụt-raks megertẹ Yẹso
(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

12 Ụn ra-ǫ **Kụkt-ǫ Shir** ciụtẹ be-ụr Yẹso à. **Kụkt-ǫ Shir** kutụrụ wụ, wụ
ru o-kǫt.
13 Wụ ma'asụrụ kanẹ ụt-hǫ kwǫǫz-ụt yoor [40]. **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-**
ụt-kǫt rǫ wụ ụt-meger kǫ wụa nom **ụr-ba'as** be-de Shir à. Yẹso ro be-de
nem rǫ à, **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ ro wụ m-gu.

Yẹso cirig daag
ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
(Mati 4:12-22; Ruka 4:14-15; 5:1-11)

14 De ken hǫ-de, a tụwtụrụ **Yohana** ụn kur-ǫ m-ke'et. Bǫ a tụwtẹ wụ ụn
kur-ǫ m-ke'et à, a rewụrụ ụt-hǫ hiin ká da-de, Yẹso cǫwụrụ n-mẹ ụn dak-ǫ
o-Gariri. Wụ dǫrụrụ ka dak-ǫ, wụ ro ụn rụrẹ ụn hun-nẹ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**
tǫ Shir.
15 Wụ rǫ m-zẹẹ, “Hǫ-de ụn ko-Gwǫmo Shir wosontẹ, de wụ hettẹ m-
rwụụn ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ nẹ à. Ho'os nǫ **ba'as**-ụt nǫ, nǫ mụụn, nǫ kon
wụ. Nǫ dẹk **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ Shir tǫ a nǫ m-rụrẹ à.”†
16 De ken hǫ-de, wụ rǫ ụn dǫrẹ ụn riib-ǫ ụn Mar-ǫ o-Gariri. Wụ hyanụrụ
yẹ ken yan-ship ụn jan-yẹ nẹn yoor. Jin-tǫ ụn yẹ Simǫn ụn Andarawus heno
ụn wụ. Yẹ rǫ ụn neks ụt-yo n-mẹ o-mar.
17 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Dǫnd nǫ mẹ, man muut nǫ yan-nekẹ-m re remen nǫ
hantụtẹ́ hun-nẹ yẹ dǫrụtẹ cǫw-yo Shir.”
18 Bǫ Simǫn nẹ hǫgụtẹ ma-tǫ ụn wụ à, yẹ ho'osụrụ yo-tǫ ụn yẹ hǫr-m-hǫr.
Yẹ argụrụ wụ m-dǫrẹ.
19 Bǫ yẹ dǫrụtẹ wụ à, yẹ argụrụ ụn co hiin. Wụ doorụ m-hyan ụn yẹ ken
yan-ship ụn jan-yẹ. Jin-tǫ ụn yẹ **Yakubu** ụn **Yohana**, yakar Zẹbẹdi. Yẹ rǫ
n-mẹ o-hat. Yẹ rǫ ụn ja'as-de ụt-yo.
20 Bǫ Yẹso hyentẹ yẹ à, wụ zẹẹrụ yẹ haan yẹ dǫrẹ wụ. Ba ụn naas o-
da, yẹ yagụrụ tat ụn yẹ (Zẹbẹdi) n-mẹ o-hat mǫssẹ ụn ya-ụr-gụwụs nẹ. Yẹ
argụrụ wụ m-dǫrẹ.

Yẹso ruuttẹ ko-ya-ụt-kǫt
(Ruka 4:31-37)

21 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ cǫwụrụ bǫ-ǫ o-Kapanahum. Bǫ **Hǫ-de**
ụr-Wụwẹ wǫǫntẹ à, Yẹso cǫwụrụ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**. Wụ
yoosụrụ yẹ kanẹ.
22 Yẹ bǫpụrụ o-nu ụn yoos-de ụn wụ, remen wụ yoosụtẹ yẹ ụntụn ko-
gwǫmo. De nǫm ụntụn de ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** á. De ma
ụn yẹ, yoos-de rǫtt m-'wǫns á.‡
23 Yẹ kanẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, wụ ken nẹt-wụ ro kon
wụ ko-**ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụr-hi à. Ba ụn naas o-da wụ shẹrgụrụ ụs-kan.
24 Wụ zẹẹrụ, “¿Ya mǫssẹ tẹ ụn wǫ nẹ, wǫ Yẹso ko-ya-o-Nazaret? ¿Wǫ
ụn haan tẹ ǫ m-sabarsẹ? Tẹ nepstẹ wǫ, **Wǫ rǫ ko-wan-ba-m-kụkǫp wụ**
Shir!”
25 Bǫ ka nẹt-wụ zettẹ kaanẹ à, Yẹso hurgụrụ ko-**ya-ụt-kǫt** ụt-gaag. Wụ
zẹẹrụ wụ, “Rẹs nǫ, nǫ ru ụn hi-de ụn wụ!”

---

* **Bǫr-o gaan:11 1:11** Hyen komo: Taka 22:2; Bǫng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 9:7; Ruka 3:22. † **Bǫr-o gaan:15 1:15** Hyen komo: Mati 3:2. ‡ **Bǫr-o gaan:22 1:22** Hyen komo: Mati 7:28-29.

26 Bǫ ka ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ hǫgụtẹ ma-ụt Yẹso à, wụ sǫrụ ka nẹt-wụ n-dak.
Ka nẹt-wụ taknụrụ ụs-zap. Ka da-de nẹ, wụ shẹrgụrụ ụs-kan, ko-**ya-ụt-kǫt**
ruurụ ụn hi-de ụn wụ.
27 Kap ǫ ụn hun-nẹ yẹ ro kanẹ à, yẹ hyanụrụ hyat-tǫ taknẹ à. Yẹ ma'asụrụ
ụn cot-se ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ zee, "¿A'a, yan yo nẹ kaanẹ? Yoos-de ụn
wụ rǫ ụn hǫn. Ma-tǫ ụn wụ rǫ m-'wǫns nẹ, har **ya-ụt-kǫt** rǫ ụn m-nǫm
o-dǫrǫttẹ ụn ma-tǫ ụn wụ nẹ."
28 Bǫ ụn kaanẹ, Yẹso ruurụ ụr-jin hǫr-m-hǫr ụn kap hǫn ụn dak-ǫ o-
Gariri.

Yẹso taasụtẹ ko-mǫǫn Simǫn gǫm
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)

29 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ, mǫssẹ ụn **Yakubu** ụn **Yohana** nẹ
rwụụnụrụ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**. Bǫ wụ rwụntẹ à, wụ
cǫwụrụ ụn den-o Simǫn nẹ ụn Andarawus.
30 Ko-mǫǫn Simǫn rǫ dǫmb. Wụr-o dengụtẹ wụ o-ra. Bǫ Yẹso tụwtẹ ká
hur-ǫ à, ba m-naas o-da, yẹ rụrụ wụ ma-tǫ ụn wụr-o ụn wụ.
31 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ à, Yẹso hyogbụrụ be-de ụn wụ. Yẹso bǫpụrụ wụ o-kom.
Yẹso 'yonsụrụ wụ. Gǫm argụrụ m-ta, har wụ rẹgtụrụ Yẹso nẹ ụn ǫr ụn wụ
nẹ nẹ.

Yẹso taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ dẹẹn
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)

32 Bǫ hǫ-ụr hẹbụtẹ à, hun-nẹ ma'asụrụ Yẹso ụn deknẹ ụn ya-ụs-gǫm, kap
ụn yẹ **ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụr-hi nẹ à.
33 Ya-o-bǫ mǫrgụrụ ụn ish yẹ hyenet.
34 Wụ taasụrụ ya-ụs-gǫm dẹẹn kǫ wụ ke ụn gǫn gǫm-ǫ ụn wụ nẹ. Wụ
ruutụrụ **ya-ụt-kǫt** dẹẹn. Wụ yagẹ **ya-ụt-kǫt** yẹ tẹpẹrtẹ á, remen yẹ nepstẹ
wụ rǫ **Wà-wụ Shir**.

Yẹso rwǫrǫg Ma-tǫ Shir ụn dak-ǫ o-Gariri
(Ruka 4:42-44)

35 Ụn **kan**-ǫ o-kiit, cin ba ish-ǫ ụn gas. Yẹso inụrụ. Wụ cǫwụrụ o-kǫt
be-de ba ụn nẹt. Kanẹ Yẹso kǫnẹ Shir.
36 Bǫ wụ ruutẹ kanẹ à, Simǫn nẹ ụn ǫr ụn wụ nẹ yẹ rwụụnụrụ Yẹso
o-hoob.
37 Bǫ yẹ hyentẹ wụ à, yẹ zẹẹrụ wụ, "Kǫwan wụ rǫ wǫ o-hoob."
38 Wụ zẹẹrụ yẹ, "A cụw nǫ ụn bǫ-tǫ rǫ o-co à, ụm rụrụt Ma-tǫ Shir kanẹ
tomso. Ǫ rwǫ'ẹ ụm haantẹ."
39 Yẹso kǫmụrụ dǫrẹ ụn hǫn ụn dak-ǫ o-Gariri kap, wụ rǫ ụn kǫ'ǫt ụn
Ma-tǫ Shir ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir. Wụ ruutụrụ **ya-ụt-kǫt** ụn
hi-tǫ ụn hun-nẹ.§

Yẹso taasụtẹ ko-cim, cim-tǫ ụn wụ
(Mati 8:1-4; Ruka 5:12-16)

40 De ken hǫ-de, wụ ken ko-**cim**-wụ haanụrụ ụs-kǫn be-ụr Yẹso. Wụ
kwụktụrụ ụn hẹr-o Yẹso. Wụ zẹẹrụ Yẹso, "Ụregẹ o cǫnǫg, wǫa hoks mẹ
m-taasẹ ụn gǫm re."
41 Yẹso hǫgụrụ 'wǫn-de ụn wụ, Yẹso tabbụrụ o-kom, wụ ci'ụrụ ká ko-
cim-wụ, Yẹso zẹẹrụ wụ, "Ụm cǫnǫg, ka **cim**-tǫ te."
42 Yẹso rǫ ụt-ma, **cim**-ụt taarụ ka nẹt-wụ ba ụn naas o-da. Wụr-ǫ ụn wụ
wargụrụ pǫr pǫr.
43 Yẹso nakụrụ wụ ụt-tǫ, ka da-de Yẹso yagụ wụ aragtẹ.

---

§ **Bǫr-o gaan:39 1:39** Hyen komo: Mati 4:23; 9:35.

44 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wǫ jar o rụr rii-yo kǫrẹ á. Amba nekẹ o kutẹ wan-
Cǫw ụn kǫn-se Shir hi ụn du bǫ a taasụ wǫ ụt-**cim** à. O **sekẹsekẹ**-tǫ
Mosa zẹẹ à. Ka bǫ-ǫ hun-nẹ he m-nap ụnze a taasụtụ wǫ ụt-**cim**.”*
45 Amba ka nẹt-wụ ruurụ, wụ taknụ rwǫr ụn ka ma-tǫ kǫ kenẹ. Wụ
ma'asụrụ m-rụrẹ ụn hun-nẹ rii-yo nǫmẹ à. Bǫ a taase wụ **cim**-tǫ ụn wụ
à, har Yẹso wụ do hoks m-cǫw o-bǫ a hyenet wụ á. Amba wụ she'etụnụrụ
rẹẹnǫ o-kǫt. Hun-nẹ yẹ ụn kǫ kenẹ yẹ ma'asụrụ m-ha be-de ụn wụ.

Bǫr-ụs yoor

Yẹso 'yonstẹ ko-ryam
(Mati 9:1-8; Ruka 5:17-26)

1 Bǫ hǫ-ụt dootẹ à, Yẹso mụụnụrụ komo bǫ-ǫ o-Kapanahum. Hun-nẹ
hǫgụrụ wụ mụụntẹ o-hur.
2 Bǫ yẹ hǫgụtẹ à, yẹ mǫrgụrụ dẹẹn be-de wụ comsẹ à. A ụn kum be-de
ụn hwǫ o-na á, remen mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ. N-mẹ n-dǫ nẹ hun-nẹ shiistẹ.
Wụ ro yẹ m-rụrẹ ụn Ma-tǫ Shir.
3 Yẹ ken yẹ doorụ m-neknẹ ụn ko-ryam nẹ. Nẹn nass-yẹ dẹknẹ wụ n-tẹ
o-kẹrẹm.
4 Amba remen mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ, yẹ kum be-de m-cǫw yẹ woot be-ụr
Yẹso á. Bǫ yẹ hyentẹ kaanẹ à, yẹ daarụ n-tǫn ụr-dǫǫb, yẹ pyaarụ ụr-hek
n-tǫn be-de Yẹso rǫ à. Bǫ yẹ pyeetẹ ụr-hek à, yẹ tụwtụrụ ko-ryam n-mẹ
o-kẹrẹm nẹ ǫ wụ rǫttẹ dǫmb à.
5 Bǫ Yẹso hyentẹ rii-yo yẹ nǫmẹ à, wụ napụrụ ụnze yẹ shẹrẹg ụn wụ.
Wụ zẹẹrụ ko-ryam, “Nay re, ụm sokstẹ **ba'as**-ụt ru.”
6 Tǫ, yẹ ken yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** yẹ ro kanẹ tara. Bǫ yẹ
hǫgụtẹ ma-tǫ Yẹso zẹẹ ko-ryam à, yẹ zẹẹrụ ụn hur-de ụn yẹ,
7 “¿Ya hantẹ ka nẹt-wụ zeet kaanẹ? Wụ yo'ogtẹ Shir. Wan wụ bǫ'ǫsẹ
soksẹ ụn hun-nẹ **ba'as-tǫ** ụn yẹ sẹ Shir ụn hǫn-de ụn wụ.”
8 Ba ụn naas o-da, Yẹso napụrụ barag-se ụn yẹ kap ụn kụt-ǫ ụn wụ. Wụ
zẹẹrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫttẹ ụs-barag kaanẹ ụn hur ụn nǫ?
9 ¿Ya jiishẹ, a zee ko-ryam ‘A soksụtụ wǫ **ba'as**-ụt ru,’ kǫ a zee wụ, ‘Inẹ
gẹ, o mos kẹrẹm-o ru, o arag jo’?”
10 Yẹso doorụ yẹ m-zẹẹ, “Tǫ, yagẹ ụm kutu nǫ, nǫ nept ụnze mẹ **Wà-wụ
ụn nẹt** rǫ m-'wǫns nẹ, mẹ bǫ'ǫsẹ soksẹ ụn hun-nẹ **ba'as-tǫ** ụn yẹ.”
11 Bǫ wụ zettẹ kaanẹ à, wụ zẹẹrụ ko-ryam, “Inẹ gẹ, o mos kẹrẹm-o ru, o
arag jo.”
12 Ka nẹt-wụ inụrụ gẹ, wụ mossụrụ kẹrẹm-ǫ ụn wụ. Wụ ruurụ ụn yish-
yẹ ụn hun-nẹ har yẹ bǫpụrụ nu. Yẹ sẹkẹmsụrụ Shir ụr-bǫngǫn ụr-bǫngǫn.
Yẹ zẹẹrụ, “Wuuu, tẹ wẹt m-hyan kaanẹ á.”

Yẹso ak Rewi
(Mati 9:9-13; Ruka 5:27-32)

13 De ken hǫ-de, Yẹso doorụ m-ru n-riib ǫ o-mar. Hun-nẹ ma'asụrụ m-
mǫrgẹ be-de ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ m-yoosẹ.
14 Bǫ wụ komtẹ yẹ m-yoosẹ à, wụ inụrụ wụ argụrụ ụn co. Wụ hyanụrụ
wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ **Rewi** (wà Arụpayes). Wụ rǫ tara m-sẹngẹ ụn
kukẹ-ǫ attẹ ụn gǫks ụn hwǫr-yẹ ụn tar à. Yẹso zẹẹrụ wụ, “Dǫnd mẹ.” Wụ
inụrụ, wụ dǫrụrụ Yẹso.

---

* **Bǫr-o gaan:44 1:44** Hyen komo: Rewi 14:1-32.

15 Ka da-de, komo Yẹso haanụrụ ụn hur-o **Rewi** ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Yẹ rǫ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ ụn yan-gǫks ụn hwǫr-yẹ ụn tar nẹ ụn ya-ụt-**ba'as** nẹ. Gǫn ka hun-nẹ yẹ, yẹ rǫ ụn dǫrẹ ụn Yẹso ụt-mǫǫr nẹ.
16 Yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **MosaParisa**-nẹ, yẹ hyanụrụ wụ rǫ m-rẹ ụn rii-yo m-rẹ be-ụr gaan ụn ya-ụt-**ba'as** nẹ ụn yan-gǫks ụn hwǫr-yẹ ụn tar nẹ. Yẹ citụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Yẹ zẹẹrụ, "¿Remen yan ǫ nẹ wụ rǫttẹ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ mǫssẹ ụn yan-gǫks ụn hwǫr-yẹ ụn tar nẹ ụn ya-ụt-**ba'as** nẹ?"
17 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ zẹẹrụ yẹ, "Yẹ rǫ ba ụn gǫm à yẹ ụn hoob-ǫ ụn ko-ya-ụs-baat á, amba ya-ụs-gǫm. Mẹ ụn haan remen kashi ụn hun-nẹ á. Mẹ ụn haan remen ya-ụt-**ba'as**."

Ma-tǫ o-swǫǫt
(Mati 9:14-17; Ruka 5:33-39)

18 De ken hǫ-de, yan-nekẹ-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** yẹ rǫ o-**swǫǫt**. **Parisa**-nẹ yẹ rǫ m-nǫm kaanẹ tomso. Yẹ ken hun-nẹ yẹ haanụrụ be-ụr Yẹso, yẹ citụrụ wụ, "¿Re nǫmẹ yan-nekẹ-m **Yohana** ụn yan-nekẹ-mǫ ụn **Parisa**-nẹ rǫttẹ m-nǫm o-**swǫǫt** remen Shir, amba yẹ ma ru rǫ m-nǫm á?"
19 Yẹso shasụrụ yẹ ụn sha-mǫ ụt-ma, wụ zẹẹrụ, "Tǫ, ¿a nomẹ kaanẹ? ¿Wa-ụr-ge ụn nay-nẹ yẹ ụn wụ nẹ yẹ yagẹ rẹ ụn rii-yo m-rẹ mǫssẹ ụn wụ nẹ? Ay, a nomẹ kaanẹ á.
20 Sẹ dẹ hǫ-de a he m-dẹk ụn ka wa-ụr-ge-wụ à, ka hǫ-de ǫ yẹ he m-yagẹ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ."
21 Yẹso zẹẹrụ, "Magund-ụr ut a de m-dap be-de ụn gund-o pụ-ǫ á. ¿A mǫssẹ ụr-ut ụr-pụ-de nẹ? Pụ-de-ụr a yiish ụr-ut kyaar, har arag-mǫ n-ga.
22 Komo yatt-wụ he wụụs m-kẹ m-pụ mǫ ụn tur-ǫ o-ka o-ut á, remen mǫ pu'ẹ mǫa caat tur-ǫ o-ka. Ka kẹ-mǫ uksẹ, komo ka tur-ǫ o-ka ǫ naasẹ. Remen kaanẹ, a duus kẹ-m pụ-mǫ ụn tur-ǫ o-ka o-pụ ǫ."

Hǫ-de ụr-Wụwẹ
(Mati 12:1-8; Ruka 6:1-5)

23 De ken hǫ-de nẹ, **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**, Yẹso ro m-arag ụn cǫw n-tẹtẹ ǫ ụn kat-ǫ ụn hyo. Yẹ rǫ ụr-hew, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ taknụ m-jet ụn rǫp-tǫ ụn hyo.*
24 **Parisa**-nẹ hyanụrụ. Bǫ yẹ hyentẹ à, yẹ zẹẹrụ Yẹso, "A'a, ¿re nǫmẹ nǫttẹ m-jet ụn rǫp-tǫ ụn hyo **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**? ¿Hǫ-de **Mosa** zettẹ a nom m-sẹngẹ ụn de á?"
25 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "¿Nǫ wẹt m-karantẹ rii-yo **Dawuda** nomẹ á? ¿Da-ǫ wụ hǫgẹ mẹr à, wụ ụn ǫr ụn wụ nẹ à? Baks nǫ.
26 Da-ǫ Abiyata ro'ẹ ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir à, **Dawuda** ro m-nekẹ ụn ǫr ụn wụ nẹ nẹ. Wụ cǫwụrụ Dẹpi-ǫ Shir.† Wụ 'wǫssụrụ ga-tǫ a ẹssẹ remen Shir à, tǫ ụdepẹ nẹt re á sẹ yan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir**, **Dawuda** rẹẹrụ tǫ har wụ ya'ụrụ ǫr ụn wụ nẹ."‡§
27 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Shir nǫmǫg Hǫ-de ụr-Wụwẹ, wụ nǫm de remen a waragtẹ gụw-nẹ yẹ ụn de á. Wụ nǫmǫg ka hǫ-de, remen wụ guut na.
28 Tomso nẹ, **Wà-wụ ụn nẹt**, wụ rǫ ko-gwǫmo-wụ bǫ'ǫsẹ daag ụn rii-yo a he m-nǫm ụn ka **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de à."

---

* **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Kara 23:25. † **Bǫr-ụs yoor:26 2:26** ụt-Girik: Hur-o Shir. ‡ **Bǫr-ụs yoor:26 2:26** Hyen komo: Rewi 24:9. § **Bǫr-ụs yoor:26 2:25-26** Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

Bǫr-ụs tet

Wan-kom-o margan
(Mati 12:9-14; Ruka 6:6-11)

1 De ken hǫ-de, **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**, Yẹso doorụ m-cǫw ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**. Wụ hyanụrụ wụ ken nẹt-wụ kanẹ wan-kom-o margan.
2 Tǫ, yẹ ken hun-nẹ yẹ ro kanẹ yẹ cǫnǫg yẹ shipk Yẹso **ụr-ba'as**. Yẹ ma'asụrụ Yẹso ụn tuwẹ ụn yish kǫ wụa taasụ wụ ka gǫm-ǫ o-kom à. Yẹ dẹk ụnze Yẹso dossẹ wụ ka gǫm-ǫ **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**, yẹ ship Yẹso ǫ ká be-de **ụr-ba'as**. Yẹ kumug ǫ ka cǫw-yo yẹ hettẹ wụ m-heet be-de ụn piish ụt-ma à.
3 Yẹso zẹẹrụ wan-kom-o margan, "Hyoknẹ o inẹ gẹ ụn co-ǫ ụn kǫwan."
4 Ka da-de nẹ, wụ citụrụ hun-nẹ, "¿Ya **karamsa**-o **Mosa** zẹẹ a he m-nǫm **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**? ¿A nom rii yǫ-yo, kǫ o-sǫ-yo? ¿A gu nẹt a dootẹ wụ ụt-hǫ, kǫ dẹ a ho wụ?" Yẹ rẹsụrụ tẹk.
5 Wụ gwǫtụrụ yẹ gwǫt-ǫ ụs-ryaab. Mẹn-ụt naasụtẹ wụ remen cikt-de ụn yẹ. Ka da-de, wụ zẹẹrụ ka nẹt-wụ, "Neks kom-o ru." Wụ neksụrụ kom-ǫ ụn wụ. Gǫm taarụ.
6 Ba ụn naas o-da **Parisa**-nẹ ruurụ, yẹ gamụrụ ụt-hi ụn hun-nẹ ko-Gwǫmo **Herẹ** nẹ yẹ wụ rǫttẹ ụt-tụw à. Yẹ hǫǫbụrụ o-cǫw yẹ hoot Yẹso.

Hun-nẹ mǫrgụtẹ n-riib o-mar

7-8 Yẹso inụrụ mǫssẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Yẹ haarụ n-riib ǫ o-mar. Mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ dẹẹn ụn dak-ǫ o-Gariri yẹ dǫrụrụ wụ, har yan-dak-ǫ o-Judiya, ụn yan-bǫ-ǫ o-Urusharima nẹ, dak-ǫ o-Idumiya, ụn hun-nẹ nẹ yẹ ụn jit-de ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda, raag-ǫ o-Taya o-Sidon nẹ. Hǫno o-dak yẹ haanụrụ be-de ụn wụ. Yẹ hǫgụsụtẹ kap rem-se wụ rǫ m-nǫm à.
9 Bǫ yẹ mǫrgụtẹ à, Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ ẹssụ wụ hat-o rẹk-ǫ, taase mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ mẹgụmsẹ wụ.
10 Wụ be'esụtẹ wụ taasụtẹ ya-ụs-gǫm dẹẹn gǫm-se ụn yẹ, har kap ya-ụs-gǫm yẹ ro m-mǫnd be-de ụn wụ yẹ ci'it wụ.*
11 Da-ǫ yẹ **ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụr-hi à, hyanẹ Yẹso à, yẹ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ. Yẹ zẹẹrụ ụs-kan, "Wǫ wụ **Wà-wụ Shir**."
12 Wụ kangsụrụ yẹ, yẹ yagẹ wụ m-rwụụntẹ kaanẹ.

Yan-nekẹ-m Yẹso nẹn ǫp ụn yoor
(Mati 10:1-4; Ruka 6:12-16)

13 Yẹso daagụrụ yẹ ken yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ, yẹ nekẹ, yẹ deet o-haag ụn wụ nẹ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ argụ m-ha.
14-15 Wụ daagụrụ nẹn ǫp ụn yoor, wụ egụrụ yẹ ụr-jin yan-Tǫm yẹ ụn wụ. Yẹ ma'astẹ m-nekẹ ụn wụ nẹ, yẹ kǫtụté hun-nẹ Ma-tǫ Shir, yẹ kumut 'wǫns-mǫ ụn ruut ụn **ya-ụt-kǫt** ụn hi-tǫ ụn hun-nẹ.
16-19 Jin-tǫ ụn yẹ tǫ ka, nẹn ǫp ụn yoor-yẹ wụ daagẹ à:
Simǫn (wụ Yẹso rụ'ẹ ụr-jin Bitrus à),
Yakubu (wà Zẹbẹdi),
ụn heno ụn wụ **Yohana** (yẹ wụ rụ'ẹ ụr-jin yakar Buwanajis à, yakar-yẹ ụt-dàkàr), tomso
Andarawus, ụn
Pirip,
Bataromi, ụn
Matiyos,

---

* **Bǫr-ụs tet:10 3:9-10** Hyen komo: Mark 4:1; Ruka 5:1-3.

Tomas,
Yakubu (wà Arụpayes), ụn
Taddiyus, ụn
Simǫn (ya o-**Kan'ana**), tomso
Yahudas Iskariyoti wụ (wụ ya'asẹ Yẹso ụn kom-tǫ ụn ya-ụt-yagẹ à).

Yẹso ụn Beruzabur
(ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt nẹ)
(Mati 12:22-32; Ruka 11:14-23; 12:10)

20 Ka da-de, Yẹso cǫwụrụ ǫ ken hur-ǫ, komo mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ doorụ m-go'onẹ be-de ụn wụ, har wụ kum da-ǫ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ á.
21 Da-ǫ ǫr ụn wụ nẹ hǫgẹ kaanẹ à, yẹ ruurụ yẹ bụpt wụ. Yẹ ụn nǫm kaanẹ remen yẹ ken hun-nẹ yẹ rǫ m-zẹẹ, "Wụ rǫ kụs kụs."
22 Yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** yẹ kergenẹ bǫ-ǫ o-Urusharima à, yẹ zẹẹrụ, "**Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** daag wụ ụr-hi. Ụn bẹẹb-de ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**[†] ǫ wụ rǫttẹ ụn ruut ụn ya-ụt-kǫt."[‡]
23 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ ma-tǫ ụn yẹ à, wụ agnụrụ yẹ be-de ụn wụ. Ka da-de nẹ, wụ citụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, "¿Re ǫ nẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** he ruut ụn hi ụn de ụn wụ?" Bǫ wụ cittẹ yẹ kaanẹ à, wụ taknụ yẹ m-yoosẹ ụn sha-mǫ ụt-ma.
24 Wụ zẹẹrụ, "Ụregẹ hun-nẹ yẹ ụn ǫ ken dak-ǫ wongụtẹ yẹ rǫ ụr-gụn kur-ụt ụt-kur ụn hi ụn de ụn yẹ, cakrụ-mǫ ka dak-ǫ hettẹ.
25 Kaanẹ ǫ, hun-nẹ yẹ ụn ǫ ken hur-ǫ, yẹ wongẹ kur-ụt ụt-kur. Yẹ ma'asụrụ m-dum ụn hi ụn de ụn yẹ, caagẹ-mǫ ka, ka hur-ǫ hettẹ.
26 Gwǫmo-tǫ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** komo, tǫ wongẹ kur-ụt ụt-kur, tǫ rǫ m-dum, jessẹ-mǫ, tǫ he'ẹ.
27 Yatt-wụ he m-cǫw ụn hur-ǫ ụn ko-bẹẹb-wụ kụụstẹ saw-tǫ ụn wụ á, sẹ wụ shipstẹ wụ ụr-takan. Wụ geks ka da-de nẹ, wụ cakarsụtẹ hur-ǫ ụn wụ.
28 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, Shir a soksẹ hun-nẹ kap **ba'as-tǫ** yẹ nomẹ wụ à, o-yo'og nẹ ǫ yẹ nomẹ wụ à,
29 amba wụ yo'ogẹ **Kụkt-ǫ Shir** à, a soksẹ ka nẹt-wụ **ba'as-de** ụn wụ á. Ka **ba'as-de** dea she'et be-de ụn wụ kǫ ǫ ke da-ǫ."[§]
30 Yẹso ụn rwǫr kaanẹ, remen yẹ zẹẹg, "**Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** daag wụ ụr-hi."

Inu Yẹso ụn hen-nẹ Yẹso nẹ
(Mati 12:46-50; Ruka 8:19-21)

31-32 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ ro tara tara. Yẹso ro n-tẹtẹ ǫ ụn yẹ. Wụ ro yẹ ụt-ma, inu ụn wụ wǫǫnụrụ ụn hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ. Yẹ ẹsụrụ n-dǫ. Yẹ tǫmụrụ wụ rwụụn wụ nom ụt-ma ụn yẹ nẹ. Wụ ken wụ zẹẹrụ wụ, "Inu ru wụ ka ụn hen-nẹ ru nẹ n-dǫ. Yẹ rǫ ụn hoob-o ru."
33 Wụ shasụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, "¿Wan wụ nẹ rǫ inu re ụn hen-nẹ re nẹ?"
34 Wụ gụtrụrụ hun-nẹ yẹ hwǫ wụ n-tẹtẹ ǫ ụn yẹ à. Wụ zẹẹrụ, "Inu re wụ ka ụn hen-nẹ re nẹ.
35 Wụ nǫmẹ rii-yo Shir cǫnẹ à, campǫ, kǫ ne'a, wụ rǫ heno re, wụ rǫ komo inu re."

---

† **Bǫr-ụs tet:22 3:22** ụt-Girik: Beruzabur. ‡ **Bǫr-ụs tet:22 3:22** Hyen komo: Mati 9:34; 10:25.
§ **Bǫr-ụs tet:29 3:29** Hyen komo: Ruka 12:10.

Bǫr-ụs nass

Wan-kap ụn gǫ
(Mati 13:1-9; Ruka 8:4-8)

1 Yẹso inụrụ eso, wụ ruurụ n-riib ǫ o-mar, komo wụ taknụ yoosẹ ụn hun-
nẹ. Yẹ mǫrgụrụ dẹẹn be-de ụn wụ. Bǫ yẹ mǫrgẹ dẹẹn à, wụ cǫwụrụ o-hat
wụ she'etụrụ n-mẹ ụn ǫ n-tẹ o-mar. Hun-nẹ rǫ o-zang n-riib ǫ o-mar.*
2 Wụ yoosụrụ yẹ ụs-rem ụt-mǫǫr nẹ ụn sha-mǫ ụt-ma.
3 Wụ zẹẹrụ, "Raks nǫ, nǫ hǫgụtẹ ma-tǫ ụm he nǫ m-rụrẹ à. Wụ ken
nẹt-wụ ruug o-pụp kap ụn gǫ.
4 Wụ rǫ ụn kap ụn gǫ, yẹ ken gǫ-yẹ hẹ'ẹnụrụ n-riib n-cǫw. Yẹgẹ-no
haanụrụ, yẹ cǫrǫgsụrụ yẹ.
5 Yẹ ken gǫ-yẹ hẹ'ẹnụrụ be-de ụt-ta'ar be-de ụn ba m-hu dẹẹn. Ba ụn
naas o-da, yẹ pǫtụrụ remen dak-o rǫtt ụr-dụw kanẹ á.
6 Da-ǫ hǫ-ụr daknẹ à, yẹ kakụrụ, remen geer-se ụn yẹ cǫw n-dak á.
7 Yẹ ken gǫ-yẹ hẹ'ẹnụrụ be-de yokor-ụs rǫ à. Yẹ pǫtụrụ, yẹ bǫ'ǫsụrụ.
Yokor-ụs tụpnụrụ, se mẹgụmsụrụ yẹ, yẹ hǫgẹ m-sǫk har yẹ dụkt ụr-bon nẹ
á.
8 Yẹ ken gǫ-yẹ hẹ'ẹnụrụ be-de ụt-wụụr. Yẹ pǫtụrụ. Yẹ bǫ'ǫsụrụ ụr-bon
nẹ. Yẹ dukụrụ. Yẹ nǫmụrụ ya'ane. Yẹ ken yẹ ụr-kwǫǫz ụn ǫp [30]. Yẹ ken
yẹ kwǫǫz-ụt tet [60] kǫ kwǫǫz-ụt taan [100]."
9 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Kap wụ rǫ ụt-tǫ nẹ tǫ m-hǫgẹ à, wụ hǫgẹ."

Rii-yo hantẹ riig-mǫ ụn
sha-mǫ ụt-ma à
(Mati 13:10-17; Ruka 8:9-10)

10 Da-o hǫr-ǫ, Yẹso ro ụn hǫn-de ụn wụ. Ka ǫp ụn yoor-yẹ, yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ, ụn yẹ ken yẹ nẹ, yẹ haarụ be-de ụn wụ yẹ hwǫǫrụ wụ n-tẹtẹ. Yẹ
citụrụ wụ yo ka sha-mǫ ụt-ma tǫ rǫ à.
11 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Nǫ yẹ ya'asẹ Shir hur-ụr nǫ à, nǫ yẹ Shir ya'ẹ nǫ nept
ma-tǫ ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ. Yẹ ya'asẹ Shir hur-de ụn yẹ á, yẹ a m-yoosẹ ụn
sha-mǫ ụt-ma.
12 Remen a shoostẹ́ Ma-tǫ Shir:
" 'Yẹa hyen yo mẹ m-nǫm à
amba yẹa hoks m-nap ụn yǫ mẹ m-nǫm á.
Yẹa hǫgẹ yo mẹ m-zẹẹ à, amba yẹa nep á;
taasụ yẹ waktụnẹ be-de Shir a soksụtẹ yẹ ụt-**ba'as**.' "†

Bǫ ma-tǫ ụn ka wan-kap ụn gǫ wụ rǫ à
(Mati 13:18-23; Ruka 8:11-15)

13 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Ụregẹ nǫ nap ka sha-mǫ ụt-ma tǫ á, nǫa nep
ǫ ka sha-mǫ ụt-ma tǫ kussẹ á.
14 Ka wan-kap ụn gǫ wụ, Ma-tǫ Shir tǫ wụ rǫ m-kap.
15 Yẹ ka gǫ-yẹ yẹ hẹ'ẹnẹ n-riib ụn cǫw à, no cǫrǫgsụrụ yẹ, sha-mǫ ụn ka
hun-nẹ yẹ mǫ ka, yẹ a rụrẹ Ma-tǫ Shir à. Yẹ hǫgụssẹ, ba ụn naas o-da,
ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt wǫǫnụrụ, wụ deksụrụ tǫ.
16 Kaanẹ ǫ tomso, ka gǫ-yẹ, yẹ a kapẹ n-tẹ ụt-ta'ar à, sha-mǫ ụn ka hun-
nẹ yẹ mǫ ka, yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à. Ba ụn naas o-da, yẹ gǫksụrụ tǫ o-zak
o-zak.

---

* **Bǫr-ụs nass:1 4:1** Hyen komo: Ruka 5:1-3. † **Bǫr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Isha 6:9-10 (ụt-Girik).

17 Amba yẹ ẹss tǫ ụr-hur á. Bǫ yẹ she'ettẹ hiin à, yẹ ho'osụrụ tǫ. Yo ka
ụn kǫr remen kǫǫb-ụr bǫk yẹ, komo hun-nẹ suutụ yẹ ụs-cenene ụnze yẹ
gǫkstẹ Ma-tǫ Shir, yẹ hoks gaag ụt-mẹn á.
18 Ka gǫ-yẹ, hẹ'ẹnẹ n-tẹ ụn yokor à, yẹ rǫ ka yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à.
19 Amba hoob-ǫ ụn rii-yo ụn hǫno o-dak yo rwǫ'ụrụ yẹ ụn co. A rǫ yẹ
m-raks ụn gǫp-de ụn hoob-ǫ o-kwụm. Komo ụn gǫp-de ụn se ken rem-se,
se naasụrụ Ma-tǫ Shir ụn hur-de ụn yẹ. Remen kaanẹ, se wẹnụrụ m-duk.
20 Ka gǫ-yẹ, yẹ a gǫ'ẹ be-de ụt-wụụr à, yẹ rǫ ka yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à, har
tǫ she'etụrụ ụn hur-de ụn yẹ, tǫ nǫmụrụ ụr-bon be-de ụn yẹ. Ụn hur-de
ụn wụ ken wụ, ya wụ rǫ ụntụn ka gǫ-yo yo rǫ m-kum ụn ya'ane ụr-kwǫǫz
ụn ǫp [30] à. Ụn hur-de ụn wụ ken wụ komo yo rǫ m-kum kwǫǫz-ụt tet
[60]. Ụn hur-de ụn wụ ken wụ, yo rǫ m-kum kwǫǫz-ụt taan [100].”

Sha-mǫ ụn ma-tǫ ụr-pitirra
(Ruka 8:16-18)

21 Ka da-de, Yẹso citụrụ yẹ, “¿A ụn daps ụr-pitirra remen a hǫktẹ de o-
shaar? ¿Kǫ ụn kụs-ǫ o-kwụụr? Ay, amba remen a sekt de n-tǫn be-de a he
m-hyan à.‡
22 Bǫ ụn rii-yo rǫ wukussẹ à, rwụụn-mǫ yo he'ẹ cas cas.§
23 Kap wụ rǫ ụt-tǫ nẹ tǫ m-hǫgẹ à, wụ hǫgẹ.”
24 Yẹso doorụ yẹ m-rụrẹ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ, “Baks nǫ yo nǫ hǫgẹ à ụr-bon
nẹ. Kǫk-de o mesụtẹ wụ ken wụ à de a hettẹ wǫ m-me'essẹ, har a doo wǫ.*
25 Ko-wan-rii, wụ a m-do'ẹ. Wụ rǫttẹ nẹ á, kǫ ya o-rii-yo yo wụ rǫttẹ hiin
à, a rumus yo, a yagẹ wụ ụt-kom m-zar.”†

Sha-mǫ ụn ma-tǫ ụn gǫ-yẹ pǫtnẹ à

26 Yẹso doorụ yẹ ụn rụrẹ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ, “**Gwǫmo-tǫ Shir** ya tǫ rǫ
ụntụn ko-ya-tǫm wụ kapẹ gǫ ụn kat-ǫ ụn wụ à.
27 A rewụrụ ụt-hǫ, gǫ pǫtụrụ, yẹ bǫ'ǫsụrụ, wụ nap bǫ taknẹ á.
28 O-dak ụn hi ụn de ụn ǫ, ǫ rǫ m-'ya rii-yo m-rẹ. Pǫtǫn-mǫ rǫ ụr-takan.
Yẹ pǫtẹ, yẹ dukụrụ. Ụjimẹ yẹ nǫmụrụ ya'ane.
29 Da-ǫ kat-ǫ nensẹ, wụ tǫmụrụ ya-m-ce ụn kunt-de m-ce nẹ remen kat-o
woostẹ m-ce.”‡

Sha-mǫ ụn ma-tǫ
ụn ya'ane-yo o-mosta
(Mati 13:31-32,34; Ruka 13:18-19)

30 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Ụn yaanẹ ụm hettẹ m-hongsẹ **Gwǫmo-tǫ Shir**? ¿Ya
ụn ma-tǫ nẹ ụm hettẹ m-rwụntẹ ụn sha-mǫ ụn tǫ?
31 Gwǫmo-tǫ ụn wụ tǫ rǫ ụntụn ya'ane-yo o-**mosta** yo a gǫ'ẹ n-dak à. Kǫ
de nomtẹ yo jiishtẹ ya'ane kap ụs-rẹk à.
32 Yo jiishụrụ kap ǫ ụn gụgǫǫg-ǫ, a gǫ'ẹ n-mẹ o-wak à. Yo nǫmụrụ caari-
se ụs-jet, har no rǫ m-cirẹ ụn se yẹ ce ụt-kur.”
33 Ụn sha-mǫ ụt-ma dẹẹn gǫn tǫ ka, Yẹso rụrẹ yẹ Ma-tǫ Shir hond hond
bǫ yẹ he hoks m-nap à.
34 Wụ rụrụ yẹ rii á, sẹ dẹ ụn sha-mǫ ụt-ma nẹ. Amba paksẹ ǫ, wụ ro ụn
rwụntẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kǫyan.

---

‡ **Bǫr-ụs nass:21 4:21** Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bǫr-ụs nass:22 4:22** Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bǫr-ụs nass:24 4:24** Hyen komo: Mati 7:2; Ruka 6:38. † **Bǫr-ụs nass:25 4:25** Hyen komo: Mati 13:12; 25:29; Ruka 19:26. ‡ **Bǫr-ụs nass:29 4:29** Hyen komo: Jowe 3:13.

Yẹso rẹstẹ m-yo m-hǫ nẹ
(Mati 8:23-27; Ruka 8:22-25)

35 Ka da-de nẹ m-rim, Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Haan a pes nǫ jit-de o-mar.”
36 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ yagnụrụ hun-nẹ, ụt-mǫǫr nẹ yẹ cǫwụrụ o-hat be-de Yẹso ro à. Yẹ nekụrụ. Tǫ ken hat-tǫ ro kon tomso nẹ ụt-rẹk-tǫ.
37 Yẹ ro m-nekẹ, caari-mǫ m-yo taknụrụ. Hǫ-m ro m-tam o-hat. Mǫ ro m-hẹ'ẹbẹ n-mẹ har mǫ ụn he de m-shoos o-hat.
38 Yẹso ro m-rew n-mẹ o-hat so ụr-tụr ụn jim. Hi-de ụn wụ ro rụssẹ ụn rii-ǫ attẹ ụn rụs ụr-hi à. Yẹ 'yonsụrụ wụ. Yẹ zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, ashi! ¿Wǫ was á? Tẹ ka he m-sabarsẹ!”
39 Ka da-de, wụ inụrụ m-rew, wụ hurụrụ m-yo ụt-gaag. Wụ zẹẹrụ o-mar, “Rẹs temb.” Yo-m rẹsụrụ tẹk. Mar-o rẹsụrụ temb.
40 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Yan yo hantẹ nǫttẹ ụn hǫgẹ o-gyẹr? ¿Har m-mǫka nǫ shẹr be-de Shir á?”
41 Yẹ hǫgụrụ o-gyẹr dẹẹn. Yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “Wuuu, ¿Ya ụn gǫn nẹt-wụ kaanẹ wụ yo-m rǫ wụ o-dǫrǫttẹ m-hǫ nẹ?”

Bǫr-ụs taan

Taas ụn gom-o ụn
wụ ya-ụt-kǫt da'ẹ ụr-hi à
(Mati 8:28-34; Ruka 8:26-39)

1 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ pasụrụ de ka jit-de o-mar de, ụn dak-ǫ o-Garasa.
2 Da-ǫ Yẹso ru'ẹ o-hat à, ba ụn naas o-da, wụ ken nẹt-wụ ro kon wụ ko-**ya-ụt-kǫt** da'ẹ ụr-hi à. Wụ rwụụnụrụ be-de ụs-saag, wụ go'onụtẹ ụn Yẹso nẹ.
3 Wụ ro m-ma'as m-she'et ụn pak-tǫ ụt-ta'ar be-de a m-jǫk ụt-u à. Wụ ro m-gegẹ á kǫ ụt-kwǫm.
4 Kǫ a gegụrsẹ na-se ụn wụ ụt-kom nẹ ụt-kwǫm ụt-kwǫm, wụ jetemsẹ tǫ war war. Yatt-wụ ro wụ m-hoks m-gaag á.
5 Kǫ de ke da-de, m-tẹt m-hǫw nẹ, wụ ro n-tẹ ụn saag-se ụn pak-tǫ ụt-ta'ar, n-tǫn ụt-haag. Wụ ma'asụrụ ụs-kan kanẹ. Wụ ro m-monomsẹ ụn hi ụn de ụn wụ ụt-ta'ar ụt-ta'ar.
6 Da-ǫ wụ hyambẹ Yẹso à, wụ kawụrụ Yẹso o-rek. Wụ wǫbụrụ. Wụ kwụktụrụ ụn co Yẹso.
7 Wụ shẹrgụrụ ụs-kan. Wụ zẹẹrụ, “Yẹso, **Wà-wụ Shir**, n-tǫn, ¿ya da wǫ ụn mẹ nẹ? Hakkụrẹ, ụm mǫssụtẹ wǫ ụn Shir nẹ, wǫ 'ya mẹ ụr-kǫǫb á!”
8 Wụ ụn zẹẹ yo ka remen Yẹso zestẹ ko-**ya-ụt-kǫt**, “Ru nǫ ụn hi-de ụn ka nẹt-wụ.”
9 Bǫ ka nẹt-wụ kǫntẹ Yẹso à, Yẹso citụrụ wụ. Yẹso zẹẹrụ wụ, “¿Jin ụn du rǫ waanẹ?”
Wụ shasụrụ Yẹso, “ ‘Timb,’ mẹ wụ ụn hǫn-de á, tẹ dẹẹn.”
10 Wụ kǫnụrụ Yẹso komo wụ zẹẹrụ, “Yẹso hakkụrẹ, taasụ o yen tẹ ụn ka be-de.”
11 Ụn ka be-de nẹ, caari-ǫ ụn kur-ǫ ụn arẹde ro ụt-rẹ n-tǫn ụr-haag.
12 Ya-ụt-kǫt kǫnụrụ Yẹso. Yẹ zẹẹrụ, “Yẹso tụwụt tẹ be-de ụn arẹde yagẹ tẹ cụwụt yẹ.”
13 Yẹso ya'ụrụ yẹ o-cǫw. Ya-ụt-kǫt ruurụ be-de ụn ka nẹt-wụ, yẹ cǫwụrụ ụn hi-tǫ ụn arẹde. Kur-ǫ ụn arẹde dugu-ụs yoor [2,000]. Arẹde yirigbụrụ o-mar. Bǫ yẹ yirigbụtẹ à, yẹ duuzbụrụ n-mẹ o-mar. Hǫ-m rẹẹrụ yẹ kap.

14 Bǫ yan-gụt-de ụn arẹde hyentẹ rii-yo nǫmẹ à, yẹ sǫmụrụ ụs-rek, ha-
mǫ ụn bǫ-ǫ rǫ yow yow à. Yẹ rụndụrụ ya-o-bǫ ụn riib-se ụn ǫ nẹ ka ma-tǫ.
Hun-nẹ rwụụnụrụ, yẹ hyenet rii-yo kǫrẹ à.
15 Yẹ haanụrụ be-ụr Yẹso, yẹ hyanụrụ wụ **ya-ụt-kǫt** ro daagẹ ụr-hi à.
Wụ ro tara ụn gund-ǫ ụn wụ nẹ hǫkkẹ ụn wẹẹr-se ụn wụ nẹ. Yẹ hǫgụrụ
o-gyẹr. Yẹ hyanag ụt-hyat.
16 Komo yẹ hyanẹ rii-yo kǫrẹ ka nẹt-wụ ya-ụt-kǫt da'ẹ ụr-hi à, ụn ka
arẹdẹ-yẹ nẹ ụn yish-yẹ ụn yẹ à, yẹ rụrụ hun-nẹ yẹ rwụụnẹ sǫ o-bǫ à rii-yo
kǫrẹ à.
17 Yẹ taknụ kǫn-ụs Yẹso wụ yaksụ yẹ dak-ǫ ụn yẹ.
18 Yẹso ro m-cǫw o-hat wụ yagụtẹ ka dak-ǫ ǫ ka. Ka nẹt-wụ nẹ wụ **ya-
ụt-kǫt** ro daagẹ ụr-hi à kǫnụrụ Yẹso 'ye wụ o-cǫw wụ dǫrụtẹ́ wụ.
19 Amba Yẹso dẹk ma-tǫ ụn wụ á. Yẹso zẹẹrụ, "Ji o-hur be-ụr yan-yen-du
du. O rụrẹ yẹ rem-se Wan-Kǫyan nomụ wǫ à, ụn bǫ wụ hyanẹ 'wǫn ụn du
à."
20 Ká nẹt-wụ arguụrụ m-nekẹ. Wụ taknụ rwǫr ụn ka ma-tǫ ụn ka dak-ǫ ǫ
a m-zẹẹ *Bǫ-ụt Ǫp à.* Wụ ro m-rwǫr ụn ka rem-se ụt-mǫǫr nẹ se Yẹso nomụ
wụ à. Hun-nẹ kap yẹ bǫpụrụ ụs-nu remen yẹ hǫgụtẹ rii-yo ụt-hyat.

Yẹso taasụtẹ nẹn yoor gǫm-se ụn yẹ
(Mati 9:18-26; Ruka 8:40-56)

21 Komo Yẹso cǫwụrụ o-hat wụ doorụ m-pas ụn jit-de o-mar. Bǫ wụ
wǫǫbụtẹ à, hun-nẹ dẹẹn mǫrgụrụ be-de ụn wụ n-riib o-mar.
22 Wụ ken nẹt-wụ haanụrụ, jin-de ụn wụ Jaros. Wan-gaan be-de ụn yan-
co yẹ ụn kukẹ-ǫ attẹ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir à. Bǫ wụ hyentẹ Yẹso à, wụ
kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ.
23 Wụ gapụrsụrụ Yẹso, wụ zẹẹrụ, "Yẹso, mẹ ka haanẹ be ụn du. Wà re
wan-ne'a-wụ rǫ ụn kom-tǫ Shir. Ụm cǫnǫg o he, o ci wụ ụn kom-ụt ru kǫ
ka gǫm-ǫ rǫ m-ta à, wụ nom hǫǫg."
24 Yẹso arguụrụ wụ m-dǫrẹ. Yẹ arguụrụ m-nekẹ. Hun-nẹ dẹẹn dǫrụrụ Yẹso.
Yẹ ro wụ m-mẹgemsẹ.
25 Wụ ken ne'a-wụ ro kon wụ gǫm bǫpẹ à, hak-ụs ǫp ụs-yoor [12] hyó-m
ro m-du ụn wụr-ǫ ụn wụ.
26 Wụ swǫǫg ụr-kǫǫb dẹẹn ụn kom-tǫ ụn ya-ụs-ba'at ụt-mǫǫr nẹ. Bǫ ụn
rem-se wụ rottẹ ụn kom-tǫ ụn wụ à, kap ǫ ụn se se teestẹ ụn hoob-ǫ ụs-baat
remen gǫm-ǫ ụn wụ teet. Gǫm ro wụ m-mụụn n-hwụk n-hwụk.
27 Wụ hǫgụsụtẹ Yẹso ro ụn taas ụs-gǫm. Wụ pa'anụrụ sǫ ụn jim-de ụn
wụ n-mẹ ụn mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ wụ ci'it gund-o Yẹso.
28 Wụ zẹẹrụ ụn hur-de ụn wụ, "Kǫ bǫ ụn gund-o Yẹso ǫ dẹ ụm ci'ẹ, ǫ
bǫ'ǫsụtẹ gǫm re teet."
29 Bǫ wụ ci'itẹ gund-o Yẹso à, hyó-mǫ ụn wụ arguụrụ m-ka ba ụn rem.
Wụ hǫgụrụ ụn wụr-ǫ ụn wụ gǫm taag.
30 Ba ụn naas o-da, Yẹso napụrụ Shir ruuttẹ se ken myot-se ụn wụr-ǫ ụn
wụ, wụ napụrụ ụnze wụ ken ci'ig wụ. Wụ byandụrụ n-mẹ ụn mǫǫr-tǫ ụn
hun-nẹ wụ nept wụ ci'ẹ wụ à. Wụ zẹẹrụ, "¿Wan wụ nẹ ci'ẹ mẹ o-gund?"
31 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ wụ, "Gwǫt ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ tǫ. ¿Wa
nep nẹt-wụ ci'ẹ gund-o ru?"
32 Ka da-de, wụ gụtrụrụ remen wụ hyenet wụ nǫmẹ kaanẹ à.
33 Ne'a tomso, bǫ wụ neptẹ rii-yo taknẹ ụn wụ nẹ à, wụ haanụrụ gyẹr-
o-gyẹr. Wụ ro ụs-zap. Wụ kwụktụrụ ụn co Yẹso, wụ rụrụ wụ bǫ ụn rii-yo
taknẹ à.

34 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wà re, wan-ne'a bǫ o shẹrtẹ ụn mẹ nẹ à, gǫm ru taag.
Ji o-hur, hur-ụr gaan. Ǫa do m-mụụn á.”
35 Wụ ro ụt-ma, yẹ ken yẹ rwụụnụrụ ụn hur-ǫ ụn wan-co-wụ ụn kukẹ-ǫ
attẹ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir à. Yẹ zẹẹrụ ka wan-co-wụ, “¿Yan yo wǫttẹ ụn
rangsẹ ụn Wa-ụr-Yoos? Wà ru wan-ne'a merestẹ.”
36 Kǫ dẹ yẹ zettẹ kaanẹ, ụnze wà wan-ne'a merestẹ à, Yẹso was ụn tǫ nẹ
á. Wụ zẹẹrụ wan-co, “Yagẹ o-gyẹr. Shẹr hur-ụr gaan cot.”
37 Bǫ Yẹso rụrụtụ wụ kaanẹ à, yẹ argụrụ m-nekẹ ụn ka nẹt-wụ nẹ, amba
Yẹso dẹk hun-nẹ á, sẹ Bitrus, ụn **Yakubu**, ụn **Yohana** (heno **Yakubu**) nẹ.
38 Bǫ yẹ wootẹ ụn hur-o Jaros à (wan-co ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ
Shir** à), Yẹso 'wǫssụrụ hun-nẹ kanẹ dẹẹn. Yẹ ro ụs-'wǫn.
39 Bǫ wụ tụwtẹ à, wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫttẹ ụs-'wǫn? Ay, wan-
ne'a-wụ mar á. Rew-mǫ wụ rǫttẹ.”
40 Yẹ nemsụrụ wụ nemes-tǫ o-yo'og. Wụ ruutụrụ bǫ ụn yẹ ro kanẹ kap
à n-dǫ. Wụ dẹkụrụ bǫ ụn tato-ǫ ụn wan-ne'a ụn inu ụn wan-ne'a nẹ ụn yẹ
ka nẹn tet yẹ nẹ yẹ wụ rottẹ m-nekẹ ụn yẹ nẹ à. Yẹ cǫwụrụ be-de ụr-u.
41 Yẹso bǫpụrụ kom-ǫ ụn ka wan-ne'a-wụ. Wụ zẹẹrụ wan-ne'a, “Tarita
kumi!” (Wata, “Wan-ne'a, ụm zẹẹg, inẹ gẹ!”)
42 Ba ụn naas o-da, wan-ne'a inụrụ gẹ. Wụ yawgụrụ ụn na-se ụn wụ.
Hak-se ụn ka wan-ne'a-wụ ǫp ụs-yoor [12]. Kǫwan bǫpụ o-nu. Rem-se
ụt-hyat se ka yẹ hyanẹ.
43 Yẹso kangsụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, “Nǫ jar nǫ rụrẹ nẹt á, amba 'ya nǫ
wan-ne'a rii-yo m-rẹ.”

Bǫr-ụs cind

A yagụtẹ Yẹso ụt-yagẹ ụn bǫ-ǫ ụn wụ
(Mati 13:53-58; Ruka 4:16-30)

1 Yẹso inụrụ ụn ka bǫ-ǫ, wụ wargụrụ ụn bǫ-ǫ ụn wụ o-Nazaret. Yan-
nekẹ-mǫ ụn wụ nekụrụ ụn wụ nẹ.
2 Bǫ **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** wǫǫntẹ à, wụ taknụ yoosẹ ụn hun-nẹ ụn **kukẹ-ǫ
ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**. Hun-nẹ mǫrgụrụ dẹẹn. Bǫ yẹ hǫgụtẹ wụ à, yẹ
bǫpụrụ ụs-nu. Yẹ zẹẹrụ,
“Ka nẹt-wụ nẹ, ¿ke nẹ ǫ wụ kumẹ ka nap-se kaanẹ? Gwǫt gǫn caari-tǫ
ụt-hyat tǫ wụ rǫ m-nǫm à!
3 Ashi, ¿wụ wụ ka wan-shaab? ¿Wà **Meri**, sẹk-wụ **Yakubu** nẹ ụn Yosi nẹ,
Yahudas nẹ, Simǫn nẹ? Hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ, yan-ne'a-nẹ yẹ rǫ kǫn kanẹ
be ụn na.” Ka da-de nẹ, yẹ kutụrụ Yẹso ụt-yagẹ.
4 Ka da-de, Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Kǫ kenẹ a m-bǫm ụn wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir,
amba yan-bǫ-ǫ ụn wụ, be-de a matẹ wụ à, kǫ wụ rǫ ụn rwǫr ụn Ma-tǫ Shir,
yẹ rǫ m-was ụn tǫ nẹ har yẹ bụpt tǫ á.”*
5 Yẹso wụ hoks nǫm ụt-hyat kanẹ á, sẹ dẹ ya-ụs-gǫm hiin yẹ wụ ci'ẹ ụn
kom-tǫ ụn wụ à, gǫm-ụs taarụ yẹ.
6 Wụ bǫpụrụ nu. Wụ hyanag hyat-tǫ ụn yan-bǫ-ǫ ụn wụ remen kǫǫb-de
ụn m-shẹr be-de ụn wụ. Wụ dǫrgụrụ ụt-bǫ tǫ rǫ o-zang à. Wụ masụrụ ụn
yoosẹ ụn hun-nẹ Ma-tǫ Shir.

Yẹso tǫmǫg nẹn ǫp ụn yoor
(Mati 10:5-15; Ruka 9:1-6)

---

* **Bǫr-ụs cind:4 6:4** Hyen komo: Yoha 4:44.

7 Wụ agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹn ǫp ụn yoor [12] be-ụr gaan. Wụ
taknụ tǫm-se ụn yẹ yoor yoor, yẹ yoosẹ hun-nẹ Ma-tǫ Shir. Wụ ya'ụrụ yẹ
'wǫns-mǫ ụn ruut ụn **ya-ụt-kǫt** yẹ da'ẹ ụn hi-tǫ ụn hun-nẹ à.
8 Wụ nakụrụ yẹ ụt-tǫ, wụ zẹẹrụ yẹ, "Nǫ inẹ m-nekẹ, nǫ jar nǫ dek rii á,
sẹ kǫ-yo m-nekẹ, nǫ he m-dẹk. Nǫ dẹk rii-yo m-rẹ á. Nǫ dẹk ba-ǫ ụr-ẹss á.
Nǫ dẹk hwǫr á.
9 Nǫ inẹ m-nekẹ, nǫ tụp ụt-ka'antẹ. Nǫ dẹk cǫp-ụt yoor á sẹ tǫ rǫ ụn
wụr-ụt nǫ à cot."
10 Wụ doorụ yẹ m-rụrẹ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ, "Nǫ kumẹ hur-ǫ nǫ comsụtẹ
à, she'et nǫ kanẹ har nǫ ruut ụn ka bǫ-ǫ.
11 Nǫ wo'ẹ be-de a yagẹ nǫ m-gǫks à, kǫ m-raag ụn ma-ụt nǫ nẹ à. Da-ǫ
nǫ inẹ m-arag ụn ka be-de, kukt nǫ hu-mǫ ụn na-ụs nǫ. Nǫ hụstẹ kom-ụt
nǫ ǫ ka hǫ-de Shir he yẹ piishẹ ụt-ma à."†‡
12 Bǫ wụ komtẹ yẹ m-rụrẹ ụn ka ma-tǫ à, yẹ ruurụ, yẹ rụrụ hun-nẹ. Yẹ
ro m-zẹẹ, "Ho'os nǫ **ba'as**-ụt nǫ, nǫ mụụn, nǫ kon Shir. Wụa soks **ba'as**-ụt
nǫ."
13 Yẹ ruutụrụ **ya-ụt-kǫt** dẹẹn yẹ da'ẹ hi-tǫ ụn hun-nẹ à. Bǫ yẹ 'wǫstẹ
ya-ụs-gǫm dẹẹn à, yẹ duusụrụ yẹ m-nǫw. Yẹ kǫnụrụ Shir. Gǫm-ụs taarụ
yẹ.§

Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nẹ m-hǫ
(Mati 14:1-12; Ruka 9:7-9)

14 Yẹso ruug ụr-jin kǫ kenẹ har ko-Gwǫmo **Herẹ** [Atipas] hǫgụrụ ma-tǫ
ụn wụ. Hun-nẹ kap yẹ ma'asụrụ ụs-barag. Yẹ ro m-zẹẹ, "¿Wan wụ nẹ rǫ
ụn nǫm ụn ka hyat-tǫ kaanẹ?" Yẹ ken yẹ zẹẹrụ "**Yohana** wụ. Wụ ro'ẹ ụn
m-yo'os ụn hun-nẹ n-tẹ m-hǫ à. Wụ wụ Shir 'yonsẹ be-de m-margan nẹ.
Wụ wụ a ya'asẹ ka bẹẹb-de."
15 Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "Ay, **Ẹreja** wụ."
Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "Ay, wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir wụ ụntụn ka yẹ haanẹ
n-ga à."*
16 Bǫ **Herẹ** hǫgụtẹ ma-ụt Yẹso à, wụ zẹẹrụ, "**Yohana** wụ ụm rwǫ'ẹ a kups
hi-de ụn wụ à, wụ inẹ ụn hǫǫg nẹ!"
17 **Herẹ** ụn zẹẹ káánẹ remen se ken hak-se n-ga nẹ, wụ ụn hi ụn de ụn
wụ, wụ rwǫ'ǫg a ship **Yohana**. A rwǫ'ụrụ wụ ụn kukẹ-ǫ m-ke'et. Wụ ụn
nǫm kaanẹ remen wụ gaag ne'a hen ụn wụ, Herodiya cin ba campǫ ụn
wụ ụn mar. Jin-ụr campǫ ụn wụ ro Pirip.
18 **Herẹ** ụn nǫm kaanẹ remen **Yohana** ma'astẹ wụ m-rụrẹ ụnze, ụdepẹ
wụ ge ne'a hen ụn wụ á.†
19 Ne'a sụụrụ **Yohana** ụs-ryaab har wụ cǫnǫg wụ ho wụ. Amba Herodiya
kum ụr-be á.
20 Ko-Gwǫmo **Herẹ** rǫ ụn gyẹr-o **Yohana**. Wụ nak wụ kashi ụn nẹt-wụ,
wan-ba-m-kụkǫp. Remen kaanẹ, wụ ẹssụrụ wụ be-de rii a ci wụ á. Wụ ro
m-zǫ'ǫrẹ dẹẹn da-ǫ **Yohana** ro ụt-ma ụn wụ nẹ. Amba kap ụn kaanẹ nẹ,
wụ rǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-mǫ ụn ma-tǫ ụn wụ.
21 Amba de ken hǫ-de, Herodiya kumụrụ caari-de ụr-hǫ. Ka hǫ-de, ko-
Gwǫmo **Herẹ** ro ụn baks ụn hǫ-de a matẹ wụ à. Wụ nǫmụrụ o-biki. Wụ

† **Bǫr-ụs cind:11 6:8-11** Hyen komo: Ruka 10:4-11. ‡ **Bǫr-ụs cind:11 6:11** Hyen komo: Sẹng 13:51. § **Bǫr-ụs cind:13 6:13** Hyen komo: Yaku 5:14. * **Bǫr-ụs cind:15 6:14-15** Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19. † **Bǫr-ụs cind:18 6:17-18** Hyen komo: Ruka 3:19-20.

banụrụ gwǫmo-nẹ yẹ ụn wụ, ụn sẹk-yẹ nẹ yẹ ụn karma-nẹ ụn sẹk-yẹ nẹ yẹ ụn dak-ǫ o-Gariri.
22 Bǫ yẹ mǫrgụtẹ ụn biki-ǫ ụn wụ à, wà Herodiya wan-ne'a, wụ cǫwụrụ be-de ụn yẹ. Wụ hẹwụrụ ụs-hẹw. Zak-o rẹẹrụ ka ya-o-biki yẹ dẹẹn, kap ụn ko-Gwǫmo **Herẹ** nẹ. Ko-Gwǫmo hakụrụ o-nu, wụ zẹẹrụ ká wan-ne'a-wụ "Kay, kǫn mẹ rii-yo o cǫnẹ à, kap man ya'as wǫ yo."
23 Wụ tǫndụrụ ka wan-ne'a-wụ. Wụ zẹẹrụ, "Kǫyan yo o kǫnẹ be ụn de, har pụrụg-de ụn gwǫmo-ụt re, man hoks wǫ m-ya'as."
24 Bǫ wan-ne'a hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ ruurụ, wụ haarụ be-ụr inu ụn wụ. Wụ zẹẹrụ wụ, "Hǫgẹ ma-tǫ ko-Gwǫmo zee à, wụ zee kǫyan yo ụm kǫnẹ wụ, wụa ya'as mẹ. ¿Yan yo nẹ ụm he wụ m-kǫn?"
Inu ụn wụ zẹẹrụ wụ, "Ha o kon wụ hi-ụr **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**."
25 Tǫ, wụ mụụnụrụ, hǫr-m-hǫr be-de ụn ko-Gwǫmo. Wụ kǫnụrụ wụ, wụ zẹẹrụ, "Hi-ụr **Yohana** Wa-m-Yo'os de ụm cǫnẹ o hụụ mẹ m-mǫka n-mẹ o-kǫk."
26 Bǫ ko-Gwǫmo hǫgụtẹ kaanẹ à, mẹn-ụt naasụrụ wụ dẹẹn remen wụ regụsụtẹ wụ tǫndsụtẹ be-de ụn ya-o-biki. Wụ cǫn wụ yagẹ shoos ụn ma-tǫ ụn wụ á.
27 Remen kaanẹ, ba ụn naas o-da, wụ tǫmụrụ ko-karma. Wụ zẹẹrụ, "Ha o kupsụnụ mẹ hi-ụr **Yohana**." Wụ argụrụ m-nekẹ be-de **Yohana** ro ke'o à, wụ kupsụrụ hi-de ụn wụ.
28 Wụ neknụrụ ụn de nẹ n-mẹ o-kǫk. Wụ ya'asụrụ ka wan-ne'a-wụ. Wan-ne'a ya'asụrụ inu ụn wụ.
29 Da-ǫ yan-nekẹ-m **Yohana** hǫgẹ bǫ a nǫmẹ à, yẹ haarụ, yẹ dẹkụrụ u-de ụn wụ, yẹ jǫkụrụ.

Yẹso rẹẹgtụtẹ hun-nẹ dugu-ụs taan [5,000]
(Mati 14:13-21; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

30 Yan-Tǫm Yẹso, yẹ wụ tǫmẹ yẹ rụr Ma-tǫ Shir à, yẹ mụụnụrụ, yẹ mǫrgụrụ be-ụr Yẹso. Yẹ rụrụ wụ kap rii-yo yẹ nǫmẹ à ụn rii-yo yẹ yoos nẹ à.
31 Tǫ, yẹ ro wụ m-rụrẹ, hun-nẹ doro yẹ, yẹ ma'asụrụ m-haan be-de ụn wụ yẹ hǫgụtẹ́ ma-ụt Yẹso. Yẹ ka rǫ m-neknẹ, yẹ ka ro m-arag, har Yẹso kum da-ǫ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ á. Wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "Haan nǫ, a paks nǫ, a wụwẹ nǫ hiin."
32 Yẹ cǫwụrụ o-hat, yẹ ro m-nekẹ be-de ụn ba ụn nẹt ụn hǫn-de ụn yẹ.
33 Ashi, hun-nẹ dẹẹn hyanag nekẹ-mǫ ụn yẹ. Yẹ nepstẹ ụn yẹ nẹ. Yẹ rwụụnụrụ ụn kǫ ǫ ke bǫ-ǫ. Yẹ argụrụ teerụ ụs-rek. Yẹ rǫ ụn dǫrẹ n-riib ǫ o-mar. Yẹ ba'ụrụ Yẹso nẹ m-wǫ rẹẹnǫ be-de yẹ he'ẹ à.
34 Yẹso wǫbụrụ. Bǫ wụ rwụụntẹ o-hat à, wụ 'wǫssụrụ hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ dẹẹn yẹ be'estẹ wụ m-wǫ. Tǫ, wụ hyanụrụ yẹ. Yẹ ka ụntụn yẹgẹ-ca. Yẹ rottẹ ko-ya-ụr-gụt á. Wụ hǫgụrụ 'wǫn-de ụn yẹ. Wụ taknụ yoosẹ ụn yẹ se ken rem-se dẹẹn.‡
35 Tǫ, da-ǫ wụ ro yẹ m-yoosẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hyanụrụ hǫ-ụr teestẹ. Yẹ haarụ be-ụr Yẹso. Yẹ zẹẹrụ, "Hǫ-ụr teestẹ. Hur-ụt rǫ kǫn kanẹ yow yow á.
36 Sẹ o 'yons yẹ kaanẹ yẹ tụwụt yan-bǫ-ụt kat-nẹ tǫ rǫ kanẹ à, yẹ oonụtẹ́ hi ụn de ụn yẹ rii-yo m-rẹ."

‡ **Bǫr-ụs cind:34 6:34** Hyen komo: Qǫg 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mati 9:36.

37 Amba Yẹso hakụrụ o-nu, wụ zẹẹrụ yẹ, “Ya nǫ yẹ rii-yo m-rẹ ụn hi ụn nǫ.”
Yẹ zẹẹrụ Yẹso, “Hǫn ụn ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ tǫ, ¿ke nẹ ǫ tẹ he kum ụn hwǫr-yẹ tẹ hettẹ yẹ m-coks à? ¿Wa ya'ẹ tẹ ka rii-yo kaanẹ? Sẹ dẹ tẹ nomẹ gụwụs-de ụt-hǫ zungu-ụs yoor tẹ hokstụ yẹ m-rẹẹgtẹ.”
38 Yẹso citụrụ yẹ, “¿Burǫdi-ụt re tǫ rǫ nǫ? Ha nǫ nǫ gwǫtǫn.”
Bǫ yẹ heetẹ m-gwǫt à yẹ mụụnụrụ. Yẹ zẹẹrụ wụ, “Burǫdi-ụt taan ụn jan nẹ yoor tẹ hyanẹ.”
39 Bǫ wụ hǫgụtẹ shas-ǫ ụn yẹ à, wụ zẹẹrụ hun-nẹ kap, “She'et nǫ be-de ụn gwǫ-ụt yar-tǫ kur-ụt ụt-kur.”
40 Yẹ nẹ yẹ she'etụrụ kur-ụt ụt-kur. Tǫ ken kur-tǫ nẹ zungu-o gaan [100], tǫ ken kur-tǫ kwǫǫz-ụt yoor ụn ǫp [50].
41 Bǫ yẹ she'ettẹ à, Yẹso jaksụrụ yish-yẹ ụn wụ n-Tǫn ǫ shir, wụ nomụrụ Shir ụr-bǫngǫn. Bǫ wụ komtẹ Shir nomẹ ụr-bǫngǫn à, ka da-de nẹ, wụ bosrụrụ ka burǫdi-tǫ bos-ụt ụt-bos. Ka bos-tǫ wụ bosrẹ à, wụ wongụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụn ka jan-yẹ nẹ yoor. Yẹ heetụrụ ka hun-nẹ yẹ kap.
42 Hǫn ụn mǫǫr-tǫ ụn yẹ kap yẹ rẹẹrụ tǫ, yẹ ciig har tǫ kus,
43 har yẹ kamsụrụ tǫ kussẹ à kǫǫr-ụt ǫp ụt-yoor [12].
44 Be-de ụn ka yẹ rẹ à campǫ-nẹ dugu-ụs taan [5,000].

Yẹso nǫmǫg ụr-hew n-tǫn m-hǫ
(Mati 14:22-33; Yoha 6:15-21)

45 Bǫ Yẹso komtẹ rẹẹgtẹ ụn hun-nẹ à, ba ụn naas o-da, wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ tụw o-hat yẹ nekẹ, yẹ pes o-mar, yẹ wo ụn ǫ ken bǫ-ǫ ǫ a m-zẹẹ o-Besayada. Wụ komo wụ 'yonsụtẹ ka hun-nẹ yẹ.
46 Bǫ wụ 'yonstẹ hun-nẹ à, wụ daarụ ụr-haag remen wụ konot Shir.
47 Bǫ tẹt-m wǫǫntẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ro o-hat n-tẹtẹ ǫ o-mar. Yẹso nẹ wụ ro kanẹ o-zang ụn hǫn-de ụn wụ.
48 Wụ hyambụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ro dum-o m-nak o-hat. Hat-o yagụtẹ m-nekẹ remen yo-m ro ǫ m-mụụntẹ ụs-ajima nẹ. Ka da-de nẹ, cin ba hǫ-ụr rǫ ụn rwụụn, wụ kawụrụ yẹ. Wụ ro m-yawag n-tǫn m-hǫ ụs-na ụs-na. Wụ woot be-de ụn yẹ.
49 Amba bǫ yẹ hyambụtẹ wụ rǫǫn à, wụ ro m-yawgụnẹ n-tǫn m-hǫ mǫ o-mar, yẹ nǫmụrụ ụs-barag. Yẹ zẹẹrụ, “¿Kǫ ko-marimar-wụ?” Yẹ taknụrụ ụs-kan se o-gyẹr.
50 Kǫ wụ ke, bǫ wụ hyambụtẹ Yẹso à, wụ zapụrụ ụs-zap. Yẹso tẹpsbụrụ yẹ hǫr-m-hǫr. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Ho'os nǫ hur ụn nǫ. Yagẹ nǫ o-gyẹr. Mẹ wụ.”
51 Ka da-de, wụ wǫbụrụ be-de ụn yẹ. Wụ cǫwụrụ o-hat. Yo-m rẹsụrụ tomso nẹ. Yẹ nẹ yẹ bǫpụrụ ụs-nu dẹẹn.
52 Kǫ dẹ wụ rẹẹgtụtẹ hun-nẹ ụn yish-yẹ ụn yẹ à, yẹ ụngǫ nap bẹẹb-ụr Yẹso á. Hur-de ụn yẹ hoks m-nap á.

Yẹso taasụtẹ ya-ụs-gǫm
gǫm-se ụn yẹ ụn dak-ǫ o-Genesaret
(Mati 14:34-36)

53 Yẹ pasụrụ ụr-jit, yẹ wǫǫrụ ụn dak-ǫ o-Genesaret. Yẹ gagụrụ o-hat ụn riib-ǫ o-mar.
54 Bǫ yẹ rwụụntẹ à, ba ụn naas o-da, hun-nẹ napụrụ ụnze Yẹso wụ.
55 Yẹ dǫrụrụ ụt-bǫ, hun-nẹ masụrụ wụ m-hantẹ ya-ụs-gǫm ụs-rek ụs-rek n-tẹ ụn kẹrẹm-tǫ ụn yẹ. Kǫ ǫ ke dak-ǫ yẹ hǫgẹ Yẹso ro, yẹ heetụrụ yẹ.
56 Kap be-de wụ cǫwẹ à, ụn bǫ-ụt rẹk-tǫ kǫ bǫ-ụt caari, ụn riib nẹ, yẹ rụssụrụ ya-ụs-gǫm be-de ụt-baab. Yẹ kǫnụrụ Yẹso wụ yagẹ yẹ ci kǫ riib-ǫ ụn cǫp-ǫ ụn wụ. Bǫ ụn ya-ụs-gǫm yẹ ci'ẹ ǫ à, gǫm-ụs taarụ yẹ.

Bǫr-ụs ta'yoor

Dǫrẹ ụn jor-se ụn ya-n-ga-yẹ
ụn rem-se ụn yẹ nẹ
(Mati 15:1-9)

1 De ken hǫ-de, **Parisa**-nẹ mǫrgụrụ be-ụr Yẹso mǫssẹ ụn yẹ ken yẹ nẹ
yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa**. Yẹ wǫǫnụrụ rwụụn-mǫ o-Urusharima
remen yẹ hyenet Yẹso.
2 Yẹ hyanụrụ yẹ ken **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ. Yẹ ro ụn rẹ ụn rii ụt-ri'in nẹ
ụn kom-tǫ ụn yẹ, ba yẹ ụn sapt, bǫ **Parisa**-nẹ zẹẹ yẹ yẹ sapt à.
3 **Yahuda**-nẹ, yagụntẹ dẹ **Parisa**-nẹ, yẹ ro ụn dǫrẹ ụn rem-se ya-n-ga-yẹ
yoosẹ yẹ à. Yẹ ro m-rẹ ụn rii á, sẹ yẹ saptụssụtẹ ụt-kom ụr-bon nẹ bǫ yẹ
'wǫssẹ tat ụn yẹ nẹ ro m-nǫm n-ga à.
4 Tomso nẹ yẹ ro ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ be-de ụt-baab á, sẹ yẹ saptụssụtẹ.
Ka da-de nẹ yẹttẹ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ yo ụn be-de ụt-baab. Se ken jor-se
ro kon dẹẹn se tat ụn yẹ nẹ zẹẹ yẹ dǫrẹ à. Se yẹttẹ m-so'os ụt-kǫk, ụt-tur
nẹ, rii-yo yẹ duustẹ rii ụn tǫ.
5 Remen kaanẹ, **Parisa**-nẹ ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ yẹ
citụrụ Yẹso. Yẹ zẹẹrụ, "¿Ya hantẹ yan-nekẹ-m ru yẹ rǫttẹ ụn dǫrẹ ụn jor-se
ya-n-ga-yẹ á? Yẹ rǫttẹ ụn rẹ ụn rii ụt-ri'in nẹ ụn kom-tǫ ụn yẹ."
6 Yẹso shasụrụ yẹ, "Ẹẹ, **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ rwǫrǫg
ma-ụt nǫ hond hond, nǫ ya-o-shẹpẹ! Hǫgẹ nǫ rii-yo wụ gẹnẹ à. Wụ gẹnẹg
ụnze, Shir zẹẹg,
" 'Ka hun-nẹ yẹ rǫ mẹ ụr-bǫngǫn bǫ o-nu,
amba yẹ ya'as mẹ hur-de ụn yẹ á.
7 Bǫngǫn-de yẹ rǫ mẹ m-nomẹ à, hwaa ǫ.
Remen, yẹ rǫ ụn yoos ụn **karamsa**-ǫ ụn hun-nẹ
sa o zee **karamsa**-tǫ Shir.'* "
8 Yẹso doorụ yẹ m-zẹẹ, "Kaanẹ ǫ nǫ m-nǫm. Nǫ m-yagẹ ụn **karamsa**-ǫ
Shir, nǫttẹ ụn dǫrẹ ụn jor-ụs tat nǫ nẹ."
9 Yẹso doorụ m-dǫ, wụ zẹẹrụ yẹ, "¿Wẹẹr-ụs nǫ se ka? Nǫ m-muut ụn
karamsa-ǫ Shir hwaa remen nǫ dǫrụtẹ jor-ụs tat nǫ nẹ!
10 Bụ-o gaan, **Mosa** zestẹ, 'Ya tato ru ụn inu ru nẹ ụt-gǫs. Wụ pyapẹ tat
ụn wụ à, kǫ inu ụn wụ, a ho wụ.'†
11 Amba nǫ ụr-yoos ụnze ụregẹ nẹt rǫ ụn yo ken rii-yo nẹ yo wụ heetẹ
m-gu ụn tato ụn wụ kǫ inu ụn wụ ụn yo à, amba wụa zee, 'Kap rii-yo nǫ
roa kum be ụn de n-ga à, yar-mǫ mǫ ụm **sekẹ** Shir à.'
12 Ụn yoos-de ụn kaanẹ, nǫttẹ ụn hantẹ ụn cǫw-se ụn yagẹ ụn gu ụn tat
nǫ nẹ yẹ rǫ ụr-kǫǫb à.
13 Ka bǫ nǫ m-muut ụn Ma-tǫ Shir hwaa. Nǫttẹ ụn dǫrẹ ụn jor-se ụn
ya-n-ga-yẹ. Nǫttẹ ụn yoosẹ ụn yakar nǫ. Sha-mǫ ụn ma-ụt gaan-mǫ ka ụm
nomụ nǫ. Se ken rem-se rǫ kǫn ụt-mǫǫr nẹ se nǫ m-nǫm à."

Rii-yo rǫ ụn naas ụn nẹt à
(Mati 15:10-20)

14 Bǫ Yẹso komtẹ rụrẹ ụn **Parisa**-nẹ kaanẹ à, komo wụ agnụrụ mǫǫr-tǫ
ụn hun-nẹ yẹ ro kanẹ ụs-riib à. Wụ zẹẹrụ yẹ, "Raks nǫ ụt-tǫ, kap-m nǫ, nǫ
nep ma-tǫ ụm he nǫ m-rụrẹ à.

---

* **Bǫr-ụs ta'yoor:7 7:7** Hyen komo: Isha 29:13 (ụt-Girik). † **Bǫr-ụs ta'yoor:10 7:10** Hyen komo: Rwụụ 20:12; Kara 5:16; Rwụụ 21:17; Rewi 20:9.

15 Rii-yo nẹt rǫ m-rẹ ụn nu-ǫ ụn wụ à, yo rǫ wụ m-naas á, sẹ dẹ yo rǫ
m-rwụụn ụn hur-de ụn nẹt à, yo rǫ wụ m-naas.”‡
17 Bǫ Yẹso nomtẹ ụt-ma kaanẹ à, wụ yagụrụ mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ, wụ
cǫwụrụ o-hur. Ka da-de nẹ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ, “¿Re ǫ, ka
sha-mǫ ụt-ma tǫ rǫ?”
18 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Har ụn nǫ nẹ, nǫ nap á? Rii-yo nẹt rǫ m-rẹ à, yo rǫ
wụ m-naas á.
19 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen ụr-hur ǫ, yo cǫwẹ á, ụt-mẹn ǫ, yo cǫwẹ. Rii-yo
cǫwẹ ụt-mẹn à, a ruut yo o-kǫt.” (Yẹso ụn rụrụ yẹ ka ma-tǫ wụ kututụ yẹ
ụnze kǫ yo ke rii-yo yo rǫ ụn bon-de m-rẹ nẹ.)
20 Wụ doorụ m-zẹẹ, “Rii-yo rǫ m-rwụụn ụn hur-de ụn nẹt à, yo rǫ wụ
m-naas.
21 Mẹ ụn zẹẹ yo ka remen ụn hur-de ụn nẹt ǫ, barag-ụs yǫ-se rǫ m-rwụụn:
rii-yo m-'ẹ, ụr-hyow nẹ, ụn hǫ-de ụn nẹt nẹ,
22 o-ás, ụr-gǫp nẹ, ụn mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ, ụt-raks nẹ, ụr-she'et nẹ ụntụn
gụụb-ǫ o-gwǫǫr, ụr-shoob nẹ, ụn rẹẹb-tǫ ụn hun-nẹ nẹ, ụn nụ-mǫ ụr-hi nẹ,
ụn m-raag nẹ.
23 Ka rem-ụs yǫ-se se kap, ụn hur-de ụn nẹt ǫ, se rǫ m-rwụụn. Se se rǫ
nẹt m-naas.”

Ne'a-wụ rǫ ko-Yahuda á shẹrẹ be-ụr Yẹso (Mati 15:21-28)

24 Yẹso yagụrụ o-Gariri, wụ cǫwụrụ ụn ǫ ken dak-ǫ ụr-hew nẹ, dak-ǫ ụn
ǫ ken bǫ-ǫ ǫ a m-zẹẹ o-Taya à. Wụ comsụrụ ụn ǫ ken hur-ǫ. Wụ cǫnụ nẹ
hun-nẹ nep á. Amba hun-nẹ rǫ ụn 'er-de ụn wụ kǫ yẹa hyen wụ à.
25 Wụ ken ne'a-wụ hǫgụrụ Yẹso haantẹ. Ka ne'a-wụ wụ ro ụn wan-ne'a
nẹ rẹk-wụ, **ya-ụt-kǫt** daag wụ ụr-hi. Wụ haanụrụ be-ụr Yẹso hǫr-m-hǫr.
Wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ.
26 Ka ne'a-wụ tomso, ko-ya-o-**Yahuda** wụ á, ko-ya ụn dak-ǫ o-Siriya§ wụ.
Wụ kǫnụrụ Yẹso ruutẹ wà ụn wụ ko-**ya-ụt-kǫt** yẹ da'ẹ wụ ụr-hi à.
27 Yẹso zẹẹrụ ká ne'a-wụ, “A yagẹ yakar cikstẹ tokon. Rii-yo m-rẹ yo ụn
yakar, yo depẹ a ya'as yẹgẹ-wǫ á.”
28 Ne'a shasụrụ Yẹso, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ka bǫ ǫ, amba kǫ yẹgẹ-wǫ, yẹ
rǫ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ yo hẹ'ẹnẹ yakar à.”
29 Bǫ ne'a zettẹ Yẹso kaanẹ à, Yẹso shasụrụ wụ. Yẹso zẹẹrụ, “Bǫ o shestụ
mẹ kaanẹ à, ji o-hur, ko-**ya-ụt-kǫt** ruug ụn hi-ụr wà ru wan-ne'a.”
30 Ne'a argụrụ jo. Wụ wǫbẹ, wụ 'wǫs wà ro dǫmb n-tǫn ụn rii-ǫ ụr-rụt.
Ko-**ya-ụt-kǫt** ruustẹ ụn hi-de ụn wà.

Yẹso rwǫ'ǫg ko-ka'atǫ m-hǫgẹ

31 Yẹso ro m-ru ụn dak-ǫ ụn riib-o ụn bǫ-ǫ o-Taya, wụ dǫrụrụ sǫ o-Sidon
wụ heet Mar-ǫ o-Gariri. Ka da-de nẹ, wụ hessụnụrụ ụn dak-ǫ a m-zẹẹ
dak-ǫ ụn *Bǫ-ụt Qp*.
32 Bǫ wụ wǫǫntẹ kanẹ à, yẹ ken yẹ hantụrụ Yẹso wụ ken ko-ka'atǫ-wụ.
Wụ rǫ tomso ụt-re'em nẹ. Yẹ kǫnụrụ Yẹso **sekẹ** wụ o-kom, kǫ ka gǫm-ǫ
m-ta à.
33 Yẹso yagnụrụ mǫrǫg-de ụn hun-nẹ. Wụ paksụrụ ụn ka nẹt-wụ nẹ.
Wụ zụpụrụ wụ ụt-tǫ ụn jow-yẹ ụn wụ. Wụ copsụrụ o-jow m-ta. Wụ ci'ụrụ
rem-de ụn wụ ụn ka jow-yo.

---

‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:15 7:15** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o 16*Kap wụ rǫ ụt-tǫ nẹ tǫ m-hǫgẹ à, wụ hǫgẹ.*

§ **Bǫr-ụs ta'yoor:26 7:26** ụt-Girik: Siriya-Pinikiya.

34 Wụ dassụrụ ụr-hi n-Tǫn ǫ shir. Wụ shikụrụ dẹẹn. Wụ zẹẹrụ wụ,
"Ẹphaphatha" ụnze, "Tǫ-ụt ru tiksẹ."
35 Bǫ m-zẹẹ ụn kaanẹ tǫ-ụt tiksụrụ. Rem-ụr ho'osụrụ. Wụ tẹprụrụ ụr-bon
nẹ.
36 Ka da-de nẹ, Yẹso ka'agụrụ yẹ ụnze yẹ jar yẹ rụrẹ nẹt á. Amba bǫ Yẹso
ka'agtẹ yẹ à, yẹ nẹ komo yẹ doorụ m-rwǫr.
37 Yẹ hǫgẹ ka ma-tǫ ụn tǫ-tǫ ụn yẹ à, yẹ bǫpụrụ ụs-nu remen yẹ hyanag
rii-yo ụt-hyat. Yẹ zẹẹrụ, "Wụ nak nǫm ụn kǫ yo ke rii-yo ụr-bon nẹ har
wụ rwǫ'ǫg ka'atǫ-nẹ ụn bẹbẹ-nẹ m-hǫgẹ, yẹ tẹpẹr."

Bǫr-ụs eer

Yẹso rẹẹgtụtẹ hun-nẹ dugu-ụs nass [4,000]
(Mati 15:32-39)

1 Ụn ka hǫ-tǫ nẹ, hun-nẹ doorụ m-mǫrgẹ dẹẹn be-ụr Yẹso. Yẹ kus ụn
rii-yo m-rẹ nẹ komo á. Yẹso agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ,
2 "Kay, ụm hǫgụtẹ 'wǫn-de ụn ka hun-nẹ yẹ, yẹ rewẹ be ụn na hǫ-ụt tet
à, rii-yo m-rẹ yo kus á.
3 Mẹ 'yonsẹ yẹ nẹ, yẹ ji m-mǫka m-mẹr m-mẹr, mẹr a bu yẹ ụn cǫw. Yẹa
wo o-hur á, remen yẹ ken yẹ rwụụntẹ ụr-hew nẹ."
4 Yan-nekẹ-m Yẹso shasụrụ wụ, yẹ zẹẹrụ, "¿Ke nẹ ǫ nẹ a he hoks m-kum
ụt-burǫdi kanẹ o-kǫt tǫ he coks ụn ka hun-nẹ yẹ à?"
5 Yẹso citụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, "¿Burǫdi-ụt re tǫ nǫ rǫttẹ?"
Yẹ zẹẹrụ wụ, "Burǫdi-ụt ta'yoor-tǫ tẹ rǫttẹ."
6 Ka da-de nẹ, Yẹso zẹẹrụ hun-nẹ, she'et n-dak. Bǫ yẹ she'etẹ à, wụ
dẹkụrụ ka burǫdi-ụt ta'yoor-tǫ, wụ nomụrụ Shir ụr-bǫngǫn. Wụ bosrụrụ
tǫ, wụ ya'asụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ heetẹ mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ. Yẹ
heetụrụ yẹ.
7 Yẹ ro ụn jan rẹk-yẹ nẹ hiin. Da-ǫ wụ nomsẹ Shir ụr-bǫngǫn remen yẹ
à, wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ wǫngẹ hun-nẹ ka jan-yẹ tomso. Yẹ
heetụrụ yẹ.
8 Kǫwan wụ rẹẹrụ, wụ ciig. Bǫ yẹ cikstẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kamsụrụ
bos-tǫ kusẹ à. Tǫ shoosụrụ kǫǫr-ụt ta'yoor.
9 Hun-nẹ nẹ yẹ woostẹ dugu-ụs nass [4,000]. Bǫ yẹ komtẹ m-rẹ à, Yẹso
'yonsụrụ yẹ.
10 Ba ụn naas o-da, ka da-de nẹ, wụ cǫwụrụ o-hat ụn yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ nẹ, yẹ haarụ ụn dak-ǫ o-Darmanuta.

Hoob-ǫ ụn hyan ụn hyat-ụt Yẹso
(Mati 12:38-42; 16:1-4)

11 Bǫ **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ Yẹso wǫǫntẹ à, yẹ haarụ be-de ụn wụ. Yẹ taknụ
wụ ụs-cot. Yẹ ro ụn hoob-ǫ wụ nom tǫ ken hyat-tǫ, tǫ yẹ hettẹ m-zẹẹ wụ
rwụụntẹ n-Tǫn shir à. Yẹ ro wụ m-taks.*
12 Bǫ wụ hǫgụtẹ ma-tǫ ụn yẹ à, wụ shikụrụ ụn hur-de ụn wụ dẹẹn. Wụ
zẹẹrụ, "¿Ya-m-mǫka yẹ, ya ụn yo nǫttẹ o-hoob ǫ ụn hyan ụn hyat-tǫ Shir?
Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, mǫ ken sẹngẹ-mǫ ụt-hyat mǫ rǫ kǫn mǫ a he m-kutẹ
ya-m-mǫka yẹ á."†
13 Bǫ wụ rụrụtụ yẹ kaanẹ à, wụ inụrụ. Wụ cǫwụrụ o-hat ụn yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ nẹ. Yẹ pasụrụ ụn de ka jit-de.

---

* **Bǫr-ụs eer:11 8:11** Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bǫr-ụs eer:12 8:12** Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29.

Yist-mǫ ụn Parisa-nẹ
(Mati 16:5-12)

14 Tǫ-ụt ka'ag **yan-nekẹ-m Yẹso** m-nekẹ ụt-burǫdi nẹ. Sẹ ụr-gaan ụn
hǫn-de ụn de de yẹ rǫttẹ n-mẹ o-hat.
15 Yẹ rǫ ụn pas o-mar, Yẹso nakụrụ yẹ ụt-tǫ, wụ zẹẹrụ, “Baks nǫ, nǫ nom
cen ụn **yist**-mǫ ụn **Parisa**-nẹ ụn **yist**-m ko-Gwǫmo **Herẹ** nẹ.”‡
16 Yẹ nǫmụrụ ụt-ma ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ zẹẹrụ, “Wụ ụn rwǫr kaanẹ
remen att ụt-burǫdi á.”
17 Yẹso napụrụ bǫ ụn rii-yo yẹ nǫmẹ ụt-ma à. Wụ zẹẹrụ, “¿Remen ya
nǫttẹ ụn ma-tǫ ụn kǫǫb-de ụt-burǫdi? ¿Nǫ nap ma-tǫ ụm rǫttụ nǫ á? A'a,
¿har m-mǫka nǫ ụn kǫǫb-de m-nap nẹ?
18 ‘Nǫ ụn yish nẹ yẹ o-hyan, ¿Amba nǫ m-hyan á? Nǫ ụt-tǫ nẹ tǫ m-hǫgẹ,
¿Amba nǫ m-hǫgẹ á?’§
19 Nǫ baks á! Da-ǫ ụm bosrẹ hun-nẹ dugu-ụs taan [5,000] burǫdi-ụt taan
à, ka bos-tǫ kusẹ nǫ à, ¿kǫǫr-ụt re tǫ nǫ shoosẹ ụn tǫ?”
Yẹ zẹẹrụ, “Kǫǫr-ụt ǫp-ụt yoor-tǫ.”
20 Wụ zẹẹrụ, “Burǫdi-ụt ta'yoor nẹ tǫ ụm bosrẹ hun-nẹ dugu-ụs nass
[4,000], ka bos-tǫ kusẹ nǫ à, ¿kǫǫr-ụt re tǫ nǫ shoosẹ ụn tǫ?”
Yẹ shasụrụ, yẹ zẹẹrụ, “Kǫǫr-ụt ta'yoor-tǫ.”
21 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Har m-mǫka, nǫ nap á?”

Yẹso upsụtẹ ko-pǫ yish

22 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ haarụ ụn de ken bǫ-de de a m-zẹẹ
o-Besayada à. Bǫ yẹ wootẹ à, hun-nẹ hantụrụ Yẹso, wụ ken ko-pǫ-wụ. Yẹ
kǫnụrụ wụ ụnze wụ ci yish-yẹ ụn wụ kǫ yẹa upsẹ à.
23 Wụ bǫpụrụ wụ o-kom, wụ ruutụrụ wụ n-riib o-bǫ. Bǫ wụ ruutẹ wụ à,
wụ copsụrụ yish-yẹ ụn wụ m-ta. Wụ ci'ụrụ yẹ ụn kom-tǫ ụn wụ. Ka da-de
nẹ, wụ citụrụ ko-pǫ. Wụ zẹẹrụ wụ, “¿O hokstẹ hyan ụn yo ken rii-yo?”
24 Ko-pǫ dassụrụ ụr-hi remen wụ hyenet. Wụ zẹẹrụ, “Mẹ dẹ m-hyan ụn
hun-nẹ buu, ụntụn ụs-'yo ǫ mẹ yẹ m-hyan. Yẹ rǫ m-nekẹ.”
25 Komo Yẹso doorụ ci ụn yish-yẹ ụn wụ. Ká da-de, yish-yẹ ụn wụ upsụrụ.
Wụ hyanụrụ kǫyan cas cas.
26 Ka da-de nẹ, Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nekẹ jo ụn hur-o ru. Wǫ warag o-
Besayada á.”

Bitrus nak Yẹso wụ rǫ Wan-Gwụ
(Mati 16:13-20; Ruka 9:18-21)

27 Yẹso inụrụ kanẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Wụ cǫwụrụ ụn bǫ-tǫ ụn
dak-ǫ ụn riib-ǫ ụn bǫ-ǫ o-Kaseriya o-Pirip. Yẹ ro m-nekẹ ụn cǫw, Yẹso
citụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, “¿Wan wụ nẹ hun-nẹ rǫ m-zẹẹ ụm rǫ?”
28 Yẹ shasụrụ wụ, “Yẹ ken yẹ, yẹ rǫ m-zẹẹ **Yohana** wụ Wa-m-**Yo'os ụn
hun-nẹ m-hǫ**. Wụ a 'yonsẹ be-de m-mar. Yẹ ken yẹ nẹ, yẹ zẹẹrụ **Ẹreja**
wụ. Yẹ ken yẹ zẹẹrụ wan-gaan be-de ụn ya-n-ga-yẹ, **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir**.”*
29 Yẹso citụrụ yẹ, “Nǫ nẹ, ¿Wan wụ nẹ eb nǫ rǫ m-zẹẹ ụm rǫ?”
Bitrus shasụrụ Yẹso, wụ zẹẹrụ, “Wǫ wụ rǫ **Kiristi**, **Wan-Gwụ** wụ Shir
tǫmnẹ à.”†
30 Ka da-de nẹ, Yẹso ka'agụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Nǫ jar nǫ rụr á.”

---

‡ **Bǫr-ụs eer:15 8:15** Hyen komo: Ruka 12:1. § **Bǫr-ụs eer:18 8:18** Hyen komo: Irmi 5:21; Izik 12:2; Mark 4:12. * **Bǫr-ụs eer:28 8:28** Hyen komo: Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. † **Bǫr-ụs eer:29 8:29** Hyen komo: Yoha 6:68-69.

Yẹso rwǫrǫg ụnze mar-mǫ wụ he'ẹ
(Mati 16:21-28; Ruka 9:22-27)

31 Bǫ wụ ka'agtẹ yẹ ụnze yẹ rwǫr ụnze wụ rǫ **Wà-wụ ụn nẹt** á, ka da-de
nẹ, wụ taknụ yẹ m-yoosẹ de ken yoos-de. Wụ zẹẹrụ, "Gaktẹ-mǫ mẹ **Wà-**
wụ ụn nẹt ụm sụ ụr-kǫǫb. Sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn
kǫn-se Shir, ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ, yẹa 'yarag mẹ har yẹa
ho mẹ. Yẹ ho mẹ, hǫ-ụt tet tǫ ụm he m-nǫm ụn saag ụm inụtẹ ụn hǫǫg
nẹ."
32 Yẹso rwǫrụrụ ka ma-tǫ cas cas. Wụ wukẹ tǫ ken tǫ á. Sẹ Bitrus nakụrụ
wụ paksẹ, wụ taknụ Yẹso m-kangsẹ.
33 Bǫ Bitrus kangsẹ wụ à, Yẹso byandụrụ ụs-ajima nẹ. Wụ gwǫtụrụ yẹ
ka yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ, ka da-de nẹ, wụ kangsụrụ Bitrus. Wụ zẹẹrụ,
"Nǫm ja ụn mẹ nẹ, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**. Barag-ụs ru se Shir se á,
se ma-hun se."
34 Ka da-de, Yẹso agnụrụ bụụg-de ụn hun-nẹ yẹ wǫǫn yow yow be-de
ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Komo wụ zẹẹrụ yẹ, "Ụregẹ wụ ken wụ cǫnǫg wụ
warag wan-nekẹ-m re, sẹ wụ shẹ'ẹg hi ụn de ụn wụ komo sẹ wụ zǫngụtẹ
wụ sew **kan**-ǫ ụn wụ, wụ dǫrụ mẹ.‡
35 Remen bǫ ụn wụ cǫnẹ gu ụn hǫǫg-ǫ ụn wụ à wụa taagẹ ụn ǫ, amba
nǫ yẹ ya'asẹ hǫǫg nǫ rem re à, komo remen **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** nǫa kum
hǫǫg-mǫ ba m-ta.§
36 ¿Ya nẹt kumẹ nẹ, wụ kumẹ hǫno o-dak amba wụ taagẹ ụn hǫǫg-mǫ
ụn wụ?
37 ¿Ya nẹt he ya'as ụn Shir remen wụ oot hǫǫg-ǫ ụn wụ?
38 Ụregẹ wụ ken wụ rǫ m-hǫgẹ ụn 'ẹ-m re ụn yo mẹ m-yoos nẹ à, ụn ka
da-ǫ, ǫ hun-nẹ rǫ m-shẹr be-de Shir á, amba sẹ mẹn-ụt jaas-tǫ, ka da-de,
mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** a hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn wụ, mẹ mụụnẹ ụn dak. Man mụụn ụn
sẹps-mǫ o-Tato nẹ mǫssẹ ụn mǫ ụn **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹ yẹ ba m-kụkǫp."

Bǫr-ụs jerǫ

1 Yẹso doorụ yẹ ụt-ma, wụ zẹẹrụ, "Hǫgẹ nǫ! Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, yẹ ken
yẹ be ụn nǫ yẹ mǫrgẹ kanẹ à, rii-yo yẹ meret yẹa hyen gwǫmo-tǫ Shir
rwụụntẹ ụn bẹẹb-de ụn tǫ nẹ."

Yẹso barmụtẹ
(Mati 17:1-13; Ruka 9:28-36)

2 Bǫ rewụtẹ hǫ-ụt cind à, Yẹso dẹkụrụ Bitrus, **Yakubu**, ụn **Yohana** nẹ.
Yẹ dǫrụrụ wụ har n-tǫn o-haag. Kanẹ ụn hǫn-de ụn yẹ. Kaanẹ wụ barmẹ
ụn yish-yẹ ụn yẹ.
3 Cǫp-tǫ ụn wụ wargụrụ ụt-pus tǫ puu. Tǫ ma'asụrụ kyarkyar. Yatt wan
hoks ụn so'os ụt-gund tǫ ụn wụ kanẹ bǫ cǫp-tǫ ụn wụ nǫmẹ o-mǫk á.
4 Yẹ hyanụrụ **Ẹreja** ụn **Mosa** yẹ mersẹ à, yẹ rwụụntẹ be-ụr Yẹso. Yẹ rǫ
ụn tẹp ụn Yẹso nẹ.
5 Bitrus zẹẹrụ Yẹso, "Wa-ụs-Nap, bǫ a kanẹ à, nǫng ụr-bon tẹ nomụ nǫ
dẹpi-ụt tet: wǫ ụr-gaan, **Mosa** ụr-gaan, **Ẹreja** ụr-gaan."
6 Bitrus ụn zẹẹ kaanẹ remen wụ ụn yẹ ka yoor-yẹ nẹ **yan-nekẹ-m Yẹso**,
gyẹr-o rẹẹg yẹ dẹẹn har yẹ hoks m-nap ụn yo m-zẹẹ á.

---

‡ **Bǫr-ụs eer:34 8:34** Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bǫr-ụs eer:35 8:35** Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26.

7 Yẹ ro kanẹ, ǫ ken ke'entẹ-ǫ kawnụrụ, ǫ hǫkkụrụ ụr-hǫ. Yẹ hǫgụrụ cǫr
n-Tǫn shir. Ǫ zee, “Wà re wụ ka wụ ụm cǫnẹ à. Raks nǫ ụt-tǫ, nǫ hǫgẹ
wụ.”*†
8 Bǫ ụn gyẹp-ǫ ụn yish, yẹ gwǫtụrụ, yẹ 'wǫs Yẹso ụn hǫn-de ụn wụ mǫssẹ
ụn yẹ nẹ. Yẹ hyan yẹ ka á.
9 Yẹ rǫ m-kergenẹ n-tǫn o-haag, wụ ka'agụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ jar
nǫ rụrẹ nẹt rii-yo nǫ hyanẹ á. Sẹ mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, da-ǫ mẹ inẹ be-de
ụn margan-nẹ, ka da-de nẹ, nǫ he rwǫr ụn rii-yo nǫ hyanẹ à.”
10 Yẹ dǫrụrụ ma-tǫ ụn wụ, amba yẹ ma'asụrụ ụs-acitnẹ ụn hi ụn de ụn
yẹ, yẹ zẹẹrụ, “Sẹ da-ǫ wụ ‘inẹ be-de ụn margan-nẹ’ ¿Re ǫ nǫ hyanẹ ka
ma-tǫ?”
11 Ka da-de nẹ, yẹ citụrụ Yẹso. Yẹ zẹẹrụ, “¿Remen yan ǫ yan-Yoos-de ụn
karamsa-o **Mosa** zettẹ se **Ẹreja** wụ mersẹ à, sẹ wụ musuntẹ, ka da-de nẹ,
Shir tǫmǫntẹ **KiristiWan-Gwụ**?”‡
12-13 Yẹso shasụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Nip-ǫ, a gẹnẹg be-de ụn Ma-tǫ Shir
ụnze sẹ **Ẹreja** heesụntẹ wụ ja'assẹ kǫyan, ka da-de nẹ, **Kiristi** haanụrụ.
Rǫ gensẹ tomso ụnze hun-nẹ a nomụ wụ kap rii-yo yẹ cǫnẹ à. Ka nẹt-wụ
a tanẹ ụn jin-ụr **Ẹreja** à, wụ be'estẹ nẹ wụ heesụntẹ. Bǫ ụn rii-yo a gẹnẹ
ụnze a nomụ wụ yo à, tǫ, bǫ ụn haan-mǫ ụn wụ a nomụrụ wụ yo. **Wà-wụ
ụn nẹt**, wụ Shir he m-tǫmǫn ụn jim-ụr **Ẹreja** à, a genestẹ ụnze wụa sụ
ụr-kǫǫb dẹẹn be-de ụn hun-nẹ, yẹa yo'og wụ.”

Yẹso ruutẹ ko-ya-ụt-kǫt
ụn hi-de ụn wà
(Mati 17:14-20; Ruka 9:37-43a)

14 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ nẹn tet, bǫ yẹ kergentẹ o-haag à, yẹ
mụụnụrụ. Yẹ 'wǫssụrụ hun-nẹ dẹẹn hwǫǫg ká yẹ yẹ yagẹ à n-tẹtẹ. Ma-ụt
sụnụrụ yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** ụn yẹ nẹ.
15 Bǫ mǫǫr-tǫ ụn ka hun-nẹ yẹ hyambụtẹ Yẹso à, yẹ bǫpụrụ ụs-nu. Yẹ
sǫmnụrụ ụs-rek ụs-rek. Yẹ gassụrụ wụ.
16 Wụ citụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ zẹẹrụ, “¿Yan gǫn ma-tǫ sụnụ nǫ
ụn ka hun-nẹ yẹ nẹ?”
17-18 Sẹ wụ ken nẹt-wụ n-mẹ ụn ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ yẹ wụ shasụrụ.
Wụ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos, mẹ ka hantẹ wà re wan-campǫ wụ ko-**ya-ụt-kǫt**
da'ẹ ụr-hi à. Yẹ wẹnẹg wụ tẹp. Myet da-ǫ yẹ daanụ wụ, wụ ma'asụrụ
m-hyẹ n-dak, nu-ǫ ụn wụ ma'asụrụ ụn ru ụt-kǫp. Wụ ma'asụrụ ụn ti ụn
yin, wụ hụ'ụsụrụ gaw. Ụm heettẹ wụ be-de ụn yan-nekẹ-m ru yẹ ruut ka
ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ. Yẹ hoks á.”
19 Yẹso zẹẹrụ ka hun-nẹ yẹ kap. “Nǫ ya-m-mǫka, yan-kǫǫb-de m-shẹr be
ụn de! ¿Sẹ da ụn ke ǫ ụm he m-ma'as ụn nǫ nẹ? ¿Ụm dụngụntẹ ụn nǫ nẹ,
har nǫ bụpt ma-ụt re? Nǫ dẹ, hantụ mẹ nǫ wà.”
20 Ka da-de, yẹ hantụrụ wụ wà, wan-campǫ. Bǫ ko-**ya-ụt-kǫt** hyentẹ
Yẹso à, wụ 'yonsụrụ o-zụngǫ ụn hi-de ụn wà. Wụr-ǫ ụn wà argụrụ ụs-zap.
Wụ hyẹẹrụ n-dak. Wụ ma'asụrụ ụt-byorkẹ. Nu-ǫ ụn wụ ro ụn ru ụt-kǫp.
21 Yẹso citụrụ tato-ǫ ụn wụ, Yẹso zẹẹrụ, “¿Da ụn ke ǫ nẹ ka rem-se kumu
wụ?”
Tato-o shasụrụ, “Cin wụ ro rẹk-wụ.
22 Kǫyanda sẹ wụ ma'astẹ wụ m-jorbẹ n-mẹ o-ra, m-hǫ nẹ remen wụ
hoot wụ. Ụregẹ wǫa hoks, o hǫgẹ 'wǫn ụn tẹ, o gu tẹ.”

---

* **Bǫr-ụs jerǫ:7 9:2-7** Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bǫr-ụs jerǫ:7 9:7** Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:11 9:11** Hyen komo: Mara 4:5; Mati 11:14.

23 Yẹso zẹẹrụ, “¿‘Ụregẹ wǫa hoks’? Kǫ yo ke rii-yo yo m-nǫmẹ yo be-de
wụ shẹrẹ be ụn de à.”
24 Ụn ra ǫ, wụ hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ 'yonsụrụ cǫr-ǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ,
“Ụm dẹk Ma-tǫ Shir. Amba mẹ bo'os á. Gu mẹ bǫ hur-ụr ụn de a wongẹ
be-ụt yoor á.”
25 Yẹso hyanụrụ hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ m-mǫnd be-de ụn wụ. Wụ hurụrụ ka
ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ ụt-gaag. Yẹso zẹẹrụ, “Ka ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ, wụ wẹnẹ wà
wan-campǫ tẹp m-hǫgẹ nẹ à, ru be-de ụn kà wà-wụ. Wǫ jar do wụ m-da
á.”
26 Bǫ wụ hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ doorụ wụ m-da ụs-kan ụs-kan. Wụr-ǫ ụn
wà argụrụ ụs-zap dẹẹn. Ka da-de, ko-**ya-ụt-kǫt** ruurụ. Wà wargụrụ ụntụn
ko-margan. Yẹ ka yẹ ro kanẹ à, yẹ zẹẹrụ, “Ay, wà merestẹ. Wụ kus ụn
hǫǫg nẹ á.”
27 Yẹso tabbụrụ o-kom. Wụ bǫpụrụ wà. Yẹso 'yonsụrụ wụ. Wà ẹsụrụ gẹ.
28 Bǫ Yẹso tụwtẹ o-hur à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ paksẹ. Yẹ zẹẹrụ,
“Tǫ, ¿re ǫ nǫmẹ tẹ hokstẹ ruut ụn ka ko-**ya-ụt-kǫt**-wụ á, o ruuttẹ wụ?”
29 Wụ shasụrụ yẹ, “Gǫn ka rem-se se rǫ m-ru á, sẹ mǫssẹ ụn kǫn-se ụn
Shir nẹ.”

Yẹso doog m-rwǫr ụnze
mar-mǫ wụ he'ẹ
(Mati 17:22-23; Ruka 9:43b-45)

30 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ ruurụ kanẹ. Yẹ argụndụrụ dak-ǫ
o-Gariri. Yẹso nẹ wụ cǫn nẹt nep á.
31 Wụ ro ụn yoosẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “**Wà-wụ ụn**
nẹt, a ya'as wụ ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-tǫ ụn wụ. Yẹa ho wụ. Yẹ ho wụ,
wụ taase hǫ-ụt tet, wụ inụrụ ụn hǫǫg nẹ.”
32 Yan-nekẹ-m Yẹso yẹ nap ka ma-tǫ á. Yẹ cit wụ nẹ á. Yẹ ro o-gyẹr yẹ
cit wụ.

Cǫw-yo ụn kum ụt-gǫs
(Mati 18:1-5; Ruka 9:46-48)

33 Yẹ wǫǫnụrụ ụn bǫ-ǫ o-Kapanahum. Yẹ cǫwụrụ o-hur. Bǫ yẹ tụwtẹ o-
hur à, Yẹso citụrụ yẹ ka yẹ ro be-de ụn wụ à. Wụ zẹẹrụ, “¿Ya nǫmẹ ma-ụt
sụnụtụ nǫ ụn cǫw?”
34 Yẹ rẹsụrụ tẹk remen ka ma-tǫ yẹ rottẹ ụn cǫw à, ụnze kǫ wan wụ rǫ
sẹk-wụ be-de ụn yẹ.§
35 Wụ she'etụrụ. Wụ agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹn ǫp ụn yoor. Yẹ
hyoknụrụ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫwan wụ cǫnẹ wụ warag sẹk-wụ, sẹ wụ muuttẹ
hi ụn de ụn wụ ụntụn rẹk-wụ, wụ nomẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ m-gụw.”*
36 Ka da-de nẹ, Yẹso dẹknụrụ wà rẹk-wụ, wụ ẹssụrụ wụ n-tẹtẹ ǫ ụn yẹ.
Wụ gamtụrụ wụ. Yẹso zẹẹrụ yẹ,
37 “Kap wụ gǫksẹ wà rẹk-wụ ụntụn wụ ka rem re à, mẹ wụ gǫksẹ. Wụ
gǫksẹ mẹ à, mẹ wụ gǫksẹ ụn hǫn-de á. Wụ tǫmnẹ mẹ à, wụ wụ gǫksẹ.”†

Nẹt-wụ yagẹ na á wụ ma na wụ
(Ruka 9:49-50)

---

§ **Bǫr-ụs jerǫ:34 9:34** Hyen komo: Ruka 22:24. * **Bǫr-ụs jerǫ:35 9:35** Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. † **Bǫr-ụs jerǫ:37 9:37** Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

38 **Yohana** zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, tẹ hyanag wụ ken wụ rǫ ụn ruutẹ ụn
hun-nẹ ko-**ya-ụt-kǫt**, wụ rǫ ụn tan ụn jin ụn du. Tẹ wẹnụrụ wụ remen wụ
rǫ mǫssẹ ụn na nẹ á.”
39 Yẹso zẹẹrụ, “Nǫ wẹn wụ á. Yatt-wụ he nǫm ụt-hyat ụn bẹẹb ụn de, ka
da-de nẹ, wụ tenet mẹ komo ụn jin-ụr yǫ-de á.
40 Ay, kap wụ yagẹ na á, wụ ma na wụ.‡
41 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, wụ ya'ẹ nǫ hǫ-mǫ m-swǫ à, remen nǫ yẹ ma
Kiristi yẹ à, wụa sabrẹ be-de Shir á.”§

A yagẹ ụt-ba'as
(Mati 18:6-9; Ruka 17:1-2)

42 Yẹso doorụ yẹ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ, “Ka yakar-yẹ, ya-m-shẹr ụn mẹ, wụ
rwǫ'ẹ wan-gaan be-de ụn yẹ, m-ba'asẹ ụn cǫw-yo Shir à, jiishtẹ a gegụ wụ
ta'ar-ǫ ụr-na ụn gẹks-de ụn wụ, a jorbẹ wụ n-mẹ m-sa.
43-44 Ụregẹ kom-o ru rǫ wǫ m-hantẹ **ụr-ba'as**, kups ǫ o jorẹ. Jiishtẹ o
kum hǫǫg-ǫ ụn ba m-ta kom-o gaan, ǫttẹ a jorbẹ wǫ n-mẹ den-ǫ o-ra kom-
ụt yoor à, ra-ǫ ba m-ryomsẹ.*
45-46 Ụregẹ nẹ na-o ru rǫ wǫ m-hantẹ **ụr-ba'as**, kups ǫ. O mụụn be-de ụn
kum ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta na-o gaan, ǫttẹ a jorbẹ wǫ den-ǫ o-ra na-ụs yoor
à, be-de ra-ǫ ba m-ryomsẹ.
47 Tomso ụregẹ yish ụn du rǫ wǫ m-hantẹ **ụr-ba'as**, hụs de. Jiishtẹ o tụw
be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir yish-ụr gaan, ǫttẹ a jorbẹ wǫ den-ǫ o-ra yish yoor
à, ra-ǫ ba m-ryomsẹ.†
48 Be-de, ‘Zwǫ rǫ m-mar à, komo ra-o rǫ m-ryomsẹ á.’‡
49 O-ra ǫ, a he so'os ụn hur-de ụn kǫwan bǫ a m-ja'as ụn rii n-tẹ m-pǫr
à.
50 “Pǫr-m rǫ ụr-bon nẹ, amba mǫ taagẹ m-rẹrẹm, ¿ụn yan a hettẹ mǫ
m-ja'as mǫ nomot m-rẹrẹm? Warag nǫ ụntụn m-pǫr, nǫ she'et ba ụt-ween
ụn ǫr nǫ nẹ.”§

Bǫr-ụs ǫp

Ne'a-wụ ụn gǫrmǫ, wụ rǫ ne'a
(Mati 19:1-12; Ruka 16:18)

1 Yẹso inụrụ ụn ká dak-ǫ, wụ cǫwụrụ ụn dak-ǫ o-Judiya, ka da-de wụ
passụrụ Rǫǫg-ǫ o-Joda. Komo mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ doorụ m-go'onẹ be-de
ụn wụ. Wụ doorụ yẹ m-yoosẹ bǫ wụ wẹtẹ m-nǫm à.
2 Yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ haanụrụ be-de ụn wụ remen yẹ takstẹ́ wụ, kǫ wụa
ba'asẹ be-de Shir à. Yẹ citụrụ wụ, “¿Depetẹ campǫ wụ ho'os ne'a ụn wụ?”
3 Yẹso shasụrụ yẹ, “¿Ya **Mosa** zẹẹ nǫ?”
4 Yẹ zẹẹrụ, “**Mosa** ya'ag tẹ o-cǫw a gen takụrda-ǫ ụn caas ụt-ge, a ho'os
ne'a.”*
5 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Cikt ụn nǫ de rwǫ'ẹ wụ genetụ nǫ kà **karamsa**-ǫ.
6 Cin da-ǫ Shir nǫmẹ kǫyan à, ‘Wụ nǫmǫg hun-nẹ campǫ ụn ne'a nẹ.’†

---

‡ **Bǫr-ụs jerǫ:40 9:40** Hyen komo: Mati 12:30; Ruka 11:23. § **Bǫr-ụs jerǫ:41 9:41** Hyen komo: Mati 10:42. * **Bǫr-ụs jerǫ:43-44 9:43-44** Hyen komo: Mati 5:30. † **Bǫr-ụs jerǫ:47 9:47** Hyen komo: Mati 5:29. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:48 9:48** Hyen komo: Isha 66:24. § **Bǫr-ụs jerǫ:50 9:50** Hyen komo: Mati 5:13; Ruka 14:34-35. * **Bǫr-ụs ǫp:4 10:4** Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. † **Bǫr-ụs ǫp:6 10:6** Hyen komo: Taka 1:27; 5:2.

7 Cin da wụ nomtẹ na kaanẹ à, ‘Campǫ a yagẹ tato ụn wụ ụn inu ụn wụ
nẹ remen wụ she'ettẹ́ ụn ne'a ụn wụ nẹ.
8 Yẹ, yoor-yẹ waragtẹ ụntụn wan-gaan’‡ campǫ ụn ne'a ụn wụ nẹ, yanze
ụn hǫn ụn hǫn á. Yẹa ma'as hun-nẹ gaan.
9 Ge-tǫ Shir geksẹ à, taasụ nẹt, wụ caas tǫ á.”
10 Bǫ Yẹso komtẹ ụt-ma ụn **Parisa**-nẹ nẹ à, wụ ji'irụ o-hur ụn yan-nekẹ-
mǫ ụn wụ nẹ. Bǫ yẹ wootẹ o-hur à, komo yẹ doorụ wụ m-cit ụn ka ma-tǫ.
11 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫwan wụ ho'osẹ ne'a ụn wụ, wụ gaarụ ne'a hǫr-wụ,
ás-ǫ wụ rǫttẹ ụn ka ne'a-wụ nẹ, remen ne'a ụn wụ wụ á.
12 Tomso nẹ ne'a-wụ ho'osẹ campǫ ụn wụ à, wụ gaarụ campǫ hǫr-wụ,
ás-ǫ wụ rǫttẹ ụn ka campǫ-wụ nẹ, remen campǫ ụn wụ wụ á.”§

Yẹso hụụtẹ yakar nu-ǫ ụr-bon
(Mati 19:13-15; Ruka 18:15-17)

13 Yẹ ken yẹ hantụrụ Yẹso yakar rẹk-yẹ remen wụ ci'it yẹ. Yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ kangsụrụ yẹ.
14 Bǫ Yẹso hyentẹ à, ryaab-ụs rẹẹrụ wụ. Wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ,
“Yagẹ nǫ yakar rẹk-yẹ yẹ haantẹ be ụn de. Nǫ wẹn yẹ á. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ
remen **Gwǫmo-tǫ Shir** tǫ rǫ be-de ụn ka yẹ rǫ ụntụn yakar rẹk-yẹ à.
15 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, wụ yagẹ ya'as ụn gwǫmo-tǫ Shir hur-de ụn wụ
bǫ wà rẹk-wụ rǫ m-ya'as à, wụ á tụw ụn tǫ á.”*
16 Bǫ Yẹso komtẹ yẹ m-rụrẹ kaanẹ à, wụ gamtụrụ ka yakar-yẹ. Wụ hụụrụ
yẹ nu-ǫ ụr-bon.

Ma-tǫ ụn wa-o-kwụm
(Mati 19:16-30; Ruka 18:18-30)

17 Bǫ Yẹso hụụtẹ yakar nu-ǫ ụr-bon à, wụ inụrụ, wụ rwụụnụrụ ụn cǫw.
Wụ ken nẹt-wụ hyambụrụ wụ. Wụ teerụrụ o-rek. Wụ kwụktụrụ ụn co
Yẹso, wụ citụrụ Yẹso. Wụ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos, wan-mẹn-ụt pus-tǫ, ¿re ụm
he m-nǫm ụm kumut hǫǫg-ǫ ba m-ta?”
18 Yẹso citụrụ wụ eb ụn wụ, wụ zẹẹrụ, “¿Remen ya ụn ǫ o zettụ mẹ
wan-mẹn-ụt pus-tǫ? Wan-mẹn-ụt pus-tǫ rǫ kǫn á, sẹ Shir ụn hǫn-de ụn
wụ.
19 O nepsẹ rii-yo Shir zee à: ‘Wǫ hǫ nẹt á. Wǫ hǫǫb ne'a-wụ ụn nẹt á,
ne'a nẹ wụ hǫǫb campǫ wụ ụn nẹt á. Wǫ hiw ụr-hyow á. Wǫ nǫm swǫ-se
ụt-bǫ á. Wǫ rẹ ra-o ǫr ru á, 'ya tato ru ụt-gǫs ụn inu ru nẹ.’† ”
20 Ka nẹt-wụ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos, ụm dǫrụtẹ tǫ ka kap cin da-ǫ ụm ro'ẹ
wà à.”
21 Yẹso gwǫtụrụ ka nẹt-wụ, ka nẹt-wụ napụrụ ụnze Yẹso wastẹ ụn wụ
nẹ. Yẹso zẹẹrụ wụ, “Amba rii gaan yo o taagẹ. Nekẹ o beeb rii-yo o rǫttẹ
à, o ya'as kǫǫb-nẹ yẹ rǫttẹ rii á ka hwǫr-yẹ. Wǫa kum ụr-'yons n-Tǫn shir.
Ka da-de nẹ, o mụụn, o dǫrụ mẹ.”
22 Bǫ wụ hǫgụtẹ kaanẹ à, wụ hǫgẹ m-rẹrẹm á kǫ hiin. Wụ nekụrụ mẹn-ụt
rǫ m-tụk remen wụ wa-o-kwụm-wụ dẹẹn.
23 Yẹso gụtrụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Rem rǫ kǫn ko-ya-o-
kwụm-wụ tụwụt be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir.”
24 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ hyanụrụ hyat-tǫ ụn ka ma-tǫ. Komo Yẹso doorụ
yẹ m-zẹẹ, “Ụm hyanag cǫw ụn gwǫmo-tǫ Shir rǫ ụn rem nẹ.

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp:8 10:7-8** Hyen komo: Taka 2:24. § **Bǫr-ụs ǫp:12 10:12** Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11. * **Bǫr-ụs ǫp:15 10:15** Hyen komo: Mati 18:3. † **Bǫr-ụs ǫp:19 10:19** Hyen komo: Rwụụ 20:12-16; Kara 5:16-20.

25 Jiishtẹ a zee dorom-yo cụw ụn ish-ǫ o-bẹr, ǫttẹ a zee wa-o-kwụm-wụ
cụw be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir à.”
26 Yẹ bǫpụrụ ụs-nu dẹẹn. Yẹ zẹẹrụ wụ, “Ụregẹ ka ǫ, ¿wa he kum ụn
gwụ?”
27 Yẹso gwǫtụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, “Be-de ụn hun-nẹ a nomẹ á. Amba be-de
Shir, yatt-yo kwangẹ Shir á.”
28 Bitrus taknụ wụ m-zẹẹ, “Gwǫt, tẹ ka jorẹ kǫ yo ke rii-yo, tẹ dǫrụtẹ
wǫ.”
29-30 Yẹso zẹẹrụ, “Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, nẹt-wụ yagẹ hur-ǫ ụn wụ à, kǫ ǫr
ụn wụ nẹ, kǫ inu ụn wụ, kǫ tato ụn wụ, kǫ yakar, kǫ ụt-kat, rem re, tomso
remen **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ Shir, wụa kum gǫn ka rem-se har o-zungu ụn
ka da-ǫ m-mǫka. Ka ǫ nẹ tomso o-nip wụa kum ụt-hur ụn ǫr ụn wụ nẹ
nẹ ụn inu ụn wụ nẹ nẹ ụn yakar nẹ ụt-kat nẹ. Amba wụa kum se mǫssẹ
o-rangẹ nẹ. Da-ǫ rǫǫnẹ nẹ à, wụa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta.
31 Hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ caari-nẹ à, yẹa waragsẹ rẹk-yẹ. Rẹk-yẹ komo warag
caari-nẹ.”‡

Yẹso ja'astẹ m-rwǫr ụnze
mar-mǫ wụ he'ẹ
(Mati 20:17-19; Ruka 18:31-34)

32 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ ro m-ha ụn bǫ-ǫ o-Urusharima.
Yẹso ro o-co, ụn cǫw yẹ ro wụ m-dǫrẹ bi. Yẹ hyanag hyat-tǫ ụn nekẹ-mǫ
ụn wụ o-Urusharima. Yẹ ken yẹ nẹ yẹ rǫǫnẹ ụn jim à, gyẹr-o rẹẹrụ yẹ. Wụ
doorụ koos ụn ka ǫp ụn yoor-yẹ komo. Wụ taknụ yẹ m-rụrẹ ụn rii-yo he
wụ m-kum à.
33 Wụ zẹẹrụ hǫgụ nǫ, “A ka m-ha o-Urusharima. Mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, wụ
ken nẹt-wụ a ya'as mẹ ụn kom-tǫ ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yan-
Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ. Yẹ ya'astẹ mẹ ụn kom-tǫ ụn hamat-nẹ yẹ
rumsẹ ụt-gwǫmo à, yẹa piishẹ mẹ ma-tǫ wǫǫ m-mar à, yẹ ho mẹ.
34 Yẹa nomo mẹ ụr-ar, yẹ copsụ mẹ m-ta, yẹ bu mẹ ụs-sǫrǫg, yẹ ho mẹ.
A nomẹ hǫ-ụt tet, man inẹ ụn hǫǫg nẹ.”

Kǫn-ụs yakar Zẹbẹdi
(Mati 20:20-28)

35 Yakar Zẹbẹdi, **Yakubu** nẹ, ụn **Yohana**, yẹ hyoknụrụ be-ụr Yẹso. Yẹ
zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, tẹ cǫnǫg o nomụ tẹ ụr-hǫ.”
36 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Ya nǫ cǫnẹ ụm nomụ nǫ?”
37 Yẹ shasụrụ, “Tẹ cǫnǫg, a sagbẹ wǫ ụt-gwǫmo, ụn hǫ-de ụn sẹps-m ru,
o dek tẹ, wan-gaan she'et ụn kom-o ru ǫ ụr-rẹ, wan-gaan she'et ụn kom-ǫ
ụr-kwanta.”
38 Ka da-de nẹ, Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ nap rii-yo nǫ kǫnẹ á. ¿Nǫa hoks swǫ
ụr-kǫǫb bǫ ụm he de m-swǫ?”§
39 Yẹ zẹẹrụ yẹa hoks. Yẹso zẹẹrụ, “Nǫa sụ ụr-kǫǫb, bǫ mẹ de m-swǫ à. A
yo'os nǫ bǫ a he mẹ m-yo'os à.
40 Amba she'et-de ụn rẹ ụn de kǫ kwanta ụn de mẹ wụ rǫ wan-gwǫmo-tǫ
m-'ya á. Shir wụ zǫngẹ ka be-tǫ, remen ká yẹ wụ daagẹ à.”
41 Bǫ yẹ ka nẹn ǫp-yẹ hǫgụtẹ yo **Yakubu** nẹ ụn **Yohana** kǫnẹ à, ryaab-ụs
rẹẹrụ yẹ.
42 Yẹso agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ nak yẹ a nepsẹ
ụn gwǫmo-tǫ ụn tǫ ken dak-tǫ nẹ à, yẹ rǫ ụn kutẹ ụn hun-nẹ ụr-bẹẹb.

‡ **Bǫr-ụs ǫp:31 10:31** Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. § **Bǫr-ụs ǫp:38 10:38** Hyen komo: Ruka 12:50.

43 Amba nǫ, a nom kaanẹ ụn nǫ nẹ á. Kap wụ cǫnẹ wụ nom ụt-gǫs be
ụn nǫ à, sẹ wụ waragtẹ ko-gụw nǫ.*
44 Nẹt-wụ cǫnẹ tomso wụ nom ko-Gwǫmo nǫ à, wụa nomẹ kǫ wụ ke
nẹt-wụ m-gụw.†
45 Mẹ ụn zẹẹ yo ka remen, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, mẹ ụn haan remen a
nomụtụ́ mẹ m-gụw á. Mẹ ụn haan ụm nomụtẹ́ hun-nẹ m-gụw, tomso ụm
ya'as hǫǫg re remen ụm rurut hun-nẹ dẹẹn.”

Bartimawus ko-pǫ
(Mati 20:29-34; Ruka 18:35-43)

46 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ cǫwụrụ ụn bǫ-ǫ o-Jeriko. Yẹ ro
m-ru o-Jeriko ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ mǫssẹ ụn mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ nẹ.
Wụ ken ko-pǫ-wụ, wa ụs-kǫn, a wụ m-zẹẹ Bartimawus (wà Timawus) wụ
ro tara n-riib ụn cǫw.
47 Bǫ wụ hǫgụtẹ Yẹso ko-ya-o-Nazaret-wụ à, wụ taknụ 'yons ụs-cǫr. Wụ
zẹẹrụ, “Yẹso, wà **Dawuda**, hyan 'wǫn ụn de, o gu mẹ!”
48 Yẹ ken yẹ dẹẹn yẹ kangsụrụ wụ, yẹ zẹẹrụ wụ, “Rẹs temb!”
Amba wụ doorụ 'yons ụs-cǫr dẹẹn. Wụ zẹẹrụ, “Yẹso, wà **Dawuda**, hyan
'wǫn ụn de, o gu mẹ!”
49 Bǫ Yẹso hǫgẹ wụ à, wụ ẹsụrụ. Wụ zẹẹrụ hun-nẹ, “Agan nǫ wụ.”
Yẹ agnụrụ ko-pǫ. Yẹ zẹẹrụ wụ, “Ho'os hur ụn du sak. Wụ rǫ wǫ ụs-eeg.”
50 Bǫ wụ hǫgụtẹ Yẹso agbụtẹ wụ à, wụ jorụrụ gund-ǫ ụn wụ, wụ inụrụ
kagat, wụ nekụrụ be-ụr Yẹso.
51 Yẹso zẹẹrụ wụ, “¿Ya o cǫnẹ ụm nomụ wǫ?”
Ka ko-pǫ-wụ zẹẹrụ, “Wan-yoos ụn de, ụm cǫnǫg o-hyan.”
52 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ka ǫ. Inẹ o nekẹ nekẹ-m ru. Shẹr-m ru upsụtụ wǫ
yish ru.” Ba ụn naas o-da, wụ hyanụrụ cas cas. Wụ dǫrụrụ Yẹso ụn cǫw.
Yẹ arguụrụ m-nekẹ.

Bǫr-ụs ǫp o-gaan

Yan-bǫ-ǫ o-Urusharima barkụtẹ Yẹso
(Mati 21:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

1 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ, yẹ hyoknụrụ yow yow o-Urusharima
nẹ be-de ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**. Ụn co hiin tǫ ken bǫ-tǫ ụt-rẹk-
tǫ ro kánẹ: o-gaan o-Bapaji, o-gaan o-Betanya. Ka da-de nẹ, Yẹso tǫmụrụ
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹn yoor.
2 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Wǫbẹ nǫ ụn ka bǫ-de rǫ o-co à, nǫ tụw be-de ụn yẹ. Da-ǫ
nǫ tụwẹ, nǫ 'wǫs wà-yo o-janka yo a cẹtẹ m-da á. Yo rǫ gego. Nǫ ussụndụ
mẹ yo, nǫ hantụ mẹ.
3 Kowa citụ nǫ, ‘¿Ya nǫttẹ m-us ụn ka janka-yo?’ Nǫ zee, ‘Gǫs-wụ tẹ, wụ
zee wụ cǫnǫg yo. Wụa mụụntụssẹ yo m-mǫka m-mǫka.’ ”
4 Ka da-de nẹ, yẹ arguụrụ m-nekẹ. Bǫ yẹ 'wǫstẹ yo à, yẹ ussụnụrụ yo.
5 Da-ǫ yẹ ro yo m-us à, ka hun-nẹ yẹ ro kanẹ gẹ à, yẹ citụrụ, “¿Remen
ya nǫ usstẹ ka wà-yo o-janka yo?”
6 Yan-nekẹ-m Yẹso rụrụ yẹ bǫ Yẹso zee yẹ à. Hun-nẹ zẹẹrụ yẹ, “Tǫ, aragbụ
nǫ.” Yẹ arguụrụ.
7 Yẹ hantụrụ Yẹso ka janka-yo. Yẹ ussụrụ gund-tǫ ụn yẹ. Yẹ neksụrụ
n-tǫn o-janka. Ka da-de nẹ, Yẹso daarụ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp:43 10:42-43** Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bǫr-ụs ǫp:44 10:43-44** Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

8 Hun-nẹ dẹẹn yẹ neksụrụ gund-tǫ ụn yẹ ụn cǫw. Yẹ ken yẹ nẹ yẹ kaarụ
ụt-wa n-riib o-cǫw. Yẹ zẹẹrụ m-neks ụn cǫw.
9 Ụn yẹ rǫ o-co à, ụn yẹ rǫ ụn jim nẹ à, kap yẹ ma'asụrụ ụs-guuda zak-
o-zak. Yẹ m-zẹẹ,
“A bǫmǫg Shir!”*

“A bụm nǫ ka wụ haanẹ ụn bẹẹb-ụr Yawe à.
A bụm nǫ wụ!”†

10 “Shir 'ye o-kwụm be-de ụn haan-mǫ ụn gwǫmo-ụt **Dawuda** tat na.”

“A bụm nǫ Shir n-Tǫn!”
11 Yẹso cǫwụrụ o-Urusharima. Bǫ wụ wǫǫntẹ à, wụ cǫwụrụ ụn **Pyo-ǫ Shir** ǫ rǫ ụn ka bǫ-ǫ à. Ka da-de nẹ, wụ gụtrụrụ kǫ yo ke rii-yo. Wụ hyanụrụ hǫ-ụr teestẹ, wụ ruurụ o-Urusharima, wụ nekụrụ o-Betanya mǫssẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ ǫp ụn nẹn yoor.

Ma-tǫ o-rum
(Mati 21:18-19)
12 Ish gasụrụ, yẹ ruurụ o-Betanya. Yẹ ro m-mụụn o-Urusharima, Yẹso
hǫgụrụ mẹr.
13 Wụ gụt, wụ 'wǫs rum-yo ka ụt-wa nẹ. Wụ hessụrụ, wụ haarụ yo m-
gwǫt kǫ yo makt à. Bǫ wụ wǫǫbụtẹ be-de ụn yo à, wụ 'wǫs rii á, sẹ ụt-wa
remen da-ǫ ụn mat-de ụt-rum ǫ ụn go nǫm á.
14 Yẹso zẹẹrụ ka rum-yo, “Wǫa do m-mat ụt-rum har hun-nẹ reet tǫ á.”
Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ hǫgụrụ bǫ wụ zẹẹ yo à.

Yẹso ruutẹ yan-naas ụn Pyo-ǫ Shir
(Mati 21:12-17; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)
15 Yẹso wǫǫnụrụ o-Urusharima. Wụ wǫǫn, wụ doorụ m-cǫw ụn **Pyo-ǫ Shir**. Bǫ wụ tụwtẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à, wụ 'wǫssụrụ ya-ụt-baab yẹ ka ụn ya-
m-ǫ nẹ. Wụ taknụ yansẹ ụn yẹ ụs-sǫrǫg ụs-sǫrǫg. Wụ wagarsụrụ saw-tǫ
ụt-sak ụn yan-shas-ǫ ụn hwǫr nẹ ụn dẹẹg-tǫ ụn ya-ụt-baab tǫ ụn tantabara
nẹ.
16 Hun-nẹ yẹ ro m-ma'as m-caatụnẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** ụs-saw nẹ à, wụ zẹẹrụ
yẹ, “Nǫ do m-caatụnẹ á.”
17 Ka da-de nẹ, wụ yoosụrụ hun-nẹ, wụ zẹẹrụ yẹ, “A gẹnẹg tǫ ka ma-tǫ
be-de ụn Ma-tǫ Shir. Shir zẹẹg,
“ ‘Hur-o re ǫ warag hur-ǫ ụs-kǫn
be-de ụn baag-ǫ ụn hun-nẹ kap yẹ he mẹ ụs-kǫn à.’‡
Nǫ muuttẹ ǫ nẹ hur-ǫ ụn hyow-nẹ.”
18 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ,
da-ǫ yẹ hǫgẹ kaanẹ à, yẹ hǫǫbụrụ o-cǫw yo yẹ hettẹ hǫ ụn Yẹso à. Yẹ ro
hyan ụn gyẹr-ǫ ụn wụ, remen hun-nẹ hyanag ụt-hyat ụn yoos-de ụn wụ.

Yoos-de o-rum
(Mati 21:20-22)
19 Bǫ hǫ-ụr hẹbụtẹ à, Yẹso ruurụ o-Urusharima mǫssẹ ụn yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ nẹ.
20 Ish gasụrụ, yẹ ro m-argụnẹ. Yẹ hyambụrụ ka rum-yo. Yo hụ'ụstẹ gaw
ụn geer-se ụn yo nẹ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:9 11:9** ụt-Girik: Hosanna! = Gu na! † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:9 11:9** Hyen komo: Bǫng 118:25-26. ‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:17 11:17** Hyen komo: Isha 56:7; Irmi 7:11.

21 Ka da-de nẹ, Bitrus baksụrụ bǫ Yẹso zẹẹ ka rum-yo à. Wụ zẹẹrụ Yẹso,
“Wa-ụs-Nap, gwǫt! Ka rum-yo o hụụ nu à, ai, yo hụ'ụstẹ gaw, kap ụs-geer
nẹ.”
22 Yẹso shasụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ zẹẹrụ, “Shẹr nǫ be-de Shir.
23 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, nẹt-wụ dẹkẹ Ma-tǫ Shir hur-ụr gaan à wụa zee
ka haag-ǫ ‘Wuksụnde o hẹ'ẹbẹ n-mẹ m-sa.’ Nǫa hyenes ma-tǫ ụn wụ tǫa
bụp o-nip tǫ wụ zẹẹ à. Amba wụ shẹrẹ ụr-hur á, yatt-yo he m-nomẹ á.§
24 Remen kaanẹ, mẹ nǫ m-rụrẹ, kǫyan nǫ kǫnẹ be-de Shir, dẹk nǫ ụnze
nǫ regụsụtẹ nǫ gǫksụssụtẹ yo. Ka da-de nẹ, nǫa hyen a ya'astẹ nǫ ka rii-yo
nǫ kǫnẹ à.
25 Da-ǫ nǫ ro ụn kǫn-se Shir, ụregẹ wụ ken rǫ kǫn wụ nǫ m-hyan ryaab-
se ụn wụ à, nǫ soksụ wụ **ba'as-tǫ** ụn wụ, remen Tato nǫ wụ rǫ n-Tǫn shir
à, wụ soksụtụ́ nǫ ba'as-ụt nǫ.”*†

Cǫw-yo Yẹso rǫttẹ ụn nǫm
ụn ka hyat-tǫ à
(Mati 21:23-27; Ruka 20:1-8)

27 Yẹ mụụnụrụ o-Urusharima komo, Yẹso ma'asụrụ ụt-tụw n-mẹ ụn **Pyo-**
ǫ Shir. Yẹ ken yẹ haanụrụ be-de ụn wụ. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir yẹ
rǫ kǫn be-de ụn yẹ ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ ụn sẹk-yẹ yẹ
ụn **Yahuda**-nẹ.
28 Yẹ citụrụ wụ, yẹ zẹẹrụ, “¿Wan wụ nẹ ya'ẹ wǫ 'wǫns-mǫ wǫttẹ ụn nǫm
ụn gǫn ka rem-se?”
29 Yẹso waksụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Mẹ eb re, yagẹ ụm m-cit nǫ o-cot. Shas
nǫ mẹ. Nǫ shesụ mẹ, man rụrụ nǫ wụ ya'ẹ mẹ 'wǫns-mǫ ụn nǫm ụn ka
rem-se à.
30 ¿Wan wụ nẹ ya'ẹ **Yohana** ụt-gwǫmo tǫ ụn yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ: Shir
kǫ hun-nẹ?”
31 Bǫ yẹ hǫgụtẹ cot-ǫ ụn wụ à, ma-ụt sụnụrụ yẹ ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ
zẹẹrụ, “A zee ‘Shir, wụ ụn n-Tǫn shir tǫmnẹ **Yohana**,’ wụa zee na, ‘¿Ya
hantẹ nǫ dẹktẹ ma-ụt **Yohana** á?’
32 ¿Amba a hoks m-zẹẹ, ‘Hun-nẹ yẹ tǫmnẹ **Yohana**’? A hoks m-zẹẹ kaanẹ
á.” Yẹ ụn hǫgẹ ụn gyẹr-ǫ ụn hun-nẹ, remen yẹ nepstẹ **Yohanawan-Rwǫr**
ụn Ma-tǫ Shir wụ.
33 Remen kaanẹ, yẹ waksụrụ Yẹso, yẹ zẹẹrụ, “Tẹ nap á.”
Yẹso nẹ wụ zẹẹrụ yẹ, “Tǫ, cin da nǫ neptẹ wụ tǫmnẹ **Yohana** á, mẹ eb
re, man rụrụ nǫ wụ ya'ẹ mẹ 'wǫns-mǫ ụm nomtẹ ka rem-se á.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
wa-o-kat ụn ya-tǫm-nẹ
(Mati 21:33-46; Ruka 20:9-19)

1 Ka da-de nẹ, Yẹso taknụ yẹ m-yoosẹ ụn sha-mǫ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ yẹ,
“Wụ ken nẹt-wụ gǫ'ẹ kat-ǫ ụn anab. Wụ rigimsụrụ ǫ ụn gagan. Wụ hinụrụ
o-kuub remen wụ pot hǫ-mǫ ụn anab. Wụ nǫmụrụ sak-ǫ m-pipir remen
ụr-'er. Bǫ wụ komsẹ à, wụ ya'asụrụ ya-tǫm ka kat-ǫ. Ka da-de nẹ, wụ
argụrụ m-nekẹ ǫ ken dak-ǫ.*

§ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:23 11:23** Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. * **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:25 11:25** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o 26*Amba, nǫ soksẹ wụ nẹ ba'as-tǫ ụn wụ á, Tato nǫ wụ rǫ n-Tǫn shir à wụa soksụ nǫ ba'as-ụt nǫ á.* Hyan: Mati 6:15. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:25 11:25** Hyen komo: Mati 6:14-15. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:1 12:1** Hyen komo: Isha 5:1-2.

2 Da-ǫ anab nensẹ à, wa-o-kat tǫmụrụ ko-gụw-wụ ụn wụ be-de ụn ka
ya-tǫm-yẹ, wụ deknụ wụ kwụkwụr-de ụn wụ.
3 Bǫ ka ko-gụw-wụ wǫǫnẹ be-de ụn ya-tǫm à, yẹ shipụrụ wụ. Yẹ bu'ụrụ
wụ, yẹ yanụrụ wụ. Wụ argụrụ m-ji ụt-kom m-zar.
4 Ka da-de, wa-o-kat doorụ m-tǫm ụn wụ ken ko-gụw-wụ ụn hǫn. Ka
ko-gụw-wụ a do m-tǫm à, yẹ cẹrụrụ wụ ụr-hi. Yẹ reesụrụ wụ ụr-kǫǫb.
5 Wa-o-kat doorụ m-tǫm ụn wụ ken wụ. Amba ka wụ a do m-tǫm à, yẹ
hǫǫrụ wụ. Kaanẹ ǫ, yẹ nomẹ yẹ ken yẹ dẹẹn. Yẹ bu'ụrụ yẹ ken yẹ, yẹ
homụrụ yẹ ken yẹ.
6 “M-mǫka nẹ wa-o-kat taagụtẹ wan-tǫm, sẹ wà ụn wụ ụn hǫn-de ụn wụ,
wụ wụ cǫnẹ à. Wụ zẹẹrụ ụn hur-de ụn wụ, ‘Kay, ka ya-tǫm-yẹ yẹa hyen
'ẹ-m wà re.’ Ka da-de nẹ, wụ tǫmụrụ wà ụn wụ.
7 “Amba ka ya-tǫm-yẹ zẹẹrụ ụn hi ụn de ụn yẹ, ‘Wà-wụ ụn wa-o-kat-wụ
ka. Haan nǫ a ho nǫ wụ remen cim-yo ụn wụ waragtẹ́ yo ma na.’
8 Yẹ shipụ wụ. Yẹ hǫǫrụ wụ. Yẹ jorbụrụ u-de ụn wụ pesto-de o-gagan.”
9 Bǫ Yẹso komtẹ yẹ m-rụrẹ ụn ka ma-tǫ à, wụ citụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, “Tǫ,
¿ya nẹ wa-o-kat he m-nǫm? Sẹ wụ haantẹ wụ ho-m ka ya-tǫm-yẹ, wụ ya'as
yẹ ken yẹ ka kat-ǫ.” Yẹso doorụ yẹ m-rụrẹ ụt-ma. Wụ zẹẹrụ,
10 “Nǫ karantụtẹ be-de ụn Ma-tǫ Shir ụnze,
“ ‘Ta'ar-de ya-ụt-ma jorẹ à,
a mustẹ de kashi ụr-ta'ar de ụt-ma.
11 Mǫ ka sẹngẹ-mǫ ụn Yawe mǫ.
Be ụn na nẹ rii-yo ụt-hyat yo.’† ”
12 Bǫ Yẹso rụrụtẹ yẹ kaanẹ à, sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ yẹ napụrụ ụnze
yẹ wụ tanẹ be-de ụn ka sha-mǫ ụt-ma tǫ. Remen kaanẹ, yẹ hobortẹ o-cǫw
yẹ shipt wụ. Amba bǫ yẹ hyentẹ hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ à, gyẹr-o rẹẹrụ yẹ. Yẹ
ẹs wụ m-ship á. Yẹ yagụrụ wụ. Yẹ argụrụ arag-mǫ ụn yẹ.

Cot-ǫ ụn tǫp ụn tar
(Mati 22:15-22; Ruka 20:20-26)

13 Ka da-de nẹ, yẹ tǫmụrụ wụ yẹ ken hun-nẹ yẹ. Yẹ ro ụn hoob-ǫ ụr-taab
remen yẹ shipt wụ, be-de ụn ma-tǫ ụn wụ. **Parisa**-nẹ ro kon ụn hun-nẹ
ko-Gwǫmo **Herẹ** nẹ.
14 Bǫ yẹ wǫǫbụtẹ à, yẹ zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, tẹ nepstẹ wǫ wa-o-nip-wụ
o rǫ. Wǫ ụn koos ụn nẹt á. Be ụn du nẹ yatt-wụ jiishẹ wụ ken á. Wǫ ụn
yoosẹ ụn hun-nẹ cǫw-yo Shir o-nip nẹ.” Bǫ yẹ nomtẹ ụt-ma kaanẹ à, yẹ
citụrụ wụ. Yẹ zẹẹrụ, “¿Hond hond ǫ tẹ tǫp ko-Gwǫmo **Sisar** hwǫr-yẹ ụn
tar? ¿Tẹ tǫp, kǫ tẹ tǫp á?”
15 Yẹso nẹ, bǫ wụ neptẹ shẹpẹ-ǫ ụn yẹ à, wụ citụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ, “¿Ya
ụn yo nẹ nǫttẹ mẹ m-cẹẹb? Hantụ nǫ mẹ hwǫr‡ ụm gụt.”
16 Yẹ hantụrụ wụ hwǫr. Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Hǫtǫ-o wan ǫ nẹ ụn jin-ụr wan
nẹ nǫ hyanẹ kánẹ?”
Yẹ waksụrụ wụ. Yẹ zẹẹrụ, “Ai, hǫtǫ-o ko-Gwǫmo **Sisar** ǫ. Jin-de ụn wụ
de tẹ hyanẹ kánẹ.”
17 Bǫ yẹ waksụtẹ wụ kaanẹ à, Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ya'as nǫ ko-Gwǫmo **Sisar**
rii-yo rǫ yo ma Sisar à. Komo nǫ ya'as Shir rii-yo rǫ yo Shir à.” Bǫ ka
hun-nẹ yẹ hǫgụtẹ káanẹ à, yẹ hyanụrụ hyat-tǫ ụn wụ dẹẹn.

Ma-tǫ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ
(Mati 22:23-33; Ruka 20:27-40)

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:11 12:10-11** Hyen komo: Bǫng 118:22-23. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:15 12:15** ụt-Girik: denari.

18 Yẹ ken hun-nẹ yẹ ro kon tomso. A yẹ m-zẹẹ **Saduki**-nẹ. (Yẹ rǫ m-zẹẹ
margan-nẹ yẹa inẹ be-de m-mar á.) Yẹ haanụrụ be-ụr Yẹso. Yẹ citụrụ wụ.§
19 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos ǫ, tẹ o-cot nẹ tẹ cit wǫ. **Mosa** genụtụ tẹ ka
karamsa-ǫ ụnze sẹk-wụ merẹ, ba yẹ ụn mat ụn ne'a ụn wụ, depetẹ heno
ụn wụ ge ka ne'a-wụ, wụ metụté sẹk-wụ yakar.*
20 Ǫ ken den-ǫ, a makt yan-campǫ-nẹ nẹn ta'yoor. Mat-de co gaarụ ne'a.
Yẹ ro wǫǫg kum ụn yakar á, campǫ marụrụ.
21 Heno ụn wụ sụgụrụ ka ne'a-wụ. Tomso nẹ, yẹ kum yakar á, ka heno-ǫ
doorụ m-mar. Wụ dǫndẹ wụ à, ká bǫ-se nẹ tomso nẹ, ka heno-ǫ doorụ
m-mar ba ụn yakar.
22 Har ka nẹn ta'yoor-yẹ, kap mǫ ụn yẹ, yẹ ga'ẹ ka ne'a-wụ à, yẹ
merụmsụrụ. Be-de ụn yẹ yatt-wụ kumẹ yakar á. Komo ká ne'a-wụ yẹ
ga'ẹ à, wụ doorụ m-mar.
23 Tǫ, hǫ-de m-inẹ mǫ ụn margan-nẹ, be-de ụn ka nẹn ta'yoor-yẹ, ¿wan
wụ nẹ wan ka ne'a gaan wụ remen kap mǫ ụn yẹ, yẹ geestẹ wụ?”
24 Yẹso waksụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Nǫ nap Ma-tǫ Shir á. Nǫ napụ nẹ bẹẹb-de
Shir á.
25 Hǫ-de m-inẹ mǫ ụn margan-nẹ a ụn ga ụt-ge á. Hun-nẹ a warag ụntụn
yan-tǫm-yẹ Shir n-Tǫn shir.
26 Ụregẹ nẹ nǫa cit mẹ ma-tǫ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ, ¿Nǫ wẹt m-
karantẹ takụrda-ǫ **Mosa** gẹnẹ á? Wụ rụrụ na ụnze wụ hǫgụtẹ cǫr-ǫ Shir
n-tẹ yokor-o yar-yo. Shir zẹẹg wụ, ‘Mẹ Shir **Ibrahi** wụ ụm rǫ. Komo wụ
ma **Ishaku** wụ ụm rǫ, kap ụn **Yakubu** nẹ.’†
27 Wụ ba Shir ǫ ụn hun-nẹ margan-nẹ á, amba Shir ǫ ụn yan-hǫǫg. Nǫ
ba'asụtẹ dẹẹn.”

Karamsa-tǫ jiishẹ m-'wǫns à
(Mati 22:34-40; Ruka 10:25-28)

28 Wụ ken wan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** wụ hyoknụrụ be-de ụn yẹ.
Wụ hǫgụrụ ma-ụt sụnụtẹ **Saduki**-nẹ. Bǫ wụ hǫgụtẹ Yẹso shaks yẹ ụr-bon
nẹ à, wụ citụrụ Yẹso. Wụ zẹẹrụ, “¿Ǫ ke **karamsa**-ǫ jiishẹ m-'wǫns?”
29 Yẹso zẹẹrụ wụ, “**Karamsa**-ǫ jiishẹ m-'wǫns à, ǫ ka: ‘Hǫgẹ nǫ hun-nẹ
yẹ ụn dak-ǫ o-**Isra**! Yawe Shir na. Gwǫmo-ụt rǫ kǫn á, sẹ Yawe ụn hǫn-de
ụn Wụ.
30 Was Yawe Shir ru. Was ụn wụ nẹ ụn hur-ụr ụn du nẹ kap, ụn kap ǫ
ụn hǫǫg ru nẹ, ụn kap nap-ụs ru nẹ, komo ụn 'wǫns-m ru nẹ.’‡
31 Hǫgẹ nǫ **karamsa**-o ayoorẹ-ǫ tomso nẹ, ‘Sẹ nǫ was ǫr nǫ nẹ m-sǫk nẹ
bǫ nǫ wassẹ hi ụn nǫ à.’§ Yatt **karamsa**-tǫ jiishẹ tǫ ka yoor-tǫ m-'wǫns
á.”
32 Bǫ ka wan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** wụ, hǫgụtẹ shas-o Yẹso à,
wụ zẹẹrụ, “Ka ǫ, Wa-ụr-Yoos, o rwǫrǫg o-nip. Shir ǫ rǫ ko-Gwǫmo na.
Gwǫmo-ụt rǫ kǫn á, sẹ Shir ụn hǫn-de ụn ǫ.*
33 Depetẹ nẹt was wụ kap ụn hur-ụr gaan, ụn nap-se ụn wụ nẹ kap komo
ụn 'wǫns-mǫ ụn wụ nẹ kap, komo wụ was ụn yan-bǫr-se ụn wụ nẹ bǫ wụ
rǫ m-was ụn hi ụn de ụn wụ à. Ǫ aragtẹ kap yar-mǫ wụ ya'asẹ Shir à ụn
rem-se a tụksẹ nẹ be-de ụr-**sekẹ** à.”†

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:18 12:18** Hyen komo: Sẹng 23:8. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:19 12:19** Hyen komo: Kara 25:5. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:26 12:26** Hyen komo: Rwụụ 3:6. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:30 12:29-30** Hyen komo: Kara 6:4-5. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:31 12:31** Hyen komo: Rewi 19:18. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:32 12:32** Hyen komo: Kara 4:35. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:33 12:33** Hyen komo: Hosẹ 6:6.

34 Yę̣so napų̣rụ ka nẹt-wụ shaks wụ ụs-nap nę̣. Wụ zę̣ę̣rụ wụ, “Kuks wǫ hiin o tụwụt be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir.” Bǫ Yę̣so rų̣rụtụ wụ kaanę̣ à, yatt-wụ kumę̣ jaab-ǫ ụt-mę̣n wụ cit wụ yo ken rii-yo á.‡

Wan-Gwụ
(Mati 22:41-46; Ruka 20:41-44)

35 Bǫ Yę̣so ro ų̣r-yoos ụn **Pyo-ǫ Shir** à, wụ citų̣rụ o-cot, “¿Re ǫ **yan-Yoos-de o-karamsa** zettę̣ ụnze **Kiristi**, wà **Dawuda** wụ?
36 **Kụkt-ǫ Shir** rwǫ'ǫg **Dawuda** m-zę̣ę̣:
“ ‘Yawe zę̣ę̣g Wan-Kǫyan re:
“She'et kànę̣ sǫ ụn kom-ǫ ụn rę̣ ụn de
sę̣ ụm rwǫ'ǫg yan-yagę̣-ụt ru
ụn kụs-ǫ ụn na-o ru.” ’§
37 **Dawuda** ụn hi ụn de ụn wụ ak wụ, ‘Wan-Kǫyan,’ ụregę̣ ka ǫ, ¿Re ǫ **Wan-Gwụ** he m-warag wà **Dawuda**?”
Hun-nę̣ dę̣ę̣n hǫgụtę̣ wụ zak-o-zak.

Ya-ų̣r-yoos-de o-karamsa
(Mati 23:1-36; Ruka 20:45-47)

38 Bǫ wụ yoosę̣ yę̣ à, wụ zę̣ę̣rụ, “Nǫm nǫ ja ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nę̣, yan-cǫn-tǫ ụt-tụw ụn carri-tǫ ụt-cǫp nę̣, ụn cǫn-tǫ ụn gas-de m-sę̣ę̣b nę̣ be-de ụt-baab.
39 Yę̣ he ụn kukę̣-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir, kǫ o-biki, yę̣ rǫ ụn ma'as ụn hoob-ǫ ụn dę̣ę̣g-tǫ ų̣r-bon remen yę̣ she'ettẹ́ she'et-de m-nụ.
40 Myet ụn kaanę̣ yę̣ rǫ ụn kụụs ụn saw-tǫ ụn gwǫr-nę̣. Yę̣ rǫ m-she'et dę̣ę̣n ụn kǫn-se Shir remen a zeet yę̣ yan-dǫrę̣ ụn Shir yę̣ hur-ų̣r gaan. Yę̣, a he ya-ų̣r-kǫǫb de jiishę̣ à.”

Yar-mǫ ụn ko-gwǫr
(Ruka 21:1-4)

41 Bǫ Yę̣so she'etę̣ yow yow be-de a ụn hę̣'ę̣dbę̣ m-yar à, wụ ma'asụ m-gwǫt ụn hun-nę̣ dę̣ę̣n bǫ yę̣ m-hę̣'ę̣dbę̣ ụn hwǫr à. Ya-o-kwụm hę̣'ę̣dbų̣rụ hwǫr dę̣ę̣n.
42 Ka da-de, wụ ken ko-kǫǫb-wụ ko-gwǫr haanų̣rụ wụ hę̣'ę̣dbų̣rụ nę̣ra ụt-yoor.
43 Yę̣so agnų̣rụ yan-nekę̣-mǫ ụn wụ be-ų̣r gaan. Wụ zę̣ę̣rụ yę̣, “Mę̣ nǫ m-rų̣rę̣ o-nip, ka ko-gwǫr-wụ ko-kǫǫb hę̣'ę̣dbụtę̣ yo jiishę̣ à n-mę̣ ụn be-de a hę̣'ę̣dbę̣ m-yar, argę̣ kǫwan.
44 Ụm zę̣ę̣g yo kà remen yę̣ ken yę̣ hę̣'ę̣dbụtę̣ hiin be-de ụn yo rǫ yę̣ dę̣ę̣n à be-de ụn kwụm-ǫ ụn yę̣. Amba wụ, myet ụn kǫǫb-de ụn wụ nę̣ wụ hę̣'ę̣dbụtę̣ myet yo rǫ wụ à. Wụ ya'astę̣ kap yo wụ rǫttę̣ à.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-tet

A wuks Pyo-ǫ Shir
(Mati 24:1-2; Ruka 21:5-6)

1 Yę̣so ro m-rwụụn ụn **Pyo-ǫ Shir**, be-de ụn yan-nekę̣-mǫ ụn wụ, wan-gaan citų̣rụ wụ. Wụ zę̣ę̣rụ, “Wa-ų̣r-Yoos, gwǫt gǫn ka ta'ar-tǫ, ụn ka caari-tǫ ụt-ma tǫ nę̣.”
2 Yę̣so zę̣ę̣rụ, “¿Nǫ hyanag ka caari-tǫ ụt-ma tǫ? Kap ka ta'ar-tǫ rǫ kanę̣ à, a wugursę̣ tǫ. Yatt ta'ar-de a he m-yagę̣ n-tǫn ụn ǫr ụn de á.”

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:34 12:28-34** Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:36 12:36** Hyen komo: Bǫng 110:1.

Ụr-kǫǫb ụs-cenene nẹ
(Mati 24:3-14; Ruka 21:7-19)

3 Bǫ jimitẹ à, Yẹso ro tara ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**, ka haag-ǫ rǫ
ụn gwǫtbẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** à. Sẹ yẹ ken yẹ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ,
(Bitrus wụ, **Yakubu** wụ, ụn **Yohana** nẹ, ụn Andarawus nẹ), yẹ citụrụ wụ
paksẹ.
4 Yẹ zẹẹrụ, "Tẹ cǫnǫg o rụrụ tẹ ¿ǫ ke da-ǫ nẹ a he m-nǫm ụn se ka rem-se?
¿Yo ke rii-yo nẹ he tẹ m-kutẹ da-ǫ ka rem-se he m-kǫr à?"
5 Ka da-de nẹ, Yẹso taknụ yẹ m-yoosẹ. Wụ zẹẹrụ, "Muut nǫ ụt-hi, taasụ
nẹt ẹẹs nǫ á.
6 Hun-nẹ dẹẹn yẹa haan be ụn nǫ, yẹ dek jin ụn de. Kǫ wụ ke wụ rǫ
m-zẹẹ wụ rǫ **Kiristi**. Yẹa ẹẹs hun-nẹ dẹẹn.
7 Tomso, nǫ hǫgẹ a ụn ma-tǫ ụr-gụn, tǫ ken tǫ yow yow, tǫ ken tǫ ụr-
hyew nẹ, nǫ jar nǫ hǫgẹ o-gyẹr á. Sẹ ka rem-se takantẹ, amba a ụn go
hyan ta-de ụn hǫno o-dak á.
8 Ka da-de nẹ, hun-nẹ a heetẹ hun-nẹ ụr-gụn. Gwǫmo-ụt a heetẹ ụt-
gwǫmo ụr-gụn. Dak-o a nuktẹ tǫ ken be-tǫ ụn hǫn ụn hǫn. Mẹr a reesẹ
hun-nẹ ụr-kǫǫb. Ka rem-se kap, takan-de ụn rẹ ụr-kǫǫb de ka, bǫ hoog-mǫ
o-mat rǫ m-takan à har argụrụ kaanẹ.
9 "Remen nǫ yan-nekẹ-m re yẹ, 'She'et nǫ zǫngsẹ!' Hun-nẹ a eeg nǫ be-de
ụn yan-piish ụt-ma. Yẹa bu nǫ m-dum n-mẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ
Shir. Hun-nẹ a eeg nǫ be-de ụn gwamna-nẹ ụn gwǫmo-nẹ nẹ. Yẹa nom yo
kà remen nǫ yan-nekẹ-m re yẹ. Amba kap ụn kaanẹ nẹ, nǫa kum o-cǫw
remen nǫ rụrụtú yẹ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ Shir.
10 Rii-yo ka rem-se takantẹ, a rụrẹ baag-tǫ ụn hun-nẹ kap **Ma-tǫ m-
Rẹrẹm** tǫ Shir.
11 Da-ǫ a he nǫ m-ship à, a heetẹ nǫ be-de ụn yan-piish ụt-ma. Rii-yo nǫ
nekụtẹ nǫ jar nǫ ryegen ụn rii-yo nǫ he m-rwǫr á. Ụn ka da-ǫ, kap rii-yo
Shir ya'ẹ nǫ à, yo nǫ he m-rwǫr remen nǫ yẹ rǫ tẹp ụn hi ụn nǫ á. **Kụkt-ǫ
Shir** ǫ rǫ tẹp be ụn nǫ.*
12 "Ụn ka da-ǫ nẹ, sẹk-wụ wụa ya'as heno ụn wụ a hoot wụ. O-tato tomso
nẹ ǫa ya'as wà ụn ǫ. Yakar yẹa inẹ eso yẹ rụr rii-yo tat-nẹ yẹ ụn yẹ ụn
in-nẹ yẹ ụn yẹ nẹ nǫmẹ à yo ụn ba ụr-bon har yẹa rụ a ho yẹ.
13 Kǫ wụ ke nẹt-wụ wụa yagẹ nǫ remen nǫ yan-nekẹ-m re yẹ. Amba
kap wụ hoksẹ m-gaag ụn mẹn-tǫ ụn wụ har ta-de ụn hǫǫg-ǫ ụn wụ à, wụa
pǫssẹ ra-ǫ Shir.†

A sụ ụr-kǫǫb dẹẹn
(Mati 24:15-28; Ruka 21:20-24)

14 "Wụ karụntẹ ka ma-tǫ à, yagẹ wụ nep tǫ. 'Nǫa hyen a shẹrẹg yo ken
rii-yo Shir yagẹ à, be-de ụdepẹ a sher yo á.' Yoa naas **Pyo-ǫ Shir**. Nǫ hun-
nẹ yẹ rǫ ụn dak-ǫ o-Judiya à, nǫ hyenẹ ka rii-yo, nǫ som be-de ụt-haag.‡
15 Wụ rǫ tara n-tǫn ụr-dǫǫb de o-kukẹ ǫ ụn wụ à, wụ kergenẹ á taase
wụ cụw n-mẹ o-kukẹ, remen wụ dẹkẹntẹ́ tǫ ken saw-tǫ tǫ rǫ n-mẹ á.
16 Wụ rǫ o-kat à, wụ jar wụ warag dẹk ụr-matuku o-hur á.§
17 Ụn ká hǫ-tǫ, ne'a-nẹ yan-yakar-yẹ rǫ ụn su ụr-dẹ à, ụn ya-ụt-uub nẹ
yẹa sụ ụr-kǫǫb.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:11 13:9-11** Hyen komo: Mati 10:17-20; Ruka 12:11-12. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:13 13:13** Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:14 13:14** Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:16 13:15-16** Hyen komo: Ruka 17:31.

18 Nǫ kǫn Shir taase ka rem-se wǫǫn nǫ da-ǫ o-gǫs.
19 Remen gǫn ka sụ ụr-kǫǫb de, ụn ká hǫ-tǫ a jiish cin da-ǫ Shir nǫmẹ
hǫno o-dak à. Komo a do de m-nǫm n-co á har da-ǫ ba m-ta.
20 Amba Wan-Kǫyan hak ka hǫ-tǫ ụn sụ ụr-kǫǫb tǫ. A ro zẹẹgẹ remen
kaanẹ á, yatt nẹt-wụ rǫa kus á. Remen cǫn-tǫ ụn ká yẹ Shir daagẹ à, ǫ
rwǫ'ẹ wụ hept ka sụ ụr-kǫǫb ǫ.
21 Ụn ka da-ǫ, nẹt zee nǫ, ‘**Kiristi**, wụ ka kanẹ,’ kǫ wụ ken nẹt-wụ zee
nǫ, ‘Wụ ka rẹẹnǫ,’ nǫ jar nǫ dek ma-tǫ ụn wụ á.
22 Yan-rwǫr ụn ma-tǫ Shir yẹ ụt-bǫ yẹa inẹ, wụ ken a zee, ‘Mẹ rǫ **Kiristi**,’
har yẹa kutẹ nǫ caari-tǫ ụt-hyat ụn se ken rem-se ụs-myot se nẹ se nǫ cẹtẹ
m-hyan á. Yẹ rǫ m-nǫm ụn ka rem-se remen yẹ ẹẹstẹ yẹ Shir daagẹ à, ǫ
rwo'ẹ yẹ hokstẹ.
23 Amba ma'as nǫ zǫngsẹ. Ụm rụssụtẹ nǫ ma-tǫ ụn ka rem-se ba sẹ ụn
takan.”

Mụụn-m Yẹso Wan-Gwụ
(Mati 24:29-31; Ruka 21:25-28)

24 “Da-ǫ a komsẹ swǫ ụr-kǫǫb, ụn ká hǫ-tǫ,
“ ‘hǫ-ụr a nom o-comb.
O-rẹng komo yoa do nǫm o-mǫk á.*
25 Rẹgẹn a ma'as m-he'emendẹ n-dak.
Bǫn rem-se Shir hwǫǫnẹ n-kụs ǫ Shir à,
se à nuktussẹ.’†
26 “Ka da-de nẹ, hun-nẹ dẹẹn yẹa hyen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, mẹ m-nekẹ
nẹ n-mẹ ụt-ke'entẹ ụt-gǫs nẹ ụn caari-mǫ m-cecas nẹ mǫ ụr-bon.‡
27 Ka da-de nẹ, man tǫmǫn **yan-tǫm-yẹ Shir**, yẹ kargụnsẹ ka yẹ wụ
daagẹ à, ya-ụr-hǫrim ụn ya-ụr-hǫran nẹ ụn yan-sǫ-o-baar nẹ o-ye'er nẹ,
yan kǫ kenẹ yẹ Shir daagẹ à, **yan-tǫm-yẹ Shir** a kargụnsẹ yẹ.

Ma-tǫ o-rum
(Mati 24:32-35; Ruka 21:29-33)

28 “M-mǫka, yoos nǫ yo ken yo be-de o-rum. Da-ǫ nǫ hyenẹ jet-se ụn yo
cirig m-tụpnẹ, nap nǫ ụnze gǫs-o nomostẹ yow yow.
29 Remen kaanẹ da-ǫ nǫ hyenẹ kà rem-se rǫ m-takan, nǫ nak ǫ ka ụnze
da-o woosụntẹ yow yow.
30 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, kà zaman-yo yoa te á sẹ ka rem-se kap se nomostẹ.
31 Tǫn-ǫ shir, o-dak nẹ tǫa tees, amba ma-ụt re tǫa te á.

She'et zǫngsẹ
(Mati 24:36-44)

32 “Amba da-ǫ ka rem-se he m-takan à, ká hǫ-de yatt-wụ he m-nap á. Kǫ
yan-tǫm-yẹ Shir n-Tǫn shir, yẹ nep da-ǫ ka rem-se he m-takan á. Kǫ Wà
ụn hi ụn de ụn wụ, wụ nap á. Sẹ o-Tato ụn wụ ụn hǫn-de ụn wụ. Wụ napẹ
da-ǫ se he m-takan à.§
33 Cin da nǫ neptẹ da-ǫ ka rem-se he m-takan á, ma'as nǫ zǫngsẹ, yish
hǫǫgẹ!
34 Sha-mǫ ụt-ma mǫ ka. Haan-mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt**, a nom ụntụn
wa-o-hur wụ inẹ rur ụr-hyew à. Wụ wongsụrụ ya-m-sẹngẹ, ko wụ ke ụn

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:24 13:24** Hyen komo: Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12; Izik 32:7.
† **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:25 13:25** Hyen komo: Isha 34:4; Hyan 6:13; Jowe 2:10; Isha 13:10.
‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:26 13:26** Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.
§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:32 13:32** Hyen komo: Ruka 12:36-38.

sẹngẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Wụ dẹkụrụ wụ ken wan-gaan wụ, wụ zẹẹrụ wụ erẹ wụ o-hur, wụ ma'as yish hǫǫgẹ.*
35 “Ma'as nǫ yish hǫǫgẹ remen nǫ nap da-ǫ wa-o-hur he m-jo'on á. ¿Kǫ m-rim mǫ wụ he m-jo'on, kǫ da-o pụrgẹ, kǫ kiit rǫ ụs-kan, kǫ n-sot?
36 Taase wụ wǫǫn nǫ ba o-saktǫ, nǫ m-rew.
37 Ma-tǫ mẹ nǫ m-rụrẹ à, mẹ ụn rụrẹ kǫ wụ ke, wụ ma'as zǫngsẹ.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Yan-co gamag ụr-hi de ụn yagẹ-ụt Yẹso
(Mati 26:1-5; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

1 Kuks hǫ-ụt yoor **Yahuda**-nẹ nomot biki-tǫ yẹ rǫ m-nǫm à **Biki-ǫ m-Pas** ụn **Biki-ǫ ụt-Burǫdi tǫ ba m-Yist** nẹ. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ yẹ hǫǫbụrụ cǫw-yo ụn ship ụn Yẹso ụr-hyow ba hun-nẹ yẹ ụn nap, yẹ hoot wụ.*
2 Amba yẹ zẹẹrụ, “A ship wụ hǫ-de o-biki á, taase hun-nẹ 'yons o-zaaz.”

A duusụtẹ Yẹso nǫm-mǫ m-shi'igin
ụn bǫ-ǫ o-Betanya
(Mati 26:6-13; Yoha 12:1-8)

3 Yẹso ro bǫ-ǫ o-Betanya ụn hur-o Simǫn ko-**cim**. Wụ ro ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ, wụ ken ne'a-wụ cǫwnụrụ ụn ụr-batta nẹ de ụn nǫw-mǫ m-shi'igin† mǫ ụn hwǫr dẹẹn. Wụ bụ'ụgụrụ nu-de ụn ka tur-de. Wụ duusụrụ Yẹso mǫ ụr-hi.‡
4 Bǫ wụ duusụtẹ wụ mǫ à, yẹ ken yẹ, yẹ ro kanẹ à, yẹ swoorụ ụs-ryaab. Yẹ zẹẹrụ ǫr ụn yẹ nẹ, “¿Ya hantẹ attẹ m-naas m-nǫw kaanẹ?
5 Nǫw-mǫ wooseẹ nẹt nom sẹngẹ-mǫ ụt-hǫ zungu-ụs tet [300] wụ kumut ka hwǫr-yẹ. Depetẹ a beeb mǫ a yaas kǫǫb-nẹ ka hwǫr-yẹ.” Yẹ kangsụrụ wụ.
6 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ ma-tǫ ụn yẹ à, wụ zẹẹrụ yẹ, “Yagẹ nǫ wụ. ¿Remen yan ǫ nǫttẹ wụ m-rangsẹ? Wụ nomụtụ mẹ rii-yo ụr-bon.
7 Kǫ ǫ ke da-ǫ nǫ mǫssẹ ụn kǫǫb-nẹ nẹ. Da-ǫ nǫ cǫnẹ à, ka da-ǫ, nǫ he yẹ m-'ya m-yar. Amba mẹ, nǫ mǫssẹ ụn mẹ nẹ hǫ-ụr bi á.§
8 Wụ nǫmǫg rii-yo wụ hoksẹ m-nǫm à. Wụ duusụtẹ wụr-o re nǫw-mǫ m-shi'igin remen zǫngẹ-tǫ ụn dụk re.
9 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, kap be-de a he rwǫr ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** à, hǫno o-dak kap rii-yo ka ne'a-wụ nǫmẹ à, a ma'as yo m-rwǫr remen a bakstẹ ụn wụ nẹ.”

Yahudas ya'astẹ Yẹso
(Mati 26:14-16; Ruka 22:3-6)

10 Da-ǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ rǫ m-nǫm **Biki-ǫ m-Pas** à, Yahudas Iskariyoti, wan-gaan be-de ụn ka ǫp ụn yoor-yẹ, haarụ be-de ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir remen yẹ hongsụtẹ́ bǫ wụ he yẹ bǫbsẹ ụn Yẹso à.
11 Bǫ yẹ hǫgụtẹ kaanẹ à, yẹ nǫmụrụ o-zak. Yẹ ẹssụrụ ụt-ma ụn wụ nẹ yẹa ya'as wụ hwǫr. Wụ nẹ wụ zẹẹrụ hoob-ǫ o-cǫw wụ ya'astẹ Yẹso ụn kom-tǫ ụn yẹ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:34 13:34** Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:1 14:1** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:3 14:3** *nǫw-mǫ m-shi'igin* ụt-Girik: nardi. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:3 14:3** Hyen komo: Ruka 7:37-38. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:7 14:7** Hyen komo: Kara 15:11.

Yẹso rẹẹg Biki-ǫ m-Pas ụn
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ
(Mati 26:17-25; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

12 A wǫǫn da-ǫ ụn hǫ-de ụr-takan de **Biki-ǫ ụt-Burǫdi tǫ ba m-Yist**,
hǫ-de ụn m-penem ụn ca remen baks ụn hǫ-de yẹ rwụụntẹ o-**Masar** à.
Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ zẹẹrụ wụ. "¿Ke nẹ ǫ o cǫnẹ tẹ he tẹ nomo wǫ
rii-yo m-rẹ yo **Biki-ǫ m-Pas**?"
13 Wụ tǫmụrụ nẹn yoor be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ yẹ,
"Cǫw nǫ o-bǫ. Da-ǫ nǫ cǫwẹ, nǫ go'onẹ ụn wụ ken campǫ-wụ nẹ. Wụ rǫ
ụn tur-de m-hǫ nẹ ụr-hi. Nǫ dǫrẹ wụ.
14 Hur-ǫ wụ cụwẹ, nǫ cụw nǫ zee wa-o-hur, 'Wa-ụr-yoos-wụ zee, "¿ke nẹ
ǫ wụ he m-comsẹ nẹ wụ reet **Biki-ǫ m-Pas** ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ?" '
15 Wụa kutẹ nǫ caari-ǫ o-kukẹ ǫ a ma'ẹ n-tǫn ụn ǫr ụn ǫ o-kukẹ à. Ǫ rǫ
zǫngsẹ ụs-saw nẹ n-mẹ. Káanẹ ǫ, nǫ he na m-nomẹ rii-yo o-biki."
16 Yan-nekẹ-m Yẹso ruurụ. Yẹ cǫwụrụ o-bǫ. Yẹ 'wǫssụrụ bǫ Yẹso rụrụ yẹ
à. Yẹ nomụrụ wụ rii-yo m-rẹ yo **Biki-ǫ m-Pas** kánẹ.
17 Bǫ hǫ-ụr hẹbụtẹ à, Yẹso wǫǫrụ mǫssẹ ụn ka ǫp ụn nẹn yoor-yẹ nẹ.
18 Yẹ ro m-rẹ ụn rii-yo m-rẹ, Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ. Wụ
ken wan-gaan-wụ be ụn nǫ, wụa ya'as mẹ ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-ụt re,
wụ tẹ m-rẹ tẹ ụn wụ nẹ à."*
19 Mẹn-ụt naasụrụ yẹ, yẹ taknụrụ ụs-cot ụn gaan ụn gaan. Kǫ wụ ke wụ
zẹẹrụ, "¿Mẹ wụ ǫ?"
20 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Wan-gaan be ụn nǫ, nǫ nẹn ǫp ụn yoor, wụ tẹttẹ m-rẹ
kǫk-ụr gaan à.
21 Wụ doorụ yẹ m-zẹẹ, remen mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, man meres bǫ a gẹnẹ
be-de ụn Ma-tǫ Shir à. Amba ka nẹt-wụ he mẹ m-ya'as à, wụa sụ ụr-kǫǫb,
ǫttẹ a ro makt wụ ụn hǫno o-dak á, roa jiish wụ."

Yẹso kututẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
cǫw-yo ụn baks ụn mar-mǫ ụn wụ
(Mati 26:26-30; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

22 Yẹ ro ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ, Yẹso dẹkụrụ ụr-burǫdi, wụ bǫmụrụ Shir. Ka
da-de nẹ, wụ bosrụrụ, wụ wongụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ yẹ, "Hombẹ nǫ, wụr-o
re ǫ."
23 Wụ dẹknụrụ ya o-kǫk ụn hǫ-mǫ ụn yakar-yẹ ụn 'yo-yo o-anab nẹ. Bǫ
wụ nomtẹ ụr-bǫngǫn be-de Shir à, wụ ya'asụrụ kap mǫ ụn yẹ. Yẹ swǫǫrụ.
24 Wụ zẹẹrụ, "Hyo-m re mǫ mǫ ụn shoos ụn swǫr o-nu ǫ Shir sụrụ nǫ à,
mǫ a he m-dusunẹ remen hun-nẹ dẹẹn à.†
25 Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ man do swǫ ụn hǫ-mǫ o-anab á, sẹ ka hǫ-de ụm
he m-swǫ m-pụ mǫ à, be-de ụn **Gwǫmo-tǫ Shir** à."
26 Bǫ wụ komtẹ yẹ m-rụrẹ kaanẹ à, yẹ hurụ Sẹp-ǫ ụr-Bǫngǫn de Shir. Yẹ
ruurụ, yẹ haarụ ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**.

Bitrus a nom she-mǫ ụn nap-m Yẹso
(Mati 26:31-35; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

27 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Kap-m nǫ nǫa som mẹ. Mẹ ụn zẹẹ yo ka remen a
genestẹ be-de ụn Ma-tǫ Shir ụnze:
" 'A ho wa-ụr-gụt de ụn ca,
ụs-rek ca he m-caagẹ.'‡

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:18 14:18** Hyen komo: Bǫng 41:9. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:24 14:24** Hyen komo: Rwụụ 24:8; Irmi 31:31-34. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:27 14:27** Hyen komo: Zẹka 13:7.

28 Amba da-ǫ a 'yonsụ mẹ ụn hǫǫg nẹ, man be nǫ m-wǫ ụn dak-ǫ o-Gariri.”§
29 Bitrus zẹẹrụ, “Kǫ yẹ som wǫ kap, mẹ kam man som wǫ á.”
30 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nip-ǫ mẹ wǫ m-rụrẹ, Bitrus, kǫ ụn ka tẹt-mǫ mǫ rǫǫnẹ à, rii-ǫ kẹẹg-yo o-kiit kenet sǫ-o yoor, wǫa nom she-mǫ ụn nap-ụs re sǫ o-tet.”
31 Bitrus shasụrụ m-'wǫns nẹ. Wụ zẹẹrụ, “Kǫ a roa ho mẹ mǫssẹ ụn wǫ nẹ, man nǫm she-mǫ ụn nap-m ru á.” Kap mǫ ụn yẹ ka yẹ zẹẹ.

Yẹso kǫnǫg Shir
ụn Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun
(Mati 26:36-46; Ruka 22:39-46)

32 Yẹso nẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ, bǫ yẹ heetẹ ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun** à, yẹ wǫǫrụ de ken tuk-de de a m-zẹẹ o-Gesẹmani à. Yẹso zẹẹrụ yẹ, “She'et nǫ kànẹ, ụm konostẹ Shir.”
33 Wụ dẹkụrụ Bitrus ụn **Yakubu** ụn **Yohana** nẹ, wụ taknụ swǫr ụr-kǫǫb dẹẹn. Wụ ro ụs-barag, mẹn-ụt naasụtẹ wụ dẹẹn.
34 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Mẹn-ụt naasụtẹ mẹ dẹẹn. Wǫ hyenẹ, o zee mẹtt hǫǫg á. Wasụ nǫ mẹ kànẹ, nǫ she'et zǫngsẹ.”
35 Wụ argụrụ co hiin. Bǫ wụ argẹ o-co à, wụ kwụktụrụ n-dak, wụ kǫnụrụ Shir. Wụ zẹẹrụ, “¿Kǫ nomụtụ wǫ o dossụ mẹ ka swǫ ụr-kǫǫb de?”
36 Wụ doorụ m-zẹẹ, “Abba,* Tato re, kǫ yo ke rii-yo yo rǫ m-nomẹ be ụn du. Ụm cǫnǫg o dossụ mẹ ka swǫ ụr-kǫǫb de. Amba yanze barag-ụs re se o he m-dǫrẹ á, sẹ barag-ụs ru.”
37 Bǫ wụ mụụntẹ be-de yẹ ro à, wụ 'wǫssụrụ yẹ rǫ m-rew. Wụ zẹẹrụ Bitrus, “¿Simǫn, rew-mǫ nǫ rǫttẹ? Ashi, ¿nǫa hoks m-she'et zǫngsẹ kǫ hiin á?
38 She'et nǫ zǫngsẹ, yish hǫǫgẹ, nǫ ma'as ụn kǫn-se Shir, taase nǫ hẹ'ẹbẹ **ụr-ba'as** da-de a megrẹ nǫ. Mẹ ụn zẹẹ yo ka remen kụkt-o tụnụstẹ ǫ nǫm rii-yo depẹ à, amba wụr-o rǫtt m-'wǫns á.”
39 Ka da-de, Yẹso doorụ m-warag komo wụ yagẹ yẹ. Wụ kǫnụrụ Shir. Wụ doorụ m-rwǫr bǫ wụ ro rwǫrgẹ à.
40 Har m-mǫka komo, wụ doorụ m-mụụn. Wụ 'wǫssụrụ yẹ ro m-rew. Rew-m bụpstẹ yẹ dẹẹn. Bǫ yẹ zụtụtẹ à, yẹ taagụrụ ma-tǫ yẹ he wụ m-shas à.
41 Wụ doorụ m-warag remen wụ konot Shir. Bǫ wụ do m-mụụn, ǫ atettẹ-ǫ à, wụ zẹẹrụ, “¿Har m-mǫka wụwẹ-de nǫ rǫttẹ m-rew nẹ? Bǫ'ǫsụtẹ kaanẹ, da-o woostẹ. Gwǫt mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, a ya'astụ mẹ ụn kom-tǫ ụn ya-ụt-**ba'as**.
42 Inẹ nǫ, a kew nǫ wụ! Gwǫt! Ká nẹt-wụ ya'asụ mẹ à, wụ ka yow yow.”

Yahuda-nẹ shik Yẹso
(Mati 26:47-56; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

43 A kanẹ, rii-yo wụ bitụtẹ nu, Yahudas, wan-gaan be-de ụn ka ǫp ụn yoor-yẹ, wụ woosụntẹ ụn mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ nẹ dẹẹn. Yẹ ro ụt-magay nẹ ụt-kǫ nẹ. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir, ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ, ụn sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ tǫmnụ yẹ.
44 Wụ he wụ m-ya'as à, wụ be'estẹ wụ gemestẹ ụr-hi ụn yẹ nẹ ụnze, “Wụ ụm he m-hamat à wụ wụ ship nǫ wụ, nǫ nekẹ ụn wụ nẹ, nǫ 'er wụ ụr-bon nẹ.”

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:28 14:28** Hyen komo: Mati 28:16. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:36 14:36** ụt-Arameki: Abba.

45 Bǫ ụn wǫǫn-m Yahudas wụ haarụ be-ụr Yẹso, wụ zẹẹrụ, “Wa-ụs-Nap.”
Yahudas hamtụrụ wụ.
46 Yẹ hwǫǫrụ ụt-kom, yẹ shipụrụ wụ.
47 Sẹ wan-gaan be-de ụn **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ wụ ro eso kanẹ à, wụ
muusụrụ magay-ǫ ụn wụ. Wụ cẹtụrụ ko-gụw-wụ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn
kǫn-se Shir. Wụ kupsụrụ wụ o-tǫ.
48 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Nǫ ụn rwụụn ụt-magay nẹ ụt-kǫ nẹ, nǫ shipt mẹ
ụntụn ko-hyow?
49 Kǫ de ke hǫ-de mẹ mǫssẹ ụn nǫ nẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**, mẹ nǫ m-yoosẹ. Nǫ
ship mẹ á. Amba sẹ a nomụtụ mẹ bǫ a gẹnẹ be-de ụn Ma-tǫ Shir à.”†
50 Ka da-de nẹ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kap yẹ yagụrụ wụ. Yẹ argụrụ m-sǫm.
51 Sẹ wụ ken wan-campǫ wụ, wụ cǫp rii á sẹ o-gund ụn hǫn-de ụn ǫ, wụ
dǫrụrụ Yẹso. Bǫ wụ dǫrụtẹ Yẹso à, yẹ shipụrụ wụ.
52 Yẹ rumsụrụ gund-ǫ ụn wụ. Wụ sǫmụrụ bǫ Shir matẹ wụ à.

A heetẹ Yẹso be-de ụn piish ụt-ma
(Mati 26:57-68; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

53 Yẹ nekụrụ ụn Yẹso nẹ be-de ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir. Kap
Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ, ụn yan-Yoos-de
ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ yẹ mǫrgụrụ be-ụr Yẹso.
54 Bitrus nẹ wụ dǫndụrụ wụ m-pụpa nẹ har ụn 'wǫǫg-ǫ ụn hur-o ko-
Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir. Wụ she'etụrụ be-de ụn gụw-nẹ yẹ ụn ko-
Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir. Wụ ro ụn hwǫ'ǫt o-ra mǫssẹ ụn yẹ nẹ.
55 A kanẹ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Mǫrǫg-de ụn Sẹk-yẹ** nẹ,
yan-ya-ụt-ma, kap yẹ hǫǫbụrụ rii-yo a hettẹ m-zẹẹ Yẹso nǫmǫg **ụr-ba'as** à
remen yẹ hoot wụ, amba yẹ kum á.
56 Yẹ ken yẹ dẹẹn yẹ sakkụrụ wụ ụt-ma ụt-bǫ amba ma-tǫ ụn yẹ tǫ haan
ụt-gaan á.
57 A kanẹ komo yẹ ken campǫ-nẹ yẹ inụrụ eso, yẹ doorụ wụ ce'ẹ ụt-bǫ:
58 Yẹ zẹẹrụ. “Tẹ hǫgụtẹ wụ zẹẹg wụa hẹẹs **Pyo-ǫ Shir** ǫ hun-nẹ ma'ẹ à,
rii-yo hǫ-ụt tet nomot wụ me'es o hǫr-ǫ, yanze nẹ ma-tǫ ụn ko-hun á.”‡
59 Kap ụn kaanẹ nẹ, ma-tǫ ụn yẹ tǫ haan ụt-gaan á.
60 Ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir wụ inụrụ n-tẹtẹ ǫ ụn yẹ. Wụ citụrụ
Yẹso. Wụ zẹẹrụ, “¿Wǫ ụn tǫ ken ma-tǫ nẹ tǫ o he m-shas, be-de ụn ma-tǫ
ka hun-nẹ yẹ rǫ m-rwǫr mǫssẹ ụn wǫ nẹ?”
61 Amba Yẹso ro temb ǫ ụn wụ. Wụ shas ụt-ma á. Ko-Gwǫmo-wụ ụn
kǫn-se Shir wụ doorụ wụ m-cit komo. Wụ zẹẹrụ, “Ashi, ¿wǫ wụ, **Kiristi**,
Wà-wụ ụn wa-o-kwụm-wụ Shir tǫmnụ tẹ?”
62 Yẹso zẹẹrụ, “Mẹ wụ.§ Nǫa hyen mẹ komo, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, mẹ tara
ụn kom-ǫ ụr-rẹ ǫ Shir Wa-ụr-Bẹẹb.* Nǫa hyen komo mẹ m-rwụụn n-mẹ
ụt-ke'entẹ n-Tǫn shir.”†
63 Ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir swǫǫrụ ụs-ryaab dẹẹn. Wụ yishụrụ
gund-ǫ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, “¿Tǫ ke ma-tǫ a cǫnẹ m-hǫgẹ komo?
64 Nǫ hǫgụtẹ dẹ yo'og-ǫ wụ yo'ogẹ Shir à! ¿Re nǫ hyan?”
Yẹ zẹẹrụ, “Wụ woostẹ m-hǫ!”‡

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:49 14:49** Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:58 14:58** Hyen komo: Yoha 2:19. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:62 14:62** Hyen komo: Rwụụ 3:14. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:62 14:62** Hyen komo: Bǫng 110:1. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:62 14:62** Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:64 14:64** Hyen komo: Rewi 24:16.

65 Yẹ ken yẹ taknụ wụ m-copsẹ m-ta. Yẹ hǫkkụrụ wụ yish, yẹ wǫsụrụ wụ
ụr-dẹmbẹ. Yẹ zẹẹrụ, “Rụrụ tẹ wụ wǫsụ wǫ m-mǫka à!” Gụw-nẹ komo yẹ
ma'asụrụ wụ ụn hwǫǫgẹ ụt-raag.

Bitrus nǫmǫg she-mǫ ụn nap ụn Yẹso
(Mati 26:69-75; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

66 Yẹ ka ro ụn kukẹ-ǫ a ma'ẹ n-tǫn ụn ǫr ụn ǫ o-kukẹ à. Yẹ ro ụn piishẹ ụn
Yẹso ụt-ma. Bitrus ro o-'wǫǫg n-dak. Wụ ken wan-ne'a-wụ nẹ, ko-gụw-wụ
ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir,
67 wụ hyanụrụ Bitrus ro ụn hwǫ'ǫt o-ra. Wan-ne'a gwǫtụrụ Bitrus, wan-
ne'a zẹẹrụ, “Wǫ mǫssẹ ụn Yẹso nẹ ka wa-o-Nazaret-wụ.”
68 Amba Bitrus nǫmụrụ m-she. Wụ zẹẹrụ, “Mẹ nap yo wǫ rwǫr á.” Wụ
argụrụ m-rwụụn ụn 'wǫǫg-ǫ ụn pyo. Kẹẹg-ǫ o-kiit kanụrụ.
69 Ka wan-ne'a-wụ komo doorụ gwǫt ụn Bitrus. Wụ taknụ rụrẹ ụn yẹ ro
eso eso kanẹ à, “Wụ ka, **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ.”
70 Amba Bitrus doorụ m-nǫm m-she komo.
Bǫ dootẹ hiin à, yẹ ro kanẹ eso eso à, yẹ zẹẹrụ Bitrus, “Nip-ǫ, wǫ **wan-**
nekẹ-m Yẹso wụ remen wa-o-Gariri o rǫ.”
71 Wụ taknụ ụs-tǫnd. Wụ zẹẹrụ, “Mẹ nap ka nẹt-wụ wụ nǫttẹ ụn ma-tǫ
ụn wụ á.”
72 Ụn ra-ǫ wụ komtẹ m-rwǫr à, ụn gyept-ǫ ụn yish, kẹẹg-o o-kiit kanụrụ
ayoorẹ-ǫ. Bitrus baksụrụ ma-tǫ Yẹso rụrụ wụ à. Ụnze “rii-ǫ kẹẹg-o o-kiit
kenet sǫ-o yoor, wǫa nom she-mǫ ụn nap-ụs re sǫ o-tet.” Bǫ wụ bakstẹ ká
ma-tǫ à, wụ hẹbụrụ ụs-'wǫn.

Bǫr-ụs ǫp ụs-taan

A heettẹ Yẹso be-ụr Biratus
(Mati 27:1-2,11-14; Ruka 23:1-5; Yoha 18:28-38)

1 Bǫ ish gestẹ à, Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir, ụn sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ,
ụn yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ, bǫ ụn yan-ya-ụt-ma, yẹ gamụrụ
ụr-hi, yẹ nekụrụ ụn Yẹso nẹ, yẹ ya'asụrụ **Biratus** wụ. **Roma**-nẹ sagbụtẹ
Biratus Ko-Gwamna-wụ ụn ka dak-ǫ.
2 **Biratus** citụrụ Yẹso, “¿Wǫ wụ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ?”
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ẹẹ, o rwǫrǫg hond hond.”
3 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir yẹ ma'asụrụ wụ ụn sakkẹ ụt-**ba'as** dẹẹn.
4 **Biratus** doorụ wụ m-cit komo. Wụ zẹẹrụ, “¿Wǫtt ǫ ken shas-ǫ o he
m-shas á? ¿Hǫgẹ mǫǫr-tǫ ụt-**ba'as** tǫ yẹ sekụ wǫ à?”
5 Yẹso do m-shas á, har **Biratus** bǫpụrụ o-nu.

Hun-nẹ zẹẹg a kem Yẹso n-tẹ o-kan
(Mati 27:15-26; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

6 Tǫ, da-de ụn ka biki-ǫ, **Biratus** westẹ m-ho'sụndẹ ụn wa-**ụr-ba'as**-wụ
a ka'ẹ à, wan-gaan wụ hun-nẹ kǫnẹ à.
7 Wụ ken wụ ro kon wụ a m-zẹẹ Barabas à. Wụ ro ke'o à, mǫssẹ ụn yẹ
ken yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ yẹ nẹ à, yẹ hǫ'ẹ nẹt be-de m-dum à.
8 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ hyoknụrụ, yẹ taknụrụ ụs-kǫn be-ụr **Biratus**, yẹ ro
m-zẹẹ wụ nomụ yẹ rii-yo wụ wẹtẹ m-nǫm à.
9 **Biratus** citụrụ, “Wata, ¿nǫ ụn cǫn ǫ ụm hosụ nǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn
Yahuda-nẹ?”
10 Wụ ụn cit yẹ kaanẹ remen wụ nepstẹ ụnze shoob-de rwǫ'ẹ Gwǫmo-nẹ
yẹ ụn kǫn-se Shir yẹ ya'astẹ wụ.

11 Amba Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir sho'ogsụrụ hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ
remen **Biratus** ho'osụntụ́ yẹ Barabas.
12 **Biratus** doorụ yẹ m-zẹẹ komo, “¿Ya ụm he m-nǫmụ nẹ ụn ka wụ nǫ
zẹẹ wụ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ?”
13 Yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr komo, yẹ zẹẹrụ, “Kam wụ n-tẹ o-**kan**.”
14 **Biratus** zẹẹrụ, “¿Remen yan ǫ nẹ? ¿Yan rii-yo nẹ wụ nǫmẹ?”
Yẹ doorụ 'yonsụ ụs-cǫr, yẹ zẹẹrụ, “Kam wụ dẹ n-tẹ o-**kan**.”
15 **Biratus** nẹ, bǫ wụ cǫnẹ nomẹ ụn mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ bǫ yẹ cǫnẹ à, wụ
ho'osụrụ yẹ Barabas. Wụ rwǫ'ụrụ a bu Yẹso ụs-bukkun. Da-ǫ a komsẹ wụ
m-dum ụs-bukkun à, wụ ya'asụrụ karma-nẹ, yẹ kemet wụ n-tẹ o-**kan**.

Karma-nẹ nomotẹ Yẹso ụr-ar
(Mati 27:27-31; Yoha 19:2-3)

16 Karma-nẹ heetụrụ Yẹso ụn 'wǫǫg-ǫ ụn pyo-o **Biratus**. Yẹ mǫrǫgsụrụ
kap yẹ kusẹ ụn kur-de ụn yẹ à.
17 Yẹ cụpụrụ wụ cǫp-ǫ ụn hǫ-m jaas-mǫ ǫ ụt-gwǫmo. Yẹ cẹẹrụ o-gǫnd ǫ
ụn yokor, yẹ cụpụrụ Yẹso ụr-hi.
18 Ka da-de nẹ, yẹ taknụ wụ ụr-gas de ụr-ar. Yẹ zẹẹrụ, “Ko-Gwǫmo, hǫǫg
ru she'et, ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ.”
19 Yẹ kǫ'ǫtụrụ wụ ụr-hi o-kǫ o-kǫ, yẹ copsụrụ wụ m-ta. Ka da-de, yẹ
kwụktụrụ n-co ǫ ụn wụ ụnze dǫrǫttẹ-ǫ ka yẹ wụ m-nomẹ.
20 Da-ǫ yẹ komsẹ wụ m-nomẹ ụr-ar à, yẹ possụrụ wụ ka cǫp-ǫ ụn hǫ-m
jaas-mǫ ǫ, yẹ muutụrụ wụ ǫ ma ụn wụ cǫp-ǫ, yẹ ruutụrụ wụ n-dǫ remen
yẹ kemet wụ n-tẹ o-**kan**.

A kamag Yẹso n-tẹ o-kan
(Mati 27:32-44; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

21 Bǫ yẹ ro wụ m-ruut à, yẹ go'onụrụ ụn wụ ken wụ nẹ. A ro wụ m-zẹẹ
Simǫn wa-o-Kirẹni, tato Arekanda nẹ ụn Rupus. Wụ ro m-jo'on sǫ o-kat.
Yẹ gaktụrụ wụ, wụ dek ka **kan**-ǫ yẹ hettẹ kam ụn Yẹso à.*
22 Yẹ ruutụrụ Yẹso de ken be-de, a de m-zẹẹ o-Gorogota, (wata, be-de ụn
caar-ǫ ụr-hi).
23 Bǫ yẹ wootẹ wụ kanẹ à, yẹ tebbụrụ wụ m-mǫdi mǫssẹ ụs-baat nẹ se
a m-zẹẹ o-**mur** à. Ka baat-se rǫ m-haab m-hoog, amba wụ swǫ á
24 Ka da-de nẹ, yẹ kamụrụ wụ o-**kan**. Bǫ yẹ kemtẹ wụ à, yẹ wongụrụ
hi ụn de ụn yẹ cǫp-tǫ ụn wụ. Yẹ ro ụn nǫm o-gwambẹ remen yẹ hyenet
rii-yo kǫwan he m-kum à.†
25 Kwǫm-ụs jerǫ sẹ n-sot, yẹ kamẹ wụ n-tẹ o-**kan**.
26 Wụ a kamẹ o-**kan** à, yẹ ro ụn gẹn ụn **ba'as-de** ụn wụ a sakụrụ n-tǫn
ụn hi-de ụn wụ. Ba'as-ụr Yẹso de ka, “Ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ.”
27 Yẹ kamụrụ wụ ụn yan-kwụp-de ụn hun-nẹ nẹ nẹn yoor n-tẹ ụt-kan,
wan-gaan ụn kom-o Yẹso ǫ ụr-rẹ, wan-gaan ụn kom-ǫ ụr-kwanta.‡§
29 Ya-m-arag ụn cǫw yẹ zẹẹrụ wụ m-rụrẹ ụn ma-ụt jaas-tǫ. Yẹ ma'asụrụ
wụ m-paktẹ ụr-hi, yẹ ụn zẹẹbẹ, “Huun! Wǫ wụ zẹẹ wǫa hẹẹs **Pyo-ǫ Shir**,
o warag ǫ do m-ma hǫ-ụt tet à,*
30 kergenẹ o-**kan**, o gu hi ụn du!”

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:21 15:21** Hyen komo: Roma 16:13. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:24 15:24** Hyen komo: Bǫng 22:18. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:27 15:27** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o kwǫǫz ụn eer 28*Bǫ yẹ kemtẹ yẹ kaanẹ à, yẹ shoostẹ Ma-tǫ Shir tǫ wụ rwǫ'ẹ wụ ken wụ gẹn tǫ à, “Yẹ mǫssụtẹ wụ ụn ya-ụt-ba'as nẹ.” Remen yẹ mustẹ wụ ụnze wa-ụt-ba'as-wụ wụ rǫ.* Hyen: Ruka 22:37. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:27 15:27** Hyen komo: Isha 53:12. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:29 15:29** Hyen komo: Bǫng 22:7; 109:25; Mark 14:58; Yoha 2:19.

31 Kaanẹ tomso Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn yan-Yoos-de ụn
karamsa-o **Mosa** nẹ yẹ ma'asụrụ wụ ụn nomẹ ụr-ar ụn hi ụn de ụn yẹ.
Yẹ zẹẹrụ, “Wụ guug yẹ ken yẹ, wụ hoks gun hi ụn de ụn wụ á.
32 Ụregẹ wụ rǫ **Kiristi**, ko-Gwǫmo-wụ ụn **Isra**-nẹ wụ, kergenẹ o-**kan** m-
mǫka a hyenet a dekt!” Ka yẹ a kamẹ nẹ mǫssẹ ụn wụ nẹ à, yẹ ma'asụrụ
wụ ụt-rẹẹb.

Mar-m Yẹso
(Mati 27:45-56; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

33 Hǫ-ụr rǫ ụr-hi hond hond, comb-o swǫǫnụrụ hǫno o-dak kap har
kwǫm-ụs tet-se m-rim.
34 Kwǫm-ụs tettụ nẹ Yẹso 'yonsụrụ ụs-cǫr 'wǫns-m-'wǫns, wụ zẹẹrụ ụn
rem-de ụn wụ, “Ẹroi, Ẹroi, ¿rama sabaktani?” Ụnze, “Shir re, Shir re,
¿remen yan ǫ nẹ o jorụtụ mẹ?”†
35 Yẹ ken yẹ ro kanẹ eso eso. Bǫ yẹ hǫgụtẹ kan-ụs Yẹso à, yẹ nap yo wụ
rǫ m-zẹẹ á, yẹ zẹẹrụ, “Hǫgụ nǫ, wụ rǫ ụn eeg-ụs **Ẹreja**.”
36 Wan-gaan be-de ụn yẹ wụ sǫmnụrụ o-rek, wụ shoosụrụ o-pǫǫg ụn
hǫ-mǫ o-anab-mǫ o-zambo. Wụ sakụrụ n-tẹ o-kǫ, wụ tebbụrụ Yẹso wụ sụ.
Wụ zẹẹrụ, “Yagẹ a hyenet kǫ **Ẹreja** a haan wụ kergụntụtẹ wụ à.”‡
37 Ka da-de nẹ, Yẹso 'yonsụrụ ụs-cǫr 'wǫns-m-'wǫns. Hǫǫg-ǫ ụn wụ
argụrụ m-nekẹ.
38 Bǫ Yẹso mertẹ à, gund-ǫ a sentẹ ish-ǫ ụn “Be-de ụn Shir de jiishẹ ba
m-kụkǫp à” ụn **Pyo-ǫ Shir** ụn bǫ-ǫ o-Urusharima, ǫ yishụrụ zẹẹ-mǫ n-tǫn
har n-dak.§
39 Wan-co-wụ ụn karma-nẹ o-zungu wụ ro kánẹ eso, wụ hyanụrụ mar-m
Yẹso. Wụ zẹẹrụ, “Nip-ǫ, ka nẹt-wụ **Wà-wụ Shir** wụ.”
40 Yẹ ken ne'a-nẹ yẹ ro kon tomso, yẹ ro m-sẹgbẹ rii-yo nǫmẹ à. Be-de
ụn yẹ **Meri** ro kon wa-o-Magụdarin, Saromẹ wụ, **Meri** inu **Yakubu** rẹk-wụ
ụn Yosi.
41 Da-ǫ Yẹso ro ụn dak-ǫ o-Gariri à, Kà ne'a-nẹ yẹ, yẹ ro wụ m-dǫrẹ.
Yẹ ro wụ m-rẹẹgtẹ. Yẹ ken ne'a-nẹ yẹ ro kon tomso nẹ dẹẹn yẹ shiẹ wụ
o-Urusharima à.*

A jǫk u-ụr Yẹso
(Mati 27:57-61; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

42 Kap yo ka yo ụn kǫr hǫ-de ụr-Jaw. Hǫ-de ụn zǫngẹ-tǫ ụn **Hǫ-de ụr-**
Wụwẹ de ụn **Yahuda**-nẹ.
43 **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya haantẹ hǫ-de Yẹso marẹ à m-rim. Kashi
ụn nẹt-wụ be-de ụn sẹk-yẹ yan-ya-ụt-ma. Wụ rǫ ụr-'er Shir rwụụntẹ ụn
gwǫmo-tǫ ụn wụ nẹ. **Yusuhu** nǫmụrụ jaab-ǫ ụt-mẹn, wụ cǫwụrụ be-ụr
Biratus. Wụ kǫnụrụ Biratus ya'as wụ u-ụr Yẹso.
44 **Biratus** wụ dẹk ụnze Yẹso merestẹ á. Wụ agnụrụ wan-co-wụ ụn
karma-nẹ o-zungu, wụ citụrụ wụ kǫ Yẹso merestẹ à.
45 Da-ǫ wan-co-wụ ụn karma-nẹ o-zungu rụrẹ **Biratus** ụnze Yẹso
she'esụtẹ m-mar nẹ à, wụ ya'asụrụ **Yusuhu** ụr-u.
46 Ka da-de nẹ, **Yusuhu** haarụ, wụ ǫǫnụrụ gund-o pus-ǫ ǫ ụr-bon. Wụ
kergụntụrụ Yẹso. Wụ hǫkkụrụ wụ ụn ǫ. Wụ dẹkụrụ wụ, wụ rụssụrụ wụ
ụn ǫ ken saag-ǫ ǫ a ro hingẹ n-tẹ o-ta'ar à. Wụ yirigtụrụ caari-ǫ o-ta'ar, wụ
zwǫpụrụ ish-ǫ ụn saag ụn ǫ.

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:34 15:34** Hyen komo: Bǫng 22:1. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:36 15:36** Hyen komo: Bǫng 69:21. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:38 15:38** Hyen komo: Rwụụ 26:31-33. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:41 15:40-41** Hyen komo: Ruka 8:2-3.

47 **Meri** wa-o-Magụdarin ụn **Meri** inu Yosi yẹ gwǫtụrụ be-de **Yusuhu**
rụssụ wụ à.

Bǫr-ụs ǫp ụs-cind

Inẹ-m Yẹso be-de ụn margan-nẹ
(Mati 28:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

1 Bǫ hǫ-ụr hẹbụtẹ à, **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**, **Meri** Magụdarin, ụn Saromẹ nẹ,
ụn **Meri** (inu **Yakubu**) nẹ, yẹ haarụ, yẹ ǫǫnụrụ nǫw-mǫ m-shi'igin yẹ
duusụtẹ u-ụr Yẹso.
2 Ish gasụrụ n-sot n-sot, hǫ-de o-Rahadi, hǫ-ụr rǫ m-dakan yẹ haanụrụ
ụn saag.
3 Yẹ ro m-nekẹ ụt-orom ụt-orom. Yẹ citụrụ hi ụn de ụn yẹ, “¿Wa he na
m-yiriktẹ ụn ka ta'ar-ǫ ụn ish-ǫ ụn saag?”
4 Bǫ yẹ wootẹ à, yẹ gwǫdbụrụ, yẹ 'wǫssụrụ a yirigsụtẹ o-ta'ar.
5 Yẹ cǫwụrụ ụn saag. Bǫ yẹ tụwtẹ ụn saag à, yẹ 'wǫssụrụ ko-bẹẹb tara
sǫ ụn kom-o a rẹ ụn cǫp-ǫ o-gund nẹ o pus-ǫ, ǫ m-sẹẹb. Yẹ zapụrụ ụs-zap.
6 Amba **wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ yẹ, “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á. Nǫ ụn hoob-o
Yẹso wa-o-Nazaret-wụ a kamẹ o-**kan** à. Ai, wụ rǫ kǫn á. Wụ inụtẹ be-de
m-margan nẹ ụn hǫǫg nẹ. Gwǫt nǫ, be-de ka de a rụstụ wụ à.
7 Nekẹ nǫ, nǫ rụrẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kap ụn Bitrus nẹ. Nǫ zee, ‘Yẹso
a be nǫ m-wǫ ụn dak-ǫ o-Gariri. Rẹẹnǫ ǫ nǫ he wụ m-hyan bǫ wụ rụrẹ nǫ
à.’ ”*
8 Ka ne'a-nẹ yẹ ruurụ ụs-rek ụs-rek be-de ụn saag gyẹr-o-gyẹr. Yẹ
ma'asụrụ ụs-zap. Yẹ tẹpsẹ nẹt ụn cǫw á.

[Tǫ ken takụrda-tǫ ụn n-ga tǫ rǫtt Mark 16:9-20 á.]

Meri hyanag Yẹso ụn hǫǫg nẹ
(Mati 28:9-10; Yoha 20:11-18)

9 Da-ǫ Yẹso inẹ ụn hǫǫg nẹ à, hǫ-de o-Rahadi, ụn co ụn co wụ rwụntụrụ
hi ụn de ụn wụ be-ụr **Meri** wa-o-Magụdarin. Wụ wụ Yẹso ruutẹ **ya-ụt-kǫt**
nẹn ta'yoor ụn hi-de ụn wụ.
10 Ka ne'a-wụ haarụ be-de ụn **yan-nekẹ-m Yẹso**. Wụ 'wǫssụrụ hur-de
ụn yẹ naasụtẹ. Yẹ ro ụs-'wǫn. Wụ rụrụ yẹ rii-yo taknẹ à.
11 Da-ǫ yẹ hǫgẹ Yẹso inụtẹ ụn hǫǫg nẹ à, har **Meri** hyenestẹ wụ, yẹ dẹk
ma-tǫ ụn wụ ụnze wụ hyanag wụ á.

Yan-nekẹ-m Yẹso hyanag
Yẹso ụn hǫǫg nẹ
(Ruka 24:13-35)

12 Bǫ a jimitẹ à, Yẹso rwụntụrụ hi ụn de ụn wụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ nẹn yoor da-ǫ yẹ ro m-ha o-kǫt à. Amba wụ baramsụtẹ, sa o zee
wụ ken nẹt-wụ.
13 Yẹ wargụrụ, yẹ rụrụ yẹ kusẹ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ à, amba ka
yẹ kusẹ à yẹ dẹk ma-tǫ ụn yẹ ụnze yẹ hyanag Yẹso á.
14 Da-o hǫr-ǫ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ro ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ, nẹn ǫp o-gaan.
Yẹso rwụntụrụ hi ụn de ụn wụ be-de ụn yẹ. Wụ nakụrụ yẹ ụt-tǫ remen
kǫǫb-de ụn shẹr-mǫ ụn yẹ ụn cikt-de ụn yẹ nẹ. Yẹ bǫp ma-tǫ ụn yẹ hyanẹ
wụ inụtẹ ụn hǫǫg nẹ á.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:7 16:7** Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28.

Yẹso ya'astẹ yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ m-sẹngẹ
(Mati 28:16-20; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Sẹng 1:6-8)

15 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nekẹ nǫ hǫno o-dak kap, nǫ kǫ'ǫt **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ
Shir be-de ụn kǫ wụ ke nẹt-wụ.†
16 Bǫ ụn wụ shẹrẹ ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ à, komo a yo'os wụ m-hǫ,
Shir a soksẹ wụ **ba'as-tǫ** ụn wụ. Amba wụ shẹrẹ ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**
tǫ á a piishẹ wụ ụt-ma ụntụn wa-**ụr-ba'as** a 'ye wụ ụr-kǫǫb.
17 Ka yẹ shẹrẹ ụn Ma-ụt re tǫ m-Rẹrẹm à, yẹa nom rem-se ụt-hyat. Har
ụn bẹẹb ụn de, yẹa ruut **ya-ụt-kǫt**. Yẹa tẹpẹr ụn rem-tǫ yẹ yoosẹ á.
18 Kǫ yẹ ship hwǫ ụn kom-tǫ ụn yẹ, kǫ yẹ sụ pẹrẹ ba m-nap, yẹa mer á.
Yẹ **sekẹ** ya-ụs-gǫm kom-tǫ ụn yẹ, ka gǫm-se a te.”

Shir dẹk Yẹso n-Tǫn shir
(Ruka 24:50-53; Sẹng 1:9-11)

19 Da-ǫ Yẹso Wan-Kǫyan na komsẹ rụrẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ka ma-tǫ
à, Shir dẹkụrụ wụ n-Tǫn shir. Wụ she'etụrụ ụn kom-o a rẹ-ǫ Shir.‡
20 Yẹ nẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yẹ ruurụ kǫ kenẹ yẹ ro m-kǫ'ǫt ụn **Ma-tǫ**
m-Rẹrẹm tǫ Shir. Yẹso Wan-Kǫyan na wụ ro yẹ m-gu. Wụ ro m-do'ẹ ụn
ma-tǫ ụn yẹ m-'wǫns ụt-hyat nẹ tǫ yẹ ro m-nǫm à.

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:15 16:15** Hyen komo: Sẹng 1:8. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:19 16:19** Hyen komo: Sẹng 1:9-11.

Takụ̱rda-o
Ruka

Rem-se rǫ n-mẹ̱ à:

M-zantẹ̱ *1:1-4*
O-mat ụ̱t-yakar nẹ̱ tǫ ma Yohana Wa-m-Yo'os ụ̱n hun-nẹ̱ m-hǫ ụ̱n tǫ ma Yẹ̱so nẹ̱ *1:5—2:52*
Sẹ̱ngẹ̱-m Yohana Wa-m-Yo'os ụ̱n hun-nẹ̱ m-hǫ *3:1-20*
Yo'os ụ̱n Yẹ̱so m-hǫ ụ̱t-meger nẹ̱ *3:21—4:13*
Sẹ̱ngẹ̱-m Yẹ̱so n-mẹ̱ ụ̱n hun-nẹ̱ yẹ̱ o-Gariri *4:14—9:50*
Cir-mǫ Gariri ha-mǫ o-Urusharima *9:51—19:27*
Hǫ-ụ̱t ta'yoor-tǫ ụ̱r-kǫm yow yow o-Urusharima nẹ̱ *19:28—23:56*
Rwụ̱ụ̱n-mǫ ụ̱n Wan-Kǫyan cas, ụ̱n da-mǫ ụ̱n wụ̱ nẹ̱ n-tǫn ụ̱n inẹ̱-mǫ ụ̱n wụ̱ nẹ̱ ụ̱t-marimar *24:1-53*

Ụ̱r-gas

1-4 Wụ̱ ma re, ko-Gwǫmo Tiyaporus, o nepstẹ̱ ụ̱n zee rẹ̱ẹ̱nǫ n-ga, Shir zẹ̱ẹ̱g wụ̱a tǫmǫn Wa-m-Rur. Hun-nẹ̱ dẹ̱ẹ̱n nǫmǫg m-sẹ̱ngẹ̱ yẹ̱ gẹ̱nẹ̱g rii-yo Shir zẹ̱ẹ̱ à, yo shiig o-nip. Yẹ̱ gẹ̱nẹ̱g yo a rụ̱rụ̱ na à ụ̱n nu-ǫ ụ̱n yẹ̱ hyanẹ̱ ka rii-yo à, ụ̱r-takan ụ̱n komo ka yẹ̱ rwǫrẹ̱ ka ma-tǫ à. Remen kaanẹ̱ ụ̱m byaragtẹ̱ ụ̱r-bon nẹ̱, ka ma-tǫ nẹ̱ ụ̱r-takan ụ̱m cekertẹ̱ a nom ụ̱r-bon a gẹ̱n m-dǫnd m-dǫnd rem ru. Mẹ̱n nǫm kaanẹ̱, remen o nept nip-ǫ ụ̱n kǫ yo ke rii-yo a yoosụ̱ wǫ à.

A rwǫrǫg mat-o Yohana
(Wa-m-Yo'os ụ̱n hun-nẹ̱ m-hǫ)

5 Da-ǫ **Herẹ̱** ro ụ̱t-gwǫmo tǫ ụ̱n dak-ǫ o-Judiya à, wan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** ro kon, jin-de ụ̱n wụ̱ Zakaraya, wụ̱ baag-ǫ ụ̱n wụ̱ mǫssẹ̱ ụ̱n wan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** nẹ̱ à wụ̱ a m-zẹ̱ẹ̱, Abija. Jin-ụ̱r ne'a ụ̱n wụ̱ Erisabatu, wụ̱ ma baag-ǫ ụ̱n wụ̱ mǫssụ̱tẹ̱ ụ̱n yan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** nẹ̱.*
6 Shir hyanag she'et-de ụ̱n yẹ̱ rǫ ụ̱r-bon nẹ̱, yẹ̱ ro komo m-nǫm ụ̱n rii-yo Wan-Kǫyan zẹ̱ẹ̱ à, ba ụ̱t-rẹ̱ẹ̱b.
7 Yẹ̱ kum yakar á, remen Erisabatu mat wà á, kǫ wan-gaan, wụ̱ komo ụ̱n campǫ ụ̱n wụ̱ nẹ̱ Zakaraya yẹ̱ mǫngsụ̱tẹ̱.
8 De ken hǫ-de Zakaraya rǫ ụ̱n sẹ̱ngẹ̱-mǫ ụ̱n wụ̱ mǫ ụ̱n yan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** n-mẹ̱ ụ̱n **Pyo-ǫ̱ Shir**, wụ̱ rǫ m-dẹ̱k ụ̱n da-ǫ ụ̱n wụ̱ ǫ ụ̱n gụ̱w-mǫ Shir.
9 An dagan wụ̱ ụ̱r-barag bǫ yan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** wẹ̱tẹ̱ m-nǫm à, remen wụ̱ su'ut rii-yo m-shi'igin be-de ụ̱n Pyo-ǫ ụ̱n Wan-Kǫyan. Wụ̱ cǫwụ̱rụ̱ ụ̱n **Pyo-ǫ̱ Shir**,
10 hun-nẹ̱ yẹ̱ mǫrgẹ̱ n-dǫ à, yẹ̱ kǫnụ̱rụ̱ Shir da-ǫ rii-yo m-shi'igin ro m-tụ̱k à.
11 Wan-tǫm-wụ̱ Wan-Kǫyan rwụ̱ụ̱nụ̱rụ̱ be-de ụ̱n wụ̱, eso ụ̱n **Pyo-ǫ̱ Shir**, sǫ ụ̱n kom-ǫ ụ̱r-rẹ̱ be-de rii-yo m-shi'igin ro m-tụ̱k à.
12 Da-ǫ Zakaraya hyanẹ̱ wụ̱ à, hur-ụ̱r dǫ'ụ̱rụ̱ wụ̱,
13 amba **wan-tǫm-wụ̱ Shir** zẹ̱ẹ̱rụ̱ wụ̱, “Zakaraya, wǫ hǫgẹ̱ o-gyẹ̱r á! Remen Shir hǫgụ̱tẹ̱ kǫn-ụ̱s ru, komo ne'a ru Erisabatu wụ̱a metụ̱ wǫ wà. Wǫa egẹ̱ wụ̱ ụ̱r-jin ‘**Yohana**.’

---

* **Bǫr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: 1Nom 24:10.

14 Wǫa nom o-zak, o nemes, yę ken yę komo dęęn a nom o-zak, remen
ka wà-wụ!
15 Wụa warag caari-wụ ụn nęt be-de Wan-Kǫyan. Wụ jar wụ sụ m-kę á,
kǫ yo ken yo ụntụn mǫ á. **Kụkt-ǫ Shir** a garamsę wụ, cin ba inu ụn wụ
mat wụ,†
16 komo wụa mụntę hun-nę yę o-**Isra** dęęn be-de ụn ko-Gwǫmo Shir wụ
ụn yę.
17 Wụa tek co-ǫ ụn Wan-Kǫyan, o-kụkt, m-'wǫns nę ụntụn **wan-Rwǫr ụn
Ma-tǫ ShirĘreja**. Tat-nę a hǫgę 'wǫn-de ụn yakar, yę she'et be-ụr gaan,
komo wụa mụntę yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttę, ụn yę ęgę nę à o-cǫw, wụa zǫngsę
hun-nę remen Gǫs-wụ rǫǫn."‡
18 Zakaraya zęęrụ **wan-tǫm-wụ Shir**, "¿Re nę ụm he m-nǫm ụm nept
nip-ǫ? Ụm mǫngsụtę, ne'a re komo ko-mǫng-wụ."
19 Ko **wan-tǫm-wụ Shir** shasụrụ, "Mę Gebụrę wụ, wụ rǫ m-ęs ụn be-de
Shir à. Shir tǫmnę mę, ụm rụrụ wǫ **Ma-tǫ m-Ręręm**.§
20 Amba wǫ gǫks tǫm re ǫ he m-warag o-nip á, ụn kashi o-da á. Remen
wǫ gǫks á, wǫa hoks m-tępęr á, wǫa she'et ba m-tępęr har hǫ-de ma-ụt re
rwụụntę o-nip à."
21 Ka da-ǫ, hun-nę rǫ Zakaraya ụr-'er. Yę rǫ ụs-barag yo rwǫ'ę wụ
she'etụntę n-mę ụn **Pyo-ǫ Shir** à.
22 Da-ǫ wụ rwụụnę n-dǫ à, wụ hoks yę m-tępsę á, yę napụrụ ụnze wụ
hyantę ụt-hyangan ụn **Pyo-ǫ Shir**. Wụ hoks m-tępęr á, amba wụ kutụrụ
yę ụt-kom ụt-kom.
23 Bǫ da-ǫ ụn wụ ǫ ụn gụw-mǫ Shir ụn **Pyo-ǫ Shir** teestę à, Zakaraya
ji'ụrụ o-hur.
24 Bǫ a nomtę ya o-da hiin à, ne'a ụn wụ Erisabatu kumụrụ ụr-uub wụ
wukụrụ o-hur, har ręng-ụs taan.
25 Wụ zęęrụ, "M-mǫka de ka ụr-hǫ, Wan-Kǫyan guug mę. Wụ dossụtę
mę m-'ę be-de ụn hun-nę!"

A rwǫrǫg mat-o Yęso

26 Da-ǫ Erisabatu ro ụr-uub nę ręng-ụs cind à, Shir tǫmnụrụ wan-tǫm-
wụ ụn wụ jin-de ụn wụ Gebụrę ụn ǫ ken bǫ-ǫ n-mę o-Gariri jin-de ụn ǫ,
o-Nazaret.
27 A tǫmụntę wụ be-de ụn wụ ken wan-ne'a-wụ, wụ napę campǫ á,
wụ **Yusuhu** ro ụr-ryap à. **Yusuhu** cǫ ụn jit-ụr ko-Gwǫmo **Dawuda** wụ
rwụụnę. Jin-de ụn ka wan-ne'a-wụ **Meri**.*
28 Ko **wan-tǫm-wụ Shir** haantę be-de ụn wụ. Wụ gassụrụ **Meri**, "Wan-
Kǫyan rǫ ụn wǫ nę, komo wụ ya'ag wǫ ụr-hǫ!"
29 Hur-ụr **Meri** dǫ'ụrụ wụ bǫ wụ hǫgę ma-tǫ ụn ko-**wan-tǫm-wụ Shir** à,
wụ zęęrụ, ụn hur-de ụn wụ, "¿Ya ụn gǫn gas-de nę de ka?"
30 Ko **wan-tǫm-wụ Shir** zęęrụ wụ, "**Meri**, wǫ hǫgę o-gyęr á! Shir ya'ag
wǫ ụr-hǫ!
31 Gwǫtbę wǫa nom ụr-uub, o met wà, komo wǫa egę wụ ụr-jin *Yęso*.†
32 Wụa nom ụt-gǫs, a eeg wụ, wà-wụ ụn Shir n-Tǫn. Wan-Kǫyan Shir a
sagbę wụ ụt-gwǫmo, bǫ **Dawuda** ro à,

---

† **Bǫr-o gaan:15 1:15** Hyen komo: Qǫg 6:3. ‡ **Bǫr-o gaan:17 1:17** Hyen komo: Mara 4:5-6.
§ **Bǫr-o gaan:19 1:19** Hyen komo: Dane 8:16; 9:21. * **Bǫr-o gaan:27 1:27** Hyen komo: Mati
1:18. † **Bǫr-o gaan:31 1:31** Hyen komo: Mati 1:21.

33 wụa nom gwǫmo-tǫ ụn jit-o **Yakubu** ba m-ta, gwǫmo-tǫ ụn wụ tǫa te
á!”‡
34 **Meri** zẹẹrụ ko-**wan-tǫm-wụ Shir**, “Mẹ wan-ne'a-wụ, mẹ nap campǫ
á. ¿Re nẹ ǫ ka rii-yo he m-nomẹ?”
35 **Wan-tǫm-wụ Shir** shasụrụ wụ, “**Kụkt-ǫ Shir** a haan be ụn du, ụn
'wǫns-mǫ Shir nẹ n-Tǫn, remen kaanẹ wǫa nom ụr-uub. Ka wà-wụ, wụ o
he m-mat à, wụt **ụr-ba'as** á, remen kaanẹ a eeg wụ wà-wụ ụn Shir.
36 Baks ko-yan-baag-o ru Erisabatu. A ro zẹẹg wụa met yakar á, amba
wụ ka m-mǫka ụr-uub nẹ rẹng-ụs cind, ko-mǫng-wụ komo.
37 Yatt rii-yo Shir a hoks m-nǫm á.”§
38 **Meri** zẹẹrụ, “Mẹ ko-gụw-wụ Wan-Kǫyan wụ ụm rǫ, Shir zee kaanẹ bǫ
o zẹẹ à.” Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** argụrụ.

Meri heetẹ Erisabatu ụt-tụw

39 Bǫ rewetẹ ụt-hǫ hiin à, **Meri** zǫngụrụ hǫr-m-hǫr wụ heet ǫ ken bǫ-ǫ
ụn dor-tǫ ụn dak-ǫ o-Judiya.
40 Wụ cǫwụrụ hur-o Zakaraya, wụ gassụrụ Erisabatu.
41 Bǫ Erisabatu hǫgụtẹ gas-ụr **Meri** à, wan-yaar-wụ rǫ ụn mẹn-tǫ ụn wụ
à nuktụrụ. **Kụkt-ǫ Shir** garamsụrụ Erisabatu.
42 Wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr wụ zẹẹrụ, “O jiishtẹ ne'a-nẹ kap o-kwụm, komo
ko-ya-o-kwụm-wụ ka wà-wụ o he m-mat à!
43 ¿Remen yan ǫ ụm hettẹ kum ụn ka rii caari-yo, inu ụn Gǫs-wụ heenụtẹ
mẹ ụt-tụw?
44 Da-ǫ ụm hǫgẹ gas ụn du à, wan-yaar-wụ rǫ n-mẹ ụn mẹn-ụt re à
nuktụrụ o-zak.
45 Ko-ya-o-kwụm-wụ, wụ gǫksẹ rii-yo Wan-Kǫyan zẹẹ wụa nom à!”

Sẹp-ǫ Meri ǫ ụr-bǫngǫn

46 **Meri** zẹẹrụ,
“Hur ụn de rǫ m-bǫm ụn Wan-Kǫyan.
47 Hǫǫg-m re nǫmǫg o-zak remen Shir **Wan-Gwụ** re,
48 Remen wụ bakstẹ ụn mẹ nẹ rẹk-wụ,
be-de ụn yan-gụw-mǫ ụn wụ!
M-mǫka hun-nẹ kap yẹa eeg mẹ ko-ya-o-kwụm,*
49 remen rii-yo ụr-bon yo wụ jiishẹ m-'wǫns nomo mẹ à.
Jin-de ụn wụ rǫ ba m-kụkǫp.
50 O-caara ha-mǫ o-caara,
Shir kututẹ yẹ ụr-'wǫn, ụn yẹ ya'ẹ wụ m-sẹk nẹ à.
51 Wụ nekstẹ kom-ǫ ụn wụ, ǫ ụr-bẹẹb,
wụ cakar-se ya-ụr-hwụ myet ụn nap-se ụn yẹ nẹ.
52 Wụ dostẹ caari-yẹ ụn gwǫmo-nẹ
ụn comos-tǫ ụn yẹ,
wụ jaksụrụ yẹ rǫ rẹk-yẹ à.†
53 Wụ cokstẹ yan-mẹr ụn rii-yo ụr-bon,
wụ yanụrụ yan-rii kom-ụt-kom.
54 Wụ ẹstẹ ma-tǫ ụn wụ tǫ wụ nǫmẹ ụn ya-n-ga-yẹ nẹ à,
wụ haantẹ wụ guut hun-nẹ yan-gụw-mǫ
ụn wụ ya-o-**Isra**.

---

‡ **Bǫr-o gaan:33 1:32-33** Hyen komo: 2Sam 7:12-13,16; Isha 9:7. § **Bǫr-o gaan:37 1:37** Hyen komo: Taka 18:14. * **Bǫr-o gaan:48 1:48** Hyen komo: 1Sam 1:11. † **Bǫr-o gaan:52 1:52** Hyen komo: Ayub 5:11; 12:19.

55 Wụ kututẹ **Ibrahi** ụr-'wǫn
ụn yan-jit-ǫ ụn wụ nẹ ba m-ta!”‡§
56 **Meri** she'etẹ ụntụn rẹng-ụs tet ụn Erisabatu nẹ, ka da-de wụ ji'ụrụ
o-hur.

Mat-o Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nẹ m-hǫ

57 Bǫ da-o wǫǫnẹ ǫ Erisabatu hettẹ mat ụn wà ụn wụ à, wụ matụrụ
wan-campǫ.
58 Yan-bǫr-se ụn wụ, ụn ǫr ru ụn wụ nẹ hǫgụrụ rii-yo ụr-bon, yo Wan-
Kǫyan nomẹ wụ à, yẹ guurụ wụ o-zak.
59 Bǫ ka wà-wụ wǫǫstẹ hǫ-ụt eer à, yẹ heetụrụ wụ a koot wụ, komo yẹ
egetụ wụ ụr-jin Zakaraya, de ma tato ụn wụ.*
60 Amba inu ụn wụ zẹẹrụ, “Ay! Jin-de a he wụ m-aag à **Yohana** wụ.”
61 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Nǫtt ka jin-de ụn baag-o nǫ á!”
62 Ka da-ǫ yẹ tẹpsụrụ tato ụn wụ ụt-kom, yẹ citụrụ wụ kǫ de ke jin-de
wụ cǫnẹ a egẹ ka wà-wụ.
63 Zakaraya nomụrụ ụt-ma ụn yẹ nẹ ụt-kom yẹ hantẹ wụ rii-yo m-gẹn,
wụ gẹnụrụ, “Jin-de ụn wụ **Yohana**.” Yẹ bǫpụrụ o-nu!
64 Ụn ka da-ǫ Zakaraya hoksụrụ m-tẹpẹr, wụ cirụrụ bǫngǫn-de Shir.
65 Yan-bǫr-se ụn wụ kap hǫgụrụ o-gyẹr, komo ka ma-tǫ pa'ụrụ kap dor-tǫ
ụn dak-ǫ o-Judiya.
66 Kǫ wụ ke wụ hǫgẹ tǫ à, wụ cekrụrụ wụ citụrụ, “¿Ya nẹ ka wà-wụ he
m-warag? Remen tẹ hyanag cas bẹẹb-de ụn Wan-Kǫyan rǫ ụn wụ nẹ.”

Zakaraya rwǫrǫg
rii-yo he m-haan co à

67 **Kụkt-ǫ Shir** garamsụtẹ Zakaraya tato **Yohana** wụ rwǫrǫg tǫm-ǫ Shir.
68 “A bụm nǫ Gǫs-wụ, Shir wụ ụn ya-o-**Isra**!
Wụ haantẹ wụ rurut hun-nẹ yẹ ụn wụ,
69 Wụ kumutụ na caari-wụ ụn ko-yan-Gwụ,
ko-yan-jit-ǫ ụn wan-gụw-mǫ ụn wụ **Dawuda**.
70 Wụ ẹssụtụ na ụt-ma be-de ụn yan-rwǫr ụn ma-tǫ
ụn wụ yan-ba-m-kụkǫp-mǫ ụr-hur n-ga n-ga,
71 remen wụ guut na ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-ụt na,
be-de ụn 'wǫns-mǫ ụn kap yẹ cǫnụ na á.
72 Wụ hǫgụtẹ 'wǫn-de ụn ya-n-ga-yẹ na
komo wụ bakstẹ swǫr o-nu ǫ ba m-kụkǫp ǫ ụn wụ.
73-74 Wụ tǫntẹ wụa gu tato na **Ibrahi**.
Wụa gu na ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-ụt na,
remen a nomotẹ́ wụ m-gụw ba o-gyẹr,
75 remen kashi ụr-she'et ba m-kụkǫp,
komo ba **ụr-ba'as** be-de ụn wụ,
komo kashi ụr-she'et ụn be-de Shir
har ta-de ụn hǫǫg-m na.”

76 “Wǫ, wà re a eeg wǫ wan-Rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir n-Tǫn.
Wǫa tek co, o ja'asụtẹ́ Gǫs-wụ cǫw-yo ụn wụ,†

---

‡ **Bǫr-o gaan:55 1:46-55** Hyen komo: 1Sam 2:1-10. § **Bǫr-o gaan:55 1:55** Hyen komo: Taka 17:7.
* **Bǫr-o gaan:59 1:59** Hyen komo: Rewi 12:3. † **Bǫr-o gaan:76 1:76** Hyen komo: Mara 3:1.

77 o rụrụtẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ,
wụa gu yẹ be-de ụn soks ụn **ba'as-de** ụn yẹ.
78 Shir na rǫ ụr-'wǫn nẹ.
Wụa rụ hǫ-de rwụụn na ụr-bon nẹ
79 dea rwụụn karara n-tǫn ụn yẹ
she'etẹ ụn comb-ǫ m-mar à,
wụa 'er na-ụs na ụn bụ-yo ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur.”‡
80 Ka wà-wụ bǫ'ǫsụtẹ, komo ụr-bẹẹb de ụn **Kụkt-o Shir** nẹ. Wụ she'etẹ ụn dak-ǫ o-dákár, har sẹ da-ǫ wụ rwụụnẹ cas be-de ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra**.

Bǫr-ụs yoor

Mat-o Yẹso
(Mati 1:18-25)

1 Da-ǫ ko-Gwǫmo **Sisar** Agusụtu ko-wan-gwǫmo-tǫ o-dak kap zẹẹ, a oog hun-nẹ yẹ ro ụn dak-tǫ **Roma** à.
2 Da-ǫ ụn ka ǫǫg-de ụr-takan de, Kwirinu ro ko-Gwamna ụn dak-ǫ o-Siriya.
3 Kǫ wụ ke ka da-de haarụ a ǫǫg wụ ụn bǫ-ǫ ụn wụ.
4 **Yusuhu** ma wụ ruurụ ụn bǫ-ǫ o-Nazaret n-mẹ ụn dak-ǫ o-Gariri, ha-mǫ o-Bẹtarami n-mẹ ụn dak-ǫ o-Judiya, be-de a matẹ ko-Gwǫmo **Dawuda** à. **Yusuhu** haarụ kanẹ, remen sǫ ụn baag-o **Dawuda** wụ rwụụnẹ.
5 Wụ haag a ogt wụ ụn **Meri** nẹ, ryap-de ụn wụ. **Meri** rǫ ụr-uub nẹ.
6 Bǫ yẹ ro'ẹ o-Bẹtarami à, da-ǫ o-mat wǫǫnụrụ wụ.
7 Wụ matụrụ wà-wụ co-ǫ ụn wụ, wan-campǫ. Wụ hǫkkụrụ wụ ụt-magund, wụ rụssụrụ wụ ụn rii-ǫ attẹ ụn ya-ụt-gụt ụt-zan à, remen yẹ kum kukẹ-ǫ m-she'et á.

Ya-ụt-gụt ụn yan-tǫm-yẹ Shir nẹ

8 Ya-ụt-gụt ro kon sǫ ụn ka dak-ǫ, yẹ rǫ ụn 'er-de ụn kur-tǫ ụn yẹ m-tẹt.
9 Ko-wan-tǫm-wụ Wan-Kǫyan rwụụnụrụ be-de ụn yẹ, sẹps-mǫ Shir daknụrụ ụn yẹ. Yẹ hǫgụrụ o-gyẹr dẹẹn.
10 Amba ko-**wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ yẹ, “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á! Ụm hantụtẹ nǫ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**, tǫ he m-hantẹ caari-ǫ o-zak ǫ ụr-hur be-de ụn hun-nẹ kap à.
11 De ka hǫ-de n-mẹ ụn bǫ-o **Dawuda**, a makt **Wan-Gwụ** nǫ, **Kiristi**,* Gǫs-wụ.
12 Komo napa-ǫ ka nǫ, nǫ hyen wan-yaar hǫkkụssẹ ụt-magund dǫmb ụn rii-ǫ attẹ ụn ya-ụt-gụt ụt-zan à.”
13 Ụn gyept-ǫ ụn yish, bụụg-de ụn yan-tǫm-yẹ ụn Shir n-Tǫn rwụụnụrụ, ụn ko-**wan-tǫm-wụ Shir** nẹ, yẹ ro ụn hu'ẹ ụn Shir sẹp-tǫ ụr-bǫngǫn:
14 “Sẹkẹmsẹ-mǫ Shir n-Tǫn,
m-gwụgwụ mǫ ụr-hur ụn kǫ wụ ke be-de
ụn ka yẹ Shir rǫ o-zak ụn yẹ nẹ à!”
15 Da-ǫ **yan-tǫm-yẹ Shir** argẹ, yẹ rǫ m-warag n-tǫn be-de Shir à, ya-ụt-gụt zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “A nekẹ nǫ o-Bẹtarami a hyenet ka rii-yo nǫmẹ à, yo Wan-Kǫyan rụrụ na à.”
16 Yẹ ruurụ hǫr-m-hǫr, yẹ 'wǫssụrụ **Meri** ụn **Yusuhu**, yẹ hyanụrụ wan-yaar dǫmb ụn rii-ǫ attẹ ụn ya-ụt-gụt ụt-zan à.

---

‡ **Bǫr-o gaan:79 1:79** Hyen komo: Isha 9:2. * **Bǫr-ụs yoor:11 2:11** Wụ Shir daagnẹ à.

17 Bǫ ya-ụt-gụt hyentẹ wụ à, ka ya-ụt-gụt yẹ rụrụ **Meri** nẹ ụn **Yusuhu**,
yo ko-**yan-tǫm-yẹ Shir** rụrụ yẹ, mǫssẹ ụn ka wà-wụ nẹ à.
18 Kap yẹ hǫgẹ ka ma-tǫ ya-ụt-gụt rwǫrẹ à, yẹ bǫpụrụ o-nu.
19 **Meri** baksụrụ kap, wụ sẹngụrụ ụs-barag remen tǫ.
20 Ya-ụt-gụt wargụrụ be-de ụn gụt-tǫ ụn yẹ, yẹ rǫ Shir ụr-bǫngǫn m-sẹk
nẹ remen kap yo yẹ hǫgẹ, yẹ hyen komo à, yo nǫmǫg hond hond bǫ ko-
wan-tǫm-wụ Shir rụrụ yẹ à.

A egụtẹ Yẹso ụr-jin

21 Bǫ hǫ-ụt eer argẹ à, da-ǫ a he wụ m-kǫ à, a egụrụ wụ ụr-jin Yẹso ka
jin-de ko-**wan-tǫm-wụ Shir** egẹ wụ ba a ụn nom uub-de ụn wụ á.†

A heetẹ Yẹso ụn Pyo-ǫ Shir

22 Bǫ da-o wǫǫntẹ ǫ **Yusuhu** nẹ ụn **Meri** hettẹ m-nǫm ụn rii-yo Shir zẹẹ
a nom da-o ụn **karamsa**-o **Mosa** à. Remen kaanẹ, yẹ haarụ o-Urusharima
yẹ tebbụtẹ wụ be-de ụn Wan-Kǫyan.
23 Bǫ a gẹnẹ ụn **karamsa**-ǫ ụn Wan-Kǫyan à, "Kǫ wụ ke wà-wụ co wụ,
wan-campǫ wụ Shir wụ, a koos wụ a heet wụ be-ụr Yawe."‡
24 Yẹ haag komo yẹ seketẹ́ Shir, gorop yoor, kǫ yan-tantabara yoor, bǫ
karamsa-ǫ ụn Wan-Kǫyan zẹẹ a nom à.§
25 Ụn ka da-ǫ wụ ken nẹt-wụ ro kon jin-de ụn wụ Simǫn wụ ro ụr-she'et
o-Urusharima. Ko-wan-gyẹr-ǫ Shir wụ kashi ụn nẹt komo, wụ ro ụn 'er-de
ụn wan-m-gwụ'ụrsẹ ụr-hur de ya-o-**Isra**. Wụ ro ụn **Kụkt-ǫ Shir** nẹ.
26 Komo **Kụkt-ǫ Shir** rụrụtẹ wụ, wụa mer á, sẹ wụ hyanag Gǫs-wụ ka
Kiristi, wụ Shir zẹẹ à.
27 Bǫ **Kụkt-ǫ Shir** kutẹ wụ à, Simǫn cǫwụrụ ụn **Pyo-ǫ Shir**. Da-ǫ ya-o-
mat hantẹ Yẹso n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** yẹ nǫmǫtẹ wụ bǫ **karamsa**-ǫ Shir zẹẹ
à.
28 Simǫn dekụrụ ka wà-wụ ụn kom-tǫ ụn wụ, wụ bǫmụrụ Shir:
29 "M-mǫka, ko-Gwǫmo Wan-Kǫyan,
o shoostẹ ma-ụt ru,
wǫa hoks m-yagẹ ụn ko-gụw ru meret gwụgwụ.
30 Remen yish re hyanag gwụ ru.
31 Wụ o tǫmnẹ hun-nẹ kap yẹ gụt à.
32 Ya wụ rǫ ụntụn cecas-mǫ o-ra,
mǫ he rwǫ ụn kǫ wụ ke m-haan be-de Shir à,
komo wụ hantụtẹ m-sẹps be-de ụn hun-nẹ ru ya-o-**Isra**."*
33 O-tato, o-inu nẹ, yẹ ụn ka wà-wụ bǫpụrụ o-nu ụn rii-yo Simǫn zẹẹ
remen ka wà-wụ à.
34 Simǫn konụrụ yẹ o-kwụm. Komo wụ zẹẹrụ **Meri**, inu-ǫ ụn ka wà-wụ,
"Ka wà-wụ Shir daagnẹ wụ remen wụ yẹ ken yẹa hye, komo yẹ ken yẹa
inẹ n-mẹ o-**Isra**. Wụa es o-napa be-de Shir, wụ hun-nẹ dẹẹn he m-nǫm
ma-tǫ ụt-yagẹ à.
35 Remen kaanẹ wụa rwụntẹ cas barag-se yẹ wukẹ à. Mẹn-ụt rim-tǫ,
ụntụn magay-ǫ m-rye, tǫa caat hur ụn du."
36-37 Wụ ken ko-mǫng-wụ, **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, ko-gwǫr-wụ ụn
ne'a jin-de ụn wụ Ana, wà Panurẹ ụn sǫ ụn baag-o Asher. Hak-ụs ta'yoor
bǫ ụn ge-tǫ ụn wụ, campǫ ụn wụ marụrụ, m-mǫka wụ rǫ ko-gwǫr ụs-hak

† **Bǫr-ụs yoor:21 2:21** Hyen komo: Rewi 12:3; Ruka 1:31. ‡ **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Rwụụ 13:2-12. § **Bǫr-ụs yoor:24 2:22-24** Hyen komo: Rewi 12:6-8. * **Bǫr-ụs yoor:32 2:32** Hyen komo: Isha 42:6; 49:6; 52:10.

kwǫǫz-ụt nass ụs-nass [84]. Wụ ru wụ yagẹ **Pyo-ǫ Shir** á, m-hǫw m-tẹt nẹ wụ ro ụn gụw-mǫ Shir, o-**swǫǫt** ụn kǫn-se Shir nẹ.
38 Ụn ka da-ǫ, wụ wǫǫnụrụ, wụ nomụrụ Shir ụr-bǫngǫn, wụ nǫmụrụ ma-tǫ ụn ka wà-wụ be-de ụn kap yẹ ro ụr-'er de Shir rur o-Urusharima à.

M-mụụn o-Nazaret
39 Bǫ **Meri** nẹ ụn **Yusuhu**, komostẹ m-nǫm kap bǫ ụn rii-yo **karamsa**-ǫ ụn Wan-Kǫyan zẹẹ à, yẹ mụụnụrụ bǫ-ǫ ụn yẹ o-Nazaret n-mẹ o-Gariri.†
40 Ka wà-wụ bǫsụrụ wụ nǫmụrụ m-'wǫns, wụ doorụ ụs-nap, komo kwụm-ǫ Shir rǫ ụn hi-de ụn wụ.

Ka wà-wụ Yẹso n-mẹ ụn Pyo-ǫ Shir
41 Kǫ ǫ ke hak-ǫ, yẹ matẹ Yẹso à rǫ m-ha o-Urusharima remen **Biki-ǫ m-Pas**.‡
42 Bǫ Yẹso wǫǫstẹ hak-ụs ǫp ụn hak-ụs yoor à [12], yẹ doorụ m-ha ụn ka biki-ǫ bǫ yẹ wẹtẹ à.
43 Da-ǫ a komsẹ o-biki à, yẹ bǫpnụrụ cǫw-yo m-jo'on o-hur, amba ka wà-wụ Yẹso ẹsnụrụ o-Urusharima. Yẹ matẹ wụ à, yẹ nap á.
44 Yẹ rǫ m-zẹẹ kǫ wụ rǫ n-mẹ ụn hun-nẹ, yẹ hewtẹ taas ụr-hǫ, ka da-de yẹ taknụrụ hoob-ǫ ụn wụ be-de ụn yan-baag-ǫ ụn yẹ ụn nay ụn yẹ nẹ nẹ.
45 Yẹ hyan wụ á, ka da-ǫ yẹ mụụnụrụ o-Urusharima hoob-ǫ ụn wụ.
46 Hǫ-ụr atettẹ-de yẹ 'wǫssụ wụ n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**, wụ rǫ tara be-de ụn yan-yoosẹ ụn **Yahuda**-nẹ, wụ rǫ m-hǫgẹ ụn yo yẹ rǫ m-rwǫr à, wụ rǫ yẹ m-cit komo.
47 Kap yẹ hǫgẹ wụ à, yẹ bǫpụrụ o-nu, remen gǫn shas-ǫ wụ rǫ yẹ m-shas à, ǫ ụs-nap.
48 Yẹ matẹ wụ à, yẹ hyanụ tǫ ụt-hyangan da-ǫ yẹ hyanẹ wụ à, inu ụn wụ zẹẹrụ wụ, “Wà re, ¿remen yan ǫ o nomtụ tẹ kaanẹ? Mẹn-ụt nassụtẹ tato ru ụn mẹ nẹ, tẹ pụ'ụg ụn hoob-o ru.”
49 Wụ shasụrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ mẹ o-hoob? ¿Nǫ nap ụnze depetẹ ụm ma'as n-mẹ ụn hur-o Tato re á?”
50 Amba yẹ nap gǫn ka shas-ǫ á.
51 Wụ nomụrụ yẹ o-dǫrǫttẹ, wụ wargụrụ ụn yẹ nẹ o-Nazaret. Inu ụn wụ ẹssụrụ kap ka rii-yo ụn hur-de ụn wụ.
52 Yẹso bǫ'ǫssụrụ o-wụr ụs-wẹẹr nẹ, wụ rẹẹg ụr-hǫ be-de Shir ụn hun-nẹ nẹ.§

Bǫr-ụs tet

Yohana Wa-m-Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ rwǫrǫg Ma-tǫ Shir
(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Yoha 1:19-28)
1 Hak-ụs ǫp ụs-taan [15] ụn gwǫmo-ụt ko-Gwǫmo **Sisar** Tiberiyos, Panti **Biratus** ro ko-Gwamna tǫ ụn dak-ǫ o-Judiya, **Herẹ** [Atipas] ro ko-Gwamna tǫ o-Gariri, komo heno ụn wụ Pirip ro ko-Gwamna dak-tǫ o-Ituriya ụn o-Tụrakonitis nẹ, Bisaniyas ro ko-Gwamna tǫ Abirenẹ.
2 Komo Annas, ụn Kẹpas nẹ, yẹ ro Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir. Ụn ka da-ǫ, **Yohana** wà Zakaraya hǫgụtẹ Ma-tǫ Shir be-de wụ ro'ẹ o-dákár à.

---

† **Bǫr-ụs yoor:39 2:39** Hyen komo: Mati 2:23. ‡ **Bǫr-ụs yoor:41 2:41** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27; Kara 16:1-8. § **Bǫr-ụs yoor:52 2:52** Hyen komo: 1Sam 2:26; Swǫǫ 3:4.

3 Ka da-de **Yohana** pa'ụrụ riib-ǫ o-rǫǫg o-Joda kap, wụ ro m-rụrẹ ụn
hun-nẹ Ma-tǫ Shir, “Yagụ nǫ **ụr-ba'as**, nǫ waktụnẹ be-de Shir, nǫ haan, a
yo'os nǫ m-hǫ, Shir a soks **ba'as**-ụr nǫ.”
4 Gensẹ tǫ rǫ ụn takụrda-o **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**:
“Wụ ken wụ rǫ ụs-eeg o-dákár.
‘Ja'asẹ Yawe o-cǫw,
ke'egsẹ yo ụr-bon nẹ hond hond bǫ wụ he m-dǫrẹ à!
5 Bish kǫ ǫ ke bụng-ǫ,
o ke'egsẹ kǫ de ke dor-de o-haag nẹ.
Cǫw-se nangẹ à, o ke'egsẹ se,
se rǫ hak hak à, o ja'as se pǫr pǫr.
6 Bǫ ụn mat-ǫ ụn hun-nẹ kap yẹa hyen gwụ-o Shir!’* ”
7 Bụụg-de ụn hun-nẹ rwụụnụrụ be-ụr **Yohana** wụ yo'os yẹ m-hǫ. Bǫ wụ
zẹẹ yẹ à, “Nǫ yẹgẹ-herhyat! ¿Wa rụrụ nǫ, nǫ som swǫ ụr-kǫǫb de Shir rǫ
nǫ ụn ma-tǫ m-hantẹ à?†
8 Nǫm nǫ rii-yo ụr-bon, yo a hettẹ m-hyan nǫ yagụtẹ ka **ba'as-de** nǫ rǫ
m-nǫm à, nǫ waktụnẹ be-de ụn Shir ụntụn 'yo-yo matẹ yakar-yẹ ụr-bon à.
Nǫ zẹẹ hi ụn nǫ **Ibrahi** wụ rǫ ko-yan-ga-yẹ nǫ. Mẹ nǫ m-rụrẹ, Shir a hoks
ka ta'ar-tǫ m-muut ụn hun-nẹ yẹ rwụụnẹ sǫ ụn baag-ǫ **Ibrahi** à!‡
9 Yar-ụr rǫ ụt-kom a kupstẹ ka 'yo-se n-dak, kap 'yo-yo matẹ yakar-yẹ
ụr-bon á, a kups yo n-dak a jorbẹ yo o-ra.”§
10 Ka hun-nẹ yẹ citụrụ wụ, “¿Ya nẹ tẹ he ǫ ka m-nǫm?”
11 Wụ shasụrụ yẹ, “Wụ rǫ ụt-matuku nẹ ụt-yoor à, wụ 'ye wụ rǫttẹ á
ụr-gaan, wụ rǫ ụn rii-yo m-rẹ nẹ à, wụ wong yo.”
12 Yan-gǫks ụn tar haanụrụ a yo'ostẹ yẹ m-hǫ, yẹ citụrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos,
¿ya nẹ tẹ he m-nǫm?”*
13 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Bǫ a zẹẹ nǫ gǫks à, kaanẹ nǫ he m-gǫks nǫ dǫ rii á.”
14 Karma-nẹ citụrụ wụ, “Tẹ nẹ komo, ¿ya nẹ tẹ he m-nǫm?”
Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ rumus hun-nẹ hwǫr m-'wǫns á, nǫ ce'ẹ nẹt ụt-ma á.
Ẹs nǫ be-de ụn hwǫr-yẹ o-rẹng yẹ a nǫ m-tǫp à.”
15 Hun-nẹ nǫmụrụ o-dish, yẹ taknụrụ ụs-barag kǫ **Yohana** wụ rǫ **Kiristi**.
16 **Yohana** zẹẹrụ yẹ kap, “Ụm yo'ostụ nǫ m-hǫ, amba wụ ken wụ rǫǫn
wụ jiishẹ mẹ à. Mẹ bo'os ma ụm ussẹ wụ ụt-ka'antẹ á. Wụa yo'os nǫ ụn
Kụkt-ǫ Shir o-ra nẹ.
17 Wụ rǫ ụn kǫk-de ụn wụ nẹ de m-jer, wụ bu'ut hyo-yẹ ụn wụ kap, wụ
rụ'ụt yẹ ụn byo-de ụn wụ, amba wụa tụks ka gwǫp-mǫ ụt-nu nẹ o-ra, ǫ ba
m-ryomsẹ.”
18 Ụs-cǫw dẹẹn, se **Yohana** rụrtẹ ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ be-de ụn hun-nẹ
à, wụ rǫ yẹ m-zẹẹ yẹ yagẹ cǫw-se ụn ba ụr-bon.
19 Amba **Yohana** rụrụtẹ **Herẹ** [Atipas] ko-Gwamna ụt-ma m-'wǫns nẹ
remen wụ gaag Herodiya, ne'a heno ụn wụ, komo wụ nǫmǫg rii-yo ba
ụr-bon dẹẹn.
20 Ka da-ǫ komo **Herẹ** doorụ m-nǫm ụn rii-yo ba ụr-bon yo jiishẹ à,
remen wụ ka'ag **Yohana**.†

---

* **Bǫr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Isha 40:3-5 (ụt-Girik). † **Bǫr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Mati 12:34; 23:33. ‡ **Bǫr-ụs tet:8 3:8** Hyen komo: Yoha 8:33. § **Bǫr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Mati 7:19.
* **Bǫr-ụs tet:12 3:12** Hyen komo: Ruka 7:29. † **Bǫr-ụs tet:20 3:19-20** Hyen komo: Mati 14:3-4; Mark 6:17-18.

A yo'ostẹ̱ Yẹ̱so m-hǫ̱
(Mati 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Bǫ̱ a komtẹ̱ yo'os ụ̱n hun-nẹ̱ m-hǫ̱ à, wụ̱ ma Yẹ̱so a yo'osụ̱rụ̱ wụ̱. Da-ǫ̱
wụ̱ ro ụ̱n kǫ̱n-se Shir à, Tǫ̱n-o shir upsụ̱rụ̱.
22 **Kụ̱kt-ǫ̱ Shir** haanụ̱rụ̱ be-ụ̱r Yẹ̱so ụ̱ntụ̱n o-tantabara. A hǫ̱gụ̱rụ̱ o-cǫ̱r
n-Tǫ̱n shir, “Wǫ̱ rǫ̱ wà re. Mẹ̱ gwụ̱gwụ̱ ụ̱n wǫ̱ nẹ̱ ụ̱m cǫ̱nǫ̱g wǫ̱.”‡

Ya-n-ga-yẹ̱ Yẹ̱so
(Mati 1:1-17)

23 Da-ǫ̱ Yẹ̱so taknẹ̱ sẹ̱ngẹ̱-mǫ̱ ụ̱n wụ̱ à, wụ̱ rǫ̱ ụ̱ntụ̱n hak-ụ̱r kwǫ̱ǫz ụ̱s-ǫ̱p
[30]. Wụ̱ wà-wụ̱, remen kaanẹ̱ hun-nẹ̱ cekrụ̱rụ̱ yẹ̱ zẹ̱ẹ̱rụ̱ wà **Yusuhu**, wà
Heri.
24 Wà Matta wụ̱ ma **Rewi**,
wà Merụ̱ci,
wụ̱ ma Jannay,
wà **Yusuhu**.
25 Wà Mattayas,
wụ̱ ma Ẹ̱mos,
wà Nahum,
wụ̱ ma Esụ̱ri,
wà Naggay.
26 Wà Maat,
wụ̱ ma Mattayas,
wà Semen,
wụ̱ ma Josẹ̱ci,
wà Joda.
27 Wà Jo'anan,
wụ̱ ma Resa,
wà Zẹ̱rubabẹ̱r,
wụ̱ ma Shetiyer,
wà Neri.
28 Wà Merụ̱ci,
wụ̱ ma Addi,
wà Kosam,
wụ̱ ma Ermadam,
wà Er.
29 Wà Josuwa,
wụ̱ ma Eriyazer,
wà Jorim,
wụ̱ ma Matta,
wà **Rewi**.
30 Wà Simǫ̱n,
wụ̱ ma **Yahuda**,
wà **Yusuhu**,
wụ̱ ma Jonan,
wà Ẹ̱riyakim.
31 Wà Mereya,
wụ̱ ma Menna,
wà Mattaha,
wụ̱ ma Natan,
wà **Dawuda**.

‡ **Bǫ̱r-ụ̱s tet:22 3:22** Hyen komo: Taka 22:2; Bǫng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 9:35.

32 Wà **Jẹssẹ**,
wụ ma Obẹd,
wà Bo'az,
wụ ma Sarụmon,
wà Nashon.
33 Wà Aminadab,
wụ ma Adụmin,
wà Arụni,
wụ ma Hẹzụron,
wà Perez,
wụ ma **Yahuda**.
34 Wà **Yakubu**,
wụ ma **Ishaku**,
wà **Ibrahi**,
wụ ma Tera,
wà Nahǫr.
35 Wà Sẹrug,
wụ ma Riw,
wà Pụrẹ,
wụ ma Ẹber,
wà Shera.
36 Wà Kayinan,
wụ ma Arụpazad,
wà Shem,
wụ ma **Nuhu**,
wà Ramek.
37 Wà Mẹtusẹra,
wụ ma Enok,
wà Jaret,
wụ ma Mahararer,
wà Kenan.
38 Wà Ẹnǫsh,
wụ ma Shitu,
wà **Adamu**,
Adamu wà-wụ Shir.

Bǫr-ụs nass

A megertẹ Yẹso
(Mati 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Yẹso waktụntẹ sǫ o-rǫǫg o-Joda shiishẹ cẹngcẹng ụn **Kụkt-o Shir**, ǫ tekerụ wụ co ǫ heetụrụ wụ o-dákár.
2 Kanẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** megrẹ Yẹso hǫ-ụt kwǫǫz-ụt yoor [40]. Kap ka hǫ-tǫ Yẹso wụ rẹ rii á, remen kaanẹ wụ rǫ ụn hǫgẹ ụn mẹr da-ǫ wụ taase o-**swǫǫt** à.
3 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** zẹẹrụ Yẹso, “Ụregẹ wǫ wà-wụ Shir wụ, rwǫ ka ta'ar-de barmẹ rii-yo m-rẹ.”
4 Amba Yẹso shasụrụ, “Ma-tǫ Shir zẹẹg, ‘Nẹt a nǫm hǫǫg remen ụt-ga ụn hǫn-de ụn tǫ á.’* ”
5 Ka da-de **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** detụrụ wụ n-tǫn. Ụn gyept-ǫ ụn yish, wụ kutụrụ Yẹso gwǫmo-tǫ o-dak pitip.

---

* **Bǫr-ụs nass:4 4:4** Hyen komo: Kara 8:3.

6 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** zẹẹrụ Yẹso, “Man ya'as wǫ ka gwǫmo-
tǫ kap ụn sẹps-mǫ ụn tǫ nẹ, remen a ya'astụ mẹ tǫ kap, komo man hoks
m-ya'as ụn wụ ụm cǫnẹ m-ya'as à.
7 Kap tǫa warag-ụt ma ru, ụregẹ wǫa kwụktụ mẹ, o 'ye mẹ m-sẹk.”
8 Yẹso shasụrụ, “Ma-tǫ Shir zẹẹg, ‘Kwụktẹ Yawe Shir ru, wụ wụ cot o he
m-nomẹ m-gụw!’† ”
9 Ka da-de, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** dekụrụ Yẹso, wụ heterụ wụ o-
Urusharima. Wụ detụrụ Yẹso ụn be-de jiishẹ m-pipir à, n-tǫn ụn **Pyo-ǫ
Shir**, wụ zẹẹrụ Yẹso, “Ụregẹ wǫ wà-wụ Shir wụ huksẹ n-dak,
10 remen Ma-tǫ Shir zẹẹg, ‘Shir a rụ yan-tǫm-yẹ ụn wụ yẹ 'er wǫ.’
11 Tǫ zẹẹg komo, ‘Yẹa gǫks wǫ ụn kom-tǫ ụn yẹ bǫ kǫ na-o ru ǫa hǫgẹ
m-hoog be-de ụt-ta'ar à.’‡ ”
12 Amba Yẹso shaks, wụ zee, “Ma-tǫ Shir zẹẹg, ‘Wǫ meger Yawe Shir ru
á.’§ ”
13 Bǫ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** komtẹ meger-ụt Yẹso ụn kǫ yo ke
cǫw-yo à, wụ yagụrụ wụ sẹ ǫ ken da-ǫ.

Yẹso takantẹ
sẹngẹ-mǫ ụn wụ o-Gariri
(Mati 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ka da-de Yẹso wargụrụ o-Gariri, komo 'wǫns-mǫ ụn **Kụkt-o Shir** rǫ
be-de ụn wụ. Ma-tǫ ụn wụ wǫǫrụ ko kenẹ sǫ ụn ka dak-ǫ.
15 Wụ yoostẹ n-mẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir, komo kǫ wụ ke
bǫmǫg wụ.

A yagụtẹ Yẹso ụt-yagẹ o-Nazaret
(Mati 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Ka da-de Yẹso haarụ o-Nazaret, be-de a 'yonsẹ wụ à, bǫ **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ** wǫǫnẹ à, wụ haarụ bǫ wụ wẹtẹ m-ha ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ
Shir** à. Wụ inụrụ eso wụ karantụtẹ Ma-tǫ Shir.
17 Komo a tebbụrụ wụ takụrda-ǫ **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**. Wụ
upsụrụ, wụ hyanụrụ be-de a gẹnẹ:
18 “Kụkt-ǫ ụn Yawe rǫ ụn hi ụn de,
remen wụ dagantẹ mẹ
ụm hantụtẹ kǫǫb-nẹ ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ.
Wụ tǫmụntẹ mẹ ụm kǫ'ǫt a us ka yẹ a gagẹ à,
komo ụn ups ụn yish-yẹ ụn pǫ-nẹ nẹ.
Ụm guut yẹ a mǫ'ẹ à,
19 a kǫ'ǫt da-o wǫǫntẹ,
ǫ Yawe hettẹ m-gu ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ à.”*
20 Yẹso tigụrụ ka takụrda-ǫ, wụ tebbụrụ wụ rǫ kanẹ à, wụ she'etụrụ tara.
Kap ka hun-nẹ yẹ, ro n-mẹ **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir** à tuurụ wụ
yish,
21 ka da-de wụ zẹẹ yẹ, “Ka be-de ụn Ma-tǫ Shir tǫ shiig caanẹ, bǫ nǫ hǫgẹ
a karantụtẹ à.”
22 Kap yẹ hǫgụtẹ rẹrẹm-mǫ ụn wụ, yẹ bǫpụrụ o-nu ụn gǫn ka gom-tǫ wụ
rwǫrẹ à. Yẹ zẹẹrụ, “¿Wà **Yusuhu** wụ kaa?”

---

† **Bǫr-ụs nass:8 4:8** Hyen komo: Kara 6:13. ‡ **Bǫr-ụs nass:11 4:10-11** Hyen komo: Bǫng 91:11-12.
§ **Bǫr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Kara 6:16. * **Bǫr-ụs nass:19 4:19** Hyen komo: Isha 61:1-2 (ụt-Girik).

23 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Ụm nak nǫa rụrụ mẹ ka swǫǫg-ǫ ụt-ma ǫ, ‘Wa-ụs-baat
'yons hi ụn du,’ komo nǫ rụrụ mẹ ụm nom kaanẹ ụn bǫ-o re ka rii-tǫ nǫ
hǫgẹ ụm nǫmǫg o-Kapanahum à.”
24 Yẹso doorụ m-zẹẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, a cẹt m-gǫks ụn ko-yan-rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir ụn bǫ-ǫ ụn wụ á.†
25 “Nip-ǫ gwǫr-nẹ nǫmǫg dẹẹn ụn dak-o o-**Isra** ụn da-o **Ẹreja**, da-ǫ a
nǫmẹ hak-ụs tet ụr-pụrụg ba ụn kem à, komo a nǫmǫg mẹr ụn ka dak-ǫ
kap.‡
26 Shir tǫm **Ẹreja** kǫ kenẹ ụn dak-ǫ o-**Isra** á, amba sẹ be-de ụn wụ ken
ko-gwǫr-wụ ụn ne'a wụ, ba ko-**Isra** á, wụ rǫ o-Zaraha ụn sǫ ụn dak-ǫ o-
Sidon.§
27 Hun-nẹ dẹẹn rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb ụn gom-ǫ ụt-**cim** n-dak o-**Isra** da-o
Ẹreshawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir, Yatt-wụ ka gǫm-ǫ ta'ẹ ụn wụr-ǫ ụn wụ
á, sẹ **Na'aman** ko-ya-o-Siriya.”*
28 Da-ǫ hun-nẹ yẹ rǫ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir** hǫgẹ kaanẹ à,
ryaab-ụs hǫǫrụ yẹ.
29 Yẹ inụrụ eso, yẹ nakụrụ Yẹso yẹ ruutụrụ wụ jim-de o-bǫ, yẹ detụrụ
wụ n-tǫn ụr-dor de a meetẹ bǫ-ǫ ụn yẹ à. Yẹ rǫ ụn ma-tǫ yẹ jorbụtẹ wụ
o-bụng.
30 Amba wụ cǫwụrụ ụn tẹtẹ-ǫ ụn hun-nẹ wụ argụrụ arag-mǫ ụn wụ.

Campǫ wụ rǫ ụn wa-ụt-kǫt nẹ à
(Mark 1:21-28)

31 Ka da-de nẹ Yẹso haarụ o-Kapanahum, ǫ ken bǫ-ǫ ụn dak-ǫ o-Gariri,
kanẹ wụ rǫ m-yoosẹ ụn hun-nẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, kǫ de
ke **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de.
32 Yẹ bǫpụrụ nu-se ụn yẹ remen bǫ wụ yoosẹ yẹ à, wụ rwǫrǫg ụt-ma
gwǫmo-ụt gwǫmo.†
33 N-mẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, wụ ken nẹt-wụ rǫ kanẹ wụ
rǫ ụn wa-ụt-kǫt nẹ ụn hi-de ụn wụ à, wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr wụ kanụrụ,
34 “A'a! Yẹso wụ o-Nazaret, ¿ya nẹ o cǫnẹ ụn tẹ nẹ? ¿Wǫ ụn haan o
sabụrsẹ tẹ? Ụm nepsẹ wǫ, ko wan wụ: Wǫ wụ ba m-kụkǫp, wụ Shir tǫmnẹ
à!”
35 Yẹso hurụrụ ka wa-ụt-kǫt wụ ụt-gaag, “Rẹs temb, komo ru be-de ụn ka
nẹt-wụ!” Ka wa-ụt-kǫt wụ sǫrụ ka nẹt-wụ n-dak, hun-nẹ rǫ gụt, wụ ruurụ
be-de ụn wụ, wụ hǫgụssẹ wụ m-hǫǫg á.
36 Ka hun-nẹ yẹ bǫpụrụ o-nu, yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “¿Yan gǫn ma-tǫ
nẹ tǫ ka? Ụt-gwǫmo ụr-bẹẹb nẹ ka nẹt-wụ zẹẹ ka **ya-ụt-kǫt** yẹ ru, komo
yẹ ruurụ!”
37 Komo ma-ụt Yẹso wǫǫrụ kǫ kenẹ ụn ka raag-ǫ.

Yẹso taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ dẹẹn
(Mati 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Yẹso ruurụ be-de ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, wụ haarụ hur-o
Simǫn. Wụr-o mǫ'ǫn Simǫn nẹ ne'a dengụtẹ o-ra dẹẹn yẹ tẹpsụrụ Yẹso yẹ
kǫnụrụ wụ taas gǫm-ǫ ụn wụ.
39 Yẹso haarụ wụ ẹsụrụ ụn riib-ǫ kwụụr-ǫ ụn ka ne'a-wụ, wụ rwǫ'ụrụ ka
gǫm-ǫ m-ru ụn wụr-ǫ ụn ka ne'a-wụ. Ka gǫm-ǫ ruurụ, ka ne'a-wụ inụrụ
kagat. Wụ jegụrụ yẹ rii-yo m-rẹ.

---

† **Bǫr-ụs nass:24 4:24** Hyen komo: Yoha 4:44. ‡ **Bǫr-ụs nass:25 4:25** Hyen komo: 1Gwm 17:1.
§ **Bǫr-ụs nass:26 4:26** Hyen komo: 1Gwm 17:8-16. * **Bǫr-ụs nass:27 4:27** Hyen komo: 2Gwm
5:1-14. † **Bǫr-ụs nass:32 4:32** Hyen komo: Mati 7:28-29.

40 Da-ǫ rim-m nǫmẹ à, kap yẹ rǫ ụn hun-nẹ nẹ ụs-gǫm nẹ à, hantụrụ yẹ
be-ụr Yẹso, wụ sakụrụ kom-tǫ ụn wụ n-tǫn ụn kǫ wụ ke, ka gǫm-se taarụ.
41 Ya-ụt-kǫt ruurụ be-de ụn hun-nẹ dẹẹn yẹ rǫ ụn yẹ nẹ à, yẹ rǫ ụn 'yons
ụs-cǫr, “Wǫ **Wà-wụ Shir** wụ!”
Yẹso hurụ yẹ ụt-gaag, yẹ tẹpẹr á, remen yẹ nepsẹ Shir daagnẹ wụ.

Yẹso rwǫrǫg Ma-tǫ Shir n-mẹ
ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir
(Mark 1:35-39)

42 Bǫ ish gestẹ à, Yẹso yagụrụ o-bǫ wụ haarụ de ken be-de ba ụn hun-nẹ
de, ụn hǫn-de ụn wụ. Hun-nẹ taknụrụ hoob-ǫ ụn wụ, bǫ yẹ hyentẹ wụ à,
yẹ cǫn wụ arag, wụ yagẹ yẹ á.
43 Amba wụ zẹẹrụ yẹ, “Sẹ ụm rwǫrǫg **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn gwǫmo-tǫ
Shir ụn tǫ ken bǫ-tǫ komo, remen yo Shir tǫmnụ mẹ ụm nǫm yo ka.”
44 Ka da-de wụ rwǫrụrụ Ma-tǫ Shir n-mẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ
Shir hǫno dak-ǫ o-Judiya.

Bǫr-ụs taan

Yẹso ak yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ yẹ ụr-takan
(Mati 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 De ken hǫ-de Yẹso rǫ eso jit-de Mar-ǫ o-Gariri* ka da-ǫ hun-nẹ mǫrụrụ
wụ, remen yẹ hǫgụtẹ́ Ma-tǫ Shir.
2 Wụ hyanụrụ hat ụt-yoor, tǫ a ruutẹ o-dor à, yan-ship ụn jan yagụtẹ tǫ
yẹ rǫ m-so'os ụt-yo.
3 Yẹso daarụ hat-ǫ gaan, ǫ ma Simǫn wụ zẹẹrụ wụ tudbẹ ǫ hiin n-mẹ
m-sa. Yẹso she'etụrụ n-mẹ o-hat wụ yoosụrụ ka bụụg-de ụn hun-nẹ de.†
4 Bǫ wụ komtẹ ụt-ma à, wụ zẹẹrụ Simǫn, “Tudbẹ ka hat-ǫ sǫ ụr-dụw, wǫ
ụn hun-nẹ ru nẹ, nǫ hẹ'ẹdbẹ o-yo, nǫ shipt jan.”
5 Simǫn shasụrụ, “Gǫs-wụ, tẹ sẹnguṭẹ m-tẹt kap, tẹ ship rii á. Amba bǫ
o zettẹ kaanẹ, man hẹ'ẹdbẹ o-yo.”‡
6 Yẹ hẹ'ẹdbụrụ o-yo yẹ shipụrụ jan dẹẹn har yo-ǫ rǫ ma-tǫ m-yishẹ.§
7 Yẹ agnụrụ ǫr ụn yẹ ya-ụt-yo, yẹ rǫ ụn ǫ ken hat-ǫ à, yẹ haan yẹ gu yẹ.
Yẹ shoosụrụ ka hat-tǫ ụt-yoor ụn jan, har tǫ rǫ ma-tǫ m-yi.
8 Da-ǫ Simǫn Bitrus hyanẹ kaanẹ à, wụ kwụktụrụ ụn rwụn-se ụn wụ
be-ụr Yẹso, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, arag be ụn de! Mẹ **ko-ya-ụr-ba'as**-wụ!”
9 Wụ ụn ǫr ụn wụ nẹ, yẹ bǫpụrụ o-nu remen yẹ shipk jan dẹẹn.
10 Kaanẹ nǫmẹ Bitrus ụn ǫr ụn wụ nẹ nẹ ya-ụt-yo, **Yakubu** ụn **Yohana**
(yakar Zẹbẹdi). Yẹso zẹẹrụ Simǫn, “Wǫ hǫgẹ o-gyẹr á, m-mǫka wǫa warag
wan-hantẹ ụn hun-nẹ be-de Shir, bǫ wǫ ụn ship ụn jan à.”
11 Yẹ ruutụrụ ka hat-tǫ ụr-dor, yẹ yagụrụ ko yo ke rii-yo, yẹ dǫrụrụ Yẹso.

Yẹso taastẹ gǫm-ǫ ụn wụ ken nẹt-wụ
(Mati 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Bǫ Yẹso ro ụn ǫ ken bǫ-ǫ à, wụ ken nẹt-wụ ro ụn swǫ ụr-kǫǫb ụn
gǫm-ǫ ụt-**cim**. Bǫ wụ hyentẹ Yẹso à, wụ sǫrụ hi ụn de ụn wụ n-dak wụ
kǫnụrụ Yẹso, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, wǫ cụnẹ, wǫa taas gǫm re.”

---

* **Bǫr-ụs taan:1 5:1** ụt-Girik: Sa-mǫ o-Genesaret. † **Bǫr-ụs taan:3 5:1-3** Hyen komo: Mati 13:1-2; Mark 3:9-10; 4:1. ‡ **Bǫr-ụs taan:5 5:5** Hyen komo: Yoha 21:3. § **Bǫr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Yoha 21:6.

13 Yẹso tapụrụ kom-ǫ ụn wụ, wụ ci'ụrụ wụ. “Ụm cǫnǫg. Warag pǫr pǫr!”
Da-ǫ gaan, ka gǫm-ǫ ta wụ.
14 Yẹso nakụrụ wụ ụt-tǫ, “Wǫ rụrẹ ko-wan-gaan á, amba nekẹ be-de ụn
wan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir**, wụ byarag wǫ, remen kǫ wụ ke nept gǫm-o ru
taag, o **sekẹ** yar-mǫ **Mosa** zẹẹ a **sekẹ** à.”*
15 Amba myet ụn kaanẹ, ma-ụt Yẹso wǫǫrụ kǫ de ke ko'so-de, hun-nẹ
haantẹ dẹẹn yẹ hǫgụtẹ wụ, komo wụ taastẹ gǫm-se ụn yẹ.
16 Amba Yẹso rǫ m-ha de ken be-de ba hun-nẹ de, ụn hǫn-de ụn wụ, wụ
konot Shir kanẹ.

Yẹso 'yonstẹ ko-ryam
(Mati 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 De ken hǫ-de Yẹso rǫ ụr-yoos, **Parisa**-nẹ ụn **yan-Yoos-de o-karamsa**
nẹ rǫ tara tara yẹ rwụụnẹ kap bǫ-tǫ n-dak o-Gariri, n-dak o-Judiya nẹ, o-
Urusharima nẹ à. 'Wǫns-mǫ Wan-Kǫyan rǫ mǫssẹ ụn wụ nẹ remen Yẹso
taastẹ́ ya-ụs-gǫm, gǫm-se ụn yẹ.
18 Yẹ ken hun-nẹ yẹ sawnụrụ wụ ken ko-ryam-wụ, o-karanga, yẹ sẹngụrụ
yẹ tụwụttẹ wụ ụn hur-ǫ Yẹso rǫ à, yẹ ẹstẹ wụ ụn co-ǫ ụn wụ.
19 Amba yẹ kum hek-de yẹ hettẹ wụ m-tụwụt be-ụr Yẹso á, remen hun-nẹ
nǫmǫg ụt-mǫǫr dẹẹn. Remen kaanẹ, yẹ detụrụ wụ n-tǫn o-kukẹ, yẹ bǫǫrụ
o-wu n-tǫn o-kukẹ. Yẹ rwǫnụrụ wụ ụn karanga-ǫ ụn wụ har n-dak, ụn
tẹtẹ-ǫ ụn hun-nẹ ụn co Yẹso.
20 Bǫ Yẹso hyentẹ yẹ bǫk ma-tǫ ụn wụ o-nip à, wụ zẹẹrụ ka ko-ryam-wụ,
“Wan-yen de, a sokstẹ **ba'as** ụn du.”
21 Yan-Yoos-de o-**karamsa** ụn **Parisa**-nẹ, yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “Wan
wụ nẹ ka nẹt-wụ, wụ yo'ogtẹ Shir! Shir yẹ cot he soks **ba'as-tǫ** ụn hun-nẹ!”
22 Yẹso napụrụ mẹn-tǫ yẹ, wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫ cekertẹ
kaanẹ?
23 ¿Jiishtẹ a zee ba ụr-kǫǫb, ‘Shir sokstẹ **ba'as** ụn du,’ ko ụm zee, ‘Inẹ o
nekẹ ụr-hew’?
24 Man kutu nǫ ụnze, **Wà-wụ ụn nẹt** rǫ ụt-gwǫmo nẹ n-dak wụ sokstẹ
ụr-ba'as.” Wụ zẹẹrụ ko-ryam, “Mẹ wǫ m-zẹẹ, inẹ eso, mos karanga-o ru,
o nekẹ jo!”
25 Ụn gyept-ǫ ụn yish, wụ inụrụ ụn co-ǫ ụn yẹ kap, wụ mǫtụrụ karanga-ǫ
ụn wụ ǫ wụ rottẹ dǫmb à, wụ ji'ụrụ o-hur wụ rǫ ụn bǫngǫn-de Shir.
26 Yẹ hyanụrụ ụt-hyat! Gyẹr-o shiishẹ yẹ, yẹ bǫmụrụ Shir, yẹ rǫ m-zẹẹ,
“Yan gǫn hyat-tǫ a hyanẹ caanẹ!”

Yẹso ak Rewi
(Mati 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Bǫ ụn de ka, Yẹso ruurụ n-dǫ, wụ hyanụrụ ko-**yan-gǫks ụn tar** jin-de
ụn wụ **Rewi**, wụ rǫ tara be-de ụn kukẹ-ǫ ụn sẹngẹ-mǫ ụn wụ, Yẹso zẹẹrụ
wụ, “Dǫnd mẹ.”
28 **Rewi** inụrụ eso, wụ dek rii á, wụ dǫrụrụ Yẹso.
29 Ka da-de **Rewi** nǫmụrụ caari-ǫ o-biki ụn hur-ǫ ụn wụ rem Yẹso, **yan-
gǫks ụn tar** rǫ dẹẹn yẹ haanẹ à, ụn yẹ ken hun-nẹ yẹ nẹ komo.
30 **Parisa**-nẹ ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ yẹ rwụụnẹ kang-o gaan à,
yẹ nomụrụ **yan-nekẹ-m Yẹso** ụs-cenene. Yẹ citụrụ, “¿Remen yan ǫ nǫttẹ
m-rẹ m-swǫ nẹ mǫssẹ ụn **yan-gǫks ụn tar** nẹ, komo ụn **ya-ụr-ba'as** nẹ?”†
31 Yẹso shasụrụ yẹ, “Hun-nẹ yẹ rǫ ba ụs-gǫm á, yẹ rǫ ụn hoob-ǫ ụn ko-
ya-ụs-baat á, amba ya-ụs-gǫm.

---

* **Bǫr-ụs taan:14 5:14** Hyen komo: Rewi 14:1-32. † **Bǫr-ụs taan:30 5:30** Hyen komo: Ruka 15:1-2.

32 Mẹ haan remen kashi ụn hun-nẹ á, amba remen **ya-ụr-ba'as**-yẹ
waktụntẹ be-de Shir.”

Cot-ǫ swǫǫt
(Mati 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Yẹ ken hun-nẹ yẹ zẹẹrụ Yẹso, “Yan-nekẹ-m **Yohana** rǫ m-nǫm o-**swǫǫt**
kǫ ǫ ke da-ǫ yẹ rǫ ụn kǫn-se Shir komo. Ya-m-nekẹ ụn **Parisa**-nẹ rǫ m-nom
kaanẹ komo, amba yan-nekẹ-m ru yẹ rǫ m-rẹ m-swǫ nẹ.”
34 Yẹso shasụrụ, “¿Nǫa hoksụssẹ m-wẹn ụn ya-o-biki ǫ ụt-ge m-rẹ m-swǫ
nẹ, da-ǫ wa-ụt-ge rǫ ụn yẹ nẹ? Nǫa hoks á!
35 Amba hǫ-ụr rǫǫn de a hettẹ m-dẹk ụn wa-ụt-ge à be-de ụn yẹ, ka da-ǫ
yẹ he m-nǫm o-**swǫǫt**.”
36 Yẹso doorụ yẹ m-rụrẹ ka ma-tǫ ụs-wẹẹr tǫ: “Yatt-wụ he m-yiish
matuku-ụr pụ-de remen wụ dept matuku ụr-ut á. Wụ nǫmẹ kaanẹ wụ
yiishtẹ ǫ ka matuku-ụr pụ-de, komo ka dap-de a nom ụr-bon be-de ụn
matuku ụr-ut á.
37 Komo yatt-wụ he wụụs m-kẹ m-pụ mǫ ụn tur-ǫ o-ka o-ut á, remen mǫ
pu'ẹ mǫa caat tur o-ut ǫ o-ka, ka kẹ-mǫ uksẹ, komo ka tur-ǫ o-ka ǫ naasẹ.
38 Remen kaanẹ, a wụụs kẹ-m pụ-mǫ ụn tur-ǫ o-ka o-pụ ǫ!
39 Wụ sụụsẹ kẹ-m ut à, wụa cụn wụ sụ m-pụ mǫ komo á, wụa zee, ‘Ka
ut-mǫ jiishẹ.’ ”

Bǫr-ụs cind

Cot-ǫ ụn Hǫ-de ụr-Wụwẹ
(Mati 12:1-18; Mark 2:23-28)

1 Yẹso rǫ m-nekẹ ụn n-mẹ ụn kat-tǫ ụn hyo **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de ụn
Yahuda-nẹ. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ taknụrụ m-horom ụn hyo, yẹ pirmụrụ
ụt-kom tǫ ụn yẹ, yẹ rǫ m-ti.*
2 Yẹ ken **Parisa**-nẹ citụrụ, “¿Remen yan nǫ rǫttẹ m-nǫm yo **karamsa**-o
zẹẹ nǫ nǫm **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** á?”
3 Yẹso shasụrụ yẹ, “Nǫ karantẹ yo **Dawuda** nǫmẹ da-ǫ wụ, ụn hun-nẹ yẹ
ụn wụ nẹ hǫgẹ mẹr à.
4 Wụ cǫwǫg n-mẹ ụn dẹpi-ǫ ụn kǫn-se Shir, wụ dekụrụ ga-de wan-**Cǫw
ụn kǫn-se Shirsekẹ** Shir à, wụ rẹẹrụ de, komo wụ ya'asụrụ hun-nẹ yẹ
ụn wụ. Komo pas-mǫ o-**karamsa** mǫ wụ ken nẹt-wụ re ka ga-de, sẹ dẹ
wan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir** wụ he m-rẹ ụn ka ga-de.”†‡
5 Komo Yẹso bụsụrụ m-zẹẹ, “Mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** rǫ Gǫs-wụ wụ ụn **Hǫ-de
ụr-Wụwẹ**.”

Ko-yan-kom-o margan
(Mati 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Ụn de ken **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de komo, Yẹso cǫwụrụ **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn
Ma-tǫ Shir**, wụ yoosụrụ. Wụ ken nẹt-wụ rǫ kanẹ wụ kom-ǫ ụr-rẹ marẹ à.
7 Yan-Yoos-de o-**karamsa** ụn **Parisa**-nẹ nẹ cǫnụrụ o-teber a zeet Yẹso
nǫmǫg **ụr-ba'as**, yẹ tuurụ yish, remen yẹ hyenet ụregẹ wụa taas gǫm **Hǫ-
de ụr-Wụwẹ**.
8 Amba Yẹso napụrụ barag-se ụn yẹ, wụ zẹẹrụ ka nẹt-wụ, “Inẹ eso o haan
kanẹ co.” Ka nẹt-wụ indụnduụrụ kanẹ.

---

* **Bǫr-ụs cind:1 6:1** Hyen komo: Kara 23:25. † **Bǫr-ụs cind:4 6:3-4** Hyen komo: 1Sam 21:1-6.
‡ **Bǫr-ụs cind:4 6:4** Hyen komo: Rewi 24:9.

9 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ụm cit nǫ: ¿Ya nẹ **karamsa**-o na zẹẹ, a hoks
m-nom **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**? ¿A gu ko a naasẹ? ¿A gu hǫǫg-mǫ ụn nẹt ko a
ho?”
10 Wụ gwǫtụrụ yẹ kap, ka da-de wụ zẹẹrụ ka nẹt-wụ, “Neks kom-o ru.”
Wụ nǫmụrụ bǫ Yẹso zẹẹ wụ à, gǫm-ǫ ụn kom-ǫ ụn wụ taarụ.
11 Ryaab-ụs hǫǫrụ yẹ, yẹ taknụ barag-se ụn rii-yo yẹ he Yẹso m-nǫm à.

Yẹso dak yan-tǫm-yẹ ụn wụ ǫp ụn yoor
(Mati 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ka da-ǫ Yẹso daarụ ụr-dor wụ konot, wụ kǫnụrụ Shir m-tẹt ụr-bir.
13 Da-ǫ hǫ-ụr rwụụnẹ à, wụ agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ be-de ụn wụ,
wụ daagụrụ ǫp ụn yoor [12] be-de ụn yẹ, wụ egụrụ yẹ ụr-jin, **Yan-tǫm.**
14 Simǫn (wụ Yẹso egẹ Bitrus à), ụn hen-nẹ ụn wụ nẹ Andarawus,
Yakubu, ụn **Yohana**, Pirip ụn Bataromi,
15 Matiyos, ụn Tomas, **Yakubu** (wà Arụpayes), ụn Simǫn (wụ a rǫ m-aag
Wan-ya'as ụr-hi),
16 Yahudas (wà **Yakubu**), ụn Yahudas Iskariyoti (wụ babẹ Yẹso ụn kom-tǫ
ụn yan-yagẹ-tǫ ụn wụ à).

Yẹso yoostẹ, komo wụ taas gǫm
(Mati 4:23-25)

17 Da-ǫ Yẹso kergenẹ n-tǫn ụr-dor ụn yan-tǫm-yẹ ụn wụ nẹ à, wụ ẹsụrụ
eso ụn be-de rǫ cangam à, ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ dẹẹn. Hun-nẹ dẹẹn
yẹ rwụụnẹ hǫno dak-ǫ o-Judiya à, o-Urusharima nẹ, ụn hẹbẹ-mǫ o-Taya,
o-Sidon nẹ bǫ-tǫ ụn riib-ǫ m-sa.
18 Yẹ haantẹ yẹ hǫgụtẹ́ wụ, komo remen wụ taastẹ́ gǫm-se ụn yẹ komo,
ka yẹ **ya-ụt-kǫt** suwẹ à, yẹ ma yẹ haantẹ Yẹso taastẹ́ gǫm-se ụn yẹ.
19 Hun-nẹ kap sẹngụrụ yẹ ci'it wụ, remen 'wǫns-mǫ ụn taas ụn gǫm rǫ
be-de ụn wụ. Komo gǫm-se ụn yẹ taag kap.

O-zak ụn naasụ-mǫ ụt-mẹn nẹ
(Mati 5:1-12)

20 Yẹso gwǫtụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ zẹẹrụ,
“Shir ya'ag nǫ o-kwụm nǫ yẹ rǫ kǫǫb-nẹ m-mǫka à,
remen gwǫmo-tǫ Shir tǫ ma nǫ tǫ!
21 Shir ya'ag nǫ o-kwụm nǫ
yẹ rǫ m-hǫgẹ m-mẹr m-mǫka à,
remen Shir a coks nǫ!
Shir ya'ag nǫ o-kwụm, nǫ rǫ ụs-'wǫn m-mǫka à,
remen nǫa nemes!
22 Shir ya'ag nǫ o-kwụm da-ǫ hun-nẹ yagẹ nǫ à,
yẹ cǫn nǫ á, yẹa pyapar nǫ,
yẹ zee nǫ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ,
kap rem re **Wà-wụ ụn nẹt**!§
23 “Nǫm nǫ mẹn-ụt pus-tǫ da-ǫ nǫ hyenẹ kaanẹ, nǫ hẹw hẹw-se o-zak,
remen Shir ẹssụtụ nǫ caari-de ụr-'yons n-tǫn. Nǫm nǫ o-dish yẹa nomo nǫ
kaanẹ, remen kaanẹ ya-n-ga-yẹ nǫmẹ yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir.*
24 “Nǫ ya-o-kwụm m-mǫka nǫa warag rii-yo ụr-'wǫn,
remen nǫ kumustẹ m-mǫka, yo hǫǫg-m nǫ cǫnẹ à!
25 Rii-yo ụr-'wǫn yo, nǫ yẹ cigsẹ m-mǫka à,
remen nǫa hǫgẹ mẹr!

§ **Bǫr-ụs cind:22 6:22** Hyen komo: 1Bit 4:14.
* **Bǫr-ụs cind:23 6:23** Hyen komo: 2Nom 36:16; Sẹng 7:52.

Nǫa warag rii-yo ụr-'wǫn, nǫ ya-ụt-nemes m-mǫka,
nǫa nǫm tụk-mǫ ụt-mẹn har nǫ 'ụn.
26 Nǫa warag rii-yo ụr-'wǫn da-ǫ hun-nẹ kap bǫm nǫ à,
ya-n-ga-yẹ, yẹ ụn yẹ bǫmǫg yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir
ka bǫngǫn-de cǫw yẹ ụt-mẹn á.

Cǫn ya-ụt-yagẹ
(Mati 5:38-48; 7:12)

27 "Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, nǫ yẹ hǫgẹ mẹ à, cǫn nǫ yan-yagẹ-ụt nǫ, nǫ nomẹ yẹ rii-yo ụr-bon.
28 Yẹ pyapụ nǫ à, nǫ kǫnẹ yẹ Shir 'ye yẹ o-kwụm, komo nǫ kǫnẹ yẹ nomo nǫ mẹn-ụt jaas-tǫ à rii-yo ụr-bon.
29 Wụ ken wụ kenẹ wǫ o-raag, waksẹ wụ ǫ kusẹ à wụ bụsẹ, ụregẹ wụ ken wụ dẹk wǫ ụr-matuku, ya'as wụ cǫp-o ru.
30 Wụ kǫnụ wǫ rii à, 'ya wụ, komo wụ rumsụ wǫ rii à, wǫ zẹẹ wụ mụụntụ wǫ á.
31 Bǫ o cǫnẹ hun-nẹ nomo wǫ à, nomo yẹ kaanẹ.†
32 "Ụregẹ yẹ cǫnụ wǫ à, yẹ wǫ m-cǫn, wǫa kum ǫ ka ụr-'yons be-de Shir á. Kǫ **ya-ụr-ba'as**-yẹ rǫ m-cǫn ụn yẹ cǫnụ yẹ à!
33 Ụregẹ yẹ nomo wǫ rii-yo ụr-bon à, yẹ o he m-nomẹ rii-yo ụr-bon, wǫa kum ǫ ka ụr-'yons á be-de Shir, ¿remen yan ǫ o hettẹ m-gǫks ụr-'yons? Kǫ **ya-ụr-ba'as**-yẹ rǫ m-nǫm kaanẹ!
34 Ụregẹ komo o mụụgụtẹ yẹ o hyanẹ yẹ he wǫ m-hoks m-topẹ à, ¿wǫa kum ụr-'yons be-de Shir? Kǫ **ya-ụr-ba'as**-yẹ rǫ m-mụgẹ **ya-ụr-ba'as**, remen a mụụntụtẹ yẹ!
35 Amba cǫn nǫ yẹ yagụ nǫ à, nǫ nomẹ yẹ rii-yo ụr-bon, ya'as nǫ mǫǫg, nǫ dish a topo nǫ á. Ụregẹ nǫ nǫmǫg kaanẹ nǫa kum 'yons-ụr caari, be-de Shir komo nǫa warag yakar-yẹ ụn Shir wụ jiishẹ à. Nǫm nǫ kaanẹ remen Shir rǫ m-'ya ụn yan-nu-ǫ o-kiit ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ.
36 Hǫgụ nǫ ụr-'wǫn bǫ tato nǫ rǫ ụr-'wǫn nẹ à.

Nǫ piishẹ hun-nẹ ụt-ma á
(Mati 7:1-5)

37 "Nǫ piishẹ hun-nẹ ụt-ma á, komo Shir a piishụ nǫ ụt-ma á. Nǫ naas hun-nẹ á, komo Shir a naas nǫ á. Soks nǫ **ba'as-de** ụn hun-nẹ, komo Shir a soks **ba'as**-ụr nǫ.
38 Ya nǫ hun-nẹ, komo Shir a 'ye nǫ. Remen kaanẹ nǫa gǫks, me'es ụt-shishẹ, Shir a dusụ nǫ gwụ caari hyo'ogsẹ ụn kom-ụt nǫ bǫ nǫa hoks m-gǫks á. Bǫ o me'essẹ hun-nẹ à, kaanẹ Shir he wǫ m-me'essẹ."
39 Yẹso rụrụ yẹ ka ma-tǫ ụs-wẹẹr tǫ: "Ko-pǫ rǫ m-nekẹ ụn ko-pǫ o-kǫ á, yẹ nomẹ kaanẹ yẹa hẹbẹ n-mẹ o-kuub kap.‡
40 Wụ a m-yoosẹ à, wụ jiish wụ rǫ wụ m-yoosẹ á, amba a komsẹ wụ m-yoosẹ wụa warag ụntụn wụ yoosẹ wụ à.§
41 "¿Remen yan ǫ wǫttẹ m-gwǫt ụn ya o-gwǫ yo rǫ ụn yish-ụr ǫr ru à, amba wǫ gwǫt cik-ǫ o-ce ǫ rǫ n-mẹ ụn yish ụn du á?
42 ¿Ya o hettẹ m-zẹẹ ụn ǫr ru, 'Hakkụrẹ, heno re, yagẹ ụm hụssụtụ wǫ ya o-gwǫ yo rǫ wǫ ụr-yish à,' wǫ hoks m-hyan ụn cik-ǫ rǫ ụn yish ru á? Nǫ ya-o-shẹpẹ! Takan nǫ m-hụs ụn cik-ǫ rǫ ụn yish nǫ à, ka da-de nǫ he m-hyan ụr-bon nẹ ya o-gwǫ yo rǫ ụn yish ǫr ru à o hụssụrụ wụ.

---

† **Bǫr-ụs cind:31 6:31** Hyen komo: Mati 7:12. ‡ **Bǫr-ụs cind:39 6:39** Hyen komo: Mati 15:14.
§ **Bǫr-ụs cind:40 6:40** Hyen komo: Mati 10:24-25; Yoha 13:16; 15:20.

O-'yo ụn mat-de ụn yo nẹ
(Mati 7:16-20; 12:33-35)

43 "'Yo, yo ụr-bon rǫ m-mat ụn yakar-yẹ ụr-bon, kaanẹ komo 'yo-yo ba
ụr-bon yo a met yakar-yẹ ba ụr-bon.
44 Kǫ wụ ke nẹt-wụ nak kǫ yo ke 'yo-yo remen gǫn yakar-yẹ ụn yo. Wǫa
ke ụt-rum be-de o-yokor á, komo wǫa ke m-bugur be-de o-tuntun á.*
45 Kashi ụn nẹt rǫ m-rwụntẹ kashi ụn rii ụn hur-de ụn wụ, nẹt yǫ-wụ,
komo rǫ m-rwụntẹ rii 'yǫ-yo ụn hur-de ụn wụ, remen nu-ǫ rǫ m-rwǫr ụn
rii-yo rǫ ụr-hur à.†

Ko-ya-ụs-wẹẹr ụn ko-raag nẹ
(Mati 7:24-27)

46 "¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ mẹ m-aag, 'Gǫs-wụ, Gǫs-wụ,' amba nǫ m-nǫm
yo ụm zẹẹ nǫ á?
47 Kǫ wụ ke wụ haanẹ be ụn de à, komo wụ hǫgẹ ma-ụt re wụ dǫrẹ tǫ,
man kutụ nǫ bǫ wụ rǫ à.
48 Ya wụ rǫ ụntụn wụ ken nẹt-wụ, wụ inẹ ụt-ma tǫ o-hur à, wụ kumu
ụr-dor, wụ maarụ ma-tǫ ụn wụ kanẹ. Rǫǫg-ǫ hantụrụ m-hǫ, mǫ tamụrụ
ka hur-ǫ amba ǫ nuktẹ á, remen wụ maag ǫ n-tǫn ụr-dor.
49 Amba wụ hǫgẹ ma-ụt re à, wụ jorụrụ tǫ, ya wụ rǫ ụntụn nẹt-wụ ma'ẹ
hur-ǫ ụn wụ o-wak à, da-ǫ hǫ-m taamẹ ka hur-ǫ à, ǫ hẹẹg ụn gyept-ǫ ụn
yish, komo ǫ rugumsụtẹ kap."

Bǫr-ụs ta'yoor

Yẹso ta'astẹ gǫm-o ụn ko-ya-m-gụw
mǫ ụn caari-wụ ụn nẹt ko-Roma
(Mati 8:5-13)

1 Bǫ Yẹso komostẹ m-rụrẹ ụn ka hun-nẹ yẹ ka rii-yo à, wụ haarụ o-
Kapanahum.
2 Ko-caari-wụ ụn nẹt ko-**Roma**, rǫ ụn ko-gụw nẹ kanẹ, wụ hur-de ụn wụ
rǫ be-de ụn wụ à, ka ko-gụw-wụ, wụ kẹẹsẹ á, wụ rǫ ma-tǫ m-mar.
3 Bǫ ka caari-wụ ụn nẹt-wụ hǫgẹ ma-ụt Yẹso à, wụ tǫmụrụ yẹ ken sẹk-yẹ
yẹ ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ kon Yẹso wụ haan wụ taas gǫm-ǫ ụn ko-yan-gụw-mǫ
ụn wụ.
4 Yẹ haarụ be-ụr Yẹso yẹ surụ wụ ụs-kǫn, "Ka nẹt-wụ wǫǫg, o gu wụ,
5 remen wụ cǫnǫg hun-nẹ na komo wụ ụn hi ụn de ụn wụ, wụ meetẹ na
kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir."
6 Ka da-de Yẹso haarụ ụn yẹ nẹ. Hew-ụr rǫ kus a woot ụn hur-ǫ ụn ka
caari-wụ ụn nẹt-wụ á, wụ tǫmụrụ a rụrẹ Yẹso, "Gǫs-wụ, wǫ rangsẹ hi ụn
du á, remen mẹ bo'os o haan ụn hur-o re á.
7 Komo mẹ dẹk ụm bǫ'ǫstẹ ụm habẹ be ụn du ụn hi ụn de á. Wǫ dẹ nǫm
ụt-ma temb, komo gǫm-ǫ ụn ko-gụw re ǫa te.
8 Mẹ ma, nẹt-wụ, wụ a sagbẹ ụt-gwǫmo n-tǫn ụn caari-yẹ ụn hun-nẹ à,
ụntụn wǫ, komo mẹ ụn karma-nẹ be ụn de. Mẹ m-zẹẹ wan-gaan, 'Nekẹ!'
Komo wụ nekẹ. Mẹ zẹẹ wan-gaan 'Haan!' Wụ haan komo, mẹ m-zẹẹ ụn
ko-gụw re, 'Nǫm yo ka!' Komo wụ nǫm yo."
9 Yẹso bǫpụrụ o-nu bǫ wụ hǫgẹ kaanẹ à, wụ waktụrụ ụs-ajima nẹ wụ
zẹẹrụ ka bụụg-de ụn hun-nẹ yẹ rǫ wụ m-dǫrẹ à. "Mẹ nǫ m-rụrẹ, mẹ ro
kumug wụ dẹkẹ ma-ụt re kaanẹ ụntụn ka nẹt-wụ á, kǫ ụn dak-o o-**Isra**."

---

* **Bǫr-ụs cind:44 6:44** Hyen komo: Mati 12:33. † **Bǫr-ụs cind:45 6:45** Hyen komo: Mati 12:34.

10 Yan-tǫm warguṛụ ụn hur-ǫ ụn ka caari-wụ ụn nẹt-wụ, yẹ 'wǫssụṛụ ka
ko-gụw-wụ ba ụn gǫm.

Yẹso 'yonstẹ wà-wụ ụn ko-gwǫr

11 Bǫ dootẹ à, Yẹso haaṛụ ǫ ken bǫ-ǫ, a ǫ m-zẹẹ o-Neen, yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ shitẹ wụ ụn hun-nẹ nẹ ụt-mǫǫr nẹ.
12 Bǫ ụn wǫǫn-mǫ ụn wụ ụn ish o-bǫ, yan-dụk rǫ m-rwụụn ụr-u nẹ. Ka
wụ marẹ à, wà-wụ ụn wụ ken ko-gwǫr-wụ ne'a, wụ rǫ wụ cot wan-gaan,
komo hun-nẹ dẹẹn rǫ ụn wụ nẹ.
13 Da-ǫ Gǫs-wụ hyanẹ wụ à, wụ hǫgụṛụ 'wǫn-de ụn wụ, Yẹso zẹẹṛụ wụ,
"Wǫ 'wǫn á!"
14 Wụ nekụṛụ wụ ci'ụṛụ ka rii-ǫ yẹ sawantẹ ụr-u à, yẹ ẹssụṛụ. Yẹso zẹẹṛụ,
"Wan-campǫ, ụm zẹẹg wǫ inẹ!"
15 Ka wụ marẹ à, inụṛụ tara, wụ tẹpṛụṛụ, Yẹso muutụṛụ wụ be-ụr inu
ụn wụ.
16 Kap mǫ ụn yẹ hǫgụṛụ o-gyẹr, yẹ bǫmụṛụ Shir. Yẹ zẹẹṛụ, "Ko-caari-
wụ ụn **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** haantẹ be-ụr na! Shir haantẹ wụ guut
hun-nẹ yẹ ụn wụ."
17 Ma-ụt Yẹso ruuṛụ hǫno dak-ǫ o-Judiya ụs-riib nẹ.

Yan-tǫm Yohana Wa-m-Yo'os
ụn hun-nẹ m-hǫ
(Mati 11:2-19)

18 Da-ǫ yan-nekẹ-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** rụṛẹ wụ kap
rii-yo yẹ hyanẹ à, wụ aagụṛụ nẹn yoor be-de ụn yẹ.
19 Wụ tǫmụṛụ yẹ be-ụr Yẹso remen yẹ cit wụ: "¿Wǫ wụ **Yohana** zẹẹ wụ
rǫǫnẹ, kǫ tẹ waasẹ wụ ken wụ?"
20 Bǫ yẹ wǫǫntẹ be-ụr Yẹso à, yẹ zẹẹṛụ, "**Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ
m-hǫ** tomontụ tẹ, tẹ cit ụregẹ ¿wǫ wụ, wụ zee wụ rǫǫn, kǫ nẹ tẹ waasẹ
wụ ken wụ?"
21 Ụn ka da-ǫ, Yẹso taastẹ gǫm-se ụn hun-nẹ dẹẹn, ụn yẹ rǫ ụn gǫm-se
ụn **ya-ụt-kǫt** nẹ à, komo pǫ-nẹ kumug o-hyan.
22 Wụ shasụṛụ yan-tǫm **Yohana**, "Warag nǫ, nǫ rụṛẹ **Yohana** yo nǫ
hyanẹ, ụn yo nǫ hǫgẹ nẹ à: Pǫ-nẹ hyanag, ryam-nẹ kumug ụs-na, **cim-**
nẹ waragtẹ pǫr pǫr, 'katǫ-nẹ rǫ m-hǫgẹ, margan-nẹ inụtẹ, komo kǫǫb-nẹ
hǫgụtẹ ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ.*
23 Ya-o-kwụm-yẹ, yẹ ẹssẹ ụr-hur be ụn de à."
24 Bǫ yan-tǫm **Yohana** aragsụtẹ à, Yẹso taknụṛụ ma-tǫ ụn wụ be-de ụn
ka bụụg-de ụn hun-nẹ de. "Bǫ nǫ ruwẹ be-ụr **Yohana** be-de o-dákár à, ¿ya
nǫ ro zẹẹgẹ nǫ hyen? ¿M-yó, m-nakt ụt-pǫ yẹ?
25 ¿Ya nǫ ruwẹ m-hyanẹ? Nǫ ụn ru kanẹ remen nǫ hyenet nẹt-wụ cǫpẹ
saw-tǫ ụr-bon à. Yẹ cǫpẹ saw-tǫ ụr-bon à yẹ rǫ ụn pyo-ǫ ụt-gwǫmo!
26 Nǫ ruug remen nǫ hyenet **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**. Ẹẹ, kaanẹ ǫ,
Yohanawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir wụ amba nǫ hyanag yo argẹ **wan-Rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir** à.
27 **Yohana** wụ Ma-tǫ Shir zẹẹ, 'Shir zẹẹg, gwǫtbẹ man tǫm wan-tǫm re
ụn co ru wụ tikshi wǫ o-cǫw.'†
28 Mẹ nǫ m-rụṛẹ, **Yohana** jiishtẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ hǫno o-dak pitip. Amba
wụ rǫ rẹk-wụ be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir à, wụ aragtẹ **Yohana**."

---

* **Bǫr-ụs ta'yoor:22 7:22** Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1. † **Bǫr-ụs ta'yoor:27 7:27** Hyen komo: Mara 3:1.

29 Hun-nẹ kap hǫgụtẹ wụ, ụn **yan-gǫks ụn tar**-nẹ. Yẹ dǫrụtẹ yo Shir zẹẹ
à, komo **Yohana** yo'ostẹ yẹ m-hǫ.
30 Amba **Parisa**-nẹ, ụn yan-Napsẹ o-**karamsa** nẹ, yẹ yagụtẹ yo Shir
hyenụ yẹ à, remen yẹ cǫn **Yohana** yo'os yẹ m-hǫ á.‡
31 Yẹso sẹngụrụ m-zẹẹ, "M-mǫka ụn ¿yan ǫ ụm he m-hongsẹ ụn hun-nẹ
yẹ ụn caanẹ? ¿Ụntụn yan yẹ rǫ?
32 Ya yẹ rǫ ụntụn yakar-yẹ she'etẹ n-mẹ ụn be-de ụt-baab à. Bụụg-ụr
gaan kangsụrụ de ken.
" 'Tẹ bu'utu nǫ dum-tǫ ụr-ge,
amba nǫ hẹw á!
Tẹ hutụ nǫ sẹp-tǫ m-mar,
amba nǫ 'wǫn á!'
33 **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** haantẹ, wụ nǫmǫg o-**swǫǫt**,
komo wụ swǫ m-kẹ á, remen kaanẹ nǫ zẹẹg, 'Ya-ụt-kǫt daag wụ ụr-hi.'
34 **Wà-wụ ụn nẹt** haantẹ, wụ rẹẹg, wụ sụ, nǫ zẹẹg, 'Gwǫt nǫ ka nẹt-wụ!
Ko wa-o-hambo wụ m-rẹ, m-swǫ nẹ, ko-nay-wụ ụn **yan-gǫks ụn tar**, ụn
ya-ụr-ba'as nẹ.'
35 Da-ǫ hun-nẹ gǫksẹ Shir à, a hyen wẹẹr-se ụn Shir, nip-ǫ."

Yẹso ụn hur-o Simǫn ko-Parisa

36 Ko-**Parisa** banag Yẹso rẹ ụn ga-tǫ m-rim, Yẹso haarụ ụn hur-ǫ ụn wụ,
wụ she'etụrụ wụ reet ụt-ga.
37 Kanẹ ụn ka bǫ-ǫ wụ ken ne'a-wụ rǫ kǫn wụ ro ụn she'et-de **ụr-ba'as** à.
Wụ hǫgụtẹ Yẹso rǫ m-rẹ ụn rii-yo m-rẹ ụn hur-ǫ ụn ko-**Parisa**, wụ hantụrụ
ụr-batta de ụn nǫw-mǫ m-shi'igin mǫ ụn hwǫr dẹẹn.
38 Wụ ẹsụrụ ụn jim-ụr Yẹso, ụn na-se ụn wụ, ụs-'wǫn wụ rǫ m-mụsẹ ụn
na-ụs Yẹso ụn yish-mǫ ụn wụ. Ka da-de wụ pẹgụrụ na-ụs Yẹso ụn hi-se ụn
wụ, wụ hamtụrụ na-ụs Yẹso, wụ hokmǫrụ ka nǫw-mǫ ụn na-ụs Yẹso.§
39 Bǫ ka ko-**Parisa**-wụ hyentẹ kaanẹ à, wụ zẹẹrụ hi ụn de ụn wụ, "Ụregẹ
de ka nẹt-wụ **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ, wụa nep ko-yan-gǫn ne'a-wụ
rǫ wụ m-ci, wụa nep gǫn she'et-de ụn ka ne'a-wụ de **ụr-ba'as**!"
40 Yẹso rwụntụrụ ụt-ma wụ zẹẹrụ wụ, "Simǫn, mẹ ụn rii nẹ ụm rụrụ
wǫ."
Wụ zẹẹrụ, "Ẹẹ, Wa-ụr-Yoos, rụrụ mẹ."
41 Yẹso zẹẹrụ, "Nẹn yoor mǫk hwǫr be-de ụn wụ ken wụ. Wan-gaan mǫk
zungu-ụs taan [500] se ụn hwǫr, wan-gaan kwǫǫz-ụt yoor ụn ǫp [50].
42 Kap mǫ ụn yẹ yatt-wụ hoksẹ m-tǫp á, remen kaanẹ wụ yaksụrụ yẹ
kap, nẹn yoor mǫ ụn yẹ, ¿wan wụ nẹ he m-jiish m-cǫn ụn ka wụ mụụgẹ
yẹ hwǫr?"
43 Simǫn shasụrụ, "Man zee ka wụ jiishẹ m-mǫǫg à."
Yẹso zẹẹrụ, "O shaks hond hond."
44 Wụ waktụrụ be-de ụn ka ne'a-wụ, wụ zẹẹrụ Simǫn, "¿O hyanag ka
ne'a-wụ? Ụm haantẹ n-mẹ ụn hur-o ru, wǫ 'ya mẹ m-hǫ remen ụm so'ostẹ́
na-ụs re á, amba ka ne'a-wụ so'ostẹ na-ụs re ụn yish-mǫ ụn wụ, wụ pẹgụrụ
se ụn hi-se ụn wụ.
45 Wǫ hamat mẹ da-ǫ o barkụ mẹ á, amba ka ne'a-wụ, wụ yagẹ hamat
ụn na-ụs re á, da-ǫ ụm cǫwnẹ har m-mǫka.
46 Wǫ ẹs m-nǫw remen hi ụn de á, amba wụ duusụtẹ na-ụs re m-nǫw
mǫ m-shi'igin.

---

‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:30 7:29-30** Hyen komo: Mati 21:32; Ruka 3:12.

§ **Bǫr-ụs ta'yoor:38 7:37-38** Hyen komo: Mati 26:7; Mark 14:3; Yoha 12:3.

47 Mẹ wǫ m-rụrẹ ụnze, ka cǫn-mǫ, mǫ wụ kutụ mẹ à, kututẹ ụnze Shir sokstẹ **ba'as-de** ụn wụ kap. Amba wụ cǫnẹ hiin à, Shir a soks **ba'as-de** ụn
wụ hiin."
48 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ ka ne'a-wụ, "A sokstẹ **ba'as**-ụt ru."
49 Ka yẹ ro tara kanẹ à, taknụrụ m-zẹẹ, "¿Wan wụ nẹ wụ rǫ, wụ sokstẹ
ụr-ba'as?"
50 Amba Yẹso zẹẹrụ ka ne'a-wụ, "Shir guug wǫ remen o shẹrẹg be ụn de,
arag ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur."

Bǫr-ụs eer

Ne'a-nẹ yẹ shiyẹ Yẹso à

1 Bǫ da-ǫ dootẹ à, Yẹso dǫrụrụ tǫ ken bǫ-ụt caari-tǫ, ụt-rẹk-tǫ nẹ, wụ rǫ
m-rwǫr ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ǫp
ụn yoor [12] rǫ ụn wụ nẹ.
2 Yẹ ken ne'a-nẹ yẹ, yẹ Yẹso ruutẹ **ya-ụt-kǫt** à, ụn sẹ ken gǫm-se nẹ à,
dǫrụrụ wụ. **Meri** (wụ a m-aag *Magụdarin*), wụ a ruutẹ **ya-ụt-kǫt** ta'yoor
à.
3 Jonana wụ campǫ ụn wụ Cuza caari-wụ ụn nẹt be-de ụn piish ụt-ma
be-ụr **Herẹ**, komo Susana, ụn yẹ ken ne'a-nẹ yẹ nẹ dẹẹn. Yẹ yasụrụ rii-yo
yẹ rǫttẹ à, remen a guut Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ.*

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn wa-ụr-go
(Mati 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Hun-nẹ masụrụ m-haan be-ụr Yẹso bǫ-ụt-bǫ, komo bǫ hun-nẹ mǫrgẹ
dẹẹn à, Yẹso rwǫrụrụ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ:
5 "Ǫ ken da-ǫ wụ ken nẹt-wụ ruug kapụ ụn pǫt. Bǫ wụ keptẹ gǫ ụn pǫt
o-kat à, yẹ ken yẹ hẹnụrụ ụn cǫw, a yawgụrụ yẹ kanẹ, yẹgẹ-no rẹẹrụ yẹ
kap.
6 Yẹ ken yẹ hẹnụrụ ụt-ta'ar, bǫ yẹ pǫtẹ à, yẹ hwǫ'ụrụ remen ka be-de rǫtt
o-wụs á.
7 Yẹ ken gǫ-yẹ hẹnụrụ be-de ụn yokor, yẹ bǫsụrụ amba ụt-pǫ ụn ka yokor-
yẹ nẹ hǫǫrụ yẹ.
8 Yẹ ken gǫ-yẹ hẹnụrụ ụn dak-ǫ ụr-bon. Yẹ bǫsụrụ yẹ rwụntụrụ pǫt, kǫ
yo ke yish o-zungu [100]."
Yẹso kǫmụrụ m-zẹẹ, "Hǫgụ nǫ, ụregẹ nǫ rǫ ụt-tǫ nẹ!"

Yo hantẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ à
(Mati 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ, "¿Ya o cǫnụ tẹ m-rụrẹ nẹ ụn ka sha-mǫ
ụt-ma mǫ?"
10 Wụ shasụrụ, "Rii-yo a wukẹ be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir à, yo rǫ ụn kom-
ụt nǫ, amba be-de ụn yẹ ken yẹ sẹ a mǫssụtẹ ụn sha-mǫ ụt-ma nẹ remen
yẹa gụt, amba yẹa hyen á, komo yẹa hǫgẹ amba yẹa nep á.†

Yẹso rụrụtẹ yẹ rii-yo ka sha-mǫ ụt-ma
tǫ ụn wa-ụr-go tǫ zẹẹ à
(Mati 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 "Ka sha-mǫ ụt-ma tǫ mǫ ka: Ka gǫ-yẹ Ma-tǫ Shir tǫ.

---

* **Bǫr-ụs eer:3 8:3** Hyen komo: Mati 27:55-56; Mark 15:40-41; Ruka 23:49. † **Bǫr-ụs eer:10 8:10** Hyen komo: Isha 6:9 (ụt-Girik).

12 Ka gǫ-yę̣ hę̣nę̣ ụn cǫw à, yę̣ rǫ yę̣ hǫgę̣ à, amba **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** haag wụ deks yo yę̣ hǫgę̣ à ụn hur-de ụn yę̣, remen wụ wenet yę̣ be-de m-gǫks ụn ma-tǫ ụn gwụ.
13 Ka gǫ-yę̣ hę̣nę̣ ụt-ta'ar à, yę̣ rǫ yę̣ hǫgę̣ ụt-ma à, yę̣ gǫksụrụ gwę̣rgwę̣r. Amba tǫ cǫw yę̣ ụt-mę̣n á, ya o-da hiin yę̣ gǫksę̣, amba da-ǫ meger-ụt wǫǫnę̣ à, yę̣ hosụrụ.
14 Ka yę̣ hę̣nę̣ be-de ụn yokor à, yę̣ rǫ yę̣ hǫgę̣ à, komo yę̣ gǫks, amba yaanę̣ yę̣ ụn yę̣ nę̣n á, remen cǫn-tǫ ụn rii ụn tụk-mǫ ụt-mę̣n nę̣, cǫn-tǫ ụn hwǫr, ụn cǫn-tǫ ụn hǫgę̣ m-rę̣rę̣m nę̣.
15 Ka yę̣ hę̣nę̣ ụn dak-ǫ ụr-bon à, yę̣ rǫ yę̣ hǫgę̣ ụt-ma à, komo yę̣ ę̣ssụrụ tǫ ụn hur-de o-dǫrǫttę̣ komo yę̣ sę̣ngụrụ m-nǫm ụn rii-yo Shir cǫn nę̣ à.

Ụr-pitirra hǫkkę̣ o-kǫk
(Mark 4:21-25)

16 “Hun-nę̣ rǫ m-dǫ ụr-pitirra yę̣ hǫkkụrụ de o-kǫk á. Kǫ ụn kụs-ǫ o-kwụụr á. Yę̣ de m-dor n-tǫn remen ya-m-cǫwǫn yę̣ hyenet.‡
17 “Bǫ ụn yo nǫ wukę̣ à, Shir a rwụntę̣ yo cas, komo bǫ ụn yo nǫ hǫkkę̣ à, Shir a hyen yo wụ rwụntę̣ yo cas.§
18 “Nǫm nǫ cę̣ę̣n, bǫ nǫ rǫ m-hǫgę̣ à, remen yę̣ rǫ ụn rii nę̣ à, yę̣ a he m-do'ę̣, amba yę̣ rǫttę̣ rii á, Shir a rumus ka yo yę̣ hyanę̣ yę̣ rǫ ụn yo nę̣ à.”*

Inu Yę̣so ụn hen-nę̣ yę̣ ụn wụ nę̣
(Mati 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Inu Yę̣so ụn hen-nę̣ yę̣ ụn wụ nę̣ haantę̣ be-de ụn wụ, amba yę̣ hoks wụ m-dǫrę̣ á remen hun-nę̣ nǫmǫg dę̣ę̣n.
20 Wụ ken wụ zę̣ę̣rụ Yę̣so, “Inu ru ụn hen-nę̣ ru nę̣ rǫ eso n-dǫ komo yę̣ cǫnǫg wǫ m-hyan.”
21 Yę̣so zę̣ę̣rụ yę̣ kap, “Inu re ụn hen-nę̣ re nę̣ yę̣ rǫ, ka yę̣ hǫgę̣ Ma-tǫ Shir à, yę̣ nom bǫ ka ma-tǫ zee à.”

Yę̣so rę̣stę̣ m-hǫ
(Mati 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 De ken hǫ-de Yę̣so daarụ o-hat, ụn yan-nekę̣-mǫ ụn wụ nę̣. Komo wụ zę̣ę̣rụ yę̣, “A pes nǫ de ka jit-de ụn caari-ǫ o-mar de.” Yę̣ taknụrụ m-ru.
23 Bǫ yę̣ rǫ m-nekę̣ à, Yę̣so 'hę̣bụ m-rew. Yę̣ rǫ kanę̣ caari-mǫ m-yo hundụrụ n-tǫn o-mar, komo hǫ-m taknụrụ m-shi o-hat, yę̣ hyanụrụ m-mar ụn yish.
24 Yan-nekę̣-m Yę̣so haarụ be-de ụn wụ, yę̣ 'yonsụrụ wụ, yę̣ rǫ m-zę̣ę̣, “Gǫs-wụ, Gǫs-wụ! A ma-tǫ m-mar!”
Yę̣so inụrụ, wụ hurụ m-yo ụt-gaag, m-hǫ nę̣ mǫ rę̣sụrụ temb.
25 Ka da-de wụ zę̣ę̣rụ yan-nekę̣-mǫ ụn wụ, “¿Remen yan ǫ nǫ shę̣rtẹ́ ụn mę̣ á?”
Amba yę̣ hǫgụtę̣ o-gyę̣r komo yę̣ zę̣ę̣rụ hi ụn de ụn yę̣, “¿Yan gǫn nę̣t-wụ nę̣ wụ ka? M-yo, m-hǫ nę̣ mǫ rǫ wụ o-dǫrǫttę̣.”

Yę̣so ruututę̣
wụ ken nę̣t-wụ ya-ụt-kǫt
(Mati 8:28-34; Mark 5:1-20)

---

‡ **Bǫr-ụs eer:16 8:16** Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bǫr-ụs eer:17 8:17** Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bǫr-ụs eer:18 8:18** Hyen komo: Mati 25:29; Ruka 19:26.

26 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ pasụrụ riib-o dak-ǫ o-Garasa, ǫ rǫ
pesto-de Mar-ǫ o-Gariri à.
27 Bǫ Yẹso yawagtẹ o-riib à, wụ gontụrụ wụ ken nẹt-wụ, ko-ya-o-Gedara,
wụ rǫ ụn **ya-ụt-kǫt** nẹ à. Ka nẹt-wụ nǫmǫg ụs-hak dẹẹn wụ rǫ m-nekẹ
ụr-kor komo wụ rǫ m-she'et o-hur á, sẹ be-de ụn saag-se ụn margan-nẹ
wụ rǫ m-she'et.
28 Bǫ wụ hyentẹ Yẹso à, wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr wụ kanụrụ, wụ sǫrụ hi ụn
de ụn wụ n-dak ụn na-ụs Yẹso komo wụ nǫmụrụ o-zaaz, "Yẹso, Wà-wụ ụn
Shir n-Tǫn! ¿Ya o cǫnẹ ụn mẹ nẹ? Ụm kǫnǫg wǫ, wǫ 'ya mẹ ụr-kǫǫb á!"
29 Wụ zẹẹg kaanẹ remen Yẹso zẹẹg **ya-ụt-kǫt** yẹ ru ụn hi-de ụn wụ. Yẹ
swǫǫg wụ m-sǫ n-dak, komo hun-nẹ ụn wụ ka'ag wụ ba m-ru, yẹ ka'ag wụ
ụt-kom ụs-na nẹ, wụ kesemsẹ. Ka **ya-ụt-kǫt** yẹ ro wụ m-ruut o-kǫt remen
yẹ zụngsụtẹ wụ.
30 Yẹso citụrụ wụ, "¿Waanẹ jin ụn du?"
"Jin ụn de 'Timb.' " Wụ ụn shas kaanẹ remen **ya-ụt-kǫt** rǫ dẹẹn ụn
hi-de ụn wụ.
31 Ka **ya-ụt-kǫt** yẹ kǫnụrụ Yẹso, "Wǫ 'ya tẹ ụr-kǫǫb ụn kuub-ǫ ụr-dụw
á."
32 Caari-ǫ ụn kur-o ụn arẹde rǫ kanẹ yow yow, yẹ rǫ ụt-rẹ n-riib ụr-
dor. Ka **ya-ụt-kǫt** yẹ kǫnụrụ Yẹso yagẹ yẹ tụwụt be-de ụn arẹde, komo wụ
yagụrụ yẹ.
33 Yẹ ruurụ be-de ụn ka nẹt-wụ, yẹ wargụrụ be-de ụn arẹde. Ka kur-ǫ
ụn arẹde ǫ yirụgbụrụ o-bụng sẹ n-mẹ ụn caari-ǫ o-mar hǫ-m rẹẹrụ yẹ kap.
34 Bǫ yan arẹde hyanẹ yo nǫmẹ à, yẹ sǫmụrụ o-rek. Yẹ kǫ'ǫtụrụ hǫno
o-bǫ ụt-kat nẹ.
35 Hun-nẹ ruurụ yẹ hyenet yo nǫmẹ à, komo bǫ yẹ wǫ'ǫntẹ be-ụr Yẹso
à, yẹ hyanụ ka nẹt-wụ, wụ **ya-ụt-kǫt** ru'ẹ be-de ụn wụ à, wụ rǫ tara ụn
na-ụs Yẹso, ụt-gund nẹ tǫ ụr-bon tụpsẹ komo wụ rǫ ba ụn gǫm, yẹ hǫgụrụ
o-gyẹr kap mǫ ụn yẹ.
36 Yẹ hyanẹ yo nomẹ à, yẹ rụrụ hun-nẹ bǫ Yẹso taase gǫm ụn wụ à.
37 Ka da-de hun-nẹ kap ụn ka raag-ǫ kǫnụrụ Yẹso wụ arag sǫ wụ he'ẹ à,
remen yẹ hǫgụtẹ o-gyẹr. Yẹso daarụ o-hat wụ rǫ ma-tǫ m-arag.
38 Ka nẹt-wụ a ruutẹ **ya-ụt-kǫt** be-de ụn wụ à, kǫnụrụ Yẹso, "Yagẹ ụm
dǫrụtẹ wǫ."
Amba Yẹso zẹẹrụ,
39 "Ay, warag o-hur, o rụrẹ yẹ yo Shir nomo wǫ à."
Ka nẹt-wụ dǫrụrụ hǫno o-bǫ, wụ rǫ yẹ m-rụrẹ yo Yẹso nomẹ wụ à.

Wà Jaros wan-ne'a,
ụn wụ ken ne'a-wụ nẹ
wụ ci'ẹ gund-o Yẹso à
(Mati 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Da-ǫ Yẹso mụụnẹ de ka jit-de o-mar de à, hun-nẹ barkụtẹ wụ, remen
yẹ rǫ wụ ụr-'er.
41 Wụ ken nẹt-wụ wǫǫnụrụ, jin-de ụn wụ Jaros, nẹt wan-co ụn **kukẹ-ǫ
ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, ǫ rǫ kanẹ à. Wụ sǫrụ hi ụn de ụn wụ n-dak ụn
na-ụs Yẹso wụ kǫnụrụ Yẹso remen wụ heet ụn hur-ǫ ụn wụ.
42 Remen wà ụn wụ wan-ne'a, wụ rǫ wụ wan-gaan à, hak-se ụn wụ ụntụn
ǫp ụs-yoor [12] wụ rǫ ma-tǫ m-mar.
Yẹso rǫ m-nekẹ, hun-nẹ rǫ wụ m-mǫǫr dẹẹn kǫ ǫ ke raag-ǫ.

43 N-mẹ ụn yẹ wụ ken ne'a-wụ ro kon wụ swǫ ụr-kǫǫb hyó-mǫ wụ m-ru à har hak-ụs ǫp ụs-yoor [12], wụ hǫǫg kap yo wụ rottẹ à ụn hoob-ǫ ko-ya-ụs-baat, amba yatt-wụ hoksẹ taas ụn gǫm-ǫ ụn wụ á.
44 Wụ cǫwụrụ ụn bụụg-de ụn hun-nẹ n-jim Yẹso, komo wụ ci'ụrụ riib-ǫ ụn gund-o Yẹso, ka hyó-mǫ ro wụ m-ru à mǫ ka'ụrụ.
45 Yẹso citụrụ, “¿Wan wụ nẹ ci mẹ?”
Kǫ wụ ke she'ụrụ, Bitrus zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, hun-nẹ rǫ ụn riib-ụs ru kap yẹ rǫ wǫ m-mẹgemsẹ.”
46 Amba Yẹso zẹẹrụ, “Wụ ken wụ ci'ig mẹ, ụm nak remen 'wǫns-m ruug be ụn de.”
47 Ka ne'a-wụ napụrụ Yẹso nepstẹ, wụ rwụụnụrụ ụs-zap, wụ hẹẹrụ ụn na-ụs Yẹso. Ụn hyan-ǫ ụn kǫ wụ ke, wụ rụrụ Yẹso yo rwǫ'ẹ wụ ci'it Yẹso à, komo wụ rụrụ Yẹso bǫ gǫm-ǫ ụn wụ ta hwẹw à.
48 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wà re, Shir taastẹ gǫm ru, remen o shẹrẹg be ụn de. Arag gwụgwụ.”
49 Yẹso rǫ m-zẹẹ ụn kaanẹ, ko-yan-tǫm rǫ m-wǫǫn sǫ ụn hur-ǫ ụn wan-co ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**. Wụ rụrụ Jaros, “Wà ru wan-ne'a merestẹ, wǫ su'ẹ Wa-ụr-Yoos á.”
50 Amba Yẹso hǫgụrụ wụ zẹẹrụ Jaros, “Wǫ hǫgẹ o-gyẹr á, wǫ de shẹr be ụn de, komo wà ru wụa warag ba ụn gǫm.”
51 Bǫ Yẹso wǫǫnẹ ụn ka hur-ǫ à, wụ zẹẹrụ kǫ wụ ke wụ ẹs n-dǫ, sẹ Bitrus, **Yohana** ụn **Yakubu**, sẹ komo tato ụn wà, o-inu nẹ.
52 Kǫ wụ ke rǫ ụs-'wǫn remen ka wà-wụ. Yẹso zẹẹrụ, “Nǫ 'wǫn á, ka wà-wụ, wụ mar á, rew-mǫ wụ rǫttẹ!”
53 Yẹ nemsụrụ wụ kap, remen yẹ nepsẹ wụ merestẹ.
54 Amba Yẹso bǫpụrụ kom-ǫ ụn ka wà-wụ, wụ zẹẹrụ, “Inẹ, wà re!”
55 Hǫǫg-mǫ ụn ka wà-wụ mụụnụrụ, wụ inụrụ kagat. Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ya nǫ wụ rii-yo m-rẹ.”
56 In-nẹ yẹ ụn wụ bǫpụrụ o-nu, amba Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ rụrẹ nẹt yo nǫmẹ á.”

Bǫr-ụs jerǫ

Yẹso tǫmǫg yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
ǫp ụn yoor [12]
(Mati 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Yẹso agnụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ǫp ụn yoor [12] be-ụr gaan, wụ ya'ụrụ yẹ ụr-bẹẹb, ụt-gwǫmo nẹ, tǫ ụn ruut ụn **ya-ụt-kǫt**, komo ụn taas ụs-gǫm nẹ.
2 Ka da-de wụ tǫmụrụ yẹ, yẹ rụr ma-tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir komo yẹ taas ụs-gǫm.
3 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ dẹk rii remen ka hew-de á, o-kǫ, kǫ o-ba, rii-yo m-rẹ, kǫ hwǫr, kǫ matuku-de argẹ ụr-gaan á.
4 She'et nǫ be-de a barkụ nǫ à, har nǫ ruut ụn ka bǫ-ǫ.
5 Be-de hun-nẹ barkụ nǫ á, ru nǫ ụn ka bǫ-ǫ, komo nǫ soks hu-mǫ ụn na-ụs nǫ, yẹ nept nǫ hụstẹ hi ụn nǫ.”*†
6 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ruurụ yẹ dǫrụrụ ụt-bǫ, yẹ rǫ m-rwǫr ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ komo ụn taas ụn gǫm-se ụn hun-nẹ kǫ kenẹ.

---

* **Bǫr-ụs jerǫ:5 9:3-5** Hyen komo: Ruka 10:4-11. † **Bǫr-ụs jerǫ:5 9:5** Hyen komo: Sẹng 13:51.

Herẹ zǫ'ǫrsụtẹ
(Mati 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Da-ǫ **Herẹ** [Atipas], ko-gwamna-wụ o-Gariri, hǫgẹ kap rii-yo takan à,
wụ zǫ'ǫrụrụ, remen yẹ ken hun-nẹ yẹ rǫ m-zẹẹ **Yohana** [Wa-m-Yo'os ụn
hun-nẹ n-mẹ m-hǫ] inụtẹ ụt-marimar.
8 Yẹ ken yẹ rǫ m-zẹẹ, **Ẹreja** mụụnẹ, komo yẹ ken yẹ zee **wan-Rwǫr ụn**
Ma-tǫ Shir n-ga mụụtẹ ụn hǫǫg nẹ.‡
9 **Herẹ** zẹẹrụ, "Ụm kupstẹ hi-ụr **Yohana**, amba ¿wan wụ nẹ wụ ka nẹt-
wụ, wụ rǫ m-nǫm ụn gǫn se ka rem-se?" Komo wụ rǫ m-sẹngẹ wụ hyenet
Yẹso.

Yẹso cokstẹ hun-nẹ
dugu-ụs taan [5,000]
(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Yoha 6:1-14)

10 Yan-Tǫm Yẹso mụụnụrụ komo yẹ rụrụ Yẹso kap rii-yo yẹ nǫmẹ à. Wụ
dẹkụrụ yẹ, komo yẹ ruurụ ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ cǫwụrụ ǫ ken bǫ-ǫ jin-de
ụn ǫ o-Besayada.
11 Da-ǫ bụụg-de ụn hun-nẹ hǫgẹ kaanẹ à, yẹ dǫrụrụ wụ. Wụ barkụrụ
yẹ, wụ rụrụ yẹ ma-tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir, wụ taasụrụ gǫm-se ụn yẹ cǫnẹ
gǫm-se ụn yẹ te à.
12 Da-de hǫ-ụr rǫ ma-tǫ m-'hẹbẹ à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹn ǫp ụn yoor
[12] haarụ be-de ụn wụ yẹ zẹẹrụ, "Zee ka hun-nẹ yẹ warag remen yẹ tụwụt
ụt-hur, ụt-kat nẹ ụn riib kanẹ remen yẹ kumut rii-yo m-rẹ ụn be-de m-rew
nẹ, remen kanẹ rii-yo m-rẹ ụn be-de m-rew nẹ rǫ kǫn á."
13 Amba Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Ya nǫ yẹ rii-yo yẹ he m-rẹ à."
Yẹ shasụrụ, "Kap yo tẹ rǫttẹ à shǫn-tǫ ụt-ga ụt-taan tǫ ụn jan nẹ yoor,
¿wǫ ụn cǫn ǫ tẹ he tẹ ǫnẹ hǫn ụn ka bụụg-de ụn hun-nẹ de rii-yo m-rẹ?"
14 (Campǫ-nẹ woostẹ dugu-ụs taan [5,000] kanẹ.)
Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "Zee nǫ yẹ she'et bụụg-ụt-bụụg, hun-nẹ
kwǫǫz-ụt yoor ụn ǫp [50] kǫ de ke bụụg-de."
15 Bǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ komtẹ m-nǫm kaanẹ à,
16 Yẹso dẹkụrụ ka burǫdi-ụt taan-tǫ ụn ka jan-yẹ nẹ yoor, wụ gwǫtụrụ
n-Tǫn ụn shir, wụ bǫmụrụ Shir, wụ yeksụrụ ka ga-tǫ bǫs-ụt-bǫs ụn jan nẹ.
Wụ yasụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yẹ wongẹ hun-nẹ.
17 Kap mǫ ụn yẹ, yẹ rẹẹrụ, yẹ ciig, komo yan-nekẹ-mǫ ụn wụ mǫrǫgsụrụ
tǫ kwangẹ à kǫǫr-ụt ǫp ụt-yoor [12].

Bitrus rwǫrǫg
ko-wa ụn wụ Yẹso rǫ à
(Mati 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 De ken hǫ-de Yẹso rǫ ụn kǫn-se Shir ụn hǫn-de ụn wụ, yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ haarụ be-de ụn wụ. Yẹso citụrụ yẹ. "¿Wan wụ nẹ ka bụụg-de ụn
hun-nẹ de zee ụm rǫ?"
19 Yẹ shasụrụ, "Yẹ ken nẹ zee **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**.
Amba yẹ ken yẹ zee **Ẹreja** wụ, komo yẹ ken yẹ zee wan-gaan be-de ụn
yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir n-ga wụ mụụnẹ ụn hǫǫg."§
20 Wụ citụrụ yẹ, "Nǫ nẹ ¿wa ụn wụ nǫ zee ụm rǫ?"*
Bitrus shasụrụ, "Wǫ wụ, **Kiristi**."
21 Ka da-de Yẹso nakụrụ yẹ ụt-tǫ, "Nǫ rụrẹ ko-wan-gaan ka rii-yo á."

---

‡ **Bǫr-ụs jerǫ:8 9:7-8** Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19. § **Bǫr-ụs jerǫ:19 9:19** Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. * **Bǫr-ụs jerǫ:20 9:20** Hyen komo: Yoha 6:68-69.

Yẹso rwǫrǫg swǫ ụr-kǫǫb
ụn mar-mǫ ụn wụ nẹ
(Mati 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

22 Wụ zẹẹrụ yẹ komo, “Mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** a sụ ụr-kǫǫb dẹẹn, komo sẹk-yẹ, ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir, komo ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ, yẹa kutu mẹ ụt-yagẹ. Yẹa ho mẹ, amba mẹ nǫmẹ hǫ-ụt tet, man inẹ ụn hǫǫg nẹ komo.”
23 Wụ zẹẹrụ yẹ kap, “Bǫ ụn wụ cǫnẹ m-nekẹ ụn mẹ nẹ à, sẹ wụ, shẹ'ẹg hi ụn de ụn wụ, wụ dek **kan**-ǫ ụn wụ kǫ de ke hǫ-de, wụ dǫrụ mẹ.†
24 Bǫ ụn wụ cǫnẹ wukẹ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ à, mǫa ẹgẹ wụ, amba bǫ ụn wụ hǫǫg-mǫ ụn wụ ẹgẹ rem re à, wụa kum mǫ.‡
25 ¿Yaanẹ nẹt kumẹ, ụregẹ wụ kumug saw-tǫ ụn hǫno o-dak kap, amba wụ kum hǫǫg-mǫ ụn wụ á? Wụ kum rii á.
26 Ụregẹ hun-nẹ rǫ m-hǫgẹ 'ẹ-m re ụn yoos ụn de nẹ, kaanẹ **Wà-wụ ụn nẹt** he m-hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn yẹ da-ǫ wụ he m-mụụn ụn sẹkẹmsẹ-mǫ ụn wụ nẹ, ụn mǫ ụn tato ụn wụ nẹ, ụn mǫ ụn yan-tǫm-se Shir nẹ à.
27 Nip-ǫ, yẹ ken yẹ be-ụr nǫ kanẹ, yẹa mer á, se yẹ hyanag gwǫmo-tǫ Shir.”

Yẹso barmụtẹ
(Mati 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Ụntụn hǫ-ụt ta'yoor bǫ m-zẹẹ kaanẹ, Yẹso dẹkụrụ Bitrus, **Yohana** ụn **Yakubu** nẹ yẹ nekẹrụ ụn wụ nẹ n-tǫn ụr-dor yẹ konot Shir.
29 Bǫ wụ rǫ ụs-kǫn à, co-ǫ ụn wụ barmụrụ ụn hǫn, komo saw-tǫ ụn wụ warguụrụ ụt-pus tǫ pyar.
30 Ụn gyept-ǫ ụn yish, hun-nẹ yoor rwụụnụrụ, yẹ rǫ ụt-ma ụn wụ nẹ. Ka hun-nẹ yẹ **Mosa** wụ ụn **Ẹreja**.
31 Yẹ rwụụnẹ ụn sẹkẹmsẹ-mǫ n-tǫn nẹ, komo yẹ nǫmụrụ ụt-ma ụn Yẹso nẹ. Hi-de ụn ma-tǫ ụn yẹ de ka, bǫ Yẹso he m-shoos ụn Ma-tǫ Shir wụ meret o-Urusharima à.
32 Bitrus ụn ǫr ụn wụ nẹ, yẹ rǫ ụn mar-mǫ m-rew, amba bǫ yẹ zụtẹ à, yẹ hyanụrụ mǫk-o Yẹso ụn ka hun-nẹ yẹ nẹ nẹn yoor. Yẹ rǫ eso ụn Yẹso nẹ.
33 Bǫ ka hun-nẹ yẹ aragtẹ yẹ yagẹ Yẹso à, Bitrus zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, nǫmǫg ụr-bon bǫ tẹ rǫ kanẹ à! Tẹa nǫm dẹpi-ụt tet, ụr-gaan rem ru, ụr-gaan de ma **Mosa**, ụr-gaan komo, de ma **Ẹreja**.” (Wụ nap yo wụ rǫ m-zẹẹ á.)
34 Bǫ wụ rǫ m-sẹngẹ mǫ tẹp à, ke'entẹ-ụr rwụụnụrụ de hǫkkụrụ yẹ de nomụrụ yẹ m-wụwụr, **yan-nekẹ-m Yẹso** hǫgụrụ o-gyẹr bǫ ka ke'entẹ-de hǫkkẹ yẹ à.
35 Cǫr-o rwụụnụrụ ụn ka ke'entẹ-de ǫ rǫ m-zẹẹ, “Wụ ka, wụ rǫ wà re, wụ ụm daagẹ à, hǫgụ nǫ ma-tǫ ụn wụ!”§*
36 Bǫ ka cǫr-o rẹstẹ à, yẹ hyanụrụ Yẹso ụn hǫn-de ụn wụ. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ kamụrụ o-nu, yẹ rụrẹ ko-wan-gaan yo yẹ hyanẹ ka da-ǫ á.

Yẹso taastẹ gǫm-mǫ ụn wa-ụt-kǫt
(Mati 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Bǫ ish gestẹ à, Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ nẹn tet kergụnụrụ n-tǫn ụn ka dor-de, caari-de ụn bụụg-de ụn hun-nẹ wǫǫrụ be-ụr Yẹso.

---

† **Bǫr-ụs jerǫ:23 9:23** Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:24 9:24** Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. § **Bǫr-ụs jerǫ:35 9:28-35** Hyen komo: 2Bit 1:17-18.
* **Bǫr-ụs jerǫ:35 9:35** Hyen komo: Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22.

38 Ụn ka bụụg-de, wụ ken nẹt-wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr, “Wa-ụr-Yoos! Ụm kǫnǫg wǫ, gu wà re, wụ rǫ mẹ wan-campǫ ụn hǫn-de ụn wụ!
39 Ko-**ya-ụt-kǫt** bǫk wụ, wụ 'yonstẹ ụs-cǫr wụ sǫrụ wụ pak, kǫp-ụt rǫ m-rwụụn o-nu, yẹ rǫ wụ m-rangsẹ kaanẹ, yẹ wụ m-yagẹ wụ aragtẹ á!
40 Ụm kǫnǫg yan-nekẹ-m ru remen yẹ ruutẹ́ ka wa-ụt-kǫt wụ, amba yẹ hoks á.”
41 Yẹso shasụrụ, “Re nǫmẹ nẹ nǫ gǫkstẹ o-nip á, nǫ **ya-ụr-ba'as**! ¿Har yan da-ǫ ụm he m-hakkụrẹ ụn nǫ nẹ?” Ka da-de wụ zẹẹrụ ka nẹt-wụ, “Hantẹ wà ru kanẹ.”
42 Bǫ ka wà-wụ ro m-neknẹ à, ka wa-ụt-kǫt wụ kapsụrụ wụ n-dak kak. Yẹso hurụ wa-ụt-kǫt ụt-gaag. Wụ taasụrụ gǫm-ǫ ụn ka wà-wụ, wụ tebbụrụ ka tato-ǫ.
43 Ka hun-nẹ yẹ kap hyanụrụ o-madẹ, ụt-gǫs, ụn 'wǫns-mǫ Shir nẹ.

Yẹso dǫǫg rwǫr-m ma-tǫ
ụn mar-mǫ ụn wụ
(Mati 17:22-23; Mark 9:30-32)

Da-o hun-nẹ rǫ ụn barag-se ụn kap rii-yo Yẹso rǫ m-nǫm à, wụ zee yan-nekẹ-mǫ ụn wụ,
44 “Tǫ-ụt tǫ ka nǫ rii-yo ụm he nǫ m-rụrẹ á! A ya'as **Wà-wụ ụn nẹt** be-de ụn gwǫmo-tǫ ụn hun-nẹ.”
45 Amba yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ nap yo wụ rǫ yẹ m-rụrẹ á. A rwụntẹ tǫ cas bǫ yẹ he m-nap á, komo yẹ cit wụ kǫ yan yo á, remen yẹ rǫ m-hǫgẹ o-gyẹr.

¿Wa jiishẹ ụt-gǫssụ nẹ?
(Mati 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma-ụt sụnụtẹ **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ cǫnǫg yẹ nep wụ jiishẹ ụt-gǫs à, be-de ụn yẹ.†
47 Yẹso napụrụ yo yẹ rǫ m-ceker à, wụ dẹknụrụ wà rẹk-wụ, wụ ẹssụrụ wụ n-riib ǫ ụn wụ.
48 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫ wụ ke barkẹ ka wà-wụ ụn jin ụn de, wụ barkụtụ mẹ, komo wụ barkụ mẹ à, wụ barkụtẹ wụ tǫmnẹ mẹ à. Remen kaanẹ wụ rǫ rẹk-wụ be-ụr nǫ à, wụ rǫ gǫs-wụ kap.”‡

Bǫ ụn wụ barkụ nǫ à, wụ ma nǫ wụ
(Mark 9:38-40)

49 **Yohana** cẹpụrụ ụt-ma, “Gǫs-wụ, tẹ hyanag wụ ken nẹt-wụ, wụ rǫ m-ruut ụn **ya-ụt-kǫt** ụn jin ụn du, tẹ zẹẹrụ wụ yagẹ, remen be-ụr na wụ rǫ á.”
50 Yẹso zẹẹrụ wụ ụn ǫr ụn wụ nẹ, “Nǫ do wụ m-wẹn á, remen kǫ wụ ke wụ yagụ nǫ á wụ ma nǫ wụ.”

Ya-o-Samariya yagụtẹ gǫks ụn Yẹso

51 Bǫ da-o wǫǫtẹ yow yow ǫ Shir hettẹ Yẹso m-dẹk n-tǫn à, wụ zǫngsụrụ hur-de ụn wụ, wụ bǫpụrụ cǫw-yo o-Urusharima.
52 Wụ tǫmụrụ yan-tǫm-yẹ ụn wụ ụn co, n-mẹ bǫ-o o-**Samariya** remen yẹ ẹstẹ́ kǫ yo ke rii-yo hond hond rem Yẹso.
53 Amba ka hun-nẹ yẹ rẹẹnǫ yẹ gǫks wụ á, remen yẹ nepsẹ wụ bụpsẹ cǫw-yo o-Urusharima.

---

† **Bǫr-ụs jerǫ:46 9:46** Hyen komo: Ruka 22:24. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:48 9:48** Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

54 Da-ǫ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ **Yakubu** ụn **Yohana** hyanẹ kaanẹ à, yẹ zẹẹrụ,
"Gǫs-wụ, ¿o cǫnǫg tẹ agan o-ra n-tǫn ǫ sabụrsẹ yẹ?"§
55 Yẹso waktụrụ wụ kangsụrụ yẹ.
56 Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ haarụ de ken bǫ-de.

Wan-dǫrẹ-m Yẹso
(Mati 8:19-22)

57 Bǫ yẹ aragtẹ arag-mǫ ụn yẹ à, wụ ken nẹt-wụ zẹẹrụ Yẹso, "Man dǫrẹ
wǫ kǫ ke sǫ o ha'ẹ."
58 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Kondo rǫ ụt-wu nẹ, yẹgẹ-no rǫ ụt-kur nẹ, amba **Wà-**
wụ ụn nẹt rǫtt be-de wụ he m-rụs ụn hi-de ụn wụ á."
59 Wụ zẹẹrụ wụ ken nẹt-wụ, "Dǫnd mẹ."
Amba ka nẹt-wụ zẹẹrụ, "Gǫs-wụ, yagẹ ụm ji'istẹ ụr-takan remen ụm jụkt
tato re, da-ǫ wụ merẹ."
60 Yẹso shasụrụ wụ, "Yagẹ margan-nẹ jụkt u-de ụn yẹ. Wǫ ha, o kǫ'ǫt
gwǫmo-tǫ Shir."
61 Wụ ken wụ zẹẹrụ, "Gǫs-wụ, man dǫrẹ wǫ, amba se ụm kamasụtẹ
hur-o re."*
62 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Kǫ wụ ke wụ bǫpẹ kerem-de ụn na à, ka da-de wụ
masụrụ m-waktẹ ụs-ajima nẹ, hwaa-o wụ rǫ be-de ụn gwǫmo-tǫ Shir."

Bǫr-ụs ǫp

Yẹso tǫmǫg hun-nẹ
kwǫǫz-ụt tet ụn ǫp ụn yoor [72]

1 Bǫ ụn kaanẹ, Yẹso daagụrụ komo yẹ ken hun-nẹ yẹ kwǫǫz-ụt tet ụn ǫp
ụn yoor [72]. Wụ tǫmụrụ yẹ yoor yoor, yẹ tek co-o ụn wụ yẹ tụw kǫ ǫ ke
bǫ-ǫ, ụn kap be-de wụ rǫ ma-tǫ m-ha nẹ ụn hi ụn de ụn wụ à.
2 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Ce-m rǫ dẹẹn, amba ya-m-ce hiin. Kǫn nǫ wa-o-kat-wụ
dǫǫn ya-m-ce, remen yẹ komot ka ce-mǫ ụn wụ mǫ.*
3 Nekẹ nǫ! Mẹ nǫ m-tǫm ụntụn ca be-de ụn yẹgẹ-dur.†
4 Nǫ dẹk hwǫr á, kǫ o-ba, kǫ nǫ dek ka'antẹ-tǫ argẹ na-o o-gaan á. Nǫ ẹs
nǫ gastẹ nẹt ụn cǫw á.
5 "Da-ǫ nǫ inẹ m-cǫw ụn ǫ ken hur-ǫ, takan nǫ m-zẹẹ, 'Shir 'ye ka hur-ǫ
m-gwụgwụ.'
6 Ụregẹ yẹ barkụtụ nǫ, Shir a 'ye yẹ gwụgwụ-mǫ ụr-hur dẹẹn. Amba
ụregẹ yẹ barkụ nǫ á, Shir a 'ye yẹ gwụgwụ-mǫ ụr-hur á.
7 She'et nǫ ụn hur-ǫ ụn yẹ barkụ nǫ à, nǫ rẹ nǫ sụ yo yẹ ya'ụ nǫ à, remen
ya-m-sẹngẹ a topo yẹ sẹngẹ-mǫ ụn yẹ. Nǫ pa ụt-hur á.‡
8 "Da-ǫ nǫ tụwẹ n-mẹ o-bǫ, komo a barkụ nǫ, rẹ nǫ yo a hantụ nǫ à.
9 Taas nǫ yẹ, gǫm-se ụn yẹ sẹ yẹ rǫttẹ à ụn ka bǫ-ǫ. Nǫ zee ka hun-nẹ
yẹ, '**Gwǫmo-tǫ Shir** haantẹ yow yow be-ụr nǫ.'
10 Amba da-ǫ nǫ tụwẹ n-mẹ o-bǫ komo a barkụ nǫ á, ru nǫ ụn riib ụs-cǫw
nǫ zee,
11 'Kǫ hu-mǫ ụn bǫ-o nǫ mǫ dapụtẹ ụs-na à, tẹ sokstẹ mǫ ụn hi ụn nǫ.
Amba nǫa baks gwǫmo-tǫ Shir haantẹ yow yow ụn nǫ nẹ!'§*

---

§ **Bǫr-ụs jerǫ:54 9:54** Hyen komo: 2Gwm 1:9-16. * **Bǫr-ụs jerǫ:61 9:61** Hyen komo: 1Gwm 19:20. * **Bǫr-ụs ǫp:2 10:2** Hyen komo: Mati 9:37-38. † **Bǫr-ụs ǫp:3 10:3** Hyen komo: Mati 10:16. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:7 10:7** Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. § **Bǫr-ụs ǫp:11 10:4-11** Hyen komo: Mati 10:7-14; Mark 6:8-11; Ruka 9:3-5. * **Bǫr-ụs ǫp:11 10:10-11** Hyen komo: Sẹng 13:51.

12 Mẹ nǫ m-rụrẹ, hǫ-de ụn piish ụt-ma, Shir a hǫgẹ 'wǫn-de bǫ-ǫ o-**Sǫdǫm**
wụ yagẹ ka bǫ-ǫ 'yarụ nǫ à!†

Bǫ-tǫ 'yarẹ o-nip à
(Mati 11:20-24)

13 "Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ ya-o-Korazin! Rii-yo ụr-'wǫn yo nǫ komo ya-o-
Besayada! Ụregẹ hyat-tǫ a nǫmẹ be-ụr nǫ à, a nǫmǫg tǫ o-Taya o-Sidon nẹ,
hun-nẹ yẹ ụn kanẹ ǫttẹ she'etẹ, n-dak yẹ tụp gund-tǫ ụn naasụ-mǫ ụt-mẹn,
yẹ aasẹ hi ụn de ụn yẹ m-cǫw, a nept yẹ yagụtẹ **ba'as-de** ụn yẹ.‡
14 Nǫa sụ ụr-kǫǫb argẹ o-Taya o-Sidon nẹ, hǫ-de ụn piish ụt-ma.
15 Komo rem ru, o-Kapanahum! ¿Wǫ ụn cǫn jaks ụn hi ụn du n-Tǫn ụn
shir? Shir a jorbụ wǫ ụn kuub-ǫ o-ra!"§
16 Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "Kap wụ hǫgụ nǫ à, wụ hǫgụtẹ mẹ,
komo wụ 'yarẹ nǫ à, wụ 'yarag mẹ, kaanẹ komo wụ 'yarẹ mẹ à, wụ 'yarag
wụ tǫmnẹ mẹ à."*

Ka hun-nẹ yẹ kwǫǫz-ụt tet
ụn ǫp ụn yoor [72] mụụntẹ

17 Ka hun-nẹ yẹ kwǫǫz-ụt tet ụn ǫp ụn yoor [72] campǫ-nẹ mụụntẹ o-zak
nẹ dẹẹn. Yẹ zẹẹrụ, "Gǫs-wụ, kǫ **ya-ụt-kǫt** yẹ nomụtụtẹ o-dǫrǫttẹ ụn jin ụn
du!"
18 Yẹso shasụrụ yẹ, "Ụm hyanag **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** hẹ'ẹntẹ
n-dak ụntụn ụs-myakt.
19 Hǫgụ nǫ! Ụm ya'ag nǫ ụt-gwǫmo, nǫ yawag hwǫ, ụn tot-nẹ, nǫ sabụrsẹ
'wǫns-mǫ ụn wa-ụt-yagẹ, komo yẹa ci nǫ á.†
20 Amba nǫ nǫm o-zak remen **ya-ụt-kǫt** nomotụ nǫ o-dǫrǫttẹ á, nǫm nǫ
o-zak remen Shir gẹnẹg jin-ụt nǫ be-de wụ n-tǫn."

Yẹso nǫmǫg o-zak
(Mati 11:25-27; 13:16-17)

21 Ụn ka da-ǫ **Kụkt-o Shir** shǫ'ǫstẹ Yẹso o-zak, wụ zẹẹrụ, "Tato re, Wan-
Kǫyan n-Tǫn ụn dak nẹ, ụm bǫmǫg wǫ remen o kututẹ yẹ rottẹ ụs-nap á,
rii-yo o wukẹ ya-ụs-wẹẹr ụn ya-ụs-nap nẹ à. Ẹẹ, tato re, kaanẹ o cǫnẹ o
nom.
22 "Tato re, ya'ag mẹ rii kap. Yatt-wụ napẹ yo ka wà-wụ rǫ á, sẹ tato
ụn wụ, komo yatt-wụ napẹ yo ka tato-ǫ rǫ á, sẹ ka wà-wụ, sẹ komo yẹ ka
wà-wụ daagẹ wụ rụrụtẹ yẹ à."‡
23 Ka da-de Yẹso waktụrụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ụn riib ụn hǫn-de
ụn yẹ wụ zẹẹrụ yẹ, "Nǫ rẹẹg ụr-hǫ nǫ hyenet rii-yo nǫ hyanẹ à!
24 Mẹ nǫ m-rụrẹ, yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir dẹẹn ụn gwǫmo-nẹ ro cǫnǫg
yẹ hyen yo nǫ hyanẹ à, amba yẹ hoks á, komo yẹ ro cǫnǫg yẹ hǫgẹ yo nǫ
hǫgẹ à, amba yẹ hǫgẹ á."

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
ko-Samariya wan-hur-de ụr-bon

25 Wan-napsẹ o-**karamsa** haantẹ remen wụ ce'ept Yẹso. Wụ zee, "Wa-
ụr-Yoos, ¿re nẹ ụm he m-nǫm ụm kumut hǫǫg-ǫ ba m-ta?"
26 Yẹso shasụrụ wụ, "¿Ya nẹ **karamsa**-o Shir zee? ¿Re nẹ o waksẹ ǫ?"

---

† **Bǫr-ụs ǫp:12 10:12** Hyen komo: Taka 19:24-28; Mati 11:24; 10:15. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:13 10:13** Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Ẹmos 1:9-10; Zẹka 9:2-4. § **Bǫr-ụs ǫp:15 10:15** Hyen komo: Isha 14:13-15. * **Bǫr-ụs ǫp:16 10:16** Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; Yoha 13:20. † **Bǫr-ụs ǫp:19 10:19** Hyen komo: Bǫng 91:13. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:22 10:22** Hyen komo: Yoha 3:35; 10:15.

27 Ka nẹt-wụ shasụrụ, “Cǫn Yawe Shir ru ụn hur ụn du myet, ụn hǫǫg-m
ru nẹ kap, ụn 'wǫns-m ru nẹ kap, ụn wẹẹr-ụs ru nẹ kap, o cụn wan-bǫr-o
ru bǫ o cǫnẹ hi ụn du à.”§
28 Yẹso shasụ wụ, “O shaks hond hond, nǫm kaanẹ, wǫa kum hǫǫg-ǫ ba
m-ta.”*
29 Amba ka **wan-Yoos-de o-karamsa** wụ cǫnǫg wụ muut hi ụn de ụn
wụ ba **ụr-ba'as**, remen kaanẹ wụ citụrụ Yẹso, “¿Wa nẹ rǫ ko-wan-bǫr-o
re?”
30 Yẹso shasụrụ wụ, “Wụ ken nẹt-wụ rǫ m-nekẹ rwụụn-mǫ o-Urusharima
wụ rǫ m-ha o-Jeriko, ya-ụr-kwụp kupụrụ wụ, yẹ dekụrụ kap yo wụ rottẹ
à, yẹ bụụgụrụ wụ, yẹ yagụ wụ ma-tǫ m-mar.
31 Haanụrụ wụ ken wan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir**, wụ rǫ m-dǫrẹ ụn ka cǫw-
yo, amba bǫ wụ hyentẹ ka nẹt-wụ à, wụ pa'ụrụ ụn riib.
32 Ụn ka cǫw-yo komo wụ ken wụ ko-**Rewi** dǫntẹ yo wụ argụrụ, wụ
gwǫtụrụ ka nẹt-wụ, ka da-de wụ argụrụ arag-mǫ ụn wụ ǫ ka riib-ǫ.
33 Amba ko-**Samariya**-wụ rǫ ụr-hew ụn ka cǫw-yo à, wǫǫnụrụ be-de
ụn ka nẹt-wụ, bǫ wụ hyentẹ wụ à, hur-de ụn wụ hǫgụrụ 'wǫn-de ụn ka
nẹt-wụ.
34 Wụ haarụ be-de ụn wụ, wụ sosụrụ wụ ka nát-tǫ, wụ rwǫ'ụrụ nǫw-
mǫ ụs-baat, wụ yererụ ụt-magund, ka da-de wụ detụrụ ka nẹt-wụ n-tǫn
o-janka yo ụn wụ, komo wụ heetụrụ wụ be-de ụn ǫ ken hur-ǫ, kanẹ a
gwǫtẹ wụ.†
35 Bǫ ish gestẹ à, wụ rwụntụrụ hwǫr-yẹ jir-ụt yoor-tǫ ụr-gụwụs, wụ
yasụrụ wa-ụr-gụt. Wụ rụrụ wa-ụr-gụt, ‘Gwǫt wụ ụr-bon nẹ, da-ǫ mẹ
mụụnẹ ụn ka cǫw-yo, man top wǫ yo o hǫ'ẹ be-de ụn wụ à.’ ”
36 Yẹso citụrụ, “Ụn hyan-o ru, be-de ụn ka hun-nẹ tet yẹ, ¿wa nǫmẹ ụntụn
ko-yan-bǫr o-hur be-de ụn ka nẹt-wụ ya-ụr-kwụp bụụgẹ à?”
37 Ko **yan-Yoos-de o-karamsa** shasụrụ, “Ka wụ nǫmẹ yo kutẹ hun-nẹ
wụ hǫgụtẹ 'wǫn-de ụn wụ à.”
Yẹso zẹẹrụ, “Wǫ nekẹ, o nǫm kaanẹ.”

Yẹso heetẹ Marta nẹ ụn Meri ụt-tụw

38 Bǫ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ aragtẹ arag-mǫ ụn yẹ à, wụ haarụ
de ken bǫ-de wụ ken ne'a-wụ jin-de ụn wụ Marta, barkụrụ Yẹso ụn hur-ǫ
ụn wụ.
39 Wụ rǫ o-heno nẹ, jin-de ụn wụ **Meri**, wụ she'etẹ ụn na-ụs Yẹso wụ rǫ
m-hǫgẹ yo Yẹso rǫ ụr-yoos à.‡
40 Marta hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn kaanẹ á, remen sẹngẹ-mǫ rǫ ụn co-ǫ ụn wụ
à, wụ haanụrụ wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ¿wǫ hyan heno re yaksụtụ mẹ m-sẹngẹ
ụn hǫn-de à? Zee wụ haan wụ gu mẹ!”
41 Gǫs-wụ shasụrụ wụ, “Marta, Marta! Hur ụn du rụt á, o zǫrụtẹ remen
rii dẹẹn,
42 amba gaan-yo cot, jiishẹ ụr-bon. **Meri** dak kashi ụn rii. Komo a rumus
wụ yo á.”

Bǫr-ụs ǫp o-gaan

Yẹso yoostẹ bǫ a he kǫn-se ụn Shir à
(Mati 6:9-13; 7:7-11)

§ **Bǫr-ụs ǫp:27 10:27** Hyen komo: Kara 6:5; Rewi 19:18. * **Bǫr-ụs ǫp:28 10:28** Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bǫr-ụs ǫp:34 10:33-34** Hyen komo: 2Nom 28:15. ‡ **Bǫr-ụs ǫp:39 10:38-39** Hyen komo: Yoha 11:1.

1 De ken hǫ-de Yẹso rǫ ụn kǫn-se ụn Shir ụn de ken be-de. Bǫ wụ komtẹ
à, wan-gaan be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, yoosụ tẹ bǫ
tẹ he kǫn ụn Shir à, bǫ **Yohana** yoosẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ à.”
2 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Da-ǫ nǫ rǫ ụn kǫn-se ụn Shir à, zẹẹ nǫ kaanẹ:
“ ‘Tato tẹ, tẹ kǫnǫg hun-nẹ sẹkẹmsẹ jin ụn du.
O yagẹ gwǫmo-ụt ru haantẹ be ụn tẹ.
3 Ya tẹ rii-yo m-rẹ yo ụn kǫ de ke hǫ-de, yo tẹ o-hoob à.
4 Soksụ tẹ **ba'as** ụn tẹ,
remen tẹ sokstẹ̀ **ba'as-de** ụn kǫ wụ ke wụ
nomụ tẹ **ụr-ba'as** à.
Komo wǫ yagẹ tẹ tẹ heet be-de ụt-meger á.’ ”
5 Komo Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “A zee wan-gaan be-ụr nǫ haag
hur-o nay ụn wụ m-tẹt da-o pụrgẹ, wụ zee, ‘Nay, mụụgụ mẹ shǫn-ụt tet-tǫ
ụt-ga.
6 Wụ ken nay re wụ, wụ rwụụnẹ ụr-hew à, wụ wǫǫntẹ ụn hur-o re, amba
mẹtt rii-yo m-rẹ yo ụm he wụ m-'ya á!’
7 A zee komo nay ru shasụntẹ n-mẹ o-hur, ‘Wǫ su mẹ á! Ụm tegụssụtẹ
ish, komo mẹ dǫmb ụn yakar re nẹ. Man hoks m-inẹ ụm ye'et wǫ rii á.’
8 Mẹ nǫ m-rụrẹ, ụregẹ ma wụ inẹ remen wụ ya'astẹ wǫ ka shǫn-tǫ ụt-ga
tǫ remen wǫ nay ụn wụ á, wụa inẹ wụ ya'astẹ wǫ kap rii-yo o cǫnẹ à,
remen wǫ hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn 'yons ụn wụ o sẹngụtẹ wụ m-cit á.
9 “Remen kaanẹ ụm zẹẹg nǫ: Kǫn nǫ, Shir a 'ye nǫ, hoob nǫ, nǫa kum,
kǫ'ǫt nǫ ish, Shir a tikshẹ nǫ.
10 Remen kap yẹ kǫnẹ à, Shir a 'ye yẹ, komo yẹ hǫǫbẹ à, yẹa kum, komo
wụ kǫ'ǫtẹ ish à, Shir a tikshẹ wụ.
11 Hǫgụ nǫ, nǫ tat-nẹ, da-ǫ wà ru kǫnẹ o-jan, ¿wǫa 'ye wụ o-hwǫ?
12 Komo da-ǫ wà ru kǫnẹ ụr-gẹ, ¿wǫa 'ye wụ o-tot? Ay!
13 Nǫ yan-mẹn-ụt jaas-tǫ, nǫ nak 'ya ụn yakar nǫ rii-yo ụr-bon. ¿Re he
m-nǫm ụn nẹ, tato nǫ n-tǫn rǫttẹ a 'ye yẹ kǫnẹ wụ Kụkt-o ụn wụ á? Eba,
wụa 'ye yẹ!”

Yẹso ụn ko-Gwǫmo-wụ
ụn ya-ụt-kǫt nẹ “Berụzabur”
(Mati 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Wụ ken nẹt-wụ ro m-hoks m-tẹpẹr á, remen **ya-ụt-kǫt** daag wụ ụr-hi.
Yẹso ruutụrụ ka **ya-ụt-kǫt** yẹ, ka da-ǫ ka nẹt-wụ hoksụrụ m-tẹpẹr.
15 Amba yẹ ken hun-nẹ yẹ zẹẹrụ, “**Berụzabur** wụ, **ko-Gwǫmo-wụ ụn**
ya-ụt-kǫt, wụ ya'ẹ wụ ụr-bẹẹb de ụn ruut ụn yẹ.”*
16 Komo yẹ ken yẹ cǫnǫg yẹ ceeb Yẹso. Remen kaanẹ yẹ citụrụ, wụ kutẹ
yẹ ụt-hyat yẹ nept Shir ya'ẹ wụ.†
17 Amba Yẹso napụrụ yo yẹ rǫ ụs-barag à, wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫ ǫ ke dak-ǫ
wǫngẹ hi ụn de ụn ǫ kwụkụr ụr-kwụkụr yẹ ma'astẹ m-dum ụn hi ụn de
ụn yẹ ka dak-ǫ a she'et dẹẹn á. Hur-ǫ wǫngẹ hi ụn de ụn ǫ à, ǫ he de m-ẹs
á.
18 Ụregẹ gwǫmo-tǫ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wǫngụtẹ, tǫ rǫ m-
dum ụn hi ụn de ụn tǫ, ¿re he m-nǫm tǫ she'ettẹ? Nǫ zẹẹg ụm ruutẹ
ya-ụt-kǫt remen **Berụzabur** ya'ag mẹ ụr-bẹẹb de m-nǫm kaanẹ.
19 Ụregẹ kaanẹ ǫ mẹ yẹ m-ruut, re nẹ ¿yan-dǫrẹ-m nǫ rǫ yẹ m-ruutẹ nẹ?
Yan-dǫrẹ-m nǫ yẹa hyen nǫ ba'asụtẹ nǫ hond hond á!

---

* **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:15 11:15** Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:16 11:16** Hyen komo: Mati 12:38; 16:1; Mark 8:11.

20 Ai ka rii-yo ụm nomẹ ụn bẹẹb-de Shir ǫ rwǫ'ẹ ụm ruutẹ **ya-ụt-kǫt**,
kaanẹ, komo a kututẹ nǫ ǫ ka gwǫmo-tǫ Shir rǫ be-ụr nǫ.
21 “Da-ǫ ko-bẹẹb ro ụn 'er-de ụn hur-ǫ ụn wụ ụn pǫr-tǫ ụn wụ nẹ, wụa
gu hur-ǫ ụn wụ ụn saw-tǫ ụn wụ nẹ.
22 Amba da-ǫ wụ jiishẹ wụ m-'wǫns hẹbẹ wụ à, wụa hoks wụ, wụa rumus
wụ saw-tǫ ụn wụ tǫ ụr-gụn kap tǫ wụ sektẹ hur-de ụn wụ à. Wụ wǫngẹ
yẹ ken yẹ saw-tǫ ụn wụ.
23 “Kǫ wụ ke wụ rǫ ụn hǫn ụn mẹ nẹ à, ko-yan-yagẹ-ụt re wụ, kǫ wụ ke
wụ yagẹ mẹ m-gu m-mǫrǫgsẹ à, cakarsẹ-mǫ wụ rǫttẹ.‡

Mụụn-mǫ ụn ya-ụt-kǫt
(Mati 12:43-45)

24 “Da-ǫ wa-ụt-kǫt ru be-de ụn nẹt, wụ rǫ m-dǫrẹ ụn dak-ụt 'hwǫ'ǫg-tǫ
ụn hoob-ǫ ụn be-de m-cǫw wụ wụwụtẹ. Ụregẹ wụ kum á, wụ rǫ m-zẹẹ ụn
hi ụn de ụn wụ, ‘Man warag ụn hur-o re.’
25 Wụ wargẹ wụ 'wossẹ ka hur-ǫ cas cas ụr-bon nẹ.
26 Ka da-de wụ haarụ wụ bandụrụ yẹ ken yẹ nẹn ta'yoor-yẹ jiishẹ wụ
m-zǫm à, yẹ haarụ yẹ she'etụrụ kanẹ. Da-ǫ yẹ komsẹ kap à, gǫm-ǫ ụn ka
nẹt-wụ m-mǫka ǫa jiish ǫ n-ga.”

Zak-ǫ nip

27 Bǫ Yẹso komtẹ m-zẹẹ kaanẹ à, wụ ken ne'a-wụ tẹprụnụrụ n-mẹ ụn
bụụg-de ụn hun-nẹ, wụ zẹẹrụ Yẹso, “Ko-wa-o-kwụm-wụ, ka ne'a-wụ matẹ
wụ gụt wǫ à.”
28 Amba Yẹso shasụrụ, “Yẹ ma ya-o-zak-yẹ, yẹ hǫgẹ Ma-tǫ Shir yẹ dǫrẹ
tǫ à!”

Cot-ǫ ụt-hyat
(Mati 12:38-42)

29 Bǫ hun-nẹ mǫrgẹ be-ụr Yẹso à, wụ sẹngụrụ m-zẹẹ, “Hun-nẹ yẹ m-mǫka
rǫ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ! Yẹ rǫ m-cit a kutẹ yẹ ụt-hyat, amba kǫ o-gaan man
kutẹ yẹ á se hyat-ụt **Yunana**.§
30 **Yunana** napa-ǫ be-de ụn hun-nẹ yẹ o-**Neneba**, kaanẹ komo **Wà-wụ
ụn nẹt** napa-ǫ be-de ụn hun-nẹ yẹ m-mǫka.*
31 Hǫ-de m-piish ụt-ma, gwǫmo-de o-Sheba [ne'a] wụa inẹ eso wụ kutẹ yẹ
ba'as-de ụn yẹ, remen wụ neknụtẹ rwụụn-mǫ ụn dak-ǫ ụn wụ, wụ hǫgụtẹ
yoos-de ụs-wẹẹr de ma ko-Gwǫmo **Suremanu**. Mẹ nǫ m-rụrẹ, wụ ken wụ
rǫ kǫn wụ jiishẹ **Suremanu** à.†
32 Hǫ-de ụn piish ụt-ma hun-nẹ yẹ o-**Neneba** yẹa inẹ yẹ cit nǫ, remen
yẹ yagụtẹ nǫm **ụr-ba'as** da-ǫ yẹ hǫgẹ **Yunana** rǫ m-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir à,
mẹ nǫ m-rụrẹ komo, wụ ken wụ rǫ kǫn kanẹ wụ jiishẹ **Yunana** à!‡

Cecas-mǫ o-wụr
(Mati 5:15; 6:22-23)

33 “Yatt-wụ he dǫ ụr-pitirra wụ wukụrụ de á, kǫ wụ hǫkkụrụ de o-shaar
á, amba wụa sek de n-tǫn remen hun-nẹ hyenet m-cecas bǫ yẹ rǫ m-cǫwǫn
n-mẹ à.§

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:23 11:23** Hyen komo: Mark 9:40. § **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:29 11:29** Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. * **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:30 11:30** Hyen komo: Yuna 3:4. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:31 11:31** Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. ‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:32 11:32** Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:33 11:33** Hyen komo: Mati 5:15; Mark 4:21; Ruka 8:16.

34 Ya yish nǫ rǫ ụntụn ụr-pitirra, ụn wụr-o nǫ. Ụregẹ yish nǫ rǫ kẹrkẹr,
wụr-o nǫ kap ǫa nǫm kyarkyar, amba yish nǫ ro ụr-bon nẹ á, wụr-o nǫ
kap ǫa ma'as n-mẹ o-comb.
35 Ceker nǫ ụr-bon nẹ, yo nǫ dekẹ nip-ǫ à, nip-o jip bǫ-tǫ á.
36 Kang-ǫ o-gaan, ụregẹ nǫ cǫnǫg nǫ nep Shir, wụa rụrụ nǫ kap yo rǫ
o-nip à. Ụregẹ kǫ raag-o gaan nǫ 'yar yo rǫ o-nip á, ǫa nǫm sa o zee nǫ rǫ
ụr-she'et be-de ụr-pitirra."

Yẹso cikt Parisa-nẹ
ụn yan-m-yoos o-karamsa nẹ
(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Bǫ Yẹso komtẹ ụt-ma à, ko-**Parisa** banụrụ wụ rẹ ụn rii-yo m-rẹ. Wụ
cǫwụrụ n-mẹ wụ she'etụrụ tara wụ reet.
38 Ka ko-**Parisa**-wụ bǫpụrụ o-nu da-ǫ wụ hyanẹ Yẹso wụ sapt ụt-kom á.
39 Kaanẹ Gǫs-wụ zẹẹ wụ, "M-mǫka nǫ **Parisa**-nẹ nǫ rǫ m-so'os jim-de
ụr-ibittẹ ụt-kǫk nẹ, amba mẹ-ụr nǫ rǫ cip ụn hu nẹ.
40 Raag-nẹ! Shir, wụ nǫmẹ ụr-dǫ à, wụ nǫmẹ ụr-mẹ!
41 Amba ya'as nǫ kǫǫb-nẹ yo rǫ n-mẹ ụr-ibittẹ ụt-kǫk nẹ à, Shir a so'osụ
nǫ kǫ yo ke rii-yo.
42 "Tu nǫ yish **Parisa**-nẹ, remen rii-yo o-gyẹr yo be-ụr nǫ, nǫ m-ya'as ụn
Shir o-gaan be-de ụn ǫp ụn kǫ yo ke rii-yo nǫ m-kum da-ǫ m-ce kǫ yo rǫ
dẹẹn á. Ụn hwǫr nẹ, ụn tǫ ken saw-tǫ nẹ, amba nǫ m-nǫm o-nip á, komo
nǫ cǫn Shir á. Yoos nǫ kap, nǫ jorẹ kǫ o-gaan á.*
43 "Tu nǫ yish **Parisa**-nẹ, remen rii-yo gyẹr-yo nǫ, nǫ cǫnǫg be-tǫ ụr-
she'et tǫ a ẹssẹ ụn hǫn à, n-mẹ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir, nǫ cụn
hun-nẹ yẹ kwụkt n-dak yẹ gas nǫ be-de ụt-baab m-ǫ nẹ.
44 Tu nǫ yish remen rii-yo gyẹr-yo be-ụr nǫ! Ya nǫ rǫ ụntụn saag-se ba
o-napa, se hun-nẹ rǫ m-yawag ba yẹ ụn nap á."
45 Wan-gaan be-de ụn yan-Napsẹ o-**karamsa** zẹẹrụ wụ, "Wa-ụr-Yoos, da-
ǫ o zẹẹ kaanẹ à, o ci'ig tẹ ụr-hur!"
46 Yẹso shasụrụ, "Nǫ ma tu nǫ yish remen rii-yo gyẹr-yo yan-Napsẹ o-
karamsa! Nǫ sawsụtẹ hun-nẹ ụt-saw ụn hi-tǫ ụn yẹ, tǫ rǫ ba m-rẹrẹm mǫ
m-saw á, amba nǫ ụn hi ụn nǫ, nǫ hoks m-neks o-jow nǫ guut yẹ m-saw
ụn ka saw-tǫ á.
47 Tu nǫ yish remen rii-yo gyẹr-yo be-ụr nǫ, nǫ ja'astẹ saag-se ụn yan-
rwǫr ụn Ma-tǫ Shir, ka yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir yẹ ya-n-ga-yẹ nǫ hǫ à.
48 Nǫ ma ụn hi ụn nǫ, nǫ gǫkstẹ yo ya-n-ga-yẹ nǫ nẹ nǫmẹ à, yẹ hǫǫg
yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir, nǫ komo nǫ maag saag-se ụn yẹ ụt-raks.
49 Remen kaanẹ, wẹẹr-se Shir zẹẹg, 'Man tomǫ yẹ yan-rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir ụn yan-tǫm nẹ, yẹa ho yẹ ken yẹ, komo yẹ ke yẹ ken yẹ.'
50 Shir a 'ye hun-nẹ yẹ ụn ka da-ǫ ụr-kǫǫb remen yẹ hǫǫg yan-rwǫr ụn
Ma-tǫ Shir kap, cin da-ǫ a nǫmẹ hǫno o-dak à.
51 Da-ǫ **Keen** hǫ'ẹ **Ẹber** à ha-mǫ ụn, da-ǫ hun-nẹ ho'ẹ Zakaraya, (wụ a
hǫ'ẹ ụn tẹtẹ-ǫ o-**hana** ụn be-de ba m-kụkǫp nẹ n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**). Ẹẹ,
mẹ nǫ m-rụrẹ, hun-nẹ yẹ m-mǫka a sụ ụr-kǫǫb remen yẹ kap!†
52 "Tu nǫ yish remen rii-yo gyẹr-yo be-ụr nǫ yan-Napsẹ o-**karamsa**! Nǫ
wukutẹ rii-yo m-tiksh ụn ish-ǫ ụn hur-ǫ ụs-nap. Nǫ cǫw á, nǫ wẹnẹg komo
yẹ cǫnẹ m-cǫw à."

---

* **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:42 11:42** Hyen komo: Rewi 27:30. † **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:51 11:51** Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21.

53 Da-ǫ Yẹso yagẹ ka be-de à, **yan-Yoos-de o-karamsa** ụn **Parisa**-nẹ
taknụrụ ya'as ụn Yẹso **ụr-ba'as** ba m-rẹrẹm. Yẹ citụrụ wụ ụs-cot dẹẹn
remen
54 yẹ cept wụ, yẹ bụpt wụ m-zẹẹ ụn rii-yo **ụr-ba'as**.

Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor

Kangsẹ-de o-shẹpẹ
(Mati 10:26-27)

1 Bǫ hun-nẹ dẹẹn mǫrgụtẹ à, har yẹ ken yẹ rǫ m-yawag ụn yẹ ken, ụr-
takan Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "Tu nǫ **Parisa**-nẹ yish remen nǫ
hyenet shẹpẹ-ǫ ụn yẹ. Yẹ wẹkt m-zẹẹ ụn rii komo yẹ nǫmụrụ yo ken yo
ụn hǫn.*
2 Bǫ ụn yo a hǫkkẹ à, Shir a upsụssẹ yo, komo kap yo a wukẹ à, Shir a
rwụụntẹ yo.†
3 Remen kaanẹ, bǫ ụn yo nǫ rwǫrẹ o-comb à, a hǫgẹ yo ụn nǫn-hǫ
cangam, komo bǫ ụn yo nǫ nǫmẹ pegessẹ ụs-har n-mẹ o-kukẹ tigụshẹ,
a kǫ'ǫt yo n-tǫn ụr-dǫǫb de o-kukẹ.

Wụ nǫ he m-gyẹr à
(Mati 10:28-31)

4 "Mẹ nǫ m-rụrẹ, nay re nẹ, nǫ hǫgẹ gyẹr-o ụn yẹ he m-hǫ o-wụr á, amba
yẹa hoks m-nǫm yo argẹ kaanẹ á.
5 Man kutu nǫ wụ nǫ he m-gyẹr à: Gyẹr nǫ Shir, wụ he m-hǫ à, wụ hǫ'ẹ
komo wụ rǫ ụt-gwǫmo nẹ wụ jorbụtẹ ụn den-ǫ o-ra. Dẹk nǫ ma-ụt re, wụ
wụ nǫ he m-gyẹr!
6 "Gorop taan yẹa rwụụntẹ hwǫr dẹẹn á. Kap ụn kaanẹ nẹ, ko o-gaan
yo ka Shir ụt-tǫ á.
7 Kǫ hi-se ụn hi-ụt nǫ ogsẹ sẹ rǫ kap. Remen kaanẹ nǫ hǫgẹ o-gyẹr á, nǫ
jiishtẹ gorop dẹẹn ụn hyan-ǫ Shir.

Yẹ ken yẹ gǫkstẹ Yẹso
yẹ ken yẹ 'yarag wụ
(Mati 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 "Mẹ nǫ m-rụrẹ, bǫ ụn yẹ rwụụnẹ cas yẹ zee yẹ ma re yẹ rǫ à, **Wà-wụ**
ụn nẹt wụa nǫmẹ yẹ kaanẹ ụn co-ǫ ụn Shir ụn yan-tǫm-yẹ ụn wụ nẹ.
9 Amba ka yẹ rwụụnẹ cas yẹ zee yẹ 'yarag mẹ à, **Wà-wụ ụn nẹt** wụa
'yer yẹ ụn co-ǫ ụn Shir ụn yan-tǫm-yẹ ụn wụ nẹ.
10 "Bǫ ụn wụ zee gom-de ụt-yagẹ tǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt**, Shir a hoks m-
soks **ba'as-de** ụn wụ. Amba ka yẹ zee ma-tǫ o-yo'og ụn **Kụkt-ǫ Shir** à,
Shir a soks **ba'as-de** ụn yẹ á.‡
11 "Da-ǫ yẹ heetụ nǫ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir remen yẹ megertụ
nǫ ko be-de ụn ya-o-dak ụn gwǫmo-nẹ, hur-ụr nǫ wụrgẹ á, ụn yo nǫ he
m-shas á, ko m-zẹẹ á.
12 Hur ụn nǫ wụrgẹ á, remen **Kụkt-o Shir** ụn ka da-ǫ ǫa yoosụ nǫ gǫ ụn
yo nǫ he m-zẹẹ à."§

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
ko-ya-o-kwụm ko-raag

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:1 12:1** Hyen komo: Mati 16:6; Mark 8:15. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:2 12:2** Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:10 12:10** Hyen komo: Mati 12:32; Mark 3:29.
§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:12 12:11-12** Hyen komo: Mati 10:19-20; Mark 13:11; Ruka 21:14-15.

13 Wụ ken nẹt-wụ ụn bụụg-de ụn hun-nẹ zẹẹrụ Yẹso, “Wa-ụr-Yoos, rụrẹ
sẹk-wụ re tẹ wong saw-tǫ tato tẹ yaksụ tẹ à.”
14 Yẹso shasụrụ wụ, “Wan-yen de, ¿wǫa ya'ụ mẹ m-piish ụt-ma ko ụm
wong nǫ ụt-saw nẹn yoor?”
15 Wụ doorụ yẹ m-zẹẹ kap mǫ ụn yẹ, “Gwǫt nǫ, nǫ 'er hi ụn nǫ, ụn kǫ
yo ke cǫw-yo o-sụụb yo. Shir nǫm hǫǫg-mǫ ụn nẹt, remen wụ mǫrǫgsụtẹ
ụt-saw á, ko-yan-kwụm-ǫ ụn wụ.”
16 Ka da-de Yẹso rụrụ yẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ: “A nǫmǫg wụ ken nẹt-wụ
ko-ya-o-kwụm-wụ rǫ o-kat nẹ à, ǫ nǫmǫg ụr-bon.
17 Wụ taknụrụ ụs-ceker ụn hi ụn de ụn wụ, ‘Mẹtt be-de ụn ẹs ụn hyo re
á. ¿Re nẹ ǫ ka ụm he m-nǫm?
18 Yo ụm he m-nǫm à yo ka: Man bụ'ụg byo-ụt re ụm meet ụt-caari, be-de
ụm he rwǫ ụn hyo re ụn tǫ ken saw-tǫ o-kat tǫ nẹ à.
19 Ka da-de man zee hi ụn de, o rẹẹg ụr-hǫ! O kumug kap rii-yo ụr-bon
yo o cǫnẹ à, har hak-se nǫmǫt dẹẹn. Dek m-hǫǫg cẹẹn, rẹ o sụ, o hǫgẹ
rẹrẹm-m ru.’
20 “Amba Shir zẹẹrụ wụ, ‘Wǫ ko-raag! Ụn ka tẹt-mǫ ụm cǫnǫg hǫǫg-m
ru, ¿wa ụn wụ nẹ he m-dẹk kap ka saw-tǫ o mǫrǫgsẹ hi ụn du à?’ ”
21 Yẹso bụsụrụ m-zẹẹ, “Kaanẹ tǫ rǫ ụn yẹ mǫrǫgsẹ ụt-saw remen hi ụn
de ụn yẹ à, amba yan-rii yẹ á be-de Shir remen yẹ nǫm rii-yo Shir cǫnẹ
á.”

Bǫp Shir
(Mati 6:25-34)

22 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Ụn kaanẹ, mẹ nǫ m-rụrẹ,
nǫ naas ụt-mẹn remen rii-yo m-rẹ yo nǫ cǫnẹ nǫ kumut hǫǫg, ko gund-tǫ
m-cǫp o-wụr á.
23 Hǫǫg-m jiishtẹ rii-yo m-rẹ, komo wụr-o aragtẹ ụr-matuku.
24 Gwǫt nǫ yẹgẹ-kanwo, yẹ m-gǫ á, yẹ nẹ m-ce á, yẹ rǫtt ụt-byo á. Shir
rǫ yẹ m-rẹẹgtẹ! Nǫ aragtẹ kawon dẹẹn!
25 Yatt-wụ he hoks ụn dowẹ hi ụn de ụn wụ o-da hiin remen rii-yo suwẹ
wụ à.
26 Ko nǫ suwẹ hi ụn nǫ mǫa gu nǫ rii kǫ hiin be-de ụn rii-yo jiishẹ yo nǫ
cǫnẹ á ụntụn ụt-ga ụn saw-tǫ m-cǫp nẹ.
27 Gwǫt nǫ bǫ ụt-darag ụt-mǫk nẹ rǫ ụn m-bǫ'ǫsẹ o-kǫt à. Tǫ rǫ m-gwǫw
á, ko tǫ ce'ẹ hi ụn de ụn tǫ ụt-matuku. Amba mẹ nǫ m-rụrẹ, ko ko-Gwǫmo
Suremanu kap ụn kwụm-ǫ ụn wụ nẹ, wụ cǫp saw-tǫ ụr-bon ụntụn o-gaan
yo ụn ka mǫk-tǫ ụt-darag tǫ á.*
28 Ụregẹ Shir rǫ m-tụpẹ ụn gwǫ-se o-kǫt ụt-matuku gwǫ-se rǫ caanẹ à,
m-buk sẹ rǫ kǫn á, sẹ tụksẹ. Nǫ aragtẹ sẹ, ¿remen yan ǫ wụ hettẹ nǫ
m-wẹn ụn rii-yo m-cǫpe? Nǫ shẹr be-de Shir dẹẹn á!
29 “Nǫ zǫ'ǫrẹ ụn rii-yo nǫ he m-rẹ m-swǫ nẹ á.
30 (Yẹ yẹ napẹ Shir á, hǫno o-dak rǫ m-rangsẹ ụn hi ụn de ụn yẹ remen
ka saw-tǫ.) Tato nǫ nepsẹ nǫ cǫnǫg ka saw-tǫ remen nǫ kumut hǫǫg.
31 Hoob nǫ gwǫmo-tǫ ụn Shir, komo wụa kumu nǫ ka saw-tǫ.

O-kwụm n-Tǫn
(Mati 6:19-21)

32 “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á, nǫ kur-de ụn ca re, amba myet ụn kaanẹ nẹ nǫ
hǫgẹ o-gyẹr á. Tato nǫ rǫ o-zak, wụ ye'et nǫ gwǫmo-tǫ ụn wụ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:27 12:27** Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

33 Baab nǫ kap yo nǫ rǫttẹ à, nǫ ya'as kǫǫb-nẹ hwǫr ụn ka cǫw-yo nǫa
kum o-kwụm n-Tǫn be-de Shir. Nomo nǫ hi ụn nǫ be-de ụr-ẹss de ba m-ta,
komo nǫ ẹs kwụm-ǫ nǫ n-tǫn, be-de ǫa heeb á, remen yatt ko-hyow-wụ he
m-ci á, komo rẹn a hoks ǫ m-naas á.
34 Remen be-de kwụm-o ru rǫ à, kánẹ hur ụn du rǫ.

She'et nǫ zǫngsẹ

35 “She'et nǫ zǫngsẹ remen rii-yo he m-haan à zǫngsẹ remen nǫ nomot,†
36 ụntụn gụw-nẹ yẹ rǫ 'er-de ụn wan-hur-ǫ ụn yẹ wụ mụụntẹ be-de ụn
biki-ǫ ụt-ge à. Da-ǫ wụ mụụnẹ wụ kǫ'ǫtẹ ish, yẹa tikshẹ wụ ish hǫr-m-hǫr.‡
37 Ya-o-zak-yẹ ka gụw-nẹ yẹ wan-hur-ǫ ụn yẹ 'wǫssẹ yẹ rǫ ụr-'er ba m-
rew, yẹ rǫ zǫngsẹ da-ǫ wụ mụụnẹ à! Nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ, wụa pos matuku-
de ụt-ge, wụa zee yẹ she'et tara, wụ hantụ yẹ ụt-ga.
38 Ya-o-zak-yẹ ụregẹ wụ 'wǫstẹ yẹ zǫngsẹ, komo da-o pụrgẹ wụ he m-
mụụn kǫ argẹ kánẹ!
39 Komo nǫ nep ụregẹ wa-o-hur nepsẹ da-ǫ ko-hyow he m-haan à wụa
yagẹ ko-hyow-wụ cǫwǫntẹ n-mẹ o-hur á.
40 Komo nǫ ma'as zǫngsẹ, remen **Wà-wụ ụn nẹt** a haan da-ǫ nǫ hwǫ
wụa haan á.”§

Ko-gụw wa-m-gǫks kom-ụt yoor
ụn wa-m-jorẹ nẹ
(Mati 24:45-51)

41 Bitrus zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ¿ka sha-mǫ ụt-ma mǫ rem tẹ ǫ, ko de remen
kǫ wụ ke?”
42 Gǫs-wụ shasụrụ, “¿Wa nẹ rǫ, ko-gụw wa-m-gǫks kom-ụt yoor ụs-wẹẹr
nẹ? Wụ rǫ wụ wan-hur-ǫ ụn wụ rwǫ'ẹ gụt-de o-hur à, komo wụ ya'ag yẹ
ka gụw-nẹ yẹ rii-yo m-rẹ yo ụn yẹ da-ǫ depẹ à.
43 Da-ǫ wa-o-hur mụụnẹ, wụ 'ǫssẹ ka ko-gụw-wụ rǫ m-nǫm kaanẹ, zak-o
a hǫ ka ko-gụw-wụ!
44 Káánẹ mẹ nǫ m-rụrẹ, wan-hur-ǫ ụn wụ a rụ wụ gwǫt ụn saw-tǫ ụn
wụ kap.
45 Amba ụregẹ ka ko-gụw-wụ zẹẹg hi ụn de ụn wụ, wan-hur-ǫ ụn wụa
she'et ụn de dẹẹn. Komo ụregẹ wụ takantẹ bu ụn ǫr ụn wụ gụw-nẹ, kap
campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ, komo wụ rees, wụ sụụs har mǫ ho wụ,
46 da-ǫ wan-hur-ǫ ụn wụ mụụnẹ de ken hǫ-de da-ǫ ka ko-gụw-wụ rwǫ yẹ
o-da á, komo ba wụ ụn nap. Wan-hur-ǫ ụn wụ a rẹẹsẹ wụ ụr-kǫǫb dẹẹn,
mǫssẹ ụn ka yẹ yagẹ dor Yẹso à.
47 “Ko-gụw-wụ nepsẹ rii-yo wan-hur-ǫ ụn wụ cǫnẹ wụ nǫm à, amba wụ
zǫngẹ wụ nomot yo á, wụa sụ ụr-kǫǫb ụn caari-se ụs-sǫrǫg nẹ.
48 Amba ko-gụw-wụ napẹ rii-yo wan-hur-ǫ ụn wụ cǫnẹ á, kap ụn kaanẹ
nẹ wụ nǫmǫg rii-yo wǫ, a bu'ut wụ à, a bu wụ amba dẹẹn á. Shir cǫnǫg
dẹẹn be-de ụn wụ Shir ya'asẹ dẹẹn à. Shir cǫnǫg timb komo be-de ụn wụ
Shir ya'asẹ timb à.

Yẹso rwǫ'ǫg m-wongẹ
(Mati 10:34-36)

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:35 12:35** Hyen komo: Mati 25:1-13. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:36 12:36** Hyen komo: Mark 13:34-36. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:40 12:39-40** Hyen komo: Mati 24:43-44.

49 “Mẹ ụn haan remen ụm ja'asụtẹ́ Shir o-cǫw, yo wụ hettẹ m-rẹẹsẹ ụn
ya-ụr-ba'as ụr-kǫǫb à. Komo ụm cǫnǫg ma a zee, wụ ciristẹ piish ụn ma-tǫ
ụn yẹ ụn rẹẹsẹ ụn yẹ ụr-kǫǫb nẹ.
50 Amba ụr-takan, sẹ ụm swǫǫg ụr-kǫǫb har m-mar. Ụm rụ'ụssẹ ụr-hi se
ụm kǫmǫg.*
51 ¿Zẹẹ-m nǫ mẹ ụn haan ǫ remen dak-ǫ nomot gwụgwụ? Ay, ba gwụgwụ
á, amba m-wongẹ.
52 Takan-mǫ m-mǫka hur-ǫ ụn hun-nẹ nẹn taan ǫa wongẹ, tet ụs-ryaab,
ụn yoor nẹ komo yoor ụs-ryaab, ụn tet nẹ.
53 Tat-nẹ ụs-ryaab ụn yakar-nẹ, komo yakar ụs-ryaab ụn tato ụn yẹ nẹ.
In-nẹ ụs-ryaab ụn yakar-yẹ ụn yẹ nẹ yan-ne'a-nẹ, komo yakar yan-ne'a-nẹ
ụs-ryaab ụn in-nẹ ụn yẹ nẹ. Inu ụn wà ụs-ryaab ụn ne'a-wụ ụn wà nẹ,
ne'a-wụ ụn wà ụs-ryaab ụn inu ụn campǫ ụn wụ nẹ.”†

Nap o-da
(Mati 16:2-3)

54 Yẹso zẹẹrụ hun-nẹ, “Da-ǫ nǫ hyenẹ ke'entẹ-o rǫ m-rwụụn sǫ ụr-hǫran,
nǫ m-zẹẹ kem a he, komo ǫ rǫ m-hẹ.
55 Komo da-ǫ nǫ hyenẹ yo-mǫ m-rwụụn sǫ ụr-hǫrim, nǫ m-zẹẹ hund a
nǫm, komo ǫ rǫ m-nǫm.
56 Ya-o-shẹpẹ! Nǫ m-hoks ụn gwǫt o-dak ụn tǫn-o shir nẹ, komo nǫ rụr
rii-yo he m-nǫm à. Amba nǫ hoks m-nap ụn rii-yo mẹ m-nǫm á, remen nǫ
zẹẹg nǫ nak Shir amba o-nip nǫ nap wụ á.

Hongsẹ nǫ ụn wan-shoos ụn du nẹ
(Mati 5:25-26)

57 “¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ a piishẹ hi ụn nǫ rii-yo ụr-bon yo nǫ he m-nǫm
á?
58 Ụregẹ yẹ ken yẹ he'ettẹ wǫ be-de ụn ko-Gwǫmo, sẹngẹ nǫ hongsẹ ka
ma-tǫ ụn yẹ nẹ ba nǫ ụn wǫ be-de ụn ko-Gwǫmo. Ụregẹ nǫ nǫm káanẹ á,
yẹa nek wǫ har be-de ụn ko-Gwǫmo, wụa bǫpsẹ yan-saw-tǫ ụt-gwǫmo wǫ,
komo yẹa ke wǫ.
59 Wǫa she'et kánẹ, mẹ nǫ m-rụrẹ sẹ o kǫmǫg m-tǫp ụn rii-yo yẹ rẹ wǫ
à.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-tet

Nǫa mer nǫ yagẹ nǫm ụr-ba'as á

1 Ụn ka da-ǫ yẹ ken hun-nẹ yẹ rǫ kánẹ, yẹ rụrụ Yẹso ma-tǫ ya-o-Gariri-yẹ
Panti **Biratus** ho'ẹ da-ǫ yẹ haantẹ Shir ụt-**sekẹ** à.
2 Yẹso shasụrụ yẹ, “¿Remen Panti **Biratus** hǫǫg ka ya-o-Gariri-yẹ kaanẹ,
nǫ ụn zẹẹ ǫ yẹ jiishtẹ yẹ ken ya-o-Gariri-yẹ nǫm **ụr-ba'as** se?
3 Ayyǫ, kǫ hiin! Komo mẹ nǫ m-rụrẹ, 'yar nǫ **ụr-ba'as**, nǫ mụụn be-de
Shir m-ba kaanẹ á nǫa mer bǫ yẹ marẹ à.
4 Baks nǫ ya-o-Sirom ǫp ụn eer [18] yẹ kukẹ-o m-pipir hǫmẹ à. ¿Nǫ ụn
zẹẹ **ba'as-de** ụn yẹ jiishtẹ de ụn yẹ ken ụn hun-nẹ yẹ o-Urusharima à?
5 Ayyǫ, kǫ hiin! Komo mẹ nǫ m-rụrẹ, 'yar nǫ **ụr-ba'as**, nǫ mụụn be-de
Shir ụn ba kaanẹ á nǫa mer bǫ yẹ marẹ à.”

Sha-mǫ ụn ma-tǫ o-rum yo matẹ á

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:50 12:50** Hyen komo: Mark 10:38. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:53 12:53** Hyen komo: Mika 7:6.

6 Yẹso rụrụ yẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ: “Wụ ken nẹt-wụ ro o-rum nẹ ụn
kat-ǫ ụn wụ. Wụ haarụ hoob-ǫ ụt-rum be-de ụn yo, amba wụ kum kǫ
ụr-gaan á.
7 Wụ zẹẹrụ wan-gụt-de o-kat, ‘Gwǫt, hak-ụs tet mẹ m-haan kanẹ hoob-ǫ
ụt-rum be-de ụn ka rum-yo, komo mẹ kum ko ụr-gaan á. Kups yo ụr-'wụn!
¿Remen yan ǫ yo hettẹ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ o-dak?’
8 Amba wan-gụt-de o-kat shasụrụ, ‘Gǫs-wụ, yagẹ yo temb, hak-o gaan a
gụt, man hiin riib-se ụn yo, ụm rụ'ẹ yo ụt-wụụr.
9 Ụregẹ yo makt hak-yẹ rǫǫnẹ à, nǫmǫg ụr-bon dẹẹn, ụregẹ nẹ yo mat
á, ka da-ǫ wǫa hoks yo m-kups.’ ”

Yẹso 'yonstẹ ne'a-wụ
gǫm haw-se à Hǫ-de ụr-Wụwẹ

10 **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**, Yẹso ro ụr-yoos ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**.
11 Wụ ken ne'a-wụ ro kanẹ ụn wa-ụt-kǫt nẹ, wụ rẹẹsẹ wụ ụr-kǫǫb à. Har
hak-ụs ǫp ụs-eer [18] wụ rǫ haw-se, wụ m-hoks m-inẹ tẹtẹ á.
12 Bǫ Yẹso hyentẹ wụ à, wụ agnụrụ wụ, “Ne'a, gǫm ru ho'ostẹ wǫ!”
13 Yẹso sakụrụ kom-tǫ ụn wụ n-tǫn ụn ka ne'a-wụ, wụ inụrụ tẹtẹ, wụ
bǫmụrụ Shir.
14 Wụ ken wan-co-wụ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, nǫmụrụ ụs-
ryaab ụnze Yẹso taastẹ gǫm **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**. Wụ nǫmụrụ ụt-ma wụ zẹẹrụ
hun-nẹ, “Hǫ-ụt cind-tǫ rǫ tǫ m-sẹngẹ, haan nǫ ụn ka hǫ-ụt cind-tǫ a taastẹ
gǫm-ụs nǫ, ba **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** á!”*
15 Gǫs-wụ shasụrụ wụ, “Nǫ ya-o-shẹpẹ! Kǫ wụ ke a mǫrǫgsẹ na-yẹ ụn
wụ, kǫ janka-yẹ ụn wụ, komo wụ ruut yẹ n-dǫ wụ ye'et yẹ m-hǫ **Hǫ-de
ụr-Wụwẹ**.
16 M-mǫka kanẹ **ba'as-de** á, a taase gǫm-ǫ ụn ka ne'a-wụ **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ**. Ko-yan-baag-o **Ibrahi** wụ, komo **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**
rụ'ụtẹ wụ gǫm har hak-ụs ǫp ụs-eer [18]. Komo wụ jiishtẹ ụt-gụt be-de
Shir.”
17 Shas-ǫ ụn wụ ya'ag yan-yagẹ-tǫ ụn wụ m-'ẹ, amba hun-nẹ yẹ ro kánẹ
à nǫmụrụ o-zak remen ka hyat-tǫ wụ nǫmẹ à.

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn ya'ane yo mosta
(Mati 13:31-32; Mark 4:30-32)

18 Yẹso citụrụ, “¿Re nẹ gwǫmo-tǫ Shir rǫ? ¿Ụn ya nẹ ụm he tǫ m-hongsẹ?
19 Kaanẹ tǫ rǫ. Wụ ken nẹt-wụ dẹk gǫ-yo **mosta** wụ gǫǫrụ ụn kat-ǫ ụn
wụ. Yo pǫtụrụ yo wargụrụ o-'yo, komo yẹgẹ-no cẹẹrụ ụt-kur ụn jet-se ụn
yo.”

Sha-mǫ ụt-ma tǫ m-yist
(Mati 13:33)

20 Yẹso citụrụ komo, “¿Ụn ya nẹ ụm he m-hongsẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir?
21 Kaanẹ tǫ rǫ. Ne'a dẹk m-**yist** wụ wụgsụrụ mǫ be-de ụn me'es kwǫǫz-ụt
yoor [40] tǫ m-hyò sẹ da-ǫ mǫ kụtụksẹ kap à.”

Ya o-ish o-rẹk yo
(Mati 7:13-14,21-23)

22 Yẹso dǫrụrụ ụt-bǫ ụn riib-ǫ ụt-bǫ nẹ, wụ rǫ m-yoosẹ ụn hun-nẹ, wụ
rǫ m-shǫgbẹ de o-Urusharima.
23 Wụ ken wụ citụrụ wụ, “Gǫs-wụ, ¿hun-nẹ hiin ǫ Shir he m-gu?”
Yẹso shasụrụ yẹ,

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:14 13:14** Hyen komo: Rwụụ 20:9-10; Kara 5:13-14.

24 “Nǫm nǫ m-sẹngẹ nǫ cụw ya o-ish o-rẹk yo, remen hun-nẹ dẹẹn a
sẹngẹ yẹ cụwụt amba yẹa hoks á.
25 Wa-o-hur a inẹ wụ tigụtẹ ish, ka da-de nǫ es n-dǫ ụn kǫ'ǫt ụn ish nǫ
m-zẹẹ, ‘teksụ tẹ ish.’ Wụa shes nǫ, ‘Mẹ nap nǫ á!’
26 Ka da-de nǫ shes, ‘Tẹ rẹẹg, tẹ sụ ụn wǫ nẹ, o yoostẹ ụn bǫ-o tẹ!’
27 Amba wụa zee komo, ‘Mẹ nap nǫ á. Inẹ nǫ be ụn de. Kap nǫ yan-
mẹn-ụt jaas-tǫ!’†
28 Kanẹ nǫ he ụs-kan nǫ ti-m yin da-ǫ nǫ he **Ibrahi** m-hyan à ụn **Ishaku**,
Yakubu ụn kap **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ n-mẹ ụn gwǫmo-tǫ Shir,
amba Shir a 'ye nǫ ish-o m-cǫw á!‡
29 Hun-nẹ a haan rwụụn-mǫ ụr-hǫran ụr-hǫrim nẹ, sǫ o-ye'er ụn sǫ o-
baar nẹ, yẹa she'et be-de ụn biki-ǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir.§
30 Nǫa hyen, ka yẹ hun-nẹ 'yarẹ à, Shir a gǫks yẹ, komo ka yẹ hun-nẹ
gǫksẹ à, Shir a 'yarag yẹ.”*

Yẹso cǫnǫg o-Urusharima
(Mati 23:37-39)

31 Ụn ka da-ǫ hond hond yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ haanụrụ be-ụr Yẹso, yẹ
zẹẹrụ wụ, “O cụnẹ, o yagẹ, wǫa ru m-mǫka kanẹ o warag de ken be-de,
remen **Herẹ** [Atipas] cǫnǫg wǫ m-hǫ.”
32 Yẹso shasụrụ yẹ, “Ha nǫ rụrẹ **Herẹ** ká wǫ-yo o-tuk-yo, ‘Mẹ ụn yan-se
ụn **ya-ụt-kǫt** komo mẹ ụn ta'as ụs-gǫm caanẹ ụn buk nẹ, hǫ-ụr atettẹ-de
man kom sẹngẹ-m re.’
33 Kap ụn kaanẹ nẹ, man bụp o-cǫw caanẹ, m-buk, n-yishǫ nẹ, ụn nǫm ụr-
bon hun-nẹ ho **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** de ken be-de á sẹ o-Urusharima.
34 “Ya-o-Urusharima,
ya-o-Urusharima!
O hǫǫg **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**, o hǫǫg yẹ Shir tǫmnụ wǫ à! Sǫǫ re ǫ
ụm ro cǫngẹ sak ụn kom-ụt re n-tǫn ụn hun-nẹ ru, bǫ kiit-o rǫ m-hǫk ụn
yakar-yẹ ụn yo ụn kụkụn-tǫ ụn yo à, amba nǫ yagụ mẹ m-nomot á.
35 Remen kaanẹ Shir a 'yer pyo-o ụn kǫn-se ụn Shir ru. Mẹ nǫ m-rụrẹ, nǫa
hyen mẹ á, sẹ da-o wǫǫntẹ ǫ nǫ hettẹ m-zẹẹ, ‘Shir hụụ wụ ụt-kom, wụ
haanẹ ụn bẹẹb-ụr Yawe à.’† ”

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Yẹso 'yonstẹ wan-gǫm

1 De ken **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de, Yẹso haag wụ reet rii-yo m-rẹ ụn hur-o ụn
wụ ken caari-wụ wụ ụn **Parisa**-nẹ, hun-nẹ rǫ Yẹso m-gwǫt mẹksẹ.
2 Wụ ken nẹt-wụ, wụ na-se ụn wụ, ụt-kom nẹ ro husẹ à, haanụrụ be-ụr
Yẹso.
3 Yẹso citụrụ yan-Napsẹ o-**karamsa** ụn **Parisa**-nẹ nẹ, “¿**Karamsa**-o na
zẹẹg a taas gǫm **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** kǫ ǫ zẹẹ á?”
4 Amba yẹ zẹẹ rii á. Yẹso dekụrụ ka nẹt-wụ, wụ taasụrụ gǫm-o ụn wụ,
komo Yẹso zẹẹrụ wụ arag.

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:27 13:27** Hyen komo: Bǫng 6:8. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:28 13:28** Hyen komo: Mati 22:13; 25:30. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:29 13:28-29** Hyen komo: Mati 8:11-12. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:30 13:30** Hyen komo: Mati 19:30; 20:16; Mark 10:31. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:35 13:35** Hyen komo: Bǫng 118:26.

5 Ka da-de wụ zę̣ę̣rụ yę̣, “Ụregę̣ ụn be-ụr nǫ, wà, kǫ o-na yo ụn wan-gaan
hę̣bụtę̣ ụr-dù **Hǫ-de ụr-Wụwę̣**, ¿nǫa hụssụnę̣ yo ụn **Hǫ-de ụr-Wụwę̣** ba
ụn naas o-da á?”*
6 Amba yę̣ hoks wụ m-shas ụn ka cot-ǫ á.

M-yar ụn gwụgwę̣r-mǫ ụr-hi nę̣

7 Yę̣so wę̣rę̣g bǫ yę̣ ken hamat-nę̣ yę̣ rǫ m-daag ụn be-tǫ jiishę̣ ụr-bon à,
wụ rụrụ yę̣ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ:
8 “Wụ ken wụ benę̣ nǫ gwǫngę̣-ǫ ụt-ge, nǫ she'et ụn be-tǫ jiishę̣ ụr-bon
á. A nom a banag wụ jiishę̣ nǫ ụt-gǫs à.
9 Komo wa-ụr-ben, wụ banụ nǫ à, wụa haan wụ zee wǫ, ‘Inę̣, o 'ye wụ
ka ká be-de.’ Ka da-de wǫa hǫgę̣ m-'ę̣ komo o warag m-she'et ụn de ken
be-de n-dak.
10 Amba a benę̣ nǫ, ha nǫ, nǫ she'et paksę̣, remen wụ banụ nǫ à wụa
haan be ụn du wụ zee, ‘Daan n-tǫn nay yo, ụn be-de jiishę̣ à.’ Wǫa rę̣
ụr-hǫ ụn hyan-ǫ yę̣ a banę̣ à.†
11 Remen kaanę̣, cǫw-o o-gaan yo ụn wụ deetę̣ hi ụn de ụn wụ n-tǫn nę̣
à, Shir a kergụntę̣ wụ n-dak. Komo wụ ẹssę̣ hi ụn de ụn wụ n-dak à, Shir
a deet wụ n-tǫn.”‡
12 Ka da-de, Yę̣so zę̣ę̣rụ wa-o-biki, “Wǫ band nay ru á, komo wǫ band
hen-nę̣ ru á kǫ baag-o ru á, komo wǫ band ya-o-kwụm kǫ yan-bǫr-se ụn
hur-o ru á, remen yę̣a topo wǫ yo o nomę̣ yę̣ à.
13 Amba da-ǫ wǫ inę̣ o-biki, ban kǫǫb-nę̣, ụn ryam-nę̣ nę̣ ụn pǫ-nę̣ nę̣.
14 Komo Shir a hụụ wǫ ụt-kom, remen yę̣a hoks wǫ m-topę̣ á. Shir a hụụ
wǫ be-de ụn hun-nę̣ kashi-yę̣ marę̣ à, hǫ-de yę̣ he m-inę̣ à.”

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn caari-o o-biki
(Mati 22:1-10)

15 Bǫ wan-gaan be-de ụn ka hun-nę̣ yę̣ rǫ tara, remen yę̣ reet rii-yo m-rę̣
hǫgụtę̣ kaanę̣ à, wụ zę̣ę̣rụ Yę̣so, “Ya-o-zak-yę̣ ka yę̣ he m-she'et tara be-de
ụn biki-ǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir à!”
16 Yę̣so zę̣ę̣rụ wụ, “A nǫmǫg wụ ken nę̣t-wụ, wụ nǫmę̣ caari-ǫ o-biki à, ǫ
wụ bentę̣ hun-nę̣ dę̣ę̣n à.
17 Bǫ da-ǫ o-biki wǫǫntę̣ à, wụ tǫmụrụ gụw-nę̣ yę̣ ụn wụ, yę̣ rụrę̣ hamat-
nę̣ yę̣ ụn wụ, ‘Rwụụn nǫ, kǫ wụ ke zǫngsụtę̣!’
18 Amba yę̣ taknụrụ hoob-o ụs-cow kap, gaan ụn gaan. Wụ taknę̣ à zę̣ę̣rụ
ko-gụw, ‘Ụm ǫǫg o-kat, komo ụm cǫnǫg m-ha ụm gwǫtǫn ǫ, hakkụrę̣ zę̣ę̣
wụ hǫgę̣ kǫn-ụs re!’
19 Wụ ken wụ zę̣ę̣rụ, ‘Ụm ǫǫg na ǫp yę̣ ụt-kerem, ụm cǫnǫg m-ha ụm
megertę̣ yę̣, hakkụrę̣ zę̣ę̣ wụ hǫgę̣ kǫn-ụs re.’
20 Wụ ken wụ zę̣ę̣rụ, ‘Ụm kǫmǫg ǫ ka biki-ǫ ụt-ge, remen kaanę̣ man
hoks m-habę̣ á.’
21 “Ka ko-gụw-wụ wargụrụ wụ rụrụ wan-hur-ǫ ụn wụ. Wan-hur-ǫ ụn
wụ swǫǫrụ ụs-ryaab. Wụ zę̣ę̣rụ ko-gụw, ‘M-mǫka ru, o dǫrę̣ ụs-cǫw ụs-bụ
nę̣ se o-bǫ, o band kǫǫb-nę̣, ryam-nę̣, ụn pǫ-nę̣ nę̣.’
22 Bǫ jimụtę̣ à, ko-gụw zę̣ę̣rụ, ‘Gǫs-wụ, ụm hǫgụtę̣ ma-ụt ru, ụm nǫmǫg
komo bǫ o zee à, amba be-ụr kussę̣ remen yę̣ ken yę̣.’
23 Wa-o-hur zę̣ę̣rụ ko-gụw, ‘Ru ụn cǫw-se o-bǫ, ụs-bụ nę̣, o zę̣ę̣ hun-nę̣
cǫwǫn n-mę̣ remen hur-o re shiit.’

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:5 14:5** Hyen komo: Mati 12:11. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:10 14:8-10** Hyen komo: Swǫǫ 25:6-7. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:11 14:11** Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 18:14.

24 Mẹ nǫ m-rụrẹ ko-wan-gaan be-de ụn yẹ ụm ro bangẹ à, wụa rek rii-yo
m-rẹ yo m-nǫmẹ á.”

Dor Yẹso rǫ ụs-nụ nẹ
(Mati 10:37-38)

25 De ken hǫ-de bǫ bụụg-de ụn hun-nẹ dẹẹn ro ụn dǫrẹ ụn Yẹso à, wụ
waktụrụ wụ zẹẹrụ yẹ,
26 “Yatt-wụ he warag wan-nekẹ-m re yẹ á, se wụ cǫnǫg mẹ argẹ tato ụn
wụ, ụn inu ụn wụ nẹ, ne'a ụn wụ, ụn yakar nẹ, hen-nẹ ụn sẹk-yẹ nẹ, ụn
hǫǫg-mǫ ụn wụ nẹ komo.§
27 Ka yẹ 'yarẹ dẹk ụn **kan**-ǫ ụn yẹ, yẹ dǫnd mẹ á, yan-nekẹ-m re yẹ á.*
28 “Ụregẹ wụ ken wụ be-ụr nǫ cǫnǫg ụt-mà, wụ she'et tara wụ neps yo
wụ he m-hǫ be-de ụn ka mà-tǫ à, wụ gụt ụregẹ wụ rǫ ụn hwǫr nẹ yẹ wụ
hettẹ kom ụn ka mà-tǫ à.
29 Ụregẹ wụ rǫtt á, wụa hoks kǫm ụn ka mà-tǫ, tǫ wụ taknẹ á, komo kap
bǫn yẹ hyanẹ bǫ wụ taknẹ à yẹa nemes wụ.
30 Yẹa zee, ‘Wụ ka nẹt-wụ takantẹ ụt-mà amba wụ hoks m-kǫm á!’
31 “Ụregẹ ko-gwǫmo ruug ụn hun-nẹ nẹ dugu-ụs ǫp [10,000], yẹ dumut
ụn wụ ken ko-gwǫmo-wụ nẹ, wụ heenẹ wụ m-dum à ụn hun-nẹ nẹ dugu
ụr-kwǫǫz, [20,000] wụa she'et ụr-takan wụ ceker, ụregẹ wụ rǫ m-'wǫns nẹ
wụ dumut ụn wụ ka ko-gwǫmo-wụ nẹ.
32 Ụregẹ wụ rǫtt á, wụa tom yan-tǫm-yẹ ụn wụ be-de ụn wụ ka ko-
gwǫmo-wụ, wụ kǫn wụ yẹ she'et ba ụt-ween cin ba yẹ ụn 'gonẹ.
33 Ụn ka bụ-yo o-gaan, kǫ wan-gaan be-ụr nǫ wụa hoks mẹ m-dǫrẹ á, sẹ
wụ ya'astẹ kap bǫ ụn rii-yo wụ rǫttẹ à.”

Pǫr-mǫ o-hwaa
(Mati 5:13; Mark 9:50)

34 “Pǫr-mǫ ụr-bon nẹ, amba ụregẹ rẹrẹm-mǫ ụn mǫ teestẹ, cǫw rǫ kǫn,
yo a hettẹ mǫ m-muut m-pǫr komo á.
35 Mǫ kus ụr-bon nẹ o-dak á, kǫ be-de ụt-wụụr, a mǫ m-uks. Hǫgụ nǫ,
ụregẹ nǫ rǫ ụt-tǫ nẹ.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-taan

Ca-yo egẹ à
(Mati 18:12-14)

1 De ken hǫ-de **yan-gǫks ụn tar**, ụn yẹ ken **ya-ụr-ba'as** nẹ, yẹ haantẹ,
yẹ hǫgụtẹ ma-ụt Yẹso.
2 **Parisa**-nẹ ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ taknụrụ ụs-cenene, “Ka nẹt-
wụ gǫkstẹ **ya-ụr-ba'as**, komo wụ re ụn yẹ nẹ!”*
3 Kanẹ Yẹso rụrụ yẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ:
4 “Wụ ken wụ ro ụn ca-nẹ zungu-o gaan, [100] komo gaan-o egụrụ wụ.
¿Ya nẹ wụ he m-nǫm? Wụa yagẹ yẹ ka o-zungu ba o-gaan [99] ụt-rẹ, wụ
heet hoob-o ụn ka gaan-yo sẹ wụ hyantẹ yo.
5 Da-ǫ wụ hyandẹ yo, wụa nǫm o-zak har wụ sagbụnẹ yo ụt-gar, wụ jontẹ
yo o-hur.

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:26 14:26** Hyen komo: Mati 10:37. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:27 14:27** Hyen komo: Mati 10:38; 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:2 15:1-2** Hyen komo: Ruka 5:29-30.

6 Wụa dę̣kę̣n yo o-hur. Ka da-de wụ agan nay-nę̣ ụn yan-bǫr-se ụn hur-ǫ ụn wụ nę̣, wụ zee yę̣, ‘Mę̣ o-zak nę̣, ụm hyantę̣ ca-yo ę̣gę̣ mę̣ à. Gu nǫ mę̣ o-zak!’
7 Mę̣ nǫ m-rụrę̣, gǫn kaanę̣, Shir a nǫm o-zak ǫ jiishę̣ ǫ kàà n-tǫn, remen wan-gaan wa-**ụr-ba'as**-wụ waktụnę̣ be-de Shir à, har zak-ǫ jiishę̣ ǫ ụn hun-nę̣ o-zungu ba o-gaan à [99], yę̣ rǫ be-de Shir à.

Hwǫr-yo ę̣gę̣ à

8 “Kǫ komo, ne'a-wụ ro ụn hwǫr nę̣, yę̣ a nǫmę̣ o-kwǫm à ǫp, gaan-o ę̣gụrụ wụ. ¿Ya nę̣ wụ he m-nǫm? Wụa su ụr-pitirra, wụ wishę̣ hur-ǫ ụn wụ kap, wụ gụt kǫ de ke ko'so-de sę̣ wụ hyanag yo.
9 Da-ǫ wụ hyenę̣ yo, wụa agan nay ụn wụ nę̣, ụn yan-bǫr-se ụn hur-ǫ ụn wụ nę̣ be-ụr gaan, wụa zee yę̣, ‘Mę̣ o-zak nę̣ dę̣ę̣n, ụm hyanag ka hwǫr-yo, yo ę̣gę̣ mę̣ à. Gu nǫ mę̣ o-zak!’
10 Kang-o gaan kanę̣, mę̣ nǫ m-rụrę̣, **yan-tǫm-yę̣ Shir** rǫ m-nǫm o-zak remen wan-gaan-wụ waktụnę̣ wụ dǫrę̣ Shir à.”

Wà-wụ ę̣gę̣ à

11 Yę̣so doorụ m-zę̣ę̣, “Wụ ken nę̣t-wụ rǫ ụn yakar nę̣ yoor, yan-campǫ-nę̣.
12 Ka wụ rǫ rę̣k-wụ à zę̣ę̣rụ tato ụn wụ, ‘Ya'as mę̣ yo rǫ yo ma re à, be-de ụn saw-ụt ru m-mǫka.’ Ka tato-o wongụrụ yę̣ saw-tǫ ụn wụ be-ụt yoor.
13 Ụt-hǫ hiin, ka wụ rǫ rę̣k-wụ à babụrụ saw-tǫ ụn wụ tǫ a wongę̣ yę̣ à. Wụ ruurụ ụn hwǫr nę̣ wụ yagę̣ o-hur. Wụ haarụ ǫ ken dak-ǫ ụr-hew nę̣, kanę̣ wụ sabụrsę̣ hwǫr-yę̣ ụn wụ, ụn she'et-de ba ụr-bon.
14 Wụ hǫǫrụ kap yo wụ rǫttę̣ à. Ka da-ǫ mę̣r 'henụrụ ụn ka dak-ǫ, komo wụ rǫtt rii á.
15 Wụ haarụ ụr-gụwụs be-de ụn wụ ken nę̣t-wụ ụn ka dak-ǫ. Ka nę̣t-wụ heetụrụ ka wà-wụ be-de ụn yę̣gę̣-arę̣de wụ ye'et yę̣ rii-yo m-rę̣.
16 Ka wà-wụ cǫnụrụ wụ re wụ ciig ụn kụk-tǫ ụn yoor-tǫ ụn arę̣de, amba yatt-wụ ya'ę̣ wụ rii-yo m-rę̣ á.
17 Ụr-kǫm, wụ mụụnụrụ ụn wę̣ę̣r-se ụn wụ cas cas. Wụ zę̣ę̣rụ, ‘Yan-nǫmę̣ ụn tato re m-sę̣ngę̣, yę̣ rǫ ụn rii-yo m-rę̣ nę̣ kap, yo yę̣a hoks m-kǫm á, amba mę̣ ka kanę̣ ụn mar-mǫ ụn mę̣r!
18 Man inę̣ m-warag be-ụr tato re, ụm zee, “Tato re, ụm nomotę̣ Shir **ụr-ba'as**, ụm nomo wǫ **ụr-ba'as**.
19 Mę̣ bo'os o do mę̣ m-aag wà ru á, dę̣k mę̣ ụntụn wan-gaan be-de ụn gụw-nę̣ ru.” ’
20 Wụ inụrụ kanę̣ wụ bǫpụrụ o-cǫw wụ rǫ m-warag be-ụr tato ụn wụ.
“Cin wụ rǫ ụr-hew nę̣ o-hur nę̣, da-ǫ tato ụn wụ hyambę̣ wụ à, wụ hǫgụrụ ụr-'wǫn ụn hur-de ụn wụ, komo wụ ruurụ o-rek, wụ hamtụrụ wà ụn wụ, wụ patụrụ wụ.
21 Ka wà-wụ zę̣ę̣rụ, ‘Tato re, ụm nomotę̣ Shir **ụr-ba'as**, ụn wǫ nę̣. Mę̣ bo'os o do mę̣ m-aag wà ru á!’
22 Amba ka tato-ǫ agnụrụ gụw-nę̣ yę̣ ụn wụ. Wụ zę̣ę̣rụ, ‘Hǫr-m-hǫr! Hantụ nǫ gund-tǫ jiishę̣ ụr-bon à nǫ tụpę̣ wụ. Tụpụ nǫ wụ o-kwǫt ụn jow-yo ụn wụ, komo nǫ tụpę̣ wụ ụt-ka'antę̣ ụn na-se ụn wụ.
23 Ka da-de nǫ gụt marikki-yo m-sę̣m, nǫ pen yo, a nom nǫ biki-ǫ o-zak!
24 Remen ka wà re wụ ro marag, amba m-mǫka wụ rǫ ụn hǫǫg nę̣. Wụ ro ę̣gụtę̣, amba m-mǫka wụ mụụntę̣.’ Remen kaanę̣ komo yę̣ taknụrụ o-biki.
25 “Ụn ka da-ǫ Wà-wụ ro sę̣k-wụ à ro o-kat. Wụ rǫ m-jo'on o-hur, bǫ wụ wǫǫntę̣ yow yow o-hur nę̣ à, wụ hǫgụrụ ụt-dum ụs-sę̣p nę̣.
26 Wụ agnụrụ ko-gụw wan-gaan wụ citụrụ wụ, ‘¿Ya a m-nǫm?’

27 Ka ko-gụw-wụ shasụrụ wụ, ‘Heno ru wụ jo'onẹ, komo tato ru panag
marikki-yo m-sẹm, remen wụ mụụntẹ o-hur kẹrkẹr.’
28 “Ka sẹk-wụ wụ swǫǫrụ ụs-ryaab, wụa tụw ka hur-ǫ á. Tato ụn wụ
rwụụnụrụ wụ kǫnụrụ wụ, wụ cǫwǫn n-mẹ o-hur.
29 Amba wụ shasụrụ tato ụn wụ, ‘Gwǫt, ka hak-se kap, mẹ m-sẹngẹ ụntụn
ko-gụw, komo mẹ nomo wǫ kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ á. Wǫ 'ya mẹ ko ya o-gwǫǫr
ụm nomot o-biki ụn nay re nẹ á.
30 Amba ka wà ru wụ sabụrsụtẹ saw-ụt ru kap be-de ụn ne'a-nẹ yẹ hwaa,
komo da-ǫ wụ jo'onẹ o-hur à, o panag marikki-yo m-sẹm remen wụ!’
31 Ka tato-ǫ shasụrụ wụ, ‘Wà re, wǫ kanẹ kǫ ǫ ke da-ǫ ụn mẹ nẹ, komo
kap yo ma re yo ma ru yo.
32 Amba depetẹ a nǫm o-zak o-biki nẹ, remen heno ru ro marag, amba
m-mǫka wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ, wụ ro ẹgụtẹ, amba m-mǫka wụ mụụntẹ.’ ”

Bǫr-ụs ǫp ụs-cind

Wẹẹr-se ụn wan-baab-tǫ ụt-saw

1 Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “A nǫmǫg wụ ken nẹt-wụ ko-ya-o-
kwụm, wụ rǫ ụn ko-gụw nẹ wan-bebẹ ụn wụ ụt-saw. Wụ ken wụ rụrụtẹ
ka ko-ya-o-kwụm-wụ ụnze wan-bebẹ ụn wụ ụt-saw rǫ wụ ụn sabụrsẹ ụn
hwǫr.
2 Remen kaanẹ wụ agnụrụ wan-bebẹ ụn wụ ụt-saw. Wụ zẹẹrụ wụ, ‘Ụm
hǫgụtẹ wǫ mẹ m-sabụrsẹ ụn hwǫr. Remen kaanẹ kamsụndụ mẹ saw-ụt re,
ụm wongsụtẹ wǫ ụn baab-tǫ ụn saw-ụt re nẹ.’
3 Ka ko-gụw-wụ zẹẹrụ hi ụn de ụn wụ, ‘A wongsẹ mẹ ụn sẹngẹ-m re nẹ.
¿Ya nẹ ụm he nǫm? Mẹtt m-'wǫns mǫ tǫm á, komo mẹ m-hǫgẹ m-'ẹ mǫ
ụs-kǫn.
4 M-mǫka ụm nak yo ụm he nǫm à! Remen da-ǫ sẹngẹ-m re te'ẹ, man
kum nay-nẹ, yẹ he mẹ m-barkẹ yẹ gu mẹ ụn hur-tǫ ụn yẹ à.’
5 “Wụ agnụrụ hun-nẹ kap yẹ ka wan-hur-ǫ ụn wụ rǫ m-dǫrẹ ụt-mǫǫg à.
Wụ citụrụ wụ ụr-takan. ‘¿Re hǫ ǫ a wǫ m-dǫrẹ ụr-mǫǫg?’
6 Wụ shasụrụ, ‘Tur-tǫ m-nǫw o-zungu [100].’ Wan-baab-tǫ ụt-saw zẹẹrụ
wụ, ‘Takụrda-ǫ ụt-mǫǫg ǫ ka, she'et, o gẹn kwǫǫz-ụt yoor ụn ǫp [50] hǫr-
m-hǫr.’
7 Wụ doorụ m-cit ụn wụ ken wụ, ‘Wǫ komo ¿re hǫ ǫ a wǫ m-dǫrẹ?’
Wụ shasụrụ, ‘Ụt-buhu tǫ ụn hyo dugu-o gaan [1,000].’ Wan-baab-tǫ ụt-saw
zẹẹrụ wụ, ‘Takụrda-ǫ ụt-mǫǫg ǫ ka, gẹn zungu-ụs eer [800].’
8 “Remen kaanẹ bǫ ka ma-tǫ rwụụnẹ à, ka wa-o-kwụm, wụ bǫmǫg wan-
bebẹ ụn wụ ụt-saw ụs-wẹẹr bǫ wụ nǫmẹ ka wẹẹr-se ba ụr-bon sẹ à. Kang-o
gaan, hun-nẹ yẹ dǫrẹ Shir á, yẹ rǫ ụs-wẹẹr nẹ be-de ụn mǫrǫgsẹ ụt-saw tǫ
yẹ hettẹ hǫgẹ m-rẹrẹm à, ka hun-nẹ yẹ jiishtẹ ka yẹ dǫrẹ Shir à, gun hi ụn
de ụn yẹ, ụn nǫm ụn rii-yo Shir hettẹ m-nǫm o-zak ụn yẹ nẹ à.”
9 Yẹso doorụ m-zẹẹ komo, “Remen kaanẹ mẹ nǫ m-rụrẹ, gu nǫ ǫr ụn nǫ
ụn rii-yo nǫ rǫttẹ ụn ka dak-ǫ à, remen Shir barkụtụ nǫ n-mẹ ụn hur-ǫ ụn
wụ, da-ǫ yo teesẹ à.
10 Bǫ ụn wụ nǫmẹ o-nip ụn rii hiin à, wụa nǫm o-nip ụn rii caari, komo
bǫ ụn wụ wukẹ o-nip ụn rii rẹk-yo à, wụa wukẹ o-nip ụn rii caari.
11 Ụregẹ, nǫ hoks m-nǫm o-nip ụn rii-yo nǫ kumẹ ụn ka dak-ǫ á, Shir a
bǫpsụ nǫ kashi ụn rii n-Tǫn á.
12 Komo ụregẹ nǫ hoks m-nǫm o-nip ụn rii-yo Shir bǫpsụ nǫ ụn ka dak-ǫ
á, wụa bǫpsụ nǫ rii n-Tǫn á.

13 “Ko-gụw wan-gaan wụa hoks nomẹ ụn nẹn yoor m-gụw á. Gǫ ụn ka
ko-gụw wụa yagẹ wan-gaan, wụ cụn wan-gaan, ko wụ nomẹ wan-gaan
o-dǫrǫttẹ wụ yagẹ wan-gaan. Remen kaanẹ nǫa hoks m-nomẹ ụn Shir
m-gụw nǫ nomẹ hwǫr komo á.”*

Yẹso rwǫrǫg tǫ ken ma-tǫ
(Mati 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Bǫ **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ kaanẹ à, yẹ hagụrụ Yẹso remen yẹ rǫ ụn cǫn-tǫ
ụn hwǫr nẹ.
15 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ cǫnǫg hun-nẹ zee nǫ ụn mẹn-ụt pus-tǫ nẹ, amba
Shir nepsẹ nǫ yan-mẹn-ụt jaas-tǫ yẹ. Remen rii-yo hun-nẹ bǫpẹ kom-ụt
yoor à, be-de ụn Shir rii-yo á.
16 “**Karamsa**-o **Mosa** ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ ro gwǫmo-tǫ ụn
kumu ụn hǫǫg rem na ụn **Yahuda**-nẹ har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn
hun-nẹ m-hǫ**. Bǫ ụn da-o **Yohana**, mẹ ụn yan-nekẹ-m re nẹ rwǫrǫg, **Ma-
tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir. Komo hun-nẹ dẹẹn sẹngụtẹ yẹ gǫkstẹ
tǫ.†
17 Amba jiishtẹ busbus a pǫrǫgsẹ o-dak o-Tǫn nẹ, da a zee a jorotẹ gom-de
jiishẹ ụs-rẹk à, de ụn **karamsa**-ǫ Shir.‡
18 “Kǫ wụ ke campǫ wụ, ho'osẹ ne'a ụn wụ, wụ gaarụ wụ ken ne'a-wụ,
wụ nǫmǫg **ba'as-de** ụn m-bụkkụn, komo kǫ wụ ke campǫ-wụ ga'ẹ ka ne'a-
wụ a ho'osẹ à, wụ ma wụ nǫmǫg **ba'as-de** ụn m-bụkkụn.§

Ko-ya-o-kwụm ụn Razarus nẹ

19 “A nǫmǫg wụ ken nẹt-wụ ko-ya-o-kwụm, wụ cǫpẹ ụt-gund tǫ rǫ
pukpuk à tǫ ụn hwǫr dẹẹn, wụ rǫ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ hǫǫg-mǫ ụn wụ kǫ
de ke hǫ-de.
20 Wụ ken ko-kǫǫb-wụ ro komo kánẹ, a wụ m-zẹẹ *Razarus*. Wụr-ǫ ụn
wụ kap nat-tǫ, a wụ m-hantẹ ụn ish-ǫ hur-ǫ ụn ka wa-o-kwụm-wụ,
21 remen wụ reet ga-tǫ rǫ m-hẹ'ẹn ụn ka ko-ya-o-kwụm-wụ n-dak à, da-o
wụ rǫ m-rẹ à. Yẹgẹ-wǫ masụrụ m-haan yẹ rǫ m-rekem ụn nat-tǫ ụn wụ.
22 “Ka ko-kǫǫb-wụ marụrụ, **yan-tǫm-yẹ Shir** dẹkụrụ wụ yẹ heetụrụ
wụ n-riib **Ibrahi**, be-de o-biki n-Tǫn ụn Shir. Komo ka ko-ya-o-kwụm-wụ
marụrụ, hun-nẹ jǫkụrụ wụ.
23 Komo n-mẹ o-kuub o-ra, wụ rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb, wụ dassụrụ ụr-hi wụ
hyambụrụ **Ibrahi** ụr-hew nẹ, ụn Razarus nẹ ụn riib-ǫ ụn wụ.
24 Wụ aagụrụ, ‘Tato re **Ibrahi**, hǫgẹ 'wǫn ụn de, o tǫmǫn Razarus wụ rụ
jow-yo ụn wụ m-hǫ, wụ haan, wụ gwụ'ụrsẹ rem ụn de, remen mẹ m-swǫ
ụr-kǫǫb n-mẹ o-ra!’
25 “Amba **Ibrahi** zẹẹrụ, ‘Baks, wà re o, da-ǫ ụn hǫǫg-m ru o hǫgụtẹ
m-rẹrẹm, Razarus komo swǫǫg ụr-kǫǫb. Amba m-mǫka wụ rǫ m-hǫgẹ
rẹrẹm-mǫ ụn wụ kánẹ, wǫ nẹ, wǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb.
26 Kanẹ komo, caari-ǫ o-kuub rǫ kǫn ụn tẹtẹ na, remen yẹ cǫnẹ m-pas
be be-ụr nǫ yẹa hoks á, kánẹ komo, yatt-wụ he hoks m-passan be-de nǫ rǫ
wụ haantẹ be-de tẹ rǫ á.’
27 Ka ko-ya-o-kwụm-wụ zẹẹrụ, ‘Ụm kǫnǫg wǫ, tato re **Ibrahi**, tǫm
Razarus ụn hur-o tato re.
28 Mẹ ụn hen-nẹ nẹ taan campǫ-nẹ. Wụ he wụ nek yẹ ụt-tǫ remen mẹ
cǫn yẹ ma yẹ haan ụn ka be-de ụn swǫ ụr-kǫǫb de á.’

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:13 16:13** Hyen komo: Mati 6:24. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:16 16:16** Hyen komo: Mati 11:12-13. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:17 16:17** Hyen komo: Mati 5:18. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:18 16:18** Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

29 “Amba **Ibrahi** shasụrụ, ‘**Mosa** ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ rǫ kǫn
yẹ he nak ụn hen-nẹ ru ụt-tǫ à. Depetẹ hen-nẹ ru hǫgẹ ma-tǫ ụn yẹ.’
30 Ka ko-ya-o-kwụm-wụ shasụrụ, ‘Tǫ ka bo'os á, tato re **Ibrahi**! Amba
ụregẹ wụ ken wụ initẹ be-de ụn margan-nẹ wụ he be-de ụn yẹ, ka da-de
yẹa yagẹ nǫm **ụr-ba'as**.’
31 Amba **Ibrahi** zẹẹrụ wụ, ‘Ụregẹ yẹ hǫgẹ **Mosa** ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir** nẹ á, yẹa hǫgẹ á kǫ wụ ken wụ inẹ be-de ụn margan-nẹ.’ ”

Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor

Ụr-ba'as
(Mati 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

1 Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Meger-ụt rǫ kǫn tǫ he hantẹ **ụr-ba'as**
à, amba Shir a tụks ka wụ hantẹ ka meger-tǫ à!
2 A jiish wụ ụr-bon a gegẹ wụ ta'ar-de ụr-na ụn gẹks-de ụn wụ a jorbẹ
wụ n-mẹ m-sa, da a zee wụ rwǫ'ẹ wan-gaan be-de ụn ka yakar-yẹ nǫm
ụr-ba'as.
3 Remen kaanẹ gwǫt nǫ yo nǫ m-nǫm à!
“Ụregẹ ǫr ru wan-dor nomotẹ wǫ **ụr-ba'as**, rụrụ wụ, ụregẹ wụ yagụtẹ
dǫ ụn nǫm **ụr-ba'as** o nǫmẹ wụ ụr-hǫ.*
4 Ụregẹ wụ nomotẹ wǫ **ụr-ba'as** hǫ-ụr gaan o-ta'yoor, komo kǫ ǫ ke da-ǫ
wụ haan wụ zee wǫ, ‘Man dǫ á,’ nǫmẹ wụ ụr-hǫ.”

Ẹss ụt-ma

5 Yan-Tǫm Yẹso zẹẹrụ Gǫs-wụ, “Do tẹ m-'wǫns remen tẹ ẹstẹ ma-ụt ru.”
6 Yẹso shasụrụ, “Ụregẹ nǫ rǫ ụn ẹss ụt-ma nẹ ụntụn gǫ-yo jiishẹ ụs-rẹk
à ụntụn gǫ-yo **mosta**, nǫa hoks m-zẹẹ ụn ka 'yo-yo, ‘Muusẹ ụs-geer nẹ o
shẹr hi ụn du n-mẹ m-sa!’ Komo yo a nǫmǫ nǫ o-dǫrǫttẹ.

Sẹngẹ-mǫ ụn ko-gụw

7 “A zee wụ ken wụ be-ụr nǫ rǫ ụn ko-gụw nẹ, wụ rǫ wụ ụt-kerem à, ko
gwǫt ụn ca. Da-ǫ wụ mụụnẹ sǫ o-kat, wǫa zee wụ rẹ ga-tǫ ụn wụ hǫr-m-hǫr
á.
8 Kǫ hiin! Wǫa zee wụ ma, ‘Rishnụ mẹ ga ụn de, o wasụ mẹ, ụm reet,
ụm sụụs, mẹ komsẹ wǫa hoks m-rẹ ụn yo ma ru rii-yo m-rẹ yo!’
9 ¿Ụdepẹ a bụm ko-gụw remen wụ nǫmǫg o-dǫrǫttẹ á, depetẹ a bụm
wụ?
10 Kang-o gaan ụn nǫ nẹ, da-ǫ nǫ nǫmẹ yo Shir zẹẹ nǫ, nǫ nǫm à, zẹẹ
nǫ, ‘Tẹ gụw-nẹ yẹ temb, tẹ ụn nǫm sẹngẹ-m tẹ.’ ”

Yẹso taastẹ gǫm-se ụn nẹn ǫp ya-ụt-cim

11 Bǫ Yẹso bụptẹ cǫw-yo o-Urusharima à, wụ dǫrụrụ ụn tẹ riib-se ụn
dak-ǫ o-**Samariya** ụn dak-ǫ o-Gariri nẹ.
12 Wụ rǫ m-cǫw ụn yo ken ya-o-bǫ yo, wụ gontụrụ hun-nẹ ǫp yẹ rǫ ụn
swǫ ụr-kǫǫb ụn gǫm-ǫ ụt-**cim**. Yẹ ẹsụrụ ụr-hew nẹ.
13 Yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr, “Yẹso! Gǫs-wụ! Hǫgẹ 'wǫn ụn tẹ!”
14 Yẹso hyanụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ yẹ, “Ha nǫ be-ụr ko-wan-**Cǫw ụn kǫn-se
Shir** wụ byarag nǫ.”†
Yẹ rǫ m-nekẹ ụn cǫw gǫm-se ụn yẹ taarụ.
15 Bǫ wan-gaan hyentẹ gǫm-ǫ ụn wụ taag à, wụ mụụnụrụ ụn bǫngǫn-de
Shir ụn cǫr caari.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:3 17:3** Hyen komo: Mati 18:15. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:14 17:14** Hyen komo: Rewi 14:1-32.

16 Wụ sǫrụ hi ụn de ụn wụ n-dak be-de ụn na-ụs Yẹso, wụ bǫmụrụ wụ.
Ka nẹt-wụ ko-**Samariya**-wụ.
17 Yẹso zẹẹrụ, “Nẹn ǫp yẹ ka ụm taase gǫm-se ụn yẹ à, ¿kenẹ ka jerǫ-yẹ
rǫ?
18 ¿Remen yan ǫ bǫ ụn ka ko-hamat-wụ ụn hǫn-de ụn wụ mụụnẹ wụ
bụmụt Shir?”
19 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Inẹ eso, o arag remen o shẹrẹg hur ụn du be-de Shir,
Shir taastẹ gǫm-o ru.”

Haan-mǫ ụt-gwǫmo
(Mati 24:23-28,37-41)

20 Yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ citụrụ Yẹso da-ǫ gwǫmo-tǫ Shir he m-haan à. Yẹso
shasụrụ: “**Gwǫmo-tǫ Shir** a haan bǫ a he tǫ m-hyan á.
21 Yatt-wụ he m-zẹẹ, ‘Gwǫt, tǫ ka kanẹ!’ Kǫ, ‘Tǫ ka rẹẹnǫ!’ Remen
gwǫmo-tǫ Shir rǫ be-de nǫ rǫ à.”
22 Ka da-de wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Da-o rǫǫn da-ǫ nǫ he m-cǫn
nǫ hyen hǫ-ụr gaan be-de ụn hǫ-tǫ ụn Wà-wụ ụn nẹt à, amba nǫa hyen de
á.
23 Yẹ ken hun-nẹ yẹ he nǫ m-zẹẹ, ‘**Wà-wụ ụn nẹt**, Wụ ká rẹẹnǫ!’ Kǫ,
‘Wụ kà kanẹ!’ Amba nǫ ru m-gwǫt á.
24 Mẹ nǫ m-rụrẹ ụntụn ụs-myakt n-tǫn komo m-cecar nẹ, kaanẹ mụụn-
mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt**, he m-nǫm ụn hǫ-de ụn wụ.
25 Amba ụr-takan **Wà-wụ ụn nẹt** wụa sụ ụr-kǫǫb dẹẹn hun-nẹ yẹ ụn ka
da-ǫ, yẹa 'yarag wụ.
26 Bǫ hun-nẹ nǫmẹ da-o **Nuhu** à kaanẹ yẹ he m-nǫm da-ǫ re **Wà-wụ ụn
nẹt** he m-mụụn à.‡
27 Kǫ wụ ke m-rẹ m-swǫ nẹ, campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ ụn sẹngẹ-mǫ ụt-ge,
har ụn ka hǫ-de **Nuhu** tụwtẹ o-hat à, komo hǫ-m haanụrụ mǫ rẹẹrụ yẹ
kap.§
28 Ǫa nǫm ụntụn da-ǫ wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Rǫt. Kǫ wụ ke ụn
sẹngẹ-mǫ m-rẹ m-swǫ nẹ, ụt-baab, m-ǫ nẹ, ụr-go, ụt-ma nẹ.
29 Hǫ-de **Rǫt** rwụụnẹ bǫ-ǫ o-**Sǫdǫm** à, Shir hentụtẹ o-ra ụn kak-tǫ o-ra
nẹ ụntụn kem n-Tǫn ụn shir ǫ hǫǫrụ yẹ kap.*
30 Kaanẹ he m-nǫm hǫ-de ụn mụụn-mǫ ụn **Wà-wụ ụn nẹt** wụa 'wǫs
hun-nẹ ba m-zǫngẹ.
31 “Ụn ka hǫ-de wụ rǫ n-tǫn ụr-dǫǫb de ụn kukẹ-ǫ ụn wụ à, wụ kergụnẹ
á, wụ cụw hur-ǫ ụn wụ á, wụ dekentẹ yo ken rii-yo á, remen Shir a sabụrsẹ
ka yẹ cǫnẹ ruut ụn saw-tǫ ụn yẹ à, kaanẹ komo bǫ ụn wụ rǫ o-kat à, wụa
warag o-hur á.†
32 Baks nǫ ne'a **Rǫt** wụ naastẹ o-da komo wụ waktẹ ụs-ajima nẹ remen
saw-tǫ ụn wụ, Shir sabụrsụtẹ wụ.‡
33 Bǫ ụn wụ cǫnẹ wukẹ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ à, wụ yagẹ mẹ m-dǫrẹ mǫa
ẹgẹ wụ, komo bǫ ụn wụ hǫǫg-mǫ ụn wụ ẹgẹ rem re à, wụa kum mǫ.§
34 Ụn ka tẹt-mǫ, mẹ nǫ m-rụrẹ, hun-nẹ yoor m-rew be-ụr gaan: Shir a
dek wan-gaan, wụ yagẹ wan-gaan n-jim.

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:26 17:26** Hyen komo: Taka 6:5-8. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:27 17:27** Hyen komo: Taka 7:6-24. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:29 17:28-29** Hyen komo: Taka 18:20—19:25. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:31 17:31** Hyen komo: Mati 24:17-18; Mark 13:15-16. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:32 17:32** Hyen komo: Taka 19:26. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:33 17:33** Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; Yoha 12:25.

35 Ne'a-nẹ yoor ụr-na be-ụr gaan, Shir a dek wan-gaan, wụ yagẹ wan-
gaan n-jim.”*
37 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ, “Gǫs-wụ, ¿kenẹ ka rii-yo he m-kǫr?”
Yẹso shasụrụ, “Be-de u-ụr rǫ à, kanẹ sakra he m-mǫrgẹ.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-eer

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
ko-gwǫr ụn wan-piish ụt-ma nẹ

1 Yẹso rụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ sha-mǫ ụt-ma wụ yoosụtụ yẹ bǫ yẹ he
m-sẹngẹ ụn kǫn-se Shir ba m-kar á.
2 “Ụn ǫ ken bǫ-ǫ a nǫmǫg wụ ken wan-piish ụt-ma wụ, wụ rǫ ụn hǫgẹ
gyẹr-o Shir á, wụ komo m-hyan hi-de ụn nẹt ụs-shi nẹ á.
3 Wụ ken ko-gwǫr-wụ ne'a, ro kanẹ ụn ka bǫ-ǫ wụ ma'asẹ m-ha be-de
ụn wụ à ụn hoob-ǫ ụn a ya'as wụ yo rǫ yo ma ụn wụ à, wụ rǫ m-zẹẹ, ‘Gu
mẹ be-de ụn wan-ryaab-ụs re.’
4 O-da dẹẹn, wan-piish ụt-ma yagẹ ụn was, amba ụr-kǫm wụ zẹẹrụ hi ụn
de ụn wụ, ‘Mẹtt gyẹr-o Shir á, mẹ komo m-hyan hi-de ụn nẹt ụs-shi nẹ á,
5 amba remen ka ko-gwǫr-wụ sụtụ mẹ, man gụt remen wụ kumut yo rǫ
yo ma ụn wụ à. Ụregẹ mẹ nǫm kaanẹ á, wụa ma'as m-haan har wụ bǫ
mẹ.’ ”
6 Yẹso zẹẹrụ, “Hǫgụ nǫ yo ka wan-piish ụt-ma wụ zẹẹ à, wụ rǫttẹ gyẹr-o
Shir á.
7 Wụ hokstẹ nomẹ ụn ká ko-gwǫr-wụ kaanẹ, remen wụ suutẹ wụ, kaanẹ
Shir a hoks nomẹ ụn hun-nẹ yẹ wụ daagẹ à rii-yo ụr-bon, ụregẹ yẹ kǫnǫg
wụ, wụa gu yẹ hǫr-m-hǫr.
8 Mẹ nǫ m-rụrẹ, Shir a piish ma-tǫ ụn yẹ hǫr-m-hǫr bǫ yẹ he hǫgẹ m-
rẹrẹm à. Amba **Wà-wụ ụn nẹt** ¿wụa 'wǫs hun-nẹ gǫkstẹ Ma-tǫ Shir da-ǫ
wụ he m-mụụn nẹ?”

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
ko-Parisa ụn wan-gǫks ụn tar nẹ

9 Yẹso doog hun-nẹ m-rụrẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ, yẹ nepsẹ she'et-de ụn
yẹ, kashi de á, komo yẹ rǫ ụn muut ụn yẹ ken yẹ n-dak.
10 “Da-ǫ gaan hun-nẹ yoor haag ụn **Pyo-ǫ Shir** yẹ konot Shir: Wan-gaan
ko-**Parisa**-wụ, wụ ka komo **wan-gǫks ụn tar**.
11 Ko-**Parisa** ẹsụrụ ụn hǫn wụ kǫnụrụ, ‘Shir, ụm bǫmǫg wǫ remen mẹ
ko-hyow á, mẹ ko-wan-mẹn-ụt jaas-tǫ wụ á, mẹ ụn rwǫr ụt-bǫ á, mẹ ụn
hoob-ǫ ụn ne'a-nẹ ụntụn yẹ ken yẹ á. Ụm bǫmǫg wǫ remen mẹ ụntụn ka
ko-**wan-gǫks ụn tar** wụ rẹẹnǫ á.
12 Ụn hǫ-ụt ta'yoor mẹ ụn nǫm o-**swǫǫt** hǫ-ụt yoor, mẹ kumẹ rii-yo wǫǫ
ǫp à, mẹ wǫ m-ya'as o-gaan.’
13 “Amba ko-**yan-gǫks ụn tar** ẹsụrụ ụr-hew nẹ komo wụ jaks co-ǫ ụn
wụ n-Tǫn á, amba wụ wǫsụrụ be-de ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, ‘Shir, hǫgẹ 'wǫn
ụn de, mẹ ko-wa-**ụr-ba'as**!’ ”
14 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ, ko-**yan-gǫks ụn tar**, waragtẹ o-hur
hond hond be-de Shir, amba ko-**Parisa**-wụ warag o-hur hond hond á.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:35 17:35** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ ci-o 36*Hun-nẹ yoor a ma'as m-sẹngẹ o-kat: a dek wan-gaan, a yagẹ wan-gaan.* Hyen: Mati 24:40.

Remen kap yẹ jaksẹ hi ụn de ụn yẹ n-tǫn à, Shir à hẹntẹ yẹ n-dak, komo kap bǫ ụn yẹ hẹntẹ hi ụn de ụn yẹ dak dak à, Shir a jaks yẹ n-tǫn.”*

Yẹso hụụtẹ yakar nu-ǫ ụr-bon
(Mati 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Yẹ ken hun-nẹ yẹ hantụrụ yakar-yẹ ụn yẹ be-ụr Yẹso remen wụ hụụtẹ́ yẹ nu-ǫ ụr-bon. Yan-nekẹ-m Yẹso tẹprụrụ yẹ bǫ yẹ nǫmẹ kaanẹ à,
16 Amba Yẹso agnụrụ ka yakar-yẹ be-de ụn wụ komo wụ zẹẹrụ, “Yagụ nǫ yakar rẹk-yẹ haantẹ be ụn de, nǫ wẹn yẹ á, remen gwǫmo-tǫ Shir rǫ be-de gǫn yẹ.
17 Baks nǫ de ka! Kap bǫ ụn wụ gǫksẹ́ gwǫmo-tǫ Shir ụntụn wà á, wụa tụw ụn den-o Shir á.”

Ko-ya-o-kwụm
(Mati 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Nẹt caari-wụ ụn **Yahuda**-nẹ citụrụ Yẹso, “Wa-ụr-Yoos, wǫ kashi-wụ, ¿ya nẹ ụm he m-nǫm ụm kumut hǫǫg-ǫ ba m-ta?”
19 Yẹso citụrụ wụ, “¿Remen yan ǫ o zeetẹ mẹ ‘kashi’? Yatt-wụ rǫ kashi á se Shir cot.
20 O nepsẹ ka **karamsa**-ǫ: ‘Wǫ cǫn ne'a-wụ ụn nẹt á, wǫ hǫ nẹt á, wǫ hiw rii á, wǫ ce'ẹ nẹt ụt-ma á, hyan tato ru ụn inu ru nẹ ụt-gǫs nẹ.’† ”
21 Ka nẹt-wụ shasụrụ, “Cin mẹ rẹk-wụ ụm nǫmǫssẹ dǫrǫttẹ-ǫ ụn ǫ kap.”
22 Bǫ Yẹso hǫgẹ kaanẹ à, wụ zẹẹrụ wụ, “Yo ken yo rǫ kǫn yo kusẹ o nǫm à: Baab rii-yo o rǫttẹ à kap, o ya'as kǫǫb-nẹ ka hwǫr-yẹ, komo wǫa kum rii-yo ụr-bon n-Tǫn, ka da-ǫ, o haan, o dǫrẹ mẹ.”
23 Amba da-ǫ ka nẹt-wụ hǫgẹ kaanẹ à, wụ hǫgẹ m-rẹrẹm kǫ hiin á, remen ko-ya-o-kwụm-wụ dẹẹn.
24 Yẹso hyanụrụ wụ hǫgẹ m-rẹrẹm á, wụ zẹẹrụ, “Ko-ya-o-kwụm a tụw den-ǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir ụn yish pus-yẹ á!
25 Ǫttẹ ko-ya-o-kwụm-wụ tụw den-ǫ ụn gwǫmo-tǫ Shir à, jiishtẹ ba ụn rem dorom-yo tụw ụn ish-ǫ o-bẹr.”
26 Hun-nẹ yẹ hǫgẹ wụ à citụrụ, “¿Wan wụ ụn ya Shir he m-gu?”
27 Yẹso shasụrụ, “Rii-yo hun-nẹ a hoks m-nǫm á, Shir a hoks yo m-nǫm.”
28 Ka da-de Bitrus zẹẹrụ, “Gwǫt! Tẹ yagnụtẹ den-ụt tẹ, tẹ dǫrụtụ wǫ.”
29 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ẹẹ, komo ụm esụtụ nǫ, kǫ wụ ke wụ yagẹ hur-ǫ ụn wụ, ko ne'a, ko hen-nẹ, ko yẹ matẹ wụ à, ko yakar remen cǫn-tǫ ụn den-ǫ ụt-gwǫmo tǫ Shir,
30 wụa kum dẹẹn ụn ka hak-se, komo wụa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta ụn hak-se rǫǫnẹ à.”

Yẹso rwǫrǫg ma-tǫ ụn mar-mǫ
ụn wụ sǫ o-tet komo
(Mati 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Yẹso dekụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ǫp ụn yoor n-riib, wụ zẹẹrụ yẹ, “Hǫgụ nǫ! A he nǫ o-Urusharima, be-de kap rii-yo yan-Rwǫrụ ụn Ma-tǫ Shir gẹnẹ ụn **Wà-wụ ụn nẹt** he m-shi à.
32 Wụ a hẹ'ẹbẹ ụn kom-tǫ ụn yẹ rǫ **Isra**-nẹ á, yẹa pyapar wụ, yẹ cǫpsẹ wụ m-ta komo.
33 Yẹa nǫmẹ wụ ụs-sǫrǫg, yẹ hǫ wụ amba hǫ-ụr atettẹ-de, wụa inẹ ụn hǫǫg nẹ.”

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:14 18:14** Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:20 18:20** Hyen komo: Rwụụ 20:12-16; Kara 5:16-20.

34 Amba yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ nap ko o-gaan yo wụ rǫ m-zẹẹ á, remen
a wukutẹ yẹ ma-tǫ wụ rǫ m-rwǫr à, komo yẹ nap rii-yo Yẹso rǫ m-rwǫr á.

Yẹso upstẹ yish-yẹ ụn ko-pǫ
(Mati 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Yẹso rǫ yow yow o-Jeriko nẹ, wụ ken ko-pǫ-wụ rǫ tara n-riib ụn cǫw,
wụ rǫ ụs-kǫn.
36 Da-ǫ wụ hǫgẹ hun-nẹ rǫ m-arag à, wụ citụrụ, “¿Yan yo nẹ?”
37 Yẹ rụrụ wụ, “Yẹso ko-ya-o-Nazaret rǫ m-arag.”
38 Wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr, “Yẹso! Baag-o **Dawuda**! Hǫgẹ 'wǫn ụn de!”
39 Hun-nẹ yẹ ro co à, kangsụrụ wụ yẹ zẹẹrụ wụ rẹs temb. Amba wụ
'yonsụrụ ụs-cǫr dẹẹn, “Baag-o **Dawuda** hǫgẹ 'wǫn ụn de.”
40 Ka da-ǫ Yẹso ẹsụrụ wụ zẹẹrụ, “Hantụ nǫ ka ko-pǫ-wụ be ụn de.” Bǫ
wụ wǫ'ǫntẹ yow yow à, Yẹso citụrụ wụ,
41 “¿Ya nẹ o cǫnẹ ụm nǫmǫ wǫ?”
Wụ shasụrụ, “Gǫs-wụ, ụm cǫnǫg m-hyen.”
42 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Hyan! Remen shẹr-m ru be-de Shir rwǫ'ǫg wǫ m-
hyan.”
43 Ụn gyept-ǫ ụn yish, wụ hyanụrụ cas kanẹ, wụ dǫrụrụ Yẹso, wụ rǫ
ụn nomẹ ụn Shir ụr-bǫngǫn. Da-ǫ bụụg-de ụn hun-nẹ hyanẹ kaanẹ à, yẹ
bǫmụrụ Shir kap mǫ ụn yẹ.

Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ

Yẹso ụn Zakka

1 Yẹso cǫwụrụ o-Jeriko wụ rǫ m-arag.
2 Ko-Gwǫmo-wụ ụn **yan-gǫks ụn tar** jin-de ụn wụ Zakka, ko-ya-o-kwụm-
wụ.
3 Wụ cǫnǫg wụ hyen kǫ wan wụ nẹ Yẹso. Amba wụ hoks hyan ụn Yẹso
á, remen hun-nẹ nǫmǫg dẹẹn, komo wụtt m-sẹẹb á kǫ hiin.
4 Wụ argụrụ o-rek ụn co-ǫ ụn hun-nẹ wụ daarụ o-dirimi wụ hyenet Yẹso,
wụ rǫ m-arag ka sǫ à.
5 Bǫ Yẹso wootẹ ụn ka be-de à, wụ dassụrụ ụr-hi n-tǫn wụ zẹẹrụ Zakka,
“Kergụnẹ hǫr-m-hǫr, remen ụn hur-o ru ụm he m-she'et caanẹ.”
6 Zakka kergụnụrụ hǫr-m-hǫr wụ barkụrụ Yẹso zak-o-zak.
7 Kap hun-nẹ yẹ hyanẹ kaanẹ à, taknụrụ ụs-cenene, “Ka nẹt-wụ haag
ụr-hamat ụn hur-ǫ ụn **ko-ya-ụr-ba'as**!”
8 Zakka inụrụ eso wụ zẹẹrụ Yẹso, “Hǫgẹ, man ya'as kǫǫb-nẹ ụr-pụrụg de
ụn rii re, ụregẹ komo ụm rumustẹ rii-yo ụn wụ ken wụ, man tǫpẹ wụ ka
rii-yo sǫ o-nass.”
9 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ka hur-ǫ kumug gwụ caanẹ, remen ka nẹt-wụ gǫkstẹ
Ma-tǫ Shir ụntụn **Ibrahi**.
10 **Wà-wụ ụn nẹt** haantẹ wụ hobt, komo wụ guut yẹ ẹgẹ à.”*

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn hwǫr ụn gụw-nẹ ǫp nẹ
(Mati 25:14-30)

11 Bǫ hun-nẹ rǫ m-hǫgẹ ụn tǫ ka à, Yẹso doorụ yẹ m-rụrẹ sha-mǫ ụt-ma.
Ụn ka da-de, wụ ro yow yow o-Urusharima nẹ, komo yẹ rǫ m-zẹẹ ụnze
gwǫmo-tǫ Shir rǫ ma-tǫ m-rwụụn.
12 Wụ zẹẹrụ, “Wụ ken nẹt caari-wụ, rǫ m-ha ụn ǫ ken bǫ-ǫ ụr-hew nẹ, a
sagbụtẹ wụ ụt-gwǫmo, a komsẹ wụ mụụnụrụ o-hur.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:10 19:10** Hyen komo: Mati 18:10.

13 Bǫ wụ inẹ m-nekẹ à, wụ agnụrụ gụw-nẹ yẹ ụn wụ nẹn ǫp komo wụ
yasụrụ kǫ wụ ke hwǫr. Wụ rụrụ yẹ, ‘Sẹngụ nǫ, nǫ gụt yo nǫ he m-hoks
m-kum da-ǫ mẹ nekẹ.’
14 Amba hun-nẹ yẹ ụn wụ yagụtẹ wụ, yẹ tǫmụrụ n-jim de ụn wụ ụnze,
‘Tẹ cǫn ka nẹt-wụ reetẹ ụt-gwǫmo á.’
15 “Komo haanụrụ a sagbụrụ ka nẹt-wụ ụt-gwǫmo wụ mụụnụrụ. Bǫ m-
jo'on, wụ zẹẹrụ gụw-nẹ yẹ ụn wụ yẹ rwụụn, remen wụ nept yo yẹ kumẹ
à.
16 Wụ ụr-takan haanụrụ wụ zẹẹrụ, ‘Gǫs-wụ, ụm kumug sǫ o-ǫp n-tǫn ụn
ka yẹ o yasụ mẹ à.’
17 Wụ zẹẹrụ, ‘Kẹregẹn, wǫ ko-gụw kashi-wụ! O nǫmǫg m-sẹngẹ ụn rii
hiin, man sagbẹ wǫ ụt-gwǫmo tǫ ụn bǫ-ụt ǫp.’
18 Ko-gụw ayoorẹ-wụ, haanụrụ wụ zẹẹrụ, ‘Gǫs-wụ, ụm kumug sǫ o-taan
n-tǫn ụn ka yẹ o yasụ mẹ à.’
19 Wụ zẹẹrụ wụ, ‘Komo wǫa nǫm gwǫmo-tǫ ụn bǫ-ụt taan.’
20 “Komo wụ ken ko-gụw-wụ haanụrụ wụ zẹẹrụ, ‘Gǫs-wụ, hwǫr ru yẹ
ka, mẹ ụn wukẹ yẹ ụr-magund.
21 Mẹ wǫ o-gyẹr, remen wǫ rii-yo o-gyẹr yo. Wǫ m-dẹk be-de wǫ ẹssẹ á,
komo wǫ m-ce be-de wǫ gǫ yẹ á.’
22 Wụ zẹẹrụ wụ, ‘Wǫ ko-gụw-wụ o-hwaa! Man dẹk gom-ụt ru, m-
sabụrsụtẹ wǫ! O nepstẹ mẹ rii-yo o-gyẹr yo, mẹ m-dẹk be-de mẹ ẹssẹ
á, komo mẹ m-ce be-de mẹ gǫ á.
23 ¿Remen yan ǫ wǫ heetẹ hwǫr re o-benki á, be-de ụm rǫa gǫksụnẹ
m-saknẹ da-ǫ ụm mụụnẹ á?’
24 “Ka da-de wụ zẹẹrụ ka yẹ ro eso kanẹ à, ‘Rumus nǫ ka hwǫr-yẹ be-de
ụn wụ, nǫ ya'as ka ko-gụw-wụ rǫ ụn ǫp nẹ à.’
25 Amba yẹ zẹẹrụ wụ, ‘Gǫs-wụ, ay, wụ rǫ ụn ǫp nẹ!’
26 Wụ shasụrụ, ‘Mẹ nǫ m-rụrẹ, kap ka yẹ rǫ ụn rii nẹ à, Shir a do yẹ,
amba ka yẹ rottẹ rii á, ka yo yẹ rǫttẹ hiin à, Shir a rumus yẹ yo.†
27 M-mǫka, ka yan-yagẹ-ụt re yẹ, ka yẹ cǫnẹ a sagbẹ mẹ ụt-gwǫmo á,
hantụ nǫ yẹ kanẹ, hǫ nǫ yẹ ụn hyan-o re!’‡ ”

Yan-bǫ-ǫ o-Urusharima barkụtẹ Yẹso
(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Yoha 12:12-19)

28 Bǫ Yẹso komtẹ ka ma-tǫ à, wụ takụrụ co wụ rǫ m-ha o-Urusharima
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ rǫ wụ m-dǫrbẹ n-jim.
29 Bǫ wụ wǫǫntẹ yow yow o-Bapaji nẹ o-Betanya nẹ à, ụn 'wụn-de o-haag
ǫ hun-nẹ m-zẹẹ, **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun** à, wụ tǫmụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ nẹn yoor
30 ụn kà ma-tǫ nẹ: “Ha nǫ ụn ka bǫ-de rǫ ụn co nǫ à. Da-ǫ nǫ m-cǫw à,
nǫa hyen wà-yo o-janka yo a cẹtẹ m-da á gego. Ussụndụ nǫ yo, nǫ hantẹ
kanẹ.
31 Ụregẹ wụ ken wụ cikt nǫ, ‘¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ yo m-us?’ Zee nǫ
wụ, ‘Gǫs-wụ cǫnǫg yo.’ ”
32 Yẹ dǫrụrụ o-cǫw, yẹ 'wǫssụrụ hond hond, bǫ Yẹso rụrụ yẹ à.
33 Bǫ yẹ rǫ m-us ụn ka wà-yo o-janka yo à, wan-yo zẹẹrụ yẹ, “¿Remen
yan ǫ nǫ rǫttẹ yo m-us?”
34 Yẹ shasụrụ, “Gǫs-wụ cǫnǫg yǫ.”

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:26 19:26** Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:27 19:11-27** Hyen komo: Mati 25:14-30.

35 Yẹ dẹkụrụ ka wà-yo o-janka yo yẹ heetụrụ Yẹso. Ka da-de, yẹ sakụrụ
gund-tǫ ụn yẹ ụn cin-ǫ ụn ka janka-yo, yẹ detụrụ Yẹso n-tǫn.
36 Bǫ wụ da n-tǫn à, hun-nẹ neksụrụ gund-tǫ ụn yẹ ụn cǫw.
37 Bǫ wụ wǫǫntẹ yow yow o-Urusharima nẹ à, be-de ka cǫw-yo dǫrẹ ụn
'wụn-de ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun** à, bụụg-de ụn hun-nẹ yan-nekẹ-mǫ
ụn wụ taknụrụ bǫngǫn-de Shir ụn 'yons ụs-cǫr remen rii-yo o-madẹ yo yẹ
hyanẹ kap à.
38 Yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr, yẹ zẹẹrụ,
“Shir rụ'ẹ ko-Gwǫmo o-kom wụ haanẹ
ụn bẹẹb-de ụn Yawe à,
m-gwụgwụ n-tǫn kanẹ
m-sẹkẹmsẹ be-de Shir!”§
39 Ka da-de yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ kanẹ tẹpsụrụ Yẹso. “Wa-ụr-Yoos, zẹẹ
yan-nekẹ-m ru yẹ rẹs temb!”
40 Yẹso shasụrụ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ, ụregẹ yẹ reks temb, ta'ar-ụt tǫa takan
tẹp.”

Yẹso 'wǫnǫg remen o-Urusharima

41 Bǫ Yẹso wǫǫntẹ yow yow o-Urusharima nẹ à, komo bǫ wụ hyentẹ ǫ à,
wụ 'wǫnụrụ ụn tụk-mǫ ụt-mẹn remen ǫ, ụn hun-nẹ nẹ yẹ rǫ n-mẹ à.
42 Wụ rǫ m-zẹẹ, “Ụregẹ nǫ nak caanẹ rii-yo he nǫ m-hantẹ she'et-de ụn
gwụgwụ-mǫ ụr-hur à! Amba m-mǫka Shir wukutẹ nǫ yo, remen nǫ gǫks
mẹ á!
43 Da-ǫ rǫǫn da-ǫ yan-yagẹ-ụt nǫ he nǫ m-rigụmsẹ à, yẹ wǫǫngsụ nǫ
komo yẹ hebụtụ nǫ kǫ ǫ ke raag-ǫ komo nǫa ru á.
44 Yẹa ho nǫ ụn yakar nǫ nẹ, komo yẹ sabụrsẹ bǫ-o nǫ, kǫ o-pam a yagẹ
yo n-tǫn ụn yo ken yo á, remen nǫ baks da-ǫ Shir haanẹ wụ guut nǫ á!”

Yẹso yanag ya-ụt-baab
(Mati 21:12-17; Mark 11:15-19; Yoha 2:13-22)

45 Ka da-de Yẹso haarụ n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**. Wụ taknụrụ yan-se ụn
ya-m-ǫ ụn ya-ụt-baab nẹ.
46 Wụ rǫ yẹ m-zẹẹ, “A gẹnẹg ụn Ma-tǫ Shir, ‘Hur-o re be-de ụs-kǫn de’*
amba nǫ muutẹ ǫ be-de ụn hyow-nẹ!”†
47 Kǫ de ke hǫ-de Yẹso yoostẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se
Shir, **yan-Yoos-de o-karamsa**, ụn sẹk-yẹ nẹ cǫnụrụ yẹ ho wụ.‡
48 Amba yẹ hoks m-kum o-cǫw á, remen hun-nẹ kap rǫ wụ m-hǫgẹ, yẹ
cǫn yẹ **ba'as** ụr-gom á.

Bǫr ụr-kwǫǫz

Wa ya'ẹ Yẹso gwǫmo-tǫ wụ rǫttẹ
ụn nǫm ụn ka hyat-tǫ à
(Mati 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 De ken hǫ-de, Yẹso rǫ ụn **Pyo-ǫ Shir**, wụ rǫ m-yoosẹ ụn hun-nẹ, komo
wụ rǫ ụn rwǫr ụn ka Ma-tǫ Shir tǫ, **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**, Gwǫmo-nẹ yẹ ụn
kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ, mǫssẹ ụn sẹk-yẹ nẹ, haanụrụ.
Yẹ zẹẹrụ wụ,

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:38 19:38** Hyen komo: Bǫng 118:26. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:46 19:46** Hyen komo: Isha 56:7. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:46 19:46** Hyen komo: Irmi 7:11. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:47 19:47** Hyen komo: Ruka 21:37.

2 “Rụrụ tẹ, ¿kenẹ ǫ o kumẹ gwǫmo-tǫ ụn nǫm ụn ka rii-yo wǫ m-nǫm à? ¿Wa ya'ẹ wǫ ka 'wǫns-mǫ?”
3 Yẹso shasụrụ yẹ, “M-mǫka yagẹ ụm cit nǫ ǫ ken cot-ǫ:
4 Rụrụ nǫ mẹ, ¿wa ụn wụ nẹ tǫmnẹ **Yohana** Wan-Yo'os ụn hun-nẹ n-mẹ m-hǫ, ‘hun-nẹ’ yẹ, ko, ‘Shir’?”
5 Ma-ụt sụnụrụ yẹ, “¿Ya nẹ a he m-zẹẹ? A ze'ẹ, ‘Shir,’ wụa zee, ‘¿Remen yan ǫ ụn ya nǫ gǫkstẹ **Yohana**?’
6 Komo a ze'ẹ, ‘Hun-nẹ’ yẹ, kap ka bụụg-de ụn hun-nẹ dea ho na, remen yẹ deksẹ **Yohanawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ.”
7 Ka da-de yẹ shasụrụ, “Tẹ nap be-de ǫ rwụụnẹ á.”
8 Komo Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ ma man rụrụ nǫ ko kenẹ ụm kumẹ 'wǫns-mǫ ụm rǫttẹ ụn nǫm kaanẹ á.”

Sha-mǫ ụt-ma tǫ ụn
ko-ya-o-kat ụn ya-tǫm-nẹ
(Mati 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Yẹso rụrụ ka hun-nẹ yẹ ka sha-mǫ ụt-ma mǫ: “Wụ ken nẹt-wụ gǫǫg o-kat, wụ dẹkụrụ ya-tǫm, wụ wargụrụ o-hur wụ she'etụndụrụ dẹẹn.*
10 Bǫ da-ǫ m-ce wǫǫntẹ à, wụ tǫmụrụ ko-gụw-wụ ụn wụ be-de ụn ka ya-tǫm-yẹ, a ya'sụndẹ wụ yo rǫ yo ma ụn wụ à. Amba ka ya-tǫm-yẹ bunụrụ ka ko-gụw-wụ, komo wụ mụụnụrụ ba ụn rii.
11 Ka wa-o-kat-wụ doorụ m-tǫm ụn wụ ken ko-gụw-wụ, amba ka ya-tǫm-yẹ bunụrụ wụ komo, yẹ ya'ụ wụ m-'ẹ, wụ mụụnụrụ ba ụn rii.
12 Ka da-de, wụ tǫmụrụ atettẹ-wụ, ka ya-tǫm-yẹ hǫgụssụrụ wụ m-hoog, yẹ yandụrụ wụ.
13 Ka da-de, ko-ya-o-kat zẹẹrụ, ‘¿Ya nẹ ụm he m-nǫm? Yagẹ ụm tomot wà re wụ mẹ m-cǫn à ụn hi ụn de ụn wụ, ụm nak yẹa nomo wụ o-dǫrǫttẹ!’
14 Amba bǫ ka ya-tǫm-yẹ hyambụtẹ wụ à, yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, ‘Wà-wụ ụn ko-ya-o-kat-wụ ka. A ho nǫ wụ, komo saw-tǫ ụn ko-ya-o-kat myet a warag-ụt ma na!’
15 Yẹ ruutụrụ wụ n-riib o-kat, yẹ hǫǫrụ wụ.”
Yẹso citụrụ yẹ, “¿Ya nẹ ka ko-ya-o-kat-wụ he ka yan-tǫm-yẹ m-nǫm?
16 Wụa haan wụ ho ka yan-tǫm-yẹ, wụ ya'as yẹ ken ya-tǫm-yẹ ka kat-ǫ.”
Bǫ hun-nẹ hǫgẹ kaanẹ à, yẹ zẹẹrụ, “Shir wẹn gǫn ka rii-yo!”
17 Yẹso gwǫtụrụ yẹ, wụ citụrụ, “¿Ya nẹ ka Ma-tǫ Shir tǫ rǫ m-zẹẹ? ‘Ka pam-yo ya-ụt-mà yagẹ à, yo jiishtẹ yẹ ka m-'wǫns kap.’†
18 Kap bǫn wụ 'hẹbẹ ụn ka pam-yo à wụa cagmẹ, ụregẹ komo ka pam-yo hẹ'ẹntẹ n-tǫn ụn nẹt, yo à rugumsẹ wụ.”

Cot-ǫ ụn tǫp ụn tar
(Mati 22:15-22; Mark 12:13-17)

19 Yan-Yoos-de o-**karamsa** ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir nẹ cǫnụrụ yẹ ship Yẹso kanẹ remen yẹ nepsẹ wụ rwǫrǫg ka sha-mǫ ụt-ma mǫ remen yẹ, amba yẹ rǫ o-gyẹr ǫ ụn hun-nẹ.
20 Yẹ rǫ ụn hoob-ǫ o-cǫw remen yẹ zeet Yẹso rwǫrǫg gom-de **ụr-ba'as**. Yẹ zwǫpụrụ yẹ ken yẹ o-nu, yẹ barag m-zẹẹ kashi ụn hun-nẹ yẹ rǫ. Komo yẹ tǫmụrụ ka hun-nẹ-yẹ ceeb Yẹso ụs-cot, remen yẹ bǫbsụtẹ wụ, be-ụr **Biratus**, ko-Gwamna-wụ o-dak.

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz:9 20:9** Hyen komo: Isha 5:1. † **Bǫr ụr-kwǫǫz:17 20:17** Hyen komo: Bǫng 118:22.

21 Ya-m-sẹgẹr ụn Yẹso zẹẹrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, tẹ nepsẹ kap yo o zẹẹ, ụn
yo o yoosẹ nẹ à, hond hond ǫ. Tẹ nepsẹ wǫ ụn gwǫt ụn co á, amba rwǫr
o-nip ǫ ụn yo Shir cǫnẹ ụn hun-nẹ nẹ à.
22 Rụrụ tẹ, ¿depetẹ tẹ top tar-ǫ ụn ko-Gwǫmo **Sisar**, gwǫmo-tǫ o-dak
o-**Roma**, ko tẹ tǫp á?”
23 Amba Yẹso hyanụrụ wẹẹr-se ụn yẹ, wụ zẹẹrụ yẹ,
24 “Kutu nǫ mẹ ka hwǫr-yo a nǫmẹ o-kwǫm à. ¿Co-o wan ǫ, ụn jin-ụr
wan nẹ rǫ kanẹ?”
Yẹ shasụrụ, “Ǫ ma **Sisar**, ko-Gwǫmo-wụ o-**Roma**.”
25 Yẹso zẹẹrụ, “Remen kaanẹ, ya'as nǫ ko-Gwǫmo **Sisar** yo rǫ yo ma ụn
wụ à, nǫ ya'as Shir yo rǫ yo ụn Shir à.”
26 Ka hun-nẹ yẹ hoks Yẹso m-ship ụn ka ceeb-ǫ á, yẹ rẹsụrụ temb, yẹ rǫ
ụn barag-se ụn shas-ǫ ụn wụ.

Cot-ǫ ụn inẹ-mǫ ụn margan-nẹ
(Mati 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Yẹ ken **Saduki**-nẹ yẹ, (yẹ zee a inẹ ụt-marimar á), yẹ haanụrụ be-ụr
Yẹso. Yẹ cit wụ,‡
28 “Wa-ụr-Yoos, **Mosa** gẹnẹg ka **karamsa**-ǫ rem tẹ. ‘Ụregẹ nẹt marag wụ
yagẹ ne'a ba ụn yakar, hen-nẹ ụn ka nẹt-wụ a ge ka ne'a-wụ, remen yẹ
kumut yakar-yẹ a he m-zẹẹ yakar-yẹ ụn ka wụ marẹ à.’§
29 A zee yẹ ken campǫ-nẹ yẹ ta'yoor, tatǫ ụn yẹ gaan, wụ rǫ sẹk-wụ à
gaag ụt-ge wụ marụrụ ba wụ ụn mat yakar.
30 Wụ dǫndẹ wụ à gaarụ ka ne'a-wụ,
31 Atettẹ-wụ kaanẹ, ka rii gaan-yo kumụrụ yẹ kap ta'yoor, yẹ marag ba
ụn wụ kumẹ wà á.
32 Ụr-kǫm kap, ka ne'a-wụ marụrụ.
33 M-mǫka, ¿hǫ-de margan-nẹ he m-inẹ à, ne'a-wụ waanẹ ka ne'a-wụ rǫ?
Kap ta'yoor mǫ ụn yẹ, yẹ gaag wụ.”
34 Yẹso shasụrụ yẹ, “Hond hond ǫ hun-nẹ yẹ m-mǫka ge ụt-ge.
35 Amba campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ yẹ Shir he m-'yons ụt-marimar à, remen
yẹ shẹrẹg ụn wụ, yẹ he de m-ga ụt-ge, ụn ká da-ǫ á.
36 Yẹa warag ụntụn **yan-tǫm-yẹ Shir**, yẹa mer á. Yẹ rǫ yakar-yẹ Shir,
remen yẹ inụtẹ ụt-marimar.
37 Komo **Mosa** rwǫrǫg cas cas, margan-nẹ a inẹ ụn hǫǫg nẹ. Ụn ka ma-tǫ
wụ gẹnẹ bǫ Shir nǫmẹ ụt-ma ụn wụ nẹ à, ụn ka be-de ụn tụk-mǫ ụr-ran-de.
Wụ gẹnẹg ụnze Wan-Kǫyan, ak hi ụn de ụn wụ, wụ rǫ ‘Shir **Ibrahi**, Shir
Ishaku, komo Shir **Yakubu**.’*
38 Wụ rǫ Shir ǫ ụn margan-nẹ á, amba Shir ǫ ụn yan-hǫǫg, remen be-de
ụn wụ kap yan-hǫǫg yẹ.”
39 Yẹ ken **yan-Yoos-de o-karamsa** yẹ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos ǫ, ka shas-ǫ rǫ
ụr-bon nẹ!”
40 Bǫ ụn kaanẹ, yatt-wụ hoksẹ Yẹso m-cit komo á.

Kiristi wà Dawuda wụ
(Mati 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Re nẹ nẹ yẹ zettẹ **Kiristi** raag-o **Dawuda** ǫ?
42 **Dawuda** ụn hi ụn de ụn wụ zẹẹg ụn takụrda-ǫ ụn Sẹp-tǫ ụr-Bǫngǫn,
“ ‘Yawe zẹẹg Gǫs-wụ re:

---

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz:27 20:27** Hyen komo: Sẹng 23:8. § **Bǫr ụr-kwǫǫz:28 20:28** Hyen komo: Kara 25:5. * **Bǫr ụr-kwǫǫz:37 20:37** Hyen komo: Rwụụ 3:6.

“She'et ụn ka be-de ụt-gwǫmo de,
43 Har ụm rụ'ụt yan-yagẹ-ụt ru waragtẹ rii-yo
o he m-yawag ụn na-ụs ru à!” ’†
44 **Dawuda** ak wụ ‘Gǫs-wụ,’ komo ¿re ǫ, wụ hettẹ m-warag ‘wà ụn wụ’?”

Yẹso zẹẹg nǫm nǫ ja
ụn yan-Yoos-de o-karamsa nẹ
(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Bǫ hun-nẹ kap hǫgụtẹ wụ à, Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ,
46 “Nǫm nǫ ja ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ, yẹ rǫ m-cǫn yẹ ma'as m-nekẹ ụn cǫp-tǫ ụr-bon nẹ, komo yẹ cǫnǫg a gas yẹ, a hyen yẹ ụt-gǫs nẹ be-de m-ǫ m-baab nẹ. Yẹ rǫ m-daag be-de ụr-she'et de ụr-bon ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir, ụn be-de jiishẹ ụr-bon nẹ à da-ǫ ụt-biki.
47 Yẹ rǫ m-cǫw ụn hur-tǫ ụn gwǫr-nẹ yẹ rumus yẹ saw-tǫ ụn yẹ, ka da-de komo yẹ bargụrụ naas o-da dẹẹn ụn kǫn-se Shir! Kǫǫb-de Shir he yẹ m-'ya à dea jiish de ụn kǫ wụ ke!”

Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan

Yar-mǫ ụn ko-gwǫr
(Mark 12:41-44)

1 Yẹso rigụrụ wụ hyanụrụ hun-nẹ yan-rii rǫ ụn hwǫbẹ ụn yar-mǫ ụn yẹ ụn be-de ụr-ẹss n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**.
2 Komo wụ hyanụrụ wụ ken ko-kǫǫb-wụ ụn ko-gwǫr-wụ ne'a jorbụtẹ nẹra yoor.
3 Wụ zẹẹrụ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ, kà ko-gwǫr-wụ jiishtẹ kǫ wụ ke m-yar,
4 remen yẹ ka gasụntẹ yẹ yagnẹ yo kusẹ à, amba wụ, ko-kǫǫb ụntụn wụ, ya'astẹ kap yo rǫ wụ à.”

Yẹso rwǫrǫg a wuks den-o Shir
(Mati 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Yẹ ken yẹ **yan-nekẹ-m Yẹso** rǫ ụn ma-tǫ ụn **Pyo-ǫ Shir**, ǫ rǫ ụr-bon de o-gwǫt nẹ ụn ka ta'ar-tǫ a meetẹ ǫ à ụn yar-mǫ a ya'ẹ Shir nẹ à. Yẹso zẹẹrụ,
6 “Kap ka yo nǫ hyanẹ à, da-o rǫǫn a yagẹ ụr-ta'ar n-tǫn ụn de ken de á, a wuksussẹ ko de ke.”

Swǫ ụr-kǫǫb
(Mati 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Yẹ citụrụ wụ, “Wa-ụr-Yoos, ¿ya ụn da-ǫ a he m-nǫm kaanẹ? Komo ¿ya ụn gǫn napa-ǫ tẹ he m-hyan, tẹ nept ka da-ǫ wǫǫntẹ?”
8 Yẹso zẹẹrụ, “She'et nǫ zǫngsẹ, nǫ yagẹ kǫ wụ ke raks nǫ á. Hun-nẹ dẹẹn a haan ụn jin ụn de. Yẹa haan, yẹ zee, ‘Mẹ rǫ wụ, wụ Shir daagnẹ à!’ Komo, ‘Ka da-ǫ rǫ yow yow!’ Amba nǫ dǫrẹ yẹ á.
9 Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á, da-ǫ nǫ hǫgẹ ma-tǫ ụr-gụn, m-barmẹ nẹ, sẹ a nǫmǫg gǫn tǫ ụr-takan, amba yan zee kǫm-ụr rǫ yow yow á.”
10 Wụ doorụ yẹ m-zẹẹ, “O-dak, o-dak nẹ a dum, ụt-gwǫmo ụt-gwǫmo nẹ komo kaanẹ.
11 Dak-o a nuktẹ ǫ ho hun-nẹ, mẹr, ụs-gǫm nẹ kǫ kenẹ, rii-yo o-gyẹr yo a takẹ m-hyan á, a hyen yo rwụntẹ n-Tǫn ụn shir.

† **Bǫr ụr-kwǫǫz:43 20:42-43** Hyen komo: Bǫng 110:1.

12 Rii-yo ka rem-se nomot kaanẹ, a ship nǫ a rẹẹsụ nǫ ụr-kǫǫb, a heet nǫ
ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir be-de ụn piish ụt-ma, a ke nǫ. A heet nǫ
be-de ụn gwǫmo-nẹ ụn ya-o-dak-nẹ remen nǫ mẹ m-dǫrẹ.
13 Kanẹ nǫ he m-kum o-da nǫ rụrụtụ yẹ ma-ụt re tǫ ụr-bon.
14 Zǫngụ nǫ ba da-ǫ ụn wǫǫn, nǫ was bǫ nǫ he hi ụn nǫ m-ruut á, ụregẹ
yẹ ce'ụtụ nǫ ụt-ma.
15 Remen man 'ye nǫ ụt-gom, ụs-wẹẹr nẹ, bǫ yan-yagẹ-ụt nǫ a hoks nǫ
ụn waksẹ ụn yo nǫ zee á.*
16 A heet cẹtẹntẹ-ụs nǫ be-de ụn yẹ matẹ nǫ à, hen-nẹ nǫ ụn baag-o nǫ
nẹ, ụn nay nǫ nẹ nẹ, komo yẹa ho yẹ ken yẹ be-ụr nǫ.
17 Kǫ wụ ke wụa yagụ nǫ rem re.
18 Amba kǫ o-hi o-gaan ụn hi ụn nǫ yoa hẹ'ẹn á.
19 Nǫ shẹrẹ be-de Shir nǫa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta.

Yẹso zẹẹg a sabụrsẹ o-Urusharima
(Mati 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 “Da-o nǫ hyenẹ ya-ụr-gụn rigimsụtẹ o-Urusharima, ka da-de nǫa nep
da-o rǫ yow yow a sabụrsụtẹ ǫ.
21 Ka da-de ka yẹ rǫ ụn dak-ǫ o-Judiya yẹ som ụt-haag, ka yẹ rǫ n-mẹ
o-bǫ à, yẹ som, komo yẹ regẹ yẹ ruustẹ n-dǫ à, yẹ warag n-mẹ o-bǫ á.
22 Remen ka hǫ-tǫ, ‘Hǫ-tǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb tǫ,’ remen a sho'ostẹ o-nip yo
Ma-tǫ Shir zee à.†
23 Rii-yo ụr-'wǫn yo ne'a-nẹ ya-ụt-uub ụn ka da-o, ụn yẹ rǫ ụn yakar rẹk-
yẹ nẹ à! Rii-yo o-gyẹr a haan ụn ka dak-ǫ, komo Shir a hantẹ ryaab-se ụn
wụ ụn ka hun-nẹ yẹ remen **ba'as-de** ụn yẹ.
24 A ho yẹ ken yẹ be-de ụr-gụn, komo a dek yẹ ken yẹ m-gụw hǫno o-dak
kap, komo ka yẹ napẹ Shir á yẹa yawag o-Urusharima har da-o Shir he
m-zẹẹ yẹ yagẹ kaanẹ à.”

Mụụn-m Yẹso
(Mati 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 Yẹso aragtụrụ m-zẹẹ, “A hyen saw-tǫ ụt-hyat n-tǫn ụr-hǫ, o-rẹng ụn
rẹgẹn-nẹ. Ụt-bǫ hǫno o-dak a nǫm o-zak á, hun-nẹ a hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn nuktẹ-
mǫ m-sa ụn ryaab-se ụn a hụ-se m-hǫ nẹ.‡
26 Hun-nẹ a bonsẹ remen gyẹr-ǫ ụn yo he m-haan hǫno o-dak à, Shir a
nukt myet bǫ ụn rii-yo rǫ ụt-gwǫmo nẹ n-Tǫn ụn shir à.
27 Ka da-de **Wà-wụ ụn nẹt** a mụụn, ụntụn o-ke'entẹ m-'wǫns nẹ dẹẹn,
komo o-mǫk nẹ.§
28 Da-ǫ nǫ hyenẹ ka rii-yo cirig m-nǫm, inẹ nǫ eso nǫ shẹr ụr-bẹẹb nẹ
nǫ jaks hi-ụt nǫ n-Tǫn, nǫ gụt Shir remen wụ rǫ ma-tǫ ụn gu ụn nǫ.”

Yoos nǫ be-de 'yo-yo o-rum
(Mati 24:32-35; Mark 13:28-31)

29 Ka da-de Yẹso rụrụ yẹ sha-mǫ ụt-ma: “Ceker nǫ 'yo-yo o-rum ụn sẹ
ken 'yo-se nẹ.
30 Da-ǫ nǫ hyenẹ sẹ cirig m-tụpẹ, nǫ nak sho-o nǫmǫg yow yow.
31 Kang-o gaan, da-ǫ nǫ hyenẹ ka rii-yo rǫ m-nǫm, nǫ nep ụnze gwǫmo-tǫ
Shir rǫ ma-tǫ m-wǫǫn.

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:15 21:14-15** Hyen komo: Ruka 12:11-12. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:22 21:22** Hyen komo: Hosẹ 9:7. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:25 21:25** Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:31; Hyan 6:12-13. § **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:27 21:27** Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

32 “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, hun-nẹ yẹ rǫ ụn hǫǫg nẹ m-mǫka à yẹa wo
m-mar kap á, sẹ ka yo ụm zee mǫssẹ o-bǫ ǫ o-Urusharima nẹ à shiig.
33 O-Tǫn o-dak nẹ a tees, amba ma-ụt re a te á.

Depetẹ a wẹr

34 “Wẹr nǫ! Nǫ shoos hi ụn nǫ ụt-biki á, m-swǫ nẹ komo ụn ceker-se ụn
hǫǫg nẹ á. Mẹ ụn zee kaanẹ remen ka hǫ-de a 'wǫs nǫ ba nǫ ụn nap
35 ụntụn cẹẹb. Remen de a haan hǫno o-dak kap de 'wǫs kǫ wụ ke wụ
rǫ ụn hǫǫg nẹ n-dak à.
36 Zǫngụ nǫ, komo nǫ kǫn kǫ de ke hǫ-de, remen nǫ kumut bẹẹb-de m-ru
ụn kap yo he m-haan à, komo nǫ est ụn co-o ụn **Wà-wụ ụn nẹt**.”
37 Kǫ de ke hǫ-de Yẹso rǫ m-yoos ụn **Pyo-ǫ Shir**, kǫ mǫ ke rim-mǫ wụ
ro m-ha **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun** taasụ m-tẹt wụ ro ụn kǫn-se Shir.*
38 Kǫ de ke hǫ-de n-sot hun-nẹ kap rǫ m-ha ụn **Pyo-ǫ Shir**, remen yẹ
hǫgụtẹ́ wụ.

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor

A gamag ụr-hi a yagụtẹ Yẹso
(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Yoha 11:45-53)

1 Da-o rǫ yow yow ǫ ụn **Biki-ǫ ụt-Burǫdi tǫ ba m-Yist** ǫ hun-nẹ m-aag
Biki-ǫ m-Pas à.*
2 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ rǫ ụn
gyẹr-ǫ ụn hun-nẹ, remen kaanẹ yẹ cǫwụrụ hoob-ǫ ụn bụ-se yẹ hettẹ hǫ ụn
Yẹso ba hun-nẹ ụn nap à.

Yahudas ẹks wụa beeb Yẹso
(Mati 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** cǫwụrụ ụn hur-ụr Yahudas, wụ a m-zẹẹ
Iskariyoti à, wan-gaan be-de **yan-nekẹ-m Yẹso** ǫp ụn yoor [12].
4 Yahudas haarụ, wụ nǫmụrụ ụt-ma ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn
caari-nẹ nẹ yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** bǫ wụ he yẹ m-bǫpsẹ ụn Yẹso à.
5 Zak-o hǫǫrụ yẹ, yẹ zẹẹrụ yẹa top wụ hwǫr.
6 Yahudas ẹsụrụ kaanẹ, komo wụ taknụrụ hoob-ǫ ụn da-ǫ jiishẹ ụr-bon
à, ǫ wụ hettẹ yẹ m-bǫpsẹ ụn Yẹso à, ba hun-nẹ ụn nap.

Yẹso zǫngụtẹ wụ reet Biki-ǫ m-Pas
(Mati 26:17-25; Mark 14:12-21; Yoha 13:21-30)

7 Da-ǫ ụn **Biki-ǫ ụt-Burǫdi tǫ ba m-Yist** wǫǫnụrụ da-ǫ a he pan ụn
ca-yo ụr-**sekẹ** yo ụn rii-yo m-rẹ yo **Biki-ǫ m-Pas** à.
8 Yẹso tǫmụrụ Bitrus ụn **Yohana**, wụ zẹẹrụ, “Ha nǫ zǫngẹ nǫ nom rii-yo
m-rẹ yo ụn **Biki-ǫ m-Pas** a reet nǫ!”
9 Yẹ citụrụ wụ, “¿Ke nẹ ǫ, o cǫnẹ tẹ nom ka rii-yo m-rẹ yo?”
10 Wụ shasụrụ, “Bǫ nǫ m-cǫw o-bǫ à, nǫa gontẹ wụ ken nẹt-wụ dẹknẹ
dẹdẹ-ǫ m-hǫ à. Dǫrụ nǫ wụ ụn hur-ǫ wụ cụwtẹ à.
11 Nǫ zee ka wa-o-hur wụ: ‘Wa-ụr-Yoos zẹẹg tẹ cit wǫ, ¿ǫ ke kukẹ-ǫ yan-
nekẹ-m re ụn mẹ nẹ hettẹ m-rẹ rii-yo m-rẹ yo ụn **Biki-ǫ m-Pas**?’
12 Wụa kutu nǫ caari-ǫ o-kukẹ ǫ a ma'ẹ n-tǫn ụn ǫr ụn ǫ à, kanẹ nǫ he
na nǫmẹ ụn rii-yo m-rẹ.”

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:37 21:37** Hyen komo: Ruka 19:47.

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:1 22:1** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27.

13 Yẹ ruurụ komo yẹ 'wǫssụrụ rii hond hond bǫ Yẹso rụrụ yẹ à. Komo
yẹ nǫmụrụ rii-yo m-rẹ yo **Biki-ǫ m-Pas**.

Rii-yo m-rẹ yo ụn Biki-ǫ m-Pas
yo ụn Wan-Kǫyan
(Mati 26:26-30; Mark 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

14 Bǫ da-o wǫǫntẹ à, Yẹso she'etụrụ be-de ụn rẹ rii-yo m-rẹ ụn yan-tǫm-yẹ
ụn wụ nẹ.
15 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Ụm cǫnǫg dẹẹn, ụm re ka rii-yo m-rẹ yo ụn **Biki-ǫ**
m-Pas ǫ ụn nǫ nẹ, ka da-de ụm swǫǫrụ ụr-kǫǫb!
16 Mẹ nǫ m-rụrẹ, man re yo komo á, sẹ da-o Shir kǫmẹ gwụ-ǫ ụn hun-nẹ
yẹ ụn wụ à."
17 Ka da-de Yẹso dẹkụrụ ụr-ibittẹ de m-mǫdi, wụ bǫmụrụ Shir. Wụ zẹẹrụ,
"Dẹk nǫ, nǫ wong.
18 Mẹ nǫ m-rụrẹ m-mǫka har ma co, man sụ ka 'wụụr-ǫ á, sẹ gwǫmo-tǫ
Shir wǫǫntẹ."
19 Ka da-de wụ dẹkụrụ ụr-burǫdi wụ bǫmụrụ Shir, wụ catụrụ de. Wụ
ya'sụrụ yẹ, wụ rǫ m-zẹẹ, "Wụr-o re ǫ ka ǫ ụm **sekẹ**, rem nǫ à. Sẹngụ nǫ
m-nǫm kaanẹ nǫ ma'astẹ mẹ m-baks."
20 Kang-o gaan, wụ yasụ yẹ ka ibittẹ-de da-ǫ yẹ reesẹ rii-yo m-rẹ à. Wụ
rǫ m-zẹẹ, "Ka ibittẹ-de swǫr o-nu ǫ o-pụ ǫ dea ẹs ụn hyó-m re, mǫ a wụụsẹ
rem nǫ à.†
21 "Gwǫt nǫ! Ka wụ he mẹ m-bǫpsẹ be-de ya-ụt-yagẹ à, wụ rǫ kanẹ ụn
mẹ nẹ be-de ụn rii-yo m-rẹ!‡
22 **Wà-wụ ụn nẹt** wụa mer bǫ Shir ẹssẹ à. Amba ka wụ yasẹ **Wà-wụ ụn**
nẹt, wụa warag rii-yo ụr-'wǫn!"
23 Yẹ taknụrụ citụn hi ụn de ụn yẹ, "¿Wan wụ nẹ be-ụr na, wụ he nǫm
ụn ka rii-yo à?"

Ma-ụt sụnụtẹ ụn wụ he gǫs-wụ à

24 Ma-ụt sụnụtẹ be-de ụn **yan-nekẹ-m Yẹso**, tǫ ụn wụ he gǫs-wụ à, be-de
ụn yẹ.§
25 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Gwǫmo-nẹ yẹ ụn ya-o-dak, yẹ rǫ yẹ m-kutẹ m-'wǫns.
Komo ka gwǫmo-nẹ yẹ rǫ m-zẹẹ ụn hi ụn de ụn yẹ, 'Nay-nẹ yẹ ụn ka hun-nẹ
yẹ.'
26 Kaanẹ nǫ he m-nom, gǫs-wụ be-ụr nǫ, sẹ wụ waragtẹ rẹk-wụ, komo
wa ụn co, sẹ wụ muutẹ hi ụn de ụn wụ ụntụn ko-gụw.*†
27 ¿Wa rǫ gǫs-wụ nẹ, ka wụ she'etẹ wụ reetẹ, ko wụ nǫmẹ wụ hantẹ à?
Wụ she'ettẹ wụ reet à. Amba ụm rǫ be-ụr nǫ ụntụn wụ nǫmẹ wụ hantẹ
à.‡
28 "Nǫ rǫ ụn mẹ nẹ kap bǫ ụn meger-ụt re.
29 Komo bǫ Tato re sagbụ mẹ ụt-gwǫmo à, kaanẹ ụm sagbụ nǫ.
30 Nǫa rẹ nǫa sụ da-ǫ ụn gwǫmo-ụt re, komo nǫa she'et ụt-comos remen
nǫa piish ma-tǫ ụn ka baag-ụt ǫp ụt-yoor [12] tǫ, tǫ o-**Isra**.§

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:20 22:20** Hyen komo: Irmi 31:31-34. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:21 22:21** Hyen komo: Bǫng 41:9. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:24 22:24** Hyen komo: Mati 18:1; Mark 9:34; Ruka 9:46. * **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:26 22:25-26** Hyen komo: Mati 20:25-27; Mark 10:42-44. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:26 22:26** Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:27 22:27** Hyen komo: Yoha 13:12-15. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:30 22:30** Hyen komo: Mati 19:28.

Yẹso zẹẹg Bitrus a she wụ
(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Yoha 13:36-38)

31 “Bitrus, Bitrus! Hǫgẹ! **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** kǫnǫg a 'ye wụ o-da wụ megertụ nǫ kap, a wongtẹ yo ụr-bon, ụn yo ba ụr-bon nẹ, bǫ ya-tǫm rǫ ụn wong ụn hyo ụn kwa nẹ à.
32 Amba ụm kǫnǫg rem ru, bǫ wǫa tuku mẹ o-cin á. Komo o shẹr be ụn de, o rụ ǫr ru nẹ jaab-ǫ ụt-mẹn.”
33 Bitrus shasụrụ, “Gǫs-wụ, ụm rǫ zǫngsẹ a ke'et mẹ ụn wǫ nẹ, ụm meret komo ụn wǫ nẹ!”
34 Yẹso zẹẹrụ, “Bitrus, mẹ wǫ m-rụrẹ, wǫa nǫm she'-m re o-tet rii-ǫ kẹẹg-yo o-kiit kenet.”

Ba-de ụn hwǫr, o-ba, o-magay nẹ

35 Ka da-de Yẹso citụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. “Bǫ ụm tomụ nǫ ka da-de ba ụn ba-de ụn hwǫr, ba o-ba, ba ụt-ka'antẹ, ¿ya ụn yo nǫ taagẹ?”
Yẹ shasụrụ, “Ko rii.”*
36 Yẹso zẹẹrụ, “Amba m-mǫka, bǫ ụn wụ rǫ ụn ba-de ụn hwǫr nẹ à, ko o-ba, wụ dek, komo bǫ ụn wụ rǫ ba o-magay à wụ beeb matuku-de ụn wụ, wụ o o-gaan.
37 Nǫm nǫ yo, remen Ma-tǫ Shir tǫ zẹẹg, ‘A muut wụ **ko-ya-ụr-ba'as**,’† sẹ tǫ waragtẹ o-nip, remen tǫ a gẹnẹ ụt-ma re à tǫa mit o-nip.”
38 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ, “Gwǫt! Gǫs-wụ, magay-ụt yoor-tǫ ka!”
Wụ shasụrụ, “Tǫ bǫ'ǫsụtẹ!”

Yẹso kǫnǫg Shir
(Mati 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Yẹso yagụrụ o-bǫ wụ ruurụ, bǫ wụ wẹtẹ m-nom à, n-tǫn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nekụrụ ụn wụ nẹ.
40 Bǫ wụ wǫ ka be-de à, wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫn nǫ bǫ a meger nǫ á.”
41 Ka da-de wụ argụrụ wụ yagẹ yẹ ụntụn hew-de ụn jor-ǫ ụr-ta'ar, komo wụ kwụktụrụ n-dak, wụ kǫnụrụ Shir.
42 Wụ zẹẹrụ, “Tato re, ụregẹ o cǫnǫg, wǫ yagẹ mẹ m-sụụt ka kǫǫb-de á. Anze ụn cǫn-m re á, amba nǫm bǫ o cǫnẹ à.”
43 Ko **wan-tǫm-wụ Shir** haanụrụ be-de ụn wụ, wụ doorụ wụ m-'wǫns.
44 Ụn tụk-mǫ ụt-mẹn, wụ kǫnẹ Shir argẹ n-ga, sụsamb-mǫ ụn wụ rǫ m-hẹ'ẹn n-dak ụntụn m-hyó.
45 Bǫ wụ inẹ be-de ụs-kǫn à, wụ wargụrụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ. Wụ 'wǫs yẹ rǫ m-rew, yẹ karag remen hur-de ụn yẹ naasụtẹ.
46 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ m-rew? Inẹ nǫ, nǫ kǫn Shir bǫ a meger nǫ á.”

A shik Yẹso
(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Yoha 18:3-11)

47 Yẹso rǫ ụt-ma, bụụg-de ụn hun-nẹ wǫǫnụrụ. Wan-gaan be-de ụn ka ǫp ụn yoor [12] yẹ, jin-de ụn wụ Yahudas teknẹtẹ yẹ co. Wụ haanụrụ be-ụr Yẹso wụ hamtụrụ wụ.
48 Amba Yẹso zẹẹrụ, “Yahudas, ¿ụr-hamat ǫ, o he bǫpsẹ ụn ya-ụt-yagẹ **Wà-wụ ụn nẹt**?”
49 Bǫ **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ ro kanẹ à, hyanẹ yo he m-nǫm à, yẹ citụrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, ¿tẹ dum ụn yẹ nẹ ụn magay-ụt tẹ?”

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:35 22:35** Hyen komo: Mati 10:9-10; Mark 6:8-9; Ruka 9:3; 10:4. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:37 22:37** Hyen komo: Isha 53:12.

50 Wan-gaan be-de ụn yẹ, kupsụrụ tǫ-ǫ ụn sǫ ụn kom-ǫ ụr-rẹ ǫ ụn ko-
gụw-wụ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir.
51 Amba Yẹso zẹẹrụ, “Yagụ nǫ kaanẹ!” Wụ ci'ụrụ tǫ-ǫ ụn ka nẹt-wụ, wụ
dapụrụ ǫ.
52 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir, ụn caari-wụ ụn
yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** nẹ ụn sẹk-yẹ nẹ, yẹ haanẹ kanẹ yẹ shipt wụ à.
“¿Remen yan ǫ nǫ haantẹ ụt-magay nẹ, ụt-kǫ nẹ, sa o zee mẹ ko-hyow-wụ?
53 Ụm ro ụn nǫ nẹ, kǫ ǫ ke da-ǫ ụn **Pyo-ǫ Shir**, komo nǫ meger nǫ shipt
mẹ á. Amba da-ǫ nǫ ǫ ka da-o yan-mẹn-ụt jaas-tǫ rǫ ụt-gwǫmo à.”‡

Bitrus shẹ'ẹg Yẹso
(Mati 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; Yoha 18:12-18,25-27)

54 Yẹ shipụrụ Yẹso, yẹ nekụrụ ụn wụ nẹ, ụn hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn
kǫn-se Shir, Bitrus rǫ yẹ m-dǫrẹ n-jim ụr-hew nẹ.
55 Yan-hwǫ'ǫt o-ra dǫ'ǫg o-ra ụn tẹtẹ-ǫ ụn hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn
kǫn-se Shir, komo Bitrus rǫ kanẹ.
56 Da-o wan-gaan ne'a be-de ụn gụw-nẹ, hyanẹ wụ tara kanẹ be-de o-ra
à. Ka ne'a-wụ tuurụ wụ yish. Wụ zẹẹrụ, “Ka nẹt-wụ ma **wan-nekẹ-m**
Yẹso wụ!”
57 Amba Bitrus she'ụrụ, “Ne'a, mẹ nap ka nẹt-wụ á!”
58 O-da hiin, wụ ken nẹt-wụ zẹẹrụ Bitrus, “Wǫ ma wan-gaan-wụ be-de
ụn yẹ!”
Amba Bitrus shasụrụ, “Ka nẹt-wụ, mẹ wụ á!”
59 Bǫ da-o jimitẹ komo à. Wụ ken nẹt-wụ shẹrụrụ gụng, wụ zẹẹrụ. “She-
m mǫ kǫn á, ka nẹt-wụ rǫ ụn dǫrẹ ụn Yẹso, remen wụ ma ko-ya-o-Gariri-
wụ!”
60 Amba Bitrus shasụrụ, “Ka nẹt-wụ, mẹ nap yo wǫ m-rwǫr á!”
Da-o gaan, wụ rǫ ụt-ma, kiit-o kanụrụ.
61 Yẹso waktụrụ ụs-ajima nẹ wụ gwǫtụrụ Bitrus, komo Bitrus baksụrụ
Yẹso zẹẹg wụ, “Wǫa nom she'e-m re o-tet rii-yo o-kiit yo kenet.”
62 Bitrus jogụrụ ụs-kan.

Yẹ nomụtẹ Yẹso ụs-sǫrǫg,
yẹ yo'og wụ
(Mati 26:67-68; Mark 14:65)

63 Ka hun-nẹ yẹ, yẹ rǫ ụn er-ụr Yẹso à, yẹ nǫmụrụ wụ ụr-ar, ụs-sǫrǫg nẹ,
yẹ cǫpsụrụ wụ m-ta.
64 Yẹ hǫkkụrụ wụ ụr-magund ụn yish. Yẹ citụrụ wụ, “¿Wa wǫsụ wǫ?
Rwǫr!”
65 Komo yẹ nomụrụ wụ ma-tǫ ụn naas ụt-mẹn.

A heetẹ Yẹso be-de ụn piish ụt-ma
(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Yoha 18:19-24)

66 Bǫ ish gestẹ à, sẹk-yẹ, ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir nẹ, ụn **yan-**
Yoos-de o-karamsa nẹ mǫrgụrụ be-ụr gaan, komo a hantụrụ Yẹso be-de
ụn ka **Mǫrǫg-de ụn Sẹk-yẹ** de.
67 Yẹ zee, “Rụrụtẹ, ¿wǫ ‘**Kiristi**’?”
Wụ shasụrụ, “Mẹ rụrụ nǫ, nǫa dek á.
68 Ụregẹ komo ụm cikt nǫ, nǫ hede mẹ m-shas á.
69 Amba m-mǫka, har ụn co, **Wà-wụ ụn nẹt** a she'et ụr-rẹ de ụn Shir
be-de ụt-gwǫmo.”
70 Yẹ zẹẹrụ kap, “¿Wǫ wụ rǫ, **Wà-wụ Shir**?”

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-yoor:53 22:53** Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37.

Wụ shasụrụ yẹ, “Nǫ zẹẹg hond hond.”
71 Yẹ zẹẹrụ komo, “Tẹ cǫn yẹ he tẹ m-sụ'ẹ á! Tẹ ụn hi ụn tẹ, tẹ hǫgụtẹ yo wụ zẹẹ à!”

Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet

A hettẹ Yẹso be-ụr ko-Gwamna Biratus
(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Yoha 18:28-38)

1 Ka bụụg-de ụn hun-nẹ de inụrụ kap yẹ heetụrụ Yẹso be-ụr **Biratus** ko-Gwamna.
2 Kanẹ yẹ taknẹ wụ sakkẹ ụt-**ba'as**. “Tẹ shipk ka nẹt-wụ, wụ rǫ ụn ẹgụssẹ ụn hun-nẹ na, wụ rǫ yẹ m-zẹẹ, yẹ tǫp ko-Gwǫmo **Sisar** tar-ǫ ụn hǫno o-dak á, komo wụ rǫ m-zẹẹ, wụ rǫ ko-Gwǫmo tẹ, **Kiristi**.”
3 **Biratus** citụrụ wụ, “¿Wǫ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ?”
Yẹso shasụrụ, “O zẹẹg kaanẹ.”
4 Ka da-de **Biratus** zẹẹrụ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn bụụg-de ụn hun-nẹ, “Mẹ hyan **ba'as-de** ụn ka nẹt-wụ á.”
5 Amba yẹ ẹks m-'wǫns nẹ, “Yoos-de ụn wụ rǫ m-hantẹ 'yons ụr-hi be-de ụn hun-nẹ yẹ o-Judiya. Wụ takantẹ o-Gariri wụ ka wǫǫnẹ komo kanẹ.”

A hettẹ Yẹso be-ụr ko-Gwǫmo Herẹ

6 Da-ǫ ko-Gwamna **Biratus** hǫgẹ de ka à, wụ citụrụ, “¿Ko-ya-o-Gariri-wụ, ka nẹt-wụ?”
Yẹ shasụrụ, “Ẹẹ.”
7 Bǫ wụ neptẹ Yẹso rwụụntẹ sǫ ụn dak-ǫ ụn gwǫmo-ụt **Herẹ** [Atipas] à, wụ zẹẹrụ yẹ heet Yẹso be-ụr **Herẹ**, wụ ro o-Urusharima ka da-de à.
8 Bǫ **Herẹ** hyentẹ Yẹso à, wụ nǫmụrụ o-zak remen wụ hǫgụtẹ ma-tǫ ụn wụ, komo wụ ro ụr-'er dẹẹn wụ hyenet wụ. Wụ hǫk wụ hyenet Yẹso rǫ ụn nǫm ụt-hyat.
9 **Herẹ** citụrụ Yẹso ụs-cot dẹẹn, amba wụ shas á.
10 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **yan-Yoos-de o-karamsa** nẹ rǫ co, yẹ hururụ ụt-gaag, yẹ zẹẹrụ Yẹso nǫmǫg rii-yo depẹ á.
11 **Herẹ** ụn karma-nẹ ụn wụ nẹ nǫmụrụ Yẹso ụr-ar. Ka da-de yẹ tụpụrụ Yẹso cǫp-ǫ ụt-gwǫmo yẹ muutụrụ wụ be-ụr **Biratus**.
12 Ka hǫ-de **Herẹ** nẹ ụn **Biratus** nǫmụrụ ụr-nay, n-ga yẹ ro m-she'et be-ụr gaan á.

Hun-nẹ zẹẹg a ho Yẹso
(Mati 27:15-26; Mark 15:6-15; Yoha 18:39—19:16)

13 **Biratus** mǫrǫgsụrụ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn caari-yẹ nẹ ụn hun-nẹ nẹ.
14 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ hantụtẹ ka nẹt-wụ be ụn de. Nǫ zee wụ rǫ ụn ẹgụssẹ ụn hun-nẹ. M-mǫka ụm me'estẹ wụ ụn co nǫ. Komo mẹ hyan wụ **ụr-ba'as** nẹ de nǫ zẹẹ á.
15 Komo **Herẹ** wụ hyan **ba'as-de** ụn wụ á, wụ hantụtẹ wụ be ụn na. Ka nẹt-wụ nǫm rii-yo wǫǫ m-mar á.
16-17 Remen kaanẹ man rụ a nomụ wụ ụs-sǫrǫg, ụm ho'os wụ.”
18 Bụụg-de ụn hun-nẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr kang-o gaan, “Hǫ wụ! Hosụndụ tẹ Barabas!”
19 (A ụn ka Barabas remen wụ hantụtẹ ụr-gụn n-mẹ o-bǫ, wụ hoom komo hun-nẹ.)
20 **Biratus** ro cǫnǫg wụ ho'os Yẹso, wụ rụrụ hun-nẹ komo.
21 Amba yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr, “A kem wụ! A kem wụ!”

22 **Biratus** zẹẹrụ yẹ atettẹ-ǫ, “Amba, ¿ya ụn **ba'as-de** wụ nǫm? Mẹ hyan
rii-yo wụ nǫmẹ yo wǫǫ m-mar á! Man rụ a nǫmụ wụ ụs-sǫrǫg a ho'os wụ.”
23 Amba yẹ doorụ 'yons ụs-cǫr n-tǫn a kem Yẹso, komo ka yan-'yons ụs-
cǫr yẹ rẹẹrụ ụr-hǫ.
24 Remen kaanẹ **Biratus** zẹẹrụ, a nǫmẹ Yẹso, yo yẹ cǫnẹ à.
25 Wụ hosụndụrụ yẹ wụ yẹ cǫnẹ à, wụ a ka'ẹ remen gụn-de wụ hantẹ
o-bǫ à ụn hoom ụn hun-nẹ nẹ, komo wụ yasụrụ yẹ Yẹso, yẹ nǫm yo yẹ
cǫnẹ à ụn wụ nẹ.

A kamag Yẹso o-kan
(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Yoha 19:17-27)

26 Karma-nẹ dekụrụ Yẹso yẹ ruurụ ụn wụ nẹ. Bǫ yẹ ro m-nekẹ à, yẹ
gǫntụrụ wụ ken nẹt-wụ rwụntẹ o-Kirẹni jin-de ụn wụ Simǫn, wụ rǫ m-
cǫwǫn o-bǫ ụn ka dak-ǫ. Yẹ bǫpụrụ wụ, yẹ rwǫ'ụrụ wụ dẹk ụn ka **kan**-ǫ,
ụn jim-ụr Yẹso.
27 Bụụg-de ụn hun-nẹ dẹẹn dǫrụrụ wụ, yẹ ken ne'a-nẹ yẹ ro n-mẹ yẹ rǫ
ụs-kan. Yẹ rǫ m-hǫgẹ 'wǫn-ụr Yẹso.
28 Yẹso waktụrụ, wụ gwǫtụrụ yẹ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Ne'a-nẹ yẹ o-
Urusharima! Nǫ 'wǫn rem re á, amba 'wǫn nǫ rem nǫ, ụn yakar nǫ nẹ.
29 Mẹ nǫ m-rụrẹ hǫ-ụr rǫǫn, da-ǫ hun-nẹ he m-zẹẹ, ‘Ne'a-nẹ yẹ kumẹ
yakar á, yẹ bụm Shir remen yẹ mat wan-yaar á.’
30 Ǫa nǫm da-ǫ hun-nẹ he m-zẹẹ ụt-haag à ‘Hẹ'ẹn nǫ tẹ n-tǫn!’ Yẹa zee
ụt-dor, ‘Wukẹ tẹ nǫ!’*
31 Gǫn ka rii-yo a nom, ụregẹ hun-nẹ nǫmǫtẹ mẹ kaanẹ, mẹ wụ rǫ ba
ụr-ba'as à, ¿ya nẹ Shir he nomẹ ụn **ya-ụr-ba'as**?”
32 Yẹ ken hun-nẹ yẹ yoor, kap mǫ ụn yẹ hyow-nẹ, a ruutẹ yẹ remen
karma-nẹ hoot yẹ ụn Yẹso nẹ.
33 Bǫ yẹ wǫǫnẹ de ken be-de a m-zẹẹ, *Caar-ǫ ụr-hi*, yẹ kamụrụ Yẹso kanẹ
o-**kan** ụn ka hyow-nẹ yẹ nẹ yoor, wan-gaan sǫ ụr-rẹ, wan-gaan sǫ ụr-
kwanta. 34 Yẹso zẹẹrụ, “Tato re, soks **ba'as-de** ụn yẹ! Yẹ nap yo yẹ rǫ
m-nǫm á.”
Ka da-de karma-nẹ wǫngụrụ gund-tǫ ụn wụ o-gwambẹ.†
35 Hun-nẹ rǫ eso yẹ gụt, da-ǫ caari-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ nomẹ wụ ụr-ar
à. Yẹ zẹẹrụ, “Wụ guug yẹ ken yẹ, ụregẹ wụ rǫ **Kiristi** wụ Shir tǫmnẹ à,
wụ gu hi ụn de ụn wụ.”‡
36 Karma-nẹ abụn yẹ, nomụrụ wụ ụr-ar, yẹ haarụ be-de ụn wụ. Yẹ
tepbụrụ wụ kẹ-mǫ o-zambo. Yẹ zẹẹrụ,§
37 “Gu hi ụn du ụregẹ wǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ wụ!”
38 Yẹ gẹnụrụ ka gom-tǫ yẹ kemụrụ wụ tǫ yow yow ụr-hi nẹ: “Ko-Gwǫmo-
wụ ụn **Yahuda**-nẹ wụ ka.”
39 Wan-gaan be-de ụn ka hyow-nẹ yẹ, yẹ a kamẹ kanẹ à, rụrụ Yẹso ma-tǫ
ba ụr-bon: “¿Wǫ wụ ka rǫ **Kiristi** á? Gu hi ụn du ụn tẹ nẹ!”
40 Ka wan-gaan-wụ, hurụrụ wụ ụt-gaag, wụ rǫ m-zẹẹ, “¿Wǫ ụn gyẹr ụn
Shir á? A m-swǫ ụr-kǫǫb hond hond ụn wụ nẹ.
41 De ma na kǫǫb-de hond hond ǫ be-ụr na, remen a gǫkstẹ yo depẹ na
à, amba wụ, wụ nǫm **ụr-ba'as** á.”

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:30 23:30** Hyen komo: Hosẹ 10:8; Hyan 6:16. † **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:34 23:34** Hyen komo: Bǫng 22:18. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:35 23:35** Hyen komo: Bǫng 22:7. § **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-tet:36 23:36** Hyen komo: Bǫng 69:21.

42 Komo wṵ zḛḛrṵ Yḛso, “Yḛso, baks ṵn mḛ nḛ, da-ǫ o he m-mṵṵn ṵt-
gwǫmo nḛ à!”
43 Yḛso shasṵrṵ wṵ, “Ṵm esṵtḛ wǫ caanḛ, wǫa tṵw **be-de o-zak** ṵn mḛ
nḛ.”

Mar-m Yḛso
(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Yoha 19:28-30)

44-45 Hǫ-ṵr rǫ ṵr-hi, comb-o swǫǫnṵrṵ hǫno o-dak har da-o de shatḛ à.
Komo gund-ǫ m-nṵ ǫ wǫngsḛ **Pyo-ǫ Shir** à catṵrṵ be-ṵt yoor ṵn hi ṵn de
ṵn ǫ.*
46 Yḛso 'yonsṵrṵ ṵs-cǫr, “Tato re! Ṵm rṵstḛ kṵkt-tǫ re ṵn kom-ṵt ru!” Bǫ
wṵ zettḛ kaanḛ à, wṵ marṵrṵ.†
47 Sḛk-wṵ wṵ ṵn karma-nḛ hyanṵrṵ yo nǫmḛ à, wṵ bǫmṵrṵ Shir, wṵ rǫ
m-zḛḛ, “Nip-ǫ ka nḛt-wṵ nḛt kashi-wṵ!”
48 Da-ǫ hun-nḛ yḛ mǫrgḛ kanḛ à, hyanḛ yo nǫmḛ à, yḛ ji'ṵrṵ o-hur kap.
Yḛ rǫ ṵn wǫs ṵn be-de ṵn yḛ ṵn tṵk-mǫ ṵt-mḛn.
49 Amba kap yḛ napḛ Yḛso ṵn hi ṵn de ṵn yḛ à, yḛ ḛssṵrṵ ṵr-hew nḛ yḛ
gṵt, mǫssḛ ṵn ne'a-nḛ nḛ yḛ dǫndḛ wṵ sǫ o-Gariri à.‡

A jǫk Yḛso
(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Yoha 19:38-42)

50-51 Wṵ ken nḛt-wṵ, wṵ a m-zḛḛ **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya, ṵn dak-ǫ
o-Judiya. Kashi ṵn nḛt-wṵ a m-hǫgḛ à, wṵ rǫ ṵn 'er-de ṵn haan-mǫ ṵn
gwǫmo-tǫ Shir. Wṵ ma ko-caari-wṵ be-de ṵn sḛk-yḛ ṵn den-o Shir, myet
ṵn kaanḛ wṵ dḛk ma-tǫ ṵn yḛ, ṵn yo yḛ nǫmḛ nḛ á.
52 Wṵ haarṵ be-ṵr **Biratus** wṵ kǫnṵrṵ a ya'as wṵ u-ṵr Yḛso.
53 Wṵ dḛkṵrṵ ka u-de, wṵ yererṵ ṵn ǫ ken gund-ǫ, wṵ rṵssṵrṵ ṵn saag-ǫ
a bǫ'ḛ be-de o-ta'ar à, ǫ a ro jǫkkḛ nḛt á.
54 Hǫ-de ṵr-Jaw de, **Hǫ-de ṵr-Wṵwḛ** rǫ ma-tǫ ṵn wǫǫn.
55 Ka ne'a-nḛ yḛ, yḛ dǫndḛ Yḛso sǫ o-Gariri à, nekṵrṵ ṵn **Yusuhu** nḛ.
Komo yḛ hyanṵrṵ ka saag-ǫ, be-de a rṵssḛ u-ṵr Yḛso n-mḛ à.
56 Ka da-de yḛ wargṵrṵ o-hur, yḛ zǫngṵrṵ ṵn saw-tǫ m-nǫw mǫ m-shi'igin
nḛ, remen wṵr-o Yḛso. Yḛ wṵwṵrṵ **Hǫ-de ṵr-Wṵwḛ**, bǫ **karamsa**-o zḛḛ
à.§

Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-nass

Inḛ-m Yḛso
(Mati 28:1-10; Mark 16:1-8; Yoha 20:1-10)

1 N-sot, n-sot, hǫ-de o-Rahadi, ka ne'a-nḛ yḛ haarṵ be-de o-saag, yḛ ro ṵn
ka saw-tǫ m-nǫw tǫ nḛ.
2 Yḛ 'wǫs a dostḛ ka ta'ar-ǫ, ǫ a hǫktḛ ish-ǫ ṵn saag à,
3 Yḛ cǫwṵrṵ n-mḛ, amba yḛ hyan u-ṵr Yḛso Gǫs-wṵ á.
4 Yḛ ḛsṵrṵ kanḛ ba ṵn nap ṵn yo yḛ he m-nǫm á, ṵn gyept-ǫ ṵn yish
campǫ-nḛ nḛn yoor ṵn gund-tǫ m-kṵkar nḛ wǫǫnṵrṵ yow yow ṵn yḛ nḛ.
5 Gyḛr-o hǫǫrṵ yḛ, ka ne'a-nḛ yḛ kwṵktṵrṵ n-dak. Ka campǫ-nḛ yḛ zḛḛrṵ,
“¿Yan yo nǫ rǫttḛ ṵn hoob-ǫ ṵn wan-hǫǫg be-de ṵn margan-nḛ?
6 Wṵ rǫ kǫn kanḛ á, Shir 'yonsṵtḛ wṵ. Baks nǫ yo wṵ zee nǫ da-ǫ wṵ
ro'ḛ o-Gariri à.

---

* **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-tet:44-45 23:44-45** Hyen komo: Rwṵṵ 26:31-33. † **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-tet:46 23:46** Hyen komo: Bǫng 31:5. ‡ **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-tet:49 23:49** Hyen komo: Ruka 8:2-3. § **Bǫr ṵr-kwǫǫz ṵs-tet:56 23:56** Hyen komo: Rwṵṵ 20:10; Kara 5:14.

7 A bǫpsẹ ya-ụr-ba'as ‘**Wà-wụ ụn nẹt** a kem wụ o-**kan** komo hǫ-ụt tet
wụa inẹ ụn hǫǫg nẹ.’* ”
8 Ka da-de ka ne'a-nẹ yẹ baksụrụ ma-tǫ ụn wụ.
9 Yẹ yagụrụ be-de o-saag, yẹ haarụ, yẹ rụrụ **yan-nekẹ-m Yẹso** ǫp o-gaan,
ụn yẹ ken yẹ nẹ kap ka rii-yo.
10 Ka ne'a-nẹ yẹ ka, **Meri** Magụdarin, Jonana, ụn komo **Meri** nẹ (inu
Yakubu), ụn yẹ ken ne'a-nẹ yẹ nẹ, rụrụ **yan-Tǫm Yẹso**.
11 Amba **yan-Tǫm Yẹso** rǫ m-zẹẹ ka yo ka ne'a-nẹ yẹ rwǫrẹ à yẹ nap
rii-yo yẹ rǫ m-nǫm á, komo yẹ gǫks ma-tǫ ụn yẹ á.
12 Amba Bitrus inụrụ wụ ruurụ o-rek wụ haarụ be-de o-saag. Wụ
kaktụrụ, wụ hyanụrụ ka gund-ǫ a yerẹ Yẹso à, amba u-ụr Yẹso rǫ kǫn
komo á. Ka da-de wụ wargụrụ o-hur, wụ rǫ ụs-barag-se ụn yo nǫmẹ à.

M-ha o-Emmas
(Mark 16:12-13)

13 Ka hǫ-ụr gaan-de **yan-nekẹ-m Yẹso** nẹn yoor ro m-ha de ken bǫ-
de a m-zẹẹ o-Emmas à, ụntụn mẹr-ụt ta'yoor [kiromita 11] rwụụn-mǫ o-
Urusharima.
14 Yẹ rǫ ụt-orom tǫ ụn rii-yo nǫmẹ à.
15 Bǫ yẹ rǫ tẹp ụt-orom à, Yẹso wǫǫnụrụ yow yow wụ rǫ m-nekẹ ụn yẹ
nẹ.
16 Yẹ hyanụrụ wụ, amba yẹ hoks wụ m-nap á.
17 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Yan yo nǫ m-oromẹ, bǫ nǫ m-nekẹ à?”
Yẹ ẹsụrụ, co-ụs rǫ naasẹ.
18 Wan-gaan-wụ a m-zẹẹ Kụrepas, citụrụ wụ, “Wǫ wụ cot ko-hamat kanẹ
o-Urusharima, wụ napẹ rii-yo nǫmẹ kanẹ ụn ka hǫ-tǫ á.”
19 Yẹso citụrụ, “¿Yo ke rii-yo?”
Yẹ shasụrụ, “Rii-yo nǫmẹ Yẹso ko-ya-o-Nazaret à. Ko-yan-Rwǫrụ ụn Ma-
tǫ Shir wụ ka nẹt-wụ, komo Shir ya'ag wụ ụr-bẹẹb be-de ụn hun-nẹ, kap
yo wụ zee, ụn yo wụ nǫmẹ nẹ à.
20 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir be ụn tẹ, ụn ya-o-dak-nẹ heetẹ wụ be-ụr
Biratus a ho, a kamag wụ o-**kan**.
21 Komo kanẹ tẹ hwǫ ụr-hur, wụ he rwǫ ụn ya-o-**Isra** m-possẹ. A hụssẹ
tǫ ka ma, caanẹ rǫ hǫ-ụr atettẹ-de bǫ ụn nǫm ụn kaanẹ.
22 Yẹ ken ne'a-nẹ yẹ, ụn bụụg ụn tẹ rwǫ'ǫg tẹ ụs-barag, yẹ haag ụn gas-o
ish be-de ụn saag.
23 Amba yẹ hyan u-de ụn wụ á. Yẹ mụụntẹ, yẹ rǫ m-zẹẹ yẹ hyanag ụt-
hyangan **yan-tǫm-yẹ Shir** rụrụtẹ ka ne'a-nẹ yẹ ụnze wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ.
24 Yẹ ken yẹ ụn bụụg ụn tẹ haag ụn ka saag-ǫ komo yẹ 'wǫstẹ bǫ ka
ne'a-nẹ yẹ zẹẹ à, amba yẹ hyan wụ á.”
25 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ m-raag nẹ, komo ụn ho'os o-wụr nẹ be-de
ụn gǫks ụn kǫ yo ke yo yan-Rwǫrụ ụn Ma-tǫ Shir zee à!
26 Amba Shir zẹẹg **Kiristi** wụ sụ ụr-kǫǫb de ụn ka rii-yo, ka da-de wụ
cǫwụrụ ụn sẹkẹmsẹ-mǫ ụn wụ.”
27 Yẹso rụrụ yẹ yo Ma-tǫ Shir zee mǫssẹ ụn wụ nẹ à, wụ taknụrụ ụn yo
takụrda-o **Mosa** ụn kap yo yan-Rwǫrụ ụn Ma-tǫ Shir nẹ gẹnẹ à.
28 Bǫ yẹ wǫǫntẹ yow yow ụn ka bǫ-de yẹ rǫ m-ha nẹ à, Yẹso nǫmụrụ sa
o zee o-co wụ argẹ.

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:7 24:6-7** Hyen komo: Mati 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

29 Amba yẹ mụụntụ wụ jim yẹ rǫ m-zẹẹ, “She'et be ụn tẹ, hǫ-ụr teestẹ
tẹt-m mǫ m-nǫm.” Wụ haarụ wụ she'etẹ ụn yẹ nẹ.
30 Wụ she'etụrụ wụ reet rii-yo m-rẹ ụn yẹ nẹ, wụ dekụrụ ụr-burǫdi, wụ
hụụrụ de nu-ǫ ụr-bon, ka da-de wụ catụrụ de wụ yasụrụ yẹ.
31 Ka da-de yish-yẹ ụn yẹ upsụrụ, yẹ napụrụ, ụnze Yẹso wụ, amba yẹ do
wụ m-hyan á.
32 Yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “A nǫmǫg o-zak dẹẹn da-ǫ wụ tẹpsụ na ụn
cǫw à, komo wụ rụrụ na yo Ma-tǫ Shir zee à.”
33 Yẹ inụrụ da-o gaan, yẹ warguụrụ o-Urusharima. Kanẹ yẹ 'wǫssẹ **yan-
nekẹ-m Yẹso** nẹn ǫp o-gaan kargụtẹ be-ụr gaan ụn yẹ ken yẹ nẹ
34 yẹ rǫ m-zẹẹ, “Nip-ǫ Gǫs-wụ inụtẹ! Simǫn hyanag wụ!”
35 Ka nẹn yoor-yẹ, doorụ yẹ m-rụrẹ ụn yo nǫmẹ ụn cǫw à, komo bǫ yẹ
napẹ wụ da-o wụ caatẹ ụr-burǫdi à.

Yẹso rwụntẹ cas be-de ụn
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Yoha 20:19-23; Sẹng 1:6-8)

36 Bǫ ka nẹn yoor-yẹ ro yẹ m-rụrẹ kaanẹ à, kanẹ Gǫs-wụ ụn hi ụn de ụn
wụ ẹsụrụ eso be-de ụn yẹ. Wụ gassụrụ yẹ.
37 Yẹ hǫgụrụ o-gyẹr, yẹ zee kǫ kụkt-ǫ ụn ko-marimar ǫ.
38 Amba wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Remen yan ǫ nǫ rǫttẹ o-gyẹr? ¿Remen yan ǫ
nǫ rǫttẹ das das?
39 Gwǫt nǫ kom-ụt re ụn na-ụs re nẹ, nǫa hyen mẹ wụ ụn hi ụn de. Ci
nǫ mẹ, nǫ nept, remen kụkt-ǫ ụn ko-marimar rǫtt tǫ wụr-ǫ m-ap ụt-caar
nẹ á, bǫ nǫ hyanẹ ụm rǫ à.”
40 Bǫ wụ zettẹ kaanẹ, komo wụ kutụrụ yẹ kom-tǫ ụn wụ ụs-na nẹ.
41 Kap ụn kaanẹ nẹ yẹ gǫks á, zak-o hǫǫg yẹ, ụt-hyat nẹ. Wụ citụrụ yẹ,
“¿Nǫ ụn rii-yo m-rẹ nẹ kanẹ?”
42 Yẹ yasụrụ wụ bek-ǫ o-jan hensẹ.
43 Wụ dẹkụrụ yo wụ ti'ụrụ ụn hyan-o ụn yẹ.
44 Ka da-de wụ zẹẹrụ yẹ, “Ka rii-yo ụm rụrụ nǫ à, yo ro kon da-ǫ ụm rǫ'ẹ
ụn nǫ nẹ à: Kap yo a gẹnẹ mǫssẹ ụn mẹ nẹ à, be-de ụn **karamsa**-o **Mosa**,
gẹn-mǫ ụn yan-Rwǫrụ ụn Ma-tǫ Shir, ụn takụrda-ǫ ụn Sẹp-tǫ ụr-Bǫngǫn
nẹ komo, a shi o-nip.”
45 Ka da-de wụ upsụrụ yẹ ụr-hur, yẹ nept ka gẹn-mǫ Shir mǫ. Komo wụ
zẹẹrụ yẹ,
46 “Yo a gẹnẹ à yo ka: **Kiristi** a sụ ụr-kǫǫb, komo wụa inẹ be-de ụn
margan-nẹ ụn hǫ-ụr atettẹ-de.
47 Komo ụn jin-de ụn wụ, ka tǫm-mǫ ụn yagẹ ụn nǫm **ụr-ba'as** ǫ m-
waktụnẹ be-de Shir nẹ, ụn soks **ụr-ba'as** nẹ, a rụr ǫ hǫno o-dak kap, ụr-
takan o-Urusharima.
48 Nǫ rǫ ya-m-sụ'ẹ ụn ka rii-yo ụn hi ụn nǫ.
49 Mẹ komo ụn hi ụn de man tomtụndụ nǫ kụkt-o Shir, ǫ Tato re ẹssẹ
ụt-ma à. Amba wasụ nǫ n-mẹ o-bǫ har da-ǫ ka kụkt-o Shir ǫ shoosụ nǫ ụn
bẹẹb-de rwụụnẹ n-Tǫn ụn shir à.”†

A dẹk Yẹso n-Tǫn ụn Shir
(Mark 16:19-20; Sẹng 1:9-11)

50 Ka da-de wụ dẹkụrụ yẹ, yẹ ruurụ o-bǫ ụr-hew nẹ ha-mǫ o-Betanya.
Kanẹ wụ jaksẹ kom-tǫ ụn wụ, wụ hụụrụ yẹ nu-ǫ ụr-bon.

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:49 24:49** Hyen komo: Sẹng 1:4.

51 Da-ǫ wụ rǫ yẹ ụn rụ'ẹ ụn nu-ǫ ụr-bon à, wụ yagụrụ yẹ. Shir dẹkụrụ
wụ n-Tǫn ụn shir.‡
52 Yẹ kwụktụrụ, yẹ ya'ụrụ wụ m-sẹk, yẹ wargụrụ o-Urusharima. Zak-o
hǫǫrụ yẹ dẹẹn.
53 Komo yẹ hǫǫrụ da-ǫ ụn yẹ, n-mẹ ụn **Pyo-ǫ Shir**, yẹ rǫ ụn bǫngǫn-de
Shir.

‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz ụs-nass:51 24:50-51** Hyen komo: Sẹng 1:9-11.

Takụrda-o
Yohana

Rem-se rǫ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1-18*
Yohana Wa-m-Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ ụn yan-dor Yẹso nẹ wụ ụr-takan *1:19-51*
Sẹngẹ-m Yẹso n-mẹ ụn hun-nẹ yẹ o-Gariri *2:1—12:50*
Hǫ-tǫ ụr-kǫm yow yow o-Urusharima nẹ *13:1—19:42*
M-inẹ ụt-marimar ụn rwụụn-mǫ ụn Wan-Kǫyan nẹ cas *20:1-31*
Ma-tǫ ụr-kǫm: Mǫ ken rwụụn-mǫ cas mǫ ụn Wan-Kǫyan n-mẹ o-Gariri *21:1-25*

Gom-ụr waragtẹ nẹt

1 Cin da-de ụr-takan Gom-ụr ro kon. Ka Gom-de nẹ de ro mǫssẹ ụn Shir nẹ. Ka Gom-de komo de rǫ Shir.
2 Wụ rǫ mǫssẹ ụn Shir nẹ cin ụr-takan.
3 Ụn ka Gom-de, Shir nomtẹ kǫyan. Shir rǫ ụn nǫm yo ken rii-yo ba ụn wụ á.
4 Wụ wụ rǫ wan-hǫǫg, wụ ya'ẹ kǫ yo ke rii-yo hǫǫg à. Ka hǫǫg-ǫ nẹ, cecas-mǫ ụn hun-nẹ mǫ.
5 Mǫ rǫ yẹ m-dossẹ o-comb. Mǫ rǫ cecas-mǫ ụn hun-nẹ. Ká comb-ǫ hoks mǫ ụn ká cecas-mǫ á.*
6 Wụ ken nẹt-wụ ro kon wụ Shir tǫmnẹ à, wụ a m-aag **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ** à.†
7 Wụ ụn haan wụ rụrụtẹ́ hun-nẹ ụn sụ'ẹ ụn ká wa-m-cecas-wụ, remen kǫ wụ ke nẹt-wụ, wụ sheret be-de ụn ka wa-m-cecas-wụ.
8 Yanze **Yohana** wụ rǫ ka wa-m-cecas-wụ á. Wụ ụn haan remen wụ sụutẹ ma-tǫ ụn ka wa-m-cecas-wụ.
9 Ka cecas-mǫ mǫ o-nip, mǫ caraksẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ à, mǫ mǫ rǫ m-neknẹ n-mẹ ụn hǫno o-dak.
10 Wụ cǫwǫntẹ n-mẹ ụn hǫno o-dak ǫ wụ nǫmẹ à, amba hǫn dak ụn nap ụn wụ nẹ á.
11 Wụ ụn haan be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ, amba ka hun-nẹ yẹ 'yarụ wụ.
12 Amba yẹ ken yẹ gǫkstẹ wụ. Yẹ shẹrẹg hi ụn de ụn yẹ be-de ụn wụ. Bǫn yẹ gǫksẹ wụ à, wụ ya'ag yẹ o-cǫw, yẹ waragtẹ́ yakar-yẹ Shir.
13 A ja'astẹ yẹ m-mat. Yanze mat-ǫ ụn campǫ ụn ne'a-nẹ, kǫ mat-ǫ ụn cǫn-mǫ ụn campǫ á. Ay, mat-ǫ ụn Shir ǫ, wụ muutẹ yẹ yakar-yẹ ụn wụ à.
14 Ka Gom-de waragtẹ nẹt har wụ she'etụrụ be ụn na. A hyanag sẹps-mǫ ụn wụ, sẹps-mǫ ụn wụ komo ụn hǫn mǫ wan-gaan mǫ cot, wụ rwụụnẹ be-de o-Tato shiishẹ m-yar o-nip nẹ à.
15 Wụ wụ **Yohana** rwǫrẹ ma-tǫ ụn wụ. Wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr. Wụ zee, “Wụ wụ ụm rụrụ nǫ ma-tǫ ụn wụ, wụ ụm zẹẹ, ‘Wụ rǫǫn n-jim ụn de à, amba wụ aragtẹ mẹ. Cin n-ga nẹ ma wụ ro kon, cin ba a ụn makt mẹ.’ ”
16 Be-de ụn mǫǫr-tǫ ụn yar-mǫ ụn wụ ǫ wụ hụụ na nu-o sǫ-ǫ bim-o-bim.
17 Ụn kom-ụt **Mosa** a ya'asụndẹ o-**karamsa**, amba m-yar o-nip nẹ, be-ụr Yẹso **Kiristi** a ya'asụndẹ na mǫ.

---

* **Bǫr-o gaan:5 1:5** Kǫ: *Comb-o hoks m-ryomos ka cecas-mǫ á.* † **Bǫr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: Mati 3:1; Mark 1:4; Ruka 3:1-2.

18 Yatt nɛ̨t-wụ̱ takɛ̨ hyan ụ̱n Shir cas á, sɛ̨ Wà ụ̱n wụ̱ ụ̱r-mat ụ̱n hǫn-de
ụ̱n wụ̱. Wụ̱ rǫ ragaan ụ̱n Shir nɛ̨. Wụ̱ rǫ tara ụ̱n kom-ǫ ụ̱r-rɛ̨ de Shir à,
wụ̱ rụ̱rụ̱ na bǫ Shir rǫ à.

Yohana Wa-m-Yo'os ụ̱n
hun-nɛ̨ m-hǫ sụ̱ụ̱tɛ̨ Yɛ̨so
(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18)

19 Swǫ-ụ̱s **Yohana** se ka, da-ǫ sɛ̨k-yɛ̨ be-de ụ̱n **Yahuda**-nɛ̨, yɛ̨ o-
Urusharima tǫmɛ̨ yan-**Cǫw ụ̱n kǫn-se Shir** ụ̱n **Rewi**-nɛ̨ nɛ̨ à. Yɛ̨ he yɛ̨
cit ụ̱n **Yohana**, "¿Wǫ rǫ wan?"
20 **Yohana** yagɛ̨ yɛ̨ m-rụ̱rụ̱ á. Wụ̱ rwụ̱ụ̱nɛ̨ yɛ̨ cas, wụ̱ zee, "Mɛ̨ wụ̱ rǫ
Kiristi‡ á."§
21 Tǫ, yɛ̨ citụ̱rụ̱ wụ̱, "¿Wǫ rǫ wa? ¿Wǫ **Ɛ̱reja** wụ̱?"
Wụ̱ zɛ̨ɛ̨rụ̱, "Ay."
Yɛ̨ zɛ̨ɛ̨rụ̱ wụ̱, "¿Wǫ wụ̱ rǫ ka **wan-rwǫr ụ̱n Ma-tǫ Shir** wụ̱, wụ̱ Shir zɛ̨ɛ̨
wụ̱a 'yonsụ̱ndụ̱ tɛ̨ ụ̱ntụ̱n **Mosa**?"
Wụ̱ doorụ̱ m-zɛ̨ɛ̨, "Ay."
22 Yɛ̨ zɛ̨ɛ̨rụ̱ wụ̱, "Tǫ, ¿rụ̱rụ̱ tɛ̨ wǫ rǫ wa nɛ̨? Rụ̱rụ̱ tɛ̨ remen tɛ̨ rụ̱rụ̱tɛ̨́
hun-nɛ̨ yɛ̨ tǫmnɛ̨ tɛ̨ à, ¿ya wǫ m-zɛ̨ɛ̨ ụ̱n hi ụ̱n du?"
23 **Yohana** zɛ̨ɛ̨rụ̱ yɛ̨, "Mɛ̨ wụ̱ rǫ ko-wan-eeg ǫ ụ̱n hun-nɛ̨ o-dákár, wụ̱
Ishayawan-Rwǫr ụ̱n Ma-tǫ Shir rwǫrɛ̨ ma-tǫ ụ̱n wụ̱ à. **Ishaya** rǫ m-zɛ̨ɛ̨,
'Zǫngụ̱ nǫ remen haan-m Yawe.'* "
24 Ka yɛ̨ a tǫmɛ̨ yɛ̨ he, yɛ̨ cit ụ̱n **Yohana** à, yɛ̨ rǫ mǫssɛ̨ ụ̱n **Parisa**-nɛ̨ nɛ̨.
25 Yɛ̨ zɛ̨ɛ̨rụ̱ wụ̱, "¿Yan yo wǫttɛ̨ ụ̱n yo'os ụ̱n hun-nɛ̨ n-tɛ̨ m-hǫ, wǫ **Ɛ̱reja**
á, wǫ rǫ nɛ̨ **Kiristi** á, ¿wǫ nɛ̨ ko-**wan-rwǫr ụ̱n Ma-tǫ Shir** á?"
26 **Yohana** zɛ̨ɛ̨rụ̱ yɛ̨, "Mɛ̨ nǫ dɛ̨ m-**yo'os m-hǫ** m-hǫ. Wụ̱ ken rǫ gɛ̨ be
ụ̱n nǫ, wụ̱ nǫ napɛ̨ ụ̱n wụ̱ nɛ̨ á.
27 Mɛ̨ ụ̱n ba wụ̱ m-wǫǫn be ụ̱n nǫ. Mɛ̨ bo'os ụ̱m us ka'antɛ̨-tǫ ụ̱n wụ̱ á."
28 Tǫ ka tǫ ụ̱n kǫr ụ̱n be-de hun-nɛ̨ rǫ m-aag o-Betanya, ǫ rǫ pesto-de sǫ
ụ̱n hǫran-de ụ̱n Rǫǫg-ǫ o-Joda à, be-de **Yohana** ro ụ̱n yo'os ụ̱n hun-nɛ̨ n-tɛ̨
m-hǫ à.

Yɛ̨so Ca-yo Shir yo

29 Bǫ ish gestɛ̨ à, **Yohana** hyanbụ̱rụ̱ Yɛ̨so rǫ m-neknɛ̨ be-de ụ̱n wụ̱. Wụ̱
zɛ̨ɛ̨rụ̱, "Gwǫt nǫ **Ca-yo Shir** yo dɛ̨kɛ̨ **ba'as-tǫ** ụ̱n hǫno o-dak à!
30 Wụ̱ wụ̱ ụ̱m zɛ̨ɛ̨ nǫ wụ̱ ken wụ̱ rǫǫn n-jim ụ̱n de. Wụ̱ ụ̱m zɛ̨ɛ̨ nǫ wụ̱
rǫ Wan-co re à, remen wụ̱ ro kon hǫno o-dak cin ba a ro makt mɛ̨.
31 Mɛ̨ ụ̱n hi ụ̱n de, m-beertɛ̨ wụ̱, amba rii-yo rwǫ'ɛ̨ ụ̱m haantɛ̨ yo'os ụ̱n
hun-nɛ̨ m-hǫ à yo rǫ remen a rwụ̱ntụ̱tɛ̨́ wụ̱ cas be-de ụ̱n **Isra**-nɛ̨."
32 Ka da-ǫ **Yohana** nǫmụ̱ se ka swǫ-se, wụ̱ zee: "Ụ̱m hyanag o-Kụ̱kt m-
kergụ̱ndɛ̨ rwụ̱ụ̱n-mǫ n-tǫn ụ̱ntụ̱n o-gorop ǫ ciruru ụ̱n wụ̱.
33 Mɛ̨ roa nep wụ̱ á, sɛ̨ dɛ̨ ụ̱ntụ̱ ka wụ̱ tǫmnụ̱ mɛ̨ ụ̱m yo'os hun-nɛ̨ m-hǫ
rụ̱rụ̱ mɛ̨ à, 'Ka wụ̱ o hyanɛ̨ Kụ̱kt-o kergụ̱ntɛ̨ ǫ ciruru ụ̱n wụ̱ à, wụ̱ he yo'os
ụ̱n hun-nɛ̨ ụ̱n **Kụ̱kt-ǫ Shir**.'
34 Ụ̱m hyanag komo ụ̱m nomostɛ̨ sụ̱ụ̱tɛ̨, wụ̱ ka wụ̱ rǫ **Wà-wụ̱ Shir**."

Yan-nekɛ̨-m Yɛ̨so
yɛ̨ wụ̱ ba'ɛ̨ m-daag cas cas à

35 Bǫ ish gestɛ̨ à, **Yohana** rǫ gɛ̨ ụ̱n yan-nekɛ̨-mǫ ụ̱n wụ̱ nɛ̨ nɛ̨n yoor.

---

‡ **Bǫr-o gaan:20 1:20** Wụ̱ Shir daagnɛ̨ à. § **Bǫr-o gaan:20 1:20** Hyen komo: Mara 4:5; Kara 18:15-18. * **Bǫr-o gaan:23 1:23** Hyen komo: Isha 40:3 (ụt-Girik).

36 Bǫ Yẹso ro m-arag à, **Yohana** ma'asụrụ wụ m-gwǫtbẹ. Wụ zẹẹrụ yẹ,
"Gwǫtbẹ nǫ **Ca-yo Shir**!"
37 Bǫ ka yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ nẹn yoor, hǫgụtẹ ma-tǫ ụn wụ à, yẹ
dǫrụrụ Yẹso n-jim n-jim.
38 Yẹso byandụrụ ụs-ajima nẹ, wụ hyanụrụ ka yan-nekẹ-m **Yohana** yẹ
nẹn yoor-yẹ rǫ wụ m-dǫnd. Wụ citụrụ yẹ, wụ zee, "¿Ya nǫ cǫnẹ ǫ?"
Yẹ zẹẹrụ wụ, "Wa-ụs-Nap, ¿kenẹ ǫ o rǫ ụr-she'et?"
39 Wụ zẹẹrụ yẹ, "Dǫnd nǫ mẹ. Man kutẹ nǫ be-de ụm rǫ à." Ụn ká da-ǫ
nẹ kwǫm-ụs nass-se se m-rim, yẹ argụ wụ m-dǫrẹ, yẹ wǫǫrụ be-de wụ ro
ụr-she'et à. Yẹ bụsụrụ taas ụr-hǫ ụn wụ nẹ.
40 Andarawus, heno Simǫn Bitrus nẹ, wan-gaan-wụ be-de ụn ká campǫ-
nẹ yẹ hǫgẹ rii-yo **Yohana** ro m-rwǫr yẹ, dǫrụtẹ Yẹso à.
41 Andarawus nekụrụ, wụ rụrụ sẹk-wụ ụn wụ Simǫn Bitrus. Wụ zee,
"Caanẹ, tẹ hyanag **Mesaya**,[†]" (Ka gom-de, de a m-zẹẹ **Kiristi**[‡]).
42 Andarawus wootụrụ Bitrus be-ụr Yẹso. Yẹso gwǫtụrụ Bitrus, wụ zẹẹrụ
wụ, "Wǫ wụ rǫ Simǫn wà **Yohana**, amba a eeg wǫ Kẹpas." (Gaan-tǫ ụn
jin-ụr Bitrus nẹ *ụr-Ta'ar*.)

Pirip nẹ ụn Nataniyar

43 Bǫ ish gestẹ à, Yẹso ro ụn ma-tǫ m-ha raag-ǫ o-Gariri. Wụ hyanụrụ
Pirip, wụ zẹẹrụ Pirip, "Haan, o dǫrụ mẹ."
44 Pirip ko-wan-bǫ-ǫ o-Besayada wụ. Yẹ ro bǫ-o gaan Andarawus nẹ,
Bitrus nẹ.
45 Pirip haarụ rụrẹ ụn Nataniyar. Wụ zẹẹrụ, "Tẹ hyanag wụ, wụ **Mosa**
ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ gẹnẹ ma-tǫ ụn wụ à. Wụ rǫ Yẹso wà
Yusuhu, ko-ya-o-Nazaret."
46 Nataniyar zẹẹrụ Pirip, "¿Kashi ụn rii a rwụụn ụn bǫ-ǫ o-Nazaret?"
Pirip zẹẹrụ "Haan, o gụt ụn hi ụn du."
47 Yẹ neknụrụ. Yẹ wǫǫnụrụ be-ụr Yẹso. Da-ǫ Yẹso hyanẹ Nataniyar rǫ
m-wǫǫn be-de ụn wụ à, wụ zẹẹrụ, "Nataniyar, ko-**Isra**-wụ o-nip wụ ka, wụ̃
takẹ raks ụn nẹt á."
48 Nataniyar zẹẹrụ wụ, "Wuuu, ¿kenẹ o napẹ mẹ?"
Yẹso zẹẹrụ wụ, "Rii-yo Pirip agantẹ wǫ, ụm hyenestẹ wǫ, da-ǫ o ro ụn
'wụn-de o-rum à."
49 Nataniyar zẹẹrụ wụ, "Wa-ụs-Nap, wǫ wụ rǫ **Wà-wụ Shir**, ko-Gwǫmo-
wụ ụn dak-ǫ o-**Isra**."
50 Yẹso zẹẹrụ wụ, "¿Remen ụm zẹẹg ụm hyanag wǫ ụn 'wụn-de o-rum, ǫ
o shẹrtẹ ka bǫ-se nẹ? Ụm rụrụtẹ wǫ wǫa hyen hyat-tǫ jiishẹ tǫ ka ụt-mǫǫr
à."
51 Komo wụ zẹẹrụ yẹ, "Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, nǫa hyen a tikstẹ Tǫn-ǫ Shir,
yan-tǫm-yẹ Shir yẹ rǫ m-kergendẹ, yẹ rǫ m-da n-tǫn ụn **Wà-wụ ụn nẹt**."[§]

Bǫr-ụs yoor

Ma-tǫ ụr-ge ụn bǫ-ǫ o-Kana

1 Bǫ a rewụtẹ hǫ-ụt yoor à, hǫ-ụr atettẹ-de, a gak ụr-ge o-Kana ụn dak-ǫ
o-Gariri. Reksụtẹ inu-o Yẹso ro kánẹ.
2 A bandtẹ Yẹso ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ ụn ká ge-de.

---

† **Bǫr-o gaan:41 1:41** Wụ Shir daagnẹ à ụn rem-de ụt-Ibra. ‡ **Bǫr-o gaan:41 1:41** Wụ Shir daagnẹ à, wụ waragtẹ wan-bẹẹs ụn hun-nẹ. § **Bǫr-o gaan:51 1:51** Hyen komo: Taka 28:12.

3 Bǫ yẹ wǫǫbụtẹ à, mǫdi-mǫ, yẹ ro m-swǫ à, yẹ swǫǫrụ mǫ, mǫ kendụrụ.
Bǫ mǫ kendụtẹ à, inu-o Yẹso haarụ be-de ụn wụ, wụ zẹẹrụ, “Ka mǫdi-mǫ
o-biki mǫ teestẹ. Yẹtt m-mǫdi komo nẹ á.”
4 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Inu, ¿ya nụ'ụsụ wǫ ụn mẹ nẹ? Da-o re, ǫ ụngǫ wǫ á.”
5 Inu Yẹso haarụ be-de ụn ya-m-sẹngẹ-mǫ ụr-ge, wụ rụrụ yẹ, “Kǫ yo ke
rii-yo Yẹso zẹẹ nǫ, nǫ nom, nǫm nǫ yo.”
6 Kánẹ nẹ, **Yahuda**-nẹ ẹsstẹ tur-ụt cind-tǫ a shabẹ ụt-ta'ar à. Tǫ yẹ rǫttẹ
ụt-sapt bǫ **karamsa**-o zẹẹ à. Ka tur-tǫ kǫ ǫ ke rǫ m-rẹ ụt-dẹdẹ ụr-kwǫǫz
[20] ha-mǫ ụr-kwǫǫz ụt-ǫp [30].
7 Yẹso zẹẹrụ ya-m-sẹngẹ, “Doorụndẹ nǫ m-hǫ, nǫ shoos ka tur-tǫ.” Yẹ
doorụndụrụ m-hǫ. Yẹ shoosụrụ tǫ ụn ish ụn ish.
8 Ká da-de nẹ Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Iib nǫ ka hǫ-mǫ, nǫ heetẹ gǫs-wụ, wụ
ụr-ge.” Yẹ ibụrụ m-hǫ, yẹ heetụrụ gǫs-wụ wụ ụr-ge.
9 Ká gǫs-wụ, wụ ụr-ge wụ swǫǫrụ ka hǫ-mǫ, mǫ wargẹ m-mǫdi à. Wụ
hyanụrụ ka mǫdi-mǫ jiishtẹ mǫ ụr-takan m-rwụụn. Wụ napụ nẹ be-de ka
hǫ-mǫ rwụụnẹ á. Amba ka ya-m-gụw-yẹ, yẹ ibnẹ ka hǫ-mǫ à yẹ nepsẹ.
Wụ agnụrụ wụ a gegẹ ụr-ge à.
10 Wụ zẹẹrụ wụ, “Kǫ wụ ke nẹt-wụ dẹ wụ rǫ ụn rwụntẹ ụn mǫdi-mǫ
m-rẹrẹm ụr-takan. Da-ǫ hamat-nẹ sụụsẹ yẹ ciks, wụ bụstụrụ ụn mǫ ba m-
rwụụn kyak, amba wǫ nẹ, o ẹssụndụrụ ká mǫ jiishẹ à sẹ m-mǫka o hantẹ
mǫ.”
11 Tǫ kà tǫ ro hyat-tǫ ụr-takan, tǫ Yẹso nǫmẹ o-Kana ǫ ụn dak-ǫ o-Gariri
à. Ǫ wụ rwụntụtẹ sẹps-mǫ ụn wụ, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ sheret ụn wụ.
12 Bǫ yẹ caagụtẹ be-de ụr-ge à, wụ argụrụ m-nekẹ bǫ-ǫ o-Kapanahum
ụn inu ụn wụ nẹ, ụn hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ, ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Yẹ
rewụrụ ụt-hǫ ka cǫ-se nẹ hiin.*

Yẹso yanag ya-ụt-baab ụn Pyo-ǫ Shir
(Mati 21:12-13; Mark 11:15-17; Ruka 19:45-46)

13 **Biki-ǫ m-Pas**† ǫ ụn **Yahuda**-nẹ ǫ rǫ yow yow, Yẹso nekụrụ o-
Urusharima.‡
14 Bǫ wụ wǫǫbụtẹ o-Urusharima à, wụ cǫwụrụ ụn **Pyo-ǫ Shir**. Wụ ǫss
yan-baab-tǫ ụn na, ụn ca-nẹ, ụn tantabara-nẹ. Komo wụ hyanụrụ yan-
shas-ǫ ụn hwǫr ụr-she'et tara tara.
15 Yẹso gaarụ rak-yo o-hụ, wụ yanụrụ kap mǫ ụn yẹ ụn **Pyo-ǫ Shir** ụn
ca-yẹ ụn yẹ nẹ, ụn na-yẹ ụn yẹ nẹ. Wụ cakarsụrụ hwǫr-yẹ ụn ya-o-shas.
Wụ tutụrụ tẹbụr-tǫ ụn yẹ.
16 Wụ zẹẹrụ yan-baab-tǫ ụn tantabara, “Dos nǫ saw-ụt nǫ, nǫ ruut tǫ
m-mǫka m-mǫka. Nǫ muut hur-o Tato re be-de ụt-baab á!”
17 Yan-nekẹ-m Yẹso baksụrụ ụnze gẹnsẹ tǫ rǫ rem **Kiristi** be-de ụn Ma-tǫ
Shir ụnze, “Shir, mẹ m-hǫgẹ ụn rẹẹb-ǫ ụn hur-o ru dẹẹn.”§
18 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ shasụrụ wụ, yẹ zee, “Tǫ, ¿tǫ ke hyat-tǫ tǫ
o he tẹ m-kutẹ, tẹ nept ụnze Shir-yẹ zẹẹ wǫ o nom ka rem-se?”
19 Yẹso shasụrụ, wụ zẹẹrụ yẹ, “Hẹẹs nǫ ka **Pyo-ǫ Shir** ǫ, hǫ-ụt tet man
'yons ǫ.”*

---

* **Bǫr-ụs yoor:12 2:12** Hyen komo: Mati 4:13. † **Bǫr-ụs yoor:13 2:13** Biki-ǫ Yahuda-nẹ rǫttẹ m-baks ụn hǫ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à. ‡ **Bǫr-ụs yoor:13 2:13** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27. § **Bǫr-ụs yoor:17 2:17** Hyen komo: Bǫng 69:9. * **Bǫr-ụs yoor:19 2:19** Hyen komo: Mati 26:61; 27:40; Mark 14:58; 15:29.

20 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ zẹẹrụ, “Sẹ da-ǫ a nǫmẹ ụs-hak kwǫǫz-ụt
yoor ụs-cind [46] à, a ụn ma-tǫ ụn ǫ, ¿ǫ o he m-zẹẹ ụn ya nẹ wǫa 'yons ǫ
ụn hǫ-ụt tet?”
21 Yẹ napụ nẹ ma-tǫ Yẹso rǫttẹ á. Amba da-ǫ Yẹso tanẹ **Pyo-ǫ Shir** à,
wụr-ǫ ụn wụ wụ rottẹ ụt-ma.
22 Remen kaanẹ da-de a 'yonsẹ wụ ụt-marimar à, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
baksụrụ ụnze wụ zẹẹg kaanẹ. Yẹ shẹrụrụ ụn Ma-tǫ Shir nẹ tǫ a gẹnẹ à ụn
ma-ụt Yẹso nẹ tǫ wụ rụrẹ yẹ à.
23 Tǫ, da-ǫ wụ ro'ẹ o-Urusharima à, da-ǫ ụn **Biki-ǫ m-Pas**, hun-nẹ dẹẹn
shẹrụrụ ụn jin-de ụn wụ remen yẹ hyanag rem-se ụt-hyat se wụ ro m-nǫm
à.
24 Wụ nẹ ụn hi ụn de ụn wụ, Yẹso, wụ ho'os o-wụr ụn yẹ nẹ á, remen
wụ nepstẹ hur-de ụn kǫ wụ ke nẹt-wụ.
25 Yanze se a rụrụtẹ wụ bǫ hur-de ụn nẹt rǫ á. Wụ nepstẹ bǫ hur-de ụn
hun-nẹ rǫ à.

Bǫr-ụs tet

Yẹso ụn Nekǫdimu nẹ

1 Wụ ken ko-caari-wụ ro kon be-de ụn **Yahuda**-nẹ, wụ rǫ ụn kur-de ụn
Parisa-nẹ à, a wụ m-zẹẹ Nekǫdimu.
2 Wụ wụ ha'ẹ be-ụr Yẹso m-tẹt. Wụ zẹẹrụ Yẹso, “Wa-ụs-Nap, tẹ nepstẹ,
wǫ ụn rwụụn be-de Shir, o yoosụtẹ hun-nẹ Ma-tǫ Shir, remen yatt-wụ he
hoks-m nom ụn rem-se ụt-hyat bǫ o rǫ se m-nom á, sẹ dẹ wụ rǫ mǫssẹ ụn
Shir nẹ à.”
3 Yẹso shasụrụ wụ, “Mẹ wǫ m-rụrẹ o-nip, o hǫgụtẹ. Ụn ya a ja'astẹ mat
ụn nẹt á, wụa hyen gwǫmo-tǫ Shir á.”
4 Nekǫdimu zẹẹrụ, “¿Re ka ma-tǫ he m-nomẹ, a ja'astẹ nẹt m-mat wụ
mǫngsẹ à? ¿Wụa hoks m-warag ụn mẹn-ụt inu ụn wụ, wụ ja'astẹ wụ m-
mat?”
5 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Mẹ wǫ m-rụrẹ o-nip. Ụn ba a makt nẹt mat-ǫ m-hǫ
o-Kụkt nẹ á, wụ rǫtt cǫw-yo wụ hettẹ m-cǫw ụn gwǫmo-tǫ Shir á.
6 Nẹt-wụ a matẹ ụn wụr-ǫ ụn ne'a ụn campǫ nẹ à, nẹt-wụ temb. Amba
Kụkt-o rǫ m-mat o-kụkt.
7 Remen kaanẹ taase o hyen hyat-tǫ ụm zettẹ wǫ kaanẹ á, ‘Sẹ a ja'astẹ
mat-o ru.’
8 Yo-m rǫ m-hur be-de mǫ cǫnẹ à. Wǫ m-hǫgẹ ras-ǫ ụn mǫ temb, amba
wǫ nap be-de mǫ rwụụnẹ á, yagụntẹ o nept be-de mǫ rǫ m-ha à. Kaanẹ ǫ
komo be-de ụn kap nẹt-wụ **Kụkt-ǫ Shir** ja'asẹ mat-ǫ ụn wụ à.”
9 Nekǫdimu shasụrụ, wụ zẹẹrụ, “Tǫ ka ma-tǫ, ¿re ǫ tǫ he m-nomẹ?”
10 Yẹso shasụrụ wụ, “Wǫ wụ rǫ m-yoosẹ ụn **Isra**-nẹ à, tǫ ka ma-tǫ komo,
¿wǫ nap ụn tǫ nẹ á?
11 Mẹ wǫ m-rụrẹ o-nip. Sẹ rii-yo tẹ napẹ à, ụn yo tẹ hyanẹ nẹ à, yo yo tẹ
nǫ m-rụrẹ ụn ma-tǫ ụn yo. Nǫ nẹ, nǫ m-gǫks ụn rii-yo tẹ nǫ m-rụrẹ á.
12 ¿Re ǫ ụn ya? Mẹ nǫ m-rụrẹ rem-se rǫ n-dak à, nǫ gǫks ma-tǫ ụn se á.
Yagụntẹ rem-se rǫ ụn Tǫn-ǫ shir à, se se ụm he nǫ m-rụrẹ ma-tǫ ụn se, nǫ
gǫkstẹ?
13 Yatt-wụ takẹ m-da n-Tǫn ụn shir á, wụ hyenet bǫ ka rem-se n-Tǫn se
rǫ á, sẹ mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, wụ Shir tǫmnẹ à.

14 Bǫ **Mosa** jaksẹ hwǫ-yo o-kwǫm n-tǫn o-ce n-tẹ o-dákár à,* sẹ a jakstẹ
mẹ **Wà-wụ ụn nẹt** kaanẹ n-tǫn.
15 Yẹa jaks mẹ n-tǫn o-**kan**, remen kap wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ be ụn de
à, wụ kumut hǫǫg-mǫ ba m-ta.
16 "Remen was-mǫ Shir wassẹ ụn hǫno o-dak nẹ à, ǫ hantẹ wụ tǫmǫntẹ
mat-de ụn Wà ụn wụ wan-gaan cot. Wụ ụn nǫm kaanẹ, remen bǫ ụn nẹt-
wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ be-de ụn wụ à, taase wụ sabrẹ, amba wụ kumut
hǫǫg-mǫ ba m-ta.
17 Shir ụn tǫmǫn Wà ụn wụ hǫno o-dak, remen wụ piishitẹ́ hun-nẹ ụt-ma
á, amba remen hun-nẹ possụtẹ́ hǫ-de ụn piish ụt-ma ụn bụ-yo ụn wụ.
18 Kap bǫ ụn nẹt-wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ ụn **Wà-wụ Shir** à, a piishi wụ
ụt-ma á. Amba wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ ụn **Wà-wụ Shir** á, a regụsụtẹ a
komsụtẹ wụ piishẹ ụt-ma ǫ ka, remen wụ shẹr hur-de ụn wụ ụn **Wà-wụ
Shir** wan-gaan cot á.
19 Ká piish-de ụt-ma de de kà: Cecas-mǫ Shir cǫwǫntẹ ụn hǫno o-dak,
amba hun-nẹ yagụrụ m-was ụn ka cecas-mǫ nẹ. Yẹ jiishtẹ m-cǫn o-comb,
remen rem-se yẹ rǫ m-nǫm à, rem-ụs yǫ-se se.
20 Kap wụ rǫ m-nǫm ụn rem-ụs yǫ-se à, wan-yagẹ tǫ m-cecas wụ. Wan-
yagẹ tǫ m-cecas nẹ, wụ rǫ m-ẹs m-ha be-de m-cecas á, ụn taase **ba'as-tǫ**
ụn wụ rwụụn cas, hun-nẹ hyen tǫ.
21 Wụ rǫ m-nǫm ụn rii-yo Shir cǫnẹ à, wụ rǫ m-ma'as m-ha be-de m-
cecas, remen a rwụntụtẹ rem-se ụn wụ ụs-sǫ-se cas. Da-ǫ wụ ro be-de
m-cecas, hun-nẹ a nep ụnze ụn gwụ-ǫ Shir ǫ wụ nomtẹ se."

Yẹso ụn Yohana Wa-m-Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ

22 Bǫ Yẹso komtẹ ụt-ma ụn Nekǫdimu nẹ à, wụ argụrụ m-ha ụn dak-ǫ
o-Judiya ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Wụ she'etụndụrụ ka cǫ se nẹ yan-hǫ
hiin, wụ rǫ m-yo'os ụn hun-nẹ n-mẹ m-hǫ.
23 Ụn ka da-ǫ **Yohana** ro m-yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ ụn de ken be-de de
hun-nẹ rǫ m-aag o-Enǫn à yow yow ụn bǫ-ǫ o-Sarim nẹ. Wụ rǫ ụn yo'os ụn
hun-nẹ ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda remen hǫ-m rǫ kǫn ka cǫ-se nẹ dẹẹn mǫ bǫ'ǫsẹ
yo'os ụn hun-nẹ à. Hun-nẹ ma'asụrụ m-ha kánẹ, a ro yẹ m-yo'os.
24 (Yo ka ụn kǫr rii-yo a ke'et **Yohana** o-kur ǫ m-ke'et.)†
25 Tǫ, ma-ụt sụnụrụ yan-nekẹ-m **Yohana** ụn wụ ken ko-**Yahuda**-wụ nẹ,
ma-tǫ ụn so'os ụs-rem bǫ **karamsa**-o zẹẹ à.
26 Yan-nekẹ-m **Yohana** haarụ be-ụr **Yohana**. Yẹ zẹẹrụ wụ, "Wa-ụs-Nap,
tẹ ụn haan, tẹ rụrụtụ wǫ ka nẹt-wụ, wụ nǫ rottẹ pesto-de o-Joda à, wụ o
rụrụ tẹ ma-tǫ ụn wụ à, wụ ka ụn yo'os ụn hun-nẹ n-tẹ m-hǫ. Hun-nẹ dẹẹn
yẹ rǫ m-ha be-de ụn wụ."
27 **Yohana** shasụrụ, "Yatt nẹt-wụ he kum ụn rii á, sẹ yo Shir ya'anụ wụ
rwụụn-mǫ n-Tǫn à.
28 Nǫ ụn hi ụn nǫ yan-swǫ-ụs re yẹ, remen ụm zẹẹg, 'Mẹ wụ rǫ **Kiristi**
á, amba a ụn tǫmǫn mẹ ụm ja'asụtẹ́ wụ o-cǫw.'‡
29 Be-de ụn biki-ǫ ụr-ge, wa-ụr-ge-wụ rǫ wan-ne'a ụn wụ. Ko-nay-wụ
ụn wa-ụr-ge-wụ haanẹ biki-ǫ ụr-ge à wụ rǫ m-wasẹ temb wụ hǫgụtẹ cǫr-ǫ
ụn wa-ụr-ge. Komo mẹn-tǫ ụn wụ rǫ yaw yaw wụ hǫgẹ wa-ụr-ge tẹpẹrtẹ.
Kaanẹ ǫ ka mẹn-ụt re shiẹ m-yeyaw.

---

* **Bǫr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Qǫg 21:9. † **Bǫr-ụs tet:24 3:24** Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bǫr-ụs tet:28 3:28** Hyen komo: Yoha 1:20.

30 Wụ nẹ, gaktẹ-mǫ wụ waragtẹ gǫs-wụ, mẹ nẹ gaktẹ-mǫ ụm waragtẹ
rẹk-wụ.”
31 “Wụ rwụụnẹ n-Tǫn à, wụ jiishẹ ụt-gǫs kap. Bǫ ụn wụ rwụụnẹ n-dak à
ko-ya-n-dak-wụ, rem-se rǫ n-dak à, se se wụ rǫ m-rwǫr. Amba wụ rwụụnẹ
n-Tǫn à,
32 wụ rǫ m-rwǫr ụn ma-tǫ ụn ka rem-se wụ hyandẹ n-Tǫn à, ụn yo wụ
hǫgnẹ nẹ à. Yatt-wụ gǫksẹ nẹ ka ma-tǫ á.
33 Wụ gǫksẹ nẹ ma-tǫ ụn wụ à, wụ ka ẹstẹ Shir nip-ǫ.
34 Wụ Shir tǫmnẹ à, Ma-tǫ Shir tǫ wụ rǫ m-rwǫr, remen Shir rǫ wụ m-'ya
ụn Kụkt-ǫ ụn wụ ba ụr-me'et.
35 Tato-o wastẹ ụn Wà ụn wụ nẹ. Wụ bǫpsụtẹ wụ kǫ yo ke rii-yo ụn
kom-tǫ ụn wụ.§
36 Wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ ụn **Wà-wụ Shir** à, wụa kum hǫǫg-ǫ Shir ǫ ba
m-ta. Yẹ nǫmẹ nẹ o-dǫrǫttẹ ụn ka Wà-wụ nẹ á, yẹa hyen hǫǫg á, ryaab-se
Shir rǫ be-de ụn yẹ.”

Bǫr-ụs nass

Yẹso ụn ne'a-wụ ụn ko-Samariya-nẹ

1-3 **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ wụ rǫ m-kum ụn hun-nẹ yan-dor komo wụ rǫ m-
yo'os ụn hun-nẹ n-tẹ m-hǫ, argẹ **Yohana**. (Myet ụn kaanẹ nẹ, Yẹso wụ
yo'os yẹ m-hǫ ụn hi ụn de ụn wụ á, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ). Bǫ Yẹso
hǫgụtẹ yo hun-nẹ rǫ m-rwǫr à, wụ yagụrụ dak-ǫ o-Judiya, wụ wargụrụ
dak-ǫ o-Gariri ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ.
4 Sẹ wụ dǫrụtẹ cǫw-yo caatẹ dak-ǫ o-**Samariya** à.
5 Bǫ wụ wootẹ ụn ǫ ken bǫ-ǫ ǫ a m-zẹẹ o-Sẹkar ụn dak-ǫ o-**Samariya** à,
yow yow ụn ma-de ụn dak-o **Yakubu** nẹ, ǫ wụ ya'asẹ wà ụn wụ **Yusuhu**
à,*
6-8 kánẹ du-ụr rowẹ de ma **Yakubu**. Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ haarụ ǫ
ụn rii-yo m-rẹ o-bǫ. Bǫ hew-ụr bo'ostẹ Yẹso à, wụ she'etụrụ n-riib ụr-du,
n-nǫǫnhǫ, hǫ-ụr ro ụr-hi gẹ. Da-de wụ ro kanẹ tara à, sẹ wụ ken ne'a-wụ
ko-**Samariya**, wụ wǫǫnụrụ o-tur nẹ. Wụ haantẹ iib m-hǫ. Yẹso zẹẹrụ ka
ne'a-wụ, “Ya mẹ m-hǫ ụm sụ.”
9 Ká ne'a-wụ zẹẹrụ, “¿Ya mǫssụ na cen na, wǫttẹ mẹ ụn kǫn-se ụn hǫ-mǫ
m-swǫ? Wǫ ko-**Yahuda**-wụ, mẹ nẹ ko-**Samariya**-wụ.” (Ka ne'a-wụ zẹẹg
Yẹso kaanẹ remen **Samariya**-nẹ yẹ rǫ m-mǫssẹ ụt-kom ụn **Yahuda**-nẹ á.)†
10 Yẹso zẹẹrụ ka ne'a-wụ, “Wǫ ro nakkẹ yar-mǫ Shir, ụn wụ wụ tǫmnẹ
nẹ à, o roa cit ka wụ rǫ wǫ ụs-kǫn o 'ye wụ m-hǫ wụ sụ à, wụ roa 'ye wǫ
nẹ hǫ-mǫ ụn hǫǫg o sụ.”
11 Ka ne'a-wụ zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, wǫtt rii-ǫ m-iib m-hǫ á, du-de ka nẹ
ụr-dụw nẹ. ¿Ke nẹ ǫ o he kum ụn ká hǫ-mǫ mǫ rǫ ụn ya'ụ ụn hǫǫg à, mǫ
o he mẹ m-'ya ụm sụụt?
12 ¿Wǫ ụn jiish ǫ tato na **Yakubu**, wụ ụbụ na ka du-de, yakar-yẹ ụn wụ
sụ, komo ụn gụt-tǫ ụn wụ nẹ kap tǫ sụ?”
13 Yẹso zẹẹrụ ka ne'a-wụ, “Bǫn nẹt-wụ rǫ m-swǫ ụn ka du-de à, wụa do
m-hǫgẹ o-**swǫǫt** komo.
14 Amba nẹt-wụ he m-swǫ hǫ-mǫ ụm he wụ m-'ya à, wụa do m-hǫgẹ
o-swǫǫt á, har da-ǫ ba m-ta. Remen hǫ-mǫ ụm he wụ m-'ya à, mǫa warag
ụntụn yish-tǫ m-hǫ ụn mẹn-tǫ ụn wụ. Mǫa 'ye wụ hǫǫg-mǫ ba m-ta.”

---

§ **Bǫr-ụs tet:35 3:35** Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22. * **Bǫr-ụs nass:5 4:5** Hyen komo: Taka 33:19; Josu 24:32. † **Bǫr-ụs nass:9 4:9** Hyen komo: Ẹzra 4:1-5; Nẹhẹ 4:1-2.

15 Ka ne'a-wụ zę̣ę̣rụ, “Gǫs-wụ, 'ya mẹ ka hǫ-mǫ ụm sụ ụn taase ụm ma'as
m-hǫgẹ o-**swǫǫt**, ụm ma'as m-haan iib m-hǫ.”
16 Yẹso zę̣ę̣rụ wụ, “Ha o agan campǫ ru, nǫ haan.”
17 Ká ne'a-wụ zę̣ę̣rụ Yẹso, “Mẹtt campǫ á.”
Yẹso zę̣ę̣rụ wụ, “O rwǫrǫg ǫ Shir,
18 remen campǫ-nẹ taan gaag wǫ, ka wụ o rǫttẹ nẹ m-mǫka o-hur à
campǫ ru wụ o-jip wụ á.”
19 Ka ne'a-wụ zę̣ę̣rụ Yẹso, “Gǫs-wụ, ụm nak m-mǫka wǫ ko-**wan-rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir** o rǫ.
20 Ụn ka haag-ǫ, tat-nẹ tẹ nẹ ro m-nomẹ Shir m-gụw. Amba nǫ nẹ,
Yahuda-nẹ nǫ zee, ụdepẹ a nomẹ Shir m-gụw kànẹ á, sẹ o-Urusharima.”
21 Yẹso zę̣ę̣rụ wụ, “Ne'a, gǫks ma-ụt re, da-o rǫǫn, ǫ attẹ a do nomẹ ụn
Shir m-gụw ụn ka haag-ǫ á, kǫ nẹ o-Urusharima á.
22 Nǫ **Samariya**-nẹ, nǫ nap Shir yẹ nǫ m-nomẹ m-gụw á. Tẹ nẹ, **Yahuda**-
nẹ tẹ nepstẹ Shir yẹ tẹ m-nomẹ m-gụw à, remen cǫw-yo ụn gwụ be-de ụn
Yahuda-nẹ ǫ yo rwụụnẹ.
23 Amba da-o rǫǫn, kǫ m-mǫka ma ǫ nomostẹ, da-ǫ a hettẹ nomẹ ụn Shir
m-gụw bǫ **Kụkt-ǫ Shir** dǫrụttẹ à, komo ụn bụ-yo ụn nip-ǫ Shir. Remen
gǫn ka hun-nẹ yẹ, yẹ he nomẹ ụn Shir m-gụw o-nip nẹ n-mẹ o-Kụkt à, gǫn
ụn yẹ Shir o-Tato cǫnẹ yẹ nomẹ wụ m-gụw.
24 Shir Kụkt-ǫ. Kap bǫ ụn wụ rǫ wụ m-nomẹ m-gụw à, sẹ wụ nomo wụ
m-gụw ụn kụkt-ǫ o-nip nẹ.”
25 Ka ne'a-wụ zę̣ę̣rụ Yẹso, “Ụm nepstẹ **Mesaya**[‡] rǫǫn, da-ǫ wụ wǫǫnẹ,
wụa rụrụ na kǫ yo ke rii-yo kap.”
26 Yẹso zę̣ę̣rụ wụ, “Mẹ rǫ wụ, mẹ wụ rǫ ụt-ma ụn wǫ nẹ à.”
27 A kánẹ, ka **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ mụụnụrụ. Yẹ wǫǫn, yẹ 'wǫs ka ne'a-
wụ rǫ ụt-orom ụn Yẹso nẹ. Yẹ hyanụrụ hyat-tǫ ụn káanẹ. Amba, yatt-wụ
hoksẹ hak o-nu, wụ cit wụ, wụ zet wụ, “¿Ya wǫ o-hoob?” Kǫ, “¿Ya o cǫnẹ
be-de ụn wụ?”
28 Ka ne'a-wụ ho'osụrụ o-tur n-riib ụr-du. Wụ argụrụ m-warag o-hur ụn
ka bǫ-ǫ o-rek o-rek. Wụ wǫbẹ, wụ zę̣ę̣rụ hun-nẹ,
29 “Rwụụn nǫ, haan nǫ gụt nẹt-wụ rụrụ mẹ kap bǫ ụn rem-se ụm wẹtẹ
m-nǫm à! ¿Kǫ wụ rǫ **Kiristi**?”
30 Hun-nẹ rwụụnụrụ, yẹ rǫ wụ ụn ha m-gwǫt.
31 Bǫ ka ne'a-wụ heestẹ aag ụn hun-nẹ o-bǫ à, ka da-ǫ **yan-nekẹ-m Yẹso**
yẹ zę̣ę̣rụ wụ, “Wa-ụs-Nap, rẹ rii-yo m-rẹ.”
32 Amba Yẹso zę̣ę̣rụ yẹ, “Ụm rǫ ụn rii-yo m-rẹ nẹ, gǫ ụn yo nǫ napẹ á.”
33 Amba **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ ma'asụrụ ụt-ma ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ rǫ
m-zę̣ẹ, “¿Kǫ wụ ken nẹt-wụ ụn hantẹ wụ rii-yo m-rẹ ǫ?”
34 Yẹso zę̣ę̣rụ yẹ, “Rii-yo m-rẹ re yo ka, ụm nom o-dǫrǫttẹ ụn ma-tǫ ụn
wụ tǫmnụ mẹ à, ụm komot sẹngẹ-mǫ wụ yasụ mẹ à.
35 ¿Nǫ ka m-ma'as m-zę̣ẹ ‘Kuks rẹng-ụs nass a ceet m-ce’? Ụm zę̣ẹg nǫ,
das nǫ ụt-hi, nǫ gụt ụt-kat, nǫa hyen tǫ nenestẹ. Tǫ cǫnǫg m-ce.
36 Bǫ ko-wa-m-ce rǫ m-karagsẹ ụn hyo à, káanẹ ǫ komo wụ he woot ụn
hun-nẹ be-de Shir yẹ kumut hǫǫg-ǫ ba m-ta. Wa-ụr-go ụn wa-m-ce nẹ yẹa
nom o-zak be-ụr gaan.
37 Ka ma-tǫ rǫ o-nip nẹ, wụ ken rǫ ụr-go, wụ ken rǫ m-ce.
38 Ụm tǫmǫg nǫ be-de ụn kat-ǫ nǫ gǫ ụr-go ụn ǫ á, nǫ ce. Yẹ ken yẹ
gwǫwǫg, nǫ cę̣ę̣rụ ka go-de ụn yẹ de.”

‡ **Bǫr-ụs nass:25 4:25** Wụ Shir daagnẹ à ụn rem-de ụt-Ibra.

Samariya-nẹ dẹẹn shẹrẹg

39 Tǫ, **Samariya**-nẹ dẹẹn ụn ka bǫ-ǫ yẹ shẹrụrụ hur-de ụn yẹ be-de ụn
wụ remen ma-tǫ ka ne'a-wụ rwǫrẹ à. Wụ zee, “Ka nẹt-wụ rụrụtụ mẹ kap
rii-yo ụm nomẹ à.”
40 Remen káánẹ bǫ **Samariya**-nẹ wǫǫntẹ be-ụr Yẹso à, yẹ kǫnụrụ wụ,
wụ he wụ rewẹ be-de ụn yẹ. Yẹso rewụrụ kánẹ hǫ-ụt yoor.
41 Yẹ ken yẹ doorụ shẹr ụn hur-de ụn yẹ be-de ụn wụ dẹẹn remen ma-tǫ
wụ rwǫrẹ à.
42 Ka da-de yẹ zẹẹrụ ka ne'a-wụ, “M-mǫka tẹ hyanag wụ ụn hi ụn tẹ, tẹ
hǫgụtẹ ma-tǫ ụn wụ. Tẹ rǫ m-shẹr hur ụn tẹ be-de ụn wụ, yanze remen
rwǫr-m ru á. Nip-ǫ, wụ ka **Wan-Gwụ**-ǫ ụn hǫno o-dak wụ!”

Yẹso dossụtẹ wà Gajem gǫm

43 Tǫ, ka rew-mǫ ụn hǫ-ụt yoor mǫ, mǫ wụ rewẹ kánẹ à, wụ inụrụ. Wụ
rǫ m-ha dak-ǫ o-Gariri.
44 (Remen Yẹso rwǫrǫg ụn hi ụn de ụn wụ, wụ zee, “Wan-rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir, rǫtt m-sẹk ụn bǫ-ǫ ụn wụ á.”)§
45 Bǫ wụ wootẹ o-Gariri à, hun-nẹ gǫksụrụ wụ ụr-bon nẹ. Yẹ nǫmǫg
kaanẹ remen yẹ heestẹ ka **Biki-ǫ m-Pas** ǫ o-Urusharima, komo yẹ hyanag
kap rem-se ụt-hyat se Yẹso nǫmẹ à.*
46 Wụ doorụ m-ha o-Kana ụn dak-ǫ o-Gariri be-de wụ muutẹ m-hǫ, m-
mǫdi à. Wụ ken ko-Gajem wụ ro kon kánẹ wụ wà ụn wụ ro ụn gǫm à ụn
bǫ-ǫ o-Kapanahum.†
47 Bǫ wụ hǫgụtẹ Yẹso rwụụntẹ dak-ǫ o-Judiya à, Yẹso mụụntẹ dak-ǫ o-
Gariri, wụ haarụ be-ụr Yẹso. Wụ ro wụ ụs-kǫn ụnze wụ haan wụ dossẹ
wà ụn wụ gǫm, wụ ro ụn ma-tǫ m-mar à.
48 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nǫtt m-shẹr ụn hur-ụr nǫ á kǫ wan-gaan, sẹ nǫ hyanag
rem-se ụt-hyat.”
49 Ka Gajem-wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, hakkụrẹ haan rii-yo wà re meret.”
50 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Jo'obẹ, gǫm wà ru teestẹ.”
Ka nẹt-wụ shẹrụrụ ụn ma-ụt Yẹso nẹ tǫ wụ rwǫrẹ à, wụ argụrụ jo.
51 Bǫ wụ rottẹ ụn jo à, ba wụ ụn goshi wǫ o-hur, gụw-nẹ yẹ ụn wụ
gontụrụ wụ. Yẹ rụrụ wụ, yẹ zee, “Wà rǫ ụn hǫǫg nẹ. Gǫm teestẹ.”
52 Wụ citụrụ yẹ da-ǫ ka gǫm-o ho'osẹ wà hond hond à. Yẹ zẹẹrụ wụ,
“M-ryo hond hond kwǫm-o gaan yo n-nǫǫnhǫ gǫm ho'osẹ wụ.”
53 Ka tato-ǫ napụrụ ụnze ụn ka da-ǫ Yẹso zẹẹ wụ, “Wà ru rǫ ụn hǫǫg nẹ.
Gǫm teestẹ wụ.” Remen káánẹ, wụ ụn yan-hur-ǫ ụn wụ nẹ kẹ'kẹ shẹrụrụ
ụnze Yẹso wụ rǫ **Kiristi**.
54 Hyat-ụt ayoorẹ-tǫ ka tǫ Yẹso nǫmẹ ụn dak-ǫ o-Gariri, da-de wụ rwụụnẹ
dak-ǫ o-Judiya.

Bǫr-ụs taan

Yẹso taasụtẹ wụ ken nẹt-wụ
gǫm ụn kaw-ǫ o-Basayada

1 Bǫ ụn kánẹ, Yẹso haarụ ǫ ken biki-ǫ ụn **Yahuda**-nẹ ǫ o-Urusharima.
Yẹso haarụ ǫ.

---

§ **Bǫr-ụs nass:44 4:44** Hyen komo: Mati 13:57; Mark 6:4; Ruka 4:24. * **Bǫr-ụs nass:45 4:45** Hyen komo: Yoha 2:23. † **Bǫr-ụs nass:46 4:46** Hyen komo: Yoha 2:1-11.

2 Ǫ ken ish-ǫ ro kon ǫ a m-zẹẹ *Ish-ǫ ụn Ca* à. Ǫ ken kaw-ǫ rǫ kǫn kanẹ yow
yow ụn ǫ nẹ a ǫ m-zẹẹ o-Basayada à, ụn rem-de ụn **ụt-Ibra**.* A rigimshitẹ
ǫ ụn sak-ụt taan.
3 Ya-ụs-gǫm ro kon kánẹ pǫ-nẹ, ụn ryam-nẹ nẹ, ụn yan gǫm-ǫ ụs-hwǫ
nẹ. Yẹ rǫ dǫmb dǫmb.†
5 Wụ ken nẹt-wụ be-de ụn yẹ wụ nǫmǫg hak-ụr kwǫǫz ụn ǫp ụs-eer [38]
wụ rǫ ụn ka gǫm-ǫ.
6 Bǫ Yẹso hyentẹ wụ à, wụ nepstẹ wụ she'etẹ ụn ka gǫm-ǫ nẹ. Yẹso citụrụ
wụ, "¿Kǫ o cǫnǫg a dossụ wǫ ka gǫm-ǫ?"
7 Ka wan-gǫm wụ shasụrụ, "Gǫs-wụ, ai, mẹtt nẹt-wụ he mẹ m-hẹ'ẹdbẹ m-
hǫ, da-ǫ **wan-tǫm-wụ Shir** bụrẹ mǫ á. Da-ǫ kap **wan-tǫm-wụ Shir** hẹ'ẹbẹ,
wụ bụrẹ m-hǫ, da-ǫ mẹ inẹ m-hẹ'ẹbẹ, wụ ken ba'ụrụ mẹ m-hẹ'ẹbẹ."
8 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Inẹ gẹ! Mos rii-ǫ ụr-rụt ǫ ru, o nekẹ."
9 Ụn gyept-ǫ ụn yish, ka gǫm-ǫ argụrụ wụ m-ho'os. Wụ mossụrụ rii-ǫ
rụt-ǫ ụn wụ. Wụ argụrụ jo.
Tǫ, ụn ka Hǫ-de nẹ **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de.
10 Remen kááné, sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ zẹẹrụ wụ a taasẹ gǫm à, "**Hǫ-
de ụr-Wụwẹ** de. Ụdepẹ o mos rii-ǫ ụr-rụt ǫ ru á."‡
11 Wụ shasụrụ yẹ, "Wụ taasụ mẹ gǫm à, wụ wụ zẹẹ ụm mos rii-ǫ ụr-rụt
ǫ re, ụm arag jo."
12 Yẹ citụrụ wụ, "¿Wan wụ nẹ zẹẹ wǫ o mos rii-ǫ ụr-rụt o ru, o nekẹ?"
13 Amba wụ a taasẹ ka gǫm-ǫ à, wụ nap wụ á, remen Yẹso be'essụtẹ wụ
yagụsụtẹ ka be-de remen mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ.
14 Bǫ jimitẹ à, Yẹso hyanụrụ wụ ụn **Pyo-ǫ Shir**. Yẹso zẹẹrụ, "A taasụtụ
wǫ ka gǫm-ǫ, o kumustẹ m-kekẹr. Taase o do nǫm **ụr-ba'as** á, ụntaase yo
ken rii-yo yo jiishẹ yo ka à yo do wǫ m-kǫr."
15 Ka wụ a taasẹ gǫm à, wụ haarụ, wụ rụrụ **Yahuda**-nẹ. Wụ zee Yẹso
wụ taasụ wụ ka gǫm-ǫ.

Bẹẹb-de ụn Wà-wụ Shir

16 Bǫ wụ rụrụtẹ yẹ kááné à, **Yahuda**-nẹ inụrụ Yẹso tẹp, yẹ zee, "¿Ya
hantẹ o taasụtẹ wụ ka gǫm-ǫ ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**?"
17 Yẹso shasụrụ yẹ, "Tato re rǫ m-sẹngẹ kǫ da ụn ke. Mẹ ụn ce re mẹ
m-sẹngẹ kǫ da ụn ke."
18 Ka da-de nẹ, **Yahuda**-nẹ inụrụ hoob-ǫ ụn cǫw-yo yẹ bụpt Yẹso, yẹ hoot
wụ, remen yẹ hǫgụtẹ wụ rwǫrǫg kááné, yẹ hyanag wụ yo'ogtẹ **Hǫ-de ụr-
Wụwẹ**. Komo wụ zẹẹg Shir Tato ụn wụ. Wụ muuttẹ hi ụn de ụn wụ hond
hond ụn Shir nẹ.
19 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, mẹ wụ rǫ Wà be-de Shir o-Tato
à, man hoks nǫm ụn rii á, sẹ rii-yo ụm hyanẹ Tato-o rǫ m-nǫm à. Remen
kap mǫ ụn rii-yo Shir o-Tato rǫ m-nǫm à, ka bǫ-se nẹ Wà rǫ m-nǫm ụn ce
ụn wụ.
20 Tato-o rǫ m-was ụn Wà nẹ. Kap mǫ ụn rii-yo Tato-o rǫ m-nom à, wụa
kutẹ yo Wà har rem-se jiishẹ se ka rem-se ụt-hyat à se nǫ hyan à, remen
nǫ hun-nẹ nǫ hyenet ụt-hyat.
21 Remen bǫ Tato-o rǫ m-'yons ụn margan-nẹ ụn hǫǫg nẹ à, ka bǫ-se nẹ
ǫ komo Wà rǫ m-'yons be-de ụn yẹ wụ daagẹ à.

---

* **Bǫr-ụs taan:2 5:2** Kǫ: *rem-de ụt-Arameki.* † **Bǫr-ụs taan:3 5:3** Mǫ ken gẹn-mǫ ụn dǫ: *Yẹ rǫ ụn 'er-de 4ụn wan-tǫm-wụ Wan-Kǫyan wụ hẹ'ẹntẹ. Wụ bụrụt m-hǫ, remen wan-tǫm-wụ Wan-Kǫyan ro m-ma'as m-hẹ'ẹn o-da o-da. Da-ǫ wụ hẹ'ẹnẹ, wụ bụrẹ m-hǫ, nẹt-wụ ba'ẹ m-hẹ'ẹbẹ n-mẹ m-hǫ à, gǫm taarụ wụ. Kǫyan gǫn gǫm-ǫ rǫttẹ wụ ǫ ho'osụrụ wụ.* ‡ **Bǫr-ụs taan:10 5:10** Hyen komo: Nẹhẹ 13:19; Irmi 17:21.

22 Tato-o rǫ ụn piishẹ ụn nẹt ụt-ma ụn hi ụn de ụn wụ á. Amba wụ
bǫbsụtẹ Wà ụn wụ bẹẹb-de ụn piish ụt-ma,
23 remen kap ǫ ụn hun-nẹ ye'et Wà m-sẹk bǫ a ụn 'ya o-Tato à. Amba bǫ
ụn wụ yagẹ 'ya ụn Wà m-sẹk à wụ 'ya ǫ ka o-Tato m-sẹk wụ tǫmnẹ Wà á.
24 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, kap nẹt-wụ rǫ m-hǫgẹ ma-ụt re à, wụ rǫ m-shẹr
ụn hur-de ụn wụ, ụn wụ tǫmnẹ mẹ komo nẹ à, wụ rǫ ụn hǫǫg-ǫ ụn ba
m-ta nẹ. A piishẹ wụ ụt-ma á, remen wụ be'essụtẹ, wụ possụssụtẹ m-mar,
wụ wǫǫg be-de ụn kum ụn hǫǫg.
25 “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, da-o rǫǫn, m-mǫka nẹ ma ǫ nomostẹ, ǫ margan-
nẹ hettẹ hǫgẹ ụn cǫr-ǫ ụn **Wà-wụ Shir** à. Ya-m-hǫgẹ nẹ yẹa nom hǫǫg.
26 Remen bǫ Tato-o rǫ wan-hǫǫg à, wan-'ya ụn hun-nẹ hǫǫg, ka bǫ-se nẹ
ǫ nẹ Tato-o zẹẹ Wà ụn wụ he m-warag wan-hǫǫg wụ rǫ ụn 'ya ụn hun-nẹ
hǫǫg komo à.
27 Wụ ya'ag wụ komo nẹ ụr-bẹẹb de ụn piish ụt-ma, remen wụ rǫ **Wà-wụ
ụn nẹt**.
28 “Taase nǫ hyen hyat-tǫ ụn ka ma-tǫ á, remen da-o rǫǫn da-ǫ margan-
nẹ yẹ rǫ n-mẹ ụs-saag he hǫgẹ ụn cǫr-ǫ ụn **Wà-wụ Shir** à.
29 Yẹ hǫgẹ komo, yẹa rwụụn. Yẹ nǫmẹ yo ụr-bon à, yẹa inẹ ha-mǫ ụn
hǫǫg. Yẹ nǫmẹ nẹ yǫ-o à, yẹa inẹ ha-mǫ ụn piish ụt-ma.§
30 Yatt-yo ụm he hoks m-nǫm ụn bẹẹb ụn de á. Mẹ dẹ m-piish ụt-ma temb
bǫ Shir zẹẹ mẹ à. Nǫ nak piish ụn ma-ụt re hond hond ǫ, yanze sẹngẹ-m
re mǫ ụm nomot yo ụm cǫnẹ á, amba ụm nomot ǫ rii-yo wụ tǫmnẹ cǫnẹ
à.

Yẹ sụ'ẹ Yẹso à

31 “Ụregẹ mẹ sụ'ẹ hi ụn de, tǫ swǫ-ụs se se o-nip se á.
32 Amba wụ ken wụ rǫ mẹ m-sụ'ẹ. Bǫ wụ rǫ mẹ m-sụ'ẹ à, ụm nepstẹ ụn
ka tǫr-se nẹ, se o-nip se.
33 Nǫ tǫmǫg hun-nẹ be-ụr **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-hǫ**,
Yohana nẹ, wụ wukụntẹ nǫ á. Wụ rụndụrụ nǫ o-nip mǫssẹ ụn ma-ụt
re nẹ.*
34 Amba kap ụn káánẹ nẹ, swǫ-se ụm rǫttẹ m-ya'as m-'wǫns ụn se nẹ à,
swǫ-se ụn nẹt se á. Mẹn rwǫr káánẹ remen nǫ bakstẹ ụn ma-ụt **Yohana**
nẹ tǫ wụ rwǫrẹ à, nǫ kumut gwụ be ụn de.
35 **Yohana** nẹ sha-mǫ ụr-pitirra mǫ, de ụn 'ya ụn nǫ m-cecas ụr-bon nẹ
à. Nǫ ụn rẹẹb-ǫ ụn ma-tǫ ụn wụ ụn ya o-da hiin.
36 “Amba swǫ-se ụm rǫttẹ à, se aragtẹ se ma **Yohana** m-'wǫns remen
sẹngẹ-mǫ Tato-o ya'sụndẹ mẹ ụm nom à, mǫ mǫ mẹ m-nom. Ká sẹngẹ-mǫ
nẹ mǫ mẹ m-nǫm à, mǫ mǫ sụụ mẹ a hettẹ m-nap ụnze Shir o-Tato wụ
tǫmnẹ mẹ.
37 O-Tato komo ǫ tǫmnẹ mẹ à, wụ sụ'ẹ mẹ ụn hi ụn de ụn wụ. Nǫ nẹ, nǫ
tak m-hǫgẹ ụn cǫr-ǫ ụn wụ á har nǫ hyenet sha-mǫ ụn wụ á.†
38 Ma-tǫ ụn wụ komo, tǫ rǫ kǫn ụn hur-ụr nǫ á, remen nǫ shẹr hur-ụr
nǫ ụn mẹ wụ Shir tǫmnẹ be ụn nǫ á.
39 Nǫ nẹ komo ụn m-byarag ụn Ma-tǫ Shir tǫ a gẹnẹ à. Nǫ m-hyan sa o
zee nǫa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta kanẹ n-mẹ. Ka takụrda-tǫ nẹ tǫ rǫ mẹ m-sụ'ẹ.
40 Amba kap ụn kaanẹ nẹ, nǫ haan be ụn de, nǫ kumut hǫǫg á.
41 “Mẹ was ụn bǫngǫn-de ụn ko-hun-nẹ á.

---

§ **Bǫr-ụs taan:29 5:29** Hyen komo: Dane 12:2. * **Bǫr-ụs taan:33 5:33** Hyen komo: Yoha 1:19-27; 3:27-30. † **Bǫr-ụs taan:37 5:37** Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

42 Nǫ nẹ, ụm nepstẹ nǫ was ụn Shir nẹ ụn hur-ụr nǫ á.
43 Rii-yo hantẹ ụm zet káánẹ à, ụn bẹẹb-de ụn wụ de ụm haantẹ, nǫ gǫks
mẹ á. Wụ ken wụ haanẹ ụn bẹẹb-de ụn hi ụn de ụn wụ, nǫa gǫks wụ o-zak
o-zak.
44 ¿Nǫa shẹr hur-ụt nǫ ụn mẹ nẹ? Nǫ m-hǫgẹ zak-ǫ ụn bǫngǫn-de ǫr nǫ
nẹ rǫ nǫ m-nomẹ à. Amba nǫ was ụn bǫngǫn-de rwụụnẹ be-de Shir nẹ ụn
hǫn-de ụn wụ á.
45 "Nǫ hyan nǫ zee mẹ wụ he m-heet ụn gyekt-ụs nǫ be-de Shir á. Wụ
he gyekt-ụs nǫ à wụ rǫ kǫn, wụ rǫ **Mosa**, wụ nǫ ro o-saktǫ nǫ zee wụ he
nǫ m-bẹẹs à.
46 Nǫ ro bǫkkẹ ma-ụt **Mosa**, nǫ rǫa shẹr hur-ụr nǫ be ụn de, remen ma-ụt
re tǫ **Mosa** gẹnẹ.
47 Nǫ shẹr hur-ụr nǫ ụn ma-ụt **Mosa** nẹ á, ¿ke ǫ nǫ he hoks m-shẹr ụn
hur-ụr nǫ ụn ma-ụt re nẹ?"

Bǫr-ụs cind

Yẹso rẹẹgtụtẹ campǫ-nẹ
dugu-ụs taan [5,000]
(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17)

1 Bǫ Yẹso komtẹ ụt-ma ụn **Yahuda**-nẹ nẹ à, wụ inụrụ, wụ haarụ pesto-de
ụn Mar-ǫ o-Gariri, (mǫ a m-aag *Mar-ǫ o-Tiberiyos* à).
2 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ argụrụ wụ m-dǫrẹ remen yẹ hyanag rem-se ụt-hyat
se wụ nǫmẹ be-de ụn ya-ụs-gǫm à.
3 Yẹso nẹ, wụ daarụ n-tǫn o-haag ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ. Wụ
she'etụrụ n-tǫn ụn yẹ nẹ.
4 Yẹ rǫ kánẹ, da-ǫ ụn **Biki-ǫ m-Pas** ǫ ụn **Yahuda**-nẹ wosontẹ yow yow.
5 Yẹso dassụrụ ụr-hi, wụ hyanbụrụ hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ yẹ rǫ wụ m-
kawan. Wụ zẹẹrụ Pirip, "¿Ke nẹ ǫ a he ǫǫn ụn rii-yo m-rẹ yo a he m-ya'as
ụn ka hun-nẹ yẹ, yẹ reet?"
6 Wụ ụn zẹẹ káánẹ remen wụ megertẹ́ Pirip. Wụ ụn hi ụn de ụn wụ, wụ
nepstẹ rii-yo wụ he m-nom à.
7 Pirip shasụrụ wụ, "Kǫ a ǫǫn rii-yo m-rẹ yo ụn gụwụs-de ụn rẹng-ụs eer,
yoa bo'os kǫ wụ ke nẹt-wụ kumut, wụ rẹ á."
8 Wụ ken wụ ro kon be-de ụn **yan-nekẹ-m Yẹso**, jin-de ụn wụ Andarawus
(heno Simǫn Bitrus nẹ). Wụ rụrụ yẹ,
9 "Wụ ken wan-campǫ wụ ro kon kànẹ ụn bos-tǫ ụt-burǫdi nẹ ụt-taan
ụn jan nẹ yoor. ¿Amba yan yẹ a bo'os hun-nẹ o-hakt bǫ yẹ rǫ ụt-mǫǫr nẹ?"
10 Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yẹ rụrẹ hun-nẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ, wụ
she'et. Ká be-de nẹ de rǫ ụn gwǫ-ụt yar-tǫ nẹ dẹẹn. Hun-nẹ she'etụrụ.
Campǫ-nẹ woostẹ be-de ụn dugu-ụs taan [5,000].
11 Bǫ yẹ she'ettẹ à, Yẹso dẹkụrụ ka bos-tǫ ụt-burǫdi tǫ. Wụ nǫmụrụ ụr-
bǫngǫn be-de Shir. Bǫ wụ nomtẹ ụr-bǫngǫn à, wụ wongụrụ ka hun-nẹ yẹ
kap. Wụ wongụrụ yẹ ka jan-yẹ komo. Yẹ rẹẹrụ, kǫwan wụ ciig.
12 Bǫ yẹ cikstẹ à, Yẹso zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, yẹ karagsẹ ka tǫ kwangẹ
yẹ à, taase tǫ naasẹ.
13 Yẹ karagsụrụ tǫ kǫǫr-ụt ǫp ụt-yoor [12] be-de ụn ka bos-tǫ ụt-burǫdi
ụt-taan tǫ yẹ rẹ, tǫ kwangẹ à.
14 Bǫ hun-nẹ hyentẹ ka rem-se ụt-hyat se se Yẹso nǫmẹ à, yẹ zẹẹrụ, "Nip-
ǫ, wụ ka wụ rǫ ka **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ, wụ he m-haan hǫno
o-dak à!"

15 Yẹso nẹ, bǫ wụ nepstẹ yẹ rǫ ụt-zǫngẹ yẹ dẹkẹntụ wụ ụr-bẹẹb, yẹ
sagbụtẹ́ wụ ụt-gwǫmo à, wụ inụrụ kánẹ. Wụ arguụ ja'as m-da o-haag
ụn hi ụn de ụn wụ.

Yẹso hewetẹ n-tǫn m-hǫ
(Mati 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Bǫ rim-m wǫǫntẹ à, **yan-nekẹ-m Yẹso** arguụ m-nekẹ, yẹ rǫ m-hẹ'ẹbẹ
o-mar.
17 Bǫ comb-o nomostẹ à, Yẹso mụụn á. Yẹ cǫwụrụ o-hat. Yẹ cǫnǫg m-pas
de o-Kapanahum. Yẹso nẹ wụ cǫw o-hat ụn yẹ nẹ á.
18 Mar-o taknụrụ o-zụngǫ remen mǫ ken caari-mǫ m-yo mǫ ro m-
dussundẹ à.
19 Yẹ nak hat-ǫ m-hǫ be-de ụn hew-de ụn mẹr-ụt tet kǫ ụt-nass [kiromita
5 kǫ 6]. Yẹ hyanụrụ Yẹso wụ rǫ ụr-hew n-tẹ m-hǫ. Wụ rǫ m-neknẹ yow
yow o-hat nẹ. Hur-ụr huksụrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ.
20 Ka da-de nẹ, Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Nǫ hǫgẹ o-gyẹr á, mẹ wụ.”
21 Bǫ Yẹso zettẹ yẹ yagẹ o-gyẹr, wụ wụ à, ka da-de nẹ yẹ ẹsụrụ, yẹ dẹkụrụ
wụ o-hat. Bǫ wụ cụwtẹ o-hat à, yẹ gụt, yẹ 'wǫs yẹ woostẹ n-riib n-dak ǫ yẹ
rǫ m-ha à.

Hun-nẹ dẹẹn hǫk Yẹso

22 Bǫ ish gestẹ à, ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ yẹ yẹ Yẹso rẹẹgtẹ à, yẹ rewẹ kánẹ
à, yẹ ma'assụrụ ụn hoob-o Yẹso. Yẹ hyan wụ nẹ á. Yẹ nepstẹ hat-o gaan-ǫ
ro'ẹ kánẹ. Yan-nekẹ-m Yẹso nẹ, yẹ cǫwẹ ụn ka hat-ǫ ụn hǫn-de ụn yẹ. Yẹso
cǫw be-de ụn ka hat-ǫ á.
23 Bǫ yẹ rottẹ ụn hoob-o Yẹso à, tǫ ken hat-tǫ wǫǫnụrụ tǫ rwụụnẹ o-
Tiberiyos à. Tǫ wǫǫnụrụ yow yow ụn be-de Yẹso nomẹ Wan-Kǫyan ụr-
bǫngǫn ụn rẹẹgtẹ hun-nẹ dugu-ụs taan [5,000] à.
24 Bǫ ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ tǫ hyentẹ Yẹso á, yẹ hyanụ nẹ **yan-nekẹ-
m Yẹso** á, yẹ cǫwụrụ ka hat-tǫ yẹ argụ m-nekẹ o-Kapanahum. Yẹ ro ụn
hoob-o Yẹso.

Yẹso burǫdi-tǫ ụn hǫǫg

25 Da-ǫ yẹ pasnẹ pesto-de o-mar à, yẹ wǫǫnụrụ, yẹ 'wǫssụrụ Yẹso rẹẹnǫ.
Yẹ zẹẹrụ wụ, “Wa-ụs-Nap, ¿da ụn ke ǫ o wǫǫnẹ kànẹ?”
26 Yẹso shasụrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, ụm nak rii-yo hantẹ nǫ rottẹ
mẹ m-hoob à, remen nǫ rẹẹg ụt-burǫdi, nǫ ciig. Yanze remen nǫ nak yo
rem-se ụt-hyat se m-nǫmẹ à rǫ nǫ m-kutẹ wụ ụm rǫ á.
27 Yagụ nǫ hoob-ǫ ụn rii-yo m-rẹ yo o-wụr ụn hǫn-de ụn yo. Yo rǫ m-tees
à. Sẹ dẹ nǫ hoob rii-yo m-rẹ yo ba m-ta, yo he 'ya ụn hun-nẹ hǫǫg à, yo
Wà-wụ ụn nẹt he nǫ m-'ya à. Remen káánẹ ǫ Shir o-Tato tǫmǫntẹ mẹ.”
28 Ka da-ǫ yẹ citụrụ Yẹso, “¿Re ǫ ụn ya tẹ he m-nǫm, tẹ nomot sẹngẹ-mǫ
Shir cǫnẹ à?”
29 Yẹso shasụrụ yẹ, “Sẹngẹ-mǫ Shir mǫ ka: nǫ shẹr be-de ụn wụ Shir
tǫmnẹ à.”
30 Ka da-de yẹ citụrụ wụ, “¿Yan gǫn rem-se ụt-hyat se o he tẹ m-nomẹ,
tẹ hyenet se, tẹ shẹrẹt be ụn du? ¿Ya o he m-nǫm?
31 N-ga n-ga, da-ǫ tat tẹ nẹ ro ụr-hew o-kǫt à, yẹ rẹẹrụ burǫdi-tǫ rwụụnẹ
n-Tǫn ụn shir à, tǫ yẹ aagẹ o-Mana à. A gẹnẹg ka ma-tǫ be-de ụn Ma-tǫ
Shir, a zee, ‘Wụ ya'astẹ ụt-burǫdi tǫ rwụụnẹ n-Tǫn ụn shir à, yẹ re.’* ”

---

* **Bǫr-ụs cind:31 6:31** Hyen komo: Rwụụ 16:4,15; Nẹhẹ 9:15; Bǫng 78:24-25.

32 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, burǫdi-tǫ **Mosa** ya'ẹ tat nǫ nẹ à,
ba **Mosa** wụ ya'ẹ tat-nẹ nǫ nẹ ka burǫdi-tǫ á. Tǫ ụn rwụụn n-Tǫn be-ụr
Tato re, wụ rǫ ụn 'ya ụn hun-nẹ burǫdi-tǫ o-nip tǫ rwụụnẹ n-Tǫn o-shir à.
33 Remen burǫdi-de Shir, de rǫ wụ rwụụnẹ n-Tǫn shir wụ ye'et hǫno
o-dak hǫǫg à.”
34 Yẹ zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, sẹngẹ tẹ m-'ya ụn ka burǫdi-tǫ kǫ da ụn ke, tẹ
re.”
35 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ rǫ burǫdi-tǫ ụn hǫǫg. Kǫwan wụ haanẹ be ụn de,
wụa arag ụn mẹr á. Wụ shẹrẹ ụn mẹ à, wụa do hǫgẹ o-**swǫǫt** á.
36 Nǫ hyenestẹ mẹ dẹ, ụm rụrụtẹ nǫ nẹ, amba kap ụn káánẹ nẹ, nǫ shẹr
ụn mẹ á.
37 Kap yẹ Tato-o ya'ẹ mẹ à yẹa haan be ụn de. Komo bǫ ụn wụ haanẹ be
ụn de à, man yen wụ á.
38 Mẹ ụn kergenẹ n-Tǫn ụn shir, ba remen ụm dǫrụtẹ barag-se ụn hi ụn
de á, sẹ dẹ barag-se ụn wụ tǫmnẹ mẹ à.
39 Barag-se ụn wụ tǫmnẹ mẹ nẹ à, se ka, taase kǫ wan-gaan be-de ụn ka
hun-nẹ yẹ wụ ya'asụ mẹ à ẹgẹ á. Sẹ dẹ ụm 'yons yẹ hǫ-de ụr-kǫm ụn hǫǫg
nẹ.
40 Remen barag-ụs Tato re se rǫ, kap bǫ ụn nẹt-wụ gwǫtẹ Wà komo wụ
shẹr ụn wụ à, wụa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta. Komo man 'yons wụ hǫ-de ụr-kǫm
ụn hǫǫg nẹ.”
41 Sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ nǫmụrụ wụ ụs-hwụmụg remen wụ zẹẹg, “Mẹ
rǫ burǫdi-tǫ ụn hǫǫg tǫ kergenẹ n-Tǫn shir à.”
42 Yẹ zẹẹrụ, “Yẹso wụ ka, ¿wà **Yusuhu** á? ¿Kǫ wụ wụ á? ¿A nepsẹ nẹ
tato ụn wụ ụn inu ụn wụ nẹ á? ¿Re ǫ hantẹ wụ rǫttẹ m-zẹẹ m-mǫka, ‘Mẹ
ụn kergenẹ n-Tǫn ụn shir’?”
43 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Yagụ nǫ ụs-hwụmụg ụn hi ụn nǫ ụn rii-yo ụm zẹẹ á.
44 Remen yatt-wụ he hoks m-haan be ụn de á, sẹ dẹ Tato-ǫ tǫmnẹ mẹ à
wụ naknẹ wụ be ụn de. Mẹ nẹ komo, man 'yons wụ hǫ-de ụr-kǫm.
45 N-mẹ Ma-tǫ Shir, **wan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** zẹẹg, ‘Kap mǫ ụn yẹ Shir
he yẹ m-yoose.’† Bǫn nẹt-wụ hǫgẹ Shir o-Tato ụn yoos-de ụn wụ nẹ à, wụa
haan be ụn de.
46 Yanze nẹt rǫ kǫn wụ hyanẹ Shir o-Tato á, sẹ wụ wụ rwụụnẹ be-de Shir
o-Tato à. Wụ wụ cot, hyanẹ o-Tato.
47 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, kǫ wụ ke nẹt-wụ, wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ be ụn
de à, wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ ǫ ụn ba m-ta.
48 Mẹ wụ rǫ burǫdi-tǫ ụn hǫǫg.
49 Tato nǫ nẹ rẹẹg burǫdi-tǫ **o-Mana** o-kǫt, amba yẹ marag.
50 Burǫdi-tǫ ka tǫ rwụụnẹ n-Tǫn ụn shir à, remen kap mǫ ụn hun-nẹ yẹ
reet tǫ ụn taase yẹ mer.
51 Mẹ wụ rǫ ka burǫdi-tǫ ụn hǫǫg-tǫ tǫ rwụụnẹ n-Tǫn ụn shir à. Bǫn
nẹt-wụ rẹ ka burǫdi-tǫ à, wụa nom hǫǫg-mǫ ba m-ta. Ka burǫdi-tǫ komo
wụr-o re ǫ, ǫ ụm he m-ya'as à, remen hǫno o-dak ǫ nomot hǫǫg.”
52 Ma-ụt sụnụrụ n-hǫn n-hǫn be-de ụn **Yahuda**-nẹ ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ
zee, “¿Re ǫ ka nẹt-wụ hettẹ na hoks m-ya'as ụn ap-mǫ ụn wụr-ǫ ụn wụ a
ti?”
53 Yẹso zẹẹrụ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, ụn ba nǫ ti'ig ap-m re, nǫ sụ hyó-mǫ
ụn wụr-o re á, mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**, nǫa kum hǫǫg á.

† **Bǫr-ụs cind:45 6:45** Hyen komo: Isha 54:13.

54 Kap bǫ ụn wụ ti'ẹ ap-mǫ ụn wụr-o re à, wụ sụ hyó-mǫ ụn wụr-o re,
wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ ǫ ụn ba m-ta. Mẹ komo, man 'yons wụ ụn hǫ-de ụr-kǫm
ụn hǫǫg nẹ.
55 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ, remen ap-m re ụn hyó-m re nẹ, mǫ rǫ m-'ya ụn
kụkt-o nǫ rii-yo m-rẹ ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta nẹ. Nip-o ǫ ka.
56 Kap bǫ ụn nẹt-wụ ti'ẹ ap-mǫ ụn wụr-o re wụ sụ hyó-m re komo nẹ à,
man nom mǫssẹ ụn wụ nẹ, wụ komo mǫssẹ ụn mẹ nẹ.
57 Wǫ hyangẹ bǫ Shir o-Tato wan-hǫǫg tǫmnẹ mẹ à, ụm rǫttẹ ụn hǫǫg nẹ
remen wụ à. Ka bǫ-ǫ komo, wụ ti'ẹ ap-mǫ ụn wụr-o re à, wụa kum hǫǫg
rem re.
58 Burǫdi-tǫ rwụụnẹ n-Tǫn à tǫ ka. Yanze gǫn burǫdi-tǫ tat nǫ nẹ rẹ á.
Remen bǫ yẹ reetẹ tǫ à, yẹ marụrụ. Amba wụ rẹ ga-ụt re à, wụa nom
hǫǫg-ǫ ụn ba m-ta."
59 Tǫ ka ma-tǫ nẹ kap, wụ ụn rwǫr tǫ n-mẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ
Shir**, n-mẹ ụn bǫ-ǫ o-Kapanahum.

Yẹ ken yan-nekẹ-m Yẹso yẹ sǫmǫg wụ

60 Bǫ m-hǫgẹ káánẹ, dẹẹn be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ, "Ka yoos-
de rǫ ụn rem nẹ. ¿Wa he de hoks m-gǫks?"
61 Yẹso nepstẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ rǫ ụs-hwụmụg remen yoos-de ụn wụ.
Wụ zẹẹrụ yẹ, "Ka ma-tǫ, ¿tǫ ụn naas nǫ ǫ ụt-mẹn?
62 ¿Ka da-de nẹ, ya nǫ he ụs-barag ụregẹ nǫ hyanag mẹ **Wà-wụ ụn nẹt**,
m-warag n-Tǫn ụn shir komo?
63 Ai, **Kụkt-ǫ Shir** ǫ rǫ ụn 'ya ụn hǫǫg. Bẹẹb-de ma-hun yo ken rii-yo yo
á. Ma-tǫ ụm rụrụ nǫ à tǫa hoks m-'ya ụn kụkt-o nǫ hǫǫg-ǫ ba m-ta.
64 Amba yẹ ken yẹ rǫ kǫn be ụn nǫ, yẹ shẹrẹ hur-de ụn yẹ ụn ma-ụt re
á." (Amba cin n-ga nẹ, Yẹso nepstẹ ka yẹ shẹrẹ ụn Ma-tǫ ụn wụ á. Komo
wụ neps ka wụ he wụ m-ya'as ụn kom-tǫ ụn ya-ụt-yagẹ à.)
65 Wụ doorụ m-zẹẹ, "Q ụm zettẹ nǫ, yatt-wụ he hoks m-haan be ụn de
à, sẹ dẹ wụ Shir o-Tato ya'ẹ cǫw-yo wụ haantẹ be ụn de à."
66 Remen káánẹ, **yan-nekẹ-m Yẹso** ụt-mǫǫr nẹ, yẹ yagụrụ wụ. Yẹ do
m-nekẹ ụn Yẹso nẹ komo á.
67 Yẹso zẹẹrụ ka nẹn ǫp yoor-yẹ [12], "¿Nǫ ma nǫ ụn cǫn nǫ yagụ mẹ
m-dǫrẹ?"
68 Simǫn Bitrus shasụrụ wụ, "Gǫs-wụ, ¿be-ụr wan ǫ tẹ he m-warag? Ma-
ụt ru tǫ rǫ ụn 'ya ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta!
69 Tẹ shẹrẹg hur ụn tẹ be ụn du. Wǫ wụ cot wụ Shir, wụ ba m-kụkǫp."‡
70 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "¿Mẹ daagẹ nǫ ka nẹn ǫp ụn yoor [12] á? Tǫ, wan-gaan
be ụn nǫ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ!"
71 Ụn Yahudas (wà Simǫn Iskariyoti), Yẹso ro ụt-ma remen wụ nepstẹ wụ
wụ he wụ m-ya'as kǫ dẹ wụ rottẹ be-de ụn ka nẹn ǫp ụn yoor-yẹ à [12].

Bǫr-ụs ta'yoor

Yẹso ụn hen-nẹ ụn wụ nẹ

1 Bǫ Yẹso komtẹ ụt-ma o-Kapanahum à, wụ ma'asụrụ ụr-hew ụn dak-ǫ
o-Gariri. Wụ do m-pa sǫ ụn dak-ǫ o-Judiya á remen **Yahuda**-nẹ yẹ ro ụn
hoob-ǫ yẹ hoot wụ.

‡ **Bǫr-ụs cind:69 6:68-69** Hyen komo: Mati 16:16; Mark 8:29; Ruka 9:20.

2 Biki-ǫ ụn **Yahuda**-nẹ **Biki-ǫ ụt-Dẹpi** ǫ yẹ rǫ m-nǫm à, ǫ wosontẹ yow
yow.*
3 Hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ zẹẹrụ wụ, "Inẹ me, o nekẹ dak-ǫ o-Judiya be-de
ụn **Biki-ǫ ụt-Dẹpi** remen ka rem-se ụt-hyat se se wǫ m-nǫm à, ka yẹ rǫ
wǫ m-dǫrẹ ka cǫ-se à, yẹ hyenet se!
4 Ai, yatt-wụ rǫ ụn nǫm ụn rem-se ụr-bon wukussẹ á, ụregẹ ụnze o cǫnǫg
jin ụn du ru be-de ụn hun-nẹ kap. Tǫ, depetẹ, bǫ wǫ m-nǫm ụn ka rem-se
ụt-hyat se à, o rwụntẹ hi ụn du be-de ụn hun-nẹ."
5 Hen-nẹ yẹ ụn wụ, yẹ ụn zẹẹ káánẹ remen ụn ka da-ǫ, yẹ ro shẹrẹg
hur-de ụn yẹ be-de wụ á.
6 Yẹso shasụrụ yẹ, "Da-o re, ǫ ụn goshi nǫm tǫ kǫn á. Nǫ nẹ, kǫ ǫ ke da-ǫ
hond hond ǫ be-ụr nǫ.
7 Cǫw-o rǫ kǫn hǫno o-dak ụ yagụtẹ nǫ á. Mẹ wụ dẹ hǫno o-dak rǫ
ụt-yagẹ remen mẹ m-rwǫr ụn rem-se ǫ rǫ m-nǫm à, se ụn ba ụr-bon.
8 Nǫ dẹ, nekẹ nǫ be-de ụn biki-o nǫ. Mẹ nẹ, man he m-mǫka á, remen
da-o re, ǫ ụn goshi nom á tokon."
9 Bǫ wụ rụrụtẹ yẹ kaanẹ à, ka da-de wụ she'essụrụ ụn dak-ǫ o-Gariri
tokon.

Yẹso haag Biki-ǫ ụt-Dẹpi o-Urusharima

10 Bǫ hen ụn wụ nẹ nekẹssẹ be-de ụn ka **Biki-ǫ ụt-Dẹpi** ǫ à, ka da-ǫ wụ
argụrụ yẹ m-dǫrẹ ụs-ajima nẹ. Amba, wukussẹ.
11 Yẹ ken sẹk-yẹ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ ma'asụrụ ụn sẹngẹ-mǫ ụn hoob-ǫ ụn
wụ. Yẹ rǫ m-zẹẹ, "¿Ke nẹ ǫ wụ rǫ?"
12 Ka da-ǫ mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ ma'asụrụ ụs-har ụn ma-tǫ ụn wụ. Yẹ ken
yẹ rǫ m-zẹẹ, "Ka nẹt-wụ kashi ụn nẹt-wụ."
Yẹ ken yẹ zee, "Ai, ka nẹt-wụ, wụ rǫ m-ẹgụssẹ ụn hun-nẹ."
13 Amba yatt nẹt-wụ hoksẹ rwụntẹ ụn ma-tǫ ụn wụ tǫ ụr-bon cas á,
remen gyẹr-ǫ ụn sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ.
14 Tǫ, sẹ da-de a rẹwụssẹ ụt-hǫ à, n-tẹtẹ ǫ o-biki, ka da-de Yẹso cǫwụrụ
ụn **Pyo-ǫ Shir**. Wụ yoosụrụ hun-nẹ Ma-tǫ Shir.
15 **Yahuda**-nẹ hyanụrụ hyat-tǫ ụn ka yoos-de. Yẹ zẹẹrụ, "¿Ya hantẹ ka
nẹt-wụ nept ụs-nap ka bǫ-se nẹ, ba a ụn wẹt wụ m-yoosẹ nẹ?"
16 Ka da-de Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Ka yoos-de de nǫ hǫgẹ mẹ m-yoosẹ ụn hun-nẹ
à, de ma re de á. Amba de ụn wụ tǫmnẹ mẹ à de de.
17 Kap wụ daagẹ wụ nomot rii-yo Shir cǫnẹ à, wụa nep ụregẹ be-de Shir
yoos ụn de rwụụnẹ. Ụregẹ nẹ de ụn hi ụn de de, komo wụa nep.
18 Ai, nẹt-wụ rǫ ụn nǫm ụt-ma remen hi ụn de ụn wụ à, ai, gǫs-tǫ ụn hi
ụn de ụn wụ tǫ wụ rǫ o-hoob. Amba kap nẹt-wụ rǫ ụn rwụntẹ ụn jin-de
ụn wụ tǫmnẹ wụ à, gǫs-tǫ ụn wụ tǫmnẹ wụ à, tǫ wụ rǫ o-hoob komo.
Ko-wan-tǫm-wụ o-nip wụ ka, komo kashi ụn nẹt-wụ.
19 ¿**Mosa** wụ ka ya'asụ nǫ o-**karamsa** á? Amba myet ụn káánẹ nẹ yatt-
wụ rǫ ụn nǫm ụn dǫrǫttẹ-ǫ ụn ka **karamsa**-ǫ be-ụr nǫ á. ¿Ya hantẹ nǫttẹ
mẹ o-hoob nǫ hoot?"
20 Ka da-ǫ ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ tǫ shasụrụ wụ. Yẹ zẹẹrụ, "Zụngǫ-o bǫk
wǫ!† ¿Wan wụ o hǫgẹ wụ rǫ wǫ ụn hoob-o m-hǫ nẹ?"
21 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Ụm nǫmǫg saw-tǫ ụt-hyat o-gaan, nǫ kap, nǫ hyanag
ụt-hyat.

---

* **Bǫr-ụs ta'yoor:2 7:2** Hyen komo: Rewi 23:34; Kara 16:13. † **Bǫr-ụs ta'yoor:20 7:20** ụt-Girik: Ko-ya-o-kǫt daag hi ụn du!

22 Tǫ, **Mosa** rwǫ'ǫg nǫ dẹ nǫ **koot** yan-campǫ nǫ nẹ. Wụ zee, ‘A meetẹ
wan-campǫ, hǫ-ụr aeerẹ-de a ko wụ.’ (**Mosa** wụ nẹ, taknẹ nǫ kutẹ ụn ka
cǫw-yo á, amba **Ibrahi**, **Ishaku**, ụn **Yakubu** nẹ.‡)§
23 Tǫ, ụregẹ hǫ-de m-kǫ ụn yakar nǫ regetẹ ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de, nǫ m-
kǫ ụn yakar nǫ remen ụntaase nǫ jet **karamsa**-o **Mosa** ǫ ụr-kǫ de ụn yan-
campǫ-nẹ hǫ-ụr aeerẹ-de. ¿Remen yan nǫttẹ ụs-ryaab ụn mẹ nẹ remen
ụm dossụtẹ nẹt gǫm **Hǫ-de ụr-Wụwẹ**?*
24 Nǫ piish ụt-ma bǫ ụn hyan-ǫ ụn yish á, amba piish nǫ ụt-ma ụn rii-yo
rǫ hond hond à.”

¿Wụ rǫ ka Kiristi ǫ?

25 Yẹ ken hun-nẹ yẹ ya-o-Urusharima, yẹ zẹẹrụ, “¿Ka nẹt-wụ wụ ka,
gwǫmo-nẹ rǫ o-hoob yẹ hoot á?
26 Wụ ka nẹ kànẹ cas be-de ụn hun-nẹ, wụ rǫ ụn tẹp ba yẹ ụn zẹẹ wụ
rii! ¿Kǫ sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ ụn dẹk wụ rǫ **Kiristi**?
27 Wụ ka dẹ jip tẹ nepstẹ be-de wụ rwụụnẹ à, amba da-ǫ **Kiristi** he
m-haan à, yatt-wụ he m-nap be-de wụ he m-rwụụn á.”
28 Tǫ, Yẹso 'yonsụrụ ụs-cǫr dẹẹn be-de wụ ro ụn yoosẹ ụn hun-nẹ ụn
Pyo-ǫ Shir à, wụ zẹẹrụ, “Nǫ m-hyan sa o zee nǫ nepstẹ mẹ, nǫ neps komo
be-de ụm rwụụnẹ à. Amba, mẹ haanụ nẹ remen hi ụn de á. Sẹ dẹ ụm
haantẹ rem wụ tǫmnẹ mẹ à, wụ nẹ ko-ya-o-nip-wụ. Amba, nǫ nap wụ á.
29 Mẹ nẹ, ụm nepstẹ wụ remen be-de ụn wụ ǫ ụm rwụụnẹ. Wụ wụ
tǫmnẹ mẹ.”
30 Bǫ Yẹso rụrtẹ ka ma-tǫ à, yẹ hǫǫbụrụ, yẹ bụpt wụ. Amba, yatt-wụ
hoksẹ wụ m-ci á, remen da-ǫ ụn wụ ǫ ụn gǫ shi á.
31 Yẹ ken yẹ nẹ dẹẹn be-de ụn mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ yẹ shẹrẹstẹ ụn wụ. Yẹ
zẹẹrụ, “Da-de **Kiristi** haanẹ, wụa nom rem-se ụt-hyat se argẹ se ka nẹt-wụ
nom á!”

A tǫmǫg ya-ụr-'er yẹ shipt Yẹso

32 Bǫ **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ rǫ ụs-har remen ka hyat-tǫ
tǫ Yẹso nǫmẹ à. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ yẹ tǫmụrụ
yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** yẹ ship ụn wụ.
33 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ya o-da yo kusu mẹ hiin ụn nǫ nẹ, rii-yo ụm waragtẹ
be-de ụn wụ tǫmnẹ mẹ à.
34 Nǫa hoob mẹ, nǫ taagẹ ụn hyan-o re. Remen be-de ụm he m-ha à, nǫa
hoks m-ha kánẹ á.”
35 **Yahuda**-nẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “¿Ke cǫ-ǫ nẹ wụ he'ẹ, har attẹ à hoks
wụ m-hyan á? ¿Wụ rǫ m-ha be-de ụn **Yahuda**-nẹ yẹ rǫ cakarsẹ ụn bǫ-ụt
hǫr-tǫ, wụ yoosụtẹ ya-o-**Girik**† ká cǫ-se?”
36 Yẹ zẹẹrụ, “¿Sa-de ụn wụ ya nẹ da-ǫ wụ zẹẹ, a hoob wụ a taagẹ ụn
hyan-ǫ ụn wụ, komo a hoks m-ha be-de wụ he'ẹ á?”

Yẹso hǫ-mǫ ụn hǫǫg

37 Hǫ-de ụr-kǫm de o-biki, hǫ-ụr gǫs-de, Yẹso rwụụnụrụ, wụ ẹsụrụ, wụ
'yonsụrụ ụs-cǫr. Wụ zẹẹrụ, “Kap bǫ ụn wụ rǫ ụn hǫgẹ ụn **swǫǫt**-ǫ m-hǫ
à, wụ haan be ụn de wụ sụ.‡

---

‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:22 7:22** ụt-Girik: tat nǫ nẹ yẹ n-ga n-ga. § **Bǫr-ụs ta'yoor:22 7:22** Hyen komo: Rewi 12:3; Taka 17:10. * **Bǫr-ụs ta'yoor:23 7:23** Hyen komo: Yoha 5:9. † **Bǫr-ụs ta'yoor:35 7:35** *ya-o-Girik* = ya-o-Yahuda-nẹ á. ‡ **Bǫr-ụs ta'yoor:37 7:37** Hyen komo: Rewi 23:36.

38 Kap wụ shẹrẹ ụn mẹ à, bǫ Ma-tǫ Shir rwǫrẹ à, ‘Be-de ụn wụ ǫ hǫ-mǫ
ụn hǫǫg he m-rwụụn bǫ rǫǫg-o rǫ m-ja à.’§ ”
39 **Kụkt-ǫ Shir** ǫ, wụ rǫ ụn ma-tǫ ụn ǫ, ǫ yan-shẹr ụn hur-de ụn yẹ be-de
ụn wụ he m-gǫks be-de ụn wụ à. Amba ụn ka da-ǫ, a ro ya'astẹ ǫ á, remen
Shir ǫ ụn goshi sẹps Yẹso á.

Hun-nẹ wongụtẹ be-ụt yoor rem Yẹso

40 Bǫ ụn hǫgẹ ụn ka ma-tǫ yẹ ken yẹ be-de ụn mǫǫr-tǫ ụn yẹ zẹẹrụ,
“Nip-ǫ, wụ ka **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** wụ!”
41 Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “**Kiristi** wụ.”
Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “¿Re nẹ **Kiristi** he m-nǫm wụ rwụụntẹ dak-ǫ o-Gariri?
42 ¿Ma-tǫ Shir ụn zee ka ụnze **Kiristi**, ụn baag-o **Dawuda** wụ he m-
rwụụn à? ¿Cir-mǫ ụn bǫ-ǫ o-Bẹtarami a he wụ m-mat ụn bǫ-ǫ ko-Gwǫmo
Dawuda rottẹ ụr-she'et à?”*
43 Hun-nẹ wongụrụ be-ụt yoor rem Yẹso.
44 Yẹ ken yẹ cǫnụrụ wụ m-ship amba, yatt nẹt-wụ ci'ẹ wụ á.

Yan-co be-de ụn Yahuda-nẹ
yẹ shẹr be-ụr Yẹso á

45 A kánẹ yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** mụụnụrụ be-de ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn
kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ nẹ. Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ
zẹẹrụ ka yan-'er yẹ, “¿Remen yan ǫ, nǫ bǫpǫntẹ wụ á?”
46 Yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** shasụrụ. Yẹ zee, “Ai, yatt-wụ takẹ ụn rwǫr
ụt-ma ụntụn ka nẹt-wụ á.”
47 **Parisa**-nẹ shasụrụ, “Ap, ¿har ụn nǫ nẹ, wụ ẹgụssẹ?
48 ¿Nǫ tak ụn nap ụn wan-gaan be-de ụn Mǫrǫg-de Sẹk-yẹ kǫ ko-**Parisa**-
wụ shẹrẹ ụn wụ?
49 Amba tǫ ka mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ tǫ, yẹ nap **karamsa**-ǫ ụn ma-ụt **Mosa**
á. Remen káánẹ ai ryaab-se Shir rǫ yẹ ụn dor!”
50 Nekǫdimu, wụ ha'ẹ be-ụr Yẹso n-ga à, wụ rǫ wan-gaan be-de ụn Mǫrǫg-
de Sẹk-yẹ, wụ zẹẹrụ yẹ,†
51 “Ai, **karamsa**-o na ǫ rǫ m-bǫp ụn nẹt cin ba a ụn hǫgẹ nu-ǫ ụn wụ, a
nep yo wụ rǫ m-nǫm á.”
52 Yẹ shasụrụ Nekǫdimu, “¿Wǫ ma, ko-ya-o-Gariri-wụ? Ceker Ma-tǫ Shir
ụr-bon nẹ. Ay, **wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** rǫ kǫn wụ he m-rwụụn ụn dak-ǫ
o-Gariri á.”

[Tǫ ken takụrda-tǫ m-gẹn mǫ mǫ Ma-tǫ Shir tǫ tǫ a gẹnẹ ụt-Girik à tǫ ụn
n-ga tǫ rǫtt Yoha 7:53—8:11]

53 Kǫ wụ ke ji'ụrụ ụn hur-ǫ ụn wụ.

Bǫr-ụs eer

Ne'a wụ a bǫpẹ m-bụkkụn à

1 Yẹso daarụ ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun**.
2 N-sot n-sot wụ doorụ m-cǫw ụn **Pyo-ǫ Shir**. Kap mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ
haanụrụ be-de ụn wụ. Wụ she'etụrụ, wụ cirụ yẹ m-yoosẹ.

---

§ **Bǫr-ụs ta'yoor:38 7:38** Hyen komo: Izik 47:1; Zẹka 14:8. * **Bǫr-ụs ta'yoor:42 7:42** Hyen komo: 2Sam 7:12; Mika 5:2. † **Bǫr-ụs ta'yoor:50 7:50** Hyen komo: Yoha 3:1-2.

3 Yẹ ken yan-Yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa** ụn **Parisa**-nẹ nẹ yẹ hantụrụ
wụ, wụ ken ne'a-wụ, wụ a bǫpẹ m-bụkkụn ụn wụ ken campǫ-wụ nẹ à. Yẹ
ẹssụrụ ka ne'a-wụ n-tẹtẹ.
4 Yẹ zẹẹrụ Yẹso, "Wa-ụr-Yoos, ka ne'a-wụ, tẹ ụn bǫpǫn wụ m-bụkkụn ụn
wụ ken campǫ-wụ nẹ.
5 Tǫ, be-de ụn **karamsa**-o **Mosa** a zẹẹg tẹ, tẹ ho gǫn ka nẹt-wụ ụs-jor
ụs-jor. Wǫ nẹ ụn ce ru, ¿ya o zẹẹ?"*
6 Yẹ ụn rwǫr kaanẹ, remen yẹ cept wụ remen yẹ kumut o-cǫw yo yẹ
hettẹ wụ m-bǫp à.
Amba Yẹso kaktụrụ, wụ gẹnụrụ m-gẹn ụn jow-yo ụn wụ n-dak.
7 Bǫ yẹ sẹngụtẹ cot-se ụn wụ à, wụ indụnụrụ eso. Wụ zẹẹrụ yẹ, "Bǫn
nẹt-wụ rǫttẹ **ụr-ba'as** be ụn nǫ á, wụ takan ka ne'a-wụ m-jir ụr-ta'ar."
8 Yẹso doorụ m-kakt n-dak. Wụ gẹnụrụ m-gẹn n-dak.
9 Yẹ nẹ, bǫ yẹ hǫgụtẹ ma-ụt Yẹso à, yẹ argụrụ m-arag n-gaan n-gaan.
Shi'in-mǫ ụn sẹk-yẹ ha-mǫ ụn yakar, har yẹ yagụrụ Yẹso ụn ka ne'a-wụ nẹ
eso.
10 Yẹso indụnụrụ eso. Wụ citụrụ ka ne'a-wụ, "Ne'a, ¿ke cǫ yẹ rǫ? ¿Yatt-
wụ piishẹ wǫ ma-tǫ m-mar á?"
11 Wụ shasụrụ, "Gǫs-wụ, kǫ wan-gaan."
Yẹso zẹẹrụ wụ, "Mẹ ụn ce re, man piishẹ wǫ ma-tǫ m-mar á. Nekẹ nekẹ-
m ru. Amba taase o do nǫm **ụr-ba'as** á."

Yẹso cecas-mǫ ụn hǫno o-dak

12 Yẹso doorụ yẹ m-zẹẹ, "Mẹ wụ rǫ cecas-mǫ ụn hǫno o-dak. Bǫn nẹt-wụ
rǫ mẹ m-dǫrẹ à, wụa do m-hewẹ ụr-hew n-mẹ o-comb á, amba wụa kum
cecas-mǫ ụn hǫǫg."†
13 Bǫ Yẹso rụrụtụ yẹ káánẹ à, **Parisa**-nẹ zẹẹrụ wụ, "Hi ụn du dẹ wǫ
m-sụ'ẹ. Swǫ-ụs ru nẹ se o-nip se á."‡
14 Yẹso shasụrụ yẹ, "Ai, kǫ ụm sụ'ẹ hi ụn de, swǫ-ụs re se o-nip sẹ ụm
nepstẹ be-de ụm rwụụnẹ à ụn be-de ụm he'ẹ nẹ à. Amba nǫ, nǫ nap be-de
ụm rwụụnẹ á, kǫ be-de ụm he'ẹ á.
15 Piish ụn ma-ụt nǫ, tǫ ma-hun tǫ. Mẹ nẹ, mẹ ụn piishẹ kǫ wan-gaan
ụt-ma á.
16 Amba kǫ man piishẹ nẹt ụt-ma, piish ụn ma-ụt re tǫ ụr-bon tǫ. Yanze
mẹ wụ rǫ m-nǫm ụn hǫn-de á. Tẹ yẹ, tẹ Tato re wụ tǫmnẹ mẹ à.
17 Be-de ụn **karamsa**-o nǫ gensẹ tǫ rǫ ụnze swǫ-se ụn nẹn yoor nip-ǫ.§
18 Mẹ wụ rǫ ụn sụ'ẹ ụn hi ụn de. Tato re komo nẹ wụ tǫmnẹ mẹ à, wụ
rǫ mẹ m-sụ'ẹ."
19 Yẹ zẹẹrụ, "¿Ke nẹ ǫ tato ru rǫ?"
Yẹso shasụrụ, "Kǫ mẹ kǫ Tato re, yatt-wụ nǫ napẹ á. Nǫ ro nepsẹ mẹ,
nǫ roa nep Tato re komo."
20 Yẹso ụn rwǫr ka ma-tǫ da-ǫ wụ ro ụr-yoos ụn **Pyo-ǫ Shir** yow yow
ụn be-de hun-nẹ rottẹ m-'ya m-yar remen **Pyo-ǫ Shir** à. Kap ụn káánẹ nẹ,
yatt-wụ hoksẹ wụ m-bǫp á, remen da-ǫ ụn wụ ǫ ụn goshi wǫ á.

Yẹso zẹẹg, "Be-de ụm he'ẹ à,
nǫa hoks m-ha kánẹ á"

---

* **Bǫr-ụs eer:5 8:5** Hyen komo: Rewi 20:10; Kara 22:22-24. † **Bǫr-ụs eer:12 8:12** Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 9:5. ‡ **Bǫr-ụs eer:13 8:13** Hyen komo: Yoha 5:31. § **Bǫr-ụs eer:17 8:17** Hyen komo: Kara 19:15.

21 Yẹso doorụ yẹ m-zẹẹ, “Mẹn nekẹ ụr-hew, amba nǫa hoob mẹ nǫ taagẹ
ụn hyan-o re. Amba nǫa mer ụn **ba'as**-ụt nǫ nẹ. Be-de ụm he'ẹ nẹ à, nǫa
hoks m-ha á.”
22 Remen ka ma-tǫ wụ rwǫrẹ káánẹ à, sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ zẹẹrụ,
“¿Wụa hǫ ǫ hi ụn de ụn wụ? ¿Ǫ wụ zettẹ ‘Be-de ụm he'ẹ à, yatt-wụ de
hoks m-ha á’?”
23 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Nǫ, ụn dak-ǫ nǫ rǫ'ẹ. Mẹ nẹ, n-Tǫn ǫ ụm rwụụnẹ. Nǫ
yan-hǫno-o-dak yẹ, mẹ nẹ wan-hǫno-o-dak wụ á.
24 Ǫ hantẹ ụm zet nǫa mermẹ ụn **ba'as**-ụt nǫ nẹ. Ụn ba dẹ nǫ shẹrẹg
hur-ụr nǫ ụnze mẹ wụ rǫ, wụ ụm rǫ à, nǫa mermẹ ụn **ba'as**-ụt nǫ nẹ.”
25 Yẹ zẹẹrụ wụ, “¿Wǫ rǫ wan?”
Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Bǫ ụm rụrụ nǫ à, hond hond ǫ bǫ ụm rụrụ nǫ à.
26 Rem-ụs rǫ kǫn ụt-mǫǫr nẹ, se ụm he m-rwǫr rem nǫ komo se depẹ ụm
piishi nǫ ụt-ma à. Amba man nǫm á. Remen wụ tǫmnẹ mẹ à, wa-o-nip-wụ.
Rii-yo ụm hǫgnẹ be-de ụn wụ à, yo mẹ ụn rụrẹ ụn hǫno o-dak.”
27 Yẹ nap ụnze ma-ụt Tato ụn wụ, tǫ wụ ro yẹ m-rụrẹ á.
28 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Da-de nǫ jakse **Wà-wụ ụn nẹt**, ka da-de nẹ, nǫa nep
mẹ rǫ wụ ụm zẹẹ ụm rǫ à. Komo nǫa nep mẹn nǫm ụn rii ụn hǫn-de à,
amba mẹ m-rwǫr ụn yo Tato re yoosụ mẹ à.
29 Tato re wụ tǫmnẹ mẹ nẹ à, wụ rǫ mǫssẹ ụn mẹ nẹ. Wụ yagẹ mẹ ụn
hǫn-de á, remen kǫ de ke da-de mẹ ụn nǫm ụn rii-yo wụ cǫnẹ à.”
30 Da-de Yẹso rwǫrẹ ka ma-tǫ à, hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ yẹ shẹrụrụ hur-de
ụn yẹ be-de ụn wụ.

Bǫ a he pǫssẹ m-gụw à

31 Yẹso zẹẹrụ **Yahuda**-nẹ yẹ shẹrẹ be-de ụn wụ à, “Ụregẹ nǫ sẹngụtẹ bǫp
ụn ma-ụt re, o-nip, nǫa she'et yan-nekẹ-m re.
32 Nǫa nep o-nip, komo ụn ka nip-ǫ nǫ he m-possẹ.”
33 Yẹ shasụrụ wụ, “Ai, baag-o **Ibrahi** ǫ tẹ rǫ. Tẹ tak nǫmẹ ụn nẹt m-gụw
á. ¿Re ǫ ụn ya o zettẹ tẹ, ‘Nǫa pǫssẹ m-gụw’?”*
34 Yẹso shasụrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, bǫ ụn nẹt-wụ rǫ ụn nǫm **ụr-**
ba'as à, ko-gụw-wụ **ụr-ba'as** wụ.
35 Ko-gụw ba wan-gaan wụ rǫ be-de ụn ya-o-hur á, amba wà-wụ hur,
ko-ya-o-hur-wụ kǫyanda.
36 **Wà-wụ Shir**, ụ ruutụ nǫ, nǫ pǫssụtẹ ǫ ka.
37 Ụm nepstẹ nǫ dẹ baag-o **Ibrahi** ǫ, amba nǫ ụn hoob-ǫ nǫ hoot mẹ
remen ma-ụt re, tǫ cǫw nǫ á.
38 Mẹ nẹ m-rwǫr ụn rii-yo ụm hyandẹ be-ụr Tato re à. Nǫ nẹ ụn cin nǫ,
nǫ ụn nom ụn rii-yo nǫ hǫgẹ be-ụr tato nǫ à.”
39 Yẹ shasụrụ wụ, “Ai, **Ibrahi** wụ rǫ tato tẹ.”
Yẹso shasụrụ yẹ, “Nǫ rottẹ yakar **Ibrahi**, nǫ roa nom rem-se **Ibrahi**
nǫmẹ à.
40 Ụn hek-ǫ ụn káánẹ, nǫ wargụrụ hoob-ǫ nǫ hoot mẹ remen ụm rụrụtụ
nǫ o-nip, ǫ ụm hǫgnẹ be-de Shir à. Ba kaanẹ **Ibrahi** nǫmẹ rem-se ụn wụ
á.
41 Nǫ, nǫ ụn nǫm ụn sẹngẹ-mǫ tato nǫ rǫ m-nǫm à.”
Yẹ shasụrụ wụ, “Tẹ mat-yẹ ụt-ran yẹ á. Tato-o tẹ gaan-ǫ, Shir.”

Yakar-yẹ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt

---

* **Bǫr-ụs eer:33 8:33** Hyen komo: Mati 3:9; Ruka 3:8.

42 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ụ rottẹ Shir tato nǫ wụ, nǫ roa was ụn mẹ nẹ remen
be-de o-Tato ǫ ụm rwụụnẹ. Mẹ ka nẹ, mẹn haan remen hi ụn de á. Wụ
wụ tǫmnẹ mẹ.
43 ¿Remen yan ǫ nǫ neptẹ yo mẹ m-rwǫr á? Nǫ nap á, remen nǫ cǫn nǫ
dek ma-ụt re á.
44 Nǫ, tato nǫ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ. Cǫn-m nǫ nẹ komo nǫ
nom rii-yo tato nǫ cǫnẹ à. Wụ, cin ụr-takan wan-hǫ de ụn nẹt-wụ. Wụ rǫ
m-ẹs ụn o-nip á, remen hǫ-mǫ ụn wụ rǫ kǫn be-de ụn ǫ shir á. Bǫ-tǫ wụ
rǫttẹ m-'wǫns, remen wụ wa-ụt-bǫ-wụ, tato-ǫ ụn ya-ụt-bǫ.
45 Remen mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, ǫ hantẹ, nǫ gǫkstẹ á.
46 Ụn be ụn nǫ ¿wan wụ nẹ he mẹ m-rụrẹ **ba'as** ụn de? Bǫ nǫ nepsẹ
nip-ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ à, ¿remen yan ǫ nẹ, nǫ shẹrtẹ ụn mẹ á?
47 Wụ rwụụnẹ be-de Shir à wụ rǫ m-raks ụn Ma-tǫ Shir. Rii-yo hantẹ
nǫttẹ ụn raks ụt-tǫ ụn Ma-tǫ Shir nẹ á, remen nǫ yẹ Shir yẹ á.”

Rii-yo a met Ibrahi Yẹso ro kon

48 Yẹ ken sẹk-yẹ yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ yẹ shasụrụ wụ, “Ashi, nip-ǫ ka
tẹ zẹẹ wǫ ko-**Samariya**,† komo nẹ **ya-ụt-kǫt** daag wǫ ụr-hi.”
49 Yẹso shasụrụ yẹ, “Ya-ụt-kǫt yẹ da mẹ ụr-hi á. Tato re wụ mẹ m-sẹps.
Nǫ nẹ, nǫ yagụ mẹ m-sẹps.
50 Mẹ wụ rǫ ụn sẹpsẹ ụn hi ụn de á. Wụ he mẹ m-sẹps à wụ rǫ kǫn. Wụ
rǫ tomso nẹ wan-piish ụt-ma.
51 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, kǫwan wụ rǫ m-nǫm o-dǫrǫttẹ ụn ma-ụt re nẹ,
wụa mer á har da-ǫ ba m-ta.”
52 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ zẹẹrụ, “Ǫ'ǫ, tẹ nak m-mǫka ụnze **ya-ụt-
kǫt** daag wǫ ụr-hi. Ai, **Ibrahi** ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** nẹ merestẹ.
Wǫ nẹ komo, o zee bǫ ụn wụ nǫmẹ o-dǫrǫttẹ ụn ma-ụt ru nẹ à, wụa mer
á har da-ǫ ba m-ta.
53 ¿Wǫ ụn jiish tato na **Ibrahi** ǫ? Wụ ụn **yan-Rwǫr ụn ma-tǫ Shir** nẹ,
yẹ marag, yagụntẹ wǫ. ¿Wan wụ nẹ o mussẹ hi ụn du?”
54 Yẹso shasụrụ yẹ, “Mẹ cǫn sẹps ụn hi ụn de á. Sẹps-mǫ ụn hi ụn de, a
gu kǫyan á. Tato re, wụ rǫ wan-sẹps-m re, wụ nǫ m-zẹẹ ụnze Shir nǫ à.
55 Nǫ nap wụ á. Mẹ nẹ, ụm nepsẹ wụ. Mẹ ro zẹẹgẹ ụnze mẹ nap wụ á,
ụm roa warag wa-ụt-bǫ ụntụn nǫ. Amba ụm nepstẹ wụ. Mẹ nẹ tomso ụn
nǫm o-dǫrǫttẹ ụn ma-tǫ ụn wụ nẹ.
56 Ko-ya-n-ga nǫ **Ibrahi** wụ nǫmǫg o-zak dẹẹn da-ǫ Shir rụrẹ wụ rii-yo
ụm he m-nǫm à da-ǫ mẹ haanẹ. Nǫmǫg sa o zee wụ hyanag yo nẹ komo,
wụ nǫmụrụ o-zak.”
57 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ shasụrụ wụ, “Har m-mǫka, wǫ ụn goshi
wǫǫ ụs-hak kwǫǫz-ụt yoor ụs-ǫp [50] á, ¿wǫa zee o hyanag **Ibrahi**?”
58 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, cin ba a ụn makt **Ibrahi**, ‘Ụm rǫ
kǫn.’‡ ”
59 Bǫ Yẹso zettẹ káánẹ à, yẹ ruurụ, yẹ mǫtrụntẹ ụt-ta'ar, yẹ jirit wụ. Yẹso
wukụrụ, wụ arguụrụ m-ru ụn **Pyo-ǫ Shir**.

---

† **Bǫr-ụs eer:48 8:48** Yahuda-nẹ yẹ rǫ n-mẹ ụn Judiya à, yẹ cǫn ya-o-Samariya á. Yẹ m-hyan ụnze ya-o-Samariya pẹnẹg mẹn-ụt jaas-tǫ, yẹ hun-nẹ 'yarẹ à, yẹ nap bǫ a m-gụw mǫ Shir á. Kap tǫ ka rẹẹb-tǫ. ‡ **Bǫr-ụs eer:58 8:58** Hyen komo: Rwụụ 3:14.

Bǫr-ụs jerǫ

Yẹso upstẹ yish-yẹ ụn nẹt
wụ a matẹ ko-pǫ à

1 Yẹso ro m-arag, wụ hyanụrụ nẹt-wụ a matẹ ko-pǫ à.
2 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ citụrụ wụ, “Wa-ụs-Nap, ¿wan wụ nẹ nǫmẹ **ụr-ba'as** a met ka nẹt-wụ ko-pǫ? ¿Wụ wụ ǫ? ¿Kǫ yan-mat-ǫ ụn wụ?”
3 Yẹso shasụrụ, “Remen ka nẹt-wụ, kǫ tato ụn wụ yẹ nǫm **ụr-ba'as** á, sẹ dẹ remen a kututẹ́ hun-nẹ nom-mǫ Shir be-de ụn wụ.
4 Sẹ ụm nǫmǫg yo Tato re tǫmnẹ mẹ m-nǫm à, cin ụr-hǫ nẹ. Tẹt-m rǫǫn, da-ǫ nẹt a hoks nǫm ụn rii á.
5 Bǫ ụm rǫ ụn hǫno o-dak à, mẹ wụ rǫ cecas-mǫ ụn hǫno o-dak.”*
6 Bǫ wụ rụrtẹ káánẹ à, wụ copsụrụ m-ta n-dak. Wụ wụrgụrụ m-hu, wụ sukụrụ mǫ ko-pǫ ụn yish.
7 Wụ zẹẹrụ wụ, “Nekẹ, o sapt ụn kaw-ǫ o-Sirom.” (Ka jin-de, de rǫ a ụn “tomontẹ.”) Kǫm-de ka, wụ nekụrụ, wụ saptụrụ, wụ mụụnụrụ, wụ rǫ ụn hyan-ǫ ụn wụ cas cas.
8 Yan-bǫr-se ụn wụ, ụn yẹ napẹ wụ nẹ n-ga, wụ zẹẹ ụs-kǫn à, yẹ zẹẹrụ, “¿Ka nẹt-wụ wụ ka ro'ẹ m-she'et ụn cǫw, wụ ro ụs-kǫn á?”
9 Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “Wụ wụ.”
Yẹ ken yẹ zee, “Ay, sẹ dẹ wụ sha'ag wụ.”
Wụ nẹ, wụ sẹngụrụ m-zẹẹ, “Mẹ wụ.”
10 Yẹ zẹẹrụ, “¿Re ǫ nǫmẹ yish ru upsụtẹ?”
11 Wụ shasụrụ, “Ka nẹt-wụ, wụ a m-zẹẹ Yẹso à, wụ wụ wụrgẹ hu-mǫ n-dak, wụ sukụrụ mẹ ụn yish. Wụ zee ụm nekẹ rẹẹnǫ kaw-ǫ o-Sirom ụm sapt. Ụm nekụrụ, ụm saptụrụ, ụm kumụrụ o-hyan.”
12 Yẹ zẹẹrụ wụ, “¿Ke nẹ ǫ wụ rǫ?”
Wụ zẹẹrụ yẹ, “Mẹ nap á.”

Parisa-nẹ cekertẹ ma-tǫ ụn
nẹt-wụ a upsẹ yish à

13 Yẹ heetụrụ **Parisa**-nẹ nẹt-wụ a upsẹ yish à.
14 Ụn **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** de komo Yẹso wụrgẹ m-hu, wụ upsụtẹ wụ yish.
15 **Parisa**-nẹ citụrụ wụ bǫ a nǫmẹ wụ kumut o-hyan à. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Hu-mǫ n-dak mǫ wụ wụrgẹ à, mǫ mǫ wụ sukẹ mẹ ụn yish. Ụm saptụrụ, ụm hyanụrụ cas.”
16 Remen káánẹ, yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ zẹẹrụ, “Ka nẹt-wụ, be-de Shir ǫ wụ rǫ á, remen wụ ku hǫ-de Shir zettẹ a wụwẹ ụn de á.”
Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “¿Re nẹ ǫ ko-wa-**ụr-ba'as** he nap ụn nǫm ụn rem-se ụt-hyat káánẹ?”
Ma-ụt sụnụtụ yẹ ǫ ka.
17 Yẹ ja'asụrụ m-cit ụn ko-pǫ, “Wǫ nẹ, ¿ya o hyanẹ mǫssẹ ụn wụ nẹ wǫ wụ a upsẹ yish à?”
Wụ zẹẹrụ, “Wan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir wụ.”
18 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ shẹr hur-de ụn yẹ ụnze ko-pǫ-wụ ro'ẹ n-ga á, komo nẹ wụ kumụrụ o-hyan m-mǫka á, har yẹ agbụrụ tat-nẹ yẹ ụn wụ.
19 Yẹ citụrụ yẹ matẹ wụ à, “¿Wụ ka wà nǫ wụ, wụ a zee ụnze a ụn mat wụ ko-pǫ? ¿Tǫ, re ǫ ka ụn ya wụ hyentẹ m-mǫka?”

---

* **Bǫr-ụs jerǫ:5 9:5** Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 8:12.

20 Tat-nẹ yẹ ụn wụ shasụrụ, “Tẹ nak wụ ka wà tẹ wụ komo ko-pǫ-wụ a matẹ wụ.
21 Amba bǫ a nǫmẹ wụ kumut o-hyan à, tẹ nap á. Tẹ nap ma wụ upsẹ yish-yẹ ụn wụ á. Cit nǫ wụ. Ai, wụ bǫ'ǫssụtẹ m-rwǫr ụn hi ụn de ụn wụ.”
22 Tat-nẹ ụn wụ ụn rwǫr kaanẹ remen gyẹr-ǫ ụn Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ. Remen n-ga nẹ, Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ yẹ geksẹ ụnze kap bǫn nẹt-wụ zẹẹ, “Yẹso rǫ **Kiristi** wụ Shir tǫmnẹ à,” a ruut wụ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**, wụa do m-mụụn á.
23 Ǫ hantẹ tato ụn wụ nẹ zet, “Wụ bǫ'ǫssụtẹ. Cit nǫ wụ.”
24 Sẹk-yẹ ụn **Parisa**-nẹ ja'asụrụ agbẹ ụn ka nẹt-wụ wụ ro ụt-pǫ n-ga à. Yẹ zẹẹrụ wụ, “'Ya Shir m-sẹps, o rụr o-nip.† Tẹ dẹ tẹ nepstẹ ka nẹt-wụ **ko-ya-ụr-ba'as**-wụ.”
25 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Kǫ **ko-ya-ụr-ba'as**-wụ, mẹ dẹ mẹ nap á. Rii gaan-yo ụm napẹ à, n-ga mẹ ko-pǫ-wụ, m-mǫka komo mẹ m-hyan.”
26 Yẹ zẹẹrụ wụ, “¿Ya wụ nǫmụ wǫ nẹ? ¿Re ǫ wụ nǫmẹ wụ upsụtụ wǫ yish?”
27 Ko-pǫ shasụrụ yẹ, “Ụm rụssụtẹ nǫ. Nǫ hǫgẹ á. ¿Remen yan ǫ nǫ cụntẹ m-hǫgẹ tomso? ¿Kǫ nǫ ụn cen nǫ, nǫ ụn cǫn ǫ nǫ warag yan-nekẹ-mǫ ụn wụ?”
28 Yẹ hẹ'ẹnụrụ wụ ụt-rẹẹb. Yẹ rǫ wụ m-zẹẹ, “Wǫ wụ dẹ rǫ wan-dor-ǫ ụn ka nẹt-wụ, tẹ yan-dor **Mosa** yẹ.
29 Tẹ nepsẹ Shir nǫmǫg ụt-ma ụn **Mosa** nẹ, amba wụ ka, tẹ nap be-de wụ rwụụnẹ á.”
30 Ka nẹt-wụ shasụrụ yẹ, “Caanẹ hyat-tǫ ka! Nǫ nap be-de wụ rwụụnẹ á, amba nẹ wụ upsụssụtẹ mẹ yish!
31 A nepstẹ, Shir rǫ ụn regẹ ụn ya-ụt-**ba'as** ụt-tǫ á. Amba kap wụ hǫgẹ gyẹr-ǫ Shir à, wụ rǫ ụn nǫm ụn rii-yo Shir zẹẹ à, Shir rǫ wụ m-hǫgẹ.
32 Cin da-ǫ Shir taknẹ nǫm ụn hǫno o-dak à, a tak m-hǫgẹ nẹt-wụ upsẹ yish-yẹ ụn nẹt-wụ a matẹ ko-pǫ á.
33 A rottẹ ụnze ka nẹt-wụ, be-de Shir ǫ wụ rwụụnẹ á, yatt-yo wụ roa hoks m-nǫm á.”
34 Yẹ shasụrụ wụ, “Wǫ wụ a matẹ n-mẹ ụn comb-ǫ ụt-**ba'as** à, ¿yan yo nẹ o he na m-rụrẹ?” Yẹ yanụrụ wụ be-de ụn yẹ.

Pǫ-tǫ ụn yish-yẹ o-kụkt

35 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ ụnze yẹ yanag ka wụ a upsẹ yish à, wụ hyanụrụ wụ. Wụ zẹẹrụ, “¿O shẹrẹg hur ụn du ụn **Wà-wụ ụn nẹt** kǫ?”
36 Wụ shasụrụ wụ, “Gǫs-wụ, rụrụ mẹ wụ, wụ rǫ à, ụm shẹrẹt hur ụn de be-de ụn wụ.”
37 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ai, o hyanag wụ. Wụ wụ rǫ ụt-ma ụn wǫ nẹ.”
38 Wụ zẹẹrụ, “Wan-Kǫyan, ụm shẹrẹg hur ụn de be-de ụn du.” Wụ kwụktụrụ ụn co-ǫ ụn wụ.
39 Yẹso zẹẹrụ, “Mẹ ụn cǫwǫn ụn hǫno o-dak, remen ụm piishtẹ́ hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak ụt-ma. Ụm haantẹ remen yẹ rǫ m-hyan á, yẹ hyenet, komo yẹ rǫ m-hyanụ nẹ à, yẹ waragtẹ́ pǫ-nẹ.”
40 Yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ ro mǫssẹ ụn wụ nẹ. Bǫ yẹ hǫgụtẹ káánẹ à, yẹ zẹẹrụ, “¿Wata pǫ-nẹ yẹ tẹ rǫ'ẹ?”
41 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ai, ụ rottẹ ụnze pǫ-nẹ yẹ nǫ rǫ, **ba'as**-ụt nǫ roa ma'as be-ụr nǫ á. Amba bǫ nǫ zẹẹ nǫ m-hyan à tǫ, **ba'as**-ụt nǫ rǫ kanẹ timb.”

---

† **Bǫr-ụs jerǫ:24 9:24** *'Ya Shir m-sẹps* = Rụrụ o-nip! Hyen: Josu 7:19.

Bǫr-ụs ǫp

Sha-mǫ ụt-ma mǫ ụn
wa-ụr-gụt ụn kur-ǫ ụn ca-nẹ

1 “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, nẹt-wụ cụwẹ sǫ ụn ish-ǫ ụn kukẹ-ǫ ụn ca á, wụ
daanụrụ raag-ǫ ụr-hek, ka nẹt-wụ ko-hyow-wụ, ko-wa-ụr-kwụp.
2 Nẹt-wụ cǫwnẹ nẹ sǫ ụn ish à, wan-gụt-de ụn ca wụ.
3 Wan-'er-de ụn ish wụ rǫ wụ m-tiksẹ. Yẹgẹ-ca komo nẹ yẹ rǫ ụn raag
ụt-tǫ ụn cǫr-ǫ ụn wụ. Wụ rǫ ụn aag ụn jin-tǫ ụn ca-yẹ ụn wụ, wụ ruut yẹ
n-dǫ.
4 Wụ ruusẹ kap yẹ ma ụn wụ n-dǫ, wụ gaarụ co-ǫ ụn yẹ. Komo ca rǫ ụn
dǫnd ụn jim-de ụn wụ remen yẹ nepstẹ cǫr-ǫ ụn wụ.
5 Yẹa dǫrẹ wụ rǫ ko-hamat á. Sẹ songon-mǫ ụn wụ yẹ hettẹ, remen, yẹ
nap cǫr-ǫ ụn wụ á.”
6 Yẹso nomụtẹ yẹ sha-mǫ ụt-ma, amba yẹ nap ka ma-tǫ á.

Yẹso wụ rǫ wa-ụr-gụt-wụ o-nip

7 Remen káánẹ Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip mẹ wụ rǫ ish-ǫ ụn
kur-ǫ ụn ca.
8 Kap wụ ba'ẹ mẹ m-wǫǫn be-de ụn ca à, ko-hyow-wụ, wan-kwụp-de ụn
hun-nẹ. Amba, ca rǫ m-was ụn wụ nẹ á.
9 Mẹ wụ rǫ ish. Kǫwan nẹt-wụ cǫwnẹ be ụn de, man gu wụ. Wụa she'et
sasa, wụ kum ụt-rẹ.
10 Ko-hyow rǫ m-haan temb rem ụr-hyow, ụr-hǫ nẹ m-naas nẹ. Mẹ ụn
haan, remen hun-nẹ kumut hǫǫg-m shiishẹ.
11 “Mẹ wụ rǫ wa-ụr-gụt-wụ o-nip. Wa-ụr-gụt-wụ o-nip komo wụ rǫ ụn
ya'as ụn hǫǫg-ǫ ụn wụ remen ca-yẹ ụn wụ.
12 Wa-ụr-gụwụs wan-gụt-de ụr-bon wụ á. Ca tomso, yẹ ma ụn wụ yẹ á.
Da-ǫ wụ hyenẹ o-dur, wụ ho'osụrụ ca. Wụ argụrụ m-sǫm, wụ guut hǫǫg-ǫ
ụn wụ. Dur-o shipụrụ yẹ ken be-de ụn yẹ. Yẹ kusẹ à, yẹ cakkụrụ ụn hǫn
ụn hǫn.
13 Wụ wa-ụr-gụwụs, wụ rǫ m-was ụn ca nẹ á.
14 “Mẹ wụ rǫ wa-ụr-gụt-wụ ụr-bon. Ụm nak yẹ ma re. Yẹ ma re komo
nẹ, yẹ nepsẹ mẹ.
15 Bǫ Tato-o napẹ mẹ à, ka bǫ-se nẹ ǫ ụm napẹ wụ. Mẹn ya'as ụn hǫǫg
re remen ca re.*
16 Mẹ ụn yẹ ken ca-yẹ nẹ yẹ rǫ ụn ǫ ka kur-ǫ á. Sẹ ụm hantụtẹ yẹ. Yẹa
hǫgẹ cǫr re. Ka da-de, yẹa she'et kur-o gaan, wa-ụr-gụt wan-gaan.
17 Remen káánẹ ǫ, Tato re wastẹ ụn mẹ nẹ remen mar-mǫ ụm he'ẹ,
remen ụm inetẹ́ komo à.
18 Yatt-wụ he rumus ụn hǫǫg re á, amba ụn cǫn-m re ǫ ụm hettẹ mǫ
m-ya'as. Mẹ o-cǫw nẹ, ụm ya'astẹ mǫ. Mẹ o-cǫw nẹ komo yo ụm hettẹ mǫ
m-dẹkẹn à. Tato re zẹẹ ụm nom káánẹ.”
19 Komo ma-ụt sụnụrụ be-de ụn sẹk-yẹ ụn **Yahuda**-nẹ remen ma-ụt Yẹso.
20 Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ be-de ụn yẹ zẹẹrụ, “Ai, wụ rǫ ụn **ya-ụt-kǫt** nẹ.
Ko-wa-o-zụngǫ wụ. ¿Remen yan ǫ nǫttẹ wụ m-ke'ẹ ụt-tǫ?”
21 Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “Ka ma-tǫ hwaa, ma-tǫ ụn **ya-ụt-kǫt** tǫ á. ¿Ya-ụt-kǫt
rǫ ụr-bẹẹb nẹ, yẹ upstẹ yish-yẹ ụn ko-pǫ?”

Sẹk-yẹ be-de Yahuda-nẹ yagụtẹ Yẹso

---

* **Bǫr-ụs ǫp:15 10:15** Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22.

22 Da-ǫ o-hụw ǫ, **Yahuda**-nẹ rǫ ụn **Biki-ǫ m-Baks ụn da-ǫ a dottẹ tiks ụn Pyo-ǫ Shir** o-Urusharima à.
23 Yẹso ro m-arag ụn sak-o **Suremanu** ụn **Pyo-ǫ Shir**.
24 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ rigụmsụrụ wụ. Yẹ zẹẹrụ wụ, "¿Har de ke hǫ-de ǫ tẹ he yagẹ o ryegen? Ụregẹ wǫ wụ **Kiristi**, o rụrụ tẹ o-nip cas."
25 Yẹso shasụrụ yẹ, "Ụm rụssụtụ nǫ, amba nǫ shẹr á. Rem-se ụt-hyat se mẹ m-nǫm à, mẹ m-nǫm ụn bẹẹb-ụr Tato re. Se rǫ mẹ m-sụ'ẹ.
26 Amba nǫ, nǫ dẹk ma-ụt re á, remen nǫ n-mẹ ụn ca re á.
27 Ca re yẹ rǫ ụn raks ụn cǫr re. Ụm nepstẹ yẹ. Yẹ rǫ mẹ tomso nẹ m-dǫrẹ.
28 Mẹ yẹ m-'ya ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta. Yẹa sabrẹ á, har da-ǫ ba m-ta. Wan-rumus-mǫ ụn yẹ rǫ kǫn ụn kom-ụt re á.
29 Tato re wụ ya'asẹ mẹ ka ca-yẹ à, wụ jiishtẹ kǫwan kap ụt-gǫs. Yatt-wụ he hoks m-rumus ụn yẹ ụn kom-ụt Tato re á.
30 Ụn mẹ ụn Tato re, gaan tẹ rǫ."
31 Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ doorụ mǫt ụt-ta'ar, yẹ jirit wụ.
32 Yẹso zẹẹrụ, "Ụm kututẹ nǫ rem-se ụr-bon dẹẹn se ụn Tato re. ¿Be-de ụn se ke rem-se, se nẹ nǫ hettẹ mẹ m-jir?"
33 Yẹ zẹẹrụ, "Yanze remen rem-ụs ru se ụr-bon se tẹ hettẹ wǫ m-jir á, sẹ dẹ remen o yo'ogtẹ Shir. Wǫ ka nẹ nẹt-wụ, amba wǫ m-mus ụn hi ụn du Shir."†
34 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Gensẹ tǫ rǫ n-mẹ ụn **karamsa**-o nǫ. A zee Shir nǫmǫg ụt-ma ụn yẹ ken sẹk-yẹ yẹ ụn hun-nẹ yẹ nẹ, wụ aagụrụ yẹ 'yẹgẹ-shir.'‡
35 Tǫ, a nepstẹ Ma-tǫ Shir tǫ rǫ o-nip ba m-ta. Komo Shir ak ka hun-nẹ yẹ 'yẹgẹ-shir,' ka hun-nẹ yẹ wụ ya'asẹ Ma-tǫ ụn wụ à.
36 Mẹ wụ Shir daagẹ à, wụ tǫmǫn ụn hǫno o-dak à, ¿Ya nǫ hettẹ m-zẹẹ ụm yo'ogtẹ Shir remen ụm ak hi ụn de '**Wà-wụ Shir**'?
37 Ụregẹ mẹ m-nǫm bǫ Tato re rǫ m-nǫm á, tǫ, nǫ jar nǫ shẹr hur-ụt nǫ ụn mẹ á.
38 Amba ụregẹ nẹ nǫ hyanag mẹ m-nǫm bǫ Tato re rǫ m-nǫm à, ¿remen yan ǫ nǫ shẹrtẹ hur-ụt nǫ ụn mẹ nẹ á? Kǫ gǫn sẹngẹ-mǫ mẹ m-nǫm à, mǫ bǫ'ǫssụtẹ nǫ nept m-sǫk nẹ, ụnze Tato re rǫ be ụn de, mẹ komo nẹ be-de o-Tato."
39 Yẹ ja'asụrụ m-sẹngẹ, yẹ shipt wụ. Wụ possụrụ ụn kom-tǫ ụn yẹ. Yẹ hoks wụ m-bǫp á.
40 Ka da-de nẹ, wụ doorụ m-warag ụn pesto-de ụn Rǫǫg-ǫ o-Joda be-de **Yohana** taknẹ yo'os ụn hun-nẹ n-mẹ m-hǫ à. Wụ she'etụrụ kanẹ.§
41 Hun-nẹ haanụrụ be-de ụn wụ ụt-mǫǫr nẹ. Yẹ dẹkụrụ m-zẹẹ, "Nip-ǫ, **Yohana**, wụ nǫm se ken rem-se ụt-hyat se har wụ kututụ na Shir yẹ tǫmnẹ wụ á, amba ma-tǫ wụ ro m-rwǫr mǫssẹ ụn ka nẹt-wụ nẹ à, nip-ǫ."
42 Kánẹ ǫ hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ shẹrẹ hur-de ụn yẹ be-de ụn wụ.

Bǫr-ụs ǫp o-gaan

Yẹso 'yonstẹ Razarus

1 Wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Razarus rụkt gǫm. Wụ she'ettẹ ụn bǫ-ǫ o-Betanya, mǫssẹ ụn **Meri** nẹ ụn hen ụn wụ Marta.*

† **Bǫr-ụs ǫp:33 10:33** Hyen komo: Rewi 24:16.
‡ **Bǫr-ụs ǫp:34 10:34** Hyen komo: Bǫng 82:6.
§ **Bǫr-ụs ǫp:40 10:40** Hyen komo: Yoha 1:28.
* **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:1 11:1** Hyen komo: Ruka 10:38-39.

2 Ka **Meri**-wụ, wụ wụ hokmẹ Gǫs-wụ m-nǫw mǫ m-shi'igin ụs-na. Wụ sokmụrụ mǫ ụn hi-se ụn hi-de ụn wụ. Tǫ, de ken hǫ-de Razarus rụtụrụ gǫm.†
3 Ka ne'a-nẹ yẹ, sẹk-yẹ nẹ ụn wụ nẹ tǫmụrụ be-ụr Yẹso, yẹ zẹẹrụ, "Gǫs-wụ, ka nẹt-wụ, wụ o rǫ m-was ụn wụ nẹ à, wụ hǫgẹ m-rẹrẹm á."
4 Bǫ Yẹso hǫgụtẹ káánẹ à, wụ zẹẹrụ, "Ka gǫm-ǫ, gǫm-ǫ m-mar ǫ á, remen a sẹkẹmsụtẹ́ Shir ǫ, a sẹkẹmsẹ tomso nẹ **Wà-wụ Shir**."
5 Yẹso ro ụn was ụn Marta nẹ ụn **Meri** nẹ, Razarus wụ.
6 Tǫ, bǫ wụ hǫgụtẹ Razarus ụ hǫgẹ m-rẹrẹm á, wụ rewụrụ hǫ-ụt yoor.
7 Ka da-de, wụ zẹẹrụ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "A warag nǫ dak-ǫ o-Judiya."
8 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ zẹẹrụ, "Wa-ụs-Nap, ụn ka hǫ-tǫ sẹk-yẹ‡ rǫ ụn hoob-ǫ yẹ jirit wǫ, ¿o doorụ m-warag rẹẹnǫ komo?"
9 Yẹso shasụrụ, "¿Rwụụn-mǫ ụr-hǫ ụn 'hẹbẹ-mǫ ụn de nẹ taase ụr-hǫ ǫ ka ka? Bǫn wụ rǫ ụr-hew m-hǫw à wụ rǫ m-ma'as ụt-pụksẹ á, remen wụ rǫ m-hyan cas.
10 Amba bǫn wụ rǫ ụr-hew m-tẹt à wụa ma'as ụt-pụksẹ remen cecas-m rǫ kǫn á."
11 Bǫ wụ rụrtẹ káánẹ à, wụ doorụ m-zẹẹ, "Wan-yen na Razarus rǫ m-rew, amba mẹ m-ha m-'yons wụ."
12 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ wụ, "Gǫs-wụ tẹ, ụregẹ dẹ ụnze rew-mǫ kwǫsụ wụ, ai, mǫa pyessẹ."
13 Yẹ napụ nẹ ụnze, ma-tǫ ụn mar-m Razarus Yẹso rǫttẹ á. Yẹ dẹkụrụ ụnze rew-mǫ wụ rǫttẹ.
14 Remen kaanẹ Yẹso rụrụ yẹ cas, "Razarus merestẹ.
15 Mẹ o-zak bǫ mẹ roknẹ kánẹ be-de ụn wụ á, remen nǫ shẹrẹt. Amba a nekẹ nǫ be-de ụn wụ."
16 Sẹ Toma, wụ a m-zẹẹ *ko-Pẹsẹ* à, wụ zẹẹrụ ǫr ụn wụ nẹ, "A nekẹ nǫ ụn cen na nǫ a meret nǫ mǫssẹ ụn wụ nẹ."

Yẹso ya'ag ka ne'a-nẹ yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn

17 Bǫ Yẹso wootẹ à, wụ 'wǫss Razarus nomostẹ hǫ-ụt nass ụn saag.
18 O-Betanya yow yow o-Urusharima nẹ ǫ, ǫ rǫ ụntụn mẹr-ụt yoor [kiromita 3].
19 **Yahuda**-nẹ haanụrụ ụt-mǫǫr nẹ. Yẹ haantẹ remen yẹ gastẹ́ Marta nẹ ụn **Meri** gas-de ụn mar-m hen ụn yẹ.
20 Bǫ Marta hǫgụtẹ ụnze Yẹso rǫǫn à, wụ haarụ wụ m-gontẹ. **Meri** daagụrụ wụ she'et o-hur.
21 Bǫ wụ go'onẹ ụn Yẹso nẹ à, Marta zẹẹrụ Yẹso, "Gǫs-wụ, wǫ rokontẹ, heno tẹ Razarus wụ roa mer á.
22 Amba kǫ m-mǫka ụm nepstẹ kǫyan o kǫnẹ be-de Shir, wụa nomo wǫ."
23 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Heno ru a inụssẹ komo."
24 Marta zẹẹrụ wụ, "Ụm nepstẹ wụa inụssẹ inẹ-mǫ m-margan nẹ hǫ-de ụr-kǫm."
25 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Ai, mẹ wụ rǫ inẹ-mǫ ụn margan-nẹ. Mẹ wụ rǫ hǫǫg. Nẹt-wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ ụn mẹ à, kǫ wụ mer, wụa inụssẹ.
26 Nẹt-wụ rǫ nẹ ụn hǫǫg nẹ à, wụ shẹrẹ hur-de ụn wụ be ụn de à, wụ he de m-mar á har da-ǫ ba m-ta. ¿Wǫ Marta wǫ m-shẹr ụn ma-ụt re?"

Yẹso 'wǫnǫg

27 Marta zẹẹrụ wụ, "Ǫhǫ, Gǫs-wụ, ụm sherụstẹ hur ụn de, wǫ rǫ **Kiristi**, **Wà-wụ Shir** wụ a tǫmnẹ ụn hǫno o-dak à."

---

† **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:2 11:2** Hyen komo: Yoha 12:3. ‡ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:8 11:8** Yahuda-nẹ.

28 Bǫ Marta rụrtẹ kaanẹ à, wụ haarụ, wụ agnụrụ sẹk-wụ ụn wụ **Meri**.
Wụ rụrụ wụ ụs-har, wụ zẹẹrụ, “Wa-ụr-Yoos na haantẹ. Wụ rǫ ụn eeg-ụs
ru.”
29 **Meri** nẹ komo, bǫ wụ hǫgụtẹ káánẹ à, wụ inụrụ hǫr-m-hǫr, wụ
kawụrụ be-de Yẹso ro à.
30 Yẹso ụn gǫ wǫǫn o-bǫ tokon á. Har m-mǫka wụ rǫ be-de Marta gontẹ
wụ à.
31 Hun-nẹ ro be-ụr **Meri**, o-hur yẹ ro wụ ụr-gas à, yẹ hyanụrụ wụ inụtẹ
hǫr-m-hǫr, wụ ruurụ. Yẹ dǫrụrụ wụ, yẹ rǫ o-gwǫt yẹ zee ụn saag ǫ wụ
heyẹ wụ ụnụt.
32 **Meri** wǫǫrụ be-de Yẹso ro à. Bǫ wụ hyentẹ Yẹso à, wụ hẹẹrụ ụn na-se
ụn wụ. Wụ zẹẹrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, ụ rottẹ ụnze o rokon kànẹ hen tẹ roa
mer á.”
33 Bǫ Yẹso hyentẹ wụ ro ụs-'wǫn à, **Yahuda**-nẹ tomso nẹ yẹ haanẹ mǫssẹ
ụn wụ nẹ à, yẹ ro ụs-'wǫn. Mẹn-ụt naasụrụ wụ.
34 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “¿Ke nẹ ǫ nǫ jǫkụ wụ?”
Yẹ zẹẹrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, haan o gụt.”
35 Yẹso 'wǫnụrụ.
36 Remen káánẹ hun-nẹ zẹẹrụ, “Gwǫt bǫ wụ wassẹ ụn wụ nẹ à!”
37 Yẹ ken yẹ be-de ụn ka hun-nẹ yẹ zẹẹrụ, “¿Ụ nǫm tẹ ka, ka nẹt-wụ, wụ
ka upsẹ yish-yẹ ụn ko-pǫ á? ¿Wụ roa hoks wẹn ụn Razarus m-mar á?”

Yẹso 'yonstẹ Razarus ụt-marimar

38 Yẹso doorụ hyan ụr-'wǫn ụn mẹn-tǫ ụn wụ. Wụ wǫǫnụrụ ụn saag. Ka
saag-ǫ nẹ pak-ǫ ụt-ta'ar ǫ ụn ǫ ken ta'ar-ǫ a tigẹ ụn ish-ǫ ụn ǫ.
39 Yẹso zẹẹrụ, “Dos nǫ ka ta'ar-ǫ.”
Marta, wụ sẹk-wụ ụn wụ marẹ à, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ re, wụa nomos wụs
m-mǫka, remen hǫ-ụt nass tǫ ka wụ caanẹ bǫ m-mar.”
40 Yẹso zẹẹrụ, “¿Mẹ rụrụ wǫ ǫ á, ụm zee wǫ shẹr hur ụn du ụn mẹ nẹ,
wǫa hyen sẹps-mǫ Shir à?”
41 Yẹ dossụrụ o-ta'ar. Yẹso dassụrụ ụr-hi n-tǫn. Wụ zẹẹrụ, “Tato re, ụm
bǫmǫg wǫ remen o regụtẹ mẹ ụt-tǫ.
42 Ụm nepstẹ kǫ da ụn ke o rǫ mẹ ụn ke'ẹ ụt-tǫ. Amba mẹ ụn rwǫr remen
hun-nẹ yẹ rǫ kànẹ eso eso à, remen yẹ shẹrẹt hur-de ụn yẹ ụnze wǫ wụ
tǫmnụ mẹ.”
43 Bǫ wụ rụrtẹ káánẹ à, wụ 'yonsụrụ ụs-cǫr dẹẹn, wụ zẹẹrụ, “Razarus,
rwụụn!”
44 Wụ marẹ à wụ argụ m-rwụụn, na-se ụn wụ ụt-kom nẹ gegụrsẹ ụn
wa-de o-gund, co-ǫ ụn wụ yeressẹ ụn gund-de ụn dụk.
Yẹso zẹẹrụ, “Us nǫ wụ, wụ arag!”

A nomụtẹ Yẹso geeg-de ụt-yagẹ
(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2)

45 Ka **Yahuda**-nẹ yẹ dǫrẹ **Meri** be-de ụn saag à, yẹ hyang rii-yo Yẹso
nǫmẹ à, mǫǫr-tǫ ụn yẹ shẹrụ hur-de ụn yẹ ụn wụ.
46 Amba yẹ ken yẹ be-de ụn yẹ argụrụ m-ha be-de ụn **Parisa**-nẹ, yẹ rụrụ
yẹ rii-yo Yẹso nǫmẹ à.
47 Remen káánẹ Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ nẹ yẹ aagụrụ
Mǫrǫg-de ụn Sẹk-yẹ remen yẹ piishtẹ́ ụt-ma.
Yẹ zẹẹrụ, “¿Ya ụn yo nẹ a nǫ m-nǫm? Gwǫt nǫ saw-tǫ ụt-hyat tǫ wụ rǫ
m-nom à!
48 A yagẹ wụ káánẹ, kǫwan wụa sher ụr-hur ụn wụ. **Roma**-nẹ a haan,
yẹ sabarsẹ hun-nẹ na ụn **Pyo-ǫ Shir** nẹ ụn dak-o na nẹ.”

49 Amba wan-gaan be-de ụn yẹ, wụ a m-zẹẹ Kẹpas à, wụ wụ ro ko-
Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir ụn ka hak-ǫ, wụ zẹẹrụ, “Nǫ dẹ nǫ nap tǫ nǫ
m-rwǫr á
50 ¿Nǫ m-gwǫt á? Ai, jiishtụ nǫ wan-gaan mer ǫttẹ kap mǫ ụn hun-nẹ
mermẹ à.”
51 Yanze remen cǫn-mǫ ụn wụ ǫ wụ rụrtẹ káánẹ á, sẹ dẹ ụntụn wụ ro
ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir à, Shir ụn kutẹ wụ, wụ rụr ka ma-tǫ wụ zee
Yẹso a mer remen **Yahuda**-nẹ.
52 Yanze nẹ remen **Yahuda**-nẹ ụn hǫn-de ụn yẹ á, amba remen wụ
mǫrgụnsụtẹ́ yakar-yẹ Shir yẹ rǫ cakarsẹ kǫ kenẹ à, yẹ she'etẹ kang-o gaan.
53 Bǫ ụn ka ma-tǫ ụn ka hǫ-de, yẹ tǫǫrụ ụt-hun remen yẹ hoot Yẹso.
54 Remen káánẹ, Yẹso do m-rwụụn ụr-buk cas be-de ụn **Yahuda**-nẹ á.
Amba wụ inụrụ kánẹ, wụ nekụrụ ụn dak-ǫ rǫ o-zang à. Wụ cǫwụrụ ụn
ǫ ken bǫ-ǫ ǫ a m-zẹẹ o-Ẹparam à. Wụ she'etụrụ kánẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ nẹ.
55 A kanẹ, **Biki-ǫ m-Pas**§ ǫ ụn he de m-wǫǫn. Hun-nẹ ụt-mǫǫr nẹ yẹ
haarụ o-Urusharima remen yẹ koostẹ́ hi ụn de ụn yẹ yẹ she'etẹ́ ba m-kụkǫp
rii-yo **Biki-ǫ m-Pas** wǫǫntẹ.
56 Yẹ zẹẹrụ hoob-o Yẹso, yẹ rǫ eso eso ụn **Pyo-ǫ Shir**. Yẹ m-zẹẹ, “¿Ya ụn
yo nẹ nǫ hyanẹ? ¿Wụ rǫǫn o-biki?”
57 Hun-nẹ ma'asụ hoob-o Yẹso, remen Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn
Parisa-nẹ nẹ yẹ rwǫ'ǫg ụnze bǫ ụn wụ hyanẹ be-de Yẹso ro à, wụ haan,
wụ rụr, yẹ shipt wụ.

Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor

Meri hokmotẹ Yẹso nǫw-mǫ
m-shi'igin ụn bǫ-ǫ o-Betanya
(Mati 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 **Biki-ǫ m-Pas*** kuks hǫ-ụt cind, Yẹso haanụrụ bǫ-ǫ o-Betanya be-de
Razarus ro'ẹ à, wụ Yẹso 'yonsẹ ụt-marimar à.
2 Yẹ nǫmụrụ rii-yo m-rẹ yo m-tẹt remen yẹ hwǫǫg Yẹso ụr-kẹẹr. Marta
wụ nǫmẹ rii-yo m-rẹ. Razarus nẹ yẹ ro m-rẹ be-ụr gaan ụn Yẹso nẹ.
3 Ka da-de nẹ, **Meri** dẹkụrụ batta-de ụn nǫw-mǫ m-shi'igin. Ka nǫw-mǫ
wǫǫg pụrụg-de o-rita, mǫ o-**nardi**, komo a mǫssẹ mǫ ụn rii nẹ á, mǫ ụn
hwǫr mǫ dẹẹn. Wụ hokmụrụ mǫ Yẹso ụs-na, wụ pẹ'ẹgụrụ ka nǫw-mǫ ụn
hi-se ụn hi-de ụn wụ. Kur-o kutuksụrụ ụn m-shi'igin.†
4 Amba Yahudas Iskariyoti, wụ ro wan-gaan be-de ụn **yan-nekẹ-m Yẹso**
wụ he m-ya'as ụn Yẹso a ho à. Wụ zẹẹrụ,
5 “¿Ya ụn yo nẹ wẹnẹ **Meri** beeb ka nǫw-mǫ, a wǫngẹ kǫǫb-nẹ ka hwǫr-
yẹ? Ai, ká hwǫr-yẹ ro woostẹ gụwụs-de ụn hak.”‡
6 Yahudas Iskaryoti ụn rwǫr káánẹ yanze remen wụ ro m-was ụn kǫǫb-
nẹ nẹ ǫ á, sẹ dẹ wụ ko-hyow-wụ. Komo nẹ wụ ro wan-bǫp-tǫ ụn ba-de ụn
hwǫr, wụ ro yẹ m-ma'as m-hiw.
7 Yẹso zẹẹrụ, “A yagẹ **Meri**, wụ ụn hokmo mẹ m-nǫw remen hǫ-de a he
mẹ jǫk à.

---

§ **Bǫr-ụs ǫp o-gaan:55 11:55** Biki-ǫ Yahuda-nẹ rǫttẹ m-baks ụn hǫ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:1 12:1** Biki-ǫ Yahuda-nẹ rǫttẹ m-baks ụn hǫ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à.
† **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:3 12:3** Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:5 12:5** ụt-Girik: denari 300.

8 Ai, kǫ de ke da-de nǫ mǫssẹ ụn kǫǫb-nẹ nẹ, amba ba kǫ da ụn ke ǫ nǫ
he m-ma'as ụn mẹ nẹ á.”§

A nomụtẹ Razarus geeg-de ụt-yagẹ

9 Da-ǫ hun-nẹ hǫgụtẹ ụnze Yẹso ro ụn bǫ-ǫ o-Betanya, **Yahuda**-nẹ ụt-
mǫǫr nẹ yẹ haanụrụ be-de ụn wụ. Yanze rem Yẹso ụn hǫn-de ụn wụ á,
har remen yẹ hyenet ụn Razarus nẹ wụ Yẹso 'yonsẹ be-de m-mar à.
10 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir yẹ gamụrụ ụt-hi yẹ hoot Razarus ụn ce
ụn wụ,
11 remen ụn wụ ǫ **Yahuda**-nẹ ụt-mǫǫr nẹ yagụtẹ dǫrẹ ụn gwǫmo-nẹ yẹ
ụn kǫn-se Shir. Yẹ shẹrẹ hur-de ụn yẹ be-ụr Yẹso.

Hun-nẹ yẹ o-Urusharima barkụtẹ Yẹso
(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40)

12 Bǫ ish gestẹ à, caari-de ụr-mǫrǫg de ụn yẹ ha ka **Biki-ǫ m-Pas** à,
hǫgụrụ ụnze Yẹso rǫǫn o-Urusharima.
13 Yẹ dẹknụrụ jet-se o-kẹrẹm. Yẹ zẹẹrụ m-ru yẹ gontụtẹ wụ, yẹ ro ụn
'yons ụs-cǫr, yẹ ro m-zẹẹ,
“Ụr-bǫngǫn be-de Shir!* Shir hụụtẹ wụ nu-o sǫ-ǫ wụ,
wụ haanẹ ụn bẹẹb-ụr Yawe à.†

Shir hụụtẹ wụ nu-o sǫ-ǫ
wụ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Isra**-nẹ à!”
14 Yẹso ro m-neknẹ n-tǫn ụn ya o-janka bǫ rǫ gensẹ be-de ụn Ma-tǫ Shir à
ụnze,
15 “Nǫ ya-o-Urusharima‡ taase nǫ hǫgẹ o-gyẹr á,
Ko-Gwǫmo nǫ wụ ka rǫǫnẹ n-tǫn ụn ya o-janka.”§
16 Ụr-takan, yan-nekẹ-mǫ ụn wụ ro nak ụn kà rem-se nẹ á, sẹ da-ǫ a
sẹpsẹ Yẹso à. Ká da-ǫ, yẹ baksẹ ụnze gensẹ ma-tǫ ụn wụ rǫ, komo tǫ
kǫrụrụ káánẹ hond hond bǫ a gẹnẹ tǫ à.
17 Da-de wụ aagẹ Razarus wụ rwụụn ụn saag à, komo wụ 'yonstụ wụ ụn
hǫǫg nẹ à, bụụg-de ụn hun-nẹ de ro mǫssẹ ụn wụ nẹ à, yẹ yẹ rụrẹ hun-nẹ
ka ma-tǫ.
18 Rii-yo hantẹ mǫrǫg-ụr heet gontẹ de ụn wụ à yo rǫ, remen yẹ hǫgụtẹ
wụ nǫmǫg ká rii-yo ụt-hyat yo.
19 Bǫ **Parisa**-nẹ hǫgụtẹ ya-o-Urusharima haag yẹ gontụtẹ Yẹso à, yẹ zẹẹrụ
hi ụn de ụn yẹ, “Yatt-yo a hoksẹ m-nǫm á! Ai, hǫno o-dak dǫrụssụtẹ wụ!”

Yẹ ken Girik-nẹ yẹ hǫk Yẹso

20 Kánẹ, be-de ụn yẹ haanẹ ká biki-ǫ à **Girik**-nẹ ro kon. Yẹ ụn haan
remen yẹ nomotẹ́ Shir ụr-bǫngǫn.
21 Yẹ haanụrụ be-ụr Pirip (wụ ko-wa-o-Besayada ụn dak-ǫ o-Gariri). Yẹ
kǫnụrụ wụ, yẹ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, tẹ cǫnǫg hyan-o Yẹso.”
22 Pirip haarụ, wụ rụrụ Andarawus. Andarawus ụn Pirip nẹ haanụrụ,
yẹ rụrụ Yẹso.
23 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Da-o nomostẹ ǫ a hettẹ mẹ m-sẹps à, mẹ **Wà-wụ ụn
nẹt**.

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:8 12:8** Hyen komo: Kara 15:11. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:13 12:13** ụt-Girik: “Hosanna!” Gom-o ụt-Ibra gaan-tǫ ụt-Hun “Gu tẹ!” Hun-nẹ zẹẹrụ káánẹ da-ǫ yẹ cǫnẹ m-ya'as Shir ụr-bǫngǫn. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:13 12:13** Hyen komo: Bǫng 118:25-26. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:15 12:15** ụt-Girik: Sihiyona. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:15 12:15** Hyen komo: Zẹka 9:9.

24 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, gǫ-yo o-hyo hẹnẹ n-dak sẹ yo merestẹ, gǫ-o gaan-
yo rǫ m-ma'as. Amba da-ǫ yo pǫtnẹ, yo matụrụ dẹẹn.
25 Wan-cǫn-tǫ ụn hǫǫg-ǫ ụn kànẹ ụn hǫno o-dak, wụa taagẹ ụn hǫǫg-ǫ
rǫ be-de Shir à. Nẹt-wụ yagẹ nẹ hǫǫg-ǫ ụn kànẹ ụn hǫno o-dak à, wụa
kum hǫǫg-ǫ Shir ǫ ba m-ta.*
26 Kap wụ he mẹ nomẹ m-gụw à, wụ dǫrụ mẹ be-de ụm rǫ à, kánẹ ǫ wụ
he m-she'et ụn cen wụ. Kǫwan wụ nomo mẹ m-gụw, Tato re a sẹps wụ.”

Yẹso rwǫrǫg ma-tǫ ụn mar-mǫ ụn wụ

27 “M-mǫka mẹ ụn hǫgẹ ụn nụ-se ụn hǫǫg re. ¿Ya ụm he m-zẹẹ? ¿Ụm
zee ‘Tato re dossụ mẹ ka swǫ ụr-kǫǫb de’? Ay, kǫ n-ga, mẹ ụn haan remen
ka da-ǫ.
28 O-Tato, yagẹ a hyenet sẹkẹmsẹ-m ru.” Bǫ Yẹso rụrtẹ kaanẹ à, a hǫgụrụ
ǫ ken cǫr-ǫ n-Tǫn shir, ǫ rǫ m-zẹẹ, “Ụm be'essụtẹ, ụm sẹkẹmsụssụtẹ hi ụn
de. Man do hi ụn de m-sẹkẹmsẹ komo nẹ.”
29 Mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ yẹ ro kanẹ eso eso à, yẹ hǫgụrụ ka cǫr-ǫ. Yẹ zẹẹrụ,
“Ai, dàkàr-ǫ.”
Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, “Wụ ken ko-**wan-tǫm-wụ Shir** wụ wụ tẹpsụ wụ.”
30 Yẹso zẹẹrụ, “Rem re ǫ nǫ hǫgụtẹ ka cǫr-ǫ á, sẹ dẹ rem nǫ.
31 M-mǫka ǫ Shir he piishẹ ụn hǫno o-dak ụt-ma. M-mǫka ǫ Shir he m-
ruut ụn bẹẹb-de ụn gwǫmo-tǫ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ rǫ gwǫmo-
tǫ ụn ka hǫno o-dak à.
32 Amba mẹ, da-ǫ a kamẹ mẹ n-tǫn o-**kan** à, remen káánẹ man rụ hun-nẹ
m-haan be ụn de.”
33 Rwǫr-mǫ ụn wụ káánẹ mǫ mǫ kutẹ gǫn mar-mǫ wụ hettẹ à.
34 Mǫǫr-tǫ ụn hun-nẹ shasụrụ wụ, “Rǫ gensẹ be-de ụn Takụrda-ǫ ụn Ma-
tǫ Shir, a zee **Kiristi** a she'et kǫ da ụn ke. Tǫ, ¿re ǫ ụn ya o zet ‘A kem
Wà-wụ ụn nẹt o-**kan**?’ ¿Wan wụ nẹ ka **Wà-wụ ụn nẹt** wụ?”†
35 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “M-mǫka ya o-da hiin kanẹ ụn co, cecas-m rǫ mǫssẹ ụn
nǫ nẹ. Nom nǫ ụr-hew cin cecas-m rǫ mǫssẹ ụn nǫ nẹ, taasụ tẹt-mǫ rew
nǫ n-cǫw. Wụ tẹt-m rewẹ à, wụa hyen cǫw-yo m-dǫrẹ á.
36 Shẹr nǫ m-cecas nẹ da-de nǫ rǫ ụn mǫ nẹ à, remen nǫ waragtẹ́ hun-nẹ
yẹ m-cecas.” Bǫ Yẹso rụrtẹ káánẹ à, wụ argụrụ m-nekẹ, wụ wukụrụ yẹ.

Kǫǫb-de m-shẹr

37 Kǫ de rǫttẹ wụ swǫǫg yẹ kutẹ ụn rem-se ụt-hyat ụt-mǫǫr nẹ ụn yish-yẹ
ụn yẹ à, kap ụn kaanẹ nẹ, yẹ shẹr ụnze wụ wụ rǫ **Kiristi** á.
38 Kánẹ ǫ, a shoosẹ rwǫr-m **Ishayawan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir**. Wụ zee,
“Yawe, ¿wan wụ nẹ shẹrẹ ụn ma-ụt tẹ nẹ?
¿Be-ụr wan ǫ nẹ Yawe rwụntẹ bẹẹb-de ụn wụ?”‡
39 Ǫ hantẹ, yẹ hokstẹ m-shẹr á remen **Ishaya** doog m-zẹẹ, ụn de ken
be-de.
40 “Shir pǫǫstẹ yish-yẹ ụn yẹ,
komo wụ hǫǫg hur-de ụn yẹ,
taasụ yẹ hyen ụn yish-de ụn yẹ,
yẹ nept komo ụn hur-de ụn yẹ,
har yẹ mụụntẹ́ be ụn de,
ụm dossụtụ yẹ pǫ-tǫ ụr-hur.”§

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:25 12:25** Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33.
† **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:34 12:34** Hyen komo: Bǫng 110:4; Isha 9:7; Izik 37:25; Dane 7:14.
‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:38 12:38** Hyen komo: Isha 53:1 (ụt-Girik).
§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:40 12:40** Hyen komo: Isha 6:10 (ụt-Girik).

41 **Ishaya** ụn rwǫr káánẹ remen wụ hyanag sẹkẹmsẹ-m Yẹso, wụ rǫrǫg
ma-tǫ ụn wụ.
42 Kap ụn kǫǫb-de ụn shẹr ụn hur-de ụn yẹ ụn wụ nẹ, ụt-mǫǫr nẹ be-de
gǫs-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ shẹrẹg ụn wụ. Amba yẹ ẹs m-rwụntẹ á, ụn
gyẹr-ǫ ụn taase **Parisa**-nẹ ruut yẹ ụn **kukẹ-ǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir**.
43 Yẹ jiishtẹ m-cǫn hun-nẹ bụm yẹ ǫttẹ Shir bụm yẹ à.

Gom-ụr Yẹso de a hettẹ piishẹ
ụn hun-nẹ ụt-ma

44 Yẹso 'yonsụrụ ụs-cǫr dẹẹn, wụ zẹẹrụ, "Wụ shẹrẹ be ụn de à, mẹ wụ
ụn hǫn-de wụ shẹrtẹ á. Amba wụ rǫ m-shẹr ụn wụ tǫmnụ mẹ nẹ à.
45 Nẹt-wụ rǫ mẹ m-hyan à, wụ rǫ m-hyan ụn Tato re wụ tǫmnẹ mẹ ụn
hǫno o-dak à.
46 Mẹ ụn haan hǫno o-dak remen ụm ye'et hun-nẹ m-cecas. Wụ shẹrẹ
ụn mẹ nẹ à, taase wụ she'et o-comb á.
47 "Bǫn wụ hǫgẹ ma-ụt re, wụ dǫrẹ tǫ á, man piishẹ wụ ụt-ma á. Yanze
remen ụm piishitẹ hǫno o-dak ụt-ma ǫ ụm haantẹ á, sẹ dẹ remen ụm guut
hǫno o-dak.
48 Nẹt-wụ yagẹ mẹ à, wụ gǫks komo nẹ ma-ụt re á, wan-piish ụn wụ ụt-
ma rǫ kǫn. Ma-ụt re tǫ ụm rwǫrẹ à, tǫ a hettẹ nẹt piishẹ ụt-ma ụn hǫ-de
ụr-kǫm.
49 Yanze ka ma-tǫ, ma-tǫ ụn hi ụn de tǫ á. Tato re wụ tǫmnẹ mẹ à, ụn
hi ụn de ụn wụ, wụ ya'ẹ mẹ cǫw-yo ụn tǫ, ụn bǫ ụm he tǫ m-rwǫr nẹ à.
50 Ụm nepstẹ ka **karamsa**-ǫ rǫ na m-woot ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta. Remen
káánẹ, kap bǫ ụn rii-yo ụm rwǫrẹ à, Tato re zẹẹ mẹ ụm rụr yo."

Bǫr-ụs ǫp ụs-tet

Yẹso saptẹ na-se ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ

1 A káne, da-ǫ **Biki-ǫ m-Pas***
ro ụn he de m-wǫǫn à, Yẹso nepstẹ nẹ da-o
woostẹ ǫ wụ hettẹ m-inẹ ụn ka hǫno o-dak ǫ wụ waragtẹ be-ụr Tato ụn
wụ, wụ n-Tǫn à. Wụ wastẹ yẹ, yẹ rǫ yẹ ma ụn wụ n-mẹ ụn hǫno o-dak à,
m-mǫka wụ kututẹ yẹ bǫ wụ wassẹ ụn yẹ nẹ à har da-ǫ ụr-kǫm.
2 Bǫ hǫ-ụr hẹ'ẹbụtẹ à, Yẹso nẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ mǫrgụrụ
remen yẹ reet rii-yo m-rẹ. **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** be'essụtẹ wụ
cụwụstẹ ụn hur-ụr Yahudas Iskariyoti wà Simǫn, wụ ya'astẹ Yẹso ụn kom-
tǫ ụn yan-yagẹ-tǫ ụn wụ.
3 Yẹso nepstẹ Tato ụn wụ be'essụtẹ wụ ya'assụtẹ wụ gwǫmo-tǫ ụn kǫ yo
ke rii-yo. Wụ nepstẹ nẹ be-de Shir ǫ wụ rwụụnẹ, be-de Shir ǫ tomso nẹ
wụ he m-warag.
4 Wụ inụrụ be-de wụ ro tara à, wụ possụrụ cǫp-ǫ ụn wụ. Wụ dẹknụrụ
ụr-bǫjǫ, wụ yapụrụ de ụn byon.
5 Ka da-de nẹ, wụ duusụrụ m-hǫ o-jaw. Wụ ma'asụrụ ụn saptẹ ụn yan-
nekẹ-mǫ ụn wụ ụs-na. Bǫ wụ saptụtẹ yẹ ụs-na à, wụ ussụrụ bǫjǫ-de ro
yepo ụn byon-ǫ ụn wụ à, wụ sokmụrụ yẹ ụs-na ụn de.
6 Bǫ wụ wootẹ be-ụr Simǫn Bitrus à, Simǫn Bitrus zẹẹrụ wụ, "Wǫ, Gǫs-
wụ, ashi, ¿wǫ wụ he mẹ saptẹ ụs-na?"
7 Yẹso zẹẹrụ wụ, "M-mǫka wǫ nap rii-yo mẹ m-nom á, amba ụjimẹ wǫa
neps."
8 Simǫn Bitrus zẹẹrụ, "Ay, wǫa cẹt mẹ ụn saptẹ ụs-na á."

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:1 13:1** Biki-ǫ Yahuda-nẹ rǫttẹ m-baks ụn hǫ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à.

Yẹso zẹẹrụ wụ, “Mẹ saptẹ wǫ nẹ ụs-na á, yatt-yo nụ'ụsẹ mẹ ụn wǫ nẹ á.”
9 Ka da-de nẹ, Simǫn Bitrus zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, ụregẹ kaanẹ ǫ, na-se ụn
hǫn-de ụn se o he mẹ m-saptẹ á, saptẹ mẹ ụt-kom ụr-hi nẹ.”
10 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Zorsẹ-o rǫ ụn hoob-ǫ m-zǫr komo nẹ á, sẹ dẹ sapt
ụs-na temb, remen wụ be'essụtẹ wụ ja'assụtẹ cas cas. Nǫ nẹ ja'assẹ nẹ yẹ,
amba kap-m nǫ ǫ á.”
11 Yẹso nepstẹ wụ he wụ m-ya'as à, de de wụ zettẹ kap-m nǫ ǫ nǫ rǫ
ja'assẹ á.
12 Bǫ wụ komtẹ sapt ụn na-se ụn yẹ à, wụ cǫpụrụ cǫp-ǫ ụn wụ. Wụ
wargụrụ be-de wụ ro'ẹ tara à, wụ zẹẹrụ, “¿Nǫ nepstẹ rii-yo ụm nomụ nǫ?
13 Nǫ mẹ m-aag ‘Wa-ụr-Yoos,’ komo ‘Gǫs-wụ’ nǫ. Hond hond ǫ nẹ komo.
Ka bǫ-se ǫ ụm rǫ.
14 Bǫ mẹ Gǫs-wụ, ụn Wa-ụr-Yoos nẹ à, har ụm saptụtẹ nǫ ụs-na à, depetẹ
ụn cen nǫ nẹ nǫ sapt na-ụs ǫr nǫ nẹ.
15 Nǫm nǫ kaanẹ remen ụm nomụtụ nǫ o-bụ remen nǫ nomot bǫ ụm
nomụ nǫ à.†
16 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, gụw-nẹ rǫ m-jiish ụn gǫs-yẹ yẹ ụn yẹ nẹ á. Wan-
tǫm komo wụ rǫ m-jiish ụn nẹt-wụ tǫmnụ wụ á.‡
17 Ụregẹ nǫ nepstẹ ụn kaanẹ nẹ, nǫ tomso nẹ m-nǫm o-dǫrǫttẹ, Shir a
hụụ nǫ nu sǫ-ǫ.
18 Kap-m nǫ ǫ mẹttẹ á. Ụm nepstẹ yẹ ụm degrẹ à. Kap remen a shoostẹ́
ma-tǫ rǫ gensẹ n-mẹ ụn Ma-tǫ Shir à, ‘Nẹt-wụ rǫ m-rẹ mǫssẹ ụn mẹ nẹ à,
wụ rǫ mẹ ụt-yagẹ.’§
19 “Mẹ nǫ m-rụrẹ m-mǫka cin ba ka rii-yo ụn nǫm, remen da-ǫ yo nomẹ,
nǫ shẹrẹt mẹ wụ rǫ **Kiristi**, **Wan-Gwụ** wụ Shir tǫmnẹ hǫno o-dak à.
20 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, bǫ ụn nẹt-wụ gǫksẹ wụ ụm tǫmbẹ à, wụ gǫkstẹ
mẹ ǫ ka. Wụ gǫksẹ mẹ nẹ à, wụ gǫkstẹ Shir ǫ ka wụ tǫmnẹ mẹ à.”*

Yẹso rwǫrǫg ụnze a ya'as wụ
ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-tǫ ụn wụ
(Mati 26:20-25; Mark 14:17-21; Ruka 22:21-23)

21 Bǫ Yẹso rụrtẹ káánẹ à, wụ hǫgụrụ ụs-nụ ụn hur-de ụn wụ. Wụ rụrụ
yan-nekẹ-mǫ ụn wụ cas, wụ zẹẹrụ, “Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, wan-gaan be ụn
nǫ, wụa ya'as mẹ ụn kom-tǫ ụn yan-yagẹ-ụt re.”
22 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ gụtrụrụ hi ụn de ụn yẹ, yẹ nap wụ Yẹso rǫttẹ á.
23 Wụ ken be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, wụ Yẹso wassẹ ụn wụ nẹ dẹẹn
à, wụ ro ụn hẹr-o Yẹso.
24 Simǫn Bitrus zẹẹrụ wụ ụs-har, “Citụ na Yẹso ụnze, ¿Wan wụ nẹ wụ
rǫttẹ?”
25 Ka wụ ro ụn hẹr-o Yẹso à, wụ kaksụnụrụ, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ¿wan
wụ nẹ?”
26 Yẹso shasụrụ, “Wụ ka, wụ ụm he m-huwẹ ụr-burǫdi ụm ya'as wụ à.”
Bǫ wụ huutẹ nẹ hwụ-de ụr-burǫdi à, wụ ya'asụrụ Yahudas Iskariyoti wà
Simǫn.
27 Bǫ wụ gǫkstẹ ka hwụ-de à, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** cǫwụrụ ụn
hur-de ụn wụ.
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nǫm yo o cǫnẹ à kyak.”

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:15 13:12-15** Hyen komo: Ruka 22:27. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:16 13:16** Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 15:20. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:18 13:18** Hyen komo: Bǫng 41:9.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:20 13:20** Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; 10:16.

28 Amba yẹ ka yẹ rǫ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ à yatt-wụ napẹ rii-yo hantẹ
Yẹso zeet wụ káánẹ á.
29 Yẹ ẹssụrụ ụnze Yẹso ụn tǫm Yahudas ǫn rem-se o-biki, kǫ nẹ wụ ya'as
kǫǫb-nẹ yo ken rii-yo, remen Yahudas wụ ro ụn ba-de ụn hwǫr-yẹ ụn yẹ
nẹ.
30 Tẹt-mǫ nẹ komo, bǫ wụ gǫkstẹ hwụ-de ụr-burǫdi à, wụ arguṛụ m-ru
but.

Karamsa-o pụ-ǫ

31 Bǫ Yahudas ruutẹ à, Yẹso zẹẹrụ, “Da-o woostẹ ǫ **Wà-wụ ụn nẹt** hettẹ
cǫw ụn sẹps-mǫ ụn wụ à. Komo a sẹps Shir remen wụ.
32 Ụregẹ a sẹkẹmsẹtẹ Shir ụn mẹ, Shir a sẹkẹmsẹ mẹ tomso nẹ ha-mǫ ụn
be-de ụn wụ. Hǫr-m-hǫr ǫ nẹ wụ he mẹ m-sẹkẹmsẹ.
33 “Nǫ yakar re rẹk-yẹ rẹk-yẹ, o-da hiin ǫ ụm rǫ mǫssẹ ụn nǫ nẹ. Nǫa
hoob mẹ, amba bǫ ụm rụrẹ Sẹk-yẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ ụnze be-de ụm
he'ẹ à nǫa hoks m-ha káne á, ka ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ m-mǫka.†
34 “**Karamsa**-o pụ-ǫ ǫ mẹ nǫ m-rụrẹ. Was nǫ ụn ǫr nǫ nẹ. Bǫ ụm wassẹ
ụn nǫ nẹ à, ka bǫ-se nẹ ǫ ụn cen nǫ nẹ nǫ was ụn ǫr nǫ nẹ.‡
35 Káánẹ ǫ kǫwan he m-nap ụnze yan-nekẹ-m re yẹ nǫ rǫ, ụregẹ dẹ ụnze
nǫ m-was ụn ǫr nǫ nẹ nẹ.”

Yẹso rụrụtẹ Bitrus wụa nom
she-mǫ ụn nap-o ụn wụ
(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34)

36 Simǫn Bitrus zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ tẹ, ¿ke cǫ-ǫ o he?”
Yẹso shasụrụ wụ, “Be-de ụm he'ẹ à, wǫa hoks mẹ m-dǫrẹ m-mǫka á.
Amba ụjimẹ kanẹ ụn co hiin, wǫa dǫrụ mẹ.”
37 Bitrus zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, ¿remen yan ǫ mẹttẹ à hoks wǫ m-dǫrẹ
m-mǫka á? Ai, man ya'as hǫǫg re rem ru.”
38 Yẹso zẹẹrụ, “¿Har wǫa ya'as hǫǫg ru rem re? Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip,
rii-yo kẹẹg-o kiit-yo kenet, wǫa nom she-mǫ ụn nap-o re har sǫ o-tet.”

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Yẹso wụ rǫ cǫw-yo m-ha be-de Shir

1 Yẹso zẹẹrụ yẹ. “Taase hur-ụr nǫ naasẹ á. Shẹr nǫ be-de Shir. Nǫ shẹr
be ụn de tomso nẹ.
2 Ụn hur-o Tato re kukẹ-ụt rǫ kǫn dẹẹn. Ụ rottẹ káánẹ ǫ á, ụm roa rụrụ
nǫ á. Komo nekẹ-mǫ ụm he'ẹ rẹẹnǫ ụm ja'asụtẹ́ nǫ ụr-be.
3 Mẹn nekẹ, mẹ ja'asụnsẹ nǫ ụr-be tomso nẹ, ụm doorụ m-mụụn ụm
dẹgbụtẹ́ nǫ ụn be-de ụn hi ụn de remen nǫ she'ettẹ́ be-de ụm rǫ à.
4 Be-de ụm he'ẹ à, tomso nẹ nǫ nepstẹ o-cǫw.”
5 Tomas zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, tẹ nap be-de o he'ẹ á. ¿Re ǫ tẹ he m-nǫm tẹ
nept o-cǫw?”
6 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Mẹ wụ rǫ o-cǫw, mẹ wụ rǫ o-nip, mẹ wụ rǫ hǫǫg. Wa
m-ha be-ụr Tato re rǫ kǫn á, sẹ wụ dǫntẹ be ụn de remen mẹ wụ rǫ o-cǫw
yo m-ha be-ụr Tato re.
7 Nǫ ro nepstụ mẹ, nǫ roa nep Tato re tomso nẹ. Amba kanẹ ụn co, nǫa
neps wụ har nǫ hyen wụ tomso.”
8 Pirip zẹẹrụ wụ, “Gǫs-wụ, kutụ tẹ o-Tato. Bǫ'ǫssụtụ tẹ.”

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:33 13:33** Hyen komo: Yoha 7:34. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:34 13:34** Hyen komo: Yoha 15:12,17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

9 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Pirip, hǫnụ a she'etẹ nǫ cen nǫ nẹ à, ¿o zẹẹrụ har
m-mǫka wǫ nap mẹ á? Ai, kap nẹt-wụ hyanẹ mẹ à, ai wụ hyanag o-Tato.
¿Re ǫ ụn ya o zettẹ, ‘Kutẹ tẹ o-Tato’?
10 ¿Wǫ shẹr ụnze mẹ n-mẹ o-Tato, o-Tato tomso nẹ n-mẹ ụn mẹ á? Ma-tǫ
ụm rụrụ nǫ à, be ụn de ǫ tǫ rwụụnẹ á, sẹ dẹ be-de o-Tato ǫ tǫ rwụụnẹ, ǫ
rǫ mǫssẹ n-mẹ nẹ à, ǫ rǫ m-nǫm m-sẹngẹ be ụn de à.
11 Shẹr ụnze ụn mẹ ụn Tato re, gaan-tǫ tẹ rǫ. Ụregẹ nẹ nǫ hoks m-shẹr,
remen ma-ụt re á, shẹr nǫ remen sẹngẹ-mǫ ụt-hyat mǫ ụm nǫmẹ à.
12 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, kap wụ shẹrẹ ụn mẹ à, sẹngẹ-mǫ mẹ m-nǫm à,
mǫ mǫ wụ he m-nǫm. Har ma wụ arag mẹ, remen ha-mǫ ụm hettẹ be-ụr
Tato re.
13 Tomso nẹ kap bǫn yo nǫ kǫnẹ ụn jin ụn de à, man nomo nǫ yo remen
a sẹkẹmsụtẹ́ Tato re be ụn de.
14 Kǫyan yo nǫ kǫnẹ ụn jin ụn de, man nomo nǫ yo.”

Ẹss ụt-ma tǫ ụn haan-mǫ ụn Kụkt-ǫ Shir

15 “Ụregẹ dẹ nǫ wastẹ ụn mẹ nẹ, nǫa dǫrẹ **karamsa**-ụt re.
16 Mẹ nẹ, man kon o-Tato, wụ 'ye nǫ wụ ken Wa-ụt-Orom wụ wụ he
m-she'et be ụn nǫ har da-ǫ ba m-ta à.
17 Wụ wụ rǫ **Kụkt-ǫ Shir** wụ he nǫ m-kutẹ nip-ǫ Shir. Hun-nẹ yẹ ụn
hǫno o-dak, yẹ hoks wụ m-gǫks á, remen yẹ hoks wụ m-hyan, har yẹ nept
wụ á. Nǫ nẹ, nǫ nepstẹ wụ remen nǫ be-ụr gaan ụn wụ nẹ. Wụa she'et
tomso nẹ n-mẹ ụn nǫ.
18 Remen káánẹ, nǫ nep ụnze mẹ hede nǫ m-yagẹ ụntụn kǫǫbi-nẹ á. Man
heesụnẹ be ụn nǫ.
19 Ya o-da yo kusẹ hiin, hǫno o-dak ǫ wongụtẹ ụn hyan-o re nẹ. Amba
nǫ nẹ, nǫa hyen mẹ, remen mẹ ụn hǫǫg nẹ, nǫ komo, nǫa nom hǫǫg.
20 Hǫ-de, nǫ he kum ụn **Kụkt-ǫ Shir** à, ka hǫ-de ǫ nǫ he m-nap ụnze mẹ
ụn Tato re nẹ gaan-tǫ tẹ rǫ. Ka hǫ-de a warag nǫ gaan.
21 Kap bǫn nẹt-wụ hǫgẹ **karamsa**-ụt re, wụ dǫrụ tǫ à, wụ rǫ wan-m-was
ụn mẹ nẹ. Wan-m-was ụn mẹ nẹ nẹ, Shir a was ụn wụ nẹ. Mẹ tomso nẹ,
man was ụn wụ nẹ. Wụa hyen mẹ cas, tẹ she'ettẹ ụn wụ nẹ.”
22 Ka da-de Yahudas (amba yanze Yahudas Iskariyoti á) wụ shasụrụ wụ.
Wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ, ¿ya hantẹ nẹ o hettẹ rwụntẹ ụn hi ụn du cas be ụn tẹ
cot, amba wǫ kutẹ hǫno o-dak á?”
23 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Bǫn wụ wassẹ ụn mẹ nẹ à, wụa dǫrẹ ma-ụt re. Tato
re a was ụn wụ nẹ. Tẹa haan, tẹ Tato re be-de ụn wụ tẹ she'et mǫssẹ ụn
wụ nẹ.
24 Nẹt-wụ rǫ ụn bǫp ụn ma-ụt re á, wụ rǫ m-was ụn mẹ nẹ ǫ ka á. Ma-tǫ
nǫ hǫgẹ ụn nu-o re à, ma-ụt re tǫ á. Ma-ụt Tato re tǫ, wụ tǫmnụ mẹ à.
25 “Mẹ nǫ m-rụrẹ ụn tǫ ka myet, ụn ka da-ǫ mẹ be-ụr gaan ụn nǫ nẹ.
26 Amba Wa-ụt-Orom, **Kụkt-ǫ Shir** wụ Tato re he m-tǫmǫn ụn jin ụn de
à, wụ he nǫ yoosẹ ụn kǫyan, wụ baksụ nǫ rii-yo ụm rụrụ nǫ à.
27 Ụm yaksụtụ nǫ gwụgwụ-mǫ ụr-hur. Gwụgwụ-mǫ ụr-hur mǫ ụm yaksụ
nǫ à, yar-m re mǫ ụntụn yar-mǫ ụn hǫno o-dak á. Taasụ mẹn-ụt nǫ naasẹ
á, taasụ tomso nẹ nǫ hǫgẹ o-gyẹr á.
28 “Nǫ hǫgụssụtẹ dẹ ụm zẹẹg mẹn nekẹ ụm dott m-mụụn be ụn nǫ. Nǫ
wassẹ ụn mẹ nẹ, nǫa nom o-zak remen mẹ m-ha be-ụr Tato re wụ jiishẹ
mẹ à.
29 Tǫ, m-mǫka ụm rụrụtụ nǫ cin ba da-o ụn wǫǫn remen da-o wǫǫnẹ nǫ
shẹrẹt.

30 Mẹ hede nǫ m-rụrẹ ụt-ma dẹẹn á, remen wan-gwǫmo-tǫ ụn hǫno o-
dak rǫǫn, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**. Yatt-yo wụ he nẹ hoks m-dos be
ụn de á.
31 Amba remen hǫno o-dak nept ụnze ụm wastẹ o-Tato nẹ, mẹ ụn nǫm
ụn kap rii-yo Tato re zẹẹ à.
"A inẹ nǫ kanẹ, da-o woostẹ ǫ a hettẹ nǫ m-nekẹ à."

Bǫr-ụs ǫp ụs-taan

Yẹso wụ rǫ 'wụn-ǫ o-'yo

1 Yẹso doorụ m-zẹẹ yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, "Mẹ rǫ 'wụn-de o-'yo yo o-nip.
Tato re wụ rǫ yo m-ma'as m-ja'as.
2 Kǫ yo ke jet-yo be-de ụn yo, yo matẹ á, Tato re a kups yo. Kǫ yo ke yo
rǫ ụr-mat à, a rǫ yo m-ja'as remen yo ja'astẹ́ ụr-mat dẹẹn.
3 Nǫ nẹ, bǫ an ja'as ụn ka 'yo-yo à, ka bǫ-se nẹ ǫ ma-ụt re ja'asẹ hur-ụt
nǫ.
4 She'et nǫ kang-o gaan ụn mẹ nẹ, mẹ nẹ man she'et be ụn nǫ. Bǫ o-jet
rǫ m-mat ụn yakar ụn hǫn-de ụn yo á, sẹ dẹ yo ro mǫssẹ o-'yo nẹ. Káánẹ
ǫ ụn cen nǫ, nǫa hoks nǫm ụn rii á, sẹ nǫ she'ettẹ mǫssẹ ụn mẹ nẹ.
5 "Mẹ rǫ 'wụn-de o-'yo. Nǫ rǫ ụs-jet. Bǫ ụn nẹt-wụ she'etẹ be ụn de à,
man she'et be-de ụn wụ, wụa met yakar dẹẹn. Ụn ya mǫssẹ ụn mẹ nẹ á,
nǫa hoks nǫm ụn kǫyan á.
6 Kap nẹt-wụ she'etẹ be ụn de á, a ruut wụ ụntụn bǫ a m-kups ụn jet-yo
ba ụr-mat á. A jorẹ, a kamas gǫn ka jet-se be-ụr gaan. Se hụ'ụsẹ, a su se
o-ra.
7 Amba ụregẹ ụnze nǫ she'etẹ be ụn de, ma-ụt re komo, nǫ gǫkstẹ tǫ, tǫ,
kǫn nǫ kǫyan, a nomụ nǫ yo.
8 Ka bǫ-se nẹ ǫ ka an sẹkẹmsẹ ụn Tato re ụregẹ nǫ ụr-mat dẹẹn. Ka bǫ-ǫ
tomso nǫ he m-kutẹ ụnze yan-nekẹ-m re nǫ rǫ.
9 "Bǫ Tato re wassẹ ụn mẹ nẹ à, ka bǫ-se nẹ ǫ ụm wassẹ ụn nǫ nẹ. Tǫ,
she'et nǫ be-de ụn was-m re.
10 Ụregẹ de ụnze nǫ o-dǫrǫttẹ ụn **karamsa**-ụs re nẹ, man kutụ nǫ was-m
re, bǫ ụm dǫrẹ ma-ụt Tato re à, komo ụm she'etẹ n-mẹ ụn was-mǫ ụn wụ.
11 Mẹ ụn rụrẹ nǫ ká rem-se remen zak-o re she'etẹ́ ụn nǫ nẹ, komo zak-o
nǫ waragtẹ́ shiishẹ.
12 **Karamsa**-o re ǫ ụnze nǫ was ụn ǫr nǫ nẹ, bǫ ụm wassẹ ụn nǫ nẹ à.*
13 Was-mǫ jiishẹ be-de ụn hun-nẹ à, mǫ rǫ: nẹt ya'as hǫǫg-ǫ ụn wụ remen
nay-nẹ yẹ ụn wụ.
14 Nǫ nay re nẹ yẹ nǫ rǫ ụregẹ nǫ nǫmǫg o-dǫrǫttẹ ụn ma-ụt re nẹ tǫ ụm
rụrụ nǫ à.
15 Man do nǫ m-aag gụw-nẹ á, remen ko-gụw-wụ nap mẹn-tǫ ụn wan-
hur-ǫ wụ á. Amba mẹ nǫ m-aag nay-nẹ re, remen ụm rụrụtụ nǫ kap rii-yo
ụm hǫgnẹ be-ụr Tato re à.
16 Nǫ yẹ daagẹ mẹ á, mẹ daagẹ nǫ. Ụm rwǫ'ǫg nǫ he nǫ met yakar rem
re, yakar-yẹ he komo m-she'et har da-ǫ ba m-ta à. Ka da-ǫ a 'ye nǫ kap ǫ
ụn rii-yo nǫ kǫnẹ n-mẹ ụn jin ụn de à.
17 Remen káánẹ, ụm zẹẹg: Was nǫ ụn ǫr nǫ nẹ!"

Yagẹ-tǫ ụn hǫno o-dak he yan-dor à

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:12 15:12** Hyen komo: Yoha 13:34; 15:17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

18 “Ụregẹ hǫno o-dak yagụtụ nǫ, nǫ baks ụnze mẹ wụ ǫ ba'ẹ m-yagẹ rii-yo
ǫ yagụtụ nǫ.
19 Nǫ rottẹ yan-hǫno-o-dak, yẹ roa cụn nǫ. Amba remen nǫ yan-hǫno-o-
dak yẹ á, tomso nẹ mẹ daagẹ nǫ ụn hǫno o-dak, ǫ hantẹ yan-hǫno-o-dak
yagụtụ nǫ.
20 Baks nǫ ma-tǫ ụm rụrẹ nǫ à, ụnze ko-gụw rǫ m-jiish ụn wan-hur-ǫ ụn
wụ á.† Yẹ rangsụtẹ mẹ, ka bǫ-se nẹ ǫ yẹ he nǫ m-rangsẹ ụn cen nǫ nẹ. Yẹ
ro dǫrụtẹ ma-ụt re, yẹ roa dǫrẹ ụt-ma nǫ.‡
21 Yẹa rangsụ nǫ káánẹ remen jin ụn de, remen yẹ nap nẹt-wụ tǫmnẹ
mẹ á.
22 Mẹ ro haantẹ, ụm nomẹ yẹ ụt-ma á, yẹ roa nep **ba'as-tǫ** ụn yẹ á.
Amba ụn haan-m re yẹtt be-de m-possẹ be-de ụn **ba'as-tǫ** ụn yẹ á.
23 Wụ yagẹ mẹ à, wụ yagụtẹ Tato re ma.
24 A ro zẹẹgẹ mẹ nom ka rem-se ụt-hyat se, se nẹt takẹ m-hyan á, **ba'as-**
ụr rǫ roa bụp yẹ á. Amba m-mǫka yẹ hyenestẹ rem-se ụm nomẹ à, amba
myet ụn káánẹ nẹ, yẹ yagụtụ mẹ yẹ yagẹ komo Tato re.
25 Tǫ, tǫ ụn nǫm káánẹ remen a shoostẹ́ ma-tǫ rǫ gensẹ n-mẹ ụn Ma-tǫ
Shir à ụnze, ‘Yẹ ụn yagẹ mẹ ba ụt-ma.’§
26 “Baks nǫ ụnze Wa-ụt-Orom a haan, wụ ụm he nǫ m-tǫmnẹ, rwụụn-mǫ
ụn be-de o-Tato à. **Kụkt-ǫ Shir** wụ he m-rwụụn be-de o-Tato à, wụ he nǫ
m-kutẹ o-nip à, wụ he nǫ wan-swǫ-ụs.
27 Nǫ ụn cen nǫ nẹ, ya yan-swǫ-ụs re yẹ, remen cin ụr-takan ụn sẹngẹ-m
re kànẹ, nǫ mǫssẹ ụn mẹ nẹ.

Bǫr-ụs ǫp ụs-cind

1 “Mẹn rụrụ nǫ ka ma-tǫ remen taase nǫ nǫ ẹgẹ́ á.
2 Yẹa ruut nǫ ụn kukẹ-tǫ ụn yoos ụn Ma-tǫ Shir. Nip-ǫ da-o rǫǫn ǫ yẹ
hettẹ nǫ m-hǫ à, yẹ hyenẹ yẹ zee Shir-ǫ yẹ rǫ m-nǫmẹ ụr-**sekẹ**.
3 Yẹa nom káánẹ komo remen yẹ nap o-Tato kǫ mẹ á.
4 Mẹn rụrụ nǫ káánẹ remen da-ǫ ka rem-se korẹ, nǫ bakstẹ́ ụnze ụm
be'estẹ ụm nekstẹ nǫ ụt-tǫ.

Sẹngẹ-mǫ ụn Kụkt-ǫ Shir

“Mẹ rụrụ nǫ ka rem-se cin n-ga nẹ á, remen mẹ mǫssẹ ụn nǫ nẹ.
5 M-mǫka nẹ, mẹn warag be-de ụn wụ tǫmnẹ mẹ à. Kap ụn káánẹ nẹ,
n-mẹ ụn nǫ yatt nẹt-wụ citụ mẹ be-de ụm he'ẹ á.
6 Amba mẹn-ụt naasụtụ nǫ dẹẹn remen ụm rụrụtẹ nǫ ka rem-se.
7 Kap ụn káánẹ nẹ, mẹ nǫ m-rụrẹ, nip-ǫ: jiishtẹ nǫ nẹ komo ụm nekẹ.
Mẹ nekẹ á, ka Wa-ụt-Orom wụ a haan be-ụr nǫ á. Mẹ nekẹ nẹ, man tǫmǫn
wụ be ụn nǫ.
8 Da-ǫ ka Wa-ụt-Orom wụ haanẹ, wụa kutẹ hun-nẹ yẹ hǫno o-dak ụnze
barag-se ụn yẹ mǫssẹ **ụr-ba'as** nẹ hond hond se rǫ á. Komo Shir wụ rǫ
kashi. Wụa baksụ yẹ ma-tǫ ụn piish ụt-ma tǫ Shir tomso nẹ.
9 Wụa kutụ yẹ ụnze yẹ nǫmǫg **ụr-ba'as** remen yẹ yagụtẹ m-shẹr be ụn
de.
10 Barag-se ụn yẹ hond hond ǫ se rǫ mǫssẹ ụn kashi ụr-she'et nẹ á, remen
mẹ m-warag be-ụr Tato re. Nǫa hyen mẹ komo á.

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:20 15:20** Hyen komo: Yoha 13:16. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:20 15:20** Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 13:16. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:25 15:25** Hyen komo: Bǫng 35:19; 69:4.

11 Wụa kutẹ yẹ ụnze barag-se ụn yẹ hond hond ǫ be-de ụn ma-tǫ ụn piish
ụt-ma á, remen a komostẹ piishẹ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** ụt-ma.
Ka ko-Gwǫmo-wụ wụ rǫ wan-gwǫmo tǫ ụn ka hǫno o-dak ǫ.
12 “Ụm rǫ'sụrụ ụt-ma nẹ dẹẹn tǫ ụm he nǫ m-rụrẹ à tokon, amba nǫa
hoks tǫ m-dẹk m-mǫka á.
13 Da-de **Kụkt-ǫ Shir** haanẹ, Wa-ụr-Yoos de o-nip, wụa dǫrụttụ nǫ be-de
o-nip. Wụ rǫ ụn he de nǫ rụrẹ ụt-ma be-de ụt-gwǫmo á. Wụ rǫ ụn he-de
m-zẹẹ kǫ rii, sẹ dẹ kap tǫ wụ hǫgẹ be-de Shir à, tǫ tǫ wụ he m-rwǫr. Wụa
rụrụ nǫ rem-se he m-takan à.
14 Wụa sẹkẹmsẹ mẹ, remen ma-ụt re tǫ wụ he nǫ m-hi'ẹ à.
15 Kap yo rǫ be-de o-Tato à, yo ma re yo. Ǫ hantẹ ụm zeet **Kụkt-ǫ Shir**
wụa gǫksụnẹ yo ụm rụrụ wụ à, wụ rụrụ nǫ ụn ce nǫ.”

Naasẹ-mǫ ụt-mẹn a warag o-zak

16 “Man nekụssẹ tokon, amba ụjimẹ kanẹ ụn co hiin nǫa hyenes mẹ.”
17 Yẹ ken yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ yẹ citụrụ hi ụn de ụn yẹ, yẹ zee, “¿Yan
yo nẹ rǫ barag-se ụn wụ, wụ zeet, ‘Man nekụssẹ tokon, amba ụjimẹ nǫa
hyenes mẹ’? ¿Ya hantẹ komo wụ zeet ụm rǫ m-ha be-de o-Tato?”
18 Yẹ ma'asụrụ m-zẹẹ, “¿Yan yo nẹ wụ baragẹ wụ zeet kanẹ ụn co hiin?
Ay, a nap ma-tǫ wụ rǫ m-rwǫr á.”
19 Yẹso nepstẹ yẹ cǫnǫg wụ m-cit, wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Nǫ ǫ hoob-ǫ m-nap ụn
ma-ụt re be-ụr ǫr nǫ nẹ remen ụm zẹẹg ụnze, ‘Man nekụssẹ tokon amba
ụjimẹ kanẹ ụn co hiin nǫa hyenes mẹ’?
20 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, nǫa ụnụs, amba hǫno o-dak a nom o-zak. Nǫ
nẹ, nǫa nom naasẹ-mǫ ụt-mẹn, sẹ dẹ naasẹ-mǫ ụn mẹn-ụt nǫ mǫa warag
o-zak.
21 Da-de ne'a ro ụn 'yong-se o-mat, wụ rǫ ụn hyan ụr-kǫǫb dẹẹn remen
da-ǫ o-mat woosụntẹ wụ. Amba da-de wụ messẹ wan-yaar-wụ ụn wụ à,
wụa do m-baks ụnze wụ swǫǫg ụr-kǫǫb á, remen o-zak ǫ wụ mettẹ wan-
yaar ụn hǫno o-dak à.
22 Ka bǫ-se ǫ, nǫ ụn cen nǫ nẹ, m-mǫka nǫ ụn naasẹ-mǫ ụt-mẹn nẹ.
Amba a dos nǫ m-hyendẹ. Ka da-de nẹ ǫ mẹn-ụt nǫ he nǫm o-mǫk puu
ụntụn ụt-gwẹrẹ o-zak. Yattụ nẹ wụ he rumus ụn zak-o nǫ á.
23 Hǫ-de nǫ he kum ụn **Kụkt-ǫ Shir** à, ka hǫ-de nẹ nǫ he m-wụwẹ ụn
cot-ụs re nẹ remen kǫyan a kutụ nǫ yo cas ụn co-o nǫ. Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip,
kǫyan yo nǫ kǫnẹ o-Tato ụn bẹẹb-de ụn jin ụn de, wụa 'ye nǫ yo.
24 Har m-mǫka nǫ ụn goshi kǫn rii ụn bẹẹb ụn de á. Kǫn nǫ, nǫa kum
remen zak-o nǫ shiit cẹngcẹng.”

Yẹso rẹẹg ụr-hǫ hǫno o-dak

25 Yẹso doorụ ụt-ma ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ nẹ. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Kap ka
ma-tǫ mẹn rụrụ nǫ tǫ riig-m-riig ụn sha-mǫ ụt-ma nẹ. Da-o rǫǫn ǫ mẹttẹ́
a rụrụ nǫ ụt-ma riig-m-riig á, sẹ dẹ ụm rụrụ nǫ ma-tǫ o-Tato cas cas.
26 Hǫ-de mẹ nekẹ, ka hǫ-de nẹ ǫ nǫ he m-kǫn o-Tato ụn jin ụn de. Sẹ ụm
konụtụ nǫ ụn nu-o re tomso nẹ á,
27 remen Tato-o rǫ ụn was ụn nǫ nẹ remen nǫ wastẹ ụn mẹ nẹ, nǫ shẹrẹg
ụnze be-de o-Tato ǫ ụm rwụụnẹ.
28 Ka ǫ nẹ komo, be-de o-Tato ụm rwụụnẹ, ụm cǫwǫntẹ hǫno o-dak.
M-mǫka nẹ komo mẹ ụn hede ǫ m-yagẹ ụm waragtẹ́ rẹẹnǫ be-de o-Tato.”
29 Yan-nekẹ-mǫ ụn wụ zẹẹrụ, “M-mǫka wǫ ụn rwǫr ụt-ma cas cas, yanze
m-riig nẹ á.

30 M-mǫka ǫ tẹ napẹ ụnze o nak kǫyan, kǫ tẹ citụ wǫ á, o rụrụtụ tẹ cas
cas. De de tẹ shẹrtẹ ụnze be-de Shir-ǫ o rwụụnẹ.”
31 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Ashi, nǫ ro shẹrẹg á, sẹ m-mǫka!
32 Tǫ, ai, da-o rǫǫn, kǫ m-mǫka ma ǫ nomostẹ, ǫ a hettẹ nǫ m-cakarsẹ
à. Kǫ wụ ke wụa warag ụn hur-ǫ ụn wụ, nǫ yagẹ mẹ ụn hǫn-de. Mẹ hede
m-she'etụ nẹ ụn hǫn-de á, remen Tato re rǫ mǫssẹ ụn mẹ nẹ.
33 Mẹ ụn rụrụ nǫ ka ma-tǫ remen hur ụn nǫ gwụ'ụrụté bǫ nǫ dapẹ mẹ
à. Nǫa sụ ụr-kǫǫb be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak amba 'mǫ nǫ ụr-hur!
Ụm rẹẹg ụr-hǫ ụn hǫno o-dak nẹ!”

Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor

Kǫn-ụs Yẹso remen hi ụn de ụn wụ

1 Bǫ Yẹso rụrtẹ káánẹ à, wụ dassụrụ ụr-hi n-Tǫn shir. Wụ zẹẹrụ, “Tato re,
da-o woostẹ ǫ o hettẹ mẹ m-sẹkẹmsẹ à, remen mẹ ụn cere ụm sẹkẹmsụté
wǫ.
2 O ya'ag mẹ ụt-gwǫmo ụn hi-de ụn kǫwan, remen ụm ye'et hǫǫg-ǫ ba
m-ta be-de ụn yan-dor-yẹ o ya'asụ mẹ à.
3 Cǫw-yo hun-nẹ hettẹ m-kum hǫǫg-ǫ ba m-ta à, yo rǫ, yẹ nep ụnze wǫ
wụ rǫ Shir gaan, o-nip, komo yẹ nep ụnze mẹ, Yẹso, mẹ rǫ **Kiristi**, wụ o
tǫmnẹ à.
4 Ụm kussụtẹ hun-nẹ gǫs-ụt ru kànẹ ụn hǫno o-dak remen ụm shoostẹ
sẹngẹ-mǫ o zẹẹ mẹ ụm nǫm à.
5 M-mǫka komo nẹ, Tato re, do mẹ m-sẹkẹmsẹ, ụn ka sẹkẹmsẹ-mǫ nẹ mǫ
ụm rottẹ mǫssẹ ụn wǫ nẹ à, rii-yo a nomot hǫno o-dak.

Kǫn-ụs Yẹso remen yan-nekẹ-mǫ ụn wụ

6 “Ụm rwụntụtẹ jin ụn du be-de ụn hun-nẹ yẹ o ya'asụ mẹ ụn ka hǫno
o-dak ǫ à. Yẹ ma ru yẹ. O ya'ag mẹ yẹ nẹ, yẹ dǫrụtẹ nẹ ma-ụt ru.
7 M-mǫka yẹ nepstẹ kap bǫ ụn yo o ya'asụ mẹ à, be ụn du ǫ yo rǫ.
8 Ma-tǫ o rụrụ mẹ nẹ à, ụm rụrụtẹ yẹ tǫ. Yẹ gǫksụssẹ, yẹ nepsẹ nẹ ụnze
be ụn du ǫ ụm rwụụnẹ, yẹ shẹrẹg ụnze wǫ tǫmnụ mẹ.”
9 “Mẹ nẹ kǫn-se mẹttẹ remen yẹ, yanze hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak ǫ mẹ
m-konẹ á, sẹ dẹ remen yẹ o ya'asụ mẹ à, remen yẹ ma ru yẹ.
10 Kap yẹ ma re, yẹ ma ru yẹ. Yẹ ma ru komo nẹ yẹ ma re yẹ. A mẹ
m-sẹkẹmsẹ komo nẹ remen yẹ.
11 M-mǫka tomso nẹ ụm rǫbẹ be ụn du, mẹ kus ụr-she'et nẹ kanẹ hǫno
o-dak á. Amba yẹ ka, hǫno o-dak ǫ yẹ rǫ. Tato-ǫ ba m-Kụkǫp, o 'er yẹ ụn
bẹẹb-de ụn jin ụn du, bẹẹb-de ụn jin-de o ya'asụ mẹ à, remen yẹ she'ettẹ́
kang-o gaan bǫ a gaan à.
12 Kap da-de tẹ ro mǫssẹ be-ụr gaan à, ụm ẹrẹg yẹ ụn bụ-yo ụn bẹẹb-de
ụn jin ụn du de o ya'as mẹ à. Ụm ẹrẹg yẹ. Yatt nẹt-wụ nebẹ be-de ụn yẹ
á, sẹ dẹ ka ko-nebessẹ wụ, remen a shoostẹ́ Ma-tǫ Shir tǫ rǫ gensẹ à.*
13 “M-mǫka, ụm rǫbẹ be ụn du. Mẹn rwǫr ụn ka ma-tǫ cin ụm rǫ ụn
hǫno o-dak remen zak-o re nomot dẹẹn bǫ ǫ he shoos ụn hur-de ụn yẹ à.
14 Ụm rụrụtẹ yẹ ma-ụt ru. Hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak yagụrụ yẹ, remen
yẹ ba yẹ ma hǫno o-dak yẹ á, ụntụn bǫ ụm rǫ wụ ma hǫno o-dak á.
15 Mẹ ụn kǫn-ụs ru, o dos yẹ n-mẹ ụn hǫno o-dak á, sẹ dẹ o 'er yẹ be-de
ụn ka wan-mẹn-ụt jaas-tǫ wụ.
16 Yẹ, yan ụn hǫno o-dak yẹ á, bǫ ụm rǫ wụ ụn hǫno o-dak wụ á.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-ta'yoor:12 17:12** Hyen komo: Bǫng 41:9; Yoha 13:18.

17 Yoos yẹ ma-ụt ru, rǫ tǫ nip-ǫ. Muut yẹ hun-nẹ yẹ ba m-kụkǫp ụn bụ-yo
ụn nip-o ru.
18 Bǫ o tǫmnụ mẹ hǫno o-dak à, ka bǫ-se nẹ ǫ, ụn ce re, ụm tǫmẹ yẹ
be-de ụn hun-nẹ yẹ rụrụtẹ yẹ ma-ụt ru.
19 Ụm ya'astẹ hi ụn de ụntụn kashi ụr-**sekẹ** de ba m-kụkǫp remen yẹ.
Ụm nǫmǫg kaanẹ remen yẹ waragtẹ́ ba m-kụkǫp remen nip-o ru.

Kǫn-ụs Yẹso
remen yan-dor ǫ ụn wụ kap

20 "Yanze remen yẹ ka ụn hǫn-de ụn yẹ mẹttẹ ụn kǫn-ụs ru á. Mẹ wǫ
ụs-kǫn remen myet ụn yẹ ka nẹ, yẹ shẹrẹ mẹ nẹ à. Ka yẹ, shẹrẹ remen yẹ
hǫgụtẹ ma-ụt re be-de ụn yan-nekẹ-m re à.
21 Tato re, ụm cǫnǫg kap mǫ ụn yẹ, yẹ warag gaan, bǫ a gaan à. Ụm
cǫnǫg yẹ warag gaan ụn na nẹ, bǫ wǫ n-mẹ re, komo mẹ n-mẹ ru à. Ka
da-de ǫ hǫno o-dak he m-gǫks ma-ụt re ụnze wǫ tǫmnụ mẹ.
22 Bǫ o sẹkẹmsẹ mẹ à, ka bǫ-se nẹ ǫ, ụm sẹkẹmsẹ yan-dor re, remen yẹ
she'ettẹ́ gaan bǫ a gaan à.
23 Mẹ be-de ụn yẹ, wǫ tomso nẹ be ụn de, remen a she'ettẹ́ kang-o gaan.
Nǫm kaanẹ remen hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak nepstẹ́ ụnze wǫ tǫmnụ mẹ
ụn hǫno o-dak, komo ụnze o wastụ yẹ bǫ o wassẹ ụn mẹ nẹ à.
24 "Tato re, ụm cǫnǫg ka hun-nẹ yẹ o ya'asụ mẹ à, yẹ ụn cen yẹ, yẹ she'et
mǫssẹ ụn mẹ nẹ kǫ de ke be-de ụm rǫ. Ka da-de yẹ hyenet sẹkẹmsẹ-m re
mǫ o sẹkẹmsẹ mẹ à, remen o cǫnǫg mẹ cin ba a ụn nǫm hǫno o-dak.
25 "Kashi o-Tato, hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak, yẹ nap wǫ á, amba ụm nepstẹ
wǫ. Yan-dor re komo, yẹ nepstẹ ụnze wǫ tǫmnụ mẹ.
26 Ụm rwụntụtẹ jin ụn du be-de ụn yẹ, komo man re co m-nǫm káánẹ.
Mẹn nǫm káánẹ remen bǫ o wassẹ ụn mẹ nẹ à, yẹ ma'astẹ́, ụn cen yẹ nẹ,
m-was nẹ, komo remen ụm she'ettẹ́ be-de ụn yẹ."

Bǫr-ụs ǫp ụs-eer

A ya'astẹ Yẹso, a ship wụ
(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53)

1 Bǫ Yẹso komtẹ kǫn-se Shir à, wụ argụrụ m-nekẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ nẹ ha-mǫ ụn pesto-de ụn bụr-yo o-Kidurun be-de yẹ rǫ m-rwụụn yẹttẹ
m-hur m-yo à. Ụn ǫ ka riib-ǫ tuk-ǫ ụn 'yo-se o-**zẹtun** rǫ kǫn. Wụ cǫwụrụ
kanẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ.
2 Yahudas nẹ, wụ he wụ m-ya'as à, wụ nepstẹ ka be-de, remen Yẹso westẹ
m-go'onẹ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ kanẹ.
3 Yahudas haarụ be-de ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir ụn **Parisa**-nẹ nẹ.
Wụ dẹknụrụ kur-de ụn karma-nẹ ụn yẹ ken yan-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** yẹ
nẹ. Wụ haanụrụ ụn yẹ nẹ, be-de Yẹso ro ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ à. Yẹ
wǫǫnụrụ ụn ka be-de ụt-pitirra nẹ, ụn gwǫ-tǫ o-ra nẹ, ụt-magay nẹ ụt-kom.
4 Yẹso nẹ, wụ nepstẹ kap bǫ ụn rii-yo he wụ m-kum à. Wụ gaanụrụ co,
wụ zẹẹrụ yẹ, "¿Wan wụ nẹ nǫ o-hoob?"
5 Yẹ zẹẹrụ, "Yẹso ko-ya-o-Nazaret-wụ."
Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Mẹ ka."
Yahudas nẹ, wụ ya'asụ wụ à, wụ ro eso mǫssẹ ụn yẹ nẹ.
6 Bǫ Yẹso zettẹ yẹ, "Mẹ ka" à, yẹ wargụrụ jim jim, yẹ hẹẹrụ n-dak.
7 Yẹso ja'asụrụ yẹ m-cit, "¿Wan wụ nẹ nǫ o-hoob?"
Yẹ zẹẹrụ, "Yẹso ko-ya-o-Nazaret-wụ."

8 Yẹso zẹẹrụ, “Ụm rụssụtụ nǫ, ụm zee, ‘Mẹ ka.’ Ụregẹ mẹ wụ nǫ o-hoob,
nǫ yagẹ yẹ ka aragtẹ.”
9 Yẹso ụn rwǫr káánẹ remen ma-tǫ wụ rwǫr à tǫ shiit ụnze, “Shir be-de
ụn yẹ o ya'asụ mẹ à, mẹ ho'os kǫ wan-gaan á.”*
10 Simǫn Bitrus ro o-magay nẹ. Wụ mu'usụrụ ǫ, wụ cẹtụrụ ko-gụw-wụ
ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir. Wụ kupsụrụ wụ tǫ-ǫ ụn sǫ ụr-rẹ. Jin-de
ụn ka ko-gụw-wụ Marụkus.
11 Bǫ Bitrus cẹtẹ tǫ-o Marụkus à, Yẹso zẹẹrụ Bitrus, “Muut ka magay-ǫ
o-rwǫpǫntẹ. ¿Wǫ m-hyan man sụ ụr-kǫǫb de Tato re zẹẹ mẹ ụm sụ á?”†

Yẹso ụn hẹr-o Annas

12 Tǫ, ka bụụg-de ụn karma-nẹ de ụn wan-co ǫ ụn yẹ nẹ ụn yan-'er-de
ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ shipirụ Yẹso. Yẹ gagụrụ wụ.
13 Yẹ nekụrụ ụn wụ nẹ be-ụr Annas ụr-takan. Wụ nẹ ko-mǫǫn Kẹpas wụ.
Kẹpas nẹ wụ ro ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir be-de ụn kǫn-se Shir ụn ka
hak-ǫ.
14 Wụ Kẹpas komo nẹ, wụ wụ nomẹ **Yahuda**-nẹ ụt-ma ụnze, “Jiishtụ nǫ
wan-gaan mer remen hun-nẹ kap.”‡

Bitrus nǫmǫg she-mǫ m-nap ụn Yẹso
(Mati 26:69-70; Mark 14:66-68; Ruka 22:55-57)

15 Bǫ yẹ nekẹtẹ ụn Yẹso nẹ be-ụr Annas à, Simǫn Bitrus ụn wụ ken
nẹ **wan-nekẹ-m Yẹso** dǫrụrụ jim-ụr Yẹso. Bǫ yẹ wootẹ ụn hur-ǫ ụn ko-
Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir à, wụ Bitrus ro mǫssẹ ụn wụ nẹ à, wụ cǫwụrụ
har o-'wǫǫg mǫssẹ ụn Yẹso nẹ remen ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir nepstẹ
ụn wụ nẹ.
16 Bitrus ẹsụrụ ụn ish o-hur n-dǫ. Sẹ wụ ka **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ, ụntụn
nepsẹ yo wụ ro'ẹ be-de ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir à, wụ ruurụ n-dǫ,
wụ nǫmụrụ ụt-ma ụn wan-ne'a nẹ wụ ro ụn 'er-de ụn ish à. Ka da-de nẹ,
wụ cǫwǫnụrụ ụn Bitrus nẹ.
17 Ká wan-ne'a-wụ ro ụn 'er-de ụn ish à, wụ zẹẹrụ Bitrus, “Ashi, ¿ụn ce
ru, be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn ka nẹt-wụ o rǫ á?”
Bitrus zẹẹrụ wụ, “Ay, mẹ be-de ụn yẹ á.”
18 Gụw-nẹ yẹ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir ụn yan-'er-de ụn **Pyo-
ǫ Shir** nẹ, yẹ dapsụrụ o-ra remen da-de o-hụw ǫ. Yẹ ro eso eso, yẹ ro
m-hwǫ'ǫt o-ra mǫssẹ ụn Bitrus nẹ.

Annas cikt Yẹso ụs-cot
(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Ruka 22:66-71)

19 Ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir citụrụ Yẹso ma-tǫ ụn yan-nekẹ-mǫ ụn
wụ ụn yo yoos-de ụn wụ ro yẹ nẹ m-nomẹ à.
20 Yẹso shasụrụ Annas, “Ai, ụm rụrụtẹ hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak ụt-ma
cas. Ụm yoostẹ komo nẹ ụn kukẹ-tǫ attẹ m-yoos ụn Ma-tǫ Shir à ụn **Pyo-ǫ
Shir** nẹ, be-de **Yahuda**-nẹ rǫ m-mǫrgẹ kap à. Yatt-yo ụm rwǫrẹ wukussẹ
á.
21 ¿Remen yan ǫ wǫttẹ mẹ ụs-cot? Cit yẹ hǫgẹ ma-tǫ ụm rụrụ yẹ à cit yo
ụm rụrụ yẹ à. Yẹ napẹ ma-tǫ ụm rụrẹ yẹ à.”
22 Bǫ Yẹso rụrtẹ káánẹ à, sẹ wụ ken ko-wa-'er-de ụn **Pyo-ǫ Shir** wụ, wụ
ro kánẹ eso ụn Yẹso nẹ à, wụ kanụrụ Yẹso o-raag. Wụ zẹẹrụ, “¿Ka bǫ-se
nẹ ǫ ka o he m-shasụ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir?”

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:9 18:9** Hyen komo: Yoha 6:39. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:11 18:11** Hyen komo: Mati 26:39; Mark 14:36; Ruka 22:42. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:14 18:14** Hyen komo: Yoha 11:49-50.

23 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Ụregẹ ụm rụrụtụ nǫ ma-ụt yǫ-tǫ, o cit yẹ be-de m-ba'asẹ à. Ụregẹ nẹ ụnze hond hond ǫ, mẹ **ba'as** á. ¿Ya hantẹ ụn ya o kenet mẹ o-raag?”
24 Annas zẹẹrụ, “A nekẹ ụn wụ nẹ ka bǫ-se nẹ geksẹ be-ụr Kẹpas ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir.”

Bitrus doog nǫm-m she-mǫ ụn nap-m Yẹso
(Mati 26:71-75; Mark 14:69-72; Ruka 22:58-62)

25 Simǫn Bitrus ro eso, ụn hwǫ'ǫt o-ra. Yẹ zẹẹrụ wụ, “¿Wǫ ụn ce ru, ba be-de ụn yan-dor yẹ ụn wụ ǫ ka o rǫ á?”
Wụ zẹẹrụ, “Ay, mẹ be-de ụn yẹ á.”
26 Sẹ wụ ken be-de ụn gụw-nẹ yẹ ụn ko-Gwǫmo-wụ ụn kǫn-se Shir, baag-ǫ ụn wụ Bitrus kupsẹ o-tǫ à. Wụ zẹẹrụ, “Ashi ka, ¿mẹ hyan wǫ mǫssẹ ụn wụ nẹ rẹẹnǫ be-de ụn **Haag-ǫ ụn 'yo-se o-Zẹtun** á?”
27 Bitrus doorụ nǫm m-she, wụ zẹẹrụ, “Mẹ wụ á.” Bǫ wụ zettẹ káánẹ à, kẹẹg-ǫ o-kiit kanụrụ.

Yẹso ụn hẹr-o Biratus
(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Ruka 23:1-5)

28 Yẹ inụrụ n-sot n-sot, yẹ ruutụrụ Yẹso ụn hur-o Kẹpas komo yẹ heetụrụ Yẹso ụn ish ụn hur-o **Biratus** ko-Gwamna-wụ o-**Roma** wụ a ya'asẹ gwǫmo-tǫ ụn **Yahuda**-nẹ à. Yẹ **Yahuda**-nẹ ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ cǫw á, remen yẹ o-gyẹr taase yẹ kǫkkụssẹ hi ụn de ụn yẹ, taase rii-yo m-rẹ yo ụn **Biki-ǫ m-Pas**,§ yo kwangụ yẹ m-rẹ.
29 Remen káánẹ, **Biratus** ụn rwụụn ụn co-ǫ ụn yẹ, wụ zẹẹrụ, “¿Ya ụn **ba'as-de** nǫ bụptẹ ka nẹt-wụ?”
30 Yẹ zẹẹrụ, “Ụ rottẹ ụnze ma-tǫ **ụr-ba'as** tǫ á, tẹ roa hantẹ wụ be ụn du á.”
31 **Biratus** zẹẹrụ yẹ, “Nekẹ nǫ ụn wụ nẹ ụn hi ụn nǫ, nǫ he nǫ piishẹ wụ ụt-ma ụn hi ụn nǫ bǫ **karamsa**-o zẹẹ à.”
Yahuda-nẹ zẹẹrụ wụ, “Ay, tẹtt gwǫmo-tǫ ụn piishẹ ụn nẹt ụt-ma a hoot wụ á.”
32 Ka ma-tǫ nẹ remen a shoostẹ́ ǫ Ma-tǫ Yẹso rwǫrẹ à, tǫ kutẹ gǫn mar-mǫ wụ he m-mar à.*
33 **Biratus** warguụrụ n-mẹ o-hur. Wụ agbụrụ Yẹso, wụ zẹẹrụ, “¿Wǫ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ?”
34 Yẹso shasụrụ wụ, “¿Ka cot-ǫ ǫ ụn hi ụn du ǫ? ¿Kǫ yẹ ken yẹ rụrụ wǫ ma-ụt re?”
35 **Biratus** shasụrụ wụ, “¿Ap, mẹ ko-**Yahuda**-wụ ǫ? Ai, hun-nẹ ru ụn Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir nẹ yẹ hantẹ wǫ be ụn de. ¿Ya o nǫm?”
36 Yẹso zẹẹrụ, “Gwǫmo-ụt re tǫ ụn hǫn dak-ǫ tǫ á. Ụ rottẹ ụnze tǫ ụn hǫno o-dak tǫ, yan-nekẹ-m re roa nom ụr-gụn taase a ya'as mẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ, yan-yagẹ-ụt re. Amba gwǫmo-ụt re kànẹ ǫ tǫ rǫ á.”
37 **Biratus** zẹẹrụ wụ, “¿Ko-Gwǫmo-wụ o rǫ?”
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Bǫ o zẹẹ à, mẹ ko-Gwǫmo-wụ. Remen káánẹ ǫ a mettẹ mẹ. Remen káánẹ ǫ komo nẹ, ụm cǫwǫntẹ hǫno o-dak remen ụm rụrụt o-nip. Kǫyan cǫn-tǫ o-nip nẹ, wụ rǫ ụn raag ụn cǫr re.”
38 **Biratus** zẹẹrụ wụ, “¿Ya ụn yo nẹ a m-zẹẹ o-nip?”

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:28 18:28** Biki-ǫ Yahuda-nẹ rǫttẹ m-baks ụn hǫ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:32 18:32** Hyen komo: Yoha 3:14; 12:32.

A kupsu̱tẹ̱ Yẹ̱so u̱t-ma a kemet wu̱
(Mati 27:15-31; Mark 15:6-20; Ruka 23:13-25)

Bǫ̣ wu̱ zettẹ̱ káánẹ̱ à, wu̱ ja'asu̱ru̱ m-rwu̱u̱n be-de u̱n **Yahuda**-nẹ̱, wu̱ zẹ̱ẹ̱ru̱ yẹ̱, "Mẹ̱ dẹ̱, mẹ̱ hyan **ba'as-de** wu̱ nǫ̣mẹ̱ á.
39 Amba nǫ̣ u̱n ǫ̣ ken jor-ǫ̣ nẹ̱, a nomẹ̱ **Biki-ǫ̣ m-Pas**, mẹ̱ nǫ̣ m-ho'osbẹ̱ u̱n nẹ̱t wan-gaan wu̱ rǫ̣ gego à. ¿Kǫ̣ nǫ̣ cǫ̣nǫ̣g u̱m ho'osbu̱ nǫ̣ ko-Gwǫ̣mo-wu̱ u̱n **Yahuda**-nẹ̱?"
40 Yẹ̱ 'yonsu̱ru̱ u̱s-cǫ̣r yǫ̣kǫ̣kǫ̣, yẹ̱ zee, "Ay, wu̱ ka wu̱ á! Sẹ̱ dẹ̱ Barabas!" (Barabas nẹ̱ wan-kwu̱p-de u̱n hun-nẹ̱ wu̱ rowẹ̱.)

Bǫ̣r-u̱s ǫ̣p u̱s-jerǫ̣

1 Ka da-de nẹ̱, **Biratus** zẹ̱ẹ̱ru̱, "A nekẹ̱ u̱n Yẹ̱so nẹ̱. A bu'u̱ru̱ wu̱ u̱s-sǫ̣rǫ̣g dẹ̱ẹ̱n."
2 Karma-nẹ̱ yeru̱ru̱ wu̱ gǫ̣nd-ǫ̣ u̱n yokor u̱r-hi. Yẹ̱ cu̱pu̱ru̱ wu̱ cǫ̣p-o jaas-ǫ̣ ǫ̣ u̱t-gwǫ̣mo.
3 Yẹ̱ zẹ̱ẹ̱ru̱ m-ha be-de u̱n wu̱, yẹ̱ rǫ̣ m-zẹ̱ẹ̱, "Hǫ̣ǫ̣g ru she'et, ko-Gwǫ̣mo-wu̱ u̱n **Yahuda**-nẹ̱!" Yẹ̱ ro wu̱ u̱n hwǫ̣ǫ̣gẹ̱ u̱t-raag.
4 **Biratus** doorु̱ m-rwu̱u̱n, wu̱ zẹ̱ẹ̱ru̱ yẹ̱, "Gwǫ̣t nǫ̣, wu̱ ka u̱m he nǫ̣ m-rwu̱ntẹ̱ remen nǫ̣ nept u̱nze mẹ̱ kum wu̱ u̱n de ken **ba'as-de** nẹ̱ á."
5 Ka da-de nẹ̱ Yẹ̱so rwu̱u̱nu̱ru̱ eso u̱n gǫ̣nd-ǫ̣ u̱n yokor nẹ̱ u̱n cǫ̣p-o jaas-ǫ̣ nẹ̱. **Biratus** zẹ̱ẹ̱ru̱ yẹ̱, "Tǫ̣, wu̱ ka."
6 Bǫ̣ Gwǫ̣mo-nẹ̱ yẹ̱ u̱n kǫ̣n-se Shir u̱n dǫ̣rǫ̣g-nẹ̱ nẹ̱ yan-'er-de u̱n **Pyo-ǫ̣ Shir** hyentẹ̱ wu̱ à, yẹ̱ 'yonsu̱ru̱ u̱s-cǫ̣r yǫ̣kǫ̣kǫ̣. Yẹ̱ rǫ̣ m-zẹ̱ẹ̱, "A kem wu̱ o-**kan**! A kem wu̱ o-**kan**!"
Biratus zẹ̱ẹ̱ru̱ yẹ̱, "Nekẹ̱ nǫ̣ u̱n hi u̱n nǫ̣, nǫ̣ he nǫ̣ kem wu̱. Amba mẹ̱ hyan wu̱ u̱n de ken **ba'as-de** nẹ̱ á!"
7 **Yahuda**-nẹ̱ shasu̱ru̱, "Ai, tẹ̱ rǫ̣ o-**karamsa** nẹ̱. Ka **karamsa**-ǫ̣ nẹ̱ depetẹ̱ a ho wu̱ remen wu̱ muutẹ̱ hi u̱n de u̱n wu̱ **Wà-wu̱ Shir**."
8 Bǫ̣ **Biratus** hǫ̣gu̱tẹ̱ ka ma-tǫ̣ à, wu̱ ja'asu̱ru̱ hǫ̣gẹ̱ o-gyẹ̱r.
9 Wu̱ wargu̱ru̱ m-cǫ̣w u̱n pyo u̱n Yẹ̱so nẹ̱. Wu̱ zẹ̱ẹ̱ru̱ Yẹ̱so, "¿Ke nẹ̱ ǫ̣ nẹ̱ o rwu̱u̱n?" Amba Yẹ̱so shas wu̱ á.
10 Remen Yẹ̱so yagu̱tẹ̱ wu̱ m-shas, **Biratus** zẹ̱ẹ̱ru̱ Yẹ̱so, "¿Wǫ̣a shes mẹ̱ u̱t-ma á? ¿Wǫ̣ nap u̱nze mẹ̱ u̱r-bẹ̱ẹ̱b nẹ̱ de u̱n ho'os-m ru á, mẹ̱ tomso nẹ̱ u̱r-bẹ̱ẹ̱b nẹ̱ de u̱n kam-m ru o-**kan** á?"
11 Yẹ̱so zẹ̱ẹ̱ru̱ wu̱, "Wǫ̣tt de ken bẹ̱ẹ̱b-de be u̱n de á, yadẹ̱ u̱regẹ̱ u̱nze Shir-yẹ̱ ya'anu̱ wǫ̣ de rwu̱u̱n-mǫ̣ n-tǫ̣n á. Remen káánẹ̱ nẹ̱t-wu̱ hantẹ̱ mẹ̱ be u̱n du à, **ba'as-de** u̱n wu̱ jiishtẹ̱ **ba'as** u̱n du."
12 Bǫ̣ **Biratus**, hǫ̣gẹ̱ káánẹ̱ à, wu̱ hǫ̣ǫ̣bu̱ru̱ cǫ̣w-yo wu̱ ho'ostẹ́ wu̱. **Yahuda**-nẹ̱ ja'asu̱ru̱ 'yons u̱s-cǫ̣r yǫ̣kǫ̣kǫ̣. Yẹ̱ rǫ̣ m-zẹ̱ẹ̱, "U̱regẹ̱ dẹ̱ o ho'ostẹ̱ wu̱ ka, wǫ̣ cǫ̣n ko-Gwǫ̣mo **Sisar** ǫ̣ ka á. Ai, bǫ̣ u̱n wu̱ mussẹ̱ hi u̱n de u̱n wu̱ ko-Gwǫ̣mo à, wu̱ yagu̱tẹ̱ **Sisar** u̱t-yagẹ̱ ǫ̣ ka."
13 Bǫ̣ **Biratus** hǫ̣gu̱tẹ̱ ka ma-tǫ̣ à, wu̱ rwu̱u̱nu̱ru̱ u̱n Yẹ̱so nẹ̱. Wu̱ she'etu̱ru̱ u̱n kwu̱u̱r-ǫ̣ u̱n piish u̱t-ma. Ka kwu̱u̱r-ǫ̣ rǫ̣ n-tǫ̣n u̱n "Gon ǫ̣ a gǫ̣nẹ̱ u̱t-ta'ar à," ǫ̣ yẹ̱ rǫ̣ m-zẹ̱ẹ̱ o-Gabbata à, u̱n rem-de **u̱t-Ibra** à.*
14 Ka hǫ̣-de nẹ̱, hǫ̣-de m-zǫ̣ngẹ̱ de remen **Biki-ǫ̣ m-Pas**.†
Hǫ̣-u̱r rǫ̣ u̱r-hi, wu̱ zẹ̱ẹ̱ru̱ **Yahuda**-nẹ̱, "Ko-Gwǫ̣mo nǫ̣ wu̱ ka!"
15 Yẹ̱ ja'asu̱ru̱ 'yons u̱s-kan yǫ̣kǫ̣kǫ̣. Yẹ̱ rǫ̣ m-zẹ̱ẹ̱, "A nom u̱n wu̱ nẹ̱! A nom u̱n wu̱ nẹ̱! A kem wu̱ o-**kan**!"

---

* **Bǫ̣r-u̱s ǫ̣p u̱s-jerǫ̣:13 19:13** Kǫ̣: u̱t-Arameki.

† **Bǫ̣r-u̱s ǫ̣p u̱s-jerǫ̣:14 19:14** Biki-ǫ̣ Yahuda-nẹ̱ rọttẹ̱ m-baks u̱n hǫ̣-de Shir ruutẹ̱ yẹ̱ o-Masar à.

Biratus zẹẹrụ, “¿A kem ko-Gwǫmo nǫ o-**kan**?”
Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir yẹ zẹẹrụ wụ, “Ai, tẹtt ko-Gwǫmo á, sẹ **Sisar**.”
16 Ka da-de nẹ, wụ ya'asụrụ Yẹso be-de ụn yẹ, yẹ kemet wụ o-**kan**.

A kamag Yẹso o-kan
(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43)

17 Yẹ nekụrụ ụn Yẹso nẹ. Yẹso dẹkụrụ **kan**-ǫ a hettẹ wụ m-kam à, ha-mǫ ụn be-de a m-zẹẹ *Caar-ǫ ụt-hi* à (**ụt-Ibra**‡ nẹ yẹ rǫ ǫ m-zẹẹ, *o-Gorogota*).
18 Kanẹ ǫ, yẹ kamẹ wụ o-**kan**. A kamag nẹn yoor tomso nẹ, Yẹso doorụ yẹ tet, wan-gaan ụn kom-ǫ ụr-kwanta, wan-gaan ụn kom-ǫ ụr-rẹ. Yẹso rǫ ụn tẹtẹ-ǫ ụn yẹ.
19 **Biratus** gẹnụrụ m-gẹn, wụ kamụrụ n-tẹ o-**kan** ǫ a kemtẹ Yẹso à. Rii-yo wụ gẹnẹ à, yo ka ụnze, “Yẹso wụ o-Nazaret, ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ.”
20 Ka gẹn-mǫ a kemtẹ Yẹso à, **Yahuda**-nẹ karantụtẹ mǫ dẹẹn remen be-de a kamẹ Yẹso à, yow yow o-bǫ nẹ ǫ. A gẹnẹg tǫ **ụt-Ibra**§, ụt-Roma nẹ, **ụt-Girik** nẹ.
21 Gwǫmo-nẹ yẹ ụn kǫn-se Shir haarụ be-ụr **Biratus**. Yẹ zẹẹrụ Biratus, “Tasse o gen ‘Ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ’ á, sẹ dẹ o gen ‘Kà nẹt-wụ zẹẹg hi ụn de ụn wụ ko-Gwǫmo-wụ ụn **Yahuda**-nẹ.’ ”
22 **Biratus** shasụrụ, “Ai, rii-yo ụm gẹnẹ à, ụm gẹnẹg ǫ ká.”
23 Bǫ karma-nẹ komtẹ kam ụn Yẹso o-**kan** à, yẹ wongụrụ cǫp-tǫ ụn wụr-ǫ ụn wụ. Yẹ coogụrụ tǫ kwụkụr-ụt nass. Kǫ wụ ke ko-karma-wụ, wụ dẹkụrụ kwụkụr-ụr gaan. Yẹ dẹkụrụ matuku-de ụn wụ. Ka matuku-de nẹ komo, de ụn wa-ụr-gaan de ụn hǫn-de ụn de.
24 Yẹ zẹẹrụ hi ụn de ụn yẹ, “Taase a yoog-de, sẹ dẹ a nom nǫ o-gwambẹ, a gụt nẹt-wụ he de m-rẹ à. Wụ rẹ nẹ à, wụ wụ rǫ wa-ụr-matuku.” An nǫm káánẹ remen a shoostẹ́ rii-yo a gẹnẹ n-mẹ Ma-tǫ Shir à, ụnze,
“Yẹ wongụtẹ hi ụn de ụn yẹ cǫp-ụt re.
Matuku ụn de nẹ, yẹ nǫmụrụ o-gwambẹ ụn de.”*
Ka bǫ-se nẹ ka karma-nẹ yẹ nǫmẹ.
25 Tǫ, yow yow ụn be-de a kamẹ Yẹso o-**kan** à, inu Yẹso ụn hen-nẹ inu ụn wụ nẹ, **Meri** nẹ ne'a Kirǫgǫs, **Meri** Magụdarin wụ, yẹ ro eso eso.
26 Bǫ Yẹso hyentẹ inu ụn wụ kánẹ à, ụn wan-gaan nẹ be-de yan-nekẹ-mǫ ụn wụ, ụn wụ wụ ro m-cǫn nẹ à, yow yow ụn wụ nẹ. Wụ zẹẹrụ inu-o ụn wụ, “Inu, wụ ka waragtẹ caanẹ wà ru.”
27 Ka da-de nẹ, wụ zẹẹrụ wan-nekẹ-mǫ ụn wụ, “Wụ rǫ inu ru.” Cin bǫ ụn ka da-de nẹ, ka wan-nekẹ-mǫ ụn wụ wụ dẹkụrụ wụ, wụ jitụrụ wụ ụn hur-ǫ ụn wụ.

Mar-m Yẹso
(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49)

28 Bǫ ụn rwǫr ụn ka ma-tǫ Yẹso nepsẹ a komostẹ kǫyan, sẹ dẹ remen a shoostẹ́ ma-tǫ a gẹnẹ be-de ụn Ma-tǫ Shir à, ka da-de nẹ, wụ zẹẹrụ, “Mẹ ụn hǫgẹ o-**swǫǫt** ǫ m-hǫ.”†
29 De ken gora-de ro kon shoossẹ ụn hǫ-mǫ o-zambo nẹ kánẹ. Yẹ mụsụrụ o-pǫǫg ụn hǫ-mǫ o-zambo, yẹ cǫpụrụ ka pǫǫg-ǫ n-tẹ o-kang, yẹ tabbụrụ ụn nu-ǫ ụn wụ.

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:17 19:17** Kǫ: ụt-Arameki. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:20 19:20** Kǫ: ụt-Arameki.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:24 19:24** Hyen komo: Bǫng 22:18. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:28 19:28** Hyen komo: Bǫng 69:21; 22:15.

30 Bǫ Yẹso sụụtẹ ka hǫ-mǫ o-zambo mǫ à, wụ zẹẹrụ, “A komostẹ kǫyan.”
Ka da-de nẹ, wụ kwụmsụrụ ụr-hi n-dak, wụ argụ m-mar.

A duug Yẹso n-tẹ o-tak

31 Ụntụ ro ka hǫ-de, hǫ-de m-zǫngẹ remen **Biki-ǫ m-Pas** de komo nẹ
taase a yagẹ u-tǫ ụn yẹ n-tẹ o-**kan** kemo **Hǫ-de ụr-Wụwẹ** à, remen ka
Hǫ-de ụr-Wụwẹ de hǫ-ụr gǫs-de de. **Yahuda**-nẹ kǫnụrụ **Biratus** a jetem
na-se ụn yẹ, yẹ meret hǫr-m-hǫr a jụkt yẹ.

32 Karma-nẹ haanụrụ, yẹ jetemsụrụ na-se ụn ka nẹn yoor-yẹ yẹ a kamẹ
ụn Yẹso nẹ à.

33 Bǫ yẹ wǫǫntẹ be-ụr Yẹso à, yẹ 'wǫss wụ be'essụtẹ wụ merestẹ. Yẹ jet
na-se ụn wụ á.

34 Sẹ dẹ wan-gaan be-de ụn ka karma-nẹ yẹ, wụ duurụ wụ o-tak n-tẹ
n-gẹn. Hyó-m rwụụnụrụ m-hǫ nẹ.

35 (Nẹt-wụ hyanẹ à, wụ nǫmụrụ swǫ-se ụn ka ma-tǫ remen nǫ sheret ụn
ce ụn nǫ nẹ. Ka swǫ-se nẹ nip-ǫ. Wụ nepstẹ komo nẹ nip-ǫ wụ rǫ m-rwǫr.)

36 An nǫm káánẹ, remen a shoostẹ́ Ma-tǫ Shir ụnze, “Kǫ caar-yo ụn wụ
o-gaan a he de yo m-jet á.”‡

37 N-mẹ ụn de ken be-de ụn Ma-tǫ Shir tǫ zẹẹg, “Ka nẹt-wụ wụ yẹ duu
à, yẹa gwǫt wụ.”§

Jụk Yẹso
(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56)

38 Ka da-de nẹ, **Yusuhu** wụ o-Aramatiya wụ ro **wan-nekẹ-m Yẹso**
wukussẹ remen gyẹr-ǫ ụn **Yahuda**-nẹ à, wụ kǫnụrụ **Biratus** cǫw-yo wụ
dekt u-ụr Yẹso. Biratus ya'ụrụ wụ o-cǫw. Wụ dẹkụrụ u-ụr Yẹso.

39 Nekǫdimu komo nẹ, nẹt-wụ haanẹ haan-mǫ ụr-takan m-tẹt be-ụr Yẹso
à. Wụ haanụrụ ụt-pǫ'ǫg nẹ tǫ ụn 'yo-se m-shi'igin se a m-aag ụs-**mur** à,
ụn tǫ ken tǫ nẹ tǫ a m-aag **arro** à, kụtụksẹ ụn rigiza-o gaan.*†

40 Yẹ dẹkụrụ u-ụr Yẹso, yẹ yerụrụ de ụn gund-ụr pus-de mǫssẹ ụn ka
rii-yo m-shi'igin tǫ nẹ bǫ **Yahuda**-nẹ rǫ m-nǫm da-ǫ ụn dụk à.

41 Be-de a kamẹ Yẹso o-**kan** à, de ken wak-de ụs-'yo de ro kon, yo hun-
nẹ rǫttẹ m-hur m-yo à. Ka wak-de nẹ saag ro kon kanẹ o-pụ ǫ, ǫ a takẹ
hẹ'edbẹ ụn nẹt ụn ǫ á. Pak-ǫ o-ta'ar ǫ. Ǫ woostẹ kukẹ-ụr rẹk-de de o-kur.

42 Ụntụ ro hǫ-de ụt-zǫngẹ de remen **Biki-ǫ m-Pas** ǫ ụn **Yahuda**-nẹ de à,
komo nẹ saag ro yow yow ụn kánẹ nẹ ụn ka be-de a kemtẹ Yẹso nẹ o-**kan**
à, yẹ neksụrụ Yẹso kánẹ.

Bǫr ụr-kwǫǫz

Inẹ-m Yẹso ụt-marimar
(Mati 28:1-8; Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12)

1 Hǫ-de o-Rahadi, **Meri** Magụdarin haarụ ụn saag tẹt-m-tẹt. Wụ hyanụrụ
a dosstẹ o-ta'ar ụn ish ụn saag.

2 Wụ sǫmnụrụ o-rek be-ụr Simǫn Bitrus ụn ka **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ nẹ,
wụ Yẹso ro m-was ụn wụ nẹ à. Wụ zẹẹrụ, “A dekstẹ u-ụr Ǫǫs-wụ ụn saag.
Tẹ napụ nẹ be-de a heetẹ de á.”

---

‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:36 19:36** Hyen komo: Rwụụ 12:46; Qǫg 9:12; Bǫng 34:20. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:37 19:37** Hyen komo: Zẹka 12:10; Hyan 1:7. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:39 19:39** ụt-Girik: Nụ-se ụn ka rigiza-ǫ wǫǫsẹ kirogụram-ụt ụr-kwǫǫz ụn ǫp-ụt taan [35]. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:39 19:39** Hyen komo: Yoha 3:1-2.

3 Sẹ Bitrus ụn ka **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ nẹ, wụ Yẹso ro m-was ụn wụ nẹ
à, yẹ ruurụ, yẹ rǫ ụn kaw ụn saag.
4 Kap mǫ ụn yẹ yoor-yẹ ruurụ ụs-rek. Ka wan-gaan-wụ, wụ Yẹso ro
m-was ụn wụ nẹ à, wụ takụrụ Bitrus co. Wụ ba'ụrụ wụ m-wǫ be-de ụn
saag.
5 Wụ kaktụrụ, wụ rǫ m-sẹgbẹ n-mẹ. Wụ hyanụrụ ka gund-o pus-ǫ ǫ, ǫ a
hǫkkẹ u-ụr Yẹso à, ǫ rǫ ẹssẹ. Wụ nẹ wụ cǫw á.
6 Ka da-de nẹ, Simǫn Bitrus wǫǫnụrụ ụn n-jim de ụn wụ, wụ cǫwụrụ ụn
saag. Wụ hyanụrụ ka gund-o pus-ǫ ǫ ẹssẹ.
7 Ǫ rǫ mǫssẹ ụn ka gund-ụr pus-de de nẹ de a ro yerụtẹ Yẹso ụr-hi à. Ka
gund-de pussụrụ ụn hi ụn de ụn de, de yagẹ ká gund-ǫ ụn jụk-ǫ ụn hǫn.
8 Sẹ ka wụ Yẹso ro ụn was à, wụ ba'ẹ m-wǫ ụn saag à, wụ cǫwụrụ ụn ce
ụn wụ nẹ. Wụ hyanụrụ, wụ shẹrụrụ ụnze Yẹso inụtẹ ụn hǫǫg nẹ.
9 Yẹ ro nak ụnze Ma-tǫ Shir rǫ gensẹ ụnze wụa inẹ ụn hǫǫg nẹ á.

Yẹso rwụntụtẹ hi ụn de ụn wụ
be-ụr Meri Magụdarin
(Mati 28:9-10; Mark 16:9-11)

10 Ká **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ nẹn yoor-yẹ argụ jo o-hur.
11 **Meri** ro eso ụn ish ụn saag ụs-'wǫn. Wụ rǫ ụn ka 'wǫn-se, wụ kaktụrụ,
wụ sẹgbụrụ ish ụn saag.
12 Wụ 'wǫssụrụ **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹn yoor ụn cụp-tǫ ụn gund-ụt pus-tǫ
nẹ tara be-de u-ụr Yẹso ro'ẹ rụssẹ à, wan-gaan sǫ ụr-hi, wan-gaanụ nẹ sǫ
ụs-na.
13 Ka **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ, yẹ citụrụ **Meri**, "¿Remen yan ǫ wǫttẹ ụs-
'wǫn?"
Wụ zẹẹrụ yẹ, "Ai, a dekstẹ Gǫs-wụ re, mẹ napụ nẹ be-de a heetẹ wụ á."
14 Bǫ wụ rụrtẹ káánẹ à, wụ byandụrụ, wụ 'wǫs Yẹso wụ ka eso. Amba
wụ nap ụnze Yẹso wụ á.
15 Yẹso citụrụ wụ, "¿Ne'a, remen yan ǫ wǫttẹ ụs-'wǫn? ¿Wan wụ nẹ wǫ
o-hoob?"
Meri rǫ o-gwǫt wụ hyenẹ wụ zee wa-o-kat-wụ citẹ wụ, wụ zẹẹrụ wụ.
"Gyẹr Shir, ụregẹ wǫ dẹkẹ wụ, o rụrụ mẹ be-de o ẹssẹ wụ à, ụm dekt wụ."
16 Yẹso zẹẹrụ wụ, "**Meri**."
Wụ zẹẹrụ **ụt-Ibra**,* "Rabbǫni!" (Ụnze Wa-ụr-Yoos).
17 Yẹso zẹẹrụ wụ, "Wǫ bǫp mẹ á, har m-mǫka mẹ ụn gǫ da be-ụr Tato
re á tokon. Sẹ dẹ o nekẹ be-ụr ǫr re nẹ, o rụrụ yẹ ụnze man de be-ụr Tato
re, komo nẹ Tat nǫ, Shir re wụ rǫ, komo nẹ Shir nǫ."
18 Sẹ **Meri** Magụdarin wụ haarụ, wụ zẹẹrụ **yan-nekẹ-m Yẹso**, "Ụm
hyanag Gǫs-wụ!" Komo wụ rụrụ yẹ ma-tǫ Yẹso rụrụ wụ à.

Yẹso rwụntụtẹ hi ụn de ụn wụ
be-de yan-nekẹ-mǫ ụn wụ
(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49)

19 Ka de ụr-ryot, ká hǫ-de o-Rahadi de, ish-se ụt-kukẹ se ụn **yan-nekẹ-m**
Yẹso, ro tigụssẹ, remen ụn gyẹr-ǫ ụn yan-co ǫ ụn **Yahuda**-nẹ. Sẹ Yẹso wụ
wǫǫnụrụ, wụ ẹsụrụ n-tẹtẹ ǫ ụn yẹ, wụ zẹẹrụ, "M-gwụgwụ be ụn nǫ!"
20 Bǫ wụ zettẹ káánẹ à, wụ kutụrụ yẹ ụt-kom ụn gẹn-yo ụn wụ nẹ. Yan-
nekẹ-mǫ ụn wụ nǫmụrụ zak-ǫ ụn hyan-mǫ ụn wụ.
21 Yẹso doorụ m-zẹẹ, "M-gwụgwụ be ụn nǫ! Bǫ Tato re tǫmnẹ mẹ à, ka
bǫ-se nẹ, ǫ ụm tǫmẹ nǫ."

---

* **Bǫr ụr-kwǫǫz:16 20:16** Kǫ: ụt-Arameki.

22 Bǫ wụ rụrtẹ́ káánẹ́ à, wụ hurụrụ yẹ́ **Kụkt-ǫ Shir**. Wụ zẹ́ẹ́rụ yẹ́, “Gǫks
nǫ Yo-mǫ ụn **Kụkt-ǫ Shir**.
23 Kap bǫ ụn yẹ́ nǫ soksẹ́ **ba'as-tǫ** ụn yẹ́ à, Shir soksụtẹ́ yẹ́ tǫ. Yẹ́ nǫ
soksẹ́ nẹ́ **ba'as-tǫ** ụn yẹ́ á, Shir soksẹ́ yẹ́ tǫ á.”†

Yẹ́so ụn Tomas nẹ́

24 Da-de Yẹ́so haanẹ́ be-de yan-nekẹ́-mǫ ụn wụ à, Tomas ro mǫssẹ́ ụn yẹ́
nẹ́ á. Tomas rǫ wan-gaan be-de ụn ka nẹ́n ǫp ụn yoor-yẹ́, (wụ a m-aag
ko-Pẹ́sẹ́ à).
25 Yẹ́ ken **yan-nekẹ́-m Yẹ́so** yẹ́, yẹ́ zẹ́ẹ́rụ wụ. “Tẹ́ hyanag Gǫs-wụ na!”
Amba wụ zẹ́ẹ́rụ, “Ụn ya ụm hyanag wu-yo o-kusa ụn kom-tǫ ụn wụ, ụm
rụ o-jow ụn yo á, ụm rụ tomso nẹ́ kom-o re ụn riib-ǫ ụn gẹ́n-yẹ́ ụn wụ á,
man shẹ́r á.”
26 Bǫ a rewụtẹ́ hǫ-ụt eer à, yan-nekẹ́-mǫ ụn wụ ro o-hur mǫssẹ́ ụn Tomas
nẹ́. Yẹ́ tigụssẹ́ ụs-ish. Yẹ́so haanụrụ, wụ ẹ́sụrụ n-tẹ́tẹ́ ǫ ụn yẹ́. Wụ zẹ́ẹ́rụ,
“Sarrụma-o nǫ!”
27 Wụ zẹ́ẹ́rụ Tomas, “Rwǫ jow-o ru kànẹ́, o gụt kom-o re. Tapan kom-o
ru kànẹ́ komo nẹ́ o ci gẹ́n-o re. Taase o she'et wan-kǫǫb-de m-shẹ́r á, amba
shẹ́r ụnze mẹ́ m-hǫǫg nẹ́ komo.”
28 Tomas shasụrụ, wụ zẹ́ẹ́rụ, “Gǫs-wụ re! Shir re!”
29 Ka da-de nẹ́, Yẹ́so zẹ́ẹ́rụ wụ, “¿Remen o hyanag mẹ́ ǫ hantẹ́ o shẹ́rtẹ́?
Ya-o-kwụm-yẹ́, yẹ́ hyanẹ́ mẹ́ á, amba yẹ́ shẹ́rẹ́g.”

Yo hantẹ́ a genet ka takụrda-ǫ à

30 Yẹ́so nǫmǫg rem-se ụt-hyat dẹ́ẹ́n ụn hǫn-n-hǫn ụn yish-yẹ́ ụn yan-
nekẹ́-mǫ ụn wụ se a gẹ́nẹ́ ụn ka takụrda-ǫ á.
31 Amba mẹ́n gẹ́n tǫ ka remen nǫ shẹ́rẹ́t Yẹ́so wụ rǫ **Kiristi**, **Wà-wụ
Shir**, nǫ kumut hǫǫg nǫ shẹ́rẹ́ ụn jin-de ụn wụ.

Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan

Yẹ́so ụn ship ụn jan-yẹ́ ụt-hyat nẹ́

1 Ka da-de nẹ́, Yẹ́so rwụụnụrụ be-de yan-nekẹ́-mǫ ụn wụ komo, n-riib ụn
Mar-ǫ o-Gariri.* Ka bǫ-se nẹ́, ǫ wụ rwụntẹ́ hi ụn de ụn wụ.
2 Simǫn Bitrus nẹ́ ụn Tomas (wụ a m-zẹ́ẹ́ *ko-Pẹ́sẹ́* à), ụn Nataniyar nẹ́
(ko-wa-o-Kana dak-ǫ o-Gariri), ụn yakar nẹ́ yẹ́ ma Zẹ́bẹ́di, ụn yẹ́ ken yan-
nekẹ́-mǫ ụn wụ yẹ́ nẹ́ nẹ́n yoor, kap mǫ ụn yẹ́ yẹ́ ro mǫssẹ́.
3 Simǫn Bitrus zẹ́ẹ́rụ yẹ́, “Mẹ́n ha ship ụn jan.”
Yẹ́ zẹ́ẹ́rụ wụ, “Kǫ tẹ́ tẹ́a dǫrụ wǫ.” Yẹ́ ruurụ. Yẹ́ hẹ́bụrụ m-hǫ o-hat nẹ́.
Amba yẹ́ hoks ship ụn rii ụn ka tẹ́t-mǫ á.†
4 Sǫ ụn gas-ǫ ụn ish, yẹ́ rǫ n-mẹ́ o-mar, yẹ́ hyanbụrụ nẹ́t-wụ ka eso n-riib,
amba yẹ́ nap ụnze Yẹ́so wụ á.
5 Yẹ́so zẹ́ẹ́rụ yẹ́, “Yan-yen-de nẹ́, ¿kǫ nǫ hǫǫg jan?”
Yẹ́ shasụrụ wụ, “Ay.”
6 Wụ zẹ́ẹ́rụ yẹ́, “Jorbụ nǫ o-yo ụn kom-ǫ ụr-rẹ́ de o-hat. Nǫa kum jan.”
Yẹ́ jorbụrụ o-yo n-tẹ́ m-hǫ har yẹ́ hoks m-nakan á, remen mǫǫr-tǫ ụn jan.‡
7 Sẹ́ ka wan-nekẹ́-mǫ ụn wụ mǫ wụ, wụ Yẹ́so ro m-was ụn wụ nẹ́ à, wụ
zẹ́ẹ́rụ Bitrus, “Gǫs-wụ na wụ hwaa!” Bǫ Simǫn Bitrus hǫgụtẹ́ ụnze Gǫs-wụ

---

† **Bǫr ụr-kwǫǫz:23 20:23** Hyen komo: Mati 16:19; 18:18. * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:1 21:1** ụt-Girik: Mar-ǫ o-Tiberiyos. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:3 21:3** Hyen komo: Ruka 5:5. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:6 21:6** Hyen komo: Ruka 5:6.

wụ ụn yẹ wụ à, wụ cǫpụrụ cǫp-ǫ ụn wụ remen wụ ro possụssụtẹ cǫp-ǫ ụn wụ da-de wụ ro'ẹ m-sẹngẹ, wụ 'hẹbụtẹ o-mar à.
8 Yẹ ka yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ, yẹ kusẹ n-mẹ o-hat à, yẹ ro n-mẹ ụn jan nẹ doro doro remen yẹtt ụr-hew o-riib nẹ á. Hew-de ụn yẹ n-riib m-hǫ nẹ ụs-na zungu-ụs tet-se.
9 Bǫ ụn rwụụn-mǫ ụn yẹ o-zang, yẹ 'wǫssụrụ eng-tǫ o-ra o-jan nẹ n-tǫn kanẹ, komo burǫdi-ụr ro kon kanẹ.
10 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Hantẹ nǫ yẹ ken jan-yẹ be-de ụn yẹ nǫ bǫpnẹ m-mǫka à.”
11 Simǫn Bitrus cǫwụrụ o-hat, wụ naknụrụ o-yo shoossẹ ụn jan-nẹ nụ-yẹ nụ-yẹ zungu-o gaan ụn kwǫǫz-ụt yoor ụn ǫp ụn tet [153]. Amba kap ụn nụ-se ụn ka jan-yẹ nẹ ka yo-ǫ ǫ yoogẹ á.
12 Yẹso zẹẹrụ yẹ, “Haan nǫ, nǫ beks.” Be-de yan-nekẹ-mǫ ụn wụ nẹ komo ba ụn wụ nǫmẹ jaab-ǫ ụt-mẹn, wụ cit wụ kǫwan wụ wụ rǫ à remen yẹ nepstẹ Gǫs-wụ ụn yẹ wụ.
13 Yẹso haarụ, wụ dẹknụrụ ka burǫdi-ǫ, wụ ya'asụrụ yẹ ǫ o-jan nẹ.
14 Haan-m atettẹ-mǫ ka Yẹso rwụntụtẹ hi ụn de ụn wụ be-de ụn yan-nekẹ-mǫ ụn wụ cin da-de a 'yonsẹ wụ ụt-marimar à.

Yẹso nẹ ụn Bitrus

15 Bǫ yẹ komtẹ ụr-beks à, Yẹso zẹẹrụ Simǫn Bitrus, “Simǫn, wà **Yohana**, ¿wǫ jiishẹ ǫr ru nẹ ụn cǫn-ụt re?”
Simǫn Bitrus zẹẹrụ wụ, “Ǫhǫ, Gǫs-wụ re ǫhǫ, kǫ wǫ de, o nepstẹ ụm cǫnǫg wǫ.”
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Nǫm gụt-de ụn yan-dor re bǫ a ụn gụt-de ụn ca à.”
16 Wụ doorụ wụ m-zẹẹ ayoorẹ-ǫ, “Simǫn, wà **Yohana**, ¿o cǫnǫg mẹ, kǫ?”
Wụ zee, “Ǫhǫ, Gǫs-wụ re ǫhǫ, kǫ wǫ, o nepstẹ ụm cǫnǫg wǫ.”
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Tǫ, nǫm gụt-de ụn yan-dor re.”
17 Yẹso doorụ wụ m-cit káánẹ har atettẹ-ǫ, “Simǫn, wà **Yohana**, ¿wǫ mẹ m-cǫn?”
Bitrus naasụrụ ụt-mẹn remen ka rwǫr-m atettẹ-mǫ mǫ Yẹso zẹẹ, “¿Wǫ mẹ cǫn?”
Wụ nẹ, wụ zẹẹrụ, “Gǫs-wụ re, ai, o nepstẹ kǫyan kap. O nepstẹ nẹ ụnze mẹ wǫ m-cǫn.”
Yẹso zẹẹrụ wụ, “Tǫ, nǫm gụt-de ụn yan-dor re.
18 Mẹ nǫ m-rụrẹ o-nip, da-de ụn yakar-ụt ru o ro ụn cụpẹ ụn hi ụn du ụt-matuku, o arguụrụ cǫ-o o cǫnẹ à. Amba wǫ mǫngsẹ, sẹ wǫ tabbẹ ụt-kom wụ ken wụ cụpụ wǫ, wụ nek wǫ be-de wǫ cǫnẹ á.”
19 (Wụ ụn rwǫr káánẹ remen wụ ro m-me'es ụn gǫn mar-mǫ Bitrus hettẹ wụ sẹkẹmstẹ Shir à). Bǫ Yẹso komtẹ m-rwǫr káánẹ à, wụ zẹẹrụ Bitrus, “Dǫnd mẹ.”

Yẹso ụn yẹ ken yan-nekẹ-mǫ ụn wụ yẹ nẹ

20 Bitrus byandụrụ, wụ 'wǫss ka **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ, wụ Yẹso ro m-was à. (Ka nẹt-wụ ro tǫssẹ ụn hẹr-o Yẹso ụn ka biki-ǫ à. Komo ka nẹt-wụ citụrụ Yẹso, “Gǫs-wụ, ¿wan-wụ nẹ he wụ m-ya'as?”)§
21 Bǫ Bitrus hyentẹ wụ à, wụ zẹẹrụ Yẹso, “Gǫs-wụ re, ¿wụ ka nẹt-wụ nẹ? ¿Ya he wụ m-kǫr?”
22 Yẹso zẹẹrụ wụ, “Kǫ mẹ zee wụa nom hǫǫg har ụm mụụntẹ, ¿ya daarụ wǫ? Wǫ dẹ, dǫnd mẹ.”

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:20 21:20** Hyen komo: Yoha 13:25.

23 Remen káanẹ̱ ka ma-tǫ̱ yasụ̱rụ̱ be-de ụ̱n ǫ̱r ụ̱n yẹ̱ nẹ̱ ụ̱nze ka **wan-nekẹ̱-m Yẹ̱so** wụ̱, wụ̱ he de m-mar á. Amba Yẹ̱so zee káanẹ̱ wụ̱ he de m-mar á. Wụ̱ ụ̱n zẹẹ̱, “Kǫ̱ mẹ̱n zẹẹ̱ wụ̱a nom hǫ̱ǫ̱g har ụ̱m mụ̱ụ̱ntẹ́, ¿ya daarụ̱ wǫ̱?”
24 Wụ̱, ka **wan-nekẹ̱-m Yẹ̱so** wụ̱, wụ̱ rǫ̱ Yẹ̱so m-sụ̱ yẹ̱ ụ̱n ka ma-tǫ̱. Wụ̱ gẹ̱nẹ̱ tǫ̱ tomso nẹ̱. Tẹ̱ nepstẹ̱ nẹ̱ ụ̱nze sụ̱'ẹ̱-mǫ̱ ụ̱n wụ̱ hond hond ǫ̱.

Se ken rem-se ụ̱t-mǫ̱ǫ̱r nẹ̱

25 Se ken rem-se ro kon ụ̱t-mǫ̱ǫ̱r nẹ̱ sẹ̱ Yẹ̱so nǫ̱mẹ̱ à. Ụ̱ rottẹ̱ ụ̱nze a gẹ̱nẹ̱g ma-tǫ̱ ụ̱n se ụ̱n gaan ụ̱n gaan, mẹ̱ ụ̱m hyan kǫ̱ hǫ̱no o-dak ụ̱n hi ụ̱n de ụ̱n ǫ̱, ǫ̱ roa hoks dẹ̱k ụ̱n ka takụ̱rda-tǫ̱ a he m-gẹ̱n á.

Sẹngẹ-mọ̱
ụn yan-Tọ̱m Yẹso

Rem-se rọ̱ n-mẹ̱ à:

Ụt-zọngẹ remen kọ̱'ọ̱t-m Ma-tọ̱ Shir *1:1-26*
a. Karamsa-o Yẹso ọ̱ ụr-kọ̱m ụn swọ̱r o-nu nẹ *1:1-14*
b. Wụ sụgẹ Yahudas à *1:15-26*
Kọ̱'ọ̱t-m Ma-tọ̱ Shir o-Urusharima *2:1—8:3*
Kọ̱'ọ̱t ụn Ma-tọ̱ Shir n-mẹ̱ o-Judiya, o-Samariya nẹ̱ *8:4—12:25*
Sẹngẹ-m Burus *13:1—28:31*
a. Hew-ụr Burus de ụn remen takan kọ̱'ọ̱t ụn Ma-tọ̱ m-Rẹrẹm *13:1—14:28*
b. Mọ̱rọ̱g-de ụn sẹk-yẹ yan-dor n-mẹ̱ o-Urusharima *15:1-35*
c. Hew-ụr Burus o-ayoorẹ-ọ̱ remen kọ̱'ọ̱t ụn Ma-tọ̱ m-Rẹrẹm *15:36—18:22*
d. Hew-ụr Burus o-atettẹ-ọ̱ remen kọ̱'ọ̱t ụn Ma-tọ̱ m-Rẹrẹm *18:23—21:16*
e. Burus wụ a ka'ẹ̱ à n-mẹ̱ o-Urusharima, o-Kaseriya, o-Roma nẹ̱ *21:17—28:31*

Yẹso daag n-Tọ̱n o-shir
(Mark 16:19; Ruka 24:49-51)

1 Tiyaporus, ụn takụrda-o re ọ̱ ụr-takan, ụm genụtụ wọ̱ ma-tọ̱ ụn kap ọ̱ ụn bọ̱ ụn rem-se Yẹso ba'ẹ m-nọ̱m à, komo ụn se wụ ba'ẹ m-yoos nẹ̱ à,*
2 har ha-mọ̱ ụn họ̱-de a dẹkẹ wụ ha-mọ̱ n-Tọ̱n shir à. Rii-yo a dekt wụ n-Tọ̱n, wụ nomsụtẹ yan-Tọ̱m-yẹ ụn wụ ụt-ma, yẹ wụ daagẹ à. Bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ̱ Shir** guurụ yẹ m-shẹr ụn nap ụn ká rem-se Yẹso rụrụ yẹ à.
3 Bọ̱ wụ sụụtẹ ụr-kọ̱ọb, wụ meret n-tọ̱n o-**kan** à, wụ rwụụnụrụ ụn họ̱ọg nẹ̱ be-de ụn yẹ. Wụ nọ̱mọ̱g ụt-họ̱ kwọ̱ọz-ụt yoor [40], wụ kutụ yẹ ụs-rem gọ̱-ụs-gọ̱ ụnze ma-tọ̱ ụn inẹ-mọ̱ ụn wụ nip-ọ̱. Wụ ro m-rwọ̱r ụn ma-tọ̱ ụn **Gwọ̱mo-tọ̱ Shir**.
4 Da-ọ̱ wụ ro be-ụr gaan ụn yẹ nẹ̱ à, wụ nomo yẹ ụt-ma. Wụ zee, "Nọ̱ jar nọ̱ yagẹ o-Urusharima á. Wasụ nọ̱ sẹ nu-ọ̱ Tato re swọ̱rẹ à shiig o-nip, ká ọ̱ ụm rụrụ nọ̱ ụn nu-o re à, ụnze,†
5 **Yohana** yo'ostẹ hun-nẹ̱ m-họ̱, amba kanẹ ụt-họ̱ ha-mọ̱ co, a yo'os nọ̱ ụn **Kụkt-ọ̱ Shir**."‡

A dẹk Yẹso n-Tọ̱n shir

6 Bọ̱ **yan-Tọ̱m Yẹso** mọ̱rgụtẹ à, yẹ citụ Yẹso. Yẹ zee, "Wan-Kọ̱yan, ¿m-mọ̱ka ọ̱ o he muutẹ ụn **Isra**-nẹ̱ ụt-gwọ̱mo?"
7 Yẹso zẹẹrụ yẹ, "Tato-ọ̱ cot wụ rọ̱ wan-gwọ̱mo tọ̱ ụn hongsẹ o-da, amba nọ̱ a 'ya nọ̱ bẹẹb-de ụn nap ụn tọ̱ ka á.
8 Amba nọ̱a kumus ụr-bẹẹb da-ọ̱ **Kụkt-ọ̱ Shir** ọ̱ kyergụndụ nọ̱. Nọ̱a warag yan-swọ̱-se ụn ma-ụt re o-Urusharima, ụn kap ọ̱ n-mẹ̱ ụn dak-ọ̱ o-Judiya nẹ̱, o-**Samariya** nẹ̱, har ha-mọ̱ ụn ma-de ụn họ̱no o-dak."§

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Ruka 1:1-4. † **Bọr-o gaan:4 1:4** Hyen komo: Ruka 24:49. ‡ **Bọr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:8; Ruka 3:16; Yoha 1:33. § **Bọr-o gaan:8 1:8** Hyen komo: Mati 28:19; Mark 16:15; Ruka 24:47-48.

9 Bọ wụ rụrtẹ kaanẹ à, yẹ o-gwọt, a argụ wụ m-dẹk n-Tọn shir. Ọ ken
ke'entẹ-ọ họkkụrụ wụ. Yẹ do wụ m-hyan á.*
10 Bọ yẹ rottẹ ụn họr ụn yish n-tọn à, wụ komo wụ ro m-arag, ụn gyept-ọ
yish. Yẹ gwọtụrụ yẹ 'wọs **yan-tọm-yẹ Shir** yoor eso ụn hẹr-ọ ụn yẹ, yẹ
cụpstẹ matuku-ụt pus-tọ.
11 Yẹ zẹẹrụ, "Nọ hun-nẹ yẹ o-Gariri, ¿remen yan ọ nọttẹ eso eso ụn gwọt-
ọ n-Tọn shir? Ká Yẹso wụ a dẹkẹ be ụn nọ ha-mọ n-Tọn à, wụa do m-mụụn
bọ nọ hyanẹ arag-mọ ụn wụ à."

A dak Matiyas wụ dek con-ụr Yahudas

12 Yan-Tọm Yẹso yagụtẹ "**Haag-ọ ụn 'yo-se o-Zẹtun**," yẹ argụ m-warag
o-Urusharima, ụn hew-de ụn hohond-mọ ụn pụrụg-de ụr-mẹr [kiromita 1].
13 Bọ yẹ cụwtẹ o-bọ à, yẹ daarụ kukẹ-ọ a ma'ẹ n-tọn ụn ọr ụn ọ be-de
yẹ ụr-she'et à. Yẹ ro'ẹ kanẹ à, yẹ rọ, Bitrus nẹ, **Yohana** nẹ, **Yakubu** nẹ,
Andarawus nẹ, Pirip nẹ, Tomas nẹ, Bataromi nẹ, Matiyos nẹ, **Yakubu** nẹ
(wà Arụpayes), Simọn nẹ (wụ a m-aag *ya'as ụr-hi* à), komo ụn Yahudas nẹ
(wà **Yakubu**).†
14 Kap yẹ ka yẹ hwọọg ụr-hi ụn nọm ụs-kọn, barag-se ụn yẹ ụs-gaan
mọssẹ ụn yẹ ken ne'a-nẹ yẹ nẹ, ụn **Meri** nẹ inu Yẹso, komo ụn hen-nẹ Yẹso
nẹ.
15 Ụn ka da-ọ, **yan-dor Yẹso** mọrgụtẹ (be-de ụn hun-nẹ zungu-o gaan
ụr-kwọọz nẹ [120]). Bitrus inụrụ eso, wụ zee,
16 "Ọr re nẹ, sẹ Ma-tọ Shir shiig o-nip tọ **Kụkt-ọ Shir** rwọrẹ n-ga ụn nu-o
ko-Gwọmo **Dawuda** mọssẹ ụn Yahudas nẹ à, wụ hantẹ bụ-se a shiptẹ Yẹso
à.
17 Remen Yahudas n-ga wan-gaan wụ be-ụr na yan-kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir,
a ya'assụtụ wụ komo gwụụg-de ụn wụ n-mẹ ụn ka sẹngẹ-mọ."
18 (Ụn 'yons-de ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ nẹ m-yọ mọ, Yahudas ọọrụ ọ ken
pụp-ọ. Wụ hẹẹrụ ụr-bọọg, mẹn-ọ ụn wụ nupsụrụ, saw-tọ ụt-mẹn tọ ụn wụ
kap tọ rwụụnụ n-dọ.
19 Kap ya-ụr-she'et o-Urusharima ko wụ ke nepstẹ rii-yo kọrẹ à, har attẹ
m-aag ụn ka pụp-ọ "Akardama" ụn rem-de ụn yẹ, ọ rọ *Pụp-ọ m-Hyó*.)‡
20 Bitrus zẹẹrụ, "Remen gensẹ tọ rọ n-mẹ ụn takụrda-ọ ụn Sẹp-tọ ụr-
Bọngọn ụnze,
" 'A ginim hur-ọ ụn wụ,
taase nẹtụ she'et n-mẹ á.'§
A zestẹ komo,
'Con-de ụn wụ, wụ ken nẹt-wụ dek.'*
21 Remen kaanẹ, sẹ a deeg wụ ken wụ be-de ụn ka hun-nẹ yẹ, wụ rọ be-ụr
gaan ụn na nẹ à, kap ụn họ-tọ Wan-Kọyan Yẹso ro m-ma'as ụr-hew ụn na
nẹ à.
22 Depetẹ wụ ka nẹt-wụ warag wa-ụs-swọ be-ụr gaan ụn na nẹ cin da-ọ
Yohana ro m-yo'os ụn Yẹso m-họ à har ha-mọ ụn họ-de a dẹkẹ Yẹso be-ụr
na ha-mọ n-Tọn shir à. Dọrẹ-ọ wan-gaan n-mẹ ụn ka hun-nẹ yẹ est be-de
ụn rwọr ụn ma-tọ ụn inẹ-mọ ụn wụ ụt-marimar be-ụr gaan ụn na nẹ."†
23 Yẹ hantụrụ hun-nẹ yoor:

---

* **Bọr-o gaan:9 1:9** Hyen komo: Mark 16:19; Ruka 24:50-51. † **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Mati 10:2-4; Mark 3:16-19; Ruka 6:14-16. ‡ **Bọr-o gaan:19 1:18-19** Hyen komo: Mati 27:3-8.
§ **Bọr-o gaan:20 1:20** Hyen komo: Bọng 69:25. * **Bọr-o gaan:20 1:20** Hyen komo: Bọng 109:8.
† **Bọr-o gaan:22 1:22** Hyen komo: Mati 3:16; Mark 1:9; Ruka 3:21; Mark 16:19; Ruka 24:51.

Yusuhu wụ a m-aag Barụsabas à
(wụ a komo m-aag Justus à),
komo ụn Matiyas nẹ.
24 Yẹ nọmụ ụs-kọn: Yẹ zee, “Wan-Kọyan, o nepstẹ hur-de ụn ko wụ ke.
Kutu tẹ wụ o daagẹ be-de ụn ka hun-nẹ yoor-yẹ à,
25 remen wụ waragtẹ́ ko-**yan-Tọm Yẹso**, ụn ka sẹngẹ-mọ Yahudas yagẹ wụ
nekụtẹ ká be-de Shir daagẹ remen wụ à.”
26 Yẹ nom ụr-barag. Barag-ụr hẹ'ẹnụrụ Matiyas. A rwọ'ụ wụ komo wụ
wargụ ko-**yan-Tọm Yẹso** mọssẹ ụn ka nẹn ọp o-gaan yẹ nẹ.

Bọr-ụs yoor

Haan-mọ ụn Kụkt-ọ Shir

1 Bọ họ-de ụn **Biki-ọ o-Pẹntẹkọs** wọọntẹ à, myet **yan-dor Yẹso** ro be-ụr
gaan.*
2 Da-o gaan, a họgụrụ ọ ken zaaz-ọ n-tọn ụntụn ọ ụn caari-mọ m-yo, ọ
shoosụrụ kap ọ ụn ka hur-ọ yẹ rottẹ ụr-mọrọg n-mẹ à.
3 Yẹ hyanụrụ tọ ken rii-tọ sa o zee rem-tọ o-ra. Tọ comsụrụ be-de ụn yẹ,
tọ ro m-cirẹ ụn hi-de ụn kọ wụ ke.

Họ-tọ ụn haan-mọ ụn Kụkt-ọ Shir

4 A shoosụ yẹ kap ụn **Kụkt-ọ Shir**. Yẹ cirụ m-tẹpẹr ụn rem-ụt họr-tọ bọ
Kụkt-o ya'ụ yẹ cọw-yo m-tẹpẹr à.
5 Tọ, ụn ka họ-tọ, **Yahuda**-nẹ dẹẹn ro ụr-she'et o-Urusharima. Yẹ rọ ụn
dor-ọ o-**karamsa** m-sọk nẹ nẹ. Yẹ ụn haan rwụụn-mọ ụn kọ kenẹ ụn họno
o-dak remen yẹ nomot **Biki-ọ o-Pẹntẹkọs**.
6 Bọ yẹ họgụtẹ zaaz-ọ ụn ka yo-mọ à, hun-nẹ mọrgụrụ dẹẹn. Kap mọ ụn
yẹ yẹ bọpụrụ o-nu, remen kap mọ ụn yẹ họgụtẹ mọrọg-de **yan-dor Yẹso**
ro m-tẹpẹr ụn rem-de ụn dak-ọ ụn yẹ.
7 Yẹ bọpụ o-nu m-sọk nẹ, yẹ zẹẹrụ, “Ashi, ¿myet-ọ ụn ka yẹ rọ tẹp à,
ya-o-Gariri-yẹ ka á?
8 ¿Nọmụ ụn ya re nẹ ko wụ ke be-ụr na rọttẹ m-họgẹ yẹ rọ m-tẹpẹr ụn
rem-ụt na?
9 Myet-m na rọ m-họgẹ. Yẹ ken yẹ be-ụr na:
Ya-o-Patiya-yẹ, ụn
Ya-o-Madi-nẹ, ụn
Ya-o-Eram-nẹ, ụn
Ya-o-Mẹsọpọtami-nẹ, ụn
Ya-o-Judiya-nẹ, ụn
Ya-o-Kapadọki-nẹ, ụn
Ya-o-Pantus-nẹ, ụn
Ya-o-Asiya-nẹ, ụn
10 Ya-o-Pirijiya-nẹ, ụn
Ya-o-Bampiriya-nẹ, ụn
Ya-o-**Masar**-nẹ, ụn
Ya-o-Kirẹni-nẹ sọ ụn dak-ọ o-Ribiya, ụn
Ya-o-**Roma**-nẹ, yẹ ro haantẹ ụr-hamat o-Urusharima
11 (Ka yẹ rọ m-họgẹ ụn rem-de **ụt-Ibra** ụn ụt-Girik nẹ à, yẹ a matẹ n-mẹ
ụn jor-se **Yahuda**-nẹ ụn yẹ waktụnẹ yẹ cụw gọn jor-ụs na nẹ à).
Ụn ya-o-Kirit-nẹ, ụn
Ya-o-Raraba-nẹ.

---

* **Bọr-ụs yoor:1 2:1** Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

Kap a m-họgẹ yẹ rọ m-tẹpẹr ụn rem-ụt na caari-se ụs-rem sẹ Shir nọmẹ
à!”
12 Myet yẹ bọpụ nu-se ụn yẹ, yẹ nap yo m-nọm á, yẹ zẹẹrụ hi-de ụn yẹ,
“¿Ya ụn yo nẹ yo ka?”
13 Amba yẹ ken yẹ nomo yẹ ụr-ar yẹ zee, “Kẹ-mọ yẹ swọ'ẹ mọ bọpụ yẹ.”

Rwọr ụn ma-ụt Bitrus
tọ wụ rwọrẹ Biki-ọ o-Pẹntẹkọs à

14 Bitrus inụ eso ụn ka ọp ụn wan-gaan yẹ nẹ, wụ 'yonsụ ụs-cọr. Wụ
zẹẹrụ ka bụụg-de ụn hun-nẹ de, “Nọ ọr re nẹ, **Yahuda**-nẹ ụn kap ọ ụn
ya-ụr-she'et o-Urusharima nẹ, họgụ nọ m-sọk nẹ. Komo nọ was ụn rii-yo
ụm he nọ m-rụrẹ nẹ à.
15 Ka hun-nẹ yẹ yẹ swọ m-kẹ bọ nọ ụs-barag á. Nọ nak m-mọka kwọm-ụs
jerọ se cot se n-sot. Komo kanẹ a m-swọ n-sot á.
16 Tọ ka, ai, tọ tọ Jower **wan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** rwọrẹ ụnze,
17 “ ‘Shir zẹẹg: Ụn họ-tọ ụr-kọm,
man duusụnẹ myet ọ ụn hun-nẹ Kụkt-o re.
Yakar nọ yan-campọ-nẹ ụn yan-ne'a-nẹ nẹ
yẹa kọ'ọt ma-ụt re,
hyangan-ụt a haan yan-campọ nọ nẹ,
mọng-nẹ yẹ ụn campọ-nẹ nọ bo-ụs a re yẹ.
18 O-nip, har ma ụn ka họ-tọ man duusụnẹ Kụkt-o re
be-de ụn gụw-nẹ re campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ,
yẹa kọ'ọt ma-ụt re.
19 Man rwụntẹ saw-tọ ụt-hyat ụn kụs-ọ n-tọn,
ụn saw-tọ o-madẹ nẹ kanẹ n-dak,
tọ rọ m-hyó, o-ra nẹ, ụn hye-ụr rim-de nẹ.
20 A mus ụr-họ o-comb,
o-rẹng komo yoa waktẹ o-jaas yo ụntụn m-hyó,
rii-yo họ-de ụn mụụn-m Yawe de wọọntẹ,
ka caari-de ụr-họ de, de m-sẹkẹmsẹ.
21 Komo kọwan wụ aagẹ ụn jin-ụr Yawe, wụa kum gwụ.’†
22 “Nọ ọr re nẹ **Isra**-nẹ, họgụ nọ tọ ka ma-tọ. Yẹso ko-ya-o-Nazaret nẹt-
wụ, wụ Shir rụrụ nọ o-nip ụnze wụ gọkstẹ wụ à. Shir rwụntụtẹ tọ ka be-de
ụn rem-se o-madẹ, ụn rem-se ụt-hyat nẹ, ụs-napa nẹ se wụ kutụ na be-ụr
Yẹso à, ụntụn bọ, kap nọ nepstẹ ụn tọ ka nẹ.
23 Ka nẹt-wụ, a ụn ya'as nọ wụ ụn bọ Shir ro ẹstẹ à. Komo ụn nap-ọ ụn
wụ nẹ, nọ kamụ wụ, nọ hoot wụ ụn kom-tọ **ya-ụr-ba'as** n-tọn o-**kan**.‡
24 Amba Shir rurug wụ be-de ụn gwọmo-tọ m-mar. Wụ 'yonstụ wụ ụt-
marimar remen yatt-yo he m-nomẹ komo mar-mọ bụpt wụ á.§
25 Remen ko-Gwọmo **Dawuda** nọmọg ma-tọ ụn wụ, wụ zee,
“ ‘Ụr-họ bi mẹ m-hyan ụn Yawe
wụ rọ be-ụr gaan ụn mẹ nẹ.
Remen wụ rọ ụn kom-ọ ụn rẹ ụn de,
yatt rii-yo he mẹ 'ya o-gyẹr á.
26 Remen kaanẹ hur ụn de rọ o-zak,
mẹ ụn mẹn-ụt pus-tọ puu,
myet ụn kaanẹ nẹ mẹ nẹt-wụ ko-ya-m-mar,
man she'et o-saktọ nẹ.

---

† **Bọr-ụs yoor:21 2:17-21** Hyen komo: Jowe 2:28-32 (ụt-Girik). ‡ **Bọr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Mati 27:35; Mark 15:24; Ruka 23:33; Yoha 19:18. § **Bọr-ụs yoor:24 2:24** Hyen komo: Mati 28:5-6; Mark 16:6; Ruka 24:5.

27 Remen wǫ̣a yagę̣ hǫ̣ǫ̣g-m re ụn saag á,
wǫ̣a yagę̣ nę̣ wụ rǫ̣ Wụ ba m-Kų̣kǫ̣p à,
wụ meret wụ wụmụt á.
28 O yoosų̣tų̣ mę̣ cǫ̣w-yo ụn hǫ̣ǫ̣g.
Wǫ̣a shoos mę̣ o-zak be-de m-she'et
be-ụr gaan ụn mę̣ nę̣.'*
29 "Ọr re nę̣ **Isra**-nę̣, man hoks nǫ̣ nomę̣ ụn ma-ụt tato na ko-yan-ga'ę̣ **Dawuda**. **Dawuda** merestę̣, a jų̣ks wų̣, saag-ǫ̣ ụn wų̣ komo ǫ̣ rǫ̣ kǫ̣n be-ụr na har caanę̣.
30 **Dawudawan-Rwọr ụn Ma-tǫ̣ Shir** wų̣, komo wų̣ nepstę̣ Shir ę̣ssų̣ssų̣tę̣ ụt-ma ụn wų̣ nę̣ mǫ̣ssę̣ ụs-tǫ̣nd nę̣, ụnze wų̣a sagbę̣ wų̣ ken wų̣ ụt-gwǫ̣mo n-tę̣ baag-o ụn wų̣, bǫ̣ wų̣ sagbų̣ tǫ̣ **Dawuda** à.†
31 Bǫ̣ **Dawuda** hyentę̣ yo rǫ̣ co à, wų̣ nǫ̣mų̣ ụt-ma tǫ̣ ụn inę̣-m **Kiristi**‡ ụt-marimar, ụnze a yagų̣ wų̣ ụn saag á, wụr-ǫ̣ ụn wų̣ komo ǫ̣ a wụm á.
32 Shir 'yonstę̣ ka Yẹso wų̣ ụt-marimar, na komo ya-ụs-tǫ̣r-yę̣ kap ụn tǫ̣ ka.
33 A ya'ag Yẹso m-sę̣k wų̣ she'et ụn kom-ǫ̣ ụr-rę̣ ǫ̣ Shir. Komo wų̣ gǫ̣kstę̣ **Kų̣kt-ǫ̣ Shir** be-de o-Tato, bǫ̣ a swǫ̣rę̣ o-nu à. Wų̣ duusu na Kų̣kt-ǫ̣ ụn wų̣, ǫ̣ hantę̣ rii-yo nǫ̣ m-hyan à, ụn yo nǫ̣ m-hǫ̣gę̣ nę̣ à.
34 Ba **Dawuda** wų̣ da'ę̣ n-Tǫ̣n á, amba wų̣ ụn hi ụn de ụn wų̣, wų̣ zę̣ę̣g, " 'Yawe zę̣ę̣g Wan-Kǫ̣yan re,
"She'et sǫ̣ ụn kom-o re ǫ̣ ụr-rę̣,
35 har ụm rụ'ụt yan-yagẹ-ụt ru waragtę̣ rii-yo
o he m-yawag ụn na-ụs ru à."§ '
36 "Remen kaanę̣, kap ǫ̣ ụn hun-nę̣ yę̣ o-**Isra** yę̣ nep ụnze ka Yẹso-wų̣ a kamę̣ o-**kan** à, Shir muutų̣ wų̣ Wan-Kǫ̣yan, komo ụn **Kiristi**."
37 Bǫ̣ hun-nę̣ hǫ̣gų̣tę̣ kaanę̣ à, ka ma-tǫ̣ dọ'ụrų̣ yę̣ ụt-mẹn, yę̣ zę̣ẹrų̣ Bitrus ụn yę̣ ka yan-Tǫ̣m-yę̣ Yẹso yę̣ nę̣, "Ọr re nę̣ **Isra**-nę̣, ¿ya a he nǫ̣ m-nǫ̣m?"
38 Bitrus zę̣ẹrų̣ yę̣, "Waktụn nǫ̣ be-de Shir, a yo'os nǫ̣ m-hǫ̣ n-mę̣ ụn jin-ụr Yẹso **Kiristi** remen a soksų̣tụ́ nǫ̣ **ba'as**-ụt nǫ̣. Nǫ̣a kum yar-mǫ̣ ụn **Kų̣kt-ǫ̣ Shir**.
39 Remen Shir ụn ę̣ss ka swǫ̣r o-nu ǫ̣ rem nǫ̣ ụn yakar nǫ̣ nę̣, komo ụn yę̣ rǫ̣ **Yahuda**-nę̣ á, kap ǫ̣ ụn yę̣ Wan-Kǫ̣yan Shir na he m-aag be-de ụn wų̣ à."
40 Wų̣ ma'asų̣rų̣ yę̣ ụn rų̣rę̣ ụt-ma dę̣ẹn tǫ̣ yę̣ hettę̣ bǫ̣p o-nip à, wų̣ nakų̣rų̣ yę̣ ụt-tǫ̣ wų̣ rǫ̣ m-zę̣ẹ, "Ruut nǫ̣ hi ụn nǫ̣ be-de ụn swǫ̣ ụr-kǫ̣ǫ̣b ǫ̣ rǫ̣ ụn hi-de ụn kà yan-mẹn-ụt jaas-tǫ̣ yę̣, kà yę̣ 'yarę̣ Yẹso à."
41 Yę̣ dę̣kę̣ ma-ụt Bitrus à, a yo'osų̣rų̣ yę̣ m-hǫ̣. Ụn ka hǫ̣-de komo yę̣ dǫ̣ǫ̣rų̣ ụt-mǫ̣ọr be-de ụn hun-nę̣ dugu-ụs tet [3,000].

Bǫ̣ she'et-de yan-dor Yẹso rǫ̣ à

42 Yę̣ ę̣ssų̣ ụr-hi kap ǫ̣ ụn yę̣ be-de ụn yoos-de yan-Tǫ̣m-yę̣ Yẹso rǫ̣ m-yoos à. Yę̣ rǫ̣ m-rę̣ Rii-yo m-Rę̣ yo m-Pas yo ụn Wan-Kǫ̣yan, ụn kǫ̣n-se Shir nę̣.
43 Kǫ̣ wų̣ ke bǫ̣pų̣rų̣ o-nu, remen Shir rǫ̣ ụn nǫ̣m ụn rem-se o-madę̣ ụs-napa nę̣ dę̣ẹn be-de ụn **yan-Tǫ̣m Yẹso**.
44 Myet ǫ̣ **yan-dor Yẹso** she'etų̣rų̣ be-ụr gaan ba m-koos, kǫ̣yan yo yę̣ rǫ̣ttę̣ à yę̣ wongų̣rų̣.*

---

* **Bọr-ụs yoor:28 2:25-28** Hyen komo: Bǫ̣ng 16:8-11 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs yoor:30 2:30** Hyen komo: Bǫ̣ng 132:11; 2Sam 7:12-13. ‡ **Bọr-ụs yoor:31 2:31** Wų̣ Shir daagnę̣ à. § **Bọr-ụs yoor:35 2:34-35** Hyen komo: Bǫ̣ng 110:1. * **Bọr-ụs yoor:44 2:44** Hyen komo: Sẹng 4:32-35.

45 Yẹ babụrụ rii-yo yẹ rọttẹ à, yẹ wongụ ka yẹ rottẹ á.
46 Kọ de ke họ-de komo yẹ rọ mọrgẹ ụn **Pyo-ọ Shir**. Yẹ ro m-rẹ Rii-yo
m-Rẹ yo m-Pas yo ụn Wan-Kọyan ụn hur-tọ ụn yẹ, yẹ ro m-rẹ m-swọ nẹ
ụn mẹn-ụt pus-tọ, ụn hur-ụr gaan nẹ.
47 Yẹ ro ụn bọngọn-de Shir. Yẹ rọ komo ụn jin-ụr sọ-de nẹ be-de ụn hun-
nẹ kap. Kọ de ke họ-de komo Wan-Kọyan ro yẹ m-do'ẹ ụn yẹ rọ ụn kum
ụn gwụ à.

Bọr-ụs tet

A taasụtẹ ko-ryam gọm-ọ ụn
ryam-tọ ụn wụ ụn ish-ọ ụn Pyo-ọ Shir

1 De ken họ-de Bitrus nẹ ụn **Yohana** yẹ ro m-nekẹ ụn **Pyo-ọ Shir** ụn da-ọ
ụn kọn-se Shir, sọ ụn kwọm-ụs tet-se m-rim.
2 Ụn ish-ọ a m-zẹẹ *Ish-ọ ụt-Ayowẹ* à, wụ ken nẹt-wụ ro kon wụ cin bọ ụn
mat-ọ ụn wụ ryam-tọ wụ rottẹ. Kọ de ke họ-de a wụ m-hantẹ ụn ish-ọ ụn
Pyo-ọ Shir, remen wụ konot hwọr be-de ụn ya-m-cọw.
3 Bọ wụ hyentẹ Bitrus nẹ ụn **Yohana** ro m-cọw ụn **Pyo-ọ Shir** à, wụ argụ
yẹ m-kọn ụn hwọr.
4 Bitrus nẹ ụn **Yohana** tuurụ wụ yish, Bitrus zẹẹrụ wụ, “Gwọt tẹ.”
5 Hur-de ụn ko-ryam argụ m-warag be-de ụn yẹ, wụ ro o-dish yẹa ya'as
wụ hwọr.
6 Amba Bitrus zẹẹrụ, “Mẹ rọtt hwọr á. Amba rii-yo ụm rọttẹ à, yo ụm he
wọ m-'ya. N-mẹ jin-ụr Yẹso **Kiristi** wụ o-Nazaret, inẹ eso, o hewẹ ụr-hew!”
7 Bitrus shipụrụ kom-ọ ụn wụ ọ ụr-rẹ, wụ jaksụ wụ. Ba ụn rem, da-tọ
ụs-na se ụn wụ ụn yish-tọ ụn na-se ụn wụ nẹ nọmụ m-'wọns.
8 Wụ gurgụ kagat! Wụ inụrụ eso, wụ cirụ ụr-hew, ụn cọwụ ụn **Pyo-ọ**
Shir da-o gaan ụn yẹ nẹ. Wụ ro ụr-hew, wụ rọ ụt-nọssẹ, wụ rọ komo ụn
bọngọn-de Shir.
9 Bọ hun-nẹ myet hyanẹ wụ rọ ụr-hew ụn bọngọn-de Shir nẹ à,
10 yẹ napẹ komo ụnze wụ wụ ro ụr-she'et n-riib ụn *Ish-ọ ụt-Ayowẹ* ụn
Pyo-ọ Shir ụs-kọn à. Yẹ bọpụ o-nu m-sọk nẹ remen rii-yo ụt-hyat yo yẹ
hyanẹ yo nọmọg mọssẹ ụn wụ nẹ à.

Rwọr ụn Ma-tọ Shir tọ ma Bitrus ayoorẹ-ọ

11 Bọ ka wa-ụt-ryam-wụ gamtẹ Bitrus nẹ ụn **Yohana** à, kap ọ ụn hun-nẹ
haanụrụ be-de ụn yẹ ụs-rek n-mẹ ụn sak-ọ **Suremanu** à, yẹ rọ ụn bọpụ
ụn nu-se ụn yẹ.
12 Bọ Bitrus hyentẹ kaanẹ à, wụ nomụ hun-nẹ o-kọ'ọt. Wụ zẹẹrụ, “Nọ
hun-nẹ yẹ o-**Isra**, ¿remen ya ụn ọ nọ bụptẹ ụs-nu ụn tọ ka? Komo ¿remen
ya ụn nọttẹ tẹ o-gwọt, sa o zee ụn bẹẹb-de ụn hi ụn tẹ ọ, kọ remen sẹngẹ-m
tẹ be-de ụn dor-ọ Shir ọ tẹ rụ'ụtẹ ka nẹt-wụ hewụtẹ ụr-hew?
13 Shir **Ibrahi**, ụn **Ishaku**, ụn **Yakubu** nẹ, Shir tat-nẹ tẹ, wụ sẹpsẹ ko-
gụw-wụ ụn wụ Yẹso. **Biratus** ko-Gwamna nọmụ saktọ-ọ wụ ho'ostụ wụ.
Amba ụn hek-ọ ụn kaanẹ, nọ yo'ogtẹ Yẹso, nọ yagụ wụ komo ụt-yagẹ ụn
co Biratus.*
14 Amba nọ yagụ ka wan-ba-m-kụkọp wụ ụt-yagẹ, Kashi ụn Nẹt, nọ kon
a ho'osụndụ nọ ka wan-họ ụn hun-nẹ wụ.†
15 Nọ họọrụ wụ rọ shi'it-de ụn họọg-ọ ụn ba m-ta à. Amba Shir 'yonstụ
wụ ụt-marimar, tẹ komo tẹ ụn swọ-se ụn wụ ụn tọ ka.

---

* **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Rwụụ 3:15. † **Bọr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Mati 27:15-23; Mark 15:6-14; Ruka 23:13-23; Yoha 19:12-15.

16 Tọ, ụn bẹẹb-de ụn jin-ụr Yẹso ọ, be-de m-shẹr ụn wụ, ọ ya'ẹ ka nẹt-wụ
m-'wọns. Nẹt-wụ ka, nọ nepstụ wụ. Be-de ụn m-shẹr be-ụr Yẹso, ka nẹt-wụ
waragtẹ kẹrkẹr. Myet-m nọ, nọ hyenestẹ.
17 “Ọr re nẹ, ụm nepstẹ ụn kọọb-de ụs-nap nọ nọmẹ tọ ka, kaanẹ sẹk-yẹ
nọ nọmẹ.
18 Amba ụn kaanẹ Shir shoostẹ rii-yo wụ rwọrẹ ụn nu-ọ ụn yan-rwọr ụn
ma-tọ ụn wụ à kap ụnze, **Kiristi**, wụa sụ ụr-kọọb.
19 Ụn remen kaanẹ sẹ, nọ yagẹ **ụr-ba'as**, nọ waktụnẹ be-de Shir remen
a so'ostẹ́ **ba'as**-ụt nọ,
20 komo remen Wan-Kọyan wụ he nọ do yẹ ụn jaab-ọ ụt-mẹn. Wụa
tomon nọ **Kiristi** dagan-mọ ụn cin n-ga, wụ rọ Yẹso.
21 Depetẹ sẹ Yẹso she'essụtẹ n-Tọn shir, har da-ọ a he muut ụs-rem ụs-pụ
se kap à, bọ Shir rwọrẹ cin ụn n-ga à, ụn nu-ọ ụn yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir
yẹ ụn ba m-kụkọp.
22 Remen **Mosa** zẹẹg, ‘Yawe Shir nọ wụa tomon nọ wụ ken wan-rwọr ụn
Ma-tọ Shir wụ kanẹ be-ụr ọr nọ, ụntụn mẹ. Raks nọ kap ọ ụn rii-yo wụ he
nọ m-rụrẹ à.‡
23 Komo bọn wụ yagẹ raks ụn ka wan-rwọr ụn Ma-tọ Shir wụ à, a ruut
wụ n-mẹ ụn bụụg-de ụn hun-nẹ yẹ Shir.’§
24 “O-nip, bọ ụn yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir yẹ nọmẹ ụt-hyangan à, cin ụn
Sama'era, ụn yẹ dọndẹ nẹ n-jim à, myet yẹ nomostẹ ma-tọ ụn kà họ-tọ.
25 Hyangan-tọ a nọmẹ be-de ụn yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir à, rem nọ ọ, nọ
yẹ komo he rẹ ụn cim-yo tat-nẹ nọ, yo Shir swọrẹ o-nu ụn yẹ nẹ à. Ká
tọ wụ zettẹ **Ibrahi**, ‘Ụn baag-o ru a hettẹ 'ya ụn baag-tọ ụn hun-nẹ yẹ ụn
họno o-dak o-kwụm.’*
26 Bọ Shir daagẹ ko-gụw-wụ ụn wụ à, wụ cirụ wụ m-tọmọn be-ụr nọ
remen wụ ye'et nọ o-kwụm, wụ rwụntụtẹ kọ wụ ke be-de ụn cọw-se ụn
mẹn-ụt jaas-tọ.”

Bọr-ụs nass

Bitrus nẹ ụn Yohana ụn co-ọ
ụn Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ

1 Da-ọ Bitrus nẹ ụn **Yohana** ro ụt-ma ụn hun-nẹ nẹ à, yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** ụn ko-caari-wụ ụn yan-'er-de ụn **Pyo-ọ Shir** nẹ, ụn **Saduki**-nẹ nẹ
haanụrụ be-de ụn yẹ.
2 Yẹ họgụtẹ ụs-ryaab remen **yan-nekẹ-m Yẹso** ro ụn yoosẹ ụn bụụg-de
ụn hun-nẹ ụnze marimar-nẹ a inẹ ụn họọg nẹ bọ Yẹso inẹ à.
3 Yẹ argụ m-ship ụn Bitrus ụn **Yohana**. Yẹ tigi yẹ sẹ gas-ọ ish, bọ rim-m
ro nomostẹ à.
4 Amba hun-nẹ dẹẹn be-de ụn yẹ họgẹ ma-ụt Yẹso à yẹ shẹrụ o-nip. Kap
mọọr-tọ **yan-dor Yẹso** wọọrụ ụntụn campọ-nẹ dugu-ụs taan [5,000].
5 Gas-ọ ish, gwọmo-nẹ ụn sẹk-yẹ nẹ ụn yẹ nẹ, ụn yan-yoos-de ụn
karamsa-tọ ụn yẹ nẹ, yẹ mọrgụrụ o-Urusharima.
6 Annas, ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, wụ ro kanẹ be-ụr gaan ụn Kẹpas,
Yohana nẹ, ụn Arekanda, komo ụn yẹ ro nẹ baag-ọ ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn
kọn-se Shir à.

---

‡ **Bọr-ụs tet:22 3:22** Hyen komo: Kara 18:15,18 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs tet:23 3:23** Hyen komo: Kara 18:19. * **Bọr-ụs tet:25 3:25** Hyen komo: Taka 22:18; 26:4.

7 Yẹ rwǫ̣'ụ Bitrus nẹ ụn **Yohana** m-ẹs ụn tẹtẹ-de ụn yẹ. Yẹ citụrụ yẹ, yẹ
zee, “¿Ụn tǫ̣ ke gwǫ̣mo-tǫ̣ ǫ̣, kǫ̣ nẹ ụn de ke jin-de nǫ̣ nomtẹ ka sẹngẹ-mǫ̣?”
8 Bitrus shiishẹ ụn **Kụkt-ǫ̣ Shir** nẹ, wụ citụ yẹ. Wụ zee, “Nǫ̣ gwǫ̣mo-nẹ
ụn sẹk-yẹ nẹ yẹ ụn hun-nẹ!
9 Caanẹ sǫ̣k-mǫ̣ a nomẹ ka ko-ryam-wụ à, ¿mǫ̣ mǫ̣ nǫ̣ tẹ ụs-cot ǫ̣? ¿Komo
nǫ̣ ụn cọn nǫ̣ nep wụ dossẹ wụ ka gọm-ǫ̣?
10 Tẹ cọnǫ̣g nǫ̣ nep ụn kap ǫ̣ ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra**-nẹ o-nip. Yo hantẹ
kà nẹt-wụ rọttẹ eso kẹrkẹr ụn co-o nǫ̣ à, n-mẹ ụn jin-ụr Yẹso **Kiristi** ko-
Nazaret ǫ̣, wụ nǫ̣ kamẹ à, wụ Shir 'yonsẹ ụt-marimar à.
11 Ka Yẹso-wụ, wụ rǫ̣:
“ ‘Ka pam-yo, yo ya-ụt-mà yagẹ à,
amba m-mǫ̣ka yo yo komo argẹ ụr-bon
be-de ụn pam-yẹ ụt-mà.’*
12 Yatt komo be-de a he kum ụn gwụ á, be-de ụn jin-tǫ̣ a ya'ẹ hun-nẹ yẹ ụn
hǫ̣no o-dak kap à. Yatt jin-de a ya'asẹ de a zẹẹ sẹ be-de ụn de a he kum
ụn gwụ á, sẹ be-ụr Yẹso.”
13 Tǫ̣, bǫ̣ sẹk-yẹ hyentẹ jaab-ǫ̣ ụn mẹn-ụt Bitrus ụn **Yohana** nẹ à, komo
yẹ napụrụ ụnze yẹ ya-ụs-nap-yẹ dẹẹn á, kǫ̣ọb-nẹ yẹ komo, yẹ bǫ̣pụ o-nu,
yẹ napụrụ yẹ she'etẹ ụn Yẹso nẹ.
14 Amba bǫ̣ sẹk-yẹ hyentẹ ka nẹt-wụ a taasẹ ụt-ryam à, wụ rǫ̣ eso be-ụr
gaan ụn **yan-Tǫ̣m Yẹso** nẹ, yẹ taagụ gom-de m-cẹp.
15 Yẹ zẹẹrụ **yan-Tǫ̣m Yẹso** yẹ ru ụn ka be-de ụn **Mǫ̣rǫ̣g-de ụn Sẹk-yẹ**
de, yẹ nǫ̣mụrụ ụt-orom ụn ọr ụn yẹ nẹ nẹ.
16 Yẹ zẹẹrụ, “¿Re ǫ̣ a he nǫ̣ m-nǫ̣m ụn ka hun-nẹ yẹ nẹ? Remen ụn cen ǫ̣
bǫ̣ ụn kap ǫ̣ ụn ya-ụr-she'et o-Urusharima nepstẹ ụnze a nǫ̣mǫ̣g yo ken rii-
yo o-madẹ yo be-de ụn ka hun-nẹ yẹ. Yatt komo bǫ̣ a he m-zẹẹ ‘Ba kaanẹ
ǫ̣ á.’
17 Amba ụn cen ǫ̣ taase ka rii-yo sẹngẹ-m wǫ̣ n-mẹ ụn hun-nẹ, sẹ a nek
yẹ ụt-tǫ̣, taase ba'asụ yẹ, yẹ do nomẹ ụn nẹt ụt-ma n-mẹ ụn ka jin-de.”
18 Yẹ doorụ agbẹ ụn **yan-Tǫ̣m Yẹso**, yẹ nakụ yẹ ụt-tǫ̣, taase ba'asụ yẹ, yẹ
nomẹ nẹt ụt-ma, kǫ̣ yẹ do ụr-yoos n-mẹ ụn jin-ụr Yẹso.
19 Amba Bitrus nẹ ụn **Yohana** shasụrụ, yẹ zee, “Tǫ̣, ¿kǫ̣ hond hond ǫ̣
be-de Shir tẹ jiish m-hǫ̣gẹ ụn ma-ụt nǫ̣ argẹ Ma-tǫ̣ Shir? Ceker nǫ̣ ụr-bon
nẹ.
20 Tẹa hoks m-she'et temb ụn rii-yo tẹ hǫ̣gụssẹ, komo tẹ hyenes á.”
21 Bǫ̣ yẹ dottẹ yẹ nak ụt-tǫ̣ à, yẹ argụ yẹ m-ho'os. Yẹ taagụrụ bǫ̣ yẹ he
m-nǫ̣m yẹ ye'et yẹ ụr-kǫ̣ọb à, remen kap ǫ̣ ụn hun-nẹ ro ụn sẹkẹmsẹ ụn
jin-de Shir remen rii-yo kǫ̣rẹ à.
22 Yẹ bǫ̣mǫ̣g Shir remen ka nẹt-wụ a taasẹ gọm, o-madẹ à, wụ aragtẹ
ụs-hak kwǫ̣ọz-ụt yoor [40] bǫ̣ o-mat.

Yan-dor Yẹso kǫ̣nǫ̣g yẹ kumut
jaab-ǫ̣ ụt-mẹn ǫ̣ ụn
kǫ̣'ǫ̣t ụt-ma ba o-gyẹr

23 Bǫ̣ a ho'ostẹ Bitrus nẹ ụn **Yohana** à, yẹ argụ m-nekẹ be-de ụn hun-nẹ
yẹ ụn yẹ. Yẹ argụ yẹ m-rụrẹ kap ǫ̣ ụn bǫ̣ ụn rii-yo Gwǫ̣mo-nẹ yẹ ụn kǫ̣n-se
Shir, ụn yẹ ro sẹk-yẹ nẹ rụrụ yẹ à.

---

* **Bọr-ụs nass:11 4:11** Hyen komo: Bǫ̣ng 118:22.

24 Bọ yẹ họgẹ kaanẹ à, yẹ dakụ cọr-se ụn yẹ n-tọn Shir. Yẹ zẹẹrụ, “Wan-Kọyan, Wa-ụt-Gwọmo kap, wọ wụ nọmẹ o-Tọn o-dak nẹ, m-sa nẹ, komo ụn kap ọ ụn rem-se rọ n-mẹ ụn tọ à.†
25 Ụn **Kụkt-ọ Shir** o nọmẹ ụt-ma ụn ko-gụw ru nẹ wụ rọ, tato tẹ **Dawuda** à, o zee,
“ ‘¿Remen ya ụn ọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ nomtẹ ụs-ryaab?
¿Hun-nẹ komo yẹ nom barag-se ụn cọw-se o-hwaa?
26 Gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak dek zọngẹ-tọ m-dum,
sẹk-yẹ yẹ ụn yẹ komo yẹ mọssụ ụt-hi,
ụs-ryaab ụn Yawe nẹ, komo ụn **Kiristi**.’‡
27 Nip-ọ, ụn bọ-ọ Urusharima ko-Gwọmo **Herẹ** [Atipas] ụn Panti **Biratus** nẹ yẹ mọssụtẹ ụt-hi ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra**-nẹ, yẹ rọ ụs-ryaab ụn ko-gụw ru nẹ Yẹso, wụ ba m-kụkọp, wụ o daagnẹ à.§
28 Yẹ ụn nọm ụn yo bẹẹb ụn du ụn hur ụn du nẹ ẹssẹ m-nọm à cin n-ga nẹ nẹ.
29 M-mọka komo, Wan-Kọyan, gwọt bọ yẹ rọ ụn sẹngẹ-mọ yẹ ye'et tẹ ụr-kọọb à, 'ya gụw-nẹ ru bẹẹb-de ụs-rwụn de ụn rwọr ụn ma-ụt ru ba o-gyẹr.
30 Sẹngẹ tapan ụn kom-o ru ọ ụn taas ụs-gọm, nọm komo rem-se o-madẹ, ụn rem-se ụt-hyat nẹ ụn jin-ụr ko-gụw ru Yẹso wụ rọ ba m-kụkọp à.”
31 Bọ yẹ nomtẹ kọn-se Shir à, ka be-de yẹ rottẹ ụr-mọrọg à, de nuktụrụ. Kap mọ ụn yẹ argụ m-shi ụn **Kụkt-ọ Shir**, yẹ sẹngụ rwọr ụn ma-tọ Shir ba o-gyẹr.

Kọyan yo ụn yan-dor Yẹso yẹ ro m-wong

32 Myet **yan-dor Yẹso** hur-tọ ụn yẹ ro kang-o gaan ụn barag-se ụn yẹ nẹ. Yatt-wụ zẹẹ rii-yo wụ rọttẹ à, yo ma ụn wụ yo ụn họn du ụn wụ á, amba yẹ rọ m-wong ụn ọr ụn yẹ nẹ myet yo yẹ rọttẹ à.*
33 Ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shiryan-Tọm Yẹso** sẹngụrụ rwọr ụn ma-tọ ụn inẹ-m Wan-Kọyan Yẹso ụt-marimar. Yar-mọ Shir họkụrụ **yan-dor Yẹso** myet-mọ ụn yẹ.
34 Har yatt-wụ taagẹ ụn yo ken rii-yo be-de ụn yẹ á. Remen kap ya-ụt-kat kọ ya-ụt-hur yẹ sẹngụtụ tọ m-baab, yẹ ụn hantẹ hwọr.
35 Yẹ ro m-ẹss be-de ụn **yan-Tọm Yẹso**, komo a ma'asụ m-wong a ya'as kọwan wụ taagẹ ụn yo ken rii-yo ụr-she'et yo à.
36 Kaanẹ wụ ken wụ nọmẹ jin-de ụn wụ **Yusuhu**. Wụ ko-**Rewi**-wụ, takan-de ụn wụ ko-ya-o-Sayipurus-wụ, wụ **yan-Tọm Yẹso** ro m-aag Barnabas à, (Ụnze, *Wan-do'ẹ ụr-hur jaab-ọ ụt-mẹn.*)
37 Wụ komo wụ bak ọ ken kat-ọ ụn wụ ọ, wụ hantụrụ hwọr, wụ ẹssụrụ be-de **yan-Tọm Yẹso**.

Bọr-ụs taan

Hananiya nẹ ụn Sapiratu

1 Amba wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Hananiya ụn ne'a ụn wụ nẹ Sapiratu, bak rii-yo yẹ rọttẹ à.
2 Wụ wukụrụ yẹ ken hwọr-yẹ be-de ụn ka hwọr-yẹ ụn nap-o ne'a ụn wụ nẹ. Wụ hantụrụ o-gyes cot, wụ ya'asụrụ **yan-Tọm Yẹso**.

---

† **Bọr-ụs nass:24 4:24** Hyen komo: Rwụụ 20:11; Nẹhẹ 9:6; Bọng 146:6. ‡ **Bọr-ụs nass:26 4:25-26** Hyen komo: Bọng 2:1-2 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs nass:27 4:27** Hyen komo: Ruka 23:7-11; Mati 27:1-2; Mark 15:1; Ruka 23:1; Yoha 18:28-29. * **Bọr-ụs nass:32 4:32** Hyen komo: Sẹng 2:44-45.

3 Bitrus zẹẹrụ, “Wọ Hananiya, ¿re nomẹ o yagụtẹ **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** cụwụt ụn hur ụn du, har o nomotẹ **Kụkt-ọ Shir** ụt-bọ, komo o wukutẹ yẹ ken yẹ be-de ụn ka hwọr-yẹ o-kat yẹ?
4 Rii-yo o bept ọ, ¿ọ ma ru ọ ka? Bọ o bepsẹ à, ¿a ụn mọ wọ ụs-cọr o hantẹ hwọr? ¿Re o nọmẹ o nomot sẹ ka barag-se ụn hur ụn du nẹ? Ay, nẹt-wụ o nomẹ ụt-bọ á, Shir-ọ o nomẹ.”
5 Bọ ụn họgẹ ụn ka ma-tọ, Hananiya hẹẹrụ n-dak, wụ marụrụ. Hun-nẹ yẹ họgẹ ka ma-tọ à, gyẹr-o họọrụ yẹ dẹẹn.
6 Bẹẹb-yẹ inụrụ yẹ yerụ u-de ụn wụ o-gund. Yẹ ruutụ wụ n-dọ, yẹ jọkụrụ.
7 Hohond-mọ ụn awa-ụs tet se argẹ à, ne'a Hananiya cọwnụrụ. Wụ nap yo kọrẹ á.
8 Bitrus zẹẹrụ wụ, “¿Rụrụ mẹ kọm-de ka rii-yo a tọpụ nọ ụn ká kat-ọ?”
Wụ zẹẹrụ, “Ẹẹ, ta-de ụn yẹ de ka.”
9 Amba Bitrus zẹẹrụ wụ, “¿Re nọmẹ nọ mọssụtẹ o-nu nọ megertẹ́ Kụkt-ọ Wan-Kọyan? Ka hun-nẹ yẹ jọkẹ campọ ru à, yẹ ụn hẹr-ọ ụn ish, dẹk-mọ yẹ he wọ komo yẹ ruut wọ.”
10 Ba ụn naas o-da, wụ hẹẹrụ ụn na-se ụn wụ, wụ marụrụ. Bọ bẹẹb-yẹ cọwọntẹ à, yẹ 'wọs wụ merestẹ. Yẹ argụ wụ m-keps, yẹ ruutụrụ wụ, yẹ jọkụ wụ n-riib campọ ụn wụ.
11 Gyẹr-o họọrụ kap ọ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** ụn bọ ụn yẹ họgẹ ka ma-tọ ụn ka rem-se nẹ à.

Yan-Tọm Yẹso nọmọg
rem-se o-madẹ ụt-mọọr nẹ
12 Yan-Tọm Yẹso nọmọg ụs-napa ụn rem-se o-madẹ nẹ ụt-mọọr nẹ be-de ụn hun-nẹ. Myet-mọ **yan-dor Yẹso** ro wẹtsẹ m-mọrgẹ ụn sak-o **Suremanu** ụn be-de ụn **Pyo-ọ Shir**.
13 Amba n-mẹ gyes-ọ ụn hun-nẹ, yatt-wụ nọmẹ jaab-ọ ụt-mẹn ọ wụ mossụtẹ ụr-hi ụn **yan-dor Yẹso** nẹ á. Myet ụn kaanẹ nẹ, komo hun-nẹ ro yẹ ụn 'ya m-sẹk.
14 Myet ụn kaanẹ nẹ, ya-m-shẹr o-nip be-de ụn Wan-Kọyan yẹ sẹngụ m-dọ ụt-mọọr, campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ.
15 Har wọọrụ hun-nẹ ro m-rwụụn ụn ya-ụs-gọm nẹ ụs-cọw, yẹ ro yẹ m-neks n-tẹ ụt-pụt, ụt-karanga nẹ. Yẹ o-saktọ yẹ zee Bitrus wụ argẹ, horomtẹ-ọ ụn wụ a ci yẹ ken yẹ.
16 Hun-nẹ ụt-mọọr nẹ ma'asụrụ m-mọrgẹ ụn ka bọ-tọ ro ụn hẹr-ọ o-Urusharima à. Yẹ ro ụn hantẹ ụn ya-ụs-gọm ụn yẹ **ya-ụt-kọt** ro nẹ ụn ya-ụr-kọọb à, myet-mọ ụn yẹ, a taasụ yẹ gọm-se ụn yẹ.

Yan-Tọm Yẹso swọog ụr-kọọb
remen shẹr-mọ ụn yẹ be-ụr Yẹso
17 Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ụn ka yẹ wụ rọttẹ nẹ be-ụr gaan à, (a yẹ m-zẹẹ, bụụg-de ụn **Saduki**-nẹ), yẹ shiirụ ụn shoob-de ụn **yan-Tọm Yẹso** dẹẹn.
18 Remen kaanẹ, yẹ shipụrụ **yan-Tọm Yẹso**, yẹ rwọ'ụrụ yẹ n-mẹ ụn kur-o m-ke'et.
19 Amba bọ tẹt-m wọọntẹ à, wụ ken wan-tọm-wụ Wan-Kọyan wụ tikshirụ ish-o ụn kur-ọ a ke'etẹ yẹ à. Wụ rwụntụ yẹ, wụ zẹẹrụ,
20 “Nekẹ nọ, nọ es n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir** nọ rụrẹ hun-nẹ ma-tọ ụn kà họog-m pụ-mọ mọ.”
21 Bọ yẹ họgụtẹ kaanẹ à, yẹ cọwụrụ **Pyo-ọ Shir** n-sot, yẹ rọ m-yoosẹ ụn hun-nẹ.

Bọ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ụn yẹ rọ be-ụr gaan ụn wụ nẹ mọrgụtẹ à, yẹ agnụrụ **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ**, ụn kap ọ ụn sẹk-yẹ yẹ o-**Isra**-nẹ, yẹ tọmụrụ ụn kur-ọ m-ke'et a haantẹ **yan-Tọm Yẹso**.
22 Amba bọ yan-'er-de ụn **Pyo-ọ Shir** heetẹ à, yẹ 'wọs yẹ ụn kur-ọ m-ke'et á. Yẹ mụụnụrụ. Yẹ rwọrụrụ, yẹ zẹẹrụ,
23 "Tẹ ụn 'wọs a tigụsụtẹ ish dẹẹn dẹẹn, yan-'er-de o-kur komo yẹ ro ụn 'er-de ụs-ish. Amba bọ tẹ tikshẹ à, tẹ 'wọs kọ nẹt n-mẹ á."
24 Bọ caari-wụ ụn yan-'er-de ụn **Pyo-ọ Shir** ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir nẹ họgụtẹ kaanẹ à, hur-ụr dọ'ụrụ yẹ dẹẹn. Yẹ ro ụn barag-se ụn rii-yo tọ ka he m-hantẹ à.
25 Wụ ken wụ haanụrụ, wụ zẹẹrụ yẹ, "Ai, ka hun-nẹ yẹ ka rẹẹnọ ka yẹ nọ tigẹ ụn kur-ọ m-ke'et à, yẹ eso eso n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir**, yẹ rọ m-yoosẹ ụn hun-nẹ."
26 Caari-wụ ụn yan-'er-de ụn **Pyo-ọ Shir** ụn ya-ụr-'er nẹ, yẹ haarụ yẹ dẹknụ **yan-Tọm Yẹso**, amba yanze ụr-bẹẹb á, ụn remen yẹ ro o-gyẹr taase hun-nẹ jir yẹ ụt-ta'ar.
27 Bọ yẹ dẹkẹntẹ **yan-Tọm Yẹso** à, yẹ rwọ'ụ yẹ m-ẹs ụn co-ọ ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ**. Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir citụrụ yẹ.
28 Wụ zẹẹrụ, "Tẹ nak nọ ụt-tọ dẹẹn dẹẹn taase nọ do ụr-yoos ụn ka jin-ụr Yẹso de. Amba kọwan o-Urusharima nepstẹ rii-yo nọ ụr-yoos à, har ma hoob-ọ nọttẹ nọ duusụtụ tẹ ra-ọ ụn hyó-mọ ụn ka nẹt-wụ."*
29 Amba Bitrus ụn **yan-Tọm Yẹso** nẹ shasụrụ, yẹ zee, "Jip ọ tẹ nomotẹ Shir o-dọrọttẹ argẹ bọ tẹ he nomẹ ụn nẹt à!
30 Shir tat-nẹ na 'yonstẹ Yẹso ụt-marimar, ka wụ nọ họ'ẹ kụnkam ụn ọgọ-kan o-ce à.
31 Shir deetẹ wụ ụn rẹ-de ụn wụ, Yẹso waragtẹ Sẹk-wụ komo ko-**Wan-Gwụ**, remen wụ tiksụtẹ́ **Isra**-nẹ cọw-yo m-waktụnẹ be-de Shir, komo yẹ kumut a soksụ yẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ.
32 Tẹ komo tẹ rọ yan-swọ-se ụn tọ ka, **Kụkt-ọ Shir** komo kaanẹ, ọ Shir ya'asẹ yan-dọrọttẹ-ọ ụn wụ à."
33 Bọ sẹk-yẹ họgụtẹ kaanẹ à, yẹ họgụ ụs-ryaab dẹẹn, har yẹ cụn yẹ ho **yan-Tọm Yẹso**.
34 Amba wụ ken ko-**Parisa**-wụ ro kon. Jin-de ụn wụ Gamariyer. Wan-Yoos-de o-**karamsa**, họn ụn hun-nẹ yẹ ro wụ ụn ya'as m-sẹk. Wụ inụ eso n-mẹ ụn ka **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** de, wụ zẹẹrụ a ruut ka hun-nẹ yẹ n-dọ ụn ya o-da hiin.
35 Ka da-ọ wụ zẹẹrụ ka **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** de, "Nọ ọr re **Isra**-nẹ, nọm nọ ja ụn rii-yo nọ cọnẹ nomẹ ụn ka hun-nẹ yẹ à.
36 Hak-se n-jim se argẹ à, wụ ken nẹt-wụ ru ụr-jin à, jin-de ụn wụ Tudas. Wụ hwọọg hi ụn de ụn wụ ụr-kẹẹr. Be-de ụn hun-nẹ zungu-ụs nass [400] yẹ dorụrụ wụ, amba a họọrụ wụ. Komo a caas yan-dor-ọ ụn wụ, tọ ka komo tọ nọmẹ kọm-de ụn yẹ.
37 Bọ ụn nom ụn tọ ka komo, wụ ken wụ ru ụr-jin, jin-de ụn wụ Yahudas, ko-ya-o-Gariri. Da-ọ a ro ụn ọọg-de ụn hun-nẹ à, wụ rwọ'ụrụ hun-nẹ yẹ dọrụ wụ. Wụ ma a họọrụ wụ, yan-dor-ọ ụn wụ komo a caastụ yẹ kap.
38 Tọ, kọ m-mọka mẹ nọ m-rụrẹ, yagụ nọ ma-tọ ụn ka hun-nẹ yẹ, yagụ nọ yẹ. Ụregẹ dẹ saktọ-ọ ụn yẹ, kọ sẹngẹ-mọ ụn yẹ mọ ụn nẹt ọ, ai, mọa sabụrsẹ.

---

* **Bọr-ụs taan:28 5:28** Hyen komo: Mati 27:25.

39 Amba ụregẹ ka sẹngẹ-mọ mọ Shir mọ, nọa hoks mọ, ka hun-nẹ yẹ m-
wẹn á. A 'wọs na hi ụn na ụt-ween ụn Shir nẹ á!” Yẹ argụ dẹk ụn ma-tọ
ụn wụ.
40 Yẹ agbụ **yan-Tọm Yẹso** yẹ nomụ yẹ ụs-sọrọg. Yẹ nakụrụ yẹ ụt-tọ taase
yẹ do nọm ụt-ma n-mẹ ụn jin-ụr Yẹso á. Ka da-ọ yẹ argụ yẹ m-ho'os.
41 Yan-Tọm Yẹso inụrụ ụn ka **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** de, yẹ rọ o-zak remen
a hyanag yẹ, yẹ bọ'ọsẹ yẹ dek o-yo'og ụn remen ụn jin-ụr Yẹso.
42 Kọ de ke họ-de, kọ ụn **Pyo-ọ Shir**, kọ o-hur, yẹ yagẹ ụr-yoos ụn kọ'ọt
ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** nẹ á. Yẹ sẹngẹ m-zẹẹ Yẹso wụ rọ **Kiristi**.

Bọr-ụs cind

A dak yan-m-Sẹngẹ nẹn ta'yoor

1 Tọ, ụn ka họ-tọ, hun-nẹ ụt-mọọr nẹ wargụrụ **yan-dor Yẹso**. **Yahuda**-nẹ
yan-họgẹ ụt-Girik nomụrụ **Yahuda**-nẹ ụs-hwụmụg yẹ rọ ụn họgẹ ụn rem-
de **ụt-Ibra** à.* Yẹ ụn nọm kaanẹ remen a m-was ụn yẹ man yẹ gwọr-nẹ
yẹ ụn ne'a-nẹ da-ọ ụn wong ụn rii-yo m-rẹ yo ụn kọ de ke họ-de á.
2 Ka ọp ụn nẹn yoor-yẹ agbụrụ hun-nẹ kap **yan-nekẹ-m Yẹso**. Yẹ zẹẹrụ,
“Ai, ụ nọm ụr-bon a yagẹ kọ'ọt-m ụn Ma-tọ Shir a ma'astẹ ma-tọ ụn rii-yo
m-rẹ á.
3 Remen kaanẹ, ọr re nẹ daag nọ hun-nẹ nẹn ta'yoor be ụn nọ, yẹ rọ ụn
kashi ụr-hur nẹ de ụr-bon à, yẹ shiishẹ ụn **Kụkt-ọ Shir** komo ụs-wẹẹr nẹ
à, yẹ a he m-ya'as ụn ka sẹngẹ-mọ à.
4 Tẹ komo tẹa muut ụr-hi ụn nọm ụn kọn-se Shir ụn yoos ụn Ma-tọ Shir
nẹ.”
5 Hun-nẹ kap họgụrụ rẹrẹm-mọ ụn ma-tọ yẹ rwọrẹ à. Yẹ daagụ
Istipanus (wụ kẹn nẹt-wụ wụ shẹrẹg ụn Yẹso ụr-bẹẹb nẹ, komo **Kụkt-ọ
Shir** garamsụtẹ wụ), ụn Pirip nẹ, ụn Burọkọras nẹ, Nikanọ nẹ, ụn Timọn
nẹ, Barminas nẹ, Nikọras (ko-ya-o-Antakiya, n-ga wụ ba ko-**Yahuda**-wụ á
amba wụ waragtẹ ko-**Yahuda**).
6 Yẹ ka yẹ a daagẹ ụn co-ọ **yan-Tọm Yẹso**. Bọ yẹ nomostẹ kọn-se Shir à,
yẹ sekụrụ yẹ ụt-kom.
7 Ma-tọ Shir komo tọ sẹngụrụ m-bọ'ọsẹ. Mọọr-tọ **yan-dor Yẹso** komo
n-mẹ o-Urusharima sẹngụ m-dọ họr-m-họr, yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** ụt-
mọọr nẹ komo yẹ gọksụrụ ka shẹr-mọ ụn ma-tọ o-nip mọ.

A shik Istipanus

8 Tọ, Istipanus, wụ nẹt-wụ shiishẹ ụn yar-mọ Shir nẹ ụr-bẹẹb nẹ. Wụ ro
m-nọm ụn rem-se o-madẹ ụt-hyat nẹ n-mẹ ụn hun-nẹ.
9 Yẹ ken yẹ be-de ụn kukẹ-ọ ụr-mọrọg ọ a m-zẹẹ *Kukẹ-ọ ụn yẹ Possụssẹ* à,
yẹ hẹ'ẹbụrụ Istipanus ụt-ween. Yẹ ka komo **Yahuda**-nẹ yẹ yẹ o-Kirẹni ụn
yẹ o-Arekzandiriya nẹ, komo ụn yẹ ụn dak-ọ o-Kirikiya nẹ, ụn yẹ o-Asiya
nẹ.
10 Amba, yẹ bo'os ụt-ween ụn wụ nẹ á, remen ma-tọ ụn wụ tọ ụs-nap tọ,
Kụkt-ọ Shir cirirụ ụn hi-de ụn wụ.
11 Yẹ swọwụrụ yẹ ken hun-nẹ yẹ wukussẹ ụn remen yẹ zeet, “Tẹ họgụtẹ
wụ ụn rẹẹb-ụt **Mosa**, komo wụ rọ Shir ụn nomẹ ụn ma-tọ o-yo'og.”
12 Ụn kaanẹ, yẹ 'yonsụ hur-de ụn hun-nẹ, ụn sẹk-yẹ nẹ, ụn **yan-Yoos-de
o-karamsa** nẹ. Yẹ komo yẹ daarụ wụ, yẹ shipụ wụ. Yẹ heetụrụ wụ be-de
ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ**.

---

* **Bọr-ụs cind:1 6:1** Kọ: ụt-Arameki.

13 Yẹ ken sẹk-yẹ be-de ụn hun-nẹ haarụ yẹ deknụrụ yan-swọ-se ụt-bọ, yẹ
ken yẹ zẹẹrụ, “Ka nẹt-wụ kọ de ke họ-de wụ rọ ụn hun-tọ o-saa n-tẹ ụn ka
be-de ba m-kụkọp de komo ụn **karamsa**-o **Mosa** nẹ.
14 Tẹ họgụtẹ wụ m-zẹẹ ụnze ka Yẹso-wụ o-Nazaret-wụ wụa wurumsẹ ka
be-de, komo wụ waksẹ kap ọ ụn jor-se **Mosa**, **wan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**,
yaksụ na à.”
15 Myet bọ ụn yẹ ro tara tara be-de ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** à, yẹ ro wụ
ụn tu ụn yish-yẹ hyanụ co-ọ ụn wụ waksụtẹ ụntụn **wan-tọm-wụ Shir**.

Bọr-ụs ta'yoor

Ma-ụt Istipanus

1 Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir citụrụ Istipanus wụ zee, “¿Ka rem-se,
nip-ọ?”
2 Istipanus zẹẹrụ, “Nọ ọr re nẹ ụn tat-nẹ nẹ, raks mẹ nọ. Shir wan-sẹps-
mọ ụt-gwọmo wụ rwụụntẹ be-ụr tato na **Ibrahi** da-ọ wụ ro'ẹ ụn dak-ọ
o-Mẹsọpọtami à, cin ba wụ ro she'ettẹ bọ-ọ o-Haran.
3 Shir zẹẹrụ wụ, ‘Inẹ ụn dak-o ru, o yagẹ hen-nẹ ru nẹ, o nekẹ dak-ọ ụm
he wọ m-ya'as à.’*
4 “Tato na **Ibrahi** argụ m-inẹ ụn dak-ọ o-Kardiya, wụ argụ m-she'et ụn
bọ-ọ o-Haran. Bọn kanẹ komo, bọ tatọ ụn wụ merestẹ à, Shir hantụrụ wụ
ụn ka dak-ọ nọttẹ ụr-she'et m-mọka à.†
5 Amba nẹ Shir 'ya **Ibrahi** kọ rii gaan-yo ụn ka dak-ọ á, kọ o-gaan. Amba
wụ swọrọg o-nu ụn **Ibrahi** wụa 'ye wụ ka dak-ọ wụ ụn baag-ọ he m-dọnd
ụn jim-de ụn wụ nẹ à. Shir swọrọg o-nu kọ de nomtẹ à **Ibrahi** rott wà ụn
ka da-ọ á.‡
6 Shir komo wụ rwọrẹ ụnze baag-o **Ibrahi** a nom ụr-hamat ụn ọ ken
dak-ọ, hun-nẹ yẹ ụn ka dak-ọ komo yẹa mus yẹ gụw-nẹ, yẹa 'ye yẹ ụr-kọọb
har ụs-hak zungu-ụs nass [400].
7 Shir zẹẹrụ wụa 'ye ka dak-ọ yẹ hettẹ m-gụw à ụr-kọọb, kaanẹ nomsẹ
komo baag-o **Ibrahi** a rwụụn yẹ nomẹ Shir m-gụw ụn kà be-de.§*
8 Shir komo wụ ẹsstẹ ụt-ma ụn **Ibrahi** nẹ, ma-tọ ụr-**kọ**. Ọ rwọ'ẹ bọ
Ibrahi matẹ **Ishaku** à, wụ koot wụ ụr-kọ ụn họ-ụr aeerẹ-de. **Ishaku** matụ
Yakubu, komo wụ matụ tat-nẹ na ka ọp ụn nẹn yoor-yẹ.†
9 “Remen ka ya-n-ga-yẹ ro ụn shoob-ụr heno ụn yẹ **Yusuhu**, yẹ babụ wụ.
A heetụ wụ dak-ọ o-**Masar**. Amba Shir ro mọssẹ ụn wụ nẹ.‡
10 Komo wụ ruutụ wụ be-de ụn kap ọ ụn swọ ụr-kọọb ọ ụn wụ. Shir
rwọ'ụrụ komo wụ waktụrụ ko-ya-ụs-nap. Wụ rẹẹg ụr-họ be-ụr ko-Gwọmo-
wụ o-**Masar**. Ko-Gwọmo-wụ o-**Masar** ya'asụ wụ gwọmo-tọ o-**Masar**. Komo
wụ rwọ'ụrụ kap ọ ụn hun-nẹ yẹ ụn hur-ọ ụn wụ ụn kom-ụt **Yusuhu**.§
11 “A kanẹ mẹr hẹ'ẹnụrụ ụn myet ọ ụn dak-ọ o-**Masar** ụn o-**Kan'ana**-nẹ,
mọssẹ ụn swọ ụr-kọọb nẹ de m-yọ, har tat-nẹ na taagẹ ụn rii-yo m-rẹ.*

---

* **Bọr-ụs ta'yoor:3 7:2-3** Hyen komo: Taka 12:1. † **Bọr-ụs ta'yoor:4 7:4** Hyen komo: Taka 11:31; 12:4. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:5 7:5** Hyen komo: Taka 12:7; 13:15; 15:18; 17:8. § **Bọr-ụs ta'yoor:7 7:6-7** Hyen komo: Taka 15:13-14. * **Bọr-ụs ta'yoor:7 7:7** Hyen komo: Rwụụ 3:12. † **Bọr-ụs ta'yoor:8 7:8** Hyen komo: Taka 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:9 7:9** Hyen komo: Taka 37:11; 37:28; 39:2,21. § **Bọr-ụs ta'yoor:10 7:10** Hyen komo: Taka 41:39-41. * **Bọr-ụs ta'yoor:11 7:11** Hyen komo: Taka 42:1-2.

12 Amba bọ **Yakubu** họgụtẹ yẹgẹ-hyo rọ kọn o-**Masar** à, wụ tọmụrụ
yakar-yẹ ụn wụ, tat-nẹ na ha-mọ o-**Masar**. De ka de ro hew-de ụn yẹ de
ụr-takan.
13 Ụn hew-de ụn yẹ de o ayoorẹ-de, **Yusuhu** rwụntụ hi ụn de ụn wụ
cas be-ụr sẹk-yẹ nẹ yẹ ụn wụ nẹ, ka da-ọ ko-Gwọmo-wụ o-**Masar** napụrụ
baag-o **Yusuhu**.†
14 **Yusuhu** tọmụrụ tato ụn wụ **Yakubu** wụ haan, komo ụn kap ọ ụn
sẹkkẹ-nẹ yẹ ụn wụ nẹ. War war-mọ ụn yẹ komo hun-nẹ kwọọz-ụt tet ụn
ọp ụn taan yẹ [75].‡
15 **Yakubu** argụ m-nekẹ o-**Masar**, rẹẹnọ wụ marẹ ụn tat na nẹ.§
16 A kamsụnụ yẹ a muutụ yẹ o-Shẹkẹm, a rwọ'ụrụ yẹ ụn saag-ọ **Ibrahi**
ọ'ẹ ụn hwọr-yẹ o-azorpa à, be-ụr yakar Hamor kanẹ o-Shẹkẹm.*
17 "Amba bọ da-o nomtẹ yow yow ọ Shir hettẹ shoos ụn ka ma-tọ wụ
ẹssẹ ụn **Ibrahi** nẹ à, hun-nẹ na dọọrụ. Yẹ nọmụ ụt-mọọr dẹẹn ụn dak-ọ
o-**Masar**.
18 Ka da-de a nọmụ wụ ken ko-Gwọmo-wụ o-**Masar**, wụ napẹ nẹt-wụ a
m-zẹẹ **Yusuhu** á.†
19 Ka ko-Gwọmo-wụ rẹẹg ra-ọ ụn hun-nẹ na. Wụ rangsụtẹ tat-nẹ na. Wụ
ro m-rwọ a jorog yan-yakar-yẹ ụn yẹ ụn remen yẹ meret.‡
20 "Ụn ka da-ọ ọ ka, a matẹ **Mosa**, wà-wụ ụt-campọ. A nọmụ gụt-de ụn
wụ rẹng-ụs tet ụn hur-o tato ụn wụ.§
21 Bọ a ruutụ wụ n-dọ à, wà wan-ne'a ko-Gwọmo-wụ o-**Masar** dekụ wụ,
wụ gwọtụ wụ ụntụn wà ụn wụ.*
22 A yoosụrụ **Mosa** kap ọ ụn nap-se ụn ya-o-**Masar**. Wụ komo nẹt-wụ
ụr-bẹẹb nẹ be-de rwọr ụt-ma, ụn rii-yo wụ ro m-nọm nẹ à.
23 "Bọ wụ woosẹ hak-ụs kwọọz-ụt yoor [40] à, wụ nọmụ ụs-barag wụ he
wụ gas ọr ụn wụ ụn **Isra**-nẹ.
24 Bọ wụ hyentẹ wụ ken ko-ya-o-**Masar**-wụ, wụ ro ụn dum-mọ ụn ko-**Isra**
à, wụ haarụ, wụ guut ko-**Isra**, wụ topotụ wụ, wụ wọsụ ko-ya-o-**Masar**. Wụ
họọrụ wụ.
25 Wụ hwọọrụ o-saktọ wụ zee ọr ụn wụ nẹ a neps ụnze Shir daagẹ wụ
remen wụ guut yẹ. Amba hun-nẹ yẹ nap á.
26 Bọ ish gestẹ komo à, wụ hyanụrụ yẹ ken **Isra**-nẹ yẹ m-dum, wụ cọnụ
yẹ m-hongsẹ. Wụ zẹẹrụ, 'Campọ-nẹ, nọ hun-nẹ gaan-yẹ nọ rọ, ¿yan yo
nọttẹ hi ụn nọ m-dum?'
27 "Amba ka wụ ro ọr ụn wụ m-dum à, wụ tudbụ **Mosa** n-riib, wụ zẹẹrụ,
'¿Wa sagbụ wọ ụt-gwọmo be ụn tẹ o piishitụ tẹ ụt-ma?
28 Ashi, ¿wọ ụn cọn o hoot mẹ bọ o họ'ẹ ka nẹt-wụ wụ m-ryo?'†
29 Bọ **Mosa** họgụtẹ kaanẹ à, wụ sọmụrụ wụ she'etụrụ she'et-de ụr-hamat
ụn dak-o o-Midiyan. Rẹẹnọ wụ matẹ yakar yoor yan-campọ-nẹ.‡§
30 "Tọ, bọ a nomtẹ ụs-hak kwọọz-ụt yoor [40] à, wụ ken **wan-tọm-wụ
Shir** wụ haanụrụ be-ụr **Mosa** ụn rem-de o-ra, ụn ya-o yo ken 'yo-yo ụn ọ
ken kọt-ọ yow yow ụn Haag-ọ o-Sinay nẹ.

---

† **Bọr-ụs ta'yoor:13 7:13** Hyen komo: Taka 45:1,16. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:14 7:14** Hyen komo: Taka 45:9,10,17,18; Taka 46:27 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ta'yoor:15 7:15** Hyen komo: Taka 46:1-7; 49:33. * **Bọr-ụs ta'yoor:16 7:16** Hyen komo: Taka 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Josu 24:32. † **Bọr-ụs ta'yoor:18 7:17-18** Hyen komo: Rwụụ 1:7-8. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:19 7:19** Hyen komo: Rwụụ 1:10,11,22. § **Bọr-ụs ta'yoor:20 7:20** Hyen komo: Rwụụ 2:2. * **Bọr-ụs ta'yoor:21 7:21** Hyen komo: Rwụụ 2:3-10. † **Bọr-ụs ta'yoor:28 7:28** Hyen komo: Rwụụ 2:14. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:29 7:23-29** Hyen komo: Rwụụ 2:11-15. § **Bọr-ụs ta'yoor:29 7:29** Hyen komo: Rwụụ 18:3-4.

31 Bọ **Mosa** hyentẹ kaanẹ à, wụ bọpụ o-nu ụn rii-yo wụ hyanẹ à. Bọ wụ
hyoknụtẹ yow yow wụ gụt à, wụ họgụrụ cọr. Yawe zẹẹg,
32 'Mẹ wụ rọ Shir tat-nẹ ru nẹ, Shir **Ibrahi** ụn **Ishaku**, ụn **Yakubu** nẹ.'
Wụr-o **Mosa** cirụ ụs-zap, kọ m-gwọt ken wụ hoks á.
33 "Yawe zẹẹrụ wụ, 'Pos ka'antẹ-ụt ru, ụn remen ka be-de wọttẹ eso à,
be-de ba m-kụkọp de.
34 O-nip, ụm hyanag kọọb-de a ụn 'ya ụn hun-nẹ re yẹ rọ o-**Masar** à. Ụm
họgụtẹ 'wọn-se ụn yẹ, komo mẹ ụn kergụnẹ ụm guut yẹ. Tọ, m-mọka sẹ o
zọngẹ ụm tomot wọ ha-mọ o-**Masar**.'*
35 "Tọ, ka Mosa-wụ, wụ yẹ yagẹ, yẹ zee, '¿Wa sagbụ wọ ụt-gwọmo be-ụr
na o piishitụ na ụt-ma?' Wụ Shir tọmnẹ wụ re co, wan-ruut-wụ, ụn bụ-yo
ụn **wan-tọm-wụ Shir** wụ rwụụnẹ be-de ụn wụ ụn ka ya o-'yo yo à.†
36 Da-ọ wụ komsẹ nọm ụn rem-se o-madẹ ụn dak-ọ o-**Masar** à, wụ
rwụntụ yẹ. Komo ụn saw-tọ ụt-hyat nẹ ụn dak-ọ o-**Masar**, ụn Rọọg-o Jaas-ọ
nẹ komo n-mẹ o-kọt nẹ har ụs-hak kwọọz-ụt yoor [40].‡
37 "Ka Mosa-wụ, wụ zẹẹ **Isra**-nẹ, 'Shir a deeg wụ ken **wan-rwọr ụn Ma-
tọ Shir** wụ be-de ụn hun-nẹ nọ, ụntụn mẹ.'§
38 **Mosa** wụ, wụ karaksẹ hun-nẹ yẹ o-**Isra** o-kọt. Wụ ro kánẹ ụn tat-nẹ
na nẹ komo ụn ka **wan-tọm-wụ Shir** wụ nẹ wụ nọmẹ ụt-ma ụn wụ nẹ ụn
Haag-o o-Sinay à. Wụ wụ komo gọksụnẹ ma-tọ yan-họọg be-de Shir wụ
hantụ na.*
39 "Amba tat-nẹ na yagụ wụ nomẹ o-dọrọttẹ, yẹ 'yarag wụ. Yẹ họgụ gọp-
de m-warag ụn dak-ọ o-**Masar**.
40 Yẹ zẹẹrụ **Haruna**, 'Nomo na shir-yẹ he na tekẹ co à. O nak ka Mosa-
wụ, wụ rwụntụ na ẹs-mọ ụn dak-ọ o-**Masar** à, a nap rii-yo kọrụ wụ á.'†
41 Ụn ka da-ọ, yẹ zwọrụ yẹ ken shir-yẹ ụntụn wụr-ọ o-na. Yẹ sekụ ka
gir-mọ ụr-**sekẹ**, yẹ bọpụ o-zak ụn sẹngẹ-mọ yẹ nọmẹ ụn kom-tọ ụn yẹ à.‡
42 Remen kaanẹ Shir tuku yẹ ụr-jim, wụ mussụ yẹ yan-gụw-mọ ụn yẹgẹ-
rẹgẹn. Tọ ka nọmọg hond hond ụn rii-yo rọ gensẹ nẹ ụn takụrda-ọ ụn
yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir à ụnze,
" 'Nọ hun-nẹ yẹ o-**Isra**,
¿mẹ wụ nọ penẹ ụt-gụt nọ **sekẹ** ụr-sakẹ,
har ụs-hak kwọọz-ụt yoor [40] n-mẹ o-kọt?
43 Ay, kọ kenẹ nọ ha nọ ụt-tụw ụn dẹpi-ọ ụn tọọg-o Morek,
ụn rẹgẹn-yo tọọg-o Ripan,
ka tọọg-se nọ nọmẹ à remen nọ kwụktụtẹ́ se.
Remen kaanẹ, man rụ a dẹk nọ m-gụw ụr-hew nẹ
co-ọ o-**Babira**.'§
44 "N-ga, tat-nẹ na ro ụr-dẹpi de ro ụn kutẹ ụn hun-nẹ ụnze Shir rọ mọssẹ
ụn yẹ nẹ o-dákár à. A ụn nọm de bọ Shir rụrẹ **Mosa** wụ nọm de à, hond
hond bọ Shir kutẹ **Mosa** à.*
45 Da-ọ Josuwa rumsẹ o-dak ụn kom-tọ ka hun-nẹ ro ụr-she'et ụn ka dak-
ọ à, Shir yanẹ yẹ ụn yish-yẹ ụn **Yahuda**-nẹ. Ka dẹpi-de tat-nẹ na 'wọọsẹ

---

* **Bọr-ụs ta'yoor:34 7:30-34** Hyen komo: Rwụụ 3:1-10. † **Bọr-ụs ta'yoor:35 7:35** Hyen komo: Rwụụ 2:14. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:36 7:36** Hyen komo: Rwụụ 7:3; 14:21; Qọg 14:33. § **Bọr-ụs ta'yoor:37 7:37** Hyen komo: Kara 18:15,18. * **Bọr-ụs ta'yoor:38 7:38** Hyen komo: Rwụụ 19:1—20:17; Kara 5:1-33. † **Bọr-ụs ta'yoor:40 7:40** Hyen komo: Rwụụ 32:1. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:41 7:41** Hyen komo: Rwụụ 32:2-6. § **Bọr-ụs ta'yoor:43 7:42-43** Hyen komo: Ẹmos 5:25-27 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ta'yoor:44 7:44** Hyen komo: Rwụụ 25:9,40.

be-de ụn ya-n-ga-yẹ na à, yẹ hantụrụ de ụn ka dak-ọ. Ka dẹpi-de komo de
ro kọn har haan-mọ ụn da-o ko-Gwọmo **Dawuda**.†
46 **Dawuda** komo wụ kumug ụr-họ be-de Shir, har wụ nọmọg ụs-kọn
be-de Shir remen wụ meet **Pyo-ọ Shir** rem Shir **Yakubu**.‡
47 Amba **Suremanu** wụ me'ẹ Shir ụt-ma.§
48 "Myet ụn kaanẹ nẹ, Wa-ụt-Gwọmo kap wụ rọ m-she'et ụn hur-tọ hun-
nẹ ma'ẹ á. Bọ **wan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** zẹẹ à,
49 " 'Yawe zẹẹg, "O-Tọn ọ rọ dẹẹg-ọ ụn gwọmo-ụt re,
o-dak nẹ ọ rọ rii-ọ ụn ẹs ụn na-ụs re.
¿Yan gọn hur-ọ nọ he mẹ m-me'ẹ?
Kọ komo ¿yan gọn be-de nẹ rọ be-de ụn wụwẹ ụn de?
50 ¿Mẹ wụ ka nọmẹ kap se ká rem-se á?" '*
51 "Nọ ya-o-cimi, yan-hur-ụr hwọ'ọg-de, yan-tọ-tọ ụn caar. Ụr-họ bi, nọ
ụn yagẹ o-dọrọttẹ ụn **Kụkt-ọ Shir**, bọ tato nọ nẹ nọmẹ à, ka nọ m-nọm ụn
ce nọ.
52 ¿N-mẹ ụn **yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir**, wụ tato nọ nẹ yagẹ m-rangsẹ
à, wụ rọ kọn? Yẹ họọg ka yẹ nọmẹ ụt-ma ụn haan-mọ ụn ka wan-Kashi
ụr-she'et wụ nẹ à. Nọ komo, nọ ya'astẹ wụ ụn kom-tọ ụn ya-o-**Roma**, bọ
nọ họ wụ à.
53 Nọ yẹ nẹ gọksẹ o-**karamsa** be-de ụn **yan-tọm-yẹ Shir**, amba nọ dọrụ
ọ á."

A jirig Istipanus ụs-jor har wụ mer

54 Bọ yẹ họgụtẹ kaanẹ à, yẹ nọmụ ụs-ryaab dẹẹn har yẹ hew ụs-jow
remen ụs-ryaab.
55 Amba Istipanus ro shiishẹ cẹng ụn **Kụkt-ọ Shir**. Wụ tuurụ yish, wụ
ro ụn gwọt o-Tọn shir, wụ hyanụrụ sẹps-mọ Shir, komo ụn Yẹso nẹ eso ụn
kom-ọ ụr-rẹ ọ Shir.
56 Istipanus zẹẹrụ, "Gwọt nọ, mẹ ụn hyan o-Tọn tikshishẹ, komo ụn **Wà-
wụ ụn nẹt** nẹ eso ụn kom-ọ ụr-rẹ ọ Shir."
57 Amba yẹ cirụ kan-se o-zaaz dẹẹn dẹẹn, yẹ zwọpụ tọ-tọ ụn yẹ, yẹ mọrụ
wụ da-o gaan.
58 Yẹ ruutụ wụ sọ n-jim de o-bọ. Yẹ sẹngụ wụ ụs-jor ụt-ta'ar. Ya-ụs-tọr
komo yẹ ẹssụ matuku-tọ ụn yẹ be-de ụn wụ ken ko-bẹẹb-wụ, jin-de ụn wụ
Shawuru.
59 Yẹ ro ụn jor-ụs Istipanus, wụ nẹ, wụ nọmụ ụs-kọn wụ zee, "Yẹso Wan-
Kọyan, dẹk kụkt-o re."
60 Wụ kwụktụrụ, wụ damụ cọr m-'wọns nẹ wụ zee, "Wan-Kọyan, taase
o piishẹ yẹ ụt-ma ụn de ka **ba'as-de** á." Bọ wụ rụrtẹ kaanẹ à, wụ argụ
m-mar.

Bọr-ụs eer

1 Shawuru komo wụ shesụ ka yẹ họ'ẹ Istipanus à.

Shawuru rangsụtẹ yan-dor Yẹso

Ụn ka họ-tọ, a ro ụn rangsẹ ụn **yan-dor Yẹso** yẹ ro o-Urusharima à ụr-
kọọb. Yẹ argụ m-caagẹ sọ ụn dak-tọ o-Judiya ụn ọ o-**Samariya** nẹ, **yan-Tọm
Yẹso** kusẹ cot.

---

† **Bọr-ụs ta'yoor:45 7:45** Hyen komo: Josu 3:14-17. ‡ **Bọr-ụs ta'yoor:46 7:46** Hyen komo: 2Sam 7:1-16; 1Nom 17:1-14. § **Bọr-ụs ta'yoor:47 7:47** Hyen komo: 1Gwm 6:1-38; 2Nom 3:1-17. * **Bọr-ụs ta'yoor:50 7:49-50** Hyen komo: Isha 66:1-2.

2 Yẹ ken yan-gụw-mọ Shir yẹ, yẹ jọkẹ Istipanus. Yẹ 'wọn ụs-'wọn dẹẹn
remen mar-mọ ụn wụ.
3 Amba Shawuru sẹngụ rangsẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** ba m-sọk. Wụ
ro m-cọw ụt-hur, wụ rọ ụn ship ụn campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ, wụ ro yẹ m-ka
ụn kur-tọ m-ke'et.*

Pirip kọ'ọttẹ Ma-tọ m-Rẹrẹm
ụn bọ-ọ o-Samariya

4 Ka **yan-dor Yẹso** yẹ a cakarsẹ à, sẹngụrụ m-pa, yẹ ro ụn sẹngẹ-mọ ụn
kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** kọ kenẹ yẹ ha'ẹ.
5 Pirip nekụrụ bọ-ọ o-**Samariya**, wụ ro yẹ ụn kọ'ọtẹ ma-ụt **Kiristi**.
6 Bọ hun-nẹ dẹẹn họgụtẹ ma-ụt Pirip à, yẹ hyanụrụ komo rem-se o-madẹ
se wụ rọ m-nọm à, ụn gọp-de yẹ muutẹ ụr-hi n-tẹ ụn rii-yo wụ rụrụ yẹ à.
7 Ya-ụt-kọt komo ụt-mọọr nẹ yẹ sẹngụ m-rwụụn ụn wụr-tọ ụn hun-nẹ ụn
jọọg ụs-kan. Yẹ rọ ụn hoks ụr-hew ụn na-se yẹ á ụn ryam-nẹ nẹ, a taasụ
yẹ gọm-se ụn yẹ myet.
8 Remen kaanẹ, hun-nẹ yẹ ụn ka bọ-ọ nọmụ o-zak dẹẹn.

Sima ko-wa-o-gwọt

9 Wụ ken nẹt-wụ ro kon jin-de ụn wụ Sima. N-ga wụ ro yẹ ụn nomẹ
ụn rem-se ụt-hyat ụn ka bọ-ọ, har wụ rụ **Samariya**-nẹ bọp ụs-nu. Wụ
ma'asụrụ m-zẹẹ wụ caari-wụ ụn nẹt-wụ.
10 Hun-nẹ kap komo yẹ muutụrụ ụr-hi be-de ụn wụ, yakar ha-mọ ụn
mọng-nẹ, yẹ rọ m-zẹẹ, “Ka nẹt-wụ, ai, bẹẹb-de Shir de, wụ a m-zẹẹ ‘Wa-ụt-
gọs’ à.”
11 Yẹ muutụ ụr-hi be-de ụn wụ m-sọk nẹ, ụn remen wụ rewesụtẹ wụ ro
yẹ ụn nọmẹ o-madẹ ọ ro m-rwọ yẹ bọp o-nu à.
12 Amba bọ yẹ dektẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Pirip nọmẹ tọ ụn gwọmo-tọ
Shir à, komo ụn jin-ụr Yẹso **Kiristi** nẹ, kap mọ ụn yẹ a yo'osụrụ yẹ m-họ,
ne'a-nẹ ụn campọ-nẹ nẹ.
13 Har Sima ụn hi ụn de ụn wụ, wụ shẹrẹg be-de Shir. Bọ a yo'osụ wụ m-
họ à komo wụ mọmsụ Pirip o-wụr. Bọ wụ hyentẹ Pirip rọ ụn nọm ụt-hyat
ụn caari-tọ ụs-saw tọ o-madẹ nẹ à, wụ bọpụ o-nu.
14 Bọ **yan-Tọm Yẹso** yẹ ro o-Urusharima họgụtẹ **Samariya**-nẹ gọkstẹ
Ma-tọ Shir à, yẹ tọmụrụ Bitrus nẹ ụn **Yohana** be-de ụn yẹ.
15 Bọ Bitrus nẹ wootẹ o-**Samariya** à, yẹ nomụrụ hun-nẹ ụs-kọn yẹ gọkstẹ
Kụkt-ọ Shir.
16 Remen **Kụkt-ọ Shir** ụn ro ciritẹ be-de ụn yẹ kọ wan-gaan á, a yo'ostẹ
yẹ m-họ cot ụn jin-ụr Yẹso Wan-Kọyan.
17 Bitrus nẹ ụn **Yohana**, **sekẹ** yẹ kom-tọ o-kwụm, yẹ gọkstẹ **Kụkt-ọ Shir**.
18 Bọ Sima hyentẹ, ashi ụn rwọ ụn kom-tọ ụn **yan-Tọm Yẹso** attẹ ụn
kum o-Kụkt à, wụ zọngụrụ wụ ya'astụ yẹ hwọr.
19 Wụ zẹẹrụ, “Mẹ ụn cere, 'ya mẹ nọ ka bẹẹb-de, remen bọ ụn nẹt-wụ
mẹ **sekẹ** kom-ụt re, wụ kumut **Kụkt-ọ Shir**.”
20 Amba Bitrus zẹẹrụ wụ, “Wọ ụn hwọr ru nẹ nọa sabrẹ! ¿Wọ m-hyan ọ
o zee ụn hwọr-ọ o he kum ụn yar-mọ Shir?
21 Họ-m ru rọ kọn ụn tọ ka ma-tọ á kọ hiin, ụn remen hur ụn du rọ hond
hond be-de Shir á.
22 Sẹ o wongẹ ụn ka saktọ-o yọ-ọ ọ nẹ ọ wọttẹ à, kọn Wan-Kọyan kọ wụa
soksụ wọ **ba'as-de** ụn ka rii-yo o nọmẹ barag-se m-nọm ụn hur ụn du à.

---

* **Bọr-ụs eer:3 8:3** Hyen komo: Sẹng 22:4-5; 26:9-11.

23 Remen ụm hyanag wọ ụn shoob-ụr yọ-de nẹ, wọ geksẹ n-mẹ **ụr-ba'as**.”
24 Sima shasụrụ wụ zee, “Kono no mẹ nọ Wan-Kọyan taase kọ o-gaan
be-de ụn ka saw-tọ nọ ogmẹ à yo kum mẹ.”
25 Bọ Bitrus nẹ ụn **Yohana** nọmẹ ụs-swọ rem Yẹso ụn kọ'ọt ụn ma-ụt Wan-
Kọyan à, yẹ argụ m-warag o-Urusharima. Bọ yẹ waragtẹ o-Urusharima à,
yẹ sẹngụ m-kọ'ọt **Ma-tọ m-Rẹrẹm** ụn kọt-tọ o-**Samariya** ụt-mọọr nẹ.

Pirip ụn ko-ya-o-Itiyopiya nẹ

26 A kanẹ, wụ ken wan-tọm Wan-Kọyan, wụ zẹẹrụ Pirip, “Inẹ, o dọrẹ sọ
o-baar, ka cọw-yo rwụụnẹ o-Urusharima à, ha-mọ o-Gaza, cọw-yo o-dákár.”
27 Wụ argụ m-inẹ wụ nekụrụ. Wụ hyanụrụ wụ ken nẹt-wụ o-Itiyopiya
wụ. Wụ ro ụn caari-de ụr-con nẹ† ụn gwọmo-tọ o-Kandis,‡ wụ ụn dak-
ọ o-Itiyopiya. Wụ ro komo wa-ụr-ẹs ụn ka Gwọmo-tọ. Wụ ụn haan o-
Urusharima remen wụ sẹkẹmsụtẹ́ Shir.
28 Bọ wụ rottẹ ụn jo o-hur à, tara n-tẹ ụn kẹkẹ-de ụn jọk-yo ụn wụ,
wụ upsụrụ takụrda-o **Ishayawan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** wụ ma'asụrụ m-
karantẹ.
29 Kụkt-o zẹẹrụ Pirip, “Hyogbẹ o wo yow yow ụn ka kẹkẹ-de o-jọk de nẹ.”
30 Pirip bụ'ụgụ o-rek, wụ wọọrụ ụn hẹr-ọ ụn wụ, wụ họgụrụ wụ m-
karantẹ ụn takụrda-o **Ishayawan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**. Pirip citụrụ wụ,
“¿O nepstẹ rii-yo wọ m-karantẹ?”
31 Wụ shasụrụ, “Ay, mẹ hoks m-nap á, sẹ mẹ kumẹ wụ rụrụ mẹ à.” Wụ
zẹẹrụ Pirip wụ de kẹkẹ-de ụn jọk wụ she'et ụn hẹr-ọ ụn wụ.
32 Ka Ma-tọ Shir tọ komo tọ wụ ro m-karantẹ à tọ ro:
“A nakụ wụ ụntụn o-ca a nekẹtẹ be-de m-pan.
Bọ ya o-rwụụg o-ca rọ m-ma'as temb
ụn kom-tọ ụn wan-ọr-ọ ụn can-se ụn wụr-ọ ụn yo à,
kaanẹ kọ nu-ọ ụn wụ, wụ hak á.
33 A nomotụ wụ rem-se ba ụr-bon
har a wẹn wụ yo rọ yo ma ụn wụ à.
¿Wan wụ nẹ he hoks ụn cẹp ụn ma-tọ ụn baag-ọ ụn wụ?
Remen a dossụssụtẹ họọg-mọ ụn wụ ụn ka dak-ọ.”§
34 Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wụ zẹẹrụ Pirip, “¿Wan wụ nẹ ka **wan-Rwọr ụn
Ma-tọ Shir** wụ rọttẹ ụt-ma? ¿Wụ ụn hi-de ụn wụ, kọ nẹt họr-wụ?”
35 Pirip hakụ nu-ọ ụn wụ, wụ shi'nụrụ raag-ọ ụn ka gẹn-mọ ụn Ma-tọ
Shir, wụ ro wụ ụn rụrẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma Yẹso.
36 Bọ yẹ rottẹ ụr-hew à, yẹ wọọrụ be-de m-họ, ka ko-ya-o-Itiyopiya-wụ
zẹẹrụ, “Gwọt, m-họ! ¿Yan yo nẹ he m-wẹn a yo'os mẹ n-mẹ m-họ?”*
38 Wụ zẹẹrụ a ẹss ka kẹkẹ-de ụn jọk de. Kap mọ ụn yẹ yoor-yẹ
kergụnduụrụ yẹ hẹ'ẹbụ m-họ, Pirip yo'osụrụ ka nẹt-wụ m-họ.
39 Bọ yẹ rwụụntẹ m-họ à, Kụkt-o Wan-Kọyan dekụ Pirip. Ka ko-ya-o-
Itiyopiya-wụ do Pirip m-hyan á. Wụ argụ arag-mọ ụn wụ o-zak.
40 Amba Pirip hyanụ hi ụn de ụn wụ ụn bọ-ọ o-Azotus. Wụ rigụ kap ọ
ụt-bọ, wụ rọ m-rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, har wụ wọọrụ o-Kaseriya.

---

† **Bọr-ụs eer:27 8:27** ụt-Girik: Wụ a matẹ ba m-campọ à kọ nẹ wụ a pẹsmẹ à. ‡ **Bọr-ụs eer:27 8:27** Kandis ne'a-wụ komo ko-gwọmo-wụ. § **Bọr-ụs eer:33 8:32-33** Hyen komo: Isha 53:7-8 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs eer:36 8:36** Mọ ken gẹn-mọ ụn dọ ci-o 37*Pirip zẹẹrụ, “Ụregẹ o shẹreg hur-ụr gaan, ay, a argụ wọ m-nọmẹ.” Wan-ba-m-campọ zẹẹrụ, “Ụm shẹreg Yẹso Kiristi Wà-wụ Shir wụ.”*

Bọr-ụs jerọ

Waktụnẹ-m Shawuru be-de Shir
(Sẹng 22:6-16; 26:12-18)

1 Shawuru sẹngụtẹ rẹ co ụn rangsẹ ụn yan-nekẹ-m Wan-Kọyan dẹẹn, har
m-zẹẹ wụa ho yẹ. Wụ argụ m-ha be-de ụn ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir.
2 Wụ kọnụ wụ genụ wụ ụt-takụrda wụ heet ụn kukẹ-tọ ụn yoos ụn Ma-
tọ Shir tọ ya-o-Damaskus, remen ụregẹ wụ kumug **yan-dor Yẹso** ụn Ka
Cọw-yo, campọ-nẹ kọ ne'a-nẹ, wụ hantụ yẹ ụn bọ-ọ o-Urusharima a ke'et
yẹ.
3 Wụ rọ ụr-hew, wụ wọọrụ yow yow o-Damaskus nẹ. Da-o gaan, wụ
hyanụrụ m-cecar n-tọn mọ caragsụrụ ụn wụ.
4 Wụ argụ m-hẹ n-dak, komo wụ họgụrụ ọ ken cọr-ọ rọ wụ m-zẹẹ,
“Shawuru, Shawuru ¿ya wọttẹ mẹ m-rangsẹ?”
5 Shawuru zẹẹrụ, “¿Wan wụ nẹ o rọ Wa-ụt-Gọs?”
Cọr-o shasụrụ ọ zee, “Mẹ rọ Yẹso ka wụ wọ m-rangsẹ à.
6 Inẹ m-mọka, o cụw n-mẹ o-bọ, rẹẹnọ a he wọ m-rụrẹ rii-yo o he m-nọm
à.”
7 Yan-ụr-hew de ụn wụ komo yẹ hoks tẹp á, cọr-ọ ka yẹ họgụssẹ amba
yẹ hyan nẹt á.
8 Shawuru argụ m-inẹ n-dak, amba bọ wụ upstẹ yish à, wụ do m-hyan
á. Yẹ shipụ wụ o-kom, yẹ hantụ wụ o-Damaskus.
9 Wụ nọmụ họ-ụt tet, ba m-hyan, ba m-rẹ, ba m-swọ, komo.
10 Wụ ken **wan-nekẹ-m Yẹso** wụ ro kon o-Damaskus, jin-de ụn
wụ Hananiya. Wan-Kọyan nomo wụ ụt-ma n-tẹ ụt-hyangan, wụ zee,
“Hananiya!”
Wụ komo wụ shasụrụ, “Mẹ ka, Wan-Kọyan ọ.”
11 Wan-Kọyan zẹẹrụ wụ, “Inẹ, o dọrẹ ka cọw-yo a m-zẹẹ *Cọw-o Tẹ'tẹ* à.
O nekẹ ụn hur-o Yahudas, o cit wụ ken nẹt-wụ ụn bọ-ọ o-Tarsus wụ, wụ
rọ kánẹ à, jin-de ụn wụ Shawuru. Wụ rọ kanẹ ụs-kọn ụn ká be-de.
12 Har n-mẹ ụt-hyangan wụ hyanụ wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Hananiya
cọwọntẹ, wụ sekụrụ wụ kom-tọ o-kwụm remen wụ doot kumun hyan-ọ o-
bọ.”
13 Amba Hananiya shasụrụ, “Wan-Kọyan, ụm sụụstẹ họgẹ ụn ma-tọ ụn
ka nẹt-wụ be-de ụn hun-nẹ dẹẹn, n-tẹ ụn mọọr-tọ ụn mẹn-ụt jaas-tọ tọ wụ
nomẹ yan-dor ru o-Urusharima à.
14 Wụ ka komo Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir ya'ag wụ ụr-bẹẹb wụ shiṗ
ụn bọ ụn wụ rọ ụn nọm ụs-kọn ụn jin ụn du à.”
15 Amba Wan-Kọyan zẹẹrụ Hananiya, “Nekẹ remen wụ nẹt-wụ, wụ ụm
daagnẹ wụ nomot sẹngẹ-m re remen wụ kọ'ọttẹ́ jin ụn de be-de ụn yẹ rọ
Yahuda-nẹ á, ụn gwọmo-nẹ ụn yẹ nẹ, komo ụn **Isra**-nẹ nẹ.
16 Mẹ ụn hi ụn de, man kussụ wụ kọọb-de wụ he m-swọ ba wụ ụn cọn
ụn remen jin ụn de à.”
17 Hananiya haarụ, wụ cọwụ o-hur. Wụ tabbụ o-kom wụ ci'ụrụ Shawuru.
Wụ zẹẹrụ, “Wan-yen de Shawuru, Wan-Kọyan wụ tọmnụ mẹ. Yẹso ka wụ
rwụụnẹ be ụn du ụn ka cọw-yo o dọndẹ à. Wụ cọnọg o do m-hyan, remen
komo **Kụkt-ọ Shir** garamsụtẹ́ wọ.”
18 Ba ụn naas o-da, yo ken rii-yo ụntụn kụk-ọ o-jan hẹ'ẹnụrụ Shawuru
ụn yish, wụ jamsụ m-hyan. Ka da-ọ wụ inụrụ a yo'osụrụ wụ m-họ.
19 Wụ rẹẹrụ rii-yo m-rẹ wụ jamsụ kum m-'wọns.

Shawuru kọ'ọtẹ Ma-tọ Shir
ụn bọ-ọ o-Damaskus

Shawuru nọmụrụ ụt-họ hiin ụn **yan-nekẹ-m Yẹso** nẹ o-Damaskus.
20 Ba m-jimẹ, Shawuru cirụ kọ'ọt ụn ma-ụt Yẹso ụn kukẹ-tọ ụn yoos ụn
Ma-tọ Shir. Wụ ro m-zẹẹ Yẹso wụ rọ **Wà-wụ Shir**.
21 Myet bọn yẹ họgụ wụ à, yẹ bọpụ nu-se ụn yẹ. Yẹ zẹẹrụ, "Ashi,
¿wụ wụ ka hoomẹ hun-nẹ komo wụ caas yan-nọm ụs-kọn ụn ka jin-de
o-Urusharima á? ¿Wụ ụn neknẹ kanẹ ka ụn saktọ-ọ ụn heet-mọ ụn yẹ
be-de ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir a ke'et yẹ á?"
22 Amba Shawuru dọọrụ kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir ụr-bẹẹb nẹ. Wụ sẹngụrụ
'yons ụn hur-de ụn **Yahuda**-nẹ yẹ ro ụr-she'et o-Damaskus à, wụ ro yẹ
m-rụrẹ o-nip ụnze Yẹso wụ rọ **Kiristi**.

Shawuru possotẹ Yahuda-nẹ

23 Bọ a nomtẹ ụt-họ hiin à, **Yahuda**-nẹ zọngụrụ yẹ hoot Shawuru.
24 Amba wụ họgụrụ ma-tọ ụn yo yẹ cọnẹ m-nọm à. M-tẹt, m-họw nẹ yẹ
ro ụn tu ụn yish ụn ish-se o-bọ remen yẹ hoot wụ.
25 Amba m-tẹt yan-nekẹ-mọ ụn wụ dekụ wụ, yẹ kergụntụ wụ ụn ọ ken
ish-ọ ụn wur-ọ ụn o-bọ n-mẹ ụn caari-ọ o-kọọr.*

Shawuru waragtẹ o-Urusharima

26 Bọ Shawuru wọọntẹ o-Urusharima à, wụ ma'asụrụ m-sẹngẹ wụ cụwụt
n-mẹ ụn mọrgẹ-de ụn **yan-dor Yẹso**, amba kap mọ ụn yẹ họgụ o-gyẹr ụn
remen yẹ dẹk wụ ụntụn ko-**yan-nekẹ-m Yẹso** á.
27 Amba Barnabas dekụ Shawuru wụ heet be-de ụn **yan-Tọm Yẹso**. Wụ
rụrụ yẹ bọ Shawuru hyanẹ Wan-Kọyan ụn cọw à, ụn bọ Wan-Kọyan nomo
wụ ụt-ma nẹ à, komo ụn bọ Shawuru kọ'ọtẹ jin-ụr Yẹso o-Damaskus à, ba
o-gyẹr.
28 Bọ ụn kanẹ, Shawuru sẹngụ nekẹ-mọ ụn wụ sak ụn **yan-dor Yẹso** nẹ
o-Urusharima. Wụ ro m-kọ'ọt ụn jin-ụr Wan-Kọyan ba o-gyẹr.
29 Komo ma-ụt sẹngụ wụ m-sụụnẹ ụn **Yahuda**-nẹ yan-họgẹ ụt-Girik, wụ
ma'asụrụ ụt-ma ụn yẹ nẹ, amba yẹ sẹngụ hoob-ọ ụr-taab yẹ hoot wụ.
30 Bọ ọr ụn wụ nẹ neptẹ kaanẹ à, yẹ argụ wụ m-heet o-Kaseriya. Ka
da-de, yẹ tọmụ wụ ha-mọ ụn bọ-ọ o-Tarsus.
31 Bọ ụn ka da-ọ hun-nẹ kap **yan-dor Yẹso** yẹ rọ ụn dak-tọ o-Judiya
à, o-Gariri nẹ, o-**Samariya** nẹ, yẹ kumu she'et-de ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur.
Hun-nẹ **yan-dor Yẹso** kumu ụr-bẹẹb, ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ, yẹ dọọrụ ụt-
mọọr ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ọ Shir**, da-ọ yẹ sẹngẹ ụr-she'et n-mẹ ụn gyẹr-o
Wan-Kọyan à.

Bitrus taasụtẹ Iniyas gọm

32 Bọ Bitrus dọrọktẹ ụt-dak kap à, komo wụ haarụ be-de ụn ka **yan-dor**
Yẹso yẹ, yẹ ro ụr-she'et ụn bọ-ọ o-Ridda à.
33 Ụn ka be-de, wụ gọ'ọnụrụ ụn wụ ken nẹt-wụ nẹ jin-de ụn wụ Iniyas,
wụ ro dọmb hak-ụs eer ụn gọm-ọ ụs-ryam.
34 Bitrus zẹẹrụ wụ, "Iniyas, Yẹso **Kiristi** taastẹ gọm ru. Inẹ, o pus rii-ọ
ụr-rụt o ru." Ba ụn rem, Iniyas argụ m-inẹ.
35 Kap hun-nẹ yẹ ro ụr-she'et n-mẹ ụn bọ-tọ o-Ridda ụn Sharọn nẹ hyanụ
ka wụ a taasẹ gọm à. Ka da-ọ yẹ waktụnụ be-ụr Wan-Kọyan.

Bitrus 'yonstẹ Tabita ụt-marimar

---

* **Bọr-ụs jerọ:25 9:25** Hyen komo: 2Kor 11:32-33.

36 Ụn bọ-ọ o-Jopa, wụ ken ne'a-wụ ro kon **wan-nekẹ-m Yẹso** jin-de ụn
wụ Tabita, wụ a m-zẹẹ Dorkas à. Ka Dorkas wụ ya'astẹ hi ụn de ụn wụ
sak n-mẹ ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon, komo wụ ro ụn gu ụn kọọb-nẹ.
37 Ụn ká da-ọ, wụ rụkt o-wụr, wụ marụrụ. Bọ yẹ zortẹ wụ à, yẹ nẹksụ
u-de ụn wụ ụn kukẹ-ọ n-tọn.
38 Komo bọ-ọ o-Ridda rọ yow yow ụn bọ-ọ o-Jopa nẹ. Bọ **yan-dor Yẹso**
họgụtẹ Bitrus ro kon o-Ridda à, yẹ tọmụrụ hun-nẹ yoor be-de ụn wụ, yẹ
kon wụ wụ haan be-de ụn yẹ họr-m-họr.
39 Bitrus argụ m-inẹ wụ nekụrụ ụn yẹ nẹ. Bọ wụ wọọntẹ à, yẹ heetụ
wụ ụn kukẹ-ọ n-tọn. Myet-mọ ụn ne'a-nẹ yẹ campọ ụn yẹ nẹ mermẹ à, yẹ
ẹsụrụ yow yow ụn wụ nẹ, yẹ ro ụs-'wọn, yẹ ro Bitrus m-kutẹ ụt-matuku,
ụt-gund nẹ tọ Dorkas cee yẹ cin da-ọ wụ roknẹ ụn họọg à.
40 Bitrus ruutụ yẹ n-dọ kap ụn ka kukẹ-ọ, wụ kwụktụrụ wụ kọn ụs-kọn.
Wụ byandụrụ be-de ụr-u, wụ zẹẹrụ, "Tabita, inẹ." Wụ argụ ups ụn yish.
Bọ wụ hyentẹ Bitrus à, wụ argụ m-inẹ wụ she'etụrụ.
41 Bitrus tebbụ wụ o-kom wụ guurụ wụ, wụ inụtẹ. Wụ agbụ **yan-dor**
Yẹso, ụn ne'a-nẹ yẹ campọ ụn yẹ nẹ mermẹ nẹ à, wụ tebbụ yẹ Tabita ụn
họọg nẹ.
42 Ka ma-tọ semụrụ kap ọ o-Jopa, hun-nẹ komo dẹẹn yẹ argụ m-shẹr
be-ụr Wan-Kọyan.
43 Bitrus rewụ ụt-họ dẹẹn o-Jopa, ụn hur-ọ ụn wụ ken ko-yan-swọm-tọ
ụt-ka tọ ụt-gụt wụ, wụ a m-zẹẹ Simọn à.

Bọr-ụs ọp

Bitrus nẹ ụn Kọneriyus

1 Wụ ken nẹt-wụ ro kon ụn bọ-ọ o-Kaseriya jin-de ụn wụ Kọneriyus. Wụ
ro ko-caari-wụ ụn karma-nẹ wụ ụn **Roma**-nẹ wụ ụn bụụg-de ụn karma-nẹ
de a m-aag *Bụụg-de o-Itariya* à.
2 Wụ cọnọg Shir ụn hur-ụr gaan, komo wụ ro "Wan-sẹps ụn Shir,"* kap
ụn yakar-yẹ ụn wụ nẹ. Wụ ro m-sẹngẹ dẹẹn be-de ụn gwụ-ọ ụn **Yahuda**-nẹ
yẹ rọ kọọb-nẹ à, komo kọ de ke họ-de wụ ro ụs-kọn be-de Shir.
3 De ken họ-de, hohond-mọ ụn kwọm-ụs tet-se m-rim, wụ hyanụrụ **wan-**
tọm-wụ Shir cas n-tẹ ụt-hyangan. **Wan-tọm-wụ Shir** haantẹ be-de ụn wụ,
wụ zẹẹrụ, "Kọneriyus!"
4 Kọneriyus tuurụ wụ yish gyẹr-o-gyẹr, wụ zẹẹrụ, "Wa-ụt-Gọs, ¿yan yo
nẹ?"
Wan-tọm-wụ Shir zẹẹrụ wụ, "Kọn-ụs ru se ụn gwụ-ọ ụn kọọb-nẹ nẹ se
wọ m-nọm à, se wọọg be-de Shir, rem-se m-baks se komo be-de ụn Shir.
5 Tọm hun-nẹ m-mọka ha-mọ o-Jopa yẹ agantẹ Simọn, wụ a m-aag Bitrus
à.
6 Bitrus she'etẹ ụn hur-ọ ụn wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ komo Simọn,
wan-swọm-tọ ụt-ka. Hur-ọ ụn wụ rọ n-riib m-sa à."
7 Bọ **wan-tọm-wụ Shir** ka wụ nomo wụ ụt-ma aragtẹ à, Kọneriyus agnụ
gụw-nẹ yẹ ụn wụ nẹn yoor, ụn wụ ken ko-karma-wụ nẹ wụ shẹrẹ ụn Shir
n-mẹ ụn ka yẹ rọ wụ ụn nomẹ m-sẹngẹ ụr-họ bi à.
8 Bọ wụ komostẹ yẹ m-rụrẹ ụn kọyan kap à, wụ tọmụrụ yẹ ha-mọ o-Jopa.

---

* **Bọr-ụs ọp:2 10:2** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de "Wan-sẹps ụn Shir" be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ ụs-barag wụ ba ko-Yahuda-wụ á.

9 Bǫ̣ ish gestę̣ à, hǫ̣-ų̣r ro yow yow ų̣r-hi nę̣, gų̣w-nę̣ Kǫ̣neriyus rǫ̣ ų̣r-hew.
Da-ǫ̣ yę̣ wǫ̣ǫ̣nę̣ yow yow ų̣n bǫ̣-ǫ̣ o-Jọpa nę̣ à, Bitrus daarų̣ n-tǫ̣n o-kukę̣,
wų̣ nomot ų̣s-kǫ̣n.
10 Mę̣r shipi wų̣, har wų̣ cų̣n wų̣ rę̣ yo ken rii-yo. Amba bǫ̣ a ro ų̣n ma-tǫ̣
ų̣n nǫ̣m ų̣n rii-yo m-rę̣ à, wų̣ hyanų̣ ų̣t-hyangan.
11 Wų̣ hyanų̣ Tǫ̣n-o shir tiksų̣tę̣, ǫ̣ ken rii-ǫ̣ ǫ̣ ro m-kergų̣nę̣ ų̣ntų̣n ų̣n
caari-ǫ̣ o-gwǫ̣dǫ̣. A ǫ̣ m-kyergų̣ntę̣ n-dak ų̣n pa'aso-tǫ̣ ų̣n ǫ̣ nę̣ ų̣t-nass.
12 N-mę̣ ų̣n ǫ̣, kǫ̣yan gǫ̣n gų̣t-de, de ro kon. Yę̣ ų̣n na-ų̣s nass rǫ̣ kǫ̣n, ų̣n
yę̣ rǫ̣ m-nak o-uub nę̣ à, ų̣n yę̣gę̣-no yę̣ ų̣t-kǫ̣t nę̣.
13 Wų̣ hǫ̣gų̣rų̣ ǫ̣ ken cǫ̣r-ǫ̣ zę̣ę̣g wų̣, “Bitrus, inę̣, o pen, o ti.”
14 Amba Bitrus zę̣ę̣rų̣, “Ay! Wan-Kǫ̣yan ǫ̣, mę̣ wę̣t m-ti m-ap mǫ̣
karamsa-o **Mosa** zę̣ę̣ a ti á.”
15 Wų̣ doorų̣ hǫ̣gę̣ ų̣n cǫ̣r-o ayoorę̣-ǫ̣, ǫ̣ zę̣ę̣g, “Rii-yo Shir nǫ̣mę̣ ba m-
kų̣kǫ̣p à, taase o eeg yo rii-yo m-kų̣kǫ̣p.”
16 Bǫ̣ kortę̣ kaanę̣ sǫ̣-o o-tet à, da-o gaan ka saw-tǫ̣ argų̣ m-da n-Tǫ̣n shir
ba m-rem.
17 Bitrus ro o-ryegen dę̣ę̣n, wų̣ ro m-zę̣ę̣ kǫ̣yan yo ka hyangan-tǫ̣ kutę̣
wų̣. Ka hun-nę̣ yę̣ Kǫ̣neriyus tǫ̣mnę̣ à wǫ̣ǫ̣nų̣rų̣. Yę̣ citų̣rų̣ hun-nę̣ be-de
hur-o Simǫ̣n rǫ̣ à. Yę̣ hyanų̣rų̣ o-hur, yę̣ ro eso eso ų̣n ish.
18 Yę̣ ro m-kǫ̣'ǫ̣t o-ish, yę̣ ro o-cot, “¿Kǫ̣ Simǫ̣n wų̣ a m-aag Bitrus à
comsų̣tę̣ kanę̣?”
19 Cin Bitrus ro ų̣n barag-se ų̣n ka hyangan-tǫ̣, **Kų̣kt-ǫ̣ Shir** zę̣ę̣rų̣ wų̣,
“Hun-nę̣ nę̣n tet yę̣ ka kanę̣ ų̣n hoob-o ru.
20 Inę̣, o kergę̣ hǫ̣r-m-hǫ̣r, o dǫ̣rų̣ yę̣. Taase o hǫ̣gę̣ o-gyę̣r á, remen mę̣
tǫ̣mbų̣ yę̣.”
21 Bitrus kyergų̣rų̣, wų̣ nekų̣rų̣ be-de ų̣n ka hun-nę̣ yę̣. Wų̣ zę̣ę̣rų̣ yę̣, “Mę̣
wų̣ nǫ̣ o-hoob. ¿Yan yo hantų̣ nǫ̣?”
22 Yę̣ zę̣ę̣rų̣, “Wų̣ ken ko-caari-wų̣ ų̣n ko-karma-wų̣ ų̣n **Roma**-nę̣ wų̣, jin-
de ų̣n wų̣ Kǫ̣neriyus, wų̣ tǫ̣mnų̣ tę̣. Wų̣ kashi ų̣n nę̣t-wų̣, ‘Wan-sẹps ų̣n
Shir.’† Ka wų̣ kap ǫ̣ ų̣n hun-nę̣ yę̣ o-**Yahuda** rǫ̣ m-rwǫ̣r ų̣n ma-tǫ̣ ų̣n wų̣
ų̣t-kashi à. Wų̣ wų̣, wų̣ ken **wan-tǫ̣m-wų̣ Shir** wų̣ ba m-kų̣kǫ̣p wų̣ rwǫ̣'ę̣
wų̣ tǫ̣mǫ̣ntę̣ o habę̣ ų̣n hur-ǫ̣ ų̣n wų̣, wų̣ hǫ̣gų̣tę̣ tǫ̣ o he m-cę̣p à.”
23 Bitrus agnų̣rų̣ yę̣, wų̣ ya'arų̣ yę̣ be-de m-rew.

Bitrus ų̣n hur-o Kǫ̣neriyus

Bǫ̣ ish gestę̣ à, Bitrus inų̣rų̣, wų̣ nekų̣rų̣ ų̣n yę̣ nę̣. Yę̣ ken **yan-dor Yę̣so**
yę̣ komo yan-bǫ̣-ǫ̣ o-Jọpa yę̣ shiirų̣ wų̣.
24 Gas-ǫ̣ ish komo yę̣ cǫ̣wų̣rų̣ o-Kaseriya. Kǫ̣ n-ga ma Kǫ̣neriyus hwǫ̣ǫ̣g
yę̣a heesų̣nę̣, har wų̣ agbų̣rų̣ ǫ̣r ų̣n wų̣ nę̣ kap ų̣n nay-nę̣ yę̣ ų̣n wų̣ nę̣.
25 Bitrus ro m-cǫ̣w o-hur, Kǫ̣neriyus 'wǫ̣ssų̣rų̣ wų̣. Wų̣ hę̣ę̣rų̣ ų̣n na-se
ų̣n Bitrus, wų̣ kwų̣ktų̣ wų̣.
26 Amba Bitrus zę̣ę̣rų̣ wų̣ inę̣, wų̣ zę̣ę̣rų̣, “Inę̣! Ai, mę̣ ma nę̣t-wų̣.”
27 Bitrus ro ų̣t-ma ų̣n wų̣ nę̣, wų̣ cǫ̣wų̣rų̣ wų̣ 'wǫ̣ssų̣rų̣ hun-nę̣ dę̣ę̣n
mǫ̣rgų̣tę̣.
28 Wų̣ zę̣ę̣rų̣ yę̣, “Nǫ̣ ų̣n hi ų̣n nǫ̣, nǫ̣ nepstę̣ ų̣nze ų̣depę̣ ko-**Yahuda**
mǫ̣ssę̣ ų̣r-hi kǫ̣ nę̣ wų̣ gas, kǫ̣ ha ų̣r-hamat be-de ų̣n nę̣t-wų̣ rǫ̣ ko-**Yahuda**
á. Amba Shir zę̣ę̣g taase ų̣m zee nę̣t, ‘Shir a gǫ̣ks wǫ̣ á.’

---

† **Bǫ̣r-ụs ọp:22 10:22** Yahuda-nę̣ ya'astę̣ ka jin-de “Wan-sẹps ų̣n Shir” be-de ų̣n nę̣t-wų̣, wų̣ ų̣n
dǫ̣rǫ̣ttę̣-ǫ̣ ų̣n yoos-de ų̣n Yahuda-nę̣ à, amba ba ų̣r-kǫ̣. Remen a kǫ̣ wų̣ á, Yahuda-nę̣ ų̣s-barag wų̣
ba ko-Yahuda-wų̣ á.

29 Remen kaanẹ, bọ a tọmbẹ ụm haan à, mẹ zee ay á. Tọ, m-mọka ụm
cọnọg ụm nep rii-yo rwọ'ẹ nọ agantụ mẹ à.”
30 Kọneriyus zẹẹrụ, “Họ-ụt nass-tọ argẹ à, gọn ka da-ọ, kwọm-ụs tet-se
m-rim mẹ ụn kọn-se Shir ụn hur-o re. Wụ ken nẹt-wụ wọọnụrụ wụ ẹsụ
ụn co re. Saw-tọ wụ cọpẹ à, tọ m-cụcas tọ m-sọk nẹ.
31 Ka nẹt-wụ zẹẹrụ, ‘Kọneriyus, a gọkstẹ kọn-ụs ru, ka kọọb-nẹ yẹ wọ
m-gu komo à, ka ma-tọ a waktẹ rii-yo m-baks be-de Shir.
32 Remen kaanẹ, tọm ha-mọ o-Jopa a agan Simọn, wụ a m-aag Bitrus à,
wụ comsẹ ụn hur-o Simọn wan-swọm-tọ ụt-ka, wụ hur-ọ ụn wụ rọ n-riib
m-sa à.’
33 Ọ rwọ'ẹ, ụm tọmbụtẹ a agan wọ, komo nọmọg ụr-bon bọ o haanẹ à.
Tọ, tẹ myet tẹ mọrgụtẹ ụn co-ọ Shir, remen tẹ rakstẹ́ kap ọ ụn yo Shir
Wan-Kọyan zẹẹ wọ à.”

Bitrus kọ'ọttẹ ụt-ma ụn hur-o Kọneriyus

34 Bitrus cirụ yẹ nomẹ ụt-ma, wụ zee, “O-nip, m-mọka ụm cirẹ m-nap
Shir rọ ụn kutẹ ụn hun-nẹ m-koos á.‡
35 Amba wụ rọ m-gọks ụn hun-nẹ yẹ ụn kọ ọ ke dak-ọ bọ ụn wụ rọ ụn
họgẹ ụn gyẹr-ọ ụn wụ à, komo ụn kọwan wụ nọmẹ kashi rii nẹ à.
36 Nọ nepstẹ tọm-ọ wụ tọmnụntẹ hun-nẹ yẹ o-**Isra** à. Shir ya'ag tẹ **Ma-**
tọ m-Rẹrẹm tọ rwo'ẹ na she'et-de ba ụt-ween ụn Shir nẹ à. Wụ ụn nọm
kaanẹ ụn bụ-o Yẹso **Kiristi**, komo wụ rọ Wan-Kọyan be-de ụn kọ wụ ke
nẹt-wụ.
37 Nọ nepstẹ bọ ka ma-tọ semẹ kap ọ n-mẹ de ụn dak-ọ o-Judiya à, cir-
mọ n-mẹ o-Gariri wụ shi'inẹ, da-ọ **Yohana** kọ'ọtẹ ma-tọ ụn yo'os-de hun-nẹ
m-họ à.
38 Nọ nepstẹ Shir daagẹ Yẹso wụ o-Nazaret, bọ Shir ya'asẹ wụ **Kụkt-ọ**
Shir à, komo ụr-bẹẹb nẹ. Remen Shir ro mọssẹ ụn wụ nẹ, wụ sẹngụ m-pa
wụ ro ụn nọm ụn sẹngẹ-mọ m-sọk, wụ ro ụn taasẹ ụn kap yẹ **ko-Gwọmo-**
wụ ụn ya-ụt-kọt shipẹ à, gọm-se ụn yẹ.
39 “Tẹ rọ yan-swọ-se ụn wụ komo tẹ hyanag ụn yish tẹ kap ọ ụn rii-yo
Yẹso nọmẹ n-dak ọ o-Judiya à, komo o-Urusharima nẹ. Ọ yẹ hootụ wụ n-tẹ
ụn tọn-ọ cik-ọ o-**kan**.
40 Amba Shir 'yonsụ wụ ụn họ-ụr atettẹ-de, komo wụ rwo'ụrụ yẹ ken
hun-nẹ yẹ hyenet wụ.
41 Wụ rwụụn be-de ụn myet ọ ụn hun-nẹ á, sẹ be ụn tẹ yẹ Shir daagẹ cin
n-ga remen tẹ waktụtẹ́ ya-o-sọrọg à. Tẹ rẹẹg, tẹ sụ be-ụr gaan ụn wụ nẹ,
da-ọ wụ inẹ ụt-marimar à.
42 Shir rwọ'ọg tẹ komo tẹ kọ'ọtẹ́ hun-nẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, komo tẹ rụr
ụnze Yẹso wụ Shir rwọ'ẹ wụ waktẹ wan-piishẹ ụn yan-họọg ụn margan-nẹ
nẹ ụt-ma.
43 Kap ọ ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** yẹ nomostẹ ụt-ma ụn wụ ụnze
ụn jin-de ụn wụ ọ kap ọ ụn wụ shẹrẹ be-de ụn wụ à, he kum ụn soks
ụt-**ba'as**.”

Yẹ ro ya-Yahuda-nẹ á,
a ya'ag yẹ Kụkt-ọ Shir

44 Bitrus ro ụn rwọr ụt-ma, **Kụkt-ọ Shir** argụ m-cirẹ ụn hi-de ụn kap ọ
ụn bọ ụn yẹ ro m-họgẹ ụn ma-tọ ụn wụ à.

‡ **Bọr-ụs ọp:34 10:34** Hyen komo: Kara 10:17.

45 **Yahuda**-nẹ yẹ a kọẹ à, **yan-dor Yẹso**, yẹ neknẹ ụn Bitrus nẹ à, yẹ bọpụ
nu-se ụn yẹ ụn hyan-ọ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ ma yẹ kumug yar-mọ ụn
Kụkt-ọ Shir.
46 Remen yẹ họgụtẹ yẹ m-tẹpẹr ụn rem-ụt họr-tọ, komo yẹ ro ụn sẹkẹmsẹ
ụn Shir.
Ka da-de Bitrus zẹẹrụ,
47 “¿Wụ ken wụ rọ kọn wụ he m-wẹn a yo'os ka hun-nẹ yẹ m-họ? Ai, yẹ
ma yẹ kumustẹ **Kụkt-ọ Shir** bọ tẹ kumẹ à.”
48 Bitrus rwọ'ụrụ a yo'os yẹ m-họ n-mẹ ụn jin-ụr Yẹso **Kiristi**. Ka da-de
nẹ, yẹ kọnụ wụ wụ dọọbẹ ya ụn họ hiin be-de ụn yẹ.

Bọr-ụs ọp o-gaan

Bitrus nomotẹ yan-dor Yẹso ụt-ma

1 O-da hiin ka ma-tọ wọọrụ **yan-Tọm Yẹso** ụn yẹ ken **yan-dor Yẹso** yẹ
nẹ ụn dak-ọ o-Judiya ụnze yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á gọkstẹ Ma-tọ Shir.
2 Bọ Bitrus heetẹ o-Urusharima à, yẹ ken sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ
yan-dor Yẹso, yẹ ẹsẹ be-de ụn jor-se ụr-kọ à, yẹ tẹprụrụ wụ.
3 Yẹ zẹẹrụ, “¿Remen yan ọ o wọttẹ be-de yan-ba-ụt-kọ, har o reet rii-yo
m-rẹ be-ụr gaan ụn yẹ nẹ?”
4 Bitrus cirụ yẹ nomẹ ụt-ma cas cas, wụ zee:
5 “Mẹ ụn bọ-ọ o-Jopa mẹ ụs-kọn, ụm hyanụ ụt-hyangan. Ụm hyanụ ọ
ken rii-ọ m-kyergụnẹ ụntụn caari-ọ o-gwọdọ. A kyergụntụtẹ ọ n-Tọn shir,
pa'aso-tọ ụn ọ ụt-nass, ọ wọọnụ yow yow ụn mẹ nẹ.
6 Bọ ụm gụttụ ọ m-sọk nẹ à, ụm hyanụ gụt-tọ ụn na-ụs nass, ụn rii-yẹ
ụt-kọt nẹ, ụn yẹ rọ m-ja nẹ à, komo ụn yẹgẹ-no yẹ ụt-kọt nẹ n-mẹ.
7 Ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ zẹẹg mẹ, ‘Bitrus, inẹ, o pen, o ti.’
8 “Amba ụm zẹẹrụ, ‘Ay! Wan-Kọyan ọ, yo **karamsa**-o **Mosa** zẹẹ a ti á,
mẹ wẹt yo m-hẹ'ẹdbẹ ụn nu re á!’
9 “Ka cọr-ọ shasụrụ n-Tọn shir ọ nọmụ ụt-ma ayoorẹ-ọ, ọ zee, ‘Rii-yo Shir
nọmẹ a reet à, taase o zee yo rii-yo m-kụkọp.’
10 Bọ kortẹ kaanẹ sọ-ọ tet à, ka da-de, a dekụ ka rii-ọ n-Tọn shir.
11 “Ụn hohond-mọ ụn ka da-ọ, hun-nẹ tet ẹsụrụ ụn ish-ọ ụn hur-ọ ụm
rottẹ à, a ụn tọmọn yẹ be ụn de rwụụn-mọ o-Kaseriya.
12 **Kụkt-ọ Shir** zẹẹrụ mẹ ụm doorụ yẹ, taase ụm kutu yẹ m-koos á. Kà
ọr re nẹ yẹ nẹn cind yẹ, komo yẹ shinụ mẹ, har tẹ cọwụ ụn hur-ọ ụn ka
nẹt-wụ.
13 Wụ argụ tẹ m-rụrẹ bọ wụ hyanẹ **wan-tọm-wụ Shir** ẹks ụn hur-ọ ụn
wụ à. Wụ zẹẹrụ, ‘Tọm ha-mọ o-Jopa a agan Simọn, wụ a m-aag Bitrus à.
14 Wụ he wọ hantẹ ụn tọm-ọ o hettẹ kum ụn gwụ à, wọ ụn hun-nẹ yẹ
ụn hur-o ru nẹ kap.’
15 “Cir-mọ ka ụm cirẹ yẹ nomẹ ụt-ma. **Kụkt-ọ Shir** argụ yẹ m-hẹ'ẹn,
hond hond bọ ọ hẹ'ẹnụ na ụr-takan à.
16 Ụm baksụ ma-ụt Wan-Kọyan, bọ wụ zẹẹ, ‘**Yohana** yo'ostẹ hun-nẹ m-
họ, amba nọ ụn **Kụkt-ọ Shir** a he nọ m-yo'os.’*
17 Tọ, ụregẹ Shir ya'ag yẹ m-yar hond hond ụn mọ ma na nẹ, da-de a
shẹrẹ ụn Wan-Kọyan Yẹso **Kiristi**, mẹ bo'os ụm wẹn Shir á!”
18 Bọ **Yahuda**-nẹ **yan-dor Yẹso** họgụtẹ kaanẹ à, yẹ taagụ bọ yẹ he m-zẹẹ
à, yẹ bọmụ Shir. Yẹ ma'asụrụ m-zẹẹ, “Ashi, har ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á,

---

* **Bọr-ụs ọp o-gaan:16 11:16** Hyen komo: Sẹng 1:5.

Shir nomsụtẹ yẹ cọw-yo m-waktụnẹ be-de ụn wụ ụn yo ụn kum m-họọg nẹ.”

Hun-nẹ yan-dor Yẹso
ụn bọ-ọ o-Antakiya

19 Da-ọ mar-m Istipanus korẹ à, yẹ ken **yan-dor Yẹso** yẹ dẹẹn yẹ argụrụ m-caagẹ remen ka rangẹ-ọ inẹ à. Yẹ ken yẹ nekụrụ har ha-mọ ụn dak-tọ o-Pinikiya o-Sayipurus† nẹ, ụn bọ-ọ o-Antakiya nẹ. Yẹ rọ ụn yoos-de ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, amba be-de ụn **Yahuda**-nẹ cot.‡

20 Amba yẹ ken **yan-dor Yẹso** yẹ ro kon sọ o-Sayipurus, o-Kirẹni nẹ, yẹ nekẹ bọ-ọ o-Antakiya yẹ nomotẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ụt-ma, yẹ ro yẹ ụn nomẹ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma Yẹso Wan-Kọyan.

21 Bẹẹb-de Shir ro mọssẹ ụn yẹ nẹ, har hun-nẹ dẹẹn shẹrẹg be-de Shir. Yẹ argụ m-warag yẹ ma Wan-Kọyan.

22 Ma-tọ ụn rii-yo kọrẹ o-Antakiya à, tọ wọọrụ ụn tọ-tọ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** yẹ ro o-Urusharima à. Hun-nẹ **yan-dor Yẹso** komo yẹ tọmụrụ Barnabas ha-mọ ụn rẹẹnọ o-Antakiya.

23 Bọ wụ wọọntẹ à, wụ hyanụrụ komo sọk-mọ Shir nomo yẹ à. Wụ nọmụrụ o-zak. Wụ doo yẹ kap jaab-ọ ụt-mẹn ụnze yẹ ma'as m-shẹr nẹ n-mẹ ụn Wan-Kọyan ụn hur-ụr gaan.

24 Barnabas komo kashi ụn nẹt-wụ, shiishẹ ụn **Kụkt-ọ Shir** m-shẹr nẹ. Hun-nẹ ụt-mọọr nẹ argụ m-waktụnẹ be-ụr Wan-Kọyan.

25 Bọ ụn kanẹ Barnabas argụ m-nekẹ o-Tarsus remen wụ họbọntẹ́ Shawuru.

26 Bọ wụ hyantụ wụ à, wụ hantụrụ wụ o-Antakiya. Hak ụr-bir, yẹ m-mọrgẹ ụn hun-nẹ nẹ **yan-dor Yẹso**, yẹ ro ụn yoosẹ ụn hun-nẹ ụt-mọọr nẹ. Kaanẹ ụn bọ-o o-Antakiya ọ a cẹtẹ m-aag ụn **yan-nekẹ-m Yẹso** ụn ka jin-de “**Kiristi**-nẹ.”

27 Tọ, ụn ka da-ọ yẹ ken **yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir** yẹ haantẹ o-Antakiya rwụụn-mọ o-Urusharima.

28 Wan-gaan be-de ụn yẹ, jin-de ụn wụ Agabus, wụ inụrụ eso. Wụ nọmụrụ ụt-ma ụn bẹẹb-de o-Kụkt ụnze a nom ọ ken caari-ọ ụn mẹr-ọ ụn họno o-dak kap (Tọ ka komo tọ nọmọg ụn da-ọ ko-Gwọmo **Sisar** Karadiyos nọmẹ gwọmo-tọ ụn dak-tọ o-**Roma** kap à).§

29 Yan-nekẹ-m Yẹso kupsụ ụt-ma ụnze yẹ tomtẹ ọr re ụn yẹ nẹ gwụ yẹ rọ n-mẹ dak-ọ o-Judiya à, kọ wụ ke họn ụn 'wọns-mọ ụn wụ.

30 Yẹ nọmụ kaanẹ, yẹ tọmụrụ yar-mọ m-gu ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** o-Judiya ụn bụ-yo ụn kom-ụt sẹk-yẹ Barnabas nẹ ụn Shawuru.

Bọr-ụs ọp ụs-yoor

A doog rangsẹ ụn hun-nẹ
yan-dor Yẹso

1 Ụn ka da-ọ ko-Gwọmo **Herẹ** [Agirippa] wụ cirụ rangsẹ ụn yẹ ken yẹ be-de ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso**.

2 **Herẹ** rwọ'ọg a ho **Yakubu**, (heno **Yohana**), o-magay.

3 Bọ wụ hyentẹ **Yahuda**-nẹ họgụtẹ rẹrẹm-mọ ụn rii-yo wụ nọmẹ à, wụ shipi Bitrus ụn cen wụ. A ụn nọm tọ ka ụn da-ọ ụn **Biki-ọ ụt-Burọdi tọ ba m-Yist**.

---

† **Bọr-ụs ọp o-gaan:19 11:19** o-Sayipurus dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:19 11:19** Hyen komo: Sẹng 8:1-4. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:28 11:28** Hyen komo: Sẹng 21:10.

4 Bọ **Herẹ** shiptẹ Bitrus à, wụ cụwtụ wụ ụn kur-ọ m-ke'et ụn kom-tọ ụn
karma-nẹ ọp ụn cind [16] yẹ eret wụ. Wụ ro o-saktọ wụ hantụtụ wụ n-mẹ
ụn hun-nẹ wụ piishitụ Bitrus ụt-ma a komsẹ **Biki-ọ m-Pas**.*†
5 Bọ Bitrus rottẹ n-mẹ ụn kur-ọ m-ke'et à, **yan-dor Yẹso** sẹngụ ụs-kọn
be-de Shir remen wụ.

Bitrus pọssụtẹ be-de ụn kur-ọ m-ke'et

6 Ụn ka tẹt-mọ rii-yo **Herẹ** piishitẹ Bitrus ụt-ma, Bitrus komo wụ ro gego
n-tẹ kwọm-ụt yoor. Wụ ro m-rew n-tẹtẹ ọ ụn karma-nẹ nẹn yoor. Yan-'er-de
ụn kur-ọ m-ke'et komo yẹ zụpstẹ ish yẹ ro ụr-'er.
7 Da-o gaan, wụ ken wan-tọm-wụ Wan-Kọyan wụ rwụụnụrụ, mọ ken
cecar-mọ caraksụ ka kukẹ-ọ. Ka da-de ka **wan-tọm-wụ Shir** wụ ci'ụrụ
Bitrus n-riib wụ 'yonsụrụ wụ. Wụ zẹẹrụ, "Inẹ kụssẹ." Komo ka kwọm-tọ
argụ m-pormẹ ụn kom-ụt Bitrus.
8 **Wan-tọm-wụ Shir** zẹẹrụ Bitrus, "Cọp matuku ụn du, komo o cụp
ka'antẹ-ụt ru." Wụ nomụrụ kaanẹ. **Wan-tọm-wụ Shir** zẹẹrụ wụ, "Yap
gwọdọ-o ru, o dọnd mẹ."
9 Bitrus argụ m-rwụụn wụ dọrụ wụ. Wụ nap ụnze ka rii-yo **wan-tọm-wụ
Shir** ro m-nọm à, nip-ọ á, wụ hyenẹ wụ zee bo-ọ rẹ wụ.
10 Bọ yẹ argẹ yan-'er-de yẹ ụr-takan ụn yẹ ụr-bụstẹ nẹ à, yẹ wọọrụ ish-ọ
o-kwọm ọ ụn cọw-mọ o-bọ. Ka ish-ọ komo ọ tikshirụ ụn hi ụn de ụn ọ. Yẹ
argụ m-ru. Wọọn-mọ ka yẹ wọọnẹ ụn yo ken cọw-yo bọ yẹ ro m-nekẹ à,
da-o gaan **wan-tọm-wụ Shir** argụ m-ẹgẹ.
11 Ka da-de Bitrus mụụnụrụ ụn wẹẹr-se ụn wụ. Wụ zẹẹrụ, "O-nip, m-
mọka ụm nak ụnze Wan-Kọyan-wụ tọmnẹ wan-tọm-wụ gu mẹ ụn kom-ụt
Herẹ, komo ụn kap ọ ụn mẹn-ụt jaas-tọ nẹ, tọ **Yahuda**-nẹ rọ o-saktọ yẹ
nomotụ mẹ à."
12 Bọ Bitrus neptẹ ụn kaanẹ nẹ à, wụ haarụ ụn hur-o **Meri**, inu **Yohana**
Markus,‡ be-de hun-nẹ mọrgẹ dẹẹn yẹ ro ụs-kọn à.
13 Bọ Bitrus rastẹ ish-ọ ụn pyo à, wụ ken wan-ne'a-wụ, wụ ro m-sẹngẹ
ụn ka hur-ọ à, jin-de ụn wụ Roda wụ haanụrụ wụ hyenet kọ wan wụ à.
14 Bọ wụ họgụtẹ cọr Bitrus à, wụ wargụrụ n-mẹ o-rek remen wụ rụrụtẹ
yẹ. Amba wụ baks m-tiks ụn ish á remen o-zak. Wụ rụrụ yẹ ụnze Bitrus
wụ ka ụn ish-ọ ụn pyo eso.
15 Yẹ zẹẹrụ wụ, "Zụngọ-ọ wọttẹ!"
Wụ nẹ wụ sẹngụ m-zẹẹ, "Bitrus wụ gẹ."
Yẹ nẹ yẹ zẹẹrụ, "**Wan-tọm-wụ Shir**-wụ ụn wụ wụ ọ!"
16 Bitrus sẹngụ m-kọ'ọt ụn ish. Bọ yẹ tikshtẹ à, yẹ hyanụrụ wụ, yẹ bọpụ
nu-se ụn yẹ.
17 Wụ nomụ yẹ o-napa o-kom yẹ rest temb. Ka da-de wụ rụrụ yẹ bọ
Wan-Kọyan rwụntụ wụ n-mẹ ụn kur-ọ m-ke'et à. Komo wụ zẹẹrụ, "Rụrụ
nọ **Yakubu** ụn hen-nẹ nẹ yẹ kusẹ à ka ma-tọ." Ka da-de wụ inụrụ wụ
nekụrụ de ken be-de.
18 Bọ ish gestẹ à, rwụk-mọ ụr-hur mọ inẹ be-de ụn karma-nẹ à, ba hiin
ọ á, ụn remen rii-yo kumẹ Bitrus à.
19 Bọ **Herẹ** họbtụ wụ à, wụ kum wụ á. Wụ sẹngụrụ yẹ m-cit ụs-cot
remen wụ hyenet o-nip, wụ zẹẹrụ a hoom yẹ.

Mar-m Herẹ

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:4 12:4** Biki-ọ Yahuda-nẹ rọttẹ m-baks ụn họ-de Shir ruutẹ yẹ o-Masar à.
† **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:4 12:4** Hyen komo: Rwụụ 12:1-27. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:12 12:12** ụt-Girik: Yohana wụ a m-zẹẹ Markus à.

Bọ ụn tọ **Herẹ** inụrụ dak-ọ o-Judiya, wụ nekụrụ o-Kaseriya, wụ nọmụrụ yan-họ rẹẹnọ.
20 Ụn ka da-ọ, **Herẹ** ro ụn ryaab-se ụn hun-nẹ yẹ o-Taya ụn yẹ o-Sidon nẹ dẹẹn. Yẹ haanụrụ be-ụr **Herẹ** ụn hur-de ụn yẹ ụr-gaan, komo yẹ họọbụrụ o-sọrọg be-ụr Birastus wan-co-ọ pyo-o ko-Gwọmo, wụ nẹ wụ dekụ ma-tọ ụn yẹ wụa gu yẹ. Ka da-de yẹ haarụ be-ụr **Herẹ**, yẹ họọbụ wụ she'et-de ba ụt-ween, remen dak-ọ ụn ka ko-Gwọmo-wụ yẹ rottẹ ụr-bẹẹb, remen ọ yẹttẹ ụn kum ụn rii-yo m-rẹ.
21 Họ-de a hongsẹ à, **Herẹ** cọpụ saw-tọ ụn wụ tọ ụt-gwọmo, wụ she'etụrụ ụn dẹẹg-ọ ụt-gwọmo, wụ nomụ yẹ ụt-ma.
22 Bọ bụụg-de hun-nẹ họgụtẹ wụ à, yẹ 'yonsụ ụs-cọr. Yẹ ma'asụrụ m-zẹẹ, “Họgụ nọ wụ ka ha! Cọr-ọ ụn ọ ken shir-ọ ọ, ọ ụn nẹt ọ á!”
23 Da-o gaan, wụ ken wan-tọm-wụ Wan-Kọyan wụ wọsụ **Herẹ**, remen wụ yagụtẹ sẹkẹmsẹ ụn Shir. Yẹgẹ-zwọ sẹngụ wụ m-rẹ har wụ marụrụ.
24 Ma-tọ Shir sẹngụ rẹ co komo, tọ sẹngụ m-nọm dẹẹn.
25 Da-ọ Barnabas nẹ ụn Shawuru komsẹ sẹngẹ-mọ a rwọ'ụ yẹ m-nọm à, yẹ jo'onụrụ sọ o-Urusharima. Bọ yẹ jo'ontẹ à, yẹ neknụrụ ụn **Yohana** Markus.

Bọr-ụs ọp ụs-tet

A dak komo a tom
Barnabas nẹ, ụn Shawuru

1 Tọ, be-de ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** yẹ ro o-Antakiya à, yẹ ken **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** yẹ ro kon ụn yan-Yoos-de ụn Ma-tọ Shir nẹ. Yẹ ro:
Barnabas, ụn
Simọn nẹ (wụ a m-aag *Rim-wụ* à), ụn
Rushiyos nẹ (ko-ya-o-Kirẹni), ụn
Manayen nẹ (wụ bọ'ọsẹ be-ụr gaan ụn **Herẹ** [Atipas] nẹ à), komo ụn Shawuru nẹ.
2 Da-de yẹ ro Wan-Kọyan ụn nomẹ ụr-bọngọn à, komo yẹ ro ụn nom o-**swọọt**. **Kụkt-ọ Shir** zẹẹrụ, “Hụssụ mẹ nọ Barnabas nẹ, ụn Shawuru remen sẹngẹ-mọ ụm agụ yẹ yẹ nom à.”
3 Bọ yẹ nomostẹ o-**swọọt** ụs-kọn nẹ à, yẹ rụ'ụrụ Barnabas nẹ, ụn Shawuru kom-tọ o-kwụm, yẹ sarrụmsụ yẹ.

Barnabas nẹ, ụn Shawuru o-Sayipurus

4 Barnabas nẹ, ụn Shawuru komo, **Kụkt-ọ Shir** tọmụrụ yẹ. Yẹ nekụrụ o-Sarukiya, komo rẹẹnọ yẹ cọwẹ hat-ọ m-họ ha-mọ o-Sayipurus.*
5 Bọ yẹ wọọtẹ o-Saramis à, yẹ kọ'ọtẹ Ma-tọ Shir ụn kukẹ-tọ **Yahuda**-nẹ tọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir. **Yohana** komo wụ ro mọssẹ ụn yẹ nẹ, wụ ro yẹ m-gu.
6 Bọ yẹ tụwụsụtẹ ụt-bọ ụn ka dak-ọ họ-m rigimsẹ kap à, yẹ wọọrụ bọ-ọ o-Bapọs. Yẹ go'onụrụ ụn wụ ken ko-**Yahuda**-wụ nẹ ko-ya-o-gwọt, wan-rwọr ụn ma-tọ shir yẹ ụt-bọ, jin-de ụn wụ Bar-Yẹso.
7 Wụ ro ko-nay ko-Gwamna Sarjiyus Burus. Gwamna Sarjiyus Burus komo nẹt-wụ ko-ya-ụs-wẹẹr. Ko-Gwamna agbụrụ Barnabas nẹ, ụn Shawuru remen wụ cọnọg wụ họgẹ Ma-tọ Shir.
8 Amba ka ko-ya-o-gwọt-wụ Arimos (jin-de ụn wụ de ka ụn rem-de ụt-Girik), wụ shesụ yẹ á, wụ ro ụn o-hoob wụ miktụtẹ́ hi-de ụn ka ko-Gwamna-wụ taase wụ dek ká ma-tọ o-nip.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-tet:4 13:4** o-Sayipurus dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à.

9 Amba Shawuru, ka wụ a m-zẹẹ Burus à, wụ shiistẹ ụn **Kụkt-ọ Shir**,
wụ tuurụ Arimos yish.
10 Wụ zẹẹrụ, “Wọ wà-wụ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**! Kọ de ke
ho-de wọ hun-nẹ ụn nomẹ ụt-bọ, ụn rem-ụs yọ-se nẹ. Yagẹ m-muut nip-ọ
Wan-Kọyan ụt-bọ.
11 M-mọka ha, ryaab-se ụn Wan-Kọyan rọ ụn hi ụn du, wọa warag ko-pọ.
A dek ya o-da, ba wọ ụn hyan cụcas-mọ ụr-họ.”
Da-o gaan, ọ ken rar-ọ o-comb nẹ biti yish-yẹ ụn wụ. Wụ sẹngụ ụt-tagab
wụ ụn hoob-ọ ụn wụ he wụ m-nak à.
12 Bọ ko-Gwamna hyentẹ rii-yo nọmẹ à, wụ argụ m-shẹr o-nip. Wụ
hyanag madẹ-ọ ụn yoos-ụr Wan-Kọyan.

Burus nẹ ụn Barnabas
n-mẹ o-Antakiya (o-Bisidiya)

13 Burus ụn ya-ụr-hew de ụn wụ nẹ yẹ inụrụ o-Bapọs n-mẹ ụn hat-ọ m-
họ. Yẹ nekụrụ o-Perga sọ ụn dak-ọ o-Bampiriya. **Yohana**† yagụrụ yẹ, wụ
wargụrụ o-Urusharima.
14 Yẹ nẹ yẹ inụrụ cir-mọ o-Perga o-Antakiya nẹ sọ ụn dak-ọ o-Bisidiya.
Họ-de ụr-Wụwẹ de, yẹ cọwụrụ ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**, yẹ
she'etụrụ.
15 Bọ a karantẹ takụrda-tọ ụn Ma-tọ Shir‡ à, sẹk-yẹ yẹ ụn ká **kukẹ-ọ ụn
yoos ụn Ma-tọ Shir** ọ wootụrụ yẹ tọm ụnze, “Nọ ọr tẹ nẹ, ụregẹ nọ ụt-ma
nẹ tọ nọ hettẹ tẹ do yẹ ụn jaab-ọ ụt-mẹn à, nọ nom.”
16 Burus inụ eso, wụ jaksụ o-kom a rẹsụrụ cẹẹn. Wụ zẹẹrụ, “Nọ ọr re ụn
Isra-nẹ, komo nọ yẹ rọ ụn ‘Wan-sẹps ụn Shir,’§ raks nọ!
17 Shir yẹ ụn hun-nẹ o-**Isra** dagantẹ tat-nẹ tẹ, wụ muutẹ ka hun-nẹ yẹ
caari-ọ o-dak ụn da-ọ yẹ ro'ẹ ụn dak-ọ o-**Masar** à. Komo wụ rwụntụ yẹ ụn
ka dak-ọ ụr-bẹẹb ụt-gwọmo nẹ.*
18 Wụ mọ'ọg ụr-hur ụn yẹ nẹ be-de ụs-hak kwọọz-ụt yoor [40] n-mẹ o-
kọt.†
19 Da-ọ wụ sabarsẹ dak-ụt ta'yoor ụn dak-ọ o-**Kan'ana** à, wụ ya'asụrụ
hun-nẹ yẹ o-**Isra** saw-tọ o-dak.‡
20 Tọ ka dek be-de ụs-hak zungu-ụs nass ụn kwọọz-ụt yoor ụs-ọp [450].
“Bọ ụn kaanẹ komo Shir sagbụ yẹ con-nẹ yan-piish ụt-ma har ha-mọ ụn
da-o Sama'era **wan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**.§
21 Ka da-de, yẹ kọnụrụ a sagbụ yẹ ko-Gwọmo, Shir argụ yẹ m-ya'as ụn
Shawuru wà Kish, nẹt-wụ ụn baag-o **Banyamin**, wụ nọmẹ yẹ ụt-gwọmo
har ụs-hak kwọọz-ụt yoor [40].*
22 Bọ Shir ruutẹ Shawuru à, wụ rwọ'ụ **Dawuda** wụ warag ko-Gwọmo-wụ
ụn yẹ. Ụn tọr-se Shir nọmẹ **Dawuda** nẹ à, wụ zẹẹrụ, ‘Ụm kumug **Dawuda**
wà **Jẹssẹ**, nẹt-wụ, wụ ụm cọnẹ m-sọk nẹ à. Wụ he m-nọm kap ọ ụn bọ ụn
yo ụm cọnẹ à.’†

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-tet:13 13:13** ụt-Girik: Yohana Markus. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:15 13:15** ụt-Girik: “o-karamsa ụn yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir nẹ” = kap takụrda-tọ Mosa ụn yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir nẹ gẹnẹ à. § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:16 13:16** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de “Wan-sẹps ụn Shir” be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ ụs-barag wụ ba ko-Yahuda-wụ á. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:17 13:17** Hyen komo: Rwụụ 1:7; 12:51. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:18 13:18** Hyen komo: Qọg 14:34; Kara 1:31. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:19 13:19** Hyen komo: Kara 7:1; Josu 14:1. § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:20 13:20** Hyen komo: Piis 2:16; 1Sam 3:20. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:21 13:21** Hyen komo: 1Sam 8:5; 10:21. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:22 13:22** Hyen komo: 1Sam 13:14; 16:12; Bọng 89:20.

23 “Raag-ọ ụn baag-ọ ụn ka nẹt-wụ Shir hantụtẹ **Isra**-nẹ **Wan-Gwụ**, Yẹso,
bọ wụ ẹssẹ ụt-ma à.
24 Rii-yo Yẹso haantẹ, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ụn hun-nẹ m-họ** kọ'ọtụtẹ
hun-nẹ yẹ o-**Isra** Ma-tọ Shir, kap yẹ waktụnẹ be-de Shir komo a yo'os yẹ
m-họ.‡
25 Bọ **Yohana** nomtẹ ma-tọ m-kọm ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ à, wụ zẹẹrụ,
‘¿Wan wụ nẹ nọ ẹssẹ ụm rọ? Mẹ wụ ha rọ ka wụ ka wụ á. Amba wụ
ken wụ rọ kọn wụ he m-haan ụn jim ụn de à, wụ rọ kọ rii-se m-gaag ụn
ka'antẹ-tọ ụn wụ mẹ bo'os m-us á.’§
26 “Nọ ọr re nẹ, baag-o **Ibrahi**, komo ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ‘Wan-sẹps
ụn Shir’* be ụn nọ, na yẹ ha a tọmnẹ ma-tọ ụn ka gwụ-ọ.
27 Remen ya-ụr-she'et o-Urusharima ụn sẹk-yẹ yẹ ụn yẹ nẹ, yẹ nap ụnze
wụ rọ **Wan-Gwụ** á. Komo yẹ nap ma-tọ ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** tọ a
m-karantẹ ụn kọ de ke **Họ-de ụr-Wụwẹ** de á. Amba yẹ shoostẹ ka ma-tọ
yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir tọ be-de ụn 'ya ụn Yẹso ụr-kọọb.
28 Kọ dẹ nomtẹ yẹ ship wụ ụn **ba'as-de** wọọ'ẹ a hoot wụ á, myet ụn
kaanẹ nẹ yẹ kọnụ **Biratus** a ho wụ.†
29 Bọ yẹ shoossụtẹ kap ọ ụn bọ ụn rii-yo a gẹnẹ mọssẹ ụn wụ nẹ à, yẹ
kergụntụrụ wụ n-dak ụn cik-o o-ce, yẹ rwọ'ụ wụ n-mẹ ụn saag.‡
30 Amba Shir 'yonstụ wụ ụt-marimar.
31 Ụt-họ komo dẹẹn wụ ro m-rwụụn cas be-de ụn ka yẹ dọrụ wụ ha-mọ
o-Urusharima à, sọ o-Gariri. Yẹ rọ m-mọka yan-swọ-se ụn ma-tọ ụn wụ
be-de ụn hun-nẹ na.§
32 “Tẹ ma tẹ hantụtụ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, ụnze ka Ma-tọ Shir swọrẹ o-nu
ụn tat-nẹ na nẹ à.
33 Da-de wụ 'yonsẹ Yẹso ụt-marimar à, wụ shoosụtụ na ká swọr o-nu ọ,
na yẹ rọ yakar-yẹ ụn yẹ à. Ụntụn bọ tọ rọ gensẹ be-de ụn sẹp-o ayoorẹ-ọ
n-mẹ Sẹp-tọ ụr-Bọngọn à ụnze,
“ ‘Wọ Wà re wụ,
Caanẹ ụm waragtẹ Tato ru.’*
34 Shir 'yonstẹ Yẹso ụt-marimar, Shir ẹssụssụtẹ Yẹso a mer har wụ wụmụt
á. O-nip gẹ, Shir shoostẹ tọ ka ma-tọ mọssẹ ụn inẹ-mọ ụn wụ nẹ ụnze,
‘Man ya'as wọ ka kwụm-ọ, ọ ba m-kụkọp
ọ ụm nomẹ **Dawuda** ma-tọ ụn ọ à.’†
35 Remen n-mẹ ụn ọ ken Sẹp-tọ ụr-Bọngọn tọ wụ zẹẹg,
‘Wọ yagẹ Wan-ba-m-kụkọp ru wụmụt á.’‡
36 “Bọ ụn da-ọ **Dawuda** komsẹ m-shoos ụn sẹngẹ-mọ Shir ya'asụ wụ ụn
da-ọ ụn wụ à, wụ argụ m-mar. A jọkụ wụ ụn tat-nẹ yẹ ụn wụ nẹ, wụr-ọ
ụn wụ wụmụrụ komo.
37 Amba Yẹso wụ Shir 'yonsẹ ụt-marimar à wụ wụm ụn saag á.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:24 13:24** Hyen komo: Mark 1:4; Ruka 3:3. § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:25 13:25** Hyen komo: Yoha 1:20; Mati 3:11; Mark 1:7; Ruka 3:16; Yoha 1:27. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:26 13:26** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de “Wan-sẹps ụn Shir” be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ ụs-barag wụ ba ko-Yahuda-wụ á. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:28 13:28** Hyen komo: Mati 27:22-23; Mark 15:13-14; Ruka 23:21-23; Yoha 19:15. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:29 13:29** Hyen komo: Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42. § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:31 13:31** Hyen komo: Sẹng 1:3. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:33 13:33** Hyen komo: Bọng 2:7. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:34 13:34** Hyen komo: Isha 55:3 (ụt-Girik). ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:35 13:35** Hyen komo: Bọng 16:10.

38 “Remen kaanẹ, ọr re nẹ, ụm cọnọg nọ nep ụnze n-mẹ Yẹso ọ a m-soks
ụr-ba'as bọ mẹ nọ m-rụrẹ à.
39 Komo be-de ụn wụ ọ kap bọ ụn wụ shẹrẹ o-nip à, wụ waragtẹ kashi
ụn nẹt ụn hyan-mọ Shir, rii-yo **karamsa**-o **Mosa** kusẹ ba ọ ụn pya kẹẹr-de
ụn tọ à.
40 Remen kaanẹ muut nọ ụr-hi, taase ka rii-yo Shir rwọrẹ nu à, n-mẹ ụn
takụrda-tọ ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** à, yo nom ụn nọ nẹ:
41 “ ‘Raks nọ, nọ yan-nọm ụr-ar,
madẹ-o a ruk nọ, nọ mer!
Remen man nom mọ ken sẹngẹ-mọ,
ụn họ-ụt nọ, sẹngẹ-m nọ a shẹr ụn mọ nẹ á,
kọ wụ ken wụ rụrụ nọ!’§ ”
42 Bọ Burus nẹ, ụn Barnabas ro m-rwụụn ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ
Shir** à, hun-nẹ kọnụrụ, yẹ do yẹ nomẹ ụt-ma n-tẹ ụn ka rem-se komo ụn
Họ-de ụr-Wụwẹ de rọọnẹ à.
43 Bọ hun-nẹ caagụtẹ à, **Yahuda**-nẹ ụt-mọọr nẹ, komo ụn **Girik**-nẹ yẹ
muutẹ hi ụn de ụn yẹ **Yahuda**-nẹ à, ụn yẹ dọrụ Burus nẹ, ụn Barnabas.
Yẹ komo yẹ nomẹ yẹ ụt-ma yẹ dọọrụ m-'wọns remen yẹ reet co ụr-she'et
n-mẹ ụn yar-mọ Shir.
44 Bọ **Họ-de ụr-Wụwẹ** rigintẹ à, sa o zee họno o-bọ kargụrụ be-ụr gaan
remen yẹ họgụtẹ́ Ma-ụt Wan-Kọyan.
45 Amba bọ **Yahuda**-nẹ hyentẹ mọrọg-de ụn hun-nẹ dẹẹn à, shoob-ụr
họọrụ yẹ. Yẹ dẹk ma-tọ Burus rwọrẹ á, yẹ ro ụn rẹẹb-tọ ụn wụ.
46 Amba Burus nẹ, ụn Barnabas yẹ nọmụ ụt-ma ba o-gyẹr. Yẹ zẹẹrụ. “Nọ
Yahuda-nẹ nọ depẹ a cirẹ nọmẹ ụn Ma-tọ Shir. Amba bọ nọ yagụ tọ à, nọ
rwụntụtẹ ọ ka nọ depẹ nọ kum họọg-mọ ba m-ta á. Tọ, tẹ ụn nekẹ be-de
ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
47 Remen Wan-Kọyan be'esụtẹ wụ rụ'ụstẹ tẹ bọ wụ zẹẹ à,
“ ‘Ụm rwọ'ọg wọ o waktẹ m-cecas
be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
Remen o hantụtẹ gwụ ọ ụn họno o-dak.’* ”
48 Bọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á họgụtẹ kaanẹ à, yẹ họgụ m-rẹrẹm dẹẹn. Yẹ
bọmụ ma-ụt Wan-Kọyan. Kap yẹ Shir daagẹ remen yẹ kumut họọg-mọ ba
m-ta komo yẹ shẹrụ o-nip.
49 Ma-ụt Wan-Kọyan komo tọ semụrụ ụn ka dak-ọ kap.
50 Amba **Yahuda**-nẹ swọwụrụ yẹ ken ne'a-nẹ yẹ “Yan-sẹps ụn Shir,”† yẹ
a m-'ya ụt-gọs à, komo ụn yẹ ken campọ-nẹ yẹ nẹ ụn caari-yẹ ụn hun-nẹ
nẹ yẹ ụn bọ-ọ ụn yẹ nẹ. Yẹ 'yonsụ ụt-ween ụn Burus nẹ, ụn Barnabas, yẹ
yanụ yẹ ụn bọ-ọ ụn yẹ.
51 Yẹ kuktụrụ hu-mọ ụn na-se ụn yẹ ụn rem o-napa be-de ụn hun-nẹ yẹ
o-bọ, yẹ nekụrụ bọ-ọ o-Ikọniya.‡
52 Yan-nekẹ-m Yẹso yẹ o-zak dẹẹn, komo yẹ ro shiishẹ cẹng ụn **Kụkt-ọ
Shir**.

---

§ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:41 13:41** Hyen komo: Haba 1:5 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:47 13:47** Hyen komo: Isha 42:6; 49:6. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:50 13:50** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de “Wan-sẹps ụn Shir” be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ dẹk wụ ko-Yahuda á. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:51 13:51** Hyen komo: Mati 10:14; Mark 6:11; Ruka 9:5; 10:11.

Bọr-ụs ọp ụs-nass

Burus nẹ, ụn Barnabas haag bọ-ọ o-Ikọniya

1 Komo, ụn bọ-ọ o-Ikọniya, Burus nẹ, ụn Barnabas yẹ cọwụrụ kukẹ-ọ **Yahuda**-nẹ ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir bọ yẹ wẹtẹ à. Yẹ kọ'ọtụrụ Ma-tọ Shir ụn bẹẹb-de **Kụkt-ọ Shir**, har hun-nẹ dẹẹn **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ shẹrẹg be-de Shir.

2 Amba **Yahuda**-nẹ yẹ yagẹ m-shẹr be-de Shir à, yẹ argụ m-swọwọg ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ naasụ she'et-de ụn yẹ ụn **yan-dor Yẹso** nẹ.

3 Myet ụn kaanẹ nẹ, Burus ụn Barnabas yẹ she'etụ kanẹ dẹẹn, yẹ ro ụn kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir ba o-gyẹr bọ Wan-Kọyan zẹẹ yẹ à. Wan-Kọyan komo wụ sụụtẹ ma-tọ ụn wụ m-yar, a nomot ụs-napa ụn saw-tọ o-madẹ nẹ ụn kom-tọ ụn yẹ.

4 Amba hun-nẹ yẹ ụn bọ-ọ o-Ikọniya wongụ be-ụt yoor, yẹ ken yẹ ro ụn shas-ọ **Yahuda**-nẹ, yẹ ken yẹ komo ụn shas-ọ ụn **yan-Tọm Yẹso**.

5 Yẹ ro **Yahuda**-nẹ á ụn **Yahuda**-nẹ nẹ mọssẹ ụn sẹk-yẹ yẹ ụn yẹ nẹ, yẹ argụ m-zọngẹ yẹ yo'ogtẹ́ **yan-Tọm Yẹso**, yẹ jirit yẹ ụt-ta'ar.

6 Bọ **yan-Tọm Yẹso** họgụtẹ kaanẹ à, yẹ sọmụrụ ha-mọ ụn bọ-tọ o-Risiya o-Darbẹ nẹ, ụn bọ-tọ rọ o-hẹr à. Ka tọ rọ ụn dak-ọ o-Rikọniya.

7 Ụn ka be-tọ yẹ ro kọ'ọttẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm**.

Burus kọ'ọttẹ Ma-tọ Shir ụn bọ-ọ o-Risiya

8 Ụn bọ-ọ o-Risiya, komo wụ ken nẹt-wụ ro kon ko-ryam, wụ wẹt ụr-hew á cin bọ a matụ wụ à. Wụ ro tara,

9 wụ rọ ụn raks ụn kọ'ọt-o Burus. Burus tuurụ wụ yish. Bọ Burus hyentẹ wụ ro m-shẹr nẹ mọ wọọ'ẹ a taastẹ gọm-ọ ụn wụ à,

10 wụ 'yonsụ cọr m-'wọns nẹ. Wụ zee, “Inẹ, o es ụn na-ụs ru!” Ka nẹt-wụ argụ m-inẹ ụt-nọssẹ komo wụ taknụ ụr-hew.

11 Bọ bụụg-de ụn hun-nẹ hyentẹ rii-yo Burus nọmẹ à, yẹ 'yonsụ ụs-cọr. Da-o gaan yẹ ma'asụ m-zẹẹ ụn rem-de ụt-Rikọniya, “O-nip, yẹgẹ-shir haantụ na ụn sha-mọ ụn hun-nẹ!”

12 Yẹ ẹgụ Barnabas ụr-jin *Zẹyus*, Burus nẹ, yẹ ẹgụ wụ *Hẹrmẹs*, remen wụ ro co-ọ ụt-ma.

13 Wan-Cọw ụn kọn-se shir Zẹyus, wụ pyo-ọ ụn wụ ro ụn jim-de o-bọ à. Wan-cọw-wụ ụn kọn-se shir Zẹyus, wụ hantụrụ yẹgẹ-na, ụt-mọk nẹ ụn ish-ọ o-bọ. Ká wan-cọw-wụ ụn kọn-se shir Zẹyus wụ mọssẹ ụn hun-nẹ nẹ, yẹ cọnọg yẹ nomẹ **yan-Tọm Yẹso** ụt-**sekẹ**.

14 Amba bọ ka **yan-Tọm Yẹso** yẹ, Barnabas nẹ ụn Burus, họgụtẹ kaanẹ à, yẹ yoogụ matuku-tọ ụn yẹ. Yẹ haarụ ụn bụụg-de ụn hun-nẹ ụs-rek, yẹ ụn 'yons ụs-cọr m-'wọns nẹ yẹ ro m-zẹẹ,

15 “¿Remen ya nọttẹ m-nọm kàanẹ? Ai, tẹ ma hun-nẹ yẹ ụntụn nọ, **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tẹ hantụ nọ, remen nọ tukutẹ́ ka rem-se o-hwaa se o-cin, komo nọ waktụntẹ be-de Shir wan-họọg, wụ nọmẹ o-Tọn, o-dak nẹ à, m-sa nẹ, komo ụn kap ọ ụn rii-yo rọ nẹ n-mẹ ụn tọ à.*

16 Ụn da-ọ n-ga, wụ yagụtẹ kap ọ ụn hun-nẹ yẹ nom bọ yẹ hyanẹ m-sọk à.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-nass:15 14:15** Hyen komo: Rwụụ 20:11; Bọng 146:6.

17 Kap ų̣n kaanę̣ nę̣ komo, wų̣ wę̣t ų̣n yagę̣ ų̣n hi ų̣n de ų̣n wų̣ ba o-napa
á. Wų̣ wų̣ rǫ̣ nǫ̣ ų̣n 'ya ų̣n kem, o-gǫ̣s ų̣n rem-se o-kat nę̣. Wų̣ rǫ̣ nǫ̣ m-coks
ų̣n rii-yo m-rę̣, wų̣ rǫ̣ nǫ̣ komo ų̣n rwǫ̣ ų̣n zak-ǫ̣ ų̣t-mę̣n."
18 Myet ų̣n tǫ̣ ka ma-tǫ̣ nę̣, ba ų̣n yish pus-se yę̣ hoksę̣ ka hun-nę̣ yę̣
m-wę̣n ų̣n nǫ̣m ų̣t-**sekę̣** remen yę̣ á.
19 Amba yę̣ ken **Yahuda**-nę̣ yę̣ haanų̣rų̣ rwų̣ų̣n-mǫ̣ o-Antakiya o-Ikǫ̣niya
nę̣, yę̣ hoksų̣rų̣ hun-nę̣ yę̣ jirų̣rų̣ Burus ų̣t-ta'ar yę̣ nakų̣ wų̣ ha-mǫ̣ ų̣n jim-de
o-bǫ̣, yę̣ hyenę̣ yę̣ zee wų̣ merestę̣.
20 Amba bǫ̣ **yan-nekę̣-m Yę̣so** mǫ̣rgę̣ yę̣ riktų̣ wų̣ à, wų̣ inų̣rų̣ wų̣
warguṛų̣ n-mę̣ o-bǫ̣. Gas-o ish komo wų̣ nekų̣ bǫ̣-ǫ̣ o-Darbę̣ ų̣n Barnabas
nę̣.

M-warag o-Antakiya n-mę̣ dak-ǫ̣ o-Siriya

21 Bǫ̣ Burus nę̣ ų̣n Barnabas kọ'ǫ̣ttę̣ **Ma-tǫ̣ m-Rę̣rę̣m** o-Darbę̣ à, komo yę̣
kumų̣rų̣ **yan-nekę̣-m Yę̣so** ų̣t-mǫ̣ǫ̣r nę̣, yę̣ warguṛų̣ o-Risiya, o-Ikǫ̣niya nę̣,
komo o-Antakiya nę̣,†
22 yę̣ ro m-do'ę̣ ų̣n **yan-nekę̣-m Yę̣so** ų̣r-bę̣ę̣b, yę̣ ro yę̣ m-'ya m-'wǫ̣ns
be-de m-shę̣r be-de Shir. Yę̣ rǫ̣ m-zę̣ę̣, "Sę̣ mǫ̣ssę̣ ų̣n swǫ̣ ų̣r-kǫ̣ǫ̣b nę̣ dę̣ę̣n
a hettę̣ cǫ̣w ų̣n gwǫ̣mo-tǫ̣ Shir."
23 Komo bǫ̣ yę̣ degų̣rsų̣tę̣ yę̣ sę̣k-yę̣ ų̣n kǫ̣ de ke bų̣ų̣g-de ų̣n **yan-dor Yę̣so**
de à, mǫ̣ssę̣ ų̣s-kǫ̣n nę̣ o-**swǫ̣ǫ̣t** nę̣ à, yę̣ tabbų̣ yę̣ be-ų̣r Wan-Kǫ̣yan, wų̣ yę̣
shę̣rę̣ be-de ų̣n wų̣ à.
24 Yę̣ dǫ̣rų̣rų̣ sǫ̣ ų̣n dak-ǫ̣ o-Bisidiya ha-mǫ̣ o-Bampiriya.
25 Komo bǫ̣ yę̣ rų̣rtę̣ Ma-tǫ̣ Shir ų̣n bǫ̣-ǫ̣ o-Perga à, yę̣ argų̣ m-nekę̣ bǫ̣-ǫ̣
o-Attariya.
26 Bǫ̣ ų̣n kanę̣ komo yę̣ daarų̣ hat-ǫ̣ m-hǫ̣ yę̣ warguṛų̣ o-Antakiya. Yan-dor
Yę̣so sekų̣rų̣ yę̣ ų̣t-kom remen ka sẹngę̣-mǫ̣ Shir ya'ų̣ yę̣ à. Ų̣n bų̣-yo ų̣n
yar-mǫ̣ Shir, yę̣ komostę̣ ka sẹngę̣-mǫ̣.
27 Bǫ̣ yę̣ wǫ̣ǫ̣ntę̣ à, yę̣ mǫ̣rǫ̣gsų̣ hun-nę̣ **yan-dor Yę̣so** yę̣ rwǫ̣rų̣ kap rii-yo
Shir nǫ̣mę̣ be-de ų̣n yę̣ à, komo ų̣n bǫ̣ wų̣ tikshę̣ yę̣ rǫ̣ **Yahuda**-nę̣ á ish-ǫ̣
m-shę̣r o-nip à.
28 Yę̣ she'etų̣ndų̣rų̣ rę̣ę̣nǫ̣ o-da nę̣ dę̣ę̣n mǫ̣ssę̣ ų̣n **yan-nekę̣-m Yę̣so** nę̣.

Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-taan

Mǫ̣rǫ̣g-de ų̣n Sę̣k-yę̣ yan-dor
n-mę̣ o-Urusharima

1 Yę̣ ken hun-nę̣ yę̣ haanų̣rų̣ komo o-Antakiya rwų̣ų̣n-mǫ̣ dak-ǫ̣ o-Judiya.
Yę̣ ro m-yoosę̣ ų̣n **yan-dor Yę̣so**, yę̣ m-zę̣ę̣, "Ų̣regę̣ a kǫ̣ nǫ̣ ų̣r-kǫ̣ bǫ̣ jind-o
Mosa zę̣ę̣ á, nǫ̣a hoks kum ų̣n gwų̣ á."*
2 Ma-ų̣t sų̣nų̣rų̣ Burus ų̣n Barnabas nę̣ ų̣n ka hun-nę̣ yę̣ nę̣ remen ų̣n ka
ma-tǫ̣. Amba a rwọ'ų̣ Burus nę̣ ų̣n Barnabas komo ų̣n yę̣ ken yę̣ nę̣, yę̣
nekę̣ o-Urusharima be-de ų̣n **yan-Tǫ̣m Yę̣so** ų̣n sę̣k-yę̣ yę̣ ų̣n hun-nę̣ nę̣
yan-dor Yę̣so remen yę̣ oromtẹ́ ų̣n ka ma-tǫ̣.
3 Hun-nę̣ **yan-dor Yę̣so** o-Antakiya shiirų̣ yę̣, yę̣ nekų̣rų̣ yę̣ dǫ̣rų̣rų̣ sǫ̣
ų̣n dak-ǫ̣ o-Pinikiya o-**Samariya** nę̣, yę̣ ro m-rwǫ̣r bǫ̣ yę̣ rǫ̣ **Yahuda**-nę̣ á
shę̣rę̣ o-nip à. Tǫ̣ ka rwọ'ų̣ kap **yan-dor Yę̣so** nǫ̣m ų̣n zak-ǫ̣ ų̣t-mę̣n dę̣ę̣n.

---

† **Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-nass:21 14:21** o-Antakiya n-mę̣ dak-ǫ̣ o-Bisidiya.

* **Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-taan:1 15:1** Hyen komo: Rewi 12:3.

4 Bọ yẹ wootẹ o-Urusharima à, kap ọ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso**, ụn **yan-Tọm Yẹso** nẹ, ụn sẹk-yẹ yẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** nẹ, yẹ barkụ yẹ. Burus nẹ ụn Barnabas rụrụ yẹ kap rii-yo Shir nọmẹ be-de ụn yẹ à.
5 Amba yẹ ken **Parisa**-nẹ yẹ waragtẹ **yan-dor Yẹso**, yẹ inụ eso, yẹ zẹẹrụ, "Depetẹ yẹ rọ yan-**Yahuda**-nẹ á m-dọrẹ **karamsa**-o **Mosa** komo se a kọọg yẹ."
6 Yan-Tọm Yẹso ụn sẹk-yẹ nẹ be-de ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** yẹ mọrgụrụ remen yẹ pụ'ụstẹ́ ụt-orom n-tẹ ụn ka ma-tọ.
7 Bọ ma-ụt sụnụtẹ yẹ m-sọk nẹ o-da nẹ dẹẹn à, Bitrus inụ eso. Wụ zẹẹrụ yẹ, "Ọr re nẹ, nọ nepstẹ cin o-da nẹ Shir daagụ mẹ be ụn nọ, ụnze yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á he họgẹ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, komo yẹ shẹr o-nip.†
8 Shir komo wụ napẹ hur-de ụn kọwan à, wụ rwụntụtẹ ụnze wụ gọkstụ yẹ bọ wụ ya'ụ yẹ **Kụkt-ọ Shir** à, bọ wụ ya'ụ na à.‡
9 Komo wụ kutụ na m-koos ụn yẹ nẹ á, ụn remen wụ muutẹ hur-tọ ụn yẹ cas cas be-de m-shẹr ọ ụn yẹ.
10 ¿Yan yo nẹ nọttẹ ụn meger-tọ Shir? A m-meger ụn Shir ụregẹ a gaktụtẹ yẹ ken yẹ dọrọttẹ-ọ o-**karamsa**. Kọ na ụn tat na nẹ, a jesụsụtẹ ka **karamsa**-ọ kọyanda!
11 Amba a shẹrẹg ụnze be-de ụn yar-m Wan-Kọyan Yẹso a kum gwụ, ụntụn yẹ ma bọ yẹ kumẹ à."
12 Myet ọ ụn mọrọg-de ụn hun-nẹ rẹẹsụ ceen, yẹ raksụrụ Barnabas nẹ ụn Burus. Ka da-de, Barnabas nẹ ụn Burus rwọrẹ ma-tọ ụs-napa, ụn rem-se o-madẹ nẹ se Shir nomẹ be-de ụn yẹ à, n-mẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
13 Bọ yẹ komostẹ ụt-ma à, **Yakubu** shasụrụ. Wụ zee, "Ọr re nẹ, raag nọ mẹ.
14 Simọn rwọrọg bọ Shir cirẹ cọn-tọ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, be-de ụn dẹk ụn yẹ ken hun-nẹ yẹ be-de ụn yẹ, yẹ waragtẹ́ yẹ ma ụn wụ.
15 Tọ ka komo tọ nọmọg ụr-hond ụn ma-tọ **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ. Bọ tọ ro gensẹ à ụnze,
16 " 'A nomsẹ kaanẹ man mụụn
ụm ja'as ma ụn hur-o **Dawuda** ọ bụ'ụgẹ à,
Kọ dẹ nomtẹ ọ bụ'ụgsụtẹ à, man ja'assụ ọ m-ma,
komo ụm 'yons ọ.
17 Kaanẹ ges-ọ ụn hun-nẹ hettẹ mẹ m-họọb mẹ Yawe,
yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ ụm daagẹ
yẹ waragtẹ́ yẹ ma re à.
Kaanẹ Yawe rwọrẹ, wụ rwọrẹ bọ ụn se,
18 ụm rwọ'ọg hun-nẹ re yẹ nep ka rem-se cin n-ga.'§
19 "Remen kaanẹ ụm hyanag ụdepẹ a su'ẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ rọ ụn waktụnẹ be-de Shir à.
20 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma a genụ yẹ o-takụrda a rụrụ yẹ taase yẹ rẹ rii-yo m-rẹ yo a tebbẹ pyo-ọ m-gir á, taase yẹ nom o-ás, kọ yẹ ti ap-mọ ụn gụt-de a panẹ á, komo m-hyó nẹ.*
21 Remen hun-nẹ kọ'ọtẹ **karamsa**-o **Mosa** ụn kọ ọ ke bọ-ọ. Cin ụn zaman-yo n-ga, yẹ nọmọstẹ kaanẹ ụn kukẹ-tọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir ụn kọ de ke **Họ-de ụr-Wụwẹ** de."

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-taan:7 15:7** Hyen komo: Sẹng 10:1-43. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:8 15:8** Hyen komo: Sẹng 10:44; Sẹng 2:4. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:18 15:16-18** Hyen komo: Ẹmos 9:11-12 (ụt-Girik); Isha 45:21. * **Bọr-ụs ọp ụs-taan:20 15:20** Hyen komo: Rwụụ 34:15-17; Rewi 18:6-23; 17:10-16.

Shas-ǫ̣ ụn sę̣k-yę̣ yan-dor

22 Yan-Tǫ̣m Yę̣so ụn sę̣k-yę̣ nę̣, mǫ̣ssę̣ ụn kap ǫ̣ ụn hun-nę̣ nę̣ yan-dor, yę̣ hyanų̣rų̣ depetę̣ yę̣ deeg yę̣ ken yę̣ be-de ụn yę̣, yę̣ tomot yę̣ ha-mǫ̣ o-Antakiya mǫ̣ssę̣ ụn Burus nę̣ ụn Barnabas. Yę̣ dagnų̣ Yahudas (wų̣ a m-zę̣ę̣ Barų̣sabas à), komo ụn Siras nę̣, yę̣ rǫ̣ gǫ̣s-yę̣ be-de yan-dor à.

23 Yę̣ ya'asų̣rų̣ takų̣rda-ǫ̣ rǫ̣ m-zę̣ę̣ à:

"Be-de ụn ǫ̣r nǫ̣ nę̣, **yan-Tǫ̣m Yę̣so** ụn sę̣k-yę̣ nę̣ yę̣ ụn hun-nę̣ yan-dor, ha-mǫ̣ ụn yan-dor yę̣ rǫ̣ baag-ǫ̣ ụn yę̣, **Yahuda**-nę̣ yę̣ á, ụn bǫ̣-ǫ̣ o-Antakiya, komo ụn dak-tǫ̣ o-Siriya nę̣ ụn ǫ̣ o-Kirikiya nę̣, tę̣ ų̣r-gas.

24 A kumug m-hǫ̣gę̣ ụnze yę̣ ken be ụn na yę̣ ya'ag nǫ̣ ų̣r-kǫ̣ọb ụn ma-tǫ̣ ụn yę̣. Yę̣ zǫ̣'ǫ̣gsų̣tų̣ nǫ̣, kǫ̣ de nomtę̣ à a rwǫ̣ yę̣ m-nǫ̣m kaanę̣ á.

25 Remen kaanę̣, bǫ̣ tę̣ pụ'ụstę̣ ų̣t-orom à, tę̣ hyanų̣rų̣ nǫ̣mǫ̣g ų̣r-bon tę̣ deger yę̣ ken yę̣ tę̣ tǫ̣mbų̣ nǫ̣ yę̣, ụn ǫ̣r na nę̣, yę̣ rǫ̣, Barnabas nę̣ ụn Burus.

26 Yę̣ ya'asę̣ hǫ̣ọg-mǫ̣ ụn yę̣ remen jin-ų̣r Wan-Kǫ̣yan na Yę̣so **Kiristi**.

27 Remen kaanę̣, tę̣ tǫ̣mbų̣tę̣ Yahudas ụn Siras. Yę̣ ụn hi ụn de ụn yę̣ yę̣a rwų̣ntų̣ nǫ̣ nip-ǫ̣ ụn ka rem-se ụn nu-ǫ̣ ụn yę̣.

28 **Kų̣kt-ǫ̣ Shir** hyanag nǫ̣mǫ̣g ų̣r-bon, kaanę̣ komo tę̣ hyanę̣ nǫ̣mǫ̣g ų̣r-bon, taase a rụ'ų̣ nǫ̣ se ken nụ-se argę̣ sę̣ ka rem-se se a ya'asų̣ nǫ̣ à.

29 Taase nǫ̣ re rii-yo a tebbę̣ pyo-ǫ̣ m-gir á, m-ap mǫ̣ a **sekę̣** à, mǫ̣ssę̣ m-hyó nę̣, ụn ti-m ap-mǫ̣ ų̣r-gų̣t nę̣ de a miggrę̣ ų̣r-gę̣ks à, komo o-ás nę̣. Ų̣regę̣ nǫ̣ ę̣rę̣g hi ụn nǫ̣ be-de ụn se ka rem-se, nǫ̣ nǫ̣mǫ̣g ǫ̣ ka rii-yo ų̣r-bon. She'et nǫ̣ gwų̣gwų̣."

30 A tǫ̣mų̣rų̣ yę̣, yę̣ nekų̣rų̣ o-Antakiya. Bǫ̣ yę̣ karaksų̣tę̣ hun-nę̣ **yan-dor Yę̣so** à, yę̣ ya'asų̣rų̣ o-takų̣rda.

31 Bǫ̣ hun-nę̣ karantų̣tę̣ o-takų̣rda komo à, yę̣ nǫ̣mų̣rų̣ zak-ǫ̣ ų̣t-mę̣n ụn remen sǫ̣rǫ̣g-yo yę̣ kumę̣ à.

32 Yahudas ụn Siras komo, remen yę̣ hi ụn de ụn yę̣ **yan-Rwǫ̣r ụn Ma-tǫ̣ Shir** yę̣, yę̣ nakų̣rų̣ ǫ̣r ụn yę̣ nę̣ ų̣t-tǫ̣ ų̣t-ma nę̣ dę̣ę̣n, yę̣ doorų̣ yę̣ m-'wǫ̣ns.

33 Bǫ̣ yę̣ nomostę̣ ų̣t-hǫ̣ hiin ụn ka be-de à, a argų̣ yę̣ m-'yons gwų̣gwų̣, yę̣ wargų̣rų̣ be-de ụn yę̣ tǫ̣mnų̣ yę̣ à.†

35 Burus nę̣ ụn Barnabas rewų̣rų̣ ų̣t-hǫ̣ hiin o-Antakiya. Yę̣ ro ụn yę̣ ken hun-nę̣ yę̣ nę̣ dę̣ę̣n, yę̣ ro ų̣r-yoos, yę̣ ro komo ụn rwǫ̣r ụn **Ma-tǫ̣ m-Rę̣rę̣m** tǫ̣ ma Wan-Kǫ̣yan.

Burus wongų̣tę̣ ụn Barnabas nę̣

36 Bǫ̣ a nomtę̣ ų̣t-hǫ̣ hiin à, Burus zę̣ę̣rų̣ Barnabas, "Haan a dǫ̣rę̣ kap bǫ̣-tǫ̣ a rų̣rtę̣ **Ma-tǫ̣ m-Rę̣rę̣m** tǫ̣ ma Wan-Kǫ̣yan n-ga à, a gastẹ́ ǫ̣r na nę̣, a hyenet bǫ̣ yę̣ rǫ̣ à."

37 Barnabas cǫ̣nų̣rų̣ yę̣ dek **Yohana** Markus yę̣ nekų̣tẹ́ ụn wų̣ nę̣.

38 Amba Burus hyanų̣rų̣ ų̣ nǫ̣m ų̣r-bon yę̣ nekę̣ ụn Markus nę̣ á remen n-ga wų̣ ro yagų̣sų̣tų̣ yę̣ ụn dak-ǫ̣ o-Bampiriya, komo wų̣ yagų̣tę̣ rę̣ co m-sẹngę̣ be-ų̣r gaan ụn yę̣ nę̣.‡

39 Kǫ̣ọb-de o-acụndę̣ nǫ̣mǫ̣g yę̣ dę̣ę̣n har wǫ̣ọrų̣ yę̣ m-wongę̣. Barnabas dę̣kų̣rų̣ Markus, yę̣ cǫ̣wų̣rų̣ hat-ǫ̣ m-hǫ̣ ha-mǫ̣ o-Sayipurus.§

40 Amba Burus daagų̣ Siras. Da-ǫ̣ yan-dor rụ'ų̣sų̣ yę̣ n-mę̣ ụn yar-m Wan-Kǫ̣yan mǫ̣ eret yę̣ à, yę̣ inų̣rų̣.

---

† **Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-taan:33 15:33** Tǫ̣ ken takų̣rda-tǫ̣: Ci-o 34*Amba Siras daagų̣rų̣ m-she'et kánę̣.*

‡ **Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-taan:38 15:38** Hyen komo: Sẹng 13:13.

§ **Bǫ̣r-ụs ǫ̣p ụs-taan:39 15:39** o-Sayipurus dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à.

41 Yẹ dọrụrụ sọ ụn dak-tọ o-Siriya o-Kirikiya nẹ, yẹ ro hun-nẹ **yan-dor Yẹso** ụn do yẹ ụr-bẹẹb.

Bọr-ụs ọp ụs-cind

Timoti dọrụtẹ Burus nẹ ụn Siras

1 Burus haarụ o-Darbẹ, o-Ristira nẹ. Wụ ken ko-ya-nekẹ-m Yẹso wụ ro n-mẹ o-Risiya à, jin-de ụn wụ **Timoti**, wà-wụ ụn wụ ken ne'a-wụ ko-**Yahuda** ko-yan-dor. Tato ụn wụ komo ko-**Girik**-wụ.

2 Yan-dor yẹ ro ụn bọ-tọ o-Risiya o-Ikọniya nẹ à, komo yẹ ụn bọngọn-ụr **Timoti**.

3 Burus cọnụrụ **Timoti** shii wụ. Remen kaanẹ, wụ dekụ wụ, wụ kọrụ wụ ụr-kọ. Wụ ụn nọm kaanẹ remen ka **Yahuda**-nẹ yẹ ro ụn tọ ka be-tọ à, kap yẹ nepstẹ tato ụn wụ ko-**Girik**-wụ.

4 Da-ọ Burus nẹ ụn Siras ro ụr-hew à, yẹ ro m-dọrọg bọ-ụt-bọ, yẹ sẹngụ m-rụrẹ ụn hun-nẹ kọ'ọt-ọ **yan-Tọm Yẹso** ụn sẹk-yẹ nẹ be-de ụn hun-nẹ yan-dor cọnẹ o-Urusharima à, yẹ rụrụ yan-dor-yẹ dọrẹ ka kọ'ọt-ọ.

5 Ụn kaanẹ hun-nẹ yan-dor dootẹ m-'wọns be-de m-shẹr o-nip, yẹ rọ m-dọ ụt-mọọr kọ de ke họ-de.

N-mẹ ụt-hyangan, nẹt kọnọg Burus wụ haan ụn dak-ọ o-Makidoniya

6 Yẹ pa'ụrụ dak-tọ o-Pirijiya o-Garatiya nẹ, remen **Kụkt-ọ Shir** wẹnẹg yẹ nọm ụn ma-ụt Wan-Kọyan dak-ọ o-Asiya.

7 Bọ yẹ wootẹ dak-ọ o-Misiya à, yẹ nọmụ m-sẹngẹ yẹ heet dak-ọ o-Bitaniya, amba Kụkt-o Yẹso ọ 'ya yẹ á.

8 Yẹ dọrụrụ riib-se ụn dak-ọ o-Misiya yẹ yirgụrụ ha-mọ o-Tọruwas.

9 M-Tẹt, Burus hyanụ ụt-hyangan. Be-de ụn ka hyangan-tọ komo wụ hyanụrụ wụ ken nẹt-wụ ụn dak-ọ o-Makidoniya wụ ro eso, wụ ro wụ ụs-kọn wụ rọ m-zẹẹ, "Haan o-Makidoniya, o gu tẹ."

10 Bọ Burus hyentẹ ka hyangan-tọ à, da-o gaan, tẹ nọmụ m-sẹngẹ tẹ pest ha-mọ o-Makidoniya. Tẹ ụn nọm kaanẹ, remen tẹ nepstẹ ụnze Shir agụ tẹ, remen tẹ kọ'ọttẹ́ **Ma-tọ m-Rẹrẹm**.

Ridiya shẹrẹg be-ụr Wan-Kọyan

11 Tẹ argụ m-inẹ n-mẹ ụn hat-ọ m-họ o-Tọruwas tẹ inụrụ sẹ o-Samutarkiya.* Gas o-ish, komo sẹ o-Niyapọris.

12 Bọ ụn kanẹ komo tẹ argụ m-arag ha-mọ o-Piripi ọ rọ ụn kụs-ọ ụn gwọmo-tọ o-**Roma** à, komo ọ rọ caari-ọ o-bọ ụn raag-ọ o-Makidoniya. Tẹ nọmụ kanẹ ụt-họ.

13 **Họ-de ụr-Wụwẹ**, tẹ ruurụ ụn ish-o o-bọ, tẹ nekụrụ n-riib o-rọọg be-de tẹ ro hwọọgẹ tẹ zee be-de ụn nọm ụs-kọn rọ kọn remen **Yahuda**-nẹ à. Tẹ she'etụrụ tẹ nomụrụ ne'a-nẹ ụt-ma yẹ mọrgẹ ụn ka be-de à.

14 Wụ ken ne'a-wụ ro kon jin-de ụn wụ Ridiya, "Wan-sẹps ụn Shir,"† wụ ro tẹ m-họgẹ. Wụ ko-yan-bọ-ọ o-Tiyatira wụ, wụ ro m-baab ụn gund-ụt jaas-tọ tọ ụn hwọr. Wan-Kọyan tikshtẹ hur-de ụn wụ, har wụ ẹstẹ ụr-hi wụ raks rii-yo Burus rwọrẹ à.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-cind:11 16:11** o-Samutarkiya dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à. † **Bọr-ụs ọp ụs-cind:14 16:14** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de "Wan-sẹps ụn Shir" be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ dẹk wụ ko-Yahuda á.

15 Bọ a yo'ostụ wụ m-họ ụn hun-nẹ yẹ ụn hur-ọ ụn wụ nẹ à, wụ kọnụrụ
tẹ. Wụ zẹẹrụ, “Ụregẹ nọ dẹk mẹ wan-shẹr o-nip be-ụr Wan-Kọyan tọ, haan
nọ ụn hur-o re, nọ she'et.” Wụ kokorsụrụ tẹ, tẹ argụ m-dẹk ụn ma-tọ ụn
wụ.

A ka'ag Burus nẹ ụn Siras

16 De ken họ-de, tẹ m-nekẹ be-de ụn nọm ụs-kọn, tẹ go'onụrụ ụn wụ ken
wan-ne'a-wụ nẹ ko-gụw, ko-ya-o-gwọt-wụ ro ụn wa-ụt-kọt nẹ. Yan ka ko-
gụw-wụ komo yẹ ro ụn kum ụn hwọr dẹẹn be-de ụn ka gwọt-ọ wụ rọttẹ
à.

17 Wụ sẹngụ tẹ m-dọrẹ, tẹ Burus nẹ, wụ ro o-zaaz. Wụ ma'asụrụ m-zẹẹ,
“Ka hun-nẹ yẹ gụw-nẹ Shir yẹ wụ rọ Wa-ụr-Bẹẹb Kap à, yẹ rọ nọ ụn kutẹ
ụn cọw-yo ụn gwụ!”

18 Wụ sẹngụrụ m-nọm kaanẹ ụt-họ dẹẹn. Mẹn-ụt naasụrụ Burus dẹẹn,
wụ waktụrụ. Wụ zẹẹrụ wa-ụt-kọt, “Ụm zẹẹg wọ n-mẹ ụn jin-ụr Yẹso
Kiristi, wongẹ ụn wụ nẹ.” Ụn gyept-ọ ụn yish, wa-ụt-kọt wongẹ ụn wụ
nẹ.

19 Bọ yan-wan-ne'a hyentẹ cọw-yo yẹ rottẹ ụn kum ụn hwọr kessụtẹ yẹ
à, yẹ shipụrụ Burus nẹ ụn Siras. Yẹ nakụ yẹ har n-mẹ ụn be-de ụt-baab
ụn co-ọ ụn yan-piish ụt-ma.

20 Bọ yẹ wootẹ yẹ ụn co-ọ ụn yan-piish ụt-ma à, yẹ zẹẹrụ, “Ka **Yahuda**-nẹ
yẹ suutẹ bọ-o na.

21 Yẹ m-yoos ụn jind-se depẹ a gọks kọ a dọrẹ á, remen tẹ **Roma**-nẹ yẹ.”

22 Hun-nẹ kargụrụ be-de ụn yẹ da-o gaan. Yan-piish ụt-ma yoogụrụ
matuku-ụt Burus nẹ komo yẹ rwọ'ụrụ a bu yẹ ụs-rak.

23 Bọ a bu'utẹ yẹ dẹẹn à, a ka'ụrụ yẹ be-de ụn kur-ọ m-ke'et. A zẹẹrụ
wa-ụr-'er de ụn ka kur-ọ wụ 'er yẹ m-sọk nẹ.

24 Wụ komo bọ wụ gọkstẹ tọ ka ma-tọ à, wụ rwọ'ụ yẹ rẹẹnọ n-mẹ n-mẹ
de o-kur, wụ kamtụrụ na-se ụn yẹ ụn caari-tọ ụt-ce.

25 Da-o pụrgẹ, Burus nẹ ụn Siras ro ụs-kọn yẹ ro ụs-sẹp tọ ụn bọngọn-de
Shir. Yẹ ken yan-m-ke'et yẹ komo yẹ ro yẹ m-họgẹ.

26 Da-o gaan, dak-o nuktụrụ dẹẹn, har hwụk-ọ ụn ka kukẹ-ọ nuktẹ. Da-o
gaan ish-se ụn ọ kap argụ m-tikshẹ, bọ ụn yẹ a ka'ẹ à, ka rii-se a ke'etụ yẹ
à ussụrụ.

27 Bọ wan-'er-de ụn ka kur-ọ zụtụtẹ be-de m-rew à, wụ hyanụrụ ish-se o-
kukẹ tikshishẹ, wụ mu'usụnụ magay-ọ ụn wụ, wụ ro ụn zọngẹ-tọ wụ hoot
hi ụn de ụn wụ, ụn remen wụ hyanag sa o zee yẹ a ka'ẹ à yẹ ụn sọm.

28 Amba Burus 'yonsụ cọr m-'wọns nẹ. Wụ zẹẹrụ, “Taase o họgụssẹ hi
ụn du m-hoog á. Ai, myet-m tẹ tẹ rọ kọn!”

29 Wan-'er-de ụn yẹ a ka'ẹ à zẹẹrụ ụnze a hantẹ ụt-pitirra. Wụ cọwụrụ
n-mẹ, wụ hẹẹrụ ụn co Burus nẹ ụn Siras. Wụr-ọ ụn wụ rọ ụs-zap se o-gyẹr.

30 Ka da-ọ, wụ rwụntụrụ yẹ n-dọ. Wụ zẹẹrụ, “Sẹk-yẹ, ¿re ụm he m-nọm
ụm kumut gwụ nẹ?”

31 Yẹ komo yẹ zẹẹrụ, “Shẹr ụn Wan-Kọyan Yẹso, wọ ụn yakar ru nẹ, nọa
kum gwụ.”

32 Ka da-de, yẹ rụrụ wụ ma-ụt Wan-Kọyan, wụ, ụn hun-nẹ yẹ ro ụn hur-ọ
ụn wụ nẹ kap à.

33 N-mẹ ụn ka tẹt-mọ, wụ dekụ yẹ, wụ sosụrụ yẹ nat-tọ ụn yẹ. Ba m-jimẹ,
a yo'osụrụ wụ m-họ ụn yan-hur-ọ ụn wụ nẹ kap.

34 Ka da-de, wụ tụwtụrụ yẹ ụn hur-ọ ụn wụ, wụ hantụ yẹ rii-yo m-rẹ.
Wụ ụn yan-hur-ọ ụn wụ nẹ kap zak-o họọrụ yẹ remen kap mọ ụn yẹ yẹ
shẹrẹg be-de Shir.

35 Bọ ish gestẹ à, yan-piish ụt-ma tọmnụrụ yan-tọm-yẹ ụn yẹ. Yẹ rụrụrụ
ko-wan-ụr-'er, “A ho'os ka hun-nẹ yẹ.”
36 Wan-'er-de ụn yẹ a ka'ẹ à wọntụ Burus ka tọm-ọ, wụ zee, “Yan-piish
ụt-ma tọmọntẹ a ho'os nọ. Remen kaanẹ m-mọka, rwụụn nọ, nọ arag kẹẹz
kẹẹz.”
37 Amba Burus zẹẹrụ yẹ, “Ai, be-de ụn hun-nẹ yẹ nomo tẹ ụs-sọrọg, ba a
m-piishi tẹ ụt-ma, kọ dẹ nomtẹ tẹ **Roma**-nẹ yẹ à. Yẹ jorbụ tẹ komo n-mẹ
ụn kur-ọ m-ke'et, m-mọka komo ¿yẹa ruut tẹ wukussẹ? Ay! Sẹ dẹ yẹ haan
ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ ruut tẹ.”
38 Yan-tọọb-ụt rim-tọ nekụrụ. Yẹ rụrụ yan-piish ụt-ma tọ ka ma-tọ. Yan-
piish ụt-ma komo họgụrụ o-gyẹr bọ yẹ họgẹ ụnze Burus nẹ ụn Siras **Roma**-
nẹ yẹ à.
39 Ka da-de, yẹ haanụrụ yẹ kọnụrụ Burus nẹ ụn Siras yẹ soks **ba'as-de**
ụn yẹ. Bọ ụn kaanẹ, yẹ ruutụ yẹ yẹ kọnụrụ yẹ yagẹ ka bọ-ọ.
40 Bọ Burus nẹ ụn Siras ruusụntẹ ụn kur-ọ m-ke'et à, yẹ argụ m-nekẹ hur-
o Ridiya. Bọ yẹ hyenụstẹ yan-dor à, komo yẹ doorụ hur-de ụn yẹ jaab-ọ
ụt-mẹn, yẹ argụrụ.

Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor

A 'yonstẹ hun-nẹ ụr-hur o-Tasaronika

1 Burus nẹ ụn Siras yẹ dọrụrụ sọ ụn bọ-tọ o-Ampibọris o-Apọrọniya nẹ.
Yẹ wọọrụ bọ-ọ o-Tasaronika, be-de ro ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**
nẹ à ọ ụn **Yahuda**-nẹ.
2 Bọ wụ wẹtẹ à, Burus cọwụ **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**. Họ-tọ
ụr-Wụwẹ ụt-tet, wụ ro ụt-ma n-mẹ ụn gẹn-mọ ụn Ma-tọ Shir.
3 Wụ ro yẹ m-kutẹ cas, wụ ro yẹ komo ụn rụrẹ o-nip be-de Ma-tọ Shir
zẹẹ **Kiristi** a sụ ụr-kọọb, komo wụa inẹ ụt-marimar. Komo Burus zẹẹrụ,
“Ka Yẹso-wụ ụm rụrụ nọ à, wụ rọ ka **Kiristi**-wụ.”
4 Yẹ ken hun-nẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ komo ụn **Girik**-nẹ nẹ “Yan-sẹps ụn
Shir”* mọssẹ ụn caari-yẹ ụn ne'a-nẹ nẹ ụt-mọọr nẹ dẹẹn, kap yẹ dekụ
ma-ụt Burus nẹ ụn Siras, komo yẹ mọssụrụ ụt-hi ụn yẹ nẹ.
5 Amba **Yahuda**-nẹ nọmụ ụr-shoob, yẹ karagsụrụ yẹ ken hun-nẹ yẹ o-
saa yẹ be-de a ụt-baab à m-ọ nẹ. Bọ yẹ kargụtẹ kap ọ ụn yẹ à, yẹ 'yonsụrụ
hur-de ụn hun-nẹ yẹ o-bọ. Yẹ ruurụ ụs-rek n-mẹ ụn hur-o Jasọn. Yẹ ro ụn
hoob-o Burus nẹ ụn Siras remen yẹ hantụtú yẹ be-de ụn hun-nẹ.
6 Bọ yẹ hyentẹ yẹ 'wọs yẹ á, yẹ naknụrụ Jasọn ụn yẹ ken yan-dor-yẹ nẹ,
yẹ wootụrụ yẹ har ụn hẹr-ọ ụn yan-piish ụt-ma. Yẹ o-zaaz, yẹ m-zẹẹ, “Ka
hun-nẹ yẹ, yẹ rọ m-'yons ụn hur-de ụn hun-nẹ kọ kenẹ họno o-dak à, yẹ
ka haanẹ har kanẹ.
7 Har ma Jasọn 'ye yẹ be-de ụr-she'et. Myet-mọ ụn yẹ nẹ komo yẹ rọ m-
jetem ụn **karamsa**-o ko-Gwọmo **Sisar**. Yẹ rọ m-zẹẹ wụ ken ko-Gwọmo-wụ
rọ kọn, ụnze jin-de ụn wụ Yẹso.”
8 Bọ hun-nẹ ya-o-bọ ụn yan-piish ụt-ma nẹ họgụtẹ tọ ka à, hur-de ụn yẹ
inụrụ.
9 Yẹ ho'os Jasọn ụn yẹ ka nẹ á, sẹ da-ọ yẹ gọksẹ hwọr-yẹ o-bẹri ụn kom-tọ
ụn yẹ à.

Burus nẹ ụn Siras o-Biriya

* **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:4 17:4** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de “Wan-sẹps ụn Shir” be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ dẹk wụ ko-Yahuda á.

10 Bọ tẹt-m rewtẹ à, yan-dor shiirụ Burus nẹ ụn Siras yẹ nekẹ bọ-ọ o-
Biriya. Bọ yẹ wootẹ rẹẹnọ à, yẹ cọwụrụ kukẹ-ọ ụn **Yahuda**-nẹ ọ ụn yoos
ụn Ma-tọ Shir.
11 Tọ yẹ ka **Yahuda**-nẹ yẹ, yẹ aragtẹ yẹ o-Tasaronika ụs-wẹẹr, ụn remen
yẹ gọkstẹ ụt-ma kom-ụt yoor-ụt-yoor. Yẹ rọ ụn ceker-se ụn gẹn-mọ ụn Ma-
tọ Shir kọ de ke họ-de, yẹ hyenet kọ rii-yo Burus rwọrẹ, kọ nip-ọ à.
12 Remen kaanẹ hun-nẹ dẹẹn be-de ụn **Yahuda**-nẹ bọpụrụ o-nip, har ụn
yẹ ken ne'a-nẹ yẹ nẹ yẹ ụn **Girik**-nẹ gọs-yẹ, gọs-yẹ komo ụn campọ-nẹ nẹ
yẹ ụn **Girik**-nẹ dẹẹn.

13 Amba bọ **Yahuda**-nẹ yẹ ro o-Tasaronika họgụtẹ ụnze Burus ro ụn rwọr
ụn Ma-tọ o-Shir o-Biriya à, yẹ haarụ ma yẹ swọwụ hun-nẹ ụn yẹ rẹẹnọ, yẹ
ro ụn 'yons ụn hur-de ụn yẹ.
14 Da-o gaan, komo yan-dor rwọ'ụrụ Burus wụ nekẹ n-riib m-sa. Amba
Siras nẹ ụn **Timoti** yẹ ẹsụrụ kanẹ to kon.
15 Ká yan-dor-yẹ shiẹ Burus à, yẹ wootụ wụ har o-Atina. Bọ yẹ initẹ m-
mụụn à, Burus tọmnụ yẹ be-ụr Siras nẹ ụn **Timoti** ụnze yẹ haan yẹ hyen
wụ họr-m-họr, yẹ argụ m-nekẹ.

Burus ụn bọ-ọ o-Atina

16 Bọ Burus rottẹ ụn 'er-ụr Siras nẹ ụn **Timoti** ụn bọ-ọ o-Atina à, mẹn-tọ
ụn wụ tụkụrụ dẹẹn bọ wụ hyanẹ bọ-o shiig ụn pyo-se m-gir à.
17 Remen kaanẹ wụ ro ụt-ma n-mẹ ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**
ụn **Yahuda**-nẹ, ụn yẹ ken yẹ nẹ "Yan-sẹps ụn Shir.[†]" Kọ de ke họ-de wụ ro
ụt-ma ụn yẹ wụ ro m-kum nẹ be-de ụt-baab à.
18 Kaanẹ komo yẹ ken Abikuri-nẹ yẹ ụn Sitokiya-nẹ ya-ụs-nap nọmọg ụt-
ma ụn wụ nẹ. Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "¿Yan yo nẹ ka wa-o-zaaz-wụ cọnẹ m-zẹẹ?"
Yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "Yo rọ sa o zee ụnze ka nẹt-wụ rọ ụn kọ'ọt shir-yẹ ụn ụn
be-ụt họr-tọ." Yẹ ụn rwọr kaanẹ remen Burus ro ụn rwọr ụn Ma-ụt Yẹso
tọ m-Rẹrẹm, komo m-inẹ nẹ be-de ụt-marimar.
19 Remen kaanẹ, yẹ heetụrụ wụ ụn dor-de o-Arepagus. Bụụg-de yan-co
ụn ka bọ-ọ zẹẹrụ wụ, "¿Kọ wọa rụrụ tẹ ka yoos-ụr pụ-de de o wọttẹ?
20 Remen tẹ wẹt m-họgẹ ụn gọn tọ ka ma-tọ á. Tẹ cọnọg tẹ nep bọ tọ rọ
à."
21 (Myet Atina-nẹ ụn hamat-nẹ nẹ yẹ rọ ụr-she'et o-Atina à, yẹ jiishtẹ
m-cọn yẹ họgẹ rii pụ-yo komo yẹ cep ma-tọ ụn yo, argẹ kọyan.)

22 Burus inụ eso ụn hẹr-ọ ụn mọrọg-de ụn ya-ụs-nap,[‡] wụ zẹẹrụ, "Nọ
hun-nẹ yẹ o-Atina, ụm nak ụnze nọ yan-cọn-tọ ụn dor-ọ shir-yẹ m-sọk nẹ
ụn kọ yo ke riib-yo.
23 Remen da-ọ ụm m-pa'ẹ n-mẹ o-bọ à, ụm gwọt rem-se nọ ụn nomẹ m-
gụw à, har ma ụm hyanag ụn ọ ken **hana**-ọ ọ ụr-**sekẹ** m-gẹn nẹ n-tọn ụn
ọ a gẹnẹg ụnze, 'Remen Shir yẹ a napẹ á.' Tọ, ka wụ nọ m-kwụktẹ ba nọ
ụn nap wụ à, ma-tọ ụn wụ mẹ nọ m-rwụụntẹ cas.

24 "Shir yẹ nọmẹ họno o-dak ụn kap ọ ụn rii-yo rọ nẹ n-mẹ ụn ọ à, wụ
wụ rọ Wan-Kọyan wụ o-Tọn o-dak nẹ. Wụ rọ m-she'et ụn pyo-ọ nẹt ma'ẹ
á.

[†] **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:17 17:17** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de "Wan-sẹps ụn Shir" be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ dẹk wụ ko-Yahuda á. [‡] **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:22 17:22** ụt-Girik: o-Arepagus.

25 Kaanẹ komo wụ rọ ụn hoob-ọ ụn gwụ be-de ụn nẹt á. Wụ rọ ụn hoob-ọ ụn yo ken rii-yo á, remen wụ rọ ụn 'ya ụn kap ọ ụn hun-nẹ họọg, m-shik nẹ ụn kap ọ ụn rii-yo yẹ rọ nẹ o-hoob à.§
26 Wụ wụ komo nomẹ kap ọ ụt-dak be-de ụn nẹt wan-gaan, remen yẹ she'ettẹ́ ụn kap ọ ụn hek-ọ ụn họno o-dak. Cin ụn n-ga nẹ wụ ẹssụsụtẹ o-da, ụn da-ọ yẹ he m-nọm m-họọg m-mar nẹ à, ụn bọ ụn be-tọ hun-nẹ yẹ ụn kọ ọ ke dak-ọ hettẹ m-she'et nẹ à.
27 Shir ụn nọm kaanẹ remen yẹ hobt wụ, kọ a nap á. O-da yẹ kum wụ, kọ dẹ nomtẹ wụ nọm ụr-hew ụn kọ wụ ke nẹ be ụn na á.
28 Ai, 'Be-de ụn wụ a rọ nọ ụn nọm m-họọg, attẹ m-nuktẹ, attẹ komo ụn m-nekẹ ụn nọm ụn rii-yo a m-nọm nẹ,' bọ yẹ ken yan-sẹp-ụt nọ yẹ rwọrẹ à ụnze, 'O-nip, na ma yakar-yẹ ụn wụ yẹ.'
29 "Tọ, bọ a rọ nọ baag-ọ Shir ọ à, ai, ụdepẹ a nọm ụs-barag a zee Shir rọ m-sha nẹ ụntụn mọ o-zinariya, kọ mọ o-azorpa, kọ mọ ụr-ta'ar á, de nẹt zwọ'ẹ ụn wẹẹr-se ụn hi ụn de ụn wụ á.
30 N-ga Shir ro m-was ụn **ba'as-tọ** ụn hun-nẹ nẹ á, remen kọọb-de ụn nap-ọ ụn yẹ. Amba m-mọka, wụ zẹẹg kap ọ ụn hun-nẹ yẹ ụn kọ kenẹ yẹ yagẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ, yẹ waktụnẹ be-de Shir.
31 Remen wụ ẹssụssụtẹ ụr-họ de wụ he m-haan wụ piishitẹ́ hun-nẹ họno o-dak ụt-ma tọ o-nip be-de ụn wụ ken wụ, wụ wụ daagẹ à. Shir rwụntụtẹ nip-ọ ụn nọm-mọ ụn tọ ka cas be-de ụn 'yons ụn ka nẹt-wụ ụt-marimar."
32 Bọ yẹ họgụtẹ ma-tọ m-inẹ ụt-marimar à, yẹ ken yẹ argụ wụ nomẹ ụr-ar. Amba yẹ ken yẹ zẹẹrụ, "Tẹ cọnọg tẹ do m-họgẹ rii-yo o he m-rwọr mọssẹ ụn ka ma-tọ nẹ à."
33 Kanẹ ọ ka Burus wongẹ ụn yẹ nẹ.
34 Amba yẹ ken yẹ wargụrụ be-ụr Burus yẹ shẹrụ ụn ma-tọ ụn wụ, n-mẹ ụn yẹ har ụn Diyonisiyus nẹ, wan-gaan be-de ụn ka mọrọg-de ụn ya-ụs-nap de, ụn wụ ken ne'a-wụ nẹ jin-de ụn wụ Damaris, ụn yẹ ken yẹ nẹ komo.

Bọr-ụs ọp ụs-eer

Burus ụn bọ-ọ o-Korinti

1 Bọ ụn tọ ka, Burus yagụ bọ-ọ o-Atina wụ nekụ bọ-ọ o-Korinti.
2 Rẹẹnọ wụ 'wọssẹ wụ ken ko-**Yahuda**-wụ jin-de ụn wụ Akira, ko-yan-bọ-ọ o-Pantus. Akira ụn ne'a ụn wụ nẹ Biskira, yẹ she'et m-haan nẹ ụn bọ-ọ o-Korinti á, yẹ ụn rwụụn dak-ọ o-Itariya. Yẹ ụn yagẹ o-Itariya remen ko-Gwọmo **Sisar** Karadiyos nọng o-**karamsa**, wụ zee kap ọ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ ru n-mẹ bọ-ọ o-**Roma**. Burus argụ m-ha be-de ụn yẹ o-Korinti.
3 Hongsụrụ sẹngẹ-mọ ụn yẹ ragaan mọ ụn mọ ma Burus nẹ, yẹ rọ ụn jor-ọ ụt-dẹpi, wụ she'etụ be-ụr gaan ụn yẹ nẹ. Yẹ sẹngụrụ sẹngẹ-mọ ụn yẹ be-ụr gaan.
4 Kọ de ke **Họ-de ụr-Wụwẹ** de komo, Burus ma'asụrụ ụt-ma ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir** wụ ro m-sẹngẹ wụ nakantẹ́ **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
5 Da-ọ Siras nẹ ụn **Timoti** wọọnẹ rwụụn-mọ o-Makidoniya à, Burus ya'ụ kap ọ ụn da-ọ ụn wụ ụn kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir. Wụ ro **Yahuda**-nẹ m-rụrẹ o-nip ụnze, Yẹso wụ rọ **Kiristi**.
6 Amba yẹ ẹsụrụ wụ ụn sụnẹ-mọ ụt-ma yẹ ma'asụ wụ ụt-rẹẹb. Remen kaanẹ, wụ kuktụrụ matuku-tọ ụn wụ, wụ zẹẹrụ yẹ, "Ra-o nọ rọ ụn hi-ụt

§ **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:25 17:24-25** Hyen komo: 1Gwm 8:27; Isha 42:5; Sẹng 7:48.

nọ! Mẹ mẹtt **ụr-ba'as** á. Shi-mọ ụn caanẹ be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ụm he'ẹ.”
7 Wụ argụ m-inẹ ụn ka be-de, wụ nekụrụ ụn hur-ọ ụn wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Titus Justus, wụ ro “Wan-sẹps ụn Shir.”* Hur-ọ ụn wụ komo ọ ro m-yow yow nẹ dẹẹn ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir** nẹ.
8 Kiribus, wụ ro wan-co-ọ ụn ka mọrọg-de à, shẹrụrụ be-ụr Wan-Kọyan, wụ ụn hun-nẹ yẹ ụn hur-ọ ụn wụ nẹ kap. Yẹ ken Korinti-nẹ yẹ komo dẹẹn yẹ họgẹ ma-ụt Burus à, yẹ shẹrụrụ ụn tọ, a yo'osụ yẹ m-họ.
9 De ken họ-de m-tẹt, Wan-Kọyan kutụ Burus ụt-hyangan. Wụ zẹẹrụ wụ, “Wọ họgẹ o-gyẹr á, sẹngẹ m-rụrẹ ụn hun-nẹ ma-ụt re. Wọ she'et temb á,
10 remen mẹ be-ụr gaan ụn wọ nẹ. Yatt-wụ he wọ m-rụ'ẹ ụt-kom wụ nomotụ wọ yo ken rii-yo á, remen mẹ ụn hun-nẹ nẹ dẹẹn ụn ka bọ-ọ.”
11 Burus she'etụrụ ụn ka be-de har hak-o gaan ụn rẹng-ụs cind. Wụ ro yẹ m-yoosẹ ụn Ma-tọ Shir.
12 Amba da-ọ Gariyo rọ ko-Gwamna ụn dak-ọ o-Akaya à, **Yahuda**-nẹ gamụ ụt-hi yẹ katụ Burus, yẹ heetụ wụ be-de yan-piish ụt-ma.
13 Yẹ zẹẹrụ, “Wụ ka nẹt-wụ wụ rọ m-sẹngẹ wụ rụ'ụt hun-nẹ gụw-mọ Shir ụntẹ ụn cọw-yo **karamsa**-o tẹ wẹnẹ à.”
14 Bọ Burus rottẹ ụn ma-tọ ụn cẹpt ụt-ma à, Gariyo zẹẹrụ **Yahuda**-nẹ, “A ro zẹẹgẹ ma de ken **ba'as-de** wụ nọmẹ, kọ caari-de **ụr-ba'as**, ụm roa họgẹ ma-ụt nọ.
15 Amba nọmọg ụn ya ụnze ma-tọ sụnụ nọ ụn họn-de ụn tọ be-de ụt-gom, ụt-jin nẹ, komo ụn **karamsa**-o nọ nẹ, ai sẹ nọ hongsẹ hi ụn nọ. Mẹ kam, mẹ nọm saktọ-ọ ụm piishitẹ́ wụ ụt-ma ụn gọn se ka rem-se á.”
16 Wụ yanụ yẹ n-mẹ ụn kukẹ-ọ m-piish ụt-ma.
17 Kap ọ ụn yẹ, yẹ shipụrụ Sọstanus wụ ro co be-de ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir** à. Yẹ nomụ wụ ụs-sọrọg ụn hẹr-ọ ụn kukẹ-o m-piish ụt-ma. Amba Gariyo kọ m-was wụ was á.

Burus waragtẹ o-Antakiya (ọ o-Siriya)

18 Burus dọọbụrụ ụt-họ hiin ụn bọ-ọ o-Korinti. Ka da-ọ, wụ zẹẹrụ yan-dor sẹ dẹ ken họ-de. Biskira nẹ, ụn Akira shiirụ Burus. Yẹ cọnọg m-dẹk hat-ọ m-họ ha-mọ ụn dak-ọ o-Siriya. Remen kaanẹ, yẹ nekụrụ bọ-ọ o-Kakiriya remen yẹ cọwụt o-hat. Amba rii-yo yẹ inụtẹ o-Kakiriya, Burus orostẹ hi-de ụn wụ remen wụ swọrọg o-nu. Yẹ daarụ hat-ọ m-họ.†
19 Bọ yẹ wootẹ o-Apisu à, rẹẹnọ Burus ho'osẹ Biskira nẹ ụn Akira. Wụ nẹ, wụ cọwụrụ ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**, wụ nomot ụt-ma ụn **Yahuda**-nẹ.
20 Yẹ kọnụrụ wụ, wụ do m-dọọbẹ ụt-họ be-de ụn yẹ, amba wụ dẹk ma-tọ ụn yẹ á.
21 Amba bọ wụ inụ yẹ m-yagẹ à, wụ zẹẹrụ, “Man muusunẹ be ụn nọ ụregẹ Shir zẹẹg.” Ka da-de, wụ inụrụ o-Apisu ụn hat-ọ m-họ.
22 Bọ wụ kergụntẹ bọ-ọ o-Kaseriya à, wụ nekụrụ wụ gassụrụ hun-nẹ yan-dor. Ka da-ọ wụ argụrụ sọ o-Antakiya.
23 Bọ wụ she'etẹ hiin o-Antakiya à, wụ inụrụ wụ pa'ụrụ dak-ọ o-Garatiya ụn dak-ọ o-Pirijiya nẹ. Wụ ro m-dọrẹ bọ-ụt ụt-bọ, wụ ro m-do'ẹ ụn kap ọ ụn **yan-nekẹ-m Yẹso** m-'wọns.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-eer:7 18:7** Yahuda-nẹ ya'astẹ ka jin-de “Wan-sẹps ụn Shir” be-de ụn nẹt-wụ, wụ ụn dọrọttẹ-ọ ụn yoos-de ụn Yahuda-nẹ à, amba ba ụr-kọ. Remen a kọ wụ á, Yahuda-nẹ dẹk wụ ko-Yahuda á. † **Bọr-ụs ọp ụs-eer:18 18:18** Hyen komo: Ọọg 6:18.

Apọrọs kọ'ọtẹ Ma-tọ Shir o-Apisu

24 A kanẹ wụ ken ko-**Yahuda**-wụ haanụrụ o-Apisu, jin-de ụn wụ Apọrọs.
Wụ ko-yan-bọ-ọ o-Arekzandiriya. Wụ wan-nap ụt-ma, wụ nepstẹ gẹn-mọ
ụn Ma-tọ Shir m-sọk nẹ.
25 A yoosụtẹ wụ n-mẹ ụn cọw-yo ụn Wan-Kọyan. Wụ rẹẹg ụr-họ be-de
ụn nomẹ ụn yẹ ken yẹ ụt-ma, komo wụ rọ m-yoos o-nip be-de ụn ma-ụt
Yẹso. Amba myet ụn kaanẹ nẹ, wụ nap war war ma-ụt Yẹso á, remen myet
wụ nepstẹ ma-tọ yo'os ụn hun-nẹ m-họ, wụ napẹ be-de ụn nu-o **Yohana**
Wa-m-Yo'os cot.
26 Wụ taknụ m-kọ'ọt ba o-gyẹr, ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**. Bọ
Biskira nẹ ụn Akira họgụtẹ wụ à, yẹ nakụ wụ n-riib. Yẹ jamsụ wụ m-rụrẹ
Cọw-yo Shir m-sọk nẹ, m-sọk nẹ.
27 Bọ Apọrọs cụntẹ wụ pes ha-mọ ụn dak-ọ o-Akaya à, **yan-dor Yẹso**
doorụ wụ jaab-ọ ụt-mẹn. Yẹ genụrụ **yan-nekẹ-m Yẹso** o-Akaya o-takụrda
remen yẹ gọkstú wụ kom-ụt yoor-ụt-yoor. Bọ wụ wootẹ rẹẹnọ à, wụ ro
ụn do yẹ ụn yan-m-shẹr jaab-ọ ụt-mẹn. Yẹ ma'asụrụ m-nap yar-mọ Shir
remen wụ ro kon kánẹ.
28 Apọrọs ro yẹ m-rụrẹ o-nip n-mẹ ụn Ma-tọ Shir ụnze Yẹso rọ **Kiristi**.
Wụ rụrụtẹ yẹ ụt-ma m-'wọns nẹ komo wụ kapstẹ **Yahuda**-nẹ dẹẹn ụn yish-
de ụn hun-nẹ.

Bọr-ụs ọp ụs-jerọ

Ha-m Burus ụn bọ-ọ o-Apisu atettẹ-ọ

1 Da-ọ Apọrọs ro'ẹ o-Korinti à, Burus pa'ụrụ n-mẹ ụn ka dak-ọ. Ụr-kọm
wụ wọọrụ bọ-ọ o-Apisu, be-de wụ 'wọssẹ **yan-nekẹ-m Yẹso** dẹẹn à.
2 Wụ zẹẹrụ yẹ, “¿Nọ gọksụsụtẹ **Kụkt-ọ Shir** da-ọ nọ shẹrẹ ụn ma-tọ
o-nip?”
Yẹ zẹẹrụ wụ, “Ay, yatt-wụ rụrụtẹ ma-tọ ụn **Kụkt-ọ Shir** á.”
3 Wụ zẹẹrụ, “¿Yan gọn yo'os-de m-họ de nẹ a yo'osụ nọ?”
Yẹ shasụrụ “Gọn de ma **Yohana**.”
4 Burus zẹẹrụ, “**Yohana** ụn yo'os hun-nẹ m-họ remen yẹ yagụtẹ nọm **ụr-
ba'as** yẹ waktụnẹ be-de Shir. **Yohana** ụn hi ụn de ụn wụ rụrụtẹ hun-nẹ
yẹ shẹr ụn Yẹso, wụ **Yohana** zee ‘Wụ rọọn’ à.”*
5 Bọ m-họgẹ kaanẹ, a argụ yẹ m-**yo'os m-họ** n-mẹ ụn jin-ụr Wan-Kọyan
Yẹso.
6 Ka da-de, Burus sakẹ kom-tọ ụn wụ ụn yẹ, **Kụkt-ọ Shir** cirirụ ụn yẹ.
Yẹ tẹprụrụ ụn rem-ụt họr-tọ, yẹ ro m-rwọr komo ma-tọ **Kụkt-ọ Shir** kutu
yẹ, yẹ rụr à.
7 Kap mọ ụn yẹ ụntụn nẹn ọp ụn yoor-yẹ [12].

Burus kọ'ọttẹ ụn bọ-ọ o-Apisu

8 Burus cọwụrụ ụn **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**. Wụ ro m-kọ'ọtẹ ụn
Ma-tọ Shir ụn bẹẹb-de ụr-hur har rẹng-ụs tet. Komo wụ ro yẹ m-nakan
ụs-wẹẹr be-de ụn ma-tọ ụn **Gwọmo-tọ Shir**.
9 Amba yẹ ken yẹ ẹssụ cikt-de ụr-hur, yẹ yagẹ m-shẹr o-nip. Har yẹ
nomụrụ yan-dọrẹ ụn ka Cọw-yo Shir yo hun-tọ o-saa n-mẹ ụn hun-nẹ.
Remen kaanẹ Burus wongụ ụn yẹ nẹ. Wụ argụrụ ụn **yan-nekẹ-m Yẹso**
nẹ, wụ ro ụr-yoos kọ de ke họ-de ụn be-de ụr-yoos de o-Tiranus.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-jerọ:4 19:4** Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:4,7,8; Ruka 3:4,16; Yoha 1:26-27.

10 Kaanẹ wụ sẹngẹ m-nọm har hak-ụs yoor, har kap ọ ụn ya-ụr-she'et ụn
dak-ọ o-Asiya họgụrụ ma-ụt Wan-Kọyan, **Yahuda**-nẹ ụn kap yẹ rọ **Yahuda**-
nẹ nẹ á.

Yakar Siba

11 Ụn kom-ụt Burus komo Shir nọmụrụ se ken rem-se ụt-hyat se, ụs-caari
se a wẹtẹ m-hyan á.
12 Har ma kọ magund-de ụn soks ụn sụsamb-mọ ụn wụ, kọ matuku-de
ụn wụr-ọ ụn wụ ci'ẹ wụr-ọ ụn ya-ụs-gọm ka gọm-ọ taarụ, komo a wongsụ
yẹ ụn **ya-ụt-kọt** nẹ.
13 Yẹ ken **Yahuda**-nẹ yẹ ya-m-pa'ag ụt-tụw bọ-ụt-bọ m-ruut ụn **ya-ụt-kọt**
yẹ nọmụ m-sẹngẹ ụn jin-ụr Wan-Kọyan Yẹso be-de ụn yẹ ro ụn **ya-ụt-kọt**
nẹ à. Yẹ ro m-zẹẹ, “Ụm ruutụ nọ ụn jin-ụr Yẹso wụ Burus rọ m-kọ'ọt ụn
wụ à.”
14 Yakar Siba ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ ụn **Yahuda**-nẹ nẹn
ta'yoor, kap mọ ụn yẹ, yẹ ro m-nọm kaanẹ.
15 De ken họ-de, wa-ụt-kọt shasụ yẹ, wụ zee, “Yẹso de ụm nepstụ wụ,
komo ụm neps Burus, tọ, nọ komo ¿wan nẹ yẹ nẹ?”
16 Ka wan-**ya-ụt-kọt**-wụ nossụrụ, wụ mọ'ụrụ yẹ. Wụ rẹẹrụ 'wọns-mọ
ụn yẹ kap, har yẹ ruurụ ka hur-ọ ụs-rek ụt-kor, kap ọ ụn wụr-tọ ụn yẹ
hoog-mọ.
17 Bọ kap ọ ụn yẹ ro ụr-she'et o-Apisu à, **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ
á, họgụtẹ ma-tọ ụn ka rii-yo kọrẹ à. Gyẹr-o họọrụ yẹ, yẹ sẹkẹmsụrụ jin-ụr
Wan-Kọyan Yẹso.
18 Ụt-mọọr nẹ be-de ụn ka yẹ shẹrẹ o-nip à, yẹ haanụrụ yẹ ro m-rwọr
ụn sẹngẹ-mọ ụn yẹ mọ ụn mẹn-ụt jaas-tọ cas.
19 Hun-nẹ dẹẹn komo, yan-gụtẹ ụn hun-nẹ o-gwọt, yẹ mọrọgsụrụ
takụrda-tọ ụn yẹ tọ mọr, yẹ tụksụrụ tọ hun-nẹ gụt yẹ kap. Bọ yẹ nomtẹ
ceker-se ụn ka hwọr-yẹ ụn ka takụrda-tọ à, yẹ woostẹ hwọr-yẹ ko-ya-
ụr-gụwụs he m-kum ụn sẹngẹ-mọ ụt-họ dugu-ụs kwọọz-ụt yoor ụn ọp à
[50,000].
20 Ụn kaanẹ ma-ụt Wan-Kọyan rigẹ họno o-dak kap komo tọ ci'ụrụ hun-
nẹ m-sọk nẹ.
21 Bọ ụn nọm-mọ ụn se ka rem-se, Burus zọngsụrụ hur-de ụn wụ ụnze
wụa he o-Urusharima, amba sẹ wụ dọrụtẹ sọ ụn dak-tọ o-Makidoniya o-
Akaya nẹ. Wụ zẹẹrụ, “Komo mẹ heesẹ rẹẹnọ, man gagtẹ hi ụn de m-ha
ụm hyantẹ bọ-ọ o-**Roma**.”
22 Wụ tọmụrụ yan-gwụ-ọ ụn wụ nẹn yoor, yẹ ro, **Timoti** nẹ ụn Erastus,
ha-mọ o-Makidoniya, wụ nẹ wụ dọọbụrụ ya o-da ụn dak-ọ o-Asiya.

'Yons ụn hur-de ụn hun-nẹ o-Apisu

23 Ụn ka da-ọ, a nọmọg rii-yo 'yonsẹ hun-nẹ ụr-hur dẹẹn à, remen ụn
Cọw-o ụn Wan-Kọyan.
24 Ka ma-tọ ụn cir be-de ụn wụ ken ko-ya-o-pyap-wụ jin-de ụn wụ
Dụmitụriyas. Wụ ro ụn zwọ ụn azorpa à, wụ ro m-zwọ ụn sha-mọ ụn
pyo-ọ ụn tọọg-o Artẹmis. Wụ ụn yan-sẹngẹ-mọ o-pyap nẹ ro ụn kum ụn
hwọr dẹẹn.
25 Wụ karagsụrụ yẹ kap yan-nọm ụn gon ka sẹngẹ-mọ. Wụ zẹẹrụ, “Nọ
hun-nẹ, nọ nepstẹ ụn ka sẹngẹ-mọ nẹ attẹ nọ m-kum ụn hwọr.
26 Komo nọ hyanag nọ họgụssẹ, ba kanẹ o-Apisu cot á, sẹ ụm zee kap
dak-ọ o-Asiya ma. Ka Burus-wụ rọ hun-nẹ m-nakbẹ ụt-mọọr nẹ dẹẹn. Wụ
waksụtẹ hur-de ụn yẹ, wụ rọ m-zẹẹ ka shir-ọ a nọmẹ ụt-kom à, ba shir ọ
á.

27 Ma-ụt a nọm m-yọ. A naas jin-de ụn sẹngẹ-m na, komo har ụn pyo-ọ
ụn caari-wụ ụn shir Artẹmis. A mus ọ hwaa, har komo a wongsẹ ka shir-ọ
ụn con-de ụn ọ nẹ. Wụ myet dak-ọ o-Asiya har ụn họno o-dak nẹ rọ wụ
m-kwụktẹ à.”
28 Bọ yẹ họgụtẹ kaanẹ à, yẹ swọọrụ ụs-ryaab dẹẹn, yẹ 'yonsụ ụs-cọr da-o
gaan yẹ ro m-zẹẹ, “Artẹmis ko-caari-wụ, shir-wụ ụn Apisu-nẹ!”
29 Ba ụn naas o-da, bọ-o argụ m-rukrẹ. Hun-nẹ nupụrụ ụs-rek ha-mọ ụn
ka be-de attẹ m-mọrgẹ à. Yẹ ro m-huk ụn Gayas nẹ ụn Aristarkus, hun-nẹ
yẹ o-Makidoniya, yẹ ro nay-nẹ ụn yan-hew-ụr Burus nẹ à.
30 Burus conụ m-cọw ụn ka mọrọg-de, amba **yan-dor Yẹso** wẹnụ wụ.
31 Yẹ ken caari-nẹ yẹ ụn sẹk-yẹ ụn gwọmo-nẹ yẹ ụn dak-ọ o-Asiya, yẹ ro
ụr-nay ụn wụ nẹ à. Yẹ ma yẹ tomtụrụ wụ ụt-ma, yẹ kọnụrụ wụ taase wụ
cụw be-de ụn ka mọrọg-de á.
32 Ka mọrọg-de ụn hun-nẹ de ro zọ'ọgsẹ, remen yẹ nap ma rii-yo rwọ'ẹ
yẹ mọrgụtẹ á. Yẹ ken yẹ ro ụn 'yons ụs-cọr yẹ ro m-rwọr ụn yo ken rii-yo,
yẹ ken komo yẹ ro m-rwọr ụn yo ken rii-yo ụn họn.
33 Yẹ ken **Yahuda**-nẹ yẹ tudbụrụ wụ ken wụ ụn co, jin-de ụn wụ
Arekanda. Wụ sẹngụrụ ụt-ma ụn jaksụ ụn kom-ọ wụ, remen hun-nẹ rest
temb, wụ nomụtẹ́ yẹ ụt-ma. Wụ cọnọg wụ rụrụtụ yẹ ụnze **Yahuda**-nẹ yẹ
hantẹ 'yons ụr-hi á.
34 Amba bọ yẹ neptẹ ụnze ko-**Yahuda**-wụ à, yẹ 'yonsụ ụs-cọr. Da-o gaan
yẹ ro m-zẹẹ, “Gọs-ụt kumutẹ be-ụr Artẹmis ụn Apisu-nẹ!” Yẹ nọmọg kaanẹ
har awa ụs-yoor.
35 Amba ko-ya-m-gẹn-wụ ụn ka bọ-ọ rwọ'ụ yẹ m-rẹs ceen. Wụ zẹẹrụ, “Nọ
hun-nẹ yẹ o-Apisu! Ai, kọ wụ ke nepstẹ ụnze bọ-ọ o-Apisu ọ rọ m-was ụn
pyo-o Artẹmis nẹ wa-ụt-gọs, komo ụn ka ta'ar-de nẹ de he'enẹ ẹs-mọ n-Tọn
à.
36 M-mọka yatt-wụ he m-she ụn tọ ka á, remen kaanẹ ẹss nọ ụr-hi be-ụr
gaan, nọ nọm rem-se o-saa á.
37 Nọ hantụtẹ kà hun-nẹ yẹ kaanẹ. Yẹ hiw ụr-hyow ụn kukẹ-ọ ụn shir na
á, komo yẹ yo'og Artẹmis á.
38 Amba, ụregẹ Dụmitụriyas ụn yan-sẹngẹ-mọ ụn wụ nẹ yẹ rọ ụn ọ ken
ryegen-ọ nẹ mọssẹ ụn wụ ken wụ nẹ, ai, kukẹ-tọ ụn piish ụt-ma tọ ka, yẹ
hoks heet ụr-gyekt.
39 Amba ụregẹ yo ken rii-yo rọ kọn ụn họn, yo nọ cọnẹ m-hantẹ à, ai a
argụ m-hongsẹ ụn yo be-de ụn piish ụt-ma.
40 Remen ka mọrọg-de ro depetẹ á. Yẹ ken gwọmo-nẹ piishitẹ́ na ụt-ma
remen ka gụn-de. Komo a hoks m-shas yan-piishẹ ụt-ma á.”
41 Bọ wụ rụrtẹ kaanẹ à, wụ yagụrụ kọwan wụ nekẹ hur-ọ ụn wụ.

Bọr ụr-kwọọz

Burus waragtẹ dak-tọ
o-Makidoniya o-Girik nẹ

1 Bọ ka ween-tọ hebụssụtẹ à, Burus agnụ **yan-dor Yẹso**, wụ doorụ
yẹ jaab-ọ ụt-mẹn. Wụ zẹẹrụ yẹ sẹ họ-ụr họr-de, wụ argụrụ dak-ọ o-
Makidoniya.
2 Bọ wụ pa'agsụtẹ ka raag-ọ à, wụ sẹngụ do yẹ ụn yan-dor jaab-ọ ụt-mẹn
ụn bọ-tọ wụ dọrẹ à. Ka da-de, wụ argụ m-wọ dak-ọ o-**Girik**.
3 Wụ nọmụ rẹng-ụs tet kanẹ. Wụ ro ụt-zọngẹ wụ deet hat-ọ m-họ wụ
waragtẹ dak-ọ o-Siriya. Ka da-de, wụ napẹ ụnze **Yahuda**-nẹ rewesụtẹ wụ

rew-ų̣r yǫ̣-de. Remen kaanẹ, wų̣ gwǫ̣tų̣rų̣ wų̣ zee warag-mǫ̣ ų̣n bų̣-yo o-Makidoniya a jiish wų̣.

4 Hun-nẹ dẹę̣n ro m-nekẹ ų̣n wų̣ nẹ. Yẹ ro Supata (wà Pirus ko-ya-o-Biriya), mǫ̣ssẹ ų̣n Aristarkus nẹ ų̣n Secundus nẹ (hun-nẹ yẹ o-Tasaronika), ų̣n Gayas nẹ (ko-ya-o-Darbẹ), ų̣n **Timoti** nẹ, har ma ų̣n Tikǫ̣kǫ̣s nẹ ų̣n Tarǫ̣pimus nẹ (hun-nẹ yẹ o-Asiya), yẹ shiirų̣ wų̣.

5 Yẹ be'estų̣ tẹ m-arag. Yẹ waasų̣rų̣ tẹ o-Tǫ̣ruwas.

6 Bǫ̣ ų̣n kǫ̣m-mǫ̣ ų̣n **Biki-ǫ̣ ų̣t-Burǫ̣di tǫ̣ ba m-Yist**, tẹ komo tẹ inų̣rų̣ o-Piripi ų̣n hat-ǫ̣ m-hǫ̣. Bǫ̣ ų̣n rew-mǫ̣ ų̣n hǫ̣-ų̣t taan, tẹ 'wǫ̣ssų̣ yẹ o-Tǫ̣ruwas. O-Tǫ̣ruwas tẹ nǫ̣mų̣ hǫ̣-ų̣t ta'yoor.

Gas-ų̣r Burus de ų̣r-bų̣stẹ o-Tǫ̣ruwas

7 Ų̣n hǫ̣-de ų̣r-takan de ų̣n hǫ̣-ų̣t ta'yoor, tẹ mǫ̣rgų̣rų̣ remen tẹ reet Rii-yo m-Rẹ yo m-Pas yo ų̣n Wan-Kǫ̣yan. Burus nomo yẹ ų̣t-ma. Wų̣ sẹngų̣ yẹ ų̣t-ma har da-o pų̣rgẹ, remen wų̣ ro ų̣n zǫ̣ngẹ-tǫ̣ m-arag gas-ǫ̣ ish.

8 Pitirra-ų̣t ro kon komo dẹę̣n ų̣n kukẹ-ǫ̣ n-tǫ̣n ǫ̣ ų̣t-dokor ǫ̣ tẹ mǫ̣rgų̣tẹ à.

9 Wų̣ ken wan-campǫ̣-wų̣ jin-de ų̣n wų̣ Yutikus wų̣ ro tara n-tẹ ų̣r-hek. Rew-m rẹę̣rų̣ wų̣ dẹę̣n remen Burus ro ų̣n kǫ̣'ǫ̣t-ǫ̣ ų̣n wų̣ nǫ̣mǫ̣g m-sẹę̣b. Har rew-m kwǫ̣sų̣rų̣ Yutikus, wų̣ argų̣ m-hẹ'ę̣n ẹs-mǫ̣ ų̣n rẹę̣nǫ̣ n-tǫ̣n, cin ų̣n da-m atettẹ-mǫ̣. Komo a kepsų̣rų̣ wų̣ mersẹ.

10 Amba Burus kergų̣ndų̣rų̣ n-dak, wų̣ kaktų̣rų̣, wų̣ kų̣ų̣sų̣nų̣rų̣ wų̣ ų̣n kom-tǫ̣ ų̣n wų̣. Wų̣ zẹę̣rų̣, “Nǫ̣ ryegen á, ai, wų̣ rǫ̣ ų̣n hǫ̣ǫ̣g nẹ.”

11 Burus argų̣ m-warag n-tǫ̣n. Ka da-de, kap mǫ̣ ų̣n yẹ wargų̣rų̣ ų̣n kukẹ-ǫ̣ n-tǫ̣n. Yẹ rẹę̣rų̣ Rii-yo m-Rẹ yo m-Pas yo ų̣n Wan-Kǫ̣yan. Wų̣ rẹę̣rų̣ co ų̣n nom ų̣t-ma har ish gasų̣rų̣. Ka da-de nẹ, wų̣ argų̣rų̣.

12 Yẹ wargų̣rų̣ ų̣n ka wan-campǫ̣-wų̣ nẹ o-hur ų̣n hǫ̣ǫ̣g nẹ, yẹ nǫ̣mų̣rų̣ o-zak dẹę̣n.

13 Burus argų̣ ha-mǫ̣ ų̣n bǫ̣-ǫ̣ o-Asus ų̣s-na, be-de wų̣ zǫ̣ngẹ tẹ gǫ̣'ǫ̣nẹ ų̣n wų̣ nẹ à, tẹ nekų̣rų̣ ų̣n hat-ǫ̣ m-hǫ̣.

14 Bǫ̣ wų̣ 'wǫ̣stų̣ tẹ o-Asus à, tẹ dẹkų̣ wų̣ o-hat tẹ wǫ̣ǫ̣rų̣ bǫ̣-ǫ̣ o-Mitirin.

15 Bǫ̣ ų̣n kanẹ komo tẹ sẹngų̣ ų̣r-hew n-mẹ ų̣n hat-ǫ̣ m-hǫ̣. Gas-ǫ̣ ish komo tẹ wǫ̣ǫ̣rų̣ n-riib ǫ̣ o-Kiyǫ̣s.* Gas-ǫ̣ ish komo tẹ wǫ̣ǫ̣rų̣ o-Samǫ̣s.† Gas-ǫ̣ ish komo sẹ o-Miritus.

16 Kǫ̣ n-ga Burus rụ'ų̣stẹ ų̣r-hi wụa kergų̣nẹ o-Apisu á, ų̣ntaase wų̣ naas o-da o-Asiya. Wų̣ ro m-hǫ̣r, ų̣regẹ a nomẹ wų̣ woot o-Urusharima rii-yo ų̣n hǫ̣-de ų̣n **Biki-ǫ̣ o-Pẹntẹkǫ̣s** wǫ̣ǫ̣ntẹ.

Burus go'onų̣tẹ ų̣n sẹk-yẹ nẹ yan-dor Yẹso yẹ ų̣n bǫ̣-ǫ̣ o-Apisu

17 Amba bǫ̣ tẹ wootẹ o-Miritus à, Burus tǫ̣mų̣rų̣ ha-mǫ̣ o-Apisu a ẹgnų̣ wų̣ sẹk-yẹ yẹ ų̣n hun-nẹ yan-dor. Yẹ haan yẹ go'onų̣tẹ ų̣n wų̣ nẹ.

18 Bǫ̣ yẹ wǫ̣ǫ̣ntẹ be-de ų̣n wų̣ à, wų̣ zẹę̣rų̣ yẹ, “Nǫ̣ ų̣n hi ų̣n nǫ̣ nǫ̣ nepstẹ mẹ cin hǫ̣-de ų̣m rwọ'ẹ na-ų̣s re ų̣n dak-ǫ̣ o-Asiya à har ca.

19 Mẹ m-nǫ̣m ų̣n sẹngẹ-m Wan-Kǫ̣yan ų̣n gwų̣gwẹr-mǫ̣ ų̣r-hi dẹę̣n har m-yish nẹ. Ų̣m mǫ̣'ǫ̣g ų̣r-hur be-de ų̣n meger-tǫ̣ haanų̣ mẹ à be-de ų̣n rew-ų̣r yǫ̣-de de **Yahuda**-nẹ swǫ̣ mẹ m-nomẹ à.

20 Mẹ wuku nǫ̣ o-nip á, kǫ̣ be-de yish-de ų̣n hun-nẹ, komo ų̣n yoos ų̣n de ų̣n hur-ų̣t nǫ̣.

---

* **Bǫ̣r ų̣r-kwǫ̣ǫ̣z:15 20:15** o-Kiyǫ̣s dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tẹtẹ ǫ̣ m-sa à. † **Bǫ̣r ų̣r-kwǫ̣ǫ̣z:15 20:15** o-Samǫ̣s dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tẹtẹ ǫ̣ m-sa à.

21 Ụm nak **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ụt-tọ kap ma-tọ m-waktụnẹ
be-de Shir, komo yẹ m-shẹr o-nip be-ụr Wan-Kọyan na Yẹso.
22 “M-mọka **Kụkt-ọ Shir** garamsụtẹ mẹ, ụm he o-Urusharima. Man he
ba ụn nap ụn yo he mẹ ụm kọr kanẹ à.
23 Sẹ dẹ **Kụkt-ọ Shir** rọ mẹ m-rwụntẹ ụt-ma cas ụn kọ ọ ke bọ-ọ ụnze
m-ke'et, ụn swọ ụr-kọọb nẹ rọ mẹ ụr-'er.
24 Amba mẹ dẹk họọg-m re ụntụn yo ken rii-yo á, ụregẹ de man hoksossẹ
kọm ụn sẹngẹ-mọ Wan-Kọyan Yẹso yasụ mẹ à, ụm rụr **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ
ụn yar-mọ Shir.‡
25 “Tọ, m-mọka ụm nepstẹ myet-m nọ nọa do mẹ m-hyan á, nọ yẹ ụm
pa'ẹ hur-ụt nọ mẹ nọ m-rụrẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn **Gwọmo-tọ Shir** à.
26 Remen kaanẹ mẹ nọ caanẹ m-rụrẹ cas cas, ụregẹ nẹt họgụtẹ kọ'ọt-ọ
ụn ma-ụt re wụ merẹ ba wụ ụn shẹr be-ụr Yẹso họ-m re rọ kọn á.
27 Remen ụm rụssụtụ nọ kap ọ ụn yo Shir cọnẹ à.
28 Gwọt nọ hi ụn nọ, komo kap ọ ụn hun-nẹ yẹ **Kụkt-ọ Shir** rwọ'ụ nọ
m-gwọt à. Yẹ rọ ụntụn kur-ọ ụn ca. Komo nọ he yan-gụt-de ụn hun-nẹ
yan-dor yẹ Shir kumnẹ hi ụn de ụn wụ ụn hyó-m Wà ụn wụ à.
29 “Ụm nepstẹ mẹ aragsẹ, yẹ ken yan-yoos-de ụt-bọ yẹ, yẹa cọwọn be ụn
nọ. Yẹ rọ ụntụn yẹgẹ-dur, yẹ cọnẹ m-họ kur-ọ ụn ca à.
30 Har ma ụn be-ụr nọ, yẹ ken yẹa indụnẹ yẹ cep ma-tọ ụt-bọ, remen yẹ
nakantẹ́ **yan-nekẹ-m Yẹso** ụn hẹr-ọ ụn yẹ.
31 Remen kaanẹ, nọ she'et zọngsẹ. Baks nọ ha, mẹ yagụ nọ m-nak ụt-tọ
kap-m nọ á, m-tẹt m-họw nẹ, har m-yish. Ụm nọmọg kaanẹ hak-ụs tet.
32 “M-mọka komo ụm bọpstụ nọ be-de Shir yagẹ ma-tọ ụn yar-mọ ụn wụ
eret nọ. Tọ he nọ m-'yons, komo tọ 'ye nọ o-cim be-ụr gaan ụn yan-ba-m-
kụkọp nẹ.
33 Mẹ nọm gwọp-de ụn hwọr kọ matuku-tọ ụn hun-nẹ á.
34 Nọ ụn hi ụn nọ nọ nepstẹ ụm nọmọg m-sẹngẹ ụn kom-ụt re remen
ụm nomotẹ́ hi ụn de rii-yo ụm cọnẹ à ụn yo yẹ rọ be-ụr gaan ụn mẹ nẹ nẹ
cọnẹ nẹ à.
35 Myet rem-se ụm nọmẹ à, ụm kututụ́ nọ ụnze ụn gọn ká sẹngẹ-mọ a
he nọ gu ụn yan-ba-m-'wọns. Nọ komo m-baks ụn ma-ụt Wan-Kọyan Yẹso,
tọ wụ zee, ‘Shir a ya'as ụr-họ be-de ụn wan-ya'as m-yar, jiishẹ wan-gọks
m-yar.’ ”
36 Bọ Burus komtẹ m-rwọr kaanẹ à, wụ argụ m-kwụkt, wụ nọmụrụ ụs-
kọn mọssẹ ụn yẹ nẹ kap.
37 Yẹ argụ wussẹ ụs-kan kap mọ ụn yẹ, yẹ masụ wụ m-hamat.
38 Yẹ ro ụn tụk-mọ ụt-mẹn remen ka ma-tọ wụ zettẹ ụnze yẹa do wụ
m-hyan á. Bọ ụn kanẹ yẹ shiirụ wụ har be-de o-hat.

Bọr ụr-kwọọz o-gaan

Hew-ụr Burus ha-mọ o-Urusharima

1 Bọ tẹ yagụtụ yẹ à, tẹ daarụ hat-ọ m-họ tẹ argụrụ sẹ o-Kọs.* Gas-ọ ish
komo tẹ argụrụ sẹ o-Rodụs,† bọ ụn kanẹ komo sẹ bọ-ọ o-Patara.
2 Bọ tẹ kumtẹ hat-ọ rọ m-ha dak-ọ o-Pinikiya à, tẹ daarụ tẹ argụrụ.

‡ **Bọr ụr-kwọọz:24 20:24** Hyen komo: 2Tim 4:7. * **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:1 21:1** o-Kọs dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à. † **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:1 21:1** o-Rodụs dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à.

3 Bọ tẹ cirtẹ hyanbẹ o-Sayipurus‡ à, tẹ muutụ ọ kwanta ụn tẹ. Tẹ sẹngụ
ụr-hew dak-ọ o-Siriya, tẹ wọọrụ bọ-ọ o-Taya, remen ka be-de hat-o he m-
kergụntẹ ụn saw-tọ ụn ọ.
4 Bọ tẹ kergụntẹ o-hat à, tẹ 'wọssụrụ **yan-nekẹ-m Yẹso** kánẹ. Tẹ
she'etụrụ kanẹ họ-ụt ta'yoor. **Kụkt-ọ Shir** rụrụtẹ ka **yan-nekẹ-m Yẹso**
yẹ ụnze Burus a sụ ụr-kọọb n-mẹ o-Urusharima. Remen kaanẹ, yẹ nakụrụ
Burus ụt-tọ taase wụ nekẹ́ kánẹ.
5 Da-ọ tẹ wargẹ be-de ụn hat-ọ m-họ à, ụn kọm-de ụn họ-ụt ta'yoor,
mọrọg-de ụn hun-nẹ kap ne'a-nẹ ụn yakar-yẹ ụn yẹ nẹ shiirụ tẹ har jim-de
o-bọ. Ka da-ọ tẹ kwụktụrụ n-riib m-họ, tẹ nọmụrụ ụs-kọn.
6 Tẹ zẹẹrụ ọr tẹ nẹ, sẹ họ-ụr họr-de. Ka da-ọ, tẹ daarụ o-hat, yẹ komo yẹ
ji'ụrụ o-hur.
7 Bọ ụn rwụụn-m tẹ ụn bọ-ọ o-Taya, tẹ ẹs kọ kenẹ á, sẹ bọ-ọ o-
Pụtoremayas. Kanẹ, tẹ gassẹ ọr tẹ nẹ, komo tẹ rewụ họ-ụr gaan be-de
ụn yẹ.
8 Gas-ọ ish, tẹ inụrụ tẹ haarụ bọ-ọ o-Kaseriya. Tẹ cọwụrụ hur-o Pirip
ko-ya-m-Rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**. Wụ wan-gaan-wụ be-de ụn ka nẹn
ta'yoor-yẹ a daagẹ remen yẹ wọngtẹ́ rii-yo m-rẹ be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn
hun-nẹ yan-dor o-Urusharima. Tẹ comsụrụ be-de ụn wụ.§
9 Wụ rọ ụn yakar-nẹ nass yan-ne'a-nẹ, yẹ a jiitẹ ụt-ge á. Yẹ **yan-Rwọr
ụn Ma-tọ Shir** yẹ.
10 Tọ, bọ tẹ rewetẹ ụt-họ kanẹ à, wụ ken ko-**yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**
wụ jin-de ụn wụ Agabus. Wụ haanụrụ rwụụn-mọ ụn dak-ọ o-Judiya.*
11 Da-ọ Agabus haanẹ ụr-hamat be ụn tẹ à, wụ dekụrụ hap-yo ụn byon-
yo ma Burus. Agabus gagụ tọ ma ụn wụ kom-tọ ụn na-se ụn wụ nẹ. Ka
da-de wụ zẹẹrụ, "Rii-yo **Kụkt-ọ Shir** zẹẹ à yo ka, 'Kaanẹ **Yahuda**-nẹ yẹ
o-Urusharima he m-ka ụn wan ka hap-yo, komo yẹ bọpsụ wụ ụn kom-tọ
ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.' "
12 Bọ tẹ họgụtẹ yo ka à, tẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn ka be-de nẹ, tẹ kọnụrụ Burus
taase wụ he o-Urusharima á.
13 Burus shasụrụ, "¿Ya nọttẹ m-nọm kaanẹ? ¿Ya rwọ'ẹ nọ ụs-'wọn nọttụ
mẹ ụn naas ụr-hur? Ai, zọngsẹ ụm rọ yanze ma a ke'et mẹ cot á, har ma
a hoot mẹ o-Urusharima remen jin-ụr Wan-Kọyan Yẹso."
14 Bọ tẹ neptẹ tẹa hoks wụ á, tẹ ho'osụrụ komo tẹ zẹẹrụ, "Yagẹ Wan-
Kọyan wụ nomot bọ wụ cọnẹ à."
15 Ya o-da hiin, tẹ zọngụrụ bọ m-wọ, tẹ nekụrụ o-Urusharima.
16 Yẹ ken **yan-nekẹ-m Yẹso** yẹ, ya-o-Kaseriya, yẹ shiirụ tẹ. Yẹ wootụ tẹ
hur-o Mụnason. Mụnason ko-ya-o-Sayipurus-wụ, wan-gaan-wụ be-de ụn
yan-nekẹ-m Yẹso ụr-takan.

Burus wọọntẹ o-Urusharima

17 Bọ tẹ wọọntẹ o-Urusharima à, ọr tẹ nẹ gọksụ tẹ o-zak o-zak.
18 Bọ ish gestẹ à, Burus ụn tẹ nẹ haarụ be-ụr **Yakubu**. Sẹk-yẹ yẹ ụn
hun-nẹ yan-dor ro kanẹ kap.
19 Bọ yẹ gassụnsụtẹ à, Burus rụrụ yẹ cas cas rem-se Shir nọmẹ n-mẹ ụn
yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á be-de ụn sẹngẹ-mọ Burus nọmẹ à.
20 Bọ yẹ họgụtẹ kaanẹ à, yẹ nomụrụ Shir ụr-bọngọn. Yẹ zẹẹrụ Burus, "Tọ,
wọ ọr tẹ, o hyenụstẹ dugu-se ụn hun-nẹ n-mẹ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ shẹrẹstẹ

‡ **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:3 21:3** o-Sayipurus dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ ọ m-sa à. § **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:8 21:8** Hyen komo: Sẹng 6:5; 8:5. * **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:10 21:10** Hyen komo: Sẹng 11:28.

o-nip, myet-mọ ụn yẹ nẹ komo ya-m-sẹngẹ-yẹ be-de ụn dọr-ọ **karamsa**-o **Mosa**.
21 A rụssụtụ **Yahuda**-nẹ kanẹ yan-dor ụnze wọ m-yoosẹ ụn kap **Yahuda**-nẹ, yẹ rọ n-mẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ụnze yẹ jorẹ **karamsa**-ọ **Mosa**. Ụnze wọ **Yahuda**-nẹ m-yoosẹ taase ko yakar-yẹ ụn yẹ ụr-kọ, kọ komo yẹ dọrẹ ges-ọ ụn jind-se ụn **Yahuda**-nẹ.
22 Tọ, ¿re tẹ he m-nọmẹ? O nak kọ re nọmẹ yẹa họgụssẹ ma-tọ ụn haan-m ru.
23 Remen kaanẹ, sẹ o nom rii-yo tẹ he wọ m-rụrẹ à. Tẹ ụn hun-nẹ nass nẹ kanẹ yẹ ẹssẹ ụt-ma à, komo yẹ rọ zọngsẹ yẹ orot hi-tọ ụn yẹ.
24 Dẹk yẹ nọ nekẹ ụn **Pyo-ọ Shir**, nọm nọ ka rem-se ụn yẹ nẹ, nọa warag ba m-kụkọp remen nọ bụmụt Shir, komo o topo yẹ hwọr remen a orot yẹ. Ụn kaanẹ kọ wụ ke a nep ụnze kap ma-tọ a rụrụ yẹ mọssẹ ụn wọ nẹ à bọ-tọ, a hyen a zee wọ ụn dọrẹ **karamsa**-ọ **Yahuda**-nẹ.†
25 Amba ma-tọ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ shẹrẹ o-nip à, tẹ regụssụtẹ tẹ tomostẹ o-takụrda. Tẹ kupsụ yẹ ụt-ma ụnze, taase yẹ ti rii-yo a penẹ pyo-ọ m-gir à, taase yẹ ti m-hyó, taase yẹ ti ap-mọ ụn gụt-de a miggrẹ ụs-cọr à, taase yẹ nom o-ás."‡
26 Burus họgụrụ kọn-se ụn yẹ. Bọ ish gestẹ à, Burus ụn ka campọ-nẹ nass-yẹ nẹ saptụrụ hi ụn de ụn yẹ bọ **karamsa**-o **Mosa** zẹẹ à. Ka da-de nẹ, wụ cọwụrụ ụn **Pyo-ọ Shir** remen wụ rụrụt họ-de ụn swọr o-nu ọ ụn yẹ he m-ta à. Họ-de a he **sekẹ** ụr-**sekẹ** remen kọ wụ ke be-de ụn yẹ kap à.

A shik Burus n-mẹ ụn Pyo-ọ Shir

27 Bọ ka họ-ụt ta'yoor-tọ nomtẹ ma-tọ m-wọọn à, yẹ ken **Yahuda**-nẹ yẹ ya-o-Asiya hyanụrụ Burus ụn **Pyo-ọ Shir**. Yẹ swọwụrụ mọrọg-de ụn hun-nẹ. Yẹ shipirụ wụ.
28 Yẹ rọ ụs-kan o-zaaz nẹ, yẹ ma'asụ m-zẹẹ, "Nọ hun-nẹ yẹ o-**Isra**! Haan nọ gwụ! Ka nẹt-wụ wụ ka wụ rọ m-dọrọg kọ kenẹ wụ rọ ụn rẹẹb-tọ ụn hun-nẹ kap à, ụn **karamsa**-ụt na nẹ, komo ụn pyap ụn **Pyo-ọ Shir** na. Har ma wụ hantụtẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir** wụ naastẹ́ ka be-de ba m-kụkọp de."
29 Yẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen n-ga, yẹ hyanag Burus nẹ ụn Tarọpimus, nẹt-wụ o-Apisu, n-mẹ o-bọ. Tọ ka tọ rwọ'ẹ yẹ zee sa o zee Burus ụn cọwọn ụn **Pyo-ọ Shir** ụn wụ nẹ.§
30 Bọ-o argụ m-rukrẹ kap remen ka ma-tọ, hun-nẹ argụ m-indụnẹ. Ụs-rek, yẹ shipụ Burus, yẹ ruutụ wụ ụn ka **Pyo-ọ Shir** ọ, komo a tigụrụ ụs-ish họr-m-họr.
31 Bọ yẹ rottẹ m-sẹngẹ yẹ hoot wụ à, ma-ụt wọọrụ be-de ụn gọs-wụ wụ ụn bụụg-de ụn karma-nẹ yẹ o-**Roma** à, ụnze Urusharima-o nuktutẹ ba m-sọk.
32 Bọ m-họgẹ ụn kaanẹ, wụ gasụ ya-ụr-gụn ụn caari-yẹ ụn karma-nẹ nẹ yẹ o-**Roma**. Yẹ nekụrụ ụs-rek ụn ka be-de. Bọ hun-nẹ hyambụtẹ wụ rọ gọs-wụ à, rọọn o-rek ụn karma-nẹ à, yẹ yagụrụ wosor-ụt Burus.
33 Ka gọs-wụ wụ wọọnụrụ, wụ shipụ Burus. Wụ zẹẹrụ a ke wụ ụn kwọm-ụt yoor. Ka da-de, wụ citụ bụụg-de ụn hun-nẹ o-cot kọ wan wụ, komo ụn rii-yo wụ nọmẹ nẹ à.

---

† **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:24 21:23-24** Hyen komo: Qọg 6:13-21. ‡ **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:25 21:25** Hyen komo: Sẹng 15:29. § **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:29 21:29** Hyen komo: Sẹng 20:4.

34 Mọrọg-ụr ma'asụ o-zaaz, yẹ ken yẹ zee yo ka, yẹ ken yẹ yo ken yo ụn
hon. Remen o-zaaz ụn mọọr-tọ ụt-ma nẹ ka gọs-wụ wụ hoks m-da hi-de
ụn shi'it-de ụt-ma á. Wụ rwọ'ụrụ a heet Burus ụn bariki-ọ ụn karma-nẹ.
35 Bọ Burus wọọntẹ yow yow ụn bọn-de ish nẹ à, sẹ da-ọ karma-nẹ kepsụ
wụ à remen ween-tọ ụn ka mọrọg-de nọmọg dẹẹn.
36 Bụụg-de ụn hun-nẹ, yẹ rọ m-dọnd à, sẹngụrụ ụs-kan o-zaaz nẹ, yẹ
ma'asụrụ m-zẹẹ, "Họ nọ wụ, họ nọ wụ!"

Burus nomotẹ ụr-mọrọg ụt-ma

37 A wụ ụn he-de m-cụwụt o-bariki ọ ụn karma-nẹ, Burus zẹẹrụ ka gọs-
wụ wụ, "¿Kọ man ụn hoks wọ m-cepẹ ụt-ma?"
Gọs-wụ zẹẹrụ, "Ashi! ¿O nepstẹ ụt-Girik?
38 ¿Wọ wụ ka ká nẹt-wụ o-**Masar**-wụ wụ hantẹ hun-nẹ 'yons ụt-hi ụn
hak-se n-jim á, har wụ nek ka yan-ho-m ụn hun-nẹ yẹ dugu-ụs nass [4,000]
n-tẹ o-dákár?"
39 Burus shasụrụ wụ, "Ay, mẹ ko-**Yahuda**-wụ wụ o-Tarsus ụn dak-ọ o-
Kirikiya. Mẹ wà-wụ ụn ká kashi bọ-ọ ọ, o nepsẹ. Mẹ wọ ụs-kọn, yagụ mẹ
ụm nomotẹ́ ká hun-nẹ yẹ ụt-ma."
40 Wụ ya'ụ wụ ụr-bẹẹb, ka gọs-wụ, wụ ụn karma-nẹ wụ ya'ụrụ wụ o-cọw.
Burus ẹsụrụ n-tẹ ụn rii-ọ m-yawag ụr-dọọb, wụ jaksụrụ hun-nẹ o-kom, yẹ
rẹs ceen. Bọ yẹ rẹstẹ zot à, wụ nomorụ yẹ ụt-ma ụn rem-de yẹ de **ụt-Ibra**.*†

Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor

1 Burus zẹẹrụ, "Nọ ọr re nẹ ụn tat-nẹ nẹ, raks nọ ụt-tọ, ụm rụrụ nọ yo
nọmẹ à, remen ụm kututụ́ nọ ụnze mẹtt **ụr-ba'as** á."
2 Bọ yẹ họgụtẹ wụ cepụtẹ yẹ ụt-ma ụn rem-de **ụt-Ibra** à, yẹ jamsụrụ
m-rest temb.
Ka da-ọ, Burus zẹẹrụ:
3 "Mẹ ko-**Yahuda**-wụ. Tarsus-ọ a matụ mẹ, ụn dak-ọ o-Kirikiya, amba
ụn ka bọ-ọ o-Urusharima ụm bọ'ọsẹ. Ụm yoostẹ m-karantẹ ụn kụs-o
Gamariyer, wụ yoosụ mẹ kọyan be-de ụn ma-tọ ụn **karamsa**-ụt tat na
nẹ. Mẹ m-sẹngẹ nẹ be-de ụn gụw-mọ Shir, bọ nọ m-nọm kap-m nọ caanẹ
à.*
4 Har ụm rangsụtẹ yan-dọrẹ ụn ka Cọw-yo a hoomtụ́ yẹ dẹẹn. Ụm ka'ag
hun-nẹ campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ, ụn kur-ọ m-ke'et.
5 Har ma ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ma ụn kap ọ ụn **Mọrọg-de ụn
Sẹk-yẹ** nẹ, yẹa hoks mẹ m-sụ'ẹ. Be-de ụn yẹ ụm gọksẹ ụt-takụrda haan-
mọ ụn ọr na nẹ **Yahuda**-nẹ n-mẹ bọ-ọ o-Damaskus. Mẹ m-ha ụn ka be-de
remen ụm shipt yan-dọrẹ ụn ka cọw-yo yẹ rọ rẹẹnọ à, ụm hantụtụ yẹ
o-Urusharima remen a piishitẹ́ yẹ ụt-ma, a 'ye yẹ ụr-kọọb.†

Burus rwọrọg bọ wụ nomẹ
wụ waktụntẹ be-de ụn dor-ọ Shir à
(Sẹng 9:1-19; 26:12-18)

6 "Mẹ m-nekẹ, ụm ro yow yow ụm woot o-Damaskus, họ-ụr rọ ụr-hi. Mọ
ken caari-mọ m-cecar mọ cir-mọ n-Tọn mọ caragsụrụ be-de ụm ro'ẹ à.
7 Ụm argụ m-hẹ n-dak, komo ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ, ọ rọ mẹ m-zẹẹ,
'Shawuru, Shawuru, ¿remen yan ọ wọttụ mẹ m-rangsẹ?'
8 "Ụm citụrụ, 'Wa-ụt-Gọs, ¿Wọ wụ wa nẹ?'

---

* **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:40 21:40** Kọ: ụt-Arameki. † **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:40 21:40** Hyen komo: Mati 22:2. * **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:3 22:3** Hyen komo: Sẹng 5:34-39. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:5 22:4-5** Hyen komo: Sẹng 8:3; 26:9-11.

“Wụ zẹẹrụ mẹ, ‘Mẹ rọ Yẹso ko-ya-o-Nazaret ka wụ wọ m-rangsẹ à.’
9 Tọ, ka yan-hew ụn de yẹ, yẹ hyenụstẹ ka cecar-mọ, amba yẹ nap cọr-ọ
ụn wụ rọ ụn tẹp ụn mẹ nẹ á.
10 “Ụm citụrụ, ‘Wa-ụt-Gọs, ¿ya ụm he m-nọmụ nẹ?’
“Wan-Kọyan zẹẹrụ mẹ, ‘Inẹ, o cụw o-Damaskus, rẹẹnọ a he wọ m-rurẹ
rii-yo a ẹssẹ wọ o nom à.’
11 Yan-hew ụn de nakụ mẹ ụt-kom. Yẹ tụwtụ mẹ o-Damaskus, remen mẹ
ro m-hoks m-hyan á remen ka cecar-mọ nọmọg dẹẹn.
12 “Wụ ken nẹt-wụ jin-de ụn wụ Hananiya, wụ haanụrụ wụ hyenet mẹ.
Wan-dor-ọ o-**karamsa** m-sọk nẹ, kap **Yahuda**-nẹ rọ wụ m-'ya m-sẹk dẹẹn.
13 Wụ ẹssụrụ ụn riib-o re, wụ zẹẹrụ mẹ, ‘Ọr re Shawuru, gọks o-hyan.’
Da-o gaan, yish re upsụrụ, ụm hyanụ wụ komo.
14 “Wụ zẹẹrụ, ‘Shir ọ ụn Tat na nẹ dagantụ wọ o nep yo wụ cọnẹ à, o
hyenet ka Kashi ụn Nẹt-wụ, komo o họgụtẹ ma-tọ ụn nu-ọ ụn wụ.
15 Remen wọa waktẹ wan-sụ'ẹ ụn wụ be-de ụn hun-nẹ ụn kap mọssẹ ụn
rii-yo o hyanẹ nẹ à, komo ụn yo o họgẹ nẹ à.
16 Tọ, m-mọka ¿ya wọ ụr-'er? Inẹ, a yo'os wọ m-họ a so'ostẹ **ba'as**-ụt ru
be-de ụn aag ụn jin-ụr Wan-Kọyan.’

Eeg Burus ha-mọ ụn
be-de ụn yẹ rọ Yahuda-nẹ á

17 “Bọ ụm musuntẹ o-Urusharima à, mẹ ụs-kọn n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir**, ụm
hyanụ ụt-hyangan.
18 N-mẹ ụn ka hyangan-tọ komo ụm hyanụ Yẹso. Wụ ma'asụ mẹ m-zẹẹ,
‘Nọm kụssẹ! Inẹ, o yagẹ o-Urusharima họr-m-họr. Mẹ ụn zẹẹ káanẹ, remen
ká hun-nẹ yẹ kànẹ, yẹa dek ma-tọ o he mẹ m-sụ'ẹ á.’
19 “Mẹ komo ụm zẹẹg, ‘Wan-Kọyan, ai ka hun-nẹ yẹ ma ụn hi ụn de ụn
yẹ, yẹ nepstẹ ụnze ụn kọ ọ ke **kukẹ-ọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir** ọ ụm ka'ag
yẹ shẹrẹ ụn wọ nẹ à. Komo ụm bu ka yẹ shẹrẹ be ụn du à.
20 Da-ọ a wụụsẹ hyó-m Istipanus wụ ro wọ m-sụ'ẹ à, mẹ ụn hi ụn de, ụm
ro kon kanẹ eso, me ụn swọ-se ụn rii-yo a nọmẹ à, har ma mẹ ro ụn 'er-de
ụn matuku-tọ ụn ka yẹ họ wụ à.‡
21 “Ka da-ọ, Wan-Kọyan zẹẹrụ mẹ, ‘Inẹ o arag, man tom wọ rẹẹnọ ụr-hew
nẹ be-de ụn hun-nẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.’ ”
22 Mọrọg-ụr sẹngụrụ regẹn Burus ụt-tọ har wụ zẹẹrụ yo ka. Yẹ dakụ
ụs-cọr, yẹ zẹẹrụ, “A ho wụ! A wongsẹ gọn ka nẹt-wụ ụn họno o-dak nẹ,
ụdepẹ wụ nom họọg á!”
23 Bọ yẹ ro ụn dak ụs-cọr yẹ ụn jorẹ ụn cọp-tọ ụn yẹ, yẹ ụn aas m-hu
n-tọn m-yo.
24 Remen kaanẹ ka gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ wụ rwọ'ụrụ a woot Burus
ụn bariki-ọ ụn karma-nẹ. Wụ rwọ'ụrụ a nomẹ wụ ụs-sọrọg, remen wụ
nept rii-yo rwọ'ẹ hun-nẹ rọttụ wụ ụn dekẹ ụs-cọr kaanẹ à.
25 Amba bọ yẹ gagẹ wụ remen yẹ bu'ut wụ à, Burus zẹẹrụ caari-wụ ụn
ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ wụ rọ eso yow yow à, “Ashi, ¿hond hond ọ
n-tẹ o-**karamsa** a nomẹ mat-de ụn ko-**Roma** ụs-sọrọg ba a ụn piishi wụ
ụt-ma?”
26 Bọ caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ họgụtẹ kaanẹ à, wụ nekụrụ
be-de ụn gọs-wụ wụ karma-nẹ. Wụ zẹẹrụ wụ, “¿Ya wọ ụn saktọ-ọ m-nọm
ọ? Ka nẹt-wụ ha mat-de ụn ko-**Roma**-wụ.”

‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:20 22:20** Hyen komo: Sẹng 7:58.

27 Gọs-wụ ụn karma-nẹ wọọnụrụ wụ citụrụ Burus, “Rụrụ mẹ o-nip, ¿wọ ko-**Roma**-wụ?”
Burus shasụrụ, “Eba.”
28 Gọs-wụ ụn karma-nẹ zẹẹrụ, “Mẹ ụn ya'as hwọr dẹẹn ụm kumut ka rii-yo, yo zẹẹ mẹ ko-o-**Roma** ụm rọ à.”
Burus zẹẹrụ, “Mẹ nẹ mat-de jip ụn tọ nẹ a matụ mẹ.”
29 Remen kaanẹ yẹ rọ o-saktọ yẹ cit wụ à, da-o gaan yẹ wargụ jim. Wụ ma gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ bọ wụ neptẹ ụnze Burus mat-de ụn ko-**Roma**-de à wụ họgụrụ o-gyẹr, wụ ka nẹ regẹ wụ ke'estụ wụ.

Burus be-de yan-piish ụt-ma

30 Bọ ish gestẹ à, gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ cọnụ wụ nep ụregẹ nip-ọ gyekt-se **Yahuda**-nẹ rọ m-hantẹ ụn Burus à. Wụ ussụrụ wụ, wụ rwọ'ụrụ Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir ụn kap **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** nẹ yẹ mọrgẹ. Ka da-de wụ deknụ Burus, wụ zẹẹrụ Burus wụ es ụn co-ọ ụn yẹ.

Bọr ụr-kwọọz ụs-tet

1 Burus tuurụ **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** yish, wụ zẹẹrụ, “Nọ ọr re nẹ, ụm komostẹ sẹngẹ-mọ Shir yaksụ mẹ à komo hur ụn de kaps mẹ á har de ka họ-de.”
2 Bọ m-họgẹ kaanẹ, Hananiya, ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, rwọ'ụrụ yẹ ro eso eso yow yow ụn Burus nẹ à yẹ wọs nu-ọ ụn wụ.
3 Ka da-de, Burus zẹẹrụ wụ, “Wọ ma Shir a wos wọ, wọ wur-ọ tem ọ o-hwaa, ọ a sukẹ jọjọ-o o-pus-ọ à, wa-o-shẹpẹ! O she'ettẹ wọ mẹ m-piishẹ ụt-ma bọ **karamsa**-o zẹẹ à, amba wọ ka rwọ'ẹ a wos mẹ, bọ nọmẹ hond hond be-de o-**karamsa** á.”*
4 Yẹ ro kanẹ yow yow ụn Burus nẹ à zẹẹrụ, “¿Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ o he m-pyap?”
5 Burus shasụrụ, “Ọr re nẹ, mẹ nap ụnze wụ rọ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir á. Remen a genụstẹ ụnze, ‘Taase o rụrẹ wụ rọ co be-de ụn hun-nẹ à ma-ụt yọ-tọ.’†”
6 Bọ Burus neptẹ ụnze yẹ ken yẹ **Saduki**-nẹ yẹ à, yẹ ken yẹ komo **Parisa**-nẹ yẹ, wụ 'yonsụ ụs-cọr be-de ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ**. Wụ zee, “Ọr re nẹ, mẹ ma ụn cere ko-**Parisa**-wụ, wà-wụ ụn **Parisa**-nẹ. Gwọt komo remen ụm ẹstẹ ụr-hur be-de ụn inẹ-mọ ụn margan-nẹ, ọ ka rwọ'ẹ attụ mẹ m-piishẹ ụt-ma.”‡
7 Bọ wụ rụrtẹ kaanẹ à ma-ụt sụnụrụ **Parisa**-nẹ ụn **Saduki**-nẹ, har mọrọg-ụr wongụrụ be-ụt yoor.
8 Remen **Saduki**-nẹ zẹẹg inẹ-mọ ụn margan-nẹ rọ kọn á, **yan-tọm-yẹ Shir** rọ kọn á, kọ tọ ken kụkt-tọ. Amba **Parisa**-nẹ nẹ yẹ ẹstẹ tọ rọ kọn kap ụt-tet.§
9 Caari-tọ ụt-ween argụ m-inẹ. Yẹ ken **yan-Yoos-de o-karamsa** yẹ ụn bụụg-de ụn **Parisa**-nẹ inụrụ eso, yẹ sẹngụ ụt-ween. Yẹ zẹẹrụ, “Tẹ tẹ bọp ka nẹt-wụ ụn **ba'as-de** ụn rii á. Ọ ken da-ọ ọ ken kụkt-ọ, kọ **wan-tọm-wụ Shir** wụ nomo wụ ụt-ma.”
10 Bọ ma-ụt sụnụtẹ yẹ dẹẹn à, gọs-wụ, wụ karma-nẹ họgụ o-gyẹr taase yẹ setem Burus. Wụ rwọ'ụrụ karma-nẹ kergụnẹ yẹ rumus Burus ụr-bẹẹb be-de ụn yẹ, yẹ heet wụ ụn bariki-ọ ụn karma-nẹ.

---

* **Bọr ụr-kwọọz ụs-tet:3 23:3** Hyen komo: Mati 23:27-28. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-tet:5 23:5** Hyen komo: Rwụụ 22:28. ‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-tet:6 23:6** Hyen komo: Sẹng 26:5; Piri 3:5. § **Bọr ụr-kwọọz ụs-tet:8 23:8** Hyen komo: Mati 22:23; Mark 12:18; Ruka 20:27.

11 Bọ tẹt-m nomtẹ à, Wan-Kọyan ẹsụrụ yow yow ụn Burus nẹ, wụ zẹẹrụ,
“Sẹngẹ nọm ụn jaab-ọ mẹn-ụt ru, remen bọ o rwọrẹ ma-ụt re ba o-gyẹr
o-Urusharima à, komo sẹ o rwọrọg tọ káanẹ o-**Roma**.”

A tọọg ụt-hun a hoot Burus

12 Bọ ish gestẹ à, **Yahuda**-nẹ zọngụrụ yẹ hoot Burus. Yẹ tọndụrụ ụs-tọnd
ụnze yẹa rẹ á, yẹa sụ á, sẹ yẹ họọg Burus.
13 Yẹ rewessẹ de ká rew-ụr yọ-de de à, yẹ aragtẹ hun-nẹ kwọọz-ụt yoor
[40].
14 Yẹ haarụ be-de ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir ụn sẹk-yẹ ụn gwọmo-
nẹ nẹ. Yẹ zẹẹrụ, “Tẹ tọntẹ caari-se ụs-tọnd ụnze tẹa re á, tẹa sụ á sẹ tẹ
họọg Burus.
15 Remen kaanẹ m-mọka, nọ ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** nẹ, zẹẹ nọ gọs-wụ
wụ ụn karma-nẹ hantụ nọ wụ, ụntụn nọ ụn cọn nọ do byarag ụn ma-tọ
ụn wụ m-sọk nẹ. Tẹ komo zọngsẹ tẹ rọ tẹ hoot wụ rii-yo wụ wọọntẹ.”
16 Tọ, bọ wà heno* Burus nẹ họgụtẹ ma-tọ ụn yo yẹ rewessẹ wụ à, wụ
argụ m-nekẹ. Wụ cọwụrụ o-bariki, wụ rụrụ Burus.
17 Burus komo wụ agnụrụ wụ ken caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-
nẹ wụ, wụ zẹẹrụ, “Woot ka wan-campọ-wụ be-ụr gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ,
wụ rọ ụn tọ ken ma-tọ nẹ tọ wụ he wụ m-rwọr à.”
18 Ko-caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ dekụ ka wan-campọ-wụ,
wụ heetẹ be-ụr gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ.
Ko-caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ zẹẹrụ, “Burus wụ rọ ke'o à
kọnọg mẹ, ụm hantẹ́ ka wan-campọ-wụ kanẹ be ụn du, remen ka wan-
campọ-wụ rọ ụn yo wụ he wọ m-rụrẹ nẹ à.”
19 Gọs-wụ ụn karma-nẹ shipụrụ kom-ọ ụn wan-campọ-wụ nakụ wụ riib-o
gaan. Wụ citụrụ wụ, ụn hond ụn wụ, “¿Ya o he mẹ m-rụrẹ?”
20 Wan-campọ zẹẹrụ, “Gwọmo-nẹ ụn **Yahuda**-nẹ ẹstẹ yẹa kon wọ, o heet
Burus be-de ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** m-buk, ụntụn yẹ ụn cọn m-jamas
byarag ụn ma-tọ ụn wụ m-sọk nẹ.
21 Amba taase o dekẹ yẹ tọ á. Mẹ ụn rụrụ wọ tọ ka remen argẹ hun-nẹ
kwọọz-ụt yoor [40] be-de ụn yẹ rọ o-hoob yẹ hoot wụ. Komo yẹ tọndsụtẹ
ụs-tọnd ụnze yẹa re á, yẹa sụ nẹ á sẹ yẹ họọg wụ. M-mọka komo zọngsẹ
yẹ rọ temb, yẹ rọ ụn 'er-de ụn da-ọ o hettẹ́ wụ m-heet be-de ụn **Mọrọg-de
ụn Sẹk-yẹ** à.”
22 Gọs-wụ ụn karma-nẹ nakụ wụ ụt-tọ. Wụ zẹẹrụ, “Taase o rụrẹ nẹt ụnze
o rụrụtụ mẹ tọ ka ma-tọ.” Wụ zẹẹrụ wan-campọ arag arag-mọ ụn wụ.

A tọmọg Burus be-ụr Gwamna Pẹris

23 Ka da-de, gọs-wụ wụ ụn karma-nẹ agbụrụ caari-yẹ ụn karma-nẹ yẹ
ụn **Roma**-nẹ nẹn yoor. Wụ zẹẹrụ yẹ, “Zọngsụ nọ karma-nẹ zungu-ụs yoor
[200], ụn karma-nẹ kwọọz-ụt tet ụn ọp [70] ya-m-da ụn jọk, ụn karma-nẹ nẹ
zungu-ụs yoor [200] yan-dum-mọ ụs-tak, yẹ heet bọ-ọ o-Kaseriya kwọm-ụs
jerọ se m-tẹt.
24 Nọ kumnẹ komo Burus jọk-yẹ wụ he m-da à. Nọ wọttụ wụ be-ụr ko-
Gwamna Pẹris ba ụt-ween.”
25 Gọs-wụ ụn karma-nẹ genụrụ o-takụrda kaanẹ komo:
26 Cir-mọ o-Karadiyos Risiyas, ha-mọ ụn Wa-ụt-gọs Gwamna Pẹris.
Ụr-Gas!

---

* **Bọr ụr-kwọọz ụs-tet:16 23:16** Heno Burus ne'a wụ.

27 Ka nẹt-wụ, **Yahuda**-nẹ shik wụ. Yẹ rọ wụ ụn ma-tọ m-họ. Ụm nọmụ
họr-m-họr ụn karma-nẹ re nẹ, ụm rumsụntụ wụ, remen ụm họgụtẹ wụ
mat-de ụn ko-**Roma**-wụ.
28 Remen ụm cọnọg ụm nep yo yẹ shiptẹ wụ à, ụm heetụrụ wụ be-de
ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** de ụn **Yahuda**-nẹ.
29 Ụm 'wọssụrụ rii-yo yẹ shiptẹ wụ à rọ mọssẹ o-**karamsa** ọ ụn yẹ nẹ.
Amba **ba'as**-ụr rọ kọn be-de ụn wụ de wọọ a hoot wụ, kọ a ke'et wụ á.
30 Bọ a rụrụtụ mẹ ụnze rew-ụr yọ-de rọ kọn de yẹ rewessẹ wụ à, da-o
gaan, ụm tọmbụ wụ be ụn du. Ụm zẹẹg yan-gyekt-se ụn wụ, yẹ rụr be ụn
du **ba'as-de** yẹ hyanẹ wụ nọmọg à.
31 Remen kaanẹ, karma-nẹ dekụ Burus, bọ a zẹẹ yẹ à. Yẹ wootụrụ wụ
bọ-ọ o-Antipatiris tẹt-m-tẹt.
32 Bọ ụn gas-ọ ish, yẹ yagụrụ karma-nẹ yan-da-se ụn jọk, yẹ tek co ụn
wụ nẹ, yẹ nẹ, yẹ wargụrụ ụn bariki-ọ ụn yẹ.
33 Bọ karma-nẹ yan-da-se ụn jọk wootẹ o-Kaseriya à, yẹ ya'asụrụ ko-
Gwamna o-takụrda, komo yẹ yagụrụ Burus ụn kom-tọ ụn wụ.
34 Ko-Gwamna karantụrụ o-takụrda, wụ citụrụ Burus kọ ọ ke raag-ọ wụ
rwụụnẹ. Bọ wụ họgụtẹ ụnze Kirikiya-ọ wụ rwụụnẹ à,
35 wụ zẹẹrụ, “Da-ọ yan-gyekt-ụs ru wọọnẹ, man raks ma-ụt ru.” Ka da-
de, ko-Gwamna komo wụ zẹẹrụ a 'er wụ n-mẹ hur-ọ ụn ko-Gwamna, ọ
ko-Gwọmo **Herẹ** ma'ẹ à.

Bọr ụr-kwọọz ụs-nass

Yahuda-nẹ heetẹ ụs-gyekt
be-de ụn ko-Gwamna Pẹris

1 Bọ a nomtẹ họ-ụt taan à, ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, Hananiya, wụ
haarụ o-Kaseriya mọssẹ ụn yẹ ken sẹk-yẹ yẹ nẹ, komo ụn wụ ken wa-
ụs-nap-wụ nẹ se ụn piish ụt-ma, jin-de ụn wụ Tarturus, remen yẹ heetẹ́
gyekt-ụs Burus be-ụr ko-Gwamna.
2 Da-ọ a cọwọntẹ Burus à, Tarturus cirụ heet ụn geeg-ụr Burus be-de ụn
ko-Gwamna. Wụ zee, “Wa-ụt-gọs, rem ru a kumtẹ she'et-de ba ụt-ween
m-sọk nẹ, remen hyanbẹ o ru komo she'et-de ụn ka dak-ọ jamsụtẹ.
3 Kọ kenẹ komo ụn kọ yo ke cọw-yo, wọ Pẹris, wọ jiishẹ kap, komo tẹ
gọkstẹ yo wọ m-nọm à ụr-bọngọn.
4 Amba taase ụm naas wọ o-da, mẹ wọ ụs-kọn, n-mẹ ụn sẹngẹ-m ru m-
kashi raks hiin rii-yo tẹ he wọ m-rụrẹ à.
5 “Komo tẹ 'wọstẹ ka nẹt-wụ ko-ya-o-a-gegensẹ-wụ. Wụ rọ ụn haantẹ
m-dum n-mẹ ụn **Yahuda**-nẹ, kọ kenẹ n-mẹ ụn họno o-dak. Komo wụ rọ co
be-de ụn derika-ọ ụn Nazaret-nẹ yan-dọrẹ ụn Yẹso.
6-7 Har ma hoob-ọ wụ rọttẹ wụ yo'ogtẹ **Pyo-ọ Shir**, amba tẹ shik wụ.
8 Ụregẹ* komo o byaraktụ wụ ụn hi ụn du, wọa hoks m-nap be-de ụn
wụ bọ ụn ka rem-se a zẹẹ wụ rọ m-nọm à.”
9 **Yahuda**-nẹ ma yẹ daarụ cin-ọ ụn wụ. Yẹ ẹsụrụ yẹ zee kaanẹ tọ rọ.

Ma-ụt Burus be-ụr ko-Gwamna Pẹris

10 Bọ ko-Gwamna pyeetẹ Burus kẹẹr-de ụn rwọr ụt-ma à, Burus shasụrụ.
Wụ zẹẹrụ, “Ụm nepstẹ o nomostẹ ụs-hak dẹẹn wọ m-piishẹ ụn **Yahuda**-nẹ
ụt-ma. Remen kaanẹ mẹ o-zak ụm muutẹ ma-tọ he mẹ m-ruut à be ụn du.

---

* **Bọr ụr-kwọọz ụs-nass:8 24:6-8** Mọ ken gẹn-mọ m-zẹẹ: *wụ wụ cọnụrụ a piishẹ wụ ụt-ma bọ karamsa-o na zẹẹ à. 7Amba gọs-wụ, Risiyas, haanụrụ wụ kutụ tẹ ụr-bẹẹb dẹẹn nẹ wụ rumsụrụ wụ ụn kom-ụt tẹ 8wụ rwọ'ụrụ yan-cẹtẹntẹ-se ụn wụ yẹ haan be ụn du.*

11 Ai, wọ gụtẹ wọa hyen ụ arag họ-ụt ọp ụt-yoor họ-de ụm nekẹ o-
Urusharima ụm kwụktụtẹ́ Shir á.
12 Ka yan-gyekt-ụs re yẹ komo yẹ wẹt mẹ m-'wọs ụt-ween ụn nẹt nẹ ụn
Pyo-ọ Shir á, kọ nẹ gaag ụn hun-nẹ m-dum ụn kukẹ-tọ ụn yoos ụn Ma-tọ
Shir á, kọ be-tọ yẹ m-mọrgẹ à, kọ n-mẹ o-bọ á.
13 Bọn rem-se yẹ zẹẹ mẹ m-nọm à m-mọka ma yẹa hoks wọ m-rwụntẹ
ụnze nip-ọ á.
14 Amba, mẹ ụn cọn m-rụrụ wọ o-nip. Mẹ m-kwụktẹ ụn Shir wụ ụn tat
na nẹ. Nip-ọ komo mẹ m-dọrẹ ụn ka Cọw-yo yo ka hun-nẹ yẹ rọ m-zẹẹ
nip-ọ á. Komo mẹ m-shẹr o-nip ụn rii-yo rọ gensẹ à kap bọ **karamsa**-o zẹẹ
à, komo ụn takụrda-tọ **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ.
15 Mẹ ụn ka saktọ-ọ nẹ be-de Shir, bọ ka yẹ ka yẹ rọ m-nọm à, ụnze, Shir
a 'yons marimar-nẹ, kashi ụn yẹ rọ kashi nẹ á.
16 Ọ rwọ'ẹ ụr-họ bi mẹttẹ m-sẹngẹ ụn hur-ụr gaan be-de ụn Shir ụn hun-
nẹ nẹ.
17 “Tọ, bọ a nomtẹ ụs-hak hiin à, ụm mụụnụrụ o-Urusharima remen ụm
hantụtẹ́ hun-nẹ re kọọb-nẹ m-yar komo ụm seketẹ́ ụt-**sekẹ**.
18 Da-ọ yẹ 'wọssụ mẹ ụn **Pyo-ọ Shir** à, ụm dọrụttẹ jind-se ụn hun-nẹ
re remen ụm kwụkttẹ́ ba ụn hu. Mọrọg-de ụn hun-nẹ ro kon be ụn de á,
komo mẹ 'yons hur-de ụn hun-nẹ á.†
19 Amba yẹ ken **Yahuda**-nẹ ro kon sọ ụn dak-ọ o-Asiya, yẹ rọ depetẹ yẹ
haan kànẹ be ụn du yẹ hantẹ́ gyekt-ụs re ụregẹ yẹ rọ ụn tọ ken ma-tọ nẹ
ụn mẹ nẹ.
20 Kọ nẹ yagẹ yẹ rọ kànẹ à, yẹ rụr rii yọ-yo yo yẹ hyanẹ be ụn de à, da-ọ
ụm inẹ eso be-de ụn **Mọrọg-de ụn Sẹk-yẹ** à.
21 Sẹ dẹ remen ka ma-tọ ụt-gaan cot tọ ụm rwọrẹ da-ọ ụm ro eso be-de ụn
yẹ à, tọ ụm 'yonstẹ cọr à ụm zee, ‘Remen ma-tọ ụn inẹ-mọ ụn margan-nẹ
tọ rwọ'ẹ attụ mẹ ụn piishẹ ụt-ma be ụn nọ caanẹ.’ ”‡

A ẹrẹg Burus o-Kaseriya

22 Pẹris komo wụ nepstẹ se ken rem-se m-mahun mọssẹ ụn Cọw-o Yẹso
nẹ. Wụ ẹssụrụ yẹ, wụ zẹẹrụ, “Da-ọ Risiyas gọs-wụ wụ ụn bụụg-de ụn
karma-nẹ wụ haanẹ kànẹ, man kupsụ nọ ụt-ma.”
23 Pẹris zẹẹrụ ko-caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ, wụ gụt Burus,
amba taase wụ suu wụ dẹẹn, taase komo wụ wẹn nay-nẹ yẹ ụn wụ m-ha
be-de ụn wụ yẹ nomotụ wụ yo wụ cọnẹ à.
24 Bọ a nomtẹ ụt-họ hiin à, Pẹris ụn ne'a ụn wụ nẹ Durusira, wụ ken
ko-**Yahuda**-wụ wụ, yẹ haanụrụ. Wụ tọmụrụ a hantẹ Burus, wụ họgụtẹ́
wụ ụn rwọr ụn ma-tọ m-shẹr be-ụr Yẹso **Kiristi**.
25 Bọ Burus takantẹ rwọr ụn ma-tọ ụn kashi ụn hun-nẹ, ụn garamsẹ ụr-hi
nẹ, komo ụn piish ụt-ma nẹ da-ọ rọọnẹ à, Pẹris họgụrụ o-gyẹr. Wụ zẹẹrụ
Burus, “Woostẹ kaanẹ! M-mọka dẹ warag. Ụregẹ ụm kumug ụr-kẹẹr, man
agbụ wọ.”
26 Wụ hwọọg ụr-hur Burus a 'ye wụ m-rẹ mọ ụn hwọr, ọ rwọ'ẹ Pẹris
sẹngụtụ wụ ụs-eeg dẹẹn, wụ rottẹ ụt-orom ụn wụ nẹ.
27 Amba bọ hak-ụs yoor aragsụtẹ à, Pokiyus Pestus rẹẹrụ ụt-Gwamna
tọ ma Pẹris. Pẹris nẹ remen wụ rọ ụn hoob-ọ ụn jin-ụr sọ-de be-de ụn
Yahuda-nẹ, wụ yagụ Burus ke'o.

---

† **Bọr ụr-kwọọz ụs-nass:18 24:17-18** Hyen komo: Sẹng 21:17-28. ‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-nass:21 24:21** Hyen komo: Sẹng 23:6.

Bọr ụr-kwọọz ụs-taan

Burus heetẹ ụt-ma ụn co
be-ụr ko-Gwọmo Sisar

1 Tọ, bọ a nomtẹ họ-ụt tet à, da-ọ Pestus haanẹ wụ dekt sẹngẹ-mọ ụt-Gwamna à, wụ inụrụ o-Kaseriya wụ nekụrụ o-Urusharima.
2 Kaanẹ Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir ụn ya-ụt-con-nẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ, yẹ heetụ Burus ụs-gyekt be-de ụn wụ. Yẹ kọnụ wụ.
3 Yẹ kọnụrụ Pestus họr-m-họr wụ 'ye yẹ ụr-họ, wụ zee a muut Burus o-Urusharima. Yẹ ụn kọn wụ káanẹ remen yẹ toostẹ ụt-hun, yẹ eret wụ, yẹ hoot wụ ụn cọw.
4 Pestus shasụrụ, "A 'er Burus o-Kaseriya, mẹ ụn hi ụn de mẹ he m-ha rẹẹnọ ba m-jimẹ.
5 Remen kaanẹ daag nọ sẹk-yẹ nọ remen yẹ haantẹ́ ụn mẹ nẹ. Ụregẹ komo ka nẹt-wụ rọ ụn de ken **ba'as-de** nẹ, kánẹ yẹa hoks hantẹ gyekt-se ụn ka nẹt-wụ."
6 Wụ pas họ-ụt eer kọ ụt-ọp be-de ụn yẹ á, wụ mụụnụrụ o-Kaseriya. Bọ ish gestẹ komo à, wụ she'etụ ụn dẹẹg-ọ ụn piish ụt-ma, wụ rwọ'ụ a hantẹ Burus ụn hẹr-ọ ụn wụ.
7 Bọ Burus haantẹ à, **Yahuda**-nẹ yẹ haanẹ ẹs-mọ o-Urusharima à, yẹ inụrụ, yẹ rigimsụrụ wụ. Yẹ sẹngụ hantẹ ụs-gyekt dẹẹn, se ba ụr-bon mọssẹ ụn wụ nẹ. Yẹ hoks m-kutẹ Pestus ụnze gyekt-se ụn yẹ se o-nip se á.
8 Amba Burus ụn muut ụn ma-tọ wụ, wụ zee "Mẹ, mẹ nomẹ **karamsa**-ọ ụn **Yahuda**-nẹ **ụr-ba'as** á, mẹ nọmẹ komo **Pyo-ọ Shir**, kọ ko-Gwọmo **Sisarụr-ba'as** á kọ hiin."
9 Amba Pestus cọnọg wụ gwụ'ụrsẹ **Yahuda**-nẹ ụr-hur, wụ citụrụ Burus, "¿Kọ o ẹks wọa nekẹ o-Urusharima a piishitụ wọ ụt-ma rẹẹnọ mọssẹ ụn se ka rem-se nẹ?"
10 Amba Burus shasụrụ, "Ai, be-de ụn piish ụn ma-ụt ko-Gwọmo **Sisar**, ụm rọ eso, kanẹ depẹ a piishi mẹ ụt-ma. Mẹ nomẹ nẹ **Yahuda**-nẹ de ken **ba'as-de** á, wọ ma, o nepstẹ ụn kaanẹ nẹ m-sọk nẹ.
11 Ụregẹ mẹ **ko-ya-ụr-ba'as**-wụ, har ụm nọmọg **ba'as-de** wọọ a hoot mẹ à, ay, man som a ho mẹ á. Amba ụregẹ nip-o rọ kọn n-mẹ ụn ka gyekt-se yẹ m-hantẹ à, tọ, yatt-wụ he mẹ m-hoks m-bọpsẹ ụn kom-tọ ụn yẹ á. Ụm kọnọg a heet ma-ụt re co be-ụr ko-Gwọmo **Sisar**."
12 Bọ Pestus toostẹ ụt-hun ụn yan-gụw-mọ ụn wụ nẹ à, wụ shasụrụ. Wụ zee, "Kọn a heet ma-ụt ru ụn co be-ụr ko-Gwọmo **Sisar**, be-ụr **Sisar** komo o he m-nekẹ."

Agirippa nẹ ụn Banis

13 Bọ a nomtẹ yan-họ à, ko-Gwọmo Agirippa nẹ ụn Banis haanụrụ o-Kaseriya yẹ barkụtẹ́ Pestus.
14 Cin da yẹa rewessẹ ụt-họ rẹẹnọ dẹẹn à, Pestus hantụrụ ma-ụt Burus be-de ụn ko-Gwọmo. Pestus zẹẹrụ, "Wụ ken nẹt-wụ rọ kọn wụ Pẹris yaksụ mẹ ke'o à.
15 Da-ọ ụm ro o-Urusharima à, Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir ụn sẹk-yẹ nẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ hantụ mẹ ma-tọ ụn ka nẹt-wụ. Yẹ kọnụ mẹ, ụm kupsụtụ́ wụ ụt-ma.
16 "Amba ụm rụrụtụ yẹ ụnze, tẹ **Roma**-nẹ tẹ wẹt m-piishẹ ụn wa-**ụr-ba'as** ụt-ma á sẹ a hantụtụ wụ ụn co-ọ yan-hantụ ụn wụ m-ke'et, komo sẹ a peesụtụ wụ ụr-kẹẹr wụ muusụtẹ ma-tọ ụn wụ remen ka gyekt-se a heetụ wụ à.

17 Remen kaanẹ, bọ yẹ wọọntẹ kanẹ ụn mẹ nẹ à, mẹ naas o-da á. Bọ ish gestẹ à, ụm daarụ dẹẹg-ọ ụn piish ụt-ma temb, komo ụm zẹẹrụ a hantẹ ka nẹt-wụ.
18 Bọ yẹ hantẹ wụ ụs-gyekt initẹ à, yẹ hantẹ de ken caari-de **ụr-ba'as** de, de ụm hyanẹ wụ nọmọg á.
19 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, yẹ rọ ụn sụnẹ-mọ ụt-ma remen jind-se mọssẹ ụn Shir ọ ụn yẹ nẹ à. Komo yẹ zẹẹg wụ ken Yẹso wụ wụ marẹ à, wụ Burus sẹngẹ m-zẹẹ wụ rọ ụn họọg nẹ à.
20 Mẹ komo bọ ụm taagụtẹ bọ ụm he m-nọm ụm byaragtẹ ka rem-se. Ụm citụrụ Burus kọ wụ ẹks wụ nekẹ o-Urusharima a piishitụ wụ ụt-ma rẹẹnọ mọssẹ ụn ka rem-se nẹ.
21 Amba bọ Burus kontẹ a yagẹ ma-tọ ụn wụ remen caari-wụ ụn ko-Gwọmo **Sisar** wụ kupsụtụ wụ ụt-ma à. Ụm rwọ'ụrụ a 'er wụ har ha-mọ ụn da-ọ ụm he wụ m-tomtẹ be-ụr ko-Gwọmo **Sisar** à."
22 Ko-Gwọmo Agirippa zẹẹrụ Pestus, "Mẹ ma ụm cọnọg ụm raks ma-tọ ụn ka nẹt-wụ ụn hi ụn de."
Pestus zẹẹrụ, "Wọa họgụssụ wụ komo m-buk."

Burus ụn co Agirippa nẹ ụn Banis

23 Tọ, bọ ish gestẹ à, Agirippa nẹ ụn Banis yẹ cọwnụrụ gọn cọwọn-mọ ụt-gwọmo. Yẹ cọwnụrụ mọssẹ ụn yẹ rọ gọs-yẹ nẹ be-de ya-ụr-gụn à komo ụn sẹk-yẹ yẹ o-bọ nẹ. Pestus rwọ'ụrụ a cọntẹ Burus.
24 Pestus zẹẹrụ, "Ko-Gwọmo Agirippa, ụn kap ọ ụn hun-nẹ nẹ yẹ rọ kanẹ be-ụr gaan ụn tẹ nẹ à, nẹt-wụ ka wụ kap ọ ụn hun-nẹ ụn **Yahuda**-nẹ hantụ mẹ gyekt-se ụn wụ o-Urusharima à, komo ụn kanẹ nẹ, har ma yẹ rọ m-sẹngẹ o-zaaz nẹ ụnze ụdepẹ a yagụ wụ ụn họọg nẹ á.
25 Amba mẹ, mẹ hyan yo ken rii-yo wụ nomẹ yo wọọ a hoot wụ á, amba remen wụ kọnọg komo wụ ụn hi ụn de ụn wụ, wụ họbẹ a heet ma-tọ ụn wụ be-ụr ko-Gwọmo **Sisar**, ụm zẹẹrụ tọ man tom a heet wụ.
26 Amba mẹtt ma-tọ o-nip tọ ụm he gẹnẹ ụn ko-Gwọmo **Sisar** mọssẹ ụn ka nẹt-wụ nẹ á. Remen kaanẹ, ụm hantụtụ wụ be ụn nọ har ụn co-o ru, ko-Gwọmo Agirippa, remen da-ọ a kọmsụ wụ m-byarag, kọ man kum rii-yo ụm he m-gẹn à.
27 Remen mẹ ụn hyan-o re, kọọb-de ụs-wẹẹr de a heet nẹt be-ụr **Sisar** ba an rwụntẹ **ba'as-de** wụ nọmẹ à."

Bọr ụr-kwọọz ụs-cind

Burus muutẹ ma-tọ ụn wụ

1 Ka da-de Agirippa zẹẹrụ Burus, "A ya'ag wọ o-da o muuttẹ ma-ụt ru ụn hi ụn du."
Ka da-ọ Burus jaksụ o-kom, wụ cirụ ụt-ma:
2 "Ko-Gwọmo Agirippa, ụm kumug ụr-họ caanẹ, bọ a zẹẹ ụm muut ma-ụt re be ụn du tọ **Yahuda**-nẹ cetụ mẹ à.
3 Remen wọ kẹẹg-yo be-de ụn nap ụn jind-ọ ụn **Yahuda**-nẹ ụn ka rem-se ma-ụt sụnụtẹ yẹ à. Remen kaanẹ, ụm kọnọg wọ, 'mọ ụr-hur, o raks ma-ụt re.
4 "Kap ọ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ nepstẹ gọn she'et-de ụm she'etẹ cin mẹ wan-campọ à, de rọ cin ụr-takan ụn dak-o re komo o-Urusharima nẹ har haan-mọ ụn caanẹ.

5 Yẹ nepstẹ mẹ cin ụn ga'anẹ, har ma ụregẹ yẹ cọnọg yẹa hoks mẹ m-sụ'ẹ
ụnze o-nip mẹ ko-**Parisa**-wụ be-de ka derika-ọ ọ jiishẹ ụs-cenene à n-mẹ
ụn hun-nẹ tẹ, yan-dor Yawe.*
6 M-mọka, ụm rọ eso ụn hẹr-o nọ a piishitẹ mẹ ụt-ma remen ụm hwọọg
ụr-hur n-tẹ ụn shoos ụt-ma tọ Shir nomẹ tat na nẹ à.
7 Ka ma-tọ tọ baag-ụt na ọp ụt-yoor [12] hwọ ụr-hur yẹa hyen shi-mọ
ụn tọ, har yẹ rọ m-sẹngẹ, yẹ rọ ụn gụw-mọ Shir m-tẹt m-họw nẹ. Kwọ ụt-
gwọmo, remen ụm hwọọg ụr-hur ụn ka shoos ụt-ma ọ, ọ rwọ'ẹ **Yahuda**-nẹ
hyenet **ba'as** ụn de!
8 Nọ hun-nẹ shẹrẹg ụnze Shir a hoks m-'yons ụn yẹ marẹ à, yẹ inẹ ụn
họọg nẹ komo. Remen kaanẹ, nọ yagẹ m-shẹr ụnze wụ 'yonstẹ Yẹso ụt-
marimar á!
9 "Tọ, mẹ ụn hi ụn de ma n-ga, ụm ro hyanag ụntụn bọ sẹk-yẹ yẹ ụn
Yahuda-nẹ ro hyangẹ à. Ụm nom ụs-rem ụt-mọọr nẹ, ụm wenet ma-ụt
Yẹso ko-wa-o-Nazaret rẹ co.
10 Rii-yo ụm nọmẹ o-Urusharima à yo ka. Har Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se
Shir pye mẹ ụr-kẹẹr remen ụm ke'et yan-ba-m-kụkọp ụt-mọọr nẹ. Har ma
da-ọ a ro yẹ m-hom à, mẹ ụn sọrọg-ọ ụn kaanẹ.
11 O-da dẹẹn, ụm dọrọgtẹ komo kap ọ ụn kukẹ-tọ ụn yoos ụn Ma-tọ Shir,
mẹ yẹ ụn ya-ụr-kọọb, mẹ m-sẹngẹ ụm rụ'ụt yẹ yo'og jin-ụr Yẹso. Mẹ ụn
nọm kaanẹ remen komo ụm ro ụs-ryaab ụn yẹ nẹ dẹẹn. Ụm sẹngụ yẹ
m-dọrẹ har ha-mọ ụt-bọ tọ ụn tọ ken dak-tọ ụm ye'et yẹ ụr-kọọb."†

Ma-tọ ụn waktụnẹ-m Burus be-ụr Yẹso
(Sẹng 9:1-19; 22:6-16)

12 "De ken họ-de mẹ ụr-hew ha-mọ o-Damaskus, ụn bẹẹb-de ụn Gwọmo-
nẹ yẹ ụn kọn-se Shir, yẹ ya'asụ mẹ o-takụrda ọ zẹẹ yẹ ya'astẹ mẹ ụt-gwọmo
m-hoob **yan-dor Yẹso**.
13 Shir do wọ m-họọg! Họ-ụr rọ ụr-hi n-cọw, mẹ ụr-hew ụn cọw. Ụm
hyanụrụ mọ ken cecar-mọ argẹ cecar-mọ ụr-họ mọ carguṇsụtẹ cir-mọ n-
tọn, mọ rigimsụrụ tẹ ụn yan-ụr-hew ụn de nẹ.
14 Bọ tẹ hyeetẹ n-dak kap-m tẹ à, ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ ọ zẹẹg mẹ ụn
rem-de **ụt-Ibra**, 'Shawuru, Shawuru, ¿remen yan ọ wọttụ mẹ m-rangsẹ?
Hi ụn du wọ ụn ya-ụr-kọọb ụn ka yagẹ-tọ wọttụ mẹ à.'
15 "Ka da-de, ụm citụrụ, '¿Wọ wụ rọ wa nẹ Wa-ụt-Gọs?'
"Wan-Kọyan shasụrụ mẹ, 'Mẹ wụ rọ Yẹso ka wụ wọ m-rangsẹ à.
16 Amba m-mọka inẹ eso. Mẹ ụn rwụụn be ụn du cas o nept Shir yẹ
daagụ wọ o waragtẹ́ ko-wan-gụw ụn ko-wan-swọ-se ụn wụ nẹ. Komo o
rụrụt ma-tọ ụn rem-se o hyanẹ mọssẹ ụn mẹ nẹ à ba o-gyẹr, komo ụn
rem-se, ụm he wọ m-rụrẹ nẹ kanẹ co à.
17 Man gu wọ be-de ụn hun-nẹ ru, komo ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Mẹ wọ
m-tọm be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
18 Wọa upsụ yẹ yish-yẹ ụn yẹ, yẹ yagnẹ be-de o-comb yẹ mụụn be-de m-
cụcas, yẹ yagnẹ komo gwọmo-tọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** yẹ mụụn
be-de ụn **Gwọmo-tọ Shir**. Ụn kaanẹ yẹ hettẹ m-kum a soksụ yẹ ụt-**ba'as**,
komo o-**cim** nẹ mọssẹ ụn yẹ wargẹ ba m-kụkọp nẹ à kap remen yẹ shẹrẹg
be ụn de.'

Burus rwọrọg ma-tọ sẹngẹ-mọ ụn wụ

---

* **Bọr ụr-kwọọz ụs-cind:5 26:5** Hyen komo: Sẹng 23:6; Piri 3:5. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-cind:11 26:11** Hyen komo: Sẹng 8:3; 22:4-5.

19 “Remen kaanẹ, ko-Gwọmo Agirippa, mẹ yagẹ shẹr o-nip ụn ka
hyangan-tọ haanụ mẹ ẹs-mọ n-Tọn shir á.
20 Ụm cirig nomẹ ụn hun-nẹ yẹ o-Damaskus o-kọ'ọt. Ka da-de ụm nomụrụ
hun-nẹ yẹ o-Urusharima ụn myet-ọ ụn yan-hẹr-ọ ụn dak-ọ o-Judiya nẹ. Ka
da-de, komo ụm nomụrụ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á ụm zẹẹrụ yẹ yagẹ **ụr-ba'as** yẹ
mụụn be-de Shir, komo yẹ nom rem-se a hettẹ m-nap yẹ yagụtẹ **ụr-ba'as**
à.‡
21 Ọ rwọ'ẹ **Yahuda**-nẹ shipt mẹ n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir** yẹ m-sẹngẹ yẹ hoot
mẹ.
22 Amba Shir guurụ mẹ har m-mọka. Ọ rwọ'ẹ mẹttẹ kanẹ ụn rwọr ụn
ma-ụt re ba o-gyẹr be-de ụn sẹk-yẹ ụn yakar-nẹ. Ba yo ken rii-yo mẹ m-
rwọr ụn họn á sẹ dẹ rii-yo **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** ụn **Mosa** nẹ zẹẹ yoa
kor à.
23 Yẹ gẹnẹg ụnze, hun-nẹ a rangsẹ **Kiristi**. Wụ warag wụ ụr-takan wụ
he m-inẹ ụt-marimar à. Ụn kaanẹ wụ he hantẹ m-cecas be-de ụn kap ọ ụn
hun-nẹ, **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.”§
24 Burus ro n-mẹ ụn sụ'ẹ hi ụn de ụn wụ, ka da-de Pestus 'yonsụrụ ụs-cọr
ụr-bẹẹb nẹ wụ zee, “Burus, o zụngụtẹ! Mọọr-tọ ụn karantẹ-m ru waksụtẹ
wọ ụr-hi!”
25 Amba Burus zẹẹrụ, “Pestus, Wa-ụt-Gọs, mẹ zụngẹ á. Nip-ọ mẹ m-rwọr
cas.
26 Ai, ko-Gwọmo nepstẹ ka rii-yo, mẹ wụ komo ụn nomẹ ụt-ma ba o-gyẹr.
Ụm nepstẹ wụ nepstẹ tọ ka saw-tọ kap, o nak yo ka rii-yo ba wukussẹ ọ a
nomụ yo á.
27 Ko-Gwọmo Agirippa, ¿o shẹrẹg ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ? Ụm
nepstẹ o shẹrẹg ụn yẹ.”
28 Ka da-de, Agirippa zẹẹrụ Burus, “¿Ụn ka ya o-da yo hiin o cọnẹ mẹ
m-hoks dọrẹ ụn **Kiristi**?”
29 Burus zẹẹrụ, “Kọ ya o-da hiin, kọ dẹẹn, Shir zee ba wọ ụn họn du á,
har ma ụn yẹ rọ mẹ m-regẹ ụt-tọ nẹ à kap caanẹ, yẹ barmẹ bọ ụm rọ à, sẹ
dẹ ba ke'o á.”
30 Ko-Gwọmo inụrụ, kaanẹ komo ko-Gwamna ụn Banis nẹ, ụn yẹ rọ nẹ
tara tara be-ụr gaan ụn yẹ nẹ à.
31 Bọ yẹ ruutẹ be-de ụn piish ụt-ma à, yẹ zẹẹrụ ọr re ụn yẹ nẹ, “Ai, ka
nẹt-wụ nom yo ken rii-yo wọọ'ẹ a ke'et wụ kọ a hoot wụ á.”
32 Agirippa zẹẹrụ Pestus, “Ka nẹt-wụ ro heetẹ ma-tọ ụn wụ be-ụr ko-
Gwọmo **Sisar** á, a roa ho'osẹ wụ.”

Bọr ụr-kwọọz ụs-ta'yoor

Burus cọwọg hat-ọ m-họ ha-mọ o-Roma

1 Bọ a hongsụtẹ da-ọ m-nekẹ à, tẹ zọngụrụ ha-mọ n-dak ọ o-Itariya n-
mẹ o-hat ọ m-họ. Ko-Gwamna Agirippa rwọ'ụrụ Burus ụn kom-tọ ụn wụ
ken caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ wụ. Jin-de ụn wụ Juriyos. Wụ
ro wan-gaan be-de ụn karma-nẹ yẹ ụn Bụụg-ụr ko-Gwọmo **Sisar**. Komo
ko-Gwọmo Agirippa ya'asụrụ Juriyos yẹ ken hun-nẹ yẹ a ka'ẹ à.
2 Bọ tẹ cụwtẹ ọ ken hat-ọ à ọ o-Adiramiyum, ọ rọ ma-tọ m-ha tọ ken
bọ-tọ tọ rọ n-riib o-Asiya à, tẹ ciri m-nekẹ. Aristarkus, wụ ken nẹt-wụ

‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-cind:20 26:20** Hyen komo: Sẹng 9:20,28,29. § **Bọr ụr-kwọọz ụs-cind:23 26:23** Hyen komo: 1Kor 15:20; Isha 42:6; 49:6.

ko-ya-o-Tasaronika-wụ̱ sǫ̣ n-dak ǫ̣ o-Makidoniya, wụ̱ rǫ̣ be-ụ̱r gaan ụ̱n tę̣ nę̣.
3 Bǫ̣ ish gestę̣ à, tę̣ wǫ̣ǫ̣rụ̱ bǫ̣-ǫ̣ o-Sidon, komo Juriyos ya'ụ̱ Burus ụ̱r-'wǫ̣n,
Burus yagụ̱ wụ̱, wụ̱ he wụ̱ hyenet nay-nę̣ yę̣ ụ̱n wụ̱, yę̣ nomotụ̱ wụ̱ yo wụ̱
cǫ̣nę̣ à.
4 Bǫ̣ tę̣ inụ̱tę̣ kanę̣ ụ̱n hat-ǫ̣ m-hǫ̣ à, yo-m ro tę̣ m-mụ̱ụ̱ntę̣ n-jim n-co tę̣.
Remen kaanę̣, tę̣ pa'ụ̱rụ̱ sǫ̣ o-ye'er ǫ̣ o-Sayipurus* sǫ̣ yo-m rǫ̣ttę̣ m-'wǫ̣ns á.
5 Bǫ̣ tę̣ pestę̣ sa-mǫ̣ rǫ̣ yow yow n-dak ǫ̣ o-Kirikiya nę̣ à, o-Bampiriya nę̣,
tę̣ wǫ̣ǫ̣rụ̱ bǫ̣-ǫ̣ o-Mira ụ̱n dak-ǫ̣ o-Rikiya.
6 Kanę̣, caari-wụ̱ ụ̱n ko-karma kumę̣ ǫ̣ ken hat-ǫ̣ o-Arekzandiriya ǫ̣ rǫ̣
m-ha o-Itariya à, wụ̱ rwọ'ụ̱ tę̣ n-mę̣.
7 Tę̣ nomụ̱rụ̱ hǫ̣-ụ̱t ụ̱t-hǫ̣ tę̣ ụ̱r-hew cę̣ę̣n cę̣ę̣n, ụ̱n yish jaas-yę̣ tę̣ wǫ̣ǫ̣ yow
yow o-Kinidusa nę̣. Bǫ̣ yo-m wentụ̱ tę̣ m-ha co à, tę̣ pa'ụ̱rụ̱ riib-ǫ̣ ụ̱n ba
m-yo, sǫ̣ ụ̱n jim-de ụ̱n o-Kirit† yow yow o-Sarmoni nę̣.
8 Tę̣ pasụ̱ ǫ̣ ụ̱n yish jaas-yę̣, har tę̣ wǫ̣ǫ̣rụ̱ de ken be-de a m-aag be-de
ụ̱r-Wukę̣ de ụ̱r-Bon yow yow ụ̱n bǫ̣-ǫ̣ o-Rasiya nę̣.
9 Tę̣ hoostę̣ o-da ụ̱n ka be-de dę̣ę̣n, hew-ụ̱r mǫ̣ssụ̱ tę̣ m-yǫ̣ nę̣, remen da-ǫ̣
o-**swǫ̣ǫ̣t**‡ aragsụ̱tę̣. Burus ya'ụ̱ yę̣ ụ̱t-ma.
10 Wụ̱ zę̣ę̣rụ̱ yę̣, "Hun-nę̣, ụ̱m hyanag ka hew-de a nom na m-yǫ̣ nę̣, komo
naasę̣-m a kor na dę̣ę̣n, ba naasę̣-mǫ̣ ụ̱s-saw o-hat nę̣ cot á, har ụ̱n hǫ̣ǫ̣g-m
na nę̣."
11 Amba Juriyos wụ̱ dek rii-yo Burus rwǫ̣rę̣ á. Ụ̱n hek-ǫ̣ ụ̱n kaanę̣, wụ̱
raksụ̱ ma-tǫ̣ ụ̱n wan-nak-o-hat komo ụ̱n tǫ̣ ụ̱n wa-o-hat nę̣.
12 Yę̣ ụ̱n nǫ̣m kaanę̣ remen ka be-de ụ̱r-wukę̣ de o-Rikiya de nom ụ̱r-bon
hat-tǫ̣ rę̣ o-gǫ̣s kanę̣ á. Yę̣ ken yę̣ dę̣ę̣n be-de ụ̱n yę̣ zę̣ę̣rụ̱ a sę̣ngę̣ ụ̱r-hew,
a sę̣ngę̣ komo a woot o-Pinikiya, ụ̱regę̣ a nomę̣, remen yę̣ reet o-gǫ̣s rę̣ę̣nǫ̣.
O-Pinikiya nę̣ be-de ụ̱n ẹs ụ̱t-hat tǫ̣ o-Kirit, ǫ̣ gwǫ̣tę̣ sǫ̣ ụ̱n baar-ǫ̣ ụ̱r-hǫ̣rim
à, komo ụ̱n raag-ǫ̣ ye'er-ǫ̣ ụ̱r-hǫ̣rim nę̣.

Ụ̱r-pigip n-tę̣ m-sa

13 Bǫ̣ yo-mǫ̣ o-baar cirtę̣ m-dusunę̣ à hun-nę̣ hyanụ̱rụ̱ yę̣ zee cǫ̣n-mǫ̣
ụ̱n yę̣ kumutę̣, yę̣ naknụ̱rụ̱ kwǫ̣m-ǫ̣ rǫ̣ ụ̱n bǫ̣p o-hat à, yę̣ dǫ̣rụ̱rụ̱ riib-yo
o-Kirit, yow yow ụ̱n riib m-sa nę̣.
14 Ba m-jimę̣ yo-mǫ̣ ụ̱r-pigip indụ̱ndụ̱rụ̱ dę̣ę̣n sǫ̣ o-ye'er ụ̱n sǫ̣ ụ̱r-hǫ̣ran
nę̣ mǫ̣ wǫ̣snụ̱ raag-ǫ̣ o-Kirit.
15 Bǫ̣ yo-m wǫ̣sǫ̣ntę̣ o-hat à, har ǫ̣ hoks kwangę̣ m-yo á. Tę̣ argụ̱ m-yagę̣
temb yo-m sę̣ngụ̱ tę̣ m-huk.
16 Bǫ̣ tę̣ dǫ̣rụ̱tę̣ ụ̱n jim-de ụ̱n ǫ̣ ken dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ m-sa à, tę̣ naknụ̱ hat-o
rę̣k-ǫ̣ n-tǫ̣n ụ̱n hat-o o-caari ụ̱n yish jaas-yę̣. Jin-de ụ̱n ka dak-ǫ̣ o-Kawuda.
Tę̣ ụ̱n dǫ̣rę̣ jim-de ụ̱n ka dak-ǫ̣ remen yo-m mǫ̣tt m-'wǫ̣ns ka raag-ǫ̣ á.
17 Bǫ̣ yę̣ nakantę̣ hat-o rę̣k-ǫ̣ yę̣ hẹ'ę̣dbụ̱rụ̱ n-mę̣ o-caari à, yę̣ nǫ̣mụ̱ ụ̱s-
wę̣ę̣r, yę̣ gegrụ̱ ụ̱s-hụ̱, yę̣ rigụ̱msụ̱rụ̱ ka caari-ǫ̣ o-hat ǫ̣, taase ǫ̣ bụ'ụ̱gę̣. Yę̣
hẹ'ę̣bụ̱rụ̱ ụ̱s-gegettę̣. Yę̣ yagụ̱rụ̱ yo-mǫ̣ tututę̣ o-hat remen yę̣ hoks ǫ̣ m-
nak á. Yę̣ ụ̱n nom kaanę̣ remen yę̣ ụ̱n gyę̣r-ǫ̣ ụ̱n a jorbę̣ yę̣ ụ̱n hyereg-mǫ̣
o-Sirtis mǫ̣ rǫ̣ ụ̱n sabụ̱rsę̣ o-hat à.
18 Remen hǫ̣-m dǫ̣ǫ̣g o-zụ̱ngǫ̣, mǫ̣ rǫ̣ tę̣ m-nukt dę̣ę̣n dę̣ę̣n. Bǫ̣ ish gestę̣
à, yę̣ cirụ̱ kamas ụ̱n saw-tǫ̣ rǫ̣ n-mę̣ o-hat à, yę̣ jorbụ̱rụ̱ n-mę̣ m-hǫ̣.

---

* **Bǫ̣r ụ̱r-kwǫ̣ǫ̣z ụ̱s-ta'yoor:4 27:4** o-Sayipurus dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à. † **Bǫ̣r ụ̱r-kwǫ̣ǫ̣z ụ̱s-ta'yoor:7 27:7** o-Kirit dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à. ‡ **Bǫ̣r ụ̱r-kwǫ̣ǫ̣z ụ̱s-ta'yoor:9 27:9** Ǫ̣ ka hǫ̣-de m-Pas (Yom Kippur).

19 Họ-ụr atettẹ-de komo, yẹ ụn kom-tọ ụn yẹ, yẹ jorbụrụ tọ ken saw-tọ
m-sẹngẹ mọ o-hat tọ.
20 Bọ tẹ nomtẹ ụt-họ m-mahun à, tẹ hyan ụr-họ kọ o-rẹgẹn á, komo caari-
ọ ụn kem m-yo nẹ rọ tẹ ụs-bụ. Tẹ hụssụrụ o-saktọ ụnze tẹa ru.
21 Remen yẹ she'essụtẹ ba yẹ ụn rẹ rii-yo m-rẹ, Burus inụrụ eso ụn tẹtẹ-
de ụn yẹ. Wụ zẹẹrụ, "Hun-nẹ, nọ ro họgụtẹ ma-ụt re tọ ụm zẹẹ nọ cin
o-Kirit à, tọ ka rem-se naasẹ ụn ka yọ-mọ nẹ roa kor nọ á.
22 Amba m-mọka, mẹ nọ m-kẹwẹs nọm nọ jaab-ọ ụt-mẹn, remen yatt-wụ
he m-nebẹ be ụn nọ á, sẹ dẹ a taagẹ o-hat.
23 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen tẹt-mọ m-ryo wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ,
wụ ụm rọ ụn kom-ọ ụn wụ à, wụ mẹ komo ụn gụw-mọ ụn wụ à, wụ ẹks
ụn hẹr-o re.
24 Wụ zẹẹrụ, 'Burus, wọ họgẹ o-gyẹr á. O-nip wọa ẹs be-ụr ko-Gwọmo
Sisar. Gwọt ụn rem ru komo Shir ụn sọk-mọ ụn wụ nẹ, wụa gu myet
yan-hew ụn du.'
25 Remen kaanẹ nom nọ jaab-ọ ụt-mẹn, nọ hun-nẹ, ụm shẹrẹg be-de Shir
bọ a rụrụ mẹ à, kaanẹ he m-nom.
26 Amba kap ụn kaanẹ nẹ, ka yo-mọ a jorbẹ o-hat ụn hyereg-mọ ụn de
ken dor-de, ọ sabrẹ."

Hat-o naasụtẹ

27 Ụn tẹt-mọ ụn ọp ụt-nass [14], yan-se a rottụ na ụn Sa-mọ o-Adiriya.
O-da da pụrgẹ, ya-m-nak-o-hat ẹssụ ụs-barag yẹ zee a nomostẹ yow yow
o-dak nẹ.
28 Yẹ ma'ụrụ dụw-de m-họ yẹ hyanụrụ de woostẹ ụs-na o-zungu ụr-kwọọz
[120]. Bọ tẹ tektẹ co hiin à, yẹ doorụ m-ma, yẹ hyanụrụ ụs-na kwọọz-ụt
nass ụs-ọp [90].
29 Remen ụn gyẹr-ọ taase hat-o tẹ cemnẹ ụn ta'ar-ụt caari-nẹ, yẹ
ho'osbụrụ kwọm-tọ ụs-nụ ụt-nass ụn jim-de o-hat remen a wenet o-hat
m-arag. Yẹ tuurụ yish, yẹ kọnụ Shir ish-ọ ges.
30 Amba ya-m-nak-o-hat ma'asụrụ ụn sẹngẹ-mọ yẹ somot. Yẹ kergụntụrụ
hat-o rẹk-ọ ụs-wẹẹr sa o zee kwọm-ọ ụs-nụ yẹ he m-kergụntẹ ụn co-ọ ụn
caari-ọ o-hat.
31 Burus zẹẹrụ ko-caari-wụ ụn ko-karma-wụ ụn **Roma**-nẹ ụn yẹ ka
karma-nẹ yẹ nẹ komo, "Ụregẹ ka hun-nẹ yẹ, yẹ ẹs n-mẹ ụn ka hat-ọ á,
yatt bọ nọ he m-nom nọ ruut á."
32 Bọ m-họgẹ kaanẹ, karma-nẹ kuprụrụ hụ-se ụn hat-o rẹk-ọ, yẹ yagụrụ
ọ dọrụrụ m-họ.
33 Bọ ish nomtẹ ụn hede m-gas à, Burus kọnụ yẹ, yẹ rẹẹbẹ rii-yo m-rẹ.
Wụ zẹẹrụ, "Caanẹ, họ-ụt ọp-ụt nass-tọ ka nọ ụn she'et-de o-regen, nọ rẹ rii
á.
34 Remen kaanẹ, mẹ nọ ụs-kọn rẹ nọ rii-yo m-rẹ remen nọ nomot họọg
kọ hi-o gaan-yo a hụssẹ ụn hi-ụt nọ á."
35 Bọ wụ rụrtẹ kaanẹ à, wụ argụ mos ụr-burọdi, wụ nọmụrụ ụr-bọngọn
be-de Shir ụn hẹr-ọ ụn yẹ kap, wụ wongụrụ wụ ciri m-rẹ.
36 A doorụ rwụn-se ụn yẹ ụr-bẹẹb ko wụ ke rẹẹrụ rii-yo m-rẹ.
37 Tẹ kap n-mẹ o-hat hun-nẹ zungu-ụs yoor ụn kwọọz-ụt tet ụn ọp ụn
cind [276].
38 Bọ yẹ reestẹ yẹ ciks à, yẹ habụrụ nụ-se o-hat be-de ụn jorogbẹ ụn
saw-tọ ụn yẹ n-mẹ m-họ.

Jọk-yẹ m-họ bụ'ụgtẹ o-hat

39 Bǫ̣ ish gestę̣ à, ya-m-nak-o-hat yę̣ hoks m-nap dak-ǫ̣ yę̣ rǫ̣ttę̣ á, amba
yę̣ hyanag ǫ̣ ken riib-o dak-ǫ̣, ǫ̣ m-hyereg. Yę̣ zǫ̣ngų̣rų̣ yę̣ wǫ̣ttę̣ o-hat be-de
m-hyereg ų̣regę̣ a nomę̣.
40 Yę̣ kuprų̣ ų̣s-hų̣ se ų̣n kap ǫ̣ ų̣n ka kwǫ̣m-tǫ̣ ų̣s-nų̣ tǫ̣, yę̣ yagų̣ tǫ̣ n-mę̣
m-hǫ̣. Hohond-mǫ̣ ų̣n ka da-ǫ̣ komo yę̣ ussę̣ gegettę̣-yo ų̣n gaag ų̣n rii-yo ų̣n
kwų̣s o-hat. Ka da-de, komo yę̣ 'yonsę̣ pirapira-tǫ̣ o-hat tǫ̣ rǫ̣ o-co à hond
hond bǫ̣ yo-m he ǫ̣ m-tutę̣ o-co à. Yę̣ rwǫ̣'ų̣ ų̣r-hi ha-mǫ̣ n-riib yo m-sa.
41 Amba bǫ̣ tę̣ wootę̣ de ken be-de hǫ̣-m mǫ̣ m-kargę̣ à, hat-o tamų̣ m-
hyereg, har hi-ǫ̣ o-hat cǫ̣wų̣ n-mę̣ m-hyereg ǫ̣ hoks m-nuktę̣ á. Hat-o ciri
m-bų̣'ų̣gę̣ sǫ̣ n-jim ų̣n remen zų̣ngǫ̣-ǫ̣ ų̣n jǫ̣k-yę̣ m-hǫ̣.
42 Karma-nę̣ zǫ̣ngų̣rų̣, yę̣ hoomtẹ́ yę̣ a ka'ę̣ a taase wų̣ ken wų̣ nom ų̣s-
waag wų̣ som.
43 Amba haanų̣rų̣ ká caari-wų̣ ų̣n ko-karma-wų̣ o-**Roma** wų̣ cǫ̣nǫ̣g gu ų̣n
Burus, wų̣ wę̣nų̣rų̣ yę̣. Wų̣ zę̣ę̣rų̣ komo kap ǫ̣ ų̣n bǫ̣ ų̣n yę̣ napę̣ m-hǫ̣ à, yę̣
me'es m-nossẹ, yę̣ hę̣'ẹbę̣ n-mę̣ m-hǫ̣ yę̣ nom ų̣s-waag ha-mǫ̣ n-riib ǫ̣ m-sa,
44 ka yę̣ kusę̣ à, yę̣ de ce-se o-hat, kǫ̣ nę̣ yę̣ de kep-tǫ̣ o-hat. Ų̣n kaanę̣ kap
mǫ̣ ų̣n yę̣ wǫ̣ǫ̣ riib-yo m-sa pee.

Bǫ̣r ų̣r-kwǫ̣ǫ̣z ų̣s-eer

Burus ų̣n dak-ǫ̣ o-Marta

1 Bǫ̣ tę̣ pǫ̣ssų̣tę̣ à tę̣ hǫ̣gų̣rų̣, ashi, jin-de ų̣n ka dak-ǫ̣* o-Marta.
2 Hun-nę̣ yę̣ ų̣n ka be-de nomo tę̣ ų̣r-hǫ̣ dę̣ę̣n. Yę̣ gǫ̣ksų̣ tę̣ kap, yę̣ dapsų̣
tę̣ o-ra remen kem-ǫ̣ ro ų̣t-hę̣ à, komo o-hų̣w nę̣.
3 Burus kamsų̣ndų̣rų̣ ų̣t-ce wų̣ ma'asų̣ m-tǫ̣ǫ̣b o-ra. Yo ken hwǫ̣-yo m-
raab yo argų̣ m-rwų̣ų̣n remen hund-ǫ̣ o-ra, yo kamtų̣rų̣ kom-o Burus.
4 Bǫ̣ hun-nę̣ yę̣ ų̣n ka be-de hyentę̣ o-hwǫ̣ depo ų̣n kom-ų̣t Burus à, yę̣
zę̣ę̣rų̣ ǫ̣r ų̣n yę̣ nę̣, "O-nip ka nę̣t-wų̣ ko-yan-hom ų̣n hun-nę̣ wų̣. Nǫ̣ hyanag
myet bǫ̣ wų̣ possų̣nę̣ be-de m-sa à, kap ų̣n kaanę̣ nę̣, ra-o rǫ̣ wų̣ ų̣n dor sę̣
wų̣ marag."
5 Amba myet ų̣n kaanę̣ nę̣, Burus wishų̣rų̣ kom-ǫ̣ ų̣n wų̣, wų̣ jorbų̣rų̣ ka
hwǫ̣-yo n-mę̣ o-ra, kǫ̣ m-hoog, wų̣ hǫ̣gę̣ á.
6 Yę̣ rǫ̣ ų̣s-barag yę̣ zee ka kom-ǫ̣ a hu kǫ̣ wų̣a hye ba m-jimę̣ wų̣ mer.
Amba bǫ̣ yę̣ she'etę̣ à, yę̣ hyan rii-yo nomę̣ wų̣ á. Yę̣ warguų̣rų̣ barag-ų̣s
hǫ̣r-se, yę̣ zę̣ę̣rų̣ ų̣nze wų̣ ǫ̣ ken shir-ǫ̣ ǫ̣.
7 Kanę̣ yow yow kat-ų̣t rǫ̣ kǫ̣n, tǫ̣ ų̣n ko-Gwǫ̣mo-wų̣ ų̣n ka dak-ǫ̣† jin-de
ų̣n wų̣ Pubiriyu. Wų̣ gǫ̣ksų̣ tę̣, wų̣ ya'ų̣ tę̣ be-de ų̣r-she'et de ų̣r-bon, har
hǫ̣-ų̣t tet.
8 Tato-o Pubiriyu wų̣ rǫ̣ dǫ̣mb wų̣r-ǫ̣ ų̣n wų̣ piishę̣ á, o-wų̣r o-ra ų̣n ryam-
ǫ̣ ų̣t-mę̣n nę̣. Burus cǫ̣wų̣rų̣ be-de ų̣n wų̣, wų̣ kǫ̣nų̣rų̣ Shir remen wų̣.
Burus sakų̣ ų̣t-kom ų̣n hi-de ų̣n ko-wan-gǫ̣m, nę̣t pyeesų̣rų̣ cas.
9 Bǫ̣ a nomtę̣ kaanę̣ à, kap ǫ̣ ų̣n yę̣ kusę̣ ya-ų̣s-gǫ̣m à ų̣n ka dak-ǫ̣ n-tę̣tę̣
ǫ̣ m-sa sẹngų̣ m-haan a yę̣ m-taasę̣ ų̣s-gǫ̣m.
10 Yę̣ ya'ų̣ tę̣ m-yar dę̣ę̣n. Bǫ̣ da-ǫ̣ m-inę̣ wootų̣ tę̣ komo à ų̣n hat-ǫ̣ m-hǫ̣,
yę̣ kamsų̣ndų̣rų̣ tę̣ kap ǫ̣ ų̣n bǫ̣ ų̣n saw-tǫ̣ tę̣ cǫ̣nę̣ à.

Burus wǫ̣ǫ̣g ų̣n bǫ̣-ǫ̣ o-Roma

11 Bǫ̣ a nomtę̣ rę̣ng-ų̣s tet à, tę̣ inų̣rų̣ n-mę̣ ų̣n hat-ǫ̣ rwų̣ų̣nę̣ bǫ̣-ǫ̣ o-
Arekzandiriya. Ka hat-ǫ̣ rę̣ę̣g o-gǫ̣s ų̣n ka dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à. A

---

* **Bǫ̣r ų̣r-kwǫ̣ǫ̣z ų̣s-eer:1 28:1** o-Marta dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à. † **Bǫ̣r ų̣r-kwǫ̣ǫ̣z ų̣s-eer:7 28:7** o-Marta dak-ǫ̣ ǫ̣ rǫ̣ n-tę̣tę̣ ǫ̣ m-sa à.

nomsụtụ ọ komo o-napa ụntụn sha-mọ ụn shir yoor pẹsẹ-nẹ Kasto ụn Porus nẹ.
12 Bọ tẹ wọọntẹ bọ-ọ o-Sirakus à, tẹ rewụ họ-ụt tet kanẹ.
13 Bọ ụn kanẹ komo tẹ argụrụ tẹ wọọrụ bọ-ọ o-Rigiyum. Rew-mọ ụn họ-ụr gaan, yo-m indụnduụrụ sọ o-baar, ụn gas-ọ ish komo tẹ wọọrụ bọ-ọ o-Puteyori.
14 Kanẹ ọ ka tẹ go'onẹ ụn yẹ ken yan-dor-yẹ nẹ. Yẹ kọnụ tẹ tẹ nom họ-ụt ta'yoor ụn yẹ nẹ. Ụn kaanẹ tẹ wọọrụ o-**Roma**.
15 Bọ yan-dor kanẹ họgụtẹ ụnze tẹ rọbẹ à, yẹ haanụrụ, yẹ barkụtụ tẹ har ụn be-de a ụt-baab à o-Appiyus, komo ụn ka be-de nẹ de a m-zẹẹ *Kur-ụt Tet-tọ ụn Hamat-nẹ à*. Bọ Burus hyentẹ ka hun-nẹ yẹ à, wụ bọmụrụ Shir. Komo wụ dọọrụ kum ụn bẹẹb-de ụs-rwụn.
16 Bọ tẹ cụwtẹ o-**Roma** à, a ya'ụ Burus wụ nekẹ ụn hi ụn de ụn wu, wụ she'et ụn ọ ken hur-ọ, komo wụ ken ko-karma-wụ rọ wụ ụr-'er.

Kọ'ọt-o Burus o-Roma

17 Bọ a rewetẹ họ-ụt tet à, Burus agụ sẹk-yẹ yẹ ụn **Yahuda**-nẹ. Bọ yẹ karaksụtẹ à, wụ zẹẹrụ yẹ, "Nọ ọr re nẹ, kọ dẹ nomtẹ mẹ nọmẹ hun-nẹ na **ụr-ba'as** á, kọ **ụr-ba'as** mọssẹ ụn jind-ọ ụn tat na nẹ. Myet ụn kaanẹ nẹ a shik mẹ o-Urusharima a ya'asụ mẹ ụn kom-tọ ụn **Roma**-nẹ yẹ ke'e mẹ.
18 Yẹ komo bọ yẹ byaraktụ mẹ à, yẹ cọnọg mẹ m-ho'os, remen yẹ hyan mẹ ụn de ken **ba'as-de** nẹ dẹ wọọ'ẹ a hoot mẹ á.
19 Amba bọ **Yahuda**-nẹ kwangụtẹ dẹk ụn ka ma-tọ à, a gaktụ mẹ, ụm heet ma-ụt re be-ụr ko-Gwọmo **Sisar**, kọ dẹ mẹ ro cọnọg m-hantẹ ụs-gyekt be-de ụn hun-nẹ na á.‡
20 Ọ rwọ'ẹ ụm hobt ụm hyen nọ. Ụm cọnọg nọ nep rii-yo rwọ'ẹ mẹ ụn ka be-de ke'o ụn ka kwọm-tọ. Mẹ ka kanẹ remen ụm dẹk ụnze **Kiristi** heesụntẹ. Wụ rọ saktọ-o na."
21 Yẹ zẹẹrụ wụ, "Tẹ dẹ tẹ kum ọ ken takụrda-ọ ọ rwụụnẹ sọ dak-ọ o-Judiya mọssẹ ụn ma-ụt ru nẹ á. Yatt ọr na komo wụ haanẹ kanẹ wụ rụr ma-ụt ru á, kọ wụ rụr ma-tọ ba ụr-bon mọssẹ ụn wọ nẹ á.
22 Amba tẹ cọng tẹ họgẹ yo o cọnẹ à ụn nu-o ru, remen bọ ụn rii-yo tẹ napẹ dẹ à yo rọ, ka derika-o pụ-ọ ọ kọ kenẹ a m-cẹp ụn ma-tọ ụn ọ ụt-yọ tọ."
23 Yẹ rwọ'ụrụ họ-de yẹ hettẹ m-gonẹ ụn Burus nẹ à. Yẹ haanụrụ be-de wụ rọ ụr-she'et à, komo yẹ haantẹ dẹẹn ụt-mọọr nẹ. Cir-mọ n-sot har m-rim, wụ sẹngụrụ yẹ nomẹ ụt-ma wụ rọ yẹ m-rụrẹ ma-tọ ụn **Gwọmo-tọ Shir**. Wụ rọ m-sẹngẹ, wụ nakantụ yẹ be-ụr Yẹso ụn bụ-yo ụn Ma-tọ Shir. Wụ ụn nọm kaanẹ, remen wụ kututú yẹ **Kiristi** bọ wụ karantẹ ka rem-se **Mosa** ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ genẹ à.
24 Yẹ ken yẹ argụ dẹk ụn ma-tọ ụn wụ, amba yẹ ken yẹ dek á.
25 Remen kaanẹ, yẹ ho'osẹ ọr ụn yẹ nẹ o-wụr á. Rii-yo yẹ yagụtẹ ka be-de Burus nomo yẹ ma-ụt gaan, wụ zee, "Ashi, **Kụkt-ọ Shir** rwọrọg o-nip, bọ ọ nomẹ tat nọ nẹ ụt-ma à ụn nu-o **Ishayawan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** ọ zee,
26 " 'Nekẹ be-de ụn ka hun-nẹ yẹ, o zee,
"Nọa sẹngẹ m-họgẹ ụn yo mẹ m-zẹẹ kọyanda à,
amba nọ hoks m-nap á.
Nọa ma'as m-hyan ụn yo mẹ m-nọm à,
amba nọ hoks m-nap ụn yo ụm cọnẹ á."
27 Remen hur-de ụn ka hun-nẹ yẹ nomostẹ m-hwọgọn,

‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-eer:19 28:19** Hyen komo: Sẹng 25:11.

yẹ zụpstẹ tọ-tọ ụn yẹ,
yẹ bitisshẹ yish-yẹ ụn yẹ,
Taase yẹ hyen ụn yish-yẹ ụn yẹ,
yẹ họgẹ ụn tọ-tọ ụn yẹ,
yẹ kẹrgụtẹ komo ụn hur-de ụn yẹ,
har yẹ waktụntẹ be ụn de ụm soksụtụ yẹ **ụr-ba'as**.’§

28 “Tọ, nap nọ, Shir tomsụntẹ ma-tọ ụn gwụ har ha-mọ ụn yẹ rọ **Yahuda**-
nẹ á. Yẹ komo yẹ a raks ụt-tọ!”*

30 Burus she'etụ ụn ka hur-ọ wụ mọgẹ à har hak-ụs yoor, wụ rọ ụn gọks
ụn kap ọ ụn yẹ rọ m-haan be-de ụn wụ à.

31 Yanze a wẹn wụ m-kọ'ọt á, wụ sẹngụrụ kọ'ọt ụn **Gwọmo-tọ Shir**. Wụ
rọ ụr-yoos mọssẹ ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi** ba o-gyẹr.

---

§ **Bọr ụr-kwọọz ụs-eer:27 28:26-27** Hyen komo: Isha 6:9-10 (ụt-Girik). * **Bọr ụr-kwọọz ụs-eer:28 28:28** Mọ ken gẹn-mọ ụn dọ ci-o 29*Bọ tọ ka ma-tọ rọ à, Yahuda-nẹ inụrụ, yẹ argụrụ, ma-ụt sụnụrụ yẹ dẹẹn ụn hi ụn de ụn yẹ.*

Takụrda-o Burus ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ o-Roma

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ ụn hi-de ụt-ma nẹ *1:1-17*
Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak cọnọg gwụ *1:18—3:20*
Cọw-yo Shir yo ụn gwụ *3:21—4:25*
Họọg-m pụ-mọ n-mẹ ụn Kiristi *5:1—8:39*
Zọngẹ-tọ Shir mọssẹ ụn Ya-o-Isra nẹ *9:1—11:36*
She'et-de ụn ko-yan-dor Yẹso *12:1—15:13*
M-tigẹ ụn gas-ụr Burus nẹ de ụn hi ụn de ụn wụ *15:14—16:27*

Ụr-gas

1 Mẹ, Burus, wan-gụw-m **Kiristi*** Yẹso, gẹnbẹ ka takụrda-ọ. Shir ak mẹ
ko-yan-Tọm Yẹso remen ụm kọ'ọttẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn wụ.
2 Ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ Shir sụrtẹ o-nu cin n-ga à, tọ yan-rwọr ụn
Ma-tọ Shir zẹẹ ụn Takụrda-ọ Shir ọ ụn ba m-kụkọp à.
3 Ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ ụn Wà ụn wụ tọ, wụ rwụụnẹ sọ ụn baag-o
ko-Gwọmo **Dawuda** à, be-de ụn mat-ọ o-wụr.
4 Amba ụn kọọb-de ụn kụkọp-mọ ụn wụ, **Kụkt-ọ Shir** kututụ na ụr-bẹẹb
nẹ ụnze, Yẹso **Wà-wụ Shir** wụ remen wụ inụtẹ ụt-marimar. Yẹso **Kiristi**,
wụ rọ Wan-Kọyan na.
5 Remen yo Yẹso nomẹ mẹ à, Shir ya'ag mẹ m-yar ụn o-cọw yo ụm
waragtẹ ko-**yan-Tọm Yẹso**, wan-kọ'ọt ụn Ma-tọ ụn wụ. Wụ ụn nom kaanẹ
remen hun-nẹ kap yẹ ụn dak-ụt-dak, họno o-dak yẹ sheret ụn wụ, komo
yẹ nomẹ wụ o-dọrọttẹ.
6 Nọ ma, nọ mọssẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn Shir daagnẹ à yẹ she'etẹ kang-o gaan
ụn Yẹso **Kiristi** nẹ.
7 Ka takụrda-ọ, ọ ma nọ ọ myet yan-dor-yẹ rọ ụn bọ-ọ o-**Roma** à:
Shir wastẹ ụn nọ nẹ. Wụ degsụ nọ, nọ waragtẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ. Mẹ
ụs-kọn Shir Tato na ụn Yẹso **Kiristi**, Wan-Kọyan na wụ 'ye nọ gwụgwụ-mọ
ụr-hur ụn yar-mọ ụn wụ nẹ.

Kọn-se ụr-bọngọn

8 Ụr-takan, ụm bọmọg Shir re ụn jin-ụr Yẹso **Kiristi** rem nọ kap, remen
họno o-dak hun-nẹ rọ ụn m-họgẹ ụn ma-tọ ụn shẹr-m nọ.
9 Shir, wụ mẹ ụn gụw-mọ ụn wụ ụn hur-ụr gaan ụn kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-**
Rẹrẹm tọ ụn Wà ụn wụ Yẹso à, wụ rọ wan-swọ-ụs re, wụ hyenestẹ bọ mẹ
ụs-kọn kọyanda rem nọ à.
10 Mẹ ụs-kọn kọyanda, Shir 'ye mẹ o-cọw ụm habụtẹ be-ụr nọ, ụregẹ Shir
cọnọg.
11 Mẹ ụn rẹẹb-ọ ụm hyenet nọ, bọ ụm he nọ m-gu ụn yar-mọ Shir ya'asụ
mẹ à, remen nọ bọ'ọsụtẹ ụn yo nọ shẹrẹ à.
12 Rii-yo ụm cọnẹ m-zẹẹ à, ụm cọnọg ụm do nọ jaab-ọ ụt-mẹn ụn shẹr-m
nọ, komo ụm cọnọg nọ do mẹ jaab-ọ ụt-mẹn be-de ụn shẹr-m re.
13 Ọr re nẹ, ụm cọnọg nọ nep ụm sẹngutẹ dẹẹn ụm habụtẹ be-ụr nọ.
Amba mẹ kum o-cọw á. Ụm ro cọnọg ụm guut nọ bọ shẹr-m nọ he m-dọ

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à.

m-'wọns be-ụr **Kiristi** à. Ụm ro cọnọg m-gu nọ, ụm bọ'ọsẹ ụn rem-se Shir, bọ ụm gu'ẹ hun-nẹ ụn tọ ken be-tọ à.[†]
14 Mẹ m-họgẹ ụn hur ụn de nụ-se ụn hun-nẹ kap rọ ụn hi ụn de, ya-n-mẹ ụt-bọ ụn ya-ụs-riib nẹ, ya-ụs-nap ụn ya-ba-ụs-nap nẹ.
15 Ọ rwọ'ẹ ụm ro cụntẹ m-kọ'ọtụ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** nọ yan-bọ-ọ o-**Roma**.

Bẹẹb-de ụn ma-ụt Yẹso

16 Mẹ ụn họgẹ ụn 'ẹ-mọ ụn rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** á. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen tọ rọ na m-kutẹ ụn bẹẹb-de Shir. Ka bẹẹb-de de rọ ụn gwụ-ọ ụn myet yẹ shẹrẹ be-de ụn wụ à, **Yahuda**-nẹ ụr-takan, ka da-de yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.[‡]
17 Ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ kututụ na bọ hun-nẹ he m-warag kashi be-de ụn Shir à. A cirẹ m-shẹr be-de Shir, a kọmụrụ komo m-shẹr be-de ụn Shir. Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à, "Nẹt kashi wụa kum họọg remen wụ shẹrẹg be-de ụn Shir."[§]

Hun-nẹ myet ba'asụtẹ

18 Ryaab-se Shir rwụntẹ cas cir-mọ n-tọn remen yan-mẹn-ụt jaas-tọ ụn rii-tọ ụn ba ụr-bon tọ hun-nẹ rọ m-nọm nẹ à. Yẹ họktẹ o-nip ụn mẹn-ụt jaas-tọ tọ ụn yẹ.
19 Depetẹ yẹ nep myet rii-yo rọ yo Shir à, remen Shir kututụ yẹ yo cas.
20 Cin da-ọ Shir nọmẹ họno o-dak à, rem-se Shir, se a m-hyan ụn yish á, bẹẹb-de ụn wụ de ba m-ta, ụn bọ wụ rọ nẹ à, cas a rọ se m-hyan be-de ụn rii-tọ Shir nọmẹ à a tọ m-nap. Nẹt rọtt be-de m-ru á.
21 Yẹ nepstẹ Shir, amba yẹ ro wụ m-'ya ụn sẹk-mọ depẹ á, yẹ ro wụ m-bọm á. Remen yẹ nọmọg kaanẹ, barag-se ụn yẹ warag o-hwaa, hur-de ụn yẹ, komo shiishẹ de rowẹ o-comb.[*]
22 Yẹ ro m-hyan ụn hi ụn de ụn yẹ ya-ụs-wẹẹr amba nẹ raag-mọ yẹ rottẹ.
23 Ọttẹ yẹ ya'as m-sẹps be-de Shir wụ ụn ba ụr-kọm à, yẹ sẹngụrụ ụs-tọọg ụn rii-tọ nẹt nọmẹ à. Ka rem-se nẹt shabẹ à, ụntụn sha-mọ ụn nẹt, ụn sha-mọ ụn yẹgẹ-no nẹ, ụt-gụt nẹ, ụn rii-yẹ rọ ụt-kurub nẹ à. Myet ka rem-se rọ m-ta.[†]
24 Remen kaanẹ, Shir yagụrụ yẹ, yẹ nọmụrụ rii-yo hur-de ụn yẹ cọnẹ à, yẹ nomụrụ saw-tọ m-'ẹ ụn wụr-ụt ọr ụn yẹ nẹ.
25 Yẹ yagụrụ Shir wụ o-nip, yẹ bọpụrụ ụt-bọ. Yẹ ma'asụ m-kwụktẹ ụn ya'asụ m-gụw nẹ be-de ụn rii-tọ Shir nọmẹ à, amba yẹ yagẹ Shir wụ nọmẹ kọyan à, wụ a he ụr-bọngọn de ụn ba m-ta à, **amin**.
26 Remen kaanẹ, Shir yagụrụ yẹ. Yẹ nomot rii-yo yẹ cọnẹ à yo m-'ẹ. Ne'a-nẹ yẹ ụn yẹ yagụrụ rew-mọ ụt-ge bọ a wẹtẹ à. Yẹ sẹngụrụ nọm ụn rii-yo a 'wọssẹ á. Ne'a-nẹ rọ m-rew ụn ọr ụn yẹ nẹ ne'a-nẹ.
27 Campọ-nẹ komo yẹ yagụrụ rew-mọ ụt-ge ụn ne'a-nẹ nẹ bọ a wẹtẹ à. Yẹ sẹngụrụ cọn-tọ ụn hi ụn de ụn yẹ, campọ-nẹ rọ m-rew ụn ọr ụn yẹ nẹ campọ-nẹ. Remen kaanẹ ọ hantẹ a ye'et yẹ ụr-kọọb de reksẹ hond hond ụn **ba'as-de** ụn yẹ nẹ à.
28 Bọ yẹ yagẹ nap ụn Shir à, Shir yagụrụ yẹ, yẹ hẹ'ẹbụrụ ụn barag-se o-hwaa, yẹ sẹngụtẹ nọm ụn rii-yo depẹ á.
29 Yẹ shiishẹ ụn nọm ụn mẹn-ụt jaas-tọ kọyanda.

[†] **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Sẹng 19:21. [‡] **Bọr-o gaan:16 1:16** Hyen komo: Mark 8:38.
[§] **Bọr-o gaan:17 1:17** Hyen komo: Haba 2:4. [*] **Bọr-o gaan:21 1:21** Hyen komo: Apis 4:17-18.
[†] **Bọr-o gaan:23 1:23** Hyen komo: Kara 4:16-18.

Yẹ rọ ụn nomẹ hun-nẹ rem-ụs yọ-se.
Yẹ pẹnẹg o-sụụb.
Yẹ m-nọm ụn rem-se he naas ụn hur-de ụn nẹt à.
Yẹ pẹnẹg ụr-shoob.
Yẹ rọ ụn hoom ụn hun-nẹ.
Yẹ pẹnẹg ụt-ween.
Yẹ m-raks ụn hun-nẹ.
Yẹ rọ ụn ẹss ụn nẹt ụr-hur.
Yẹ rọ ụt-wẹ.
30 Yẹ rọ ụn m-ti ụn jin-tọ ụn hun-nẹ.
Yẹ yagụrụ Shir.
Yẹ jiitẹ yo'og-ọ ụn hun-nẹ.
Yẹ jiitẹ m-gwọn.
Yẹ pẹnẹg ụs-sẹs.
Barag-se ụn yẹ yọ-se se.
Yẹ rọ ụn kọọb-de o-dọrọttẹ ọ ụn yẹ matẹ yẹ à.
31 Yẹ rọtt ụr-hi á.
Yẹ m-shoos ụn ma-tọ yẹ sụrtẹ o-nu á.
Yẹ m-was kọ hyan ụn 'wọn-de ụn hun-nẹ á.
32 Yẹ nepstẹ jind-ọ Shir zẹẹg myet nẹt-wụ nọmẹ gọn ka saw-tọ à, wụ wọọg m-mar. Amba yẹ rọ sẹngẹ-mọ ụn nọm ụn rii-yo ba ụr-bon, ka yẹ rọ m-nọm kaanẹ komo à, yẹ rọ yẹ m-do'ẹ jaab-ọ ụt-mẹn ụn rii-yo ba ụr-bon.

Bọr-ụs yoor

Shir rọ ụn m-piish ụt-ma hond hond

1 ¿Ọr re, wọ ụn hyan ụn **ba'as**-ụr ọr ru nẹ? Wọtt be-de m-ru á. Wọ ụn piishẹ ụn hun-nẹ ụt-ma komo wọ m-nọm ụn rii-yo ká hun-nẹ yẹ rọ m-nom à, hi ụn du wọ m-họ.*
2 Tẹ nepstẹ piish ụt-ma tọ Shir hond hond ọ be-de ụn yẹ rọ m-nọm ụn gọn ká rem-se o-saa se à.
3 Wọ ụn piishẹ hun-nẹ ụt-ma. Wọ mat-de ụn nẹt, wọ wụ rọ m-nọm ụn gọn ká rem-se wụ ken wụ rọ m-nọm à, ¿Wọ m-hyan o zee Shir a 'ye wọ ụr-kọọb á?
4 ¿Kọ dẹ wọ ụn gini ụn caari-mọ ụn yar-mọ Shir ụn 'wọn-de ụn wụ nẹ, ụn mọ ụn hur-de ụn wụ nẹ? Nap ụnze Shir ụn kutẹ wọ 'wọn-de ụn wụ remen o waktụntẹ́ o mụụn be-de ụn wụ.
5 Amba remen cikt ụn du ụn kọọb-de ụn waktụnẹ-m ru nẹ be-de Shir, wọ ụn egnẹ ụn hi ụn du ryaab-se Shir. Ụn họ-de ryaab-se Shir, wụa kutẹ hun-nẹ kashi ụn piish ụt-ma cas cas.
6 Shir “a top kọ wụ ke nẹt-wụ hond hond ụn gọn sẹngẹ-mọ wụ nọmẹ à.”†
7 Shir a 'ye hun-nẹ họọg-ọ ụn ba m-ta yẹ mọ'ẹ ụr-hur ụn sẹngẹ-mọ ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon à, yẹ rọ ụn saktọ-ọ ụn kum m-sẹps, m-sẹk nẹ, ụn họọg-ọ ba m-ta nẹ.
8 Ụn cen ọ yẹ ken hun-nẹ yẹ rọ ụn cọn-tọ ụr-hi nẹ, yẹ yagẹ o-nip à, yẹ rọ ụn nọm ụn rem-se ụn ba ụr-bon, ryaab-se Shir rọ ụn hi-de ụn yẹ, komo yẹa sụ ụr-kọọb dẹẹn.
9 Swọ ụr-kọọb ụn tụk-mọ ụt-mẹn nẹ rọ ụn 'er-de ụn kọ wụ ke nẹt-wụ wan-nọm ụn mẹn-ụt jaas-tọ, ụr-takan be-de ụn **Yahuda**-nẹ, ka da-de, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.

---

* **Bọr-ụs yoor:1 2:1** Hyen komo: Mati 7:1; Ruka 6:37. † **Bọr-ụs yoor:6 2:6** Hyen komo: Bọng 62:12; Swọọ 24:12.

10 Amba Shir a 'ye kọ wụ ke wụ rọ m-nọm ụn sẹngẹ-mọ ụr-bon à, m-sẹps,
m-sẹk nẹ, ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ. Wụa nọm yo ka, ụr-takan **Yahuda**-nẹ,
ka da-de, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
11 Remen Shir rọtt m-koos á.‡
12 Kap yẹ nọmẹ **ụr-ba'as** rii-yo **karamsa**-o **Mosa** wọọntẹ à, Shir a piishẹ
yẹ ụt-ma ba o-**karamsa**. Yẹ nọmẹ komo **ụr-ba'as** ụn neps ụn **karamsa**-o
Mosa à, n-tẹ ụn **karamsa**-o **Mosa**, Shir he yẹ piishẹ ụt-ma.
13 Shir a hyen hun-nẹ kashi remen yẹ họgụtẹ o-**karamsa** á, amba sẹ yẹ
nọmọg o-dọrọttẹ ọ ụn yo **karamsa**-o zẹẹ à.
14 Yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ rott o-**karamsa** á, amba da-ọ yẹ nọmẹ yo
karamsa-o zẹẹ à, barag-se ụn hur-de ụn yẹ rọ yẹ m-kutẹ rii-yo ụr-bon
ụn yo ụn ba ụr-bon nẹ, kọ de yẹttẹ **karamsa**-o **Mosa** á.
15 Sẹngẹ-mọ ụn yẹ kututẹ yẹ ụnze yẹ rọ o-**karamsa** nẹ gensẹ ụn hur-de
ụn yẹ. Da-ọ yẹ nomẹ rii-yo ụn ba ụr-bon, hur-de ụn yẹ naasụrụ, amba yẹ
nọmẹ rii-yo ụr-bon yẹ rọ ụn họgẹ o-zak.
16 Remen kaanẹ, bọ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ mẹ m-rwọr zẹẹ à, kaanẹ he
m-warag ụn họ-de Shir he piishẹ ụn hun-nẹ ụt-ma à, n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi**.
Shir a piishẹ hun-nẹ ụt-ma, myet ụn barag-se yẹ nọmẹ wukussẹ à.

Yahuda-nẹ ụn karamsa-o Mosa nẹ

17 M-mọka mẹ ụn yo ken rii-yo nẹ yo mẹ wọ m-genẹ à. Wọ m-aag ụn hi
ụn du ko-**Yahuda**. Wọ m-'wọns ụn **karamsa**-o **Mosa**. Wọ komo m-gwọn
ụn she'et ụn du ụn Shir nẹ.
18 Wọ m-zẹẹ o nepstẹ yo Shir cọnẹ à. Komo wọ m-daag ụn yo rọ hond
hond à remen o nepstẹ o-**karamsa**.
19 O nepstẹ jip ụnze wọ he nekẹn pọ-nẹ o-kọ, wọ m-dẹk ụntụn wọ rọ
m-cụcas be-de ụn yẹ rọ o-comb à.
20 Wọ m-dẹk wọ rọ wan-yoosẹ ụn raag-nẹ, ụn yakar-nẹ, remen o nepsẹ
karamsa-o **Mosa** shiishẹ ọ rọ ụs-nap nẹ, o-nip nẹ.
21 Wọ wan ụn yoosẹ ụn yẹ ken yẹ, ¿wọa yoosẹ hi ụn du? Wọ wụ rọ
m-kọ'ọt ụnze hun-nẹ hiw ụr-hyow á. Wọ, ¿wọ ụr-hyow á?
22 Wọ wụ rọ m-zẹẹ nẹt nọm o-ás á, wọ, ¿wọ m-nọm ụn rii-yo o-ás á? Wọ
wụ cọnẹ m-gir á. Wọ, ¿wọ m-hiw ụr-hyow ụn pyo-ọ m-gir?
23 Wọ wụ rọ m-gwọn ụn **karamsa**-o **Mosa** à. Amba wọ m-naas ụn jin-de
Shir be-de ụn kọọb-de o-dọrọttẹ ọ o-**karamsa**.
24 Ma-tọ Shir zẹẹg, “Hun-nẹ rọ ụn yo'og ụn jin-de Shir kọ kenẹ remen
she'et-de ụn mẹn-ụt jaas-tọ-ụt nọ.”§
25 Ụregẹ o dọrụtẹ o-**karamsa**, **kọ**-ụr a gu wọ, amba ụregẹ wọ m-dọrẹ yo
karamsa-o zẹẹ á, kọ de a kọ wọ à, Shir a hyen wọ ba ụr-kọ.
26 Ụregẹ yẹ rọ ba ụr-**kọ** á, rọ m-dọrẹ ụn yo **karamsa**-o zee à, Shir a dek
yẹ ụntụn yẹ rọ ụr-kọ nẹ à.
27 Yẹ rọ ba ụr-kọ o-wụr á, amba yẹ rọ m-dọrẹ ụn yo **karamsa**-o zẹẹ a
nọm à, yẹa piishẹ wọ ụt-ma. Wọ wụ rọ o-**karamsa** nẹ gensẹ à, wụ rọ ụr-kọ
nẹ à, amba wọ ụn kọọb-de o-dọrọttẹ ụn **karamsa**-ọ Shir.
28 Remen ko-**Yahuda** jip ba nẹt-wụ, wụ rọ ko-**Yahuda** o-wụr cot á. Komo
kọ-de o-nip ba de o-wụr de á, kọ kups o-ka á.

---

‡ **Bọr-ụs yoor:11 2:11** Hyen komo: Kara 10:17.

§ **Bọr-ụs yoor:24 2:24** Hyen komo: Isha 52:5 (ụt-Girik); Izik 36:22.

29 Ko-**Yahuda**-wụ o-nip hur-de ụn wụ rọ tẹtẹ ụn Shir nẹ. **Kụkt-ọ Shir**
ọ rọ ụn m-ja'as ụn hur-de ụn nẹt. Shir-yẹ rọ wụ m-bọm, yanze nẹt á.
Karamsa-o rọ m-ja'as ụn hur-de ụn nẹt á.*

Bọr-ụs tet

Kọyanda Shir rọ ụn nọm
ụn yo wụ zẹẹ wụa nom à

1 ¿Ụn yan-**Yahuda**-nẹ jiishẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á? ¿Yan yo nẹt he m-kum
ụregẹ a **kọọg** wụ?
2 Rii rọ kọn hun-nẹ ụn kọ yo ke bụ-yo! Ụr-takan, be-de ụn **Yahuda**-nẹ
Shir bọpsẹ Ma-tọ ụn wụ.
3 Amba yẹ ken **Yahuda**-nẹ yẹ, yẹ shẹr ụn Ma-tọ ụn wụ á. Myet ụn kaanẹ
nẹ, ọa rụ Shir yagụtẹ ẹss ụn swọr o-nu ọ ụn wụ á.
4 Cọw-yo ụn kaanẹ rọ kọn á! Shir wa-o-nip-wụ kọ hun-nẹ myet warag
ya-ụt-bọ, bọ ko-Gwọmo **Dawuda** rụrẹ Shir ụn Ma-tọ Shir à:
"Hun-nẹ a hyan ọ ka, ma-ụt ru shiig o-nip,
o warag komo o-kẹẹg a piishẹ ma-ụt ru."*
5 Amba, yẹ ken yẹ a zee, "Ba'as-ụt na nọmọg ụr-bon, remen tọ rwọ'ọg
hun-nẹ hyenet bọ Shir rọ kashi à m-mọka. ¿Ba'as-de Shir nomẹ ụs-ryaab
ụn na nẹ wụ 'ye na ụr-kọọb?" Raag-mọ a citẹ kaanẹ.
6 Kaanẹ ọ á kọ hiin! Ụregẹ Shir rọ kashi á ¿re nẹ wụ he m-nọm wụ
piishitẹ hun-nẹ ụt-ma họno o-dak?
7 Wụ ken wụa hoks m-zẹẹ, "Ụregẹ bọ-ụt re mọssẹ **ụr-ba'as** nẹ rwọ'ọg
a nept nip-ọ Shir cas, ka **ba'as-de** warag komo rii-yo ụn 'ya ụn Shir m-
sẹps, ¿remen yan ọ nẹ har m-mọka Shir hettẹ mẹ piishẹ ụt-ma ụnze mẹ
ko-wa-**ụr-ba'as** wụ?"
8 Yẹ ken hun-nẹ yẹ wẹẹg na, yẹ rụrụtẹ kọ wụ ke ụnze a zẹẹg, "Dọ nọ
ụt-**ba'as** remen Shir kumut m-sẹk ụt-mọọr nẹ!" Amba Shir kashi-wụ, wụa
piishi yẹ ụt-ma hond hond.

Yatt-wụ rọ kashi ụn nẹt be-de Shir á

9 ¿Yan tọ nẹ a he m-zẹẹ? ¿Na **Yahuda**-nẹ a ụn jiish ọ ka yẹ rọ **Yahuda**-nẹ
á? Ay! Kọ hiin! Ụn **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, myet ragaan yẹ rọ
remen bẹẹb-de **ụr-ba'as** rọ ụn gwọmo-ụt na.
10 Gensẹ tọ rọ bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à:
"Kashi ụn nẹt rọ kọn á, kọ wan-gaan,
11 yatt-wụ rọ ụs-nap nẹ á.
Yatt-wụ rọ ụn hoob-ọ ụn Shir á.
12 Hun-nẹ myet yagụtẹ bụ-yo Shir, yẹ waragtẹ hwaa.
Yatt-wụ rọ ụn nọm ụn kashi ụn rii á,
kọ wan-gaan."†
13 "Nu-ọ ụn yẹ ya ọ rọ sa o zee saag-ọ rọ tikshissẹ à,
Rem-de ụn yẹ shiig ụt-bọ zak zak,"‡
"Ma-tọ ụn yẹ sa o zee raab-mọ ụn hwọ,"§
14 "Nu-se ụn yẹ shiig ụn ma-ụt yọ-tọ,
ụt-rẹẹb nẹ."*

---

* **Bọr-ụs yoor:29 2:29** Hyen komo: Kara 30:6. * **Bọr-ụs tet:4 3:4** Hyen komo: Bọng 51:4 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs tet:12 3:10-12** Hyen komo: Bọng 14:1-3; 53:1-3 (ụt-Girik); Kọ'ọ 7:20. ‡ **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Bọng 5:9 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Bọng 140:3. * **Bọr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Bọng 10:7 (ụt-Girik).

15 “Yẹ ụn jimẹ m-họ ụn nẹt á.
16 Kọ kenẹ yẹ nekẹ sẹ yẹ sabụrsụtẹ rii,
komo yẹ rụ hun-nẹ tụk-mọ ụt-mẹn.
17 Yẹ nap bọ a he m-she'et ụn
gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ á.”†
18 “Yẹ ụn gyẹr-ọ ụn Shir á, kọ hiin.”‡
19 M-mọka a nepstẹ myet yo **karamsa**-o zẹẹ à, a ụn gẹn rem na **Yahuda**-nẹ yẹ Shir ya'asẹ o-**karamsa** à. Wụ ụn ya'as ọ bọ hun-nẹ a kum kẹẹr-de m-ru yẹ nomẹ rii-yo ụn ba ụr-bon á. Ụn kaanẹ ọ Shir he piishẹ ụn hun-nẹ họn o-da ụt-ma.
20 Remen yatt-wụ Shir he m-hyan kashi ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ ụn wụ á, remen dọrọttẹ-ọ ụn yo **karamsa**-o zẹẹ à. Yo **karamsa**-o wọ m-nọm à yo rọ kutẹ ụn hun-nẹ **ba'as-de** ụn yẹ.§

Cọw-yo Shir rọ ụn hongsẹ
ụn hun-nẹ be-de ụn wụ à

21 Amba m-mọka a kututụ na yo ken cọw-yo a hettẹ m-warag kashi ụn hun-nẹ be-de Shir à. Bọ ma-tọ Shir kutu na gensẹ ụn **karamsa**-o **Mosa**, ụn yo yan-rwọr ụn ma-tọ Shir rwọrẹ nẹ à. Cọw-yo o-**karamsa** yo á.
22 Shir sokstẹ **ba'as-tọ** ụn kọ wụ ke wụ shẹrẹ ụn yo Yẹso **Kiristi** nọmẹ remen wụ à. Shir rọtt m-koos á.*
23 Hun-nẹ myet ba'asụtẹ, yẹ nọmọg m-pụpa ụn sẹps-mọ Shir nẹ.
24 Amba myet ụn kaanẹ nẹ Shir ya'ag na yar-mọ ụn wụ hur-ụr gaan. Wụ ụn nọm kaanẹ ụn bụ-o **Kiristi** Yẹso, bọ wụ rurẹ na be-de swọr ụr-kọọb ụn na de ụt-**ba'as**.
25 Shir ụn ya'as Yẹso ụr-**sekẹ** remen **ụr-ba'as**. A muuttẹ hun-nẹ ba **ụr-ba'as** be-de Shir da-ọ yẹ shẹrẹ ụnze Yẹso seketẹ họọg-ọ ụn wụ ụn bụ-yo ụn wụụs ụn hyó-mọ† ụn wụ à. Ka **sekẹ**-de kututẹ ụnze Shir rọtt m-koos á da-ọ wụ yagẹ ka yẹ nọmẹ **ụr-ba'as** n-ga piishẹ ụt-ma á,
26 remen wụ kututẹ na kashi-wụ rọ. Ụn kaanẹ, a nep Shir kashi-wụ komo myet wụ shẹrẹ ụn Yẹso à, wụa warag kashi ụn nẹt.
27 Yatt-yo a hettẹ ụs-sẹs á! ¿A nọm ụs-sẹs remen a nomotẹ o-**karamsa** o-dọrọttẹ? Ay! Amba Shir so'ostẹ **ba'as**-ụt na remen a shẹrẹg.
28 A nep Shir rọ m-hyan ụn hun-nẹ ụntụn kashi-yẹ remen shẹr-mọ ụn yẹ cot, yanze remen dọrọttẹ-ọ o-**karamsa** á.
29 Shir-ọ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ cot á. ¿Wụ rọ ka Shir ọ ụn hun-nẹ kap? Eba, wụ rọ Shir yẹ ụn hun-nẹ kap.
30 Shir gaan yẹ, wụ rọ ụn muut ụn **Yahuda**-nẹ tẹtẹ be-de ụn wụ remen shẹr-mọ ụn yẹ. Wụ rọ komo m-muut ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á tẹtẹ be-de ụn wụ remen shẹr-mọ ụn yẹ.‡
31 ¿A muut o-**karamsa** hwaa remen a shẹrẹg o-nip? Kọ hiin, ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, tẹ nepstẹ jip ụnze **karamsa**-o rọ ụr-bon nẹ.

Bọr-ụs nass

Shẹr-m Ibrahi

† **Bọr-ụs tet:17 3:15-17** Hyen komo: Isha 59:7-8. ‡ **Bọr-ụs tet:18 3:18** Hyen komo: Bọng 36:1.
§ **Bọr-ụs tet:20 3:20** Hyen komo: Bọng 143:2; Gara 2:16. * **Bọr-ụs tet:22 3:22** Hyen komo: Gara 2:16. † **Bọr-ụs tet:25 3:25** Ka gom-tọ tọ rọ na muut m-jim remen a bakstẹ ụnze n-tọn o-akwati ọ swọr o-nu ọ Shir. Yan-Cọw be-de ụn kọn-se Shir rọ wụụs m-hyó n-tọn o-gaan cot kọ ọ ke hak-ọ.
‡ **Bọr-ụs tet:30 3:30** Hyen komo: Kara 6:4; Gara 3:20.

1 ¿Ya a he m-zẹẹ nẹ mọssẹ ụn **Ibrahi** nẹ, ko-yan-ga'ẹ na, ụn ma-tọ m-shẹr?
2 Ụregẹ Shir hyanag **Ibrahi** kashi ụn nẹt-wụ, **Ibrahi** kumug rii-yo ụn uk o-cin, amba yanze be-de Shir á.
3 Ma-tọ Shir zẹẹg, "**Ibrahi** shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ Shir egt wụ kashi ụn nẹt."*
4 Wụ rọ ụn nọm ụn sẹngẹ-mọ ụn hwọr-yẹ a tọpẹ wụ à, yar-mọ á. Kaanẹ rọ remen sẹngẹ-mọ ụn wụ mọ.
5 Amba Shir rọ muut ụn **ya-ụr-ba'as** kashi be-de ụn wụ remen shẹr-mọ ụn yẹ, yanze remen sẹngẹ-mọ ụn yẹ á.
6 Ụn Ma-tọ Shir, **Dawuda** rwọrọg ma-tọ ụn kwụm-ọ rọ be-de ụn nẹt-wụ rọ kashi be-de Shir à, yanze remen sẹngẹ-mọ nẹt nọmẹ mọ á. **Dawuda** zẹẹrụ:

7 "Ya-o-kwụm-yẹ, yẹ a soksẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ à,
Shir a baks ụn **ba'as-tọ** ụn yẹ nẹ á.
8 Wa-o-kwụm-wụ, wụ Yawe a do m-baks
ụn rii-tọ ụn ba ụr-bon nẹ, tọ wụ nọmẹ á."†

9 ¿Yan ka kwụm-ọ, ọ ụn **Yahuda**-nẹ ọ, yẹ a kọẹ à cot? ¿Kọ myet ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ a kọẹ á? Yo tẹ m-zẹẹ à, yo rọ, "**Ibrahi** shẹrẹg be-de Shir," ọ rwọ'ẹ a zett "wụ kashi ụn nẹt be-de Shir."‡
10 ¿Ọ ke da-ọ nẹ a zẹẹ **Ibrahi** kashi ụn nẹt be-de Shir? ¿Rii-yo a koot wụ ọ kọ sẹ da-ọ a koosẹ wụ à? Ma-tọ o-nip tọ rọ rii-yo a koot wụ ọ.
11 Cin ba a ro **kọọg** wụ, Shir gọstẹ wụ kashi ụn nẹt remen **Ibrahi** shẹrẹg ụn wụ. Ka **kọ**-de ro m-sha, o-napa nẹ sa o zee shẹr-mọ ụn wụ. Remen kaanẹ, **Ibrahi** waragtẹ tato-ọ ya-m-shẹr be-de Shir, yẹ a ẹssẹ ụntụn kashi ụn hun-nẹ à, kọ de nomtẹ à a kọ yẹ á.§
12 Ụn kaanẹ, komo **Ibrahi** waragtẹ tato-ọ ụn yẹ a kọẹ, yẹ shẹrẹ be-de Shir à. Ba remen kọ-de a kọ yẹ ụn hond ụn de á. Amba bọ **Ibrahi** nọmẹ cin ba a ụn kọ wụ à, yẹ dẹkụrụ sha-mọ ụn shẹr-m **Ibrahi** mọ wụ rottẹ à.

Swọr o-nu ọ Shir be-de ụn hun-nẹ yẹ shẹrẹ à

13 Shir swọrọg o-nu ụn **Ibrahi** nẹ ụn baag-ọ ụn wụ nẹ ụnze wụa ya'as yẹ họno o-dak. Ka swọọrụ nu-ọ Shir ụn nọm ọ ba remen **Ibrahi** nọmọg o-dọrọttẹ ọ o-**karamsa** á, amba remen shẹr-mọ ụn wụ be-de Shir. Shir hyanag wụ kashi ụn nẹt.*
14 Ụregẹ yan-dọrẹ o-**karamsa** yẹ a he m-'ya ụn họno o-dak, ai shẹr-mọ ụn nẹt waktụtẹ ọ ka hwaa, komo nu-ọ Shir swọrẹ à ọ m-zar ọ.†
15 Shir rọ ụn nọm ụs-ryaab a pessẹ **karamsa**-ọ ụn wụ. Amba be-de rọ ba o-**karamsa** à, yatt bọ a he m-nọm a nomot kọọb-de o-dọrọttẹ kanẹ á.
16 Remen kaanẹ, shẹr-mọ rọ 'wụn-de ụt-ma kap. Shir ụn ya'as na swọr o-nu ọ ụn wụ m-yar, hur-ụr gaan. A gọkstẹ ọ, yanze remen a nọmọg o-dọrọttẹ ọ o-**karamsa** á, amba remen shẹr-m na ụntụn shẹr-m **Ibrahi**. **Ibrahi** wụ rọ tato na kap.‡

---

* **Bọr-ụs nass:3 4:3** Hyen komo: Taka 15:6; Gara 3:6. † **Bọr-ụs nass:8 4:7-8** Hyen komo: Bọng 32:1-2. ‡ **Bọr-ụs nass:9 4:9** Hyen komo: Taka 15:6. § **Bọr-ụs nass:11 4:11** Hyen komo: Taka 17:10. * **Bọr-ụs nass:13 4:13** Hyen komo: Taka 17:4-6; 22:17-18; Gara 3:29. † **Bọr-ụs nass:14 4:14** Hyen komo: Gara 3:18. ‡ **Bọr-ụs nass:16 4:16** Hyen komo: Gara 3:7.

17 Ma-tọ Shir zẹẹg, “**Ibrahi** a warag tato-ọ ụn hun-nẹ yẹ ụt-dak dẹẹn.”§
Ka swọọrụ nu-ọ a hyenụstẹ ọ cas be-de Shir wụ **Ibrahi** shẹrẹ ụn wụ à. Wụ
rọ ụn 'ya ụn margan-nẹ họọg à, gom-tọ ụn wụ komo tọ rọ ụr-bẹẹb nẹ de
ụn nọm ụn rii-yo rọknẹ á, a hyen yo.
18 Kọ de nomtẹ saktọ-o **Ibrahi** waragtẹ sa o zee hwaa, kap ụn kaanẹ nẹ
wụ rẹẹg co ụn saktọ-o ụn wụ, komo wụ sher har wụ wargụrụ tato-ọ ụn
hun-nẹ yẹ ụt-dak dẹẹn. Tọ ka komo kaanẹ Shir rụrụ wụ, ụnze, “Baag-o ru
a nom ụt-mọọr dẹẹn.”*
19 Shẹr-m **Ibrahi** mọ mụụn jim á, kọ da-ọ wụ wọọsẹ ụs-hak o-zungu à
[100], wụ nepstẹ bẹẹb-de ụn wụ teestẹ, **Saratu**, ne'a ụn wụ, komo da-ọ
o-mat aragsụtụ wụ.†
20 Amba be-de ụn swọr o-nu ọ Shir, **Ibrahi** wong hur-de ụn wụ be-ụt
yoor á. Wụ doorụ m-shẹr be-de Shir, wụ ya'asụrụ Shir m-sẹps.
21 **Ibrahi** shẹrẹg ụn hur-de ụn wụ, ụnze, Shir a hoks m-shoos ụn swọọrụ
nu-ọ ụn wụ.
22 Remen shẹr-mọ ụn wụ, wụ wargụrụ kashi ụn nẹt be-de Shir.
23 Bọ a gẹnẹ ụn Ma-tọ Shir à, “A zẹẹrụ wụ kashi ụn nẹt be-de Shir.” Rem
Ibrahi ọ cot a gentẹ á.
24 Amba a ụn gẹn tọ ka rem na, na yẹ Shir he m-muut kashi ụn hun-nẹ be-
de ụn wụ à, na yẹ shẹrẹ ụn wụ 'yonsẹ Yẹso Wan-Kọyan be-de ụt-marimar
à.
25 Remen **ba'as**-ụt na ọ rwọ'ẹ Shir ya'astẹ Yẹso wụ meret a 'yons wụ ụn
họọg nẹ remen a waragtẹ́ ba **ụr-ba'as** be-de Shir.‡

Bọr-ụs taan

Tẹ̀tẹ̀ ụn Shir nẹ

1 Remen kaanẹ, bọ a wargẹ kashi remen a shẹrẹg be-ụr Yẹso à, m-mọka a
kumug gwụgwụ-mọ ụr-hur be-de Shir. Mọ haanẹ be-ụr na remen ka rii-yo
Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan na nomẹ à.
2 Remen a shẹrẹg ụn wụ, **Kiristi** ya'ag na kẹẹr-de ụn kum ụn yar-mọ
Shir. A she'et ụn cọw-yo ụn ka yar-mọ komo a nọm o-zak ụn saktọ-ọ ụn
sẹps-mọ Shir.
3 Amba ka ọ cot á, a o-zak ụn kọọb-ụr na, remen a nepstẹ kọọb-ụr a do
na ụr-jọọsẹ.
4 Jọọsẹ-ụr rọ m-hantẹ ụn kashi ụr-she'et, kashi ụr-she'et komo de rọ m-
hantẹ o-saktọ.
5 Ka saktọ-ọ komo ọa 'ye na m-'ẹ á kọ hiin, remen Shir kututẹ na was-mọ
ụn wụ wassẹ ụn na nẹ à dẹẹn, ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir** ọ wụ ya'ụ na à.
6 A hoks m-gu hi ụn na á. Bọ da-ọ Shir ẹssẹ nọmẹ à, **Kiristi** marag remen
ba'as-ụt na.
7 Rọ rem nẹ wụ ken wụ mer remen wụ rọ kashi ụn nẹt à, amba a taagẹ
ụn wụ ken wụ, wụ he m-mar remen nẹt-wụ rọ ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon à.
8 Amba Shir kututụ na wụ wastẹ ụn na nẹ, cin da-ọ a ro ya-ụt-**ba'as** à,
Kiristi marag rem na.
9 M-mọka bọ a waragẹ kashi ụn hun-nẹ be-de Shir remen mar-m Yẹso à,
Yẹso a ruut na be-de ụn ryaab-se Shir.

---

§ **Bọr-ụs nass:17 4:17** Hyen komo: Taka 17:5.
* **Bọr-ụs nass:18 4:18** Hyen komo: Taka 15:5.
† **Bọr-ụs nass:19 4:19** Hyen komo: Taka 17:17.
‡ **Bọr-ụs nass:25 4:25** Hyen komo: Isha 53:4-5.

10 Ụregę cir-mǫ ụn n-ga da-ǫ a ro ụn yagę-tǫ Shir à, Shir hongsụ na ụn wụ nę, ụn mar-m Wà ụn wụ. Yagụntę m-mǫka bǫ a rǫ nay-nę yę ụn wụ à, a kum gwụ be-de ụn hǫǫg-m Yęso.
11 Amba argę kaanę, komo a o-zak ụn rii-yo Wan-Kǫyan Yęso **Kiristi** nǫmę wụ hongsụtụ na ụn Shir nę à.

Ba'as-ụr Adamu hantụtę m-mar,
mar-m Kiristi hantụtę m-hǫog

12 Bǫ **ba'as**-ụr cǫwnę ụn hǫno o-dak remen wan-gaan **Adamu** à, ka **ba'as-de** hantę m-mar. Mar-m rǫ ụn hi-de ụn kǫ wụ ke nęt-wụ, remen myet a ba'asụtę.*
13 Ba'as-ụr ro kon ụn hǫno o-dak rii-yo **karamsa**-o **Mosa** wǫǫntę, amba a m-ǫǫg **ụr-ba'as** be-de **karamsa**-o roknę á.
14 Myet ụn kaanę nę, mar-m nǫmǫg ụt-gwǫmo tǫ ụn hun-nę myet cir-mǫ ụn da-o **Adamu** har da-o **Mosa**. Mar-m rǫ ụt-gwǫmo tǫ ụn hun-nę kap, ụn myet ụn yę jessę ka jin-ǫ Shir bǫ **Adamu** jessę ǫ à. Ụn yo ken cǫw-yo **Adamu** sha-m **Kiristi** mǫ, wụ he hantę ụn yar-mǫ Shir à.
15 Amba yar-mǫ Shir ya'ę na à rǫ ụn hǫn ụn **ba'as**-ụr **Adamu** nę. Remen **ba'as-de** ụn ka wan-gaan-wụ rwǫ'ǫg hun-nę dęęn marag. Amba yar-mǫ Shir nǫmǫg dęęn, ụn ka wan-gaan-wụ, Yęso **Kiristi**, wụ Shir ya'asę m-yar à. Yęso soksṭę **ba'as-tǫ** ụn hun-nę dęęn.
16 Komo yar-mǫ Shir ụn hǫn mǫ rǫ ụn **ba'as**-ụr **Adamu** nę. Ka **ba'as**-ụr gaan-de hantụtę m-sabrę, amba yar-mǫ Shir muutụ na ba **ụr-ba'as** kǫ de a nǫmtę ụt-**ba'as** dęęn à.
17 Mar-m nǫmǫg ụt-gwǫmo tǫ ụn hun-nę remen **ba'as**-ụr **Adamu**. Amba a hongsę mǫ ụn hongsę-mǫ Yęso **Kiristi** hongsę na ụn Shir nę á. Shir ya'astę na yar-mǫ ụn wụ. Wụ gǫkstę na rem Yęso, a waragtę kashi ụn hun-nę be-de Shir. A nom ụt-gwǫmo m-hǫǫg nę ụn Yęso **Kiristi** nę.
18 Ụr-kǫm, bǫ **ba'as-de** ụn wan-gaan hantę o-sabrę ụn hǫno o-dak kap à, kaanę ka rii gaan-yo kashi, yo **Kiristi** nǫmę à, yo hantę gwụ remen kǫwan, bǫ Shir muutę hun-nę kashi ụn hǫǫg pụ-ǫ à.
19 Bǫ hun-nę dęęn wargę ya-ụt-**ba'as** remen kǫǫb-de o-dǫrǫttę ǫ ụn wan-gaan à, kaanę komo hun-nę dęęn he m-warag kashi remen dǫrǫttę-ǫ ụn wan-gaan.
20 Shir ụn ya'as **Mosa** o-**karamsa** remen **ba'as-de** rwụụntę́ cas. Amba da-ǫ **ba'as**-ụt dǫ ụt-mǫǫr à, yar-mǫ Shir dǫǫrụ ụt-mǫǫr dęęn.
21 Wụ ụn nom kaanę, remen bǫ **ba'as**-ụr nǫmę ụt-gwǫmo m-mar à, kaanę yar-mǫ Shir rǫ ụt-gwǫmo m-mǫka. Mǫ he na m-hantę ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta remen kashi m-hǫǫg, ụn bụ-o Yęso **Kiristi** Wan-Kǫyan na.

Bǫr-ụs cind

Kiristi jetemtę bęęb-de ụr-ba'as

1 ¿Ya a he m-zęę nę? ¿A sęngę nǫm **ụr-ba'as** remen Shir ma'astṹ na ụn soksę **ụr-ba'as** komo wụ dootṹ na m-yar?
2 Ay! A merestę **ụr-ba'as**, ¿re he m-nǫm a sęngụtę nǫm **ụr-ba'as**?
3-4 Bǫ a yo'osę na n-mę m-hǫ à, a marag komo a bish na ụn **Kiristi**. A ụn yo'os na n-mę m-hǫ remen a she'ettę́ she'et-de ụn hǫǫg pụ-ǫ, bǫ a 'yonsę Yęso ụt-marimar à, ụn sęps-mǫ Shir Tato na. Kaanę a kumę nǫ hǫǫg.*

---

* **Bǫr-ụs taan:12 5:12** Hyen komo: Taka 3:6.
* **Bǫr-ụs cind:3-4 6:3-4** Hyen komo: Koro 2:12.

5 Bǫ a wargę gaan ụn mar-mǫ ụn wụ à, kaanę a he m-warag gaan ụn wụ nę ụn inę-mǫ ụn wụ ụt-marimar.
6 Remen a nepstę ụnze wụr-ụt na, ụt-ut a kamag tǫ n-tǫn o-ce ụn wụ nę, remen a dosstę́ wụr-tǫ **ụr-ba'as**. A ụn nǫm kaanę, ụntaase a sęngę́ gụw-mǫ **ụr-ba'as**.
7 Ụregę nęt marag ụn **Kiristi** nę, wụ pǫssụtę be-de ụn bęęb-de **ụr-ba'as**.
8 Bǫ a marę ụn Yęso **Kiristi** à, a shęręg a she'et ụn **Kiristi** nę komo.
9 A nepstę Shir 'yonstę **Kiristi** ụt-marimar, komo wụa do m-mar á. Mar-m mǫ kus ụr-bęęb nę be-de ụn wụ á.
10 Ka mar-mǫ wụ marę à, wụ ụn mar so-o gaan cot remen wụ jestę bęęb-de **ụr-ba'as**. Amba m-mǫka wụ dęk hǫǫg-mǫ ụn 'ya ụn Shir m-sęps.
11 Ụn bụ-o gaan, hyan nǫ hi ụn nǫ mersę bǫ **ba'as**-ụr a garamsę nǫ á, amba hyan nǫ hi ụn nǫ m-hǫǫg nę be-de Shir n-mę ụn **Kiristi** Yęso.
12 Remen kaanę, nǫ yagę **ba'as-de** nomot ụt-gwǫmo ụn wụr-ụt nǫ tǫ he m-mar á, har nǫ dǫrụtę ayęwę-tǫ ụn rii 'yǫ-yo ụn cǫn-tǫ o-wụr á.
13 Nǫ yagę dǫk-tǫ ụn wụr-ụt nǫ nomot **ụr-ba'as**, har tǫ waktụtę rem-se męn-ụt jaas-tǫ á. Amba ya'as nǫ Shir wụr-ụt nǫ, sa o zee yę a rwụntę be-de m-mar yę kumụrụ hǫǫg à, komo nǫ ya'as wụr-ụt nǫ myet remen kashi m-sęngę.
14 Nǫ jar **ba'as-de** nǫm ụt-gwǫmo be-ụr nǫ á, remen **karamsa**-o rǫtt ụr-bęęb be-ụr nǫ á, sę yar-mǫ Shir.

Gụw-nę be-de Shir remen a nomotụ wụ kashi m-sęngę

15 ¿Re ǫ ka nę? ¿A sęngę nǫm **ụr-ba'as** remen a ụn kụs-ǫ o-**karamsa** á, sę yar-mǫ Shir? Ay! Kǫ hiin!
16 ¿Nǫ nap ụnze nǫ ya'astę hi ụn nǫ be-de ụn wụ ken, wụ nǫ he m-nǫmę o-dǫrǫttę ụntụn gụw-nę? Nǫ gụw-nę yę nǫ rǫ be-de ụn wụ nǫ m-nǫmę o-dǫrǫttę à. Nǫ gụw-nę yę be-de **ụr-ba'as**, de rǫ m-woot ụn nęt be-de m-mar à, kǫ nę be-de o-dǫrǫttę ǫ rǫ m-woot ụn nęt be-de ụn kashi ụr-she'et be-de Shir.
17 Amba ụr-bǫngǫn be-de Shir, remen n-ga nǫ gụw-nę yę **ụr-ba'as** yę, amba m-mǫka, hur ụn nǫ rǫ ụn nǫm o-dǫrǫttę ǫ ụn myet gǫn yoos-de nǫ kumę à.
18 M-mǫka Shir ustę nǫ be-de gụw-mǫ **ụr-ba'as**, nǫ waragtę gụw-nę yę Shir be-de ụn nǫm ụn kashi m-sęngę.
19 Mę ụn kutụ nǫ sha-mǫ gụw-nę remen nǫ nept, remen kendę-ụr nǫ. N-ga nǫ westę m-ya'as ụn dǫk-tǫ ụn wụr-ụt nǫ ụn nǫm ụn rii-yo ụn ergen ụn yo ba ụr-bon nę. M-mǫka ya'as nǫ wụr-ụt nǫ myet ụn gụw-mǫ ụn kashi m-sęngę be-de Shir, remen Shir muutụ́ nǫ ba **ụr-ba'as**.
20 Da-ǫ nǫ ro ụn gụw-mǫ **ụr-ba'as** à, hǫ-m nǫ ro kon ụn kashi m-sęngę á.
21 ¿Ya nǫ kumę nę ụn rem-se nǫ nǫmę se wargę nǫ se m-'ę à? Ụr-'yons de ụn ka rem-se mar-mǫ.
22 Amba m-mǫka, nǫ pǫssụtę be-de **ụr-ba'as**, nǫ waragtę gụw-nę yę Shir. Kwụm-ǫ nǫ he m-kum kanę à ǫ rǫ hǫǫg-mǫ ba m-kụkǫp, ǫ he nǫ m-rwǫ nǫ kumut hǫǫg-mǫ ba m-ta.
23 'Yons-de **ụr-ba'as** mar-mǫ, amba yar-mǫ Shir hǫǫg-mǫ ba m-ta mǫ rǫ be-ụr **Kiristi** Yęso Wan-Kǫyan na.

Bọr-ụs ta'yoor

Ụntụn sha-mọ ụt-ge
a rọ nọ ụn Kiristi nẹ à

1 Ọr re nẹ, bọ nọ nepsẹ yo **karamsa**-o rọ à, nọa jiish m-nap yo ụm he m-rwọr à, **karamsa**-o rọ m-nọm ụt-gwọmo tọ ụn nẹt-wụ rọ ụn họọg nẹ à cot.
2 A gụtẹ m-sha be-de ụn ne'a-wụ ụt-ge, wụ rọ ụn kụs-ọ ụn **karamsa**-o campọ ụn wụ, wụ ro ụn họọg nẹ. Amba ụregẹ campọ ụn wụ marag, wụ pọssụtẹ ụn **karamsa**-ọ gagụ wụ be-ụr campọ ụn wụ à.
3 Remen kaanẹ, ụregẹ wụ gaag wụ ken campọ-wụ, ba campọ ụn wụ ụn mar, a zee wụ ko-wa-o-ás. Amba ụregẹ campọ ụn wụ merestẹ, wụ rọ ụr-kẹẹr nẹ be-de o-**karamsa** họr-wụ geet wụ, wụ ken wụ ge'ẹ wụ a eeg wụ "Ko-wa-o-ás" á.
4 Kaanẹ nọ rọ ọr re nẹ, mar-m **Kiristi** n-tọn o-**kan** mọ rwọ'ọg nọ waragtẹ margan-nẹ be-de o-**karamsa**. Ụn kaanẹ nọ waragtẹ kang-o gaan, ụn ka wụ Shir 'yonsẹ nẹ ụt-marimar à remen a nọmọté Shir sẹngẹ-mọ ụr-bon.
5 Remen da-ọ a ro ụn she'et-de ụn cọn-tọ o-wụr, **karamsa**-o sẹngụrụ na ụt-swọw be-de ụn saw-tọ ụn rẹrẹm-mọ o-wụr cọnẹ à, a sẹngụrụ nọm ụn yo he na hantẹ m-mar à.
6 Amba m-mọka Shir ruutụ na o-**karamsa**, remen a merestẹ ụn yo ro gakkụ na à. M-mọka a hoks nọmẹ ụn Shir m-sẹngẹ ụn cọw-yo ụn họọg-m pụ-mọ mọ ụn Kụkt-ọ ụn wụ. Sẹngẹ-m 'wụtụm mọ a gẹnẹ o-**karamsa** n-ga à mọ aragsụtẹ.

Karamsa-o Mosa
ụn bẹẹb-de ụr-ba'as nẹ

7 Tọ, ¿ya a he m-zẹẹ nẹ? ¿**Karamsa**-o waragtẹ ọ ka **ba'as-de**? Ay! Mẹ roa nep yo **ba'as**-ụr rọ á, sẹ da-ọ **karamsa**-ọ Shir rụrụ mẹ à. **Karamsa**-ọ ro zẹẹgẹ mẹ, mẹ nọm shoob-de ụn rii-yo ụn nẹt á. Mẹ roa nep yo shoob-de ụn rii-yo ụn nẹt rọ á.*
8 Amba remen ka **karamsa**-ọ Shir ọ, ọ hantẹ **ba'as**-ụr kumut o-cọw yo ụn 'yons ụn gọp ụn de ụn kap ka yo Shir wẹnẹ be ụn de à! A ro zẹẹgẹ **karamsa** rọ kọn á, **ba'as**-ụr rọa kum ụr-bẹẹb á.
9 Ụm ro ụn họọg nẹ n-ga, mẹ ro nak yo **karamsa**-o rọ á, amba da-ọ ụm napẹ ụn ọ nẹ à, **ba'as**-ụr inụrụ ụn họọg nẹ,
10 ụm marụrụ. **Karamsa**-ọ depẹ ọ hantẹ họọg à, ọ hantụrụ mẹ m-mar mọ wongsụ mẹ ụn Shir nẹ à.
11 Ba'as-ụr kumụrụ ka kẹẹr-de, de raksụ mẹ ụn bụ-yo o-**karamsa** de họọrụ mẹ.†
12 Remen kaanẹ, o-**karamsa** ụn hi ụn de ụn ọ ba m-kụkọp ọ rọ, ka **karamsa**-ọ kashi-ọ komo ọ rọ ụr-bon nẹ.
13 ¿A zẹẹ ọ ká, ka **karamsa**-ọ, ọ ụr-bon ọ, ọ hantụ mẹ m-mar? Ay, kọ hiin! Ba'as-de hantụ mẹ tọ ka. Be-de ụn ka **karamsa**-ọ ụr-bon ọ **ba'as**-ụr hantụ mẹ m-mar, remen a nept 'wụn-de **ụr-ba'as**. Kaanẹ ọ ka **ba'as**-ụr rwụụnẹ cas ụn kọm-de ụn yọ-mọ ụn de nẹ.

Gụn-de rọ be-de ụn nẹt
remen ba'as-de ụn wụ à

14 A nepstẹ ụnze **karamsa**-ọ Shir ya'asẹ **Mosa** à, ọ ụn rwụụn ụn **Kụkt-ọ Shir**. Amba mẹ nẹt-wụ temb, komo a bak mẹ ụntụn ko-gụw-wụ **ụr-ba'as**.

---

* **Bọr-ụs ta'yoor:7 7:7** Hyen komo: Rwụụ 20:17; Kara 5:21. † **Bọr-ụs ta'yoor:11 7:11** Hyen komo: Taka 3:13.

15 Mẹ nap yo mẹ m-nọm á, remen yo họọg-m re cọnẹ ụm nọm à, yo yo
mẹ m-nọm á. Komo yo mẹ cọnẹ ụm nọm á, yo mẹ m-nọm.‡
16 Ụregẹ mẹ m-nọm yo mẹ cọnẹ m-nọm á, ụm gọkstẹ ma-tọ o-**karamsa**
nip-ọ.
17 Mẹ wụ ụn hi ụn de rọ ụn nọm ụn ka rii-yo á, amba **ba'as-de**, de rọ be
ụn de à.
18 Ụm nepstẹ, mẹ m-nọm ụn rii-yo ụr-bon á, ụn barag-ụs re se ụn ko-hun.
Remen mẹ ụn zak-ọ ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon, amba mẹ hoks yo m-nọm á.
19 Mẹ o-saktọ nẹ ụm nomot rii-yo ụr-bon, amba mẹ m-nọm ụn mẹn-ụt
jaas-tọ, tọ mẹ cọnẹ ụm nọm á.
20 Ụregẹ ụm nọmọg yo mẹ cọnẹ m-nom á, waragtẹ ọ ka mẹ wụ rọ yo
m-nọm ụn hi ụn de á, ka **ba'as-de** de rọ ụr-she'et be ụn de à, de de rọ yo
m-nọm.
21 Ụm hyanụrụ yo waragtẹ mẹ ụr-wẹt mẹ cụnẹ m-nọm ụn rii-yo ụr-bon,
amba ụm hyanụrụ yo mẹ hoks m-nọm à mẹn-ụt jaas-tọ tọ temb.
22 N-mẹ ụn dụw-de ụn hur ụn de mẹ m-hyan ụn bon-de ụn **karamsa**-ọ
Shir.
23 Amba ụn wụr-o re mẹ m-hyan ụn yo ken rii-yo rọ ụt-mụr ụn hur ụn
de. Yo garamsụtẹ mẹ, yo muutụ mẹ ko-gụw-wụ **ụr-ba'as**.
24 Ụm tụk! Ụm waragtẹ rii-yo ụr-'wọn! ¿Wa he mẹ m-gu ụn ka wụr-ọ he
mẹ rwọ m-mar à?
25 Ụm bọmọg Shir wụ gu mẹ à ụn bẹẹb-ụr Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan na!
Amba m-mọka ka ụm rọ, n-mẹ barag-ụs re ụm cọnọg m-nomẹ **karamsa**-
ọ Shir o-dọrọttẹ, amba wụr-ọ ma-hun rwọ'ọg mẹ gụw-mọ **ụr-ba'as**.

Bọr-ụs eer

Ụr-she'et ụn bẹẹb-de ụn Kụkt-ọ Shir

1 Remen kaanẹ m-mọka, piish ụt-ma tọ m-mar tọ kus á, be-de ụn yẹ rọ
ụn gam-ọ ụr-hi ụn **Kiristi** Yẹso nẹ à.
2 Remen be-ụr **Kiristi** Yẹso, **karamsa**-ọ o-Kụkt ka ọ rọ ụn 'ya ụn họọg à,
ọ rwọ'ọg mẹ* m-possẹ be-de ụn bẹẹb-de **ụr-ba'as** m-mar nẹ.
3 Yo **karamsa**-o wọ hoksẹ m-nọm á remen kendẹ-de ụn wụr-ọ ma-hun,
yo yo Shir nọmẹ. Shir tọmọntẹ Wà ụn wụ wan-gaan cot ụn sha-mọ ụn
wụr-ụt na tọ **ụr-ba'as** remen wụ waragtẹ́ rii-yo ụr-**sekẹ** rem **ụr-ba'as**,
Yẹso dostẹ komo bẹẹb-de **ụr-ba'as** ụn wụr-ụt na.
4 Shir ụn nọm kaanẹ, remen myet kashi ụn rii-yo **karamsa**-o zẹẹ a nom
à, Shir shoostẹ́ yo ụn na, yẹ rọ ụr-she'et ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir** à,
yanze ụn barag-se ma-hun á.
5 Yẹ rọ ụr-she'et bọ barag-se ụn yẹ se ma-hun zẹẹ yẹ à, hur-de ụn yẹ
shiishẹ ụn yo barag-se ụn yẹ se ma-hun cọnẹ à. Amba yẹ rọ ụr-she'et bọ
Kụkt-o Shir zẹẹ yẹ à, hur-de ụn yẹ shiig ụn yo **Kụkt-ọ Shir** cọnẹ à.
6 Muut ụr-hi ụn barag-se ma-hun rọ ụn hantẹ m-mar, amba muut ụr-hi
ụn rem-se **Kụkt-ọ Shir** rọ ụn hantẹ ụn họọg, ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.
7 Myet wụ muutẹ hi-de ụn wụ ụn barag-se ma-hun nẹ à, wụ waragtẹ wa-
ụt-yagẹ tọ Shir ọ ká. Remen wụ nọmẹ **karamsa**-ọ Shir o-dọrọttẹ á, komo
wụa hoks á.
8 Yẹ rọ m-nọm o-dọrọttẹ ụn yo barag-se ma-hun yẹ zẹẹ à, Shir a họgẹ
rẹrẹm-mọ ụn gọn ka hun-nẹ yẹ á.

‡ **Bọr-ụs ta'yoor:15 7:15** Hyen komo: Gara 5:17.

* **Bọr-ụs eer:2 8:2** Tọ ken takụrda-tọ ụn ụt-Girik zee *wọ*.

9 Myet ụn kaanę nę, **ba'as-de** ma-hun de garamsụ nǫ á. Amba **Kụkt-ǫ Shir** ǫ garamsụ nǫ, ụregę **Kụkt-ǫ Shir** rǫ ụr-she'et n-mę hur ụn nǫ. Myet wụ rǫttę Kụkt-o **Kiristi** á, **Kiristi** nap wụ á.
10 Ụregę **Kiristi** rǫ ụr-she'et be-ụr nǫ, kǫ de wụr-ụt nǫ rǫ ụn cǫw-yo m-mar remen **ụr-ba'as** à, **Kụkt-ǫ Shir** a 'ye nǫ hǫǫg remen Shir gǫkstę nǫ kashi ụn hun-nę.
11 **Kụkt-ǫ Shir**, ǫ 'yonsę Yęso ụt-marimar, rǫ ụn hur-ụr nǫ. Wụ wụ 'yonsę **Kiristi** ụt-marimar à, wụa 'ye nǫ hǫǫg ụn wụr-ụt nǫ tǫ m-mar ụn bụ-yo ụn Kụkt-ǫ ụn wụ ǫ rǫ ụn wụr-ụt nǫ à.†
12 Remen kaanę, ǫr re nę, a ụs-nụ nę a sew, a dǫrę yo barag-se ma-hun na cǫnę a nǫm á.
13 Ụregę ụn she'et-ụr nǫ, yo barag-se ma-hun zęę nǫ nǫ nǫm à, yo nǫ m-nǫm, nǫa mer. Amba ụregę nǫ ụn she'et-de o-dǫrǫttę ǫ ụn yo **Kụkt-ǫ Shir** zęę à, nǫ yagę komo nǫm **ụr-ba'as**, nǫa nǫm hǫǫg.
14 Yę **Kụkt-ǫ Shir** rǫ ụn tekę co à, yakar-yę Shir yę.
15 **Kụkt-ǫ Shir** ǫ a ya'ụ nǫ à, ǫ ụn gụw-nę ǫ á, remen kaanę nǫ she'et o-gyęr nę á. Amba ka Kụkt-ǫ ǫ he na m-rwǫ a waragtę yakar-yę Shir, ụn bęęb-de ụn ka Kụkt-ǫ a hettę aag ụn Shir a zee, “Abba!‡ Tato na.”§
16 **Kụkt-ǫ Shir** ụn ǫ ma na kụkt-ǫ nę rǫ na m-rụrę cas ụnze na yakar-yę Shir yę.
17 Bǫ a rǫ yakar-yę Shir à, a waragtę ya-ụr-gwụụg ǫ ka. Yan-rę ụn gwụụg-de ụn kwụm-ǫ Shir, ụn nay-nę nę yę ụn rę ụr-gwụụg mǫssę ụn **Kiristi** nę. A sụ'ę ụr-kǫǫb ụn **Kiristi** nę, a sękęmsụ na mǫssę ụn wụ nę.*

Shir a 'ye yakar-yę ụn wụ m-sęps

18 Ụm nepstę o-nip, a hongsę sęps-mǫ Shir he na m-'ya kanę n-co ụn kǫǫb-de a m-swǫ nę m-mǫka á.
19 Myet yo Shir nǫmę à, rǫ ụn o-dish nę ǫ m-hyan ụn da-ǫ Shir he m-rwụntę ụn yę rǫ yakar-yę ụn wụ à.
20 Yo Shir nǫmę à, yo hyanag ra-ǫ ụt-męn, yanze ụn cǫn-mǫ ụn yo á, amba remen kaanę Shir cǫnę, a nǫm yo o-saktǫ nę.†
21 Yo Shir nǫmę à ụn hi ụn de ụn yo a pǫssę ụn gụw-mǫ ụr-wụm, yoa kum ụr-kęęr de m-pǫssę m-sęps nę mǫ a he m-'ya ụn yakar-yę Shir à.
22 A nepstę har caanę yo Shir hwǫǫnę à rǫ ụs-'yong sa o zee ne'a-wụ rǫ ụn ma-tǫ o-mat à.
23 Ba yo Shir hwǫǫnę à rǫ ụs-'yong ụn hǫn-de ụn yo á, har ụn na nę. Na yę gǫksę **Kụkt-ǫ Shir** ǫ a taknę na m-ya'a a ụs-'yong ụn hǫǫg-m na, a ụr-'er ụr-gǫp nę dęęn remen Shir muutụ́ na yakar-yę ụn wụ hond hond komo wụ rur wụr-ụt na, wụ 'ye na komo kęęr-de m-possę.‡
24 Remen ka saktǫ-ǫ ǫ a kumtę gwụ na. Amba a hyensę yo a o-saktǫ ụn yo à, ai, saktǫ-ǫ ǫ kusę á. ¿Wan wụ nę rǫ saktǫ-ǫ ụn yo wụ kumsę à?
25 Amba a rǫ ụn saktǫ ụn rii-yo a kumę á, a m-'er ụn yo ụn jaab-ǫ ụt-męn.
26 Ụn kaanę **Kụkt-ǫ Shir** rǫ na m-gu ụn kǫǫb-de ụn bęęb-ụr na. A nap bǫ depę a kǫn á, **Kụkt-ǫ Shir** rǫ ụs-kǫn be-de Shir rem na ụs-'yong nę se ba ụn hoks m-rwụntę ụt-gom.

---

† **Bǫr-ụs eer:11 8:11** Hyen komo: 1Kor 3:16. ‡ **Bǫr-ụs eer:15 8:15** ụt-Arameki: Abba. § **Bǫr-ụs eer:15 8:15** Hyen komo: Mark 14:36; Gara 4:6. * **Bǫr-ụs eer:17 8:15-17** Hyen komo: Gara 4:5-7.
† **Bǫr-ụs eer:20 8:20** Hyen komo: Taka 3:17-19. ‡ **Bǫr-ụs eer:23 8:23** Hyen komo: 2Kor 5:2-4.

27 Shir komo, wụ napẹ hur-de ụn nẹt à, nepstẹ barag-se o-Kụkt, remen
Kụkt-o rọ m-kọn remen yakar-yẹ Shir ụn bụ-yo Shir cọnẹ à.

A aragtẹ yẹ rẹ na ụr-gụn

28 A nepstẹ ụn họn ụn rii kap Shir rọ ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon, remen yẹ
wassẹ ụn wụ nẹ à. Wụa nọm komo kaanẹ ụn bụ-yo ụn zọngẹ-tọ ụn wụ.
29 Remen yẹ Shir eksẹ à, yẹ wụ m-hụs yẹ waragtẹ́ ụntụn Wà ụn wụ,
remen Wà ụn wụ waragtẹ́ mat-de co wụ o-hur be-de ụn hen-nẹ yẹ ụt-mọọr.
30 Remen yẹ Shir daagẹ à, yẹ wụ aagẹ. Yẹ wụ aagẹ à, yẹ wụ rọ m-muut
yan-ba-**ụr-ba'as** be-de ụn wụ. Yẹ kumẹ she'et-de ụn ba **ụr-ba'as** be-de ụn
wụ à, yẹ yẹ komo wụ sẹpsẹ.

Was-mọ Shir n-mẹ ụn Yẹso Kiristi

31 Ụn gwọt-ọ ụn ka ma-tọ, ¿ya a he m-zẹẹ nẹ? ¿Ụregẹ Shir rọ na m-tosẹ
wa he nọm ụr-hwụ'ụs ụn na nẹ?
32 Shir wẹn na Wà ụn wụ à, amba wụ ya'astụ wụ rem na kap. ¿Wụa
hoks na ya'as ụn kọyan kom-ụt yoor á?
33 ¿Wa he m-heet ụs-cẹtẹntẹ se ụn yẹ Shir daagẹ à? Kọ nẹt! Shir ụn hi
ụn de ụn wụ muutẹ yẹ yan-ba-**ụr-ba'as** be-de ụn wụ.
34 ¿Wa bọ'ọsẹ na m-kaps? Kọ nẹt! Yẹso **Kiristi** marag, kọ a zee, Shir
'yonstẹ wụ ụt-marimar, m-mọka wụ rọ tara ụr-rẹ de Shir. Wụ rọ ụs-kọn
be-de Shir rem na.
35 ¿Ya he na m-wongsẹ ụn was-m **Kiristi** nẹ? ¿Rangẹ-ọ? ¿Kọ swọ ụr-
kọọb, kọ mẹr, kọ kọọb-de ụn rii, kọ o-ra, kọ m-mar? Kọ rii!
36 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à,
“Rem ru tẹ m-swọ ụr-kọọb de m-mar kọyanda.
A na m-nak ụntụn ca-yo a heetẹ be-de ụn pan à.”§
37 Ụn ka rem-se a argụtẹ hun-nẹ zee na, a rẹẹg ụr-họ cot remen was-mọ
Kiristi wassẹ na à.
38-39 Ụm nepstẹ kọ hiin sea wọọngsụ na ụn was-mọ Shir rọ na m-was ụn
Kiristi Yẹso Wan-Kọyan na á:
kọ m-mar,
kọ họọg,
kọ **yan-tọm-yẹ Shir**,
kọ **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**,
kọ m-mọka,
kọ da-ọ rọọnẹ à,
kọ yan-gọ ụn gwọmo-tọ,
kọ m-pipir,
kọ ụr-dụw,
kọ yo ken rii-yo ụn họn,
myet se bo'os se wọngsẹ na ụn was-mọ Shir nẹ á.

Bọr-ụs jerọ

Shir dak hun-nẹ yẹ o-Isra

1 Ụn ẹssẹntẹ ụn de wụ ma **Kiristi**, yagẹ ụm rụrụtụ nọ yo ken rii-yo, komo
Kiristi Yẹso wụ rọ mẹ m-sụ'ẹ, ụnze ka ma-tọ nip-ọ. Komo hur ụn de ụn
Kụkt-ọ Shir nẹ nepstẹ kaanẹ ọ.
2 Hur ụn de rọ m-naasẹ, ụn tụk-mọ ụt-mẹn nẹ dẹẹn, ba ụr-me'et.

§ **Bọr-ụs eer:36 8:36** Hyen komo: Bọng 44:22.

3 Mẹ m-hyan remen ọr re nẹ yan-baag-o re **Isra**-nẹ yan-campọ-nẹ ụn
yan-ne'a-nẹ nẹ, man hoks m-ẹss Shir wụ wongsụ mẹ be-ụr **Kiristi**, wụ
hụụ mẹ nu-o yọ-ọ ụregẹ ọ he m-rwọ yẹ kumut gwụ.
4 Yẹ **Isra**-nẹ, yẹ Shir muutẹ yakar-yẹ ụn wụ à, wụ kututẹ yẹ sẹps-mọ ụn
wụ. Wụ swọrọg ụs-nu ụn yẹ nẹ. Wụ ya'asụrụ yẹ **karamsa**-o **Mosa**. Wụ
kutụ yẹ bụ-yo yẹ hettẹ wụ m-kwụkt mọ, o-nip à. Wụ doorụ yẹ sụrẹ ụs-nu.*
5 **Ibrahi**, **Ishaku**, ụn **Yakubu** nẹ rọ mọng-nẹ ụn yẹ nẹ ya-n-ga-yẹ, **Kiristi**
ụn ce ụn wụ ko-**Isra**-wụ ụn mat-de ụn ko-hun. Komo, wụ Shir wụ. Wụ rọ
gwọmo-tọ ụn kọyan à, komo wụ woostẹ a 'ye wụ ụr-bọngọn har da-ọ ba
m-ta, **amin**!
6 Yanze swọr o-nu ọ Shir ụn warag hwaa á, remen myet ọ ụn hun-nẹ yẹ
o-**Isra** yẹ rọ hun-nẹ yẹ Shir á.
7 Komo yanze myet yan-baag-o **Ibrahi** yẹ rọ yakar-yẹ Shir á. Remen
kaanẹ, Shir zẹẹg **Ibrahi**, "Be-ụr **Ishaku**† ọ o he m-kum ụn ka yakar-yẹ ụm
sụrụtẹ wọ nu à."‡
8 Yakar-yẹ a matẹ o-wụr à, yẹ rọ yakar-yẹ Shir á, amba yẹ a m-kum ụn
bụ-yo ụn swọr o-nu à, yẹ rọ yakar-yẹ Shir yẹ o-nip.
9 Baks nọ yo Shir zẹẹ à, da-ọ wụ sụrẹ **Ibrahi** o-nu à, "Da-ọ wo'ẹ, man
muusụnẹ, **Saratu** komo a met wan-campọ."§
10 Mọ ken sha-mọ rọ kọn komo. Yakar **Rebẹka** tato-o gaan yẹ rọ, wụ rọ
tato na **Ishaku**.
11-12 Amba rii-yo a met ka pẹsẹ-nẹ yẹ, Shir rụssụtẹ **Rebẹka** ụnze, "Sẹk-
wụ a nọmẹ wà m-gụw."* Kaanẹ tọ nọmẹ rii-yo yẹ nomot rii-yo ụr-bon kọ
yo ụn ba ụr-bon. Shir ụn zẹẹ kaanẹ a nept wụ rọ ụn daag ụn nẹt bọ wụ
cọnẹ à yanze remen sẹngẹ-mọ ụn nẹt á.
13 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à, "Ụm cọnọg **Yakubu**, ụm ginụmtẹ **Iso**."†
14 ¿Ya a he m-zẹẹ nẹ? ¿A zee ọ Shir rọ m-koos nẹ? Ay! Kọ hiin!
15 Remen Shir zẹẹg **Mosa**,
"Wụ ụm cọnẹ ụm hyen 'wọn-de ụn wụ à,
man kutụ wụ ụr-'wọn,
Wụ ụm cọnẹ ụm nọmẹ wụ ụr-họ à,
man nọmẹ wụ ụr-họ."‡
16 Yanze remen cọn-mọ ụn nẹt kọ sẹngẹ-mọ ụn wụ á, amba ụn 'wọn-de
Shir cot.
17 Ma-tọ Shir zẹẹg ko-Gwọmo-wụ o-**Masar**, "Mẹ ụn sagbụ wọ ụt-gwọmo
remen ụm kututẹ hun-nẹ bẹẹb ụn de be ụn du, komo a kọ'ọtẹ jin ụn de kọ
kenẹ ụn họno o-dak."§
18 Ụn kaanẹ Shir rọ ụn họgẹ ụr-'wọn de ụn wụ wụ cọnẹ à, wụ rọ ụn rwọ
ụr-cikt ụn hur-de ụn wụ cọnẹ nọm ụr-cikt à.

Ryaab-se Shir ụn 'wọn-de ụn wụ nẹ

19 Wụ ken wụa hoks mẹ m-zẹẹ, "Ụregẹ kaanẹ ọ, ¿remen yan ọ Shir hettẹ
hyan ụn **ba'as**-ụr na? ¿Wa he m-wẹn ụn yo Shir cọnẹ à?"

---

* **Bọr-ụs jerọ:4 9:4** Hyen komo: Rwụụ 4:22. † **Bọr-ụs jerọ:7 9:7** Ibrahi rọọg ụn yẹ ken yakar-yẹ amba Ishaku wụ wà-wụ Shir sụrtẹ o-nu wụa 'ye Ibrahi à. ‡ **Bọr-ụs jerọ:7 9:7** Hyen komo: Taka 21:12. § **Bọr-ụs jerọ:9 9:9** Hyen komo: Taka 18:10,14. * **Bọr-ụs jerọ:11-12 9:11-12** Hyen komo: Taka 25:23. † **Bọr-ụs jerọ:13 9:13** Hyen komo: Mara 1:2-3. ‡ **Bọr-ụs jerọ:15 9:15** Hyen komo: Rwụụ 33:19. § **Bọr-ụs jerọ:17 9:17** Hyen komo: Rwụụ 9:16 (ụt-Girik).

20 ¿Amba wọ rọ wa nẹ mat-de ụn nẹt har ma-tọ sụnụtụ wọ ụn Shir nẹ?
Rii-yo a nọmẹ à, yo wẹt m-zẹẹ wụ nọmẹ yo à, “¿Ya o nomtẹ mẹ kaanẹ?”*
21 Wụ rọ ụn ma-tọ ụt-tur à wụa hoks m-nọm ụt-ba bọ wụ cọnẹ à. Wụa
hoks m-nọm ụn ba-ụt gaan wụ nọm tọ ken tur-tọ remen họ-de o-biki, komo
wụ nọm tọ ken tur-tọ remen duus ụt-gwọ.
22 Kaanẹ gwọmo-tọ Shir rọ, wụa cụn wụ rwụụntẹ ryaab-se ụn wụ, ụn
bẹẹb-de ụn wụ nẹ cas. Amba wụ rọ ụr-jọọsẹ, komo wụ 'mo ụr-hur be-de
ụn yẹ depẹ wụ nọm ụs-ryaab ụn yẹ nẹ à. Yẹ Shir rọ ụr-'er wụ sabụrsẹ à.
23 Kaanẹ wụ cọnẹ komo wụ rwụụntẹ sẹps-mọ ụn wụ be-de ụn yẹ wụ
họgẹ 'wọn-de ụn yẹ à, yẹ wụ ẹssẹ cin ụr-takan remen yẹ kumut sẹps-mọ
ụn wụ à.
24 Na yẹ Shir aagẹ à, yanze be-de ụn **Yahuda**-nẹ cot á, amba myet ụn yẹ
rọ **Yahuda**-nẹ á.
25 Bọ a rwọrẹ ụn takụrda-o Hosẹya à ụnze:
“Yẹ rọ hun-nẹ re á, man zee yẹ ‘Hun-nẹ re.’
Komo baag-ọ ụm ro ginụmtẹ n-ga à,
man zee ọ ‘Baag-ọ mẹ m-cọn à.’ ”†
26 Komo,
“Ụn ka be-de a zee yẹ: ‘Nọ hun-nẹ re yẹ á,’
ụn ka be-de a he yẹ m-zẹẹ,
‘Yakar-yẹ Shir wụ ụn họọg.’ ”‡
27 **Ishaya** rwọrọg ma-ụt **Isra** ụn caari-ọ o-cọr, wụ zee,
“**Isra**-nẹ rọ ụt-mọọr nẹ
sa o zee hyereg-mọ ụn riib-ọ m-sa,
amba ụn be-de ụn yẹ kussẹ à,
hun-nẹ hiin cot a he m-gu.
28 Yawe a piishẹ họno o-dak ụt-ma,
kap ba ụn naas o-da.”§
29 Bọ **Ishaya** ko-**wan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** n-ga zee à:
“A ro zẹẹgẹ Yawe wụ jiishẹ ụr-bẹẹb à
yaksụtụ na yẹ ken yẹ n-mẹ ụn baag-o na á,
A roa wishẹ na ụntụn bọ-ọ o-**Sọdọm**,
a roa sabarsẹ na ụntụn bọ-ọ o-**Gomora**.”*

Isra-nẹ shẹr be-de Shir á

30 Tọ, ¿re ọ ka ụn ya? Ka yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ ro m-sẹngẹ yẹ kumut
ụr-kẹẹr de ụn warag kashi hun-nẹ be-de Shir á, amba m-mọka yẹ kumug,
ka kẹẹr-de yẹ kumẹ komo à, gọn de a m-kum be-de m-shẹr à de de.
31 Amba **Isra**-nẹ yẹ ro cọngẹ, yẹ warag kashi ụn bụ-yo o-**karamsa** à, yẹ
kum de á.
32 ¿Ya rwọ'ẹ kaanẹ? Yo rọ remen ụn bụ-yo m-shẹr yo yẹ kumẹ á, sẹ
sẹngẹ-mọ ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ pụksụrụ ụn “ka ta'ar-de rọ m-'rwọ ụr-
pụksẹ à.”
33 Bọ rọ gensẹ ụn Ma-tọ Shir à ụnze:
“Gwọt ụm rwọ'ọg ta'ar-de ụr-pụksẹ
n-mẹ o-Urusharima.†
Dea kaps hun-nẹ dẹẹn.

---

* **Bọr-ụs jerọ:20 9:20** Hyen komo: Isha 29:16; 45:9. † **Bọr-ụs jerọ:25 9:25** Hyen komo: Hosẹ 2:23. ‡ **Bọr-ụs jerọ:26 9:26** Hyen komo: Hosẹ 1:10. § **Bọr-ụs jerọ:28 9:27-28** Hyen komo: Isha 10:22-23 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs jerọ:29 9:29** Hyen komo: Isha 1:9 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs jerọ:33 9:33** ụt-Girik: o-Sihiyona.

Amba myet wụ shẹrẹ ụn wụ à, wụa nọm m-'ẹ á.”‡

Bọr-ụs ọp

1 Ọr re nẹ, yo hur ụn de jiishẹ m-cọn à, ụn kọn-ụs re nẹ be-de Shir yo
rọ, **Isra**-nẹ yẹ kum gwụ.
2 Ụm nepstẹ yẹ ya'astẹ hi ụn de ụn yẹ dẹẹn remen gụw-mọ Shir. Amba
mọ ka gụw-mọ ụn yẹ mọ ba ụn bụ-yo ụn nap-o nip-ọ á.
3 Remen yẹ nap bụ-yo Shir rọttẹ ụn muut ụn hun-nẹ kashi be-de ụn wụ
á, ọ rwọ'ẹ yẹ dọrụtẹ barag-se ụn hi ụn de ụn yẹ. Yẹ sẹngụrụ m-dọrẹ ụn
bụ-yo o-**karamsa**.
4 **Kiristi**, wụ rọ kọm-de o-**karamsa**, remen a waragtẹ́ kashi be-de Shir,
sẹ a shẹrẹg be-de ụn wụ.

Gwụ remen hun-nẹ ọ myet

5 **Mosa** zẹẹg ụnze nẹt a hoks m-warag kashi be-de Shir n-mẹ ụn dọrọttẹ
o-**karamsa**. Wụ ụn nọm kaanẹ da-ọ wụ gẹnẹ à, “Ụregẹ o cọnọg o nọm
m-họọg, sẹ o nọmọg kap yo **karamsa**-o zẹẹ à.”*
6 Amba yo Ma-tọ Shir zẹẹ à yo ka, ụn bụ-yo m-shẹr nẹt he m-warag kashi.
“Wọ zee ụn hur ụn du á, ‘¿Wa he m-da n-Tọn?’ ” (Remen wụ kyergụntụtẹ́
Kiristi)
7 kọ nẹ o zee, “¿Wa he m-cọw ụn kụs-ọ o-dak?” (Wụ 'yonsụntẹ **Kiristi**
ụt-marimar).
8 Yo Ma-tọ Shir zẹẹ à, yo ka:
“Ma-tọ Shir rọ yow yow ụn wọ nẹ,
tọ rọ ụn nu ru, ụn hur ụn du nẹ.”†
Ka ma-tọ rọ tọm-ọ m-shẹr ọ tẹ m-kọ'ọt à.
9 Ụregẹ o rwọrọg ụn nu-o ru ụnze Yẹso wụ rọ Wan-Kọyan, o shẹrẹg komo
ụn hur ụn du ụnze Shir 'yonstẹ wụ ụt-marimar, wọa kum gwụ.
10 Nip-ọ ka ma-tọ remen n-tẹ ụr-hur nẹt rọ m-shẹr wụ waragtẹ́ ba **ụr-ba'as**
be-de Shir, komo o-nu nẹt rọ m-cẹp ụnze Yẹso wụ rọ Wan-Kọyan wụ kumut
gwụ.
11 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à, “Myet wụ shẹrẹ ụn wụ à, wụa nọm m-'ẹ á.”‡
12 Shir rọtt m-koos á. Wụ rọ m-hyan ko-**Yahuda** ụn wụ rọ ko-**Yahuda** á,
gaan-tọ. Wụ rọ Wan-Kọyan be-de ụn hun-nẹ myet. Shir rọ m-'ya o-kwụm
dẹẹn ụn myet yẹ ha be-de ụn wụ à.
13 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen, “Myet wụ aagẹ ụn jin-ụr Yawe à, wụa kum
gwụ.”§
14 ¿Amba re yẹ he m-aag ụn wụ yẹ shẹrẹ be-de ụn wụ á? ¿Re yẹ he
m-shẹr ụn wụ yẹ họgẹ ma-tọ ụn wụ á? ¿Re yẹ he m-họgẹ ụregẹ a kum wụ
he yẹ m-kọ'ọtẹ á?
15 ¿Re yan-kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir he m-kọ'ọt a tọm yẹ á? Bọ tọ rọ gensẹ
ụn Ma-tọ Shir à ụnze, “Wọọn-mọ ụn yan-kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** rii-yo
ụr-bon yo dẹẹn.”*
16 Amba yanze myet hun-nẹ yẹ o-**Isra** gọksẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ á. Bọ
Ishaya zẹẹ à, “Yawe, ¿wa gọksẹ ma-ụt na?”†

---

‡ **Bọr-ụs jerọ:33 9:33** Hyen komo: Isha 8:14; Isha 28:16 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp:5 10:5** Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bọr-ụs ọp:8 10:6-8** Hyen komo: Kara 30:12-14. ‡ **Bọr-ụs ọp:11 10:11** Hyen komo: Isha 28:16 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp:13 10:13** Hyen komo: Jowe 2:32. * **Bọr-ụs ọp:15 10:15** Hyen komo: Isha 52:7. † **Bọr-ụs ọp:16 10:16** Hyen komo: Isha 53:1 (ụt-Girik).

17 Remen kaanẹ, shẹr-m rọ m-haan be ụn na ụn bụ-yo ụn họgẹ ụn Ma-tọ
Shir, komo a m-họgẹ ụn Ma-tọ Shir ụn bụ-yo ụn yan-kọ'ọt ụn ma-ụt **Kiristi**.
18 Amba mẹ o-cot nẹ, “¿Nip-ọ yẹ họgẹ á?” Yẹ họgụsụtẹ. Bọ tọ rọ gensẹ
ụn Ma-tọ Shir à:
“A họgụsụtẹ cọr-se ụn yẹ họno o-dak,
Ma-tọ ụn yẹ woosẹ komo kọm-de o-dak.”‡
19 Man do m-cit, “¿Hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ nap ọ á?” **Mosa** ba'ẹ m-shas, wụ
zee, Shir zẹẹg:
“Man rụ **Isra**-nẹ nom ụr-shoob de
ụn hun-nẹ yẹ o-hwaa.
Man rụ nọ nọm ụs-ryaab remen hun-nẹ yẹ
ụn ba ụs-wẹẹr, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.”§
20 **Ishaya** rwọrọg Ma-tọ Shir ụn jaab nẹ:
“Hun-nẹ yẹ họọbụ mẹ á, yẹ kumug mẹ.
Ụm rwụntụtẹ hi ụn de cas be-de ụn yẹ citẹ
bọ yẹ he mẹ m-kum á.”*
21 Amba mọssẹ o-**Isra**-nẹ, Shir doorụ m-zẹẹ,
“Ụr-họ bi, ụm cọnọg yẹ m-hongsẹ ụn mẹ nẹ,
ụm barkụtẹ yan-kọọb-de o-dọrọttẹ
ụn ya-ụr-cikt nẹ.”†

Bọr-ụs ọp o-gaan

Shir hyanag 'wọn-de ụn hun-nẹ yẹ o-Isra

1 Ụregẹ wụ ken wụa cit mẹ: ¿Shir ụn yagẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ ọ ka? Ay!
Kaanẹ ọ á, mẹ ụn hi ụn de ko-**Isra**-wụ, baag-o **Ibrahi**, mẹ ko-wan-jit-ọ
Banyamin wụ.*
2 Shir 'yar hun-nẹ yẹ ụn wụ á, yẹ wụ daagẹ ụr-takan à. Baks nọ yo Ma-tọ
Shir zee, mọssẹ ụn **Ẹreja** nẹ à, bọ wụ heetẹ cẹtẹntẹ-se ụn **Isra**-nẹ be-de
Shir à, wụ zee,
3 “Yawe, yẹ hoomsụtẹ yan-Rwọr ụn Ma-ụt ru. Yẹ wurumsẹ **hana**-o ru.
Mẹ wụ cot kusẹ, komo yẹ rọ mẹ o-hoob yẹ hoot.”†
4 ¿Yan gọ ụn shas-ọ Shir shasụ wụ? Wụ shaks wụ zee, “Ụm ẹssụtẹ hi ụn
de hun-nẹ dugu-ụs ta'yoor [7,000] yẹ yagẹ kwụktẹ ụn ka shir-ọ wa-ụr-jin
Ba'ar á.”‡
5 Kọ m-mọka kaanẹ rọ. Hun-nẹ kuks yẹ Shir daagẹ remen yar-mọ ụn wụ
à.
6 Ka daag-mọ Shir daagẹ à remen yar-mọ ụn wụ ọ, yanze remen sẹngẹ-
mọ yẹ nọmẹ á. A ro zẹẹgẹ kaanẹ á, yar-mọ Shir roa warag kashi m-yar
á.
7 ¿Yan yo ka nẹ? Hun-nẹ yẹ o-**Isra** ụ kumẹ yo yẹ o-hoob á. Yẹ a daagẹ
be-de ụn yẹ à, yẹ kumẹ yo yẹ ro o-hoob à. Amba yẹ kusẹ à, yẹ pẹnẹg ụr-
cikt. Kaanẹ tọ rọ, hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ họk ụr-she'et tẹtẹ ụn Shir nẹ. Amba
yẹ kum á, kọ dẹ nomtẹ à, yẹ họk ụn hur-ụr gaan. Yẹ ken hun-nẹ yẹ hiin,
Shir ya'ag yẹ ụr-họ, ka yẹ Shir daagẹ à. Amba yẹ kusẹ à, yẹ pẹnẹg ụr-cikt.
8 Bọ tọ rọ gensẹ ụn Ma-tọ Shir à: Ụnze

‡ **Bọr-ụs ọp:18 10:18** Hyen komo: Bọng 19:4 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp:19 10:19** Hyen komo: Kara 32:21. * **Bọr-ụs ọp:20 10:20** Hyen komo: Isha 65:1 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs ọp:21 10:21** Hyen komo: Isha 65:2 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp o-gaan:1 11:1** Hyen komo: Piri 3:5. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:3 11:3** Hyen komo: 1Gwm 19:10,14. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:4 11:4** Hyen komo: 1Gwm 19:18.

“Shir muutẹ yẹ raag-nẹ ụn kọọb-de m-nap nẹ.
Wụ ya'ag yẹ yish amba yẹ m-hyan á,
ụt-tọ nẹ tọ m-họgẹ, yẹ m-họgẹ á,
kaanẹ ha co har ca.”§
9 Komo **Dawuda** zẹẹrụ,
“Yagẹ biki-tọ ụn yẹ waktụtẹ yẹ cẹẹb, ụr-tẹẹb nẹ.
Yagẹ yẹ nomot ụt-pụkrẹ,
tọ he yẹ m-hantẹ ụn swọ ụr-kọọb à.
10 Yagẹ yish-yẹ ụn yẹ rimit,
yẹ sẹngẹ komo swọ ụr-kọọb dẹẹn ba m-ta.”*

Yẹ rọ Yahuda-nẹ á yẹa kum gwụ

11 Mẹ o-cot nẹ har m-mọka. Bọ **Isra**-nẹ pụksẹ à, ¿yẹ ụn hẹ hẹ-de o-caks? Ay! Yẹa hoks m-inẹ. Remen **ba'as-tọ** ụn **Isra**-nẹ, ọ hantẹ gwụ woot be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, remen a rụ'ụt **Isra**-nẹ họgẹ ụn shoob-de ụn yẹ.
12 Ba'as-de ụn **Isra**-nẹ hantụtẹ caari-ọ o-kwụm họno o-dak. Komo kọọb-de o-dọrọttẹ de ụn yẹ hantụtẹ o-kwụm be-de ụn yẹ rọ **Isra**-nẹ á. Ụr-kọm, da-ọ **Isra**-nẹ shẹrẹ be-de Shir, myet-m na a she'et be-ụr gaan remen a nomot o-zak ụn caari-ọ kwụm-ọ Shir.
13 Mẹ ụt-ma ụn nọ nẹ m-mọka nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Kọ yan-tọm wụ ụn be-de yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, man nọm m-gwọn ụn sẹngẹ-m re.
14 N-mẹ ụn kaanẹ, hun-nẹ yẹ ụn baag-o re **Isra**-nẹ he m-họgẹ ụr-shoob, ụn kaanẹ man hoks gu ụn yẹ ken yẹ.
15 Da-ọ a jọrẹ yẹ à, cọw-o tiksụrụ a hongsụrụ hun-nẹ ụn Shir nẹ. Da-ọ a he yẹ m-gọks à, a nọm ọ ka sa o zee margan-nẹ mụụntẹ ụn họọg nẹ!
16 Ụregẹ a hụstẹ rwọp-ụr gaan-de ụn hyo be-de ụn jir-de ụn hyo, a sekụrụ Shir, de waragụrụ ba m-kụkọp. Myet ọ ka ka jir-de waragtẹ ba m-kụkọp. Kang-o gaan, ụregẹ a **sekẹ**tẹ Shir geer-yo o-'yo, yo waragtẹ ba m-kụkọp. Myet ụn jet-se ụn ka 'yo-yo nẹ waragtẹ ba m-kụkọp.
17 A kuprụrụ se ken jet-se ụn 'yo-se o-**zẹtun** se a m-gọ à, a dekụrụ jet-yo ụn 'yo-yo o-**zẹtun** yo o-kọt, a geerụ se ụt-ge. Nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, sa o zee 'yo-se o-**zẹtun** se o-kọt nọ rọ, nọ a mọssẹ ụr-'wụn nẹ, **Yahuda**-nẹ, yẹ nọ kumẹ kwụm-ọ Shir remen yẹ.
18 Remen kaanẹ, taase nọ nọm m-gwọn ụn ka jet-se a kuprẹ à. Ụregẹ nẹ nọ m-gwọn, nọ baks ụnze, ka 'wụn-de de muut ụr-bẹẹb be-ụr nọ á, amba nọ rọ muut ụr-bẹẹb be-de ụr-'wụn.
19 Amba nọa hoks m-zẹẹ, “Shir ụn kupur ka jet-se se ụn **Yahuda**-nẹ se remen wụ dapansụtụ́ tẹ ụr-'wụn nẹ.”
20 Nip-ọ, amba remen kọọb-de m-shẹr ụn **Yahuda**-nẹ ọ rwọ'ẹ Shir kupurtẹ se ụn ka 'wụn-de, nọ komo remen m-shẹr ọ nọ kumtẹ ụr-kẹẹr nọ hettẹ m-she'et ụn ka 'wụn-de. Remen kaanẹ, nọ nọm m-gwọn á, amba ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ họgẹ o-gyẹr.
21 Ụregẹ Shir wụ yagẹ **Yahuda**-nẹ yẹ rọ takan-de ụs-jet á, nọ ma wụa yagụ nọ á.
22 Kaanẹ Shir a hoks m-kutẹ was-mọ ụn wụ, ụn ryaab-se ụn wụ nẹ. Wụ kututẹ yẹ nọmẹ **ụr-ba'as** à ryaab-se ụn wụ, amba wụ ya'ụrụ wọ yar-mọ ụn wụ. Amba sẹ o gọkstẹ kom-ụt yoor. Ụregẹ wọ gọks kom-ụt yoor á, wọ ma a kups wọ ụn ka 'wụn-de.

---

§ **Bọr-ụs ọp o-gaan:8 11:8** Hyen komo: Kara 29:4; Isha 29:10. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:10 11:9-10** Hyen komo: Bọng 69:22-23 (ụt-Girik).

23 Ụregẹ **Isra**-nẹ yẹ sẹngẹ ụn kọọb-de m-shẹr mọ ụn yẹ á, a mọssẹ yẹ ụn
ka 'wụn-de nẹ, remen Shir a hoks yẹ m-muut ụn ka 'wụn-de.
24 Nọ yẹ **Yahuda**-nẹ á, ya nọ rọ sa o zee 'yo-yo o-**zẹtun** yo o-kọt yo a
kupsụnẹ, Shir gegẹ yo ụt-ge ụn 'yo-yo o-**zẹtun** nẹ yo a gọ'ẹ à. **Yahuda**-nẹ
yẹ rọ sha-mọ ụn 'yo-yo a gọ yẹ à, Shir a sụ ụr-kọọb ụn muut ụn jet-se Shir
ro kupstẹ ụn 'wụn-de ụn se á.

Shir rọ ụn họgẹ ụn 'wọn-de
ụn hun-nẹ kap

25 Ọr re nẹ, ụm cọnọg nọ nep ka ka rii-yo rọ wukussẹ à. Taase nọ warag
yan-uku-cin. Cikt-de ụr-hur kọrọg be-de ụn **Isra**-nẹ har myet mọọr-tọ ụn
yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹa kum m-cọw be-de Shir.
26 Kaanẹ a he m-gu ụn **Isra**-nẹ myet. Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à:
"Wan-gwụ rọọn rwụụn-mọ o-Urusharima,†
wụ dostẹ kọọb-de o-dọrọttẹ be-de ụn baag-o **Yakubu**.‡
27 Ọ ka ọ rọ swọr nu-o re ụn yẹ nẹ,
da-ọ ụm he soks **ba'as-de** ụn yẹ à."§
28 **Yahuda**-nẹ rọ ụr-hwụ'ụs ụn Shir nẹ remen **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ yẹ ginẹ
à, myet remen rẹrẹm-m nọ mọ. Amba remen Shir dak yẹ, hun-nẹ yẹ wụ
rọ m-was à. Wụ ụn nọm kaanẹ remen ya-n-ga-yẹ, yẹ ụn yẹ.
29 A nepstẹ Shir sẹngụtẹ m-was ụn yẹ nẹ remen wụ rọ ụn rumus ụn
yar-mọ wụ á, kọ nẹ tọ-ụt ke wụ hun-nẹ yẹ wụ daagẹ à.
30 N-ga nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, nọ yan-kọọb-de o-dọrọttẹ ọ Shir yẹ; amba
m-mọka, nọ kumug 'wọn-de Shir remen kọọb-de o-dọrọttẹ ọ ụn **Yahuda**-
nẹ.
31 M-mọka **Yahuda**-nẹ ụn cen yẹ, yẹ waragtẹ yan-kọọb-de o-dọrọttẹ ọ
Shir, remen yẹ kumut ụr-'wọn ụn 'wọn-de Shir rọ nọ m-kutẹ à.
32 Shir muutẹ hun-nẹ myet sa o zee yẹ rọ ke'o à remen kọọb-de o-dọrọttẹ.
Wụ ụn nọm kaanẹ remen wụ kututẹ́ hun-nẹ kap 'wọn-de ụn wụ.

Ụr-bọngọn be-de Shir

33 Nip-ọ dụw-de ụn wẹẹr-se Shir
ụn nap-se ụn wụ nẹ rọtt ụr-ma á,
piish ụt-ma tọ ụn wụ argụtẹ m-cit.
Rii-yo wụ rọ m-nom à pestẹ nap-se ụn nẹt.*
34 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à:
"¿Wan wụ napẹ hur-ụr Yawe?
¿Wa rọ nay ụn wụ, wụ cẹtẹ wụ m-heetẹ ụt-ma?"†
35 "Yatt-wụ takẹ m-'ya ụn Shir yo ken rii-yo
ka yo wụ wẹttẹ m-kum be-de Shir á.
Remen kaanẹ, yatt-wụ he m-gaktẹ ụn Shir
wụ topọtẹ́ wụ yo ken rii-yo á."‡
36 Remen sẹps-mọ ụn wụ, wụ nọmẹ kọ yo ke rii-yo.
Komo kọ yo ke rii-yo rọ ụn kom-tọ ụn wụ,
komo remen wụ.
Yagẹ sẹps-mọ waragtẹ be-de Shir ba m-ta, **amin**.§

---

† **Bọr-ụs ọp o-gaan:26 11:26** ụt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:26 11:26** Hyen komo: Isha 59:20-21 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp o-gaan:27 11:27** Hyen komo: Isha 27:9 (ụt-Girik); Irmi 31:33-34.
* **Bọr-ụs ọp o-gaan:33 11:33** Hyen komo: Isha 55:8. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:34 11:34** Hyen komo: Isha 40:13 (ụt-Girik). ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:35 11:35** Hyen komo: Ayub 41:11. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:36 11:36** Hyen komo: 1Kor 8:6.

Bọr-ụs ọp ụs-yoor

She'et-de m-họọg ụn sẹngẹ-mọ Shir

1 Remen kaanẹ, ọr re nẹ, mẹ nọ ụs-kọn remen ka 'wọn-de Shir de, ya'as
nọ wụr-ụt nọ ụt-**sekẹ**, tọ rọ tọ ụn họọg à, tọ ụn ba m-kụkọp, tọ Shir cọnẹ
à. Kaanẹ rọ cọw-yo o-nip yo nọ hettẹ m-sẹkẹmsẹ ụn Shir à.
2 Nọ dọrẹ ma-tọ ụn hun-nẹ yẹ m-mọka yẹ ụn barag-se ụn yẹ nẹ á. Amba
yagụ nọ Shir muutụ nọ yo wụ cọnẹ à, wụ 'ye nọ hur-ụr pụ-de. Ka da-de nọ
he m-nap ụn yo Shir cọnẹ à, rii-yo ụr-bon, yo Shir cọnẹ à ụn yọ rọ shiishẹ
cas cas à.
3 Remen yar-mọ Shir nomụ mẹ à, myet-m nọ, mẹ nọ ụn nak ụt-tọ, nọ
woot hi ụn nọ ụn be-de nọ wọ á. Amba muut nọ ụr-hi ụn bọ nọ ụn gwọt
ụn hi ụn nọ à, kọ wụ ke gụt hi ụn de ụn wụ ụn bẹẹb-de ụn shẹr-mọ Shir
ya'ẹ wụ à.
4 Dọk-ụt rọ kọn dẹẹn ụn wụr-o gaan, komo kọ de ke dọk-de ụn sẹngẹ-mọ
ụn de nẹ ụn họn.
5 Kọ de attẹ ụt-mọọr nẹ à, na dọk-tọ ụn wụr-o o-gaan tọ n-mẹ ụn **Kiristi**,
kọ de ke dọk-de komo gaan-tọ de rọ ụn ọr ụn de nẹ.*
6 Remen kaanẹ, depetẹ a nọm m-sẹngẹ ụn yar-mọ Shir ya'ụ na à, gọ-ụs-
gọ, hond hond ụn gọn ka yar-mọ nẹ mọ Shir ya'a na à. Ụregẹ yar-m ru
rwọr ụn Ma-tọ Shir tọ, o rụr Ma-tọ Shir bọ ụn shẹr-m ru.
7 Ụregẹ yar-m ru mọ m-gụw mọ, o nọm m-gụw. Ụregẹ mọ ụr-yoos mọ, o
yoos ụr-yoos.
8 Ụregẹ yar-m ru mọ ụn do ụn hun-nẹ jaab-ọ ụt-mẹn mọ, o warag yan-
do'ẹ ụn hun-nẹ jaab-ọ ụt-mẹn. Ụregẹ nẹ yar-m ru mọ ụn 'ya ụn hun-nẹ
ụs-rem mọ, remen kọọb-de ụn yẹ ọ, o nọm kaanẹ hur-ụr gaan. Ụregẹ mọ
ụt-gwọmo mọ, o nọm tọ hur-ụr gaan. Ụregẹ mọ ụn hyan ụr-'wọn mọ, o
nọm kaanẹ ụn mẹn-ụt pus-tọ.†

Bọ a he nap ụn yan-dor-yẹ o-nip à

9 Was nọ ụn ọr nọ nẹ o-nip. Nọ ginim myet rii yọ-yo, amba bọp nọ rii-yo
rọ ụr-bon nẹ à kom-ụt yoor.
10 Was nọ ụn ọr nọ nẹ sa o zee yan-hur-o gaan, nọ hyen yẹ ken jiishtụ
nọ.
11 Taase nọ taagẹ m-sẹngẹ á, amba muut nọ ụr-hi be-de ụn gụw-mọ Wan-
Kọyan.
12 Nọm nọ o-zak bọ nọ m-rwọ ụr-hur à. 'Mọ nọ ụr-hur ụn kọọb ụn nọ.
Nọ sẹngẹ ụs-kọn kọyanda.
13 Wong nọ yo nọttẹ à ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ yẹ rọ o-hoob à. Nọ sẹngẹ
barkẹ ụn hamat-nẹ hur-ụr gaan.
14 Yẹ rọ nọ ụn ya-ụr-kọọb à, hụụ nọ yẹ nu-o ụr-bon. Taase nọ hụụ yẹ nu
yọ-ọ.‡
15 Nọm nọ o-zak ụn yẹ rọ o-zak nẹ à, 'wọn nọ ụn yẹ rọ ụs-'wọn nẹ à.
16 She'et nọ ba ụt-ween ụn ọr nọ nẹ nẹ. Nọ nọm m-gwọn á, amba nọm
nọ ụr-nay ụn yẹ a wassẹ nẹ á. Taase nọ hyen nọ zee nọ nepstẹ kọyan kap.§
17 Ụregẹ wụ ken wụ nomotẹ nọ mẹn-ụt jaas-tọ, nọ muutẹ wụ mẹn-ụt
jaas-tọ á. Sẹngẹ nọ nom yo hun-nẹ he m-hyan sọ-yo à.
18 Nọm nọ yo nọ he m-hoks à, nọ she'et ba ụt-ween ụn kọwan nẹ.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:5 12:4-5** Hyen komo: 1Kor 12:12. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:8 12:6-8** Hyen komo: 1Kor 12:4-11. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:14 12:14** Hyen komo: Mati 5:44; Ruka 6:28. § **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:16 12:16** Hyen komo: Swọọ 3:7.

19 Nọ tọp yo ọr nọ nẹ nọmụ nọ á, amba yagụ nọ Shir topotụ nọ ụn ryaab-
se ụn wụ. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen gensẹ tọ rọ ụn Takụrda-ọ Shir ụnze,
“Mẹ wụ Yawe, man tọpẹ kọ wụ ke hond hond
bọ ụn rii-yo wụ nọmẹ à.”*
20 Ma-tọ Shir doorụ m-zẹẹ,
“Ụregẹ wan-yagẹ-ụt ru rọ ụn mẹr, 'ya wụ rii-yo m-rẹ.
Wụ rọ m-họgẹ o-**swọọt**, 'ya wụ m-họ wụ sụ.
Wọ nọmẹ kaanẹ waragtẹ sa o zee
wọ ụn karaksẹ ụn eng-tọ o-ra ụn hi-de ụn wụ.
Ụn ka cọw-yo, wọa rụ wụ họgẹ m-'ẹ
remen wụ yagụtẹ wọ.”†
21 Nọ yagẹ rem-ụs yọ-se rẹ ụr-họ be-ụr nọ á, amba rẹ nọ ụr-họ ụn rem-ụs
yọ-se be-de ụn nọm ụn rii sọ-yo.

Bọr-ụs ọp ụs-tet

Nọmẹ ụt-gwọmo o-dọrọttẹ

1 A gaktụtẹ kọ wụ ke wụ nọmẹ yẹ rọ ụt-gwọmo à o-dọrọttẹ. Yatt-wụ he
rẹ ụt-gwọmo á, sẹ wụ Shir daagẹ à. Komo myet yẹ rọ ụt-gwọmo à, Shir yẹ
sagbụ yẹ.
2 Remen kaanẹ, myet wụ nọmẹ kọọb-de o-dọrọttẹ ọ ụn yẹ rọ ụt-gwọmo
à, wụ nọmọg kọọb-de o-dọrọttẹ ọ ka ụn yo Shir shẹrẹ nẹ à. Yẹ rọ m-nọm
kaanẹ à, yẹa egnẹ hi ụn de ụn yẹ caari-ọ ụn piish ụt-ma.
3 Be-de ụn yẹ rọ m-nọm ụn ụn rii sọ-yo nẹ à, yẹ m-họgẹ gyẹr-ọ ụn gwọmo-
nẹ á, sẹ dẹ ka hun-nẹ yẹ rọ ụn m-nọm ụn rii 'yọ-yo à. ¿O cọnọg o dos gyẹr-ọ
ụn ko-Gwọmo? Nọm rii-yo ụr-bon, wụ bọmụrụ wọ.
4 Wụ bọmụrụ wọ remen wụ ko-gụw-wụ Shir wụ rem ru. Amba ụregẹ wọ
ko-yan-mẹn-ụt jaas-tọ wụ, wọa họgẹ o-gyẹr, remen hwaa-ọ ka ko-gwọmo-
wụ rọ o-magay nẹ ụt-kom á. Wụ ko-gụw-wụ Shir wụ, komo be-de ụn wụ
Shir rọ m-rwụntẹ ụn ryaab-se wụ remen yan-mẹn-ụt jaas-tọ.
5 Remen kaanẹ a gaktụtẹ nọ nọmẹ gwọmo-nẹ o-dọrọttẹ. Yanze remen nọ
pọssụtẹ ryaab-se Shir cot á, amba taase hur ụn nọ kapstẹ́ nọ.
6 Ọ rwọ'ẹ nọttẹ ụn tọp ụn tar, remen yẹ rọ ụt-gwọmo à, gụw-nẹ yẹ Shir
yẹ. Yẹ rọ ụn ya'as ụn da-ọ ụn yẹ myet remen sẹngẹ-mọ ụt-gwọmo.
7 Tọp nọ yo a nọ n-dor à. Tọp nọ tar ọ depẹ à. Ụregẹ nẹ ọ ụn saw-ụt
nọ ọ, tọp nọ. Họgụ nọ gyẹr-ọ ụn wụ depẹ a họgẹ gyẹr-ọ ụn wụ à. Nọ 'ye
m-sẹk be-de ụn wụ depẹ a 'ye wụ m-sẹk à.*

Sẹngẹ-mọ depẹ a nọmẹ ọr na à

8 Taase nẹt dọrụ nọ ụr-mọọg á. Sẹ dẹ ka yo a gaktụ nọ m-nom à, yo rọ
nọ was ụn ọr nọ nẹ nẹ. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen wụ rọ m-was ụn ọr ụn
wụ nẹ à, wụ nọmọg ọ ká dọrọttẹ o-**karamsa**.
9 Ka **karamsa**-tọ zẹẹg, “Nọ jar nọ hoob ne'a-wụ ụn nẹt á. Nọ jar nọ ho
nẹt á. Nọ jar nọ hiw ụr-hyow á. Nọ jar nọ nọm shoob-de rii-yo ụn nẹt á.”†
Ụn myet **karamsa**-tọ attẹ à, a ụn kum tọ m-shoos n-mẹ ụn ka ma-tọ zẹẹ,
“Was ọr ru ụntụn hi ụn du à.”‡

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:19 12:19** Hyen komo: Kara 32:35. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:20 12:20** Hyen komo: Swọọ 25:21-22 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:7 13:6-7** Hyen komo: Mati 22:21; Mark 12:17; Ruka 20:25. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:9 13:9** Hyen komo: Rwụụ 20:13-15,17; Kara 5:17-19,21. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:9 13:9** Hyen komo: Rewi 19:18.

10 Ụregę wǫ m-was ụn nęt nę, wǫa nǫmę wụ rii 'yǫ-yo á. Waragtę ǫ ka, wǫ m-was ụn ǫr ru nę, o shoostę yo o-**karamsa** zęę à.

Hǫ-de Kiristi he m-mụụn à

11 Da-ǫ **Kiristi** he m-haan remen wụ gǫkstụ́ na à, ǫ wosontę yow yow argę ụn da-ǫ a taknę m-shęr à. Remen kaanę, muut nǫ ụr-hi be-de yo he m-kǫr ụn bǫ nǫ she'et à. Ǫ nǫ hettę inę m-rew à.

12 Tęt-m rǫ ụn ma-tǫ m-ta, ish rǫ ụn ma-tǫ m-gas. Remen kaanę, a yagụ nǫ sęngę-mǫ o-comb. Amba she'et nǫ hond hond ụn cecas-mǫ Shir remen kaanę nǫ hettę kwangę **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**.

13 A she'et nǫ she'et-de ụr-bon bǫ hun-nę rǫ m-she'et da-ǫ m-cecar à. Taase nǫ hę'ębę ụn kargę de ya-m-swǫ á, kǫ de ya-o-ás á, kǫ ya-m-dum, ụr-shoob nę á.

14 Amba 'ya nǫ Wan-Kǫyan Yęso **Kiristi** ụr-be wụ wǫǫntę́ yow yow ụn nǫ nę sa o zee saw-tǫ nǫ m-cǫp à. Taase nǫ 'ye gǫp-de ma-hun ụr-hek.

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Nǫ piishę ǫr nǫ ụt-ma á

1 Gǫks nǫ yan-dor yę shęr-mǫ ụn yę rǫttę ụr-bęęb á. Nǫ jar ma-tǫ sụnụ nǫ ụregę barag-se ụn yę nǫmǫg ụn hǫn ụn se ma nǫ nę á.

2 Sha-mǫ ka, ụn raag-o gaan, wụ ken ko-wan-dor-wụ rǫ m-hyan, wụa hoks m-rę ụn kǫ yo ke rii-yo m-rę yo. Ǫ ken raag-ǫ komo ko-wan-dor-wụ rǫttę m-shęr ụn hur-ụr gaan be-de ụn rem-se Shir cǫnę á, rǫ m-hyan Shir węnęg na m-ti m-ap.

3 Wụ rǫ m-hoks m-rę ụn kǫ yo ke rii-yo m-rę yo à, mǫssę m-ap nę, taase wụ muut wụ a hoks m-rę á hwaa. Komo wụ rǫ m-hoks m-rę ụn kǫ yo ke rii-yo m-rę yo á, taase wụ piishę wụ rǫ m-hoks m-rę à ụt-ma, remen Shir gǫkstę wụ.

4 ¿Wǫ rǫ wa nę o piishitę wan-gụw-mǫ ụn wụ ken wụ ụt-ma? Kǫ wụ nǫmǫg kashi m-sęngę be-de Shir, kǫ wụ nǫm á tǫ ma ụn ko-ya-o-hur tǫ ka wụ piishitę́ wụ ụt-ma. Wụa hoks m-ęs, Wan-Kǫyan 'ye wụ ụr-hǫ.

5 Mǫ ken sha-mǫ mǫ ka, wụ ken wụ rǫ m-hyan ụn de ken hǫ-de ụr-bon nę argę de ken hǫ-de. Ụn hyan ǫ ụn wụ ken wụ nę ụt-hǫ myet gaan tǫ. Kǫ wụ ke wụ sher ụn yo rǫ ụn hur-de ụn wụ à. Nǫm nǫ kaanę ba ụn piishę yę ken ụt-ma.

6 Yę rǫ m-zęę de ken hǫ-de jiishtę de ken à, yę rǫ m-nǫm kaanę yę ye'et Wan-Kǫyan m-sęk. Yę rǫ m-rę ụn kǫyan à, rǫ m-nǫm kaanę yę ye'et Wan-Kǫyan m-sęk, remen yę ụr-bǫngǫn de Shir ụn ka rii-tǫ m-rę tǫ. Yę rǫ m-rę ụn kǫyan á, rǫ m-nǫm kaanę yę ye'et Wan-Kǫyan m-sęk, yę rǫ komo ụn bǫngǫn-de Shir.*

7 Yanze remen hi ụn na cot a rǫttę m-hǫǫg á, komo yanze remen morya-ǫ ụn hi ụn na cot a rǫttę m-mar á.

8 Ụregę a m-hǫǫg nę, a ụn nǫm mǫ remen a ye'et Wan-Kǫyan m-sęk. Ụregę nę mar-mǫ, a mer remen a ye'et Wan-Kǫyan m-sęk. Remen kaanę, kǫ a ụn hǫǫg nę, kǫ ba ụn hǫǫg, na yę ma Wan-Kǫyan yę.

9 **Kiristi** marag, wụ inę komo ụn hǫǫg nę remen wụ waragtę́ Wan-Kǫyan be-de ụn yę rǫ margan-nę à ụn yę rǫ ụn hǫǫg nę à.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-nass:6 14:1-6** Hyen komo: Koro 2:16.

10 Nọ piishẹ nẹt ụt-ma á. Nọ komo, taase kọ wan-gaan be-ụr nọ, wụ rọ
m-ti m-ap á, wụ piishẹ ọr ụn wụ ụt-ma wụ rọ ụn ti m-ap à. Remen myet-m
na a es be-de Shir wụ he na m-piishẹ ụt-ma à.†
11 Ma-tọ Shir zẹẹg:
"Mẹ rọ Yawe, ụm tọntẹ,
kọ se ke rwụn-se a kwụkt be ụn de,
kọ de ke rem-de, a rụr ụn nu-ọ ụn de
ụnze mẹ rọ Shir."‡
12 Cas ma-ụt rọ, kọwan be-ụr na a rụrẹ Shir rii-yo wụ nọmẹ à. A yaksụrụ
Shir piish ụt-ma.

Wọ rwọ ọr ru ụr-ba'as á

13 Remen kaanẹ, bọ rọ Shir wụ cot, wụ he ụn piishẹ ụn kọwan ụt-ma à.
A yagụ nọ sabụrsẹ ụn ọr na nẹ yan-dor. Amba hwọ nọ hur-ụt nọ ụnze nọa
nọm rii-yo he rwọ ụn ọr nọ nẹ nọm **ụr-ba'as** á.
14 Bọ ụm rọ wụ ma Yẹso Wan-Kọyan à, mẹ nọ m-rụrẹ ụn ka rem-se. Ụm
nak ụn hur ụn de kọ yo ke rii-yo m-rẹ yo, rọ ụr-bon nẹ. Amba ụregẹ wụ
ken wụ zẹẹg, "Mẹ re'ẹ ka rii-yo m-rẹ yọ, man nọm rii-yo ba ụr-bon be-de
Shir." Ba'as-de wụ re'ẹ ka rii-yo.
15 Ụregẹ wọ ụn naas ụn hur-de ụn wụ ken wụ remen rii-yo wọ m-rẹ à,
wọ was ụn wụ nẹ ọ ka á. Taase rii-yo wọ m-rẹ à yo warag wọ cọw-yo ụn
sabụrsẹ ụn ọr ru, wụ **Kiristi** marẹ remen ụn wụ à.
16 Taase nọ yagẹ rii-yo nọ o-hyan yo ụr-bon yo à, a cept ma-ụt yọ-tọ tọ
ụn yo.
17 **Gwọmo-tọ Shir** ba ma-tọ m-rẹ m-swọ nẹ tọ á, ma-tọ ụn kashi ụr-she'et
de, ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ, ụn mẹn-ụt pus-tọ nẹ tọ **Kụkt-ọ Shir** rọ m-'ya
à.
18 Myet wụ rọ m-nọmẹ ụn **Kiristi** m-sẹngẹ ụn ka bụ-yo à, wụ rọ m-
gwụ'ụrsẹ ụn Shir ụr-hur, komo hun-nẹ a ho'os ụr-hur ụn wụ nẹ.
19 Remen kaanẹ, a nom nọ sẹngẹ-mọ ụn rii-yo he m-hantẹ she'et-de ụn
ba ụt-ween à. A nom nọ sẹngẹ-mọ ụn rii-yo he m-hantẹ ọr na nẹ jaab-ọ
ụt-mẹn à.
20 Nọ naas yo Shir nọmẹ remen rii-yo m-rẹ á. A hoks m-rẹ ụn kọyan,
amba wọ nepsẹ rii-yo o he m-rẹ à, yoa warag rii-yo ụr-pụksẹ **ụr-ba'as** nẹ
be-de ụn wụ ken yagụ yo.
21 A jiish ụr-bon wọ yagẹ ti m-ap, ụn swọ m-kẹ nẹ, kọ nọm ụn yo ken
rii-yo yo he m-rwọ ụn ọr ru **ụr-ba'as** à.
22 Myet bọ ụn yo shẹr-m ru rọ mọssẹ ụn ka rem-se nẹ à, ẹss ụn hur ụn
du cot sẹ Shir. Ko-ya-o-zak-wụ wụ hur-de ụn wụ kapsẹ wụ á, mọssẹ ụn
rem-se wụ dẹkkẹ ba'as-tọ á.
23 Amba nẹt-wụ hur-de ụn wụ rọ ho'osẹ sak ụn yo wụ rọ m-rẹ nẹ á, wụ
rọ ụn egnẹ ụn hi ụn de ụn wụ o-sabrẹ be-de Shir. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen
rii-yo wụ rọ m-nọm à wụ ẹs be-de m-shẹr á. Komo myet rii-yo ẹsẹ be-de
m-shẹr á, **ba'as-de**.

Bọr-ụs ọp ụs-taan

Gwụ'ụrsẹ yẹ ken yẹ ụr-hur
yanze hi ụn du á

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-nass:10 14:10** Hyen komo: 2Kor 5:10. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-nass:11 14:11** Hyen komo: Isha 45:23 (ụt-Girik).

1 Na yẹ rọ ụr-bẹẹb nẹ ụn shẹr-m na à, depetẹ a gu yẹ rọttẹ ụr-bẹẹb á ụn
dẹk ụn nụ-se ụn yẹ. Taase a nọm cọn-tọ ụn hi ụn na cot á.
2 Yagẹ kọwan wụ gwụ'ụstẹ ọr ru ụn wụ ụr-hur remen wụ ye'et wụ jaab-ọ
ụt-mẹn n-mẹ m-shẹr.
3 Remen kọ **Kiristi**, wụ nọm cọn-tọ ụr-hi á. Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à, "Shir,
rẹẹb-tọ a pyapụrụ wọ à, mẹ m-hyan sa o zee mẹ a pyaprẹ."*
4 Myet yo a gẹnẹ ụn Ma-tọ Shir n-ga à, a ụn gẹn remen tọ yoosụ́ na
ụr-jọọsẹ ụn dọ ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ remen a kumut o-saktọ.
5 Mẹn kọn-se Shir wụ rọ m-'ya ụn 'mọ ụr-hur ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ à,
remen nọ she'ettẹ́ be-ụr gaan ụn barag-ụs gaan nẹ, bọ depẹ hun-nẹ she'et
yẹ dọrẹ bụ-o **Kiristi** Yẹso à.
6 Nọ nomẹ kaanẹ, ma-ụt nọ ụn barag-ụs nọ nẹ a warag ragaan remen nọ
bụmụt Shir wụ rọ Tato-o Wan-Kọyan na, Yẹso **Kiristi** à.

Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ ụn Yahuda-nẹ yẹ ụn yẹ rọ Yahuda-nẹ á

7 Bọ **Kiristi** gọksụ nọ kom-ụt yoor à, gọks nọ ọr nọ nẹ kom-ụt yoor. Nọm
nọ kaanẹ remen nọ hantụtẹ́ Shir m-sẹps.
8 Mẹ nọ m-rụrẹ ụnze yo rwọ'ẹ **Kiristi** nomot m-sẹngẹ be-de ụn **Yahuda**-
nẹ à, yo rọ a kututụ́ yẹ nip-ọ ụn Ma-tọ Shir. Komo, ụn kọr kaanẹ, remen
Shir shoosụtụ́ yẹ swọọrụ nu-ọ a nọmẹ tat-nẹ yẹ ụn yẹ n-ga à.
9 Wụ ụn haan komo remen yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, remen yẹ ye'et Shir m-
sẹps remen 'wọn-de ụn wụ. Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à:
"Remen kaanẹ, man bụm wọ
be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
Man hu sẹp-tọ ụn bọngọn-de ụn jin ụn du."†
10 Komo Ma-tọ Shir doorụ m-zẹẹ:
"Nọm nọ o-zak, nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á,
ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ."‡
11 A doorụ m-zẹẹ:
"Bọm nọ Yawe nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á myet,
bọm nọ wụ hun-nẹ kap."§
12 Komo **Ishaya** zẹẹrụ:
"Wụ ken wụ a rwụụn ụn hur-o **Jẹssẹ**,
wụa haan wụ nọm gwọmo-tọ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
Komo yẹa hụụ saktọ-ọ ụn yẹ be-de ụn wụ."*
13 Mẹ ụs-kọn, Shir wụ rọ 'ya o-saktọ à, wụ ye'et nọ o-zak ụn gwụgwụ-mọ
ụr-hur nẹ, nọ yẹ rọ m-shẹr ụn wụ à. Da-ọ Shir nọmẹ kaanẹ, saktọ-o nọ he
m-bọ'ọsẹ ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir**.

Sẹngẹ-m Burus be-de ụn yẹ rọ Yahuda-nẹ á

14 Ọr re nẹ, mẹ ụn hi ụn de ụm nepstẹ ụnze nọ ụn hi ụn nọ, nọ shiig ụn
nọm ụn rem-se ụr-bon, komo nọ ụs-nap nẹ dẹẹn, sẹ bọ'ọsẹ nọ yoosẹ ọr nọ
nẹ à.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-taan:3 15:3** Hyen komo: Bọng 69:9. † **Bọr-ụs ọp ụs-taan:9 15:9** Hyen komo: 2Sam 22:50; Bọng 18:49. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:10 15:10** Hyen komo: Kara 32:43. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:11 15:11** Hyen komo: Bọng 117:1. * **Bọr-ụs ọp ụs-taan:12 15:12** Hyen komo: Isha 11:10 (ụt-Girik).

15 Amba ụn ka takụrda-ọ mẹ ụn rwụntụ nọ ma-ụt re cas. Ụn se ken rem-
se, se ụm cọnẹ nọ m-baksẹ à. Mẹ ụn nọm kaanẹ remen yar-mọ Shir ya'ụ
mẹ à.
16 Ụm waragtẹ wan-sẹngẹ-m **Kiristi** Yẹso be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
Mẹ ụn sẹngẹ-mọ ụn kọn-se Shir ụn bụ-yo m-kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ
Shir remen yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ waragtẹ́ rii-yo ụr-**sekẹ** yo Shir he m-gọks
à. Yẹa warag ba m-kụkọp ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ọ Shir**.
17 Remen kaanẹ, man hoks nọm m-gwọn mọssẹ ụn **Kiristi** Yẹso nẹ ụn
sẹngẹ-mọ mẹ ụn nọmẹ ụn Shir à.
18 Man hoks nọm ụn jaab ụm nomot ụt-ma ụn yo ken rii-yo á, sẹ dẹ
yo **Kiristi** nọmẹ be ụn de à. Yo ka rii-yo komo yo rọ bọ a hantẹ yẹ rọ
Yahuda-nẹ á yẹ nomot dọrụttẹ-ọ Shir, ụn bụ-yo ụn ma-ụt re ụn sẹngẹ-m
re nẹ.
19 Shir ụn nọm ka sẹngẹ-mọ, ụn bẹẹb-de ụn nọm ụt-hyat, o-madẹ nẹ,
ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir** nẹ. Cir-mọ ụn bọ-ọ o-Urusharima ụm rigụrụ
ha-mọ ụn raag-ọ o-Iririkum, ụm kọ'ọtẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ mọ ụn **Kiristi**,
har ụm kọmọg ka sẹngẹ-mọ kap.
20 Dụw-de ụn cọn-m re kọyanda, mọ rọ, ụm kọ'ọt ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm**
tọ Shir tọ myet be-de hun-nẹ yẹ họgẹ ma-ụt **Kiristi** á. Mẹ ụn nọm kaanẹ,
taase ụm me ụt-ma ụn 'wụn-de wụ ken wụ shẹrẹ à.
21 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à:
“Yẹ a ro nomotẹ ma-tọ ụn wụ á, yẹa hyen.
Komo yẹ ro họgụtẹ ma-tọ ụn wụ á, yẹa nep.”†
22 Yo ka yo rwọ'ẹ o-da dẹẹn a wenet mẹ m-haan be-ụr nọ à.‡

Zọngẹ-ụt Burus tọ wụ heet ụr-hamat ụn bọ-ọ o-Roma

23 M-mọka ụm komostẹ sẹngẹ-mọ mẹ m-nọm à remen hun-nẹ họgụssụtẹ
ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn sọ ụn ka jit-ọ ụm rọ à. Komo ụs-hak dẹẹn ụm
rọ ụr-gọp ụm habụtẹ be-ụr nọ remen ụm hyenet nọ.
24 M-mọka mẹ o-saktọ, ụm habụtẹ ụr-hamat be-ụr nọ. Da-ọ mẹ ro m-ha
raag-ọ o-Asbaniya, man dọnd raag-o nọ ụr-hamat. Mẹ họgẹ rẹrẹm-mọ ụr-
she'et be-ụr nọ ụn ya o-da. Mẹ o-saktọ komo, man sẹngẹ m-nekẹ mọssẹ ụn
gwụ nọ nẹ.
25 Amba rii-yo ụm habụtẹ, man hees bọ-ọ o-Urusharima ụm heetụtẹ hun-
nẹ yẹ Shir yẹ rọ rẹẹnọ à gwụ.
26 Yẹ gọksẹ Yẹso **Kiristi** yẹ rọ ụn raag-ọ o-Makidoniya ụn yẹ rọ ụn raag-
ọ o-Akaya nẹ à, họgụtẹ rẹrẹm-mọ ụn 'ya m-yar yẹ guut kọọb-nẹ be-de ụn
hun-nẹ yẹ Shir yẹ rọ ụn bọ-ọ o-Urusharima à.§
27 Yẹ họgụtẹ rẹrẹm-mọ m-nọm ụn kaanẹ, kọ de nomtẹ yo ka sa o zee nụ-
se, ụn hi-tọ ụn yẹ. Remen yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á kumug ọ ma ụn yẹ kwụm-ọ
n-mẹ ụn **Kụkt-ọ Shir** be-de ụn **Yahuda**-nẹ, nọmọg yẹ sa o zee ụr-mọọg ọ
ka, yẹ nom m-sẹngẹ ụn kwụm-ọ ụn yẹ ụn ka bọ-ọ remen yẹ guut **Yahuda**-
nẹ ụn kọọb-de ụn yẹ.*
28 Da-ọ mẹ komsẹ ka sẹngẹ-mọ, komo ụm bọbsụssẹ yẹ ka hwọr-yẹ a kumẹ
remen yẹ à, man bụp cọw-yo ụn raag-ọ o-Asbaniya. Da-ọ mẹ ro m-nekẹ
o-Asbaniya, ụm hesbụrụ, ụm gastú nọ.

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-taan:21 15:21** Hyen komo: Isha 52:15 (ụt-Girik). ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:22 15:22** Hyen komo: Roma 1:13. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:26 15:25-26** Hyen komo: 1Kor 16:1-4. * **Bọr-ụs ọp ụs-taan:27 15:27** Hyen komo: 1Kor 9:11.

29 Ụm nepstẹ ụnze mẹ habẹ be-ụr nọ, man wọbẹ shiishẹ ụn caari-ọ o-
kwụm nẹ ọ ma **Kiristi**.
30 Ọr re nẹ, rem Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan na ụn was-mọ Kụkt-o rọ na
m-'ya nẹ à, hakkụrẹ nọ gu mẹ nọ ụn kọn-ụs nọ be-de Shir.
31 Kọn nọ bọ ụm he m-possẹ ụn kom-tọ ụn yẹ yagẹ gọks ụn Yẹso à, yẹ rọ
ụn dak-ọ o-Judiya. Nọ kon komo bọ gwụ-ọ ụm he m-heet o-Urusharima à,
he m-warag rii-yo m-gọks be-de ụn **yan-dor Yẹso**, yẹ rọ ụn ka be-de à.
32 Kaanẹ ụregẹ Shir zẹẹg, man wọbẹ be-ụr nọ ụn mẹn-ụt pus-tọ, komo
man kum ụr-wụwẹ ụn nọ nẹ.
33 Mẹ ụn kọn-se Shir, wụ ye'et na gwụgwụ-mọ ụr-hur. Shir rọ ụn nọ nẹ!
Amin.

Bọr-ụs ọp ụs-cind

Ụr-gas

1 Wụ ken ne'a-wụ rọbẹ, jin-de ụn wụ Pibi. Ụm ho'ostẹ ụr-hur ụn wụ nẹ.
Wa-m-sẹngẹ-wụ be-de ụn **yan-dor Yẹso** ụn bọ-ọ o-Kakiriya.
2 Gọks nọ wụ ụn jin-ụr Wan-Kọyan, bọ depẹ a gọks hun-nẹ yẹ Shir à. Nọ
'ye wụ myet gwụ-ọ wụ họbẹ be-ụr nọ à, remen wụ ụn hi ụn de ụn wụ, wụ
guug hun-nẹ dẹẹn myet ụn mẹ nẹ.
3 Gassụ mẹ nọ Biskira ụn Akira ọr re nẹ be-de ụn sẹngẹ-m **Kiristi** Yẹso.*
4 Yẹ ya'astẹ hi ụn de ụn yẹ, har ụn ma-tọ m-mar rem re. Mẹ wụ cot rọ
yẹ ụr-bọngọn á, myet ụn **yan-dor Yẹso** nẹ, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
5 Gas nọ **yan-dor Yẹso** yẹ rọ ụr-mọrọg ụn hur-ọ ụn yẹ à.
Gas nọ nay re Apanitus, wụ ba'ẹ gọks ụn **Kiristi** ụn raag-ọ ụn dak-ọ
o-Asiya.
6 Gas nọ **Meri** wụ nọmẹ m-sẹngẹ dẹẹn rem nọ à.
7 Gas nọ Andaronikus ụn Yuniya, yẹ **Yahuda**-nẹ yẹ bọ ụm rọ à, yẹ ro
ke'o ụn mẹ nẹ à. Yan-dor Yẹso rọ yẹ m-'ya ụt-gọs dẹẹn, a nepstụ yẹ
be-de ụn **yan-Tọm Yẹso**, yẹ ba'ag mẹ gọks ụn **Kiristi**.
8 Gassụ mẹ nọ nay re Ampiriyatus, wụ mẹ m-was n-mẹ ụn Wan-Kọyan
à.
9 Gas nọ Urbanus ọr na wụ rọ ụn sẹngẹ-m **Kiristi** à, ụn ọr re nẹ Sitakis.
10 Gas nọ Apiris, kashi ụn ko-gụw-wụ **Kiristi** hosẹ ụr-hur be-de ụn wụ
à.
Gas nọ Aristoburus ụn yan-hur ọ ụn wụ nẹ.
11 Gas nọ Hirudiyan ọr re ko-**Yahuda**.
Nọ gas yẹ gọksẹ Wan-Kọyan ụn hur-o Narkisus à.
12 Gas nọ Tirayipina ụn Tirayipusa nẹ. Ka ne'a-nẹ yẹ, yẹ rọ ụn sẹngẹ-m
Wan-Kọyan à.
Nọ gas ka ne'a-wụ Pọrọsi, ọr re be-de m-sẹngẹ, wụ mẹ m-was ụn wụ nẹ
à. Wụ nọmọg m-sẹngẹ dẹẹn mọ ụn Wan-Kọyan.
13 Gas nọ Rupus, wụ Wan-Kọyan daagẹ be-de ụn wụ à. Komo nọ gas inu
ụn wụ, wụ dẹkụ mẹ sa o zee wà ụn wụ à.†
14 Gas nọ Asinikiritus, ụn Pirigona, ụn Hẹrmẹs, ụn Paturubas, ụn
Haramasa ụn ọr ụn na nẹ yẹ rọ be-ụr gaan à.
15 Gas nọ Pikorogus, ụn Juriya nẹ ne'a, ụn Niriyus nẹ ụn heno ụn wụ nẹ
wan-ne'a, ụn Orimpas nẹ ụn myet ọ ụn yẹ gọksẹ Yẹso nẹ yẹ rọ kanẹ à.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-cind:3 16:3** Hyen komo: Sẹng 18:2. † **Bọr-ụs ọp ụs-cind:13 16:13** Hyen komo: Mark 15:21.

16 Gas nọ ọr nọ nẹ m-was nẹ.
Myet yan-dor **Kiristi** rọ nọ m-gas.

Burus nak ya-o-Roma ụt-tọ

17 Ọr re nẹ, ụm cọnọg m-nek nọ ụt-tọ ụn yẹ he nọ hantẹ m-koos nẹ à. Nọm nọ ja ụn yẹ rọ nọ m-rwọ ụt-pụksẹ nẹ à, yẹ rọ komo ụt-yagẹ ụn yoos-de nọ kumẹ nẹ à.
18 Yẹ rọ m-nọm ụn ka rem-se à, sẹngẹ-m **Kiristi** Wan-Kọyan yẹ rọ m-nọm á, amba gọp-de ụn wụr-tọ ụn yẹ. Ụn bụ-yo ụn rẹrẹm-mọ nu-ọ ụn yẹ, ụn bọngọn-de ụt-bọ nẹ, yẹ rọ ụn raks ụn yẹ ke'ẹ yẹ ụt-tọ à. Yẹ rọ yẹ ụn ke'ẹ ụt-tọ à, yan-barag-se ụn yakar se.
19 Hun-nẹ myet họgụtẹ bọ nọ o-dọrọttẹ ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ à. Mẹ o-zak rem nọ remen kaanẹ. Amba ụm cọnọg nọ warag ya-ụs-wẹẹr ụn rii-yo rọ ụr-bon nẹ à. Nọ warag komo yan-kọọb-de **ụr-ba'as** ụn myet yo rọ rii yọ-yo à.
20 Shir wan-'ya ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur wụa kaps **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**. Wụ 'ye nọ ụr-bẹẹb de jiishẹ wụ à, ba m-jimẹ. Yar-m Yẹso Wan-Kọyan rọ ụn nọ nẹ!
21 **Timoti** ọr re be-de m-sẹngẹ rọ nọ m-gas. Kaanẹ komo Rushiyos, ụn Jasọn nẹ, ụn Sosipata nẹ rọ nọ m-gas, myet-mọ ụn yẹ ọr re ụn **Yahuda**-nẹ yẹ.‡
22 Mẹ Tẹrtiyus, wụ genẹ Burus ka takụrda-ọ à, mẹ nọ ụr-gas yẹ ma Wan-Kọyan.
23 Gayas rọ nọ m-gas. Wụ barkụtụ mẹ ụn hur-ọ ụn wụ, komo **yan-dor Yẹso** rọ ụr-mọrọg ụn hur-ọ ụn wụ.
Erastus, wan-ẹss-de ụn hwọr ụn kà bọ-ọ, ụn ọr na Kwartus nẹ rọ nọ m-gas.§
24 Yar-m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** rọ ụn nọ nẹ kap! **Amin**.*

Ụr-bọngọn be-de Shir

25 Yagẹ a ye'et Shir m-sẹps! Wụ rọ ụr-bẹẹb nẹ de nọ hettẹ m-ẹs eso n-tẹ m-shẹr à, remen ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ mẹ m-kọ'ọt à, tọ ma Yẹso **Kiristi**. Ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ a ụn wukẹ tọ cin n-ga.
26 Amba m-mọka a rwụntụtụ tọ cas ụn bụ-yo ụn gẹn-mọ ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**. Bọ Shir ba m-ta kọ'ọtẹ à, komo a rwụntụtụ tọ cas be-de ụn hun-nẹ kap, remen yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ gọkstẹ́ Yẹso, komo yẹ nọm o-dọrọttẹ.
27 Shir wụ rọ wa-ụs-nap-wụ ụn họn-de ụn wụ. A sẹps nọ wụ ba m-ta ụn bụ-o Yẹso **Kiristi**! **Amin**.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-cind:21 16:21** Hyen komo: Sẹng 16:1. § **Bọr-ụs ọp ụs-cind:23 16:23** Hyen komo: Sẹng 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20. * **Bọr-ụs ọp ụs-cind:24 16:24** Dẹẹn be-de ụn takụrda-ụt ut a gẹn ka ci-yo á.

Takụrda-o Burus aco ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ
o-Korinti

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1-9*
Ụr-wong n-mẹ ụn kur-ọ yan-dor Yẹso *1:10—4:21*
Ma-tọ o-ás ụn she'et-de o-den nẹ *5:1—7:40*
Yan-dor Yẹso ụn yẹ yagẹ wụ m-gọks nẹ á *8:1—11:1*
Ụr-she'et be-de ụn yan-dor Yẹso ụn kwụktẹ ụn Shir nẹ *11:2—14:40*
Inẹ-m Yẹso ụt-marimar ụn mọ ụn yan-dor Yẹso nẹ *15:1-58*
Yar-mọ yan-dor Yẹso o-Judiya *16:1-4*
Ma-ụt Burus tọ ụn hi ụn de ụn wụ m-tigẹ nẹ *16:5-24*

Ụr-gas

1 Mẹ Burus mọssẹ ụn Sastanis nẹ ọr na, gẹnbẹ ka takụrda-ọ. Mẹ wụ Yẹso
Kiristi daagẹ, ụm waragtẹ́ ko-yan-Tọm-ọ ụn wụ à, remen kaanẹ Shir cọnẹ.
2 Tẹ nọ m-gas hun-nẹ yan-dor-ọ ụn Shir yẹ rọ o-Korinti à. Shir ak nọ
hun-nẹ yẹ ụn wụ yẹ ba m-kụkọp. Wụ ụn muut nọ ba m-kụkọp ụn bụ-o
Yẹso **Kiristi**, mọssẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn kọ ke sọ nẹ bọ ụn yẹ rọ ụs-eeg ụn
jin-ụr Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan à. Wan-Kọyan wụ ụn yẹ wụ, Wan-Kọyan
na wụ komo.*
3 Ụm kọnọg Shir Tato na ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**, wụ 'ye nọ m-yar
ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Burus bọmọg Shir

4 Mẹ m-bọm ụn Shir kọ de ke họ-de rem nọ, remen yar-mọ wụ nomo nọ
n-mẹ ụn **Kiristi** Yẹso à.
5 Nọ nak a ya'ag nọ o-kwụm ụn kọ yo ke cọw-yo remen nọ gamag ụr-hi
ụn Yẹso nẹ. Wụ rwọ'ọg nọ, nọ hokstẹ rụrẹ ụn yẹ ken yẹ Ma-tọ Shir cọw
ụs-cọw. Komo wụ ya'astẹ nọ ụs-nap kap remen nọ nept yo Kụkt-ọ ụn wụ
rọ nọ m-kutẹ à.
6 Yo ka kututụ na ụnze ma-tọ tẹ rụrụ nọ mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ à, nip-ọ.
Komo nọ dẹk tọ m-'wọns nẹ.
7 Remen kaanẹ, kọ mọ ke yar-mọ o-Kụkt mọ, mọ nọ cọnẹ nọ nomotẹ
Shir m-gụw à, nọ rọ ụn mọ nẹ. Komo nọ sher yish ụn 'er-de ụn mụụn-m
Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**.
8 Wụa dowẹ kụkt-o nọ ụr-bẹẹb har kọm-de o-da, remen nọ waragtẹ́ ba
ụr-ba'as da-de Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** he m-mụụn à.
9 Shir ụn daag nọ. Nọ gemet ụr-hi ụn Wà ụn wụ nẹ, Wan-Kọyan na Yẹso
Kiristi. Komo Shir rọ m-shoos ụn yo wụ rwọrẹ à.

Kọọb-de ụr-she'et kang-o gaan
n-mẹ hun-nẹ yan-dor

10 M-mọka ọr re nẹ, yan-dor, Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**, ya'ag mẹ
gwọmo-tọ ụn nom ụt-ma. Remen kaanẹ, ụm cọnọg nọ họgụ mẹ m-mọka.
Ụm kọnọg nọ nọ warag kang-o gaan. Mẹ cọn nọ wongẹ be-ụt-be á. Ụm
kọnọg nọ, she'et nọ be-ụr gaan ụn ọr nọ nẹ barag-ụs gaan ụn yo nọ he
m-nom nẹ à gaan.

---

* **Bọr-o gaan:2 1:2** Hyen komo: Sẹng 18:1.

11 Qr re nę, ụm nepsę yo wongsụ nǫ à, remen hun-nę yę ụn hur-o Kuruwi
rụrụtụ mę ụnze nǫ ụt-ween ụn hi ụn nǫ yan-dor.
12 Rii-yo mę m-rwǫr à yo rǫ, kǫ wụ ke be ụn nǫ wụ rǫ ụn rwǫr ụt-ma ụn
hǫn ụn tǫ ụn ǫr ụn wụ nę. Wụ ken wụ rǫ m-zęę, “Mę wụ ma Burus wụ.”
Wụ ken wụ rǫ m-zęę, “Mę wụ ma Apǫrǫs wụ.” Wụ ken wụ komo wụ rǫ
m-zęę, “Mę wụ ma Bitrus† wụ.” Wụ ken wụ zee, “Mę wụ ma **Kiristi** wụ.”‡
13 Ashi, nǫ wongtę ǫ ka **Kiristi** ciw-ụt-ciw. Mę Burus, mę mar n-tǫn
o-**kan** rem nǫ á. Kǫ de a yo'osụ nǫ m-hǫ à ụn jin ụn de Burus ǫ á.
14 Ụm bǫmǫg Shir, mę yo'os wụ ken wụ m-hǫ be ụn nǫ á, sę Kiribus nę
ụn Gayas,§
15 Mę ụn nǫm kaanę, remen yatt-wụ he hoks m-zęę ụn jin ụn de a yo'osụ
wụ m-hǫ, har wụ waragtę wan-dor re á.
16 (Ụm bakstę komo ụm yo'ostę yan-hur-o Istipanus m-hǫ, amba hụssę
ka hun-nę yę mę baks kǫ ụm yo'ostę nęt m-hǫ komo á.)*
17 Ai, **Kiristi** tǫmǫn mę remen ụm yo'ostę́ hun-nę m-hǫ á, sę dę ụm nom
sęngę-mǫ ụn kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ ụn wụ tǫ m-Ręręm. Mę rwǫr Ma-tǫ Shir mǫssę
ụn nap-se ụn ko-hun nę á remen hun-nę dekt yo mę m-rwǫr á. Mę nomę
kaanę, a warag ǫ ka sa o zee mar-m Yęso n-tǫn o-**kan** rǫtt ǫ ka ụr-bęęb á.

Yęso Kiristi bęęb-de Shir de
ụn nap-se ụn wụ nę

18 Da-ǫ hun-nę hǫgę ka ma-tǫ ụnze Shir so'ostę **ba'as**-ụt na remen Yęso
marag n-tǫn o-**kan** à, yę ken yę rǫ m-zęę tǫ ka ma-tǫ o-hwaa tǫ. Ka yę rǫ
ụs-barag kaanę à, yę rǫ m-yirigbę n-mę ụn den-ǫ o-ra. Amba na yę shęrę
ụn ka ma-tǫ à Shir guug na ụn bęęb-de ụn wụ.
19 Remen a genụstę a zee:
“Man naas nap-se ụn yę rǫ m-hyan
yę zee yę rǫ ụs-nap nę à.
Komo man durumsę węęr-se ụn yę rǫ m-hyan
yę zee węęr-se yę rǫttę à.”†
20 Yatt-wụ he nap ụn Shir remen węęr-se ụn wụ á. ¿Kenę yan-nap-se
ụn **karamsa**-o **Mosa** rǫ? ¿Kenę yę rǫ nę yę rǫ m-hyan yę zee yę nepstę
ụs-rem kap à? Shir kututụ na ụnze yę rǫ ụs-nap nę se ma-hun à, raag-nę
yę.
21 Shir rǫ ụs-węęr nę komo zǫngę-tǫ ụn wụ tǫ ka. Kǫ ya-ụs-węęr be-de
ụn hun-nę yę rǫ m-zęę kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ Shir na raag-mǫ, yęa hoks nap ụn
Shir be-de ụn se man yę nap-se á. Ụn hek-ǫ ụn kaanę Shir daagụrụ wụ gu
hun-nę ya-ụt-**ba'as** ụregę yę shęręg be-ụr Yęso **Kiristi**.
22 **Yahuda**-nę cǫnǫg yę hyen rem-se ụt-hyat tǫ kutu yę ụnze ka ma-tǫ
be-de Shir tǫ rwụụnę à. Yę rǫ **Yahuda**-nę á komo yę ụn hoob-ǫ ụs-nap.
23 Amba na a m-kǫ'ǫt ụn ka ma-tǫ ụnze **Kiristi** marag n-tǫn o-**kan** remen
wụ topt **ba'as-tǫ** ụn hun-nę. **Yahuda**-nę 'yarag Yęso remen ụn hyan-ǫ ụn
yę **Kiristi** a mer á. Komo yę rǫ **Yahuda**-nę á yę rǫ m-hyan sa o zee kǫ'ǫt-m
ma-ụt na raag-mǫ attę.
24 Amba ma-tǫ tę m-rwǫr à tǫ rǫ, **Kiristi** bęęb-de Shir de ụn nap-se ụn
wụ nę be-de ụn yę a aagę à, kǫ **Yahuda**-nę, kǫ yę rǫ **Yahuda**-nę á.

---

† **Bǫr-o gaan:12 1:12** ụt-Girik: Kępas. ‡ **Bǫr-o gaan:12 1:12** Hyen komo: Sęng 18:24. § **Bǫr-o gaan:14 1:14** Hyen komo: Sęng 18:8; 19:29; Roma 16:23. * **Bǫr-o gaan:16 1:16** Hyen komo: 1Kor 16:15. † **Bǫr-o gaan:19 1:19** Hyen komo: Isha 29:14 (ụt-Girik).

25 Yẹ ken hun-nẹ yẹ rọ m-zẹẹ yo Shir nomẹ à da-ọ wụ yagẹ Yẹso meret
n-tọn o-**kan** à raag-mọ. Amba yo Shir nomẹ à aragtẹ nap-se ụn nẹt. Komo
yo a m-hyan sa o zee kendẹ-de be-de Shir à, aragtẹ kap 'wọns-mọ ụn nẹt.
26 Ọr re nẹ, baks nọ bọ nọ ro'ẹ da-ọ Shir agụ nọ à, nọ waragtẹ hun-nẹ yẹ
ụn wụ à. Ụn hyan-ọ ma-hun, yẹ ro ụs-nap nẹ à, hiin ọ be-ụr nọ. Komo yẹ
ro bọkkẹ caari-tọ ụt-con à yẹ ro dẹẹn á. Yẹ tat-nẹ ụn yẹ ro gwọmo-nẹ à yẹ
dẹẹn á.
27 Shir ụn daag hun-nẹ yẹ họno o-dak rọ m-hyan raag-nẹ à. Wụ ụn nom
kaanẹ remen wụ ye'et ka yẹ rọ m-hyan yẹ rọ ụs-nap nẹ à m-'ẹ. Shir ụn
daag yẹ hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak rọ m-hyan yẹ rọtt m-'wọns á, remen wụ
ye'et ko-ya-m-'wọns m-'ẹ.
28 Ka hun-nẹ yẹ Shir daagẹ à, yẹ waragtẹ́ hun-nẹ yẹ ụn wụ à yẹ ụn rwụụn
ụn hur-tọ ụn kọọb-nẹ. Ka hun-nẹ yẹ a mussẹ hwaa à, kọ komo yẹ a napẹ
ụnze rii-yo á. Wụ ụn nom kaanẹ remen wụ kututẹ́ hun-nẹ ụnze rii-yo yẹ
hwọ ụr-hi be-de ụn yo à, yoa hoks yẹ m-gu be-de **ụr-ba'as** á.
29 Shir ụn nom kaanẹ taase nẹt jaks ụr-hi ụnze remen con-de ụn wụ,
Shir degt wụ.
30 Ba rii-yo ụs-sẹs yo á, Shir ọ gu nọ bọ wụ mọssụ nọ ụn Yẹso **Kiristi** nẹ
à. Be-ụr Yẹso ọ, ụn yo wụ nomẹ nẹ à ọ rwọ'ẹ Shir guut na. Ụn bụ-o Yẹso
Shir muutẹ na kashi, yan-ba-m-kụkọp, ụn hun-nẹ yẹ wụ ruutẹ be-de ụn
ba'as-tọ ụn yẹ à.
31 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ, sẹ a nom yo a gẹnẹ ụn takụrda-ọ Shir à. "Ụregẹ
nẹt rọ m-nom m-gwọn, yo depẹ wụ nọm à, wụ nọm m-gwọn ụn rii-yo Yawe
nomụ wụ à."‡

Bọr-ụs yoor

Tọm n-mẹ ụn Yẹso
wụ a kamẹ n-tọn o-kan à

1 Ọr re nẹ yan-dor, da-ọ ụm habẹ o-Korinti à, ụm pe'esụtẹ Ma-tọ Shir rụrụ
na à. Mẹ hwọ caari-tọ ụt-gom n-mẹ ụn ka ma-tọ á, mẹ kutu nọ ụs-nap á.
2 Remen ụm nọmọg o-saktọ ụn hur ụn de, ụm zẹẹ da-ọ mẹ she'etẹ ụn
nọ nẹ man yoosụ nọ rii họr-yo á sẹ ma-ụt Yẹso **Kiristi**, wụ a kamẹ n-tọn
o-**kan** à.
3 Da-ọ ụm habẹ be ụn nọ à, mẹtt m-'wọns á. Wụr-o re ro ụs-zap, rem
o-gyẹr.*
4 Da-ọ ụm nomo nọ ụt-ma à, ụm rụrụtụ nọ yo haadbụ mẹ à, ba ụn wẹẹr-
ụs re á. Mẹ kwẹẹmsụ nọ remen nọ gọkstẹ́ ma-ụt re á. Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ
da-ọ ụm rụrụ nọ Ma-tọ Shir à, **Kụkt-ọ Shir** ụn gwọmo-tọ ụn ọ kututụ nọ
ụnze nip-ọ,
5 taase shẹr ụn nip-o nọ ya'as m-'wọns be-de ụn nap-se ụn nẹt á, sẹ dẹ
remen ụn bẹẹb-de Shir.

Nap-se Shir

6 Da-ọ tẹ ya-m-sẹngẹ-mọ Shir tẹ ro'ẹ ụn yẹ sher-sẹ ụs-geer be-de ụn dor
Yẹso à, tẹ yẹ m-rụrẹ ma-tọ ụs-nap. Amba ba gọn nap-se ụn ka zaman-yo
á, ba komo gọn nap-se ụn yan-gwọmo-tọ ụn ka zaman-yo m-ta yo á. Kap
ka gwọmo-nẹ yẹ a taagẹ ụn gwọmo-tọ ụn yẹ.

‡ **Bọr-o gaan:31 1:31** Hyen komo: Irmi 9:24.
* **Bọr-ụs yoor:3 2:3** Hyen komo: Sẹng 18:9.

7 Amba tẹ ụt-ma ụn nap-se Shir wukussẹ, se hun-nẹ ro nakkẹ á, se rọ
nap-se Shir se wụ daagẹ remen sẹps-m na cin ba a rọ nọmọg họno o-dak
à. N-ga Shir kutẹ kọ wan-gaan ka napsẹ á.
8 Be-de ụn yan-gwọmo-tọ m-mọka tọ yatt-wụ napẹ zọngẹ-tọ Shir á, remen
yẹ ro nakkẹ yo Shir zọngẹ m-nom à yẹ roa kem Wa-ụt-Hyat Wan-Kọyan
o-**kan** yẹ hoot wụ á.
9 Amba ka tọ rọ gensẹ ụn takụrda-ọ Shir ụnze:
"Rii-yo Shir he nomẹ yan-cọn-tọ ụn wụ à
yatt-wụ takụ yo m-hyan á,
yatt-wụ takẹ m-họgẹ á,
yatt komo wụ takẹ barag-se ụn yo á."†
10 Amba Shir kututụ na se ká rem-se remen na yan-sẹngẹ-mọ ụn wụ yẹ be-
de ụn Kụkt-ọ ụn wụ ọ rụrụ na. **Kụkt-ọ Shir** a hoks na rụrẹ ụn ka rem-se
remen Kụkt-ọ rọ m-byarag ọ nep rem-se Shir se a hoks m-nap á.
11 ¿Wan wụ nẹ he hoks m-nap ụn ma-tọ ụn hur-de ụn nẹt ụn ba kụkt-o ụn
nẹt ọ rọ n-mẹ ụn nẹt á? Kang-o gaan yatt-wụ napẹ barag-se rọ ụn hur-de
Shir á, sẹ **Kụkt-ọ Shir**.
12 Na komo ba kụkt-ọ ụn kà họno dak-ọ ọ a gọksụnẹ á, sẹ dẹ Kụkt-ọ rwụụnẹ
be-de Shir à. Wụ ya'ag na Kụkt-ọ ụn wụ remen a nept rii-yo Shir ya'asụ
na hur-ụr gaan à.
13 Remen kaanẹ tẹ rọttẹ ụn rụrẹ ụn yẹ ken yẹ. Da-ọ tẹ rụrẹ hun-nẹ ka
Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ, tẹ m-rwọr ụn gom-tọ ụs-nap se tẹ yoosẹ ụn nap-se ụn
nẹt á, sẹ dẹ ụn gom-tọ Kụkt-o rụrụ tẹ à, se o-nip mọssẹ ụn Shir nẹ.
14 Bọn nẹt-wụ rọttẹ o-Kụkt á wụa tụn wụ họgẹ rem-se **Kụkt-ọ Shir** rụrẹ
hun-nẹ á, remen be-de ụn wụ se ka rem-se o-hwaa se. Wụa hoks m-nap
bọ ka rem-se rọ á, remen **Kụkt-ọ Shir** ọ rọ ụn hantẹ ụn nap-se Shir.
15 Nẹt-wụ rọ ụn **Kụkt-ọ Shir** nẹ à, wụa hoks nap ụn me'es ụn kọ yo ke
rii-yo nẹ, yo **Kụkt-ọ Shir** rọ wụ m-yoosẹ à. Amba hun-nẹ yẹ rọttẹ **Kụkt-ọ
Shir** á yẹa hoks m-nap ụn me'es ụn yo Kụkt rọ na m-yoosẹ á.
16 "¿Wa napẹ barag-ụs Yawe?
¿Har wụ hokstụ wụ m-yoosẹ?"‡
Amba na yan-dor rọ m-nap ụn yo rọ n-mẹ ụn hur-ụr **Kiristi** à.

Bọr-ụs tet

Yan-gụw-mọ Shir

1 Ọr re nẹ, da-ọ ụm ro o-Korinti à, mẹ nomo nọ ụt-ma bọ ụm nomẹ
yẹ Kụkt-o rọ m-dọrụttẹ á, sẹ dẹ mẹ ụn nomo nọ ụt-ma ụntụn hun-nẹ yẹ
ụn họno o-dak. Ya nọ ro ụntụn yakar yan-yaar ụn ka da-ọ, be-de ụn dor
Kiristi.
2 Ụm rẹẹgtụtụ nọ m-yọw m-yọw yanze ụn rii-yo m-rẹ yo m-hwọgọn á,
remen nọ bo'os rẹ ụn rii-yo m-rẹ yo m-hwọgọn á. Har m-mọka ma nọ ụn
gọ wọọ á.*
3 Remen har m-mọka nọ ụn hur-de ma-hun nẹ. Remen nọ ụn shoob-de
ụn ọr nọ nẹ yan-dor, komo nọ m-dum ụn hi ụn nọ ụn hi ụn nọ. Da-ọ nọ
nomẹ gọn ka rem-se, ai har m-mọka nọ rọsụrụ ụn hur-de ma-hun nẹ ọ ka.
Nip-ọ nọ rọ m-nom ụntụn hun-nẹ yẹ napẹ Shir á.

---

† **Bọr-ụs yoor:9 2:9** Hyen komo: Isha 64:4. ‡ **Bọr-ụs yoor:16 2:16** Hyen komo: Isha 40:13 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs tet:2 3:2** Hyen komo: Yahu 5:12-13.

4 ¿Re nomẹ ụm nept yo ka? Remen ụregẹ wụ ken wụ zẹẹg, “Mẹ wụ ma
Burus wụ,” wụ ken wụ komo wụ zee, “Mẹ wụ ma Apọrọs wụ.” ¿Nọ rọ
m-nom ọ ka ụntụn hun-nẹ yẹ napẹ Shir á?†
5 ¿Wan wụ rọ Apọrọs? ¿Wan wụ Burus? Myet tẹ gụw-nẹ tẹ rọ be-de Shir
temb. Tẹ ụn gu nọ nọ sheret o-nip be-ụr Wan-Kọyan Yẹso. Kọ wụ ke ụn
rii-yo Wan-Kọyan ya'asụ wụ m-nom nẹ à.
6 Mẹ go ụr-go, Apọrọs ya'ụ m-họ, amba Shir ọ rwọ'ẹ ká go-de m-bọ'ọsẹ,
tẹ yẹ á.‡
7 Remen kaanẹ wụ gọ ụr-go à, ụn wụ ya'ẹ m-họ nẹ à yẹ ụn kẹẹr-de ụn
rii á, sẹ Shir cot wụ rwọ'ẹ ka ụr-go m-bọ'ọsẹ à.
8 Wa-ụr-go ụn wan-'ya m-họ nẹ barag-se ụn yẹ gaan-se. Ko wụ ke wụa
kum 'yons-de ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ be-de Shir.
9 Remen tẹ yan-gụw-mọ Shir yẹ, komo nọ yan-dor ụn bọ-ọ o-Korinti kat-ọ
Shir ọ. Mà-tọ Shir nọ rọ komo.
10 Be-de ụn yar-mọ Shir nomo mẹ à, wụ ya'ag mẹ ụs-nap ụm nomot
sẹngẹ-mọ ụn wụ. Ụm huk hwụk-ọ ụt-mà ụntụn kẹẹg-yo ụt-mà, cin ụn ka
da-ọ yẹ ken ya-ụt-mà yẹ rọ ụt-mà ụn ka hwụk-ọ ụm hukẹ à. Sẹ kọ wụ ke
ko-ya-ụt-mà wụ nom cẹẹn ụn gọ ụn mà-tọ wụ he m-mà n-tẹ ụn ká hwụk-ọ
à.
11 Remen yatt-wụ he hoks ụn huk ụn hwụk họr-ọ argẹ ọ a huksẹ á, ọ rọ
Yẹso **Kiristi**.
12 Yẹ ken ya-ụt-mà yẹ rọ ụn mà ụt-mà ụn saw-tọ ụr-bon ụn tọ ụn hwọr
nẹ tọ rọ m-tụk ụn ka yish-yẹ á ụntụn zinariya, kọ azorpa, kọ kashi ụt-ta'ar,
yẹ ken yẹ, ụt-ce nẹ, kọ ụs-gwọ, ụt-kang nẹ yẹ rọ tọ ma ụn yẹ mà-tọ.
13 De ken họ-de a hyen sẹngẹ-mọ ụn kọ wụ ke ko-ya-ụt-mà wụ. Remen
da-ọ Yẹso he m-mụụn à, wụa rwụntẹ ko yo ke rii-yo cas. Remen o-ra o-ra
a he rwụntẹ ụn sẹngẹ-mọ ụn kọwan, komo ra-ọ he meger ụn gọ ụn kọ mọ
ke sẹngẹ-mọ kọwan nomẹ à.
14 Ụregẹ mà-tọ a ma'ẹ ụn ká hwụk-ọ à tọ tụk á, tọ, wụ mà ká ma-tọ à
wụa kum ụr-'yons.
15 Ụregẹ nẹ ká mà-tọ tụk, wụ mà ka mà-tọ à wụ taagụtẹ ụn tọ, amba
wụa kumus gwụ, amba sa o zee n-mẹ o-ra wụ zwọn-de.
16 ¿Nọ nap ụnze nọ ụn hi ụn nọ **Pyo-ọ Shir** ọ nọ rọ á, be-de Shir rọ
m-she'et?§
17 Ụregẹ wụ ken nẹt-wụ naastẹ **Pyo-ọ Shir** ọ rọ ba m-kụkọp à, Shir a naas
ka nẹt-wụ. Remen **Pyo-ọ Shir** ọtt m-kụkọp á, komo nọ yẹ rọ ka Pyo-ọ.
18 Taase kọ wụ ke nẹt-wụ raks hi ụn de ụn wụ, wụ rọ m-zẹẹ wụ ko-ya-
ụs-wẹẹr wụ m-mọka, sẹ wụ muss hi ụn de ụn wụ ụntụn ko-raag remen wụ
waragtẹ́ ko-ya-ụs-wẹẹr.
19 Remen kaanẹ wẹẹr-se ụn họno o-dak raag-mọ ụn co-ọ Shir. Mẹ ụn zẹẹ
kaanẹ, remen gensẹ tọ rọ ụnze, “Wụ rọ ụn bọp ụn ya-ụs-wẹẹr be-de ụn
wẹẹr-se ụn yẹ.”*
20 Komo gensẹ tọ rọ ụnze, “Yawe nepstẹ ụnze barag-se ụn ya-ụs-wẹẹr
hwaa-se rọ.”†
21 Remen kaanẹ, taase wụ ken wụ ma'as m-gwọn ụn rii-yo nẹt he hoks
m-nom à! Remen hon ụn rii kap yo ma nọ yo:

---

† **Bọr-ụs tet:4 3:4** Hyen komo: 1Kor 1:12. ‡ **Bọr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Sẹng 18:4-11,24-28.
§ **Bọr-ụs tet:16 3:16** Hyen komo: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16. * **Bọr-ụs tet:19 3:19** Hyen komo: Ayub 5:13. † **Bọr-ụs tet:20 3:20** Hyen komo: Bọng 94:11.

22 Kọ Burus, kọ Apọrọs, kọ Bitrus‡, kọ họno o-dak, kọ m-họọg, kọ m-mar,
kọ rem-se m-mọka se, kọ ụn se rọọnẹ ụ-co à, ai myet se ma nọ se,
23 nọ komo yẹ ma **Kiristi** yẹ, **Kiristi** komo wụ Shir wụ.

Bọr-ụs nass

Yan-sẹngẹ-m Kiristi

1 Hun-nẹ dek, Apọrọs ụn mẹ nẹ yan-gụw-m **Kiristi** tẹ rọ. Shir ya'astụ tẹ
sẹngẹ-mọ ụn rwọr ụn ma-tọ ụn wụ, tọ o-nip tọ rọ wukussẹ à.
2 Rii gaan-yo a cọnẹ be-de ụn gọ ụn ka gụw-nẹ yẹ, yẹ nom yo wan-co-ọ
yẹ cọnẹ à, hur-ụr gaan.
3 Yatt-yo da mẹ kọ nọ, kọ yan-piish ụt-ma be ụn nọ, zẹẹg ụnze ụm nọmọg
sẹngẹ-m re mẹ ụn Shir nẹ, kọ mẹ nọm á. Nip-ọ, mẹ ụn piishẹ ụn hi ụn de
ụt-ma mọssẹ ụn kaanẹ nẹ á.
4 Mẹ nap kọ mẹ ụn de ken **ba'as-de** nẹ á, myet ụn kaanẹ nẹ, man zee
ụm taagụtẹ **ụr-ba'as** kọ hiin á. Wan-Kọyan wụ he gwọt ụn sẹngẹ-m re à
wụ he m-zẹẹ ụm nọmọg ụr-bon nẹ kọ ba ụr-bon.
5 Remen kaanẹ, taase nọ kupsẹ wụ ken wụ ụt-ma ba da-ọ ụn wọọ. Ka
da-ọ rọọn, da-ọ Wan-Kọyan he mụụn à. Wụ he rwụụntẹ ụn rem-se rọ
wukussẹ o-comb à, komo wụ rwụntẹ saktọ-ọ rọ ụn hur-de ụn nẹt à. Ka
da-ọ ọ ka kọwan he gọks ụr-bọngọn be-de Shir hond hond Shir nepstẹ ka
rii-yo rọ n-mẹ hur-de ụn nẹt à.
6 Tọ, ọr re nẹ, be-de ụn rụrẹ ụn nọ ka rem-se ụn ya-ụr-yoos se, ụm rwọ'ọg
nọ ụs-barag n-mẹ ụn Apọrọs nẹ remen ka sha-mọ guut nọ ụn ka bụ-yo. Nọ
yoos be-de ụn ka yoor-m tẹ mọ ụm cọnọg nọ nep yo ka: “Taase nọ pes
rii-yo a gẹnẹ à ụn takụrda-ọ Shir.” Taase wụ ken wụ nom m-gwọn remen
wụ rọ wụ m-yoosẹ à, har wụ yo'og wụ ken wụ.
7 ¿Wan wụ zẹẹ o aragtẹ yẹ ken yẹ? ¿Yan yo nẹ o rọttẹ yo ụn hi ụn du
hụssẹ rii-yo Shir ya'ụ wọ à? Tọ, ụregẹ har kaa ọ, ¿ya hantẹ o rọttẹ ụn jaks
ụr-hi sa o zee ba yar-mọ a ya'ụ wọ á?
8 Nọ m-nọm sa o zee nọ nepsẹ kap. Yatt-wụ he nọ m-yoosẹ á. Nọ m-nọm
sa o zee nọ kumustẹ yar-mọ o-Kụkt. Nọ ụr-she'et sa o zee gwọmo-nẹ nọ rọ
ụn **Kiristi** nẹ amba tẹ yẹ rọ nọ m-yoosẹ à tẹ ụr-she'et kaanẹ á. A ro zẹẹgẹ
ma nọ gwọmo-nẹ yẹ, tẹ argụ nọm ụt-gwọmo be-ụr gaan ụn nọ nẹ!
9 Remen ụn hyan-o re, Shir rwụntụtẹ na **yan-Tọm Yẹso** cas. Tẹ rọ kọm-
de ụn kọyan, ụntụn yẹ a kupsẹ ma-tọ m-mar à. Remen tẹ waragtẹ rii-yo
họno o-dak kap, ụn yan-tọm yẹ Shir nẹ, ụn hun-nẹ nẹ he shẹrẹ ụn yish à.
10 Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak rọ m-hyan sa o zee tẹtt ụs-wẹẹr á remen tẹ
rọ m-nomẹ ụn **Kiristi** m-gụw. Amba nọ, nọ m-gwọn sa o zee nọ ụs-wẹẹr
nẹ n-mẹ ụn **Kiristi**! Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak rọ tẹ m-hyan tẹtt bẹẹb-de
m-nọm ụn rii á. Amba nọ, nọ ụr-bẹẹb nẹ de m-nọm ụn rii. Hun-nẹ yẹ ụn
họno o-dak rọ nọ ụn 'ya m-sẹk, amba tẹ nẹ yẹ rọ tẹ m-yo'og!
11 M-mọka kaanẹ tẹ ụn họgẹ ụn mẹr ụn **swọọt**-ọ m-họ nẹ, tẹ ụn cọp ụn
kashi ụt-saw á, a tẹ m-dum tẹtt o-hur á.
12 Sẹ tẹ rangụtẹ tẹ kumut rii-yo ụn hi ụn tẹ. Yẹ pyepe tẹ, tẹ rụ'ụrụ yẹ
nu-o sọ-ọ, a ye'ẹ tẹ ụr-kọọb tẹ m-'mọ ụr-hur.*
13 Hun-nẹ re ra-o tẹ, tẹ nomo yẹ ụt-ma ụn hur-de m-gwụgwụ. Tẹ waragtẹ
sa o zee busẹ-ọ ụn họno o-dak, rii-yo kọwan rọ m-'yar à, ka rọ họ-ụr bi.

---

‡ **Bọr-ụs tet:22 3:22** ụt-Girik: Kẹpas (jin-ụr Bitrus de).

* **Bọr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Sẹng 18:3.

14 Mẹ ụn genẹ nọ tọ ka yanze remen ụm rụ'ụt nọ họgẹ m-'ẹ á, sẹ dẹ
remen ụm kyẹwẹstú nọ remen nọ yakar re yẹ, yẹ mẹ m-cọn komo à.
15 Man rees nọ m-dẹk ụntụn yakar re. Kọ nọ nom ụn ya-ụr-yoos nẹ n-
mẹ ụn Wan-Kọyan har yẹ wọọ dugu-ụs ọp [10,000] à, wan-gaan wụ cot he
m-nọm ụntụ o-tato. Ọ shir n-mẹ Yẹso **Kiristi** mẹ rọ tato nọ be-de ụn hantẹ
ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**.
16 Remen kaanẹ mẹ ụs-kọn nọm nọ bọ ụm nọmẹ à.†
17 Remen ụm guut nọ m-nọm kaanẹ ọ rwọ'ẹ ụm tọmbụtẹ **Timoti** wà re
wụ mẹ m-cọn à. Ko-yan-ẹss ụt-ma wụ ụn Wan-Kọyan. Komo wụa baksụ
nọ bọ mẹ ụn dor Yẹso **Kiristi** à bọ mẹ ụr-yoos n-mẹ ụn kọ yẹ ke hun-nẹ
yẹ yan-dor à.
18 Amba yẹ ken yẹ hyanag sa o zee man habẹ be ụn nọ ụm tẹpẹrtụ yẹ
ụn rem-se yẹ á, har yẹ ụn wọs ụr-bẹ ụs-sẹs sa o zee yẹ nepsẹ kọyan.
19 Amba ụm rwọbẹ o-Korinti ụn bẹẹb-de ụn Wan-Kọyan ụn ka họ-tọ be
ụn nọ. Da-ọ mẹ habẹ man hyen ụn hi ụn de yo ka ya-ụs-sẹs yẹ rọ m-nọm
à. Man nep komo ụregẹ yẹ kumug ụr-bẹẹb be-de Shir, kọ nẹ ma-tọ o-hwaa
yẹ rọ m-nọm.
20 Baks nọ ụnze Shir rọ m-piishẹ hun-nẹ ụt-ma ụn bọ yẹ yagẹ wụ nọmtẹ
ụt-gwọmo ụn hur-de ụn yẹ á, ba n-mẹ raks ụn bọ yẹ rọ tẹp á, amba n-mẹ
m-gwọt kọ bẹẹb-de ụn wụ rọ n-mẹ hur-tọ yẹ à.
21 Tọ, ¿ya nọ hụssẹ ụm nomo nọ da-ọ mẹ wọbẹ, ụm negbẹ o-sọrọg nẹ kọ
dẹ ụm kutu nọ ụt-cọn ụn gwụgwẹr-mọ ụr-hi nẹ?

Bọr-ụs taan

Ruut nọ ya-o-ás be ụn nọ

1 Ụm họgụtẹ hun-nẹ rọ ụn ma-ụt nọ. Yẹ zẹẹg wụ ken campọ-wụ rọ kọn
be ụn nọ. Wụ rọ ụn nọm ụn yo depẹ á, ụn wụ ken ne'a-wụ nẹ. Kọ be-de
ụn yẹ napẹ Shir á, yẹ rọ m-nọm ụn gọ ụn ka rem-se ka nẹt-wụ nọmẹ á.
Wụ ken wụ muutẹ ne'a tato ụn wụ ụntụn ne'a ụn wụ.*
2 Har rii-yo m-gwọn yo ká nọ kumẹ! Ashi, ¿ụdepẹ mẹn-tọ tụk nọ, nọ ruut
ká wụ nọmẹ gọ ụn ká rem-se be ụn nọ á? Depetẹ nọ ruut wụ be ụn nọ.
3 Kọ dẹ nomtẹ à, mẹ be-ụr gaan ụn nọ nẹ o-wụr á, mẹ be-ụr gaan ụn nọ
nẹ n-mẹ o-kụkt. Ụm kupsụssụtẹ nẹt-wụ nọmẹ gọ ụn ká rem-se à ụt-ma sa
o zee be-ụr gaan ụm rọ ụn nọ nẹ.
4 Be-de nọ mọrgẹ kụkt-o re rọ m-she'et kánẹ, komo ụn bẹẹb-ụr Yẹso Wan-
Kọyan, ụm cọnọg nọ nom kọ yo ke rii-yo sa o zee mẹ kaanẹ be ụn nọ.
5 Ya'as nọ **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** ká campọ-wụ. Nọm nọ kaanẹ
remen **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** naastẹ wụr-ọ ụn wụ ọ ma-hun, amba
Wan-Kọyan a guus họọg-mọ ụn wụ họ-de wụ mụụnẹ.
6 Gwọn-mọ nọttẹ à rii-yo ụr-bon yo á, remen nọ yagụtẹ nẹt-wụ depẹ á
be-ụr nọ. Ashi, ¿nọ nap ụnze, ya o-**yist** o-rẹk yo rọ ụn hundụnsẹ ụn họn
ụr-burọdi á?†
7 Ruut nọ ká **yist**-m 'wụtụm-mọ remen nọ waragtẹ́ burọdi-ụr pụ-de ba
m-**yist** bọ nọ ro à. Nọm nọ kaanẹ remen Shir so'ostụ nọ, be ụn nọ a penestẹ
rwụụg o-ca yo ụn **Biki-ọ m-Pas**. **Kiristi** rọ rwụụg-ọ ca-o na.‡
8 Cinda nip-ọ à, ma'as nọ m-baks ụnze na hun-nẹ yẹ Shir yẹ. A joro nọ
bụ-ụs na ụs-ut se n-ga. A ginim nọ ụt-yagẹ. A nom nọ dọrọttẹ-ọ ụn Ma-tọ

---

† **Bọr-ụs nass:16 4:16** Hyen komo: 1Kor 11:1; Piri 3:17. * **Bọr-ụs taan:1 5:1** Hyen komo: Kara 22:30. † **Bọr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Gara 5:9. ‡ **Bọr-ụs taan:7 5:7** Hyen komo: Rwụụ 12:5.

Shir a yagẹ mẹn-ụt jaas-tọ bọ **Yahuda**-nẹ yagẹ burọdi-tọ m-**yist** à da-ọ ụn **Biki-ọ m-Pas**. A dọrụ nọ **Kiristi** hur-ụr gaan ụn nọm o-shir nẹ.§

9 Ụm genụtụ nọ n-mẹ ụn takụrda-o re, ụm zee taase nọ mọssẹ ụr-hi ụn ya-o-ás nẹ.

10 Ba hun-nẹ yẹ napẹ Shir á ụm zẹẹ nọ á, kọ ya-o-sụụb, kọ ya-ụr-hyow, kọ yan-gụw-mọ ụs-tọọg. Kọ dẹ nomtẹ yẹ nap Shir á nọ sọm yẹ á. Remen ụregẹ kaanẹ ọ sẹ nọ ruug ụn kà họno o-dak ọ war war.

11 Yo ka yo mẹ nọ m-rụrẹ: taase nọ mọssẹ ụr-hi ụn kap ọ ụn bọn wụ zẹẹ ọr nọ wụ ko-yan-dor à, ụregẹ wụ rọ ụn hur-de o-ás nẹ, kọ ko-ya-o-sụụb, kọ ko-yan-gụw-mọ ụs-tọọg, kọ wa-ụt-rẹẹb, kọ ko-ya-m-swọ, kọ ko-hyow. Nọ jar nọ re rii-yo m-rẹ ụn gọ ụn yẹ nẹ á.

12 Mẹtt gwọmo-tọ ụn piishẹ ụn hun-nẹ yẹ rọ ụn dor ọ ụn Shir á ụt-ma á. Amba nọa hoks piishẹ ụn yan-dor ọ Shir ụt-ma. ¿Kọ nọ hoks á?

13 Shir ọ ụn hi ụn de ụn ọ he piish ụn ma-tọ ụn yẹ yagẹ wụ m-dọrẹ á. “Ruut nọ ko-yan-mẹn-ụt jaas-tọ be-ụr nọ”* bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à.

Bọr-ụs cind

Taase yan-dor Yẹso heet
ọr ụn yẹ nẹ be-de ụt-gwọmo

1 Ụregẹ wụ ken wụ rọ ụt-ma nẹ ụn ọr ụn wụ nẹ ko-yan-dor, wụ jar wụ heet tọ be-de ụn ko-yan-piish ụt-ma wụ rọ ko-yan-dor á. Yo depẹ à, ko-yan-napsẹ Shir wụ hongsụ nọ ka ma-tọ. Nọ heetẹ yan-ba ụn dor á.

2 ¿Nọ nap ụnze yan-ba-m-kụkọp yẹ he piishẹ ụn họno o-dak ụt-ma á? Ụregẹ har nọ yẹ he piishẹ ụn họno o-dak ụt-ma, depetẹ nọ yoos hongsẹ ụn ma-ụt rẹk-tọ ba nọ ụn band yẹ ken yẹ, yẹ rọ yan-dor á.

3 ¿Nọ nap ụnze a he nọ piishẹ ụn **yan-tọm-yẹ Shir** ụt-ma á? ¿Yagụntẹ rem-se haanẹ mọssẹ ụn she'et-de ụn kà họno dak-ọ nẹ?

4 ¿Ụregẹ yan-dor kumug ụt-ma mọssẹ ụn ọr re ụn yẹ nẹ, ya hantẹ nọttẹ ha be-de yẹ rọ yan-dor á yẹ piishẹ nọ ụt-ma?

5 Mẹ ụn rwọr tọ kaanẹ remen nọ họgụtẹ m-'ẹ. ¿M-mọka kọ nẹt wan-gaan wụ rọ kọn ọ ká be ụn nọ ko-ya-ụs-wẹẹr wụ he nọ hoks caas ụr-hoon á?

6 Gwọt nọ yo nọ m-nọm à. Wụ ken wụ be-ụr nọ rọ m-heet ụn ọr re ụn wụ be-de ụt-gwọmo a piishtẹ́ wụ ụt-ma. Har ma be-de ụn yan-ba ụn dor! Rọtt ụr-bon kaanẹ á.

7 Da-ọ nọ heetẹ ọr nọ ko-yan-dor be-de ụn ko-gwọmo, **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** rẹẹg nọ. Jiishtẹ o 'mo ụr-hur kọ a wẹn wọ sụsamb-m ru.

8 Amba nọ wargụ hi ụn nọ m-nongon, nọ ụn cọrẹ ụn sụsamb-m ọr nọ nẹ, har ma ọr nọ nẹ yan-dor!

9 ¿Ashi, nọ nap ụnze hun-nẹ yẹ nọmẹ rii-yo ụn ba ụr-bon à, yẹa cụw ụn **Gwọmo-tọ Shir** á? Taase a ẹgụssụ nọ, be-de ụn rụrẹ ụn nọ yo ken rii-yo ụn hon. Mẹ nọ m-rụrẹ, ko-ya-o-ás, kọ ko-yan-gụw-mọ ụs-tọọg, kọ ko-yan-hoob-ọ ụn ne'a-nẹ, kọ campọ-nẹ yan-baramsẹ ụn wụr-ọ ụn yẹ, kọ campọ-nẹ yan-m-rewẹ ụn ọr ụn yẹ campọ-nẹ nẹ,

10 kọ hyow-nẹ, kọ ya-o-sụụb, kọ ya-m-swọ, kọ yan-naas ụn jin-tọ ụn hun-nẹ, kọ ya-ụt-rum, be-de ụn yẹ yatt-wụ he m-cọw ụn **Gwọmo-tọ Shir** á.

11 Kaanẹ yẹ ken rowẹ be ụn nọ n-ga, da-ọ nọ ro nakkẹ **Kiristi** á. Amba m-mọka, Shir soksẹ **ba'as**-ụt nọ, komo a muutụ nọ yan-ba-**ụr-ba'as** komo

§ **Bọr-ụs taan:8 5:8** Hyen komo: Rwụụ 13:7; Kara 16:3.

* **Bọr-ụs taan:13 5:13** Hyen komo: Kara 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7 (ụt-Girik).

wụ hongsụtụ nọ ụn wụ nẹ. Wan-Kọyan Yẹso **Kiristi**, wụ nomẹ kaanẹ ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir**.

Sẹkẹmsụ nọ Shir ụn wụr-ụt nọ

12 Yẹ ken yẹ rọ m-zẹẹ, "Shir ya'ag na nom ụn kọyan remen na yan-dor yẹ ụn wụ yẹ." Ẹẹ, man hoks nọm ụn yo ụm cọnẹ à, amba ba kọyan yo Shir ya'ụ na kẹẹr-de m-nọm à yo rọ na m-gu á. Yẹ ken yẹ rọ m-zẹẹ, "A ya'ag mẹ nom ụn kọyan," amba mẹ man yagẹ yo ken rii-yo muut mẹ wan-gụw-mọ ụn yo á.*

13 Wụ ken a hoks m-zẹẹ, "A ụn nọm rii-yo m-rẹ remen ụt-mẹn, ụt-mẹn komo remen rii-yo m-rẹ," Nip-ọ, amba kanẹ ụn co Shir a sabụrsẹ rii-yo m-rẹ ụt-mẹn nẹ. Amba rii-yo ụr-bon yo a naas wụr-ụt na be-de ụn hoob-ọ ụn ne'a-nẹ á. Wụr-ụt na tọ ụn Wan-Kọyan tọ Wan-Kọyan komo wụ ụn wụr-ụt na wụ.

14 Shir 'yonstẹ Wan-Kọyan ụt-marimar, kaanẹ komo wụ he na m-'yons ụn bẹẹb-de ụn wụ.

15 ¿Ashi, nọ nap ụnze myet dọk-tọ ụn wụr-ụt nọ tọ ma **Kiristi** tọ á? Cinda kaanẹ ọ à, man dek dọk-ụt Wan-Kọyan ụm muutụ tọ dọk-tọ ụn ko-kaar á. Kọ hiin!

16 ¿Nọ nap ụnze kap bọn wụ mọssẹ wụr-ọ ụn wụ ụn ko-kaar nẹ à, yẹ waragtẹ wụr-o o-gaan ụn wụ nẹ á? Remen a zestẹ, be-de ụn takụrda-ọ Shir, "Yoor-mọ ụn yẹ, yẹ waragtẹ wụr-o o-gaan."†

17 Amba kap wụ mọssẹ hi ụn du ụn wụ ụn Wan-Kọyan nẹ à, yẹa warag gaan n-mẹ o-kụkt.

18 Nọm nọ já ụn cọw-yo o-ás nẹ! Da-ọ hun-nẹ nomẹ **ba'as**-ụr họr-de, ba wụr-ọ ụn yẹ, yẹ nomẹ **ụr-ba'as** á. Ko-ya-o-ás wụ rewẹ ụn ne'a-nẹ à ba ne'a ụn wụ á, wụ nomotẹ wụr-ọ ụn wụ **ụr-ba'as**.

19 ¿Kọ nọ nap ụnze wụr-ụt nọ pyo-ọ ụn **Kụkt-ọ Shir** ọ, ọ rọ be ụn nọ, komo ọ rwụụnẹ be-de wụ á? Komo nọ yẹ yan-bẹẹb-de ụn hi ụn nọ á, amba Shir.‡

20 Shir ụn ọ nọ. Wụ tops, remen kaanẹ sẹkẹmsụ nọ Shir ụn wụr-ụt nọ.

Bọr-ụs ta'yoor

Yoos-ụr Burus mọssẹ ụt-ge nẹ

1 Ma-tọ ụn rii-yo nọ gendẹ mẹ à, ụr-bon nẹ, nẹt she'et ba ụn ne'a.*

2 Amba remen nọ wongụtẹ o-ás nẹ, kọ wụ ke nẹt-wụ, ge ne'a ụn wụ. Komo ko wụ ke ne'a-wụ ụn campọ ụn wụ nẹ.

3 Hond hond ọ campọ rewẹ ụn ne'a ụn wụ nẹ, wụ nọm ne'a ụn wụ rii-yo depẹ wụ nom à. Ne'a komo wụ nomẹ campọ ụn wụ kaanẹ.

4 Remen ne'a rọtt bẹẹb-de ụn wụ zeet campọ ụn wụ, "Mẹ wụ cot he m-nọm yo wụr-o re cọnẹ à." Kaanẹ komo campọ rọtt bẹẹb-de ụn wụr-ọ ụn wụ á sẹ dẹ ne'a ụn wụ.

5 Nọ yẹ geesẹ ụt-ge à, taase wan-gaan wẹn ọr re ụn wụ á, sẹ dẹ ụregẹ kaanẹ nọ ormẹ nọ nom ụt-họ m-ọọg remen nọ nomot ụs-kọn be-de Shir. Ka da-de, nọ doot m-go'onẹ. Taase **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** wụ durumsụ nọ, remen nọa hoks m-garamsẹ wụr-ụt nọ á.

6 Ma-tọ mẹ nọ m-'ya ba **karamsa**-ọ á.

---

* **Bọr-ụs cind:12 6:12** Hyen komo: 1Kor 10:23. † **Bọr-ụs cind:16 6:16** Hyen komo: Taka 2:24.

‡ **Bọr-ụs cind:19 6:19** Hyen komo: 1Kor 3:16; 2Kor 6:16. * **Bọr-ụs ta'yoor:1 7:1** ụt-Girik: Rọ ụr-bon nẹ campọ yagụtẹ ci ụn ne'a.

7 Ụm ro cọng a zee yan-dor yẹ ga ụt-ge á bọ ụm rọ à ba ụt-ge. Amba Shir
ya'ag yẹ ken yan-dor yẹ bẹẹb-de m-she'et ba ụt-ge. Komo wụ 'ye yẹ ken
yan-dor yẹ mọ ken yar-mọ. Kọ wụ ke ko-yan-dor-wụ rọ m-yar nẹ mọ Shir
ya'ụ wụ à, komo wụ 'ye yẹ ken yan-dor-yẹ mọ ken yar-mọ ụn họn bọ yẹ
he wụ nomẹ m-sẹngẹ à.

8 Ma-tọ ụn yẹ ga ụt-ge á ụn yẹ campọ ụn nẹ marẹ nẹ à, mẹ m-hyan a
jiish ụr-bon yẹ she'et ba ụt-ge ụntụn bọ ụm rọ à.

9 Amba ụregẹ nọ hoks garamsẹ ụn hi ụn nọ á, depetẹ kọ wụ ke wụ kum
campọ ụn wụ kọ ne'a ụn wụ. Remen jiishtẹ a ge ụt-ge ọttẹ ás-ọ re bẹẹb ụn
du.

10 Nọ yan-dor yẹ rọ ụn campọ-nẹ kọ ne'a-nẹ nẹ à, **karamsa**-ọ ka ụm
rụrụ nọ (Komo mẹ wụ á, amba Wan-Kọyan wụ jip, rụrụ na ka **karamsa**-
ọ): Taase ne'a caas ụt-ge ụn campọ ụn wụ nẹ á.

11 Komo ụregẹ yẹ caagụtẹ ụn campọ ụn wụ, taase wụ ge ụt-ge á, sẹ dẹ yẹ
jamas ge-tọ ụn yẹ ụn campọ ụn wụ nẹ. Campọ komo taase wụ ho'os ne'a
ụn wụ á.†

12 M-mọka, ụm zẹẹg tọ ka be-de nọ yẹ kusẹ à, (mẹ wụ yanze Wan-Kọyan
á), ụregẹ wụ ken wụ rọ ụn ne'a nẹ ko-yan-ba ụn dor, ụregẹ wụ ẹks yẹ
she'et she'et-de ụt-ge ụn wụ nẹ taase campọ ho'os wụ á.

13 Komo ụregẹ wụ ken ne'a-wụ rọ ụn campọ nẹ ko-yan-ba ụn dor, amba
wụ ẹks yẹ she'et she'et-de ụt-ge ụn wụ nẹ, tọ, taase ká ne'a-wụ ho'os wụ á.

14 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ, remen campọ wụ shẹrẹ be-ụr Yẹso á, Shir a so'os
wụ rem ne'a ụn wụ, wụ shẹrẹ be-ụr Yẹso à. Kaanẹ komo, ne'a wụ shẹrẹ
be-ụr Yẹso á, Shir a so'os wụ rem campọ ụn wụ, wụ shẹrẹ be-ụr Yẹso à.
Ụn ya kaanẹ á, Shir a gọks yakar ụn yẹ á. Amba remen Shir so'ostẹ tatọ
ụn yẹ nẹ, m-mọka Shir gọkstẹ yakar ụn yẹ.

15 Ụregẹ komo wụ yagẹ m-shẹr á cọnọg m-wongẹ ụn wụ shẹrẹ à, yẹa
hoks m-wongẹ. N-mẹ ụn kaanẹ, campọ kọ ne'a wụ shẹrẹ à, a gaktẹ wụ
ụr-she'et ụn wụ yagẹ m-shẹr nẹ á. Shir wụ ụn aag na remen she'et-de ba
ụt-ween.

16 Wọ ne'a, ¿o nepstẹ kọ wọa gu campọ ru? ¿Wụ sheret be-ụr Wan-Kọyan
bọ o shẹrẹ? Wọ campọ, ¿o nepstẹ kọ wọa gu ne'a ru wụ sheret be-ụr Wan-
Kọyan bọ o shẹrẹ?

Gọ ụn she'et-de Wan-Kọyan cọnẹ a she'et à

17 Cin da-ọ Shir daagẹ yẹ yan-dor à, depetẹ ko wụ ke ko-yan-dor-wụ
she'et gọ ụn she'et-de Wan-Kọyan cọnẹ wụ she'et à. Ka rii gaan-yo yo mẹ
m-rụrẹ ụn yan-dor kọ kenẹ ụm ha be-de ụn yẹ.

18 Kap bọn wụ Shir aagẹ à, wụ ro kọ n-ga ụr-**kọ** nẹ à, tọ taase wụ hoob
she'et-de ụn ba ụr-kọ á. Wụ Shir aagẹ komo ba ụr-kọ à, wụ warag ko-**yan-
dor Yẹso** à, tọ, taase wụ hoob sẹ a kọọg wụ á.

19 Ụr-**kọ**, kọ ba ụr-kọ, ba rii-yo á. Amba nọm o-dọrọttẹ ụn **karamsa**-ọ
Shir jiishtẹ ụr-bon.

20 Ko wụ ke wụ she'et bọ Shir 'wọssụ wụ a ekt wụ ko-yan-dor à.

21 Ụregẹ wọ ko-gụw-wụ o rowẹ da-ọ Shir agụ wọ o waragtẹ ko-yan-dor ọ
ụn wụ à, taase o ryegen á. Ụregẹ komo wụ ẹssụ wọ à ho'ostụ wọ, tọ arag.

---

† **Bọr-ụs ta'yoor:11 7:10-11** Hyen komo: Mati 5:32; 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18.

22 Kap wụ rǫ ko-gụw à, da-ǫ Wan-Kǫyan aagẹ wụ à, Wan-Kǫyan postẹ
wụ ụn kom-tǫ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**. Kaanẹ komo wụ ro sak à da-ǫ
a aagẹ wụ à, ko-gụw **Kiristi** wụ.
23 A ụn ǫ nǫ, komo a tops, taase nǫ warag gụw-mǫ ụn hun-nẹ á.
24 Tǫ, ǫr re nẹ, yan-dor myet bǫ a 'wǫssẹ nẹt da-ǫ a agụ wụ à, wụ she'et
kaanẹ ụn Shir nẹ.

Yan-ba-ụt-ge ụn yẹ campǫ
ụn yẹ nẹ marẹ nẹ à

25 Ma-tǫ ụn yan-ne'a-nẹ yẹ ga ụt-ge á, yo yẹ he m-nǫm à, Wan-Kǫyan Yẹso
wụ rụrụ na yo yẹ he m-nǫm á. Amba mẹ ụn 'ya ụn tǫ ma re ma-tǫ, ụm
nak mẹ nẹt-wụ, wụ hun-nẹ rǫ m-dẹk ụn ma-tǫ ụn wụ à, remen Wan-Kǫyan
hǫgụtẹ 'wǫn ụn de wụ ya'ag mẹ ụs-nap.
26 Mẹ m-hyan a jiish ụr-bon nẹt she'et bǫ wụ rǫ à, remen a ciristẹ m-cǫw
ụn da-ǫ ụn rẹ ụr-kǫǫb.
27 Ụregẹ o geestẹ ụt-ge, taase o caas tǫ á. Ụregẹ nẹ wǫ ụn gǫ ga ụt-ge á,
taase o ge ụt-ge.
28 Amba ụregẹ o geestẹ ụt-ge, **ba'as-de** á, komo wan-ne'a ge'ẹ ụt-ge,
ba'as-de á. Amba dẹ yẹ ga ụt-ge à yẹa sụ ụr-kǫǫb de ụn nekettẹ ụn hǫǫg-
mǫ ụn yẹ. Komo ụm cǫnǫg ụm hebe nǫ swǫ ụn ka kǫǫb-de.
29 Ǫr re nẹ yan-dor, rii-yo mẹ ụt-ma à, yo ka: A kus o-da nẹ ụn ka hǫno
o-dak ǫ á. Cin ụn m-mǫka, ya-ụt-ge yẹ nǫmẹ Wan-Kǫyan m-gụw sa o zee
yẹ ga ụt-ge á.
30 Yan-dor yẹ rǫ ụn tụk-mǫ ụt-mẹn à, yẹ warag sa o zee yẹtt tụk-mǫ ụt-
mẹn á, yẹ rǫ o-zak à yẹ warag sa o zee yan-tụk-mǫ ụt-mẹn. Komo yan-dor
yan ǫ ụt-saw yẹ warag yẹ rǫtt rii á.
31 Yan-dor yẹ rǫ m-sẹngẹ mǫ mǫrǫgsẹ saw-tǫ ụn hǫno o-dak à, taase yẹ
she'et ụn 'wǫns-mǫ ụn tǫ á, remen ka hǫno o-dak ǫ a rǫ n-mẹ ụn ǫ à, ǫ
m-ta ǫ.
32 Ụm cǫnǫg nǫ yagẹ regen-ǫ ụn bǫ nǫ he m-she'et à. Wụ ga ụt-ge á wụ rǫ
ụn ẹss ụr-hi be-de ụn Ma-tǫ Shir ụr-bon nẹ, bǫ wụ he rwǫ ụn Wan-Kǫyan
hǫgẹ m-rẹrẹm à.
33 Amba wụ rǫ nẹ ụt-ge nẹ à, wụ ụn ẹss ụr-hi ụn saw-tǫ ụn hǫn ụn ka
dak-ǫ, bǫ wụ he rwǫ ụn ne'a ụn wụ hǫgẹ m-rẹrẹm à.
34 Barag-se ụn wụ pụrgụtẹ ǫ ka be-ụt yoor. Komo ne'a wan-ba-ụt-ge kǫ
wan-ne'a, wụ rǫ ụn ẹss ụr-hi be-de ụn ma-ụt Wan-Kǫyan ụr-bon nẹ remen
wụ waragtẹ ba m-kụkǫp n-mẹ o-wụr o-kụkt nẹ. Ne'a-wụ ụt-ge nẹ wụ rǫ ụn
ẹss ụr-hi kǫ de ke hǫ-de be-de ụn saw-tǫ ụn hǫno o-dak, bǫ wụ he m-nǫm
campǫ ụn wụ hǫgụtẹ m-rẹrẹm à.
35 Mẹ ụn cǫn nǫ m-gu, remen nǫ she'ettẹ bǫ Wan-Kǫyan cǫnẹ hun-nẹ yẹ
ụn wụ she'et à, yẹ nom wụ m-gụw ụn hur-ụr gaan à. Mẹ cǫn nǫ m-gaktẹ
be-de ụn nom ụn yo ken rii-yo kǫ yo ken yo á.
36 Amba ụregẹ nẹt nǫmǫg ụs-barag ụnze wụ rǫ ụn nǫm ụn yo depẹ á
be-de ụn wan-ne'a-wụ wụ rǫ ụr-ryap à, komo cǫn-tǫ ụn wụ rǫ m-bǫsẹ,
yagẹ wụ geet wụ, **ba'as-de** á.
37 Amba ụregẹ nẹt zǫngsụtẹ ba wụ ken wụ ụn zẹẹ wụ nom kaanẹ, ba sẹ
wụ gaag ụt-ge á. Wụ rǫ o-cǫw nẹ wụ nomot yo wụ cǫnẹ à. Komo ụregẹ dẹ
wụa hoksụssẹ bǫp ụn hi ụn de ụn wụ, har wụ dẹk ụn hur-de ụn wụ, wụa
ge wụ á, tǫ, tǫ ka hond hond ǫ tǫ rǫ.
38 Remen kaanẹ, kaanẹ ka cǫw-se ụs-yoor se rǫ ụr-bon nẹ ụregẹ nẹt
zǫngsụtẹ wụa ge wan-ne'a-wụ wụ rǫ ụr-ryap à, wụ nǫmǫg rii-yo ụr-bon.

Amba ụregẹ wụ dẹk ụn hur-de ụn wụ wụa ge ụt-ge á, wụ nọmọg rii-yo jiishẹ à.
39 Taase ne'a-wụ ụt-ge wongẹ ụn campọ ụn wụ nẹ á, ụregẹ campọ ụn wụ rọ ụn họọg nẹ. Amba ụregẹ campọ ụn wụ marag, wụ rọ o-cọw nẹ, wụ hur-de ụn wụ cọnẹ à, wụ geet wụ. Amba ko-yan-dor, he wụ m-ga cot.
40 Amba ụn hyan-o re, wụa jiish ụn họgẹ m-rẹrẹm wụ she'etẹ kaanẹ ba wụ ụn ga ụt-ge. Mẹ gwọt-ọ kaanẹ **Kụkt-ọ Shir** zẹẹ mẹ ụm zee.

Bọr-ụs eer

Rii-yo m-rẹ yo a sekẹ pyo-ọ m-gir à

1 Tọ, ma-tọ ụn rii-yo m-rẹ yo a **sekẹ** pyo-ọ m-gir à, a nepstẹ kap-m na ya-ụs-nap-yẹ. Nap-ụs na rọ ụn hantẹ ụs-sẹs, amba was-m rọ m-rwọ **yan-dor Yẹso** m-bo'osẹ.
2 Kap wụ rọ m-hyan wụ zee wụ nepstẹ rii à, tọ har m-mọka wụ nap yo depẹ wụ nep á.
3 Amba myet bọn nẹt-wụ rọ ụn cọn-tọ Shir à, Shir nepstẹ ụn wụ nẹ.
4 M-mọka ma-tọ ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ yo a **sekẹ** pyo-ọ m-gir à, a nepstẹ ụnze, m-gir mọ rọ ụn họ-mọ rii á. Komo shir ọ o-nip ọ á, a nepstẹ komo ụnze Shir gaan-ọ cot.
5 Ụn hyan-ọ ụn yẹ ken yẹ, rem-ụs rọ kọn dẹẹn se yẹ rọ m-aag “shir-yẹ” à ụn “yan-kọyan-nẹ” n-tọn kọ n-dak.
6 Amba na a nepsẹ Shir gaan-ọ. Wụ rọ o-Tato, wụ nọmẹ kọyan komo remen ụn wụ attẹ ụn họọg nẹ. Wan-Kọyan, wan-gaan wụ, komo Yẹso **Kiristi**. Be-de ụn wụ ọ komo Shir nọmẹ kọyan, be-de ụn wụ ọ komo a ya'ụ na họọg.
7 Amba dẹ ba kap yan-dor yẹ napẹ kaanẹ á. Har m-mọka yẹ ken yẹ rọ hyan m-gir nip-ọ, remen kaanẹ da-ọ yẹ re'ẹ yo a **sekẹ** m-gir à, yẹ rọ m-hyan sa o zee gụw-mọ shir-yẹ o-nip yẹ rọ m-nọm. Barag-se ụn yẹ ụn hur-de ụn yẹ kapsụrụ yẹ ụnze yẹ nọmọg ụr-ba'as.
8 Rii-yo a m-rẹ à yoa hyokontụ nọ yow yow ụn Shir nẹ á. A taagẹ ụn kọyan remen a yagụtẹ yo m-rẹ á. Komo a kum rii, remen a rẹẹg yo á.
9 Amba nọm nọ cẹẹn taase de ka kẹẹr-de ko-**yan-dor Yẹso** warag cọw-yo rwọ ụn wụ ken wụ rọttẹ ụr-bẹẹb be-de m-shẹr á wụ nọm rii-yo wụ nap kọ Shir cọnọg yo á.
10 Remen yẹ ken yẹ yẹ rọttẹ ụr-bẹẹb be-de m-shẹr á hyenẹ wọ, wọ wụ rọ ụr-bẹẹb nẹ be-de m-shẹr à, wọ ụn rẹ ụn rii n-mẹ ụn pyo-ọ m-gir, tọ ka ma tọa rụ yẹ har yẹ reet rii-yo m-rẹ yo a **sekẹ** m-gir à, komo yẹa sabrẹ ụn hur-de ụn yẹ.
11 Remen kaanẹ ka nap-ụs ru se, se a waktẹ shi'it-de ụn kaps ụn wụ ken ko-yan-dor-wụ, wụ Yẹso **Kiristi** marẹ remen wụ à.
12 Da-ọ nọ yẹ rọ m-rwọ mẹn-tọ ụn yẹ m-naasẹ ụn barag-se ụn yẹ nẹ à, nọ nomtẹ ụn ọr nọ nẹ ụt-**ba'as**, kaanẹ nọ ụn nomẹ ụn **Kiristiụr-ba'as**.
13 Remen kaanẹ, ụregẹ rẹ ụn rii-yo m-rẹ a rụ ọr re ko-yan-dor nọm **ụr-ba'as**, man do ti ụr-ap komo á, taasụ ụm rụ ọr re nọm **ụr-ba'as**.

Bọr-ụs jerọ

Ụr-bẹẹb ụn sẹngẹ-mọ
ụn ko-yan-Tọm Yẹso nẹ

1 ¿Mę ụn ya mętt ụr-bęęb á? ¿Mę ko-**yan-Tǫm Yęso** wụ ka á? ¿Mę
hyan ǫ Yęso Wan-Kǫyan á. Ba remen sęngę-m re ǫ ka nǫ waragtę yę ma
Wan-Kǫyan?
2 Ụregę mę ko-**yan-Tǫm Yęso** wụ be-de ụn yę ken hun-nę á, ko-**yan-Tǫm**
Yęso ụm rǫ be ụn nǫ remen nǫ ụn dǫrę Wan-Kǫyan ụn bụ-yo ma-ụt re.
Remen kaanę, depetę kǫwan wụ nep cas ko-**yan-Tǫm Yęso** wụ ụm rǫ.
3 Shas-o re ǫ ka be-de ụn yę rǫ m-cǫn yę nep kǫ mę ko-**yan-Tǫm Yęso**
wụ à.
4 ¿Tętt kęęr-de ụn a ye'et tę m-rę m-swǫ nę ụn den-ụt nǫ á?
5 ¿Tętt kęęr-de m-nekę ụn ne'a tę nę yan-dor yę rǫ ụt-ge nę à, ụntụn bǫ
yę ka yan-Tǫm-yę Yęso yę, Bitrus* ụn hen-nę Wan-Kǫyan nę nǫmę á?
6 ¿Kǫ dę mę ụn Barnabas nę, tę yę he sęngę-mǫ ụn ręęgtę ụn hi ụn tę?
7 ¿Wan wụ nę he gụw-mǫ ụt-karma, ká da-de nę wụ waragtę ręęgtę ụn
hi ụn de ụn wụ? Ka yę go o-kat à, rǫ m-rę ụn hyo-yę yę go à da-ǫ ka hyo-yę
nenę. Ka yę rǫ gụt-de ụn ca à, rǫ m-swǫ m-yǫw mǫ ụn ka ca-yę.
8 Tǫ ka ma-tǫ ụn nęt tǫ á. **Karamsa**-ǫ ǫ Shir ǫ zee kaanę.
9 Remen a genestę ụn **karamsa**-o **Mosa** a zee, "Taase o bitę nu-ǫ ụn na-
yo ụt-kerem da-ǫ yo door-mǫ ụn hyo á."† ¿Na-yę ụn ya Shir he m-was ụn
yę nę ụn hǫn-de ụn yę cot bǫ wụ zęę kaanę?
10 ¿Ká ma-tǫ na yę ka Shir rǫttę á? Rem na ǫ Shir zettę kaanę. Remen
depetę ko-ya-tǫm ụn ko-ya-m-dor nę yę nom dish-ǫ ụn gwụụg-de ụn rii-yo
o-kat. Yan-kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ Shir depetę yę re yę sụ be-de ụn sęngę-mǫ ụn
yę.
11 Ụregę tę gǫǫg Ma-tǫ Shir ụn hur-ụr nǫ, tǫ, ¿yo ken caari-yo ụn rii-yo
ka tę citę bǫ tę zee nǫ 'ye tę rii-yo m-rę ụn saw-tǫ m-cǫp nę bǫ ko-ya-o-kat
rǫ ce-mǫ ụn hyo-yę ụn wụ?‡
12 Ụregę nǫ tǫrǫg yę rụrụ nǫ Ma-tǫ Shir à, ¿tę jiish yę ụn kęęr-de ụn nǫ
nomotụ tę kaanę á?
Kap ụn kaanę nę, tę gaktụ nǫ á. Amba tę dụngụtę be-de ụn kǫyan ǫttę
ma-tǫ ụn rii-yo he węn ụn sęngę-mǫ ụn **Ma-tǫ m-Ręręm** tǫ ma **Kiristi** à.
13 ¿Nǫ nap ka ụnze ya-m-sęngę ụn **Pyo-ǫ Shir** kánę yę he kum ụn rii-yo
ụn rę-mǫ ụn yę be-de ụn saw-tǫ a m-hantę á? ¿Ya-m-sęngę komo ụn o-
hana ǫ ụr-**sekę**, kánę ǫ ka yę he kum ụn gwụụg-de ụn yę be-de ụn rii-yo
a hantę ụr-**sekę** á?§
14 Kaanę tǫ rǫ komo, Wan-Kǫyan rwǫrǫg wụ zee yan-sęngę-mǫ ụn kǫ'ǫt
ụn **Ma-tǫ m-Ręręm** yę kum rii-yo ụn ręęgtę ụn hǫǫg-mǫ ụn yę kánę.*
15 Amba kǫ o-gaan mę hwǫ ụr-yish a nomotụ mę yo **karamsa**-o zęę á.
Komo mę gęn tǫ ka remen nǫ nomotụ mę kaanę m-mǫka á. Ay, jiishtę ụm
mer, ǫttę ụm taagę ụn ka gwǫn-mǫ.
16 Da-ǫ mę m-kǫ'ǫt à, mę ụn hoks m-gwǫn á, remen Shir gaktụ mę m-
nǫm ká sęngę-mǫ ụn kǫ'ǫt ụn **Ma-tǫ m-Ręręm**. Komo man warag rii-yo
ụr-'wǫn mę yagụ mǫ m-nǫm!
17 A ro zęęgę ụn cǫn-m re mę m-nǫm ụn ka rii-yo, ụm zęęrụ sę Shir tǫpk
mę. Amba remen Shir daagụ mę wụ bǫpsụ mę ka sęngę-mǫ, remen kaanę
mętt yo m-daag á.

---

* **Bǫr-ụs jerǫ:5 9:5** ụt-Girik: Kępas. † **Bǫr-ụs jerǫ:9 9:9** Hyen komo: Kara 25:4; 1Tim 5:18.
‡ **Bǫr-ụs jerǫ:11 9:11** Hyen komo: Roma 15:27. § **Bǫr-ụs jerǫ:13 9:13** Hyen komo: Kara 18:1.
* **Bǫr-ụs jerǫ:14 9:14** Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7.

18 Tọ, ¿ya ụn yo nẹ rọ top-o re? Ka zak-ọ mẹ m-kum be-de ụn rwọr ụn
Ma-tọ m-Rẹrẹm à ba wụ ken wụ ụn tọp á. Cip mẹ cọn m-gaktẹ yan-dor
á, yẹ nak yo depẹ m-tọp ụn ko-yan-kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir à.
19 Kọ dẹ nomtẹ mẹ ko-gụw be-de ụn hun-nẹ á, amba ụm mustẹ hi ụn de
ko-gụw be-de ụn hun-nẹ, remen ụm wọntụtụ́ yẹ be-ụr **Kiristi**.
20 Da-ọ mẹ ro be-de ụn **Yahuda**-nẹ, ụm wargụrụ ụntụn ko-**Yahuda**
remen ụm wọntụtụ́ yẹ be-ụr **Kiristi**. Da-ọ mẹ ro be-de ụn yẹ rọ m-dọrẹ
ụn **karamsa**-ọ ụn **Yahuda**-nẹ à, kaanẹ mẹ m-nọm, (kọ dẹ nomtẹ a gaktẹ
mẹ ụn dor-ọ ka **karamsa**-ọ á), amba remen ụm wọntụtụ́ yẹ be-ụr **Kiristi**.
21 Da-ọ mẹ ro be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, yẹ rọttẹ **karamsa**-ọ ụn
Yahuda-nẹ á ụm rwọ'ụrụ hi ụn de be-de ụn yẹ. Ụn ka cọw-yo ụm rẹ hi-de
ụn yẹ, har ụm wọntụtẹ́ yẹ be-de ụn **Kiristi**. Amba mẹ jorẹ **karamsa**-ọ Shir
á. Ụm dọrụtẹ **karamsa**-o **Kiristi**.
22 Be-de ụn yẹ rọttẹ m-'wọns ụn shẹr-mọ ụn yẹ á, ụm waragụrụ ụntụn
ko-yan-ba-m-'wọns remen ụm wọntụtụ́ yẹ be-ụr **Kiristi**. Ẹẹ, ụm sẹngụtẹ
ụm waragtẹ kọ yo ke rii-yo be-de ụn kọ wụ ke nẹt-wụ remen ụm guut yẹ[†]
ụm wọntụtẹ́ yẹ be-ụr **Kiristi**.
23 Myet mẹ ụn nọm kaanẹ remen kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, komo remen
mẹ ụn yan-dor nẹ kumut rem-se ụr-bon se Shir sụrtẹ o-nu wụ ya'as na à.
24 ¿Ashi nọ baks be-de ụn sẹ'ẹr-mọ ụs-rek, ya-ụs-rek rọ m-nọm m-sẹngẹ
yẹ aragtẹ ọr ụn yẹ nẹ, amba wan-gaan wụ cot rọ ụn kum m-yar? Nọ ma
sẹngụ nọ ụs-rek bọ nọ he rẹ ụr-họ à.
25 Kap ya-m-sẹ'ẹr, yẹ rọ ụn yoosẹ ụn hi ụn de ụn yẹ bọ yẹ he garamsẹ ụn
hi ụn de ụn yẹ à. Yẹ rọ m-nọm kaanẹ remen yẹ reet m-yar mọ he m-tees
à, amba mọ ma na yar-mọ mọ m-ta mọ á.
26 Remen kaanẹ rẹk-o re ọ o-hwaa ọ á. Ba ụntụn ko-ya-m-dum wụ rọ
m-wosor m-yo á.
27 Amba wụr-o re ọ mẹ m-pụ'ụs, ụm muutụ ọ ụntụn ọ ụn ko-ya-o-rek,
remen ọ nomot yo depẹ à. Ụn ba kaanẹ á, mẹ o-gyẹr taase mẹ komsẹ rụrẹ
ụn yẹ ken yẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir mẹ nẹ a mussụ mẹ hwaa.

Bọr-ụs ọp

Nak ụt-tọ mọssẹ ụs-tọọg nẹ

1 Ọr re nẹ, mẹ cọn tọ-tọ ke nọ rii-yo kọrẹ ya-n-ga-yẹ na o-kọt rẹẹnọ n-ga á.
Shir ẹrẹg yẹ ụn kụs-ọ o-ke'entẹ. Wụ rọ ụn co-ọ ụn yẹ. Komo wụ rwụntụtẹ
yẹ ụn họ-mọ m-sa har ụn dak-o hwọ'ọg-ọ rii-yo ci yẹ á.*
2 N-mẹ ụt-ke'entẹ m-sa nẹ a yo'osụ yẹ kap yan-dor **Mosa**.
3 Myet-mọ ụn yẹ komo yẹ rẹẹrụ ká rii-yo m-rẹ yo Shir ya'asẹ yẹ ụn bụ-yo
ụt-hyat à.[†]
4 Myet-mọ ụn yẹ swọọrụ ká họ-mọ Shir ya'asẹ yẹ ụn bụ-yo ụt-hyat à. Kap
mọ ụn yẹ swọọg be-de ụn ká ta'ar-ọ, mọ Shir ya'asẹ yẹ ụn bụ-yo ụt-hyat à.
Ká ta'ar-ọ nẹ sha-m **Kiristi** mọ.[‡]
5 Myet ụn kaanẹ nẹ, Shir họgẹ rẹrẹm-mọ ụn yẹ ken yẹ dẹẹn n-mẹ ụn yẹ
á, wụ homụrụ yẹ o-kọt.[§]

[†] **Bọr-ụs jerọ:22 9:22** ụt-Girik: guug yẹ ken hun-nẹ yẹ. * **Bọr-ụs ọp:1 10:1** Hyen komo: Rwụụ 13:21-22; 14:22-29. [†] **Bọr-ụs ọp:3 10:3** Hyen komo: Rwụụ 16:35. [‡] **Bọr-ụs ọp:4 10:4** Hyen komo: Rwụụ 17:6; Qọg 20:11. [§] **Bọr-ụs ọp:5 10:5** Hyen komo: Qọg 14:29-30.

6 Tọ, se kà rem-se ụn kọr remen a nekt na ụt-tọ, taase a nom rem-ụs
yọ-se bọ yẹ nọmẹ à,*
7 kọ komo a nomẹ pyo-se m-gir m-gụw bọ yẹ ken yẹ nọmẹ à. Remen Ma-
tọ Shir zẹẹg, "Ka hun-nẹ yẹ nọmọg biki-ọ m-rẹ m-swọ nẹ, komo yẹ inụrụ
yẹ hẹwụrụ ụs-hẹw m-jiib."†
8 Taase a nom nọ o-ás bọ yẹ ken yẹ be-de ụn yẹ nọmẹ à, har hun-nẹ
dugu ụr-kwọọz ụs-tet [23,000] marụrụ họ-ụr gaan.‡
9 Taase komo a taks **Kiristi** bọ yẹ ken yẹ nomẹ, har yẹgẹ-hwọ hoomtẹ
yẹ à.§
10 Taase a nom ụs-hwụmụg bọ yẹ ken yẹ nomẹ, har **wan-tọm-wụ Shir**
wan-họ ụn hun-nẹ ẹẹstụ yẹ à.*
11 Ká rem-se kọrụ yẹ à sha-mọ ụt-ma mọ komo a ụn gẹn-tọ remen a
kẹwẹstứ na, na yẹ kọm-de ụn ta-mọ o-dak 'wọssẹ à.
12 Remen kaanẹ ụregẹ o hyanag o ẹks m-'wọns nẹ, tọ, nọm cẹẹn taase o
hye.
13 Yatt meger-tọ wẹtụ nọ m-kum tọ kusẹ ba a ụn nomo tọ nẹt á. Shir ko-
ya-o-nip-wụ, wụa yagẹ a megertụ nọ argẹ 'wọns-m nọ á, amba be-de ụn
ká meger-tọ, wụa kutu nọ cọw-yo m-possẹ remen nọ hokstẹ m-dụngụnẹ.

Biki-ọ m-gir ụn Biki-ọ m-Pas
mọ ma Wan-Kọyan nẹ

14 Remen kaanẹ nọ nay-nẹ re, nọm nọ já ụn gụw-mọ m-gir nẹ.
15 Mẹ nọ m-gwọt, gwọt-ọ ụn ya-ụs-nap. Degẹ nọ hi ụn nọ ụregẹ rii-yo mẹ
m-rwọr à nip-ọ.
16 Ká ibittẹ-de a rụ'ẹ o-kwụm be-de ụn rẹ-mọ ụn Wan-Kọyan à, ashi, ¿de
de ka rọ m-hantẹ attẹ m-warag gaan n-mẹ ụn hyó-m **Kiristi** mọ a wụụsẹ
ụr-**sekẹ** ụn mar-mọ ụn wụ rem na à? Burọdi-de a m-yotor komo à, ¿de de
ka rọ na m-rwọ a waragtẹ gaan n-mẹ ụn wụr-ọ ụn **Kiristi** á?†
17 A rẹẹg nọ ka burọdi-de ụr-gaan na yẹ rọ ụt-mọọr nẹ à. Kaanẹ kututẹ
na wụr-o gaan a rọ, remen burọdi-ụr gaan-de a rẹ myet-m na.
18 Gwọt nọ hun-nẹ yẹ o-**Isra**. Kap ka yẹ rẹ yo a **sekẹ** à, gaan-yẹ rọ ụn ọr
ụn yẹ nẹ be-de ụn rẹ ụn **sekẹ** tọ a **sekẹ** Shir ụn **hana**-ọ ụr-**sekẹ** à.‡
19 ¿Ya ụn yo nẹ ụm cọnẹ m-rwọr kanẹ? ¿Mẹ ụn zẹẹ ọ rii-yo a **sekẹ** m-gir
à kashi ụn rii-yo? ¿Kọ m-gir yo ken rii-yo?
20 Ay, kọ hiin, yo mẹ m-zẹẹ à yo rọ, ka rem-se **ya-ụt-kọt** yẹ a **sekẹ** ba
Shir á. Komo, mẹ cọn nọ warag gaan ụn **ya-ụt-kọt** nẹ á.§
21 Kẹẹr-ụr rọ kọn nọ sụụt ụn ibittẹ-ụr Wan-Kọyan, komo ụn ibittẹ-de **ya-**
ụt-kọt nẹ á. Kẹẹr-ụr rọ kọn nọ reet rii-yo m-rẹ yo ma Wan-Kọyan komo
ụn yo ụn **ya-ụt-kọt** nẹ á.
22 ¿Kọ dẹ sụgụm-yo attẹ Wan-Kọyan Wụ họgụtẹ ụr-shoob bọ **Isra**-nẹ
nọmẹ? ¿A ụn arag wụ m-'wọns ọ?*

Nọm nọ kọyan remen sẹps ụn Shir

---

* **Bọr-ụs ọp:6 10:6** Hyen komo: Qọg 11:4. † **Bọr-ụs ọp:7 10:7** Hyen komo: Rwụụ 32:6. ‡ **Bọr-ụs ọp:8 10:8** Hyen komo: Qọg 25:1-18. § **Bọr-ụs ọp:9 10:9** Hyen komo: Qọg 21:5-6. * **Bọr-ụs ọp:10 10:10** Hyen komo: Qọg 16:41-49. † **Bọr-ụs ọp:16 10:16** Hyen komo: Mati 26:26-28; Mark 14:22-24; Ruka 22:19-20. ‡ **Bọr-ụs ọp:18 10:18** Hyen komo: Rewi 7:6. § **Bọr-ụs ọp:20 10:20** Hyen komo: Kara 32:17 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp:22 10:22** Hyen komo: Kara 32:21.

23 Nọ m-zẹẹ, “Shir ya'ag yan-dor yẹ ụn wụ bẹẹb-de m-nọm kọyan” amba
ba kọ yo ke rii-yo rọ ụr-bon nẹ á. “Shir ya'ag yan-dor yẹ ụn wụ bẹẹb-de
m-nọm kọyan” amba ba kọyan ọ rọ m-gu hun-nẹ á.†
24 Taase o was ụn hi ụn du nẹ cot á, amba o was ụn ọr ru nẹ yan-dor
komo.
25 Nọm nọ yo ka: Ti nọ kap bọ ụn rii-yo a m-baab be-de a m-baab m-ap
à, ba sẹ nọ cit á, taase nọ boog be-de ká ap-de rwụụnẹ à, bọ hur ụn nọa
kaps nọ á.
26 Remen Ma-tọ Shir zẹẹg, “Họno o-dak ụn rii-yo rọ n-mẹ ụn ọ nẹ à myet
tọ ma Wan-Kọyan tọ.”‡
27 Ụregẹ ko-yan-ba ụn dor banag nọ rẹ ụn rii-yo m-rẹ, nọ zee nọa he, rẹ
nọ myet bọ a ya'ụ nọ à, ba sẹ nọ cikt á, remen taase nọ boog ụn ma-tọ ụn
sọ ka rii-yo rwụụnẹ à, bọ hur ụn nọa kaps nọ á.
28 Amba ụregẹ wụ ken wụ zẹẹg nọ, “Ka rii-yo gir-mọ a penẹ yo.” Tọ,
taase nọ ti á, remen nụ-se ụn ka wụ rụrụ nọ à, komo taase hur ụn nọ
kapstẹ́ nọ.
29 Barag-se ụn hur-de ụn wụ mẹttẹ se ma nọ se á. Tọ, wụ ken wụ a hoks
m-zẹẹ “Remen ¿ya ụn ọ barag-se ụn hur-de ụn wụ ken wụ hettẹ mẹ m-kaps
ụn rii-yo ụm cụnsẹ ụn mẹn-ụt re?”
30 Ụregẹ ụm bọmọg Shir remen rii-yo m-rẹ, ¿remen ya ụn ọ ka a hettẹ
mẹ ụt-rẹẹb ụn remen rii-yo ụm rẹ ụn bọngọn-de Shir à?
31 Tọ, kap ụn ọ ụn rii-yo nọ m-nọmẹ à, kọ yo nọ m-rẹ à, nọm nọ kọyan
remen sẹps-mọ ụn Shir.
32 Taase nọ warag shi'it-de **ụr-ba'as** be-de ụn **Yahuda**-nẹ, kọ yẹ rọ
Yahuda-nẹ á, kọ hun-nẹ yan-dor ụn Shir.
33 Nọm nọ bọ mẹ m-nọm à. Mẹ m-sẹngẹ ụm rụ'ụt kọwan họgẹ m-rẹrẹm
n-mẹ ụn kap ọ ụn rii-yo mẹ m-nọm à, ba rii-yo ụm cọnẹ à yo mẹ m-nọm
á, sẹ dẹ remen hun-nẹ kap yẹ kumut gwụ.

Bọr-ụs ọp o-gaan

1 Dọrụ nọ sha-m re bọ mẹ ụn dọrẹ ụn sha-m **Kiristi** à.*

Ụr-yoos ụn ma-tọ ụn họk ụr-hi

2 Mẹ nọ m-bọm remen nọ mẹ m-baks be-de ụn kọyan, nọ komo m-bọp
ụn ka yoos-de dẹẹn, hond hond bọ ụm yoosụ nọ de à.
3 Amba ụm cọnọg nọ nep rii gaan: **Kiristi** wụ rọ co-ọ ụn ko wụ ke nẹt-
wụ, campọ komo wụ rọ co be-ụr ne'a ụn wụ, Shir komo ọ rọ co **Kiristi**.
4 Myet bọn campọ-wụ kọnẹ ụs-kọn kọ rwọr ụn Ma-tọ Shir hin de ụn wụ
rọ ụr-tọọb nẹ à, wụ yo'ogtẹ ọ ka hi-de ụn wụ.
5 Amba bọn ne'a-wụ kọnẹ ụs-kọn kọ rwọr ụn Ma-tọ Shir ba ụn yerẹ ụn
rii-de ụr-hi, wụ yo'ogtẹ ọ ka hi-de ụn wụ, ka rọ kang-o gaan ụn ne'a-wụ a
ọrẹ shi-sẹ ụn wụ nẹ à.
6 Ụregẹ ne'a yagụtẹ yerẹ ụn rii-de ụr-hi, tọ, wụ or hi-de ụn wụ ụr-kuug.
Amba rii-yo m-'ẹ yo ne'a or hi-de ụn wụ, remen kaanẹ se wụ yerẹ rii-de
ụr-hi.
7 Da-ọ campọ rọ ụt-ma ụn Shir nẹ à, wụ hede họk ụn hi-de ụn wụ á,
remen wụ wụ a hwọọnẹ sha-mọ Shir ụn ká sẹps-mọ nẹ. Amba ne'a sẹps-
mọ ụn campọ mọ.†

---

† **Bọr-ụs ọp:23 10:23** Hyen komo: 1Kor 6:12. ‡ **Bọr-ụs ọp:26 10:26** Hyen komo: Bọng 24:1.
* **Bọr-ụs ọp o-gaan:1 11:1** Hyen komo: 1Kor 4:16; Piri 3:17. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:7 11:7** Hyen komo: Taka 1:26-27.

8 Remen campọ wụ a taknẹ m-nọm, ba be-de ụn ne'a-wụ rwụụnẹ á.
Amba ne'a-wụ ụr-takan, n-mẹ ụn campọ-wụ rwụụnẹ.
9 Komo a nọm campọ remen ne'a á, sẹ dẹ ne'a-wụ a nọmẹ remen campọ.‡
10 Remen kaanẹ sẹ ne'a yeretẹ rii-de ụr-hi a hyenet gọs-tọ wụ ya'ẹ campọ
à, remen **yan-tọm-yẹ Shir** rọ wụ m-gwọt.
11 Myet ụn kaanẹ nẹ, n-mẹ ụn Wan-Kọyan, ne'a ba pegessẹ wụ rọ be-de
ụn campọ á. Kaanẹ komo, campọ ba pegessẹ wụ rọ be-de ụn ne'a á.
12 Kọ de nomtẹ ne'a-wụ ụr-takan wụ ụn rwụụn be-de ụn campọ-wụ ụr-
takan à, amba m-mọka, kap campọ-nẹ, ne'a-nẹ matẹ yẹ, amba kọyan be-de
Shir yo rwụụnẹ.
13 Gwọt nọ nọ hyen ụn hi ụn nọ, ¿nọmọg ụr-bon ne'a kon Shir hi-de ụn
wụ rọ ụr-hek?
14 Rii-yo m-'ẹ yo campọ-wụ yagẹ hi-de ụn wụ ba o-or, ụregẹ hi-ụs se ụn
wụ rọ m-sẹẹb nẹ.
15 Ụregẹ nẹ ne'a rọ ụn hi-se m-sẹẹb nẹ kashi ụn rii-yo be-de ụn wụ o-zak
nẹ, remen a ụn nomo wụ ụs-shi remen họk ụr-hi.
16 Ụregẹ nẹ wụ ken wụ cọnọg hantẹ o-nakantẹ ụn tọ ka ma-tọ, yo ụm he
hoks m-zẹẹ à yo rọ, yatt yo ken cọw-yo yo argẹ kaanẹ be-de yan-dor kap
á.

Rẹ ụn Rii-yo m-rẹ yo ụn Biki-ọ m-Pas yo ụn Wan-Kọyan

17 N-mẹ ụn ka ma-tọ ụm cọnẹ m-rwọr m-mọka à. Mẹ bọm nọ á remen
mọrọg ụn nọ de ụr-hi de á. Da-ọ nọ mọrgẹ, rem-ụs sọ-se rọ m-rwụụn á se
dẹ rem-ụs yọ-se.
18 Ụr-takan cas, ụm họgụtẹ n-họn n-họn nọ ro be-de ụn mọrọg-ụr nọ
yan-dor, ụm họgụtẹ a zee pụrụg-ụr rọ kọn be ụn nọ, har ụm ro dekstẹ tọ
ken ma-tọ ụm họgẹ à.
19 Nọ m-wong ụn hi ụn nọ kur-ụt ụt-kur remen nọ kututẹ́ hun-nẹ ụnze
kur ụn nọ jiishtẹ kọ de ke kur-de. Ụ depẹ kaanẹ á.
20 Ba remen nọ reet Rii-yo m-rẹ yo m-Pas yo ụn Wan-Kọyan nọ mọrgụtẹ
á.
21 Ụm nepstẹ ụn tọ ka nẹ remen be-de ụn rẹ ụn Rii-yo m-rẹ yo m-Pas yo
ụn Wan-Kọyan, kọ wụ ke wụ rọ m-họr remen wụ reet rii-yo m-rẹ yo ụn
wụ ba wụ ụn 'ya yẹ ken yẹ. Remen ụn kaanẹ yẹ ken yẹ rọ m-ji m-mẹr, yẹ
ken yẹ nẹ sẹ yẹ swọọg swọ-m ho yẹ.
22 ¿Nọtt den-tọ nọ hettẹ m-she'et nọ re nọ sụ n-mẹ tọ á? ¿Kọ komo nọ
ụn hyan ọ hun-nẹ yan-dor yẹ Shir ba rii á, ọ nọttẹ ụn rangsẹ ụn kọọb-nẹ?
Tọ, ¿re ụm he nọ m-zẹẹ nẹ ụn tọ ka? ¿Ụm bụm nọ ụn tọ ka? Ay, man bụm
nọ á.

Rii-yo hantẹ attẹ m-rẹ Rii-yo m-rẹ yo ụn Biki-ọ m-Pas yo ụn Wan-Kọyan à

23 Ka rii-yo ụm ya'asụ nọ komo à, be-ụr Wan-Kọyan ụm gọksụnẹ yo. Yẹso
Wan-Kọyan ká tẹt-mọ a bọpsụtụ wụ ụn kom-tọ ụn yan-yagẹ-tọ ụn wụ à,
wụ dẹkụrụ ụr-burọdi.
24 Bọ wụ komtẹ ụr-bọngọn ha-mọ Shir à, wụ argụ m-bosor, wụ zee, “Ọ
ka wụr-o re ọ, ọ a ya'asẹ rem nọ à. Sẹngụ nọ m-nọm kàanẹ remen nọ
ma'astụ́ mẹ m-baks.”

‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:9 11:8-9** Hyen komo: Taka 2:18-23.

25 Kaanẹ komo bọ yẹ reesẹ à, wụ mossụrụ ụr-ibittẹ wụ zẹẹ, “Ka ibittẹ-de
swọr o-nu pụ-ọ, ọ ụn hyó-m re. Nọm nọ kàanẹ kọ ọ ke da-ọ nọ inẹ m-swọ,
remen nọ ma'astụ́ mẹ m-baks.”§
26 Remen kọyanda nọ inẹ rẹ ụn ka burọdi-de, m-swọ nẹ ụn ka ibittẹ-de
nọ ọ ká ụn kọ'ọt ụn mar-m Wan-Kọyan har wụ mụụntẹ.

Rẹ ụn Rii-yo m-rẹ
yo ụn Biki-ọ m-Pas
yo ụn Wan-Kọyan ba m-depẹ

27 Remen kaanẹ bọn wụ rẹ ụn ká burọdi-de à, kọ wụ swọ ụn ká ibittẹ-ụr
Wan-Kọyan de ba m-depẹ à, ka nẹt-wụ wụ nọmọg **ụr-ba'as** be-de ụn wụr-o
Wan-Kọyan ụn hyó-mọ ụn wụ nẹ.
28 Sẹ dẹ ko wụ ke wụ cekersẹ hi ụn du ụn wụ, ká da-de wụ reet ká
burọdi-de wụ sụ ụn ka ibittẹ-de.
29 Kap bọn wụ rẹ ká burọdi-de, wụ sụ ụn ká ibittẹ-de ba m-sẹkẹmsẹ ụn
wụr-o **Kiristi** à, wụ sụụtẹ hi ụn du ụn wụ piish ụt-ma.
30 Ọ hantẹ yẹ ken yẹ rọttẹ be ụn nọ ba m-'wọns, ụs-gọm nẹ, yẹ ken yẹ
har yẹ merestẹ.
31 Amba ụregẹ a cekersụtẹ hi ụn na, Shir hede na piishẹ ụt-ma á.
32 Wan-Kọyan ya'ag na ụr-kọọb remen wụ ja'astẹ́ na. Wụ ụn nom kaanẹ
remen wụa piishí na ụt-ma ragaan ụn họno o-dak nẹ á.
33 Remen kaanẹ ọr re nẹ, yan-dor, da-ọ nọ mọrgẹ nọ reet Rii-yo m-rẹ yo
m-Pas yo ụn Wan-Kọyan nọ waasẹ ọr nọ nẹ.
34 Ụregẹ nẹ wụ ken wụ rọ ụn họgẹ ụn mẹr wụ reesụnẹ rii-yo m-rẹ cin
o-hur, taase wụ neknẹ hi ụn de ụn wụ piish-de ụt-ma da-ọ nọ mọrgẹ.
Ma-tọ kusẹ komo à mẹ habẹ man bụsẹ nọ tọ m-rụrẹ.

Bọr-ụs ọp ụs-yoor

M-yar dẹẹn mọ Kụkt-ọ Shir ya'asẹ na à

1 Tọ, m-mọka komo ọr re nẹ ụn ma-tọ ụn yar-mọ **Kụkt-ọ Shir** rọ m-'ya
à, mẹ cọn nọ ma'as ụn kọọb-de ụs-nap nẹ á.
2 Nọ nepstẹ da-ọ nọ ro yan-ba ụn dor á, a ẹgụssụtụ nọ, nọ cụwụt gụw-mọ
ụn gir-mọ rọttẹ họọg á komo mọ rọ tẹp á.
3 Remen kaanẹ ụm cọnọg nọ nep bọ nọ he m-daag yo rọ nip-ọ Shir à.
Yatt-wụ **Kụkt-ọ Shir** rọ m-dọrụttẹ wụ he pyap ụn Yẹso á. Komo yatt-wụ
he m-zẹẹ, “Yẹso Wan-Kọyan wụ á,” sẹ wụ **Kụkt-ọ Shir** rọ m-dọrụttẹ à.
4 Tọ, yar-mọ ụn **Kụkt-ọ Shir** rọ kọn gọ-ụs-gọ, amba **Kụkt-o Shir** o-gaan,
ọ rọ mọ m-'ya ụn hun-nẹ.
5 Cọw-ụs rọ kọn n-họn n-họn se ụn nọm m-sẹngẹ, amba Wan-Kọyan gaan,
wụ a m-nomẹ m-gụw.
6 Shir rọ ụn nọm ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ be-ụr na ụs-cọw n-họn n-họn ụn
họọg-m na. Amba Wan-Kọyan wan-gaan, wụ rọ myet-m na ụn ya-ụr-bẹẹb
ụn nọm mọ ụn ká sẹngẹ-mọ kap.
7 Shir rọ ụn 'ya ụn kọ wụ ke ko-yan-dor-wụ Kụkt-ọ ụn wụ, remen kọwan
wụ guut **yan-dor Yẹso**.
8 Yẹ ken yẹ **Kụkt-ọ Shir** ya'ag yẹ yar-mọ ụn wẹẹr-se Shir, be-de ụn yẹ
ken yẹ komo a ya'ag yẹ nap ụn yo Kụkt-o kutụ yẹ à, ụn ká Kụkt-o gaan-ọ.

§ **Bọr-ụs ọp o-gaan:25 11:25** Hyen komo: Rwụụ 24:8; Irmi 31:31-34; Rwụụ 24:6-8.

9 Wụ ken wụ komo a ya'ag wụ yar-mọ m-shẹr o-nip nẹ be-de ụn ká Kụkt-ọ. Wụ ken wụ komo a ya'ag wụ yar-mọ ụn taas ụs-gọm ụn ká Kụkt-ọ.
10 Wụ ken wụ komo a ya'ag wụ yar-mọ ụn nọm ụn rem-se ụt-hyat, wụ ken wụ komo kọ'ọt ụn ma-tọ rwụụnẹ be-de Shir à. Shir rọ m-'ya ụn wụ ken wụ nap-se ụn nap ụn ụregẹ kụkt-ọ Shir ọ, wụ ken wụ nap-se tẹp ụn rem-ụt họr-tọ gọ-ụs-gọ, wụ ken wụ komo muut m-rwọr ụn yo a rwọrẹ ụn rem-ụr họr-de à.
11 Kap Kụkt-o gaan-ọ rọ m-wong ụn ka yar-mọ. Ka Kụkt-ọ rọ m-daag ụn yar-mọ ọ he 'ya ụn kọ wụ ke nẹt-wụ.*

Myet-m na dọk-tọ ụn wụr-o gaan-ọ

12 Wụr-ọ ụn nẹt rọ ụt-dọk nẹ, amba ka dọk-tọ nọmẹ ka wụr-o o-gaan ọ. Tọ, kaanẹ **Kiristi** rọ.†
13 Remen kap-m na ụn Kụkt-o gaan a yo'ostụ na m-họ ha-mọ ụn wụr-o gaan, kọ **Yahuda**-nẹ kọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, kọ gụw-nẹ kọ yakar kap-m na a rwọ'ọg na m-wong ụn ka Kụkt-o gaan-ọ.
14 O-wụr ba dọk-ụr gaan-de á, ọ rọ ụt-dọk nẹ dẹẹn.
15 Ụregẹ na-o zẹẹg, "Mẹ kom-ọ á, remen kaanẹ mẹ dọk-de o-wụr de á." Tọ ka a wẹn ọ m-warag dọk-de o-wụr á.
16 Kaanẹ komo ụregẹ tọ-o zẹẹg, "Mẹ yish-de á, remen kaanẹ mẹ dọk-de o-wụr de á," tọ ká wẹn ọ m-warag dọk-de o-wụr á.
17 A ro zẹẹgẹ hon o-wụr kap yish-de, ¿ụn yan a roa họgẹ? A ro zẹẹgẹ họn o-wụr caari-ọ o-tọ ọ, ¿ụn yan a roa họgẹ wụs?
18 Amba Shir nọmọg wụr-ụt na dọk-ụt-dọk, komo wụ rụ kọ de ke dọk-de be-de wụ cọnẹ à.
19 A ro zẹẹgẹ họn o-wụr dọk-ụr gaan-de, ọ roa warag o-wụr á.
20 Ẹẹ, dọk-ụt rọ kọn dẹẹn, amba wụr-o gaan-ọ.
21 Cọw-o rọ kọn yish-de zeet o-kom, "Họ-m re rọ kọn ụn wọ nẹ á," kọ komo hi-de zeet ụs-na, "Họ-m re rọ kọn ụn wọ nẹ á."
22 Hụssẹ tọ ka ma, ká dọk-de a m-hyan a zee dett m-'wọns á, tọ de jiishẹ ụr-bon.
23 Dọk-tọ o-wụr komo tọ a m-hyan a zee tọ wọọ ọr ụn tọ nẹ ụr-bon á tọ a jiishẹ m-sẹps. Kaanẹ komo dọk-tọ rọttẹ bon-de m-gwọt ụn wụr-ụt na á, a tọ m-họk.
24 Tọ ken dọk-tọ ba sẹ a nomotẹ tọ kaanẹ á. Amba Shir nọmọg o-wụr be-ụr gaan bọ a he m-gwọt a sẹps tọ ken dọk-tọ rọttẹ m-'wọns á.
25 Shir ụn nọm káanẹ remen taase kọọb-de ụn gam-ọ ụr-hi she'et n-mẹ o-wụr, sẹ dẹ dọk-tọ o-wụr was ụn ọr ụn tọ nẹ ragaan.
26 Remen kaanẹ ụregẹ dọk-ụr gaan họgụtẹ m-hoog, kap tọ ka dọk-tọ rọ m-swọ ụr-kọọb ụn de nẹ. Kaanẹ komo ụregẹ a bọmọg dọk-ụr gaan, myet-ọ ụn tọ ka rọ ụn nọm o-zak.
27 M-mọka kap nọ wụr-o **Kiristi** ọ. Kọ wụ ke komo be-ụr nọ dọk-de ụn wụ de.
28 Ogom-de ụn dọk-tọ Shir rwọ'ẹ ụn wụr-ọ ụn yan-dor yẹ ụn wụ à tọ ká:
Ụr-takan, **yan-Tọm Yẹso**.
Yoor, **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**.
Tet, ya-ụr-Yoos.
Nass, yan-nọm ụn rem-se ụt-hyat.
Taan, yan-yar-mọ ụn taas ụs-gọm.
Cind, yan-Gwụ.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:11 12:4-11** Hyen komo: Roma 12:6-8. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:12 12:12** Hyen komo: Roma 12:4-5.

Ta'yoor, yan-gụt-de ya-m-sẹngẹ-mọ ụn yan-dor.
Eer, yan-cẹp ụn rem-ụt họr-tọ gọ-ụs-gọ.‡
29 ¿Kọ wụ ke ko-**yan-Tọm Yẹso** wụ? ¿Kọ wụ ke ko-**yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** wụ? ¿Kọ wụ ke ko-ya-ụr-Yoos wụ? ¿Kọ wụ ke ko-yan-nọm ụn rem-se ụt-hyat wụ?
30 ¿Kọ wụ ke ko-yan-yar-mọ ụn taas ụs-gọm wụ? Ay, ¿Kọ wụ ke ko-ya-m-cẹp ụn rem-ụt họr-tọ wụ? ¿Kọ wụ ke a hoks m-muut m-rwọr ụn yo a rwọrẹ ụn rem-ụr họr-de? Ay.
31 Nọm nọ dish-ọ ụn yar-mọ jiishẹ à.
Komo man kutu nọ cọw-yo jiishẹ ụr-bon à.

Bọr-ụs ọp ụs-tet

M-was
1 Kọ ụm hoks nap ụn tẹp
ụn rem-tọ ụn hun-nẹ họr-yẹ ụn tọ
ụn **yan-tọm-yẹ Shir** nẹ,
amba ụregẹ mẹ m-was ụn ọr re nẹ á,
ụm waragtẹ ọ ká ụntụn o-jeger yo
ụn zaaz-ọ o-hwaa,
kọ nẹ o-kanga ọ ụn kaas ụn hun-nẹ ụt-tọ o-zaaz.
2 Kọ mẹ ụn yar-mọ ụn kọ'ọt ụn ma-tọ rwụụnẹ be-de Shir nẹ à,
ụm nep komo rii-yo rọ wukussẹ à,
ụm nep komo họn ụs-nap kap.
Komo mẹ m-shẹr nẹ dẹẹn,
mọ wọọ wugur ụt-haag à,
amba mẹtt m-was á, tọ,
mẹ rii-yo á.*
3 Kọ ụm ya'as kap ọ
ụn rii-yo ụm rọttẹ à,
remen ụm rẹẹgtụtẹ́ kọọb-nẹ,
Ụm ya'as wụr-o re a tụks,
Ụregẹ mẹtt m-was á,
ai kap tọ ka tọa gu mẹ á.
4 Was-mọ rọ m-hantẹ m-mọ ụr-hur, ụr-'wọn nẹ.
Was-m rọ m-hantẹ ụr-shoob á,
gwọn-m rọ kọn á, kọ nụ-mọ ụr-hi á.
5 Jaks ụr-hi rọ kọn á.
Was-m rọ ụn cụnẹ ụn hi ụn de ụn mọ á.
Was-m rọ m-hantẹ o-sụgụm á,
Was-m rọ m-hum
ụr-ba'as ụr-hur á.
6 Was-m rọ ụn họgẹ ụn rẹrẹm-mọ
ụn mẹn-ụt jaas-tọ á,
amba mọ rọ ụn họgẹ-m rẹrẹm-mọ ụn a rụr o-nip.
7 Was-m rọ ụn hantẹ ụn 'mọ ụr-hur
be-de ụn kọ yo ke rii-yo.
Was-m rọ m-hantẹ m-shẹr n-mẹ ụn kọyan,
Was-m rọ m-hantẹ o-saktọ
Ụn hwọ ụr-hur nẹ be-de ụn kọyan.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:28 12:28** Hyen komo: Apis 4:11. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:2 13:2** Hyen komo: Mati 17:20; 21:21; Mark 11:23.

8 Was-m rǫ m-ta á har da-ǫ ba m-ta.

Amba kǫ'ǫt ụn ma-tǫ rwụụnẹ be-de Shir à a tees,
Nap-ǫ ụn rem-ụt hǫr-tǫ komo tǫa ẹgẹ,
ụs-nap sea tees.
9 O-nip nap-ụs na shiishẹ se á,
Komo yo Shir napẹ à, a hoks yo m-nap kap á.
10 Da-ǫ shiishẹ wǫǫnẹ,
ká yar-mǫ mǫ rǫ
Shiishẹ se á
mǫ argụ m-ta.

11 Da-ǫ ụm ro wà à,
Ụm ro ụn nǫm ụt-ma
ụntụn tǫ ụn wà,
Ụm ro ụn nǫm ụs-barag ụntụn se ụn wà,
nap-ụs re ụntụn se ụn wà.
Amba da-ǫ ụm wǫǫ nẹt sẹk-wụ à
ụm yagụrụ rem-se ma wà.
12 Remen kaanẹ, m-mǫka,
Rim rim a m-hyan
ụntụn ụr-madipi,
Amba ka hǫ-de wǫǫnẹ
ka da-de a he m-hyan cas.
M-mǫka nap-ụs re ba shishẹ-se á,
amba ká hǫ-de wǫǫnẹ
Man nep kǫyan hond hond
bǫ Shir napụ mẹ à.
13 Tǫ, rem-ụs tet rǫ kǫn se rǫ:
Shẹr o-nip,
O-saktǫ nẹ,
M-was nẹ,
amba yo jiishẹ kap à yo rǫ m-was.

Bǫr-ụs ǫp ụs-nass

Yar-mǫ ụn cẹp ụn rem-ụt hǫr-tǫ
ụn kǫ'ǫt ụn ma-tǫ rwụụnẹ
be-de Shir nẹ à

1 Sẹngụ nǫ m-was ụn ǫr nǫ nẹ, komo nǫ nom dish-ǫ ụn yar-mǫ Kụkt-o rǫ m-'ya à. Yo jiishẹ à, yo rǫ nǫ nom rẹẹb-ǫ ụn kǫ'ǫt-ǫ ụn ma-tǫ rwụụnẹ be-de Shir à argẹ kǫ mǫ ke yar-mǫ à.

2 Ụregẹ yar-m nǫ mǫ ụn nap ụn tẹp mǫ ụn rem-ụt hǫr-tǫ, Shir-ǫ o he nomẹ ụt-ma, ba hun-nẹ á, remen yẹa hoks m-nap ụn yo wǫ m-rwǫr á. Ụn bẹẹb-de o-Kụkt o rǫ ụt-ma.

3 Amba wụ rǫ ụn kǫ'ǫt-ǫ ụn ma-tǫ rwụụnẹ be-de Shir à rǫ m-gu ụn yẹ ken yẹ m-bǫ'ǫsẹ be-ụr Wan-Kǫyan. Wụ 'ye yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn wụ gwụ'ụrsẹ hur-de ụn yẹ.

4 Wa-m-tẹpẹr ụn rem-ụr hǫr-de hi ụn de ụn wụ ǫ wụ rǫ m-bǫ'ǫsẹ. Amba wụ rǫ ụn kǫ'ǫt-ǫ ụn ma-tǫ rwụụnẹ be-de Shir à yan-dor yẹ wụ rǫ m-bǫ'ǫsẹ.

5 Tǫ, ụm cǫnǫg a zee kap-m nǫ, nǫ tẹp ụn rem-ụt hǫr-tǫ. Amba ụm jiishtẹ m-cǫn a zee nǫ yẹ rǫ ụn kǫ'ǫt-ǫ ụn ma-tǫ rwụụnẹ be-de Shir à. Wụ rǫ ụn

kọ'ọt-ọ ụn ma-tọ rwụụnẹ be-de Shir à, wụ aragtẹ wụ rọ ụn cẹp ụt-ma ụn rem-ụr họr-de à, sẹ dẹ ụregẹ wa-m-muut m-rwọr ụn yo wụ rwọrẹ à rọ kọn remen hun-nẹ **yan-dor Yẹso** bọ'ọsụtẹ́.

6 Tọ, ọr re nẹ, ụregẹ ụm wọọbụtẹ ụm sẹngụ nọ m-tẹpsẹ ụn rem-ụr họr-de, ¿ya yo he nọ m-gu? Amba ụregẹ ụm rụrụtẹ nọ yo Shir kutẹ mẹ à, kọ ụm kutu nọ kashi ụs-nap, kọ ụm rụrụ nọ yo Shir zẹẹ à, kọ de ken yoos-de, yo yo he nọ m-gu.

7 Hond hond-ọ bọ rem-se ba ụn họọg rọ à, ụntụn rem-se a m-hur à, ụntụ o-sherewa kọ ụr-moro. Ụregẹ cọr-ọ ụn tọ rwụụn kár kár á, ¿re nẹt he m-nọm nẹ wụ nept sẹp-ọ a taknẹ à?

8 Ụregẹ wa-m-hur o-kar ọ ụr-gụn wụ hur ọ bọ a he ọ m-họgẹ á, ¿re nẹ karma-nẹ he m-nap a ak yẹ remen ụr-gụn nẹ?

9 Kaanẹ ọ komo tọ rọ be ụn nọ. Ụregẹ nọ cẹk ụt-ma ụn rem-ụr họr-de de a napẹ á, ¿re a he m-nọm a nept yo o cọnẹ à? Nọ rwọrọg ọ ka ụt-ma be-de ụn ba ụn nẹt.

10 Rem-ụt rọ kọn ụn họno o-dak gọ-ụs-gọ, kọ de ke komo de rọ ụr-bon nẹ be-de ụn yẹ rọ tọ m-nap à.

11 Ụregẹ mẹ nap rem-de wụ ken wụ rọ m-cẹp á, wụ ko-hamat-wụ be ụn de, komo mẹ ko-hamat-wụ be-de ụn ká nẹt-wụ.

12 Kaanẹ komo tọ rọ be ụn nọ. Bọ nọ ụn hoob-ọ ụn kum ụn yar-mọ o-Kụkt à, kọn nọ Shir ọ 'ye nọ rem-se he m-gu ụn yan-dor à.

13 Remen kaanẹ, kap wan-cẹp ụt-ma ụn rem-ụr họr-de, sẹ wụ kọnọg Shir 'ye wụ nap-se ụn muut m-rwọr ụn yo wụ cẹpẹ à, remen wụ rụrụtẹ́ yẹ ka yo wụ cẹpẹ ụn de ka rem-de à.

14 Ụregẹ ụm kọnọg ụs-kọn ụn rem-ụr họr-de, kụkt-o re ọ kọnẹ ụs-kọn, amba hur ụn de de kum rii á.

15 Tọ, ¿ya ụm he m-nọm? Man kon ụn bụ-yo o-kụkt komo man kon ụn gom-tọ napẹ à ụn hur ụn de. Man hu sẹp-tọ ụn bọngọn-de Shir ụn kụkt-o re, komo man hu ụn gom-tọ ụm napẹ à ụn hur ụn de.

16 Remen wọ bụmẹ Shir o-kụkt ụn hond ụn ọ cot, ¿re nẹ ka yẹ napẹ yo wọ m-nọm á he bọm ụn Shir ụn wọ nẹ? ¿Re nẹ yẹ he wọ m-tosẹ bọngọn-de Shir ba yẹ ụn nap yo wọ m-rwọr á?

17 Nip-ọ, da-ọ wọ ro ụn bọngọn-de Shir ụn ụn rem-ụr họr-de, rọ ụr-bon nẹ. Amba ụregẹ hun-nẹ họr-yẹ nap yo wọ m-rwọr á, de rọ yẹ ụn gu á.

18 Ụm bọmọg Shir remen ụm aragtẹ myet-m nọ cẹp ụt-ma ụn rem-ụt họr-tọ.

19 Amba be-de ụn mọrọg-de ụn hun-nẹ yan-dor, ụm jiishtẹ m-cọn ụm rụr gom-ụt taan-tọ hun-nẹ napẹ à tọ he yẹ m-gu à, ọttẹ ụm rụr ụt-gom dugu-ụs ọp [10,000] ụn rem-ụr họr-de à.

20 Ọr re nẹ, yagẹ nọ nomot ụs-barag ụntụn yan-yakar mọssẹ m-yar nẹ mọ **Kụkt-ọ Shir** rọ m-'ya à. Sẹ dẹ, nọm nọ ụs-barag ụntụn sẹk-yẹ ụn gọn ka ma-tọ. Ụregẹ nọ cọnọg m-warag ụntụn yan-yakar, nom nọ mẹn-ụt jaas-tọ hiin hiin ụntụn bọ yan-yakar rọ m-nom à.

21 Gensẹ tọ rọ n-mẹ ụn gẹn-mọ ụn Ma-tọ Shir: Yawe zee,

“Man nomẹ hun-nẹ re ụt-ma ụn rem-ụt họr-tọ,
komo ụn gọp-tọ ụn hamat-nẹ nẹ,

Amba kap ụn kaanẹ nẹ, yẹa ke'ẹ ma-ụt re ụt-tọ á.”*

* **Bọr-ụs ọp ụs-nass:21 14:21** Hyen komo: Isha 28:11-12.

22 Tọ ashi, nọ hyanag cẹp ụt-ma ụn rem-ụr họr-de napa-ọ ba remen yan-dor á, amba remen yan-ba ụn dor ọ. Wa ụn kọ'ọt ụn ma-tọ rwụụnẹ be-de Shir à remen yan-dor ọ, yanze yan-ba ụn dor á.
23 Remen kaanẹ, ụregẹ yan-ba ụn dor kọ hun-nẹ yẹ napẹ ka rem-se á haantẹ be-de ụn mọrọg-ụr nọ, komo yẹ họgụrụ kọwan rọ m-cẹp ụt-ma ụn rem-ụr họr-de, yẹa zee nọ ya-o-zụngọ yẹ.
24 Amba ụregẹ ko-yan-ba ụn dor, kọ nẹt-wụ wụ napẹ ka rem-se á, haantẹ be-de ụn mọrọg-ụr nọ, komo wụ họgụrụ **yan-dor Yẹso** m-rwọr Ma-tọ Shir. Myet-m ka ma-tọ a ci hur-de ụn wụ har wụa nep ụnze Shir a piishi wụ ụt-ma remen mẹn-ụt jaas-tọ ụn wụ. Wụ hoob m-waktụnẹ be-de Shir.
25 Ụn nom-mọ ụn kaanẹ wụ he m-kwụkt n-dak, wụ m-rwọr rii-yo rọ wukussẹ n-mẹ ụn mẹn-tọ ụn wụ à, wụa zẹẹ, “O-nip Shir rọ be-ụr nọ!”

A bụm Shir bọ depẹ à

26 Tọ, ọr re nẹ yan-dor, a kups nọ kụtt yo mẹ m-rwọr à: Da-ọ nọ kargẹ, wụ ken wụ rọ ụn hu ụn sẹp-tọ ụn bọngọn-de Shir, wụ ken wụ ụr-yoos, wụ ken wụ ụr-pees ụn yo Shir kutẹ wụ à, wụ ken wụ tẹp-ọ ụn rem-ụr họr-de, wụ ken wụ waksẹ m-rwọr ụn yo a rwọrẹ à, sẹ dẹ nom nọ kọyan remen kọwan wụ bọ'ọsụtẹ́.
27 Ụregẹ har yẹ ken yẹ a cep ụt-ma ụn rem-ụr họr-de, taase yẹ pes hun-nẹ yoor kọ tet, komo yẹ nom n-gaan n-gaan, wụ ken wụ waksẹ yo yẹ rwọrẹ à.
28 Ụregẹ nẹ ko-wan-waksẹ ụn ka tọ ka nẹt-wụ rọ m-rwọr rọ kọn á, depetẹ ka wụ rọ ụn cẹp ụt-ma ụn rem-ụr họr-de à wụ rẹs temb n-mẹ ụn hun-nẹ yan-dor. Wụ nomẹ hi ụn de ụn wụ ụt-ma ụn Shir nẹ bọ ụn ọ cot.
29 Yan-kọ'ọt ụn ma-tọ Shir komo nẹn yoor kọ nẹn tet yẹ he nọm ụt-ma, yẹ ká hongsẹ yo a rwọrẹ à.
30 Ụregẹ komo Shir peesụtẹ wụ ken wụ, wụ rọ kanẹ tara à, ka ma-tọ tọ ka nẹt-wụ rọ m-rwọr à, tọ, ká wụ rọ tẹp à sẹ wụ rẹs temb.
31 Be-de ụn nọm ụn kaanẹ ka yẹ rọ m-rwọr ụn Ma-tọ Shir à, yẹa kum hek-de m-rwọr gaan n-gaan, har kọwan kumut ụr-yoos ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ.
32 Baks nọ ụnze hun-nẹ yẹ rọ m-rwọr ụn Ma-tọ Shir à, yẹ hoksụssụtẹ kụkt-ọ ụn yẹ komo yẹa hoks m-wasẹ ụn da-ọ ụn yẹ.
33 Ọ ka nip-ọ remen Shir na ba Shir ọ ụn durumsẹ ụn na wụ á, amba wụ ko-yan-m-gwụgwụ-wụ.
Kaanẹ tọ rọ komo be-de ụn kap ọ ụn hun-nẹ yan-dor.
34 Depetẹ ne'a-nẹ she'et temb n-mẹ ụn mọrọg-de yan-dor. Ụdepẹ yẹ cep ụt-ma á. Sẹ dẹ yẹ dọrẹ, bọ **karamsa**-o **Mosa** zẹẹ à.
35 Ụregẹ yẹ rọ ụn yo ken rii-yo o-cot yo nẹ, yẹ cit campọ ụn yẹ nẹ o-hur. Remen rii-yo m-'ẹ yo ne'a-nẹ cep ụt-ma n-mẹ ụn mọrọg-de hun-nẹ yan-dor.
36 Nọ yẹ rọ co-ọ m-kọ'ọt Ma-tọ Shir be-de ụn hun-nẹ ụn họno o-dak á. Nọ yẹ napẹ Ma-tọ Shir họn ụn nọ á. Hun-nẹ dẹẹn ụn tọ ken be-tọ gọkstẹ Ma-tọ Shir.
37 Ụregẹ wụ ken wụ muutẹ hi ụn de ụn wụ ko-yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir, kọ komo wụ muut hi ụn de ụn wụ kọwan **Kụkt-ọ Shir**, wụ nep ụnze, kà yo mẹ nọ m-genẹ à ma-ụt Wan-Kọyan tọ ụn hi ụn de ụn wụ.
38 Ụregẹ komo wụ ken wụ hwọ tọ ụr-hur á, wụ ma a hụụ wụ ụr-hur á.
39 Remen kaanẹ, ọr re nẹ, nọm nọ gọp-de ụn rwọr ụn Ma-tọ Shir. Taase komo nọ wẹn cẹp ụn ma-tọ ụn rem-ụt họr-tọ á.
40 Sẹ dẹ nọ nom kọyan bọ depẹ à, hond hond komo.

Bǫr-ụs ǫp ụs-taan

Kiristi inetę ụt-marimar

1 M-mǫka komo, ǫr re nę, man baksụ nǫ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụm rụrụ
nǫ n-ga à, nǫ gǫkstụ tǫ, nǫ tǫ komo m-dǫrẹ. Remen kaanę shẹr-m nǫ rǫ
m-bǫsẹ.
2 Komo Shir a gu nǫ ụn bụ-yo ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ, ụregę nǫ gǫkstę
kom-ụt yoor. Ụn ba ka á, shẹr-m nǫ be-ụr **Kiristi** mǫ waragtę hwaa.
3 Ụm bǫbsụssụtę nǫ rii-yo jiishę à, komo yo a bǫbsụ mę à, ụnze: **Kiristi**
marag remen **ba'as**-ụt na, bǫ gẹn-mǫ ụn Ma-tǫ Shir rwǫrę à.*
4 A jǫk wụ komo a 'yons wụ ụn hǫ-ụr atettę-de, bǫ gẹn-mǫ ụn Ma-tǫ Shir
rwǫrę à,†
5 Bitrus‡ hyanag wụ komo ka ǫp ụn nẹn yoor-yę [12] hyanag wụ.§
6 Ka da-de nę, yan-dor yę ụn wụ argę zungu-ụs ụs-taan [500] yę hyanag
wụ da-o o-gaan, be-de ụn yę komo yę ken yę kussę dẹẹn har m-mǫka ụn
hǫǫg nę, amba yę ken yę merestę.
7 Ka da-de nę **Yakubu** hyanag wụ, komo kap ka yan-tǫm yę hyanag wụ.
8 Ụr-kǫm komo, ụm hyanag wụ ụn hi ụn de, a ụn nom kaanę sa o zee
mę nẹt-wụ, wụ a matę da-ǫ depę á.*
9 Remen mę wụ jiishę ụs-rẹk be-de **yan-Tǫm Yẹso**, mę bo'os ma a eeg mę
ko-**yan-Tǫm Yẹso** á, remen ụm rẹẹsụtę hun-nę yan-dor ǫ Shir ụr-kǫǫb.†
10 Amba kǫwan wụ ụm rǫ m-mǫka remen yar-mǫ Shir mǫ hantę ụm
waragtę bǫ ụm rǫ caanę à, ba hwaa-ǫ á. Remen ụm nǫmǫg m-sẹngę argę
kǫ wụ ke ko-**wan-Tǫm Yẹso** wụ. Kǫ de nomtę mę wụ á, amba yar-mǫ Shir
nǫmę sẹngę-mǫ ụn wụ be-ụr gaan ụn mę nę.
11 Remen kaanę she-m rǫ kǫn á, kǫ mę kǫ'ǫtę kǫ yę. Yo jiishę dę à yo rǫ
nǫ gǫkstę yo tę kǫ'ǫtę à.

Inę-mǫ ụn margan-nę

12 Amba ụregę tę kǫ'ǫtę ụnze a 'yonstę **Kiristi** ụt-marimar, tǫ ¿re nǫmę
yę ken yę rǫttę m-zẹẹ margan-nę a inę á?
13 Ay, ụregę margan-nę a inę á, ashi, **Kiristi** wụ inę ǫ ka ụt-marimar á.
14 Ụregę nę komo **Kiristi** wụ inę ụt-marimar á, ashi, kap kǫ'ǫt-m tę, hwaa
ǫ. Shẹr-m nǫ komo mǫ o-hwaa mǫ.
15 Ụregę nip-ǫ, ụnze margan-nę a inę á, tę waragtę yan-tǫr-se ụt-bǫ. Mę
ụn zẹẹ kaanę remen tę kǫ'ǫtę ụnze Shir 'yonstę **Kiristi** be-de ụn saag, komo
bǫ-tǫ ka, ụregę nip-ǫ margan-nę rǫ m-inę á.
16 Ụregę inę-mǫ ụn margan-nę rǫ kǫn á, ashi, **Kiristi** ma, Shir wụ 'yons
wụ ǫ ka á.
17 Ụregę komo a 'yons **Kiristi** á ashi, shẹr-m nǫ hwaa-ǫ, har m-mǫka
komo nǫ n-mę ụn **ba'as**-ụt nǫ.
18 Ụn ka bụ-yo, ashi, yę marę n-mę **Kiristi** à yę nebetę ǫ ka.
19 A rǫ zẹẹgę hwǫ ụn hur-ụr na be-ụr **Kiristi** remen kà hǫǫg-mǫ mǫ cot,
ay, a roa jiish kǫwan m-warag rii-yo ụr-'wǫn.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:3 15:3** Hyen komo: Isha 53:5-12. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:4 15:4** Hyen komo: Bǫng 16:8-10; Mati 12:40; Sẹng 2:24-32. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:5 15:5** ụt-Girik: Kẹpas. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:5 15:5** Hyen komo: Ruka 24:34; Mati 28:16-17; Mark 16:14; Ruka 24:36; Yoha 20:19.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:8 15:8** Hyen komo: Sẹng 9:3-6. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-taan:9 15:9** Hyen komo: Sẹng 8:3.

20 Amba nip-ọ a 'yonssụtẹ **Kiristi** be-de ụn margan-nẹ. Tọ ka, kututụ na
ọ ka ụnze wụ rọ takan-de m-inẹ be-de ụn yẹ a he m-'yons ụn họọg nẹ à
komo.
21 Bọ mar-m rwụụnẹ be-de ụn nẹt à **Adamu**, kaanẹ ma inẹ-mọ ụn
margan-nẹ taknẹ be-de ụn wụ ken nẹt-wụ, **Kiristi**.
22 Kọ wụ ke a mer remen kap na baag-o **Adamu** ọ nẹt-wụ a taknẹ m-nọm
à. Amba yẹ rọ baag-o gaan ụn **Kiristi** nẹ à, wụ ka nẹt-wụ, a 'ye wụ họọg
pụ-ọ.
23 Amba a 'yons kọwan n-gaan n-gaan. **Kiristi** wụ a taknẹ m-'yons, ká
da-de komo yẹ rọ yẹ man wụ à ụn họ-de wụ he m-mụụn à a he yẹ m-'yons.
24 Da-ọ **Kiristi** dossẹ kọ de ke con-de ụn kọ tọ ke gwọmo-tọ nẹ, ka da-
de nẹ kọm-ụr he m-wọọn, ka da-de nẹ **Kiristi** he m-muutẹ ụn Shir o-Tato
ụt-gwọmo.
25 Kọ ba nẹt ụn cọn, sẹ **Kiristi** nọm ụt-gwọmo har wụ yawag yan-yagẹ-tọ
ụn wụ kap ụs-na.‡
26 Wa-ụt-yagẹ-wụ ụr-kọm wụ a he bụstẹ m-họ à wụ rọ m-mar.
27 Remen Ma-tọ Shir zẹẹg, “Shir a muut họn ụn rii ụn kụs-ọ ụn gwọmo-tọ
ụn wụ.”§ Amba bọ a zẹẹ, “Họn ụn rii ụn kụs-ọ ụn gwọmo-tọ ụn wụ” à, ba
ụn Shir nẹ wụ ya'asẹ **Kiristi** gwọmo-tọ ụn wụ ọ á.*
28 Da-ọ Shir muutẹ họn ụn rii kap ụn kụs-ọ ụn wụ, ka da-de, Wà wargụrụ
ụn kụs-ọ Shir ọ muutẹ kọyan ụn kụs-ọ ụn Wà à. Ka da-de, Shir he m-
garamsẹ ụn kọyan kap, kọ kenẹ.
29 Ụregẹ a 'yons margan-nẹ á, ¿ya ka yẹ a yo'osẹ m-họ ụn hek-ọ ụn
margan-nẹ à he m-nọm? Ụregẹ ma a ụn 'yons ụn margan-nẹ á, ¿remen
yan ọ attẹ ụn yo'os ụn hun-nẹ m-họ ụn hek-ọ ụn yẹ nẹ?
30 Komo ¿remen yan ọ nẹ attẹ ụn jorẹ ụr-hi kọ ọ ke da-ọ?
31 Ọr re nẹ yan-dor, kọ de ke họ-de mẹ m-swọ m-mar. O-nip ọr re nẹ, mẹ
m-gwọn remen yo **Kiristi** Yẹso Wan-Kọyan na nọmẹ be-ụr nọ à.
32 Ụregẹ margan-nẹ a inẹ á, man ya'as họọg-m re rem **Kiristi** á. Nọ
nepstẹ ka hun-nẹ yẹ o-Apisu yẹ, yẹ indụndụtẹ mẹ ụntụn nem-yẹ ụt-kọt!
Ụregẹ margan-nẹ a inẹ á, ka da-de, man kọ'ọt kọ wụ ke wụ,
“Sẹngụ nọ nọm ụt-biki tọ m-rẹ m-swọ nẹ,
bọ a nepsẹ mar-m rọọn m-buk à.”†
33 Taase ka yẹ rọ m-zẹẹ kaanẹ à yẹ raks nọ! “Ụr-she'et ụn yan-mẹn-ụt
jaas-tọ nẹ de rọ ụn naas ụn nẹt sọ-wụ.”
34 Mụụn nọ ụn barag-se ụr-bon, nọ wongẹ ụn nọm **ụr-ba'as** nẹ. Rii-yo m-'ẹ
yo yẹ ken yẹ be ụn nọ yẹ nap Shir á. Mẹ ụn rwọr tọ ka remen nọ họgụtẹ
m-'ẹ.

Inẹ-mọ o-wụr

35 Amba yẹ ken yẹ a cit o-cot yẹ zee, “¿Re nẹ a he 'yons ụn margan-nẹ?
¿Ụn gọ ụn ọ ke wụr-ọ yẹ he m-rwụụn?”
36 Cot-ọ m-raag ọ ka! Da-ọ wọ go'ẹ rii n-dak, yoa pot á sẹ yo merestẹ.
37 O-gọ, ụntụn yo o-arkama, yo rọ m-nọm ụn họn o-kang nẹ ọ rọ m-pọtọn
be-de ụn yo à.
38 Ka da-de, Shir baramsụrụ ka gọ-yo, ụn ọ ken wụr-ọ bọ wụ cọnẹ à, kọ
yo ke gọ-yo ụn wụr-ọ ụn yo nẹ.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:25 15:25** Hyen komo: Bọng 110:1. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:27 15:27** Hyen komo: Bọng 8:6. * **Bọr-ụs ọp ụs-taan:27 15:27** Hyen komo: Bọng 8:6. † **Bọr-ụs ọp ụs-taan:32 15:32** Hyen komo: Isha 22:13.

39 Bọ gọ rọ ụn họn ụn họn ụs-pọt nẹ à: Kaanẹ ọ komo wụr-ụt rọ tọ ụn
hun-nẹ, ụt-gụt nẹ ụn no-nẹ ụn yẹgẹ-jan-nẹ.
40 Rem-ụs rọ kọn n-tọn, se ụn họno o-dak rọ kọn komo. Amba sẹps-mọ
ụn rem-se n-tọn rọ ụn họn, sẹps-mọ ụn rem-se ụn họno o-dak rọ ụn họn
komo.
41 Mọk-ọ ụr-họ rọ ụn họn, mọk-ọ o-rẹng komo ụn họn, mọk-ọ ụn rẹgẹn
komo ụn họn. Kọ rẹgẹn-yo ken yo rọ m-jiish ụn ọr re ụn yo o-mọk.

42 Kaanẹ komo tọ rọ be-de ụn inẹ-mọ ụn margan-nẹ. Rii-yo a gọ'ẹ à yo
rọ m-wụm, amba yo a 'yonsẹ à yo rọ m-wụm á.
43 Wụr-ụt na kanẹ n-dak rọ na ba m-sẹps, amba da-ọ a 'yonsụ tọ a tọ
m-'yons m-sẹps nẹ. Tọ rọtt m-'wọns m-mọka á. Amba da-ọ a 'yonsụ tọ, tọa
kum m-'wọns.
44 Wụr-tọ temb tọ ma-hun tọ rọ m-mọka, amba da-ọ a 'yonsụ tọ, wụr-tọ
o-kụkt tọ he m-warag. Wụr-ọ ma-hun roknẹ kaanẹ tomso nẹ wụr-ọ o-kụkt
rọ kọn.
45 Kaanẹ tọ rọ gensẹ, "Nẹt-wụ ụr-takan, **Adamu**, wụ waragtẹ nẹt-wụ ụn
họọg."‡ Amba **Adamu** wụ ụr-kọm Yẹso **Kiristi**, Kụkt-ọ ọ ụn 'ya ụn họọg
ọ.§
46 Ọ taknẹ m-wọọn à, wụr-ọ ma-hun ọ temb, ka da-de, wụr-ọ o-Kụkt ọ
Shir ọ ụn họọg haantẹ.
47 Nẹt-wụ ụr-takan **Adamu**, ụn hu-mọ n-dak a nọmẹ wụ. Ayoorẹ-wụ nẹ,
Yẹso **Kiristi** n-Tọn shir wụ rwụụnẹ.
48 Kọ wụ ke nẹt-wụ rọ ụn wụr-ọ o-dak nẹ ụntụn **Adamu**, amba wụr-ụt
na tọ n-Tọn shir tọa warag ụntụn ọ ma **Kiristi**.
49 Bọ a dẹkẹ sha-mọ ụn ká wụ m-hu wụ à **Adamu**, kaanẹ komo a he dẹk
ụn sha-mọ ụn ka wụ n-Tọn shir wụ, Yẹso **Kiristi**.

50 Rii-yo mẹ nọ m-rụrẹ à ọr re nẹ, yatt bọ he m-nọmẹ wụr-o na ọ ma-hun
ọ kumut m-cọw ụn den-ọ ụn gwọmo-tọ Shir á. Wụr-ụt na tọ m-wụm tọ tọa
she'et har da-ọ ba m-ta á.
51 Raag nọ man pyeesụ nọ rii-yo rọ wukussẹ à! Ba myet-m na mọ he
m-mar á, amba myet-m na a baramsussẹ sha-m na.
52 Yo he m-kọr à, da-o o-gaan, ụn gyept-ọ ụn yish, ụn họgẹ ụn 'wọn-ọ
ụn kar-ọ ụr-kọm. Remen da-ọ a hurẹ o-kar, **yan-dor Yẹso** yẹ marẹ à, he
m-inẹ o-wụr nẹ gọ ụn ọ rọ m-wụm á, komo a baramsẹ sha-m na.*
53 Kọ re nọmẹ, sẹ ká wụr-tọ rọ m-wụm á tọ sụgụtẹ ká tọ rọ m-wụm à,
komo ka tọ rọ m-mar á sụgẹ tọ rọ m-mar à.
54 Da-ọ ka rii-yo korẹ da-ọ a baramsẹ wụr-ụt na tọ m-sabrẹ tọ n-dak ha-
mọ ụn wụr-ọ n-tọn ọa mer á, ka da-de, ọ ká, ká ma-tọ rọ gensẹ à he shi
o-nip, ụnze, "A cọrụtẹ m-mar, a rẹẹg ụr-họ be-de m-mọ."†

55 "M-mar, ¿kenẹ o rẹ ụr-họ nẹ?
¿Kenẹ raab-m ru rọ nẹ?"‡
56 Ai, **ụr-ba'as** de rọ raab-mọ m-mar. Ba'as-ụr kumug ụr-bẹẹb remen o-
karamsa. **Karamsa**-ọ rwụntẹ **ụr-ba'as** cas cas.
57 Ụr-bọngọn be-de Shir remen a rẹẹg ụr-họ be-de **ụr-ba'as** ụn 'wọns-m
Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:45 15:45** Hyen komo: Taka 2:7. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:45 15:45** Hyen komo: Taka 2:7. * **Bọr-ụs ọp ụs-taan:52 15:51-52** Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bọr-ụs ọp ụs-taan:54 15:54** Hyen komo: Isha 25:8. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:55 15:55** Hyen komo: Hosẹ 13:14 (ụt-Girik).

58 Remen kaanẹ ǫr re nẹ yẹ mẹ m-was à, ẹs nǫ m-'wǫns nẹ gụng. Nǫ
sẹngẹ o-zak n-mẹ ụn sẹngẹ-m Wan-Kǫyan, nǫ nepsẹ sẹngẹ-mǫ nǫ rottẹ
rem Wan-Kǫyan à mǫ o-hwaa mǫ á.

Bǫr-ụs ǫp ụs-cind

Gǫks m-yar remen tomottẹ yan-dor Yẹso yẹ ro o-Urusharima à

1 M-mǫka, ma-tǫ ụn ka hwǫr-yẹ a karaksẹ, remen yan-dor yẹ o-
Urusharima à. Dǫrụ nǫ cǫw-o o-gaan bǫ ụm zee yan-dor yẹ ụn dak-ǫ
o-Garatiya yẹ nom à.*
2 Ụn kǫ de ke hǫ-de o-Rahadi de, ko wụ ke be ụn nǫ wụ ma'as ụn hụs ụn
yẹ ken hwǫ-yẹ be-de ụn hwǫr-yẹ wụ rǫ m-kum à. Wụ ma'as m-ẹs hǫn ụn
'wǫns-mǫ ụn wụ remen ka gwụ-ǫ. Nǫ waasẹ sẹ ụm wǫǫbụtẹ nǫ karagsụtẹ
á.
3 Da-de mẹ wǫbẹ ụm tǫmụrụ yẹ nǫ daagẹ à, mǫssẹ ụt-takụrda nẹ, tǫ he
m-rwǫr ụnze nǫ tǫmnẹ ka hun-nẹ yẹ heet yar-m nǫ o-Urusharima.
4 Ụregẹ ma depetẹ ụm he ụn yẹ nẹ, tǫ, tẹ nekụrụ.

Zǫngẹ-tǫ ụr-hew

5 Ụm rǫbẹ nǫ ụr-gas, da-ǫ mẹ pa'agsẹ dak-ǫ o-Makidoniya. Mẹ ụn zǫngẹ-
tǫ ụm m-dǫrbụtẹ ka cǫ-se nẹ.†
6 A nom man she'essẹ be ụn nǫ m-mahun har ta-de o-gǫs. Man she'et ụn
nǫ nẹ remen nǫ guut mẹ bǫ ụm he m-ha de ken be-de à.
7 Ụn ka da-ǫ, mẹ cǫn ụm hyen nǫ temb ụm argụrụ á. Ụm cǫnǫg ụm rewẹ
ụt-hǫ be ụn nǫ, ụregẹ Wan-Kǫyan zẹẹg.
8 Amba m-mǫka man es o-Apisu har hǫ-de ụn **Biki-ǫ o-Pẹntẹkǫs**.‡
9 Man she'et kánẹ remen a tiksshitụ mẹ cǫw-yo ụn nǫm ụn kashi m-sẹngẹ
komo hun-nẹ dẹẹn rǫ m-gǫks, kǫ de nomtẹ à ya-ụt-yagẹ rǫ kǫn dẹẹn.§
10 Da-ǫ **Timoti** habẹ, nǫ barkụ wụ ụr-bon nẹ remen sẹngẹ-m Wan-Kǫyan
wụ rǫttẹ ụntụn mẹ.*
11 Remen kaanẹ taase nǫ yagẹ nẹt yo'og wụ á. Shini nǫ wụ hǫr-m-hǫr
wụ mụụntẹ́ be ụn de, ụn yar-m nǫ nẹ, remen mẹ ụn gwǫt-ǫ ụn cǫw-yo ụn
wụ mǫssẹ ụn ǫr na nẹ.
12 Ma-ụt ǫr na Apǫrǫs komo, ụm kǫnǫg wụ m-sǫk nẹ wụ habẹ be ụn nǫ
mǫssẹ ụn yẹ ká ǫr na yẹ nẹ yẹ kusẹ à. Amba wụ nǫm saktǫ-ǫ m-habẹ
m-mǫka á. Wụ rǫbẹ da-ǫ wụ kumẹ ụr-kẹẹr à.

Ma-tǫ ụr-bụsstẹ

13 She'et nǫ zǫngsẹ, nǫ es m-sǫk nẹ nẹ n-mẹ ụn shẹr-m nǫ. She'et nǫ
m-ciiz nẹ. Komo m-'wǫns nẹ.
14 Yagẹ myet-ǫ ụn rii-yo nǫ he m-nǫm à, nǫ nomot yo m-was nẹ.
15 Tǫ, ǫr re nẹ, nǫ nepstẹ dẹ Istipanus ụn hur-ǫ ụn wụ nẹ yẹ rǫ hun-nẹ
yẹ ụr-takan yẹ ba'ẹ gǫks ụn Yẹso ụn dak-ǫ o-Akaya, komo yẹ ya'astẹ hi ụn
de ụn yẹ be-de ụn nomẹ ụn yan-dor† m-sẹngẹ. Mẹ nǫ ụs-kǫn‡
16 nomo nǫ ká hun-nẹ yẹ o-dǫrǫttẹ, har ma myet ụn yẹ ken yẹ nẹ ụntụn
yẹ.

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:1 16:1** Hyen komo: Roma 15:25-26. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:5 16:5** Hyen komo: Sẹng 19:21. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:8 16:8** Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:9 16:8-9** Hyen komo: Sẹng 19:8-10. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:10 16:10** Hyen komo: 1Kor 4:17. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:15 16:15** *yan-dor* ụt-Girik: ya-ba-m-kụkǫp. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-cind:15 16:15** Hyen komo: 1Kor 1:16.

17 Ụm họgụtẹ rẹrẹm-mọ ụn haan-m Istipanus, ụn Partụnatus, ụn Akaikus
nẹ. Haan-mọ ụn yẹ guug mẹ sa o zee nọ yẹ gu mẹ.
18 Remen yẹ dootẹ rwụn-ụs re ụr-bẹẹb, bọ yẹ doo nọ à. Gọ ụn ká hun-nẹ
yẹ depetẹ a 'ye yẹ m-sẹk.
19 Hun-nẹ yan-dor yẹ ụn dak-ọ o-Asiya rọ nọ ụr-gas, ụr-hur sak be-de ụn
Wan-Kọyan. Akira nẹ ụn Biskira, ụn hun-nẹ nẹ yan-dor yẹ rọ ụr-mọrọg ụn
hur-ọ ụn yẹ à, yẹ rọ nọ ụr-gas dẹẹn.§
20 Kap ọr na nẹ yan-dor kaanẹ yẹ rọ nọ ụr-gas. Gas nọ kọ wụ ke wan-
dor-wụ gas-de m-was.
21 Mẹ, Burus, mẹ gẹnbẹ kà gas-de ụn kom-ụt re.
22 Myet bọn wụ rọ ụn yagẹ-ụt Wan-Kọyan à, a 'yer wụ! Ụm kọnọg ụnze
Wan-Kọyan wụa haan ba m-naas o-da.
23 Yar-m Yẹso Wan-Kọyan mọ nọm mọssẹ ụn nọ nẹ!
24 Mẹ nọ m-was kap, n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi**. **Amin**.*

§ **Bọr-ụs ọp ụs-cind:19 16:19** Hyen komo: Sẹng 18:2. * **Bọr-ụs ọp ụs-cind:24 16:24** Tọ ken takụrda-tọ m-gẹn tọ tọ Ma-tọ Shir tọ a gẹnẹ ụt-Girik à tọ rọtt “Amin” á.

Takụrda-o Burus ayoorẹ-ọ ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ o-Korinti

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1-11*
Burus ụn yan-dor Yẹso nẹ n-mẹ o-Korinti *1:12—7:16*
Gọks m-yar remen yan-dor Yẹso n-mẹ o-Judiya *8:1—9:15*
Burus nọmọg ụt-ma mọssẹ ụn con-de ụn wụ nẹ de ko-yan-Tọm Yẹso *10:1—13:10*
Ụr-kọm *13:11-13*

Ụr-Gas

1 Be ụn de, Burus, mọssẹ ụn **Timoti** ọr na nẹ, gẹnbẹ ka takụrda-ọ. Shir muutẹ mẹ **wan-Tọm YẹsoKiristi** remen wụ cọnọg kaanẹ.
Ha-mọ ụn be-de ụn yan-dor ọ Shir yẹ rọ n-mẹ bọ-ọ o-Korinti mọssẹ kap
ụn yẹ rọ n-mẹ ụn dak-ọ o-Akaya nẹ à.*
2 Mẹ ụs-kọn Shir Tato na ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**, wụ 'ye nọ m-yar
ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Burus bọmọg Shir

3 A ya'as ụr-bọngọn be-de Shir Tato-o Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**. Wụ
rọ Tato-ọ ụr-'wọn ụn Shir ọ ụn gwụ'ụrsẹ ụr-hur nẹ kap à.
4 Wụ rọ na gwụ'ụrsẹ ụr-hur be-de ụn swọ ụn kọọb-ụr na kap, remen a
hokstẹ́ gwụ'ụrsẹ ụn hur-ụt ọr na be-de ụn kọọb-de yẹ rọ m-swọ à, ụn ka
gwụ'ụrsẹ ụr-hur ọ Shir ya'ụ na nẹ à.
5 Ụntụn bọ a ụn swọ ụr-kọọb bọ **Kiristi** swọ à, kaanẹ komo, remen a rọ
yẹ ma **Kiristi**, Shir rọ na gwụ'ụrsẹ ụr-hur ụn bụ-o **Kiristi**.
6 Kọ m-mọka tẹ m-swọ ụr-kọọb rem nọ, tẹ gwụ'ụrsụtụ́ nọ ụr-hur, komo
nọ sẹngẹtẹ́ m-shẹr ụn ka Shir-ọ gu nọ à. Ụregẹ nẹ gwụ'ụrẹ-mọ ụn hur ụn
tẹ dọọg, nọ ma gwụ'ụrẹ-mọ ụn hur-ụr nọ a doo bọ nọ he kum m-'wọns mọ
m-dụngụnẹ ụn ka swọ ụr-kọọb de nọ m-swọ bọ tẹ swọ à.
7 Komo dish-o tẹ rọ gụng be-ụr nọ. Nọ swọọg ụr-kọọb dẹẹn bọ tẹ swọ à,
tẹ nak komo ụnze Shir a gwụ'ụrsụ nọ ụr-hur bọ wụa gwụ'ụrsụ tẹ à.
8 Ọr tẹ nẹ, tẹ cọnọg nọ nep gọn kọọb-de tẹ swọ ụn dak-ọ o-Asiya à. Ka
swọ ụr-kọọb de nọmọg dẹẹn har tẹ hyen sa o zee tẹa nom họọg á.†
9 Tẹ ụn họọg nẹ, amba sa o zee a ụn piishẹ tẹ ụt-ma tọ wọọsẹ m-mar à.
Amba yo ka ụn kọr remen taase tẹ tor ụn bẹẹb-de ụn hi ụn tẹ, sẹ dẹ tẹ tor
be-de Shir, wụ rọ m-'yons ụn margan-nẹ à.
10 Shir ruutụ tẹ ụn ka mar-m yọ-mọ mọ, tẹ nak wụa dọ tẹ m-ruut komo
nẹ. Be-de ụn wụ ọ tẹ ya'asẹ ụr-bẹẹb remen wụa gu tẹ.
11 Tẹ cọnọg nọ sẹngụ tẹ m-gu ụn bụ-yo kọn-se Shir. Nọm nọ kaanẹ remen
hun-nẹ dẹẹn bụmụt Shir, remen wụ shaks ka kọn-se rem tẹ.

Burus ja'astẹ zọngẹ-tọ
ụn wụ tọ ụr-hew

12 Rii-yo rọ tẹ m-rwọ m-gwọn à: Yo rọ hur ụn tẹ kaps tẹ á, de rọ tẹ m-rụrẹ
ụnze tẹ she'ettẹ she'et-de ụn ba m-kụkọp n-mẹ ụn họno o-dak ụn hur-ụr

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sẹng 18:1. † **Bọr-o gaan:8 1:8** Hyen komo: 1Kor 15:32.

gaan nẹ tọ rwụụnẹ be-de Shir à. Yagụntẹ ma she'et-de tẹ she'ettẹ ụn nọ nẹ á. Man zee tẹ nọmọg kaanẹ n-mẹ ụn ọ Shir. Tẹ ụn nom kaanẹ n-mẹ kwụm-ọ Shir, ba be-de ụn wẹẹr-se ụn họno o-dak á.

13-14 Tẹ gẹnụ nọ rii-yo nọa hoks m-karantẹ nọ nep á. Komo ụm rwọ'ọg ụr-hur kanẹ o-co nọa nep tẹ bọ depẹ à, kọ nọ nap tẹ m-mọka á. Ka da-de, da-de họ-de Wan-Kọyan Yẹso he m-mụụn à, nọa nom m-gwọn ụn tẹ nẹ, bọ tẹ m-nom m-gwọn ụn nọ nẹ à.

15 Ụm nak ụn kaanẹ nẹ, ọ rwọ'ẹ ụm cụntẹ m-habẹ be ụn nọ ụr-takan, remen nọ kumut o-kwụm o-yoor.

16 Ụm zọngụtẹ ụm dọntẹ raag-o nọ mẹ rọ m-ha dak-ọ o-Makidoniya ụm dọnd komo da-ọ mẹ mụụnẹ, remen ụm kumut gwụ nọ. Ka da-de nọa hoks mẹ m-tọm ha-mọ ụn dak-ọ o-Judiya.‡

17 Nọ m-hyan nọ zee ¿mẹ ụn nọm tọ ka zọngẹ-tọ ba m-nap ụn yo mẹ m-nom? ¿Kọ nẹ nọ m-hyan mẹ ụn nọm ka zọngẹ-tọ n-mẹ ụn barag-se ma-hun nẹ, remen da-ọ mẹ zee "Ẹẹ," ụm warag m-zẹẹ "Ay"?

18 Bọ Shir rọ wan-ẹss ụt-ma à, kaanẹ komo ma-tọ tẹ nomụ nọ à, ba tọ ụn "Ẹẹ, tẹa nọm yo ka" amba nẹ, "Ay" ọ tẹ ụt-ma á.

19 Remen **Wà-wụ Shir** Yẹso **Kiristi**, wụ, mẹ ụn Siras§ nẹ ụn **Timoti** nẹ rụrụ nọ ma-tọ ụn wụ à, ba nẹt-wụ ụn "Ẹẹ" wụ da-ọ wụ rọ ma-tọ ụn "Ay" á. Amba n-mẹ ụn wụ "Ẹẹ" ọ họ-ụr bi.*

20 Remen n-mẹ ụn wụ ọ Shir shoostẹ kap ma-tọ wụ sụrtẹ o-nu à, n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi** attẹ m-zẹẹ, "Ẹẹ" Kaanẹ komo ụn cọw-yo ụn wụ attẹ m-zẹẹ, "**Amin**" remen sẹps-mọ Shir.

21 Shir ọ ụn hi ụn de ụn ọ nọmụ tẹ ụn nọ nẹ ragaan, shẹr nọ gụng be-ụr **Kiristi**, wụ wụ daagẹ na komo.

22 Wụ rụ'ụrụ na napa-ọ ụn wụ ụnze na yẹ ma ụn wụ yẹ. Wụ ya'ụrụ na Kụkt-ọ ụn wụ. Komo Kụkt-ọ ụn wụ rọ na m-ẹsẹ n-mẹ ụn hur-ụr na remen mọ kututẹ na ụnze wụa 'ye na rii-yo wụ swọrẹ o-nu à.

23 M-mọka, yagẹ ụm rụrụtẹ nọ yo hantẹ ụm waksụtẹ hur ụn de ụm yagụtẹ m-dọrbẹ raag-o nọ á. Yo rọ, mẹ dọrbẹ raag-o nọ ụn bọ-ọ o-Korinti, remen ụntaase ụm tẹprụ nọ mọssẹ ụn **ba'as-de** nọ nọmẹ nẹ à. Shir ụn hi ụn de ụn ọ nak ụnze ba bọ-tọ ụm mẹttẹ á.

24 Yanze tẹ ụn cọn tẹ garamsẹ nọ bọ nọ she'etẹ ụn bụ-yo shẹr-m nọ á. Amba tẹ cọnọg tẹ sẹngẹ kang-o gaan ụn nọ nẹ, remen nọ nomot o-zak. Tẹ cọn nọ m-gaktẹ á, amba tẹ cọnọg m-hyan shẹr-m nọ kum m-'wọns dẹẹn.

Bọr-ụs yoor

1 Remen kaanẹ ụm ẹstẹ ụn hur ụn de man dọ m-habẹ be ụn nọ ụm rụ'ụt nọ tụk-mọ ụt-mẹn á.

2 ¿Ụregẹ ụm rwọ'ọg nọ tụk-mọ ụt-mẹn, wa kussẹ wụ he mẹ m-rwọ ụm họgụtẹ o-zak? Amba nọ yẹ kussẹ, nọ yẹ ụm rwọ'ẹ tụk-mọ ụt-mẹn à.

3 Yo hantẹ ụm genbụtẹ nọ ọ ka takụrda-ọ à, yo rọ, remen mẹ cọn da-ọ mẹ habẹ ụm 'wọs hun-nẹ yẹ depẹ yẹ rụ mẹ o-zak à, yẹ naas mẹ ụt-mẹn á. Remen ụm nak da-de mẹ nomụ o-zak, nọ ma kap nọa nom o-zak.

4 Mẹ ụn genbụ nọ, n-mẹ ụn swọ ụr-kọọb ụn tụk-mọ ụt-mẹn nẹ dẹẹn, har m-yish nẹ dẹẹn. Yanze remen ụm rụ'ụt nọ tụk-mọ ụt-mẹn á, amba remen nọ nept bọ ụm wassẹ ụn nọ nẹ à dẹẹn.

---

‡ **Bọr-o gaan:16 1:16** Hyen komo: Sẹng 19:21.

§ **Bọr-o gaan:19 1:19** ụt-Girik: Sirabanus.

* **Bọr-o gaan:19 1:19** Hyen komo: Sẹng 18:5.

Soks ụr-ba'as be-de ụn wụ
nomẹ ụr-ba'as à
5 Ụregẹ wụ ken wụ nọmọg rii-yo rwọ'ẹ hun-nẹ tụk-mọ ụt-mẹn à, ba mẹ
wụ rwọ'ẹ tụk-mọ ụt-mẹn á. Nọ yẹ wụ rwọ'ẹ tụk-mọ ụt-mẹn.
6 Kọọb-de ka nẹt-wụ swọ ụn ka cọw-yo be-de ụn yẹ ken yẹ be-ụr nọ à,
woostẹ wụ kaanẹ.
7 M-mọka, depetẹ nọ soksẹ wụ **ba'as-de** ụn wụ, nọ dọ wụ jaab-ọ ụt-mẹn
taase nọ yagụ wụ, har tụk-mọ ụt-mẹn mọ arag 'wọns-mọ ụn wụ.
8 Remen káánẹ mẹ nọ ụs-kọn nọ kutu wụ ụnze nọ m-was ụn wụ nẹ dẹẹn.
9 Mẹn genbụ nọ ká takụrda-ọ remen ụm gụt, kọ nọa hoks m-she'et zọngsẹ
nọ nom dọrọttẹ-ọ ụn kọ yo ke rii-yo à.
10 Myet bọn rii-yo wụ cọnẹ ụm soksụ wụ **ba'as-de** ụn yo à, ụm soksụtẹ
wụ, komo **Kiristi** nepstẹ ụm soksụtẹ wụ de hur-ụr gaan. Mẹ ụn nọm yo
ka remen ụm guut nọ remen na cen na nọ a doot nọ mọssẹ ụr-hi komo ụn
ka wụ nọmẹ **ụr-ba'as** nẹ à.
11 Taase **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** wụ kum kẹẹr-de wụ hettẹ na m-
raks à, remen a nak wẹẹr-se ụn wụ kap.

Kọọb-de ụn rụt-mọ ụr-hur
de ma Burus n-mẹ o-Tọruwas
12 Da-ọ ụm ha bọ-ọ o-Tọruwas à ụm kọ'ọtẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma **Kiristi**
Yẹso, ụm 'wọstẹ Wan-Kọyan tiksụtẹ mẹ ish ụm nomot sẹngẹ-mọ ụn wụ
kánẹ.
13 Myet ụn kááne nẹ hur ụn de de rụt á, remen mẹ hyan ọr re Titus
rẹẹnọ á. Remen kaanẹ ụm zẹẹrụ yẹ sẹ họ-ụr họr-de, ụm argụrụ ha-mọ
o-Makidoniya.*

Rẹ ụr-họ ụn bụ-o Kiristi
14 Amba ụr-bọngọn be-de Shir, wụ rọ na ụn tekẹ o-co kọyanda à, tẹ rẹẹg
ụr-họ n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi**. Wụ ya'ag na ụr-bẹẹb a rụrụt bọ hun-nẹ he
nap ụn Yẹso **Kiristi** à kọ kenẹ, ụntụn nọw-mọ m-shi'igin mọ a taamẹ à.
15 Remen na be-de Shir rii-yo m-shi'igin yo a rọ, yo Yẹso **Kiristi** tebbẹ
Shir à, yo neksẹ be-de ụn ka yẹ a ụn gwụ à, komo ụn yẹ rọ nẹ ụn cọw-yo
m-sabrẹ à.
16 Yẹ rọ ụn cọw-yo m-sabrẹ à, ka wụs-ọ, wụs-ọ m-mar ọ, ọ rọ m-hantẹ
m-mar à. Amba be-de ụn ka yẹ kumẹ gwụ à, shi'igin-mọ ụn họọg-mọ. ¿Wụ
ken wụ rọ kọn wụ he hoks m-dẹk ụn nụ-se ụn ka sẹngẹ-mọ?
17 Na ba ụntụn yẹ ken hun-nẹ yẹ a rọ á, yẹ rọ m-rwọr ụn Ma-tọ Shir
remen yẹ sụụt m-họ á. Kaanẹ ọ be ụn tẹ á, bọ tẹ gụw-nẹ **Kiristi** à, tẹ
nepstẹ ụnze Shir rọ tẹ o-gwọt, tẹ m-yoos o-nip nẹ ma-tọ Shir tọmụtẹ m-
rwọr à.

Bọr-ụs tet

Ya-m-sẹngẹ-mọ ụn swọr-o o-nu pụ-ọ
1 ¿Tẹ ụn cir ọ bọm ụn hi ụn tẹ komo? ¿Kọ nẹ tẹ ụn hoob-ọ ụn takụrda
be-ụr nọ kọ rem nọ ọ he tẹ m-sụ'ẹ bọ yẹ ken yẹ rọ m-nọm?
2 Nọ ụn hi ụn nọ, nọ yẹ rọ takụrda-o tẹ, ọ a genẹ ụn hur-ụr nọ à, remen
kọwan wụ hyenet, wụ karantẹ komo.
3 Nọ kututẹ hun-nẹ ụnze nọ takụrda-o **Kiristi** ọ, ọ rọ sụgẹ-de ụn sẹngẹ-
m na. Ka takụrda-ọ ba a ụn gẹn ọ ụn ce-yo m-gẹn á, amba a ụn gẹn ọ

* **Bọr-ụs yoor:13 2:12-13** Hyen komo: Sẹng 20:1.

ụn **Kụkt-ọ Shir** ọ ụn họọg. Ba ụn wur-ọ ụt-ta'ar á, amba ụn hur-de ụn hun-nẹ.*
4 Tẹ ụn rwọr kaanẹ remen tẹ ụs-nap nẹ ụn co-ọ Shir ụn bụ-o Yẹso **Kiristi**.
5 Tẹ ụn hi ụn tẹ tẹtt bẹẹb-de ụn nọm ụn ka sẹngẹ-mọ á. Yatt-wụ he m-zẹẹ be ụn tẹ **yan-Tọm Yẹso**, "Mẹn baramsẹ họọg-mọ ụn ka hun-nẹ á." Shir yẹ yasụ tẹ ka bẹẹb-de.
6 Wụ rwọ'ẹ tẹ hokstẹ m-warag ya-m-sẹngẹ-mọ ụn swọr o-nu o-pụ ọ, ba ọ o-**karamsa** á, amba ọ o-Kụkt. Ka **karamsa**-ọ rọ m-họ, amba Kụkt-o rọ ụn 'ya ụn họọg.†
7 A ụn gẹn **karamsa**-o **Mosa** n-tẹ ụn wur-ọ ụt-ta'ar, komo sẹps-mọ Shir nọmọg mọssẹ ụn ka sẹps-mọ nẹ da-ọ a yasẹ ọ à. Yanze ma ka cecar-mọ ro ụn co-o **Mosa** à mọ m-gọs-mọ á. Myet ụn kaanẹ ka cecar-mọ nọmọg dẹẹn har hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ hoks wụ m-tuwẹ ụn yish á. Ụregẹ yoos-de rọ m-hantẹ m-mar à haantẹ m-sẹps nẹ kaanẹ,‡
8 ¿re ọ ka ụn ya sẹps-mọ o-Kụkt? Ká sẹps-mọ o-Kụkt mọ a arag kaanẹ.
9 Ụregẹ rii-yo rọ m-hantẹ m-mar à, kumug m-sẹps. Kaanẹ ọ yo rọ m-muut ụn nẹt kashi be-de Shir à, aragtẹ yo ụr-hew nẹ.
10 O-nip, rii-yo ro m-sẹps nẹ n-ga à, yo kus m-sẹps nẹ m-mọka á, ụregẹ a hongsụtẹ mọ ụn sẹps-mọ ụn swọr-o nu-o pụ-ọ nẹ.
11 Ụregẹ ka rii-yo rọ m-gọs á, haantẹ m-sẹps nẹ, sẹps-mọ ụn ka yo rọ m-gọs à, a jiish kaanẹ.
12 Remen kaanẹ, bọ a o-dish nẹ kaanẹ à, ọ hantẹ attẹ ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ dẹẹn.
13 Tẹ ba ụntụn **Mosa** ọ á, wụ bitẹ co-ọ ụn wụ ụr-gund à, taase hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ hyen ta-mọ ụn ka sẹps-mọ rọ m-gọs á.§
14 Amba a birimsụtẹ hur-de ụn yẹ. Har ha-mọ ụn ca ka gund-de rọsụ kánẹ da-ọ yẹ ro m-karantẹ ụn swọr o-nu ut à, a hoks m-hops ụn ká gund-de cot ụn bụ-yo m-shẹr ụn **Kiristi**.
15 Amba har ca, kọyanda ọ a karantẹ takụrda-o **Mosa**, ka gund-de rọ ụn họk ụn hur-de ụn yẹ.
16 Amba da-ọ wụ ken wụ waktụndẹ be-ụr Wan-Kọyan, a hopsụrụ ka gund-de.*
17 Wan-Kọyan Kụkt-ọ, komo be-de ụn Kụkt-o Wan-Kọyan rọ à, pọssẹ-m rọ kọn.
18 Tẹ m-mọka kap yẹ a bitẹ co-ụs tẹ á, rọ ụn kutẹ ụn hun-nẹ sẹps-m Wan-Kọyan ụntụn ụr-madipi. Ka mus-mọ, mọ **Kụkt-ọ Shir** mussụ na à, mọ rọ m-dọ m-sẹps ha-mọ m-sẹps mọ rwụụnẹ be-ụr Wan-Kọyan à, wụ rọ o-Kụkt à.

Bọr-ụs nass

Kwụm-o Shir n-mẹ wụr-ụt na
tọ rọ ụntụn ụn tur-ọ ụt-ba à

1 Remen kaanẹ, tẹ hụs ụr-hur á remen Shir ya'astụ tẹ kà sẹngẹ-mọ ụn bụ-yo ụn 'wọn-de ụn wụ.
2 Amba a 'yer yo rọ wukussẹ à, ka rem-se m-'ẹ se. Yatt-yo da tẹ ụt-raks nẹ, kọ tẹ nom ụt-bọ ụn Ma-tọ Shir á. Amba tẹ m-rwọr ụn o-Shir m-họw

* **Bọr-ụs tet:3 3:3** Hyen komo: Rwụụ 24:12; Irmi 31:33; Izik 11:19; 36:26. † **Bọr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Irmi 31:31. ‡ **Bọr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Rwụụ 34:29. § **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Rwụụ 34:33. * **Bọr-ụs tet:16 3:16** Hyen komo: Rwụụ 34:34.

cas. N-mẹ ụn kaanẹ kọwan he m-sụ'ẹ nip-o tẹ ụn co-ọ Shir n-mẹ ụn hur-de ụn wụ.
3 Ụregẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ tẹ m-rụrẹ ụn hun-nẹ ma-tọ ụn tọ à wukussẹ tọ rọ, tọ rọ wukussẹ be-de ụn yẹ rọ ụn cọw-yo m-sabrẹ à.
4 Yẹ shẹr be-de Shir á, remen wan-gwọmo-tọ ụn ka họno o-dak ọ pọọsụtẹ hur-de ụn yẹ. Wụ wẹnẹg yẹ, yẹ hyen m-cụcas mọ rọ m-dakan n-tẹ ụn hur-de ụn yẹ à, ka cụcas-mọ rọ m-rwụụn n-mẹ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** n-tẹ ụn sẹps-m **Kiristi**, wụ rọ sha-mọ Shir à.
5 Remen ba ma-tọ ụn hi ụn tẹ tọ tẹ m-rwọr á, amba tọ ma Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan. Tẹ nẹ gụw-nẹ nọ tẹ rọ rem Yẹso.
6 Remen Shir, ọ rwọrẹ, “Yagẹ m-cụcas mọ dakantẹ n-tẹ o-comb,”* Wụ rwọ'ọg cụcas-mọ ụn wụ mọ ma'as m-dakan n-tẹ ụn hur ụn tẹ, mọ ye'et hun-nẹ m-cecas yẹ nept sẹps-mọ Shir be-ụr Yẹso **Kiristi**.
7 Myet ụn kaanẹ nẹ, na yẹ rọ o-kwụm o-Kụkt nẹ à. Wụr-ụt na rọ ụntụn tur-ọ ụt-ba, komo o-kwụm o-Kụkt nẹ tọ rọ n-mẹ tur-ọ ụt-ba. A ụn warag kaanẹ remen a kututẹ́ ụnze Shir rọ ụr-bẹẹb nẹ, ba na á.
8 A tẹ ụn ya-ụr-kọọb ụn kọ yo ke cọw-yo, amba myet ụn kaanẹ nẹ, a hoks tẹ rwọ ụr-kyendẹ ụn ka sẹngẹ-mọ á. Ọ ken da-ọ tẹ m-nom sa o zee tẹ ruut ụr-hur, amba tẹ ruut ụr-hur á.
9 A tẹ m-rangsẹ, amba Shir yagụ tẹ á. Ọ ken da-ọ a tẹ hogụssẹ m-hoog, myet ụn kaanẹ nẹ a hoks tẹ m-sabarsẹ á.
10 Kọyanda tẹ m-nekẹ m-mar nẹ ụn wụr-ụt tẹ mar-m Yẹso, remen a kututẹ́ hun-nẹ họọg-m Yẹso ụn wụr-ụt na.
11 Kap ọ ụn họ-ụt na ụn họno o-dak a ụn kom-tọ m-mar rem Yẹso, remen a hyenet họọg-m Yẹso ụn wụr-ụt na tọ m-mar.
12 Remen kaanẹ, mar-m mọ m-sẹngẹ be ụn tẹ, remen nọ kumut họọg.
13 Gẹn-mọ ụn Ma-tọ Shir zẹẹg, “Ụm shẹrẹg, remen kaanẹ ọ ụm nomtẹ ụt-ma.”† Cinda a ụn kụkt-o gaan nẹ ọ m-shẹr, kaanẹ tẹ ma tẹ m-shẹr, remen kaanẹ komo tẹttẹ tẹp.
14 Remen tẹ nak ụnze ka wụ 'yonsẹ Wan-Kọyan Yẹso be-de ụn m-mar à, wụa 'yons tẹ mọssẹ ụn Yẹso nẹ, wụ tabbụ tẹ mọssẹ ụn nọ nẹ ụn co-o ụn wụ.
15 Kap tọ ka remen nọ ọ, remen ka yar-mọ, mọ rọ m-wọ be-de ụn hun-nẹ ụt-mọọr nẹ. Mọa rụ bọngọn-de Shir, komo remen a sẹpstẹ́ wụ.

Ụr-she'et n-mẹ m-shẹr

16 Remen kaanẹ, tẹ ruut ụr-hur á. Amba ụregẹ wụr-ụt tẹ rọ m-sabrẹ, myet ụn kaanẹ nẹ a ụn muut ụn kụkt-o na ọ o-pụ ọ kọ de ke họ-de.
17 Remen ka kọọb-de a m-swọ m-mọka à, dea gọs á. Dea heet na be-de m-sẹps mọ ụn ba m-ta. Mọ aragẹ nap-ọ ụn nẹt à.
18 Remen ba rem-se yish rọ m-hoks m-hyan à, tẹ tuwẹ yish á, sẹ dẹ ụn rem-se a m-hoks m-hyan á. Remen rem-se a m-hyan à, se rọ m-arag ba ụn rem, amba rem-se a m-hoks m-hyan á, se rọ m-arag á.

Bọr-ụs taan

Wụr-ụt pụ-tọ

1 Remen tẹ nepsẹ ụnze ụregẹ a wurumtẹ ka hur-ọ tẹ rọttẹ ụr-she'et n-mẹ ụn ọ à, (wata wụr-ụt tẹ, tọ ụn ka họno o-dak ọ), Shir ụn hi ụn de ụn ọ ọa

---

* **Bọr-ụs nass:6 4:6** Hyen komo: Taka 1:3. † **Bọr-ụs nass:13 4:13** Hyen komo: Bọng 116:10 (ụt-Girik).

me tẹ o-hur n-Tọn shir. Ka hur-ọ ba ụt-kom a ma ọ á. Komo ọa she'et ba m-ta.
2 Kanẹ ụn họno o-dak a ụn swọ ụr-kọọb. A ụs-'yong remen gọp-de m-ha n-tọn ọ Shir be-de Shir he na 'ya ụn wụr-ụt na ụt-pụ tọ à.
3 Ụregẹ nẹ a họktẹ tẹ, a 'wọs tẹ ụr-kor á.
4 Bọ tẹ ụr-she'et n-mẹ ụn ka wụr-ọ ụn họno o-dak ọ à, tẹ ụs-'yong remen a sutu tẹ. Ba tẹ ụn cọn tẹ wongẹ ụn ka wụr-o tẹ ọ nẹ ọ ụn họno o-dak á, amba tẹ ụn cọn tẹ họktẹ wụr-o pụ-ọ n-Tọn shir, remen rii-yo ụn họọg-ọ ba m-ta yo họktẹ ka rii-yo yo rọ m-mar myet à.
5 Shir ụn hi ụn de ụn wụ zọngsẹ na ka barmẹ-mọ, komo wụ ya'ag na Kụkt-ọ ụn wụ bọ wụ swọrẹ nu-ọ ụn wụ à remen wụ kututẹ́ na yo wụ he na m-nomẹ kanẹ o-co à.
6 Remen kaanẹ tẹ rọttẹ ụn bẹẹb-de ụr-hur nẹ kọ ọ ke da-ọ, komo tẹ nepsẹ ụnze ụregẹ dẹ tẹ rọ o-hur nẹ ụn ka wụr-ọ ụn họno o-dak ọ, tọ, tẹtt o-hur ụn Wan-Kọyan nẹ á.
7 She'et-de m-shẹr tẹttẹ, ba be-de ụn rii-yo a m-hyan ụn yish á.
8 O-nip, tẹ rọ ụn bẹẹb-de ụr-hur nẹ, komo tẹ jiishtẹ m-cọn tẹ wongẹ ụn ọ ka wụr-ọ nẹ, tẹ she'etẹ mọssẹ ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso n-Tọn shir.
9 Argẹ kọyan, tẹ jiishtẹ m-cọn wụ họgẹ rẹrẹm-m tẹ, kọ tẹ rọ n-mẹ ụn ka họno o-dak ọ kọ n-Tọn shir.
10 Nip-ọ, **Kiristi** a piishẹ kọ wụ ke nẹt-wụ ụt-ma. Remen kọ wụ ke wụa gọks 'yons-de ụn sẹngẹ-mọ wụ nọmẹ ụn wụr-ọ ụn wụ ụn ka họno o-dak ọ à, kọ mọ ụr-bon, kọ komo mọ ụn ba ụr-bon.*

She'et-de ụn hongsẹ ụn hun-nẹ

11 Remen tẹ nepstẹ gyẹr-o Wan-Kọyan, ọ hantẹ tẹ rọttẹ m-sẹngẹ tẹ nakantẹ yẹ ken yẹ be-de Shir. Shir nepsẹ bọ tẹ rọ à kap, komo mẹ m-hyan nọ nak tọ ka ụn hur-ụr nọ.
12 Ba tẹ m-cọn tẹ bụm hi ụn tẹ ụn co-o nọ á, amba tẹ nọ m-'ya ụr-hek nọ nomot ụs-sẹs ụn tẹ, remen nọ hokstẹ́ shassụ ụn ka yẹ rọ ụs-sẹs ụn yo a m-hyan à ụn sụgẹ-de ụn yo rọ ụn hur-de ụn yẹ à.
13 ¿Tẹ ụn zụngẹ, bọ yẹ ken yẹ zẹẹ? Kọ tẹ zụngẹ, tẹ m-nọm remen sẹps-mọ Shir. Ụregẹ komo ba zụngọ á, ọ ka rem nọ ọ.
14 Kọyan tẹ rọ m-nọm, tẹ yo m-nọm ba remen họọg tẹ á, amba remen was-m **Kiristi** mọ rọ tẹ, m-gaktẹ à. Remen tẹ shẹrẹg o-nip ụnze **Kiristi** marag remen hun-nẹ kap, remen kaanẹ hun-nẹ kap marag.
15 Wụ marag remen hun-nẹ kap, remen yẹ rọ ụn họọg nẹ à, taase yẹ she'et she'et-de ụn yo hur-de ụn yẹ cọnẹ à. Sẹ dẹ yẹ she'et remen wụ marẹ rem ụn yẹ à, a 'yonstẹ wụ komo remen yẹ.
16 Remen kaanẹ, kanẹ ụn co a do m-gwọt ụn wụ ken ụn hyan-ọ ụn nẹt á, remen kọ de nomtẹ a ro ụn gwọt-o **Kiristi** ụn hyan-ọ ụn nẹt, m-mọka a dọ wụ m-gwọt kaanẹ á.
17 Remen kaanẹ, ụregẹ nẹt rọ n-mẹ ụn **Kiristi**, wụ waragtẹ mat-o pụ-ọ ọ ka, ka ut-ọ taag, m-mọka kọ yo ke rii-yo waragtẹ o-pụ yo.
18 Tọ ka kap nọm-mọ Shir mọ, wụ ja'astẹ she'et-ụr na ụn wụ nẹ ụn bụ-o Yẹso **Kiristi**. Komo wụ ya'ụrụ na sẹngẹ-mọ ụn ja'as ụn she'et-de ụn yẹ ken yẹ ụn wụ nẹ.

---

* **Bọr-ụs taan:10 5:10** Hyen komo: Roma 14:10.

19 Ụnze Shir rọ m-ja'as ụn she'et-de ụn hun-nẹ ụn wụ nẹ ụn bụ-o **Kiristi**,
Shir rọ m-sak ụn **ba'as-de** ụn hun-nẹ ụn hi-de ụn yẹ á. Wụ ya'astẹ na
sẹngẹ-mọ ụn ja'as ụn she'et-de ụn hun-nẹ ụn wụ nẹ.
20 Remen kaanẹ, tẹ m-essẹ ụn **Kiristi** sa o zee Shir ụn hi ụn de ụn ọ rọ
ụt-ma n-mẹ ụn tẹ. Ụn jin-ụr **Kiristi**, tẹ nọ ụs-kọn nọ ja'as she'et-ụr nọ ụn
Shir nẹ nọ warag nay-nẹ yẹ ụn wụ, yanze yan-yagẹ-tọ ụn wụ á.
21 Yẹso **Kiristi** cẹt nọm **ụr-ba'as** á! Amba **ba'as**-ụt na Shir sawsẹ wụ.
Ụn kaanẹ ọ, n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi**, a hoks she'et ụn she'et-ụr kashi be-de
Shir.

Bọr-ụs cind

1 Be-de ụn sẹngẹ-m na mọssẹ ụn Shir nẹ, tẹ kọnọg nọ, taase nọ gọks
yar-mọ Shir, nọ muut mọ hwaa.
2 Họgụ nọ yo Shir zẹẹ à,
"Ụm họgụsụtẹ nọ ụn hohond-mọ o-da.
Da-ọ họ-de ụn gwụ wọọnẹ, ụm guug nọ."*
Họgụ nọ! Ọ ka ọ rọ da-ọ nọ he gọks ụn kwụm-ọ Shir, caanẹ ọ họ-de ụn
m-possẹ!

Swọ ụr-kọọb de ma Burus

3 Tẹ cọn wụ ken wụ kum rii-yo ụr-pụksẹ ụn sẹngẹ-m tẹ á. Remen kaanẹ,
tẹ rwọ rii-yo ụr-pụksẹ ụn cọw á.
4 Amba ụn hek-de ụn kaanẹ, kap yo tẹ m-nom à, tẹ yo m-nom remen
tẹ kututẹ hun-nẹ ụnze tẹ ya-m-sẹngẹ-mọ Shir yẹ. Tẹ m-nom kaanẹ n-mẹ
ụr-jọọsẹ, ụn swọ ụr-kọọb nẹ, m-rangsẹ nẹ, myet ụn kọ de ke swọ ụr-kọọb
de.
5 A bu'ug tẹ m-dum, a rụ tẹ n-mẹ ụn kukẹ-ọ m-ke'et, komo a hoogụsụ
tẹ m-hoog ụn 'yons ụr-hur nẹ; tẹ nọmọg sẹngẹ-mọ aragẹ 'wọns-m tẹ à, tẹ
taagụtẹ m-rew komo tẹ rewẹ ụn mẹr.†
6 N-mẹ ụn she'et-de ba m-kụkọp, ụs-nap nẹ se tẹ rọttẹ à, ụn 'mọ ụr-hur
ụn gu hun-nẹ nẹ, tẹ kututẹ ụnze tẹ yan-sẹngẹ-mọ Shir yẹ be-de ụn **Kụkt-ọ
Shir**, komo m-was nẹ mọ o-nip.
7 Be-de m-rwọr ụn ma-ụt tẹ tọ o-nip, bẹẹb-de Shir rọ m-sẹngẹ n-mẹ ụn tẹ.
Kashi ụr-she'et rọ ụntụn saw-tọ ụr-gụn ụn tẹ, ụn kom-ọ ụr-rẹ ụr-kwanta
ụn tẹ nẹ.
8 A tẹ m-sẹps, a tẹ komo nẹ m-yo'og, a tẹ bọm, a tẹ komo nẹ ụt-rẹẹb. A
mustụ tẹ ya-ụt-bọ, myet ụn kaanẹ nẹ, tẹ m-rwọr o-nip.
9 Sa o zee a nap tẹ á, a nepstụ tẹ nẹ ụr-bon nẹ, ụntụn yẹ rọ ụn kom-tọ
mar à tẹ ro, tẹ ka nẹ ụn họọg nẹ, a tẹ m-'ya ụr-kọọb, amba a họ tẹ á,
10 N-mẹ ụn naasẹ-mọ ụt-mẹn, tẹ ụn kum rii-yo o-zak. Kọ dẹ nomtẹ tẹtt
rii á, kap ụn kaanẹ nẹ, rem tẹ hun-nẹ dẹẹn kumug rii be ụn tẹ, sa o zee
tẹtt rii á, amba kọyan yo ma tẹ yo.
11 Tẹ rụrụtụ nọ ụt-ma ụr-hur sak nọ Korinti-nẹ, komo tẹ upsụtụ nọ hur-
ụr tẹ cas. Tẹ wukẹ nọ yo ken á, komo tẹ kututẹ nọ ụnze tẹ wastẹ ụn nọ nẹ
dẹẹn.
12 Ay, tẹ yagẹ nọ á, nọ yẹ yagẹ ho'os ụr-hur nọ gọks tẹ.
13 Mẹ ụn ka ma-tọ ụn nọ nẹ bọ tato-o rọ ụn nomẹ ụn yakar-yẹ ụn wụ à.
Nọ ụn cen nọ, kutu tẹ nọ was-m nọ.

Nọ mọssẹ ụt-hi ụn
yẹ rọ yan-dor Yẹso nẹ á

---

* **Bọr-ụs cind:2 6:2** Hyen komo: Isha 49:8. † **Bọr-ụs cind:5 6:5** Hyen komo: Sẹng 16:23.

14 Nọ mọssẹ ụt-hi ụn hun-nẹ nẹ yẹ rọ ụn dọr ọ Shir á. ¿Kashi ụn nẹt
a hoks m-she'et ba ụt-ween ụn nẹt yọ-wụ nẹ? ¿Kọ nẹ ya mọssẹ m-cụcas
o-comb nẹ?
15 ¿Ya mọssẹ **Kiristi** ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**‡ nẹ? ¿Kọ nẹ ya
mọssẹ wan-dor ọ Shir ụn wụ rọ ụn dọr ọ Shir nẹ á?
16 ¿Ya mọssẹ **Pyo-ọ Shir** ụn pyo-ọ m-gir nẹ? Na **Pyo-ọ Shir** ọ, ọ ụn họọg.
Bọ Shir zẹẹ à, "Man she'et mọssẹ ụn yẹ nẹ, ụm tụwẹ n-mẹ ụn yẹ. Man
warag Shir ọ ụn yẹ, yẹ komo yẹa warag hun-nẹ re."§
17 "Yawe zẹẹg kaanẹ,
Remen kaanẹ, sẹ nọ rwụụn be-de ụn yan-ba ụn dor,
nọ wọngsẹ hi ụn nọ ụn yẹ nẹ,
Taase nọ ci rii-yo m-kụkọp,
ụn kaanẹ ụm he nọ m-gọks."*
18 "Yawe, wụ rọ Wa-ụt-Gwọmo kap à,
wụ zẹẹ yo ka:
Man warag Tato nọ,
nọ komo nọa warag yakar re campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ."†

Bọr-ụs ta'yoor

1 Ọr re nẹ, yẹ mẹ m-was à, cinda a ẹssụtẹ na ụt-ma à, yagẹ a ẹsstẹ hi
ụn na ba m-kụkọp, be-de kap rii-yo he m-rwọ o-wụr ụr-hur nẹ nom ba
m-kụkọp á. Yagẹ komo a waragtẹ shiishẹ ba m-kụkọp n-mẹ ụr-she'et de
ụn gyẹr-ọ ụn Shir.

Burus nọmọg o-zak remen
ya-o-Korinti waktụntẹ be-de Shir

2 Kutu nọ tẹ ụnze nọ tẹ m-was ụn hur-ụt nọ. Tẹ nomẹ kọ nẹt gaan **ụr-**
ba'as á, komo tẹ naas kọ nẹt gaan á, yagụntẹ a zet tẹ rẹẹg ra-o ụn wụ
ken.
3 Ba **ba'as-de** mẹ nọ m-sakkẹ remen ụm zẹẹg kaanẹ á. Bọ ụm rụrụ nọ
n-ga à, ụnze nọ ụn hur-ụr tẹ, yatt rii-yo he na m-hoks m-wongsẹ á, kọ n-mẹ
m-mar kọ m-họọg.
4 Ụm ho'ostẹ ụr-hur sak ụn nọ nẹ, mẹ komo m-gwọn ụn nọ nẹ. Hur ụn
de kumug jaab dẹẹn. Kap ụn kọọb-de a swọ nẹ à, ụm rọ o-zak nẹ dẹẹn.
5 Remen da-ọ tẹ wọọ o-Makidoniya à, ka wụr-o tẹ ọ kum ụr-wụwẹ á. Kọ
kenẹ tẹ ha, hwụ'ụs-de zak, ụt-ween ụn yẹ ken yẹ nẹ, o-gyẹr nẹ n-mẹ ụn
hur-ụt tẹ.*
6 Amba Shir, ọ rọ ụn gwụ'ụrsẹ ụn hur-de ụn yẹ rọttẹ jaab-ọ ụt-mẹn á,
haan-m Titus hur-ụt tẹ gwụ'ụrsụtẹ.
7 Ba remen haan-mọ ụn wụ temb mọ rwọ'ụ tẹ o-zak á, amba ma-tọ wụ
rụrụ tẹ à. Bọ nọ do wụ jaab-ọ ụt-mẹn à. Wụ rụrụtẹ tẹ ụnze nọ cọnọg
hyan-m re dẹẹn, komo ụn bọ nọ nomẹ tụk-mọ ụt-mẹn à, ụn rii-yo kọrẹ à.
Ụn bọ nọ nọmẹ m-sẹngẹ nọ guut mẹ à. Yo ka yo rwọ'ẹ zak-o re aragtẹ ọ
n-ga dẹẹn.
8 Kọ ụm rụ nọ tụk-mọ ụt-mẹn, mẹ was á. N-ga ụm ro nọmọg tụk-mọ
ụt-mẹn, remen ụm hyanag ká takụrda-ọ ụm tọmọntẹ nọ n-ga à, ọ naastẹ
mẹn-ụt nọ, kọ de nomtẹ ya o-da hiin.

‡ **Bọr-ụs cind:15 6:15** ụt-Girik: Beriar. § **Bọr-ụs cind:16 6:16** Hyen komo: 1Kor 3:16; 6:19; Rewi 26:12; Izik 37:27; Irmi 32:38. * **Bọr-ụs cind:17 6:17** Hyen komo: Isha 52:11; Izik 20:34,41. † **Bọr-ụs cind:18 6:18** Hyen komo: 2Sam 7:8,14; 1Nom 17:13; Isha 43:6; Irmi 31:9. * **Bọr-ụs ta'yoor:5 7:5** Hyen komo: 2Kor 2:13.

9 Ụn kaanẹ m-mọka ụm rọ o-zak nẹ. Kọ de nomtẹ mẹ họgẹ rẹrẹm-mọ
ụn bọ ụm naasẹ mẹn-ụt nọ á, amba naasẹ-mọ ụn mẹn-ụt nọ rwọ'ọg nọ
waktụntẹ be-de Shir. Remen nọ nọmọg tụk-mọ ụt-mẹn bọ Shir ro cọngẹ à,
remen kaanẹ tẹ nomo nọ **ụr-ba'as** á.
10 Tụk-mọ ụt-mẹn mọ ụn ko-hun rọ nẹt m-woot be-de m-mar. Amba gọn
mọ Shir rọ m-rwọ nẹt m-waktụnẹ be-de Shir, ụn kaanẹ komo a kum gwụ.
Komo wanakkẹ-o a do m-kus á, remen Shir sokstẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ.
11 Gwọt nọ nọ hyen rii-yo naasẹ-mọ ụt-mẹn gọn mọ Shir mọ wụ rwọ'ẹ ụn
mẹn-ụt nọ à, yo mọ haantụ nọ à. Mọ rwọ'ọg nọ gọp-de ụn nom ụn rii-yo
a cọnẹ nọ nom à. Nọ cọnọg mẹ m-kutẹ ụnze nọ nọmọg rii-yo ụr-bon. Mọ
rwọ'ọg nọ nom ụs-ryaab, komo nọ họgẹ o-gyẹr. Mọ rwọ'ọg nọ rwọ ụr-hur,
komo nọ nom m-sẹngẹ. Mọ rwọ'ọg nọ m-zọngẹ. Mọ rwọ'ọg nọ m-she'et
zọngsẹ nọ hyen a ya'ag nọ kọọb-de regẹ á. N-mẹ ụn ka orom-tọ n-mẹ ụn
kọ yo ke cọw-yo nọ kututẹ mẹ ụnze nọ m-nekẹ ụn cọw-yo ụr-bon.
12 Da-o ụm m-gẹnbẹ nọ ká takụrda-ọ à, mẹ was ko-wan-wụ nomẹ **ụr-**
ba'as á, kọ ka wụ a nomẹ **ụr-ba'as** à. Ụn hek-de ụn kaanẹ mẹ ụn gẹn
remen ụm kututụ́ nọ cas cas ụnze Shir nak ụnze nọ ho'ostẹ ụr-hur ụn tẹ
nẹ dẹẹn.
13 Ka rem-se kap rwọ'ọg tẹ jaab-ọ ụt-mẹn.
Mọssẹ ụn ọ ma tẹ jaab-ọ ụt-mẹn ọ nẹ, har caanẹ tẹ doog kum o-zak dẹẹn
remen zak-ọ Titus rọ ụn ọ nẹ à, remen nọ kap nọ rwọ'ọg ụt-kom n-mẹ ụn
ka jaab-ọ ụr-hur ọ wụ kumẹ à.
14 Remen ụm be'estẹ ụm rụssụtẹ wụ ụnze mẹ m-gwọn rem nọ, nọ rụ mẹ
m-'ẹ á. Remen kap yo tẹ rụrẹ nọ à nip-o, remen kaanẹ gwọn-m tẹ mọssẹ
ụn nọ nẹ be-ụr Titus shiig o-nip.
15 Was-mọ Titus rọ nọ m-was à mọ rọ m-dọ dẹẹn, kap da-ọ wụ baksẹ
dọrọttẹ-o nọ kap, ụn gọn gọs-tọ nọ kutẹ wụ da-ọ nọ gọksẹ wụ à.
16 Mẹ o-zak m-mọka remen ụm ho'ostẹ ụr-hur ụn nọ nẹ sak.

Bọr-ụs eer

Kamas nọ hwọr remen yan-dor
ụn dak-ọ o-Judiya

1 Ọr re nẹ, m-mọka komo tẹ cọnọg nọ nep rii-yo yar-mọ Shir nomẹ n-mẹ
ụn yan-dor yẹ Shir n-mẹ ụn dak-ọ o-Makidoniya.
2 Yẹ swọọg ụr-kọọb dẹẹn remen yẹ cọwọg o-rangẹ ụn kom-tọ ụn yẹ rọ
dor á har de warag yẹ o-zak. Komo de rụ yẹ ken yẹ ya ụn caari-mọ m-yar
sak, kọ dẹ nomtẹ yẹ rọ n-mẹ ụr-kọọb à.
3 Ụm nak ụnze yẹ ya'astẹ bọ ụn 'wọns-mọ ụn yẹ, har ma aragẹ kaanẹ.
Yẹ nọmọg kaanẹ ụn cọn-mọ ụr-hur ba remen a ụn gaktụtẹ yẹ á.
4 Yẹ kọnọg tẹ, tẹ 'ye yẹ o-cọw yẹ hụụt ụt-kom be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn gu
ụn yan-ba-m-kụkọp n-mẹ ụn dak-o o-Judiya.*
5 Yẹ ya'astẹ argẹ yo tẹ hwọ yẹa ya'as à. Ụr-takan, yẹ ya'astẹ hi ụn de ụn
yẹ be-ụr Wan-Kọyan, ka da-de nẹ yẹ ya'asụrụ hi ụn de ụn yẹ be ụn tẹ, bọ
Shir cọnẹ à.
6 Ụn hyan-ọ ụn kaanẹ, tẹ kọnụrụ Titus wụ he co, wụ bụsẹ ụn mọrọgsẹ
ụn ka yar-mọ ụn cọn-mọ ụr-hur mọ be-ụr nọ, bọ wụ taknẹ à.
7 Amba bọ nọ rẹ co be-de ụn kọyan à, be-de m-shẹr, be-de ụn rwọr ụt-ma,
be-de ụn nap-se Shir, kọ n-mẹ m-sẹngẹ, komo m-was nẹ mọ nọ wassẹ ụn

* **Bọr-ụs eer:4 8:1-4** Hyen komo: Roma 15:26.

tẹ nẹ à. M-mọka, tẹ cọnọg nọ do m-ya'as ụn hwọr nọ remen ka yẹ rọ ụn swọ ụr-kọọb ụn dak-ọ o-Judiya.
8 Ba mẹ ụn gaktẹ nọ ọ á, amba dẹ mẹ nọ m-kutẹ bọ yẹ ken yẹ rọ m-nọm m-sẹngẹ à. Yo ka he m-kutẹ ụn gọn was-mọ nọ rọttẹ ụn ọr nọ nẹ à.
9 Remen nọ nepsẹ yar-m Wan-Kọyan Yẹso **Kiristi** rem na. Kọ dẹ nomtẹ wụ rọ ụn kọ yo ke rii-yo nẹ à, myet ụn kaanẹ nẹ, wụ waragtẹ ko-kọọb rem nọ. Remen ko-kọọb-wụ wụ wargẹ à, ọ rwọ'ẹ nọ kumut kọ yo ke rii-yo ụn co-ọ Shir.
10 Ma-tọ ụm he nọ m-'ya à tọ ká: A jiish ụr-bon nọ kọm rii-yo nọ taknẹ ụn hak-ọ argẹ à, ba nọ ụn ya cot à, ay, nọ ụn hwọ ụr-hur komo nọ nomot kaanẹ.
11 Bụsẹ nọ ka sẹngẹ-mọ hur-ụr nọ taknẹ à, nọm nọ bọ ụn 'wọns-m nọ he m-hoks à.
12 Ụregẹ hwọ ụr-hur de m-'ya rọ kọn, Shir a họgẹ m-rẹrẹm, ụregẹ nọ ya'astẹ bọ ụn 'wọns-m nọ. Shir cọn nọ ya'as rii-yo 'wọns-m nọ wọọ á.
13 Ba mẹ ụn cọn ụm hebẹ yẹ ken yẹ ụs-nụ á, ka da-de nẹ ụm doorụ nọ ụs-nụ á. Amba mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen a wọngtẹ́ ka sẹngẹ-mọ hond hond bọ depẹ à.
14 Sẹ nọ gu yẹ m-mọka bọ nọ ụn o-cọw yo ụn gwụ nẹ à. Nọ komo da-ọ nọ taagẹ ụn yo ken rii-yo, yẹ komo yẹ rọ ụn yo nẹ, yẹa gu nọ. Ụn kaanẹ kọyan he m-nom hond hond.
15 Gensẹ yo rọ: “Wụ mọrọgsẹ dẹẹn à, ka yo wụ mọrọgsẹ à, yo arag 'wọns-mọ ụn wụ á. Wụ mọrọgsẹ hiin à, ka hiin yo wụ mọrọgsẹ à, yo kendụ wụ á.”†

Titus ụn nay-nẹ yẹ ụn wụ nẹ

16 Amba ụr-bọngọn be-de Shir, ọ rwọ'ẹ Titus dekt ụn hur-de ụn wụ, cọn-mọ ụn wụ guut nọ, ụntụn bọ ụm ro cọngẹ à.
17 Remen Titus wụ ụn dẹk wụ habụtẹ be ụn nọ remen tẹ kọnọg wụ á, amba wụ rọbẹ be-ụr nọ ụntụn bọ wụ ẹssẹ ụr-hur à.
18 Tẹa tọmbẹ mọssẹ ụn wụ nẹ, ụn ka heno-ọ nẹ wụ ru ụr-jin à, be-de ụn kap yan-dor remen kọ'ọt-mọ ụn wụ mọ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir.
19 Argẹ kaanẹ ma, yan-dor yẹ Shir dak wụ remen wụ ma'astẹ́ m-nekẹ mọssẹ ụn tẹ nẹ. Tẹa kamas yar-mọ ụn hwọr be-de ụn **yan-dor Yẹso** remen yan-dor yẹ o-Urusharima. Tẹ ụn nọm kaanẹ remen tẹ ya'astẹ́ ụt-gọs be-de ụn Wan-Kọyan ụn hi ụn de ụn wụ komo remen tẹ kututẹ́ ụnze tẹ rụ'ụstẹ ụr-hur tẹ guut hun-nẹ.
20 Tẹ o-gyẹr taase wụ ken wụ kum gom-de ụr-rẹẹb be ụn tẹ n-mẹ ụn bọ tẹ m-nekettẹ ụn ka yar-mọ a ya'asụ tẹ mọ ụn cọn-mọ ụr-hur à.
21 Cọn-m tẹ tẹ nomot yo jiishẹ m-bon à, ba ụn co-o ụn Wan-Kọyan cot á, amba har ụn co-ọ ụn hun-nẹ.‡
22 Komo tẹ m-tọmbẹ ụn yẹ nẹ, heno tẹ ka wụ tẹ megrẹ tẹ hyen bọ wụ ẹssẹ ụn hur-de ụn wụ n-mẹ ụn rii ụn họn ụn họn à. M-mọka komo wụ ho'ostẹ ụr-hur ụn nọ nẹ, wụ cọnọg wụ rụ ụt-kom dẹẹn.
23 Baks nọ ụnze Titus, ko-nay-wụ m-sẹngẹ wụ, mẹ ụn wụ nẹ tẹ ụn ka sẹngẹ-mọ rem nọ. Ka yẹ nọ hyanẹ mọssẹ ụn wụ nẹ à, yan-dor yẹ Shir yẹ tọmbụ yẹ, sẹngẹ-mọ ụn yẹ rọ m-hantẹ m-sẹps be-ụr **Kiristi**.
24 Remen kaanẹ kutụ nọ ka hun-nẹ yẹ kap gọn was-m nọ ụn rii-yo hantẹ tẹ rọttẹ ụn uku o-cin rem nọ à, remen yan-dor yẹ hyenet.

---

† **Bọr-ụs eer:15 8:15** Hyen komo: Rwụụ 16:18. ‡ **Bọr-ụs eer:21 8:21** Hyen komo: Swọọ 3:4 (ụt-Girik).

Bọr-ụs jerọ

1 Ba sẹ ụm gendụtẹ́ nọ ma-tọ ụn gu ụn yan-dor yẹ Shir o-Urusharima á.
2 Remen ụm nak nọ ẹstẹ ụr-hur nọ guut, har mẹ ụn uku o-cin remen
kaanẹ be-de ụn hun-nẹ yẹ o-Makidoniya. Mẹ yẹ m-rụrẹ nọ hun-nẹ yẹ o-
Akaya nọ zọngsụtẹ m-yar nẹ cin ụn mọnce. Gọ ụn ka inẹ-mọ nọ inẹ eso à,
mọ rwọ'ọg yẹ ma yẹ inụtẹ.
3 Amba mẹ ka m-tọmbẹ ụn ọr re nẹ, taase uku cin-o tẹ rem nọ warag
hwaa. Amba nọ ma'as zọngsẹ bọ ụm rụssẹ ya-o-Makidoniya ụnze nọ
zọngsẹ à.
4 Remen ụregẹ ụm habụtẹ mọssẹ ụn yẹ ken ya-o-Makidoniya yẹ nẹ, taase
yẹ 'wọs nọ ba m-zọngẹ, har tẹ taagẹ ụn rii-yo m-zẹẹ, myet-m na a họgẹ m-'ẹ
remen tẹ uksẹ o-cin ụn nọ nẹ.
5 Remen kaanẹ ọ ụm hyentẹ a nom ụr-bon, mẹ tọmbẹ ọr re nẹ yẹ hyen
nọ rii-yo ụm habụtẹ, remen nọ mọrọgsụtẹ́ rii-yo nọ zẹẹ nọ he m-ya'as à,
a 'wọs yo zọngsẹ. Kaanẹ he m-kutẹ ụn hun-nẹ ụnze ụn cọn-mọ ụn hur-ụr
nọ ọ, nọ ya'astẹ, ba a ụn gaktẹ nọ ọ á.

M-gọ ụr-hur sak

6 Baks nọ yo ká: Nẹt-wụ gọ'ẹ hiin à, wụa ce hiin; amba wụ gọ'ẹ dẹẹn à
wụa ce dẹẹn.
7 Ko wụ ke nẹt-wụ, wụ ya'as bọ wụ ẹssẹ ụn hur-de ụn wụ à, ba mọssẹ
ụn naasẹ-mọ ụt-mẹn nẹ á, kọ wụ a gaktẹ à. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen Shir
rọ m-cọn ụn wa-m-ya'as ụr-hur sak.
8 Ụn yar-mọ Shir, Shir a hoks nọ m-'ya kap rii-yo he nọ m-gu ụn họọg-m
nọ à, remen kọ ọ ke da-ọ ụn kọ yo ke rii-yo nọ kumut kap rii-yo nọ o-hoob
à, har argẹ kaanẹ, remen nọ nomot kọ mọ ke sẹngẹ-mọ ụr-bon nẹ.
9 Bọ rọ gẹnsẹ ụn Ma-tọ Shir à:
"Wụ ya'ag kọọb-nẹ, ụr-hur sak.
Kashi ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ mọa te á."*
10 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen Shir ọ rọ m-'ya ụn ko-wa-ụr-go gọ wụ goot,
komo ọ rọ m-'ya ụn rii-yo m-rẹ. Remen kaanẹ, Shir a 'ye nọ gọ remen nọ
goot, wụ rọ m-rwọ gọ rọttẹ m-bọ'ọssẹ, har nọ cẹẹrụ dẹẹn remen kashi-m
sẹngẹ-m nọ mọ m-yar.†
11 A muut nọ ya-o-kwụm ụn kọ yo ke cọw-yo remen nọ ma'astẹ́ m-'ya ụr-
hur sak kọ ọ ke da-ọ a họọbẹ be-ụr nọ. Ụn cọw-o tẹ sẹngẹ-mọ ụn yar-m nọ
a warag mọ ụn bọngọn-de Shir.
12 Remen ka sẹngẹ-mọ m-yar mọ nọttẹ à, ba yan-dor yẹ temb nọ rọ m-gu
á, amba rọ m-kaprụndẹ har m-dọ ụn cọw-se ụr-bọngọn be-de Shir.
13 Remen ka sẹngẹ-mọ nọ rwụntụtẹ hi ụn nọ cas, hun-nẹ a bụm Shir
remen dọrọttẹ-o nọ. Nọ gọkstẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ ma **Kiristi**, komo
remen yar-m nọ bọ nọ wọngẹ ụn yẹ nẹ komo ụn kọ wụ ke nẹ à.
14 Be-de ụn kọn-se ụn yẹ be-de Shir, yẹ ma'as nọ komo m-konẹ ụs-barag
n-mẹ ụn hur-de ụn yẹ remen ka yar-mọ aragtẹ m-cẹp, mọ Shir nomo nọ à.
15 A 'ye nọ Shir ụr-bọngọn remen ka yar-mọ, yar-mọ argẹ bẹẹb-de ụn
cẹp ụt-ma à.

Bọr-ụs ọp

Burus ko-yan-Tọm Yẹso wụ o-nip wụ

---

* **Bọr-ụs jerọ:9 9:9** Hyen komo: Bọng 112:9. † **Bọr-ụs jerọ:10 9:10** Hyen komo: Isha 55:10.

1 Mẹ Burus, mẹ nọ ụs-kọn ụn hi ụn de, mẹ wụ a m-zẹẹ, *Yan-gwẹgwẹr-mọ*
ụr-hi, ụr-'wọn nẹ ụntụn mọ ma Kiristi ụregẹ mẹ be-ụr gaan ụn nọ nẹ à.
Amba hun-nẹ rọ mẹ m-aag *Wa-m-ciiz*, ụregẹ mẹ mọssẹ ụn nọ nẹ á.
2 Mẹ nọ ụs-kọn, taase nọ gaktụ mẹ ụm suu nọ da-de mẹ habẹ, remen ụm
nak man hoks su'ẹ ka yẹ rọ m-zẹẹ ụnze rii-yo tẹ m-nom à, rem-se ma-hun
se.
3 Tẹ ụr-she'et n-mẹ ụn họno o-dak, amba tẹ dum ụr-gụn bọ họno o-dak
rọ m-dum á.
4 Remen saw-tọ ụr-gụn ụn tẹ ba gọn tọ họno o-dak tọ á, tọ ụn bẹẹb-de
Shir tọ, tọ tẹttẹ m-naas ụn saw-tọ ụr-gụn tọ m-'wọns tọ ụn yan-yagẹ-ụt na.
5 Tẹ m-sabarsẹ ụn sụnẹ-mọ ụt-ma kap ụn rii-yo he m-wẹn hun-nẹ nap
ụn Shir nẹ à, mẹn yoosẹ ụn hun-nẹ yẹ 'ke barag-se ụn yẹ ụs-yọ-se, sa o zee
se rọ be-de m-ke'et, remen yẹ hokstẹ́ nọmẹ ụn **Kiristi** o-dọrọttẹ ụn bụ-yo
ụn barag-se ụn yẹ.
6 Da-ọ nọ nọmẹ o-dọrọttẹ bọ depẹ à, tẹ zọngsẹ tẹ ye'et kọ wụ ke ụr-kọọb
wụ yagẹ m-nọm o-dọrọttẹ à.
7 Gwọt nọ rii-yo rọ cas à! Ụregẹ wụ ken zẹẹg wụ, wụ ma **Kiristi** wụ,
yagẹ ka nẹt-wụ ja'astẹ nọm ụs-barag, wụa nep ụnze tẹ ma yẹ ma **Kiristi**
yẹ.
8 Kọ mẹ ukẹ o-cin remen ka gwọmo-tọ Wan-Kọyan ya'ụ tẹ à, ka gwọmo-
tọ remen tẹ bọ'ọsụtụ́ nọ ọ, ba remen tẹ sabarsụtẹ́ nọ á. Remen kaanẹ,
yatt-wụ he mẹ m-rwọ m-'ẹ á, be-de ụn kutẹ ụn hun-nẹ ụnze Yẹso wụ 'ya
mẹ ụt-gwọmo á.
9 Mẹ cọn nọ hyen sa o zee gyẹr-ọ mẹ nọ m-'ya á be-de ụn takụrda-tọ mẹ
nọ m-gẹnbẹ á.
10 Remen yẹ ken yẹ rọ m-zẹẹ, “Takụrda-ụt Burus tọ rọ ụs-nụ nẹ ụr-bẹẹb
nẹ, amba ụregẹ wụ rọ be ụn na ụn hi ụn de ụn wụ, wụtt tẹp-o ụr-bẹẹb á,
komo ma-tọ ụn wụ ba rii-yo á.”
11 Yagẹ gọn ka hun-nẹ yẹ, yẹ nept yo ka: Yo tẹ zẹẹ n-mẹ ụn takụrda-ụt
tẹ à, tẹ roknẹ á, ka tẹ he m-nọm da-ọ tẹ ro be-ụr nọ.
12 Tẹ bo'os tẹ hongsụtẹ́ kọ tẹ dekt hi ụn tẹ ụntụn hun-nẹ yẹ rọ m-hyan
yẹ zee yẹ aragtẹ kọ wan á! Ka hun-nẹ yẹ, yẹ rọ m-hongsẹ hi ụn de ụn yẹ
ụn ọr re ụn yẹ nẹ, komo yẹ rọ ụn hoob-ọ ụn wụ jiishẹ à n-mẹ ụn hi ụn de
ụn yẹ, yẹ nep ụnze yẹ rọtt ụs-wẹẹr á.
13 Tẹa uk o-cin argẹ gwọmo-tọ Shir ya'ụ tẹ á, sẹ dẹ tẹ uk o-cin ụn ka
gwọmo-tọ Shir ẹssụtụ tẹ remen tẹ kọ'ọttẹ́ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** à, ka gwọmo-tọ
woostẹ har be-de nọ rọ à.
14 Mẹ ụn uk o-cin ụn raag-ọ Shir ya'ụ mẹ ụr-kẹẹr ụm nomot m-sẹngẹ á.
Rii-yo yan-gin ụn ma-ụt re zẹẹ mọssẹ ụn taagẹ-ọ ụn gwọmo-ụt re nẹ tọ ụn
kaanẹ a rees m-warag o-nip mẹ ro haantẹ raag-o nọ á. Amba nip-o rọ kọn
á remen ụm hantụtẹ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** ọ ma **Kiristi** rii-yo yẹ hantụtẹ.
15 Komo tẹ pas be-de a zẹẹ tẹ á, ụn uk o-cin ụn sẹngẹ-mọ yẹ ken yẹ nọmẹ
á. Amba tẹ m-hwọ ụr-hur, shẹr-m nọ a he co, remen ma-de ụn sẹngẹ-m tẹ
n-mẹ ụn nọ sẹngụtẹ́ m-dọ dẹẹn.
16 Ụregẹ nọ nomog kaanẹ, ka da-de tẹa hoks m-kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**
ụn tọ ken dak-tọ n-co nọ. Remen tẹ cọn uku o-cin ụn sẹngẹ-mọ wụ ken wụ
regẹ wụ nomẹ ụn be-de a rwọ'ẹ wụ à.
17 Amba “Kap wụ he uku o-cin n-mẹ ụn yo ken rii-yo à, wụ uku o-cin ụn
rii-yo Yawe nomẹ à.”*

* **Bọr-ụs ọp:17 10:17** Hyen komo: Irmi 9:24.

18 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen ba wụ rọ bọm ụn hi ụn de ụn wụ, wụ wụ a
ụn ho'os ụr-hur ụn wụ nẹ á, amba wụ Wan-Kọyan rọ m-bọm à.

Bọr-ụs ọp o-gaan

Burus ụn yan-Tọm Yẹso nẹ yẹ ụt-bọ

1 Mẹ o-saktọ nọa dụngụnẹ ụn mẹ nẹ da-ọ mẹ zẹẹ tọ ken ma-tọ hiin sa o
zee mẹn bọm ụn hi ụn de ụntụn bọ ko-raag rọ m-nom à. Sẹ nọ dek mẹ
kaanẹ!

2 Mẹ ụr-shoob rem nọ, gọn shoob-de m-was de Shir rọ nọ m-nomẹ à. Ụm
sụrụtụ nọ o-nu ụn campọ gaan, **Kiristi**, remen ụm ji'ittẹ́ nọ ụt-ge be-de ụn
wụ ba m-kụkọp.

3 Amba mẹ ụn họgẹ o-gyẹr taase rii-yo kọrẹ **Hawa** à, yo kọr nọ. Hwọ-o
rakstẹ wụ ụn wẹẹr-se ụn yo har wụ nomụ **ụr-ba'as**. Kaanẹ nọ ma, mẹ ụn
họgẹ o-gyẹr barag-ụs nọ a hoks nọ m-muut ba ụr-bon, ụn kaanẹ, nọa kum
ya'as ụr-hi bọ a cọnẹ, o-nip nẹ ba m-kụkọp be-ụr **Kiristi** á.*

4 Nọ m-gọks ụn yẹ rọ m-habẹ be ụn nọ à ba m-rem. Nọ bụpsẹ yoos-de
ụn yẹ ụn Yẹso, kọ de nomtẹ de rọ ụn họn ụn de tẹ rụrtẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm**
à. Nọ bụpsẹ gọ ụn kụkt-ọ yẹ rụrụ nọ à, kọ de nomtẹ ka **Kụkt-ọ Shir** ọ nọ
ro gọkstẹ ọ á. Nọ gọks yẹ kọ nẹ ma-tọ rẹrẹm-tọ ụn yẹ á.

5 Mẹ dẹk ụnze ka yẹ nọ m-zẹẹ, "Caari-nẹ yẹ ụn **yan-Tọm Yẹso**" à, yẹ
aragtẹ mẹ ụn yo ken rii-yo á.

6 Mẹ ko-kyangan-wụ ụt-ma wụ á, amba mẹ ụs-nap nẹ. Tẹ kututẹ nọ yo
ka cas cas ụn kọ yo ke cọw-yo.

7 ¿Ba'as-de mẹ gwẹrẹgsẹ hi ụn de remen a jakstẹ́ nọ be-de ụn kọ'ọt ụn
Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ Shir m-yar?

8 Ụm rumsụntẹ hwọr ọ ka be-de ụn yẹ ken yan-dor yẹ Shir yẹ remen ụm
nomot sẹngẹ-m re be ụn nọ.

9 Da-o ụm ro be ụn nọ à, mẹtt hwọr á. Myet ụn kaanẹ nẹ mẹ sawsụ
nọ ụs-nụ ka da-ọ á. Ọr na yan-dor yẹ rọ n-mẹ ụn dak-ọ o-Makidoniya à
yẹ hantẹ kap yo mẹ m-cọn à. Mẹ sawsụ nọ ụs-nụ ka da-ọ á, komo man
sẹngẹ-m nom ụn kaanẹ.†

10 Nip-o **Kiristi** ọ rọ be ụn de à, ọ rwọ'ụ mẹ m-zet nẹt rọ kọn wụ wọọ
wụ wenet mẹ uku o-cin ụn myet dak-ọ o-Akaya á.

11 ¿Ya rwọ'ụ mẹ m-zẹẹ kaanẹ? ¿Remen mẹ nọ m-cọn ọ á? Ay, Shir nak
ụnze ụm cọnọg nọ!

12 Man he co n-mẹ ụn yo mẹ m-nọm à, ụn yagẹ ụn gọks ụn gwụ-ọ ụn
hwọr be-ụr nọ, remen ụm wenet ká "Caari-yẹ ụn **yan-Tọm Yẹso** yẹ" uku
o-cin ụnze, yẹ ma yẹ rọ m-sẹngẹ hond hond ụn tẹ nẹ.

13 Gọ ụn ka hun-nẹ yẹ ba **yan-Tọm Yẹso** yẹ o-nip yẹ á, amba yan-sẹngẹ-
mọ ụt-bọ yẹ. Yẹ rọ ụn muut ụn hi ụn de ụn yẹ yan-Tọm **Kiristi**.

14 Ba rii-yo ụt-hyat yọ á, remen **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** ma ụn cen
wụ rọ m-muut ụn hi ụn de ụn wụ ụntụn **wan-tọm-wụ Shir** wụ m-cụcas.

15 Remen kaanẹ ba rii-yo ụt-hyat yo á ụregẹ gụw-nẹ yẹ ụn wụ yẹ musstẹ
hi ụn de ụn yẹ ụntụn yan-kashi m-sẹngẹ mọ Shir. Ụr-kọm yẹa kum ụr-'yons
de nọmẹ hond hond ụn yẹ nẹ à.

Kọọb-de Burus swọ à n-mẹ
ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ

---

* **Bọr-ụs ọp o-gaan:3 11:3** Hyen komo: Taka 3:1-5,13. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:9 11:9** Hyen komo: Piri 4:15-18.

16 Ụm ja'astẹ m-zẹẹ, taase wụ ken wụ zee mẹ ko-raag-wụ. Amba nọ dekẹ
ụnze kaanẹ ọ, tọ, nọ ho'os ụr-hur ụn mẹ nẹ ụntụn ko-raag, remen mẹ ma
ụm kumut rii-yo uku o-cin hiin.
17 Gọ ụn ka uku cin-ọ mẹ m-nọm à, ba Wan-Kọyan wụ zẹẹ ụm zee kaanẹ
á. Ay, ụn ka ma-tọ, mẹn uk o-cin ụntụn ko-raag.
18 Yẹ ken yẹ rọ kọn yan-uku-cin bọ yan-họno-o-dak rọ m-nọm à, mẹ ma
yagẹ ụm nomot kaanẹ.
19 Bọ nọ ụs-barag à, nọ m-hyan nọ ụs-wẹẹr nẹ dẹẹn, zak-o-zak nọ m-
dụgụnẹ ụn raag-nẹ nẹ!
20 Remen ụregẹ wụ ken wụ rwọ'ọg nọ m-gụw, nọ m-dụngụnẹ ụn wụ nẹ,
kọ wụ rumsẹ nọ rii, kọ wụ re ra-o nọ, kọ wụ kutu nọ m-'wọns, wụ ken nọ
o-raag.
21 Mẹ m-họgẹ m-'ẹ ụm zet kọọb-de ụn 'wọns-m tẹ ọ hantẹ tẹ nomtẹ ka
rem-se á!
Amba ụregẹ wụ ken wụ rọ ụn uku o-cin, remen yo ken rii-yo, kọ mẹ man
nom jaab-ọ ụt-mẹn ụm uku o-cin, amba mẹ ụt-ma kaanẹ ụntụn ko-raag.
22 Ụregẹ yẹ **Yahuda**-nẹ yẹ, mẹ ma ko-**Yahuda**-wụ. Ụregẹ nẹ **Isra**-nẹ yẹ,
mẹ ma ko-**Isra** ụm rọ. Ụregẹ nẹ yan-baag-o **Ibrahi** yẹ, mẹ ma ko-yan-baag-
o **Ibrahi** ụm rọ.
23 Ụregẹ yan-sẹngẹ-m **Kiristi** yẹ, ụm aragtẹ yẹ! (Mẹ ụt-ma sa o zee nẹt-
wụ rọ o-zụngọ à!) Ai, ụm aragtẹ yẹ m-sẹngẹ o-nip, swọ m-geeg ọ ka, ụm
swọọg m-dum dẹẹn, ụm swọọg m-cọw o-darem ọ m-mar dẹẹn.‡
24 Sọ o-taan **Yahuda**-nẹ bu'ụ mẹ ụs-sọrọg kwọọz-ụt yoor ba o-gaan [39].§
25 O-tet yan-piish ụt-ma yẹ ụn **Roma**-nẹ nomụ mẹ ụs-sọrọg. A jirig mẹ
ụt-ta'ar sọ o-gaan. Sọ o-tet hat-tọ m-họ caatẹ ụn mẹ nẹ n-mẹ m-sa. Komo
ụm taastẹ ụr-họ ụm rewẹ n-mẹ m-sa rii-yo a guut mẹ.*
26 Kọ ọ ke da-ọ mẹ ụr-hew. Ụm gontụtẹ o-darem n-mẹ ụt-rọọg, o-darem
ụn kom-tọ ụn ya-ụr-kwụp. O-darem ụn kom-tọ ụn yẹ rọ yan-dak-o re à,
o-darem be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, o-darem n-mẹ o-bọ, o-darem n-mẹ
o-kọt, o-darem n-mẹ m-sa, komo o-darem be-de ụn ọr re nẹ yan-dor yẹ
ụt-bọ.†
27 Ụm swọọg o-darem, ụr-kọọb nẹ, ụn kọọb-de m-rew, ụn mẹr nẹ, o-
swọọt ọ m-họ nẹ. Ba o-gaan á ụm taagẹ rii-yo m-rẹ, ụm swọọg o-hụw, ụm
taagẹ ụn cọp-ọ m-cọp.
28 Se ken rem-se ụt-mọọr nẹ se ụm taagẹ à komo, kọ de ke họ-de mẹ ụn
nụ-se ụn yan-dor yẹ Shir nẹ kap.
29 Ụregẹ wụ ken wụ taagụtẹ m-'wọns mẹ m-hyan sa o zee mẹ wụ taagẹ
m-'wọns. Ụregẹ komo a rwọ'ọg wụ ken wụ ụr-hẹ n-mẹ **ụr-ba'as**, yo ka yo
rọ mẹ rẹẹs ụs-ryaab dẹẹn.
30 Ụregẹ sẹ ụm uk o-cin, man uku o-cin be-de ụm hyanẹ ụm kendetẹ à.
31 Shir o-Tato ọ ụn Wan-Kọyan Yẹso, wụ a he m-bọm ba m-ta à, nepsẹ
ụnze ba bọ-tọ ụm rọttẹ á.
32 N-mẹ o-Damaskus, ko-gwamna-wụ rọ ụn kụs-ọ ụn ko-Gwọmo Aretas
à wụ sanag ish-yẹ ụn bọ-ọ o-Damaskus remen wụ shipt mẹ.
33 Amba nay-nẹ re kyergụntụ mẹ n-mẹ o-kọọr ụn jim-de o-bọ ụn hek-de
ụn wur-ọ o-bọ, ụm possụtẹ́ wụ.‡

---

‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:23 11:23** Hyen komo: Sẹng 16:23. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:24 11:24** Hyen komo: Kara 25:3. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:25 11:25** Hyen komo: Sẹng 16:22; 14:19. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:26 11:26** Hyen komo: Sẹng 9:23; 14:5. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:33 11:32-33** Hyen komo: Sẹng 9:23-25.

Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor

Hyangan-tǫ Yẹso kutẹ Burus
n-tẹ ụn m-bo à

1 Kǫ de nomtẹ uku o-cin a 'ye rii á, man he co ụn uku o-cin. M-mǫka,
man re co ụn rwǫr ụn rii-yo Wan-Kǫyan Yẹso rwụntẹ mẹ cas ụntụn m-bo
ụt-hyangan nẹ komo.
2 Ụm nak wụ ken nẹt-wụ, wan-dor **Kiristi** caanẹ hak-ụs ǫp-ụs nass-se
ka, se argẹ à, a dẹkẹ wụ ha-mǫ Tǫn-o atettẹ-ǫ be-de Shir rǫ à. Kǫ n-mẹ
o-wụr ǫ kǫ ba n-mẹ o-wụr á mẹ nap á, Shir ǫ cot napẹ.
3 Ụm nak ka nẹt-wụ, a ụn dẹk wụ ha-mǫ ụn Tǫn-o atettẹ-ǫ, kǫ o-wụr kǫ
ba n-mẹ o-wụr á mẹ nap á, Shir ǫ cot napẹ.
4 Rẹẹ ǫ wụ hǫgẹ tǫ ken ma-tǫ tǫ a hoks m-rwǫr á, gǫ ụn tǫ mat-de ụn
nẹt a hoks nom ụt-ma ụn tǫ á.
5 Man uku o-cin remen ka nẹt-wụ, amba man uku o-cin remen hi ụn de
á, sẹ dẹ n-tẹ ụn kendẹ-m re.
6 Kǫ ụm uku o-cin, man warag ko-raag á, remen man ma'as ụn rwǫr
o-nip. Amba man uku o-cin á, remen mẹ cǫn wụ ken wụ dek mẹ argẹ bǫ
wụ rǫ mẹ m-hyan á, ụn bǫ wụ rǫ mẹ m-hǫgẹ nẹ á.
7 Taase ụm uku o-cin, remen ka rem-se ụt-hyat se se ụm hyanẹ à, se
ụr-bẹẹb, a tǫmnụ mẹ ǫ ken gǫm-ǫ ụntụn hoog-mǫ o-yokor o-wụr. Yo ka yo
ụn nom sa o zee wụ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** tǫmnẹ remen wụ ye'et
mẹ ụr-kǫǫb ba m-sǫk, komo remen mǫ wenet mẹ uku o-cin à.
8 Sǫ o-tet ụm kǫnẹ Wan-Kǫyan wụ dossụ mẹ ǫ ụn wụr-o re.
9 Amba wụ zẹẹrụ mẹ, “Yar-m re bǫ'ǫssụtẹ wǫ, remen n-mẹ kendẹ-m ru ǫ
attẹ m-hyan ụn bẹẹb ụn de.” Remen kaanẹ man uku o-cin o-zak nẹ remen
ụm kendụtẹ remen bẹẹb-ụr **Kiristi** kumut ụr-she'et be ụn de.
10 Da-ǫ hun-nẹ yẹ ro mẹ ụt-rẹẹb, kǫ yẹ 'ye mẹ ụr-kǫǫb, kǫ yẹ rangsẹ
mẹ, kǫ yẹ egnụtụ mẹ ụr-kǫǫb remen ụm dǫrẹ **Kiristi** à, mẹ m-nǫm o-zak.
Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen da-ǫ mẹ kendẹ ka da-ǫ ǫ mẹ ụn kum ụr-bẹẹb de
rwụụnẹ be-de Shir à.

Naasẹ-mǫ ụn mẹn-ụt Burus remen
yan-dor-yẹ Shir yẹ rǫ n-mẹ o-Korinti à

11 Ụm nǫmǫg m-raag, amba nǫ yẹ rwǫ'ụ mẹ. Nǫ yẹ depẹ nǫ bụm mẹ. Ka
yẹ nǫ aagẹ “Caari-yẹ ụn **yan-Tǫm Yẹso**” à, yẹ jiishẹ mẹ á. Kǫ de nomtẹ
ba yo ken rii-yo ụm rǫ á.
12 Shir nǫmǫg rem-se o-madẹ ụt-hyat nẹ ụn mẹ be ụn nǫ. Ka rem-se kutụ
nǫ ụnze **wan-Tǫm Yẹso** ụm rǫ.
13 ¿N-tẹ ụn yo ke bụ-yo nẹ ụm kutu nǫ ụnze nǫ ụr-hond ụn yẹ ken yan-
dor yẹ Shir nẹ á? ¿Kǫ dẹ remen mẹ sawsụ nǫ nụ-ụs re ǫ á? Soksụ mẹ nǫ
ka **ba'as-de**!
14 Mẹ zǫngsẹ ụm habụtẹ́ be ụn nǫ ǫ atettẹ-ǫ. Man rụ'ụ nǫ se ken nụ-se
á, remen nǫ yẹ ụm cǫnẹ, ba hwǫr nǫ á. Remen ụdepẹ yakar-yẹ dek nụ-se
ụn tat ụn yẹ nẹ á sẹ dẹ tat-nẹ yẹ dek nụ-se ụn yakar-yẹ ụn yẹ.
15 Man nǫm o-zak ụm hootụ nǫ kap yo rǫ mẹ à, myet ụn hi ụn de nẹ.
Ụregẹ ụm wastụ nǫ dẹẹn, ¿nǫa was mẹ hiin yẹ á?
16 Nǫa sụ'ẹ mẹ ụnze mẹ warag nǫ o-caar o-sụụt á. Amba wụ ken wụa
zee mẹ ụn nǫmǫ nǫ ụs-wẹẹr, ụm hokstụ nǫ mǫssẹ ụt-bǫ nẹ.
17 ¿Mẹ ụn re ra-o nǫ be-de ụn ka yẹ ụm tǫmbẹ be ụn nǫ?

18 Ụm kọnọg Titus wụ habẹ be-ụr nọ, komo ụm tọmbụtẹ wụ ken ọr tẹ
ko-yan-dor ọ Shir mọssẹ ụn wụ nẹ. ¿Nọa zee ọ Titus rẹẹg ra-o nọ? ¿Mẹ
ụn wụ nẹ rii gaan-yo ka tẹ m-nọm á?
19 Nọ m-zẹẹ ọ ka da-ọ kap, sẹngẹ-mọ tẹ rọttẹ tẹ ruutẹ́ hi ụn tẹ be-de geeg-
ụr nọ. Shir ọ rọ tẹ m-sụ'ẹ, nip-ọ Shir ọ tẹ m-rwọr n-mẹ ụn **Kiristi** à. Ọr re
nẹ, tẹ m-nọm ụn kọyan remen nọ doot m-'wọns ụn shẹr-m nọ.
20 Mẹ o-gyẹr taase da-ọ mẹ habẹ ụm 'wọs nọ bọ ụm hwọ o-saktọ á, kọ
komo nọ hyen mẹ bọ nọ hwọ o-saktọ á. Mẹ o-gyẹr ọ ụt-ween, ụr-shoob nẹ,
ụs-ryaab nẹ, ụn cọn-tọ ụr-hi nẹ, o-agegensẹ nẹ, ụt-rẹẹb nẹ, ụn nụ-mọ ụr-hi
nẹ, o-da rem nẹ komo.
21 Mẹ o-gyẹr ụnze mẹ dọ m-habẹ komo, Shir a rụ ụm họgẹ m-'ẹ ụn co
nọ. Mẹ o-gyẹr taase mẹn-ụt re naasẹ remen hun-nẹ dẹẹn yẹ rọ ụn nom
ụr-ba'as n-ga à, yẹ waktụnẹ be-de Shir á, yẹ yagẹ nọmọ o-ás ụn she'et-de
ụn ba ụr-bon nẹ de ụr-gọp ká rem-se yẹ rọ m-nọm à.

Bọr-ụs ọp ụs-tet

Nak ụt-tọ

1 Mẹ habẹ be-ụr nọ m-mọka, atettẹ-ọ ka. Ụntụn bọ gẹn-mọ ụn Ma-tọ Shir
zẹẹ à, “A dek kọ tọ ke ma-tọ ụn nu-ọ ụn nẹn yoor kọ nẹn tet yẹ hyanẹ yo
nọmẹ à.”*
2 Ụm be'estẹ, ụm nekstẹ nọ ụt-tọ da-ọ ụm ro be-ụr nọ habẹ-m ayoorẹ-mọ
à. Ụm doog nọ nakẹ ụt-tọ m-mọka mẹ be-ụr nọ á: Da-ọ mẹ mụụbẹ man
kusẹ ka yẹ nọmẹ **ụr-ba'as** n-ga á kọ yẹ ken yẹ.
3 Man kutu nọ yo nọ cọnẹ m-hyan à. Nọ nept ụnze **Kiristi** wụ rọ ụt-ma
ba mẹ á. Wụ kendẹ wụ nomot ụn nọ nẹ á. Wụ rọ ụr-bẹẹb nẹ be-ụr nọ.
4 Kọ de nọmtẹ a ụn kam wụ sa o zee wụ rọtt ụr-bẹẹb á, myet ụn kaanẹ
nẹ wụ rọ ụn họọg nẹ be-de Shir. Kang-o gaan, na yan-ba-ụr-bẹẹb yẹ n-mẹ
ụn wụ, amba ụn bẹẹb-de Shir a she'et ụn wụ nẹ remen a nomot m-sẹngẹ
rem nọ.
5 Me'es nọ hi ụn nọ, nọ gụt remen nọ nept kọ nọ be-de m-shẹr à. Ma'as
nọ me'es ụn hi ụn nọ. ¿Nọ nap ụnze **Kiristi** Yẹso wụ rọ be ụn nọ á? O-nip
wụ rọ kọn be ụn nọ, sẹ dẹ ụregẹ nọ hẹẹg be-de ụn ka me'es-de.
6 Ụm rwọ'ọg ụr-hur nọa nep ụnze tẹ hẹ á.
7 Tẹ ụn kọn-se Shir ụnze nọa nom rii-yo ba ụr-bon á. Ba remen hun-nẹ
hyenet ụnze tẹ rẹẹg ụr-họ á, amba remen nọ nomot yo depẹ à kọ de nọmtẹ
hun-nẹ a hyen sa o zee tẹ hẹẹg.
8 Ụregẹ nọ m-nọm ka rem-se se depẹ à, tẹa ja'as nọ á. Tẹa hoks wẹn
o-nip á, ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, tẹa gu hun-nẹ she'et ụn bụ-yo o-nip.
9 Zak-ọ tẹ m-nom tẹ ro ba ụr-bẹẹb, amba nọ nẹ nọ ụr-bẹẹb nẹ. Komo tẹ
ụs-kọn be-de Shir remen nọ bọ'ọssẹtẹ́ shẹro shẹro ụn shẹr-m nọ.
10 Ọ hantẹ ụm gendụtẹ nọ se ka rem-se cin mẹ be-ụr nọ á. Mẹ nọm
kaanẹ remen da-ọ mẹ habẹ, taase ụm kutu nọ ryaab-ụs re, ụn gwọmo-tọ
Wan-Kọyan ya'ụ mẹ à. Tọ m-'yonstẹ́ nọ tọ ba tọ m-kaps á.

Ma-tọ ụr-kọm

11 Ọr re nẹ, bọ ụm komostẹ kà takụrda-ọ, nọm nọ o-zak! Nọm nọ bọ ụn
nom-m nọ, nọ she'etẹ shiishẹ. Doo nọ ọr nọ nẹ jaab-ọ ụt-mẹn, komo she'et
be-ụr gaan ụn yẹ nẹ. Ụregẹ nọ nọm kaanẹ, ka Shir-ọ ọ ya'as nọ m-was, ụn
gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ à, wụ nọm mọssẹ ụn nọ nẹ.
12 Nọ gas ọr nọ nẹ hụnhamat.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-tet:1 13:1** Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

13 Kap yan-dor-yę Shir rǫ nǫ ụr-gas.
14 Mẹn kǫn-se Shir ụnze nǫ nept ụnze yar-m Wan-Kǫyan Yẹso **Kiristi**,
cǫn-mǫ rwụụnę be-de Shir, ụn mǫrgẹ-de ụn **Kụkt-ǫ Shir** nę, mǫ rǫ mǫssẹ
ụn nǫ nę kap!

Takụrda-o Burus ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ ụn dak-ọ o-Garatiya

Rem-se rọ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-10*
Gwọmo-ụt Burus tọ ụn ko-yan-Tọm Yẹso *1:11—2:21*
Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ ụn yar-mọ Shir *3:1—4:31*
M-pọssẹ mọ ụn ko-yan-dor Yẹso ụn yo depẹ wụ nọm à *5:1—6:10*
Ụr-kọm *6:11-18*

1 Mẹ, Burus, gẹnbẹ nọ ka takụrda-ọ, ụm baksụtụ nọ ụnze, mẹ ko-yan-Tọm-wụ. Ba remen bụụg-de ụn hun-nẹ dak mẹ, kọ na hun-nẹ tọmọg mẹ ọ rwọ'ẹ ụm waragtẹ ko-yan-Tọm Yẹso á. Amba Yẹso **Kiristi** daagụ mẹ mọssẹ Shir nẹ Tato na wụ n-Tọn shir, wụ rwọ'ẹ Yẹso meret wụ mụụntẹ ụn họọg nẹ à. Wụ daagụ mẹ komo wụ tọmụ mẹ ụm waragtẹ́ ko-yan-Tọm Yẹso.
2 Kap ọ ụn ọr re nẹ, yẹ rọ kanẹ à, mọssụtẹ ụt-hi ụn mẹ nẹ be-de ụn tọmbẹ ụt-gas be-tọ ụn yan-dor ụn dak-ọ o-Garatiya.
3 Ụm kọnọg Shir Tato na ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**, yẹ ye'et nọ m-yar ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.
4 Nọ nak Yẹso **Kiristi** ya'astẹ hi ụn de ụn wụ remen **ba'as**-ụt na, remen wụ guut na ụn ka da-o yọ-ọ ọ. Wụ ụn nom yo ka remen kaanẹ Shir Tato na cọnẹ m-nọm.
5 Yagẹ a ye'et Shir m-sẹps ba m-ta! **Amin**.

Ma-tọ m-Rẹrẹm ụt-gaan

6 Ụm hyang o-madẹ. Ụn ya o-da hiin, nọ cọnọg m-yagẹ dor-ọ ụn wụ agụ nọ à, be-de ụn yar-m **Kiristi** har m-warag be-de ụn yoos-ụr họr-de, de **Ma-tọ m-Rẹrẹm**.
7 Amba **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ á, kọ hiin. Yẹ ken yẹ rọ kọn yẹ rọ nọ m-rukursẹ à, yẹ rọ m-sẹngẹ yẹ sụgụtẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** ụt-ma **Kiristi**.
8 Amba mẹ nọ m-rụrẹ, ụregẹ wụ ken wụ be ụn tẹ a rụrụ nọ tọ ken **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn họn ụn tọ tẹ regẹ tẹ rụssụtụ nọ à, kọ **wan-tọm-wụ Shir**, kọ tẹ ụn hi ụn tẹ, tọ, Shir hụụ wụ nu-ọ yọ-ọ!
9 Ụntụn bọ tẹ regẹ tẹ rụssụtụ nọ n-ga à, mẹ nọ m-ja'as m-rụrẹ m-mọka ụnze kap bọn wụ rụrụ nọ tọ ken **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn họn ụn tọ nọ regẹ nọ họgụssụtẹ à, tọ Shir 'ranụ wụ!

Bọ Burus wargẹ ko-yan-Tọm Yẹso à

10 ¿Kọ a ụn zẹẹ ọ, ka ma-tọ mẹ nọ m-rụrẹ à mẹ tọ m-rwọr remen hun-nẹ gọkstú mẹ? Ay, rii-yo ụm cọnẹ à, yo rọ, ụm rụ'ụt Shir o-zak ụn rii-yo mẹ m-nọm à. ¿Nọ m-zẹẹ ọ mẹ m-sẹngẹ remen ụm ye'et hun-nẹ o-zak? Ay, a ro zẹẹgẹ hun-nẹ yẹ mẹ m-'ya o-zak, mẹ ro à warag wan-gụw-m **Kiristi** á.
11 Ọr re nẹ, yagẹ ụm rụrụtụ nọ ụnze ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ Shir tọ mẹ nọ m-rụrẹ à, tọ rwụụn be-de ụn nẹt á.
12 Mẹ gọksụnẹ tọ be-de ụn nẹt á. Komo yatt-wụ yoosụ mẹ tọ á. Yẹso **Kiristi** ụn hi ụn de ụn wụ kutu mẹ tọ.

13 Nọ họgụssụtẹ gọn she'et-de ụm she'ettẹ ụn dor-ọ ụn jor-se ụn **Yahuda**-nẹ à, bọ ụm ya'ẹ hun-nẹ **yan-dor Yẹso** ụr-kọọb dẹẹn à, har ụm nọmọg m-sẹngẹ ụm hoot yẹ.*
14 Nọ nepstẹ komo be-de ụn dor-ọ jor-se ụn **Yahuda**-nẹ ụm jiishtẹ ọr re nẹ **Yahuda**-nẹ m-sẹngẹ yẹ tẹ bọsụtẹ caara-o gaan à. Ụm nọmọg sẹngẹ-mọ ụn dor-ọ ụn bụ-se ụn ya-n-ga-yẹ se n-ga m-sọk nẹ.†
15 Amba be-de ụn yar-mọ, Shir wụ daagụ mẹ cin ba a ụn m-makt mẹ, wụ agụ mẹ, har wụ ẹks,
16 wụ upsụtụ mẹ yish, ụm nept Wà ụn wụ Yẹso, remen ụm rụrụt **Ma-tọ m-Rẹrẹm** be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Bọ wụ nọmẹ kaanẹ à, mẹ họọb nẹtụ 'ye mẹ tọ ken ma-tọ á,‡
17 komo mẹ ha o-Urusharima be-de ụn yẹ ba'ụ mẹ m-warag **yan-Tọm Yẹso** á. Rii-yo ụm nọmẹ à, yo rọ, ụm haarụ dak-ọ ụn Raraba-nẹ, ka da-de ụm mụụnụrụ bọ-ọ o-Damaskus.
18 Bọ hak-ụs tet nomtẹ à, ụm haarụ o-Urusharima remen ụm hyenet Simọn Bitrus§. Ụm nọmụrụ họ-ụt ọp-ụt taan [15] be-de ụn wụ.*
19 Ụn kọm-de ụn kaanẹ komo, mẹ hyan kọ wan-gaan be-de ụn **yan-Tọm Yẹso** yẹ kusẹ á, sẹ **Yakubu** heno Wan-Kọyan.
20 Ka rii-yo mẹ nọ m-genẹ à, bọ-tọ á, nip-ọ. Ụn co-ọ Shir mẹ m-rwọr.
21 Bọ jimẹ à, ụm haarụ dak-tọ o-Siriya ụn ọ o-Kirikiya nẹ.
22 Amba ụn ọ ka da-ọ, yan-dor ọ ụn **Kiristi** yẹ rọ n-mẹ dak-ọ o-Judiya, yẹ nap mẹ ụn yish ụn yish á.
23 Yẹ m-họgẹ dẹ temb a m-zẹẹ, "Ka nẹt-wụ rọ ụn 'ya ụn na ụr-kọọb à, wụ ka m-mọka ụn rwọrụ ụn Ma-tọ m-Rẹrẹm mọ wụ ro m-naas à!"
24 Remen kaanẹ, yẹ bọmụrụ Shir remen rii-yo Shir nọmẹ rem re à.

Bọr-ụs yoor

Yan-Tọm Yẹso gọkstẹ Burus n-mẹ o-Urusharima

1 Bọ hak-ụs ọp ụs-nass [14] nomtẹ à, ụm doorụ m-warag o-Urusharima. Ụn ka da-ọ, ụm nekụrụ ụn Barnabas nẹ komo ụn Titus nẹ.*
2 Shir yẹ kutụ mẹ ụt-hyangan ụnze ụm nekẹ. Da-ọ ụm wọọ rẹẹnọ à, tẹ mọrgụrụ ụn sẹk-yẹ nẹ ụn **yan-dor Yẹso**. Ụm rụrụ yẹ bọ mẹ m-kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Ụm rụrụ yẹ ka ma-tọ paksẹ, taase sẹngẹ-mọ mẹ m-nọm à, kọ mọ ụm regẹ ụm nomostẹ à, mọ je hwaa.
3 Yẹ tosụtụ mẹ, komo yatt-wụ gaktẹ á ko-wan-hew wụ ụn de Titus á, kọ dẹ nomtẹ wụ ko-ya-o-**Girik**† wụ à.
4 Ma-tọ ụr-kọ tọ ụn indụnẹ, remen ka ya-ụr-ar yẹ yan-dor, yẹ cọw nẹ wukussẹ à, remen yẹ wenet na ụr-she'et sasa be-ụr **Kiristi** Yẹso. Yẹ ro m-cọn yẹ muut na gụw-nẹ.
5 Amba tẹ 'ya yẹ ụr-hek á, kọ hiin. Remen tẹ rụrụtụ́ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ o-nip.

---

* **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Sẹng 8:3; 22:4-5; 26:9-11. † **Bọr-o gaan:14 1:14** Hyen komo: Sẹng 22:3. ‡ **Bọr-o gaan:16 1:15-16** Hyen komo: Sẹng 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18. § **Bọr-o gaan:18 1:18** ụt-Girik: Kẹpas. * **Bọr-o gaan:18 1:18** Hyen komo: Sẹng 9:26-30. * **Bọr-ụs yoor:1 2:1** Hyen komo: Sẹng 11:30; 15:2. † **Bọr-ụs yoor:3 2:3** *Ko-ya-o-Girik* = ko-Yahuda-wụ á.

6 Amba ka hun-nẹ yẹ rọ yan-co à, yẹ dọ rii be-de ụn yoos-de mẹ m-yoos
á. (Ụn hyan-o re kọ yẹ rọ wan-nẹ kap gaan tọ be ụn de, remen Shir rọtt
m-koos á.)‡
7 Yẹ dẹ ụn hi ụn de ụn yẹ hyenestẹ bọ Shir cọnẹ wụ ya'astụ mẹ sẹngẹ-mọ
ụn rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, ụntụn bọ wụ
ya'asẹ Bitrus m-sẹngẹ wụ rụrẹ **Yahuda**-nẹ à.
8 Shir nọmẹ m-sẹngẹ n-mẹ ụn hur-ụr Bitrus remen wụ waragtẹ́ **wan-Tọm**
Yẹso be-de ụn **Yahuda**-nẹ à, wụ wụ komo nọmẹ m-sẹngẹ n-mẹ ụn hur-ụr
ụn de remen ụm waragtẹ́ **wan-Tọm Yẹso** be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
9 Ụn hyan ọ ụn bọ Shir ya'ụ mẹ yar-mọ ụn wụ à, **Yakubu**, Bitrus§ ụn
Yohana nẹ gọksụrụ mẹ. Yẹ, yẹ a ẹssẹ yẹ rọ co be-de ụn hun-nẹ **yan-dor**
Yẹso à, yẹ gọksụrụ tẹ tẹ Barnabas ụn hur-ụr gaan. Myet-m tẹ, tẹ dẹk hi ụn
tẹ ụnze tẹ ụn Barnabas tẹa he be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Yẹ ká komo
yẹ he be-de ụn **Yahuda**-nẹ.
10 Amba yẹ baksụtụ tẹ ụnze taase tọ-tọ ke tẹ ụn kọọb-nẹ nẹ yẹ rọ be-de
ụn yẹ à. Mẹ nẹ cin n-ga ka rii-yo rọ ụn hur ụn de.

Burus nak Bitrus ụt-tọ ụn bọ-ọ o-Antakiya

11 Da-ọ Bitrus* wọọnẹ bọ-ọ o-Antakiya, ụm nakụrụ wụ ụt-tọ yish-yẹ horo
horo remen **ba'as-de** ụn wụ wukussẹ ọ de rọ á.
12 Ụr-takan, wụ ro m-rẹ ụn rii-yo m-rẹ mọssẹ ụn yan-dor nẹ yẹ rọ
Yahuda-nẹ á. Amba da-ọ nay-nẹ **Yakubu** wọọnẹ ẹs-mọ o-Urusharima à,
Bitrus koosụrụ ụn họn wụ do m-rẹ mọssẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ nẹ á. Wụ
ụn nọm kaanẹ remen wụ rọ ụn gyẹr-ọ ụn **Yahuda**-nẹ yẹ rọ m-cọn a **ko** kọ
wụ ke nẹt-wụ ụr-kọ à.
13 Kaanẹ ma yẹ kussẹ be-de ụn **Yahuda**-nẹ à yan-dor yẹ nọmọg ka sẹngẹ-
mọ **ụr-ba'as** mọ ụntụn Bitrus, har yẹ swọọg hi-ụr Barnabas be-de ụn kọọb-
de ụn rwọr o-nip.
14 Da-ọ ụm hyanẹ yẹ rọ m-dọrẹ nip-ọ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir á, ụm
zẹẹrụ Bitrus ụn yish-yẹ ụn kọwan. "Wọ ko-**Yahuda**-wụ, amba wọ ụr-she'et
ụntụn wụ rọ ko-**Yahuda** á. Amba wọ m-dọrẹ ụn jor-se yẹ rọ ụn **Yahuda**-nẹ
á. ¿M-mọka wọa rụ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹ dọrẹ jor-se ụn **Yahuda**-nẹ?"

Shir guug Yahuda-nẹ ụn yẹ rọ Yahuda-nẹ nẹ á

15 "Kọ dẹ nomtẹ na **Yahuda**-nẹ yẹ be-de o-mat, ba yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á,
komo ba 'ya-ụt-**ba'as**' á,
16 a nepsẹ nẹt a warag ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir be-de ụn dọrẹ o-**karamsa**
á, sẹ dẹ wụ shẹrẹg be-ụr Yẹso **Kiristi**. Remen kaanẹ, na ma a ya'astẹ hi ụn
na be-ụr Yẹso **Kiristi**. A ụn nọm kaanẹ remen a kumut m-warag ba **ụr-**
ba'as ụn co-ọ Shir be-de m-shẹr be-ụr **Kiristi**, ba be-de m-dọrẹ o-**karamsa**
á. Remen yatt-wụ he m-warag ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir remen dor-ọ o-
karamsa á.†
17 "Ụregẹ, bọ a cọnẹ m-warag ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir be-de m-shẹr ụn
Kiristi à, a 'wọstụ na **ya-ụr-ba'as** remen a jorotẹ o-**karamsa**, ¿kọ nọm ụn
kaanẹ kututụ na **Kiristi** rọ ụn tọr-se ụn nọm **ụr-ba'as**? Ay, kọ hiin!

---

‡ **Bọr-ụs yoor:6 2:6** Hyen komo: Kara 10:17. § **Bọr-ụs yoor:9 2:9** ụt-Girik: Kẹpas. * **Bọr-ụs yoor:11 2:11** ụt-Girik: Kẹpas. † **Bọr-ụs yoor:16 2:16** Hyen komo: Bọng 143:2; Roma 3:20,22.

18 Ụregẹ ụm inụtẹ, mẹ komo m-jamas ụn ma-tọ ụm wugursẹ à, ụm waragtẹ ọ ka ko-yan-jẹt o-**karamsa**.
19 Bọ ụm ro m-sẹngẹ ụm kumut họọg be-de Shir ụn bụ-yo ụn ẹss o-**karamsa** à, **karamsa** zẹẹrụ mẹ, ko-wan-jẹt o-**karamsa** wụ ụm rọ komo sẹ ụm marag. Bọ ụm hyentẹ káánẹ à, ụm yagụ m-shẹr be-de o-**karamsa** ụm kumut m-họọg be-de Shir. Ụm gwọtụrụ **Kiristi** ụn hond de ụn wụ ụm kumut họọg. A kamag wụ remen wụ dẹk swọ ụr-kọọb ụn de komo wụ ya'ag mẹ họọg.
20 A kamag mẹ be-ụr gaan ụn **Kiristi** nẹ. M-mọka mẹ ụn họọg nẹ, amba mẹ wụ ụn hi ụn de á. **Kiristi** wụ rọ họọg-mọ ụn hur ụn de. Ka họọg-mọ ụn wụr-o re mọ, họọg-mọ be-de m-shẹr ụn **Wà-wụ Shir**. Wụ kutụ mẹ m-cọn à har wụ mer rem re.
21 Man ginim yar-mọ Shir á. Amba ụregẹ nẹt a hoks m-kum ụn she'et-de ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir ụn bụ-yo ụn dọrẹ o-**karamsa**, yo ka kututụ na ụnze mar-m **Kiristi**, waragtẹ hwaa ọ ka."

Bọr-ụs tet

Dor-o o-karamsa
kọ m-shẹr be-ụr Kiristi

1 Nọ raag-nẹ ya-o-Garatiya! ¿Wa zụngsụ nọ ọ? ¿Kọ wụ ken wụ ụn nomo nọ ụs-baat? Ụm rụrụtụ nọ cas cas ụnze Yẹso **Kiristi** marag n-tọn o-**kan**.
2 M-mọka ụm cọnọg ụm nep rii gaan be-ụr nọ. ¿**Kụkt-ọ Shir** ụn haan nọ remen nọ dọrụtẹ o-**karamsa**, kọ remen nọ shẹrẹg ụn ma-tọ nọ họgẹ à?
3 M-mọka ¿yan-gọn kọọb-de ụs-barag de kọrụ nọ? Nọ ka teksụnẹ ụn **Kụkt-ọ Shir**, amba m-mọka ¿nọ cọnọg m-bụsẹ ụn 'wọns-mọ ụn ma-hun?
4 ¿Ashẹ kọọb-de nọ swọọ gọ-ụs-gọ à, waragtẹ hwaa ọ ka? ¿A nomẹ kaanẹ?
5 Wata, Shir yẹ ya'ụ nọ Kụkt-ọ ụn wụ à, wụ rọ komo m-nọm ụn rem-se ụt-hyat be-ụr nọ à. ¿Nọ ụn zee ọ wụ rọ m-nọm kaanẹ remen nọ m-dọrẹ o-**karamsa**, kọ remen nọ họgụtẹ ma-ụt **Kiristi**, nọ sher komo ụn tọ?
6 Gwọt nọ hew-ụr **Ibrahi**. A gẹnẹg ụnze, "Wụ shẹrẹg be-de Shir, remen kaanẹ Shir zettẹ wụ kashi ụn nẹt.*"
7 Tọ, yagẹ nọ nept ụnze ya-m-shẹr be-de Shir yẹ rọ "Yakar **Ibrahi**" remen yẹ shẹrẹg be-de Shir bọ **Ibrahi** shẹr à.†
8 Ma-tọ Shir gensẹ, tọ rwọrọg cin n-ga ụnze, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á yẹa hoks m-kum ụr-con ụr-kashi be-de m-shẹr ụn co-ọ Shir. Remen cin n-ga a rụrụtẹ **IbrahiMa-tọ m-Rẹrẹm** ụnze, "Be ụn du, Shir a rụ'ẹ hun-nẹ kap o-kwụm.‡"
9 **Ibrahi** gọkstẹ Shir o-nip nẹ, komo a ya'ag wụ o-kwụm. Kaanẹ ọ komo kap wụ gọksẹ Shir o-nip à, a 'ye wụ o-kwụm mọssẹ ụn **Ibrahi** nẹ.
10 Remen kap yẹ rọ o-saktọ Shir a gọks yẹ remen yẹ rọ m-shẹr ụn **karamsa**-o **Mosa** à, a hụụ yẹ nu-o yọ-ọ. Remen Ma-tọ Shir gensẹ tọ zẹẹg, "Kap wụ m-dọrẹ ụn kap ọ ụn rii-yo rọ gensẹ ụn takụrda-ọ o-**karamsa** á, a hụsụtẹ wụ nu-o yọ-ọ.§"
11 M-mọka cangam tọ rọ, yatt-wụ he m-hoks m-warag kashi ụn cọ-ọ Shir ụn dor-ọ o-**karamsa** á, remen a genessẹ ụnze, "Wụ rọ kashi à, be-de m-shẹr ọ wụ he kum ụn họọg.*"

---

* **Bọr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Taka 15:6; Roma 4:3. † **Bọr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Roma 4:16. ‡ **Bọr-ụs tet:8 3:8** Hyen komo: Taka 12:3; 18:18; 22:18. § **Bọr-ụs tet:10 3:10** Hyen komo: Kara 27:26 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs tet:11 3:11** Hyen komo: Haba 2:4.

12 Yatt-yo mọssẹ dor-ọ o-**karamsa** ụn shẹr o-nip nẹ á, ụntụn bọ a gẹnẹ à,
“Wụ nomẹ kap rii-yo **karamsa**-o rwọrẹ à, be-de ụn ọ wụ he kum m-họọg.†”
13 Ka nu-o yọ-ọ ọ, ọ o-**karamsa** a possụssụtẹ ọ, remen **Kiristi** rurug na
be-de ụn ka nu-o yọ-ọ ọ, remen a muutẹ wụ rii-yo yọ, rem na. Remen
kaanẹ a gẹnẹg, “Kap bọn wụ a kamẹ n-tẹ ụn **kan**-ọ o-ce à, a hụụtụ wụ ọ
ka nu-o yọ-ọ.‡”
14 **Kiristi** rurug na remen ka kwụm-ọ a hụ'ẹ **Ibrahi** à, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ
á yẹ kumut ka kwụm-ọ be-ụr **Kiristi** Yẹso. Ụn kaanẹ, na ma, be-de m-shẹr,
a hoks m-kum ụn ka **Kụkt-ọ Shir** swọrẹ o-nu à.

O-karamsa ụn swọr o-nu nẹ

15 Ọr re nẹ, yagẹ ụm ruutụrụ nọ sha-mọ ụn rii-yo nọ nepsẹ ụn yo nẹ à.
Ụregẹ hun-nẹ yoor swọrọg o-nu komo yẹ rwọ'ụrụ ụt-kom remen yẹ ẹstẹ́
ka swọọrụ nu-ọ yatt-wụ he ọ m-soks á, yatt komo wụ he m-dọ ụn yo ken
rii-yo á.
16 M-mọka Shir sụrụtẹ **Ibrahi** ụn wà ụn wụ nẹ o-nu. A gẹnẹg ụnze, ụn
“Yakar-yẹ” á. Ụregẹ kaanẹ ọ, yẹ rọ dẹẹn ọ ka. Ay, a ụn zẹẹ, “Wà ru,” nẹt
gaan wụ ka, wata **Kiristi**.§
17 Rii-yo mẹ m-zẹẹ à yo ka, Shir sụrụtẹ **Ibrahi** o-nu wụ shoostẹ ka nu-
ọ. Rii-yo ka **karamsa**-ọ a haantẹ ụs-hak zungu-ụs nass, ụn hak-ụr kwọọz
ụs-ọp [430] da-o wụ sụrẹ **Ibrahi** o-nu à. Ka **karamsa**-tọ rwọ swọr nu-ọ
waragtẹ o-hwaa á, har m-mọka swọr nu-ọ Shir rọ gụng.*
18 A ro zẹẹgẹ a gọks cim-yo Shir ụn bụ-yo o-**karamsa**, ka da-de a roa
kum yo ụn bụ-yo ụn swọr o-nu á. Amba Shir ya'astẹ **Ibrahi** ka cim-yo ụn
bụ-yo ụn ka swọr o-nu ọ.†
19 Tọ ụregẹ káánẹ ọ, ¿remen yan ọ a hantụtẹ o-**karamsa**? A ụn dọ o-
karamsa remen a rwụntụtẹ **ụr-ba'as** cas. A ụn hantẹ ọ remen a nomot
m-sẹngẹ ụn ọ har ka họ-de ka wà-wụ Yẹso‡ he m-haan à. Ká wà-wụ haantẹ
remen ká swọr o-nu ọ. **Yan-tọm-yẹ Shir** yẹ hantẹ **Mosa** ká **karamsa**-ọ.
Komo **Mosa** wụ ro n-tẹtẹ ọ Shir ụn hun-nẹ nẹ à, wụ ro m-nọm ka sẹngẹ-mọ
m-hongsẹ be-de ụn Shir ụn hun-nẹ nẹ.
20 A m-cọn ụn wa-m-hongsẹ ụregẹ hun-nẹ argẹ yoor cọnọg ẹssẹ ụt-ma.
Amba Shir ụn nọm kaanẹ ụn họn-de ụn wụ. Wụ rọtt wa-m-hongsẹ ụt-ma
da-ọ wụ sụrẹ **Ibrahi** nu á.

Yo hantẹ o-karamsa à

21 ¿Yo ka ụn warag ọ ụnze **karamsa**-o rọ ụr-hwụ'ụs ụn swọr o-nu ọ Shir
nẹ? Ay, kọ hiin! A ro zẹẹgẹ **karamsa**-o wa 'ye na họọg pụ-ọ, a roa kutu na
ụnze a kum kashi m-yar be-de Shir ụn cọw-yo ụn dọrẹ ọ.
22 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ, gensẹ tọ rọ ụn Ma-tọ Shir ụnze, họno o-dak kap
rọ ụn kụs-ọ **ụr-ba'as**. ¿Remen ya? Shir ụn yagẹ yo ka korot remen wụ
ya'astẹ́ swọọrụ nu-ọ wụ nọmẹ, be-de yẹ shẹrẹ be-ụr Yẹso **Kiristi** à.
23 Rii-yo bụ-yo m-shẹr ụn **Kiristi** wọọntụ na, **karamsa**-ọ ro na m-họk, ọ
ro bọbsẹ na be-de m-ru rọ kọn á sẹ da-ọ a kutụ na bụ-yo m-shẹr ụr-kọm à.
24 A bọbsụtụ na ụn kom-tọ o-**karamsa** remen ọ eret na har **Kiristi**
haantẹ. Ụn kaanẹ, be-de m-shẹr a wargẹ ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir.
25 M-mọka nẹ bọ da-ọ shẹr-m woosụnẹ à, a ụn kụs-ọ o-**karamsa** á.

---

† **Bọr-ụs tet:12 3:12** Hyen komo: Rewi 18:5. ‡ **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Kara 21:23 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs tet:16 3:16** Hyen komo: Taka 12:7; 13:15. * **Bọr-ụs tet:17 3:17** Hyen komo: Rwụụ 12:40. † **Bọr-ụs tet:18 3:18** Hyen komo: Roma 4:14. ‡ **Bọr-ụs tet:19 3:19** ụt-Girik: wà-wụ a sụrtẹ o-nu.

Be-tọ m-shẹr myet-m nọ
mụụnẹ yakar-yẹ Shir

26 Remen nọ shẹrẹg be-ụr Yẹso **Kiristi**, kap-m nọ nọ wargẹ yakar-yẹ Shir.
27 Remen myet-m nọ a ụn yo'ostụ nọ m-họ nọ waragtẹ yẹ ma **Kiristi**, nọ
cọk hi ụn nọ n-mẹ ụn **Kiristi**, ụntụn bọ a m-cọp ụn saw-ụt pụ-tọ à.
28 Remen kaanẹ koos-m rọ kọn á be-de ụn **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-
nẹ nẹ á.§ Komo koos-m mọ kus be-de yẹ rọ ụr-mat ụn gụw-nẹ nẹ á, kọ
be-de ụn ne'a-nẹ ụn campọ-nẹ nẹ. Kap gaan nọ rọ be-de ụn mọssẹ ụr-hi
ụn **Kiristi** Yẹso.
29 Ụregẹ nọ yẹ ma **Kiristi** yẹ, nọ waragtẹ yakar **Ibrahi** yẹ o-nip, komo
nọa gọks ka cim-yo Shir swọrẹ o-nu à.*

Bọr-ụs nass

A gụw-nẹ yẹ tomso á
amba a waragtẹ yakar-yẹ Shir

1 Wà wan-rẹ o-cim da-ọ wụ ro ya o-wà o-rẹk yo, wụ ụn ko-gụw nẹ gaan
tọ, kọ de nomtẹ kap ọ ụn rii-yo ụn ka hur-ọ yo ma ụn wụ yo à.
2 Da-ọ wụ ro'ẹ ya o-rẹk yo, yẹ ken yẹ rọ kọn yẹ rọ wụ o-gwọt à har da-ọ
tato-ọ ụn wụ rwọ'ẹ à.
3 Kaanẹ tọ ro be ụn na, n-ga rii-yo **Kiristi** haantẹ, a ro ụntụn yakar rẹk-
yẹ. A ro ụntụn gụw-nẹ, a ụn hoob-ọ ụn a reet ụr-họ be-de Shir ụn bụ-yo
ụn jind-se ụn **Yahuda**-nẹ.
4 Amba bọ da-ọ Shir ẹssẹ à wootẹ à, Shir tọmnụrụ Wà ụn wụ. Wụ haantẹ
ụn bụ-yo ụn mat-ọ ụn ne'a. Wụ dọrụtẹ ka **karamsa**-ọ Shir ya'asẹ **Mosa** à.
5 Wụ ụn nọm kaanẹ remen wụ rurut yẹ rọ ụn kụs-ọ o-**karamsa** à, komo
wụ muut yẹ ụr-mat be-de Shir.
6 Shir tọmọntẹ Kụkt-o Wà ụn wụ n-mẹ ụn hur-ụt na remen a nept na
yakar-yẹ Shir yẹ. **Kụkt-ọ Shir** ọ rọ ụn eeg-se Shir ụnze, “Abba,* Tato re!”
7 Remen kaanẹ wọ ko-gụw-wụ komo á, wọ wà-wụ. Remen wọ mat-de
ụn wụ de, Shir a rụ o rẹ kwụm-ọ ụn cim-yo ụn wụ.†

Burus wastẹ ụn Garatiya-nẹ nẹ

8 N-ga da-ọ nọ ro nakkẹ Shir á, nọ ro m-dọrẹ ụn m-gir ụn nomẹ ụn yẹ
ken shir-yẹ nẹ m-gụw, amba gir-mọ rọ Shir-wụ o-nip á.
9 Amba m-mọka nọ nepsẹ Shir, kọ na a zee Shir nepsẹ ụn nọ nẹ. ¿Remen
yan ọ nọ hettẹ m-warag be-de ụn bụ-yo ụn jor-se ụn **Yahuda**-nẹ se o-hwaa?
¿Nọ ụn cọn ọ nọ warag gụw-mọ ụn se komo?
10 Nọ cọnọg nọ re ụr-họ be-de Shir, be-tọ m-koos ụn tọ ken họ-tọ ụn se
ken rẹng-se nẹ ụn ọ ken da-ọ nẹ, ụn se ken hak-se nẹ.
11 Ka rii-yo nọ m-nọm à ya'ag mẹ o-gyẹr, remen waragtẹ sa o zee ọ ka
kọọb-de ụm swọ rem nọ à jaag o-hwaa!
12 Ọr re nẹ, hakkụr nọ she'et nọ sasa bọ ụm rọ ẹs-mọ ụn ká rem-se à,
remen ụm waragtẹ bọ nọ rọ à, (nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á), sasa ẹs-mọ ụn ká
karamsa-tọ. Nọ yo'og mẹ da-ọ ụm kọ'ọtụ nọ ka ma-tọ á.
13 Nọ nepsẹ gọm-ọ ụm nomẹ à. Ọ tikshi mẹ cọw-yo ụm hantụtụ nọ **Ma-tọ**
m-Rẹrẹm à ụr-takan.

---

§ **Bọr-ụs tet:28 3:28** ụt-Girik: Girik-nẹ. * **Bọr-ụs tet:29 3:29** Hyen komo: Roma 4:13. * **Bọr-ụs nass:6 4:6** ụt-Arameki: Abba. † **Bọr-ụs nass:7 4:5-7** Hyen komo: Roma 8:15-17.

14 Kọ dẹ nomtẹ mẹ kẹẹsẹ á komo hur-ụt nọ naasụtẹ dẹẹn, kap ụn kaanẹ
nẹ, nọ mus mẹ hwaa á. Komo nọ gwọkt mẹ ụr-bon nẹ. Nọ gọkstụ mẹ
ụntụn **wan-tọm-wụ Shir** n-Tọn, kọ komo bọ nọ gọksẹ **Kiristi** Yẹso ụn hi
ụn de ụn wụ à.
15 Nọ nọmọg o-zak dẹẹn ụn ka da-ọ! M-mọka ụn ya, ¿yan gọn zak-ọ nọ
nọmẹ rem re? Ụm nepstẹ ụn ka da-ọ, rii-yo m-nomẹ rottẹ, nọ rọa hụrụm
yish nọ, nọ ya'as mẹ!
16 Ashi, ¿m-mọka mẹ ụn warag ọ ka wan-yagẹ-ụt nọ, remen ụm rụrụtụ
nọ yo rọ o-nip?
17 Yẹ ka hun-nẹ yẹ hamattụ nọ ụr-bon nẹ, amba yo yẹ cọnẹ à yo rọtt ụr-
bon á. Ka yo yẹ cọnẹ à yo rọ yẹ wongsụ nọ ụn mẹ nẹ, remen nọ hamattụ́
yẹ bọ yẹ hamtụ nọ à.
18 Ka hamat-mọ rọ ụr-bon nẹ ụregẹ ka cọn-mọ rọ ụr-bon nẹ, kọyanda,
ba sẹ mẹ be-ụr nọ á.
19 Yakar re yẹ mẹ m-cọn à, ayoorẹ-ọ ka mẹ m-họgẹ reeten-mọ ụn mat-o
nọ. Komo mẹ ụn sẹngẹ-mọ ụn swọr ụr-kọọb har da-ọ **Kiristi** bọ'ọsẹ n-mẹ
nọ bọ wan-yaar rọ m-bọ'ọsẹ ụn mẹn-ụt inu ụn wụ à.
20 Ụm ro cọnọg ụm rọ ụn nọ nẹ m-mọka, ka da-de ụm roa ja'as cọr re.
Ay, hur ụn de naasụtẹ rem nọ!

Sha-m Hajaratu ụn Saratu

21 Yagẹ ụm cit nọ, ¿nọ yẹ rọ m-cọn m-dọrẹ o-**karamsa** à, nọ nepstẹ ọ ka
yo **karamsa**-o zee?
22 Remen gensẹ tọ rọ ụnze, **Ibrahi** rọ ụn yakar nẹ nẹn yoor yan-campọ-
nẹ, ka wà gaan-wụ ko-gụw-wụ ụn ne'a matụ wụ, wụ ka komo ba ko-gụw
matụ wụ á.
23 Ka wà-wụ ka ko-gụw-wụ matẹ à, **Ibrahi** ụn kum wụ bọ a wẹttẹ m-kum
ụn yakar à. Amba wụ ka wà-wụ rọ be-de ụn ne'a-wụ ụt-ge à, mat-ọ ụn wụ
ọ ụt-hyat ọ, remen swọr o-nu ọ Shir sụrẹ **Ibrahi** à.
24 Mọ ka sha-mọ, ka ne'a-nẹ yẹ yoor kututẹ swọr o-nu o-yoor. **Hajaratu**‡
he mat ụn gụw-nẹ, wụ rọ sha-mọ ụn swọr o-nu§ ọ a nọmẹ ụn Haag-ọ Sinay
à.
25 **Hajaratu** sha-mọ ụn Haag-ọ o-Sinay ọ rọ ụn dak-ọ ụn Raraba-nẹ à.
Wụ rọ sha-mọ ụn bọ-ọ o-Urusharima ọ m-mọka, remen wụ ụn yakar-yẹ
ụn wụ nẹ kap gụw-nẹ yẹ ụn kụs-ọ o-**karamsa**.
26 Amba Urusharima-o pụ-ọ rọ kọn n-tọn, na yẹ m-ha kanẹ à ya a rọ sasa
be-de ụn dor-ọ o-**karamsa**. Na yẹ m-ha kanẹ à, a ọ ụn gwọt-ọ o-bọ ụnze
ọ rọ inu na remen na yakar-yẹ Shir yẹ yẹ o-nip. **Saratu**, ba ko-gụw-wụ á,
wụ rọ sha-mọ ụn ka Urusharima-o pụ-ọ ọ.
27 Gensẹ tọ rọ ụnze,
"Ko-maktan-wụ ụn ne'a nọm o-zak,
kan **kan**-ọ o-zak wọ wụ napẹ reeten-mọ o-mat á.
Mẹn zẹẹ kaanẹ remen ne'a, wụ ro ko-maktan n-ga à,
wụ makt yakar dẹẹn,
argẹ ne'a-wụ wẹttẹ m-mat à.*"
28 M-mọka nọ ọr re nẹ, nọ ma yakar-yẹ Shir yẹ be-de ụn swọr o-nu ụntụn
Ishaku.

---

‡ **Bọr-ụs nass:24 4:22-24** Hyen komo: Taka 16:1-16; 21:8-9,12-17; 25:12. § **Bọr-ụs nass:24 4:24** *swọr o-nu* = o-karamsa. * **Bọr-ụs nass:27 4:27** Hyen komo: Isha 54:1.

29 Ụn ka da-ọ komo ka wà-wụ a matẹ ụn bọ a wẹttẹ m-mat á, wụa rẹẹsẹ
wà-wụ a matẹ ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ọ Shir** à ụr-kọọb. Kaanẹ tọ rọ har
m-mọka.†
30 Amba gensẹ tọ rọ be-de ụn Ma-tọ Shir ụnze, "Yan ka ko-gụw-wụ ụn
ne'a-wụ ụn wà ụn wụ nẹ, yẹ ru. Nọm kaanẹ remen wà-wụ ụn ko-gụw-wụ
ụn ne'a a wong o-cim ụn wụ kà wà-wụ nẹ á. Ká wà-wụ wụ inu ụn wụ rọ
ko-gụw á."‡
31 Remen kaanẹ ọr re nẹ, na yakar-yẹ ụn ka ko-gụw ne'a-wụ wụ á. A rọ
yakar-yẹ ụn ka ne'a-wụ wụ rọ ko-gụw á.

Bọr-ụs taan

Ụr-she'et sasa be-ụr Kiristi

1 **Kiristi** ustụ na remen a she'ettẹ́ sasa. Remen kaanẹ she'et nọ sasa,
taase nọ she'et she'et-de ụn gụw-nẹ komo á.
2 M-mọka họgụ nọ mẹ. Mẹ, Burus, mẹ nọ m-rụrẹ, ụregẹ nọ gọkstẹ a
nomụ nọ ụr-kọ, yo ka kututụ na ụnze **Kiristi** hwaa wụ rọ be-ụr nọ ọ ka.
3 Mẹ nọ jamas m-baksẹ ụnze kap wụ gọksẹ wụa dọrẹ **karamsa**-ọ ụr-kọ
à, a gaktẹ wụ dọrẹ o-**karamsa** kap ọ ka.
4 Nọ yẹ rọ m-sẹngẹ nọ she'ettẹ ba **ụr-ba'as** ụn co-ọ Shir ụn bụ-yo m-dọrẹ
o-**karamsa** à, nọ regụssụtẹ nọ ruussụtẹ hi ụn nọ be-de ụn dor **Kiristi**. Nọ
pa'ag ọ ka yar-mọ Shir.
5 Tẹ dẹ tẹ rụ'ụssẹ ụr-hur Shir a hongsẹ tẹ ụn wụ nẹ, Amba a sẹngẹ m-shẹr
ụn mọssẹ ụn gwụ-ọ ụn **Kụkt-ọ Shir**. Komo a sẹngẹ ụr-'er o-dish nẹ, ụnze
Kiristi a muut na kashi ụn hun-nẹ ụn co-ọ Shir.
6 Remen a ro n-mẹ ụn **Kiristi** Yẹso, kọ ụr-**kọ** kọ ba ụr-kọ yo ken rii-yo yo
á be-ụr na. Amba rii-yo Shir cọnẹ cot à yo rọ nẹt shẹr be-ụr **Kiristi**, komo
họọg-mọ ụn wụ rọ m-kutẹ wụ cọnọg Shir ụn hun-nẹ nẹ.
7 Nọ ro m-ha co ụr-bon nẹ, ¿Wa wẹnụ nọ dor-ọ o-nip?
8 Shir yẹ á, remen wụa gu nọ nọ ma'astẹ sasa.
9 Ka yoos-de ụt-bọ de ya de rọ ụntụn "Ya o-**yist** o-rẹk yo, yo rọ m-rwọ
ụt-burọdi rọttẹ m-hundundẹ dẹẹn."*
10 Remen gam-ọ hi-ụt na n-mẹ ụn sẹngẹ-m Wan-Kọyan, ụm nepsẹ nọa
dọrẹ yo ken cọw-yo yo a kutu nọ ụn họn hessẹ-de ụn yo ma re á. Komo
wụ rọ nọ m-'yons ụr-hur à wụa sụ ụr-kọọb kọ wan wụ.
11 Ọr re nẹ, ụregẹ har m-mọka mẹ m-kọ'ọt ụnze depetẹ a **ko** kọwan, ¿ya
hantẹ m-mọka hun-nẹ rọttụ mẹ m-'ya ụr-kọọb? Ụregẹ mẹ ụs-tọr ụnze a
ko ụr-**kọ**, ai, ma-ụt re mọssẹ ụn mar-m **Kiristi** nẹ n-tọn o-**kan**, ro a warag
rii-yo ụr-pụksẹ be-de ụn kọ wụ ke nẹt-wụ á!
12 Ay, ka yan-'yons ụn nọ ụt-hi yẹ, yẹ ka yẹ cọnụ nọ gaktụ ụr-kọ à, jiishtẹ
yẹ re co yẹ pẹsẹm hi ụn de ụn yẹ!
13 Ọr re nẹ, Shir cọnọg nọ she'et sak komo sasa. Amba wẹr nọ taase ka
she'et-ụr nọ de o-sasa de warag nọ bụ-yo ụn dọrẹ ụn rem-se wụr-o cọnẹ à.
Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ, yagụ nọ ka she'et-de o-sasa de wootụ nọ ụn nomẹ
ụn yẹ ken yẹ m-gụw n-mẹ m-was.
14 Remen myet-mọ o-**karamsa** a ụn mọssẹ ụn **karamsa**-o gaan, ọ rọ,
"Was wan-bọr-o ru ụntụn hi ụn du."†

---

† **Bọr-ụs nass:29 4:29** Hyen komo: Taka 21:9. ‡ **Bọr-ụs nass:30 4:30** Hyen komo: Taka 21:10.
* **Bọr-ụs taan:9 5:9** Hyen komo: 1Kor 5:6. † **Bọr-ụs taan:14 5:14** Hyen komo: Rewi 19:18.

15 Amba ụregẹ nọ rọ m-dum ụn hi ụn nọ, nọ ụs-haw, nọ ụn ti'in hi ụn
nọ ụntụn nem-yẹ o-kọt, muut nọ ụr-hi, taase nọ sabrẹ kap!

Dọrụ nọ o-Kụkt ba ụr-ba'as á

16 Yo mẹ m-zẹẹ à yo ka, yagụ nọ **Kụkt-ọ Shir** ọ kututụ nọ o-cọw. Nọ
nomẹ kaanẹ nọ hede m-dọrẹ ụn she'et-de ma-hun á.
17 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen she'et-de ma-hun rọ m-hongẹ o-Kụkt nẹ á,
o-Kụkt komo ọ rọ m-hongẹ ụn she'et-de ma-hun nẹ á. Ka rem-se ụs-yoor
rọ ụt-yagẹ nẹ. Ọ rwọ'ẹ nọttẹ m-hoks m-nọm ụn yo nọ cọnẹ m-nom á.‡
18 Amba ụregẹ **Kụkt-ọ Shir** ọ rọ nọ m-dọrọttẹ, nọ ụn kụs-ọ o-**karamsa**
ọ ka á.
19 Sẹngẹ-mọ she'et-de ma-hun rọ m-nọm à, ya mọ rọ cas:
Kọọb-de m-'ẹ, ụn
She'et-de o-ás nẹ, ụn
Nọm ụn rem ụs-yọ-se nẹ, ụn
20 Gụw-mọ ụs-tọọg nẹ, ụn
Mọr-nẹ,
Hun-nẹ yan-yagẹ-ụt ọr ụn yẹ nẹ m-dum nẹ, komo,
Yẹ m-nomẹ ụn ọr ụn yẹ nẹ ụr-shoob,
Ryaab-se, komo ụn
Cọn-tọ ụr-hi nẹ,
Yẹ rọ m-ẹs be-ụr gaan á, ụn
Cakarsẹ ụn hun-nẹ nẹ,
21 Ụr-shoob nẹ,
Mar-mọ m-swọ komo,
Yẹ rọ ụn mọssẹ ụt-hi be-de m-nọm o-ás ụn bụ-yo ụn sụ swọọg nẹ, ụn
Se ken rem-se nẹ ụntụn kaanẹ.
Mẹ nọ m-kẹwẹs, ụntụn bọ ụm kẹwsẹ nọ n-ga à, ụnze yẹ rọ m-nọm ụn gọ
ụn ka rem-se à, yẹa kum m-cọw n-mẹ ụn **Gwọmo-tọ Shir** á.
22 Da-ọ **Kụkt-ọ Shir** garamsẹ na à, hun-nẹ a hyen ka rem-se ụn she'et
ụn na, se rọ:
m-was,
mẹn-ụt pus-tọ,
gwụgwụ-mọ ụr-hur,
'mọ ụr-hur,
gu ụn hun-nẹ,
ụn shoos ụn rii-yo ụr-bon nẹ,
ụn ọ shir nẹ,
23 gwụgwẹr-mọ ụr-hi,
hoks m-garamsa ụt-ma ụn rem-se wọ m-nom à.
Ụregẹ nọ nọm ụn ka rem-se, yatt-yo da'ẹ **karamsa**-ọ zet nọ nọmọg **ụr-ba'as**
á.
24 Komo kap yẹ rọ yẹ ma **Kiristi** Yẹso à, yẹ ho'ostẹ she'et-de ma-hun ụn
rem-ụs yọ-se nẹ gọ-ụs-gọ se wụr-o rọ m-cọn à.
25 Yagẹ **Kụkt-ọ Shir** dọrụttụ na n-mẹ ụn kọ yo ke rii-yo ụn she'et-ụr na,
remen Kụkt-ọ ya'ụ na m-họọg à.
26 Taase a warag yan-'yons ụr-hi kọ yan-'yons ụn hur-de ụn hun-nẹ, kọ
yan-shoob-de ụn yẹ ken ya á.

Bọr-ụs cind

A dek nọ nụ-ụs ọr na nẹ

‡ **Bọr-ụs taan:17 5:17** Hyen komo: Roma 7:15-23.

1 Ọr re nẹ, a shipẹ wụ ken wụ rọ ụn nọm ụn rii-yo depẹ á, nọ yẹ rọ
ụn **Kụkt-ọ Shir** nẹ à sẹ nọ mụụntẹ wụ n-cọw. Amba nọm nọ kaanẹ ụn
gwụgwẹr-mọ ụr-hi nẹ, komo taase remen sẹngẹ-mọ ụn mụụntẹ ụn ọr nọ,
nọ komo nọ hẹbẹ n-mẹ ụn ka meger-tọ.
2 Gu nọ ọr nọ nẹ be-de ụn dẹk ụn nụ-se ụn yẹ. Ụn kaanẹ nọ he m-shoos
ụn **karamsa**-o **Kiristi**.
3 Ụregẹ wụ ken rọ ụn uku o-cin ụnze wụ yo ken rii-yo yo, ashi nẹ wụ yo
ken rii-yo yo á, hi ụn de ụn wụ wụ rọ m-raks.
4 Yagẹ kọ wụ ke nẹt-wụ me'estẹ sẹngẹ-mọ ụn wụ, wụ hyen. Ụregẹ mọ
nọmọg ụr-bon, ka da-ọ wụa hoks m-uku o-cin ụn rii-yo wụ nọmẹ ụn hi ụn
de ụn wụ à. Myet ụn kaanẹ nẹ, yo depetẹ ba se wụ hongsụtẹ hi ụn de ụn
wụ ụn wụ ken ụn nẹt-wụ nẹ á.
5 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen depetẹ ko wụ ke nẹt-wụ dek nụ-se ụn hi ụn de
ụn wụ.

Wọa ce yo o gọ'ẹ à

6 Kap bọn wụ a yoosẹ ma-ụt **Kiristi** sẹ wụ ya'as wụ yoosẹ wụ à, de ma
ụn wụ kwụkwụr-de de ụn rii-yo m-yar.
7 Taase nọ raks hi ụn nọ, yatt-wụ he m-hoks ụn raks ụn Shir á. Kap bọn
yo nẹt gọ'ẹ à, yo wụ he m-cẹ.
8 Ụregẹ nẹt gọọg ụn bụ-yo ma-hun, yoa woot wụ m-mar. Ụregẹ nẹ wụ
gọọg ụn bụ-yo o-Kụkt, wụa kum họọg-mọ ba m-ta.
9 Remen kaanẹ taase a ker ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon. Ụregẹ a karag a
yagẹ nọm m-sẹngẹ á, da-o rọọn ọ a hettẹ cẹ ụn ce-mọ o-kwụm à.
10 Remen kaanẹ, kọyanda a kumẹ o-da, sẹ a nomẹ kọ wụ ke nẹt-wụ rii-yo
ụr-bon, yo jiishẹ ma à, ka yẹ rọ ọr na nẹ yẹ attẹ shẹr-m gaan à.

Nak o-tọ ọ ụr-kọm ụn ma-tọ ụr-kọ

11 Gwọt nọ gọn caari-mọ m-gẹn mọ ụm genụ nọ ụn kom-ụt re à.
12 Ka hun-nẹ yẹ cọnụ nọ m-gaktẹ ụr-kọ à yan-nụ-mọ ụr-hi yẹ, yẹ ụn cọn
a muut yẹ yo ken rii-yo. Yẹ rọ m-nọm kaanẹ remen yẹ rọ m-họgẹ o-gyẹr.
Yẹ rọ ụs-barag hun-nẹ a 'ye yẹ ụr-kọọb ụregẹ yẹ shẹr be-de ụn **sekẹ**-ụr
Kiristi de n-tọn o-**kan** cot á.
13 Kọ ka yẹ rọ ụr-kọ nẹ à, yẹ m-dọrẹ o-**karamsa** ụn hi ụn de ụn yẹ á. Yẹ
dẹ yẹ cọnọg a ko nọ remen nụ-mọ ụr-hi, yẹ rọ m-zẹẹ yẹ rwọ'ẹ a koot nọ.
14 Amba mẹ kọ hiin, man nọm nụ-mọ ụr-hi á. Kọ man nom nụ-mọ ụr-hi,
sẹ dẹ remen **kan**-o Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**. Mar-mọ ụn wụ n-tọn o-
kan ọ rwọ'ẹ cọn-tọ ụn rii-yo ụn họno o-dak mertẹ ụn hur ụn de. Mẹ komo
ụm marag. Mẹ cọn rii-yo ụn họno o-dak á.
15 Ụr-**kọ** nẹ, ụn ba ụr-kọ nẹ kap hwaa-ọ. Rii-yo jiishẹ à yo rọ Shir muut
na ụntụn nẹt pụ-wụ.
16 Mẹ ụs-kọn Shir wụ 'ye gwụgwụ-mọ ụr-hur ụr-'wọn nẹ. Kap nọ yẹ rọ
m-dọrẹ ụn ka **karamsa**-o pụ-ọ ọ à, wata kap hun-nẹ yẹ Shir yẹ o-nip.

M-tigẹ ụn họọs-de ụr-kọm nẹ

17 Ụr-kọm, taase kọ wụ ke do mẹ m-rangsẹ ụn yo ken rii-yo, remen mẹ
ụn napa-tọ ụs-sọrọg nẹ se a nomo mẹ ụn wụr-o re à, tọ kututẹ ụnze mẹ
ko-gụw Yẹso wụ.
18 Ọr re nẹ, yar-m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**, mọ nom mọssẹ ụn nọ nẹ!
Amin.

Takụrda-o Burus ǫ wụ genę yan-dor Yęso n-mę bǫ-ǫ o-Apisu

Rem-se rǫ n-mę à:
M-zantę *1:1-2*
Kiristi ụn yan-dor nę *1:3—3:21*
Hǫǫg-m pụ-mǫ n-mę ụn Kiristi *4:1—6:20*
Ụr-kǫm *6:21-24*

Ụr-gas

1 Mę wụ Burus, ko-**wan-Tǫm YęsoKiristi**,* remen Shir cǫnę kaanę. Mę
nǫ m-genę ụn ka takụrda-ǫ, nǫ hun-nę yę Shir ụn bǫ-ǫ o-Apisu, yę rǫ ụn
dǫrę ụn Yęso **Kiristi** hur-ụr gaan à.†
2 Ụm kǫnǫg Shir Tato na, ụn Wan-Kǫyan Yęso **Kiristi**, wụ ye'et nǫ ụr-hǫ
ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur nę.

Shir ya'ag kụkt-o na ụr-hǫ
rem Yęso Kiristi

3 A bụm nǫ Shir, Tato-o Wan-Kǫyan na, Yęso **Kiristi**. Wụ ya'asụ na myet
rii-yo ụr-bon yo rwụụnę n-Tǫn ụn shir à. Wụ ụn nǫm kaanę remen wụ
guut kụkt-ụt na. Wụ ụn nǫm kaanę remen a mǫssụtę hi-ụt na be-ụr gaan
ụn **Kiristi** nę.
4 Rii-yo Shir nomot o-Tǫn o-dak nę, wụ daagụ na, remen wụ cǫnǫg na, a
waragtę́ kashi ụn hun-nę komo ba **ụr-ba'as** be-de Shir.
Remen Shir wastę ụn na nę,
5 wụ degsụ na cin n-ga n-ga bǫ a he m-warag yakar-yę ụn wụ à, remen
rii-yo Yęso **Kiristi** nǫmę à. Shir ụn nǫm kaanę remen kaanę wụ cǫnę
m-nǫm.
6 Remen kaanę, yagę a bụmụt Shir bǫ wụ kutu na yar-mǫ ụn sęps-mǫ ụn
wụ à. Wụ kututụ na yar-mǫ ụn wụ dęęn remen yo Wà ụn wụ Yęso nǫmę
à, **Wà-wụ Shir** rǫ m-was nę.
7 Shir rurug na remen hyó-mǫ Yęso wụụsę da-ǫ wụ marę à, komo wụ
sokstę **ba'as**-ụt na. Wụ ụn nǫm kaanę remen yar-mǫ ụn wụ rǫ dęęn.‡
8 Komo wụ duusụtụ na myet ụs-węęr, ụs-nap nę dęęn, remen ka yar-mǫ.
9 Shir rwǫ'ǫg na a nep yo rǫ wukussę ụn hur-de ụn wụ à, ụn hǫgę ụn
ręręm-mǫ ụn yo wụ zǫngsę ụn **Kiristi** à.
10 Rii-yo Shir rǫ ụt-zǫngę wụ nomot da-ǫ wǫǫ'ę à, yo rǫ wụa mǫssę ụs-
rem kap o-Tǫn o-dak nę be-ụr gaan be-de ụn ko-Gwǫmo wan-gaan. Ka
ko-Gwǫmo-wụ rǫ Yęso **Kiristi**.
11 Ụn bụ-o **Kiristi** komo, Shir daagụ na a waragtę hun-nę yę ụn wụ. Cin
ụr-takan wụ zǫngsę yo kà. Wụ wụ rǫ ụn nǫm ụn kǫ yo ke rii-yo bǫ wụ
cǫnę à.
12 Wụ ụn nǫm kaanę remen tę§ ęsstę o-saktǫ be-ụr **Kiristi**, tę bụmụt
Shir remen sęps-mǫ ụn wụ.

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnę à.
† **Bǫr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sęng 18:19-21; 19:1.
‡ **Bǫr-o gaan:7 1:7** Hyen komo: Koro 1:14.
§ **Bǫr-o gaan:12 1:12** *tę* = Yahuda-nę.

13 M-mọka nọ ụn ce nọ, nọ họgụssụtẹ o-nip, ká Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ, tọ Shir
guutẹ nọ à. Da-ọ nọ shẹrẹ ụn **Kiristi** à, wụ muuttụ nọ yẹ ma ụn wụ ụn
'ya ụn nọ **Kụkt-ọ Shir**, ọ wụ ẹstẹ ụt-ma cin n-ga à.
14 **Kụkt-ọ Shir** ọ rwụntụtẹ na cas ụnze Shir a 'ye na rii-yo wụ swọrẹ
o-nu à, yo rwọ'ọg na m-nap kanẹ ụn co Shir a gu yẹ rọ yẹ ma ụn wụ à. Yo
ka komo remen bọngọn-de ụn sẹps-mọ ụn wụ ọ.

Kọn-ụs Burus

15 Remen kaanẹ kap yo Shir nọmẹ à, mẹ ụn kọn-se Shir rem nọ. Cin
da-ọ ụm họgẹ shẹr-m nọ be-ụr Yẹso Wan-Kọyan à ụn was-m nọ nẹ be-de
ụn **yan-dor Yẹso** à,
16 kọyanda mẹ ụn bọngọn-de Shir rem nọ. Mẹ nọ m-baks da-ọ ụn kọn-ụs
re be-de Shir.
17 Mẹ ụs-kọn be-de Shir yẹ ụn Wan-Kọyan na, Yẹso **Kiristi**. Wụ rọ Tato
na wan-caari-mọ m-sẹps. Mẹ ụs-kọn be-de Shir wụ 'ye nọ kụkt-ọ ụs-nap,
bọ yish nọ he m-upsẹ à, remen nọ nept wụ ụr-bon nẹ.
18 Mẹ ụs-kọn Shir tiksh hur-ụt nọ, nọ hyenet nip-ọ rwụụnẹ be-de ụn wụ
à remen nọ nept ka sạktọ-ọ wụ swọrẹ o-nu da-ọ wụ dagnụ nọ à. Komo nọ
nept ụnze sẹps-mọ Shir rọ ụt-mọọr nẹ ọ wụ sụrtẹ o-nu wụa 'ye hun-nẹ yẹ
ụn wụ à.
19 Mẹ ụs-kọn komo nọ nept bẹẹb-de ụn wụ jiishtẹ kap, de rọ na m-gu yẹ
shẹrẹ be-de ụn wụ à. Ka bẹẹb-de rọ be-ụr na à gaan-tọ,
20 ụn de 'yonsẹ **Kiristi** nẹ ụt-marimar à. Komo Shir rwọ'ụrụ wụ ụn be-de
jiishẹ m-sẹk à n-Tọn shir.*
21 **Kiristi** rọ ụn gwọmo-tọ ụn gwọmo-nẹ, ụr-bẹẹb nẹ m-'wọns nẹ ụt-
gwọmo nẹ. Wụ rọ ụr-jin nẹ de argẹ kọ de ke jin-de à de a he m-aag à,
ba ụn họn m-mọka cot à, har da-ọ rọọnẹ à.
22 Shir ya'ag **Kiristi** ụt-gwọmo tọ ụn kọ yo ke rii-yo. Shir rwọ'ụrụ wụ
co-ọ ụn kap **yan-dor Yẹso**.†
23 Yan-dor Yẹso yẹ rọ ụntụn wụr-o **Kiristi**. Yan-dor rọ ụn kum ụn bẹẹb-
de ụn yẹ be-de wụ. **Kiristi** rọ ụn nom ụs-rem n-mẹ ụn na, ụntụn bọ wụ
nọmẹ ụs-rem ụn bẹẹb-de ụn wụ ụn họno o-dak à.‡

Bọr-ụs yoor

Shir guug na remen yar-mọ ụn wụ

1 N-ga da-ọ nọ ro shẹrgẹ ụn **Kiristi** á, ụntụn margan-nẹ nọ ro'ẹ ụn bụ-yo
nọ ro ụr-she'et à, remen nọ nọmọtẹ Shir kọọb-de o-dọrọttẹ ụt-**ba'as** nẹ.
2 Ka da-ọ nọ ụn nọm ụn rem-se ụn ba ụr-bon se hun-nẹ yẹ napẹ Shir
á rọ m-nọm à. Nọ o-dọrọttẹ ọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** wụ rọ ụt-
gwọmo tọ ụn ya-ụt-yagẹ tọ ụn Shir be-tọ n-tọn à. Ka **ko-Gwọmo-wụ ụn
ya-ụt-kọt** wụ rọ m-mọka m-sẹngẹ wụ garamsụtẹ hun-nẹ yẹ rọ ụn nọmẹ
ụn Shir kọọb-de o-dọrọttẹ à.
3 Myet ụn na nẹ kaanẹ a ro'ẹ n-ga, a ro ụn nọm ụn yo a cọnẹ à. A ụn
nọm ụn yo hur-ụt na ụn wụr-ụt na nẹ zẹẹ a nọm, yo rọ ba ụr-bon à. A ụn
mat na **ụr-ba'as** nẹ. Ryaab-se Shir ro ụn hi-ụt na ụntụn bọ kọ wụ ke rọ à.
4 Amba remen Shir wastẹ ụn na nẹ dẹẹn komo 'wọn-de ụn wụ rọ dẹẹn
ọ rwọ'ẹ,

---

* **Bọr-o gaan:20 1:20** Hyen komo: Bọng 110:1.
† **Bọr-o gaan:22 1:22** Hyen komo: Bọng 8:6.
‡ **Bọr-o gaan:23 1:22-23** Hyen komo: Koro 1:18.

5 da-ọ a ro ụntụn margan-nẹ remen ba'as-ụt na à, Shir ya'ag na họọg
pụ-ọ bọ wụ 'yonsẹ **Kiristi** ụt-marimar ụn họọg pụ-ọ nẹ à. Wụ guug na
remen yar-mọ ụn wụ cot.*
6 Komo Shir 'yonstẹ na ụt-marimar mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ. Komo wụ
she'essẹ na n-Tọn o-shir be-ụr gaan ụn Yẹso **Kiristi** nẹ.
7 Wụ ụn kutu na yar-mọ ụn wụ ụn bụ-yo ụr-'wọn be-ụr Yẹso **Kiristi**,
remen họọg-mọ rọọnẹ à hun-nẹ nept yar-mọ ụn wụ rọ dẹẹn mọ jiishtẹ kọ
yo ke rii-yo komo.
8 Wụ ụn gu nọ ba remen rii-yo ụr-bon yo nọ nọmẹ á, amba remen yar-
mọ Shir. Komo wụ ụn nọm káánẹ remen nọ shẹrẹg ụn yo Yẹso nọmẹ à, ba
remen hi ụn nọ á, yar-mọ Shir mọ.
9 Shir ụn gu nọ ba remen sẹngẹ-m nọ mọ ụr-bon mọ nọ nọmẹ á, remen
kaanẹ, yatt-wụ he uk o-cin wụ bụmụt hi ụn de ụn wụ á.
10 Na nọm-mọ Shir mọ. Wụ ụn nọm na pụ-yẹ ụn Yẹso **Kiristi**, remen a
nomot rem-se ụr-bon se wụ zọngsẹ cin n-ga à.

Kiristi gamag hi-tọ ụn hun-nẹ kap

11 Remen kaanẹ, baks nọ bọ nọ ro n-ga à, nọ **Yahuda**-nẹ yẹ ụn mat-o nọ
á. **Yahuda**-nẹ yẹ a **kọ**'ẹ à, rọ nọ m-aag "Yan-ba-ụr-**kọ**." Ka kọ-de de o-wụr
de, de a m-nọm ụt-kom tọ ụn hun-nẹ à, ba kọ-de ụr-hur á.
12 Baks nọ ka da-ọ nọ ro nak **Kiristi** á. Nọ rott ụr-con be-de ụn hun-nẹ
yẹ Shir á. Nọ n-mẹ be-de ụn ka swọr nu-ọ Shir nomẹ hun-nẹ ụn yẹ ụn wụ
Isra-nẹ á. Kaanẹ nọ ro temb ụn ka họno o-dak ọ ba o-saktọ komo nọ nap
Shir á.
13 N-ga nọ ro nọmọg m-pụpa ụn Shir nẹ, amba m-mọka bọ nọ mọssẹ
ụr-hi ụn Yẹso **Kiristi** nẹ à, Shir hantụtụ nọ yow yow ụn wụ nẹ. Wụ ụn
nọm yo ka ụn bụ-yo ụn hyó-mọ† **Kiristi** wụụsẹ rem nọ à.
14 **Kiristi** hantụtẹ she'et-de ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur be-ụr na **Yahuda**-nẹ
ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Bọ yẹ m-she'et ụntụn hun-nẹ gaan à, ba yẹ ụn
wongẹ ụn ọr ụn yẹ nẹ, tọ wongsụ yẹ à, Shir dossụssụtẹ ka yo wọọngsụ yẹ
à ụn mar-m **Kiristi** o-**kan**.
15 **Karamsa**-tọ ụn **Yahuda**-nẹ ro ụt-mọọr nẹ, amba mar-m **Kiristi** kapstẹ
tọ. Wụ ụn nọm yo ka remen wụ mọssụtẹ́ **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-
nẹ nẹ á be-de ụn wụ. Yẹ waragtẹ ragaan, ụn kaanẹ **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ
Yahuda-nẹ á hongẹ ụn ọr ụn yẹ nẹ nẹ.‡
16 Ụn mar-mọ ụn wụ n-tọn o-**kan**, wụ mọssụtẹ **Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ
Yahuda-nẹ á be-ụr gaan. Komo wụ hongsụ yẹ ụn Shir nẹ. Bọ ụn kaanẹ yẹ
do yagẹ ụn ọr ụn yẹ nẹ komo á.§
17 **Kiristi** haantẹ wụ kọ'ọtẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ rọ m-hantẹ gwụgwụ-mọ
ụr-hur be-ụr nọ yẹ nọmẹ m-pụpa* ụn Shir nẹ à, m-gwụgwụ be-de ụn yẹ
rọ yow yow† à.‡
18 Rem **Kiristi**, a hoks m-ha myet-m na (**Yahuda**-nẹ ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ
á) be-de ụn Shir Tato na ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ọ Shir** gaan.

Kiristi muutẹ na ragaan

---

* **Bọr-ụs yoor:5 2:1-5** Hyen komo: Koro 2:13. † **Bọr-ụs yoor:13 2:13** *hyó-mọ ụn Kiristi* = mar-mọ ụn Kiristi. ‡ **Bọr-ụs yoor:15 2:15** Hyen komo: Koro 2:14. § **Bọr-ụs yoor:16 2:16** Hyen komo: Koro 1:20. * **Bọr-ụs yoor:17 2:17** *m-pụpa* = Yahuda-nẹ á. † **Bọr-ụs yoor:17 2:17** *yẹ rọ yow yow* = Yahuda-nẹ. ‡ **Bọr-ụs yoor:17 2:17** Hyen komo: Isha 57:19.

19 Remen kaanẹ, m-mọka nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á nọ kus hamat-nẹ komo á,
amba nọ waragtẹ ragaan ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ. Komo m-mọka nọ waragtẹ
hun-nẹ yẹ ụn den-ọ Shir.
20 A ụn shẹr nọ ụn shi'it-de **yan-Tọm Yẹso**, ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**
nẹ. Yẹso **Kiristi** ụn hi ụn de ụn wụ, wụ rọ ka ta'ar-ọ o-kwụnt ọ a meetẹ ka
hur-ọ à.
21 Wụ wụ bọpẹ ka hur-ọ be-ụr gaan. Wụ mọssụtẹ ka hur-ọ waragtẹ
caari-ọ Pyo-ọ ba m-kụkọp, remen Wan-Kọyan she'etẹ n-mẹ.
22 Remen a mọssụtẹ ụn **Kiristi** nẹ, a m-ma nọ mọssẹ ụn yẹ ken yẹ nẹ
remen nọ waragtẹ́ o-hur be-de Shir rọ ụr-she'et à ụn Kụkt-ọ ụn wụ.

Bọr-ụs tet

Burus rụrụtẹ yẹ rọ Yahuda nẹ á
Ma-tọ m-Rẹrẹm

1 Remen kaanẹ, mẹ, Burus, ụm rọ ụn kọn-se Shir rem nọ. Mẹ ke'o remen
mẹ m-nọmẹ ụn Yẹso **Kiristi** m-gụw, ụn bụ-yo ụn kọ'ọt ụn ma-ụt Yẹso be-ụr
nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á.
2 Ụm nepstẹ nọ họgụtẹ ụnze Shir ya'astụ mẹ sẹngẹ-mọ ụn kọ'ọt ụn ma-ụt
Yẹso remen gwụ nọ. Wụ ụn ya'as mẹ ka sẹngẹ-mọ remen yar-mọ ụn wụ.
3 Shir yẹ hantẹ ụm nept zọngẹ-tọ wụ nọmẹ ụn hur-de ụn wụ à, ụn cọw-yo
ụt-hyangan. Ụm ro gensụtụ nọ ka ma-tọ kụt.
4 Da-ọ nọ karụntẹ yo ụm gẹnbẹ nọ à, nọa nep ụnze ụm nepstẹ zọngẹ-tọ
Shir mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ.
5 N-ga, Shir kutẹ hun-nẹ yẹ ụn ka da-ọ ka zọngẹ-tọ wụ nọmẹ á. Amba
m-mọka wụ kutusụtẹ **yan-Tọm Yẹso**, ụn yan-Rwọr ụn ma-tọ ụn wụ nẹ ụn
bụ-yo ụn **Kụkt-ọ Shir**.
6 Yo Shir wukẹ à yo rọ: be-de ụn rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma **Kiristi**
Yẹso, yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, **yan-dor Yẹso** yẹa kum ụr-gwụụg hond hond ụn
tẹ nẹ **Yahuda**-nẹ. Nọ ụn tẹ nẹ a waragtẹ ụntụn hun-nẹ gaan. Nọ yẹ rọ
Yahuda-nẹ á nọ rọ ụn de ma nọ gwụụg-de nẹ de ka yo Shir sụrụ na o-nu
ụn bụ-o Yẹso **Kiristi** à.*
7 Remen yar-mọ Shir, wụ ya'astụ mẹ kà sẹngẹ-mọ, ụm waragtẹ ko-gụw,
wan-kọ'ọt ụn ma-ụt Yẹso, bọ wụ rwọ'ẹ bẹẹb-de ụn wụ be ụn de à.
8 Mẹ bo'os ụm es be-de ụn kap hun-nẹ yẹ Shir á. Amba myet ụn kaanẹ
nẹ, Shir ya'ag mẹ sẹngẹ-mọ ụn kọ'ọt ụn ma-ụt Yẹso be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-
nẹ á, **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, ụn **Kiristi**. Ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ aragtẹ nap-se
ụn nẹt.
9 Komo remen ụm rụrụtẹ hun-nẹ myet, bọ Shir rọ m-nekettẹ ụn ka zọngẹ-
tọ rọ wukussẹ à, hak-ụs hak yo rọ wukussẹ be-de ụn wụ. Wụ wụ nọmẹ rii
kap à.
10 Yo Shir cọnẹ à yo rọ: **yan-dor Yẹso**, yẹ kọ'ọt nap-se Shir, se aragtẹ ụs-
nap myet. M-mọka, yẹ rụrẹ kap ya-ụt-gwọmo ụn ya-ụr-bẹẹb nẹ ụn be-tọ
n-tọn.
11 Rii-yo Shir nomot họno o-dak, wụ zọngsụtẹ ụnze **yan-dor Yẹso** a nom
kaanẹ. Komo wụ nọmọg kaanẹ ụn bẹẹb-ụr **Kiristi** Yẹso, Wan-Kọyan na.
12 Remen a shẹrẹg ụn **Kiristi**, komo a mọssụtẹ ụt-hi ụn wụ nẹ, a kum
cọw-yo m-ha be-de Shir ụn jaab nẹ ba o-gyẹr.
13 Mẹ nọ m-kọn, hakkụrẹ, nọ naas mẹn-ụt nọ remen kọọb-de mẹ m-swọ
rem nọ á, amba 'ku nọ o-cin ụn kaanẹ.

---

* **Bọr-ụs tet:6 3:4-6** Hyen komo: Koro 1:26-27.

Burus kọnọg remen hun-nẹ yẹ o-Apisu

14 Remen kaanẹ, ụm kwụktẹ be-de Shir Tato na, ụm kọnọg rem nọ.
15 Wụ hwọọnẹ kọ yo ke rii-yo ụn họọg-yo myet n-Tọn o-dak nẹ.
16 Sẹps-mọ Shir rọ ụt-mọọr nẹ remen hun-nẹ ụn wụ. Remen kaanẹ, mẹ ụs-kọn bọ Kụkt-ọ ụn wụ he nọ m-'ya ụr-bẹẹb à, bọ hur-ụt nọ he nọm m-'wọns à.
17 Komo mẹ ụs-kọn se Shir, bọ **Kiristi** he m-she'et kọyanda ụn hur-ụt nọ remen nọ shẹrẹg ụn wụ à. Mẹ ụs-kọn nọ cụn Shir, ụn ọr nọ nẹ. Ká cọn-tọ a doo nọ m-'wọns.
18 Remen kaanẹ, mẹ ụs-kọn myet hun-nẹ yẹ Shir a hoks m-nap bọ wụ wassẹ ụn na nẹ à. Wụ cọnọg na ba ụr-ma. Komo yatt-wụ he tọ hoks m-me'es á remen mọ rọ dẹẹn.
19 Komo nọa nep was-m **Kiristi** mọ argẹ be-de m-nap à. Ka da-de a shoos nọ shi-mọ ụn họọg ụr-bẹẹb nẹ rwụụn-mọ be-de Shir.
20 A bụm nọ Shir wụ rọ Wa-ụr-Bẹẹb de ụn nọm ụn rii-yo argẹ barag-ụs na à. Wụ nom komo rii-yo argẹ ka yo a kọnẹ wụ à. Wụ ụn nọm kaanẹ ụn bẹẹb-de ụn Kụkt-ọ ụn wụ ọ rọ ụn hur-ụt na à.
21 Remen kaanẹ, yagẹ na yẹ rọ hun-nẹ yẹ Shir à, komo yẹ mọssẹ ụr-hi ụn **Kiristi** Yẹso nẹ à, a bụmụt nọ Shir har da-ọ ba m-ta! **Amin**!

Bọr-ụs nass

Mọssẹ ụt-hi ụn Yẹso nẹ

1 Remen kaanẹ, mẹ wụ rọ ụn kur-ọ m-ke'et à, remen dor Wan-Kọyan à. Mẹ ụn kọn-ụs nọ nọ she'et she'et-de regẹ hond hond bọ hun-nẹ yẹ Shir rọ m-she'et à, remen Shir wụ daagụ nọ hun-nẹ yẹ ụn wụ.
2 Kọyanda ma'as nọ yan-gwẹgwẹr-mọ ụr-hi, ụn 'mọ ụr-hur nẹ, komo nọ geeg ụt-mẹn ụn ọr nọ nẹ nẹ be-de m-was.*
3 Nọm nọ bọ ụn yo nọ he m-hoks à nọ she'ettẹ Kụkt-o gaan ụn ọr nọ nẹ m-was nẹ bọ Kụkt-o ya'ụ nọ à.
4 Kap na yan-dor wụr-o gaan-ọ, komo **Kụkt-o Shir** o-gaan. Kaanẹ komo Shir ya'ag na saktọ-o gaan rem Yẹso.
5 A gem nọ ụt-hi cinda Wan-Kọyan gaan wụ attẹ à, shẹr-m gaan, komo yo'os-de m-họ m-gaan ụn Yẹso.
6 Shir gaan-wụ, wụ rọ Tato na. Wụ rọ na ụt-gwọmo myet, wụ rọ m-sẹngẹ be-ụr na, komo wụ she'et ụn hur-ụt na myet.
7 Ko wụ ke be-ụr na a ya'ag wụ gọ ụn mọ ma ụn wụ yar-mọ bọ **Kiristi** cọnẹ à.
8 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ à,
"Da-ọ wụ da n-tọn à,
wụ dekụrụ yan-yagẹ-tọ ụn wụ, yẹ wụ re ụr-gụn à.
Komo wụ ya'ụrụ hun-nẹ m-yar gọ-ụs-gọ."†
9 Da-ọ Ma-tọ Shir zẹẹ, "Wụ daag n-tọn à," yo Ma-tọ Shir ro m-zẹẹ à, yo rọ: n-ga **Kiristi** ro heesụntẹ ụn ka dak-ọ rii-yo wụ deet n-Tọn shir.
10 Ka nẹt-wụ haanẹ rwụụn-mọ n-Tọn haan-mọ n-dak à, wụ rọ **Kiristi**. Wụ wargẹ n-Tọn shir be-de jiishẹ m-pipir à, remen wụ shiit họno o-dak kap.
11 **Kiristi** ya'asẹ hun-nẹ m-yar. Wụ daagụrụ:
Yẹ ken yẹ, yẹ warag **yan-Tọm Yẹso**,
Yẹ ken yẹ **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**,

---

* **Bọr-ụs nass:2 4:2** Hyen komo: Koro 3:12-13. † **Bọr-ụs nass:8 4:8** Hyen komo: Bọng 68:18.

Yẹ ken yẹ yan-Rwọr ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**,
Yẹ ken yẹ yan-Gụt-de ụn hun-nẹ yẹ Shir, ụn
Yẹ ken yẹ ya-ụr-Yoos nẹ.
12 Wụ ụn nọm kaanẹ remen wụ zọngsụtẹ hun-nẹ yẹ Shir bọ yẹ he m-nọmẹ
ụn ọr ụn yẹ nẹ m-gụw à, remen **yan-dor Yẹso** waragtẹ ụr-bẹẹb nẹ yẹ
bọ'ọsẹ ụn dor-o ụn **Kiristi**.
13 Yo wụ cọnẹ be-ụr na myet à, yo rọ a mọssẹ ụt-hi ụn bụ-yo ụn shẹr-m
na ụn nap-se ụn **Wà-wụ Shir** har a shiit mat-de ụn **yan-dor Yẹso**. Wụ
cọnọg kap na yan-dor a gem nọ ụt-hi remen na kap a shẹrẹg ụn **Wà-wụ
Shir** komo remen na kap a nepsẹ wụ. Wụ cọnọg kụkt-o na warag shiishẹ
ụntụn **Kiristi**.
14 Ka da-ọ a warag ụntụn wan-yaar komo á. Yan-yoos-de ụt-bọ yẹa hoks na
m-raks á, kọ yẹ nọm yo a hettẹ m-shẹr ụn rii-yo ụn ba ụr-bon á. A warag
ụntụn hat-o caari, ọ jọk-yẹ m-họ ro m-tutẹ kọ ọ ke raag-ọ n-tọn m-họ á.
15 Ọttẹ kaanẹ à jiishtẹ, a rụr o-nip ụn bụ-yo o-acụndẹ, bọ a he m-warag
shiishẹ ụntụn **Kiristi** ụn kọ yo ke rii-yo a m-nọm à. Wụ rọ ko-Gwọmo na.
16 **Kiristi** mọssụtẹ myet yan-dor yẹ ụn wụ ụntụn bọ 'rwọ-ụs mọssẹ myet
dọk-tọ ụn wụr-ọ ụn nẹt à. Ụregẹ kọ de ke dọk-de nọmọg yo depẹ de nọm
à, ka da-de o-wụr myet ọ bọ'ọsụrụ ọ waragụrụ m-'wọns nẹ, da-ọ kọ de ke
dọk-de o-wụr de wassẹ ụn ọr ụn de nẹ à.‡

Họọg-m pụ-mọ n-mẹ ụn Kiristi

17 Remen kaanẹ, mẹ nọ m-zẹẹ komo mẹ ụn nak ụn tọ-ụt nọ ụn bẹẹb-de
ụn Wan-Kọyan: Nọ she'et ụntụn hun-nẹ yẹ napẹ Shir á. Barag-se ụn yẹ
myet se o-hwaa se.
18 Yẹ nap rem-se Shir á. Yẹ rọtt ụr-kwụkụr be-de ụn họọg pụ-ọ ọ Shir
ya'asẹ á, remen kọọb-de ụn nap-se ụn yẹ ụn cikt-de ụn yẹ nẹ.
19 Kọ yẹ nọm rem-se ụn ba ụr-bon yẹ ụn họgẹ m-'ẹ á. Yẹ rọ ụn naas o-da
ọ ụn yẹ myet ụn nọm ụn rem-se ụn ba ụr-bon ụn wụr-tọ ụn yẹ bọ yẹ cọnẹ
m-nọm à. Yẹ ụn nọm ụn rem-se o-ás o-sụụb nẹ, komo yẹ rọ m-ha co ụn
nọm ụn gọn ka rem-se.
20 Amba da-ọ nọ napẹ **Kiristi**, a yoosụ nọ, nọ nom kaanẹ á.
21 Ụm nepstẹ ụnze nọ họgụtẹ ma-tọ ụn wụ. Komo a yoosụtụ nọ yoos-de
o-nip de ma Yẹso.
22 Yo a yoosụ nọ à, yo rọ yagụ nọ gọn she'et-de nọ ro m-she'et n-ga à. Ụn
ká da-ọ nọ ro m-cọn ụn nọm ụn myet gọn rem-se ụn ba ụr-bon. Ká rem-se
rọ nọ m-ẹgụssẹ komo se rọ ụn sabụrsẹ ụn họọg-m nọ.§
23 M-mọka yagụ nọ **Kụkt-o Shir** garamsụtẹ she'et-ụr nọ ụn barag-ụs nọ
nẹ.
24 Shir ya'astụ nọ hur-ụr pụ-de ụntụn de ma ụn wụ. Remen kaanẹ she'et
nọ ụr-she'et ụn bụ-yo ụn ka hur-ụr pụ-de de, nọ warag kashi ụn hun-nẹ
yẹ o-nip komo ba **ụr-ba'as** bọ Shir cọnẹ nọ warag à.*

Karamsa-ọ ụn họọg-m pụ-mọ

25 Remen kaanẹ, nọ do nọm ụt-bọ komo á. Amba rụrụ nọ ọr nọ nẹ o-nip,
remen na dọk-tọ ụn wụr-o gaan tọ.†
26 Ụregẹ "nọ nọmọg ụs-ryaab, nọ yagẹ nọ nomot **ụr-ba'as** á."‡ Nọ jar nọ
nọm ụs-ryaab har họ-ụr hebe nọ á.

---

‡ **Bọr-ụs nass:16 4:16** Hyen komo: Koro 2:19. § **Bọr-ụs nass:22 4:22** Hyen komo: Koro 3:9.
* **Bọr-ụs nass:24 4:24** Hyen komo: Koro 3:10; Taka 1:26. † **Bọr-ụs nass:25 4:25** Hyen komo: Zẹka 8:16. ‡ **Bọr-ụs nass:26 4:26** Hyen komo: Bọng 4:4 (ụt-Girik).

27 Nọ rọ ụs-ryaab, nọ ya'ag ọ ka **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** ụr-kẹẹr wụ
rakstụ nọ.
28 Nẹt-wụ rọ ụr-hyow à, wụ jar wụ do hiw ụr-hyow komo á. Amba wụ
kum kashi ụn rii-yo m-nọm yo ụn kom-tọ ụn wụ. Kaanẹ wụ he m-gu hi ụn
de ụn wụ, wụ gu kọọb-nẹ komo.
29 Nọ jar nọ nọmẹ ọr nọ ma-tọ ụn ba ụr-bon á. Amba cep nọ ma-tọ he
m-do'ẹ ọr nọ nẹ jaab-ọ ụt-mẹn à, remen yẹ bo'osụtẹ́ m-shẹr nẹ be-de Shir
remen ma-ụt ụn nọ. Rwọr nọ ma-tọ depẹ à, tọ he gu ụn hun-nẹ à.
30 Nọ jar nọ naas hur-de ụn **Kụkt-ọ Shir** á. Shir ụn 'ya nọ Kụkt-ọ ụn
wụ ọ rọ o-napa ụnze nọ hun-nẹ yẹ ụn wụ yẹ. Ka **Kụkt-ọ Shir** ọ ọa sẹngẹ
ụr-she'et ụn hur ụn nọ har da-ọ Shir he nọ m-rur war war à.
31 Yagụ nọ ka rem-se myet:
Tụk-mọ ụt-mẹn,
Ụr-shoos nẹ, ụn
Mar-mọ ụs-ryaab nẹ,
Ụt-ween nẹ, ụn
Naas-de ụn hun-nẹ nẹ, ụn
Kọ de ke gọn she'et-de ba ụr-bon de nẹ.
32 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ, họgụ nọ 'wọn-ụr ọr nọ nẹ, nọ was ọr nọ nẹ. Soksụ
nọ ọr nọ nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ, bọ Shir soksụ nọ **ba'as**-ụt nọ rem **Kiristi** à.§

Bọr-ụs taan

Was nọ ọr nọ nẹ

1 Dọrụ nọ bụ-yo ụn Shir remen nọ rọ yakar-yẹ ụn wụ, komo wụ rọ nọ
m-was dẹẹn.
2 Cọn nọ hun-nẹ kọyanda, ụntụn bọ **Kiristi** cọnụ nọ à. Wụ marag rem
na. Wụ ya'astẹ Shir họọg-mọ ụn wụ ụt-**sekẹ** tọ m-shi'igin, ụn nọm ụn
kaanẹ wụ gwụ'ụrsụtẹ Shir ụr-hur.*
3 Amba remen nọ ụn hun-nẹ yẹ Shir yẹ, nọ jar nọ nọm rem-se ma saa
kọ rii-yo m-'ẹ á, komo nọ nọm o-sụụb á. Gọ ụn ka **ba'as-tọ** depẹ be-de ụn
hun-nẹ yẹ Shir á.
4 Komo nọ jar nọ nọm ma-tọ m-'ẹ kọ ma-tọ o-hwaa, kọ ar-de ụn ba ụr-bon
á. Ọttẹ kaanẹ à, jiishtẹ nọ sẹngẹ bọngọn-de Shir ụn rii-yo wụ nọmẹ à.
5 Nap nọ o-nip ụnze ko-wa-o-ás, ụn ko-wan-nọm ụn saw-tọ m-'ẹ nẹ, ụn
ko-wa-o-sụụb nẹ, yẹ rọtt ụr-kwụkụr be-de ụn rii-yo ụr-bon yo ụn gwọmo-
ụt **Kiristi**, ụn gwọmo-tọ ụn Shir nẹ á. Ko-ya-o-sụụb ụn ko-wa-m-gir nẹ
gaan-yẹ rọ, remen yẹ kwụktụtẹ ka rem-se ụn họno o-dak se.
6 Nọ jar nọ yagẹ hun-nẹ raks nọ ụn ma-tọ o-saa tọ yẹ m-rwọr á. Remen
gọ ụn ka rem-se rọ m-hantẹ ụn ryaab-se Shir be-de ụn yẹ nọmẹ kọọb-de
o-dọrọttẹ à.
7 Remen kaanẹ, nọ jar nọ mọssẹ ụr-hi ụn gọn ka hun-nẹ yẹ rọ ụn nọm
ụn gọn ka rem-se ụn ba ụr-bon se nẹ á.
8 N-ga nọ ro n-tẹ o-comb, amba m-mọka nọ cọwọg be-de m-cecar be-de
ụn Wan-Kọyan. Káanẹ she'et nọ she'et-de m-cecar.
9 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen ụregẹ hun-nẹ rọ ụr-she'et be-de m-cecar, yẹa
nọm she'et-de ụr-bon, she'et-ụr kashi, ụn nọm ụn o-nip nẹ.
10 Nọm nọ bọ ụn nọm-m nọ, nọ nept rem-se Wan-Kọyan cọnẹ nọ sẹngẹ
m-nọm à, komo nọ nọm ka rem-se.

---

§ **Bọr-ụs nass:32 4:32** Hyen komo: Koro 3:13. * **Bọr-ụs taan:2 5:2** Hyen komo: Rwụụ 29:18; Bọng 40:6.

11 Nǫ jar nǫ mǫssẹ ụr-hi ụn nǫm ụn rem-se o-saa nẹ se yẹ rǫ m-nǫm
o-comb á. Ǫttẹ kaanẹ à rwụntụ nǫ yẹ, ụnze gǫn ka rem-se yẹ rǫ m-nǫm à,
se rǫtt ụr-bon á.
12 Rii-yo m-'ẹ yo a rụrụt rem-se ka hun-nẹ yẹ rǫ m-nǫm wukusẹ à.
13 Amba da-ǫ a hantẹ ụs-rem be-de m-cecas, ka da-de, kǫwan he se m-nap
bǫ se rǫ à.
14 Cụcar-m rwụntụtẹ kǫ yo ke rii-yo cas cas. Ǫ a zettẹ,
“Wa-m-rew inẹ!
Inẹ be-de ụn margan-nẹ,
Inẹ komo **Kiristi** a 'ye wǫ m-cecas.”

Ụr-she'et n-mẹ ụn bẹẹb-de ụn Kụkt-ǫ Shir

15 Remen kaanẹ nǫm nǫ cẹn ụn she'et-ụr nǫ nẹ. Nǫ jar nǫ she'et ụntụn
raag-nẹ á, amba she'et nǫ ụntụn ya-ụs-nap.
16 Myet da-ǫ nǫ kumẹ kẹẹr-de ụn nǫm ụn kashi ụn rii à, nǫm nǫ yo. Nǫm
nǫ remen ka hǫ-tǫ attẹ m-mǫka à, hun-nẹ rǫ m-nǫm ụn rem-ụs yǫ-se.†
17 Remen kaanẹ nǫ jar nǫ warag raag-nẹ á, amba nǫm nǫ bǫ ụn nǫm-m
nǫ, nǫ nept rii-yo Wan-Kǫyan cǫnẹ nǫ nǫm à, komo nǫ nǫm yo.
18 Nǫ yagẹ kẹ-m ho nǫ á. Yo ka cǫw-yo m-sabrẹ yo. Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ,
shi nǫ ụn **Kụkt-ǫ Shir**.
19 Tẹpsẹ nǫ ǫr nǫ nẹ ụn Sẹp-tǫ ụr-Bǫngǫn tǫ Shir. Komo nǫ hu'ẹ Wan-
Kǫyan ụt-sẹp ụt-dum nẹ tǫ ụr-bǫngǫn ụn hur-ụt nǫ.
20 Kǫyanda nǫ bụm Shir Tato na ụn kǫ yo ke rii-yo, remen Wan-Kǫyan
na Yẹso **Kiristi**.‡

Campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ

21 Nǫmẹ nǫ ǫr nǫ nẹ o-dǫrǫttẹ remen sẹk-mǫ nǫ ụn m-'ya ụn **Kiristi** à.
22 Ne'a-nẹ nǫmẹ nǫ campǫ nǫ nẹ o-dǫrǫttẹ, bǫ nǫ m-nǫmẹ ụn Wan-Kǫyan
à.§
23 Nǫm nǫ yo ka remen campǫ rǫ co be-de ụn ne'a ụn wụ, bǫ **Kiristi** rǫ
co ụn be-de ụn **yan-dor Yẹso**, yẹ rǫ wụr-ǫ ụn wụ. Wụ ụn hi ụn de ụn wụ,
wụ rǫ **Wan-Gwụ** ụn ka wụr-ǫ.
24 Bǫ **yan-dor Yẹso** rǫ o-dǫrǫttẹ be-de ụn **Kiristi**, kaanẹ ǫ nǫ ne'a-nẹ he
nǫmẹ ụn campǫ nǫ nẹ o-dǫrǫttẹ ụn kǫ yo ke rii-yo.
25 Nǫ campǫ-nẹ cǫn nǫ ne'a nǫ nẹ, bǫ **Kiristi** cǫnẹ yan-dor à, komo wụ
ya'asụrụ hi ụn de ụn wụ be-de m-mar rem yan-dor.*
26 Wụ ụn nǫm kaanẹ remen wụ muutẹ́ yẹ cas cas be-de Shir, wụ so'os yẹ
m-hǫ ụn Ma-tǫ ụn wụ.
27 Wụ ụn nǫm kaanẹ remen da-ǫ wụ he dekẹ ụn hi ụn de ụn wụ yan-dor
à, yẹ waragtẹ́ m-sẹps nẹ, ba ụt-ri'in, kǫ hiin, komo ba m-kụkǫp, yẹ warag
pǫr pǫr, ba a ụn kum be-de a he m-pyap à.
28 Kaanẹ depẹ komo campǫ-nẹ cụn ne'a ụn yẹ nẹ bǫ yẹ m-cǫn ụn hi ụn
de ụn yẹ à. Wụ cǫnẹ ne'a ụn wụ nẹ à, hi ụn de ụn wụ, wụ rǫ m-cǫn.
29 Ụr-kǫm, yatt-wụ takẹ yagẹ ụn wụr-ǫ wụ á, amba wụ rǫ ụn m-was ụn
ǫ nẹ ụr-bon nẹ. Kang-o gaan, **Kiristi** rǫ ụn cǫn ụn yan-dor yẹ ụn wụ.
30 Wụ wastẹ ụn na nẹ remen na dǫk-tǫ ụn wụr-ǫ ụn wụ tǫ.

---

† **Bǫr-ụs taan:16 5:16** Hyen komo: Koro 4:5. ‡ **Bǫr-ụs taan:20 5:19-20** Hyen komo: Koro 3:16-17.
§ **Bǫr-ụs taan:22 5:22** Hyen komo: Koro 3:18; 1Bit 3:1. * **Bǫr-ụs taan:25 5:25** Hyen komo: Koro 3:19; 1Bit 3:7.

31 Bọ tọ rọ gensẹ ụn Ma-tọ Shir à, “Nẹt a yagẹ inu ụn wụ, ụn tato-ọ ụn wụ
nẹ, wụ mọmsụtẹ ne'a ụn wụ o-wụr, nẹn yoor-mọ ụn yẹ, yẹa warag wụr-o
gaan.”†
32 Caari-tọ ụt-ma rọ wukẹ kanẹ. Mẹ mẹn dẹk tọ ụn ẹssẹntẹ-de ụn **Kiristi**
ụn hun-nẹ yan-dor nẹ.
33 Kap ụn kaanẹ nẹ, ka ma-tọ rem nọ tọ kap. Yagẹ kọ wụ ke campọ-wụ
cụnụt ne'a ụn wụ, bọ wụ rọ ụn cọnụ ụn hi ụn de ụn wụ à. Ne'a nẹ, komo
wụ 'ye campọ ụn wụ ụt-gọs.

Bọr-ụs cind

She'et-de ụn yakar, tat-nẹ, ụn in-nẹ nẹ

1 Nọ yakar nọmẹ nọ inu nọ ụn tat-nẹ nọ nẹ o-dọrọttẹ. Kaanẹ depẹ nọ
nọm remen nọ yẹ ma Wan-Kọyan yẹ.*
2 **Karamsa**-ọ ụr-takan ọ a mọssẹ ụn swọọrụ o-nu nẹ à zẹẹg, “'Ya tato ru,
ụn inu ru nẹ m-sẹk,
3 remen o họgụtẹ́ sọk-mọ ụn yo wọ m-nọm à, komo họọg-m ru nọmụt
m-sẹẹb o-dak.”†
4 Tat-nẹ, nọ jar nọ nọmẹ yakar nọ o-sụsọk bọ yẹ he nọm ụs-ryaab á.
Amba kutẹ yakar ru bọ yẹ he m-bọ'ọsẹ ụs-nap à, ụn yoos-de ụn ma-ụt
Wan-Kọyan.‡

Gụw-nẹ ụn yan-hur-tọ ụn yẹ nẹ

5 Gụw-nẹ, nọmẹ nọ yan-hur-ụt nọ yẹ ụn ka dak-ọ o-dọrọttẹ, nọ 'ye yẹ
m-sẹk, nọ gyẹr yẹ. Nọm nọ kaanẹ ụn hur-ụr gaan. Nọm nọ yẹ o-dọrọttẹ,
bọ nọ ụn nọmẹ ụn **Kiristi** o-dọrọttẹ à.
6 Nọ nọm saw-tọ ụn gwọt-ọ ụn yish cot remen yẹ bụmụt nọ á. Amba
nọmẹ nọ yẹ o-dọrọttẹ sa o zee **Kiristi**, nọ m-nomẹ, nọm nọ yo Shir cọnẹ à
ụn hur-ụr gaan.
7 Nọm nọ sẹngẹ-mọ ụn gụw-m nọ ụn hur-ụr gaan, ụntụn Wan-Kọyan nọ
m-nọmẹ m-gụw, yanze hun-nẹ cot á.
8 Baks nọ ụnze Wan-Kọyan a 'ye kọ wụ ke nẹt-wụ ụr-'yons ụn myet rem-
se ụr-bon se wụ nọmẹ à, kọ ko-gụw-wụ rọ kọ ko-gụw á.§
9 Nọ ya-o-hur-yẹ ụn gụw-nẹ, gwọt nọ gụw-nẹ nọ komo bọ depẹ à. Nọ 'ya
yẹ o-gyẹr á. Nap nọ ụnze myet nọ ụn yẹ nẹ rọ ụn Wan-Kọyan nẹ n-Tọn
o-shir, komo wụ rọtt m-koos á.*

A dek nọ kap saw-tọ ụr-gụn tọ Shir

10 Ụr-bụstẹ, tọr nọ ụn Wan-Kọyan Yẹso ụn kọ ọ ke da-ọ, wụ dootẹ kụkt-o
nọ m-'wọns n-mẹ 'wọns-mọ ụn bẹẹb-de ụn wụ.
11 Cọp nọ myet saw-tọ ụr-gụn tọ Shir ya'asụ nọ à, remen nọ kwangụtẹ́
ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt. Nọm nọ kaanẹ taase wụ hoks nọ m-raks.
12 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen gụn-ụr na de ụn hun-nẹ de á. Amba dum-mọ
attẹ ụn yan-dak-yẹ rim-yẹ nẹ ụn myet gwọmo-nẹ yẹ ụn **ya-ụt-kọt** yẹ rọ
be-tọ rọ n-tọn à. Komo yẹ rọ ụt-gwọmo ụn ka dak-ọ o-comb ọ.
13 Remen kaanẹ, cọp nọ myet saw-tọ ụr-gụn tọ Shir ya'asụ nọ à. Nọm nọ
kaanẹ remen da-ọ ka họ-ụr yọ-de de wọọnẹ nọ hokstẹ́ m-ẹs eso. Da-ọ nọ
komsẹ nọm nọ kọ yo ke rii-yo, a 'wọs nọ eso.

---

† **Bọr-ụs taan:31 5:31** Hyen komo: Taka 2:24. * **Bọr-ụs cind:1 6:1** Hyen komo: Koro 3:20.
† **Bọr-ụs cind:3 6:2-3** Hyen komo: Rwụụ 20:12; Kara 5:16. ‡ **Bọr-ụs cind:4 6:4** Hyen komo:
Koro 3:21. § **Bọr-ụs cind:8 6:5-8** Hyen komo: Koro 3:22-25. * **Bọr-ụs cind:9 6:9** Hyen komo:
Koro 4:1; Kara 10:17; Koro 3:25.

14 Káánẹ̱ zọ̱ngụ̱ nọ̱ ụ̱r-gụ̱n! Nọ̱ kum nip-ọ̱ Shir ọ̱ waktụ̱ nọ̱ ụ̱ntụ̱n o-hap
yo nọ̱ gagẹ̱ ụ̱n byon-ụ̱s nọ̱ à. Yagẹ̱ kashi ụ̱r-she'et warag be-ụ̱r nọ̱ ụ̱ntụ̱n
matuku-de o-kwọ̱m de ụ̱r-gụ̱n de he m-họ̱k ụ̱n wụ̱r-ụ̱t nọ̱ à.†
15 Zọ̱ngẹ-tọ̱ ụ̱n kọ̱'ọ̱t ụ̱n **Ma-tọ̱ m-Rẹ̱rẹ̱m**, tọ̱ rọ̱ m-rwọ̱ ụ̱n hun-nẹ m-she'et
she'et-de ụ̱n gwụ̱gwụ̱-mọ̱ ụ̱r-hur ụ̱n Shir nẹ̱. Tọ̱a warag ụ̱ntụ̱n ụ̱t-ka'antẹ
ụ̱n na-ụ̱s nọ̱.‡
16 Myet ụ̱n kaanẹ̱ nẹ̱, yagẹ̱ shẹ̱r-mọ̱ waragtụ̱ nọ̱ o-tum ọ̱ nọ̱ he m-bọ̱p à,
nọ̱ họ̱ktẹ̱ hi ụ̱n nọ̱, remen nọ̱ senet ẹ̱ẹ̱r-yẹ̱ o-ra yẹ̱ ụ̱n ka **ko-Gwọ̱mo-wụ̱ ụ̱n
ya-ụ̱t-kọ̱t** wụ̱.
17 Ka nap-se ụ̱nze Shir guug na be-de m-mar, ya se rọ̱ ụ̱ntụ̱n tọ̱ọ̱b-ọ̱ ụ̱r-
gụ̱n, ọ̱ nọ̱ he m-cọ̱p à. Ship nọ̱ Ma-tọ̱ Shir n-mẹ̱ hur-ụ̱t nọ̱. Ya tọ̱ rọ̱ ụ̱ntụ̱n
magay-ọ̱ **Kụ̱kt-ọ̱ Shir** ya'asụ̱ na tọ̱ guut na à.§
18 Kọ̱ de ke họ̱-de nọ̱ nọ̱m ụ̱s-kọ̱n ụ̱n bẹ̱ẹ̱b-de ụ̱n **Kụ̱kt-ọ̱ Shir** ụ̱n kọ̱ yo
ke rii-yo nọ̱ m-nọ̱m à. Sẹ̱ngụ̱ nọ̱ kọ̱n-se Shir ụ̱n rii-yo nọ̱ o-hoob à. Kọ̱n nọ̱
kọ̱ ọ̱ ke da-ọ̱, bọ̱ **Kụ̱kt-ọ̱ Shir** kutu nọ̱ à. Nọ̱ gyept yish á, sẹ̱ngẹ̱ nọ̱ kọ̱n-se
Shir remen hun-nẹ̱ yẹ̱ Shir myet.
19 Kọ̱n nọ̱ rem re bọ̱ Shir he mẹ̱ m-'ya kashi ụ̱t-ma à, bọ̱ ụ̱m he m-kọ̱'ọ̱t
ụ̱n **Ma-tọ̱ m-Rẹ̱rẹ̱m** ba o-gyẹ̱r à, bọ̱ ụ̱m he rụ̱rẹ̱ ụ̱n hun-nẹ̱ ma-tọ̱ o-nip tọ̱
rọ̱ wukusẹ̱ n-mẹ̱ ụ̱n **Ma-tọ̱ m-Rẹ̱rẹ̱m** à.
20 Mẹ̱ ke'o m-mọ̱ka, myet ụ̱n kaanẹ̱ nẹ̱ mẹ̱ m-kọ̱'ọ̱t ụ̱n **Ma-tọ̱ m-Rẹ̱rẹ̱m**,
mẹ̱ wan-tọ̱m **Kiristi** wụ̱. Kọ̱n nọ̱ rem re bọ̱ Shir he mẹ̱ m-'ya ụ̱n jaab ụ̱m
kọ̱'ọ̱tẹ́ **Ma-tọ̱ m-Rẹ̱rẹ̱m**, bọ̱ depẹ̱ à.

Gas-de ụ̱r-bụ̱stẹ̱

21 Ụ̱m cọ̱nọ̱g nọ̱ nep rew-m re ụ̱n yo mẹ̱ m-nọ̱m nẹ̱ à. Tikọ̱kọ̱s, wụ̱a rụ̱rụ̱
nọ̱ myet ma-ụ̱t re. Wụ̱ rọ̱ heno na wụ̱ a m-cọ̱n à. Wụ̱ nomotẹ̱ Wan-Kọ̱yan
m-gụ̱w ụ̱n hur-ụ̱r gaan.*
22 Mẹ̱ ụ̱n tọ̱mbẹ̱ wụ̱ be-ụ̱r nọ̱ remen wụ̱ rụ̱rụ̱tụ́ nọ̱ bọ̱ tẹ̱ rọ̱ à, wụ̱ do nọ̱
komo jaab-ọ̱ ụ̱t-mẹ̱n.†
23 Ọ̱r re nẹ̱, mẹ̱ ụ̱n kọ̱n-se Shir Tato na ụ̱n Wan-Kọ̱yan Yẹ̱so **Kiristi** nẹ̱,
yẹ̱ 'ye nọ̱ gwụ̱gwụ̱-mọ̱ ụ̱r-hur. Komo yẹ̱ rụ̱ nọ̱ m-was ụ̱n ọ̱r nọ̱ nẹ̱, nọ̱ sẹ̱ngẹ̱
m-shẹ̱r nẹ̱, be-ụ̱r **Kiristi**.
24 Yar-mọ̱ Shir nom be-de ụ̱n myet yẹ̱ rọ̱ m-cọ̱n ụ̱n Wan-Kọ̱yan Yẹ̱so
Kiristi cọ̱n-mọ̱ ụ̱n ba m-ta à.

---

† **Bọr-ụs cind:14 6:14** Hyen komo: Isha 11:5; 59:17. ‡ **Bọr-ụs cind:15 6:15** Hyen komo: Isha 52:7. § **Bọr-ụs cind:17 6:17** Hyen komo: Isha 59:17. * **Bọr-ụs cind:21 6:21** Hyen komo: Sẹng 20:4; 2Tim 4:12. † **Bọr-ụs cind:22 6:21-22** Hyen komo: Koro 4:7-8.

Takụrda-o Burus ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ o-Piripi

Rem-se rọ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-11*
Rem-ụs Burus se ụn hi ụn de ụn wụ *1:12-26*
M-họọg n-mẹ ụn Kiristi *1:27—2:18*
Zọngẹ-ụt Burus rem Timoti nẹ ụn Ẹparaditus *2:19-30*
Ụr-kẹwẹs ụn ma-tọ ụn ya-ụt-yagẹ o-darem nẹ *3:1—4:9*
Burus ụn nay ụn wụ nẹ wụ ụn bọ-ọ o-Piripi *4:10-20*
Ụr-kọm *4:21-23*

Ụr-gas

1 Mẹ, Burus ụn **Timoti** nẹ yan-gụw-m Yẹso **Kiristi**,* rọ nọ m-gas, kap nọ yẹ rọ n-mẹ ụn bọ-ọ o-Piripi à, yẹ gọksẹ Yẹso **Kiristi** à. Komo tẹ m-gas ụn yan-gụt-de ụn **yan-dor Yẹso**, ụn yan-m-sẹngẹ nẹ.†
2 Mẹ ụn kọn-se Shir Tato na ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**, wụ 'ye nọ ụr-họ ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Bọm ụn Shir ụn kọn-se Shir nẹ

3 Kọ ọ ke da-ọ ụm nọmẹ ụs-barag ụn nọ nẹ, mẹ ụn bọm ụn Shir rem nọ.
4 Da-ọ ụm nọmẹ ụs-kọn be-de Shir rem nọ à, zak-o rọ mẹ m-rẹ myet.
5 Bọ ụn ka họ-de nọ gọksẹ ma-ụt Yẹso à, nọ sẹngụtẹ m-mọssẹ ụt-hi ụn mẹ nẹ, ụn kọ'ọtẹ ụn hun-nẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ nẹ, har m-mọka.
6 Ụm nepsẹ Shir wụ taknẹ nọm ụn rii-yo ụr-bon ụn n-mẹ ụn hur-ụt nọ à, wụa sẹngẹ m-nọm har wụ komot kap, da-ọ Yẹso **Kiristi**, mụụnẹ be-ụr na komo à.
7 Komo hond hond ọ ụm họgẹ bọ ụm họgẹ ụn nọ nẹ à, ọ rwọ'ẹ mẹttụ nọ m-hwọ ụr-kẹẹr, remen nọ rọ ụn mọssẹ ụt-hi ụn mẹ nẹ, ụn rwọr ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ Shir ya'sụ mẹ m-rụr à. Da-ọ ụm ro ke'o à, nọ mọssụtẹ ụt-hi. Komo da-ọ ụm ro be-de ụn yan-piish ụt-ma à, ụm shẹrẹg o-nip ụn rwọr ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn kutẹ ụn hun-nẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ nip-tọ.
8 Ụm wastẹ ụn nọ nẹ dẹẹn, hyangẹ bọ **Kiristi**, Yẹso wassẹ dẹẹn ụn nọ nẹ à. Shir nepsẹ ma-ụt re nip-ọ.
9 Yo ka yo mẹ ụs-kọn be-de Shir rem nọ, remen nọ sẹngụtẹ m-was ụn ọr nọ nẹ argẹ bọ nọ nọmẹ n-ga à. Mẹ ụs-kọn nọ bọ'ọsẹ ụs-nap sẹ Shir ụs-wẹẹr nẹ,
10 komo nọa hoks m-daag yo jiishẹ à ụn be-de yo ụr-bon ụn yo ba ụr-bon nẹ. Komo nọ waragtẹ́ kashi ụn hun-nẹ, nọ nọm rii-yo hun-nẹ hettẹ nọ m-pyap á, har da-ọ **Kiristi**, mụụnẹ à.
11 Ụm kọnọg bọ họọg-m nọ ụn hur-ụr nọ nẹ he m-dọ m-kashi à, ụn bẹẹb-ụr Yẹso **Kiristi**, kap yo ka yo mẹ ụs-kọn remen da-ọ hun-nẹ napẹ ụnze nọ ụs-barag nọ nọm kaanẹ, yẹa 'ye Shir m-sẹk, yẹ bụm wụ.

Ke'et-m re doog kọ'ọt
ụn ka Ma-tọ m-Rẹrẹm tọ

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sẹng 16:12.

12 Ọr re nẹ, yan-dor, ụm cọnọg nọ nep rii-yo nọmụ mẹ à ụn ka họ-tọ, yo
zwọp ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ á, amba hun-nẹ dẹẹn gọkstẹ ma-ụt Yẹso.
13 Ke'et-m re rwọ'ọg karma-nẹ, yẹ rọ ụr-'er de ụn den-ọ ụt-gwọmo à, ụn
yẹ ken yẹ nẹ kanẹ m-nap ụnze mẹ wan-dọrẹ ụn Yẹso **Kiristi** wụ.‡
14 Remen ke'et-m re, rwọ'ọg yan-dor Yẹso dẹẹn bọ'ọsụtẹ ụn jaab-ọ ụt-
mẹn. Komo yẹ dostẹ o-gyẹr ụn rwọr ụn Ma-tọ Shir.
15-17 Nip-ọ, yẹ ken yẹ rọ m-kọ'ọt ụn ma-ụt **Kiristi**, remen yẹ rọ ụr-shoob.
Yẹ kọ'ọtẹ ma-ụt Yẹso ụn cọn-mọ ụr-hur, yẹ rọ m-cọn ụm sụ ụr-kọọb ke'o
à. Amba yẹ ken yẹ kọ'ọttẹ ma-ụt **Kiristi**, ụn hur-ụr gaan, yẹ ka, yẹ rọ m-
kọ'ọt remen yẹ cọnọg mẹ, komo yẹ nepstẹ Shir rwọ'ọg mẹ kaanẹ a kututẹ
hun-nẹ ụnze ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ nip-ọ.
18 Kọ m-was! Mẹ o-zak remen kaanẹ kọ yo ke cọw-yo, hun-nẹ họgẹ ma-ụt
Kiristi. Ko yẹ ken yẹ kọ'ọt ụn hur-ụt yoor, ko yẹ ken yẹ kọ'ọt ụn hur-ụr
gaan, ụm họgụtẹ o-zak, remen hun-nẹ họgụtẹ ma-ụt **Kiristi**.
Komo man nọm o-zak,
19 ụm nepsẹ a ho'osụ mẹ remen kọn-ụs nọ be-de Shir, komo ụn gwụ nẹ
ọ rwụụnẹ be-de ụn Kụkt-o Yẹso **Kiristi** à.
20 Dụw-de ụn cọn-m re ụn saktọ re nẹ ụm rẹ ụr-họ ba m-'ẹ ụn sẹngẹ-mọ
Shir kọ ọ ke da-ọ, ụm kum bẹẹb-de ụs-rwụn, remen m-mọka ụn kọ ọ ke
da-ọ nẹ, **Kiristi** wụa họgẹ mẹ ụn sẹk-mọ ụn wụ, kọ ụm nọm họọg, ko ụm
mer.
21 Họọg-m re rọ myet be-ụt **Kiristi**, mẹ rọ ụn họọg nẹ, mẹ merẹ, komo
jiishtẹ be ụn de.
22 Man hoks ọ ka m-nap yo m-daag á. Ụregẹ mẹ ụn họọg nẹ, man sẹngẹ
sẹngẹ-mọ m-nọm ụn rii-yo depẹ à.
23 Hur-ụr ụn de wọngụtẹ be-ụt yoor. Ụm cọnọg dẹẹn ụm mer ụm waragtẹ
be-ụr **Kiristi** jiishtẹ mẹ kaanẹ.
24 Amba mẹ ro kanẹ be-ụr nọ ụn họọg nẹ jiishtẹ rem nọ.
25 Ụm nepsẹ jiishtẹ ụr-bon rem nọ mẹ rọ ụn họọg nẹ, man she'et ụn nọ
nẹ, a doto nọ ha co, komo nọ nọm o-zak, nọ shẹr be-de Shir,
26 remen mẹ ro be ụn nọ nẹ komo nọa kum 'wọns-mọ ụn bọp ụn Shir
o-zak nẹ ụn dọrẹ ụn Yẹso **Kiristi** nẹ, komo nọ nom ụs-sẹs rem re.
27 M-mọka rii-yo jiishẹ à, nọm nọ bọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma **Kiristi**, cọnẹ
à, kọ ụm habẹ m-hyen nọ, kọ mẹ habẹ á, man họgẹ nọ ẹks m-'wọns nẹ,
kang-o gaan, komo cọw-o gaan nọ inẹ eso remen yẹ cọnẹ naas ụn ka **Ma-tọ
m-Rẹrẹm** tọ à.
28 Nọ họgẹ gyẹr-ọ ụn yan-yagẹ-ụt nọ á. Ẹs nọ m-'wọns nẹ kọ ọ ke da-ọ.
Nọm ụn kaanẹ, nọa kutẹ yẹ ụnze Shir a sabụrsẹ yẹ. Amba wụa gu nọ
remen Shir nọ a deet nọ n-tọn.
29 Ụm zẹẹg yo ka, remen Shir ya'ag nọ da-ọ ụn gọks ụn ma-ụt **Kiristi**,
komo Shir ya'ag nọ o-da nọ sụ ụr-kọọb ụn wụ nẹ.
30 M-mọka nọ ụn swọ ụr-kọọb, bọ ụm swọọ n-ga à, komo nọ hyanag ụn
hi ụn nọ. Komo m-mọka nọ họgụtẹ ụnze har m-mọka mẹ ụn sẹngẹ-mọ ụn
swọọ ụn ka kọọb-de ke'o.§

Bọr-ụs yoor

Ma ụn gwụgwẹr-mọ hi-ụr Yẹso

‡ **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Sẹng 28:30. § **Bọr-o gaan:30 1:30** Hyen komo: Sẹng 16:19-40.

1 Remen **Kiristi**, ya'ag nọ jaab-ọ ụt-mẹn, komo wụ hamat nọ, remen nọ
ụn mọrgẹ-de ụr-bon ụn **Kụkt-ọ Shir** nẹ, komo ụn họgẹ 'wọn-ụr ọr ụn nọ
nẹ, Yẹso rọ ụr-'wọn nẹ, wụ cọnọg nọ komo.
2-4 Barag-ụs nọ ụs-gaan, cọn-m gaan, komo hur-ụr gaan. Nọ nọm cọn-tọ
ụr-hi á, ko ụs-sẹs. Amba ẹss nọ ụr-hi gwẹrgwẹr ụn ọr nọ nẹ. Nọ gwọt nọ
jiishtẹ nẹt á, amba gwọt nọ ụnze a jiishtẹ nọ. Gwọt nọ ọr nọ nẹ, ba hi ụn
nọ cot á. Nọ nọmẹ yo ka, zak-o a ho mẹ:
5 Barag-ụs nọ nom ụntụn sẹ ma Yẹso **Kiristi**, kaanẹ:
6 Ya wụ rọ gaan ụn Shir nẹ,
amba wụ dẹk hi ụn de ụn wụ hond hond ụn Shir nẹ á.
7 Amba wụ muutẹ hi ụn de ụn wụ hwaa,
wụ wargụrụ ko-gụw ụntụn nẹt.
Komo bọ wụ haantẹ à, ụn wụr-ọ ụn nẹt,
8 wụ gwẹrẹgsụrụ hi-de ụn wụ.
Komo wụ nọmụrụ o-dọrọttẹ ọ wootẹ wụ m-mar à,
n-tọn o-**kan**.
9 Remen wụ nọmọg kaanẹ, Shir jakstẹ wụ
ụn be-de jiishẹ à,
wụ sagbụrụ wụ ụt-gwọmo tọ jiishẹ
kọ tọ ke gwọmo-tọ à.
10 Shir ụn nọm kaanẹ, remen kọ sẹ ke rwụn-se a kwụkt,
sẹ 'ye Yẹso m-sẹk,
kọ n-tọn, kọ n-dak, kọ nẹ n-mẹ o-dak.
11 Kọ wụ ke nẹ a zee,
"Yẹso **Kiristi** rọ Wan-Kọyan,"
nọm ụn kaanẹ, a hantẹ m-sẹps be-de Shir Tato na.*

M-cecas ụntụn yẹgẹ-rẹgẹn

12 Ọr re nẹ, yan-dor, ma nọ Yẹso, dọrọttẹ-ọ nọ rọ m-nọm da-ọ ụm ro be-ụr
nọ à. Ụm cọnọg m-mọka dọrọttẹ-o nọ jiish ọ n-ga. She'et nọ kaanẹ, remen
nọ ye'et Shir ụt-gọs, ụn gyẹr-ọ ụn wụ remen wụ guug nọ.
13 Remen Shir rọ ụn sẹngẹ-m ụn nọ nẹ, nọ cụn m-nọm nẹ, komo nọa
hoks m-nọm rii-yo wụ cọnẹ nọ nọm à.
14 Nọm nọ kọ yo ke rii-yo ba ụs-cenene, ko sụnẹ-mọ ụt-ma.
15 Bọ hur-ụt nọ he ụt-pus tọ, ba ụt-rẹẹb, nọ warag kashi ụn yakar-yẹ
Shir n-tẹtẹ ọ ụn yan-hur-ụt rim-tọ ụn kaanẹ yẹa hyen nọ m-cecas nẹ ụntụn
yẹgẹ-rẹgẹn kyarkyar n-tẹ o-comb.†
16 Nọ kọ'ọt ka ma-tọ rọ ụn 'ya m-họọg à, remen ụm nomot ụs-sẹs rem
nọ, ụm nept sẹngẹ-m re ja m-họ á, ụn họ-de **Kiristi**, he m-mụụn à.
17 Amba kọ a duus mẹ ụntụn rii-yo m-swọ yo ụr-**sekẹ** ụn gụw-mọ rọ
m-rwụụn nẹ be-de ụn shẹr-m nọ à, mẹ m-họgẹ m-rẹrẹm o-zak nẹ ụn nọ
kap.
18 Ụn remen kaanẹ nọ ma nọm nọ o-zak ụn mẹ nẹ.

Timoti ụn Ẹparaditus nẹ

19 Mẹ o-saktọ ụnze Wan-Kọyan Yẹso a toso mẹ m-tọmbẹ **Timoti** ba ụn
naas o-da be-ụr nọ, remen wụ ye'et mẹ jaab-ọ ụt-mẹn, da-ọ wụ waktụnẹ
komo wụ rụrụ mẹ rii-yo ụr-bon yo nọ m-nọm à.
20 Yatt-wụ argẹ wụ kanẹ be ụn de á, wụ cọnụ nọ ụntụn **Timoti** á. Hur-de
ụn wụ rọ co co be-ụr nọ.

---

* **Bọr-ụs yoor:11 2:10-11** Hyen komo: Isha 45:23 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs yoor:15 2:15** Hyen komo: Kara 32:5.

21 Ụm zẹẹg yo ka remen kọ wụ ke wụ cọnọg hi ụn de ụn wụ, hur-de ụn
yẹ rọ co co be-ụr Yẹso **Kiristi** á.
22 Amba nọ nepstẹ **Timoti** kututẹ hun-nẹ ụnze wụ bọ'ọstẹ. Bọ wà rọ ụn
nọm m-sẹngẹ ụn tato ụn wụ nẹ à, wụ kọ'ọtẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ụn mẹ
nẹ.
23 Mẹ o-saktọ, man tọmbẹ wụ, da-ọ ụm napẹ be-de ụm rọ à.
24 Ụm nepstẹ ụn hur ụn de, ọ ka: Wan-Kọyan a gu mẹ komo man habẹ
be-ụr nọ ba ụn naas o-da.
25 Amba ụm waksụtẹ hur ụn de, ụr-takan, man tọmbẹ ọr re wan-dor,
Ẹparaditus, wụ waragbẹ be-ụr nọ. Wụ nọmọg m-sẹngẹ ụn mẹ nẹ, ụn rwọr
ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ. Komo wụ rangụtẹ ụn mẹ nẹ be-de yan-yagẹ-tọ
ụn Ma-tọ Shir. Nọ tọmọntẹ wụ rem nọ, komo wụ haantẹ, wụ guug mẹ ụn
yo ụm cọnẹ à.
26-27 Nọ họgụtẹ ụnze wụ piishẹ á, har wụ ba'astẹ m-mar. Bọ wụ napẹ
ụnze nọ họgụtẹ wụ piishẹ á, hur-de ụn wụ nassụtẹ. Wụ cọn nọ naas ụr-
hur remen wụ á. Man tọmbẹ wụ remen hur-ụr nọ gwụrụtẹ. O-nip, wụ ro
piishẹtẹ á. Amba Shir wụ yagẹ wụ meret á, Shir mụụntụtẹ wụ kẹrkẹr. Ba
wụ Shir kutẹ ụr-'wọn cot á, amba ụn mẹ nẹ. Wụ cọn mẹ ụm kum penem-se
ụn mẹn-ụt rim-tọ, komo ụn dọ ọ ụn yo ụm rọttẹ á
28 Ọ hantẹ ụm tụnụt dẹẹn ụm tọmbẹ wụ waragbẹ be-ụr nọ, remen nọ
hyenet wụ, komo nọ nomot o-zak, komo barag-ụs re hept.
29 Remen kaanẹ, gọksbẹ nọ wụ o-zak nẹ ụn cọw-yo Wan-Kọyan he m-cọn
nọ nọm à. 'Ya nọ wụ m-sẹk komo ụn yẹ ken yẹ nẹ ụntụn wụ,
30 remen wụ ba'astẹ m-mar remen sẹngẹ-m **Kiristi**, ụn jọrẹ ụn hi-de ụn
wụ. Wụ ụn nọm yo ka remen wụ guut mẹ bọ nọa hoks mẹ m-nọmẹ á,
remen nọ rọ kanẹ á.

Bọr-ụs tet

Mẹ shẹr ụn sẹngẹ-m re á

1 Ko ya nọmẹ, ọr re nẹ, yan-dor. Yẹso ụm kọnọg Wan-Kọyan wụ 'ye nọ
o-zak ụn rii-yo nọ m-nọm à. Man ker ụn genẹ ụn nọ tomso nẹ, rii-yo ụm
ro genetụ na n-ga á, remen yo he nọ m-gu be-de yan-raks-ụt nọ.
2 Inẹ nọ eso ụn go ụn ka hun-nẹ yẹ rọ sa o zee yẹgẹ-sakra à, yẹ rọ shiishẹ
ụn mẹn-ụt jaas-tọ à, ụn yẹ rọ ụn cẹtụrụ ụt-wụr nẹ à, yẹ zee se a kọọg nọ,
nọ kumut gwụ.
3 Yẹ rọ m-zẹẹ yẹ rọ hun-nẹ yẹ Shir*, amba na rọ hun-nẹ kashi-yẹ Shir,
remen **Kụkt-ọ Shir** rọ na m-gu ụn bọngọn-de Shir, komo tẹ shẹrẹg ụn rii-
yo **Kiristi**, Yẹso nọmẹ à. Tẹ ụs-sẹs ụn rii-yo Yẹso nọmẹ à, a shẹr ụn yo a
nọmẹ a hantẹ á.
4 Nọ nepstẹ ụnze man hoks m-wọs ụr-bẹ remen rii-tọ nọmẹ ụntụn ụr-kọ
à. Amba mẹ nọm á. Ụregẹ yẹ ken yẹ rọ ụs-sẹs remen rii ụntụn ụr-kọ, ụm
cọnọg yẹ m-kutẹ ụnze ụm aragsụtẹ yẹ.
5 Họ-ụr aeerẹ-de ụn mat-o re, a kọọg mẹ, bọ Shir rụrẹ ya-n-ga-yẹ à.
Mẹ ko-**Isra**-wụ, komo ụn baag-o **Banyamin**. Mẹ ko-Ibra wụ zak. Mẹ ko-
Parisa-wụ, remen kaanẹ, mẹ o-dọrọttẹ ọ ụn **karamsa**-o tẹ, ọ ụn **Yahuda**-
nẹ hond hond.†

---

* **Bọr-ụs tet:3 3:3** *hun-nẹ yẹ Shir* ụt-Girik: ya-ụr-kọ. † **Bọr-ụs tet:5 3:5** Hyen komo: Roma 11:1; Sẹng 23:6; 26:5.

6 Ụm ya'ag **yan-dor Yẹso** ụr-kọọb remen mẹn dor ọ o-**karamsa** kom-ụt
yoor. Mẹ m-zẹẹ kọ nẹt kashi ụm ro remen mẹ m-dọrẹ myet rii-yo **karamsa**-
o zẹẹ à. Mẹ ku kọ o-gaan á.‡
7 Ka rii-yo ụm ro m-zẹẹ yo ro mẹ m-gu à, m-mọka ụm nepstẹ myet hwaa-
ọ, remen ụm nak rii-yo **Kiristi** nọmẹ à.
8 Komo ụm nepstẹ kọ yo ke rii-yo hwaa-ọ, nap-ụs Yẹso **Kiristi**, Wan-
Kọyan aragtẹ kọyan. M-mọka ụm joretẹ kap kọ yo ke rii-yo n-tẹ o-busẹ,
remen ụm she'ettẹ́ ụn **Kiristi** nẹ, be-ụr gaan.
9 Komo ụm nept mẹ kang-o gaan ụn wụ nẹ, mẹ m-ọọg ụn rii-yo ụr-bon
yo ụm nọmẹ á kọ dọrọttẹ-ọ ụn **karamsa**-ọ Shir. Amba ụm shẹrẹg be-ụr
Kiristi wụ guut mẹ, remen cọw-yo Shir hettẹ na muut tẹtẹ ụn wụ nẹ à, sẹ
a shẹrẹg ụn wụ.
10 Myet yo ụm cọnẹ à, yo rọ ụm nep **Kiristi**, komo ụm nept bẹẹb-de
'yonsẹ wụ ụn họọg à. Ụm hokstẹ m-yoos ụn swọ ụr-kọọb ụn wụ nẹ, ụm
waragtẹ́ ụntụn wa o-dọrọttẹ har ọ wo m-mar à.
11 Remen kaanẹ, ụn yo ken cọw-yo ụm nept inẹ-mọ ụn margan-nẹ.

Sẹngẹ-mọ m-sẹngẹ ụm reet ụr-họ à

12 Mẹ zẹẹ ụm nak kọ ụm rẹẹg ụr-họ ụn kap ka rii-yo á. Komo mẹ zẹẹ
Shir komostẹ ma-ụt re á. Amba mẹ m-sẹngẹ dẹẹn, ụm waktụtẹ kap yo Yẹso
Kiristi, cọnẹ ụm waktẹ da-ọ wụ daagẹ mẹ à.
13 Ọr re nẹ, yan-dor, mẹ zẹẹ kẹẹg-yo ụm rọ á, ụntụn wụ á. Amba rii gaan
ụm cọnẹ m-nọm kap: ụm cọnọg tọ-tọ ke mẹ yo aragsẹ à, amba ụm sẹngẹ
ụn yo rọ co à.
14 Bọ wa-ụt-mụr rọ m-sẹngẹ, wụ reet ụr-họ be-de ụt-mụr à, man rụ bẹẹb
ụn de kap remen ụm reet wan-mụr-ụt re, remen Shir rụ'ụt mẹ be-de ụn
kẹẹg nẹ. Ụm she'etẹ n-tọn be-de Shir remen **Kiristi**, Yẹso ya'ag mẹ ụr-họ.
15 Remen kaanẹ, kap nọ, yẹ napẹ rii-yo nọ rọ m-nọm à, nọa hụụ ụr-hur
ụn ka rii-yo mẹ ụt-ma remen yo à. Komo ụregẹ nọ dẹk ka rii-yo mẹ m-zẹẹ
á, Shir a gu nọ m-ceker hond hond.
16 Amba a nom nọ o-dọrọttẹ ọ o-nip ọ ụn yo a regẹ a yoosụtẹ à.
17 Ọr re nẹ, yan-dor, mọssụ nọ ụt-hi ụn ma-ụr Yẹso **Kiristi**, bọ mẹ m-nọm
à. Komo nọ wer ka yẹ rọ ụr-she'et ụn gọn ka cọw-yo tẹ yoosụ nọ à.§
18 Remen ụm rụssụtụ nọ co co n-ga, komo ụm zẹẹg yo yish-m yish, yẹ
ken hun-nẹ yẹ rọ kọn yẹ rọ m-nọm ụn rii-yo kutẹ ụnze yẹ rọ yan-yagẹ-ụt
Kiristi, wụ meret n-tọn o-**kan** à.
19 Ụr-kọm, Shir a sabụrsẹ yẹ remen yẹ rọ m-nọm ụn rii-yo yẹ cọnẹ à,
kụt-ọ ụn yẹ rọ Shir ọ ụn yẹ, yẹ rọ ụn nọm ụs-sẹs da-ọ yẹ nọmẹ rii-yo depẹ
yẹ họgẹ m-'ẹ à. Yẹ shoostẹ hi-de ụn yẹ ụn barag-se gọn hun-nẹ yẹ 'yarẹ
Shir à.
20 Amba na, hur-ụr na rọ n-Tọn ụn shir komo na ụr-'er de ụn **Wan-Gwụ**
rwụụntẹ rẹẹnọ Wan-Kọyan, Yẹso, ka **Kiristi**-wụ, wụ Shir swọrẹ o-nu rem
na à.
21 Da-ọ wụ mụụnẹ wụa baramsẹ wụr-ụt na kanẹ n-dak remen a kumut
wụr-ụt pụ-tọ gọn ọ ma ụn wụ ọ ụr-bẹẹb da-ọ Shir 'yonsẹ wụ ụt-marimar
à. Wụa baramsẹ wụr-ụt na ụn mụrẹ ụn ka 'wọns-mọ wụ hettẹ garamsẹ
ụn kọ yo ke rii-yo à.

---

‡ **Bọr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Sẹng 8:3; 22:4; 26:9-11. § **Bọr-ụs tet:17 3:17** Hyen komo: 1Kor 4:16; 11:1.

Bọr-ụs nass

1 Ọr re nẹ, yan-dor, ụm wastẹ ụn nọ nẹ, komo mẹ o-saktọ m-hyenet nọ,
hakkụrẹ nọ sẹngụ nọ o-dọrọttẹ ụn Wan-Kọyan, nọ sẹngẹ m-shẹr ụn wụ, nọ
rụ mẹ o-zak, ụn sẹs-ụs nẹ.

Ma-tọ m-Rẹrẹm

2 Etutọdi ụn Sinụtike nọ hakkụrẹ nọ yagẹ m-sụụnẹ ụn ma-ụt nọ, amba
ẹss nọ ụr-hi be-ụr gaan, bọ nọ rọ yan-dọrẹ ụn Wan-Kọyan à.
3 Wan-yen de, ụm kọnọg o gu ka ne'a-nẹ yẹ, remen yẹ ụn Kụrement nẹ,
nọmọg m-sẹngẹ ụn mẹ nẹ, ụn myet ụn yan-kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** nẹ,
yẹ ka, Shir gẹnẹg jin-tọ ụn yẹ ụn takụrda-ọ ụn họọg-mọ ba m-ta.
4 Nọm nọ o-zak ụn Wan-Kọyan kọyanda, komo mẹ nọ m-zẹẹ zak-ọ rẹ nọ.
5 Yagẹ myet hun-nẹ hyen gwụgwẹr-mọ ụr-hi ụn nọ, ụn kap yo nọ m-nọm
à, remen Wan-Kọyan rọọn ba ụn naas o-da.
6 Nọ họ hi ụn nọ ụn barag-se ụn rii á. Amba rụrụ nọ Shir rii-yo nọ cọnẹ
à, nọm nọ ụs-kọn ụn hur-de ụr-bọngọn.
7 Nọ sẹngẹ kaanẹ, Shir a 'ye nọ gwụgwụ-mọ ụr-hur, mọ jiishẹ napsẹ
ụn nẹt à. Wụa dossụ nọ rii-yo rangsụ nọ à, remen nọ shẹrẹg be-ụr Yẹso
Kiristi.
8 Ụn tọ ka ma-tọ, ọr re nẹ, yan-dor, ụm cọnọg nọ ẹss hur-ụt nọ ụn kọ yo
ke rii-yo rọ: o-nip à, rii-yo depẹ à, rii-yo rọ kashi à, rii-yo rọ ba m-kụkọp à,
rii-yo hun-nẹ he m-was à, yo a he m-rwọr **Ma-tọ m-Rẹrẹm** à, rii-yo jiishẹ
ụr-bon à, ụn rii-yo wọọ ụr-bọngọn nẹ à.
9 Nọm nọ myet yo ụm yoosụ nọ à, ụn yo nọ gọksẹ nẹ à. Kọ yo nọ họgẹ be
ụn de à, kọ yo nọ hyanẹ mẹ m-nọm à. Nọm nọ gọn kaanẹ, Shir wa-m-'ya
ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur, wụa she'et ụn nọ nẹ.

Mẹ ụr-bọngọn ụn yar-m nọ

10 Ụr-kọm, bọ nọ baksẹ ụn mẹ nẹ à, mẹ ụr-bọngọn dẹẹn be-de Shir. Komo
bọ nọ hwọ mẹ ụr-hur à, ụm nepstẹ mẹ ka nọ ụt-tọ á. Amba nọ kum ụr-kẹẹr
nọ kututẹ mẹ á.
11 Yanze mẹ nọ ụm rụrẹ ụn ka ma-tọ remen ụm cọnọg yo ken rii-yo á.
Ụm yoostẹ bọ ụm he m-shẹr ụn rii-yo ụm rọttẹ à.
12 Ụm nepstẹ yo kọọb-ụr rọ à, komo ụn yo kwụm-o rọ nẹ à, ụm yoostẹ bọ
ụm he m-shẹr ụn kọ yo ke rii-yo kọrụ mẹ à, ko mẹ ụn coog nẹ kọ m-mẹr,
ụm nepstẹ bọ ụm he o-zak à, kọ ụm rọ o-kwụm nẹ kọ da-ọ ụr-kọọb.
13 Man hoks m-nọm ụn kọ yo ke rii-yo, remen **Kiristi**, ya'ag mẹ ụr-bẹẹb.
14 Myet ụn kaanẹ nẹ, mẹ ụr-bọngọn bọ nọ mẹ m-gu m-mọka bọ mẹ ụn
swọ ụr-kọọb à.
15 Nọ ya-o-Piripi nọ nepstẹ ụr-takan yo ụm he nọ m-rụrẹ à, bọ ụm napẹ
yo à. Ụr-takan, da-ọ nọ họgẹ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** à, tọ ma Yẹso **Kiristi**, wụ ụm
rwọrẹ ma-tọ ụn wụ à, da-ọ ụm rwụụnẹ ụm yagnẹ dak-o nọ o-Makidoniya,
yatt **yan-dor Yẹso** yẹ gu mẹ ụn hwọr nẹ remen yo ụm cọnẹ á, se nọ cot.
16 Kọ da-ọ ụm ro'ẹ o-Tasaronika, n-mẹ ụn dak-ọ o-Makidoniya, nọ
tomsụntẹ mẹ yar-mọ ụn hwọr ba o-gaan á, amba o-yoor, da-ọ ụm cọnẹ
gwụ à.*†
17 Ba remen ụm cọnọg nọ 'ye mẹ m-yar á, amba ụm cọnọg nọ 'ye m-yar
remen Shir topọtẹ́ nọ.

---

* **Bọr-ụs nass:16 4:15-16** Hyen komo: 2Kor 11:9. † **Bọr-ụs nass:16 4:16** Hyen komo: Sẹng 17:1.

18 Nap nǫ ụnze yo nǫ tǫmnụntę mę à wǫǫntę be ụn de, komo yo aragtę
bǫ ụm cǫnę à, cin da-ǫ Ęparaditus hantę mę ka saw-tǫ nǫ tǫmǫntę wụ à.
Ya rǫ sa o zee nǫ ya'ag Shir nǫw-mǫ m-shi'igin, mǫ ụr-**sekę**, Shir gǫkstę,
komo wụ hǫgụtę m-rę́rę́m.‡
19 Komo Shir wụ mę ụn dor à, wụa 'ye nǫ myet rii-yo he nǫ m-gu ụn
she'et-ụr nǫ à. Wụa nǫm yo ụr-hur sak ụn mǫk-ǫ ụn wụ, o-kwụm nę ụn
Kiristi, Yę́so.
20 Kǫyanda, a sę́kę́msę nǫ Shir, Tato na n-Tǫn ba ụr-ma. Shir zee kaanę!

Gas-de ụr-bụstę

21 Gas nǫ bǫ ụn wụ gǫksę wụ sher ụn Yę́so **Kiristi** à. Qr re nę, yan-dor,
yę rǫ mę m-gu kaanę à, yę tǫmbụtę gas-de ụn yę be-ụr nǫ.
22 Kap yan-dor yę Shir, yę rǫ ụn ka bǫ-ǫ à, yę rǫ nǫ m-gas ụn ka gụw-nę
yę nę, yę rǫ ụn hur-ǫ ụn ko-Gwǫmo **Sisar** à.
23 Mę ụs-kǫn be-ụr Wan-Kǫyan Yę́so **Kiristi**, wụ 'ye nǫ ụr-hǫ kap.

‡ **Bǫr-ụs nass:18 4:18** Hyen komo: Rwụụ 29:18.

Takụrda-o Burus ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ o-Korosiya

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1-8*
Nọm-mọ Shir ụn sẹngẹ-m Kiristi nẹ *1:9—2:19*
Họog-m pụ-mọ n-mẹ ụn Kiristi *2:20—4:6*
Ụr-kọm *4:7-18*

1 Mẹ Burus, mẹ gẹnbẹ ka takụrda-ọ. Mẹ **wan-Tọm YẹsoKiristi** wụ,* remen Shir daagụ mẹ ụm waragtẹ́ ko-**yan-Tọm Yẹso**. Mẹ kanẹ ụn ọr na nẹ **Timoti** ko-yan-dor.

2 Mẹ nọ m-tọmbẹ ụn ka takụrda-ọ, nọ hun-nẹ yẹ Shir ụn **Kiristi** nẹ. Komo ọr tẹ nẹ yan-dor ụn bọ-ọ o-Korosiya. Shir mustụ nọ ba m-kụkọp, komo nọ rọ yan-ẹss ụt-ma yẹ be-de ụn wụ. Ụm kọnọg ụnze Shir o-Tato na wụ sẹngụ nọ m-gu, wụ 'ye nọ m-yar ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Ụr-bọngọn ụs-kọn nẹ

3 Kọ ọ ke da-ọ tẹ ụs-kọn rem nọ, tẹ ụn bọm ụn Shir rem nọ. Tẹ ụs-kọn be-de Shir wụ rọ Tato-o Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** à.

4 Tẹ bọmọg Shir rem nọ remen tẹ họgụtẹ ma-tọ ụn shẹr-m nọ be-ụr Yẹso **Kiristi**, komo nọ m-was ụn kap hun-nẹ yẹ Shir nẹ.

5 M-shẹr m-was nẹ mọ rọ m-rwụntẹ dish-ọ ụn rii-yo o-kwụm yo Shir he nọ m-bọpsẹ yo wụ ẹssụ nọ rẹẹ n-Tọn shir à. Nọ họgụsụtẹ cin n-ga nẹ rem-se ụr-bon se Shir swọrẹ o-nu wụa nomo nọ à. Nọ họgụsụtẹ ka rem-se da-ọ hun-nẹ habẹ yẹ rụrụ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** ma-tọ o-nip mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ à.

6 Kọ kenẹ hun-nẹ ụt-mọọr nẹ rọ m-họgẹ ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, komo hun-nẹ ụt-mọọr nẹ rọ m-warag ụn yan-dor. Komo yẹ rọ m-nọm ụn rii-yo Shir hettẹ o-zak à. Yo ka yo ụn kor hond hond bọ nọmẹ be ụn nọ da-ọ nọ họgẹ ka ma-tọ ụr-takan à. Komo nọ nak o-nip ụn yar-mọ Shir nẹ, ụnze Shir rọ m-soks ụn **ba'as-tọ** ụn yẹ shẹrẹ be-ụr **Kiristi** à.

7 Ẹpaparas wụ yoosụ nọ ka ma-tọ. Wụ rọ m-nomẹ ụn **Kiristi** m-gụw, komo tẹ wụ m-cọn. Wụ nomotẹ Wan-Kọyan m-gụw ụn ẹss ụt-ma. Ụn sụgẹ ụn tẹ, wụ nomtẹ kaanẹ.†

8 Wụ wụ komo rụrụ tẹ bọ **Kụkt-ọ Shir** ya'ụ nọ m-was ụn kap hun-nẹ yẹ Shir nẹ à.

9 Remen kaanẹ cin họ-de tẹ họgẹ ma-ụt nọ tọ ụr-bon à, tẹ yagẹ ụs-kọn rem nọ á. Kọ ọ ke da-ọ tẹ ụs-kọn ụnze Shir kutụ nọ myet rii-yo wụ cọnẹ nọ nom à. Tẹ ụn kọn-se Shir wụ 'ye nọ ụs-wẹẹr ụs-nap nẹ se ụn **Kụkt-ọ Shir**.

10 Tẹ ụn kọn-se Shir ụnze nọ she'et, bọ depẹ ká yẹ dọrẹ Wan-Kọyan yẹ she'et à. Komo nọ sẹngẹ wụ ụn gwụ'ụrsẹ ụr-hur ụn nom ụn rii-yo ụr-bon nẹ. Tẹ ụs-kọn komo bọ nọ he m-ma'as ụn nọm ụn bọ ụn rii-yo ụr-bon kọyanda à, nọ nep Shir ụr-bon nẹ.

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **Bọr-o gaan:7 1:7** Hyen komo: Koro 4:12; Pmọn 23.

11 Tẹ komo ụs-kọn be-de Shir wụ tor kụkt-o nọ wụ 'ye nọ m-'wọns, be-de
ụn do yẹ ụn nọ bẹẹb-de ụn wụ de rọttẹ ụr-me'et á. Tẹ ụs-kọn Shir kaanẹ
remen nọ hokstẹ́ m-jọọsẹ o-zak m-gaag ụt-mẹn nẹ be-de ụn swọ ụr-kọọb.
12 Tẹ komo ụs-kọn be-de Shir nọ sẹngẹ bọngọn-de Shir Tato-o na. Wụ wụ
muutụ nọ hun-nẹ yẹ ụn wụ, remen nọ bọ'ọstẹ́ kum ụn ka cim-yo wụa 'ye
hun-nẹ yẹ ụn wụ, yẹ rọ ụr-she'et m-cecas à.
13 Shir ruutụ na ụn kom-tọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**, be-de ụn
she'et-de o-comb. M-mọka wụ rwọ'ọg Wà ụn wụ Yẹso wụ wụ rọ m-was
dẹẹn à, wụ nom gwọmo-ụt na.
14 Remen Wà ụn wụ, wụ hokstẹ nọm ụn yo wụ nọmẹ à. Kaanẹ Shir
rumsụ na ụn kom-tọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**, wụ sokstẹ **ba'as**-ụt
na.‡

Kiristi jiishẹ

15 Yatt-wụ rọ m-hyan ụn Shir á, amba da-ọ Wà ụn wụ barmẹ nẹt à, wụ
kututẹ hun-nẹ Shir. Wụ rọ ụn gwọmo-tọ ụn kọyan yo Shir nọmẹ à.
16 Ụn bụ-yo ka Wà-wụ, Shir nọmẹ kọyan yo rọ n-Tọn komo o-dak nẹ à,
myet yo a m-hyan nẹ komo ụn yo a m-hyanẹ nẹ á. Mọssẹ ụn wụ nẹ a nọmẹ
hun-nẹ yẹ rọ ụt-gwọmo à. Yagụntẹ **yan-tọm-yẹ Shir** ụn tọ ken kụkt-tọ nẹ.
Komo kọyan ụn cọw-yo ụn wụ a nomtẹ yo, remen kọyan yo ye'et wụ m-sẹk.
17 **Wà-wụ Shir** ro kọn cin ba a ụn nọm kọ yo ke rii-yo, komo ụn wụ nẹ
kọ yo ke rii-yo nekẹ kang-o gaan.
18 Komo wụ, **Kiristi**, wụ rọ ụn gwọmo-tọ ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ. Komo wụ
rọ yẹ m-'er. Bọ hi-ụr rọ ụn gwọmo-tọ o-wụr à, wụ wụ rọ takan-de ụn họọg
pụ-ọ remen hun-nẹ yẹ ụn wụ. Wụ wụ Shir taknẹ m-'yons da-ọ wụ marẹ à,
komo wụa do m-mar á. Remen wụ rọ ụr-takan ụn kọyan.§
19 Remen Shir yẹ zọngsẹ ụnze kọ de **Kiristi** waragtẹ nẹt à, wụ rọ hond
hond ụn Shir nẹ ụn kọ yo ke bụ-yo.
20 Komo **Kiristi** wụ Shir nomtẹ cọw-yo m-mụụntẹ ụn kọyan yo wụ nọmẹ
à, be-de m-hongsẹ ụn wụ nẹ. Yo ka mọssụtẹ myet-mọ ụn rii-yo rọ n-Tọn
à ụn họno o-dak nẹ. Shir nọmọg o-cọw remen kọ yo ke rii-yo ma'astẹ ba
ụt-ween ụn wụ nẹ. Shir nọmọg yo ka ụn bụ-yo ụn ya'as ụn Wà ụn wụ, a
wụụstẹ hyó-mọ ụn wụ, wụ meret n-tọn o-**kan**.*
21 N-ga nọ ya-o-Korosiya, nọ ro nọmọg m-pụpa ụn Shir nẹ. Barag-ụs nọ
rwọ'ọg nọ waragtẹ yan-yagẹ-tọ Shir, komo nọ ro m-nom ụn rii yọ-yo.
22 Amba m-mọka, Shir hongsụtẹ she'et-ụr sọ-de be-ụr nọ ụn wụ nẹ. Wà
ụn wụ waragtẹ nẹt komo wụ mer n-tọn o-**kan**. Shir hongsụtẹ nọ bọ wụ
yagẹ **Kiristi** meret rem nọ à. Wụ ụn nọm kaanẹ remen da-ọ nọ he m-ẹs
ụn co-ọ Shir à wụa gọks nọ hun-nẹ yẹ ba m-kụkọp ba **ụr-ba'as**. Komo
yatt-wụ he m-zẹẹ nọ nọmọg rii yọ-yo á.
23 Nip-ọ ụregẹ nọ ma'astẹ m-shẹr be-de ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**. Sẹ nọ shẹrẹg
ụr-bẹẹb nẹ ụntụn hur-ọ a ma'ẹ n-tọn ụn shi'it-de m-'wọns à. Taase nọ yagẹ
kọ wụ ke nẹt-wụ wẹn nọ hwọ o-dish ụn rii-yo Shir swọrẹ o-nu ụn **Ma-tọ
m-Rẹrẹm** tọ ụn wụ à. Nọ be'esụtẹ nọ họgụssụtẹ ka ma-tọ. A rụssụtẹ hun-
nẹ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ họno o-dak kap. Komo mẹ Burus ụn hi ụn de
wan-gaan wụ be-de ụn gụw-nẹ yẹ Shir ya m-kọ'ọt ụn ka ma-tọ.

Gụw-m Burus be-de ụn yan-dor ọ Shir

‡ **Bọr-o gaan:14 1:14** Hyen komo: Apis 1:7.
§ **Bọr-o gaan:18 1:18** Hyen komo: Apis 1:22-23.
* **Bọr-o gaan:20 1:20** Hyen komo: Apis 2:16.

24 M-mọka, mẹ o-zak remen kọọb-de mẹ m-swọ rem nọ à. Ụn cọn-m re, mẹn swọọn ka kọọb-de. **Kiristi** cọnọg ụm sụ ụr-kọọb remen ụn wụ remen ụm guut hun-nẹ yẹ ụn wụ, **yan-dor Yẹso**.
25 Mẹ wan-gaan wụ be-de ụn nomẹ ụn Shir m-sẹngẹ remen gwụ-ọ yan-dor kap. Remen Shir ụn daag mẹ, wụ ya'astụ mẹ ka sẹngẹ-mọ remen ụm guut nọ. Shir tọmọg mẹ ụm yoosụ nọ ma-tọ ụn wụ ụt-shishẹ.
26 Shir wukutẹ kà zọngẹ-tọ n-ga, wụ ụn nọm kaanẹ ụs-hak dẹẹn. Shir 'ya hun-nẹ ụs-nap á, amba m-mọka upsụssẹ yo rọ be-de ụn hun-nẹ yẹ Shir.
27 Shir daagtẹ m-kutẹ hun-nẹ ụn wụ zọngẹ-tọ ụn wụ. Ká zọngẹ-tọ tọ ro wukutẹ. Shir cọnọg m-gu ka yẹ ba **Yahuda**-nẹ á. Wụ cọnọg ụnze **Kiristi** she'et ụn nọ nẹ. Wụ cọnọg nọ ships ká dish-ọ ụnze nọa kum sẹps-mọ ụn wụ, mọ wụ swọrẹ o-nu à. Tẹ m-rụrẹ ụn kọwan kwụm-ọ rọ wukussẹ mọssẹ sẹps-m **Kiristi** nẹ à.
28 Tẹ kọ'ọtẹ ụn kọwan wụ dọrẹ **Kiristi**. Komo tẹ ụn yoosẹ ụn kọwan ụn myet-ọ ụs-wẹẹr nẹ. Yo a cọnẹ be-de ụn yoos-ụr tẹ à yo rọ, bọ myet-mọ ụn yan-dor yẹ ụn **Kiristi** he m-ẹs shiishẹ da-ọ yẹ he m-ẹs ụn co-ọ Shir à.
29 Ọ rwọ'ẹ mẹttẹ m-sẹngẹ mar-m-mar. Komo ụm nọmọg bọ ụn nọm-m re ụm nomot ka sẹngẹ-mọ be-de ụn rwọ ụn 'wọns-mọ **Kiristi** ya'ụ mẹ à.

Bọr-ụs yoor

1 Ụm cọnọg nọ nep gọn mar-mọ m-sẹngẹ mọ ụm rọttẹ remen ụm guut nọ à, hun-nẹ yẹ o-Korosiya ụn yẹ ụn bọ-ọ o-Rawudikiya nẹ, komo ụn yẹ ken yan-dor yẹ nẹ yẹ wẹtẹ mẹ m-hyan á.
2 Mẹ m-nọm ụn yo ka remen ụm dootẹ́ kụkt-o nọ jaab-ọ ụt-mẹn, komo remen was-m ọr nọ nẹ dootụ́ nọ gam-ọ ụr-hi. Ụn kaanẹ nọ he kum ụn caari-ọ o-zak o-nip nẹ ọ hun-nẹ rottẹ yẹ napẹ Ma-tọ Shir à, remen nọ nept tọm-ọ Shir wukẹ à, wata, **Kiristi** ụn hi ụn de ụn wụ.
3 **Kiristi**, wụ wụ cot he nọ m-gu nọ waragtẹ ya-ụs-wẹẹr nọ nept ka tọm-ọ ụr-bon tọ, tọ Shir rwụntẹ m-mọka cas tọ rọ ụntụn kashi o-kwụm à.
4 Mẹ nọ m-rụrẹ ụn yo ka taase wụ ken wụ raks nọ ụn rẹrẹm-mọ o-nu.
5 Kọ de nomtẹ mẹ ụn hi ụn de mẹ kanẹ mọssẹ ụn nọ nẹ á, amba hur ụn de rọ mọssẹ ụn nọ nẹ. Mẹ o-zak dẹẹn bọ ụm họgẹ nọ ẹks cak à, komo ụn gam-ọ ụr-hi nẹ. Komo nọ shẹrẹg be-ụr **Kiristi**.

Dor Wan-Kọyan hantụtẹ họọg-m pụ-mọ

6 Nọ gọkstẹ ka tọm-ọ ụnze **Kiristi** Yẹso wụ rọ Wan-Kọyan nọ. M-mọka sẹngụ nọ nọm ụn yo wụ cọnẹ nọ nọm à, kọ ọ ke da-ọ cinda nọ gemtẹ ụr-hi be-de ụn wụ à.
7 Shẹr nọ geer-ụs nọ n-mẹ ụn **Kiristi**, komo nọ sẹngẹ m-dọ be-de ụn nap-se ụn wụ. Komo sẹngụ nọ m-shẹr ụr-bẹẹb nẹ be-de ụn yo hun-nẹ yoosụ nọ à mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ à. Komo nọ sẹngẹ bọngọn-de Shir.
8 Nọm nọ ceen! Taase wụ ken wụ raks nọ, nọ dọrẹ bụ-yo ụn wụ á. Yo yẹ rọ m-yoos à, a nom sa o zee o-nip, amba bọ-tọ komo rii-yo o-hwaa. Ka yoos-de ụn tọr temb ụn yo hun-nẹ cọwọntẹ à. Yẹ rọ m-yoosẹ ụn hun-nẹ, ụnze yẹ m-dọrẹ ụn jor-se ma-hun komo bẹẹb-de kụkt-ụt yọ-tọ, ụn sụgẹ-de ụn yoosẹ ụn hun-nẹ mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ.
9 Kọ de nomtẹ **Kiristi** barmụtẹ wụ warag ụntụn hun-nẹ à, wụ Shir wụ jip.
10 Komo a mọssụtẹ nọ ụn **Kiristi**, remen kaanẹ nọ rọ ụn kọyan nẹ, yo nọ cọnẹ à yo o-Kụkt. Wụ wụ rọ ụn gwọmo-tọ ụn kọyan yo rọ ụt-gwọmo à.

11 Remen nọ gamag ụr-hi be-ụr **Kiristi**, ya nọ rọ ụntụn yẹ a nomẹ ụr-**kọ**
à. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen **Kiristi** dostẹ **ba'as**-ụt nọ. Ba kọ-de o-wụr de
á, amba **kọ**-de **Kiristi** rọ m-nọm à.
12 Da-ọ a yo'osụ nọ m-họ à, kututẹ na ụnze a jọk she'et-de ụn **ba'as**-ụt
nọ bọ a jọkẹ **Kiristi** à. A 'yonstụ nọ bọ a 'yonsẹ **Kiristi** ụn họọg-m pụ-mọ
à. Yo ka ụn nomẹ remen nọ shẹrẹg ụnze Shir yẹ 'yonsẹ **Kiristi** ụn họọg,
wụ rọ komo ụn gwọmo-tọ ụn nọm ụn kaanẹ nẹ.*
13 Nọ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á, a ro wongsụtụ nọ ụn Shir nẹ remen nọ jẹkt
karamsa-ọ Shir. Nọ jẹkt **karamsa**-ọ Shir, komo remen Shir possụtụ nọ
be-de ụn bẹẹb-de ụt-**ba'as** á. Myet ụn kaanẹ nẹ Shir 'yonstụ nọ ụn họọg-m
pụ-mọ nẹ ụn **Kiristi**, Shir soksụtụ na **ba'as**-ụt na kap.†
14 Shir ụn nọm yo ka da-ọ wụ soksẹ ka takụrda-ọ a gentẹ **ba'as**-ụt na
kap à. Shir dostẹ ka takụrda-ọ a gentẹ **ba'as**-ụt na à da-ọ a kamẹ **Kiristi**
n-tọn o-**kan** har wụ mer à.‡
15 Ba **ba'as**-ụt na Shir soksẹ cot á amba komo wụ jestẹ gwọmo-tọ ụn ko-
caari-wụ ụn gwọmo-tọ ụt-kụkt yọ-tọ. Wụ kututẹ kọwan cas cas ụnze wụ
rẹẹg yẹ ụr-gụn ụn bụ-yo **Kiristi** mertẹ n-tọn o-**kan** à.

Dọrẹ ụt-karamsa ọ bo'os á

16 Nọ regẹ nẹt ụt-tọ á, ụregẹ wụ piishitụ nọ ụt-ma tọ ụn:
Rii-yo nọ m-rẹ,
Rii-yo nọ m-swọ,
Họ-tọ nọ nọm ụt-biki á,
Kọ nẹ nọm o-zak ụn rẹng-o pụ-yo, ụn
Họ-de ụr-Wụwẹ nẹ á.§
17 Nọ regẹ yẹ ụt-tọ á, remen ká **karamsa**-tọ kap horomtẹ-ọ. Remen
karamsa-tọ tọ horomtẹ-ọ ụn rii-yo ụr-bon yo o-nip yo rwọọnẹ à. Komo
Kiristi ụn hi ụn de ụn wụ rọ ka nip-ọ.
18 Remen kaanẹ nọ yagẹ yan-gwẹgwẹr-mọ ụr-hi mọ ụt-bọ, ụn yan-kwụktẹ
ụn **yan-tọm-yẹ Shir** nẹ gaktụ nọ nọm bọ yẹ rọ m-nọm á. Nọ dọrẹ yoos-de
ụn yẹ nọ he de kumu ụn yar-mọ Shir ẹssụ nọ á. Gọn ka hun-nẹ yẹ ro m-zẹẹ
yẹ jiishtẹ kọwan ụn nap ụn Shir remen yẹ hyanag ụt-hyangan. Wẹẹr-se ụn
wụ kap se ụn hur-de ụn wụ se, komo se rọ wụ m-rwọ ụs-sẹs. Amba o-nip
wụ rọtt cọw-yo ụn nọm ụs-sẹs á.
19 Wụ yagụsụtẹ dor-ọ ụn yoos-de o-nip mọssẹ ụn **Kiristi** nẹ, wụ rọ hi-de
o-wụr à. Bọ hi-ụr rọ m-kutẹ o-wụr o-cọw à, kaanẹ **Kiristi** rọ m-kutẹ ụn
hun-nẹ yẹ ụn wụ o-cọw, remen yẹ gemet ụr-hi be-ụr gaan bọ rwọ-ụs rọ
m-bọp o-wụr à. Komo ọ bọ'ọsẹ bọ Shir cọnẹ à.*

Họọg-m pụ-mọ n-mẹ ụn Wan-Kọyan

20 Bọ rem-se ma-hun nọ mersẹ n-mẹ ụn **Kiristi** à, m-mọka bẹẹb-de ụn
họno o-dak, a garamsẹ nọ á. ¿Remen yan ọ nọttẹ ụn nomẹ ụn ka **karamsa**-
tọ o-dọrọttẹ sa o zee họno o-dak ọ rọ nọ m-garamsẹ?
21 Ka yẹ rọ nọ m-yoosẹ ụn ka **karamsa**-tọ à, rọ nọ m-zẹẹ, “Wọ jar o-jar o
ci gọn ka rii-yo á! Wọ jar o-jar o rek gọn ka rii-yo m-rẹ yo á! Wọ jar o-jar
o bụp gọn ka rii-yo á!”

---

* **Bọr-ụs yoor:12 2:12** Hyen komo: Roma 6:4.
† **Bọr-ụs yoor:13 2:13** Hyen komo: Apis 2:1-5.
‡ **Bọr-ụs yoor:14 2:14** Hyen komo: Apis 2:15.
§ **Bọr-ụs yoor:16 2:16** Hyen komo: Roma 14:1-6.
* **Bọr-ụs yoor:19 2:19** Hyen komo: Apis 4:16.

22 Gọn ka **karamsa**-tọ rọ ụntụn rem-se rọ m-gọs á. A komsẹ ụn tọ nẹ a
argụ tọ m-jorẹ. Nọm mọ ụn nẹt-mọ, mọ ụn rwụụn ụn yoos-de ụn nẹt. Nọ
nomẹ gọn ka rem-se o-dọrọttẹ á.
23 Ụn yish-yẹ ụn hun-nẹ, gọn ka **karamsa**-tọ rọ ụn sha-mọ ụs-nap nẹ, tọ
rọ m-hantẹ m-sẹngẹ dẹẹn ụn gwụgwẹr-mọ ụr-hi nẹ a kututẹ hun-nẹ ụnze
yẹ tọrọg be-de Shir. Har yẹ rọ ụn reesẹ ụn wụr-tọ ụn yẹ ụr-kọọb. Yẹ rọ m-
zẹẹ kọ Shir a họgẹ o-zak. Amba o-nip ka **karamsa**-tọ rọtt de ken bẹẹb-de
tọ hettẹ gu ụn hun-nẹ yẹ garamsụtẹ wụr-tọ ụn yẹ á.

Bọr-ụs tet

She'et-de ụn ba m-kụkọp

1 Remen Shir ya'ag nọ họọg-m pụ-mọ sa o zee a ụn 'yons nọ ụn **Kiristi**
nẹ à, remen kaanẹ sẹngụ nọ hoob ụn ka rii-yo rọ n-Tọn shir à. Tu nọ yish
be-de **Kiristi** rọ tara à be-de jiishẹ m-sẹkẹmsẹ à ụn kom-ọ ụr-rẹ de Shir.*
2 Remen kaanẹ, sẹngụ nọ barag-se ụn rem-se rọ n-Tọn shir à. Nọ nọm
barag-se ụn ka rem-ụs yọ-se se ụn kànẹ ụn o-dak á.
3 Nọ nọm barag-se ụn ka rem-se ụn họno o-dak se á, remen nọ merestẹ
ụn se, họọg-m nọ m-mọka mọ rọ wukussẹ be-ụr **Kiristi** be-de Shir.
4 Da-ọ **Kiristi**, wụ ya'ụ nọ họọg à, wụ mụụnẹ ụn ka da-ọ, nọa es ụn wụ
nẹ nọ kum sẹps-mọ ụn wụ.
5 Remen kaanẹ yagụ nọ nọm ụn rem-se ba ụr-bon, se mọssẹ ụn she'et-de
ma-hun nẹ à. Nọ nọm rem-se o-ás á, kọ nẹ she'et-de ụn yish o-yoor á.
Taase nọ nom sụụb-ọ ụn mọrọgsẹ ụs-rem ụn gọp-de ụn rem-ụs yọ-se nẹ.
Nọ nomẹ kaanẹ, nọ waragtẹ ọ ka kwụktẹ ụn ka rem-se.
6 Remen hun-nẹ yẹ rọ m-nọm ụn ka rem-ụs yọ-se se à, Shir a 'ye yẹ
ụr-kọọb dẹẹn remen kọọb-de o-dọrọttẹ.
7 Gọn ka rem-se nọ ro m-nọm n-ga da-ọ nọ ro ụr-she'et ụn bụ-yo ma-hun
à.
8 Amba m-mọka taase nọ nom gọn ka rem-se komo á. Taase nọ nom
ụs-ryaab á. Yagụ nọ naas ụn hun-nẹ ụt-mẹn ụn gọn rii-yo nọ m-nọm kọ
m-zẹẹ à. Taase nọ rwụụntẹ gọm-ụt yọ-tọ.
9 Tomso nẹ, nọ yagẹ nomẹ ụn ọr nọ nẹ ụt-bọ cinda nọ yagụsụtẹ 'wụtụm-
tọ ụn rii-tọ nọ ro m-nom à. Nọm nọ kaanẹ remen nọ kus bọ nọ ro n-ga cin
ba nọ ụn gọkstẹ **Kiristi** á.†
10 Shir muutụ nọ hun-nẹ pụ-yẹ komo wụ rọ nọ m-jamas remen nọ
waragtẹ́ ụntụn wụ, remen nọ nept wụ o-nip.‡
11 Remen Shir muutụ nọ hun-nẹ pụ-yẹ m-mọka koos-m mọ kus á. Ụn
ko-**Yahuda**, ụn wụ rọ ko-**Yahuda** á, myet gaan-tọ. Kọ a kọọg nẹt, kọ a kọ
wụ á, myet gaan-tọ. Koos-m mọ kus á, kọ ko-hamat kọ ko-yan-ba-ụs-wẹẹr
nẹ, kọ nẹ ko-gụw, kọ nẹ wụ rọ ko-gụw á. **Kiristi** wụ jiishẹ kọyan, wụ wụ
rọ tomso nẹ n-mẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ myet.
12 Shir daagụ nọ remen nọ waragtẹ́ kashi hun-nẹ yẹ ụn wụ remen wụ rọ
nọ m-was. Remen kaanẹ sẹngụ nọ họgẹ 'wọn-ụr ọr nọ nẹ, nọ ụn 'ya m-yar,
nọ nom gwụgwẹr-mọ ụr-hi, nọ zẹẹ sẹ yẹ ken yẹ nọmọg rii-yo nọ cọnẹ á.
Hongsụ nọ bọ depẹ à nọ dụngụnẹ.

---

* **Bọr-ụs tet:1 3:1** Hyen komo: Bọng 110:1. † **Bọr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Apis 4:22. ‡ **Bọr-ụs tet:10 3:10** Hyen komo: Apis 4:24; Taka 1:26.

13 'Mọ nọ ụr-hur ụn **ba'as**-ụt ọr nọ nẹ. Ụregẹ wụ ken wụ n-mẹ nọ nomotẹ
wụ ken wụ **ụr-ba'as**, nọ soksẹ wụ. Hyangẹ bọ Wan-Kọyan soksụ nọ **ba'as**-
ụt nọ à, kaanẹ tomso nọ he soksẹ ụn ọr nọ nẹ.§*
14 Yo argẹ yo ka ma à, was nọ ọr nọ nẹ. Remen nọ wassẹ ọr nọ nẹ, nọa
she'et nọ gem ụr-hi be-ụr gaan.

15 Yagẹ she'et-de ụn ba ụt-ween de **Kiristi** yoosụ nọ à, de dọrụttụ nọ bọ
nọ cọnẹ à. Nom nọ yo ka remen Shir daagụ nọ, nọ she'etẹ nọ nom m-sẹngẹ
be-ụr gaan ba ụt-ween ụntụn wụr-o gaan. Nọ sẹngẹ bọngọn-de Shir ụn kọ
ọ ke da-ọ.
16 Yagẹ ma-ụt **Kiristi** tọ she'etẹ n-mẹ ụn hur-ụt nọ kọ ọ ke da-ọ, tọ reet
hi-de ụn yo nọ m-nom à ụn yo nọ ụs-barag nẹ à. Nọm nọ yo ka be-de ụn
yoosẹ ụn ọr nọ nẹ ụs-wẹẹr nẹ, nọ ụn ọr nọ nẹ myet ụt-ma wẹẹr-ụs-wẹẹr.
Tomso nẹ, nọ ụn hu ụn Sẹp-tọ ụr-Bọngọn tọ Shir, komo nọ hu'ẹ ụt-sẹp, ụt-
dum nẹ tọ mọssẹ **Kiristi** remen nọ kututẹ Shir ụnze hur-ụt nọ ya'asẹ wụ
ụr-bọngọn.
17 Myet bọ ụn rii-yo nọ m-zẹẹ ụn yo nọ m-nom nẹ à, nom nọ yo n-mẹ
ụn jin-ụr Wan-Kọyan Yẹso. Nọ sẹngẹ bọngọn-de Shir o-Tato ụn bụ-yo ụn
Wan-Kọyan Yẹso.†

Kashi-ụr she'et-de ụn yan-dor Yẹso

18 Nọ ne'a-nẹ yẹ ụt-ge, nọmẹ nọ campọ nọ nẹ o-dọrọttẹ, remen yo yo
depẹ yan-dor-yẹ ụn Wan-Kọyan yẹ nom.‡
19 Nọ campọ-nẹ, nọ was ụn ne'a nọ nẹ. Was nọ yẹ nọ kutụ yẹ ụt-gagar
á.§
20 Nọ yakar, nọmẹ nọ inu nọ ụn tat-nẹ nọ nẹ o-dọrọttẹ ụn kọ yo ke rii-yo
nọ m-nom à. Remen kaanẹ Wan-Kọyan cọnẹ nọ nom.*
21 Nọ tat-nẹ, nọ su'ẹ yakar nọ á, ụn kọ yo ke rii rẹk-yo yo yẹ nomẹ yo
ba ụr-bon á, taasụ yẹ ruut ụr-hur be-ụr nọ. Nọ nomẹ yẹ kaanẹ yẹa nom
ụs-ryaab yẹ yagẹ nom ụn yo depẹ à.†
22 Nọ gụw-nẹ, nọ nom o-dọrọttẹ ọ ụn yan-hur-ụt nọ yẹ ụn họno o-dak,
ụn kọ yo ke rii-yo yo nọ m-nom à. Taase nọ nom sẹngẹ-mọ ụn hyan-ọ ụn
yish, ụntụn yan-hoob-ọ ụr-jin be-de ụn hun-nẹ, ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ nom
nọ sẹngẹ-m nọ hur-ụr gaan, remen nọ m-'ya ụn Wan-Kọyan m-sẹk.
23 Myet-mọ ụn rii-yo nọ m-nom à, nom nọ yo zak-o-zak ụn hur-ụt nọ,
ụntụn yẹ rọ m-nomẹ ụn Wan-Kọyan m-sẹngẹ à. Ba yẹ rọ m-sẹngẹ remen
nẹt á.
24 Nọm nọ kaanẹ, nọ nep ha ụnze Wan-Kọyan Yẹso a top nọ. Remen
kaanẹ, nom nọ sẹngẹ-m nọ ụr-bon nẹ. Wụa 'ye nọ rem-se ụr-bon se wụ
ẹssẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ à. Baks nọ ụnze **Kiristi** wụ rọ Wan-Kọyan nọ wụ
nọ m-nomẹ m-gụw à.
25 Ụregẹ wụ ken wụ be-ụr nọ rọ ụn nom ụn rii-yo ba ụr-bon, Shir a 'ye
wụ ụr-kọọb bọ wụ cọnẹ à. Remen koos-mọ ụr-hi rọ kọn be-de Shir á.‡§

---

§ **Bọr-ụs tet:13 3:12-13** Hyen komo: Apis 4:2. * **Bọr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Apis 4:32. † **Bọr-ụs tet:17 3:16-17** Hyen komo: Apis 5:19-20. ‡ **Bọr-ụs tet:18 3:18** Hyen komo: Apis 5:22; 1Bit 3:1. § **Bọr-ụs tet:19 3:19** Hyen komo: Apis 5:25; 1Bit 3:7. * **Bọr-ụs tet:20 3:20** Hyen komo: Apis 6:1. † **Bọr-ụs tet:21 3:21** Hyen komo: Apis 6:4. ‡ **Bọr-ụs tet:25 3:22-25** Hyen komo: Apis 6:5-8. § **Bọr-ụs tet:25 3:25** Hyen komo: Kara 10:17; Apis 6:9.

Bọr-ụs nass

1 Nọ ya-ụt-hur, bọp nọ gụw nọ nẹ ụr-bon nẹ. Nọ nomo yẹ rii-yo depẹ à.
Baks nọ, nọ ma nọ ụn nomẹ ụn Wa-o-Hur m-gụw n-Tọn shir.*

Se ken karamsa se

2 Sẹngụ nọ ụs-kọn be-de Shir kọyanda. Da-ọ nọ ụs-kọn à, sẹngụ nọ ụr-'er
ụr-bọngọn nẹ.
3 Nọ baks tẹ tomso nẹ da-ọ nọ ro ụs-kọn. Kọn nọ ụnze Shir teksẹ tẹ cọw-
yo ụn kọ'ọt ụn ma-tọ ụn wụ à, remen tẹ kọ'ọtụté hun-nẹ ka ma-tọ mọssẹ
ụn **Kiristi** nẹ, ka ma-tọ tọ Shir wukẹ n-ga à. Remen ụm kọ'ọttẹ ka ma-tọ ọ
rwọ'ẹ mẹttẹ ke'o.
4 Kọn nọ rem re, bọ ụm he m-sẹngẹ m-kọ'ọt ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ
cas cas à, bọ depẹ ụm nom à.
5 Da-ọ nọ ro mọssẹ ụn hun-nẹ nẹ yẹ shẹrẹ be-ụr Yẹso á, rwọ nọ ụs-wẹẹr
be-de ụn rii-yo nọ he m-nom à. Nọ nom yo bọ nọ he hoks m-nom à ụn
da-ọ nọ kumẹ à.†
6 Nomo nọ yẹ ụt-ma gwẹrgwẹr, remen yẹ họgụté rẹrẹm-mọ ụn regẹn nọ
ụt-tọ ụn yo nọ m-zẹẹ à. Da-ọ nọ m-rwọr à, nọm nọ cẹẹn remen nọ nept
bọ depẹ nọ shes wụ à wẹẹr-ụs-wẹẹr.

Gas-de ụr-kọm

7 Tikọkọs a rụrụ nọ yo kọrụ mẹ kanẹ à. Wụ ọr na wụ ko-yan-dor-wụ mẹ
m-was ụn wụ nẹ dẹẹn à. Wụ ko-yan-ẹss ụt-ma be-ụr Wan-Kọyan komo wụ
rọ m-nomẹ ụn Wan-Kọyan m-gụw mọssẹ ụn mẹ nẹ.‡
8 Yo rwọ'ẹ, ụm tọmbụtẹ wụ be-ụr nọ, wụ hyen nọ à, remen nọ nept ọ bọ
tẹ rọ à. Tomso nẹ, wụ dootú nọ jaab-ọ ụt-mẹn ụn shẹr-m nọ.§
9 Wụ rọbẹ mọssẹ ụn Onẹsimus nẹ. Onẹsimus ọr na wụ ko-yan-dor komo,
ko-yan-ẹss ụt-ma ko-yan-bọ-o nọ wụ, tẹ m-was ụn wụ nẹ. Yoor-mọ ụn yẹ
a rụrụ nọ kọyan yo kọrụ tẹ kànẹ à.*
10 Aristarkus, wụ rọ mọssẹ ụn mẹ nẹ kanẹ ke'o à, wụ zẹẹg ụm gas nọ.
Kaanẹ komo Markus wụ rọ heno† Barnabas à wụ ma wụ zẹẹg ụm gas nọ.
(Ụm nomsụtụ nọ ma-ụt Markus remen kaanẹ nọ nepstẹ yo m-nom, da-ọ
wụ wọbẹ be-ụr nọ, gọks nọ wụ kom-ụt yoor.)‡
11 Yẹso, wụ a m-aag Justus à, rọ nọ m-gas eb ụn wụ nẹ. Ka hun-nẹ tet-yẹ
cot yẹ rọ **Yahuda**-nẹ yẹ shẹrẹ kanẹ à. Yẹ rọ m-sẹngẹ ụn mẹ nẹ yẹ rụrụt
Ma-tọ m-Rẹrẹm mọssẹ ụn gwọmo-tọ Shir nẹ. Yẹ dootụ mẹ jaab-ọ ụt-mẹn
dẹẹn.
12 Komo Ẹpaparas, ko-yan-bọ-o nọ rọ nọ m-gas. Wụ ko-yan-gụw-m
Kiristi Yẹso wụ. Wụ rọ ụs-kọn be-de Shir dẹẹn kọ ọ ke da-ọ rem nọ,
ụntụn nẹt-wụ wụ rọ ụt-mụr à. Wụ rọ ụs-kọn bọ nọ he m-ha co nọ es cak
ụn bẹẹb-de o-Kụkt à, komo nọ nom yo Shir cọnẹ nọ nom à.§
13 Ụm hyenessẹ họn ụn kọọb-de wụ swọ rem nọ à, komo ụn yan-dor nẹ
n-mẹ ụn bọ-tọ o-Rawudikiya, o-Hiriporis nẹ.
14 Ruka, ko-ya-ụs-baat, nay tẹ, wụ tẹ m-was à, wụ rọ nọ m-gas, kaanẹ
tomso nẹ Dimas.*

---

* **Bọr-ụs nass:1 4:1** Hyen komo: Apis 6:9. † **Bọr-ụs nass:5 4:5** Hyen komo: Apis 5:16. ‡ **Bọr-ụs nass:7 4:7** Hyen komo: Sẹng 20:4; 2Tim 4:12. § **Bọr-ụs nass:8 4:7-8** Hyen komo: Apis 6:21-22. * **Bọr-ụs nass:9 4:9** Hyen komo: Pmọn 10-12. † **Bọr-ụs nass:10 4:10** Tato Markus nẹ ụn tato Barnabas nẹ, tato-o gaan matẹ yẹ. ‡ **Bọr-ụs nass:10 4:10** Hyen komo: Sẹng 19:29; 27:2; Pmọn 24; Sẹng 12:12,25; 13:13; 15:37-39. § **Bọr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Koro 1:7; Pmọn 23. * **Bọr-ụs nass:14 4:14** Hyen komo: 2Tim 4:11; Pmọn 24; 2Tim 4:10; Pmọn 24.

15 Nǫ gassụ mẹ myet-mǫ ụn ǫr na nẹ yan-dor yẹ rǫ ụn bǫ-ǫ o-Rawudikiya à. Gassụ mẹ nǫ ka ne'a-wụ Nimpa mǫssẹ ụn hun-nẹ yan-dor nẹ yẹ rǫ m-mǫrgẹ ụn hur-ǫ ụn wụ à.
16 A komsụ nǫ karantẹ ụn ka takụrda-ǫ ụm genbụ nǫ à, nǫ heetẹ hun-nẹ yan-dor yẹ rǫ o-Rawudikiya, remen yẹ karantụtẹ́ ǫ. Nǫ tomso nẹ, nǫ karantẹ takụrda-ǫ ụm genẹ yan-dor yẹ o-Rawudikiya à.
17 Rụrụ nǫ Arkibus, “Kom ka sẹngẹ-mǫ mǫ Wan-Kǫyan bǫbsụ wǫ à.”†
18 Mẹ, Burus, mẹ gẹnbẹ ka gẹn-mǫ ụr-bụstẹ mǫ ụn hi ụn de ụm gastụ nǫ, remen nǫ nept ụnze mẹ gẹnbẹ ka takụrda-ǫ. Baks nǫ ụnze ụm rǫ ke'o, taase tǫ-tǫ ke nǫ ụnze nǫ kǫn Shir rem re. Yar-m **Kiristi** Yẹso rǫ ụn nǫ nẹ!

† **Bǫr-ụs nass:17 4:17** Hyen komo: Pmǫn 2.

Takụrda-o Burus aco ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ bọ-ọ o-Tasaronika

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1*
Ụr-bọngọn ụt-sẹp nẹ *1:2—3:13*
Do yẹ ụn jaab-ọ ụr-hur ụn she'et-de yan-dor *4:1-12*
Ụr-kẹwẹs ụn ma-tọ ụn haan-m Kiristi *4:13—5:11*
Do yẹ ụn jaab-ọ ụr-hur ọ ụr-bụstẹ *5:12-22*
Ụr-kọm *5:23-28*

Burus rọ ụr-gas

1 Be ụn de Burus mọssẹ ụn Siras* ụn **Timoti** nẹ, gẹnbẹ ka takụrda-ọ, ha-mọ ụn be-de ụn **yan-dor Yẹso** yẹ ụn bọ-ọ o-Tasaronika,† yẹ rọ yẹ Shir, o-Tato ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**.‡

Ụm kọnọg Shir wụ ye'et nọ m-yar ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Yan-dor ụn bọ-ọ o-Tasaronika shẹrẹg ụr-bẹẹb nẹ

2 Kọyanda tẹ m-bọmụ ụn Shir rem nọ kap, tẹ nọ m-tan ụn kọn-ụs tẹ.

3 Tẹ m-baks ụn sẹngẹ-m nọ nẹ mọ m-shẹr ụn co-ọ Shir Tato na ụn sẹngẹ-mọ nọttẹ à remen nọ was hun-nẹ. Da-ọ hun-nẹ ya'ụ nọ ụr-kọọb à, nọ ụn 'mọ ụr-hur nẹ remen nọ rọ o-saktọ nẹ n-mẹ ụn Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**.

4 Ọr tẹ nẹ, tẹ nak ụnze Shir rọ m-was nọ nẹ, komo wụ daagụ nọ.

5 Remen da-ọ tẹ hantụ nọ **Ma-tọ m-Rẹrẹm** à, ba ụt-ma temb á, amba ụr-bẹẹb nẹ. **Kụkt-ọ Shir** ọ komo dossụtẹ nọ das-mọ ụr-hur nọ nept ụnze yo tẹ rwọrẹ à nip-tọ. Nọ nak gọn she'et-de tẹ she'etẹ n-mẹ ụn nọ à remen tẹ guut nọ.

6 Nọ yoostẹ gọn she'et ụn tẹ ụn de ma Wan-Kọyan nẹ komo, nọ gọksụrụ Ma-tọ Shir; **Kụkt-ọ Shir** ye'et nọ zak-ọ ụr-hur, kọ dẹ nọmtẹ nọ swọọg ụr-kọọb dẹẹn à.§

7 Remen ụn kaanẹ ọ nọ waragtẹ rii-yo ụr-yoos be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn dak-tọ o-Makidoniya o-Akaya nẹ.

8 Remen be ụn nọ ọ, hun-nẹ yẹ rigimsẹ raag-o nọ à họgẹ ma-ụt Wan-Kọyan tọ cụwụt kọ kenẹ ụn ka raag-ọ, ba ụn dak-tọ o-Makidoniya ụn ọ o-Akaya nẹ ọ cot á. A nak ụn shẹr-m nọ nẹ be-de Shir kọ kenẹ, ba ma sẹ tẹ rwọrọg á.

9 Remen hun-nẹ ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ rọ m-rwọr bọ nọ gọksụ tẹ à. Komo ụn bọ nọ yagẹ m-gir, nọ waktụntẹ be-de Shir à, remen nọ nomụtẹ́ Shir wụ o-nip ụn ọ ụn họọg nẹ m-gụw.

10 Yẹ rụrụtụ tẹ ụnze m-mọka waasẹ nọ m-mụụn mọ ụn Wà ụn wụ Yẹso o-dish nẹ ụn họno o-dak ẹs-mọ n-Tọn o-shir. Ká Yẹso wụ Shir 'yonsẹ ụt-marimar à, wụ he na m-ruut n-mẹ ụn ka ryaab-se rọọnẹ à.

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** ụt-Girik: Sirabanus. † **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sẹng 17:1. ‡ **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. § **Bọr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: Sẹng 17:5-9.

Bọr-ụs yoor

Burus baksụtẹ ya-o-Tasaronika
mọssẹ ụn hamat-de ụn wụ nẹ be-tọ ụn yẹ

1 Ọr tẹ nẹ, nọ nak ụnze habẹ-m tẹ be ụn nọ, mọ ja hwaa á.
2 Kọ dẹ nọmtẹ tẹ sụụstẹ ụr-kọọb o-yo'og nẹ n-mẹ ụn bọ-ọ o-Piripi, bọ nọ napẹ à. Amba ụn gwụ-ọ ụn Shir na, tẹ kumug nọ rụrẹ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm**, kọ dẹ nomtẹ tọ swọọg m-shakt à.*
3 Da-ọ tẹ kọnụ nọ m-gọks ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ à, tẹ rụrẹ nọ ụt-bọ á, kọ a zee tẹ ụn cọn m-kum saw-ụt nọ á, kọ tẹ cọn nọ m-raks á.
4 Tẹ ro m-yoosẹ ụn hun-nẹ, yo yẹ cọnẹ m-họgẹ à ba yo tẹ m-rwọr temb á. Ụn hek-ọ ụn káánẹ, tẹ m-rwọr ụn yo Shir zẹẹ tẹ rụrụ yẹ à, remen wụ rọ ụn m-byarag ụn kọ yo ke rii-yo n-mẹ ụn barag-ụs na wụ nep yo a cọnẹ à.
5 Bọ nọ napẹ à, ma-ụt tẹ ba tọ ụn rẹrẹm-mọ nu tọ á, komo ba tẹ ụn yo ken cọw-yo ụr-gọp yo nẹ wukẹ á. Shir wụ rọ tẹ m-sụ'ẹ.
6 Ba tẹ ụn hoob-ọ ụr-bọngọn be-de ụn hun-nẹ, kọ be ụn nọ, kọ yẹ ken yẹ ụn họn á.
7 Bọ tẹ rọ yan-Tọm **Kiristi** à, tẹ roa warag saw-tọ ụs-nụ be ụn nọ. Amba tẹ kututẹ hun-nẹ gwụgwẹr-mọ ụr-hi n-mẹ ụn nọ, ụntụn bọ inu-o rọ ụn gwọt ụn yakar-yẹ ụn wụ à.
8 Remen tẹ wastẹ ụn nọ nẹ dẹẹn, ọ rwọ'ẹ tẹ kọtụtụ nọ kọ'ọt-ọ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir ụn họn-de ụn tọ á, amba tẹ họgụtẹ m-rẹrẹm mọ ụn ya'as ụn họọg-m tẹ rem nọ, remen nọ cọwọg tẹ ụr-hur dẹẹn.
9 Ọr tẹ nẹ, baks nọ ụn sẹngẹ-m tẹ nẹ ụn rangẹ-o tẹ nẹ ọ tẹ rangẹ à. Tẹ nọmọg m-sẹngẹ m-họw m-tẹt nẹ taase tẹ rụ'ẹ ko-wan ụs-nụ, da-ọ tẹ kọ'ọtẹ nọ ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ rwụụnẹ be-de Shir à.
10 Nọ tẹ m-sụ'ẹ, Shir ma wụ rọ tẹ m-sụ'ẹ mọssẹ ụn gọn she'et-de tẹ kutu nọ yan-dor à. Tẹ she'ettẹ ba m-kụkọp, ụn mẹn-ụt pus-tọ nẹ, ba ụn be-de m-pyap.
11 Ụntụn bọ nọ napẹ à, tẹ dọrụttụtẹ kọ wụ ke be ụn nọ bọ tato-o rọ m-dọrụttẹ ụn yakar-yẹ ụn wụ à.
12 Tẹ nak nọ ụt-tọ, tẹ ya'ag nọ jaab-ọ ụt-mẹn, tẹ kon nọ, nọ she'et she'et-de depẹ à, de ụr-bon ụn co-ọ Shir, ka wụ agụ nọ n-mẹ ụn gwọmo-tọ ụn wụ ụn sẹps-mọ ụn wụ nẹ à.

Burus bọmọg Shir komo nẹ remen bọ
yan-bọ-ọ o-Tasaronika gọksẹ
Ma-tọ m-Rẹrẹm à

13 Remen kaanẹ ọ tẹttẹ ụn bọm ụn Shir kọyanda, remen, da-ọ nọ gọksẹ Ma-tọ Shir, tọ nọ họgẹ be ụn tẹ à, nọ gọks tọ ụntụn ma-tọ ụn nẹt á. Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, nọ gọkstụ tọ bọ tọ rọ à, Ma-tọ Shir. Ká Ma-tọ Shir tọ, tọ rọ m-sẹngẹ n-mẹ ụn hur-ụr nọ, nọ yẹ shẹrẹ à.
14 Ọr tẹ nẹ, nọ yoostẹ be-de yan-dor yẹ Shir n-mẹ ụn **Kiristi** Yẹso, yẹ rọ n-mẹ ụn dak-ọ o-Judiya à. Ụm zẹẹg kaanẹ remen nọ swọọg ụr-kọọb be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn dak-o nọ, ụntụn bọ yẹ swọ ụn kom-tọ ụn **Yahuda**-nẹ à.†

---

* **Bọr-ụs yoor:2 2:2** Hyen komo: Sẹng 16:19-24**2:2b** Sẹng 17:1-9. † **Bọr-ụs yoor:14 2:14** Hyen komo: Sẹng 17:5.

15 **Yahuda**-nẹ yẹ họ Wan-Kọyan Yẹso ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ, yẹ
yengụrụ tẹ komo. Yẹ ụn naas ụn Shir ụt-mẹn dẹẹn. Yẹ ụt-yagẹ ụn kọwan
nẹ!‡
16 Tẹ ụn kọ'ọt Ma-tọ Shir be-de ụn yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á remen yẹ kumut
gwụ. Amba yẹ ken **Yahuda**-nẹ conog m-wẹn ụn kọ'ọt ụn ka **Ma-tọ m-**
Rẹrẹm tọ. N-tẹ ụn kaanẹ ọ yẹttẹ m-dọ **ụr-ba'as** n-tọn **ba'as-tọ** ụn yẹ.
Amba ryaab-se Shir be'esụtẹ se kergụnsụtẹ n-tẹ ụn yẹ.

Burus ẹstẹ ụr-hur
wụ heet o-Tasaronika

17 Amba, ọr tẹ nẹ, da-ọ a gaktụ tẹ m-wongẹ ụn nọ nẹ à n-mẹ ụn ya o-
da hiin à, wongẹ-mọ o-wụr yanze 'mọ ụr-hur á. Tẹ o-rẹẹb, tẹ m-sẹngẹ tẹ
hyenet nọ yish-yẹ ka yish-yẹ.
18 Tẹ ẹstẹ ụr-hur tẹ habụtẹ be ụn nọ ba ụn das-mọ ụr-hur. Mẹ, Burus,
ụm nọmọg m-sẹngẹ ụm habụtẹ be ụn nọ ba o-gaan á, ba o-yoor á, amba
ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt wẹnẹg tẹ.
19 Tẹ ụn họgẹ ụn rẹẹb-o nọ. Tẹ cọnọg m-habẹ be ụn nọ remen nọ hantụtẹ
tẹ o-saktọ o-zak nẹ. Nọ rọ gwọn-m tẹ ụn 'yons ụn tẹ nẹ ụn gọnd-o tẹ nẹ,
bọ tẹ he m-ẹs ụn co-ọ ụn Wan-Kọyan na Yẹso da-ọ wụ he m-mụụn à.
20 O-nip, nọ yẹ rọ rii-yo ụn gwọn-m tẹ, ụn rii-yo ụn zak-o tẹ nẹ.

Bọr-ụs tet

1 Remen kaanẹ bọ tẹ hoksẹ 'mọ ụr-hur á, tẹ hyanụrụ nọmọg ụr-bon a
yagụ mẹ tẹ Siras n-mẹ ụn bọ-ọ o-Atina ụn họn tẹ.*
2 Amba tẹ tọmbụtẹ **Timoti**. **Timoti** rọ ụn sẹngẹ-mọ Shir be-ụr gaan ụn
tẹ nẹ mọ ụn kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ ma **Kiristi**. Tẹ tọmbụtẹ wụ remen
wụ dootụ́ nọ ụr-bẹẹb komo wụ ye'et nọ jaab-ọ ụt-mẹn mọssẹ ụn shẹr-m nọ
nẹ.
3 Tẹ ụn nọm kaanẹ remen ụn taase ka rangẹ-ọ rụ wụ ken wụ dos ụr-hur.
Nọ ụn hi ụn nọ, nọ nepsẹ ụnze Shir ẹssụtẹ na swọ ụr-kọọb ụn ká bụ-yo.
4 O-nip nẹ, da-ọ tẹ ro mọssẹ ụn nọ nẹ à, tẹ rụrụtẹ nọ n-ga'anẹ nẹ ụnze,
rangẹ-o rọọn, komo ka nọmẹ, bọ nọ napẹ à.
5 Remen kaanẹ, bọ mẹ hoksẹ 'mọ ụr-hur á, ọ hantẹ ụm tọmbụtẹ **Timoti**
remen ụm họgụtẹ́ ma-tọ ụn shẹr-m nọ. Ụm ro o-gyẹr ka wa-ụt-meger-wụ,
be'essẹ wụ raks nọ, komo sẹngẹ-mọ tẹ nọmẹ be ụn nọ à mọ warag hwaa.

Timoti haag ụr-hamat o-Tasaronika,
wụ hantụrụ Burus jaab-ọ ụt-mẹn

6 Amba m-mọka, bọ **Timoti** mụụntẹ raag-o nọ à, wụ rụrụtụ tẹ ma-ụt nọ
tọ m-rẹrẹm mọssẹ ụn shẹr-m nọ nẹ, ụn was-m nọ nẹ. Wụ rụrụtụ tẹ ụnze
da-ọ nọ baksẹ ka họ-tọ tẹ she'et ụn nọ nẹ à, nọ ụn họgẹ o-zak. Nọ o-rẹẹb
nọ hyenet tẹ, bọ tẹ o-rẹẹb tẹ hyenet nọ à.†
7 Remen kaanẹ, ọr tẹ nẹ n-mẹ swọ ụr-kọọb ụn tẹ ụn rangẹ-o tẹ nẹ, tẹ
kumug jaab-ọ ụt-mẹn remen shẹr-m nọ ụn Yẹso.
8 M-mọka, komo tẹ zụtụtẹ, bọ nọ ẹsẹ 'gẹ m-'wọns nẹ n-mẹ ụn Wan-Kọyan
à.
9 ¿Ya ụn gọn bọngọn-de bọ'ọsẹ tẹ nomẹ Shir rem nọ, n-tẹ ụn zak-ọ ụr-hur
ọ tẹ m-nom n-co ọ Shir tẹ rem nọ?

---

‡ **Bọr-ụs yoor:15 2:15** Hyen komo: Sẹng 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12. * **Bọr-ụs tet:1 3:1** Hyen komo: Sẹng 17:15. † **Bọr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Sẹng 18:5.

10 M-họw, m-tẹt nẹ tẹ m-jọọsẹ ụs-kọn be-de Shir dẹẹn remen tẹ kumut nọ
m-hyan yish-yẹ ka yish-yẹ, bọ tẹ he nọ m-gu nọ sheret be-ụr **Kiristi** m-sọk
nẹ à.
11 Tẹ ụs-kọn be-de Shir, wụ rọ Tato-o na à, ụn Wan-Kọyan na nẹ Yẹso,
ụnze yẹa tikstẹ o-cọw yo m-mụụbẹ be ụn nọ.
12 Nọ komo, tẹ ụs-kọn Wan-Kọyan Yẹso wụ gu nọ was ụn ọr nọ nẹ, ụn yẹ
ken hun-nẹ nẹ dẹẹn dẹẹn, ụntụn bọ tẹ nọ sẹngẹ-m was dẹẹn dẹẹn à.
13 Tẹ kọnọg ụnze, Wan-Kọyan na Yẹso wụ do rem nọ ụr-bẹẹb, nọ waragtẹ́
ba **ụr-ba'as** komo ba m-kụkọp n-co ọ Shir wụ rọ, Tato na à da-ọ Wan-Kọyan
na Yẹso he m-mụụn mọssẹ ụn yan-dor yẹ ụn wụ nẹ kap à.

Bọr-ụs nass

Gọ ụn she'et-de Shir cọnẹ à

1 Ụr-kọm komo, ọr tẹ nẹ, tẹ nak nọ ụt-tọ rem Yẹso Wan-Kọyan na ụn bọ
nọ he m-she'et ụn she'et-de Shir hettẹ họgẹ ụn rẹrẹm-m nọ à, ụntụn bọ tẹ
yoosụ nọ à. Kọ dẹ nomtẹ nọ ụn gọ ụn ka she'et-de à, sẹ nọ do m-sẹngẹ
dẹẹn.
2 Remen nọ nak gọ ụn ma-tọ tẹ rụrẹ nọ, ụn bụ-yo ụn gwọmo-ụt Yẹso
Wan-Kọyan à.
3 Remen kaanẹ, ọ rọ cọn-mọ Shir, nọ warag ba m-kụkọp, ụnze nọ som
she'et-de o-ás.
4 Kọwan wụ nep bọ wụ he garamsẹ ụn wụr-ọ ụn wụ à, ụn cọw-yo ba
m-kụkọp ụn 'ya ụt-gọs nẹ.
5 Ba she'et-de ụn yish-yẹ o-yoor, ụntụn yan-ba ụn dor yẹ napẹ Shir á.
6 N-mẹ ụn ka ma-tọ komo, taase wụ ken wụ nomẹ ọr ụn wụ **ụr-ba'as** á.
Kọ nẹ wụ re ra-o ọr ụn wụ á. Wan-Kọyan a 'ye campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ
ụr-kọọb remen gọ ụn ka **ba'as-de**, bọ tẹ rụrẹ nọ à ụn bọ tẹ nakẹ nọ ụt-tọ
nẹ à.
7 Remen Shir wụ aag na remen a waragtẹ́ ya-m-kụkọp á, amba a she'etẹ
she'et-de ba m-kụkọp.
8 Remen kaanẹ, wụ yagẹ dọrụtẹ ọ ụn ka ma-tọ à, ba nẹt-wụ wụ yagẹ á,
amba Shir wụ yagẹ, wụ ya'asụ nọ **Kụkt-ọ Shir**.
9 M-mọka mọssẹ ụn was ụn ọr nọ nẹ nẹ komo, ba sẹ wụ ken wụ genetẹ
nọ á, remen nọ ụn hi ụn nọ Shir ọ yoosụ nọ, nọ was ụn ọr nọ nẹ nẹ.
10 Ka ọ komo, nọ ụn was ụn ọr nọ nẹ nẹ kap n-mẹ ụn dak-ọ o-Makidoniya.
Kap ụn kaanẹ nẹ, tẹ cọnọg nọ do m-nọm ụn kaanẹ dẹẹn.
11 Nọm nọ m-sẹngẹ nọ she'et she'et-de ba ụt-ween, nọ gụt sẹngẹ-mọ rọ
ụn co nọ à ba o-hẹbẹ gwụw. Nọ nọm m-sẹngẹ ụn kom-ụt nọ bọ tẹ zẹẹ nọ
nọ nọm à.
12 Ká da-de hun-nẹ yẹ rọ yan-dor á yẹ a hyen bon-de ụn cọw-yo nọ m-
dọrẹ à, komo ụdepẹ nọ shẹrẹ yẹ ken yẹ yish á.

Mụụn-m Wan-Kọyan

13 Amba ọr tẹ nẹ, tẹ cọn nọ she'et ba m-nap mọssẹ ụn yẹ marẹ nẹ á, taase
nọ nọm tụk-mọ ụt-mẹn ụntụn hun-nẹ yẹ rọttẹ o-saktọ á.
14 Bọ a shẹrẹ Yẹso marag, wụ inụtẹ à, ka ọ komo n-mẹ ụn Yẹso, Shir he
mụụntẹ ka yẹ marẹ mọssẹ ụn Yẹso nẹ à.
15 Tẹ nọ m-rụrẹ n-mẹ ụn ma-ụt Wan-Kọyan ụnze, na yẹ rọ ụn họọg nẹ
da-ọ Wan-Kọyan he m-mụụn à, a be yẹ marẹ à m-inẹ á, kọ hiin.

16 Remen Wan-Kọyan ụn hi ụn de ụn wụ, wụ he m-kergụndẹ rwụụn-mọ
n-Tọn shir, ụs-eeg nẹ se ụr-bẹẹb, ụn cọr-ọ ụn caari-wụ ụn ko-yan-tọm-wụ
Shir nẹ, ụn hur-mọ ụn kar-ọ Shir nẹ. Ka yẹ marẹ n-mẹ ụn **Kiristi** à, yẹ he
m-ba m-inẹ.
17 Ka da-de, na yẹ rọ ụn họọg nẹ à, a dek na mọssẹ ụn yẹ nẹ n-mẹ ụt-
ke'entẹ, remen a go'onụtẹ́ ụn Wan-Kọyan nẹ n-Tọn. A ma'as be-ụr gaan ụn
Wan-Kọyan nẹ har da-ọ ba m-ta.*
18 Remen kaanẹ, sẹ nọ ma'as ọr nọ nẹ ụn 'ya ụn jaab-ọ ụt-mẹn ụn kà
ma-tọ nẹ.

Bọr-ụs taan

She'et nọ zọngsẹ
remen haan-m Wan-Kọyan

1 M-mọka, ọr tẹ nẹ, mọssẹ o-da nẹ kọ ụr-họ de ka rem-se he m-kọr à, ba
sẹ tẹ genụtẹ nọ á.
2 Remen nọ ma nọ nepsẹ ụnze họ-ụr Wan-Kọyan Yẹso a haan ụntụn
haan-mọ ụn ko-hyow m-tẹt.*
3 Da-ọ hun-nẹ rọ m-zẹẹ, "Tẹ ụn she'et-de ba ụt-ween ụn gwụgwụ-mọ ụr-
hur nẹ," ba m-naas o-da, sabrẹ-o he yẹ m-'wọs, ụntụn bọ mat-o rọ m-bọp
ụn ne'a-wụ ụr-uub à, cọw-yo m-pọssẹ rọ kọn á.
4 Amba nọ, ọr tẹ nẹ, nọ she'et n-mẹ o-comb á. Remen họ-de Yẹso he
m-mụụn à, ụm nak ka họ-de a cọwsẹ nọ ụntụn ko-hyow á.
5 Remen kap-m nọ yakar-yẹ m-cụcar-yẹ, yẹ ụr-họ komo. Na ba ya-m-tẹt
yẹ, kọ ya-o-comb á.
6 Remen kaanẹ, taase a rewẹ bọ yẹ ken yẹ m-rewẹ á. Sẹ dẹ a she'et nọ
zọngsẹ ụn garamsẹ ụn hi ụn na nẹ.
7 Remen yẹ rọ m-rew à tẹt-mọ yẹ rọ m-rewẹ, ka yẹ swọ-m mọ m-họ komo
à, tẹt-mọ mọ rọ yẹ m-họ.
8 Amba bọ a hun-nẹ yẹ ụr-họ à, sẹ a garamsẹ hi ụn na, a cụp nọ matuku-
ọ o-kwọm, ọ m-shẹr, m-was nẹ. Rwọ ụr-hur be-de ụn kum ụn gwụ komo ọ
warag na tọọb-ọ o-kwọm.†
9 Remen Shir wụ daag na a sụụt ụr-kọọb ụn ryaab-se ụn wụ á, sẹ dẹ
remen a kumut gwụ be-ụr Yẹso **Kiristi** Wan-Kọyan na.
10 Wụ marag rem na remen a waragtẹ́ mọssẹ ụn wụ nẹ kọ a m-họọg nẹ,
kọ a margan-nẹ, da-ọ wụ mụụnẹ à.
11 Remen kaanẹ sẹ nọ 'ye ọr nọ nẹ jaab-ọ ụt-mẹn. Nọ ma'as m-'yons ụn
ọr nọ nẹ, ụntụn bọ nọ m-nọm m-mọka à.

Nak ụt-tọ ụr-gas nẹ

12 M-mọka tẹ nọ ụs-kọn, ọr tẹ nẹ, 'ya nọ yẹ rọ m-sẹngẹ be-ụr nọ à ụt-gọs,
yẹ rọ sẹk-yẹ nọ n-mẹ ụn Wan-Kọyan à, yẹ rọ nọ m-nak ụt-tọ à.
13 Nọ hyen yẹ ụs-shi nẹ m-was nẹ remen sẹngẹ-mọ ụn yẹ. Nọ she'et ba
ụt-ween ụn ọr nọ nẹ.
14 Tẹ nọ ụs-kọn komo, ọr tẹ nẹ, nọ tẹpẹr ka yan-she'et-de o-hwaa yẹ. Nọ
'ye yan-ba ụn dụw-de ụr-hur jaab-ọ ụt-mẹn. Nọ gu yẹ rọttẹ ụr-bẹẹb á. Nọ
'mo ụr-hur ụn kọwan nẹ.

---

* **Bọr-ụs nass:17 4:15-17** Hyen komo: 1Kor 15:51-52. * **Bọr-ụs taan:2 5:2** Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 2Bit 3:10. † **Bọr-ụs taan:8 5:8** Hyen komo: Isha 59:17; Apis 6:13-17.

15 War nọ taase kọwan top mẹn-ụt jaas-tọ ụn mẹn-ụt jaas-tọ á, sẹ dẹ
kọyanda nọ nọm m-sẹngẹ nọ nomotẹ ọr nọ nẹ rii-yo ụr-bon ụn hun-nẹ yẹ
kusẹ nẹ à, komo.
16 Ma'as nọ o-zak kọyanda.
17 Nọ ma'as ụs-kọn be-de Shir ụr-họ bi.
18 N-mẹ ụn kọyan yo kumu nọ à, nọ bụm Shir, remen ka Shir cọnẹ be
ụn nọ n-mẹ ụn Yẹso **Kiristi**.
19 Taase nọ ryomos ra-ọ ụn **Kụkt-o Shir** á.
20 Nọ 'yar ma-tọ ụn ko-ya-m-Rwọr ụn Ma-tọ Shir rwọrẹ à.
21 Sẹ dẹ nọ me'es kọyan, nọ bụp rii-yo rọ ụr-bon nẹ à.
22 Nọ nọm dọrọttẹ-ọ ụn kap ma-tọ ụn mẹn-ụt jaas-tọ á.

Burus kọnọg Shir hụ'ẹ
ya-o-Tasaronika nu-ọ ụr-bon

23 Mẹ ụn kọn-se Shir ụn hi ụn de ụn wụ, wụ rọ m-gwụgwụ mọ ụr-hur nẹ
à. Mẹ ụn kọn-se ụn wụ remen wụ muutụ́ nọ war war ba m-kụkọp, wụ 'er
kụkt-o nọ, ụn họọg-m nọ nẹ, ụn wụr-ụt nọ nẹ kap, nọ waragtẹ́ ba ụr-rẹẹb
ụn har da-ọ Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** he m-mụụn à.
24 Bọ Shir bandẹ nọ remen nọ waragtẹ́ hun-nẹ ụn wụ, komo wụ ko-yan-
ẹss ụt-ma à, nọa hoks m-shẹr ụnze wụa shoos ma-tọ ụn wụ.
25 Ọr tẹ nẹ, kono tẹ nọ Shir.
26 Gas nọ ọr na nẹ kap ụn gamat-de m-was.
27 Ụm kọnọg nọ n-mẹ ụn jin-ụr Wan-Kọyan, nọ karantẹ ka takụrda-ọ
be-ụr ọr na nẹ kap.
28 Yar-m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** rọ ụn nọ nẹ!

Takụrda-o Burus ayoorẹ-ọ ọ wụ genẹ yan-dor Yẹso n-mẹ ụn bọ-ọ o-Tasaronika

Rem-se rọ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-2*
Ụr-bọngọn ụs-tọr nẹ *1:3-12*
Ụr-kẹwẹs ụn ma-tọ ụn haan-m Kiristi *2:1-17*
Do yẹ ụn jaab-ọ ụr-hur ụn she'et-de ụn yan-dor *3:1-15*
Ụr-kọm *3:16-18*

Ụr-gas

1 Be ụn de Burus, mọssẹ ụn Siras nẹ,* ụn **Timoti** nẹ, gẹnbẹ ka takụrda-ọ, ha-mọ ụn be-de ụn hun-nẹ yan-dor ụn bọ-ọ o-Tasaronika yẹ rọ hun-nẹ yẹ Shir à Tato na ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi**.†‡
2 Ụm kọnọg Shir o-Tato ụn Wan-Kọyan nẹ Yẹso **Kiristi** remen yẹ ye'et nọ m-yar ụn gwụgwụ-mọ ụr-hur nẹ.

Ụr-bọngọn ụr-gas nẹ

3 Ọr tẹ nẹ, depetẹ tẹ bụm Shir kọ de ke họ-de rem nọ, komo kaanẹ rọ ụr-bon nẹ, remen shẹr-m nọ rọ m-bọ'ọsẹ, komo was-mọ nọ wassẹ ọr nọ nẹ à mọ rọ m-dọ.
4 Remen kaanẹ, kap ụn n-mẹ ụn hun-nẹ yan-dor-yẹ Shir, nọ yẹ tẹttẹ ụn uk o-cin remen gaag ụn mẹn-ụt nọ ụn shẹr-m nọ nẹ ụn ka rangẹ-ọ kumu nọ ụt-meger nẹ amba nọ 'mo ụr-hur à.
5 Kap yo ka kututẹ ụnze Shir rọ ụn piish ụt-ma ụr-bon nẹ, yo ka komo rwụntụtẹ cas ụnze nọ bọ'ọstẹ m-she'et ụn gwọmo-tọ Shir remen ka gwọmo-tọ, ọ nọttẹ ụn swọ ụr-kọọb.
6 Shir rọ ụn mẹn-ụt pus-tọ nẹ, remen kaanẹ, ka yẹ rọ nọ m-'ya ụr-kọọb à wụa tọpẹ yẹ ụn rẹẹsụ ụn yẹ ụr-kọọb ebe ụn yẹ.
7 Amba nọ yẹ rọ ụn swọ ụr-kọọb à wụa wụwụssụ nọ, har ma ụn tẹ nẹ. Yo ka a kor ụn họ-de Wan-Kọyan Yẹso he m-rwụụn n-Tọn shir ụn rem-de o-ra à, mọssẹ ụn **yan-tọm-yẹ Shir** yẹ ụn wụ nẹ yẹ ụr-bẹẹb.
8 Wụa rangsẹ ka yẹ napẹ Shir á ụn ka yẹ yagẹ nomẹ ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** o-dọrọttẹ à tọ ma Wan-Kọyan na Yẹso.
9 A 'ye yẹ kọọb-de ba m-ta, a dos yẹ ụn co-o Wan-Kọyan ụn sẹps-mọ ụn bẹẹb-de ụn wụ nẹ.§
10 Ụn ka da-ọ, wụ he m-mụụn a ye'et wụ m-sẹk à, yan-ba-**ụr-ba'as** yẹa sẹps wụ. Kap yan-dor komo yẹa hyen madẹ-ọ ụn wụ ụn ka họ-de mọssẹ ụn nọ nẹ, remen nọ shẹrẹg ụn ka ma-tọ tẹ rụrụ nọ à.
11 Ụn yo ka nẹ ụr-hur, ọ rwọ'ẹ tẹttẹ ụs-kọn rem nọ kọyanda, remen nọ ya'astẹ́ Shir ụr-bọngọn. Tẹ ụs-kọn nọa she'et ụn ka cọw-yo Shir cọnẹ à. Nọm nọ kaanẹ remen nọ waragtẹ́ rii-yo Shir dektụ nọ à. Komo tẹ ụs-kọn Shir a ya'as nọ bẹẹb-de m-shoos ụn kọ yo ke rii-yo ụr-bon yo remen nọ m-shẹr be-ụr Yẹso **Kiristi**.

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** ụt-Girik: Sirabanus. † **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. ‡ **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sẹng 17:1. § **Bọr-o gaan:9 1:9** Hyen komo: Isha 2:10.

12 Tẹ ụs-kọn ụn bọ a he sẹps ụn jin-ụr Wan-Kọyan na Yẹso n-mẹ ụn nọ
à, nọ komo n-mẹ ụn wụ, hond hond ụn yar-mọ Shir na, ụn Wan-Kọyan nẹ
Yẹso **Kiristi**.

Bọr-ụs yoor

Ko-Gwọmo-wụ o-zang

1 M-mọka, ọr re nẹ, ụm cọnọg ụm rụrụ nọ se ken rem-se mọssẹ ụn mụụn-
m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** ụn komo bọ a he na m-mọrọgsẹ nẹ be-de ụn
wụ à, tẹ nọ ụs-kọn:*
2 Taase hur-ụr nọ nuktẹ họr-m-họr, kọ komo can-yo ụn wụr-o nọ inẹ
ụnze họ-de ụn Wan-Kọyan regẹ de woosụntẹ á. A nom wụ ken wụ a hoks
m-rwọr n-mẹ ụn ma-tọ o-Kụkt, kọ be-de ụn rwọr ụt-ma, kọ gengẹn sa o zee
be ụn tẹ tọ rwụụnẹ.
3 Nọ jar o-jar nọ yagẹ wụ ken wụ raks nọ ụn yo ken cọw-yo á. Mẹ ụn
zẹẹ kaanẹ remen ka họ-de a wọọn á sẹ a initẹ zang komo ká ko-gwọmo-wụ
o-zang wụ rusunẹ cas, wata ka wụ a nomẹ den-ọ o-ra à.
4 Wụ rọ ka wa-ụt-yagẹ-wụ. Wụ rọ ụn sẹps ụn hi ụn de ụn wụ ụn yagẹ-tọ
ụn kap rii-yo piyẹ jin-de Shir à, kọ komo wụ a m-kwụktẹ à. Har ma wụ rọ
m-she'et ụn kwụụr-ọ Shir ụn **Pyo-ọ Shir** wụ rọ m-zẹẹ ụnze wụ rọ Shir.†
5 ¿Nọ baks, da-ọ ụm ro ụn nọ nẹ à, ụm rụrụtụ nọ tọ kà kap á?
6 M-mọka nọ nepsẹ rii-yo wẹnẹ tọ m-kọr à, taase yo kor cin ba da-o wọ
ụn wọọn.
7 Remen ka ko-Gwọmo-wụ o-zang wụ tẹksụntẹ m-sẹngẹ wukussẹ. Amba
ka wụ rọ m-wẹn à wụa re co m-wẹn har da-ọ Shir he wụ m-doss o-cọw à.
8 Ụn ka da-ọ a he ka ko-Gwọmo-wụ o-zang wụ m-rwụntẹ cas, amba ụn
mụụn-m Wan-Kọyan Yẹso, Yẹso a ho wụ ụn shik-mọ ụn nu-ọ ụn wụ, wụ
sabrẹ wụ ụn sẹps-mọ ụn wụ nẹ.‡
9 A nep haan-mọ ụn ko-Gwọmo-wụ o-zang be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn **ko-
Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**. Wụa nom rem-se o-madẹ, ụt-napa nẹ, ụt-hyat
nẹ tọ ụt-bọ gọ-ụs-gọ.§
10 Wụ rọ m-raks ụn yẹ rọ ụn bụ-yo ụn den-ọ o-ra à remen yẹ ginimtẹ
m-was ụn yo rọ o-nip à, komo remen kaanẹ yẹa kum gwụ á.
11 Remen kaanẹ Shir a tọmnụntụ yẹ caari-tọ ụt-raks remen yẹ sheret
be-de ụt-bọ.
12 Wụ ụn nọm kaanẹ remen a kupsụtẹ́ kap yẹ yagẹ m-shẹr be-de o-nip à
ụt-ma, yẹ rọ komo m-họgẹ ụn zak-ọ m-nọm ụn mẹn-ụt jaas-tọ à.

Ẹs nọ m-'wọns nẹ

13 Depetẹ tẹ bụm Shir rem nọ, ọr re nẹ nọ yẹ Wan-Kọyan wassẹ ụn nọ nẹ
à, remen cin ụr-takan Shir daagụ nọ, nọ kumut gwụ ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ọ
Shir** muutụ nọ ba m-kụkọp ụn komo bụ-yo ụn shẹr o-nip nẹ à.
14 Wụ ụn agan nọ ụn bụ-yo ụn ka **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ, tọ tẹ ya'ụ nọ à,
remen nọ kumut sẹps-m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**.
15 Remen kaanẹ, ọr re nẹ, ẹs nọ ụr-bẹẹb nẹ, komo nọ bụp ka nip-ọ tẹ
yoosụ nọ à, kọ ụn ma-tọ nu, kọ komo gengẹn.

---

* **Bọr-ụs yoor:1 2:1** Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bọr-ụs yoor:4 2:4** Hyen komo: Dane 11:36; Izik 28:2. ‡ **Bọr-ụs yoor:8 2:8** Hyen komo: Isha 11:4. § **Bọr-ụs yoor:9 2:9** Hyen komo: Mati 24:24.

16 Tẹ ụs-kọn be-ụr Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** ụn hi ụn de ụn wụ, ụn Shir
nẹ Tato na rem nọ. Wụ wasụ na à, ụn yar-mọ ụn wụ, wụ 'ye na jaab-ọ
ụt-mẹn ọ ụn ba m-ta, o-saktọ nẹ ọ ụr-bon ụn bụ-yo yar-mọ ụn wụ.
17 Komo tẹ ụn kọn-se Shir ụnze wụ 'ye nọ jaab komo wụ dowẹ rwụn-ụs
nọ m-'wọns, n-mẹ ụn kọ mọ ke sẹngẹ-mọ, mọ m-nom m-cẹp nẹ à.

Bọr-ụs tet

Kọn nọ Shir rem tẹ

1 Ụr-kọm ọr re nẹ, kọn nọ rem tẹ remen ma-ụt Wan-Kọyan nomot họr-mọ
m-wọ kọ kenẹ, komo tọ kum m-sẹps bọ tọ kumẹ be-ụr nọ à.
2 Komo nọ kọn bọ a he na m-gu ụn kom-tọ ụn hun-nẹ yan-mẹn-ụt jaas-tọ
à, remen ba kap mọ ụn hun-nẹ yẹ shẹrẹ á.
3 Amba Wan-Kọyan wụ rọ ko-yan-ẹss ụt-ma, wụa dowẹ rwụn-ụs nọ ụr-
bẹẹb, wụ 'er nọ be-de ụn ka wan-mẹn-ụt jaas-tọ wụ.
4 Ya tẹ rọ sasa ụn Wan-Kọyan nẹ, remen nọ m-dọrẹ ụn yo tẹ rụrụ nọ à,
komo nọ he co m-dọrẹ ụn yo tẹ rwọ'ụ nọ à.
5 Tẹ ụs-kọn ụnze Wan-Kọyan na Yẹso wụa rụ nọ sẹngụtẹ, be-de ụn was-
mọ Shir, ụn 'mọ-mọ ụr-hur nẹ mọ **Kiristi** rọ m-'ya à.

Ụr-kẹwẹs taase a she'et
she'et-de o-hwaa

6 Ọr tẹ nẹ, tẹ ka'agtẹ nọ ụn jin-ụr Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi**, ru nọ cọw-
yo ụn kọ wụ ke, wụ rọ ụn she'et-de o-hwaa à, wụ rọ ụn dọrọttẹ-ọ ụn ká
rii-yo tẹ yoosụ nọ á.
7 Ai, nọ ụn hi ụn nọ, nọ nepsẹ depetẹ nọ dọrẹ sha-m tẹ, remen da-ọ tẹ
ro be ụn nọ à, tẹ ya-m-zar-yẹ á,
8 komo tẹ rẹ rii-yo m-rẹ m-yar be-de ụn nẹt á. Amba tẹ swọọg ụr-kọọb,
tẹ m-sẹngẹ m-họw, m-tẹt nẹ, taase tẹ sawsẹ wụ ken wụ be-ụr nọ ụs-nụ.
9 Tẹ ụn nọm yo ka, ba remen tẹtt ọ ụr-bẹẹb tẹ hobt gwụ á, tẹ ụn nọm
kaanẹ remen tẹ kututụ́ nọ bụ-yo m-dọrẹ.
10 Da-ọ tẹ ro be-ụr nọ à, tẹ ro nọ m-rụrẹ ụn yo ka: “Kap bọn wụ yagẹ
nọm m-sẹngẹ à taase wụ re á.”
11 Tẹ họgụtẹ ụnze yẹ ken yẹ be-ụr nọ ya-m-zar-yẹ, komo yẹ rọ m-nọm ụn
yo ken rii-yo á sẹ o-hẹbẹ gwụw.
12 Ụn jin-ụr Wan-Kọyan Yẹso **Kiristi** gọn ka hun-nẹ yẹ, yẹ jar á. Tẹ ka'agtẹ
yẹ, yẹ nọm m-sẹngẹ ụn ẹss ụr-hi nẹ, remen yẹ rẹẹgtụtẹ́ hi ụn de ụn yẹ.
13 Amba nọ ọr re nẹ, taase nọ ker ụn nọm ụn rii-yo ụr-bon.
14 Ụregẹ wụ ken wụ yagụtẹ nọm o-dọrọttẹ ụn rii-yo tẹ rwọrẹ n-mẹ ụn
ka takụrda-ọ á, rụrụ nọ **yan-dor Yẹso** wụ. Nom nọ ja ụn wụ nẹ m-sọk nẹ,
komo nọ som wụ remen wụ họgụtẹ́ m-'ẹ.
15 Amba nọ muut wụ wa-ụt-yagẹ á, amba nak nọ gọn wụ ụt-tọ remen ọr
na wụ wan-dor.

Gas-de ụr-kọm

16 Tẹ ụn kọn-ụs Wan-Kọyan ụn hi ụn de ụn wụ, remen wụ ye'et nọ m-
gwụgwụ kọyanda komo ụn kọ yo ke bụ-yo. Wụ rọ takan-de ụn gwụgwụ-mọ
ụn hur-ụt na à. Wan-Kọyan wụ rọ ụn nọ nẹ kap.
17 Ụn kom-ụt re, Burus, ụm gẹnbẹ ka gas-de. Ụn gọn ka bụ-yo mẹ m-gẹn
ụn kọ ọ ke takụrda-ọ. Kaanẹ mẹ m-gẹn.
18 Yar-m Wan-Kọyan na Yẹso **Kiristi** rọ ụn nọ nẹ kap!

Takụrda-o Burus aco ǫ wụ genę
Timoti

Rem-se rǫ n-mę à:

M-zantę *1:1-2*
Ụr-kę̱wę̱s mǫssę yan-dor Yę̱so nę ụn sę̱k-yę yę ụn ǫ nę *1:3—3:16*
Ụr-kę̱wę̱s ha-mǫ ụn be-ụr Timoti mǫssę ụn sę̱ngę-mǫ ụn wụ nę *4:1—6:21*

Ụr-gas

1-2 Timoti, Burus rǫ wǫ m-genę ụn ka takụrda-ǫ. Wǫ m-mǫka kashi ụn wà re wụ, remen ụm yoosụtụ wǫ m-shę̱r be-de Shir. Mę, Burus, wan-Tǫm Yę̱so **Kiristi**,* ụn bę̱ę̱b-de Shir, **Wan-Gwụ** na ụn **Kiristi** Yę̱so, wụ ya'ụ na o-saktǫ à.

Mę ụn kǫn-se Shir Tato na, ụn Yę̱so **Kiristi**, Wan-Kǫyan na. Mę ụn kǫn-se yę 'ye wǫ yar-mǫ ụn yę, ụr-'wǫn nę, ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur nę.†

Nak ụt-tǫ remen ụn yan-yoos-de ụt-bǫ

3 Da-de ụm ro ụn cǫw-o re ha-mǫ o-Makidoniya à, ụm rụrụtę wǫ o she'et n-mę bǫ-ǫ o-Apisu. She'et kanę remen o nekt yę ken hun-nę yę ụt-tǫ kanę, yę yagę yoos-de ụt-bǫ.

4 Rụrę yę, yę yagę naas ụn da-ǫ hun-nę be-de ụn yoos-de ụt-zwǫm, ụn ǫǫg-de ụn ya-n-ga-yę nę. Yę yagę remen gǫn ka ma-tǫ rǫ m-hantę sụnụ-mǫ ụt-ma. Tǫ ụn gu ụn hun-nę nǫm ụn she'et-de m-shę̱r be-de Shir á.

5 Yo a cǫnę kǫ wụ ke wan-dor ǫ Shir wụ nom à, yo rǫ m-was ụn ǫr ụn wụ nę nę. Ka was-mǫ a rwụụn ụn hur-ụr pus-de, ụn hur-ụr gaan nę, komo ụr-hur nę de m-shę̱r be-de Shir cot.

6 Amba yę ken yę jorụtę ka rem-se Shir cǫnę a nǫm à, yę wargụrụ be-de ụn ma-tǫ ba ụr-hi.

7 Yę cǫnǫg yę warag ya-ụr-yoos-de ụn **karamsa**-o **Mosa**. Yę m-campǫ ụn hyan-ǫ ụn yę, ụnze yę nak. Amba yę nap yo yę ụr-yoos á.

8 A nak **karamsa**-o rǫ ụr-bon nę, ụregę a nak rii-yo rwǫ'ę Shir hantụtę ǫ à.

9 A nak komo, Shir ya'as o-**karamsa** remen ǫ ja'astę́ kashi ụn hun-nę á. Amba Shir ụn ya'as ǫ remen ǫ ja'astę́:

Yan-kǫǫb-de ụn gyę̱r-ǫ ụn wụ,
Ụn yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttę nę,
Ụn ya-ụt-**ba'as** nę,
Ụn yan-yagę ụn nom ụn rii-yo **karamsa**-o zę̱ę nę à,
Ụn yę rǫ m-yagę she'et-de m-kụkǫp nę á,
Yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttę ǫ ụn Ma-tǫ Shir,
Ụn yę rǫ ụn hǫ ụn tat-nę yę ụn yę nę à,
Ụn yę rǫ ụn hǫ ụn in-nę yę ụn yę nę à,
Myet ụn yan-hǫ ụn hun-nę nę,

10 Ụn campǫ-nę nę yę rǫ ụn hoob-ǫ ụn ne'a-nę à, ụn ne'a-nę yę rǫ hoob-ǫ ụn campǫ-nę nę à,
Ụn campǫ-nę yę rǫ m-rew ụn ǫr ụn yę nę campǫ-nę bǫ yę rǫ m-rew ụn ne'a-nę ụn yę nę à,

---

* **Bǫr-o gaan:1-2 1:1-2** Wụ Shir daagnę à. † **Bǫr-o gaan:1-2 1:1-2** Hyen komo: Sę̱ng 16:1.

Kǫ ne'a-nẹ yẹ rǫ m-rewẹ ụn ǫr ụn yẹ nẹ ne'a-nẹ bǫ yẹ rǫ m-rewẹ ụn
campǫ-nẹ ụn yẹ nẹ à,
Kǫ yẹ rǫ ụn baab ụn hun-nẹ,
Kǫ ya-ụt-bǫ,
Kǫ hun-nẹ yẹ rǫ m-yagẹ m-nom ụn yo yẹ zẹẹ yẹa nom à, ụn
Hun-nẹ nẹ yẹ rǫ ụn nǫm ụn kǫ se ke rem-se ụn ba ụr-bon se à,
Da-de yẹ nǫmẹ kà rem-ụs yǫ-se se, yẹ rǫ ǫ ka o-dǫrǫttẹ ụn yoos-de o-nip á.
11 Ka yoos-de ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ ụn rwụụn be-de Shir wa-m-sẹps, o-
kwụm nẹ. Shir bǫbsụ mẹ m-kǫ'ǫt tǫ.

Yar-mǫ Wan-Kǫyan kutẹ Burus à

12 Ụm bǫmǫg **Kiristi** Yẹso, Wan-Kǫyan na, wụ ya'ụ mẹ ụr-bẹẹb ụm nomot
ka sẹngẹ-mǫ à, remen wụ nak mẹtt m-sẹ'ẹr á. Wụ daagụ mẹ ụn kà sẹngẹ-
mǫ.
13 N-ga ụm ro m-pyap ụn Shir, ụn yagẹ-tǫ ụn **yan-dor Yẹso** nẹ, ụn 'ya
ụn yan-dor ụr-kǫǫb nẹ dẹẹn. Shir hǫgụrụ 'wǫn ụn de remen mẹ ro nak yo
ụm ro m-nom á, komo ụm ro ụn kǫǫb-de m-shẹr nẹ be-ụr Yẹso.‡
14 Wan-Kǫyan na ya'ag mẹ yar-mǫ Shir dẹẹn. Wụ ya'ụrụ mẹ m-shẹr,
m-was nẹ, mǫ rwụụnẹ be-ụr **Kiristi** Yẹso à.
15 Ka ma-tǫ, bǫ-ụt tǫ kǫn n-mẹ ụn tǫ á, komo tǫ wǫǫg a gǫkstẹ tǫ kap
ụnze, "**Kiristi** Yẹso haantẹ ụn hǫno o-dak wụ guut ya-ụt-**ba'as**, bǫ yẹ he
m-pǫssẹ den-ǫ o-ra à." Ụm nak komo ụm aragtẹ hun-nẹ kap **ụr-ba'as**.
16 Amba Shir hǫgụtẹ 'wǫn ụn de, mẹ wụ argẹ hun-nẹ **ụr-ba'as** à. **Kiristi**
Yẹso kututụ na mǫ ụn hur-de ụn wụ remen ụm waragtẹ́ rii-yo m-sha be-de
ụn kap yẹ he m-shẹr kanẹ n-co à. Ka hun-nẹ yẹa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta.
17 Kǫn-ụs re se rǫ hun-nẹ kap yẹ 'ye Shir m-sẹps, ụt-gǫs nẹ, ba m-ta. Wụ
rǫ ko-Gwǫmo ba m-ta. Wụ ụn ba ụr-kǫm. Wụ a m-hyan á. Shir ǫ ụn
hǫn-de ụn ǫ. **Amin**.

Burus dootẹ Timoti jaab-ǫ ụt-mẹn

18 Wà re **Timoti**, yo mẹ m-zẹẹ o nǫm à, hond hond yo rǫ ụn yo yan-rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir rụrụ wǫ nẹ à. Shir ǫ daagụ wǫ o kǫ'ǫtẹ ma-tǫ ụn wụ. Baks
ụn kà ma-tǫ yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir rụrụ wǫ nẹ à, tǫa do wǫ jaab-ǫ ụt-mẹn
ụn nǫm ụn yo Shir zẹẹ o nǫm à.
19 Da-ǫ wǫ ro ụn kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ Shir, ma'as n-tẹ m-shẹr, komo hur ụn
du kaps wǫ á. Yẹ ken hun-nẹ yẹ hur-de ụn yẹ kapstẹ yẹ. Remen kaanẹ yẹ
hoks m-shẹr be-de Shir á.
20 Himeniyus ụn Arekanda rǫ n-mẹ ụn ka hun-nẹ yẹ, yẹ hur-de ụn yẹ
rǫ be-ụr gaan á. Ụm koostụ yẹ be-de ụn mǫrǫg-de ụn **yan-dor Yẹso**. Ụm
ya'ag **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** ụr-kẹẹr wụ nom yo wụ cǫnẹ ụn yẹ nẹ
à. Mẹ ụn nǫm kaanẹ remen yẹ yoostẹ́ yagẹ ụn yo'og-ǫ Shir.

Bǫr-ụs yoor

Karamsa-ǫ ụn bǫ a he bǫngǫn-de Shir à

1 Ụr-takan, ụm cǫnǫg ụm 'ye wǫ jaab-ǫ ụt-mẹn ụn **yan-dor Yẹso** nẹ, ụnze
nǫ sẹngẹ ụs-kǫn Shir remen hun-nẹ kap. Da-ǫ nǫ ro ụn kǫn-se Shir remen
wụ guut nǫ, komo kǫn nǫ Shir hǫgẹ 'wǫn-de ụn hun-nẹ. Da-ǫ nǫ ro ụs-kǫn
Shir, nǫ 'ye Shir ụr-bǫngǫn remen rem-se wụ nǫmẹ à.

‡ **Bǫr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Sẹng 8:3; 9:4-5.

2 Kǫn nǫ Shir remen gwǫmo-nẹ, ụn yan-caari-tǫ ụt-comos nẹ, remen a she'etẹ́ ba ụt-ween be-de ụn hun-nẹ. Komo ụn nǫm ụn kǫ yo ke kashi ụn rii-yo bǫ Shir cǫnẹ à.
3 Da-ǫ a ro ụs-kǫn kaanẹ, rǫ ụr-bon nẹ, komo Shir, ǫ rǫ **Wan-Gwụ** na à, rǫ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn kaanẹ dẹẹn.
4 Rii-yo rwǫ'ẹ Shir rǫttẹ ụn hǫgẹ m-rẹrẹm à, Shir cǫnǫg kǫ wụ ke nẹt-wụ kum gwụ ụn nap-ǫ o-nip nẹ ụn Yẹso.
5 Shir gaan-ǫ. Wan-hongsẹ ụn hun-nẹ ụn Shir nẹ komo gaan. Ka nẹt-wụ, wụ rǫ **Kiristi** Yẹso.
6 Yẹso ya'astẹ hi ụn de ụn wụ har be-de m-mar, remen wụ rurut na kap. Ma-tǫ ụn mar-m **Kiristi**, Shir ya'ag na m-mǫka o-da ǫ m-rụrẹ hun-nẹ ka ma-tǫ ụnze Shir cǫnǫg kǫ wụ ke nẹt-wụ kum gwụ.
7 Remen ka ǫ Shir tǫmnụ mẹ ụm waragtẹ wa-o-kǫ'ǫt ụn ko-yan-Tǫm Yẹso nẹ. Ụm waragtẹ Wa-ụr-Yoos, wan-yoosẹ ụn yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á, n-mẹ m-shẹr, o-nip nẹ. Nip-ǫ mẹ m-rwǫr ba bǫ-tǫ á.*
8 Da-ǫ nǫ mǫrgẹ remen bǫngǫn-de Shir, ụm cǫnǫg campǫ-nẹ kǫ kenẹ, yẹ jaks kom-tǫ ụn yẹ ụn kǫn-se Shir. Da-ǫ yẹ jaksẹ kom-tǫ ụn yẹ, yagẹ hur-de ụn yẹ ma'astẹ ụr-kashi be-de Shir, ba ụs-ryaab kǫ sụnẹ-mǫ ụt-ma.
9 Ụm cǫnǫg ne'a-nẹ yẹ cụpẹ hi ụn de ụn yẹ saw-tǫ m-cǫp tǫ depẹ à. Yẹ cụp saw-tǫ he ụn hǫk ụn wụr-tǫ ụn yẹ ụr-bon nẹ à. Taase ne'a-nẹ cụp saw-tǫ campǫ-nẹ hettẹ yẹ m-gwǫt ụn yish-yẹ o-yoor á. Taase yẹ muut ụr-hi be-de ụn saw-tǫ ụn hwǫr, rem-se ụn zinariya, ụs-rwụụmb nẹ ụn ga-se ụn yẹ á.†
10 Amba kashi m-sẹngẹ mǫ depẹ ne'a-nẹ à, mǫ rǫ nǫm ụn rem-se ụr-bon ụn da-ǫ yẹ kumẹ à, ụn hwǫr-yẹ ụn yẹ nẹ ụn nǫm ụn rem-se ụr-bon be-de ụn hun-nẹ. Yẹ ro m-nǫm kaanẹ yẹa kutẹ hun-nẹ ụnze yẹ yan-gyẹr-ǫ Shir yẹ.
11 Da-ǫ yan-dor mǫrgẹ be-de ụr-yoos, yagẹ ne'a-nẹ ke'et ụt-tǫ, yẹ ma'as ụn nǫm o-dǫrǫttẹ ụn yo a yoosẹ yẹ à.
12 Yan-dor Yẹso mǫrgẹ, mẹ 'ya ne'a cǫw-yo wụ yoosụtẹ campǫ-nẹ á. Komo mẹ 'ya wụ cǫw wụ waragtẹ hi-de ụn campǫ á, amba wụ ma'as temb.
13 Yo rwǫ'ẹ ụm zet kaanẹ à, remen **Adamu** wụ Shir ba'ẹ m-nǫm, ka da-de a nǫmụ **Hawa**.‡
14 Komo ba **Adamu** wụ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** raksẹ á, ne'a-wụ a raksẹ har wụ waragtẹ wa-**ụr-ba'as**.§
15 Myet ụn kaanẹ nẹ, Shir a gu ne'a-nẹ ụn bụ-yo ụn o-mat, ụregẹ yẹ shẹrẹg be-ụr Yẹso, ụn was ụn ǫr ụn yẹ nẹ nẹ, ụn she'et-de ba m-kụkǫp nẹ, ụr-she'et nẹ bǫ depẹ à.

Bǫr-ụs tet

Yan-gụt-de ụn yan-dor Yẹso
ụn yan-m-sẹngẹ nẹ

1 Hun-nẹ rǫ m-zẹẹ, "Ụregẹ nẹt rǫ ụr-gǫp wụ waragtẹ ko-wan-gụt-de ụn **yan-dor Yẹso**, wụ nǫmǫg gǫp-de ụn kashi m-sẹngẹ." Ka ma-tǫ nip-ǫ.
2 Remen kaanẹ, myet nẹt-wụ cǫnẹ wan-gụt-de ụn **yan-dor Yẹso** à, kaanẹ she'et-de ụn wụ he m-ma'as:
Ụntaase a kum gom-de ụr-rẹẹb be-de ụn wụ,

---

* **Bǫr-ụs yoor:7 2:7** Hyen komo: 2Tim 1:11. † **Bǫr-ụs yoor:9 2:9** Hyen komo: 1Bit 3:3. ‡ **Bǫr-ụs yoor:13 2:13** Hyen komo: Taka 2:7,21,22. § **Bǫr-ụs yoor:14 2:14** Hyen komo: Taka 3:1-6.

Wụ ẹsẹ be-de ụn ne'a ụn wụ cot à,
Wụ hoksẹ garamsẹ ụn hi ụn de ụn wụ à,
Wan-barag-se ụr-bon,
Hun-nẹ ya'as wụ ụt-gǫs, remen wụ she'ettẹ ụr-bon nẹ,
Wa-m-was ụn hamat-nẹ nẹ n-mẹ ụn hur-ǫ ụn wụ,
Wụ he m-hoks ụr-yoos à,
3 Ba ko-wa-m-swǫ á,
Wụ rǫ ụn hoob-ǫ ụt-ma á,
Amba yan-gwẹgwẹr-mǫ ụr-hi,
Wụ rǫ ụt-ween á,
Wụ rǫttẹ yish-yẹ ụn hwǫr á,
4 Wụ rǫ ụn hoks m-garamsẹ ụn hur-ǫ ụn wụ ụr-bon nẹ à,
Wụ rǫ m-rwǫ ụn yakar-yẹ ụn wụ yẹ nǫmụ wụ o-dǫrǫttẹ, yẹ 'ye wụ ụt-gǫs n-mẹ ụn kǫ yo ke rii-yo à.
5 (Ụregẹ nẹt hoks m-garamsẹ hur-ǫ ụn wụ á, ¿re wụ he m-nom wụ hokstẹ gụt-de ụn hun-nẹ yẹ Shir?)
6 Ba wụ gǫksẹ Yẹso ba m-gǫs á. (Ụn ya ka á, nụ-mǫ ụr-hi a rụ wụ cụwụt swǫ ụr-kǫǫb ụntụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**.)
7 Wụ rǫttẹ be-de ụt-rẹẹb á. Kaanẹ depẹ komo hun-nẹ yẹ rǫ **yan-dor Yẹso** á, yẹ rǫ wụ m-tan ụn jin-ụr sǫ-de. Wụ ma'as kaanẹ remen ụntaase wụ hẹ'ẹbẹ n-mẹ ụn cẹẹb-ǫ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**, wụ hǫgẹ m-'ẹ.*

Ya-m-gu yẹ depẹ sẹngẹ-mǫ Shir à

8 Yan-m-sẹngẹ be-de yan-dor ụn ce ụn yẹ, kaanẹ she'et-de ụn yẹ he m-ma'as:
Yẹ hoksẹ garamsẹ ụn hi ụn de ụn yẹ à.
Yẹ warag yan-ma-ụt gaan.
Yẹ rǫ m-swǫ á.
Yẹ rǫttẹ sụụb-ǫ ụn hwǫr á.
9 Komo yẹ bụp shẹr-mǫ ụn yẹ ụn hur-ụr gaan.
10 Rii-yo nǫ dẹgt nẹt ko-wan-m-sẹngẹ sẹ a me'estẹ wụ, nǫ hyanẹ wụ rǫtt be-de ụt-rẹẹb á, ka da-de wụa hoks m-nǫm ụn sẹngẹ-mǫ ụn yan-m-sẹngẹ.
11 Kaanẹ komo ne'a-nẹ yẹ ụn yẹ warag kashi ụn ne'a-nẹ yẹ ụn ba ụr-rẹẹb, ba komo ya-ụt-wẹ á. Amba yẹ hoksẹ she'et-de ụn yẹ à. Hun-nẹ rǫ yẹ m-'wǫs ụn ma-ụt gaan nẹ kǫyanda.
12 Ko-wan-m-sẹngẹ n-mẹ ụn den-ǫ Shir, kǫ wụ ke wụ ẹs be-de ụn ne'a ụn wụ cot. Komo wụ hoks garamsẹ ụn hur-ǫ ụn wụ ụn yakar-yẹ ụn wụ nẹ ụr-bon nẹ.
13 Hun-nẹ rǫ m-'ya ụn yan-m-sẹngẹ-yẹ nǫmẹ sẹngẹ-mǫ ụr-bon à m-sẹk. Remen kaanẹ, ka yan-m-sẹngẹ-yẹ, yẹa hoks rụrẹ ụn hun-nẹ ma-tǫ m-shẹr be-ụr **Kiristi** Yẹso, ba o-gyẹr.

Ma-tǫ rǫ wukussẹ
n-mẹ yan-dor Yẹso à

14 Da-ǫ mẹ wǫ ụn genẹ ụn kà takụrda-ǫ à, mẹ o-saktǫ ǫ m-habẹ ụm hyenet wǫ ba m-gǫs.
15 Amba mẹ nomẹ m-it, kà takụrda-ǫ he wǫ m-kutẹ bǫ hun-nẹ he m-she'et à be-de yan-dor o-Shir. Hun-nẹ yẹ Shir yẹ rǫ ụn den-ǫ Shir wan-hǫǫg à. Kà hun-nẹ yẹ, yẹ rǫ ụntụn caar-yo o-cin ụn 'wụn-de o-nip nẹ.

---

* **Bǫr-ụs tet:7 3:2-7** Hyen komo: Titu 1:6-9.

16 Nip-ǫ, m-shẹr be-de Shir rǫ m-'wǫns nẹ kǫ de nomtẹ se ken rem-se
rǫkǫn wukussẹ à:
Yẹso haantẹ n-mẹ o-wụr ụntụn ǫ ma na,
Kụkt-ǫ Shir kututẹ na wụ kashi ụn nẹt-wụ.
Yan-tǫm-yẹ Shir yẹ hyanag wụ.
Yan-dor Yẹso kǫ'ǫtẹ ma-tǫ ụn wụ
be-de hun-nẹ kap hǫno o-dak.
Hun-nẹ gǫkstẹ kà kǫ'ǫt-ǫ be-ụt-be hǫno o-dak kap.
Shir dẹkụ wụ ha-m ǫ n-Tǫn be-de m-sẹps.

Bǫr-ụs nass

Ya-ụr-yoos-de ụt-bǫ

1 **Kụkt-ǫ Shir** rụrụtụ na cas ụnze ụn kà hǫ-tǫ ụr-kǫm tǫ, yẹ ken yẹ a
yagẹ m-shẹr be-de ụn yoos-de o-nip de ụn Ma-tǫ Shir. Yẹa shẹr be-de ụn
yoos-de ụn ya-ụt-bǫ, tǫ rwụụnẹ be-de ụn **ya-ụt-kǫt** à.
2 Ka hun-nẹ yẹ rǫ m-nǫm sa o zee nip-ǫ yẹ m-rwǫr, amba bǫ-tǫ yẹ he
sẹngẹ m-kupur. Yẹa was á, kǫ yo yẹ rǫ ụr-yoos à nip-ǫ kǫ ụt-bǫ á, remen
hur-de ụn yẹ kapstẹ yẹ.
3 Bǫ **Kụkt-ǫ Shir** rwǫrẹ à, hun-nẹ yẹ ụt-bǫ rǫ kǫn kǫ m-mǫka:
Yẹ rǫ ụr-yoos de ụt-bǫ ụnze taase hun-nẹ ge ụt-ge.
Komo yẹ rǫ m-zẹẹ taase hun-nẹ rẹ tǫ ken rii-tǫ m-rẹ tǫ.
Amba Shir nǫmẹ ụt-ge ụn kǫ yo ke rii-yo m-rẹ yo nẹ. Shir cǫnǫg ya-m-shẹr
yẹ nep nip-ǫ ụn wụ, komo yẹ 'ye wụ ụr-bǫngǫn remen ka rii-tǫ, ǫttẹ m-zẹẹ
tǫ rott ụr-bon á.
4 Myet rii-yo Shir nomẹ à rǫ ụr-bon nẹ, taase a yagẹ kǫ rii á. Amba a gǫks
yo kom-ụt yoor ụn hur-de ụr-bǫngǫn nẹ.
5 A nepstẹ Ma-tǫ Shir tǫ he yo m-muut ba m-kụkǫp ụs-tǫǫg nẹ.

Ko-yan-m-gụw wụ ụr-bon
wụ ma Yẹso Kiristi

6 Ụregẹ o yoosụtẹ ǫr ru nẹ yan-dor gǫn ka ma-tǫ, wǫa warag kashi ụn ko-
ya-m-Rwǫr ụn ma-ụt **Kiristi** Yẹso, komo Shir a rụ wǫ o bǫ'ǫsụtẹ ụn ma-tǫ
m-shẹr remen yoos-de ụr-bon de wǫ m-nǫmẹ o-dǫrǫttẹ har m-mǫka à.
7 Nǫm ja ụn yoos-de ụt-bǫ nẹ, taase o shẹr hǫǫg ru be-de ụt-zwǫm tǫ
o-hwaa tǫ rǫ ụn gu ụn hun-nẹ ye'et Shir m-sẹk á. O yoosẹ hi ụn du bǫ o
he ụr-she'et de Shir cǫnẹ o she'et à n-mẹ ụn kǫ yo ke rii-yo.
8 Nǫm kaanẹ o nak hun-nẹ rǫ m-zẹẹ, "Rǫ ụr-bon nẹ nẹt sẹngẹ nukt ụn
wụr-ǫ ụn wụ bǫ ǫ he nǫm m-'wǫns à." Remen wụr-ǫ rǫ m-'wǫns nẹ à, rǫ
ụn gu ụn nẹt da-ǫ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ. Amba jiishtẹ ụr-bon nẹt she'et gǫn
she'et-de Shir cǫnẹ wụ she'et à. Remen she'et-de Shir cǫnẹ hun-nẹ she'et
à, rǫ ụn gu ụn nẹt da-ǫ ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ ụn ka hǫno o-dak ǫ kǫ nẹ da-ǫ
nẹt marẹ à.
9 Ka ma-tǫ, tǫ hun-nẹ rǫ m-rwǫr à, nip-ǫ komo tǫ woosẹ a gǫks-tǫ kom-ụt
yoor.
10 Remen kaanẹ a nom nǫ bǫ m-nǫm na. A she'etẹ ụn bụ-yo ụn ka ma-
tǫ, a nom kaanẹ remen a hwǫǫg saktǫ-o na be-de Shir ǫ ụn hǫǫg. Wụ rǫ
Wan-Gwụ ǫ ụn hun-nẹ kap, yagụntẹ ma yẹ shẹrẹ à.
11 Yoosẹ yan-dor myet ka ma-tǫ ụm gẹnẹ à, komo rwǫ yẹ nom o-dǫrǫttẹ
ụn ká ma-tǫ.

12 Taase o yagẹ hun-nẹ gụt hi ụn du ba ụs-shi á, remen wǫ mǫngẹ á.
Amba sẹngẹ yoos ụn du. Komo yagẹ she'et ụn du ma'as rii-yo ụr-yoos be-
de ụn **yan-dor Yẹso** bǫ depẹ yẹ she'et à: Cẹp ma-tǫ ụr-bon. Nǫm rii-yo
ụr-bon. Was ụn hun-nẹ nẹ. Shẹr be-de Shir. Komo o ma'as ụn hur-ụr
pus-de nẹ.
13 Rii-yo ụm wǫǫbụtẹ, o sẹngẹ m-karantẹ Ma-tǫ Shir be-de ụn hun-nẹ
da-ǫ yẹ mǫrgẹ. O do yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn. O yoosụ yẹ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** ụn yo
Shir zẹẹ yẹ nom à.
14 Baks da-ǫ sẹk-yẹ ụn yan-dor nẹ hwǫ kom-tǫ ụn yẹ tǫ o-kwụm be ụn
du yẹ ụs-kǫn à. Bǫ sẹk-yẹ nǫmẹ kaanẹ à, Shir ya'ag wǫ yar-mǫ o-Kụkt
remen o nomot sẹngẹ-mǫ ụn wụ. Shir ụn bụ-yo ụn Kụkt-ǫ ụn wụ rwǫ'ǫg
yẹ rụrụtụ wǫ ụnze wụa gu wǫ ụn kà sẹngẹ-mǫ. Wǫ jar o yagẹ ka sẹngẹ-mǫ
Shir zẹẹ wụa gu wǫ m-nǫm á.
15 Ma'as m-nǫm ụn ka sẹngẹ-mǫ ụn hur-ụr gaan. Ka da-de nẹ, hun-nẹ
myet a hyen wǫ m-nǫm ụn yo Shir cǫnẹ o nom à.
16 Nǫm cẹẹn o sẹngẹ nǫmẹ ụn Shir o-dǫrǫttẹ ụn kǫ yo ke rii-yo. Komo
yoos ụn du ma'as de o-nip. O sẹngẹ m-nǫm ụn ka rem-se, remen Shir guut
wǫ ụn yẹ dǫrẹ ka yoos-de nẹ à.

Bǫr-ụs taan

Bǫ o he she'et-de ụr-bon
ụn hun-nẹ nẹ à

1 Wǫ kwǫ̀s nẹt sẹk-wụ ụt-gaag á, amba nom wụ ụt-ma sa o zee tato ru.
Komo o gụt campǫ-nẹ sa o zee hen-nẹ ru.
2 O gụt ne'a-nẹ yẹ mǫngsẹ à, sa o zee in-nẹ ru. Yan-ne'a-nẹ komo o gụt
yẹ ụntụn hen-nẹ ru nẹ. O nom kaanẹ ụn mẹn-ụt pus-tǫ puu.

Bǫ depẹ a was ụn gwǫr-nẹ nẹ à

3 Was ụn gwǫr-nẹ nẹ, yẹ campǫ ụn yẹ nẹ marẹ à, yẹ rǫttẹ yẹ he yẹ m-gwǫt
á.
4 Amba ụregẹ ka ko-gwǫr-wụ rǫ ụn yakar-nẹ, kǫ nẹ hes-nẹ, yagẹ yẹ dekt
nụ-se ụn wụ. Yoosẹ yẹ, yẹ nom kaanẹ be-de ụn baag-ǫ ụn yẹ. Ụn ka bụ-yo,
yẹ he m-tǫp ụn rii-yo tat-nẹ yẹ ụn yẹ nẹ mǫng-nẹ nomụ yẹ à. Da-ǫ hun-nẹ
nǫmẹ kaanẹ, Shir rǫ ụn hǫgẹ o-zak dẹẹn.
5 Amba gu nǫ ko-gwǫr-wụ rǫttẹ nẹt-wụ he wụ m-gu á. Wụ rwǫ'ẹ saktǫ-ǫ
ụn wụ be-de Shir à. Wụ rǫ ụn kǫn-se Shir m-hǫw, m-tẹt nẹ, remen wụ
kumut gwụ à.
6 Amba taase nǫ gu ko-gwǫr-wụ rǫ ụn nǫm yo mẹn-tǫ ụn wụ cǫnẹ à,
yanze yo Shir cǫnẹ wụ nǫm á. Ka ko-gwǫr-wụ sa o zee ko-margan-wụ rǫ,
kǫ de nomtẹ wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ à.
7 Yoosẹ **yan-dor Yẹso** ka ma-tǫ remen taase hun-nẹ kum rii-yo ụt-rẹẹb
be-de ụn yẹ.
8 Amba ụregẹ wụ ken nẹt-wụ rǫ ụn was ụn yan-baag-ǫ ụn wụ nẹ á, kǫ
nẹ yan-hur-ǫ ụn wụ, rii yǫ-yo yo. Ka nẹt-wụ shẹ'ẹg shẹr-mǫ ụn wụ ǫ ka,
komo wụ aragtẹ wụ shẹrẹ be-ụr Yẹso á m-naasẹ.
9 Ụn mǫrǫg-de ụn **yan-dor Yẹso**, yagẹ yẹ kum o-takụrda, ụn ka takụrda-ǫ
yẹ gẹn jin-tǫ ụn gwǫr-nẹ. Taase nǫ gẹn ko-gwǫr sẹ:
Wụ wǫǫg ụs-hak kwǫǫz-ụt tet [60].
Wụ ẹsẹ be-de ụn campǫ ụn wụ cot, da-ǫ campǫ ụn wụ ro ụn hǫǫg nẹ à.
10 Wụ hun-nẹ rǫ ụn 'ya m-sẹk remen wụ rǫ m-nǫm rii-yo ụr-bon à.
Wụ rǫ ụn yoosẹ ụn yakar-yẹ ụn wụ ụr-bon nẹ nẹ à.

Wụ rọ ụn barkẹ ụn hamat-nẹ ụn hur-ọ ụn wụ à.
Wụ rọ ụn nomẹ ụn **yan-dor Yẹso** m-gụw ụn gwụgwẹr-mọ ụr-hi nẹ à.
Wụ rọ ụn gu ụn ọr ụn wụ nẹ yan-dor à yẹ rọ ụr-kọọb à.
Komo n-mẹ ụn kọyan wụ ya'astẹ hi ụn du ụn wụ be-de ụn nom ụn rii-yo ụr-bon.
11 Ụntaase nọ gẹn jin-de ne'a wụ wọ ụs-hak kwọọz-ụt tet [60] á. Nọ gẹn yẹ á, remen da-de cọn-tọ ụn wụr-ọ ụn yẹ hoksẹ yẹ, yẹa cụn yẹ ge ụt-ge komo. Da-ọ yẹ ga ụt-ge à, yẹ joruṭẹ ọ ka swọr o-nu ọ yẹ nomẹ ụn **Kiristi**, ụnze yẹa ge ụt-ge á.
12 Ka da-de nẹ hur-de ụn yẹ a kaps yẹ, remen yẹ shaktẹ swọr o-nu ọ ụn yẹ ọ n-ga.
13 Rii-yo rwọ'ẹ komo ụm zet taase nọ gẹn jin-tọ gwọr-nẹ yẹ haks-se ụn yẹ argẹ kwọọz-ụt tet [60] á, yo rọ yẹa hoks m-yoos ụn she'et-de o-hwaa. Yẹ ụn naas ụn da-ọ ụn yẹ ụn dọrọg-tọ ụn hur-tọ ụn hun-nẹ. Yanze she'et-de o-hwaa temb á, amba ụt-wẹ nẹ, komo yẹ rọ m-hwọ ụn nu-se ụn yẹ ụn ma-tọ ụn hun-nẹ. Yẹ rọ komo ụn cẹp ụn ma-tọ depẹ yẹ cẹp á.
14 Ọ rwọ'ẹ ụm rụrụtẹ gwọr-nẹ yẹ haks-se ụn yẹ argẹ kwọọz-ụt tet [60] á, yẹ ge ụt-ge, yẹ met yakar. Komo yẹa ma'as ụn gụt-de ụn hur-tọ ụn yẹ, remen taase a 'ye yan-yagẹ-ụt na o-cọw yẹ nomotụ na ma-tọ o-yo'og.
15 Mẹ m-rwọr ụn ka ma-tọ, remen yẹ ken gwọr-nẹ yẹ be'essụtẹ, yẹ waktụssụtẹ, yan-dọrẹ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**.
16 Bọ ụm ro zẹẹgẹ ụn ka da-ọ à, ụregẹ wụ ken ne'a-wụ ko-yan-dor, rọ ụn ko-gwọr nẹ be-de ụn baag-ọ ụn yẹ, wụ gu yẹ. Wụ yaksẹ **yan-dor Yẹso** nụ-se ụn yẹ á. Ka da-de nẹ **yan-dor Yẹso** he kum ụn bẹẹb-de ụn gu ụn gwọr-nẹ yẹ rọttẹ yan-gwụ á.

Yoos-de ụn sẹk-yẹ ya-m-gụw
ụn den-ọ Shir

17 Sẹk-yẹ, yẹ nọmẹ sẹngẹ-mọ ụn dọrọttẹ ụn **yan-dor Yẹso** bọ depẹ à, depetẹ komo a 'ye yẹ m-sẹk, ụr-'yons nẹ m-sọk nẹ. Ka yẹ sẹngẹ-mọ ụn yẹ rọ ụr-yoos, ụn kọ'ọt ụn Ma-tọ Shir nẹ à.
18 Ma-tọ Shir zẹẹg, "Wọ bitẹ nu-ọ o-janka da-de yo rọ m-door á."* Komo "Wa-m-sẹngẹ depetẹ a ya'as wụ 'yons-de ụn wụ."†
19 Ụregẹ nẹt wan-gaan zẹẹg wụ ken ko-sẹk-wụ nọmọg **ụr-ba'as**, wọ dẹk ka ma-tọ họr-m-họr á. Sẹ o kumug ya-ụs-tọr, nẹn yoor kọ nẹn tet, ka da-de, o dẹkt ka ma-tọ.‡
20 Wọ nepsẹ ụnze nip-ọ wụ ken ko-sẹk-wụ nọmọg **ụr-ba'as**, o kwọs wụ ụn yish-yẹ ụn kọ wụ ke **wan-dor Yẹso** wụ. Nọm kaanẹ remen yẹ kusẹ à, yẹ họgụtẹ o-gyẹr ọ ụn nọm **ụr-ba'as**.
21 Kwọs nẹt-wụ nọmẹ **ụr-ba'as** à, taase o was ụn con-de ụn wụ nẹ. Ụm mọssụtẹ wọ ụn Shir nẹ, ụn **Kiristi** Yẹso nẹ, ụn yan-tọm yẹ Shir nẹ, yẹ rọ wọ m-gwọt komo yẹa piishi wọ ụt-ma ụregẹ o yagụtẹ m-nọm kaanẹ.
22 Wọ cụnẹ m-daag ụn sẹk-wụ, wọ nọm m-họr á. Rii-yo o hụụtụ wụ kom-ụt ru tọ o-kwụm, o ceker kọ kashi ụn nẹt-wụ à. Wọ nomẹ cẹẹn á, wọa deeg ko-wa-**ụr-ba'as**. Komo hun-nẹ a hoks m-zẹẹ wọ was ụn **ba'as-de** ụn wụ nẹ á. Amba wọ, she'et she'et-de ụn ba m-kụkọp.
23 Wọ ma'as ụn swọ m-họ ụn họn-de ụn mọ á, amba o sụ mọdi-m ut hiin remen hoog-mọ mẹn-ụt ru ụn gọm-ụs ru nẹ co co.

---

* **Bọr-ụs taan:18 5:18** Hyen komo: Kara 25:4. † **Bọr-ụs taan:18 5:18** Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. ‡ **Bọr-ụs taan:19 5:19** Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

24 Ba'as-tǫ ụn yẹ ken yẹ cas tǫ rǫ, komo kǫwan nepsẹ Shir a piishi yẹ
ụt-ma. Amba yẹ ken yẹ sẹ o-co **ba'as-tǫ** ụn yẹ rǫttẹ m-rwụụn cas.
25 Ka ǫ komo sẹngẹ-mǫ ụr-bon ya mǫ rǫ cas, kǫ a nom mǫ wukussẹ, da-ǫ
rǫ kǫn ǫ mǫ hettẹ m-rwụụn cas à.

Bǫr-ụs cind

Bǫ depẹ gụw-nẹ 'ye yan-hur-ǫ
ụn yẹ m-sẹk à

1 Yẹ rǫ gụw-nẹ à, yẹ 'ye yan-hur-ǫ ụn yẹ m-sẹk kǫyanda bǫ depẹ à. Yagẹ
yẹ ye'et yẹ m-sẹk taase hun-nẹ pyep jin-de Shir, komo yẹ zee yoos-ụr na
rǫtt ụr-bon á.
2 Ụregẹ yan-hur-o ụn yẹ yan-dor yẹ, tǫ gụw-nẹ taase yẹ nom kǫǫb-de
o-dǫrǫttẹ remen yan-dor yẹ. Amba yẹ dǫ rwǫ ụr-hi be-de ụn nomẹ ụn yẹ
m-sẹngẹ. Yo rwǫ'ẹ yẹ hettẹ m-nǫm kaanẹ à, da-ǫ yẹ ro yan-hur-ǫ ụn yẹ
m-gu, yẹ ǫ ka m-gu ụn ǫr yẹ nẹ **yan-dor Yẹso**.

Yoos-de ụt-bǫ ụn kwụm-ǫ o-nip nẹ

Ka ma-tǫ o he yẹ m-yoosẹ à, o do yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn yẹ dǫrẹ tǫ.
3 Yẹ ken hun-nẹ yẹ rǫ ụn yoos-de ụt-bǫ ụn rem-se Shir. Yẹ rǫ m-she ụn
yoos-de o-nip ụn ma-ụt Yẹso **Kiristi** nẹ, Wan-Kǫyan na. Yoos-de ụn yẹ rǫ
ụn gu ụn hun-nẹ she'et-de Shir cǫnẹ á.
4 Ka hun-nẹ yẹ pẹnẹg uku o-cin. Yẹ rǫ m-hyan sa o zee yẹ nepsẹ kǫyan,
amba yẹ nap rii-yo yẹ ụr-yoos á. Yẹ rǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-mǫ ụn sụnẹ-mǫ
ụn Ma-tǫ Shir, sa o zee yan-hoob-ǫ ụt-ween. Gǫ ụn kaanẹ rǫ m-hantẹ ụr-
shoob, ụt-rẹẹb nẹ, ụn ma-ụt yǫ-tǫ nẹ, yẹ rǫ ụs-barag hun-nẹ rǫ ụn nǫm ụn
rem-ụs yǫ-se.
5 Ka hun-nẹ yẹ pẹnẹg mǫǫr-tǫ ụt-ween. Yẹ rǫ ụn barag-se o-hwaa nẹ, yẹ
kus o-nip nẹ á.
Ka hun-nẹ yẹ rǫ m-hyan dǫr-ǫ Shir yo ken cǫw-yo yo, yo ụn kum ụn
hwǫr.
6 Amba hwǫr-o rǫ na m-rwǫ o-zak á. Zak-o jiishtẹ na m-hǫ, da-ǫ a nǫmẹ
o-dǫrǫttẹ be-de Shir, komo a bụpẹ rii-yo a rǫttẹ à kom-ụt yoor.
7 Remen da-ǫ a matụ na à, a haan ụn rii nẹ á, komo da-ǫ a merẹ, a warag
ụn rii nẹ á.
8 Remen kaanẹ, ụregẹ a ụn rii-yo m-rẹ nẹ ụn saw-tǫ m-cǫp nẹ, a nom
o-zak.
9 Amba hun-nẹ yẹ rǫ ụr-gǫp yẹ kumut hwǫr à, yẹ m-hẹbẹ n-mẹ ụt-meger
ụn cẹẹb nẹ be-de ụn rem-se o-hwaa. Cǫn-tǫ ụn rii yǫ-yo rǫ ụn jorbẹ ụn
hun-nẹ ụn bụ-yo m-sabrẹ.
10 Ụm zẹẹg kaanẹ remen cǫn-tǫ ụn hwǫr rǫ takan-de ụn kǫ yo ke cǫw-yo
yo ụn mẹn-ụt jaas-tǫ yo. Yẹ ken yẹ ho'ostẹ shẹr-mǫ ụn yẹ remen cǫn-tǫ
ụn nom ụn hwǫr hǫr-m-hǫr. Bǫ yẹ nǫmẹ kaanẹ à, m-mǫka yẹ rǫ ụn swǫ
ụr-kǫǫb, sa o zee nẹt-wụ a m-dwụụrẹ ụr-wan à.

Burus nak Timoti ụt-tǫ

11 Amba wǫ **Timoti** o shẹrẹg be-de Shir. Bǫ hun-nẹ rǫ m-sǫm be-de ụn
rii yǫ-yo à, sǫm be-de ụn cǫn-tǫ ụn hwǫr dẹẹn. O ma'as m-gwǫt ụn hun-nẹ
ụr-bon nẹ. O sẹngẹ nǫm ụn rii-yo rǫ ụr-bon nẹ à. Myet yo wǫ m-nǫm à,
she'et bǫ Shir cǫnẹ o she'et à. Shẹr be-de Shir. Was ụn hun-nẹ nẹ. Nǫm
jaab-ǫ ụt-mẹn ụn dor-ǫ Shir. Nomẹ hun-nẹ ụt-ma ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi
nẹ.

12 Bǫ wa-ụt-mụr rǫ m-rwǫ ụn bẹẹb-de ụn wụ da-ǫ m-sha ụt-mụr à, ma'as
m-shẹr be-de Shir komo o nomẹ wụ o-dǫrǫttẹ hur-ụr gaan. Bǫp kom-ụt
yoor ka 'yons-de ụn hǫǫg ǫ ba m-ta ǫ. Baks ụnze Shir cǫnǫg o she'et ụn
wụ nẹ har da-ǫ ba m-ta. Komo baks ụnze o rwǫrǫg ka ma-tǫ be-de ụn
hun-nẹ dẹẹn yẹ hǫgụtụ wǫ.
13-14 Mẹ wǫ m-rụrẹ o nom o-dǫrǫttẹ ụn ka ma-tǫ. Shir ǫ rǫ wan-tǫrse ụn
ma-tǫ ụm rụrụ wǫ à. Shir ǫ rǫ ụn 'ya ụn kǫ yo ke rii-yo hǫǫg. Yẹso **Kiristi**
rǫ komo ụs-tǫr. Yẹso rụrụtẹ Panti **Biratus*** ma-tǫ o-nip tǫ ma ụn wụ. Ụregẹ
o nǫmǫg o-dǫrǫttẹ ụn ka ma-tǫ ụn hur-ụr pus-de, yatt-wụ he hyan ụn rii-
yo o-yo'og be ụn du á. Nom kaanẹ se da-ǫ Yẹso **Kiristi** Wan-Kǫyan na he
m-mụụn à.
15 Wụa mụụn hǫ-de Shir Tato na daagẹ remen wụ mụụntẹ à. Shir ǫ rǫ
ǫ hun-nẹ yẹ ụn wụ rǫ wụ m-'ya ụr-bǫngǫn à. Wụ rǫ ụn gwǫmo-tǫ ụn kǫ
yo ke rii-yo. Wụ rǫ ko-Gwǫmo-wụ ụn gwǫmo nẹ, wụ jiishẹ m-sẹk be-de ụn
sẹk-yẹ.
16 Shir ǫ cot rǫ m-mar á. Wụ rǫ ụr-she'et be-de m-cecar. Remen kaanẹ
yatt nẹt-wụ he m-ha ụn hẹr-ǫ ụn wụ á. Nẹt rǫ kǫn wụ takẹ m-hyan ụn
Shir á, komo yatt-wụ he wụ hoks m-hyan á. Yagẹ hun-nẹ kap ya'astẹ wụ
ụt-gǫs, ụt-gwǫmo nẹ, tǫ ba m-ta. **Amin**.

Yoos-de m-shẹr be-de Shir
yanze be-de ụn hwǫr á

17 O rụrẹ hun-nẹ yan-hwǫr taase yẹ dẹk ụnze yẹ jiishtẹ ǫr ụn yẹ hun-
nẹ. O rụrẹ yan-hwǫr komo taase yẹ nom ụs-barag ụnze rii-yo yẹ kumẹ à,
remen hwǫr ụn yẹ ǫ. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen hwǫr a hoks m-ta hǫr-m-hǫr.
Amba yagẹ yẹ sheret be-de Shir ǫ guut yẹ. Shir ǫ rǫ na m-'ya ụn kǫ yo ke
rii-yo yo a rǫttẹ à, ụn hur-ụr gaan. Shir ụn ya'as na kǫ yo ke rii-yo remen
a hǫgụtẹ rẹrẹm-m na.
18 Rụrẹ yẹ, yẹ nomẹ hun-nẹ rem-se ụr-bon ụn hwǫr ụn yẹ. O baksẹ yan-
hwǫr yẹ ma'as m-yar kom-ụt yoor, komo yẹ sẹngẹ wong ụn rii-yo yẹ rǫttẹ
à.
19 Da-ǫ yan-hwǫr nomẹ kaanẹ, sa o zee yẹ rǫ ụn gu ụn hi ụn de ụn yẹ ǫ
ka ụn hǫ-de m-buk, remen yẹ she'ettẹ kashi ụr-she'et de Shir cǫnẹ a she'et
à.

Ma-tǫ ụr-kǫm

20 **Timoti**, bǫp kom-ụt yoor remen Shir ya'astụ wǫ sẹngẹ-mǫ ụn yoosẹ
ụn hun-nẹ Ma-tǫ ụn wụ. O ma'as ụn yoos ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** nẹ bǫ ụm
yoosẹ wǫ à. Taase o hǫgẹ yan-ma-tǫ o-hwaa. Tǫ rǫ ụn 'ya ụn Shir m-sẹk
á, komo ma-tǫ ụn ka hun-nẹ yẹ tǫ ragaan ụn ma-tǫ o-nip nẹ tǫ Shir á. Yẹ
rǫ m-zẹẹ yo yẹ ụr-yoos à, ma-tǫ o-nip tǫ, tǫ Shir, amba bǫ-tǫ.
21 Yẹ ken hun-nẹ yẹ gǫkstẹ gǫn ka yoos-de. Remen kaanẹ, yẹ kus m-shẹr
ụn yoos-de o-nip de Shir á.
Yar-mǫ Shir ma'as ụn nǫ nẹ!

---

* **Bǫr-ụs cind:13-14 6:13-14** Hyen komo: Yoha 18:37.

Takụrda-o Burus ayoorẹ-ǫ ǫ wụ genẹ Timoti

Rem-se rǫ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-2*
Ụr-bǫngǫn, ụn do yẹ ụn jaab-ǫ ụr-hur nẹ *1:3—2:13*
Ya-ụt-ma ụr-kẹwẹs nẹ *2:14—4:5*
Ma-ụt Burus tǫ ụn hi ụn de ụn wụ *4:6-18*
Ụr-kǫm *4:19-22*

Ụr-gas

1-2 **Timoti**, mẹ Burus, ko-yan-tǫm **Kiristi*** Yẹso, rǫ wǫ genẹn ka takụrda-ǫ. Mẹ Burus, ko-yan-tǫm **Kiristi** Yẹso, remen Shir cǫnǫg kaanẹ. Shir tǫmǫg mẹ, ụm kǫ'ǫtẹ́ ma-tǫ ụn swǫr o-nu ǫ ụn hǫǫg. Ka hǫǫg-ǫ rǫ be-ụr **Kiristi** Yẹso.

Timoti, wà re, mẹ m-was ụn wǫ nẹ dẹẹn. Mẹ ụs-kǫn Shir Tato na ụn **Kiristi** nẹ Yẹso Wan-Kǫyan na rem ru. Mẹ ụs-kǫn wụ kutu wǫ yar-mǫ Shir, wụ gụt wǫ ụr-'wǫn nẹ. Komo wụ 'ye wǫ gwụgwụ-mǫ ụr-hur.†

Burus dootẹ Timoti jaab-ǫ ụt-mẹn,
wụ nomot sẹngẹ-mǫ Shir ya'asẹ wụ à

3 Mẹ m-bǫm ụn Shir, wụ mẹ m-nomẹ m-gụw à. Bǫ tat-nẹ re yẹ n-ga nomẹ wụ m-gụw à, ụm nǫmǫtụ wụ m-gụw ụn hur-ụr gaan. Kǫyanda mẹ ro ụs-kǫn rem ru, m-hǫw, m-tẹt nẹ, mẹ ụn bǫngǫn-de Shir.

4 Mẹ baksẹ naasẹ-mǫ ụn mẹn-ụt ru, ụn yish-m ru nẹ, da-ǫ a caagẹ à. Mẹ m-hǫgẹ ụn rẹẹb-ǫ ụn hyan-o ru komo, remen ụm nak wǫa rụ zak-ǫ hoot mẹ.

5 Ụm bakstẹ ụnze o shẹrẹg be-ụr Yẹso **Kiristi**, ụn hur-ụr gaan. Wụ matẹ inu ru Yunis à, ụn inu ụn wụ, Royis, yẹ ba'ag wǫ m-shẹr ụn hur-ụr gaan. Ụm dẹk ụn hur ụn de, ụnze o shẹrẹg be-de ụn wụ tomso nẹ.‡

6 Remen kaanẹ ǫ, mẹ wǫ m-baksẹ o nom m-'wǫns ụn ka myot-se Shir ya'ụ wǫ à, tomso nẹ, o ma'as ụn nǫm ụn sẹngẹ-mǫ Shir ya'ụ wǫ à, kom-ụt yoor. Da-ǫ ụm hụụ wǫ kom-tǫ o-kwụm à, Shir ya'ag wǫ bẹẹb-de ụn nǫm ụn ka sẹngẹ-mǫ.

7 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen **Kụkt-ǫ Shir** ya'ụ na à, ǫ na m-rwǫ a hǫgụtẹ o-gyẹr á. Amba ǫ na m-'ya ụr-bẹẹb de ụn gụw-mǫ Shir, ụn was ụn hun-nẹ nẹ, ụn bǫ a he garamsẹ ụn hi ụn na ụr-bon nẹ à.

8 Remen kaanẹ, wǫ hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn rwǫr ụn ma-ụt Wan-Kǫyan na á. Komo wǫ hǫgẹ 'ẹ-m re, mẹ wụ a ka'ẹ remen Wan-Kǫyan á. Amba jǫǫsẹ ụn mẹ nẹ, be-de ụn swǫ ụr-kǫǫb remen ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ. Shir a 'ye wǫ 'wǫns-mǫ m-nǫm kaanẹ.

9 Shir guug na, wụ bandụ na, a she'ettẹ́ she'et-de ụn ba m-kụkǫp. Wụ ụn band na, yanze remen sẹngẹ-mǫ ụr-bon mǫ a m-nǫm á. Amba wụ ụn band na, remen wụ ụn hi ụn de ụn wụ zǫngsụtẹ wụ nomot kaanẹ, komo remen wụ kututụ na yar-mǫ Shir ụn ka bụ-yo. Rii-yo Shir nomot hǫno o-dak, wụ kututụ na yar-mǫ ụn wụ, ụn bụ-yo ụn tǫm ụn **Kiristi** Yẹso ụn ka dak-ǫ.

---

* **Bǫr-o gaan:1-2 1:1-2** Wụ Shir daagnẹ à.
† **Bǫr-o gaan:1-2 1:1-2** Hyen komo: Sẹng 16:1.
‡ **Bǫr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: Sẹng 16:1.

10 Amba m-mǫka, Shir kututę na yar-mǫ ụn wụ, be-de ụn haan-m **Kiristi**
Yẹso **Wan-Gwụ** na. Yẹso wụ sabụrsẹ 'wǫns-mǫ m-mar. Komo da-ǫ Yẹso
rụrụ na **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** à, wụ kutu na ka hǫǫg-ǫ ba m-ta ǫ cas.
11 Remen ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ, ǫ Shir daagụntụ mẹ. Shir ụn daag
mẹ ụm waragtẹ ko-yan-kǫ'ǫt ụn Ma-tǫ ụn wụ, ko-yan-Tǫm Yẹso, ụn komo
wan-yoosẹ ụn hun-nẹ nẹ bǫ a he dǫrẹ ụn Yẹso **Kiristi** à.§
12 Remen mẹ ụn rụrẹ hun-nẹ Ma-ụt Yẹso **Kiristi**, ǫ rwǫ'ẹ ụm rǫttẹ m-swǫ
ụr-kǫǫb kanẹ ke'o. Amba myet ụn kaanẹ nẹ, mẹ m-hǫgẹ m-'ẹ á. Remen
ụm nepstẹ ụn wụ ụm shẹrtẹ à. Komo ụm nak wụa was ụn mẹ nẹ, ụn kap
rii-yo wụ yasẹ mẹ ụr-gụt à, har ha-mǫ ụn ká hǫ-de ụn piish ụt-ma de.
13 Bǫp ka yoos-de o-nip de, kom-ụt yoor, ka de o hǫgẹ be ụn de à. O dǫrẹ
sha-mǫ ụn yoos ụn de. Nǫm kaanẹ m-shẹr, m-was nẹ, mǫ **Kiristi** Yẹso
ya'sụ wǫ à.
14 Bǫp ka yoos-de o-nip de kom-ụt yoor, de Shir ya'sụ wǫ à. **Kụkt-ǫ Shir**
ǫ rǫ ụr-she'et n-mẹ ụn hur-ụr na à, ǫa gu na m-was ụn ka yoos-de o-nip
de nẹ.
15 O nepsẹ ụnze **yan-dor Yẹso** kap, yẹ rǫ ụn dak-ǫ o-Asiya tukutẹ mẹ
o-cin. Har ụn Pajerus nẹ ụn Hamojenis nẹ, yẹ tukutẹ mẹ o-cin.
16 Mẹ ụs-kǫn Wan-Kǫyan kutẹ yan-hur-o Onesiporus nẹ 'wǫn-de ụn wụ.
Mẹ ụs-kǫn kaanẹ, remen kǫyanda wụ rǫ mẹ ụn 'ya ụn jaab-ǫ ụt-mẹn. Komo
wụ hǫgẹ 'ẹ-mǫ m-haan wụ hyenet mẹ ke'o á.
17 Amba bǫ wụ wǫǫnẹ bǫ-ǫ o-**Roma** à, wụ hǫǫbụrụ mẹ ba m-naas o-da,
sẹ da-ǫ wụ hyanẹ mẹ à.
18 Remen kaanẹ, mẹ ụs-kǫn Wan-Kǫyan kutẹ wụ 'wǫn-de ụn wụ ụn ka
hǫ-de ụn piish ụt-ma de! Wǫ ụn hi ụn du o nepsẹ, da-ǫ ụm ro ụn bǫ-ǫ
o-Apisu à, wụ guug mẹ.

Bǫr-ụs yoor

Ko-karma Yẹso Kiristi, wụ o-nip

1 **Timoti**, wǫ ụntụn wà re wụ. O ma'as ụn nǫm ụn jaab-ǫ ụt-mẹn be-de
ụn yar-mǫ Shir, mǫ **Kiristi** Yẹso ya'ụ wǫ à.
2 O hǫgụtẹ mẹ ụn yoosẹ ụn hun-nẹ ma-ụt **Kiristi**. Ụm yoosụtẹ hun-nẹ ka
ma-tǫ ụn co-ǫ ụn ya-ụs-tǫr dẹẹn. Ụm cǫnǫg o yoosẹ hun-nẹ yẹ o-nip gǫn
ka ma-tǫ. Yẹ he m-hoks ụn yoosẹ ụn yẹ ken hun-nẹ komo à.
3 Nǫm ụr-jǫǫsẹ ụn tẹ nẹ, be-de ụn swǫ ụr-kǫǫb, ụntụn ko-karma-wụ ụr-
bon, wụ ma Yẹso **Kiristi**.
4 Ko-karma ro'ẹ be-de ụn sẹngẹ-mǫ ụn wụ. Wụ rǫ m-rwǫ ụn hi ụn de
ụn wụ, n-mẹ ụn rem-se rǫ se ụn karma-nẹ á. Amba cǫn-mǫ ụn ko-karma
mǫ, wụ rụ wan-co ǫ ụn wụ hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn wụ.
5 Ka rǫ tomso nẹ be-de ụt-mụr, yatt-wụ a he m-aag o-kẹẹg á, sẹ wụ dǫrụtẹ
jor-se ụn ka mụr-tǫ.
6 Ka rǫ tomso nẹ ko-wa-o-kat wụ nǫmẹ sẹngẹ-mǫ ụn wụ bǫ a cǫnẹ à. Wụ
depẹ wụ be m-kum kwụkwụr-de ụn rem-se o-kat.
7 Nǫm ụs-barag ụn tǫ ka ma-tǫ ụm gẹndụ wǫ à. Ụregẹ o nǫmǫg kaanẹ,
Wan-Kǫyan wụa 'ye wǫ ụs-nap, ụn ka ma-tǫ kap.
8 Baks ụn bǫ Yẹso **Kiristi** rǫ à. Wụ Shir 'yonsẹ ụt-marimar à, wụ rwụụnẹ
ụn baag-o **Dawuda** à, ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ, tǫ ma **Kiristi**, tǫ mẹ m-kǫ'ǫtẹ
ụn hun-nẹ à.

§ **Bǫr-o gaan:11 1:11** Hyen komo: 1Tim 2:7.

9 Remen mẹ ụn kǫ'ǫt ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ, ǫ hantẹ ụm rǫttẹ ụn swǫ
ụr-kǫǫb. M-mǫka mẹ ke'o ụntụn wụ nǫmẹ **ụr-ba'as** à. Amba yatt-wụ he
hoks m-gaag ụn Ma-tǫ Shir á.
10 Remen kaanẹ, ụm nǫmǫg ụr-jǫǫsẹ ụn swǫ ụr-kǫǫb ụn kǫ yo ke rii-yo.
Ụm kǫ'ǫtẹ ka ma-tǫ, remen hun-nẹ yẹ Shir daagẹ à. Remen yẹ, ụn ce ụn
yẹ, yẹ kumut gwụ ǫ a m-kum be-ụr **Kiristi** Yẹso à, komo yẹ cụw be-de ụn
ka sẹps-mǫ ụn ba m-ta mǫ.
11 Ka ma-tǫ nip-ǫ, tǫ rǫ m-zẹẹ,
Ụregẹ nẹt marag ụn **Kiristi**,
wụa nǫm m-hǫǫg ụn Yẹso nẹ tomso nẹ.
12 Ụregẹ nẹt nǫmǫg ụr-jǫǫsẹ ụn swǫ ụr-kǫǫb rem Yẹso,
wụa nǫm ụt-gwǫmo ụn Yẹso nẹ.
Amba ụregẹ nẹt nǫmǫg she-mǫ ụn nap ụn Yẹso,
Yẹso a nǫm she-mǫ ụn nap ụn ka nẹt-wụ.*
13 Ụregẹ nẹt ko-wa-o-nip-wụ be-ụr Yẹso á,
Yẹso rǫ m-barmẹ á, wụ rǫ ko-wa-o-nip.
Remen Yẹso a nǫm she-mǫ ụn hi ụn de ụn wụ á.

Ko-ya-m-sẹngẹ-wụ Shir rǫ m-hǫgẹ
ụn rẹrẹm-mǫ ụn wụ à

14 O ma'as yan-dor m-baksẹ ụn ka ma-tǫ ụm zẹẹ à, komo o nek yẹ ụt-tǫ
remen Shir. Taase ma-tǫ sụnụ yẹ, remen yo gom-ụt rǫ m-zẹẹ à. Remen gǫn
ka sụnẹ-mǫ ụt-ma mǫ rǫ m-hantẹ rem-se o-hwaa. Komo tǫ rǫ ụn hantẹ ụn
naasẹ-mǫ ụt-mẹn be-de ụn yẹ rǫ tǫ m-hǫgẹ à.
15 Nǫm bǫ ụn nǫm-m ru, bǫ Shir hettẹ m-ho'os o-wụr ụn wǫ nẹ à. O
warag ko-ya-m-sẹngẹ, wụ rǫ m-hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn sẹngẹ-mǫ ụn wụ á. Komo o
ma'as ụn yoos ụn gom-de o-nip hond hond.
16 O som nǫm ụn ma-tǫ o-hwaa tǫ ụn ba ụr-hi. Hun-nẹ yẹ rǫ ụn nǫm ụn
ma-tǫ o-hwaa à, rǫ m-warag yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ ǫ Shir.
17 Yoos-de ụn yẹ rǫ m-ha kǫ kenẹ ụntụn caari-ǫ o-nat, ǫ rǫ m-ti ụn ap-mǫ
o-wụr à. Himeniyus ụn Peretus nẹ, yẹ rǫ ụn gǫn ka yoos-de.
18 Ka nẹn yoor-yẹ, yagụtẹ shẹr-mǫ o-nip mǫ yẹ rottẹ à. Yẹ zee ụnze Shir
be'estẹ wụ 'yonsụtẹ yan-dor ụt-marimar. Remen kaanẹ, yẹ rǫ ụn rwǫ ụn
yẹ ken yan-dor yẹ yagẹ m-shẹr be-ụr **Kiristi**.
19 Amba hun-nẹ yẹ Shir sa o zee shi'it-de rǫ m-nuktẹ á yẹ rǫ. Be-de ụn
ka shi'it-de Shir gẹnẹg: "Yawe nak hun-nẹ yẹ rǫ yẹ ma ụn wụ à."† Komo
Ma-tǫ Shir zẹẹg, "Da-ǫ wụ ken, wụ zee yẹ, 'Yawe wụ rǫ Wan-hur re.' Ka
nẹt-wụ, sẹ wụ yagẹ nǫm **ụr-ba'as**."‡
20 N-mẹ ụn den-ǫ ụn ko-wan-hwǫr, sheend-ụt rǫ kǫn tǫ ụn mà-tǫ o-
zinariya, tǫ ken sheend-tǫ rǫ kǫn komo tǫ ụt-ba. Ka sheend-tǫ o-zinariya
tǫ, hun-nẹ ụn ẹss-tǫ remen sẹngẹ-mǫ ụn hǫ-de o-biki. Ka tǫ ụt-ba tǫ nẹ
hun-nẹ ụn ẹss-tǫ remen sẹngẹ-mǫ ụn hǫ-de o-hwaa.
21 Kaanẹ rǫ be-de ụn ko-yan-dor-wụ wǫngsẹ hi ụn de ụn wụ be-de ụn ka
rem-se o-hwaa se à, wụa warag sa o zee sheend-tǫ Shir ẹssẹ remen hǫ-de
o-biki à. Wụ waragtẹ ba m-kụkǫp, Shir a hoks nǫm m-sẹngẹ ụn wụ nẹ.
Komo zǫngsẹ wụ rǫ remen wụ nomot kǫ mǫ ke gǫn sẹngẹ-mǫ ụr-bon mǫ.
22 **Timoti** nǫm ja, ụn nǫm ụn rem-ụs yǫ-se nẹ, se yan-campǫ-nẹ rǫ m-
cǫn m-nǫm à. Ma'as ụn nǫm ụn rii-yo rǫ sǫ-yo à. Sẹngẹ m-shẹr be-de Shir,

---

* **Bǫr-ụs yoor:12 2:12** Hyen komo: Mati 10:33; Ruka 12:9. † **Bǫr-ụs yoor:19 2:19** Hyen komo: Qǫg 16:5. ‡ **Bǫr-ụs yoor:19 2:19** Hyen komo: Isha 52:11.

m-was nẹ, ụn she'et-de ba ụt-ween nẹ. Nǫm ụn gǫn ka rem-se, ụn myet yẹ
rǫ ụs-kǫn be-ụr Wan-Kǫyan ụn hur-ụr gaan à.
23 Da-ǫ hun-nẹ ro ụn sụnẹ-mǫ ụt-ma tǫ o-hwaa tǫ rǫttẹ ụr-hi á, o nǫm ja
ụn yẹ nẹ. Nǫm ja remen wǫ ụn hi ụn du o nepsẹ gǫn ka ma-tǫ rǫ m-hantẹ
ụt-ween.
24 Taase wan-sẹngẹ-m Wan-Kǫyan wụ ma'as ụn mǫǫr-tǫ ụt-ween á.
Amba wụ gụt kǫwan ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi nẹ, komo wụ hoks m-yoos
yo Ma-tǫ Shir zẹẹ à, ụn mǫ ụn hur-de ụn wụ nẹ.
25 Ka da-de, n-mẹ ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi, wụ kẹwẹs yẹ rǫ ụn yagẹ-tǫ ụn
yoos-de ụn wụ à. Ǫ ken da-ǫ Shir a 'ye yẹ o-da, yẹ waktụnẹ be-de ụn wụ,
yẹ nep yo nip-o rǫ à.
26 Ka da-de, yẹa mụụn ụn barag-se ụn yẹ, yẹ kumut m-pǫssẹ be-de ụn
cẹẹb-ǫ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**. Wụ ro shikkẹ yẹ ụn ǫ à, remen
yẹ nomot yo wụ cǫnẹ à.

Bǫr-ụs tet

She'et-de ụn hun-nẹ ụn kǫm-de o-da

1 **Timoti**, ụm cǫnǫg o nep ụnze ụn hǫ-tǫ ụr-kǫm, hun-nẹ a sụ ụr-kǫǫb
dẹẹn.
2 Yo rwǫ'ẹ ụm zeet kaanẹ à, remen:
Hun-nẹ yẹa ma'as yan-cǫn-tǫ ụn hi ụn de ụn yẹ temb.
Yẹa ma'as yan-cǫn-tǫ ụn hwǫr,
Ya-ụs-sẹs,
Yan-nụ-mǫ ụr-hi,
Ya-ụt-rẹẹb,
Yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ ǫ ụn yẹ matẹ yẹ à,
Yan-nu-se ụn o-kiit,
Yan-kǫǫb-de ụn gyẹr-ǫ Shir.
3 Yan-kǫǫb-de m-was ụn hun-nẹ nẹ,
Ya-m-ẹẹs ụn ǫr re ụn yẹ nẹ ụr-hur,
Yan-wẹ-tǫ hun-nẹ,
Yan-kǫǫb-de ụn garamsẹ ụn hi ụn de ụn yẹ,
Ya-m-zwǫm,
Ya-ụr-shoob ụn kap rii-yo rǫ sǫ-yo à.
4 Ya-m-rẹ o-ra,
Yẹ rǫ ụn nǫm ụn rii ba m-ceker ụn yo he m-kǫr à,
Yẹ rǫ shiishẹ ụn nụ-mǫ ụr-hi nẹ,
Yan-cǫn-tǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-mǫ ụn hi ụn de ụn yẹ argẹ cǫn-tǫ Shir,
5 Yẹ rǫ m-nǫm sa o zee yẹ ụn dǫrǫttẹ-ǫ Shir. Amba yẹ m-cǫn Shir ja'as
rem-ụs yǫ-se, sẹ yẹ rǫ m-nǫm á.
Nǫm ja ụn gǫn ka hun-nẹ yẹ nẹ.
6 Yo rwǫ'ẹ ụm zeet o nǫm ja ụn gǫn ka hun-nẹ yẹ nẹ à, remen yẹ ken
yẹ rǫ m-raks hun-nẹ remen yẹ tụwụt hur-tǫ ụn yẹ. Yẹ m-nǫm ụn kaanẹ
remen yẹ garamsụtẹ́ ne'a-nẹ yẹ m-raag. Ka ne'a-nẹ yẹ **ba'as**-ụt daag ụn
hi-tǫ ụn yẹ, komo cǫn-tǫ ụn nǫm ụn rem-ụs yǫ-se garamsụtẹ yẹ.
7 Kǫyanda a rǫ yẹ m-yoosẹ, amba myet ụn kaanẹ nẹ, yẹ wǫ m-nap ụn
yoos-de o-nip á.
8 Yẹ rǫ ụntụn Jenis ụn Jambaras nẹ yẹ nomẹ **Mosa** ụr-shoob n-ga n-ga à.
Ka bǫ-se ǫ, ka hun-nẹ yẹ rǫ ụr-shoob ụn rii-yo rǫ o-nip à. Barag-se ụn yẹ
rǫtt ụr-bon á, shẹr-mǫ ụn yẹ komo mǫ ụt-bǫ mǫ.*

* **Bǫr-ụs tet:8 3:8** Hyen komo: Rwụụ 7:11.

9 Amba yẹa hoks raks ụn hun-nẹ ụn ya o-da hiin. Remen ba m-jimẹ dẹẹn,
kǫwan he m-hyan ụn rem-se o-hwaa se ụn yẹ cas, ụntụn bǫ kǫrẹ ụn Jenis
nẹ ụn Jambaras à.

Burus nak Timoti ụt-tǫ

10 Amba wǫ, **Timoti**, o nepsẹ ụr-bon nẹ, yo mẹ m-yoosẹ ụn hun-nẹ à. O
nepsẹ komo bǫ ụm nǫmẹ she'et ụn de à. O neps yo ụm cǫnẹ ụm nom à.
O nepsẹ ụm shẹrẹg be-de Shir. O nepsẹ mẹ ụn 'mǫ ụr-hur ụn hun-nẹ nẹ,
komo mẹ ụn was ụn hun-nẹ. Komo o nepsẹ ụm jǫǫsụtẹ ụs-rem dẹẹn.

11 O nak hun-nẹ ya'ag mẹ ụr-kǫǫb. O nak komo rem-ụs yǫ-se se kumu
mẹ n-mẹ bǫ-tǫ o-Antakiya, o-Ikǫniya nẹ, o-Risiya nẹ. O nak hun-nẹ ya'ag
mẹ ụr-kǫǫb, amba ụm jǫǫsụtẹ, Wan-Kǫyan Yẹso guug mẹ be-de ụn yẹ kap.†

12 Kap wụ cǫnẹ wụ nǫm gǫn she'et-de Shir cǫnẹ à, wụ shẹr be-ụr **Kiristi**
Yẹso, wụa sụ ụr-kǫǫb be-de ụn hun-nẹ.

13 Amba yan-mẹn-ụt jaas-tǫ, ụn ya-ụt-raks nẹ, she'et-de ụn yẹ ụr-yǫ-de a
do m-ha n-co n-co. Yẹ rǫ ụn raks ụn hun-nẹ, ụn ce ụn yẹ, a yẹ ụt-raks.

14 Amba wǫ, sẹngẹ m-shẹr be-de o-nip ǫ a yoosẹ wǫ à. O shẹr hur ụn du
ụn ǫ nẹ dẹẹn, remen o nepsẹ ka yẹ yoosẹ wǫ à, wǫa hoks wǫs ụr-bẹ ụn yẹ
nẹ.

15 O nak Ma-tǫ Shir cin da-ǫ o ro'ẹ wà rẹk-wụ à. Ma-tǫ Shir a hoks wǫ
m-'ya ụs-nap ụnze sẹ o shẹrẹg ụr-hur be-ụr **Kiristi** Yẹso, ka da-de nẹ wụ
he wǫ m-gwụ.

16 Kap Ma-tǫ Shir tǫ rǫ gensẹ à, tǫ ụn rwụụn be-de Shir. Tǫ rǫ ụn gwụ
nẹ be-ụr na:

Be-de ụn yoosẹ ụn hun-nẹ,
ụn kwǫs ụn yẹ ba'asẹ nẹ à,
ụn ja'as ụn yẹ nǫmẹ **ụr-ba'as** à,
ụn yoosẹ hun-nẹ bǫ yẹ he she'et-de ụr-bon à.

17 Shir ụn ya'as na Ma-tǫ ụn wụ remen kap nẹt-wụ rǫ wụ Shir à, wụa ma'as
zǫngsẹ, wụ nomot kǫ mǫ ke gǫn sẹngẹ-mǫ ụr-bon mǫ.

Bǫr-ụs nass

1 Ụm mǫssụtẹ wǫ ụn Shir nẹ, ụn **Kiristi** Yẹso nẹ. Baks wụ he piishẹ ụn
yan-hǫǫg ụn margan-nẹ ụt-ma à. Komo baks wụ rǫǫn wụ nomot ụt-gwǫmo
tǫ ụn hǫno o-dak.

2 Mẹ, Burus, rǫ wǫ m-zẹẹ o kǫ'ǫt Ma-tǫ Shir. Zǫngẹ o kǫ'ǫt Ma-tǫ Shir,
da-ǫ hun-nẹ cǫnẹ m-hǫgẹ à, komo ụn da-ǫ yẹ cǫnẹ yẹ hǫgẹ á. O rụrẹ hun-
nẹ yẹ ja'as, da-ǫ yẹ nǫmẹ yo depẹ á, o kwǫs yẹ. O do yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn, yẹ
sẹngẹ ụn nǫm ụn rii sǫ-yo. Nǫm ka rem-se ụn 'mǫ ụr-hur, komo o ma'as
yẹ m-yoosẹ ụn Ma-tǫ Shir.

3 Mẹ wǫ m-rụrẹ ụn ka ma-tǫ remen da-o rǫǫn, ǫ hun-nẹ a cụn yẹ hǫgẹ
yoos-de o-nip á. Amba yẹa nǫm rem-ụs yǫ-se se hur-de ụn yẹ cǫnẹ à. Komo
yẹa raks tǫ-tǫ ụn yẹ be-de yan-yoos-de ụt-bǫ. Ka yoos-de rǫ yẹ m-rụrẹ yo
tǫ-tǫ ụn yẹ cǫnẹ m-hǫgẹ à.

4 Hun-nẹ a nǫm gǫp-de ụn hǫgẹ o-nip ụn Ma-tǫ Shir á, amba yẹa ke tǫ-tǫ
ụn yẹ be-de ụt-zwǫm tǫ o-hwaa.

5 Amba wǫ **Timoti**, o garamsẹ hi ụn du kǫyanda. O 'mo ụr-hur, da-ǫ ụn
swǫ ụr-kǫǫb. O nǫm sẹngẹ-mǫ ụn ko-ya-m-Rwǫr ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**, tǫ
Shir. O nǫm sẹngẹ-m ru ụr-bon nẹ, mǫ Shir ya'asụ wǫ, o nom à.

---

† **Bǫr-ụs tet:11 3:11** Hyen komo: Sẹng 13:14-52; Sẹng 14:1-7; Sẹng 14:8-20.

6 Hǫǫg-m re, a ya'astẹ mǫ ụntụn ụr-**sekẹ** de m-swǫ be-de Shir. Da-ǫ ụm
he m-yagẹ ụn mǫ ka hǫǫg-mǫ à, nomostẹ.
7 Ụm sha'ag kashi ụt-mụr, ụm kǫmǫg sẹngẹ-mǫ Yẹso **Kiristi**, yasẹ mẹ ụm
nǫm à. Komo, ụm ma'astẹ m-bǫp ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** kom-ụt yoor.
8 M-mǫka Shir ẹssụtẹ mẹ 'yons-ụr kashi n-tǫn o-shir, remen ụm sẹngụtẹ
m-shẹr be-de ụn wụ. Wan-Kǫyan wan-piish ụt-ma wụ o-nip, wụa ya'as mẹ
ụr-'yons ụn ka hǫ-de ụn piish ụt-ma de. Mẹ wụ cot Wan-Kǫyan he m-ya'as
ụn ka 'yons-de ụn hǫn-de á. Amba Shir a 'ye hun-nẹ ka 'yons-de, komo
myet ụn yẹ rǫ ụr-gǫp yẹ hyenet mụụn-mǫ ụn wụ à.

Burus cǫnǫg Timoti gu wụ

9 **Timoti**, kǫyan wǫ m-nǫm, o nǫm kyak, o haan be ụn de hǫr-m-hǫr.
10 Ụm cǫnǫg o haan remen Dimas wongụtẹ ụn mẹ nẹ. Wụ wongụtẹ ụn
mẹ remen gǫp-de ụn rem-se ụn hǫno o-dak. Wụ nekẹtẹ bǫ-ǫ o-Tasaronika.
Komo Kirezens haag raag-ǫ o-Garatiya. Titus komo wụ haarụ raag-ǫ o-
Darmatiya.*
11 Ruka wụ cot rǫ kanẹ ụn hǫn-de ụn wụ be ụn de. O hoob Markus, nǫ
haan nǫ ụn wụ nẹ remen wụa hoks mẹ m-gu dẹẹn, n-mẹ ụn sẹngẹ-m re
kanẹ.†
12 Ụm tǫmǫg Tikǫkǫs ha-mǫ ụn bǫ-ǫ o-Apisu.‡
13 Da-ǫ ụm she'etẹ ụn bǫ-ǫ o-Tǫruwas à, ụm yagnụtẹ cǫp-ǫ o-hụw ụn
kom-ụt Karbus. Hakkụrẹ, da-de o he m-haan à, o dẹknụ mẹ ǫ. Komo o
dẹknụ mẹ takụrda-ụt re. Wǫ bǫprẹ ka tǫ a nǫmẹ ụn ka-tǫ ụn gwǫǫr á.§
14 Ka ko-ya-o-pyap-wụ Arekanda nomotụ mẹ rem-ụs yǫ-se. Wan-Kǫyan
a top wụ bǫ ụn rem-ụs yǫ-se se wụ nǫmẹ à.*
15 Wǫ ma o nǫm cẹẹn ụn wụ nẹ, remen wụ rǫ ụt-yagẹ ụn yoos-ụr na nẹ
dẹẹn.
16 Da-de a taknụ mẹ m-hantẹ be-de ụn ko-wan-piish ụt-ma kanẹ ụn bǫ-
ǫ o-**Roma** à, ụm ruutẹ hi ụn de be-de ụn yẹ rǫ mẹ ụs-cẹtẹntẹ à, yatt-wụ
sụ'ẹ mẹ á. Yẹ tukutẹ mẹ o-cin kap mǫ ụn yẹ. Ụm kǫnǫg Shir soksẹ yẹ ka
ba'as-de.
17 Myet ụn kaanẹ nẹ, Wan-Kǫyan rǫ eso ụn mẹ nẹ. Wụ ya'ag mẹ ụr-bẹẹb,
har ụm hokstẹ kǫ'ǫt ụn ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ, tǫ ma Yẹso **Kiristi**. Hun-nẹ
yẹ rǫ **Yahuda**-nẹ á rǫ kanẹ yẹ hǫgụtẹ tǫ. Komo Wan-Kǫyan guug mẹ sa o
zee wụ pǫssẹ m-mar ụn nu-ǫ o-zur à.
18 Ụm nepstẹ Wan-Kǫyan wụa ruut mẹ ụn kǫ yo ke rii yǫ-yo yo. Wụa 'er
mẹ, wụ woot mẹ be-de ụn gwǫmo-tǫ ụn wụ tǫ n-Tǫn o-shir. Yagẹ a bụmụt
Wan-Kǫyan, har da-ǫ ba m-ta! **Amin**.

Gas-de ụr-kǫm

19 Hakkụrẹ o gassụ mẹ Biskira, ụn campǫ ụn wụ nẹ Akira.
O gassụ mẹ komo, yan-den-o Onesiporus nẹ.†
20 Erastus rǫ kǫn har m-mǫka n-mẹ bǫ-ǫ o-Korinti, komo ụm yagnụtẹ
Tarǫpimus n-mẹ bǫ-o o-Miritus wụ piishẹ á.‡

---

* **Bǫr-ụs nass:10 4:10** Hyen komo: Koro 4:14; Pmǫn 24; 2Kor 8:23; Gara 2:3; Titu 1:4. † **Bǫr-ụs nass:11 4:11** Hyen komo: Koro 4:14; Pmǫn 24; Sẹng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmǫn 24. ‡ **Bǫr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Sẹng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8. § **Bǫr-ụs nass:13 4:13** Hyen komo: Sẹng 20:6. * **Bǫr-ụs nass:14 4:14** Hyen komo: 1Tim 1:20; Bǫng 62:12; Roma 2:6. † **Bǫr-ụs nass:19 4:19** Hyen komo: Sẹng 18:2; 2Tim 1:16-17. ‡ **Bǫr-ụs nass:20 4:20** Hyen komo: Sẹng 19:22; Roma 16:23; Sẹng 20:4; 21:29.

21 Kǫyan wǫ m-nǫm, o nǫm kyak, o haan be ụn de rii-yo hụw-ǫ wǫǫntẹ.
Ǫr na nẹ yan-dor kap, rǫ nǫ ụr-gas. Yuburus ụn Pudens nẹ, ụn Rayinus
nẹ, ụn Karawudiya nẹ, yẹ rǫ nǫ ụr-gas komo.
22 Wan-Kǫyan rǫ ụn wǫ nẹ! Yar-mǫ Shir rǫ ụn nǫ nẹ!

Takụrda-o Burus ǫ wụ genę
Titus

Rem-se rǫ n-mę à:
M-zantę *1:1-4*
Ya-ụt-con ụn yan-dor Yęso *1:5-16*
Sęngę-mǫ ụn bụụg-tǫ ụn hun-nę ụn hǫn ụn hǫn n-mę ụn yan-dor Yęso *2:1-15*
Do yę ụn jaab-ǫ ụr-hur, ụr-kęwęs nę *3:1-11*
Ụr-kǫm *3:12-15*

Ụr-gas

1 Mę, Burus, wan-gụw-mǫ Shir, mę gęndụ wǫ ka takụrda-ǫ. Komo Yęso
Kiristi* tǫmnụ mę ụm nomot sęngę-mǫ Shir. Yęso ụn tǫmǫn mę bǫ shęr-
mǫ ụn hun-nę yę Shir daagę à, he m-bǫ'ǫsę m-'wǫns nę à. Komo yęa nep
yoos-ụr Yęso ụr-bon nę. Yę nepę yoos-ụr Yęso ụr-bon nę, yęa she'et gǫn
she'et-de Shir cǫnę à.
2 Ka da-de, yęa kum saktǫ-ǫ ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta ǫ Shir sụrtę o-nu rii-yo
wụ nomot hǫno o-dak à. Remen Shir rǫ m-rwǫr ụt-bǫ á, hun-nę rǫ m-shęr
ụn swǫ-ụr o-nu ǫ ụn wụ.
3 Da-ǫ Shir hyanę nǫmǫg hond hond à, Shir rwǫ'ǫg hun-nę yę nep Ma-
tǫ ụn wụ, be-de ụn sęngę-m re mǫ ụn kǫ'ǫt ụn **Ma-tǫ m-Ręręm**. Shir
Wan-Gwụ na ya'asụ mę ka sęngę-mǫ.
4 Titus, mę wǫ m-gendę ụn ka takụrda-ǫ. Wà re o rǫ remen myet-m na
a shęręg be-ụr Yęso **Kiristi**. Ụm kǫnǫg Shir Tato na, ụn komo **Kiristi** Yęso
nę, **Wan-Gwụ** na. Mę ụs-kǫn wụ 'ye wǫ yar-mǫ ụn wụ, komo wụ 'ye wǫ
gwụgwụ-mǫ ụr-hur!†

Sęngę-m Titus o-Kirit

5 Da-ǫ ụm yagnụ wǫ n-mę o-Kirit‡ à, mę ụn yagnụ wǫ remen o bụsụtę́
sęngę-mǫ a shię à. Komo yo depę o nom ụr-takan à, yo rǫ: o deeg sęk-yę
yę he dǫrǫttę ụn yan-dor n-mę ụn kǫ ǫ ke bǫ-ǫ, bǫ ụm rụrụ wǫ à.
6 Ụm rụssụtụ wǫ gǫn nęt-wụ a he m-daag à. Ko-sęk:
Ụdepę a kum rii-yo ụr-ręęb be-de ụn wụ á.
Depụtę wụ ęsę be-de ụn ne'a ụn wụ cot à.
Yakar-yę ụn wụ komo, **yan-dor Yęso** yę. (Yę rǫtt jin-ụr yǫ-de á, komo
yan-dǫrǫttę-ǫ ụn yę matę yę à).
7 Taase hun-nę kum rii-yo o-yo'og be-de ụn wụ á. (Remen ko-wan-gụt-de
ụn **yan-dor Yęso**, wụ rǫ m-rwǫ ụn yish be-de ụn sęngę-mǫ Shir.)
Taase wụ nomę ǫr ụn wụ nę ụs-sęs,
Wụ rǫttę hǫr-mǫ ụs-ryaab á,
Wụ rǫ ụn yagę swǫ-mǫ ho wụ á.
Wụ rǫ ụn hoob-ǫ ụt-ma á.
Wụ rǫ o-sụụb remen hwǫr á.
8 Amba wụ ma'as ko-wan-gǫks ụn hamat-nę ụr-bon nę.
Wụ rǫ ụn hǫgę ụn zak-ǫ ụn nom ụn rii-yo ụr-bon à.
Wan-barag-se ụr-bon.
Wụ rǫ ụn nǫm ụn kashi ụn rii-yo depę à.

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnę à. † **Bǫr-o gaan:4 1:4** Hyen komo: 2Kor 8:23; Gara 2:3; 2Tim 4:10. ‡ **Bǫr-o gaan:5 1:5** o-Kirit: dak-ǫ n-tętę ǫ m-sa.

Wan-ba-m-kụkǫp ụn kụkǫp-mǫ ụr-hur.
Wan-hoks ụn garamsẹ ụn hi ụn de ụn wụ.
9 Wụ sḥẹrẹ ụr-bon nẹ be-de ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ tẹ yoosẹ wụ à, tǫ ma Yẹso **Kiristi**.
Ka da-de wụa hoks m-wǫs ụr-bẹ ụnze ka ma-tǫ nip-ǫ komo yatt-wụ he tǫ m-kwụs á. Wụ nǫmẹ kaanẹ wụa hoks m-gu ụn hun-nẹ yẹ nomot o-dǫrǫttẹ be-de ụn ka yoos-de o-nip de, de ụn **Ma-tǫ m-Rẹrẹm**. Wụa kutẹ hun-nẹ yẹ yagẹ m-sḥẹr ụn yoos-de o-nip à, yẹ nep ụnze yẹ ba'asụtẹ.§

Nak ụt-tǫ remen yan-yoos-de ụt-bǫ

10 Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen yẹ ken yẹ rǫ kǫn dẹẹn, yẹ rǫ m-'ya ụn sẹk-yẹ be-de ụn yan-dor m-sẹk á. Komo yẹ rǫ m-raks ụn yẹ ken ụn hun-tǫ o-saa. Yan gǫn ka yoos-de yẹ ken yẹ ụn rwụụn sǫ ụn bụụg-de ụn hun-nẹ de rǫ m-zẹẹ: myet yan-dor sẹ a **kǫǫg** yẹ bǫ jind-ǫ ụn **Yahuda**-nẹ zẹẹ à.
11 Taase nǫ 'ye gǫn ka hun-nẹ yẹ ụr-kẹẹr de ụr-yoos á. Yan nǫ yẹ, remen yẹ rǫ ụn yoos-de yo depẹ yẹ yoos á, yẹ rǫ naas ụn sḥẹr-mǫ ụn hur-tǫ ụn hun-nẹ dẹẹn. Yẹ rǫ ụn ka yoos-de ụt-bǫ tǫ remen yẹ kumut hwǫr be-de ụn hun-nẹ.
12 Wụ ken nẹt-wụ rǫ kǫn wa-ụs-nap, wụ ro she'etẹ n-ga n-ga ụn o-Kirit. Wụ zẹẹg: “Hun-nẹ yẹ o-Kirit rǫ ụn rwǫr ụt-bǫ kǫyanda. Yẹ pẹnẹg mẹn-ụt jaas-tǫ, m-dum nẹ ụntụn nem-yẹ o-kǫt. Yẹ pẹnẹg m-zar amba sẹ o-sụụb be-de m-rẹ dẹẹn.”
13 Ka ma-tǫ ụn ka wa-ụs-nap-wụ rwǫrẹ à, kǫrǫg o-nip be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn o-Kirit. Remen kaanẹ ụm cǫnǫg o kangsẹ yan-dor yẹ rǫ ụn dǫrẹ ụn yoos-de ụt-bǫ à. Rụrụ yẹ bǫ yẹ he m-sḥẹr be-de ụn yoos-de o-nip de ma Yẹso à.
14 Komo taase yẹ do m-was ụn zwǫm-tǫ ụn **Yahuda**-nẹ á, kǫ nẹ yẹ dǫrẹ **karamsa**-tǫ ụn hun-nẹ yẹ yagẹ yoos-de o-nip de ma Yẹso **Kiristi**.
15 Hun-nẹ yẹ hur-tǫ ụn yẹ rǫ ụt-pus tǫ puu à, yatt-yo rǫ be-de ụn yẹ yo ụn ba ụr-bon á. Amba yan-mẹn-ụt jaas-tǫ ụn yẹ yagẹ m-sḥẹr be-ụr Yẹso à, kǫyan yẹ nǫmẹ yoa nom ụr-bon á. Yẹ rǫ ụn ma'as ụn barag-ụs yǫ-se, komo hur-de ụn yẹ kapstẹ yẹ.
16 Gǫn ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ, yẹ rǫ ụn rụrẹ ụn hun-nẹ ụnze yẹ nepsẹ Shir. Amba yo yẹ rǫ m-nom à yo rǫ na m-kutẹ ụnze yẹ nap Shir á. She'et-de ụn yẹ de ụn rem-se o-hwaa de. Yẹ rǫ m-nomẹ ụn Shir o-dǫrǫttẹ á. Komo yẹa hoks ụn nom ụn rii-yo ụr-bon á, kǫ hiin.

Bǫr-ụs yoor

Bǫ yan-dor he she'et-de ụr-bon
ụn hun-nẹ nẹ à

1 Amba Titus, wǫ sẹngẹ yoosẹ ụn yan-dor rem-se rǫ hond hond ụn yoos-de o-nip nẹ de ma Yẹso **Kiristi**.
2 Yoosẹ mǫng-nẹ campǫ-nẹ yẹ hoks garamsẹ hi ụn de ụn yẹ. Komo yẹ she'et she'et-de hun-nẹ hettẹ yẹ 'ya m-sẹk à, yẹ sẹngẹ nǫm ụn barag-se ụr-bon. Yẹ ma'as m-sḥẹr be-de Shir ụn hur-ụr gaan, yẹ was ụn hun-nẹ nẹ, komo kǫ ya kǫrụ yẹ, yẹ ma'as ụn nǫm o-dǫrǫttẹ be-ụr Yẹso.
3 Ụn cen ǫ yoosẹ mǫng-nẹ ne'a-nẹ, yẹ she'et gǫn she'et-de he 'ya ụn Shir m-sẹk à, ụn kǫ yo ke rii-yo yẹ rǫ m-nǫm à. O rụrụ yẹ taase yẹ we nẹt á,

§ **Bǫr-o gaan:9 1:6-9** Hyen komo: 1Tim 3:2-7.

kǫ nẹ yẹ yagẹ swǫ-mǫ ho yẹ á. Amba rụrụ yẹ, yẹ yoosẹ yẹ ken yẹ nǫm ụn
rem-se ụr-bon.
4 Be-de ụn nǫm ụn kaanẹ, yẹa yoosẹ ne'a-nẹ rẹk-yẹ bǫ yẹ he she'et-de
depẹ à. Yẹ yoosẹ yẹ:
Bǫ yẹ he m-was ụn campǫ ụn yẹ nẹ, komo ụn yakar-yẹ ụn yẹ nẹ ụr-bon
nẹ à.
5 Bǫ yẹ he garamsẹ hi ụn de ụn yẹ,
Bǫ yẹ he she'et-de ụn ba m-kụkǫp à,
Bǫ yẹ he m-was ụn hur-tǫ ụn yẹ nẹ,
Bǫ yẹ he m-hǫgẹ ụn 'wǫn-de ụn hun-nẹ à,
Bǫ yẹ he nomẹ ụn campǫ ụn yẹ nẹ o-dǫrǫttẹ à.
Yẹ nǫm kaanẹ bǫ yatt-wụ he yo'og ụn Ma-tǫ Shir ya'asụ na á.
6 Ụn cen ǫ rụrẹ campǫ-nẹ bẹẹb-yẹ, yẹ hoks garamsẹ ụn hi ụn de ụn yẹ
7 ụn kǫ yo ke rii-yo. Wǫ ụn hi ụn du ma'as ụn nomẹ ụn hun-nẹ rem-se
ụr-bon. Bǫ o he warag rii-yo m-sha be-de ụn yan-campǫ-nẹ à. Wǫ ro ụn
yoosẹ ụn hun-nẹ Ma-tǫ Shir, o yoos ụn hur-ụr gaan komo ba m-sẹ'ẹr.
8 Yoos rii-yo rǫ o-nip à, yo yatt-wụ he hoks m-yo'og á. Nǫm kaanẹ bǫ
yan-yagẹ-ụt ru he m-hǫgẹ m-'ẹ à, remen yẹa kum rii-yo yẹ hettẹ wǫ m-yo'og
á.
9 Yoosẹ gụw-nẹ yẹ ma'as nomẹ ụn yan-hur-ǫ ụn yẹ o-dǫrǫttẹ. O rụrẹ
gụw-nẹ, yẹ nom rem-se yan-hur-ǫ ụn yẹ hettẹ o-zak à. Komo o rụrẹ yẹ
taase ma-tǫ sụụnẹ yẹ ụn yan-hur-ǫ ụn yẹ nẹ.
10 Taase yẹ hiw ụr-hyow be-de ụn yan-hur-ǫ ụn yẹ. Amba yẹ kutẹ yan-
hur-ǫ ụn yẹ ụnze yẹ kashi ụn hun-nẹ yẹ, komo yẹa hoks hwǫ ụr-hur be-de
ụn yẹ. Yẹ nom kaanẹ remen kǫyan yẹ rǫ m-nǫm yẹa rụ hun-nẹ rakstẹ ụt-tǫ
be-de ụn yoos-de ụn Ma-tǫ Shir **Wan-Gwụ** na.

Yar-mǫ Shir, komo ụn hǫǫg pụ-ǫ nẹ

11 Shir kututụ na yar-mǫ ụn wụ, wụ haantẹ wụ guut hun-nẹ kap ụn bụ-yo
yẹ hettẹ m-possẹ be-de **ụr-ba'as** à.
12 Remen yar-mǫ ụn wụ, Shir yoosụtụ na a yagẹ gǫn she'et-de wụ rǫ m-
cǫn á, a yagẹ komo gǫp-de ụn rem-se ụn hǫno o-dak. Komo Shir yoosụtụ
na bǫ a he she'et-de ụr-bon ụn kashi o-bụ à, kǫ m-mǫka ụn ka cǫw-yo a
hettẹ m-nap ụnze a m-'ya ụn Shir m-sẹk.
13 A nom kaanẹ, kǫ de a rǫ ụn 'er-de ụn saktǫ, ǫ he na m-rwǫ o-zak à.
Ụn ka hǫ-de Yẹso **Kiristi**, wụ rǫ na caari-wụ Shir, **Wan-Gwụ** na, wụ he
m-mụụn ụn ka dak-ǫ ụn sẹps-mǫ ụn wụ nẹ.
14 Yẹso ya'astẹ hi ụn de ụn wụ har m-mar rem na. Wụ ụn nǫm kaanẹ,
remen wụ rurut na be-de ụn bẹẹb-de **ụr-ba'as**, komo remen wụ sokstẹ́
ba'as-ụt na. Wụ ụn nǫm kaanẹ bǫ a he m-warag kashi ụn hun-nẹ yẹ ụn
Shir à, komo bǫ a he m-warag hun-nẹ yan-gǫp-de ụn nǫm ụn rem-se ụr-
bon be-de Shir.*
15 Remen kaanẹ Titus, ụm cǫnǫg o yoosẹ yan-dor yẹ ụn o-Kirit ka rem-se
ụm rụrụ wǫ à. Do yẹ jaab-ǫ ụt-mẹn yẹ nǫm myet ka rem-se, o nek yẹ ụt-tǫ,
o baks ụnze wǫ ụr-bẹẹb nẹ de ụn nǫm ụn kaanẹ. Taase o yagẹ wụ ken wụ
muut ma-ụt ru hwaa á.

Bǫr-ụs tet

Nǫm ụn rii-yo ụn gwụ

* **Bǫr-ụs yoor:14 2:14** Hyen komo: Bǫng 130:8; Rwụụ 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; 1Bit 2:9.

1 Titus, sẹngẹ baksẹ ụn **yan-dor Yẹso** yẹ nomẹ yẹ rǫ ụt-gwǫmo à ụn sẹk-
yẹ nẹ o-dǫrǫttẹ. O baksụ yẹ komo, yẹ ma'as zǫngsẹ remen yẹ nomotẹ ǫr
ụn yẹ nẹ rem-se ụr-bon.
2 Komo taase yẹ we nẹt á, amba yẹ she'et ba ụt-ween ụn hun-nẹ nẹ, yẹ
kutu yẹ gwụgwẹr-mǫ ụr-hi. Komo ụn she'et-de ụn yẹ, yẹ muut hi ụn de ụn
yẹ hwaa be-de ụn hun-nẹ myet.
3 A ro m-raag nẹ n-ga, sa o zee hun-nẹ yẹ yagẹ m-shẹr be-ụr Yẹso m-mǫka
à. A ro ụn kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ, komo hun-nẹ ro rakstụ na. Sa o zee gụw-nẹ
a ro'ẹ, yẹ gǫp-de ụn nǫm ụn rem-se ụn mẹn-ụt jaas-tǫ garamsẹ à, se yẹ rǫ
m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ m-nǫm à. N-ga a ro shiishẹ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ, ụr-shoob
nẹ, yẹ kututụ na ụt-yagẹ, na ụn cen na, a rǫ ụt-yagẹ ụn yẹ nẹ.
4 Amba da-o haanụrụ ǫ Shir **Wan-Gwụ** na kutụ na ụnze wụ rǫ ụr-'wǫn
nẹ, komo wụ wastẹ ụn kǫwan nẹ.
5 Wụ rurug na be-de ụn swǫ ụr-kǫǫb de ụn **ba'as**-ụt na, wụ ụn nǫm
kaanẹ ba remen kashi ụn rii-yo a nǫmẹ á. Amba remen 'wǫn-de ụn wụ.
Shir ya'astụ na hǫǫg-m pụ-mǫ. Wụ sokstẹ **ba'as**-ụt na, Wụ kutu na bǫ a
he she'et-ụr pụ-de à, ụn bẹẹb-de ụn **Kụkt-ǫ Shir**, ǫ wụ ya'ụ na à.
6 Shir tǫmǫntẹ Yẹso **Kiristi**, **Wan-Gwụ** na, wụ ye'et na Kụkt-ǫ ụn wụ.
7 Remen yar-mǫ Shir wụ ak na kashi ụn hun-nẹ, komo a wost ụr-bẹ
remen wụ ẹssụtụ na hǫǫg-m ba m-ta. Wụ ụn nǫm yo ka remen na m-
mǫka yakar-yẹ ụn wụ yẹ.
8 Ka ma-tǫ, ma-tǫ o-nip tǫ. Ụm cǫnǫg wǫ o es eso, sẹ o hyanag hun-nẹ
dǫrụtẹ tǫ, bǫn kap wụ shẹrẹ be-de Shir à, wụa nep ụnze wụa ma'as ụn nǫm
rem-se ụr-bon. Ka yoos-de rǫ ụr-bon nẹ komo ụn gwụ nẹ remen kǫwan.
9 Amba nǫm ja be-de ụn yan-ma-tǫ o-saa ụn ma-tǫ ụn ya-n-ga-yẹ nẹ, o
nǫm ja ụn sụnẹ-mǫ ụt-ma nẹ, ụt-ween nẹ tǫ ma-tǫ ụn **karamsa**-o **Mosa**.
Gǫn ka sụnụ-mǫ ụt-ma mǫ, ma-tǫ o-hwaa tǫ, tǫ rǫ ụn gu ụn nẹt á.
10 Ụregẹ nẹt rǫ kǫn wụ rǫ ụn wǫngsẹ ụn **yan-dor Yẹso** à, nak wụ ụt-
tǫ, o rụrụ wụ, wụ yagẹ m-nǫm kaanẹ. Wụ yagẹ m-yagẹ, o nek wụ ụt-tǫ
ayoorẹ-ǫ. Ka da-de wụ yagẹ m-hǫgẹ, o nǫm ja ụn ka nẹt-wụ nẹ.
11 Wǫa nep cas ụnze ka nẹt-wụ tukutẹ o-nip jim, komo remen wụ
ba'asụtẹ, wụ ụn hi ụn de ụn wụ nepstẹ **ba'as-tǫ** ụn wụ kapstẹ wụ.
12 Man tǫmbẹ Atanas kǫ Tikǫkǫs be ụn du, wụ dek sẹngẹ-m ru. Wụ
wǫbụssẹ, hakkụrẹ nom yo o he m-hoks à, o 'wǫstụ mẹ ụn bǫ-ǫ o-Nikopori.
Mẹ o-saktǫ man kom da-ǫ o-hụw kánẹ.*
13 Nǫm bǫ ụn nǫm-m ru o guut Zenas (Wan-nap-ǫ ụn piish ụt-ma) ụn
Apǫrǫs nẹ ụn hew-de ụn yẹ. Gu yẹ, taase yẹ nom kǫǫb-de ụn kǫ yo ke
rii-yo.†
14 Yanze wǫ ụn hǫn du o he m-nǫm kaanẹ á, amba ma'as yoosẹ **yan-dor
Yẹso** yẹ muut ụr-hi be-de ụn nǫm ụn sẹngẹ-mǫ ụr-bon be-de ụn hun-nẹ
yẹ rǫ ụn hoob-ǫ ụn gwụ à. Da-ǫ yan-dor nomẹ kaanẹ yẹa yagẹ she'et-de
o-hwaa.
15 Myet yan-dor yẹ rǫ kànẹ à, rǫ wǫ m-gas. Tẹ wǫ m-zẹẹ o gas ǫr na nẹ
yan-dor kánẹ ụn o-Kirit, yẹ wassẹ ụn na nẹ à.
Yar-mǫ Shir rǫ ụn nǫ nẹ kap!

---

* **Bǫr-ụs tet:12 3:12** Hyen komo: Sẹng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8; 2Tim 4:12. † **Bǫr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Sẹng 18:24; 1Kor 16:12.

Takụrda-o Burus ǫ wụ genę
Pirimǫn

Rem-se rǫ n-mę à:
M-zantę *1-3*
Bǫm ụn Pirimǫn *4-7*
Kǫnę ụn Onęsimus ụs-kǫn *8-22*
Ụr-kǫm *23-25*

Ụr-gas

1 Ka takụrda-ǫ ụn rwụụn be ụn de Burus, wụ rǫ ke'o à, ha-mǫ ụn be-ụr
Pirimǫn. A ụn ka mę remen ụm rwǫrǫg ma-ụt **Kiristi*** Yęso tǫ ụr-bon. Mę
ụn **Timoti** nę ǫr na rǫ wǫ m-gas.
Pirimǫn wǫ ko-nay-wụ, komo ǫr tę n-mę ụn sęngę-m **Kiristi**.
2 Tę komo m-gas ụn **yan-dor Yęso**, yę rǫ m-mǫrgę ụn hur-o ru remen
bǫngǫn-de Shir à. Tomso tę m-gas ụn ǫr na ne'a, jin-de ụn wụ Apiya, ụn
Arkibus ko-karma be-de ụn rwǫr ụn **Ma-tǫ m-Ręręm** tǫ ma **Kiristi**.†
3 Ụm kǫnǫg Shir Tato na ụn Wan-Kǫyan nę Yęso Kiristi, yę ye'et nǫ m-yar
ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur nę.

Was-m Pirimǫn m-shęr nę

4 Ǫr re Pirimǫn, kǫ ǫ ke da-ǫ ụm kǫnę, mę wǫ m-tan ụm 'ye Shir re
ụr-bǫngǫn,
5 remen ụm hǫgụtę wǫ m-was ụn hun-nę yę Shir nę kap, m-shęr nę mǫ
wǫttę à, be-ụr Wan-Kǫyan Yęso.
6 Kǫn-ụs re se rǫ, mǫrǫg-ụr nǫ de ụr-bon de ụn yan-dor ǫ ụn **Kiristi**, de
gu wǫ o nept rii-yo ụr-bon, yo o yoosę be-ụr Yęso **Kiristi**.
7 Wan-henem re, was-m ru ya'ag mę o-zak ụn caari-ǫ ụn jaab-ǫ ụt-mẹn
nę! Mẹn-tǫ ụn yan-dor nǫmǫg o-zak rem ru.

Ụs-kǫn rem Onęsimus

8 Remen kaanę, rem **Kiristi**, man nom jaab-ǫ ụt-mẹn, ụm rụrụtụ wǫ yo
o he nom yo depę à ụntụn wan-dor. Amba man gaktụ wǫ á,
9 remen mę wǫ m-was. Mę, Burus, ko-mǫng kanę ke'o, rem **Kiristi** Yęso,
ụm jiishtę m-cǫn ụm kon wǫ.
10 Mę wǫ ụs-kǫn o nomę Onęsimus‡ rii-yo ụr-bon, wụ wargę wà re bǫ
ụm ro ke'o à.§
11 N-ga wụ ro hwaa be ụn du, amba m-mǫka ko-yan-gwụ-wụ be ụn du
ụn mę nę.
12 Mę wụ m-muutbę be ụn du, amba hur ụn de rǫ be-de ụn wụ.
13 Bǫ ụm rǫ ke'o kànę à, remen rwǫrụ ụn Ma-ụt m-Ręręm à, ụm ro cǫnǫg
ụm yagụ wụ kànę ụn mę nę remen wụ guut mę ụn sụgę ụn du.
14 Kap ụn kaanę nę, mę cǫn ụm rụ wǫ nǫm ụn yo ken rii-yo ba wǫ ụn
cǫn á. Amba man cụn o nom yo ụn cǫn-m ru ba m-gaktę.
15 Ǫ ken da-ǫ, Onęsimus ro wongụtę ụn wǫ nę ụn ya o-da hiin, remen o
doot wụ m-gǫks ba m-ta.

---

* **1:1 1:1** Wụ Shir daagnę à. † **1:2 1:2** Hyen komo: Koro 4:17. ‡ **1:10 1:10** Jin-ụr Onęsimus de rǫ "Nęt sǫ-wụ." § **1:10 1:10** Hyen komo: Koro 4:9.

16 Wǫ gǫks wụ ụntụn ko-gụw á, amba argẹ kaanẹ, gwǫt wụ ụntụn ǫr ru
ko-yan-dor, wụ o cǫnẹ à. Mẹ wụ m-was dẹẹn. Depetẹ o was ụn wụ nẹ argẹ
kaanẹ, ụn ẹs-de ụn wụ ko-gụw-wụ Shir, ụn wụ shẹrẹ nẹ be-ụr Wan-Kǫyan
à.
17 Ụn kaanẹ, ụregẹ wǫ ụs-barag, mẹ ǫr ru wụ, gǫks Onẹsimus bǫ o he
mẹ m-gǫks à.
18 Ụregẹ Onẹsimus nomotụ wǫ **ụr-ba'as**, soksẹ wụ. Ụregẹ wǫ wụ m-dǫrẹ
ụr-mǫǫg, muut ka mǫǫg-de ụn hi ụn de.
19 Mẹ gẹnbẹ ụn kom-ụt re: Mẹ, Burus, man topso wǫ kap yo wǫ Onẹsimus
m-dǫrẹ à. (Man nom ma-tǫ ụn hǫǫg pụ-ǫ, ǫ o kumẹ be ụn de á.)
20 Ụn kaanẹ heno re, hakkụrẹ, ụm kǫnǫg yo ka be ụn du, rwǫ mẹn-ụt
re nom m-gwụgwụ! Nǫm yo ka remen jin-ụr Wan-Kǫyan na, na hen-nẹ yẹ
be-ụr **Kiristi**.
21 Ụm nepsẹ dǫrǫttẹ-o ru, wǫa nom har ma argẹ yo ụm kǫnẹ wǫ à.
22 Komo har m-mǫka, kum o-kukẹ rem re n-mẹ ụn hur-o ru, remen mẹ
o-saktǫ, Shir a gǫks kǫn-ụs nǫ kap wụ muutbụ mẹ be-ụr nǫ.

Gas-de ụr-kǫm

23 Ẹpaparas, wụ rǫ ke'o ụn mẹ nẹ à, remen wụ rǫ ụn dor **Kiristi** Yẹso,
tombụtụ wǫ gas-de ụn wụ.*
24 Kaanẹ komo ǫr re nẹ yan-sẹngẹ-mǫ ụn rwǫrụ ụn ma-ụt Yẹso, Markus,
ụn Aristarkus, ụn Dimas, ụn Ruka nẹ, ǫr re nẹ n-mẹ m-sẹngẹ yẹ wǫ ụr-gas.†
25 Yar-mǫ Wan-Kǫyan Yẹso **Kiristi** ma'as ụn wǫ nẹ!

---

* **1:23 1:23** Hyen komo: Koro 1:7; 4:12. 19:29; 27:2; Koro 4:10,14; 2Tim 4:10-11.

† **1:24 1:24** Hyen komo: Sẹng 12:12,25; 13:13; 15:37-39;

Takụrda-ọ a genẹ Ibra-nẹ à Yahuda-nẹ

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ: Kiristi rọ myet hyangan-mọ Shir *1:1-3*
Gọs-ụt Kiristi argẹ yan-tọm-yẹ Shir *1:4—2:18*
Gọs-ụt Kiristi argẹ Mosa ụn Josuwa *3:1—4:13*
Gọs-ụt Kiristi argẹ wan-Cọw ụn kọn-se Shir *4:14—7:28*
Gọs-tọ ụn ẹss ụn ma-ụt Kiristi *8:1—9:22*
Gọs-ụt sekẹ-ụt Kiristi *9:23—10:39*
Shẹr-mọ jiishẹ à *11:1—12:29*
Nọm ụn yo Shir cọnẹ à *13:1-19*
Kọn-se ụr-kọm *13:20-21*
Ma-tọ ụr-bụstẹ *13:22-25*

Ma-tọ ka Shir tọmmọntẹ
Wà ụn wụ Yẹso rem na

1 N-ga N-ga, Shir nọmọg ụt-ma ụn tat-nẹ na nẹ be-tọ ụn yan-Rwọr ụn
Ma-tọ Shir o-da ụt-mọọr nẹ, ụs-cọw nẹ ụn họn ụn họn.
2 Amba m-mọka ụn kà da-ọ ụr-bụstẹ ọ, wụ nomụtụ na ụt-ma be-ụr Wà
ụn wụ Yẹso, wụ Shir nọmẹ họno o-dak ụn bụ-yo ụn wụ à, da-ọ ụr-kọm
tomso Yẹso wargụrụ wan-gwọmo-tọ ụn kọ yo ke rii-yo remen Shir daagnẹ
wụ.
3 Wọ gụtẹ **Wà-wụ Shir**, o hyanụrụ sẹps-mọ Shir. Wọ hyenẹ wụ, ragaan-
wụ rọ ụn Shir nẹ. Wụ rọ bọk họno o-dak ụn ma-tọ ụn wụ tọ ụr-bẹẹb. Bọ
wụ soksụtụ na **ba'as**-ụt na à, wụ daarụ n-Tọn ụn shir, wụ she'etụrụ ụn
be-de ụt-gwọmo n-riib ọ ụn Shir Wa-ụt-Hyat.

Wà-wụ Shir jiishtẹ yan-tọm-yẹ Shir

4 **Wà-wụ Shir** jiishtẹ **yan-tọm-yẹ Shir**. Shir ak wụ Wà ụn wụ. Kanẹ wụ
jiishẹ yẹ be-de ụn ka jin-de.
5 Shir zẹẹrụ wụ,
“Wọ Wà re wụ,
Caanẹ ụm waragtẹ Tato ru.”*
Komo Shir doog m-rwọr ụn ma-tọ ụn wụ ụn nu-ọ ụn wụ ken wụ, wụ zee,
“Man warag Tato ụn wụ,
Wụa warag Wà re.”†
Amba wụ tak m-zẹẹ ụn yan-tọm-yẹ ụn wụ kaanẹ á.
6 Da-ọ Shir tọmnẹ Wà ụn wụ, wụ co, ụn họno o-dak à, wụ zẹẹrụ,
“Yagẹ **yan-tọm-yẹ Shir** kap yẹ kwụktụtụ wụ,
yẹ nomotẹ wụ ụr-bọngọn.”‡§
7 Shir rụrụtụ na ma-tọ ụn yan-tọm-yẹ ụn wụ. Wụ zẹẹrụ,
“Wụ rọ m-muut ụn yan-tọm-yẹ ụn wụ ụntụn m-yo,
Gụw-nẹ yẹ ụn wụ ụntụn rem-de o-ra.”*
8 Amba ụn ma-ụt Wà ụn wụ, wụ zee,
“Wọ Shir, gwọmo-ụt ru tọ m-ta tọ á.
Piish ụn ma-tọ o-nip,

---

* **Bọr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: Bọng 2:7. † **Bọr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: 2Sam 7:14; 1Nom 17:13. ‡ **Bọr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: Bọng 97:7. § **Bọr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: Kara 32:43 (ụt-Girik). * **Bọr-o gaan:7 1:7** Hyen komo: Bọng 104:4 (ụt-Girik).

tọ rọ gwọọb-yo ụn gwọmo-ụt ru.
9 O bọk o-nip. Wọ ụn nọm **ụr-ba'as** á.†
Remen kaanẹ ọ, mẹ, Shir ru, ụm dagantụ wọ,
Ụm sagabụtụ wọ ụt-gwọmo argẹ ọr ru nẹ o-zak nẹ.”‡
10 Wụ zẹẹrụ wụ komo,
“Wan-Kọyan ọ, cin ụr-takan,
wọ nọmẹ o-tọn o-dak nẹ.
11 Komo tọa tees. Wọ nẹ, wọa te á.
O-dak o-tọn nẹ tọa tees ụntụn bọ o-gund rọ m-ta à.§
12 Wọa putum tọ ụntụn ụt-gund,
Wọa sụgụ tọ bọ nẹt rọ m-sụgẹ matuku-ụt ut à.
Amba wọ, wọa barmẹ á.
Komo hak-ụs ru se a te á.”*
13 Shir doorụ m-zẹẹ ụn Wà ụn wụ,
“She'et ụn ka be-de ụt-gwọmo de,
har ụm rụ'ụt yan-yagẹ-ụt ru waragtẹ
rii-yo o he m-yawag ụn na-ụs ru à.”†
Shir tak m-zẹẹ yan-tọm-yẹ ụn wụ kaanẹ á.
14 Yẹ **yan-tọm-yẹ Shir** gụw-nẹ yẹ cot. Yẹ kụkt-tọ tọ Shir tọmnẹ remen yẹ nọmụtẹ́ hun-nẹ yẹ he kum ụn gwụ à, m-gụw.

Bọr-ụs yoor

Raag nọ ụt-tọ ụn Ma-ụt Yẹso

1 Tọ, bọ a hyanẹ **Wà-wụ Shir** jiishtẹ **yan-tọm-yẹ Shir** m-sẹk à, sẹ a muut nọ ụr-hi be-de ụn ma-tọ ụn wụ tọ a họgẹ à. A jar a ho'os tọ, tọ possụ na á.
2 Ma-tọ rwụụnẹ ụn nu-se ụn **yan-tọm-yẹ Shir** à, a hyanag 'wọns-mọ ụn tọ. Kap yẹ yagẹ tọ m-dọrẹ à, yẹ swọọg ụr-kọọb hond hond ụn **ba'as-tọ** ụn yẹ nẹ.
3 A ru á, ụregẹ a yagụtẹ m-was ụn ka caari-tọ ụt-ma tọ ụn gwụ tọ nẹ. Tọ rwụụnẹ ụn nu-ọ ụn **Wà-wụ Shir** à. **Wà-wụ Shir**, wụ rọ na Wan-Kọyan à, Yẹso ụn hi ụn de ụn wụ, wụ rụrụ na tọ. Ká da-de nẹ, yẹ họgẹ tọ ụn nu-ọ ụn wụ à, yẹ doorụ na m-rụrẹ ụn nip-ọ ụn tọ.
4 Yẹ rọ m-rwọr ụt-ma, **Kụkt-ọ Shir** ọ rọ yẹ m-'ya m-yar ụn họn n-họn, kọ wụ ke ụn gọ ụn mọ ma ụn wụ yar-mọ nẹ, bọ Shir cọnẹ à. Komo Shir tosụtụ yẹ ụn bụ-se ụn nọm ụn rem-se o-napa, ụt-hyat, ụn rem-se mọọr-tọ ụt-madẹ nẹ.

Yẹso Wà-wụ ụn nẹt

5 O-Tọn, o-dak nẹ tọ rọọnẹ à, tọ a ụn ma-tọ ụn tọ m-mọka à, ba **yan-tọm-yẹ Shir** yẹ a ya'ẹ ụr-bẹẹb yẹ nomot gwọmo-tọ ụn tọ á.
6 Wụ ken gẹnẹg ụn de ken be-de ụn Ma-tọ Shir, wụ zẹẹrụ;
“¿Ya rwọ'ẹ wọttẹ m-was ụn tẹ nẹ hun-nẹ,
har wọttẹ nẹt* m-hwọ n-mẹ ụn barag-ụs ru?
7 Ụn ya o-da hiin,
o rwọ'ọg nẹt ụn con-de wọ de ụn **yan-tọm-yẹ Shir** á.
Komo o sagbụ wụ m-sẹk mọssẹ m-sẹps nẹ.

---

† **Bọr-o gaan:9 1:8-9** Hyen komo: Bọng 45:6-7. ‡ **Bọr-o gaan:9 1:9** Hyen komo: Isha 61:1,3.
§ **Bọr-o gaan:11 1:11** Hyen komo: Isha 51:6. * **Bọr-o gaan:12 1:10-12** Hyen komo: Bọng 102:25-27 (ụt-Girik). † **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Bọng 110:1. * **Bọr-ụs yoor:6 2:6** Wà-wụ ụn nẹt.

8 O ya'ag wụ gwọmo-tọ ụn kọ yo ke rii-yo, yo o nọmẹ à.”†
Yatt-yo kusẹ ba wọ ụn ya'as wụ á.
Amba m-mọka a ụn go hyan nẹt hokstẹ bọp ụn ka rem-se kap se Shir ya'asẹ wụ á.
9 Wụ a m-hyan à wụ rọ Yẹso, ụn ya o-da hiin a muutẹ wụ, wụ wọọ **yan-tọm-yẹ Shir** á. Remen yar-mọ Shir, Yẹso marag remen hun-nẹ kap. Komo m-mọka bọ wụ sụụtẹ ụr-kọọb har wụ meret à, a sagabụtụ wụ m-sẹps, m-sẹk nẹ.
10 Shir nọmẹ kọyan, komo kọyan remen sẹps-mọ Shir mọ. Shir nọmọg kashi ụn rii bọ wụ muutẹ Yẹso shiishẹ hond hond ụn bụ-yo ụn swọ ụr-kọọb à, bọ Yẹso kutẹ yakar-yẹ Shir dẹẹn bụ-yo ụn gwụ à, komo heetụrụ yẹ be-de ụn sẹps-mọ ụn wụ.
11 Yẹso rọ ụn soksẹ ụn hun-nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ. Komo ụn Yẹso ụn yẹ a soksẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ à, myet Tato o-gaan yẹ rọ. O rwọ'ẹ Yẹso rọttẹ m-họgẹ m-'ẹ á, wụ zeet yẹ hen-nẹ yẹ ụn wụ.
12 Wụ zẹẹrụ Tato ụn wụ,
“Man bụm jin ụn du be-ụr hen-nẹ re nẹ.
N-mẹ ụn mọrọg-de ụn hun-nẹ ru,
man hu sẹp-tọ ụn bọngọn ụn du.”‡
13 Komo wụ zẹẹrụ hun-nẹ,
“Man shẹr be-de Shir.”
Komo wụ doorụ m-zẹẹ,
“Mẹ ka kanẹ ụn yakar-nẹ yẹ Shir ya'ụ mẹ à.”§
14 Cin da ka yakar-yẹ yẹ Shir ya'ẹ Yẹso à, hun-nẹ yẹ, yanze o-Kụkt á, wụ, ụn cen wụ Yẹso, wụ waragtẹ nẹt ụntụn yẹ, remen wụ meret, wụ sabụrsụtẹ **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt**, wụ hantẹ m-mar à.
15 Komo wụ waragtẹ nẹt ụntụn yẹ, remen wụ ustẹ́ yẹ, yẹ roa ma'as m-gụw ụn họ-tọ ụn họọg-mọ ụn yẹ remen gyẹr-ọ m-mar à.
16 Nẹt a hyen cas ụnze Yẹso ụn haan remen wụ guut **yan-tọm-yẹ Shir** á, amba wụ ụn haan wụ guut yakar-yẹ ụn baag-o **Ibrahi**.*
17 Remen kaanẹ yo ken bụ-yo rọ kọn á, sẹ Yẹso waragtẹ ụntụn hen-nẹ yẹ ụn wụ nẹ, remen wụ waragtẹ́ ko-wa-o-nip, ụn wa-ụr-'wọn nẹ be-de ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, be-de ụn nọmẹ Shir m-gụw, remen wụ he soksẹ ụn hun-nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ tọ yẹ nomẹ Shir à.
18 M-mọka kaanẹ, Yẹso swọọg ụr-kọọb komo bọ a megertẹ wụ à, wụa rees gun kọwan wụ a ụt-meger à.

Bọr-ụs tet

Yẹso jiishtẹ Mosa

1 Remen kaanẹ, tu nọ yish be-ụr Yẹso, wụ Shir tọmnẹ, wụ waragtẹ na ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ụn rụrụ ụn yẹ ken yẹ nẹ ụn yo tẹ shẹrtẹ à.
2 Yẹso nọmọg o-nip be-de Shir wụ daagẹ wụ à, ụn kọ yo ke rii-yo, yo Shir zee wụ nom à, bọ **Mosa** nọmẹ o-nip be-de ụn sẹngẹ-mọ Shir à, be-de ụn hur-o Shir.*
3 A 'wọstẹ sẹk-m Yẹso aragtẹ mọ ma **Mosa**, bọ a rọ ụn bọm ụn ko-yan-mà-tọ o-hur, argẹ hur-ọ wụ ma'ẹ à.

---

† **Bọr-ụs yoor:8 2:6-8** Hyen komo: Bọng 8:4-6. ‡ **Bọr-ụs yoor:12 2:12** Hyen komo: Bọng 22:22. § **Bọr-ụs yoor:13 2:13** Hyen komo: Isha 8:17-18 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs yoor:16 2:16** Hyen komo: Isha 41:8-9. * **Bọr-ụs tet:2 3:2** Hyen komo: Qọg 12:7.

4 Kǫ ǫ ke hur-ǫ, ǫ rǫ ụn wụ ma ǫ nẹ à. Amba Shir nǫmẹ kǫ yo ke rii-yo.
5 **Mosa** nǫmǫg o-nip ụn gụw-mǫ ụn hur-ǫ Shir kap, komo wụ rǫ ụn rụrẹ
hun-nẹ rii-yo Shir he m-zẹẹ ụ co à.
6 Amba **Kiristi**† nǫmǫg o-nip bǫ wụ rǫ Wà ụn hur-ǫ Shir à. Shir rǫ m-
shẹr ụn wụ ụn gwǫmo-tǫ ụn hun-nẹ yẹ Shir. Komo a rǫ ká hun-nẹ yẹ,
ụregẹ a rǫ ụn jaab-ǫ ụt-mẹn nẹ, komo a nom ụs-sẹs ụn saktǫ-o na nẹ, ka ǫ
rǫ n-mẹ **Kiristi**.

A nak yan-kǫǫb-de m-shẹr ụt-tǫ

7 Tǫ, yo **Kụkt-ǫ Shir** zee à, yo rǫ:
"Caanẹ, ụregẹ nǫ hǫgụtẹ cǫr-ǫ Shir,
8 nǫ jar-o jar nǫ nom cikt-de ụr-hur
bǫ tat-nẹ nǫ nẹ inẹ mẹ zang,
da-de yẹ megrẹ mẹ o-dákár á.
9 Rẹẹnǫ ǫ ya-n-ga-yẹ nǫ megrẹ mẹ,
Kǫ de yẹ hyentẹ sẹngẹ-mǫ ụm nǫmẹ à, mǫ ụt-hyat
10 ụs-hak ụr-kwǫǫz ụt-yoor [40].
Ǫ rwǫ'ẹ ụm nomot ụs-ryaab ụn ká zaman-yo nẹ, ụm zee:
'Kǫyanda yẹ ẹstẹ hur-de ụn yẹ ụr-hew nẹ ụn mẹ nẹ,
yẹ nap komo cǫw-ụs re á.'
11 Ǫ rwǫ'ẹ ụm tǫndụtụ yẹ ụn ryaab-ụs re.
'Yẹa tụw be-de ụn wụwẹ ụn de á,
de ụm ro zǫngsụtụ yẹ, yẹ wụwụtẹ á.' "‡
12 Nǫm nǫ cẹẹn, ǫr re nẹ, taase kǫ wan-gaan be ụn nǫ wụ nǫm barag-ụs
'yo-se ụn hur-de ụn wụ, kǫ nẹ kǫǫb-de m-shẹr, wụ tukẹ Shir ǫ ụn hǫǫg
o-cin.
13 Sẹngụ nǫ do yẹ ụn ǫr nǫ nẹ jaab-ǫ ụt-mẹn kǫ de ke hǫ-de, nǫ sẹngẹ
m-nǫm kaanẹ nǫ kumẹ ụr-kẹẹr. Taase **ba'as-de** raks wụ ken be ụn nǫ, wụ
nǫm ụr-cikt.
14 Remen a sẹngụtụ nǫ m-shẹr gụng gụng be-de Shir bǫ a ro m-nǫm ụr-
takan à, har ụr-kǫm, bǫ a he m-warag kang-o gaan ụn **Kiristi** nẹ à.
15 A gẹnẹg be-de ụn Ma-tǫ Shir, a zee,
"Caanẹ, ụregẹ nǫ hǫgụtẹ cǫr-ǫ Shir,
nǫ jar-o jar nǫ nom cikt-de ụr-hur,
bǫ tat-nẹ nǫ nẹ inẹ mẹ zang á."§
16 Barag nǫ ụr-bon nẹ nẹ ma-tǫ ụn ká hun-nẹ yẹ: Ka hun-nẹ yẹ hǫgụtẹ
Ma-tǫ Shir, yẹ hyanag rem-se ụt-hyat da-ǫ **Mosa** rwụntụ yẹ dak-ǫ o-**Masar**
à, myet ụn kaanẹ nẹ, yẹ tuku tǫ o-cin.
17 Shir nǫmǫg ụs-ryaab ụn yẹ nẹ hak-ụr kwǫǫz-ụt yoor [40], komo yẹ
nomụtẹ wụ kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ yẹ marụrụ n-tẹ o-dákár.
18 Ká hun-nẹ yẹ yagẹ Ma-tǫ Shir remen kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ, Shir tǫndụtụ
yẹ ụn ryaab-ụs ụn wụ. Yẹa tụw be-de ụn wụwẹ-de ụn wụ á.*
19 Tẹ nepstẹ ká hun-nẹ yẹ kum m-cǫw be-de ụn ká wụwẹ-de á, remen
kǫǫb-de ụn shẹr-mǫ ụn yẹ be-de Shir.

---

† **Bǫr-ụs tet:6 3:6** Wụ Shir daagnẹ à. ‡ **Bǫr-ụs tet:11 3:7-11** Hyen komo: Bǫng 95:7-11 (ụt-Girik).
§ **Bǫr-ụs tet:15 3:15** Hyen komo: Bǫng 95:7-8 (ụt-Girik). * **Bǫr-ụs tet:18 3:16-18** Hyen komo: Qǫg 14:1-35.

Bọr-ụs nass

Swọr o-nu ọ ụr-wụwẹ
remen hun-nẹ yẹ Shir

1 Har caanẹ swọr o-nu ọ Shir ọ m-cọw ụr-wụwẹ de Shir rọ kọn. Sẹ a nọm
nọ cẹẹn, ụntaase wụ ken wụ be-ụr nọ, wụ taagẹ m-cọw ụn ká wụwẹ-de.
2 A họgụssụtẹ kọ'ọt ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir bọ a rụrụ yẹ ka à. Amba
ka họgẹ-mọ yẹ họgẹ à, mọ gu yẹ á, remen yẹ shẹr ụn ka ma-tọ yẹ họgẹ á.
3 Komo, na yẹ shẹrẹ à cot, a he m-cọw ụn ká wụwẹ-de. Ụntụn bọ Shir
zee à,
"Ụm tọndụtụ yẹ ụn ryaab-ụs re.
'Yẹa tụw wụwẹ ụn de á.' "*
Shir ụn zee kaanẹ kọ de wụ be'estẹ wụ komostẹ sẹngẹ-mọ ụn wụ cin da-de
wụ nomẹ kọyan à.
4 Ụn de ken be-de de ụn Ma-tọ Shir, Shir nọmọg ụt-ma, ma-tọ ụn **Họ-de**
ụr-Wụwẹ, wụ zee, "Họ-ụr ata'yoorẹ-de, Shir wụwẹ be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn
wụ mọ wụ nọmẹ à kap."†
5 A karụntụssụtẹ komo be-de wụ zee kaanẹ à,
"Yẹa tụw wụwẹ ụn de á, de ụm ro zọngsụtụ yẹ,
yẹ wụwụtẹ á."‡
6 Wụwẹ-de Shir rọ kọn remen hun-nẹ tụwụt, amba ka yẹ taknẹ m-họgẹ
ụn **Ma-tọ m-Rẹrẹm** tọ Shir à, yẹ kum ka wụwẹ-de á remen kọọb-de o-
dọrọttẹ ụn ma-tọ yẹ họgẹ à.
7 Shir ẹstẹ ọ ken da-ọ ọ m-cọw be-de ụn wụwẹ-de ụn wụ, komo ka da-ọ
caanẹ ọ. N-ga n-ga, wụ rụrụtẹ **Dawuda** wụ do swọr ụn ka nu-ọ, bọ ụm ro
zẹẹgẹ à,
"Caanẹ, ụregẹ nọ họgụtẹ cọr-ọ Shir,
nọ jar-o jar nọ nom cikt-de ụr-hur á."§
8 Ụregẹ Josuwa ro ya'ag hun-nẹ ụr-wụwẹ, Shir roa do m-tan ụn de ken
Họ-de ụr-Wụwẹ de á.*†
9 Har m-mọka dẹ de ken wụwẹ-de kustẹ ẹssessẹ de hun-nẹ yẹ Shir hettẹ
m-wụwẹ à, bọ Shir wụwẹ họ-ụr ata'yoorẹ-de à.
10 Kọwan wụ cọwẹ ụn ká wụwẹ-de, wụa wụwẹ be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ,
bọ Shir wụwẹ da-ọ wụ kọmẹ nọm ụn họno o-dak à.‡
11 A sẹngụ nọ a tụwụt nọ ụn ká wụwẹ-de. Taase wụ ken wụ taagẹ m-cọw
remen kọọb-de ụn dọrọttẹ-ọ ụn wụ, bọ yẹ ka taagẹ m-cọw à.
12 Remen Ma-tọ Shir tọ rọ ụn họọg nẹ. Tọ rọ m-'wọns nẹ. Tọ rọ m-sẹngẹ
ụntụn o-magay ọ m-rye jit-ụr-jit. Ụntụn magay-ọ rọ m-caat ụr-ap ụt-caar
nẹ, ọ kutụ na rii-yo rọ n-mẹ na à, ka bọ-ọ Ma-tọ Shir rọ m-cọw ụn hur-de
ụn nẹt, tọ kutụ na barag-ụs na se ụr-bon ụn se ụn ba ụr-bon nẹ.
13 Yatt-yo rọ wukussẹ be-de Shir á. Kọ yo ke rii-yo cas ọ yo rọ be-de ụn
wụ, komo a rụrụ wụ myet yo a nọmẹ à.

Yẹso caari-wụ ụn ko-Gwọmo-wụ
ụn kọn-se Shir

---

* **Bọr-ụs nass:3 4:3** Hyen komo: Bọng 95:11. † **Bọr-ụs nass:4 4:4** Hyen komo: Taka 2:2. ‡ **Bọr-ụs nass:5 4:5** Hyen komo: Bọng 95:11. § **Bọr-ụs nass:7 4:7** Hyen komo: Bọng 95:7-8 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs nass:8 4:8** Josuwa wụ tekẹ hun-nẹ yẹ o-Isra o-cọw ha-mọ ụn dak-ọ Shir swọrẹ yẹ o-nu à. Dawuda cẹpụrụ kà ma-tọ ụntụn hak-ụs zungu-ụs nass [400] m-jim, bọ ụn cọw-mọ yẹ ụn ká dak-ọ. † **Bọr-ụs nass:8 4:8** Hyen komo: Kara 31:7; Josu 22:4. ‡ **Bọr-ụs nass:10 4:10** Hyen komo: Taka 2:2.

14 A ụn caari-wụ ụn ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, wụ ha'ẹ rẹ n-Tọn à,
wụ wụ rọ Yẹso **Wà-wụ Shir**. Remen kaanẹ yagẹ a bụpt shẹr-m na ụt-kom
ụt-yoor tọ a rọttẹ à.
15 Wụ wụ rọ ụn hyan ụn 'wọn ụn na be-de ụn kọọb-de ụn bẹẹb-ụr na.
Remen yan á, da-de wụ she'etẹ she'et-de ụn nẹt họno o-dak à, a ro megertẹ
Yẹso ụn kọ yo ke rii-yo bọ a rọ na ụt-meger à, amba wụ nọm **ụr-ba'as** á.
16 Yagẹ a heet nọ sasa be-de ụn kwụụr-de ụn yar-mọ Shir, remen a kumut
ụr-'wọn komo a kum yar-mọ Shir mọ he na m-gu da-ọ a rọ m-swọ ụr-kọọb
à.

Bọr-ụs taan

Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir

1 Kọ wụ ke ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, a wụ m-daag be-de ụn ọr ụn
wụ nẹ sẹk-yẹ. Wụ sụgụtẹ wan-heet m-yar, ụr-**sekẹ** nẹ tọ ụn hun-nẹ be-de
Shir remen **ba'as-tọ** ụn yẹ.
2 Komo ụn cen wụ ụntụ nọmẹ nẹt-wụ à, wụa hoks ụr-she'et ụn hun-
nẹ raag-nẹ nẹ ụn ya-ụt-**ba'as** nẹ ụn bụ-yo gwụgwẹr-mọ ụr-hi mọ ụn wụ.
Remen wụ ụn cen wụ, wụa hoks m-hẹ.
3 Remen kaanẹ, sẹ wụ nomostẹ ụr-**sekẹ** remen hun-nẹ, komo wụ nomo
hi ụn de ụn wụ.*
4 Komo yatt-wụ he m-degẹ ụn hi ụn de ụn wụ m-sẹk wụ waragtẹ Wan-co
be-tọ ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir á. Sẹ wụ Shir aagẹ à, bọ wụ aagẹ
Haruna n-ga wụ waragtẹ Wan-co be-tọ ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir
à.†
5 Kaanẹ ọ komo **Kiristi** wụ degẹ hi ụn de ụn wụ m-sẹps, remen wụ
waragtẹ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir á. Shir daagẹ wụ. Shir zẹẹg wụ,
"Wọ Wà re wụ.
Caanẹ ụm waragtẹ Tato ru."‡
6 Shir zẹẹrụ wụ ụn de ken be-de komo,
"Wọ ko-wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ, wụ ụn ba m-ta.
Wọ rọ ụntụn **Markisadik**."§
7 Da-de Yẹso ro'ẹ ụn họno o-dak à, wụ kọnọg ụs-kọn dẹẹn har ụs-'wọn
m-yish m-yish be-de Shir wan-gwọmo-tọ ụn gwụ be-de m-mar. Shir họgụrụ
wụ remen sẹk-mọ Yẹso ya'ụ wụ à, komo wụ nomotẹ Shir o-dọrọttẹ.*
8 Kọ de Yẹso rọttẹ **Wà-wụ Shir** à, wụ yoostẹ nọm o-dọrọttẹ be-de Shir
be-de ụn kọọb-de wụ swọ à.
9 Swọ ụr-kọọb rwọ'ọg Yẹso wụ shiig hond hond, komo m-mọka wụa hoks
m-gu ụn myet yẹ nọmụ wụ o-dọrọttẹ à, har da-ọ ba m-ta.
10 Shir ụn daag wụ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ụntụn **Markisadik**.

A nak yan-yagẹ ụn dọrẹ ụn Yẹso ụt-tọ

11 Tẹ ụn rii nẹ dẹẹn yo tẹ he m-zẹẹ mọssẹ ụn ka ma-tọ nẹ à, amba tọ rọ
ụs-nụ nẹ a rụrụtẹ nọ bọ tọ rọ à remen nọtt họr-mọ nap ụn rii á.
12 Cin ya ca á, nọ ụn dor Yẹso har m-mọka, woostẹ nọ sẹngẹ yoosẹ ụn
yẹ ken. Kap ụn kaanẹ nẹ, nọ ụn cọnọg wụ he nọ m-yoosẹ rem-se yan-dor
pụ-yẹ rọ m-yoos be-de ụn Ma-tọ Shir à. Nọ ụntụn yan-yaar yẹ, yẹ rọ m-swọ
m-yọw à, yẹa hoks m-rẹ ụt-ga á.

---

* **Bọr-ụs taan:3 5:3** Hyen komo: Rewi 9:7.
† **Bọr-ụs taan:4 5:4** Hyen komo: Rwụụ 28:1.
‡ **Bọr-ụs taan:5 5:5** Hyen komo: Bọng 2:7.
§ **Bọr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Bọng 110:4.
* **Bọr-ụs taan:7 5:7** Hyen komo: Mati 26:36-46; Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46.

13 O nepstẹ wan-yaar shi á, remen dẹ-de wụ rọ m-su cot. Wan-dor Yẹso
shi á ụregẹ wụ nap nọm ụn kashi rii á.†
14 Rii-yo m-rẹ yo m-'hwọ'ọgọn yo ụn yẹ bọ'ọsẹ à yo. Kaanẹ ọ komo yoos-
de ụn rem-ụs gọs-se se ụn **Kiristi**, se ma yẹ bọ'ọsẹ be-de ụn **Kụkt-o Shir** yẹ
cot, yẹ rọ m-sẹngẹ mọ ụn nap rii-yo ụr-bon ụn yo ụn ba ụr-bon nẹ, komo
yẹ nọm kashi ụn rii.

Bọr-ụs cind

1 Tọ remen kaanẹ, nọ ma'as bọ ụn yoos-de a yoosụ nọ da-de nọ waktụnẹ
be-de Shir á. Dẹk nọ yoos-de nọ hettẹ m-bọ'ọsẹ à.
Nọ yagẹ muut ụn rem-se o-hwaa se rọ ụn hantẹ m-mar à,
Shẹr nọ be-de Shir.
2 Nọ nepstẹ ma-tọ ụn:
Yo'os ụn nẹt n-tẹ m-họ nẹ, ụn
Hwọ ụt-kom nẹ ụn hi-de ụn nẹt, ụn
Inẹ-mọ margan-nẹ nẹ, ụn
Piish ụt-ma nẹ tọ ba m-ta.
3 Yagẹ a bo'osụtụ nọ, ụregẹ Shir zẹẹg.
4-6 Ka yẹ shẹrẹ be-de Shir à, ka da-de yẹ 'yarụrụ yo Yẹso nọmụ yẹ à n-tọn
o-**kan**, yẹa họks m-waktụnẹ be-de Shir komo á, ra nọmẹ á.
Ka yẹ napẹ nip-ọ Shir à,
Ka yẹ rakẹ yar-mọ ụn Tọn-o shir n-mẹ ụn Ma-tọ ụn Shir à,
Komo yẹ gọkstẹ wọng-de ụn yẹ de **Kụkt-o Shir**, ụn bẹẹb-de a he yẹ m-'ya
à, n-mẹ ụn họọg-ọ rọọnẹ à,
yẹa hoks m-waktụnẹ be-de Shir komo á. Yẹa hoks m-waktụnẹ komo á,
remen yẹ 'yarag Yẹso ụr-**sekẹ** de ụn wụ nẹ. Yẹ rọ ụntụn ká hun-nẹ, yẹ
kamẹ Yẹso tọn-o ce à. Yẹ rọ ụntụn ká hun-nẹ, yẹ yo'ogẹ Yẹso be-de hun-nẹ
komo à.
7 Kem-ọ a m-hẹ hond hond à, ọ rọ m-mụsẹ o-dak, yan-tọm gọọrụ ụr-go.
Yẹ gwọwụrụ tọm, a kumụrụ rii-yo m-rẹ be-de ụn wụ gwọwẹ o-kat à. Shir
rọ m-rwụntẹ o-kwụm ụn ka kat-ọ.
8 Amba ụregẹ dak-o rọ m-pọt ụn yokor ụn tọ-tọ ụn wọ nẹ, yatt rii-yo o he
m-kum be-de ụn ọ á. Shir rọ ụn ma-tọ ụn hụụ ka kat-ọ nu-o yọ-ọ. Ụr-kọm,
komo tụks-mọ a he ọ.*
9 Ọr re nẹ, kọ tẹ rụrụ nọ ụt-ma ụntụn tọ kà, tẹ nepstẹ nọ m-nọm ụn ka
rem-se ụr-bon se hun-nẹ rọ m-nọm à da-ọ yẹ kumẹ gwụ-ọ Shir.
10 Taase nọ zee Shir rọ m-was ụn sẹngẹ-m nọ nẹ á. Wụ rọ m-was ụn mọ
nẹ. Wụa top kọ wụ ke nẹt-wụ sẹngẹ-mọ ụn wụ. Nọ yẹ rọ m-was ụn wụ nẹ
à, nọ yẹ kutụ wụ m-was be-de ụn yan-dor yẹ ụn wụ à. Har m-mọka nọ rọ
yẹ m-gu.
11 Rii-yo tẹ cọnẹ à, kọ wụ ke wan-gaan nọ wụ, wụ sẹngẹ gọ ụn ká sẹngẹ-
mọ har a woot họ-de Shir. A kum rii-yo a o-saktọ à be-de wụ.
12 Nọ nọm m-zar á. Dọrụ nọ bụ-yo ụn yẹ bọpẹ Ma-tọ Shir à. Bọ yẹ bọpẹ
tọ à, yẹ mọ'ụrụ ụr-hur be-de ụn wụ, har wụ shoosụrụ yẹ rii-yo wụ zee yẹ
à.

Shir a shoos yo wụ zee à

13 Yatt-wụ jiishẹ Shir á, ụn kaanẹ wụ swọrẹ o-nu ụn **Ibrahi**. Wụ tọndụrụ
ụn jin-de ụn wụ,

---

† **Bọr-ụs taan:13 5:12-13** Hyen komo: 1Kor 3:2.

* **Bọr-ụs cind:8 6:8** Hyen komo: Taka 3:17-18.

14 bọ wụ zee **Ibrahi**, “Mẹ, Shir, jip man hụụ wọ nu sọ-yẹ. Ụm 'ye wọ
yakar dẹẹn.”†
15 Kaanẹ ọ, bọ **Ibrahi** mọ'ẹ hur-de ụn wụ à, Shir ya'asụrụ wụ yo wụ
swọrẹ o-nu wụa kum à.
16 Ụregẹ wụ ken cọnọg wụ hongsẹ sụnẹ-mọ ụt-ma, yẹ rọ m-tọnd ụn jin-de
ụn wụ jiishẹ yẹ à.
17 Ka yẹ roa gọks yo wụ swọrẹ o-nu à, Shir ụn cọn yẹ nept ụnze wụ à
kusẹ á, remen kaanẹ wụ dọọrụ m-tọnd ụn ka swọ'rụ nu-ọ.
18 Shir rọ m-rwọr ụt-bọ á! Remen kaanẹ tọnd-ọ ụn wụ ụn swọọrụ nu-ọ
ụn wụ nẹ yatt-wụ he tọ m-shakt á. A teerẹ o-rek ha-mọ be-de Shir **Wan-
Gwụ** à. M-mọka tọnd-ọ ụn wụ ụn swọọrụ nu-ọ ụn wụ nẹ, a 'ye na jaab-ọ
ụt-mẹn a bụpt ka saktọ-ọ, ọ rọ be-ụr na à.
19 Ka saktọ-ọ ya ọ rọ ụntụn kashi o-hụ, yo ụr-bẹẹb, komo ọ na m-cọw
n-mẹ ụr-hur. Saktọ-o na caatẹ ka gund-ọ sanẹ dẹpi-ọ Shir à, har ọ heet na
n-mẹ ụn be-de jiishẹ ba m-kụkọp à.‡
20 Yẹso be'estụ na m-wọ kanẹ, komo wụ ụn cọw ụn sụgẹ-ụr na. Wụ rọ
komo ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ ụn ba m-ta ụntụn **Markisadik**.§

Bọr-ụs ta'yoor

Wan-Cọw ụn kọn-se Shir

1 **Markisadik** ko-Gwọmo-wụ ụn bọ-ọ o-Sarẹm wụ ro'ẹ. Wụ rọ wan-**Cọw
ụn kọn-se Shir** ọ jiishẹ à. Da-ọ **Ibrahi** ro'ẹ m-jo'on sọ ụr-gụn à de a hootẹ
gwọmo-nẹ à, **Markisadik** gontụ **Ibrahi**, wụ hụụrụ **Ibrahi** nu-ọ ụr-bon.
2 **Ibrahi** ya'asụrụ wụ ụr-gwụụg de ụn rem-se wụ jo'ontẹ sọ ụr-gụn à.
Wụ hụssụrụ rii gaan be-de ụn ọp ụn ko yo ke rii-yo wụ kumnẹ à, wụ
ya'asụrụ wụ. Jin-de ụn wụ ụr-takan de ro, “Ko-Gwọmo Kashi,” tomso nẹ
“Ko-Gwọmo-wụ o-Sarẹm,” de rọ “Ko-Gwọmo-wụ ụn Gwụgwụ-mọ ụr-Hur.”*
3 Wụtt o-tato á. Wụtt o-inu á. A napụ nẹ baag-ọ ụn wụ á. A napụ nẹ
họ-de a matẹ wụ á. Komo a nap họ-de wụ marẹ á. Wụ waragtẹ ụntụn
Yẹso **Wà-wụ Shir**, wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ ụn ba m-ta.
4 War nọ gọ ụn gọs-tọ ụn wụ, har tato na **Ibrahi** ya'astẹ wụ o-gaan be-de
ụn ọp ụn rem-se ụr-gụn!
5 Yẹ kà yan-kọn-se Shir yẹ, yakar **Rewi**, **karamsa**-o **Mosa** zẹẹg yẹa ma'as
ụn gọks o-gaan be-de ụn ọp be-tọ ụn hun-nẹ, ọr ụn yẹ nẹ, kọ dẹ rọttẹ kap
mọ ụn yẹ yakar **Ibrahi** yẹ à.†
6 Kọ de, **Markisadik** rọ baag-ọ gaan ụn **Rewi** nẹ á, amba wụ gọkstẹ
o-gaan be-de ọp be-ụr **Ibrahi**, har **Markisadik** hụụrụ **Ibrahi** nu-o sọ-ọ,
Ibrahi wụ Shir swọrẹ o-nu ụn wụ nẹ à.
7 Kọwan torụssẹ nu ụnze nẹt-wụ hụ'ẹ wụ ken nu-o sọ-ọ à, jiishtẹ ka wụ
a hụ'ẹ nu-o sọ-ọ à ụt-gọs.
8 Myet kọwan kọn-se Shir a mer, amba yẹ rọ m-gọks o-gaan be-de ụn ọp
be-de ụn hun-nẹ, **Markisadik** wụ cot gọksẹ o-gaan be-de ọp komo wụ rọ
ụn mar á. Komo Ma-tọ Shir yoosụtụ na wụ rọ ụn họọg nẹ.
9-10 Kọ bọ **Ibrahi** ya'astẹ **Markisadik** o-gaan be-de ụn ọp à, da-de wụ
jo'onẹ ụr-gụn à, cin a ro makt **Rewi** á. Kap ụn kaanẹ nẹ sa o zee **Rewi** a
ya'asẹ ka gaan-yo be-de ụn ọp, wụ wụ yakar-yẹ ụn wụ rọ m-gọks o-gaan

† **Bọr-ụs cind:14 6:14** Hyen komo: Taka 22:16-17. ‡ **Bọr-ụs cind:19 6:19** Hyen komo: Rewi 16:2.
§ **Bọr-ụs cind:20 6:20** Hyen komo: Bọng 110:4. * **Bọr-ụs ta'yoor:2 7:1-2** Hyen komo: Taka 14:17-20. † **Bọr-ụs ta'yoor:5 7:5** Hyen komo: Qọg 18:21.

be-de ụn ọp, myet ụn kaanẹ nẹ, **Rewi** rọ n-mẹ ụn wụr-o **Ibrahi** ko-ya-n-ga-yẹ-wụ ụn wụ da-ọ **Markisadik** gontẹ wụ à.

Yẹso ụntụn Markisadik

11 Kọ de **karamsa**-o **Mosa** zettẹ sẹ ụn baag-o **Rewi** a he, kum ụn wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** à, yẹa hoks muut ụn nẹt kashi hond hond á. Remen kaanẹ sẹ a kumug wụ ken wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ ụntụn **Markisadik**, ọttẹ wụ ken wụ sọ ụn baag-o **Haruna**.

12 Ụregẹ a kumug sẹk-wụ pụ-wụ wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** pụ-wụ, ka da-ọ **karamsa**-o he m-barmẹ.

13 Yẹso wụ a ụn ma-tọ ụn wụ m-mọka à, yatt-wụ takẹ nom ụn gụw-mọ ụn **sekẹ**-de o-**hana** ụn baag-ọ ụn wụ á.

14 Kọwan nepstẹ Wan-Kọyan na ụn baag-o **Yahuda**-nẹ ọ a matẹ wụ. Da-de **Mosa** ro'ẹ m-rụrẹ ụn Ibra-nẹ ma-tọ ụn yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** à, wụ tan baag-o **Yahuda** á, remen a ụn daag ụn yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** ụn ka baag-ọ á.

15 Myet tọ ka ma-tọ rọ m-rwụụn cas, da-ọ a degẹ wụ ken wụ ụntụn **Markisadik**, wụ waragtẹ wan-**Cọw ụn kọn-se Shir**.

16 A sagab Yẹso wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** ba remen **karamsa**-o nọmọg ma-tọ ụn baag-ọ ụn wụ á, amba Shir ụn sagab wụ remen họọg-ọ ụn wụ ọ m-ta ọ á.

17 Kaa a gẹnẹ be-tọ ụn Ma-tọ Shir, a zee,

"Wọ wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ ụn ba m-ta.
Wọ rọ ụntụn **Markisadik**."‡

18 A ẹsstẹ ká **karamsa**-ọ n-ga ọ n-riib ọ ka, remen ọt m-'wọns á, komo ọ waragtẹ hwaa.

19 Ká **karamsa**-ọ hoksụ nẹ muut ụn nẹt kashi hond hond be-de Shir á. Remen kaanẹ nẹ, Shir nomụrụ na cọw-yo o-dish yo jiishẹ ụr-bon à, komo yo he na m-muut yow yow ụn Shir nẹ.

20-21 Shir ụn hi-de ụn wụ tọndtẹ, da-ọ wụ daagẹ Yẹso wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** à. Amba wụ tak m-tọnd da-de a daagẹ yẹ ken yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** á. Ka ma-tọ wụ tọndẹ à tọ rọ:

"Mẹ, Yawe, ụm tọndtẹ,
man waksẹ nẹ ma-ụt re á.

'Wọ wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ ụn ba m-ta wụ.' "§

22 Remen tọnd-ọ Shir tọndẹ à, ọ rwọ'ẹ Yẹso waragtẹ ẹsụntẹ de ụn shoos ụn ká ma-tọ, tọ jiishẹ ụr-bon à.

23 Yan-**Cọw ụn kọn-se Shir**, yakar **Rewi**, yẹ rọ ụt-mọọr nẹ remen mar-m wẹnẹg yẹ m-she'et dẹẹn be-de ụn sẹngẹ-mọ ụn yẹ.

24 Yẹso rọ m-mar á. Remen kaanẹ, sẹngẹ-mọ ụn wụ mọ ụn wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** mọ ụn ba m-ta.

25 Remen kaanẹ, wụa hoks ca ụn ko de ke họ-de nẹ, gu ụn yẹ rọ m-hyoknẹ yow yow be-de Shir ụn raag-ọ ụn wụ à, remen wụ rọ ụn họọg nẹ ọ ba m-ta, wụ rọ komo m-ha co be-de ụn kọn-se Shir remen yẹ.

26 Gọn ka ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ, wụ a m-họọb, wụ rọ ba m-kụkọp à, ba ụn rii-yo ụt-rẹẹb, ba **ụr-ba'as**, Shir hụstẹ wụ ụn hon remen wụt **ụr-ba'as** á be-de ụn **ya-ụr-ba'as**. Shir ya'astẹ Yẹso m-sẹk argẹ ko yo ke rii-yo n-Tọn shir.

---

‡ **Bọr-ụs ta'yoor:17 7:17** Hyen komo: Bọng 110:4.

§ **Bọr-ụs ta'yoor:20-21 7:20-21** Hyen komo: Bọng 110:4.

27 Wụ ba ụntụn ka Gwọmo-nẹ yẹ ụn kọn-se Shir yẹ, wụ rọ á. Yẹ ụn
hoob-ọ, yẹ ma'astẹ ụn **sekẹ** ụr-**sekẹ** kọ de ke họ-de. Yẹ **sekẹ** de ma ụn yẹ
sekẹ-de **ụr-ba'as** de, ka da-de yẹ **sekẹ**tẹ de ụn **ba'as-tọ** ụn hun-nẹ. Amba
wụ ụn **sekẹ** de ma ụn wụ **sekẹ**-de o-gaan cot, da-ọ wụ ya'asẹ hi ụn de ụn
wụ à.*

28 **Karamsa**-o **Mosa** zẹẹg, a deeg nẹt be-tọ ụn ọr ụn wụ ụn hun-nẹ yan-
kọọb-de ụr-bẹẹb remen ụt-**ba'as**. A ya'as wụ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir.
Amba ụn bụ-yo ụn ka tọnd-ọ, ọ wọọnẹ ụn jim-de ụn ka **karamsa**-ọ à, ọ
zẹẹg a deeg **Wà-wụ Shir**, wụ Shir muutẹ shiishẹ hond hond à, har da-ọ
ba m-ta.

Bọr-ụs eer

Yẹso wụ rọ na ko-Gwọmo
be-de ụn kọn-se Shir

1 'Wụp-de ụn ma-ụt na de rọ a rọ ụn ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir nẹ,
wụ rọ tara ụn be-de ụt-gwọmo n-riib ọ Shir Wa-ụt-Hyat n-Tọn shir à.*

2 Kanẹ wụ rọ m-nọm ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ mọ ụn kọn-se Shir ụn dẹpi-ọ
o-nip ọ Wan-Kọyan nomẹ à, yanze ụn dẹpi-ọ hun-nẹ nọmẹ á.

3 Bọ Shir cọnẹ kọ wụ ke ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir, wụ 'ye m-yar ụt-
sekẹ nẹ à. Wụ ma na ko-Gwọmo-wụ gọs-wụ ụn cen wụ sẹ wụ **sekẹ**tẹ yo
ken rii-yo.

4 A ro zẹẹgẹ Yẹso rọ ụn kà họno o-dak ọ, wụ roa warag wan-**Cọw ụn
kọn-se Shir** á, kọ hiin, remen yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** rọ kọn yẹ rọ ụn
heet ụn yar-mọ ụn hun-nẹ bọ **karamsa**-o **Mosa** zẹẹ a nọm à.

5 Sẹngẹ-mọ yẹ rọttẹ à horomtẹ-ọ ụn sha-mọ ụn rem-se rọ n-tọn à, ọ rwọ'ẹ
Shir kẹwẹstẹ **Mosa** da-ọ wụ ro ụn zọngẹ-tọ wụ meet dẹpi-ọ ụn kọn-se Shir
à. Ka da-ọ Shir kewsụ wụ, Shir zee, "Nọm cẹẹn, o nom kọyan bọ ụm kutu
wọ n-tọn ụn ká haag-ọ à."†

6 Amba m-mọka Yẹso caari-wụ ụn ko-wan-co be-de ụn Gwọmo-nẹ yẹ ụn
kọn-se Shir na. Shir ya'astẹ wụ sẹngẹ-mọ jiishẹ ka mọ yẹ nomẹ m-gụw
be-de ụn **karamsa**-ụt ut à, remen wụ hongsụ na ụn ẹss ụt-ma ụn Shir nẹ.
Yo jiishẹ à ụn bụ-yo ụn swọọrụ o-nu, ọ jiishẹ à.

7 A ro zẹẹgẹ a hyanag yọ-mọ ụn ká ẹss ụt-ma tọ ụr-takan tọ á, a roa do
ẹss ụt-ma o-ayoorẹ-ọ á.

8 Shir hyanụrụ m-yọ mọ ụn hun-nẹ,
"Yawe zee, 'Da-o rọọn ọ ụm hettẹ ja'as
ụn ẹss ụn ma-ụt pụ-tọ,
ụn hun-nẹ yẹ ụn baag-tọ o-**Isra**-nẹ,‡
ụn hun-nẹ yẹ ụn baag-tọ o-**Yahuda**-nẹ.§
9 Ba gọ ụn ka ẹss ụt-ma ụt-ut tọ,
tọ ụm nomẹ ụn tat-nẹ ụn yẹ nẹ,
da-ọ ụm naknẹ yẹ ụn kom-ụt re,
ụm rwụntụtụ yẹ ụn dak-ọ o-**Masar** á.
Bọ yẹ wassẹ ụn ká ẹss ụt-ma tọ nẹ á,
ọ hantẹ ụm tukutụ yẹ o-cin.
Yawe zee,

---

* **Bọr-ụs ta'yoor:27 7:27** Hyen komo: Rewi 9:7.
* **Bọr-ụs eer:1 8:1** Hyen komo: Bọng 110:1.
† **Bọr-ụs eer:5 8:5** Hyen komo: Rwụụ 25:40; 26:30.
‡ **Bọr-ụs eer:8 8:8** Baag-ụt o-Isra ro baag-ụt ọp hụssẹ baag-o Banyamin ụn baag-o Yahuda nẹ.
§ **Bọr-ụs eer:8 8:8** Baag-ụt o-Yahuda ro baag-o Banyamin ụn baag-o Yahuda nẹ.

10 amba m-mọka ụm rụssụtẹ hun-nẹ yẹ o-**Isra**,
Tọ kà rọ ẹss ụn ma-ụt re ụt-pụ tọ:
Yawe zẹẹg da-o rọọn,
man rụ **karamsa**-ụt re n-mẹ mẹn-tọ ụn yẹ.
Man gen tọ komo ụn hur-de ụn yẹ.
Man warag Shir ọ ụn yẹ,
yẹ komo yẹa warag hun-nẹ re.
11 Yatt-wụ he yoosẹ ụn kọwan á.
Yatt-wụ he zẹẹ ụn ọr ụn wụ, “Nep Yawe” á.
Remen ụn yakar ụn sẹk-yẹ nẹ,
kọwan wụa nep mẹ.
12 Man hyen 'wọn-de ụn yẹ,
ụm soksẹ yẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ.
Man do m-baks ụn tọ nẹ á.’ ”*
13 Da-ọ Shir cẹpẹ ma-tọ ụn ẹss ụt-ma ụt-pụ tọ à, wụ muuttẹ ọ ka ọ ụr-takan o-'wụtụm. Komo bọ ụn rii-yo rọ ụntụn yo n-ga à, yo rọ komo m-wụtmẹ à, yoa tees ba m-jimẹ.

Bọr-ụs jerọ

Dẹpi-de n-dak ụntụn kukẹ-ọ Shir n-Tọn

1 Ma-tọ Shir ẹssẹ ụr-takan ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra**-nẹ à, tọ rọ **karamsa**-tọ kutẹ hun-nẹ bọ yẹ he ụr-kwụkt be-de Shir à. Ụn dẹpi-de a hettẹ ụr-kwụkt be-de Shir kanẹ o-dak à.
2 Be-de a taknẹ m-cọw ụn ka dẹpi-de à, a de m-zẹẹ, “Be-de Shir, de ụn ba m-kụkọp.” Komo a ẹstẹ ụr-pitirra, o-tẹẹbụr nẹ, ụt-burọdi nẹ tọ yẹ ẹssẹ remen Shir à.*
3 A pyesẹ o-gund, ọ a pụrụgtẹ kà dẹpi-ọ à, kur-o ayoorẹ-ọ, a de m-zẹẹ, “Be-de Shir de jiishẹ ba m-kụkọp à.”†
4 N-mẹ ụn ka kur-ọ rem-ụs yoor rọ kọn: **hana**-ọ o-zinariya (ọ attẹ m-tụks ụn nọw-mọ m-shi'igin à), ka **ba-ọ ụn ẹss ụt-ma**, ọ a họkkẹ ụn zinariya à. Rem-ụs tet rọ kọn n-mẹ ụn kà ba-ọ:
Yo rọ tur-de o-zinariya (de ụn ẹss ụn rii-yo m-rẹ, yo Shir ya'as yẹ n-ga o-kọt à, yo a m-zẹẹ *o-Mana* à),
Ụn kọ-o **Haruna** nẹ (yo rọ ụn rwụntẹ ụt-mọk à),
Ụt-ta'ar nẹ tọ Shir genụtẹ yẹ ka **karamsa**-tọ à.‡
5 N-tọn ụn ka ba-ọ a maag sha-mọ ụn **yan-tọm-yẹ Shir** yẹ a m-zẹẹ *Cerebim* à. Yẹ rọ m-sẹps ụn Shir à, yẹ rọ ụn 'ya m-wụwụr be-de ụn she'et-de ụr-'wọn. Amba m-mọka kaanẹ a hoks cẹp ụt-ma cas ụn kà ma-tọ á.§
6 Bọ yẹ komtẹ sẹẹbsẹ ụn ka rem-se à, yan-**Cọw ụn kọn-se Shir** ma'asụrụ m-cọw ụr-họ bi n-mẹ ụn ka kur-ọ ụr-takan ọ, yẹ nomot sẹngẹ-mọ ụn yẹ.*
7 Amba kur-o ayoorẹ-ọ, yatt-wụ rọ m-cọw ụn ọ á, sẹ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir ụn họn-de ụn wụ. Cọw-mọ ụn wụ nẹ gaan-ọ cot ụn hak-o gaan. Da-ọ wụ inẹ m-cọw, yẹ panụrụ ụr-gụt, wụ cọwụrụ ụn hyó-mọ ụn de nẹ,

---

* **Bọr-ụs eer:12 8:8-12** Hyen komo: Irmi 31:31-34 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs jerọ:2 9:2** Hyen komo: Rwụụ 26:1-30; 25:31-40; 25:23-30. † **Bọr-ụs jerọ:3 9:3** Hyen komo: Rwụụ 26:31-33. ‡ **Bọr-ụs jerọ:4 9:4** Hyen komo: Rwụụ 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Qọg 17:8-10; Rwụụ 25:16; Kara 10:3-5. § **Bọr-ụs jerọ:5 9:5** Hyen komo: Rwụụ 25:18-22. * **Bọr-ụs jerọ:6 9:6** Hyen komo: Qọg 18:2-6.

wụ kaprụrụ m-hyó, wụ kọnụrụ Shir remen **ba'as-de** ụn hi ụn de ụn wụ, ụn tọ ụn hun-nẹ nẹ, tọ yẹ nomẹ Shir ba yẹ ụn nap á.†

8 **Kụkt-ọ Shir** yoosụtụ na cas ụnze bụ-yo m-cọw n-mẹ ụn "Be-de Shir de jiishẹ ba m-kụkọp à" a senestẹ de cin n-ga ụregẹ de ká dẹpi-de ụr-takan de rọ'ọsụtụrụ eso.

9 Myet ka dẹpi-ọ, ya ọ rọ ụntụn sha-mọ ụt-ma be-ụr na m-mọka, ọ kutụ na ụnze yar-m na ụn **sekẹ**-ụr na nẹ tọ a m-ya'as à, tọ bo'os so'os ụn hur-de ụn yan-kwụktẹ ụn Shir be-de **ụr-ba'as** cas cas á.

10 Tọ kà ma-tọ m-rẹ tọ m-swọ nẹ, ụn soso'os nẹ gọs-ụs gọ, tọ hun-nẹ 'wọssẹ à. Ká rem-se komo jind-ọ o-wụr ọ, ọ a sẹngẹ m-nọm cin ba a ro hantụtẹ jamas-ụr pụ-de à.

Hyó-m Kiristi

11 Amba m-mọka **Kiristi**, regụssụtẹ wụ heesụntẹ. Wụ rọ ko-Gwọmo-wụ jiishẹ à be-tọ ụn yan-kọn-se Shir, ụn rem-se ụr-bon se haanẹ à. Komo wụ cọwọg be-de ụn ká dẹpi-ọ jiishẹ à ba ụr-rẹẹb n-Tọn, hun-nẹ nọmẹ ọ á, komo ụn kà dak-ọ a nomẹ ọ á.

12 **Kiristi** cọwọg sọ o-gaan cot "Be-de ụn Shir de jiishẹ ba m-kụkọp à," komo wụ rurug na be-de **ụr-ba'as** har da-ọ ba m-ta. Wụ ụn nọm kaanẹ bọ wụ ya'asẹ mọ ma ụn wụ hyó-mọ à, ọttẹ hyó-mọ ụn gwọọr ụn mọ ụn marikki-nẹ à.

13 Ụn **karamsa**-o **Mosa**, hyó-mọ ụn gwọọr ụn mọ ụn gwọn-nẹ yẹ ụn na ụn cọw-mọ ụn sọ-nẹ yẹ ụn na-nẹ mọ a kaprẹ hun-nẹ à, mọa hoks muut ụn hun-nẹ ya-m-kụkọp, yẹ warag yan-ba-m-kụkọp ụn wụr-tọ ụn yẹ.‡

14 Nọm nọ ụs-barag, hyó-m Yẹso **Kiristi** argtẹ hyó-mọ ụt-gụt! Hyó-mọ ụn wụ mọa so'os ri'in-tọ **ụr-ba'as** ụn hur-ụr na be-de ụn nọm ụn rem-se o-hwaa se rọ m-hantẹ m-mar à. Wụ ụn nom kaanẹ remen a nomotẹ́ Shir ọ ụn họọg, m-gụw. Yẹso **sekẹ** Shir hi ụn de ụn wụ kashi ụr-**sekẹ** komo remen **ba'as**-ụt na. Wụ nọm kaanẹ ụn gwụ-ọ ụn Kụkt-ọ ba m-ta.

15 Remen kaanẹ, Yẹso rọ wan-hongsẹ ụn hun-nẹ ụn Shir nẹ be-de ụn ẹss ụt-ma tọ Shir swọrẹ o-nu ụn hun-nẹ nẹ o-pụ ọ à. M-mọka yẹ ka yẹ Shir aagẹ à, yẹa kum cim-yo ba m-ta, yo Shir nomụ yẹ ụt-ma à. Remen Yẹso marag wụ rurut yẹ be-de ụn swọ ụr-kọọb de ụn **ba'as-tọ** yẹ nọmẹ ụn ẹss ụt-ma tọ ụr-takan à.

16-17 Nẹt-wụ gẹnẹ o-takụrda à, wụ rọ m-rwọ ụn jin-tọ ụn hun-nẹ yẹ he m-rẹ ụn cìm-yo ụn wụ à wụ merẹ. Yẹa dek ka cìm-yo cin wụ rọ ụn họọg nẹ á. Sẹ wụ marag, yẹ dẹkụrụ cìm-yo ụn wụ. Ụregẹ ka nẹt-wụ rọ ụn họọg nẹ, ka takụrda-ọ sa o zee hwaa ọ rọ, amba wụ merẹ a wassụrụ ụn ọ nẹ.

18 Ọ rwọ'ẹ ẹss ụt-ma tọ ụr-takan tọ nomtẹ ụr-bẹẹb á, sẹ da-ọ a wụụsẹ m-hyó à.

19 Bọ **Mosa** rụssụtẹ hun-nẹ kap **karamsa**-tọ Shir ya'asẹ yẹ à, wụ ibinụrụ m-họ, wụ weret hyó-mọ ụn marikki ụn mọ ụn gwọọr nẹ. Bọ wụ wertẹ m-hyó à, wụ satnụrụ ya o-jet yo o-zoppa, wụ mọssụrụ ụn gwẹrẹ-o o-jaas yo nẹ, wụ kaprụrụ ká takụrda-ọ o-**karamsa** ọ, ụn hun-nẹ nẹ kap m-hyó m-họ nẹ.

20 Bọ wụ kapartẹ m-hyó à, wụ zẹẹrụ, "Hyó-mọ kà mọ ụn ẹstẹ ụt-ma ụn nọ nẹ, tọ Shir rụrụ nọ, nọ dọrụtẹ à."§

---

† **Bọr-ụs jerọ:7 9:7** Hyen komo: Rewi 16:2-34. ‡ **Bọr-ụs jerọ:13 9:13** Hyen komo: Rewi 16:15-16; Qọg 19:9,17-19. § **Bọr-ụs jerọ:20 9:19-20** Hyen komo: Rwụụ 24:6-8.

21 Kaanẹ ọ komo, wụ kaprụrụ ká dẹpi-ọ ọ a shẹrẹ à, ụn saw-tọ rọ n-mẹ
nẹ à, tọ yẹ rọ m-mụrẹ be-de ụn bọngọn-de Shir à.*
22 Nip-ọ, be-de ụn **karamsa**-o **Mosa**, sa o zee kọ yo ke rii-yo m-hyó a ro
yo m-so'os, remen wụụs m-hyó roknẹ á, soks **ụr-ba'as** rọ kọn á.†

Sekẹ-ụr Kiristi sokstẹ ụt-ba'as

23 Ro ụr-bon nẹ, a so'os rem-se ụn họno o-dak ụr-**sekẹ** remen se sha-mọ
temb mọ ụn rem-se n-Tọn shir, amba rem-se n-Tọn shir ụn hi ụn de ụn se,
se a so'ostẹ se ụt-**sekẹ**, tọ jiishẹ tọ n-ga à.
24 Remen **Kiristi** wụ cọw be-de ụn dẹpi-ọ hun-nẹ ma'ẹ ụn kom-tọ ụn yẹ,
ọ rọ sha-mọ ụn ọ n-Tọn á. Amba wụ haag n-Tọn shir komo, m-mọka wụ
rọ be-de Shir remen wụ guut na.
25 Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ ụn **Yahuda**-nẹ rọ m-cọw "Be-de Shir
de jiishẹ ba m-kụkọp à" ko ọ ke hak-ọ m-hyó nẹ mọ ụr-gụt. Amba Yẹso wụ
cọw n-Tọn shir remen wụ sekụtẹ́ hi ụn de ụn wụ bim-m-bim á.
26 Ụregẹ se a nọmọg kaanẹ, wụ rọa sẹngẹ m-mar bim-m-bim, cin da-ọ a
nomẹ họno o-dak à. Amba, ay, wụ ụn haan sọ o-gaan cot, bọ ụn ka da-
ọ kọm-de ka. Wụ hụstẹ bẹẹb-de **ụr-ba'as** har da-ọ ba m-ta ụn bụ-yo ụn
sekẹ-de ụn hi-de ụn wụ har m-mar rem na.
27 A hwọọntẹ mar-mọ ụn nẹt o-gaan cot. Komo ụn ra-ọ m-mar se piish
ụt-ma.
28 Kaanẹ ọ komo Yẹso **Kiristi** ya'asẹ hi ụn de ụn wụ sọ o-gaan remen wụ
dekt **ba'as-tọ** ụn hun-nẹ dẹẹn. Wụa do m-mụụn, sẹ dẹ yanze remen wụ
doot dẹk ụn **ba'as-tọ** ụn hun-nẹ komo á, amba remen wụ guut hun-nẹ yẹ
ụn wụ yẹ rọ ụn 'er-de ụn mụụn-mọ ụn wụ à.‡

Bọr-ụs ọp

Sekẹ-ụr Kiristi, sọ o-gaan ọ cot

1 **Karamsa**-tọ Shir ya'asẹ **Mosa** à, ya tọ rọ ụntụn horomtẹ-ọ ụn rem-se
ụr-bon se rọọnẹ à. Ká horomtẹ-ọ, ọ rọ ka rem-se ụr-bon se hi ụn de ụn se
á. Yo hantẹ kaanẹ à, yo rọ, remen ọ soksẹ hun-nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ ụn bụ-yo
ụr-**sekẹ** họ-ụr bi kọ ọ ke hak-ọ á. Ká **sekẹ**-tọ tọ rọ m-muut ụn ya-ụr-kwụkt
be-de Shir, ba **ụr-ba'as** cas cas á.
2 Ká **sekẹ**-tọ, tọ rottẹ ụr-bẹẹb nẹ tọ so'ostẹ hur-de ụn nẹt, a roa ma'as
ụt-**sekẹ** kọ ọ ke hak-ọ, remen ya-ụt-**ba'as** á. Ba'as-tọ ụn yẹ tọ roa do yẹ
m-sụ'ẹ á.
3-4 Amba myet ụn kaanẹ nẹ, hyó-mọ ụn yẹgẹ-gwọn-nẹ gwọn-nẹ yẹ ụn na,
ụn yẹgẹ-gwọọr nẹ a hoks so'os **ụr-ba'as** á. Amba ọ rọ ụn baksẹ ụn hun-nẹ
ba'as-tọ ụn yẹ kọ ọ ke hak-ọ.
5 Remen kaanẹ, da-ọ **Kiristi** haanẹ ụn họno o-dak à, wụ zẹẹrụ Shir,
"Ụt-**sekẹ** m-yar nẹ mọ o cọnẹ á,
Amba o ya'astẹ wụr-o re.
6 Sekẹ-de ụn tụntụks ụn **sekẹ**-de ụn so'os **ụr-ba'as** nẹ,
Shir rọ m-họgẹ ụn rẹrẹm-mọ ụn tọ á.
7 Ka da-de **Kiristi** zẹẹrụ,
'Shir re, mẹ ka haanẹ m-nomot rii-yo o cọnẹ à,
Bọ tọ rọ gẹnsẹ ụn Ma-tọ Shir à.' "*

---

* **Bọr-ụs jerọ:21 9:21** Hyen komo: Rewi 8:15.
† **Bọr-ụs jerọ:22 9:22** Hyen komo: Rewi 17:11.
‡ **Bọr-ụs jerọ:28 9:28** Hyen komo: Isha 53:12. (ụt-Girik).
* **Bọr-ụs ọp:7 10:5-7** Hyen komo: Bọng 40:6-8

8 **Kiristi** taknụ m-zẹẹ, “Wọ cọn **sekẹ**-tọ ụt-gụt á, kọ yar-mọ ụn yẹgẹ-hyo á,
kọ nẹ gụt-tọ a tụksẹ n-tẹ o-**hana** á, kọ mọ ken yar-mọ remen so'os ụt-**ba'as**
á. Shir rọ m-họgẹ ụn rẹrẹm-mọ ụn ká sẹngẹ-mọ á.” (Kọ de **karamsa**-o
Mosa zettẹ a nọm ka rem-se à).
9 Ka da-de **Kiristi** doorụ m-zẹẹ, “Shir re, mẹ ka haanẹ m-nomot rii-yo o
cọnẹ à.”† Yẹso dostẹ ka ma-tọ swọr nu-ọ ụr-takan ọ, remen wụ ẹstẹ́ swọr
o-nu ayoorẹ-ọ.
10 A waragtẹ ba m-kụkọp remen Yẹso **Kiristi** nomotẹ Shir o-dọrọttẹ. Komo
wụ ya'astẹ wụr-ọ ụn wụ sọ o-gaan cot, remen **ba'as**-ụt na.
11 Kọ de ke họ-de, kọ wụ ke wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** wụ, wụ rọ m-ẹs
wụ nom sẹngẹ-mọ ụn wụ; bim-m-bim komo ragaan-wụ rọ ụn **sekẹ** ụn ka
sekẹ-de de ụn ba ụn họks ụn soks **ụr-ba'as** de.‡
12 Amba da-ọ ka wan-Cọw-wụ ụn kọn-se Shir na, wụ **sekẹ** hi ụn de ụn
wụ o-gaan cot remen **ba'as**-ụt na à, ká **sekẹ**-de a gu na har da-ọ ba m-ta.
Ka da-de wụ argụ m-she'et ụn be-de ụt-gwọmo n-Tọn shir.
13 Bọ wụ she'ettẹ ụn be-de ụt-gwọmo à, wụ rọ ụn 'er-de ụn họ-de wụ
hettẹ m-yawag ụn yan-yagẹ-tọ ụn wụ ụn na-se ụn wụ à.§
14 Be-de ụn ya'as-mọ wụ ya'asẹ hi ụn de ụn wụ sọ o-gaan cot ụr-**sekẹ** à,
kaanẹ ọ ka wụ ya'ẹ yẹ m-warag ba **ụr-ba'as** cas cas, har da-ọ ba m-ta. Wụ
ụn nọm yo ka remen ka yẹ a m-muut ba m-kụkọp à.
15 Ka sẹngẹ-mọ Yẹso nọmẹ à, **Kụkt-ọ Shir** rọ na m-rụrẹ ka sẹngẹ-mọ
nip-ọ. **Kụkt-ọ Shir** zẹẹrụ,
16 “Yawe zee, ‘Da-o rọọn ọ, ma-tọ ụm he m-ẹss ụn yẹ nẹ à,
tọ ka,
man ẹss **karamsa**-o re n-mẹ ụn hur-de ụn yẹ,
man gen ọ komo n-mẹ mẹn-tọ ụn yẹ.’ ”
17 Wụ doorụ m-zẹẹ komo,
“Man do m-baks ụn **ba'as-tọ** ụn yẹ nẹ,
ụn mẹn-ụt jaas-tọ tọ ụn yẹ nẹ á.”*
18 Da-ọ Shir soksụssẹ ụt-**ba'as**, **sekẹ** ụr-họr-de rọ kọn de a he m-nọm,
remen **ụr-ba'as** á.

Dọ ụn jaab-ọ ụt-mẹn ụn nak ụt-tọ nẹ

19 Ọr re nẹ, remen kaanẹ a rọ o-cọw nẹ a tụwụt “Be-de Shir de jiishẹ ba
m-kụkọp à” hur-ụr gaan remen hyó-m Yẹso.
20 Yẹso tikshitụ na cọw-o pụ-yo yo ụn họọg be-de ụn wụr-ọ ụn wụ ọ wụ
ya'asẹ à. Wụr-ọ ụn wụ ọ waragtẹ ụntụn gund-ọ a pụrụgtẹ ka dẹpi-ọ n-mẹ
à, ọ yiishẹ à. Bọ ọ yiishụtẹ à, hun-nẹ kumụrụ m-cọw ụn ka be-de de a
m-zẹẹ be-de ụn she'et-de Shir à.
21-22 M-mọka bọ a rọ ụn caari-wụ ụn wan-**Cọw ụn kọn-se Shir** nẹ à,
wụ rọ ụn gwọmo-tọ ụn hun-nẹ yẹ Shir à. A he nọ be-de Shir ụn hur-ụr
pus-de komo hur-ụr rọ sak. A shẹr be-de ụn wụ komo, remen hur-ụt na
tọ a so'ostẹ barag-ụs na se m-kụkọp, ụn hyó-mọ ụn wụ à. Komo remen
wụr-ụt na waragtẹ ụr-bon nẹ bọ Shir cọnẹ à, a waragtẹ hun-nẹ yẹ a zọrẹ
ụn họ-mọ ụr-bon à.†
23 A bụp nọ gụng dish-ọ a zẹẹ ọ ma na ọ à, taase a ho'os á remen Shir
wụ swọrẹ o-nu ụn na nẹ à, wa-m-shoos wụ.

---

† **Bọr-ụs ọp:9 10:9** Hyen komo: Bọng 40:8. ‡ **Bọr-ụs ọp:11 10:11** Hyen komo: Rwụụ 29:38.
§ **Bọr-ụs ọp:13 10:12-13** Hyen komo: Bọng 110:1. * **Bọr-ụs ọp:17 10:16-17** Hyen komo: Irmi 31:33-34. † **Bọr-ụs ọp:21-22 10:21-22** Hyen komo: Rewi 8:30; Izik 36:25.

24 Nọm nọ bọ ụn nọm nọ, nọ dootẹ **yan-dor Yẹso** jaab-ọ ụt-mẹn, remen
yẹ sẹngụtẹ cọn-tọ ụn hun-nẹ ụn sẹngẹ-mọ nọm ụn rem-se ụr-bon nẹ.
25 Sẹngụ nọ m-mọrgẹ ụn mọrọg-de ụn **yan-dor Yẹso**. Nọ yagẹ m-mọrgẹ
á, bọ yẹ ken yẹ rọ m-nọm à. Amba nọ do yẹ ọr nọ nẹ jaab-ọ ụt-mẹn, bọ nọ
nepsẹ họ-de ụn mụụn-m Yẹso nọmọg yow yow à.
26 Ụregẹ na yẹ nepsẹ o-nip à, komo a sẹngụrụ nọm **ụr-ba'as** bụnbarag.
Yatt **sekẹ**-de he soks ụn **ba'as**-ụt na komo á.
27 Se 'er-de ụn piish ụt-ma de o-gyẹr o-ra nẹ ọ m-hoog ọ he tụks ụn yẹ
yagẹ Shir à.‡
28 Kap bọ ụn nẹt-wụ pasẹ **karamsa**-o **Mosa** à, a wụ m-họ, ba ụr-'wọn. Yẹ
m-nọm kaanẹ, ụregẹ ya-ụs-tọr rọ kọn yẹ yish-yẹ ụn yẹ hyanẹ à, nẹn yoor
kọ tet.§
29 Yagụntẹ ma nẹt:
Wụ yo'ogẹ **Wà-wụ Shir** à,
Wụ 'yarag ma-tọ ụn hyó-mọ a ẹstẹ ụt-ma ụn wụ nẹ, ka mọ so'osụ wụ à,
Komo wụ yo'ogtẹ Kụkt-ọ m-Yar mọ Shir!
Nẹt-wụ nomẹ kaanẹ à, Shir a 'ye wụ ụr-kọọb argẹ ka yẹ pasẹ **karamsa**-o
Mosa à.*
30 Remen a nepstẹ wụ zẹẹg,
"Sẹngẹ-m re mọ, ụm topt.
Man top kọ wụ ke nẹt-wụ."†
Ma-tọ Shir doorụ m-zẹẹ komo,
"Yawe, wụa piishẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ ụt-ma."‡
31 Rii-yo o-gyẹr yo a hẹ'ẹbẹ be-de ụn kom-tọ Shir ọ ụn họọg.
32-33 Tọ-ụt tọ ka nọ caari-de ụr-kọọb de nọ swọ'ẹ da-ọ nọ taknẹ m-gọks
m-cecar á. Ọ ken da-ọ hun-nẹ pyapartụ nọ komo yẹ bu nọ be-tọ ụn hun-nẹ,
de ken da-de nọ swọọg ụr-kọọb ụn ọr nọ nẹ.
34 Nọ hyanag 'wọn-de ụn yẹ a gagẹ remen dor-ọ Shir à, nọ nom o-zak
da-de a rumsẹ kap saw-ụt nọ à, remen nọ nepstẹ nọ rọ ụs-saw nẹ tọ jiishẹ
tọ ka à, tọ a naasẹ á, har da-ọ ba m-ta.
35 Remen kaanẹ, nọ jorẹ campo-m nọ á, shẹr nọ hur-ụr gaan be-ụr ụn
Wan-Kọyan, myet yo kọrụ nọ à, baks nọ caari-de ụr-'yons de nọ he m-kum
à.
36 Depetẹ nọ jọọsẹ, remen kaanẹ nọ hettẹ m-nọm yo Shir cọnẹ à. Nọ
nomẹ kaanẹ komo nọ kumụrụ rii-yo Shir swọrẹ o-nu ụn yo à.
37 Ma-tọ Shir zẹẹg:
"Kuks hiin, Shir haantẹ. Wụa nom m-it á.
38 Kashi ụn nẹt a nom họọg ụn cọw-yo ụn sher o-nip.
Amba wụ tuku mẹ o-cin à,
man họgẹ rẹrẹm-mọ ụn wụ á."§
39 Amba na, a ụntụn yẹ wọngsẹ hi-de ụn yẹ n-mẹ m-shẹr be-ụr Yẹso á. Ka
yẹ Shir he m-jorbẹ n-mẹ o-ra à. A rọ ka yẹ shẹrẹ har da-ọ a he kum ụn
gwụ à.

---

‡ **Bọr-ụs ọp:27 10:27** Hyen komo: Isha 26:11 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp:28 10:28** Hyen komo: Kara 17:6; 19:15. * **Bọr-ụs ọp:29 10:29** Hyen komo: Rwụụ 24:8. † **Bọr-ụs ọp:30 10:30** Hyen komo: Kara 32:35; Bọng 135:14. ‡ **Bọr-ụs ọp:30 10:30** Hyen komo: Kara 32:36. § **Bọr-ụs ọp:38 10:37-38** Hyen komo: Haba 2:3-4 (ụt-Girik).

Bọr-ụs ọp o-gaan

Hun-nẹ yẹ shẹrẹ be-de Shir à

1 Shẹr-m rọ na m-'ya ụr-bẹẹb ụnze a kum rii-yo a o-dish à. Komo a neps
rii cin ba a ụn hyan yo ụn yish.
2 Remen shẹr-mọ ụn ya-n-ga-yẹ be-de Shir ọ rwọ'ẹ Shir họgụtẹ rẹrẹm-mọ
ụn yẹ.
3 Remen shẹr-m na, ọ rwọ'ẹ a nept ụnze Shir ụn nọm họno o-dak ụn cẹp
ụt-ma ụn nu-ọ ụn wụ. A neps komo ụnze yo a m-hyan à, a ụn nọm yo
be-de ụn ka rii-yo a m-hyan á.*
4 Remen **Ẹber** shẹrẹg be-de Shir, ọ rwo'ẹ wụ ye'et Shir m-yar mọ jiishẹ
mọ ma **Keen** ụr-bon à. Shir họgụrụ rẹrẹm-mọ ụn wụ ụn yar-mọ ụn wụ
nẹ. Kọ de, wụ mertẹ cin ya ca á, har m-mọka a ụn kum ụn jaab-ọ ụt-mẹn
ọ m-shẹr be-de Shir remen **Ẹber** shẹrẹg be-de Shir.†
5 Remen Enok shẹrẹg be-de Shir, wụ hyan m-mar ụn yish-yẹ ụn wụ á.
Hun-nẹ nepstẹ Shir họgụtẹ rẹrẹm-mọ ụn wụ. Ka da-de, wụ dekụrụ wụ
n-Tọn shir ụn họọg nẹ.‡ A do wụ m-hyan o-dak komo á, remen Shir dekstẹ
wụ n-Tọn shir.
6 Komo ụn ba mọssẹ m-shẹr nẹ á, yatt-wụ Shir he họgẹ ụn rẹrẹm-mọ ụn
wụ á. Kọwan wụ cọnẹ wụ hyoknẹ be-de Shir, sẹ wụ shẹrẹg ụr-hur Shir rọ
kọn. Sẹ komo wụ shẹrẹg Shir rọ m-'ya ụr-'yons be-de ụn yẹ rọ wụ m-họọb
à.
7 Remen **Nuhu** shẹrẹg be-de Shir, Shir nakụrụ wụ ụt-tọ ụnze wụa he
kem-ọ he họ ụn hun-nẹ à. Kọ de hun-nẹ tak m-hyan ụn gọ ụn ka kem-ọ á,
Nuhu shẹrẹg hur-de ụn wụ be-de Shir ụnze a hantẹ ka kem-ọ. Wụ nomotẹ
o-dọrọttẹ, wụ nọmụrụ o-hat remen wụ guut hi ụn de ụn wụ ụn ya-o-hur
ọ ụn wụ nẹ. Kaanẹ wụ kutẹ hun-nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ, wụ nẹ wụ kumụrụ
cim-yo ụn mẹn-ụt pus-tọ be-de Shir remen wụ shẹrẹg be-de Shir.§
8 Remen **Ibrahi** shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ wụ nọmọtẹ Shir o-dọrọttẹ da-
ọ Shir aagẹ wụ à. Shir zẹẹrụ wụ, "Inẹ, o nekẹ dak-ọ ụm swọrẹ o-nu, man
'ye wọ à." Wụ yagụrụ dak-ọ ụn wụ. Wụ nọmụrụ o-dọrọttẹ ụn ka ma-tọ
nẹ. Wụ inụrụ, kọ de wụ neptẹ dak-ọ wụ he m-nekẹ á.*
9 Remen **Ibrahi** shẹrẹg be-de Shir, bọ wụ wootẹ ụn ka dak-ọ ọ Shir zee
wụa ya'as wụ à, wụ she'etụrụ kanẹ ụntụn ko-hamat ụn dak-ọ ụn hun-
nẹ. Wụ she'etụrụ kanẹ n-mẹ ụr-dẹpi, komo kanẹ **Ishaku** ụn **Yakubu** nẹ
she'etẹ, yẹ Shir ya'asẹ gọ ụn ká swọọrụ nu-ọ à.†
10 **Ibrahi** ụn nọm o-dọrọttẹ remen wụ rọ ụn 'er-de bọ-ọ Shir hukẹ wụ
shi à, komo wụ ma' ọ, bọ-ọ ba m-ta.
11 Remen **Saratu** shẹrẹg be-de Shir, wụ nepstẹ Shir a nọm yo wụ swọrẹ
o-nu à. Shir zẹẹrụ wụa kum o-mat, kọ de wụ mọngụtẹ argẹ hak-se o-mat
à. Komo wụ messẹ wan-campọ.‡
12 Remen kaanẹ Shir ya'ụrụ **Ibrahi** wà be-ụr ne'a ụn wụ **Saratu**, kọ
de **Ibrahi** mọngụtẹ, wụ aragsụtẹ o-mat à. Be-de ụn ka wà-wụ wụ kumụrụ
baag-ọ ụn yakar-yẹ ụn yakar-yẹ ụn wụ ụt-mọọr nẹ, ụntụn mọọr-tọ ụn yẹgẹ-
rẹgẹn, ụn hyereg-mọ m-sa nẹ.§

---

* **Bọr-ụs ọp o-gaan:3 11:3** Hyen komo: Taka 1:1; Bọng 33:6,9; Yoha 1:3. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:4 11:4** Hyen komo: Taka 4:3-10. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:5 11:5** Hyen komo: Taka 5:21-24 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp o-gaan:7 11:7** Hyen komo: Taka 6:13-22. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:8 11:8** Hyen komo: Taka 12:1-5. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:9 11:9** Hyen komo: Taka 35:27. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:11 11:11** Hyen komo: Taka 18:11-14; 21:2. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:12 11:12** Hyen komo: Taka 15:5; 22:17; 32:12.

13 Yẹ ka yẹ shẹrẹ be-de Shir à, yẹ marag n-mẹ m-shẹr mọ ụn hur-de ụn yẹ
be-de Shir. Yẹ gọks ka rem-se Shir zee wụa nọmụ yẹ á, amba yẹ hyambụtẹ
ka rem-se ụr-hew nẹ, yẹ nọmụrụ o-zak be-tọ ụn se. Komo yẹ rụrụrụ cas
ụnze yẹ hamat-nẹ yẹ, ba ya-o-dak á, ụn họno o-dak.*
14 Hun-nẹ yẹ zẹẹ kaanẹ à, kututẹ na ụnze yẹ rọ ụn hoob-ọ ụn ọ ma ụn
yẹ dak-ọ.
15 Yẹ ro wastẹ ụn be-de yẹ rwụụnẹ nẹ à, yẹ roa kum o-da yẹ waragtẹ.
Amba yẹ was á.
16 Yẹ rọ ụn hoob-ọ o-bọ ọ jiishẹ ọ n-dak à, ka bọ-ọ, ọ rọ n-Tọn shir. Remen
kaanẹ, Shir a hyen m-'ẹ a zee wụ rọ Shir ọ ụn yẹ á, remen wụ nomsụtụ yẹ
o-bọ n-Tọn.
17 Remen **Ibrahi** shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ wụ ya'astẹ wà ụn wụ **Ishaku**
ụr-**sekẹ**, da-ọ a ro wụ m-meger à. **Ibrahi** gọkstẹ swọọrụ nu-ọ Shir. Wụ
zọngsụtẹ wụ ya'astẹ wà ụn wụ **Ishaku** wụ ro wụ wan-gaan à cot ụr-**sekẹ**.†
18 Shir zẹẹg **Ibrahi**, "Sọ ụn raag-o wà ru **Ishaku**, baag-o ru he m-rwụụn,
bọ ụm swọrẹ o-nu à."‡
19 **Ibrahi** shẹrẹg hur-de ụn wụ be-de Shir. Wụ zee wụ penẹ **Ishaku**, Shir
a rees wụ m-'yons be-de m-mar, wụ inẹ ụn họọg nẹ. Tọ a hoks ọ ka m-zẹẹ
wụ ụn gọksụnẹ **Ishaku** be-de ụn margan-nẹ.
20 Remen **Ishaku** shẹrẹg hur-de ụn wụ be-de Shir, ụn cen wụ, wụ hụụrụ
Yakubu nẹ ụn **Iso** nu-ọ ụr-bon. Wụ rụrụ yẹ, ma-tọ rem-se ụr-bon se Shir
he yẹ m-hantẹ à.§
21 Remen **Yakubu** shẹrẹg be-de Shir, da-ọ wụ rọ ụn he de m-mar à, wụ
nọmọg yo ka: Wụ hụụrụ yakar **Yusuhu** nu-ọ ụr-bon, kap mọ ụn yẹ nẹn
yoor. Wụ rọ tọssẹ ụn kọ-yo ụn wụ, wụ bọmụrụ Shir.*
22 Remen **Yusuhu** shẹrẹg hur-de ụn wụ be-de Shir, wụ nọmọg yo ka: Kọ
de họ-tọ ụn mar-mọ ụn wụ woosụnẹ yow yow à, wụ nọmọg yo kà: Wụ
tanụrụ inẹ-mọ ụn **Isra**-nẹ ụn dak-ọ o-**Masar**. Wụ zẹẹrụ, "Da-de nọ inẹ
o-**Masar**, nọ dek caar-ụt re, nọ jiit tọ ụn bọ-o na."†
23 Remen tato **Mosa** ụn inu ụn wụ yẹ shẹrẹg be-de Shir, yẹ nomorụ yo ka:
Yẹ wukụrụ **Mosa** har rẹng-ụs tet remen wụ nọmọg ụt-campọ argẹ ọr ụn
wụ nẹ yakar. Komo yẹ họgẹ gyẹr-ọ ụn pas ụn **karamsa**-ọ ko-Gwọmo-wụ
ụn dak-ọ o-**Masar** á.‡
24 Remen **Mosa** shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ da-de wụ bọ'ọsẹ à, wụ yagụtẹ
m-ẹs a zee wụ ko-hes ko-Gwọmo-wụ o-**Masar**.§
25 Wụ jiishtẹ m-cọn wụ sụ ụr-kọọb ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ, ọttẹ wụ sẹngẹ
họgẹ ụn rẹrẹm-mọ **ụr-ba'as** mọ a jimẹ m-ta á.
26 Wụ jiishtẹ m-cọn wụ sụ o-yo'og rem **Kiristi**, ọttẹ hwọr ụn kwụm-tọ ụn
dak-ọ o-**Masar**, remen wụ hwọọg ụr-hur Shir a tọp wụ sẹngẹ-mọ ụr-bon
mọ wụ nọmẹ à.
27 Remen **Mosa** shẹrẹg be-de Shir, wụ yagụrụ dak-ọ o-**Masar**. Wụ họgẹ
gyẹr-ọ ụn ryaab-se ụn ko-Gwọmo-wụ o-**Masar** á. Wụ mọ'ụrụ ụr-hur, sa o
zee wụ rọ ụn hyan ụn Shir wụ hun-nẹ rọ m-hoks m-hyan á.

---

* **Bọr-ụs ọp o-gaan:13 11:13** Hyen komo: Taka 23:4; 1Nom 29:15; Bọng 39:12. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:17 11:17** Hyen komo: Taka 22:1-14. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:18 11:18** Hyen komo: Taka 21:12. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:20 11:20** Hyen komo: Taka 27:27-29,39,40. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:21 11:21** Hyen komo: Taka 48:1-20; 47:31 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs ọp o-gaan:22 11:22** Hyen komo: Taka 50:24-25; Rwụụ 13:19. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:23 11:23** Hyen komo: Rwụụ 2:2; Rwụụ 1:22. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:24 11:24** Hyen komo: Rwụụ 2:10-12.

28 Remen **Mosa** shẹrẹg be-de Shir, wụ ẹstẹ m-nọm **Biki-ọ m-Pas** ọ a rọttẹ
m-baks ụn họ-de Shir ruutẹ yẹ o-**Masar** à. **Mosa** zẹẹrụ **Isra**-nẹ yẹ hoom
yẹgẹ-ca, yẹ kaprụrụ m-hyó ụn ish-ọ o-hur. Wụ zẹẹrụ taasụ **wan-tọm-wụ**
Shir wụ m-mar wụ hoom **Isra**-nẹ yakar-yẹ n-co.*
29 Remen **Isra**-nẹ shẹrẹg be-de Shir, yẹ pasẹ Rọọg-ọ Jaas-ọ ụn dak-ọ
hwọ'og-ọ. Amba bọ **Masar**-nẹ nọmtẹ m-sẹngẹ yẹ pest à, họ-m rẹẹrụ yẹ
kap.†
30 Remen **Isra**-nẹ shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ yẹ riigtẹ bọ-ọ o-Jeriko họ-ụt
ta'yoor komo gagan ọ o-Jeriko hẹẹrụ n-dak kap.‡
31 Remen **Rahab** ko-kaar-wụ shẹrẹg be-de Shir, ọ rwọ'ẹ wụ mertẹ, mọssẹ
ụn yan-kọọb-de o-dọrọttẹ nẹ á, remen wụ gọkstẹ ya-m-sẹgẹr o-bọ **Isra**-nẹ
n-mẹ ụn hur-ọ ụn wụ, wụ gọkstẹ yẹ ụntụn nay-nẹ yẹ ụn wụ.§
32 Yatt-yo ụm he do m-zẹẹ komo á. Da-o kendụtụ mẹ ụm rụrụtụ nọ ma-
ụt: Gidiyan nẹ, ụn Baraka nẹ, ụn Shamsuna nẹ, ụn Yaptaha nẹ, **Dawuda**
wụ, Sama'era wụ, ụn yan-rwọrụ ụn Ma-tọ Shir nẹ.*
33 Be-de m-shẹr ụr-hur be-de Shir ọ rwọ'ẹ yẹ reet gwọmo-nẹ be-de ụr-
gụn, yẹ piishtẹ ụt-ma o-nip nẹ, Shir ya'asụrụ yẹ ụs-rem dẹẹn se wụ swọrẹ
o-nu wụa ya'as yẹ à. Shir họkkụrụ nu-se ụn yẹgẹ-zur remen shẹr-mọ ụn
yẹ.†
34 A jorbụtụ yẹ o-ra, amba ra ọ tụks yẹ á. Yẹ pọssẹ mar-mọ o-magay.
Kọ de yẹ rọttẹ ba ụr-bẹẹb à, Shir doorụ yẹ ụr-bẹẹb. Yẹ nọmụrụ m-campọ
be-de ụr-gụn, yẹ yanụrụ bụụg-de ụn karma-nẹ yẹ ụn tọ ken dak-tọ.‡
35 Ne'a-nẹ gọksụrụ ọr ụn yẹ nẹ, yẹ m-was à, yẹ Shir 'yonsẹ ụn họọg nẹ,
ụt-marimar à.
Amba yẹ ken yẹ shẹrẹg be-de Shir komo yẹ swọọg ụr-kọọb, har yẹ mer.
Myet ụn kaanẹ nẹ, yẹ jiishtẹ m-cọn yẹ mer ọttẹ yẹ tukẹ Shir jim a ho'ostẹ
yẹ à. Yẹ hwọọg ụr-hur be-de Shir wụa 'yons yẹ ụn họọg nẹ ọ jiishẹ ụr-bon
à.§
36 Yẹ ken yẹ komo yẹ swọọg ụr-ar, ụs-sọrọg nẹ, m-ke'et nẹ. A jorbụrụ yẹ
n-mẹ ụn kur-ọ m-ke'et.*
37 Yẹ ken yẹ komo, a jirig yẹ ụt-ta'ar. Yẹ ken yẹ, a kups yẹ be-ụt yoor ụn
wan-ọ ụn yin. Yẹ ken yẹ, a họọg yẹ ụt-magay. Yẹ ken yẹ rott saw-tọ m-
cọp á sẹ ka-tọ ụn ca ụn tọ ụn gwọọr-nẹ. Yẹ rọ ụn she'et-de ụr-kọọb, komo
yan-yagẹ-tọ ụn yẹ rẹẹsụtẹ yẹ ụr-kọọb, yẹ bu yẹ.†
38 Yẹ tụwụtẹ ụt-tụw n-tẹ o-dákár ụt-haag nẹ, yẹ wukutẹ n-tẹ pak-tọ ụt-
ta'ar, ụt-wu nẹ o-dak. Họno o-dak ọ bọ'ọs ọ ẹs gọ ụn ka hun-nẹ yẹ á.
39 Kap mọ ụn ka hun-nẹ yẹ, yẹ a tanẹ à, Shir họgụtẹ rẹrẹm-mọ ụn yẹ
remen shẹr-mọ ụn yẹ. Myet ụn kaanẹ nẹ, yatt-wụ kumẹ yo Shir swọrẹ
o-nu wụa ya'as yẹ á.
40 Shir ẹsụtụ na rii-yo jiishẹ ụr-bon à. Cọn-mọ ụn wụ mọ yẹa wọọ be-de
yẹ he m-shi hond hond á, sẹ mọssẹ ụn na nẹ.

---

* **Bọr-ụs ọp o-gaan:28 11:28** Hyen komo: Rwụụ 12:21-30. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:29 11:29** Hyen komo: Rwụụ 14:21-31. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:30 11:30** Hyen komo: Josu 6:12-21. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:31 11:31** Hyen komo: Josu 6:22-25; 2:1-21. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:32 11:32** Hyen komo: Piis 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1Sam 16:1—1Gwm 2:11; 1Sam 1:1—25:1. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:33 11:33** Hyen komo: Dane 6:1-27. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:34 11:34** Hyen komo: Dane 3:1-30. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:35 11:35** Hyen komo: 1Gwm 17:17-24; 2Gwm 4:25-37. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:36 11:36** Hyen komo: 1Gwm 22:26-27; 2Nom 18:25-26; Irmi 20:2; 37:15; 38:6. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:37 11:37** Hyen komo: 2Nom 24:21.

Bọr-ụs ọp ụs-yoor

Shẹr ụn yish be-ụr Yẹso

1 Kap ka hun-nẹ, yẹ shẹrẹ be-de Shir à, rọ m-mọka ya-ụs-tọr se ụn họọg-
m na. Họọg-m na ya mọ rọ ụntụn ya-teer-de ụs-rek ha-mọ be-ụr Yẹso.
Remen kaanẹ, yagẹ a jorogtẹ kọ yo ke rii-yo, ụt-**ba'as** nẹ, tọ he na dagar
ụs-na à. Yagẹ a teertẹ ụs-rek ha-mọ be-ụr Yẹso ụn jaab-ọ ụt-mẹn nẹ har a
woot be-de ụn wụ.
2 A sẹngẹ nọ tu ụn yish be-ụr Yẹso wụ shẹr-m na rọ be-de ụn wụ à, cin
ụr-takan har da-ọ ụr-kọm. Wụ nọmọg jaab-ọ ụt-mẹn n-tọn o-**kan** be-de ụn
yo'og ọ a nọmụ wụ à, har wụ meret remen wụ nepstẹ wụa nọm o-zak o-co.
M-mọka wụ rọ tara ụn kom-o ụr-rẹ de ụn Shir, be-de jiishẹ m-sẹk à n-Tọn.
3 Baks nọ myet jaab-ọ ụt-mẹn mọ Yẹso nọmẹ da-ọ hun-nẹ ya-ụt-**ba'as**
nọmẹ wụ gọn ká rem-ụs yọ-se à, bọ nọa ruut ụr-hur á.
4 Myet ụn kaanẹ nẹ, mụr-tọ nọ rọttẹ ụt-**ba'as** à, nọ ụn goshi wọ be-de
m-mar á.
5-6 Bọ Ma-tọ Shir zẹẹ nọ yakar-yẹ ụn wụ yẹ à, tọ-tọ ka nọ á. Wụ zee,
"Wà re, wọ jar o gin sọrọg yo Yawe nomo wọ
da-ọ ọ ba'asẹ á.
Nọm jaab-ọ ụt-mẹn, wụ tẹprụ wọ.
Wọ jar o ker á, remen wụ Yawe cọnẹ à,
wụ wụ, Shir rọ m-nomẹ ụs-sọrọg da-ọ wụ ba'asẹ.
Wụ rọ yẹ komo m-muut o-cọw
yẹ wụ aagẹ yakar-yẹ ụn wụ à."*
7 'Mọ nọ ụr-hur da-ọ ụn swọ ụr-kọọb, nọ dek tọ ụntụn ụs-sọrọg; Shir rọ nọ
m-hyan ụntụn yakar-yẹ ụn wụ. Kọ wụ ke tato wụ rọ m-muut ụn wà ụn
wụ o-cọw da-ọ wà ụn wụ ba'asẹ.
8 Ụregẹ Shir ro nọ m-nọmẹ ụs-sọrọg, bọ wụ rọ ụn nọmẹ ụn myet yakar-yẹ
ụn wụ á, ashi nọ rọtt o-tato á, ba yakar-yẹ o-hur á.
9 Tat na nẹ yẹ matẹ na à, yẹ rọ na ụn nomẹ ụs-sọrọg, komo a rọ yẹ m-'ya
m-sẹk. Ay, jiishtẹ komo a gọks kom-ụt yoor sọrọg-yo Tato na Shir wụ n-Tọn,
remen a nomot họọg.
10 Tat na nẹ yẹ rọ na m-nomẹ ụs-sọrọg ụn ya o-da hiin bọ yẹ cọnẹ à, ká
bọ ọ Shir rọ na nọmẹ ụs-sọrọg remen wụ guut na, a waragtẹ́ hun-nẹ ba
m-kụkọp bọ wụ rọ à.
11 Kọ ọ ke da-ọ a nomo na ụs-sọrọg, rii-yo o-zak yo á, rii-yo ụn họgẹ
m-hoog yo. Amba ka wụ nọmẹ o-dọrọttẹ da-de a wụ m-nomẹ ụn ka sọrọg-
se à, a komsẹ wụ m-nomẹ ụs-sọrọg, wụa warag kashi, wụ she'et she'et-de
ụr-bon ụn ọr ụn wụ nẹ nẹ.
12 Remen kaanẹ, nọ hyan gyẹr-ọ o-sọrọg á. Nọm nọ jaab-ọ ụt-mẹn, nọ
ho'os wụr-o nọ sak.†
13 Sẹngụ nọ ụn dọrẹ ụn cọw-yo rọ tẹtẹ à, tasse na-se ụn ya-ụt-ryam be-ụr
nọ se taagẹ m-'wọns, amba ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ se kum ụr-bẹẹb.‡

Nọ jar-o jar nọ yagẹ Shir á

14 Nọm nọ bọ ụn nọm-m nọ, nọ nọm kashi ụr-she'et de ụn ba ụt-ween
ụn kọ wụ ke nẹt-wụ nẹ. Nọ she'et ụr-she'et ụntụn wụ ya'asẹ hi ụn de ụn
wụ myet be-de Shir à. Remen m-ba mọssẹ ụn kaanẹ nẹ á yatt-wụ he hyan
ụn Wan-Kọyan á.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:5-6 12:5-6** Hyen komo: Ayub 5:17; Swọọ 3:11-12 (ụt-Girik). † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:12 12:12** Hyen komo: Isha 35:3 (ụt-Girik). ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:13 12:13** Hyen komo: Swọọ 4:26 (ụt-Girik).

15 War nọ, taase wụ ken wụ taagẹ kum ụn yar-mọ Shir mọ wụ he na
m-'ya à. Taase nọ yagẹ wụ shẹrẹ be-de Shir á wụ cọwọn be-ụr nọ wụ naas
yẹ ken yẹ dẹẹn.§
16 War nọ, taase wụ ken wụ be-ụr nọ warag gọ ụn ka hun-nẹ yẹ rọ ụr-
she'et sa o zee yẹgẹ-wọ à, ụntụn **Iso** wan-kọọb-de gyẹr-o Shir. Wụ babẹ
cim-yo ụn wụ yo ụn mat-de co remen rii-yo m-rẹ à.*
17 Nọ nepstẹ rii-yo taknẹ à. Bọ jimụtẹ à, wụ họọbụrụ dek ụn ka kwụm-ọ
ụn wụ ọ, amba wụ kum á, kọ dẹ wụ hoptẹ ọ ụs-'wọn ụs-'wọn à.†
18-20 Nọ ụn goshi ụn haan be-de ụn Haag-ọ o-Sinay ọ a hoks m-ci á. Ka
haag-ọ rọ be-de ra-ọ rọ m-tụk à, be-de o-comb rim-ọ cip, ụn kem nẹ m-
yo nẹ. Da-ọ Shir ya'asẹ **Isra**-nẹ **karamsa**-tọ ụn wụ à, Shir rụrụ yẹ, yẹ ci
Haag-ọ o-Sinay á. Yẹ kọnụrụ Shir wụ yagẹ tẹp kaanẹ, remen yẹ họgụtẹ
kan-se o-kar ụr-bẹẹb nẹ, cọr-ọ rọ tẹp, m-'wọns nẹ. Remen yẹ taagụtẹ yo
m-nọm ụn ka ma-tọ nẹ, tọ Shir rụrụ yẹ à. Remen Shir zẹẹg, "Kọ gụt-de ci
ka haag-ọ, a jir-de ụt-ta'ar, de mer."‡
21 **Mosa** ụn hi ụn de ụn wụ gyẹr-o họọg wụ remen hyan ụn ka rem-se
har wụ zẹẹrụ, "Mẹ ụs-zap se o-wụr rem o-gyẹr."§
22 Amba m-mọka, nọ wọọntẹ ụn Haag-ọ o-Urusharima,* be-de ụn bọ-ọ
Shir wụ ụn họọg, ụnze o-Urusharima ọ n-Tọn shir, be-de mọọr-tọ ụn **yan-
tọm-yẹ Shir** yẹ o-zak.
23 Nọ hantẹ be-de ụn yakar-yẹ co yẹ Shir, yẹ jin-tọ ụn yẹ rọ gensẹ n-Tọn
shir à. Nọ wọọntẹ be-de Shir, Wụ ka wụ rọ ụn piishẹ ụn hun-nẹ ụt-ma à,
ụn be-de ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ yẹ mermẹ à, ka yẹ Shir muutẹ shiishẹ hond
hond à.
24 Nọ wọọntẹ be-ụr Yẹso wan-hongsẹ ụn hun-nẹ ụn Shir nẹ be-de ụn ẹss
ụt-ma pụ-tọ, tọ wụ gagẹ ụn yẹ nẹ à. Nọ wọọntẹ be-de ka hyó-mọ ụn wụ
mọ mọ ụn ja'as ụr-hur, mọ rọ na m-kutẹ ụn rem-se ụr-bon jiishẹ mọ ma
Ẹber à.
25 War nọ, nọ nọmẹ Shir o-dọrọttẹ, wụ rọ na m-nọmẹ ụt-ma à. Ụregẹ
hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ pọssẹ á da-ọ yẹ yagẹ m-họgẹ ụn ma-ụt **Mosa** ụn họno
o-dak à. Yagụntẹ na yẹ họgẹ Ma-tọ Shir tọ rwụụnẹ n-Tọn shir à. A pọssẹ
á.
26 Ụn ka da-de, cọr-ọ ụn wụ nuktụrụ họno o-dak, amba m-mọka wụ
swọrọg o-nu, wụ zẹẹrụ,
"Har ca kuks sọ o-gaan cot,
komo man nukt họno o-dak ụn họn-de ụn ọ á.
Har o-Tọn shir nẹ ọa nuktẹ."†
27 Tọ ka ma-tọ ụnze, "Har ca kuks sọ o-gaan cot," tọ kututụ na de ken họ-de
myet rem-se Shir nọmẹ à, a nuktussẹ a dos se komo. Rem-se ro m-nuktẹ
à, se se he m-kus.
28 A nọm nọ ụr-bọngọn be-de Shir remen a kumug ụt-gwọmo tọ a nuktẹ
á. A ma'asụ nọ Shir m-ya'as m-sẹk, a nomo nọ wụ o-dọrọttẹ bọ depẹ à, bọ
wụ he m-họgẹ ụn rẹrẹm-m na à. Yagẹ a ye'et wụ m-sẹk a gyẹr wụ.

---

§ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:15 12:15** Hyen komo: Kara 29:18 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:16 12:16** Hyen komo: Taka 25:29-34. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:17 12:17** Hyen komo: Taka 27:30-40. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:18-20 12:18-20** Hyen komo: Rwụụ 19:12-13,16-22; 20:18-21; Kara 4:11-12; 5:22-27. § **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:21 12:21** Hyen komo: Kara 9:19. * **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:22 12:22** ụt-Girik: o-Sihiyona. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:26 12:26** Hyen komo: Haga 2:6 (ụt-Girik).

29 Nọm nọ kaanẹ, remen Shir na ụntụn ra-ọ rọ m-tụks ụn kọyan à wụ
rọ.‡

Bọr-ụs ọp ụs-tet

She'et-de depẹ yan-dor yẹ she'et à

1 Ma'as nọ m-was ụn ọr nọ nẹ yan-dor.
2 Barkụ nọ hamat-nẹ ụn hur-ụt nọ. Be-tọ ụn nọm-mọ ụn kaanẹ, yẹ ken
yẹ barkẹ **yan-tọm-yẹ Shir** ụn hur-tọ ụn yẹ ba yẹ ụn nap.*
3 Baks nọ ụn yẹ a ka'ẹ nẹ rem Yẹso à, sa o zee nọ a ka'ẹ. Nọ baks komo ụn
yẹ a rọ ụn ya-ụr-kọọb nẹ à. Sa o zee nọ ụn hi ụn nọ yẹ rọ m-swọ ụr-kọọb.
4 Kọwan wụ 'ye ụt-ge m-sẹk, wụ she'et ụntụn yẹgẹ-wọ á, remen Shir a
piishẹ ya-ụr-she'et ụntụn yẹgẹ-wọ ụt-ma.
5 Nọ muut hur-ụt nọ sọ ụn cọn-tọ ụn hwọr á. Gọks nọ rii-yo Shir ya'ụ nọ
à, kom-ụt yoor, remen Shir ụn hi ụn de ụn wụ zestẹ,
"Man m-ho'os wọ á.
Man jorụ wọ nẹ á."†
6 Remen kaanẹ a hoks nọm m-ciiz a zee,
"Yawe wụ rọ Wan-gwụ re. Man họgẹ o-gyẹr á.
Yatt-yo nẹt he mẹ m-nọmẹ á."‡
7 War nọ ụn yan-co nọ nẹ yẹ n-ga yẹ yoosụ nọ Ma-tọ Shir à. Nọm nọ
ụs-barag ụn bọ yẹ she'etẹ she'et-de ụn yẹ à, nọ yoos gọn shẹr-mọ ụn yẹ
be-de Shir.
8 Yẹso **Kiristi** wụ rọ m-barmẹ á. Bọ wụ ro'ẹ n-ga n-ga à, kaa wụ rọ caanẹ
har da-ọ ụn ba m-ta.
9 Nọ yagẹ a rakstụ nọ ụn tọ ken yoos-ụt pụ-tọ nẹ, tọ rọ ụt-tụw m-mọka
họno o-dak. Nọ ho'os cọw-yo ụr-yoos de o-nip á. Jiishtẹ nẹt kum ụr-bẹẹb
be-de ụn yar-mọ Shir, ba be-de ụn jind-ọ ụn rẹn rii-yo m-rẹ á. Ọ ka rọtt
gwụ be-de ụn yẹ rọ ọ m-nomẹ o-dọrọttẹ á.
10 A o-**hana** nẹ ọ ụr-**sekẹ** n-Tọn shir. Yẹ rọ yan-kọn-se Shir yẹ rọ m-nọm
m-sẹngẹ n-mẹ ụn dẹpi-ọ Shir kànẹ họno o-dak à, yẹtt bẹẹb-de yẹ reet rii-yo
a **sekẹ** ụn ka **hana**-ọ á.
11 Ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir wụ kaprụ m-hyó ụn "Be-de ụn Shir de
jiishẹ ba m-kụkọp à," wụ ruurụ, wụ dẹkụrụ wụr-ọ ụn gụt-tọ a panẹ à, wụ
ruurụ ụn tọ nẹ n-jim de o-bọ, wụ tụksụrụ tọ kanẹ.§
12 Bọ ko-Gwọmo-wụ ụn kọn-se Shir rọ m-tụks ụt-gụt n-jim de o-bọ à, tọ a
panẹ remen **ba'as-tọ** ụn hun-nẹ à. Hyengẹ bọ Yẹso swọ'ẹ ụr-kọọb à, komo
a họọg wụ n-jim de o-bọ remen wụ soksụtẹ́ hun-nẹ **ba'as-tọ** ụn yẹ. Wụ
so'os hur-de ụn yẹ ụn hyó-mọ ụn wụ.
13 Ụntasụ a họgẹ o-gyẹr a zeet na yẹ ma ụn wụ nẹ yẹ. A was ụn bọ hun-
nẹ he na ụt-yagẹ á, remen yẹ yagụtẹ wụ da-ọ yẹ kamẹ wụ n-jim de o-bọ
à.
14 Ụntasụ a was ụt-yagẹ nẹ, tọ hun-nẹ yẹ hon dak he na m-yagẹ á. Remen
họno o-dak ọa te'es. Amba a nọ ụn hoob-ọ ụn bọ-ọ Shir ọ ra te á.

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:29 12:29** Hyen komo: Kara 4:24. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:2 13:2** Hyen komo: Taka 18:1-8; 19:1-3. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:5 13:5** Hyen komo: Kara 31:6,8; Josu 1:5; Haga 2:6. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:6 13:6** Hyen komo: Bọng 118:6 (ụt-Girik). § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:11 13:11** Hyen komo: Rewi 16:27.

15 N-mẹ bẹẹb-ụr Yẹso, a ma'as nǫ ụr-bǫngǫn be-de Shir, bǫngǫn ụn na
de warag sa o zee ụr-**sekẹ** de a ụn **sekẹ** ụn Shir à. Ka **sekẹ**-de ro ụn rụrụ
hun-nẹ wụ rǫ Wan-Kǫyan.
16 Taase tǫ-tǫ ke nǫ ụn gu ụn ǫr nǫ nẹ nẹ, nǫ wǫng rem-se nǫ kumẹ à.
Ka sẹngẹ-mǫ mǫ waragtẹ ụr-**sekẹ** komo de Shir hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụn de à.
17 Nomụ nǫ yẹ rǫ m-yoosẹ **yan-dor Yẹso** Ma-tǫ Shir à o-dǫrǫttẹ, nǫ nom
rii-yo yẹ zee nǫ à, remen yẹ rǫ m-was ụn hǫǫg-m nǫ nẹ. Komo yẹa rụrẹ
Shir bǫ yẹ nǫmẹ sẹngẹ-mǫ ụn yẹ à. Remen kaanẹ bǫ yẹ rǫ ụn nǫm ụn
sẹngẹ-mǫ yẹ à nǫ naas yẹ ụt-mẹn á. Nǫm nǫ bǫ yẹ he m-hǫgẹ o-zak à.
Amba nǫ nǫmẹ yẹ kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ, ka ra gu nǫ á, kǫ hiin.
18 Sẹngụ nǫ ụn kǫn-se Shir rem tẹ. Tẹ nepstẹ hur ụn tẹ de kaps tẹ á.
Cǫn-m tẹ mǫ tẹ sẹngẹ she'et ụn kashi ụr-she'et kǫ de ke da-de.
19 Dụw-de ụn cǫn-m re de rǫ nǫ sẹngẹ kǫn-se Shir rem re bǫ ụm he kum
ụr-kẹẹr ụm mụụbụtẹ be-ụr nǫ hǫr-m-hǫr à.

Kǫn-se Shir

20-21 Mẹ ụn kǫn-se Shir wụ 'ye nǫ kǫ yo ke rii-yo ụr-bon yo remen nǫ
nomot rii-yo wụ cǫnẹ à. Komo wụ sẹngẹ m-nǫm rii-yo wụ cǫnẹ à, be-ụr
nǫ ụn bụ-yo Yẹso **Kiristi**. Wụ rǫ:
Shir wan-'ya ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur!
Wụ 'yonsẹ Yẹso Wan-Kǫyan ụt-marimar ụn ka hyó-mǫ
ụn ẹss ụt-ma mǫ, tǫ a ẹssẹ har da-ǫ ba m-ta à!
Yẹso wụ rǫ kashi ụn wan-gụt-de ụn ca!
A bụm nǫ wụ har da-ǫ ba m-ta, **amin**.

Kǫm-de ụt-ma

22 Ǫr re nẹ, ụm kẹwẹstụ nǫ, nǫm nǫ cẹẹn ụn rii-yo ụm genbụ nǫ à. Yanze
mẹ genbụ nǫ mǫǫr-tǫ ụt-ma á.
23 Ụm cǫnǫg nǫ nep a ho'osụntẹ **Timoti**, ǫr na, wụ ro ke'o à. Ụregẹ wụ
haantẹ be ụn de, ụn ga'anẹ tẹa habẹ, tẹ hyenet nǫ.
24 Gas nǫ myet ya-co nǫ nẹ, komo ụn kap ǫ hun-nẹ yẹ Shir. Ǫr na ẹs-mǫ
ụn dak-ǫ o-Itariya, yẹ nǫ rǫ m-gas.
25 Yar-mǫ Shir mǫ ụr-she'et be-ụr nǫ kap!

Takụrda-o Yakubu

Rem-se rǫ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1*
M-shẹr ụn ụs-wẹẹr nẹ *1:2-8*
Ụr-kǫǫb ụn o-kwụm nẹ *1:9-11*
Ụr-me'es ụn ụt-meger nẹ *1:12-18*
M-hǫgẹ ụn m-nǫm nẹ *1:19-27*
Nak ụt-tǫ be-de ụn nǫm m-koos *2:1-13*
M-shẹr ụn m-sẹngẹ nẹ *2:14-26*
Ko-wan-dor ụn rem-de ụn wụ nẹ *3:1-18*
Ko-wan-dor ụn hǫno o-dak nẹ *4:1—5:6*
Karamsa-ụt hǫr-tǫ *5:7-20*

1 Mẹ **Yakubu**, ko-gụw-wụ Shir ụn Yẹso nẹ Wan-Kǫyan **Kiristi**.* Mẹ m-
gas ụn ka baag-ụt ǫp-ụt yoor-tǫ, tǫ Shir tǫ cakrẹ ha-mǫ ụn dak-ụt hǫr-tǫ
à.†

Nǫm o-zak da-ǫ ụt-meger

2 Ǫr re nẹ, muut nǫ kǫ tǫ ke meger-tǫ tǫ kǫrụ nǫ à, rii-yo o-zak dẹẹn.
3 Remen nǫ nak ụnze da-ǫ a taksẹ shẹr-m nǫ à, ka da-ǫ jǫǫsẹ-ụr nǫ he
kum ụr-hek de m-bǫ'ǫsẹ.
4 Jǫǫsẹ nǫ har ụr-ta, remen nǫ waragtẹ́ yo depẹ nǫ warag à ụn kǫ yo ke
cǫw-yo, taase nǫ taagẹ ụn rii-yo ụr-bon.
5 Ụregẹ wụ ken wụ be-ụr nǫ cǫnǫg ụs-nap, wụ kon Shir wụ rǫ m-'ya ụn
kǫwan à, kǫ ǫ ke da-ǫ ụn mẹn-ụt gaan, wụa 'ye wụ. Da-ǫ wụ kǫnẹ, Shir a
kangsụ wụ á.
6 Amba kǫn o shẹr be-de Shir ba das das á. Wụ rǫ das das à, ya wụ rǫ
ụntụn jǫk-yẹ m-sa, yẹ yo-m rǫ m-huk mǫ mus kǫ ke sǫ-se à.
7 Gǫn ka nẹt-wụ rǫ ka bǫ à, ¿re ǫ nẹ wụ he gǫks ụn rii be-ụr Wan-Kǫyan?
8 Nẹt-wụ hur-de ụn wụ wongẹ ụt-yoor à, wụ rǫ m-ẹs ụr-hi be-ụr gaan á.

O-kwụm ụr-kǫǫb nẹ

9 Ko-yan-dor-wụ rǫttẹ rii á, sẹ wụ nom o-zak dẹẹn. Wụ nep ụnze Shir
sẹpsẹ wụ kaanẹ.
10 Kaanẹ ma, ko-ya-o-kwụm-wụ nom o-zak, da-ǫ Shir hẹntẹ wụ dak dak
à. Remen ko-ya-o-kwụm wụa tees ụntụ ụt-mǫk o-kǫt.
11 Remen hǫ-ụr rǫ rwụụn nẹ n-tǫn, komo reeten-mǫ ụn de rǫ m-bu ụt-
gwǫ tǫ kek, mǫk-tǫ ụn tǫ rǫ m-zoosẹ, komo bon-de ụn tǫ naasẹ. Kaanẹ ǫ
ya-o-kwụm rǫ m-ta, da-ǫ yẹ rǫ m-sẹngẹ ụn kwụm-ǫ ụn yẹ à.‡

Sẹngẹ o re ụr-hǫ da-ǫ ụt-meger

12 Shir a hụụ nu-ǫ ụr-bon be-de ụn nẹt-wụ jǫǫsẹ n-mẹ ụn rẹ ụr-kǫǫb de
ụn wụ à, wụa gǫks 'yons-de ụn hǫǫg-ǫ ụn ba m-ta ǫ Shir swǫrẹ o-nu wụa
'ye yẹ wassẹ ụn wụ nẹ à.
13 Ụregẹ meger-ụt kumug nẹt har wụ rǫ ụn ma-tǫ ụn nǫm ụn rii-yo **ụr-
ba'as** taase wụ zee, “Shir-o megrẹ mẹ.” Remen Shir rǫ ụn meger ụn nẹt ụn

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **Bǫr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3; Sẹng 15:13; Gara 1:19. ‡ **Bǫr-o gaan:11 1:10-11** Hyen komo: Isha 40:6-7 (ụt-Girik).

mẹn ụt-jaas tǫ á, komo a hoks meger ụn Shir wụ nomot rii-yo ba ụr-bon á.
14 Meger-ụt rǫ m-hẹẹs ụn nẹt da-ǫ gǫp-de ụr-hur de ụn wụ raksẹ wụ à, ụn ka be-de ǫ meger-ụt rǫ wụ m-'wǫs.
15 Ka da-de gǫp-de ụr-hur de nomẹ ụr-uub, de rǫ m-mat **ụr-ba'as**, komo ka **ba'as-de** bǫ'ǫsẹ, de rǫ wụ m-hantẹ m-mar.
16 Ǫr re nẹ yẹ mẹ m-was à, nǫ jar nǫ cụw o-kǫt á!
17 Myet bǫ ụn rii-yo ụr-bon ụn yar-mǫ m-mǫka nẹ, mǫ ụn rwụụn ẹs-mǫ n-tǫn, be-de Shir. Wụ nomẹ o-Tǫn m-cecar nẹ à, ka cecar-mǫ rǫ m-barmẹ amba Shir rǫ m-barmẹ á, komo comb-o rǫ kǫn be-de ụn wụ á.
18 Ụn cǫn-mǫ ụn wụ ǫ, wụ hantụtụ na n-mẹ ụn gom-de o-nip, wụ ye'et na hǫǫg pụ-ǫ remen wụ kumutụ́ na be-de jiishẹ ụr-bon à. Shir ụn nǫm kaanẹ remen be-de ụn rii-yo wụ nǫmẹ à, a warag ụntụn mat-de o-co ụn kap rii-yo wụ nǫmẹ à.

M-hǫgẹ m-nom nẹ

19 Baks nǫ yo ka, ǫr re nẹ yan-dor, Kǫ wụ ke nẹt-wụ ma'as zǫngsẹ wụ hǫgụtẹ, amba taase wụ nom hǫr-mǫ m-cẹp komo wụ nǫm hǫr-mǫ ụs-ryaab á.
20 Ryaab-se ụn ko-hun se rǫ wụ m-wẹn ụn kum ụn kashi ụn rii-yo Shir cǫnẹ à.
21 Ruut nǫ myet rii-yo rǫ m-hantẹ **ụr-ba'as** à, nǫ yagẹ nomẹ ụn ǫr nǫ nẹ mẹn-ụt jaas-tǫ. Ka da-de nẹ ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi, nǫ gǫks ka gom-de a yoosụ nǫ à. De rǫ ụr-bẹẹb nẹ de guut hǫǫg-m nǫ, be-de ụn swǫ ụn kǫǫb-de **ụr-ba'as**.
22 Nǫm yo Ma-tǫ Shir zẹẹ à, hǫgụ-mǫ cot, ba m-nom á. Wụ rǫ m-hǫgẹ ụt-tǫ temb à, wụ rǫ ǫ ka m-raks ụn hi ụn de ụn wụ.
23 Myet bǫ ụn nẹt-wụ hǫgẹ Ma-tǫ Shir à, wụ yagẹ m-nǫm ụn yo tǫ zẹẹ à, ya wụ rǫ ụntụn nẹt-wụ gwǫtẹ co-ǫ ụn wụ n-tẹ ụr-madipi à.
24 Wụ gụssẹ wụ hyenes bǫ wụ rǫ à, bǫ wụ komtẹ gwǫt ụn co-ǫ ụn wụ à, wụ ruurụ n-dǫ. Ụjimẹ dẹẹn á tǫ-ụt ka'ụrụ wụ bǫ wụ rǫ à.
25 Amba nẹt-wụ rǫ m-tuwẹ ụn Ma-tǫ Shir yish, wụ rǫ kaanẹ á. Ka ma-tǫ rǫ ụr-be nẹ, komo tǫ rǫ na m-ruut be-de ụn nǫm **ụr-ba'as**, ụregẹ a m-sẹngẹ ụn nǫm ụs-barag ụn tǫ. Ba wụ rǫ m-hǫgẹ tǫ-ụt ke wụ á, amba wụ rǫ m-nǫm ụn yo tǫ zee à. Shir a 'ye wụ ụr-hǫ remen rii-yo wụ rǫ m-nom à.

Dor-o o-nip

26 Ụregẹ nẹt rǫ ụs-barag ụnze wụ rǫ m-nǫm ụn rii-yo Shir cǫnẹ à, amba wụ bǫp rem-de ụn wụ be-de ụn ma-tǫ hwaa á, wụ rǫ ụn raks ụn hi ụn de ụn wụ, dor-o ụn wụ hwaa ǫ.
27 Yo Shir o-Tato cǫnẹ a nom, wụ hǫgụtẹ m-rẹrẹm à, yo rǫ a gu yakar-yẹ rǫ ba ụn tat-nẹ à, komo yo rǫ a rẹẹgtẹ ne'a-nẹ yẹ campǫ-nẹ yẹ ụn yẹ marẹ à, yẹ rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb à. Komo a dos ụr-hi be-de ụn she'et-de ụn ba ụr-bon de he na m-naas à.

Bǫr-ụs yoor

A nak ya-m-kutẹ hun-nẹ m-koos ụt-tǫ

1 Ǫr re nẹ **yan-dor Yẹso**, bǫ nǫ shẹrẹ ụn Wan-Kǫyan na, Yẹso **Kiristi** wụ rǫ wa-m-sẹps à, nǫ jar nǫ kutẹ yẹ ken hun-nẹ yẹ m-koos á.

2 A zee, ko-ya-o-kwụm cǫk kwǫt-yo zinariya ụn saw-tǫ ụr-bon nẹ,
wụ cǫwnụrụ n-mẹ ụn mǫrǫg-ụr nǫ, komo ko-kǫǫb-wụ ụn saw-ụt naasẹ
cǫwnụrụ komo.
3 Ụregẹ nǫa jiish m-gǫks ụn ka ko-ya-o-kwụm-wụ cǫpnẹ saw-tǫ ụr-bon
à, nǫ zee wụ, "Dẹẹg-ǫ ụr-bon ǫ ka, she'et." Amba nǫ zẹẹrụ ko-kǫǫb, "Ẹs
rẹẹnǫ," kǫ nẹ "She'et kanẹ n-dak."
4 Nǫ nomẹ kaanẹ, koos-mǫ ka nǫ kutẹ hi ụn nǫ, komo nǫ sha'ag ǫ ka
yan-m-piish ụt-ma yẹ ba ụr-bon.

Shir-o ụn deet ụn kǫǫb-nẹ n-tǫn

5 Raag nǫ ụt-tǫ ǫr re nẹ yan-dor, yẹ mẹ m-was à, Shir ụn daag ka hun-nẹ
yẹ rǫ kǫǫb-nẹ à, yẹ rǫttẹ rii á ụn hǫno o-dak, remen yẹ sheret be-ụr Yẹso
Kiristi Wan-Kǫyan. Nip-ǫ komo yẹ rǫ ya-o-kwụm. Komo wụ ụn daag yẹ
remen yẹ reet ka gwǫmo-tǫ wụ swǫrẹ yẹ cǫnẹ wụ à o-nu.
6 Amba nǫ, nǫ mus ụn kǫǫb-nẹ hwaa. ¿Ya-o-kwụm-yẹ ka rǫ nǫ m-mǫ,
yẹ rǫ nǫ komo m-heet be-de ụn piish ụt-ma?
7 Yẹ yẹ rǫ m-cẹp ụn ma-tǫ o-yo'og ụn jin-de ụn **Kiristi**. De a neptụ nǫ ụn
de à.
8 A nom ụr-bon, ụregẹ o dǫrụtẹ **karamsa**-ǫ Shir ko-Gwǫmo na, ǫ rǫ gensẹ
be-de ụn Ma-tǫ ụn wụ à ụnze, "Was ụn wan-bǫr-o ru nẹ bǫ o wasẹ hi ụn
du nẹ à."* O nǫmǫg hond hond.
9 Amba nǫ ro m-koos be-ụr nǫ, **ba'as-de** ka nǫ m-nom be-de Shir, komo
be-de o-**karamsa**, nǫ yan-jẹt o-**karamsa** yẹ.
10 Bǫ ụn nẹt-wụ jẹtẹ **karamsa**-o gaan à, wụ rǫ ụn zǫngẹ tǫ wụ jetemtẹ
tǫ ǫ ka myet.
11 Remen ka ǫ zee, "Wǫ jar o-jar o-hoob ne'a-wụ ụn nẹt á,"† ǫ zee komo,
"Wǫ hǫ nẹt á,"‡ Ụregẹ wǫ hǫǫb ne'a-wụ ụn nẹt á, amba o hǫǫg nẹt, o jẹkt
ǫ ka **karamsa**-ǫ Shir.
12 Cẹp nǫ ụt-ma, nǫ nom ụs-rem ụr-'wǫn nẹ be-de ụn hun-nẹ, remen a
nepstẹ Shir a kutu na 'wǫn-de ụn wụ rem **Kiristi**.
13 Remen da-ǫ ụn piish ụt-ma, Shir a hǫgẹ 'wǫn-de ụn nẹt-wụ rǫttẹ ụr-
'wǫn á. Amba 'wǫn-ụr a re ụr-hǫ ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma.

M-shẹr ba m-sẹngẹ hwaa ǫ

14 Ǫr re nẹ, wụ ken wụ zee, wụ rǫ m-shẹr nẹ be-ụr Yẹso **Kiristi**, amba
wụ rǫ m-nǫm ụn rii-yo Shir cǫnẹ á. ¿Ya wụ he m-kum? Ka shẹr-mǫ mǫa
gu wụ á.
15 A zee, ǫr na ko-yan-dor campǫ kǫ nẹ ne'a, wụ rǫtt saw-tǫ m-cǫp á, kǫ
nẹ rii-yo m-rẹ á.
16 Ụregẹ wan-gaan be-ụr nǫ zẹẹg wụ, "Shir 'ye wǫ o-kwụm. Shir 'ye wǫ
rii-yo m-rẹ ụn yo m-cǫp nẹ," amba nǫ 'ya wụ yo wụ cǫnẹ á. Ay kaa ǫ gu
rii á.
17 Ụregẹ nẹt shẹrẹg be-ụr Yẹso **Kiristi**, komo wụ rǫ ụn nǫm ụn rii-yo
ụr-bon yo Shir cǫnẹ á, shẹr-mǫ ụn wụ, margan-mǫ m-shẹr mǫ.

Be-de m-nǫm attẹ m-nap m-shẹr

18 Komo wụ ken wụ wụa zee, "Wǫ m-shẹr nẹ, mẹ m-sẹngẹ nẹ." Amba
man shes wụ, "Kutụ mẹ shẹr-m ru ba m-sẹngẹ, man kutụ wǫ shẹr-m re
be-de ụn sẹngẹ-m re."

---

* **Bǫr-ụs yoor:8 2:8** Hyen komo: Rewi 19:18. † **Bǫr-ụs yoor:11 2:11** Hyen komo: Rwụụ 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bǫr-ụs yoor:11 2:11** Hyen komo: Rwụụ 20:13; Kara 5:17.

19 O nepstẹ Shir gaan yẹ, kaanẹ rǫ ụr-bon nẹ! Amba kǫ **ya-ụt-kǫt** yẹ nak
kaanẹ, har ma ụt-zap.

Yo a m-nǫm à kututẹ
a m-shẹr nẹ be-de Shir

20 Wǫ ko-raag! ¿Kǫ wǫ ụn cǫn m-mǫka ụm rụrụ wǫ ụnze m-shẹr ba
m-sẹngẹ hwaa ǫ?
21 Gwǫt nǫ **Ibrahi** tato na, remen sẹngẹ-mǫ ụn wụ, Shir hyentẹ wụ kashi
ụn nẹt, remen wụ seketẹ wà ụn wụ **Ishaku** be-de ụn **hana**-ǫ ụr-**sekẹ**.§
22 Tǫ, o hyanag bǫ shẹr-m rǫ m-nekẹ m-sẹngẹ nẹ à, komo shẹr-mǫ ụn wụ
guug wụ m-nǫm ụn yo wụ nǫmẹ à komo sẹngẹ-mǫ ụn wụ shoostẹ shẹr-mǫ
ụn wụ.
23 Kaanẹ ǫ a shoosẹ Ma-tǫ Shir tǫ rǫ gensẹ à ụnze, "**Ibrahi** shẹrẹg be-de
Shir, komo remen shẹr-mǫ ụn wụ, Shir hwǫǫg wụ be-de ụn hun-nẹ kashi."*
Remen kaanẹ hun-nẹ zettẹ **Ibrahi***Ko-nay-wụ Shir*.†
24 Nǫ hyanag, ay, nẹt a warag ko-yan-ba-**ụr-ba'as** ụn co ǫ Shir, remen
sẹngẹ-mǫ ụn wụ, ba remen m-shẹr ụn hond ụn mǫ á.
25 Kaanẹ ǫ komo **Rahab**, ko-kaar. Remen ụn sẹngẹ-mǫ ụn wụ, wụ
waragtẹ kashi. Remen wụ wukutẹ yan-sẹẹg-o-bǫ, wụ guug yẹ, yẹ ruug
ụn yo ken cǫw-yo ụn hǫn.‡
26 Remen kaanẹ, bǫ wụr-ǫ ụn nẹt-wụ rǫttẹ o-kụkt á margan ǫ, kaanẹ ǫ
komo m-shẹr ba m-sẹngẹ margan-mǫ.

Bǫr-ụs tet

Garamsẹ ụr-rem

1 Ǫr re nẹ, ba myet-m nǫ depẹ yẹ warag ya-ụr-yoos á. Bǫ nǫ napẹ à, tẹ
ya-ụr-yoos, Shir a piishi tẹ ụt-ma ụs-nụ nẹ argẹ kǫ wụ ke nẹt-wụ.
2 Myet-m na o-da dẹẹn a m-ba'asẹ. Amba ụregẹ nẹt rǫ m-ba'asẹ ụn yo
wụ rǫ m-zẹẹ á, wụ rǫ ǫ ka hond hond, komo wụ rǫ m-hoks ụn dǫrụttẹ ụn
hǫǫg-mǫ ụn wụ.
3 Gwǫt nǫ o-jǫk. A cụnẹ jǫk-yo nomo na o-dǫrǫttẹ, a yo m-rụ'ẹ o-hụ ụn
nu-ǫ ụn yo, komo a yo m-hoks m-rwǫ yo dǫrẹ sǫ a cǫnẹ à.
4 Gwǫt nǫ hat-tǫ m-sa nǫ hyen, kǫ de tǫttẹ ụt-caari à, yo-mǫ m-'wǫns mǫ
rǫ tǫ m-nekettẹ, myet ụn kaanẹ nẹ ụn kǫ-o rẹk-yo attẹ-tǫ m-nak, wa-m-nak
o-hat wụa hoks ǫ m-mus komo kǫ ke cǫ-se wụ cǫnẹ.
5 Kaanẹ ǫ rem-de ụn nẹt rǫ, ụr-rẹk-de de rǫ n-mẹ ụn dǫk-tǫ ụn wụr-ǫ ụn
nẹt, myet ụn kaanẹ nẹ de rǫ m-rwụntẹ caari-tǫ ụt-ma.
Gwǫt nǫ bǫ ra o-rẹk ǫ rǫ ụn hoks m-tụks ụn caari o-kǫt hwiki à!
6 Ai rem-de ụn nẹt ra-ǫ, shiishẹ de rǫ ụn rem-ụs yǫ-se! Ka rem-de rǫ ụn
wụr-o na, komo de rǫ ụn naas ụn nẹt war war. Ụr-rem tomso nẹ, de rǫ ụn
sabụrsẹ ụn nẹt ụn myet cǫw-yo ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ. Komo ụn den-ǫ o-ra
ǫ ba m-ryomsẹ a de m-puktunẹ.
7 Ko-hun a hoks myet-mǫ ụt-gụt, ụn no-nẹ, ụn rii-yẹ rǫ ụt-kurub, m-ja
o-uub nẹ, ụn jan nẹ, yẹ nom yo wụ cǫnẹ yẹ nǫmǫ wụ à.
8 Amba yatt nẹt-wụ he hoks ụn garamsẹ rem-de ụn wụ á. Ụr-rem rii-de
o-saa de rii-de ba ụr-wụwẹ, komo de rǫ m-raab nẹ mǫ ụr-hǫ.

---

§ **Bǫr-ụs yoor:21 2:21** Hyen komo: Taka 22:1-14. * **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Taka 15:6.
† **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: 2Nom 20:7; Isha 41:8. ‡ **Bǫr-ụs yoor:25 2:25** Hyen komo: Josu 2:1-21.

9 Ụn rem-ụr na attẹ ụn nomẹ ụn Wan-Kǫyan, Tato na wụ n-Tǫn ụr-
bǫngǫn. Komo ụn rem-ụr na, attẹ ụn cẹp ụn gom-tǫ ụn ba ụr-bon, be-tǫ
ụn hun-nẹ yẹ Shir nomẹ ụntụn wụ à.*
10 Ụn nu-o gaan attẹ ụr-bǫngǫn ụn ka nu-ǫ komo attẹ hun-nẹ ụt-rẹẹb. Ǫr
re nẹ yan-dor, yo ka rii-yo ụr-bon yo á!
11 Haw-ụr gaan a hoks rwụntẹ hǫ-mǫ m-rẹrẹm ụn mǫ ụr-gaag nẹ á.
12 Ǫr re nẹ, 'yo-yo o-rum a hoks m-mat ụn yakar-yẹ ụt-moorẹ á, kǫ nẹ,
'yo-yo o-moorẹ met yakar-yẹ o-rum á. Kaanẹ komo du-de rǫ m-'ya ụn
hǫ-mǫ m-pǫr à, dea rwụụntẹ hǫ-mǫ m-rẹrẹm á.

Nap-se o-nip

13 ¿Kǫ ko-ya-ụs-wẹẹr ụs-nap nẹ rǫ kǫn be-ụr nǫ? Sẹ wụ kutu na be-de ụn
she'et-de ụn wụ de ụr-bon, komo ụn sẹngẹ-mǫ ụr-bon nẹ mǫ wụ rǫ m-nǫm
à, n-mẹ ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi, mǫ a m-kum be-de wẹẹr-se Shir à.
14 Amba ụregẹ ụn hur-ụr nǫ, nǫ ụr-shoob, ụt-yagẹ nẹ, komo ụn cǫn-tǫ
ụr-hi nẹ, tǫ yagụ nǫ ụs-sẹs, nǫ m-zẹẹ nǫ ụs-wẹẹr nẹ. Taase nǫ yagẹ ma-tǫ
o-nip.
15 Gǫn ka nap-se ba se rǫ m-kergụnẹ ẹs-mǫ n-Tǫn à se á, se ụn hǫno
o-dak se. Komo se barag-se ma-hun se, amba se ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn
ya-ụt-kǫt** se.
16 Remen kǫ kenẹ nǫ hyanẹ ụr-shoob, ụn cǫn-tǫ ụr-hi nẹ, kánẹ komo nǫ
he hyan m-dum, ụn gǫn kǫ se ke rem-ụs yǫ-se nẹ.
17 Amba nap-se rǫ m-rwụụn ẹs-mǫ ụn n-Tǫn à, ụn hǫn se rǫ. Nẹt-wụ rǫ
ụn gǫn ka napsẹ nẹ à, wụ rǫtt **ụr-ba'as** ụn hǫǫg-mǫ ụn wụ á. Komo se rǫ
m-hantẹ she'et-de m-gwụgwụ, ụn rụs ụr-hi nẹ, ụn hi-de m-gwụgwẹr nẹ ụn
hǫgẹ ụr-'wǫn nẹ, m-yar-nẹ, koos-m rǫ kǫn á kǫ o-shẹpẹ.
18 Bǫ ụn yẹ gǫ ụr-go ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur be-de hun-nẹ à, yẹa ce mẹn-
ụt pus-tǫ be-de ụn Shir.

Bǫr-ụs nass

*Cǫn-tǫ ụr-hi rǫ m-hantẹ
sụnẹ-mǫ ụt-ma*

1 ¿Ya rǫ m-hantẹ sụnẹ-mǫ ụt-ma m-dum nẹ be ụn nǫ? Cǫn-tǫ ụr-hi de rǫ
be ụn nǫ, de rǫ nǫ m-dum, de rǫ nǫ komo m-hantẹ sụnẹ-mǫ ụt-ma.
2 Nǫ m-cǫn ụn rii amba nǫ kum á, remen kaanẹ nǫ hǫǫrụ nẹt. Nǫ ụn
hǫǫb ụn rii ja'ja, nǫ taagẹ m-kum, nǫ sẹngụrụ hoob-ǫ m-dum ụn sụnẹ-mǫ
ụt-ma nẹ. Ai, nǫ kum rii-yo nǫ o-hoob á remen nǫ rǫ m-kǫn be-de Shir á.
3 Tomso nẹ da-ǫ nǫ kǫnẹ Shir, nǫa kum á remen nǫ m-kǫn ụn hur-de ụn
mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ. Nǫ m-cǫn nǫ hǫgẹ m-rẹrẹm ụn hǫn nǫ.
4 Ya nǫ rǫ ụntụn ne'a-nẹ yẹ rǫ m-shẹr be-de ụn campǫ ụn yẹ nẹ á. Nǫ
nap ụnze nǫ cụnẹ m-nǫm m-nay ụn rem-se ụn hǫno o-dak, nǫ ụn yagẹ-
tǫ Shir ǫ ka à. Remen kap wụ rǫ ụn cǫn-tǫ ụn rem-se hǫno o-dak à, wụ
muuttẹ hi ụn de ụn wụ, wan-yagẹ-tǫ Shir.
5 Taase nǫ zee bǫ-tǫ, Ma-tǫ Shir tǫ rǫ gensẹ à ụnze, "**Kụkt-ǫ Shir** ya'ẹ na
à, ǫ rǫ ụr-shoob nẹ, ǫ cǫnǫg a she'et ba m-kụkǫp."*
6 Amba Shir rǫ na m-do'ẹ ụn yar-mǫ ụn wụ dẹẹn. Ǫ rwǫ'ẹ Ma-tǫ ụn wụ
zeet,
"Shir rǫ m-yagẹ ụn yan-nụ-mǫ ụr-hi.
Amba wụ rǫ m-deet ụn

* **Bǫr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Taka 1:26. * **Bǫr-ụs nass:5 4:5** Hyen komo: Rwụụ 20:5; 34:14; Zẹka 8:2.

yan-ba-nụ-mǫ ụr-hi n-tǫn.”†

7 Remen kaanẹ, she'et nǫ ụn kụs-ǫ Shir nǫ nomẹ wụ o-dǫrǫttẹ. Nǫ yagẹ
ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt, wụ nẹ wụa som nǫ.
8 Nǫm nǫ yow yow ụn Shir nẹ. Wụ nẹ wụa nom yow yow ụn nǫ nẹ. Nǫ
ya-ụt-**ba'as**, yagụ nǫ nǫm ụn rii yǫ-yo. Nǫ ya-o-shẹpẹ, jamas nǫ hur ụn nǫ,
nǫ mụụn be-de Shir.
9 Nǫm nǫ tụk-mǫ ụt-mẹn, nǫ rwụntẹ m-yish. Nǫ nemes komo á, sẹngụ
nǫ ụs-'wǫn. Zak-o nǫ komo ǫ warag tụk-mǫ ụt-mẹn.
10 Gwẹrẹksụ nǫ ụr-hi be-de ụn Wan-Kǫyan, wụ nẹ komo wụa deet nǫ
n-tǫn.

Wǫ dẹk ǫr ru ko-ya-ụr-ba'as á

11 Ǫr re nẹ yan-dor, nǫ wẹ ǫr nǫ nẹ á. Remen myet bǫ ụn wụ wẹ ǫr ụn
wụ ko-yan-dor à, kǫ nẹ wụ sawsẹ wụ ụr-ba'as, wụ rǫ ụn wẹ ụn **karamsa**-ǫ
Shir ǫ ka. Wụ rǫ m-zẹẹ ǫ rǫtt ụr-bon á. Wǫ zee komo yo Shir zẹẹ à yo rǫtt
ụr-bon á, wǫ kus ǫ ka m-nǫm ụn o-dǫrǫttẹ á. Komo o ba'asụtẹ be-de ụn
muut ụn hi ụn du ko-yan-piish ǫ ụt-ma.
12 Shir yẹ cot rǫ ụn rwǫ o-**karamsa**. Wụ rǫ komo wan-piish ụt-ma. Wụ
rǫ cot wan-Gwụ, tomso nẹ wụ rǫ ụr-bẹẹb nẹ wụ hoot. Remen kaanẹ, wǫ
bo'os sawsẹ ụn ǫr ru **ụr-ba'as** á.

Nǫ nǫm m-gwǫn ụn buk nẹ á

13 Raag nǫ ụt-tǫ! Nǫ yẹ rǫ m-zẹẹ, “Ca kǫ m-buk ta nekẹ ụn ǫ ka bǫ-ǫ rẹ,
tẹ nǫm hak-o gaan, tẹ ụt-baab tẹ sụ m-hǫ.”
14 Nǫ kaanẹ nǫ nap yo he m-kǫr m-buk á. ¿Ya-hǫǫg-m nǫ dossẹ nẹ? Ya
hǫǫg nǫ rǫ sa o zee 'hye-de o-hund, de rǫ m-nom da-o gaan à, ụjimẹ se
m-dossẹ.‡
15 Depetẹ nǫ zee, “Ụregẹ Wan-Kǫyan cǫnǫg, ụregẹ komo tẹ ụn hǫǫg nẹ,
ta nom kaanẹ ụn kaanẹ nẹ.”
16 Amba nǫ m-zẹẹ kaanẹ á. Nǫ m-hyan kǫ yo ke rii-yo ụn kom-ụt nǫ
yo rǫ, komo nǫmụrụ ụs-sẹs ụnze kaanẹ yǫ rǫ. Ai, gǫn ka jaks ụr-hi ǫ rǫtt
ụr-bon á.
17 Remen kaanẹ, myet bǫ ụn wụ nepsẹ yo depẹ wụ nom à, amba wụ
yagẹ m-nom, wụ ka **ba'as-de** wụ rǫ m-nǫm ụn co-ǫ Shir.

Bǫr-ụs taan

A nak ya-o-kwụm ụt-tǫ

1 Raag nǫ ụt-tǫ nǫ ya-o-kwụm, 'wǫn nǫ remen swǫ ụn kǫǫb-de rǫǫnụ nǫ
à.
2 Kwụm-o nǫ deestẹ m-shebẹ, ǫa gu nǫ rii á. Komo rẹn ụn kuks nẹ reesẹ
matuku-ụt nǫ.
3 Zinariya nǫ ụn azorpa nǫ nẹ yẹ nǫ wukẹ à yẹ deestẹ m-shebẹ. Ka
shebẹ-mǫ yẹ da à, mǫ Shir he m-hyan wụ naastụ nǫ, mǫ he nǫ m-rẹ ụntụ
o-ra. Remen nǫ wukutẹ hwǫr, nǫ mǫrǫgsụtẹ hi ụn nǫ o-kwụm ụn ka da-ǫ,
hǫ-de piish ụt-ma.*
4 Nǫ yagụtẹ m-tǫp ụn yẹ nomẹ nǫ m-sẹngẹ o-kat. Nǫ rẹẹg ra-ǫ ụn yẹ.
Raag nǫ ụt-tǫ, 'wǫn-se ụn yẹ rǫ nǫ m-ce ụn kat-ụt nǫ à, wǫǫg be-de Yawe
wụ jiishẹ ụr-bẹẹb à.†

---

† **Bǫr-ụs nass:6 4:6** Hyen komo: Swǫǫ 3:34 (ụt-Girik). ‡ **Bǫr-ụs nass:14 4:13-14** Hyen komo: Swǫǫ 27:1. * **Bǫr-ụs taan:3 5:2-3** Hyen komo: Mati 6:19. † **Bǫr-ụs taan:4 5:4** Hyen komo: Kara 24:14-15.

5 Nǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-mǫ ụn hǫǫg-m nǫ kanẹ ụn hǫno o-dak. Nǫ re nǫ
sụ yo hǫǫg-m nǫ cǫnẹ à. Nǫ rǫ m-nǫm ụn yo hur-ụr nǫ cǫnẹ à, amba nap
nǫ ụnze Shir a 'ye yan-yagẹ-tǫ ụn wụ ụr-kǫǫb.
6 Nǫ piishitẹ yan-ba-**ụr-ba'as** ụt-ma nǫ ho yẹ. Komo ba yẹ ụn wẹn nǫ.

Dụngụn nǫ komo nǫ kǫn Shir

7 Ǫr re nẹ yan-dor, dụngụn nǫ har Wan-Kǫyan mụụntẹ komo. Yoos nǫ
be-de ụn ya-tǫm. Yẹ rǫ m-dụngụnẹ har da-ǫ m-ce. Yẹ rǫ m-dụngụnẹ dẹẹn
ụn 'er-de ụn kem-ǫ ụr-go ụn ǫ ụr-bụstẹ nẹ da-ǫ m-nẹn.
8 Nǫ ma she'et nǫ, nǫ dụngụnẹ. Nǫ nom jaab-ǫ ụt-mẹn, nǫ waasẹ Wan-
Kǫyan na, remen mụụn-mǫ ụn wụ nomsụntẹ yow yow.
9 Ǫr re nẹ, yagụ nǫ nomẹ ụn ǫr nǫ nẹ ụs-hwụmụg. Taase Wan-Kǫyan
piishi nǫ ụt-ma. Remen ko-yan-Piish ụt-ma nomsụntẹ yow yow m-mụụn
nẹ, har wụ rǫ ma ụn ish!
10 Ǫr re nẹ, dǫrụ nǫ bụ-yo yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir. Yẹ nǫmẹ ụt-ma ụn
jin-ụr Wan-Kǫyan à, yẹ swǫǫg ụr-kǫǫb remen de komo yẹ dụngụnẹ. Nǫm
nǫ ụntụn yẹ.
11 Remen a zẹẹg, ka yẹ dụngụnẹ har ụr-kǫm à, Shir ya'ag yẹ ụr-hǫ. Nǫ
hǫgụssụtẹ de gǫn dụngụnẹ-m Ayoba, nǫ nepsẹ bǫ Wan-Kǫyan hụụ wụ nu-o
sǫ-ǫ ụr-kǫm à. Remen Wan-Kǫyan ko-ya-m-it wụ be-de ụn nǫm ụs-ryaab,
ko-ya-ụr-'wǫn wụ komo dẹẹn.‡

Nǫ jar nǫ tǫnd á

12 Argẹ kǫyan, ǫr re nẹ yan-dor, nǫ jar o-jar nǫ tǫnd á. Da-ǫ nǫ m-swǫr
o-nu à, nǫ jar nǫ tǫnd n-Tǫn ụn shir á, kǫ ụn hǫno o-dak, kǫ ụn jin-de ụn
yo ken rii-yo, nǫ tǫnd ụn de á. Ụregẹ nǫ zẹẹg "Ǫhǫ," ẹss nǫ "Ǫhǫ." Ụregẹ
nǫ zẹẹg "Ay," ẹss nǫ "Ay." Nǫ essẹ kaanẹ, Shir a piishi nǫ ụt-ma á.§

Bǫm nǫ Shir nǫ kon wụ m-shẹr nẹ

13 Ụregẹ wụ ken wụ rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb, tǫ, yagẹ wụ konot Shir gu wụ.
Ụregẹ wụ ken wụ be-ụr nǫ rǫ o-zak, tǫ, yagẹ wụ sẹngụtẹ hu ụn sẹp-tǫ
ụr-bǫngǫn.
14 Ụregẹ wụ ken wụ piishẹ be-ụr nǫ á, tǫ, wụ hoob sẹk-yẹ yan-dor yẹ Shir,
yẹ konot Shir. Da-ǫ ụs-kǫn, yẹ taamẹ wụ m-nǫw ụn jin-ụr Wan-Kǫyan.*
15 Gǫn ka kǫn ǫ m-shẹr ǫ, ǫa taas gǫm-ǫ ụn ka nẹt-wụ. Wan-Kǫyan a
muut ka nẹt-wụ ba ụn gǫm, komo **ba'as-tǫ** wụ nomẹ à, a soksẹ wụ tǫ.
16 Remen kaanẹ, sẹngụ nǫ rwǫr ụn **ba'as**-ụt nǫ be-ụr ǫr nǫ nẹ, nǫ ụs-
kǫn rem ǫr nǫ nẹ, remen a taasụtụ́ nǫ gǫm-ụs nǫ. Da-ǫ kashi ụn nẹt kǫnẹ,
kǫn-se ụn ko-yan-mẹn-ụt pus-tǫ rǫ ụr-bẹẹb nẹ dẹẹn.
17 **Ẹreja** nẹt-wụ ụntụn na. Ǫ ken da-ǫ rẹẹnǫ, wụ wụ kǫnẹ be-ụr Shir,
taase a he kem ụn dak-ǫ **Isra**. Komo a he kem ụn ka dak-ǫ á, har hak-ụs
tet ụn rẹng-ụs cind.†
18 Ka da-de komo wụ kǫnụrụ be-ụr Shir na a he kem. Komo a hẹẹrụ
kem, komo hǫno o-dak ya'ụrụ rii-yo m-rẹ.‡
19 Ǫr re nẹ, ụregẹ wụ ken wụ be-ụr nǫ yagụtẹ cǫw-yo Shir yo o-nip, komo
wụ ken wụ be-ụr nǫ mụụntụrụ wụ ụn cǫw,

---

‡ **Bǫr-ụs taan:11 5:11** Hyen komo: Ayub 1:21-22; 2:10; Bǫng 103:8. § **Bǫr-ụs taan:12 5:12** Hyen komo: Mati 5:34-37. * **Bǫr-ụs taan:14 5:14** Hyen komo: Mark 6:13. † **Bǫr-ụs taan:17 5:17** Hyen komo: 1Gwm 17:1; 18:1. ‡ **Bǫr-ụs taan:18 5:18** Hyen komo: 1Gwm 18:42-45.

20 wụa nept ụnze, ka wụ mụụntẹ **ko-ya-ụr-ba'as** be-de Shir à, wụ guug
hǫǫg-ǫ ụn ka nẹt-wụ be-de m-mar. Komo Shir a soks mǫǫr-tǫ ụn **ba'as-tǫ**
ụn ka nẹt-wụ.§

§ **Bǫr-ụs taan:20 5:20** Hyen komo: Swǫǫ 10:12; 1Bit 4:8.

Takụrda-o
Bitrus aco

Rem-se rǫ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-2*
Baks ụn gwụ-ǫ Shir *1:3-12*
Ma-tǫ ụn she'et-de ụn ba m-kụkǫp *1:13—2:10*
Yo yan-dor depẹ yẹ nom da-ǫ ụr-kǫǫb à *2:11—4:19*
Gwụgwẹr-mǫ ụr-hi mǫ ụn yan-dor m-sẹngẹ nẹ *5:1-11*
Ụr-bụstẹ *5:12-14*

Ụr-gas ụs-kǫn nẹ

1 Mẹ, Bitrus, ko-**yan-Tǫm Yẹso Kiristi**,* gẹnbẹ ka takụrda-ǫ,
Ha-mǫ ụn be-de ụn hun-nẹ yẹ Shir daagẹ ụntụn hamat-nẹ ụn hǫno o-dak yẹ cakrẹ ụn dak-tǫ o-Pantus, o-Garatiya nẹ, o-Kapadǫki nẹ, o-Asiya nẹ komo o-Bitaniya nẹ à.
2 Shir o-Tato, wụ dagnụ nǫ hun-nẹ yẹ ụn wụ, komo Kụkt-ǫ muutụ nǫ ba **ụr-ba'as**. Wụ ụn nǫm kaanẹ remen nǫ nomotẹ́ Yẹso **Kiristi** o-dǫrǫttẹ komo wụ so'ostẹ́ nǫ ụn bụ-yo ụn hyó-mǫ ụn wụ. Ụm kǫnǫg Shir 'ye nǫ m-yar, komo wụ sẹngụ nǫ m-'ya ụn gwụgwụ-mǫ ụr-hur dẹẹn.

Ụr-bǫngǫn be-de Shir remen
ka saktǫ-ǫ ǫ ya'asụ na m-hǫǫg à

3 Depetẹ a ya'as Shir Tato-o Wan-Kǫyan na Yẹso **Kiristi** ụr-bǫngǫn remen 'wǫn-de ụn wụ ụr-gǫs-de. Wụ ya'ag na mat-o pụ-ǫ remen ka saktǫ-ǫ ǫ ya'asụ na m-hǫǫg à, bǫ wụ 'yonsẹ Yẹso **Kiristi** be-de ụt-marimar à.
4 Komo wụ 'ye nǫ cim-yo ụn ba m-sabrẹ, yo a wụm kǫ yo naasẹ á, ẹssụssẹ n-Tǫn shir.
5 Remen shẹr-m nǫ, Shir a 'er nǫ ụn bẹẹb-de ụn wụ har nǫ gǫkstẹ ká gwụ-ǫ rǫ zǫngsẹ ǫ rwụụntẹ hǫ-de ụr-kǫm à.
6 Ụn yo ka nǫm nǫ o-zak dẹẹn, kǫ de nomtẹ, ya o-da hiin nǫa tụw ụn swǫ ụr-kǫǫb de ụt-meger gǫ-ụs-gǫ à.
7 Da-ǫ nǫ sẹngẹ m-dǫrẹ Yẹso n-mẹ ụr-kǫǫb à, yo kutẹ hun-nẹ ụnze nǫ shẹrẹg Yẹso gụn gụn. Hun-nẹ m-zwǫ ụn zinariya n-mẹ o-ra remen yẹ rwụụntẹ́ kar kar. Kang-o gaan, kǫǫb-ụr nǫ rǫ ụntụn ka ra-ǫ, amba nǫa rwụụn kar kar, komo shẹr-m nǫ aragtẹ zinariya. Da-ǫ Yẹso **Kiristi** mụụnẹ à, Shir a m-sẹps nǫ wụ 'ye nǫ m-sẹk dẹẹn remen nǫ shẹrẹg be-de ụn wụ.
8 Kǫ de nomtẹ nǫ wẹt Yẹso m-hyan á, amba nǫ wụ m-was. Kǫ de nǫttẹ wụ m-hyan m-mǫka á, komo nǫ shẹrẹg be-de ụn wụ. Komo yatt gom-tǫ he m-hoks m-rwǫr bǫ nǫ rǫ o-zak, ụn zak-ǫ rwụụnẹ be-de Shir á.
9 Nǫa ships ka zak-ǫ remen nǫ m-gǫks ụn yo nǫ tuutẹ yish ụn shẹr-m nǫ à, gwụ-ǫ ụn kụkt-o nǫ.
10 Ụm cǫnǫg m-rụrụ nǫ ma-tǫ ka gwụ-ǫ. Yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir yẹ rwǫrǫg bǫ yar-m he m-haan be-ụr nǫ à, komo yẹ hoob ụr-bon nẹ. Yẹ rwǫ'ǫg yish komo yẹ tu yish, yẹ hyenet cas bǫ a he nǫ m-gu à.
11 Yẹ citụrụ Shir ma-tǫ ụn ka da-ǫ komo yo kǫrẹ ụnze yo rwǫ'ẹ **Kiristi** m-haan. Kụkt-o **Kiristi** ǫ rǫ n-mẹ ụn yẹ, komo ǫ rụrẹ yẹ bǫ **Kiristi** he m-swǫ ụr-kǫǫb ka da-de nẹ a 'ye wụ m-sẹps mǫ he m-dǫnd à.

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à.

12 Amba Shir kututẹ ká **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ ụnze, yẹ rǫ nǫ m-nomẹ m-gụw ba hi ụn de ụn yẹ á. Ka rem-se yẹ rwǫrẹ n-ga à mǫssẹ ụn **Kiristi** nẹ, m-mǫka yẹ ken hun-nẹ yẹ rụrụtụ nǫ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ǫ Shir**, ǫ a tǫmnẹ rwụụn-mǫ n-Tǫn ụn shir à. Ka nip-ǫ ǫ mǫssẹ ụn bǫ Shir ruru na nẹ à, ǫ yan-tǫm yẹ Shir cǫnẹ m-byarag à.

M-she'et ụntụn hun-nẹ yẹ Shir

13 Remen kaanẹ, she'et nǫ zǫngsẹ nǫ nomot rii-yo ụr-bon, nǫ garamsẹ hi ụn nǫ. Rwǫ nǫ saktǫ-o nǫ kap be-de ụn yar-mǫ a he nǫ m-'ya da-ǫ Yẹso **Kiristi** he m-rwụụn à.

14 Nǫm nǫ ụntụn yakar-yẹ o-dǫrǫttẹ. Nǫ yagẹ hǫǫg-m nǫ heet nǫ be-de ụn rem-ụs yǫ-se se nǫ rottẹ ba nǫ ụn nap á.

15 Amba bǫ ká wụ agụ nǫ rǫ ba m-kụkǫp à, ma'as nǫ ba m-kụkǫp n-mẹ ụn kǫyan yo nǫ m-nǫm à.

16 Nǫm nǫ kaanẹ remen **Mosa** gẹnẹg yo Shir zẹẹ à: “She'et nǫ ba m-kụkǫp, remen kaanẹ ụm rǫ ba m-kụkǫp.”†

17 Nǫm nǫ kaanẹ bǫ nǫ ụn aag ụn Tato-ǫ n-Tǫn wan-piishẹ ụn ko wụ ke nẹt-wụ ụt-ma hond hond ụn yo wụ nǫmẹ nẹ à. Dẹk nǫ hǫǫg-m nǫ ụntụn hamat-nẹ ụn kà hǫno o-dak ǫ ụn sẹkẹmsẹ-mǫ ụn wụ ụn hǫgẹ ụn gyẹr-ǫ ụn wụ nẹ.

18 Remen nǫ nepsẹ ụnze Shir ụn rur nǫ remen wụ guut nǫ be-de ụn she'et-de o-hwaa de tat-nẹ nǫ yẹ n-ga yoosụ nǫ à. Wụ ụn rur nǫ ụn bụ-yo ụn top-ǫ ụn zinariya kǫ azorpa á. Zinariya, azorpa nẹ, yẹ ba m-ta á.

19 Amba Shir ụn rur nǫ ụn hyó-m **Kiristi**, ka ca-yo ụn ba ụr-dakka yo komo ka yo ụn ba ụt-ri'in yo.

20 Shir ụn dagan **Kiristi** cin ba a ro nǫmǫg hǫno o-dak. Amba Shir rwụụntẹ wụ á, sẹ ụn ka hǫ-tǫ ụr-kǫm tǫ rem nǫ.

21 Ụn bụ-o Yẹso nǫ m-shẹr be-de Shir, ǫ 'yonsẹ wụ be-de m-mar à, komo a ya'ụrụ wụ ụt-gǫs ụn cǫw-yo m-sẹkẹmsẹ. Yo rwǫ'ẹ nǫ rụ'ụt shẹr-m nǫ o-saktǫ nẹ be-de Shir.

22 M-mǫka nǫ mustẹ hi ụn nǫ ba ụt-ri'in ụn dǫrǫttẹ-ǫ o-nip remen nǫ kumut was-m ǫr nǫ nẹ. Was nǫ ǫr nǫ nẹ cin ụn hur-ụr nǫ, komo ụn hur-ụr pus-de nẹ.

23 Remen Shir ja'astụ nǫ mat-o pụ-ǫ komo, ba ụn gǫ-yẹ rǫ m-sabrẹ á, amba yẹ rǫ m-she'et har kǫyan nomot be-de ụn Ma-tǫ Shir ǫ ụn hǫǫg à.

24 Ma-tǫ Shir zẹẹg,
“Hun-nẹ rǫ m-'hwǫ ụntụ ụt-gwǫ,
komo sẹps-mǫ ụn yẹ rǫ m-ta ụntụn mǫk-tǫ o-kǫt.
Gwǫ-ụt rǫ m-'hwǫ kaw, komo mǫk-ụt rǫ m-zoosẹ.
25 Amba ma-ụt Wan-Kǫyan rǫ m-ẹs har da-ǫ ba m-ta.”‡
Hun-nẹ kǫ'ǫtụtụ nǫ ka **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ.

Bǫr-ụs yoor

1 Remen kaanẹ, ru nǫ cǫw-yo ụt-yagẹ, nǫ yagẹ raks ụn hun-nẹ, komo nǫ cir m-nom o-nip. Yagụ nǫ ụr-shoob kǫ nǫ rụrẹ yẹ ken myet-mǫ ụn kǫ tǫ ke gǫn ma-ụt yǫ-tǫ tǫ.

2 Ụntụn yan-yaar pụ-yẹ, hǫǫb nǫ yǫw-mǫ o-Kụkt mǫ m-kyụkyaw remen mǫ bǫ'ǫssụtẹ́ nǫ be-de ụn gwụ nǫ.

3 Nǫ be'estẹ nǫ nepstẹ Wan-Kǫyan rǫ ụr-bon nẹ.*

† **Bǫr-o gaan:16 1:16** Hyen komo: Rewi 11:44-45; 19:2; 20:7. ‡ **Bǫr-o gaan:25 1:24-25** Hyen komo: Isha 40:6-8 (ụt-Girik). * **Bǫr-ụs yoor:3 2:3** Hyen komo: Bǫng 34:8.

Kiristi rǫ ta'ar-de ụn hǫǫg

4 Haan nǫ be-ụr Yẹso **Kiristi**. Wụ rǫ ta'ar-de ụn hǫǫg de hun-nẹ ginmẹ
à, amba Shir dak wụ komo wụ 'ye wụ ụt-gǫs dẹẹn.
5 Komo ya nǫ rǫ ụntụn ta'ar-tǫ ụn hǫǫg, tǫ a meetẹ hur-ǫ o-Kụkt à. Nǫ
waragtẹ bụụg-de ụn yan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir** yẹ ụn ba m-kụkǫp, nǫ seketẹ
sekẹ-tǫ o-Kụkt ụn bụ-o Yẹso **Kiristi**. Shir rǫ m-gǫks gǫn ka **sekẹ**-tǫ.
6 Ka tǫ rǫ bǫ Shir zẹẹ ụn Ma-tǫ ụn wụ à:
"Gwǫt, ụm shẹrẹg ta'ar-de ụt-ma o-Urusharima[†]
de m-daagẹ ụn caari-mǫ m-sẹps à.
Kap bǫ ụn wụ shẹrẹ ụn de à
wụa nom m-'ẹ á."[‡]
7 Be-ụr nǫ, nǫ yẹ shẹrẹ ụn wụ à nǫ napẹ gǫ ụn sẹps-mǫ Shir ya'ụ wụ à.
Amba ka yẹ gini wụ à. Ma-tǫ Shir zẹẹg,
"Ka ta'ar-de ya-ụt-ma jorẹ à,
de waragtẹ de jiish kǫ de ke ta'ar-de
ụn be-de ụt-ma."[§]
8 Ma-tǫ Shir zẹẹg,
"Ka ta'ar-de rǫ m-rwǫ ụr-pụksẹ,
komo de rǫ yẹ m-hẹẹs remen cikt-de ụn yẹ."[*]
Yẹ rǫ m-pụksẹ remen yẹ yagụtẹ o-dǫrǫttẹ ụn Ma-tǫ Shir, ǫ yẹttẹ m-oos ụn
kwụkwụr-de Shir coogẹ remen ụn gǫ ụn yẹ à.
9 Amba nǫ, Shir ụn daag nǫ hun-nẹ kashi, bụụg-de yan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir**, hun-nẹ yẹ ba m-kụkǫp, hun-nẹ yẹ Shir, remen nǫ nomotẹ́ wụ
ụr-bǫngǫn. Wụ rwụntụtụ nǫ be-de o-comb, wụ hantụ nǫ be-de m-cụcas.[†]
10 N-ga a ro hwǫǫg nǫ be-de ụn hun-nẹ yẹ Shir á, amba m-mǫka nǫ rǫ
hun-nẹ yẹ Shir. N-ga Shir ro m-hǫgẹ ụn 'wǫn-ụr nǫ á, amba m-mǫka Shir
ǫ hǫgẹ ụn 'wǫn-ụr nǫ.[‡]

She'et nǫ ụntụn yan-gụw-mǫ Shir

11 Nǫ yan-yen-de nẹ, mẹ nǫ m-kyẹwẹs, ụntụn yan-dak-o hǫr-ǫ, hamat-nẹ
ụn ka dak-ǫ, gin nǫ ka rem-ụs yǫ-se, se rǫ ụr-gụn ụn hǫǫg-m nǫ à.
12 Nǫm nǫ cẹẹn nǫ she'ettẹ́ ụr-bon nẹ n-mẹ ụn yan-bǫr-ụs nǫ yẹ shẹrẹ o-
nip á. Komo kǫ yẹ gụt nǫ gwǫt-ǫ ụn yan-nǫm ụn rem-ụs yǫ-se, yẹa hyenes
she'et ụn nǫ ụr-sǫ-de. Yẹa sẹps Shir da-ǫ wụ he piishẹ ụn hǫno o-dak ụt-ma
à.

O-dǫrǫttẹ be-de ụn gwǫmo-nẹ

13 Nǫm nǫ o-dǫrǫttẹ rem Wan-Kǫyan ụn kǫ ǫ ke **karamsa**-ǫ a ya'asẹ
remen hun-nẹ, ǫ rwụụnẹ be-de ụn gwǫmo-tǫ ụn ko-gwǫmo à.
14 Nǫ nomẹ gwǫmo-nẹ o-dǫrǫttẹ, remen gwǫmo-de o-dak kap Shir ǫ
tǫmnụ de, de ye'et yan-kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ ụr-kǫǫb komo de bụm hun-nẹ
yẹ nǫmẹ rii-yo ụr-bon à.
15 Remen kaanẹ Shir cǫnẹ nǫ nom rii-yo ụr-bon. Da-ǫ nǫ nǫmẹ rii-yo
ụr-bon à, ká raag-nẹ yẹ, yẹ napẹ **Kiristi** á, yẹa hoks m-zẹẹ kǫ rii á. Yẹa
hoks m-kum rem-se ụr-geeg á.

[†] **Bǫr-ụs yoor:6 2:6** ụt-Girik: o-Sihiyona. [‡] **Bǫr-ụs yoor:6 2:6** Hyen komo: Isha 28:16 (ụt-Girik).
[§] **Bǫr-ụs yoor:7 2:7** Hyen komo: Bǫng 118:22. [*] **Bǫr-ụs yoor:8 2:8** Hyen komo: Isha 8:14-15.
[†] **Bǫr-ụs yoor:9 2:9** Hyen komo: Rwụụ 19:5-6; Isha 43:20 (ụt-Girik); Rwụụ 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; Titu 2:14; Isha 43:21; Isha 9:2. [‡] **Bǫr-ụs yoor:10 2:10** Hyen komo: Hosẹ 2:23.

16 She'et nǫ sasa, amba myet ụn kaanẹ nẹ, nǫ hyan nǫ rǫ sasa nǫ cụw
nom ụn rii yǫ-yo á. Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, she'et nǫ ụntụn yan-gụw-mǫ
Shir.
17 'Ya nǫ kǫwan m-sẹk. Komo nǫ kutẹ hun-nẹ yẹ Shir kashi m-was. Gyẹr
nǫ Shir, 'ya nǫ ko-gwǫmo ụt-gǫs.

Sha-mǫ ụn swǫ-ụr kǫǫb-ụr Kiristi

18 Gụw-nẹ, sẹ nǫ nǫmẹ yan-hur-ụt nǫ o-dǫrǫttẹ nǫ 'ye yẹ m-sẹk kǫyanda.
Nǫm nǫ yo ka, ba be-de ụn yẹ rǫ m-hǫgẹ ụr-'wǫn ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi
nẹ cot á, amba kap ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ nẹ.
19 Shir rǫ gwụgwụ ụn nǫ nẹ da-ǫ nǫ nǫmẹ rii-yo nǫ napẹ yo rǫ hond
hond, komo nǫ geeg ụt-mẹn ụn 'mǫ ụr-hur nẹ ụn kǫǫb-de a nǫ m-'ya ba
nǫ ụn nǫm rii à.
20 A 'ye nǫ ụr-kǫǫb remen nǫ nǫmǫg rii-yo ba ụr-bon, nǫ kum ǫ ka rii
á. Amba Shir a 'ye nǫ ụr-hǫ, ụregẹ nǫ swǫǫg ụr-kǫǫb ụn 'mǫ ụr-hur nẹ
remen nǫ nǫmǫg rii-yo ụr-bon, remen kaanẹ Shir cǫnẹ.
21 Ụn kaanẹ, Shir agụ nǫ remen **Kiristi** swǫǫg ụr-kǫǫb rem nǫ. Wụ
yaksụtụ nǫ m-sha, depetẹ nǫ dǫrẹ bụ-yo ụn wụ.
22 “**Kiristi** nǫm **ụr-ba'as** á,
Wụ raks hun-nẹ á.”§
23 Kǫ de nomtẹ a pyapụrtụ wụ à, wụ muut ụt-rẹẹb á. Komo da-ǫ wụ swǫ
ụr-kǫǫb à, wụ waksụ yẹ ụt-ma á. Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, wụ shẹrẹg
be-de Shir, wụ napẹ piish ụt-ma à.*
24 **Kiristi** sawag nụ-se ụn **ba'as**-ụt na ụn wụr-ǫ ụn wụ. A kamag wụ o-**kan**
remen a yagụtẹ́ nǫm **ụr-ba'as** komo a cirit kashi ụr-she'et. Shir taasụ ka
hoog-mǫ mǫ ụn **ba'as**-ụt nǫ remen hoog-m Yẹso.
25 Nǫ ro ẹgụssụtẹ ụntụn yẹgẹ-ca, amba m-mǫka nǫ mụụntẹ be-de ụn wan-
Ruut-m nǫ ụn wan-Gụt-de ụn hǫǫg-m nǫ nẹ.†

Bǫr-ụs tet

Campǫ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ

1 Kaanẹ komo ne'a-nẹ, nǫmǫ nǫ campǫ nǫ nẹ o-dǫrǫttẹ. Nǫm nǫ kaanẹ
komo ụregẹ campǫ nǫ shẹr ụn ma-ụt **Kiristi** á. Ụregẹ campǫ nǫ nẹ hyanag
bon-de ụn ka bụ-yo nǫttẹ ụr-she'et à, yẹa gǫks **Kiristi**, ba nǫ ụn nomo yẹ
ụt-ma.*
2 Ka campǫ-nẹ yẹa gǫks Yẹso da-ǫ yẹ hyenẹ she'et-ụr sǫ-de ụn hǫǫg-m
nǫ komo nǫ 'ye yẹ ụt-gǫs.
3 Taase nǫ muut ụr-hi be-de ụn ga-se ụr-bon kǫ rii-se ụn cǫr-se ụr-bon
kǫ gund-tǫ ụn hwǫr á.†
4 Ụn sụgẹ-de ụn kaanẹ ma, yo depẹ à, nǫm nǫ ayẹwẹ-tǫ ụr-hur ụn
gwụgwẹr-mǫ ụr-hi, komo m-tetemb nẹ. Gǫn ka ayẹwẹ-tǫ rǫ m-gǫs, komo
Shir rǫ tǫ m-hwǫ ụn be-ụr kashi.
5 Ụn gǫ ụn kà cǫw-yo ne'a-nẹ sǫ-yẹ yẹ n-ga yẹ ẹssẹ saktǫ-ǫ ụn yẹ be-de
Shir à, kumẹ hi ụn de ụn yẹ ụt-ayewẹ. Yẹ ya'ag campǫ ụn yẹ nẹ ụt-gǫs.
6 Ụntụn **Saratu**, wụ nomẹ **Ibrahi** o-dǫrǫttẹ komo wụ eeg wụ “Rwǫǫg-o
re” à. Nǫ ma yakar-yẹ ụn wụ yẹ, ụregẹ nǫ rǫ m-nom yo depẹ à komo nǫ
yagẹ kǫ yo ke rii-yo 'ye nǫ o-gyẹr á.‡

---

§ **Bǫr-ụs yoor:22 2:22** Hyen komo: Isha 53:9. * **Bǫr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Isha 53:7.
† **Bǫr-ụs yoor:25 2:24-25** Hyen komo: Isha 53:5-6 (ụt-Girik). * **Bǫr-ụs tet:1 3:1** Hyen komo: Apis 5:22; Koro 3:18. † **Bǫr-ụs tet:3 3:3** Hyen komo: 1Tim 2:9. ‡ **Bǫr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Taka 18:12.

7 Kaanẹ ma campǫ-nẹ, se nǫ nom barag-se ụr-bon remen ne'a nǫ nẹ.
Hyen nǫ yẹ ụt-gǫs nẹ, remen yẹ rǫtt ụr-bẹẹb bǫ nǫ rǫ á. Baks nǫ, Shir
ya'ag ne'a-nẹ yar-mǫ ụn wụ komo remen yẹ kumut hǫǫg-m ba m-ta ụn nǫ
nẹ. Remen kaanẹ, nǫmụ nǫ ne'a nǫ nẹ bǫ depẹ à, taase yo ken yo tụw nǫ
yo wẹn kǫn-ụs nǫ.§

Swǫr ụr-kǫǫb remen nǫm ụn rii kashi

8 Ụr-kǫm, kap she'et nǫ m-sǫk nẹ ụn ǫr nǫ nẹ nẹ, kǫ wụ ke wụ hyen ǫr
ụn wụ rii-yo m-was. Nǫ hyen ụr-'wǫn ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi nẹ.
9 Nǫ tǫp mẹn-ụt jaas-tǫ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ kǫ ụr-rẹẹb n-tẹ ụr-rẹẹb á, sẹ
dẹ nǫ kǫnẹ gǫ ụn ká nẹt-wụ o-kwụm, remen káánẹ ǫ Shir egtẹ nǫ wụ ye'et
nǫ o-kwụm.*
10 Ma-tǫ Shir zẹẹg,
"Bǫn nẹt-wụ cǫnẹ m-hǫǫg
komo wụ hyen hǫ-tǫ ụr-bon à,
Sẹ wụ dostẹ rem-de ụn wụ be-de ụn tẹp ụ jaas-ǫ
komo wụ dos nu-ǫ ụn wụ be-de ụt-raks.
11 Wụ ho'os cǫw-ụs yǫ-se
komo wụ nom rii-yo ụr-bon yo depẹ à.
Wụ hoob cǫw-yo ụn ba ụt-ween wụ dǫrẹ yo.
12 Wan-Kǫyan rǫ ụn 'er-de ụn yẹ nǫmẹ kashi ụn rii à,
komo wụ rǫ m-ke'ẹ ụn kǫn-se ụn yẹ ụt-tǫ.
Amba wụ rǫ m-tukẹ ụn
yan-mẹn-ụt jaas-tǫ o-cin."†
13 Ụregẹ nǫ m-sẹngẹ nǫ nomot rii-yo ụr-bon, hun-nẹ dẹẹn a hǫgụssẹ nǫ
m-hoog á.
14 Amba myet ụn kaanẹ nẹ, ụregẹ nǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb remen nǫ m-nǫm
ụn rii-yo ụr-bon, Shir a 'ye nǫ o-kwụm. "Taase nǫ hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn yo yẹ rǫ
m-gyẹr à, kǫ komo nǫ was ụn yo hun-nẹ zẹẹ yẹa nom nẹ á."‡
15 Ya nǫ **Kiristi** ụr-be ụn hur-ụr nǫ komo wụ warag Gǫs-wụ wụ ụn hǫǫg-
m nǫ. She'et nǫ zǫngsẹ nǫ shest da-ǫ wụ ken wụ citụ nǫ ma-tǫ ụn saktǫ-o
nǫ. Amba nǫm nǫ kaanẹ ụn gwụgwẹr-mǫ ụr-hi ụn 'ya m-sẹk nẹ.§
16 Amba shas nǫ yẹ ụn gwegwẹr-mǫ ụr-hi, ụt-gǫs nẹ. Nǫm nǫ rem-se
ụr-bon bǫ hur-ụt nǫa kaps nǫ á. Nǫ jar o-jar nǫ nom rii-yo ba ụr-bon á,
remen ka yẹ rǫ nǫ m-tan o-yǫ yo à, yẹ hyenet m-'ẹ remen nǫ yẹ ma Kiristi
yẹ.
17 A jiish ụr-bon ụregẹ cǫn-mǫ Shir mǫ nǫ sụ ụr-kǫǫb remen nǫ nǫmǫg
rii-yo depẹ à ǫttẹ nǫ sụ ụr-kǫǫb remen nǫm ụn rii yǫ-yo à.
18 **Kiristi** marag o-gaan cot remen **ba'as**-ụt na. Wan-ba-**ụr-ba'as** marag
remen ya-ụt-**ba'as**. **Kiristi** nǫmǫg yo ka remen wụ he nǫ m-heet be-de
Shir. A hǫǫg wụr-ǫ ụn wụ, amba a muutụrụ Kụkt-ǫ ụn wụ ụn hǫǫg nẹ.
19 Ụn bụ-yo **Kụkt-ǫ ShirKiristi** haag wụ rwǫrụrụ Ma-tǫ Shir be-de ụn
kụkt-tǫ a ka'ẹ m-gụw à.
20 Yẹ nomụtẹ Shir kǫǫb-de o-dǫrǫttẹ n-ga n-ga, amba Shir hakkụrtẹ ụn yẹ
nẹ har ụn da-ǫ **Nuhu** ro ụn shaab-ǫ o-hat à, remen Shir a rees hǫno o-dak
m-hǫ. Hun-nẹ eer a gu'ẹ ụn ka hat-ǫ, yẹ ruwẹ kẹẹz kẹẹz ụn ka hǫ-mǫ.*

---

§ **Bǫr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Apis 5:25; Koro 3:19. * **Bǫr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Mati 5:43-44. † **Bǫr-ụs tet:12 3:10-12** Hyen komo: Bǫng 34:12-16 (ụt-Girik). ‡ **Bǫr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Isha 8:12; Mati 5:10. § **Bǫr-ụs tet:15 3:15** Hyen komo: Isha 8:13. * **Bǫr-ụs tet:20 3:20** Hyen komo: Taka 6:1—7:24.

21 Ka hǫ-mǫ napa-ǫ ụn bǫ a yo'osụ nǫ m-hǫ mǫ gu nǫ m-mǫka à. Komo
ba dos ụt-ri'in tǫ o-wụr cot á, amba ụn waktụnẹ nẹ mǫ Shir ụn hur-ụr
gaan. Shir guug nǫ ụn bụ-yo ụn inẹ-m Yẹso **Kiristi**.
22 **Kiristi** rǫ m-mǫka n-Tǫn, sǫ ụn rẹ-de Shir. **Yan-tǫm-yẹ Shir**, ụt-
gwǫmo, komo m-'wǫns nẹ kap rǫ ụn kom-tǫ ụn wụ.

Bǫr-ụs nass

M-shẹr be-de Shir

1 Bǫ **Kiristi** swǫ ụr-kǫǫb ụn wụr-ǫ ụn wụ à, m-mǫka sẹ nǫ she'et zǫngsẹ
nǫ sụụt ụr-kǫǫb bǫ wụ swǫ de à. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen bǫ ụn wụ swǫ ụr-
kǫǫb ụn wụr-ǫ ụn wụ rem **Kiristi** à, kututẹ na ụnze wụ 'yarag ka **ba'as-de**
wụ nǫmẹ n-ga à.
2 Komo kututẹ na ụnze ka nẹt-wụ waktụntẹ wụ yagẹ yo wụ ro m-cǫn à,
komo wụ rǫ m-cǫn wụ nomẹ Shir o-dǫrǫttẹ har ụn ta-de ụn hǫǫg-mǫ ụn
wụ.
3 Nǫ regụssụtẹ nǫ naasụtẹ o-da dẹẹn n-ga, nǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-mǫ ụn
gǫ ụn she'et-de hun-nẹ rǫ m-she'et à yẹ napẹ Shir á. Nǫ ụn hǫgẹ ụn rẹrẹm-
mǫ ụn saw-tǫ m-'ẹ, ụn yish-yẹ yẹ o-yoor nẹ, ụn sụsụụr nẹ, ụn biki-tǫ m-swǫ
nẹ, ụn tụw-tǫ o-ás nẹ, har ụn gụw-mǫ ụs-tǫǫg nẹ.
4 M-mǫka nay nǫ nẹ yẹ n-ga hyanag ụt-hyat yo hantẹ nǫ yagụtẹ gam-ǫ
ụr-hi ụn yẹ nẹ be-de ụn nǫm ụn rem-ụs yǫ-se à. Remen káánẹ komo yẹ rǫ
nǫ ụt-rẹẹb.
5 Amba yẹa shes Shir wụ rǫ ụn piishẹ ụn yan-hǫǫg ụn margan-nẹ nẹ
ụt-ma à.
6 Yo yo rwǫ'ẹ a rụrụt **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** har be-de ụn yẹ rǫ margan-nẹ m-
mǫka à. Kǫ de nomtẹ à a piishitụ yẹ ụt-ma o-wụr ụntụn ko wụ ke nẹt-wụ,
amba m-mǫka yẹ ụr-she'et ụn Shir nẹ ụn bụ-yo ụn **Kụkt-ǫ Shir**.
7 Ta-de ụn kǫ yo ke rii-yo nomostẹ yow yow. Remen kaanẹ rwǫ nǫ ụr-hur
sak, nǫ garamsẹ hi ụn nǫ remen nǫ hokstẹ́ ụs-kǫn.
8 Yo jiishẹ kap à, sẹ nǫ kutẹ ǫr nǫ nẹ m-was dẹẹn, remen was-m rǫ ụn
bitẹ mǫǫr-tǫ ụt-**ba'as** tǫ yẹ nǫmẹ na à.*
9 Nǫ barkẹ hun-nẹ ụn hur-ụt nǫ ba ụs-hwụmụg.
10 Shir ya'ag kǫ wụ ke wan-dor wụ m-yar, ụnze nẹt-wụ hoks m-nǫm yo
ken rii-yo remen wụ guut yan-dor. Shir ya'ag ká yar-mǫ, remen kaanẹ a
mụrẹ nǫ ká yar-mǫ ụn cǫw-yo depẹ à.
11 Ụregẹ wụ ken wụ rǫ ụt-ma, sẹ wụ nom ụntụn wụ rǫ m-rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir à. Ụregẹ a ya'ag wụ ken yar-mǫ ụn gu ụn hun-nẹ, sẹ wụ nom ụn
bẹẹb-de Shir ya'ụ wụ à. Remen ụn kǫ yo ke rii-yo Shir a kum ụr-bǫngǫn
rem Yẹso **Kiristi**. Mẹ ụs-kǫn hun-nẹ a 'ye Shir m-sẹps, ụt-gwǫmo nẹ, ba
m-ta. **Amin**.

Swǫ ụr-kǫǫb remen dor Yẹso

12 Nǫ nay-nẹ re, taase nǫ hyen ụt-hyat ụn kǫǫb-de nǫ m-swǫ à sa o zee
rii pụ-yo kǫrụ nǫ.
13 Amba nǫm nǫ o-zak, remen nǫ m-swǫ ụr-kǫǫb bǫ **Kiristi** swǫ de à.
Remen nǫa nom o-zak dẹẹn da-ǫ wụ he m-mụụn ụn sẹps-mǫ ụn wụ nẹ à.
14 Ụregẹ a pyapụrtụ nǫ remen jin-ụr **Kiristi**, nǫ ya-o-kwụm-yẹ, remen
Kụkt-ǫ m-sẹps, ụn ǫ Shir nẹ rǫ be-ụr nǫ.

---

* **Bǫr-ụs nass:8 4:8** Hyen komo: Swǫǫ 10:12.

15 Ụregẹ nǫ swǫǫg ụr-kǫǫb, taase de nom remen nǫ hǫǫg nẹt, kǫ ụr-hyow,
kǫ nẹ yo ken rii yǫ-yo, kǫ o-hẹbẹ gwụw.
16 Nǫ hǫgẹ 'ẹ-mǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb remen nǫ **yan-dor Yẹso** á. Ụn sụgẹ-de
ụn kaanẹ ma, bǫm nǫ Shir remen nǫ yẹ ma **Kiristi** yẹ.
17 Da-o nomostẹ ǫ Shir hettẹ piishẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn wụ ụt-ma à. Komo
ụregẹ piish ụn ma-tǫ ụn wụ takantẹ be-ụr na. ¿Ya he kǫr ụn yẹ yagẹ nomẹ
ụn ma-tǫ ụn wụ o-dǫrǫttẹ **Ma-tǫ m-Rẹrẹm** tǫ Shir?
18 “Ụregẹ kashi ụn hun-nẹ pǫssụtẹ ụn yish jaas-yẹ,
¿ya he m-kǫr ụn yẹ napẹ Shir nẹ á ụn **ya-ụr-ba'as** nẹ?”†
19 Remen kaanẹ, ka yẹ rǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb remen dǫrǫttẹ-ǫ Shir à, yẹ
sẹngẹ nǫm ụn rii-yo depẹ à. Komo yẹ bụp Shir kom-ụt yoor, remen Shir
kashi-wụ, wụ nǫmẹ o-dak o-Tǫn nẹ.

Bǫr-ụs taan

Sẹk-yẹ ụn bẹẹb-yẹ nẹ

1 Ụm cǫnǫg m-do sẹk-yẹ nǫ jaab-ǫ ụt-mẹn. Mẹ abre ko-sẹk, mẹ wụ hyanẹ
bǫ **Kiristi** swǫ ụr-kǫǫb à. Komo kanẹ co a wong sẹps-mǫ ụn wụ ụn mẹ nẹ
da-ǫ a he na mǫ m-kutẹ à.
2 Warag nǫ yan-gụt-de ụn kur-ǫ Shir bǫbsụ nǫ à. Nǫ nom m-gụw ụntụn
ya-ụr-gụt ba yẹ a gaktẹ á, amba ụn cǫn-mǫ ụt-mẹn, bǫ Shir cǫnẹ nǫ warag
à. Nǫm nǫ kaanẹ ba remen gǫp-de ụn hwǫr á amba ụn cǫn-mǫ ụt-mẹn.*
3 Ka yẹ Shir bǫbsụ nǫ à, nǫ sawsụ yẹ ụs-nụ á, amba kutẹ nǫ yẹ bụ-yo
ụr-bon.
4 Amba da-ǫ Yẹso ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-Gụt wǫǫnẹ nǫa gǫks gǫnd-ǫ
ụn sẹps-mǫ ụn wụ, ǫa naasẹ á.
5 Nǫ bẹẹb-yẹ kap, nomo nǫ sẹk-yẹ o-dǫrǫttẹ. Kǫ wụ ke wụ gwẹrẹgsẹ ǫr
ụn wụ ụr-hi. Ma-tǫ Shir zẹẹg,
“Shir rǫ m-'yar ụn yan-nụ-mǫ ụr-hi,
amba wụ rǫ ụn 'ya ụr-hǫ
be-de yan-gwẹgwẹr-mǫ ụr-hi.”†
6 Gwẹrẹgsẹ nǫ hi ụn nǫ ụn kụs-ǫ ụn caari-tǫ ụt-kom tǫ ụr-bẹẹb tǫ Shir,
remen da-o wǫ wo'ẹ wụa 'ye nǫ m-sẹk ụn co.‡
7 Shir cǫnǫg nǫ, remen kaanẹ, heetụ nǫ wụ bǫ ụn yo rangsụ nǫ à.
8 Garamsẹ hi ụn nǫ, nǫ she'et zǫngsẹ komo yish hǫǫg-yẹ. Wan-yagẹ-ụt
nǫ, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**, wụ rǫ ụt-dwụm ụntụn o-zur o-kǫt, yo rǫ
ụt-tụw ụn hoob-ǫ ụn wụ yo he m-hǫ à.
9 Kwangụ nǫ wụ, nǫ she'et ụr-bẹẹb nẹ ụn shẹr-m nǫ. Nǫ nepstẹ hǫno
o-dak kap ǫr nǫ nẹ **yan-dor Yẹso** rǫ m-swǫ ụr-kǫǫb bǫ nǫ rǫ m-swǫ à.
10 Shir guug na ụn kǫ yo ke bụ-yo. Wụ daagụ na remen wụ wongtẹ́ sẹps-
mǫ ụn wụ ụn na nẹ. Ka sẹps-mǫ rǫ m-she'et ba m-ta. Wụa wong-mǫ ụn
na nẹ remen a dǫrụtẹ Yẹso **Kiristi**. Nǫ sụ ụr-kǫǫb m-mǫka, amba ụjimẹ
o-da hiin, Shir a muut nǫ hond hond, wụ shẹr nǫ komo wụ tor nǫ ụr-bẹẹb
nẹ.
11 Mẹ ụs-kǫn ụnze Shir a nom ụt-gwǫmo ụr-bẹẹb nẹ har da-ǫ ba m-ta.
Amin.

Gas-de ụr-kǫm

---

† **Bǫr-ụs nass:18 4:18** Hyen komo: Swǫǫ 11:31 (ụt-Girik). * **Bǫr-ụs taan:2 5:2** Hyen komo: Yoha 21:15-17. † **Bǫr-ụs taan:5 5:5** Hyen komo: Swǫǫ 3:34 (ụt-Girik). ‡ **Bǫr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11; 18:14.

12 Ụn bẹẹb-ụr Siras§ ǫr na ko-yan-ẹss ụt-ma à, ụm gẹnbẹ nǫ ka takụrda-ǫ
o-kotton remen ụm ye'et nǫ bẹẹb-de ụs-rwụn komo ụm rụrụ nǫ, ụnze yo ka
yar-mǫ Shir mǫ. Remen kaanẹ shẹr nǫ m-'wǫns nẹ be-de ụn ká yar-mǫ.*
13 Yan-dor Wan-Kǫyan ụn dak-ǫ o-**Babira** yẹ a daagẹ mǫssẹ ụn nǫ nẹ à
rǫ nǫ m-gas. Kaanẹ ma wà re Markus n-mẹ ụn **Kiristi**, rǫ nǫ m-tǫmbẹ ụn
gas-de ụn wụ.†
14 Gas nǫ ǫr na nẹ ụn gamat-de m-was. Mẹ ụs-kǫn Shir 'ye ko wụ ke wụ
rǫ be-ụr nǫ à gwụgwụ-mǫ ụr-hur, yẹ rǫ n-mẹ ụn **Kiristi** à.

§ **Bǫr-ụs taan:12 5:12** ụt-Girik: Sirabanus. * **Bǫr-ụs taan:12 5:12** Hyen komo: Sẹng 15:22,40.
† **Bǫr-ụs taan:13 5:13** Hyen komo: Sẹng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmǫn 24.

Takụrda-o
Bitrus ayoorẹ-ǫ

Rem-se rǫ n-mẹ à:
M-zantẹ *1:1-2*
Eeg-ǫ ụn yan-dor *1:3-21*
Yan-yoos-de ụt-bǫ *2:1-22*
Mụụn-m Kiristi de ụr-bụstẹ *3:1-18*

Bitrus rǫ ụr-gas

1 Mẹ, Simǫn Bitrus, ko-gụw komo ụn **wan-Tǫm YẹsoKiristi** nẹ. Mẹ
gẹnbẹ ka takụrda-ǫ ha-mǫ ụn be-de ụn yẹ gǫksẹ m-shẹr o-nip nẹ ụntụn
mǫ ma na. Nǫ ụn nom kaanẹ ụn bụ-yo kashi-ǫ Shir na ụn Yẹso **Kiristi** nẹ
Wan-Gwụ.
2 Mẹ ụs-kǫn Shir 'ye sẹngụ nǫ m-'ya m-yar dẹẹn dẹẹn, ụn gwụgwụ-mǫ
ụr-hur ụn bụ-yo nap-se Shir ụn Yẹso Wan-Kǫyan na nẹ.

M-bǫ'ǫssẹ be-de ụn nap ụn Shir

3 Bẹẹb-de ụn wụ de n-Tǫn shir ya'ag na kǫyan yo a o-hoob remen hǫǫg-
m na ụn sǫk-mǫ ụn wụ nẹ be-de ụn nap-se a napụ wụ à. Wụ agụ na ụn
sẹps-mǫ ụn bon-de ụn wụ nẹ.
4 Remen kaanẹ, wụ ẹssụtẹ na kashi ụn caari-tǫ ụn ma-tǫ ụn wụ, remen
nǫ waragtẹ́ kashi, bǫ Shir rǫ kashi à. Komo wụ ẹssụtẹ na, nǫ possụtẹ́
sabrẹ-ǫ rǫ n-mẹ ụn hǫno o-dak ǫ dish-o yǫ-ǫ hantẹ à.
5 Remen káánẹ, nǫm nǫ bǫ ụn nǫm-m nǫ, nǫ dootẹ shẹr-m nǫ ụr-bon,
ụr-bon komo nǫ doo de ụs-nap,
6 ụs-nap komo nǫ doo se garamsẹ ụn hi ụn nǫ, be-de ụn garamsẹ hi ụn
nǫ komo nǫ doo ụn 'mǫ ụr-hur, ụn 'mǫ ụr-hur komo nǫ doo nǫm ụn o-shir.
7 Ụn nǫm ụn yo rǫ o-shir à, nǫ doo gwụgwẹr-mǫ ụr-hur, ụn gwụgwẹr-mǫ
ụr-hur nǫ doo m-was nẹ.
8 Ụregẹ nǫ m-nǫm ụn gǫ ụn kà rem-se, se a wen nǫ m-warag hwaa m-
saarẹ nẹ be-de ụn nap-ụs Wan-Kǫyan Yẹso **Kiristi**.
9 Amba ụregẹ nẹt bǫ'ǫsẹ ụn ka cǫw-yo á, ya wụ rǫ ụntụn nẹt-wụ rǫ m-
hyan ụr-bon nẹ á kǫ ko-pǫ. Tǫ-ụt ka'ag wụ ụnze, Shir soksotẹ wụ **ba'as-tǫ**
ụn wụ, tǫ wụ nomẹ à cin ba wụ ụn shẹr be-ụr Yẹso **Kiristi**.
10 Remen kaanẹ ǫr re nẹ yan-dor, nǫm nǫ bǫ ụn hoks-m nǫ, nǫ nǫm rii-
yo ụr-bon nǫ kututẹ́ hi ụn nǫ ụn yẹ ken yẹ nẹ ụnze Shir daagụ nǫ komo
nẹ wụ eeg nǫ hun-nẹ yẹ ụn wụ. Ụregẹ nǫ nǫmǫg ka rem-se, nǫ hede m-hẹ
á.
11 Ụn kaanẹ, Shir a barkụ nǫ caari-de ụr-barkẹ ụn be-ụr Yẹso **Kiristi** wụ
rǫ Wan-Kǫyan ụn **Wan-Gwụ** nẹ he gwǫmo-tǫ ụn wụ tǫ he m-she'et har
da-ǫ ba m-ta à.

Tu'ẹ ụn Ma-tǫ Shir yish

12 Kǫ de nomtẹ nǫ nepsẹ ka rem-se à, komo nǫ bụps ka yoos-de o-nip nẹ
ǫ nǫ napẹ à, amba man sẹngụ nǫ m-baksẹ.
13 Ụm nǫmǫg ụs-barag myet-mǫ ụn hǫ-tǫ ụn hǫǫg-m re, ụm hyanag hond
hond ǫ, a sẹngụ nǫ m-baksẹ ụn ká rem-se kǫyanda.
14 Ụm nepsẹ man meres ba m-jimẹ. Remen Wan-Kǫyan na Yẹso **Kiristi**
regụsụtẹ, wụ rụssụtẹ mẹ kaanẹ.

15 Ǫ rwǫ'ę mętte m-sęngę dęęn ụm rụrụtụ nǫ ká rem-se cin m-mǫka. Mę
ụn zęę káánę remen nǫ ma'astę́ se m-baks kǫ ǫ ke da-ǫ, da-ǫ mę mersę.

Yę he hyan ụn sęps-m Yęso Kiristi

16 Da-ǫ tę rụrụ nǫ ụnze, Wan-Kǫyan na Yęso **Kiristi**,* wụa mụụn ụt-
gwǫmo nę, ba tę m-bim zwǫm-ǫ wụ ken wụ rwǫrę ǫ ụs-węęr á. Amba ụn
yish tę, tę hyanę nip-ǫ ụn sęps-mǫ ụn wụ.
17 Remen Shir o-Tato ya'astụ wụ m-sę́k m-sęps nę, da-ǫ ká cǫr-ǫ rwụụnę
be-de ụn sęps-mǫ ụt-gwǫmo ǫ zet wụ, "Wụ ka wụ rǫ Wà re, wụ mę m-cǫn
o-zak m-sǫk nę à."
18 Tę ụn hi ụn tę, tę ro kon kánę ụn **Kiristi** nę ụn haag-ǫ Shir, komo da-ǫ
Shir tęprụnę zęę-mǫ n-Tǫn shir à, tę hǫgụssę yo wụ zęę à.†
19 Tę nepsę komo ụnze, ma-tǫ **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** gęnę à nip-ǫ.
Raag nǫ ka Ma-tǫ m-sǫk nę nǫ muut ụr-hi kánę, ụntụn pitirra-de rǫ m-
hantę m-cecar be-tǫ o-comb à, har ish peegetę, Myar-yo n-Sot kǫntę ụn
hur-ụr nǫ.
20 Rǫ ụr-bon nę nǫ nep ụnze, kǫ wan-gaan be-tǫ ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ
Shir** da-ǫ yę gęnę takụrda-ǫ Shir à, yatt-wụ gęnę remen napsę ụn wụ á.
21 Mę ụn zęę káánę remen **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yę boog gęn ụn kǫ
rii gaan remen yę ụn hi ụn de ụn yę á, kǫ wụ ken wụ rụ yę m-gęn á amba
Kụkt-ǫ Shir ǫ tekę yę co.

Bǫr-ụs yoor

Bitrus nak yan-dor ụt-tǫ

1 Cin n-ga be-de hun-nę yę o-**Isra**, yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir ya-ụt-bǫ ro
kon. Tǫ, kaanę ha, be ụn nǫ a kum yan-yoos-de ụt-bǫ. Yęa hantę yoos-de
ụt-bǫ mǫssę ụn Shir nę. Amba yęa 'ye ụr-hek kǫ wan-gaan wụ nept ụnze
bǫ-tǫ á. Ka bǫ-tǫ a naas hun-nę yę shęrę be-de ụn tǫ à. Ka yan-yoos-de
ụt-bǫ yę har yęa yagę **Kiristi**, Wan-Kǫyan wụ ụn yę wụ ruru yę be-de ụn
ba'as-de ụn yę à. Nom ụn kaanę a hantę yę o-sabrę ba ụn rem.
2 Hun-nę dęęn a dǫrę cǫw-se ụn yę se m-ba m-'ę, ụn kaanę komo yę ken
yę hettę hyan ụn cǫw-yo o-nip ba ụr-bon.
3 Ya-o-sụụb yę ka ya-ụr-yoos-yę. Yęa raks nǫ be-de ụn rụrę ụn nǫ ụt-
zwǫm tǫ yę cekrę à, remen yę kumut rii kǫ hwǫr be ụn nǫ. Amba rę n-ga,
Shir ę́ssụsụtę wụa piishę yę ụt-ma. Komo Shir rǫ zǫngsę wụ nomot kaanę.
Komo wụa sabụrsę yę.
4 Nǫ nepsę rę n-ga da-ǫ yę ken **yan-tǫm-yę Shir** yę nǫmę ụr-ba'as à,
Shir sabụrsụtę yę. Wụ gak yę gụng, wụ jorbę n-mę ụn kuub-ǫ o-comb ǫ
ụn den-ǫ o-ra, be-de wụ rǫ m-ka ụn yan-mę́n-ụt jaas-tǫ à, sę ụn hǫ-de ụn
piish ụt-ma.
5 Nǫ nepsę ụnze n-ga, ụn da-o **Nuhu** da-ǫ hun-nę tukę Shir o-cin à, Shir
hǫgę 'wǫn-de ụn yę á. Wụ hoomtę yę n-tę m-hǫ, mǫ rę hǫno o-dak à, sę
Nuhu ụn yę ken nęn ta'yoor-yę nę ụn den-ǫ wụ. **Nuhu** kǫ'ǫtụrụ ụnze hun-
nę she'et kashi ụr-she'et, yę nǫm yo Shir cǫnę à. Shir guug wụ ụn yę ken
hun-nę yę nę.*
6 Komo nǫ nepsę n-ga, Shir piishitę hun-nę yę ụn bǫ-tǫ o-**Sǫdǫm,** o-
Gomora nę ụt-ma. Remen yę nǫmǫg mę́n-ụt jaas-tǫ, komo wụ tụkstę yę

---

* **Bǫr-o gaan:16 1:16** Wụ Shir daagnę à. † **Bǫr-o gaan:18 1:18** Hyen komo: Mati 17:1-5; Mark 9:2-7; Ruka 9:28-35. * **Bǫr-ụs yoor:5 2:5** Hyen komo: Taka 6:1—7:24.

ụn bǫ-tǫ ụn yẹ nẹ o-ra, cǫw-mǫ kusẹ cot. Da-ǫ wụ nǫmẹ kaanẹ à, wụ kutẹ hun-nẹ ụnze wụa 'ye ka hun-nẹ yẹ tukẹ wụ o-cin à ụr-kǫǫb.†
7 Wụ guug **Rǫt**, kashi ụn nẹt. Ka da-de wụ tụksụrụ o-**Sǫdǫm**. **Rǫt** cǫwǫg o-regen dẹẹn remen rii-yo m-'ẹ yo ká hun-nẹ yẹ o-**Sǫdǫm,** o-**Gomora** nẹ nǫmẹ à.‡
8 Wụ she'ettẹ mǫssẹ ụn hun-nẹ yǫ-yẹ nẹ, kǫ de ke hǫ-de wụ hyen rem-se ụn ba ụr-bon se yẹ nǫmẹ à. Komo wụ hǫgẹ mẹn-ụt jaas-tǫ yẹ nǫmẹ à. Kap yo ka naastẹ mẹn-tǫ ụn wụ dẹẹn, remen wụ nẹt kashi-wụ.
9 Ụregẹ har káánẹ ǫ, Wan-Kǫyan nepstẹ bǫ wụ he gu ụn hun-nẹ yẹ Shir be-de ụt-meger à. Komo wụ neps bǫ wụ he sẹngẹ ụn 'ya ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ ụr-kǫǫb à, har hǫ-de ụn piish ụt-ma tǫ ụr-kǫm wǫǫntẹ.
10 Tǫ ka nip-tǫ, yagụntẹ ken ka yẹ rǫ m-dǫrẹ ụn sabrẹ-ǫ ụn hur-de ụn yẹ de **ụr-ba'as** à. Yẹ komo 'yar ụt-gwǫmo. Remen uk o-cin m-nụ nẹ yẹ hootẹ ụr-hur ụn taase yẹ hǫgẹ gyẹr-ǫ ụn yo'og ụn **yan-tǫm-yẹ Shir**.
11 Kǫ **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ jiishẹ ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ ụr-bẹẹb à, yẹ rǫ m-yo'og ụn ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ á. Kǫ yẹ naas yẹ ụt-mẹn ụn n-co ǫ ụn Wan-Kǫyan á.
12 Amba ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ rǫ m-nǫm ụntụn gụt-tǫ o-kǫt tǫ rǫttẹ bẹẹb-de o-ceker á, amba yẹ rǫ m-nǫm yo wụr-tǫ ụn yẹ cǫnẹ yẹ nom à. An nǫm ka gụt-tǫ remen hun-nẹ shipt komo yẹ pen. Ụntụ ụt-gụt ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ rǫ, remen kaanẹ yẹ rǫ m-rwǫr ụn ma-ụt yǫ-tǫ be-de ụn rii-yo yẹ napẹ á.
13 Shir a sabụrsụ yẹ bǫ yẹ rwǫ'ẹ hun-nẹ swǫ ụr-kǫǫb à. Ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ rǫ m-hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ụt-biki dẹẹn be-de yẹ rǫ m-rẹ m-swǫ nẹ à, kǫ ụn nǫn-hǫ cangam. Yẹ rǫ ụn hǫgẹ o-zak yẹ ẹgụssụtẹ nǫ kǫ da-ǫ yẹ mǫrgẹ ụn nǫ nẹ be-de ụn kargẹ de m-rẹ. Remen kaanẹ a nǫ m-gwǫt m-sẹk nẹ á komo yẹ hantụ nǫ m-'ẹ.
14 Yish-yẹ ụn yẹ shiishtẹ o-ás, gǫp-de ụn yẹ de **ụr-ba'as** de tak m-ciig á. Yẹ m-nakan ụn hun-nẹ yẹ m-garamsẹ ụn hi ụn de ụn yẹ á n-mẹ **ụr-ba'as**, a yoosụssụtẹ yẹ o-sụụb m-sǫk nẹ. Shir rụ'ụtụ yẹ nu-o yǫ-ǫ.
15 Yẹ yagụtẹ kashi o-cǫw, yẹ dǫrụtẹ cǫw-o Baram wà Beyor wan-cǫn-tǫ ụn hwǫr-yẹ ụn mẹn-ụt jaas-tǫ.
16 Amba Shir wẹnẹg Baram nǫm ụn rii yǫ-yo da-ǫ janka-yo ụn wụ kangsụ wụ ụn cǫr-ǫ ụn ko-hun à.§
17 Ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ hwaa yẹ rǫ ụntụn yish-tǫ m-hǫ tǫ hụsẹ à, komo ya yẹ rǫ ụntụn zaan-mǫ ke'entẹ-tǫ ba ụn kem. Remen káánẹ Shir ẹssụtẹ yẹ caari-ǫ ụn kuub-ǫ comb-o rim-ǫ cip, ǫ rǫ yẹ ụr-'er.
18 Be-de ụn sẹs-se ụn yẹ ụn hun-tǫ o-hwaa nẹ, yẹ dụrụmsụtẹ hun-nẹ m-dǫrẹ ụn cǫn-m rem-ụs ma-hun. Yẹ rǫ m-sẹngẹ yẹ nakantẹ́ ká yẹ pǫssẹ ụn she'et-de **ụr-ba'as** à, yẹ waragtẹ́ m-nǫm **ụr-ba'as** komo.
19 Yẹ rǫ m-zẹẹ ụn hun-nẹ, "Ụregẹ nǫ dǫrụtẹ yoos-ụr tẹ, Shir a rụ nǫ dǫrẹ ụn ka **karamsa**-ǫ á. Nǫa hoks m-nǫm ụn yǫ nǫ cǫnẹ à." Ụm zẹẹg yẹ gụw-nẹ remen ụregẹ nẹt yagụtẹ rii hoks wụ, ya wụ rǫ ụntụn ko-gụw be-de ụn ka rii-yo. Wụa hoks yo m-yagẹ á. Amba ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ ụn hi ụn de ụn yẹ, yẹ rǫtt gwǫmo-tǫ ụn nǫm ụn yǫ yẹ cǫnẹ á. Gụw-nẹ yẹ ya m-nǫm ụn rii-yo ba ụr-bon yo, yo he yẹ m-sabarsẹ à.
20 Mẹ ụn zẹẹ yo ka mǫssẹ ụn yan-yoos-de ụt-bǫ nẹ remen yẹ rwụntẹ be-de ụn rii-yo ba ụr-bon yo ụn hǫno o-dak yo rǫ m-naas ụn hur-de ụn

† **Bǫr-ụs yoor:6 2:6** Hyen komo: Taka 19:24. ‡ **Bǫr-ụs yoor:7 2:7** Hyen komo: Taka 19:1-16.
§ **Bǫr-ụs yoor:16 2:15-16** Hyen komo: Qǫg 22:4-35.

hun-nẹ à. Yo ka ụn nomẹ remen yẹ nak Yẹso **Kiristi** wụ rǫ Wan-Kǫyan ụn **Wan-Gwụ** nẹ. Amba m-mǫka yẹ yagụtẹ rii yǫ-yo hoks yẹ, yẹ rǫ yo komo m-nomẹ o-dǫrǫttẹ. Remen kaanẹ hǫǫg-mǫ ụn yẹ ụr-bụstẹ a jiish m-naasẹ argẹ-mǫ n-ga, remen yẹ yagụtẹ **Kiristi**.

21 A jiish yẹ a ro zẹẹgẹ yẹ tak ụn nap ụn cǫw-o kashi á, ǫttẹ nap-mǫ yẹ napụ ǫ amba yẹ tukẹ ǫ o-cin ǫ a ya'asụ yẹ à.

22 Rii-yo yẹ nǫmẹ à yo nǫmǫg hond hond ụn ka Swǫǫg-tǫ ụt-Ma tǫ nẹ ụnze, “Wǫ-o gwǫ'ǫg ụt-gwǫ̀ yo warguṛụ tǫ m-rekem.”* Komo, “Arẹde-yo a zǫrẹ à yo waragtẹ ụt-byorkẹ n-mẹ o-rụp.”

Bǫr-ụs tet

Hǫ-de ụn Wan-Kǫyan rǫǫn

1 Nay-nẹ re, ǫ ka ǫ rǫ takụrda-o ayoorẹ-ǫ, ǫ ụm genbụ nǫ à. N-mẹ ụn ká takụrda-tǫ ụt-yoor, ụm sẹngụtẹ, ụm dootụ nǫ jaab-ǫ ụt-mẹn, nǫ nomot barag-se ụr-bon be-de ụn baksẹ ụn nǫ rii-yo nǫ regẹ nǫ nepsẹ à.

2 Ụm cǫnǫg nǫ baks Ma-tǫ Shir tǫ **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ ụn ba m-kụkǫp rwǫrẹ n-ga n-ga à, komo ụn **karamsa**-o **Kiristi** nẹ Wan-Kǫyan na, **Wan-Gwụ**, ká yo **yan-Tǫm Yẹso** rụrụ nǫ à.

3 Yo jiishẹ à, depetẹ nǫ nep ụnze n-mẹ ụn hǫ-tǫ ụr-kǫm, ya-ụr-ar rǫǫn, yẹ nemestụ́ nǫ remen saktǫ-o yǫ-ǫ garamsụtẹ hǫǫg-mǫ ụn yẹ.*

4 Yẹa zee, “¿Ashi wụ ụn zẹẹ nǫ ka wụa mụụn à? Tǫ, ¿ke nẹ wụ rǫ? Amba yatt-yo barmẹ á bǫ ka yẹ ro sẹk-yẹ tẹ yẹ ụr-takan mersẹ kap à. Kǫyan yo rǫ bǫ yo ro cin da-ǫ Shir nǫmẹ hǫno o-dak à!”

5 Bụnbarag yẹ yagẹ rii-yo yẹ nepsẹ à. Remen n-ga rẹẹnǫ Shir ya'ag ma-tǫ ụn wụ. Komo ụn nǫm ụn kaanẹ, wụ nǫmẹ ụt-ke'entẹ. Ụn ka cǫw-o gaan-yo, wụ rwǫ'ẹ dak-ǫ rwụụn n-mẹ m-hǫ, wụ rigimsẹ ǫ m-hǫ.†

6 Komo wụ sabarsụtẹ ka hǫno o-dak ǫ n-ga ǫ m-hǫ, da-ǫ wụ hantẹ caari-ǫ ụn kem à.‡

7 Ụn ká gom-ụr gaan-de, Shir ẹstẹ hǫno o-dak ǫ m-mǫka ǫ o-Tǫn nẹ remen tǫ tụkt o-ra, komo a ụn yagụ tǫ sẹ hǫ-de ụn piish ụt-ma ụn sabarsẹ ụn hun-nẹ nẹ yẹ rǫttẹ Shir á.

8 Amba nǫ nay-nẹ re taase tǫ-tǫ ke nǫ kà rii gaan-yo á. Hǫ-ụr gaan ụn hak o-dugu nẹ ragaan ǫ be-ụr Wan-Kǫyan.§

9 Wan-Kǫyan rǫtt m-it be-de ụn shoos ụn ma-tǫ ụn wụ á, bǫ yẹ ken yẹ dẹkẹ yẹ zee it-mǫ à. Mẹn-tǫ wụ rǫ m-gaag rem nǫ, remen wụ cǫn nǫ sabrẹ á, amba kǫ wụ ke wụ waktụnẹ, wụ yagnẹ **ba'as-tǫ** ụn wụ.

10 Amba hǫ-ụr Wan-Kǫyan a haan ụntụn ko-hyow. Tǫn-o a ẹgẹ har ụr-dwụm nẹ, hǫn ụs-rem se a tụk o-ra, o-dak ụn hǫn ụn rii-yo rǫ nẹ n-mẹ ụn ǫ à yoa warag m-zar.*

11 Cin dẹ kaanẹ kǫyan he m-sabrẹ à, ¿Yan gǫ ụn hun-nẹ yẹ depẹ nǫ she'et? Depetẹ nǫ she'et ụn hǫǫg-m nǫ ba m-kụkǫp bǫ Shir rǫ à.

12 Bǫ nǫ ụn gwǫt-ǫ ụn hǫ-de Shir wǫǫntẹ hǫr-m-hǫr à, ụn ká hǫ-de Shir a tụks o-Tǫn o-ra, komo kǫ yo ke rii-yo n-Tǫn yoa yẹẹ ụn hund-ǫ o-ra.

---

* **Bǫr-ụs yoor:22 2:22** Hyen komo: Swǫǫ 26:11. * **Bǫr-ụs tet:3 3:3** Hyen komo: Ydas 18. † **Bǫr-ụs tet:5 3:5** Hyen komo: Taka 1:6-9. ‡ **Bǫr-ụs tet:6 3:6** Hyen komo: Taka 7:11. § **Bǫr-ụs tet:8 3:8** Hyen komo: Bǫng 90:4. * **Bǫr-ụs tet:10 3:10** Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 1Tas 5:2; Hyan 16:15.

13 Amba be-de ụn dek ụn ma-tǫ wụ ẹssẹ à, a ụn gwǫt-ǫ ụn haan-mǫ ụn
Tǫn-o pụ-ǫ ụn dak-o pụ-ǫ nẹ, hur-ǫ ụn kashi ụn hun-nẹ.†
14 Remen kaanẹ nay-nẹ re, bǫ nǫ ụn waasẹ-de ụn ka rem-se korot kap
à, sẹngụ nǫ. Nǫ nom rii-yo ụr-bon remen Shir hyenet nǫ ba m-kụkǫp. Bǫ
wụa zee nǫ nǫmǫg rii yǫ-yo á. Nǫ nom rii-yo ụr-bon komo remen Shir
hyenet nǫ ụr-she'et n-mẹ m-gwụgwụ mǫ ụr-hur ụn wụ nẹ.
15 Nap nǫ ụn hur-ụr nǫ ụnze 'mǫ ụn hur-ụr Wan-Kǫyan na gwụ-ǫ, ụntụn
bǫ ǫr na Burus gẹnbẹ nǫ ụn nap-se Shir ya'ụ wụ à.
16 Ragaan-wụ gẹnẹ takụrda-tǫ ụn wụ mǫssẹ ụn ká ma-ụt gaan-tǫ nẹ.
Amba ges-ǫ ụn yo wụ rwǫrẹ n-mẹ ụn takụrda-tǫ ụn wụ à rǫ ụn rem-ǫ
m-nap nẹ. Hun-nẹ yẹ rǫ kang-o gaan á, ụn kǫǫb-de ụn nap-se ụn yẹ, yẹ
piti ma-tǫ ụn wụ, yẹ muutụ tǫ rii hǫr-yo n-hǫn, bǫ yẹ wẹtẹ m-nǫm ụn tǫ
ken be-tǫ ụn takụrda-ǫ Shir à. Be-de ụn nǫm-mǫ ụn kaanẹ rǫ m-rwǫ Shir
rǫttẹ yẹ m-sabarsẹ.

Ma-ụt Bitrus tǫ ụr-kǫm

17 Remen kaanẹ nay-nẹ re, bǫ nǫ nepsẹ ụn kaanẹ nẹ à, 'er nǫ hi ụn nǫ
taase ma-tǫ ụn hun-nẹ yẹ ụn ba o-**karamsa** ẹgụssẹ nǫ nǫ taagụtẹ ụn con-ụt
nǫ ụt-sǫtǫ.
18 Amba bǫ'ǫsụ nǫ n-mẹ m-sǫk ụn nap-ụs Wan-Kǫyan na Yẹso
KiristiWan-Gwụ. Wụ a he m-sẹkẹmsẹ cir-mǫ m-mǫka har da-ǫ ba m-ta à.
Amin.

† **Bǫr-ụs tet:13 3:13** Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; Hyan 21:1.

Takụ̱rda-o
Yohana aco

Rem-se rǫ n-mẹ̱ à:
M-zantẹ̱ *1:1-4*
M-cụ̱car ụ̱n o-comb nẹ̱ *1:5—2:29*
Yakar-yẹ̱ Shir ụ̱n yakar-yẹ̱ ko-Gwǫmo-wụ̱ ụ̱n ya-ụ̱t-kǫt nẹ̱ *3:1-24*
O-nip ụ̱n ụ̱r-ba'as nẹ̱ *4:1-6*
Yo was-m he m-nǫm à *4:7-21*
Shẹ̱r-mǫ rẹ̱ ụ̱r-hǫ à *5:1-21*

Gom-de ụ̱n hǫǫg

1 Tẹ̱ genbụ̱tẹ̱ nǫ ma-tǫ ụ̱n ká wụ̱ rǫknẹ̱ cin ụ̱r-takan à, ká wụ̱ tẹ̱ hǫgẹ̱ ma-tǫ ụ̱n wụ̱ komo tẹ̱ hyenes à. Tẹ̱ hyenestẹ̱ wụ̱ ụ̱n yish tẹ̱ komo tẹ̱ ci'is wụ̱ ụ̱n kom-ụ̱t tẹ̱. Wụ̱ gom-de ụ̱n hǫǫg de.*
2 Ká wụ̱ rǫ ụ̱n 'ya ụ̱n hǫǫg à rwụ̱ụ̱ntẹ̱ cas, tẹ̱ hyenestẹ̱ kǫr-mǫ ụ̱n tǫ, komo tẹ̱ rǫ ya-ụ̱s-tǫr ụ̱n yo tẹ̱ hyanẹ̱ à. M-mǫka tẹ̱ nǫ m-rụ̱rẹ̱ ka ma-tǫ ụ̱n hǫǫg-mǫ ụ̱n ba m-ta mǫ, mǫ ro'ẹ̱ be-de Shir Tato na à, m-mǫka mǫ be-ụ̱r na.†
3 Yo tẹ̱ hǫgẹ̱, ụ̱n yo tẹ̱ hyanẹ̱ nẹ̱ à, yo tẹ̱ nǫ m-rụ̱rẹ̱, remen nǫ ma'astẹ̱ kang-o gaan ụ̱n tẹ̱ nẹ̱. Bǫ tẹ̱ kang-o gaan o-Tato nẹ̱ ụ̱n Wà ụ̱n wụ̱ nẹ̱ Yẹ̱so **Kiristi** à.‡
4 Tẹ̱ nǫ m-genẹ̱ ụ̱n kà rem-se remen tẹ̱ shoostẹ̱ zak-o tẹ̱.

Shir cecar-mǫ

5 Tǫm-ǫ ká ǫ tẹ̱ ǫ hǫgnẹ̱ be-ụ̱r Yẹ̱so à komo ǫ tẹ̱ rụ̱rụ̱ nǫ, Shir cecar-mǫ, comb-o rǫ kǫn be-de ụ̱n wụ̱ á kǫ hiin.
6 Ụ̱regẹ̱ a m-zẹ̱ẹ̱ a ụ̱r-she'et kang-o gaan ụ̱n Shir nẹ̱, amba a ụ̱r-she'et n-mẹ̱ o-comb, bǫ-tǫ attẹ̱, komo a ụ̱n she'et-de o-nip á.
7 Amba ụ̱regẹ̱ a ụ̱r-she'et be-de m-cecar bǫ Shir rǫ à, a kang-o gaan ụ̱n ǫr na nẹ̱. Komo hyó-m Wà ụ̱n wụ̱ Yẹ̱so sokstẹ̱ **ba'as**-ụ̱t na kap.
8 Ụ̱regẹ̱ a zẹ̱ẹ̱g a rǫtt **ụ̱r-ba'as** á, raks-tǫ attẹ̱ hi ụ̱n na, komo nip-o rǫ kǫn ụ̱n hur-ụ̱t na á.
9 Amba ụ̱regẹ̱ a rwǫrǫg **ba'as**-ụ̱t na be-de Shir, wụ̱ kashi-wụ̱, wan-shoos ụ̱t-ma wụ̱, wụ̱a ho'osụ̱ **ba'as**-ụ̱t na, komo wụ̱ soks **ba'as**-ụ̱t na, wụ̱ so'osụ̱ na kǫ se ke rem-ụ̱s yǫ-se se kap.
10 Ụ̱regẹ̱ a zẹ̱ẹ̱g a nǫm **ụ̱r-ba'as** á, a muutẹ̱ Shir wa-ụ̱t-bǫ, komo ma-tǫ ụ̱n wụ̱ rǫ kǫn ụ̱n hur-ụ̱t na á.

Bǫr-ụ̱s yoor

Ma-tǫ ụ̱n nap ụ̱n Shir

1 Yakar re, yẹ̱ mẹ̱ m-was à, mẹ̱ nǫ m-gendẹ̱ ụ̱n tǫ ka, taase nǫ nom **ụ̱r-ba'as** á. Amba ụ̱regẹ̱ nẹ̱ wụ̱ ken nǫmǫg **ụ̱r-ba'as** be ụ̱n nǫ, a rǫ ụ̱n Wa-ụ̱t-Orom nẹ̱ be-de Shir o-Tato, wụ̱ he kǫn ụ̱n Shir rem na à, Yẹ̱so **Kiristi**, wụ̱ rǫtt **ụ̱r-ba'as** á, kǫ hiin.
2 Wụ̱ wụ̱ ya'asẹ̱ hyó-mǫ ụ̱n wụ̱ ụ̱r-sakẹ̱ a rurut na be-tǫ ụ̱n **ba'as**-ụ̱t na. Yanze nẹ̱ tǫ ma na ụ̱n hǫn-de ụ̱n tǫ á, har ụ̱n tǫ ụ̱n hǫno o-dak nẹ̱ kap.

---

* **Bǫr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Yoha 1:1. † **Bǫr-o gaan:2 1:2** Hyen komo: Yoha 1:14. ‡ **Bǫr-o gaan:3 1:3** Wụ̱ Shir daagnẹ̱ à.

3 Kaanẹ ǫ a he m-nap a nak Shir, ụregẹ a dǫrụtẹ **karamsa**-ǫ ụn wụ.
4 Kǫwan wụ zẹẹ wụ nak Shir, amba wụ dǫrẹ **karamsa**-ǫ ụn wụ á, ko-ya-
ụt-bǫ-wụ. Nip-o rǫ kǫn ụn hur-de ụn ụn wụ á.
5 Amba kap wụ nǫmẹ o-dǫrǫttẹ ụn Ma-tǫ Shir à, cǫn-tǫ Shir shiig o-nip
ụn hur-de ụn wụ. Kaanẹ ǫ a m-nap ụnze a kang-o gaan ụn Shir nẹ.
6 Kap bǫn wụ zẹẹ wụ rǫ kang-o gaan ụn Shir nẹ à, sẹ wụ nǫmǫg bǫ Yẹso
nǫmẹ à.

Karamsa-o pụ-ǫ

7 Nay re nẹ, ba **karamsa**-o pụ-ǫ ǫ mẹ nǫ m-genẹ á amba ká ut-ǫ ǫ, ká ǫ
nǫ napẹ cin ụr-takan à. Kà **karamsa**-o ut-ǫ ǫ rǫ tǫm-ǫ nǫ hǫgẹ à.*
8 Amba man hoks ǫ m-zẹẹ **karamsa**-o pụ-ǫ, a ụn hyan ụn nip-ǫ ụn ǫ
be-de ụn wụ ụn be-ụr nǫ nẹ. Nǫa hyen comb-o rǫ m-dossẹ, cecar-mǫ o-nip
rǫ m-dakan.
9 Kǫwan wụ zee wụ rǫ be-de m-cecar à, komo wụ rǫ m-yagẹ ụn ǫr ụn
wụ, har m-mǫka à n-mẹ o-comb wụ rǫ.
10 Wụ rǫ m-was ụn ǫr ụn wụ à, n-mẹ m-cecar wụ rǫ. Wụ rǫ m-nǫm
rii-yo he kaps ụn wụ ken á.
11 Amba wan-yagẹ-ụt ǫr ụn wụ nẹ, n-mẹ o-comb ǫ wụ rǫ. Tomso nẹ n-mẹ
o-comb ǫ wụ rǫ m-nekẹ. Wụ nap be-de wụ he m-hwǫ ụn na-ǫ ụn wụ á,
remen comb-o pǫǫstẹ yish-yẹ ụn wụ.
12 Nǫ yakar re, yẹ mẹ m-was à, mẹ ụn genbụ nǫ
remen Shir ho'osụtụ nǫ **ba'as**-ụt nǫ
rem Yẹso **Kiristi**.
13 Tat-nẹ ụn in-nẹ nẹ, mẹ ụn gẹnbẹ nǫ
remen nǫ nepstẹ wụ,
wụ rǫ cin ba a ro nǫmǫg hǫno o-dak à.
Nǫ bẹẹb-yẹ, mẹ ụn genbụ nǫ tǫ
remen nǫ kapstẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**.
14 Yakar re, ụm genbụtẹ nǫ,
remen nǫ nepstẹ o-Tato.
Tat-nẹ, ụm genbụtẹ nǫ
remen nǫ nepstẹ ká wụ rǫ cin ụr-takan à.
Bẹẹb-yẹ, ụm genbụtẹ nǫ remen nǫ m-'wǫns nẹ,
komo ma-tǫ Shir rǫ kǫn n-mẹ ụn nǫ,
har nǫ mǫ'ǫgsẹ ká yǫ-yo yo.

Taase nǫ cụn kà hǫno o-dak ǫ

15 Taase nǫ cụn hǫno o-dak, kǫ komo rem-se rǫ n-mẹ ụn ǫ á. Ụregẹ wụ
ken wụ cǫnǫg hǫno o-dak, cǫn-tǫ o-Tato rǫ kǫn ǫ ká be-de ụn wụ á
16 Remen kap rem-se rǫ ụn hǫno o-dak à, ụntụn hoob-ǫ ụn hǫgẹ ụn
rẹrẹm-mǫ ụn rii-yo wụr-o cǫnẹ à, ụn gǫp-de ụn hyan-ǫ ụn yish nẹ, komo
ụn gwǫn-mǫ ụn rii-yo a kumẹ nẹ à. Tǫ kà ba be-de o-Tato tǫ rwụụnẹ á,
amba be-de ụn hǫno o-dak tǫ rwụụnẹ.
17 Hǫno o-dak ụn gǫp-de ụn ǫ nẹ a tees, amba nẹt-wụ dǫrẹ cǫn-mǫ Shir
à wụa kum hǫǫg-ǫ ba m-ta.

Yan-yagẹ-ụt Yẹso Kiristi

18 Yakar re, kǫm-de hǫno o-dak de ka. Bǫ nǫ hǫgẹ ụnze wan-Ryaab-
ụs Yẹso **Kiristi** rǫǫn da-ǫ ụr-kǫm à, kǫ m-mǫka yan-yagẹ-ụt Yẹso **Kiristi**
rusuntẹ ụt-mǫǫr nẹ. Remen kaanẹ a nepstẹ ụnze a n-mẹ ụn ka da-ǫ.

---

* **Bǫr-ụs yoor:7 2:7** Hyen komo: Yoha 13:34.

19 Ká hun-nẹ yẹ ụn rwụụn be-ụr na, myet ụn kaanẹ nẹ yẹ kang-o gaan
ụn na nẹ á. Yẹ rottẹ kang-o gaan ụn na nẹ, yẹ rǫa she'et be-ụr gaan ụn na
nẹ. Amba koos-mǫ ụn yẹ, mǫ a neptẹ yẹ ma na yẹ á, kǫ n-ga.
20 Amba nǫ, Yẹso **Kiristi** ya'ag nǫ **Kụkt-ǫ Shir**. Nǫ komo, kap, nǫ nepstẹ
o-nip.
21 Mẹ m-gendẹ nǫ, yanze mẹ ụnze nǫ nap o-nip á, sẹ dẹ remen nǫ nepstẹ
ǫ. Amba nǫ nepstẹ yatt bǫ-tǫ he m-rwụụn be-de o-nip á.
22 ¿Wan wụ rǫ ko-ya-ụt-bǫ? Kap bǫn wụ rǫ m-zẹẹ Yẹso wụ rǫ **Kiristi**
á. Gǫn ka nẹt-wụ rǫ wan-Ryaab-ụs Yẹso **Kiristi**, wụ yagụtẹ Shir, o-Tato ụn
Wà nẹ Yẹso.
23 Yatt-wụ he nǫm ụn she-mǫ ụn Wà, wụ kumut o-Tato á, amba wụ gǫksẹ
Wà à, wụ rǫ ká o-Tato nẹ.
24 Nǫ nẹ, rii-yo nǫ hǫgẹ cin n-ga nẹ à, sẹ nǫ ẹss yo ụn hur-ụt nǫ. Ụregẹ
nẹ rii-yo nǫ hǫgẹ à, nǫ ẹsstẹ yo ụn hur-ụt nǫ, nǫa ma'as kang-o gaan o-Tato
nẹ ụn Wà ụn wụ nẹ, Yẹso.
25 Yẹso swǫrǫg o-nu, wụa 'ye na hǫǫg-ǫ ụn ba m-ta.
26 Mẹ m-gendẹ nǫ ụm nekt tǫ-ụt nǫ remen gǫ ụn ká yẹ rǫ nǫ ụn cǫn
m-ẹgụssẹ à.
27 Amba nǫ, Yẹso ya'astẹ nǫ **Kụkt-o Shir**. M-mǫka ka Kụkt-ǫ rǫ be ụn
nǫ. Nǫ ụn dish-ǫ wụ ken wụ yoosụtụ nǫ komo á. Remen yan á, Kụkt-ǫ rǫ
nǫ m-yoosẹ ụn kǫ yo ke rii-yo. Yoos-de ụn o-Kụkt nẹ bǫ-tǫ á, nip-ǫ. Nǫm
nǫ o-dǫrǫttẹ ụn ka yoos-de nẹ, she'et nǫ be-ụr Yẹso **Kiristi**.
28 Yakar re, sẹngụ nǫ n-mẹ ụn **Kiristi**, remen da-ǫ wụ mụụnẹ a ho'ostẹ
ụr-hur, bǫ a hyen m-'ẹ ụn hẹr-ǫ ụn wụ hǫ-de wụ haan á.
29 Ụregẹ nǫ nak **Kiristi**, ko-yan-mẹn-ụt pus-tǫ wụ, nǫ nak ǫ ka ụnze bǫn
wụ rǫ ụn mẹn-ụt pus-tǫ nẹ à, wà-wụ Shir wụ.

Bǫr-ụs tet

Yakar-yẹ Shir ụn yakar-yẹ ụn
ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt nẹ

1 Gwǫt nǫ gǫ ụn was-mǫ Shir Tato na kutụ na à, har wụ zee na yakar-yẹ
ụn wụ a rǫ. Ka bǫǫsẹ a rǫ. Hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak yẹ nap na á, remen
yẹ nap Tato na Shir á.*
2 Ǫr re nẹ, yẹ mẹ m-was à, m-mǫka yakar-yẹ Shir a rǫ. Amba har m-
mǫka a kutụ na yo a he m-warag á. A nepstẹ da-de wụ mụụnẹ, a warag
ụntụn Yẹso **Kiristi**, remen a hyen wụ bǫ wụ rǫ à.
3 Kap wụ hwǫ ụr-hur wụ waragtẹ ụntụn wụ à, sẹ wụ waragtẹ ba m-
kụkǫp 'mǫ ụr-hur bǫ Yẹso rǫ à.
4 Nẹt-wụ sẹngẹ she'et-de **ụr-ba'as** à, wụ paks ǫ ka **karamsa**-ǫ Shir.
Remen nǫm **ụr-ba'as** jet ụn **karamsa**-ǫ Shir ǫ.
5 Nǫ nepstẹ Yẹso **Kiristi**, wụ ụn haan remen wụ dek **ba'as**-ụt na. Wụ nẹ
wụ rǫtt **ụr-ba'as** á.†
6 Kǫwan wụ she'etẹ kang-o gaan ụn wụ nẹ, wụa sẹngẹ nǫm **ụr-ba'as** á.
Amba kǫwan wụ sẹngẹ nǫm **ụr-ba'as**, wụ nap wụ á.
7 Yakar re, taase wụ ken wụ raks nǫ, wụ rǫ ụn nǫm ụn kashi ụn rii à,
kashi-wụ, bǫ **Kiristi** rǫ o-kashi à.

* **Bǫr-ụs tet:1 3:1** Hyen komo: Yoha 1:12. † **Bǫr-ụs tet:5 3:5** Hyen komo: Yoha 1:29.

8 Bǫn nẹt-wụ rǫ m-ma'as ụn nǫm ụt-**ba'as** à, wụ mà **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ, remen cin n-ga nẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wa-ụt-**ba'as**-wụ. Amba Yẹso **Wà-wụ Shir** haantẹ remen wụ sabụrtẹ́ sẹngẹ-mǫ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**.
9 Kap bǫn nẹt-wụ rǫ mat-de Shir à, wụ m-sẹngẹ ụn nǫm **ụr-ba'as** á, remen gǫ-yẹ Shir rǫ kǫn ụn hur-de ụn wụ. Tomso nẹ wụa hoks m-sẹngẹ m-nǫm **ụr-ba'as** á, remen mat-de Shir de wụ rǫ.
10 Kaanẹ ǫ a he m-nap ụn yakar-yẹ Shir ụn yakar-yẹ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** nẹ. Kǫwan wụ rǫ m-nǫm ụn kashi rii á, komo wụ rǫ ụn was ụn ǫr ụn wụ á, wụ mà Shir wụ á.

Was ụn ǫr ru nẹ

11 Ma-tǫ nǫ hǫgẹ cin ụr-takan à, tǫ ka, a was nǫ ǫr na nẹ.‡
12 Taase a warag ụntụn **Keen**. **Keen** wụ ro'ẹ wà-wụ ụn **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** à, wụ hǫ'ẹ heno ụn wụ à. ¿Remen yan ǫ nẹ wụ hootẹ heno ụn wụ? Remen rem-se wụ rǫ m-nǫm à, yǫ-se se, se ma heno ụn wụ nẹ, rem-ụs sǫ-se se.§
13 Yan-dor Yẹso, taase nǫ bụp o-nu ụregẹ hun-nẹ yagụtụ nǫ ụn hǫno o-dak.
14 Na nẹ, a nepstẹ a pǫssụtẹ m-mar, a woostẹ be-de ụn hǫǫg remen a m-was ụn ǫr na nẹ nẹ. Nẹt-wụ rǫ m-was ụn ǫr ụn wụ á, wụ rǫ'ǫsụtụrụ ǫ ka ụn she'et-de m-mar.*
15 Kǫwan wụ rǫn yagẹ-ụt ǫr ụn wụ, wan-hǫ de ụn nẹt-wụ ka. Nǫ nepstẹ nẹ wan-hǫ de ụn nẹt rǫ kǫn wụ he m-she'et ụn hǫǫg nẹ ǫ Shir ǫ ụn ba m-ta á.
16 Rii-yo hantẹ a nept m-was à, remen Yẹso **Kiristi** ya'astẹ hǫǫg-ǫ ụn wụ rem na. Na nẹ, depụtẹ a ya'as hi ụn na rem ǫr na nẹ.
17 Nẹt-wụ hyanẹ wụ rǫ ụn rii-yo m-rẹ nẹ à, wụ hyanụrụ ǫr ru wụ wụ ka wụ rǫtt rii á, wụ nẹ, wụ 'ya wụ á, ¿was-mǫ Shir rǫ ụn hur-de ụn wụ ǫ ka?
18 Yakar re, nǫ nǫm was-mǫ o-nu temb á, amba yagẹ a hyenet ụn rem-se nǫ m-nǫm à o-nip nẹ.

A she'et nǫ sasa be-de Shir

19 Kaanẹ ǫ a napẹ ụnze na ya-o-nip-yẹ, a ho'os hur ụn na sak da-ǫ a m-ẹs ụn hẹr-ǫ Shir à.
20 Kǫ hur-ụr na kaps na, a nep ụnze Shir aragtẹ hur-ụr na, komo wụ neps kǫyan.
21 Ǫr re nẹ, yẹ mẹ m-was à, ụregẹ hur-ụt na hẹẹs na á, a she'et be-tǫ Shir sasa.
22 Aa kum kap rii-yo a kǫnẹ be-de Shir à, remen a nomụtụ wụ o-dǫrǫttẹ, tomso nẹ a rǫ m-nǫm ụn rii-yo wụ cǫnẹ à.
23 Yo Shir zẹẹ a nǫm à yo ka: A shẹr nǫ ụn jin-ụr Wà ụn wụ Yẹso **Kiristi**, tomso nẹ a was ụn ǫr na nẹ nẹ, bǫ Yẹso **Kiristi** zẹẹ na à.†
24 Yẹ rǫ o-dǫrǫttẹ ụn **karamsa**-o Shir à yẹ rǫ n-mẹ ụn Shir, Shir rǫ komo n-mẹ ụn yẹ. Kaanẹ a napẹ ụnze wụ rǫ n-mẹ ụn na: A ụn nap tǫ kà remen Kụkt-ǫ wụ ya'ụ na à.

Bǫr-ụs nass

Kụkt-o Shir ụn ǫ ma ko-wa-ụt-yagẹ nẹ

‡ **Bǫr-ụs tet:11 3:11** Hyen komo: Yoha 13:34.
§ **Bǫr-ụs tet:12 3:12** Hyen komo: Taka 4:8.
* **Bǫr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Yoha 5:24.
† **Bǫr-ụs tet:23 3:23** Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

1 Qr re nẹ, yẹ mẹ m-was à, yan-kǫ'ǫt ụn ma-tǫ ụt-bǫ rusuntẹ hǫno o-dak
kǫ kenẹ ụnze yan-rwǫr ụn Ma-tǫ Shir yẹ ka. Remen kaanẹ, nǫ gǫks kǫwan
wụ zee wụ rǫ ụn **Kụkt-ǫ Shir** nẹ á. Sẹ nǫ me'estẹ, nǫ gụt, kǫ **Kụkt-ǫ Shir**
ǫ nip ǫ.
2 Cǫw-yo nǫ hettẹ nap ụn ụn **Kụkt-ǫ Shir** à, yo ka. Kap nẹt-wụ dẹkẹ Yẹso
Kiristi, wụ heesụntẹ ụn wụr-ǫ ụn nẹt à, ka nẹt-wụ rǫ ụn **Kụkt-o Shir** nẹ.
3 Amba ka nẹt-wụ rwǫrẹ kaanẹ ụn Yẹso á, tǫ ka kụkt-o wụ rottẹ à ǫ Shir
ǫ á. Ka kụkt-ǫ rǫ ụn wan-Ryaab-ụs Yẹso nẹ, ǫ nǫ hǫgẹ ǫ rǫǫn à, kǫ m-mǫka
ma ǫ woosụntẹ ụn hǫno o-dak.
4 Yakar re, yakar-yẹ Shir yẹ nǫ rǫ. Tomso nẹ nǫ kapstẹ ka ya-ụt-bǫ-yẹ
remen **Kụkt-ǫ Shir** ǫ rǫ be-ụr nǫ à, ǫ jiishtẹ ǫ ụn hǫno o-dak m-'wǫns.
5 Ka ya-ụt-bǫ-yẹ, ya ụn m-was ụn ka dak-ǫ yẹ, remen kaanẹ kap yo yẹ
rwǫrẹ à, yo ụn ka dak-ǫ yo, hun-nẹ yẹ ụn ka dak-ǫ rǫ yẹ m-ke'ẹ ụt-tǫ.
6 Na nẹ, hun-nẹ yẹ Shir-yẹ. Wụ napẹ Shir à, wụ rǫ ụn raks ụt-tǫ be ụn
na. Amba wụ napẹ Shir á, nẹt-wụ Shir wụ á, har wụ rakstẹ ụt-tǫ be ụn na
á. Cǫw-yo a neptẹ ma-tǫ o-nip tǫ rwụụnẹ be-de Shir à, ụn tǫ ụt-bǫ nẹ à,
yo ka.

Shir wastẹ ụn na nẹ, a was ụn ǫr na nẹ

7 Qr re nẹ yẹ mẹ m-was à, a was nǫ ǫr na nẹ, remen m-was mǫ ụn rwụụn
be-de Shir. Wụ rǫ m-was ụn ǫr ụn wụ à, wụ rǫ ụn hǫǫg-m pụ-mǫ nẹ, komo
mat-de Shir de, tomso nẹ wụ nak Shir.
8 Shir was-mǫ, komo kǫwan wụ yagẹ was ụn ǫr ụn wụ à, wụ nap Shir á.
9 Cǫw-yo Shir kututụ na m-was à, yo ka, Shir tǫmǫntẹ Wà ụn wụ wan-
gaan cǫt ụn hǫno o-dak, remen wụ a kumut hǫǫg-ǫ ba m-ta.
10 Was-mǫ o-nip mǫ rǫ was-mǫ a kutẹ Shir á, amba was-mǫ Shir kutụ
na à. Shir tǫmǫntẹ Wà ụn wụ remen wụ ya'astẹ hyó-mǫ ụn wụ ụr-sakẹ a
rurut na be-tǫ ụn **ba'as**-ụt na.
11 Qr re nẹ, yẹ mẹ m-was à, cin de nomtẹ Shir wastẹ ụn na nẹ dẹẹn à,
ai, depetẹ, a was nǫ ǫr na nẹ.
12 Yatt-wụ hyanẹ Shir á. Amba ụregẹ a m-was ụn ǫr na nẹ, Shir a she'et
kang-o gaan be-ụr na, komo was-mǫ ụn wụ mǫ o-nip a ma'as ụn hur-ụr
na.*
13 Shir ya'astẹ Kụkt-ǫ ụn wụ, ụn ka cǫw-yo a neptẹ a kang-o gaan ụn wụ
nẹ, bǫ wụ rǫ kang-o gaan ụn na nẹ à.
14 Shir tǫmǫntẹ Wà ụn wụ, **Wan-Gwụ** be-de ụn hun-nẹ ụn hǫno o-dak.
Tẹ hyanag Wà ụn wụ m-mǫka komo tẹ ụn kǫ'ǫtẹ ụn yẹ ken ma-tǫ ụn wụ.
15 Kǫwan wụ gǫksẹ Yẹso **Wà-wụ Shir** wụ, Shir a ma'as kang-o gaan ụn
wụ nẹ hǫ-ụr bi.
16 A nak, tomso nẹ a shẹreg o-nip ụn was-mǫ Shir nǫmẹ na à. Shir was-
mǫ ụregẹ a sẹngụtẹ m-was ụn ǫr na nẹ, a ma'as kang-o gaan ụn hur-ụt na
ụn Shir nẹ, komo Shir a ma'as kang-o gaan be-ụr na.
17 Ụregẹ a wastẹ ụn ǫr na nẹ o-nip, komo a nǫm bǫ **Kiristi** nǫmẹ ụn ka
dak-ǫ à, a rangsẹ hi ụn na ụn gyẹr-ǫ ụn hǫ-de ụn piish ụt-ma á.
18 Gyẹr-o rǫ kǫn be-de m-was á. Was-mǫ o-nip rǫ ụn dos o-gyẹr, remen
baks mǫ ụn swǫ ụr-kǫǫb rǫ ụn hantẹ o-gyẹr. Wan-hǫgẹ o-gyẹrụ nẹ, wụ rǫtt
m-was dẹẹn á.
19 A m-was remen Shir yẹ taknụ na m-was.

---

* **Bǫr-ụs nass:12 4:12** Hyen komo: Yoha 1:18.

20 Amba kǫwan wụ zee wụ rǫ ụn m-was ụn Shir, amba wụ rǫ ụn yagẹ-ụt ǫr ụn wụ, ka nẹt-wụ wa-ụt-bǫ-wụ. Remen nẹt-wụ rǫ m-was ụn ǫr ụn wụ á, ¿re ǫ ụn ya wụ he m-was ụn Shir nẹ, yẹ wụ takẹ m-hyan?
21 **Karamsa**-ǫ Shir ya'asụ na à ǫ rǫ, “Was nǫ ụn Shir nẹ komo nǫ was ǫr nǫ nẹ.”

Bǫr-ụs taan

Rẹ ụr-hǫ ụn hǫno o-dak

1 Ụregẹ a shẹrẹg o-nip ụnze Yẹso wụ rǫ **Kiristi**, na yakar-yẹ Shir yẹ ka. Kǫwan wụ rǫ m-was o-Tato à, wụ wastẹ ǫ ká ụn yakar-yẹ ụn wụ nẹ.
2 Yo a hettẹ m-nap ụnze a m-was ụn yakar-yẹ Shir à yo kà: Be-de ụn was ụn Shir ụn hi ụn de ụn wụ ụn dẹk ụn **karamsa**-ǫ ụn wụ nẹ.
3 A ụn kutẹ ụn Shir was-m na ụn bụ-yo o-dǫrǫttẹ ụn **karamsa**-tǫ ụn wụ, komo tǫ hede na m-kwangẹ á.*
4 Ko wụ ke wà-wụ Shir wụ, a hoks rẹ ụr-hǫ ụn hǫno o-dak, komo shẹr-m na be-ụr Yẹso mǫ rǫ na m-'ya ụr-hǫ.
5 ¿Wan wụ he rẹ ụr-hǫ ụn hǫno o-dak á? Sẹ wụ shẹrẹ ụnze Yẹso wụ rǫ **Wà-wụ Shir** à.

Bǫ Yẹso rǫ à

6 Yẹso **Kiristi**, wụ haanẹ m-hǫ m-hyó nẹ. Wụ haan m-hǫ nẹ ụn hond ụn mǫ á, amba m-hǫ m-hyó nẹ. Komo o-Kụkt nẹ, remen o-Kụkt ǫ rǫ o-nip.
7 Nẹn tet rǫ kǫn yan-tǫr-se ụn tǫ.
8 O-Kụkt, m-hǫ ụn m-hyó nẹ, komo myet tet mǫ ụn yẹ ma-tǫ ụn yẹ rǫ kang-o gaan.
9 A m-dẹk ụn rwǫr-mǫ ụn hun-nẹ, amba rwǫr-mǫ Shir aragtẹ m-'wǫns remen rwǫr-mǫ Shir mǫ, mǫ wụ rụrụ na ma-tǫ ụn Wà ụn wụ à.
10 Bǫ ụn wụ shẹrẹ be-de ụn **Wà-wụ Shir** à, wụ gǫkstẹ ǫ ka swǫ-se Shir ụn hur-de ụn wụ. Amba bǫ ụn wụ yagẹ gǫks swǫ-se ụn wụ mǫssẹ ụn ma-tǫ ụn Wà ụn wụ nẹ á, wụ musstẹ Shir wa-ụt-bǫ ǫ ka. Remen wụ ụn swǫ-se Shir sụ'ẹ Wà ụn wụ á.
11 Rii-yo Shir kutụ na be-tǫ ụn rwǫr-mǫ ụn wụ à, yo ka, wụ ya'ag na hǫǫg-ǫ ba m-ta, ǫ a kumẹ be-ụr Wà ụn wụ à.†
12 Kap wụ gǫksẹ Wà ụn wụ à, wụ rǫ ụn hǫǫg nẹ ǫ ba m-ta. Wụ gǫksẹ nẹ Wà ụn Shir á, wụ rǫtt hǫǫg-ǫ ba m-ta á.

Hǫǫg-ǫ Shir ǫ ba m-ta

13 Mẹ ụn gendẹ nǫ, nǫ yẹ shẹrẹ ụn jin-de ụn **Wà-wụ Shir** à, remen nǫ nept ụnze nǫ rǫ ụn hǫǫg nẹ ǫ ba m-ta.
14 A nepstẹ Shir a hǫgẹ kǫn-ụs na, ụregẹ a kǫnǫg hond hond ụn cǫn-mǫ ụn wụ nẹ.
15 Ụregẹ a nepsẹ ụnze Shir rǫ na m-ke'ẹ ụt-tǫ da-ǫ a kǫnụ wụ, a nepstẹ ǫ ka o-nip wụ ya'ag na yo a kǫnẹ à.
16 Kowa hyanẹ ǫr ụn wụ rǫ ụn nǫm **ụr-ba'as** de wǫ m-mar á, wụ kǫnụ wụ Shir. Remen ka wa-**ụr-ba'as**-wụ kumut hǫǫg. Amba **ba'as**-ụr rǫ kǫn de wǫǫ m-mar à, mẹ zẹ nǫ kǫn Shir remen gǫ ụn de á.
17 Kap nǫm ụn rii-yo ba ụr-bon **ba'as-de**. Amba kǫ de ke **ba'as-de** rǫ de m-mar á.

---

* **Bǫr-ụs taan:3 5:3** Hyen komo: Yoha 14:15. † **Bǫr-ụs taan:11 5:11** Hyen komo: Yoha 3:36.

18 A nepstẹ yakar-yẹ Shir rǫ m-sẹngẹ m-nǫm **ụr-ba'as** á, remen Yẹso
Kiristi, **Wà-wụ Shir**, rǫ ụn 'er-de ụn yẹ, **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** a
hoks yẹ m-ci á.
19 A nepsẹ ụnze na yakar-yẹ Shir yẹ, komo myet-mǫ ụn hǫno o-dak, **ko-**
Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt rǫ ǫ ụt-gwǫmo.
20 A nepsẹ ụnze **Wà-wụ Shir** haantẹ, komo wụ ya'ag na ụs-nap a nept
Shir-ǫ o-nip. M-mǫka a n-mẹ ụn ká wa-o-nip-wụ remen a she'ettẹ ụn gam-
ǫ ụr-hi ụn Wà ụn wụ nẹ, Yẹso **Kiristi**. Wụ rǫ Shir-ǫ ba m-kụkǫp ǫ o-nip,
komo wụ rǫ Shir-ǫ o-nip ụn hǫǫg-ǫ ba m-ta nẹ.
21 Yakar re, sǫm nǫ be-de ụn gir-mǫ ụt-bǫ.

Takuṛda-o
Yohana ayooreṇ-oṇ

Rem-se roṇ n-meṇ à:
M-zantẹ *1-3*
Bẹẹb-de m-was *4-6*
Nak ụt-toṇ be-de ụn yoos-de ụt-boṇ *7-11*
Ụr-bụstẹ *12-13*

Ụr-gas
1 Mẹ, **Yohana**, sẹk-wụ mẹ ụn gẹnbẹ ka takụrda-oṇ, ha-moṇ ụn be-de ụn ka
ne'a-wụ a daagẹ à ụn yakar-yẹ ụn wụ nẹ, yẹ ụm wassẹ ụn yẹ nẹ dẹẹn n-mẹ
o-nip à. Yanze nẹ mẹ wụ ụn hoṇ-de á, amba har kap ụn yẹ napẹ o-nip nẹ
à.
2 Remen nip-o roṇ ụn hur-ụt na à, oṇ à sẹngẹ n-mẹ ụn na har da-oṇ ụn ba
m-ta.
3 Ụm koṇog ụnze Shir, Tato-o na ụn Wà ụn wụ Yẹso **Kiristi,** a 'ye noṇ m-
yar, ụr-'woṇ, ụn gwụgwụ-moṇ ụr-hur nẹ. Boṇ a noṇ ụr-she'et ụn rem-se o-nip
se Shir kutụ na à, boṇ a he m-was ụn oṛ na nẹ à.

O-nip m-was nẹ
4 Ụm noṇmoṇg o-zak dẹẹn remen ụm 'woṇstẹ yẹ ken yakar noṇ yẹ yẹ roṇ ụn
doṛẹ ụn coṇw-yo o-nip boṇ **karamsa**-oṇ Shir rwoṇ'ẹ a nom à.
5 Woṇ ne'a wụ mẹ m-was à, yanze **karamsa**-o pụ-oṇ oṇ mẹ woṇ m-genbẹ á,
amba ká oṇ attẹ cin ụr-takan à oṇ oṇ. Ụm zẹẹg a was oṛ na nẹ.*
6 M-was moṇ roṇ noṇm o-doṛoṛttẹ ụn **karamsa**-oṇ Shir. Ụntụn boṇ noṇ hoṇgẹ cin
ụr-takan à, **karamsa**-oṇ Shir oṇ roṇ was noṇ oṛ noṇ nẹ.

Ya-ụt-boṇ
7 Ya-ụt-boṇ rusuntẹ dẹẹn hoṇno o-dak. Yẹ roṇ m-zẹẹ a mat Yẹso **Kiristi**, nẹt
ụntụn wụr-o na á. Toṇ, goṇ ụn ka nẹt-wụ ko-ya-ụt-boṇ-wụ komo wan-Ryaab-ụs
Yẹso **Kiristi**.
8 Noṇm noṇ cẹẹn taase noṇ ho'os rii-yo a noṇmẹ m-sẹngẹ a kumut yo à, amba
inụ noṇ gẹ remen a 'yonstụ noṇ 'yons-ụr shoossẹ.
9 Boṇn nẹt-wụ ruwẹ wụ yagẹ m-she'et n-mẹ ụn yoos-ụr **Kiristi** à wụ roṛtt
Shir á, amba boṇn wụ sẹngẹ n-mẹ ụn ká yoos-de, wụ roṇ o-Tato nẹ kap ụn
Wà nẹ.
10 Koṇwan wụ haanẹ be ụn noṇ, ụn de ma ụn wụ yoos-de nẹ n-hoṇn hụssẹ
de ma **Kiristi**, taase noṇ barkụ wụ ụn den-ụt noṇ har noṇ gastẹ wụ á.
11 Remen boṇn nẹt-wụ barkụ wụ à, yẹ moṇssụtẹ ụt-hi oṇ ka ụn wụ nẹ ụn
rem-ụs yoṇ-se.

Koṇm-de ụt-ma
12 Koṇ dẹ roṛttẹ mẹ ụn rii-yo ụm he noṇ m-rụrẹ nẹ dẹẹn à, amba mẹ coṇn
ụm gẹnbẹ noṇ o-takụrda á. Amba mẹn coṇn m-doṛbẹ ụm gastụ noṇ a oromtụ
noṇ yish-yẹ ka yish-yẹ remen zak-o na nomot dẹẹn.
13 Yakar heno ru, wụ Shir daagẹ tomso nẹ à, yẹ woṇ ụr-gas.

---

* **Boṛ-o gaan:5 1:5** Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

Takuṛda-o
Yohana atettẹ-ọ

Rem-se rọ n-mẹ à:
M-zantẹ *1-4*
A bọmọg Gayas *5-8*
A nasstẹ Diyọtụpẹ *9-10*
A bọmọg Dụmitụriyas *11-12*
Ụr-bụstẹ *13-15*

Ụr-gas

1 Mẹ, **Yohana**, sẹk-wụ mẹ wụ gẹnbẹ ka takụrda-ọ, ha-mọ ụn be-ụr Gayas
wan-yen de wụ mẹ m-was n-mẹ o-nip à.*
2 Ọr re, wụ mẹ m-was à, mẹ o-saktọ kap rem-ụs ru rọ m-nekẹ hond hond.
Mẹn kọn-se Shir wụr-o ru rọ kẹrkẹr bọ kụkt-o ru rọ kẹrkẹr à.
3 Ụm nọmọg zak-ọ ụr-hur da-ọ yẹ ken yan-dor yẹ haanẹ, yẹ rụrụ tẹ ụnze
wọ m-dọrẹ ụn cọw-yo o-nip hond hond à.
4 Yatt-yo nọmụ mẹ o-zak argẹ bọ m-họgẹ ụnze yakar re rọ m-dọrẹ ụn
cọw-yo o-nip á.

Sẹngẹ-mọ ụn hur-ụr gaan

5 Ọr re, wụ mẹ m-was à, rem-se ụr-bon se bọ wọ m-nomẹ ụn ọr ru nẹ à,
kọ de nomtẹ hamat-nẹ à.
6 Yẹ rụrụtẹ **yan-dor Yẹso** yẹ rọ kanẹ à ma-tọ ụn was-m ru. A nọm ụr-bon
o bẹẹs yẹ ụn rii-yo ụr-hew ụn cọw, bọ depẹ ụn cọw-yo Shir à.
7 Yẹ ụn rwụụn remen yẹ kọ'ọttẹ jin-ụr Yẹso. Yẹ ụn gọks ụn kọ rii be-tọ
ụn yẹ napẹ Shir á.
8 Remen kaanẹ na yan-dor depụtẹ a gu ka hun-nẹ yẹ, a dek nụ-se ụn yẹ
remen a gem-ụt ụr-hi ụn yẹ nẹ be-tọ ụn sẹngẹ-mọ ụn yẹ mọ o-nip.

Diyọtụpẹ wan-yagẹ-tọ ụn hun-nẹ

9 Ụm genụtẹ yan-dor, amba wụ Diyọtụpẹ, wụ cọnẹ wụ jiish kọwan à, wụ
rọ ụn ma-ụt tẹ á.
10 Remen kaanẹ, mẹ habẹ man hẹntẹ ma-tọ ụn rii-yo wụ rọ m-nọm à,
wụ rọ tẹ ụn naas ụr-jin ụt-wẹ. Tọ ká bo'os wụ á, har wụ rọ ya-ụr-hew ụn
yagẹ m-barkẹ. Yẹ cọnẹ yẹ gọkstẹ yan-dor komo à, wụ rọ yẹ m-wẹn, har
wụ rọ yẹ m-yan ụn **Pyo-ọ Shir**.
11 Ọr re wụ mẹ m-was à, wọ jar o-jar o dọrẹ bụ-yo ụn rem-ụs yọ-se á.
Bọn wụ rọ ụn nọm ụn sẹngẹ-mọ ụr-bon à, nẹt-wụ Shir wụ ká. Wan-nọm
ụn sẹngẹ-m yọ-mọ nẹ, wụ nap Shir á, kọ hiin.
12 Kọwan rwọrọg ma-ụt Dụmitụriyas nẹt-wụ ụr-bon wụ, har o-nip ụn hi
ụn de man cep ma-tọ ụn wụ. Na komo nẹ, a nak ụn wụ nẹ nẹt-wụ ụr-bon
wụ. O nepstẹ nẹ ma-ụt na rọtt ụt-bọ á.

Kọm-de ụt-ma

13 Ụm rọ ụt-ma nẹ dẹẹn tọ ụm cọnẹ wọ m-rụrbẹ à, amba m-mọka mẹ
cọn ụm gẹnbẹ wọ tọ o-takụrda á.
14 Mẹ o-saktọ, ụm rọbẹ be ụn du ụjimẹ hiin, remen a hyendẹ a gassụntẹ
yish-yẹ ka yish-yẹ.

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Hyen komo: Sẹng 19:29; Roma 16:23; 1Kor 1:14.

15 Shir a 'ye wǫ gwǫgwǫ-mǫ ǫr-hur. Ǫr na nę myet kànę rǫ wǫ ǫr-gas.
Wǫ ǫn ci ru, o gas ǫr na nę ká sǫ-se nę, kę'kę.

Takuṛda-o
Yahudas

Rem-se rǫ n-mẹ à:
M-zantẹ *1-2*
Ụṛ-she'et, ụṛ-yoos ụn kǫm-de ụn yan-yoos-de ụt-bǫ nẹ *3-16*
Ẹeg-ǫ a ma'as m-shẹr nẹ *17-23*
Kǫn-se ụṛ-bụstẹ *24-25*

1 Mẹ, Yahudas, ko-gụw Yẹso **Kiristi**,* heno **Yakubu**. Mẹ gẹnbẹ ka
takụṛda-ǫ ha-mǫ ụn be-de ụn **yan-dor Yẹso**. Mẹ ụn gẹnbẹ kap yẹ Shir
daagẹ wụ was à, yẹ Shir o-Tato ụn yẹ Yẹso Wan-Kǫyan rǫ ụṛ-'er nẹ à.†
2 Ụm kǫnǫg Shir, wụ dootụ nǫ ụṛ-'wǫn, gwụgwụ-mǫ ụṛ-hur, m-was nẹ.

Yoos-de ụt-bǫ rǫ m-hantẹ ụṛ-naas
3 Nǫ, yẹ mẹ m-was ụn nǫ nẹ à, ụm nǫmǫg ụṛ-gǫp ụm genbụtụ nǫ ma-tǫ
ụn ka gwụ-ǫ ǫ mǫssẹ na à. Amba ụm hyanụrụ depetẹ m-gen ụm dootụ nǫ
jaab-ǫ ụt-mẹn, ụm gaktụ nǫ 'er-de ụn m-shẹr mǫ Shir bǫpsẹ hun-nẹ yẹ ụn
wụ yẹ ba m-kụkǫp, sǫ o-gaan cot à. Depetẹ a wẹn hun-nẹ baramsẹ shẹr-m
na.
4 Mẹ ụn rwǫr kaanẹ remen yẹ ken hun-nẹ yẹ cǫwǫg be ụn nǫ wukussẹ.
Yẹtt gyẹr-ǫ Shir á. Yẹ rǫ m-zẹẹ yar-mǫ Shir ya'ag na ụṛ-kẹẹṛ a she'ettẹ
she'et-de ma saa. Kǫm-de ụn ka hun-nẹ rǫ cas cas remen yẹ sha'ag Wan-
Nap-ụs na cot, Wan-Kǫyan Yẹso **Kiristi**. A nepstẹ ka yo rǫ remen gensẹ tǫ
rǫ n-mẹ ụn Ma-tǫ Shir cin n-ga.
5 Man baksụ nǫ, komo nǫ nepsẹ yo m-sǫk nẹ, kǫ de nomtẹ Wan-Kǫyan
ruutẹ **Isra**-nẹ ụn dak-ǫ o-**Masar** à, amba myet ụn kaanẹ nẹ ha-mǫ ụṛ-kǫm
wụ waragtẹ wụ hoomsẹ ka yẹ yagẹ m-shẹr be-de ụn wụ à.‡
6 Nǫ baks komo ụn ka **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ nẹ, yẹ yagẹ m-she'et ụn con-
de ụn yẹ de ụt-gwǫmo de Shir sagbụ yẹ à. Amba yẹ yagụrụ be-de con-de
ụn yẹ. Shir rụ'ụstẹ yẹ ụn kur-ǫ m-ke'et ǫ o-comb. Wụ ka'ag yẹ ụn kwǫm-tǫ
m-ke'et har da-ǫ ba m-ta. Yẹ rǫ ụn 'er-de ụn hǫ-ụṛ caari-de ụn piish ụt-ma.
7 Tǫt-tǫ ka nǫ o-**Sǫdǫm** o-**Gomora** nẹ á, ụn bǫ-tǫ rǫ rigimshẹ ụn tǫ nẹ
à, tǫ daagẹ cǫw-yo m-naasẹ m-nǫm ụn gǫ ụn rem-se o-ás nẹ à. O-ra ǫ a
sabarsẹ ka bǫ-tǫ. Tǫ waragtẹ rii-yo ụṛ-yoos mǫssẹ ụn o-ra ǫ ba m-ta nẹ ǫ
he rangsẹ ụn yan-mẹn-ụt jaas-tǫ à.§
8 Ka yan-yoos-de ụt-bǫ yẹ, ka yẹ rǫ m-gwǫn ụn bo-se ụn yẹ à, yẹ rǫ m-
nǫm ụn rem-se m-rwụk ụn wụṛ-tǫ ụn yẹ. Yẹ 'yarag bẹẹb-de ụn gwǫmo-ụt
Wan-Kǫyan na, yẹ rǫ ụn yo'og-ǫ ụn sẹps-mǫ ụn **yan-tǫm-yẹ Shir**.
9 Kǫ Mikayẹr, sẹk-wụ wụ ụn **yan-tǫm-yẹ Shir** wụ yo'og **ko-Gwǫmo-wụ**
ụn ya-ụt-kǫt á, (da-ǫ yẹ rǫ ụs-ahǫnẹ mǫssẹ ụṛ-u **Mosa** nẹ à, wụ ko-yan-
tǫm-wụ Shir wụ nǫm hǫr-mǫ ụt-rẹẹb ụn nu-o jaas-ǫ á). Amba wụ zẹẹg,
"Wan-Kǫyan-wụ kangsẹ wǫ!"*
10 Amba ka hun-nẹ yẹ rǫ ụn yo'og-ǫ ụn rii-yo yẹ napẹ á, ụntụ ụt-gụt yẹ
rǫ tǫ rǫ m-nǫm rii-yo tǫ cǫnẹ à, ba ụs-wẹẹṛ, gǫn ka rem-se he yẹ m-woot
be-de o-sabrẹ.

---

* **1:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à. † **1:1 1:1** Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3. ‡ **1:5 1:5** Hyen komo: Rwụụ 12:51; Qǫg 14:29-30. § **1:7 1:7** Hyen komo: Taka 19:1-24. * **1:9 1:9** Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Hyan 12:7; Kara 34:6; Zẹka 3:2.

11 Rii-yo ṵr-'wǫn yo yẹ! Remen yẹ dǫrṵtẹ cǫw-o **Keen**, wṵ hǫ heno-ǫ ṵn
wṵ à. Ya yẹ rǫ ṵntṵn ká nẹt-wṵ Baram, yẹ rakstẹ hun-nẹ remen yẹ kumut
o-hwǫr. Komo ṵntṵn ká nẹt-wṵ Kora, ka yẹ he m-sabrẹ remen zang-ǫ ṵn
yẹ.†
12 Da-ǫ ka hun-nẹ yẹ, she'etẹ n-mẹ ṵn mǫrǫg-ṵr nǫ de m-rẹ m-was nẹ
mǫ ṵn Wan-Kǫyan, ya yẹ rǫ ṵntṵn ṵt-ta'ar tǫ rǫ ṵn kṵs ǫ m-hǫ à, tǫ hat-o
wǫ de'ẹ sẹ m-sabrẹ à. Yẹ rǫtt m-'ẹ á. Hi ṵn de ṵn yẹ temb yẹ rǫ m-rẹẹgtẹ.
Ya yẹ rǫ ṵntṵn zaan-mǫ ṵn kem-ǫ ba m-hǫ à, amba ba m-hǫ n-mẹ. Ya-m-
mǫr tǫ ṵt-ma amba ba m-hoks ṵn rwṵntẹ ṵn rii. Ya yẹ rǫ ṵntṵn 'yo-se ba
ṵr-mat da-ǫ depẹ à. Ba mar-mǫ kṵkt-ǫ yẹ marẹ cot á, har ma yẹ hṵ'ṵssẹ
gaw remen a mu'ussṵtẹ yẹ ṵs-geer nẹ.
13 Ká yan-yoos-de ṵt-bǫ yẹ rǫ m-nǫm rem-se m-'ẹ. Ya yẹ rǫ ṵntṵn jǫk-yẹ
m-sa, yẹ rǫ m-inẹ o-zṵngǫ à, yẹ rǫ m-rwṵntẹ ṵn kǫp-tǫ ṵn hu remen kǫǫb-
de m-'ẹ mǫ ṵn yẹ. Ṵntṵn rẹgẹn-yẹ rǫ yẹ rǫ ṵt-tṵw ba ṵr-hi à, yẹ rǫ m-kaw
o-comb ǫ ba m-ta.
14 Enok, nǫmǫg caara-ṵs ta'yoor bǫ ṵn mar-m **Adamu**, wṵ rwǫrǫg ṵt-ma
mǫssẹ ṵn ka hun-nẹ yẹ nẹ ṵnze, "Gwǫt nǫ, Wan-Kǫyan rǫǫn ṵn yan-tǫm-
yẹ‡ ṵn wṵ nẹ, ṵs-dugu ba ṵr-me'et.§
15 Wṵa piishẹ hun-nẹ yẹ ṵn hǫno o-dak ṵt-ma. Wṵa kutẹ kap yan-yagẹ
ṵn dor ǫ Shir rii-yo ba ṵr-bon yo yẹ nomẹ Shir à. Wṵa rwṵntẹ cas nu-o
jaas-ǫ, ǫ **ya-ṵr-ba'as** yan-yagẹ dǫr ǫ Shir rwǫrẹ mǫssẹ ṵn wṵ nẹ à."
16 Ka hun-nẹ yẹ dẹ, ya-ṵs-hwṵhwṵg-yẹ, kǫyanda yẹ rǫ m-hyan ṵn **ba'as-**
de ṵn yẹ ken yẹ. Gǫp-ṵr yǫ-de de rǫ barag-se ṵn yẹ temb. Yẹ ṵn raks ṵn
hun-nẹ ṵn nu-ǫ m-rẹrẹm remen yẹ reet ṵr-hǫ be-de ṵn yẹ.

Nak ṵt-tǫ

17 Amba nǫ yẹ mẹ m-was ṵn nǫ nẹ à, baks nǫ rii-yo **yan-Tǫm Yẹso** yẹ
ṵn Wan-Kǫyan na Yẹso **Kiristi** rṵrṵ nǫ à.
18 Yẹ rṵrṵtẹ nǫ ṵnze, "Da-ǫ ṵr-kǫm a nǫm yẹ ken hun-nẹ yẹ ya-ṵr-ar, yẹ
rǫ m-cǫn yẹ hǫgẹ rẹrẹm-mǫ ṵn yẹ ṵn kǫ yo ke cǫw-yo ba ṵr-bon yo à."*
19 Yẹ ka kanẹ m-mǫka, yẹ yẹ komo rǫ nǫ m-hantẹ m-cakrẹ, she'et-de ṵn
hi ṵn de ṵn yẹ yẹ rǫttẹ. Yẹtt **Kṵkt-ǫ Shir** á.
20 Amba nǫ, yẹ mẹ m-was ṵn yẹ nẹ à, ma'as nǫ m-bǫ'ǫsẹ ṵn shẹr-m nǫ
mǫ ṵn ba m-kṵkǫp. Nǫ sẹngẹ ṵs-kǫn bǫ **Kṵkt-ǫ Shir** kutu nǫ à.
21 She'et nǫ ṵn was-m Shir, ẹss nǫ hi ṵn nǫ ṵn was-mǫ Shir. She'et nǫ
kaanẹ bǫ nǫ ṵn ṵr-'er de ṵn 'wǫn-ṵr Wan-Kǫyan na Yẹso **Kiristi** de he nǫ
haantẹ ṵn hǫǫg-ǫ ba m-ta à.
22 Nǫ ma'as ṵn kutẹ ṵn yẹ shẹr-mǫ ṵn yẹ rǫ das das à ṵr-'wǫn.
23 Nǫ gu yẹ ken yẹ, nǫ ruutṵ yẹ n-mẹ o-ra ǫ ṵn piish ṵt-ma. Yẹ ken yẹ
rǫ kǫn yẹ nǫ he hǫgẹ 'wǫn-de ṵn yẹ à, amba nǫm nǫ cẹẹn bǫ yẹa naas nǫ
ṵn **ba'as-tǫ** ṵn yẹ á.

Kǫn-se ṵr-bǫngǫn

24 Ṵr-bǫngǫn be-de wṵ rǫ ṵr-bẹẹb nẹ wṵ wenet nǫ m-hẹ à. Wṵ komo he
nǫ m-heet be-de ṵn wṵ de jiishẹ ṵr-bon à ba **ṵr-ba'as**, sẹ o-zak.

---

† **1:11 1:11** Hyen komo: Taka 4:3-8; Qǫg 22:1-35; Qǫg 16:1-35. ‡ **1:14 1:14** ṵt-Girik: ka yẹ ba m-kṵkǫp. § **1:14 1:14** Hyen komo: Taka 5:18,21-24. * **1:18 1:18** Hyen komo: 2Bit 3:3.

25 Be-de ụn wụ komo m-sẹ̱ps, wụ rọ̱ Shir ụn họ̱n-de ụn wụ **Wan-Gwụ̱**
na, ụr-bọ̱ngọ̱n ụn bụ-o Yẹ̱so **Kiristi** Wan-Kọ̱yan na. M-sẹ̱ps, ụr-bẹ̱ẹ̱b, ụt-
gwọ̱mo nẹ̱, tọ̱ warag-ụt ma ụn wụ cin takan-de o-da, m-mọ̱ka, ụn da-ọ̱ ba
m-ta nẹ̱ komo! **Amin**.

Rii-yo he m-kọr n-co yo Yẹso kutẹ Yohana à Ụt-Hyangan

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zantẹ *1:1-8*
Tiks ụt-hyangan ụn takụrda-tọ ụn yan-dor ụn bọ-ụt ta'yoor *1:9—3:22*
Takụrda-o pu'ussẹ a rekessẹ ọ sọ-o ta'yoor *4:1—8:1*
Kar-ụt ta'yoor *8:2—11:19*
Caari-yo o-hwọ ụn nem yoor nẹ *12:1—13:18*
Ụt-hyangan ụn họn ụn họn *14:1—15:8*
Kọk-ụt ta'yoor-tọ ụn ryaab-se Shir *16:1-21*
Sabụrsẹ ụn dak-ọ o-Babira, ụn rẹ ụr-họ nẹ be-de ụn ka yan-rwọr ụn ma-tọ Shir yẹ ụt-bọ yẹ ụn ko-gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt nẹ *17:1—20:10*
Piish ụt-ma tọ ụr-bụstẹ *20:11-15*
Tọn-ọ Shir pụ-ọ, họno o-dak pụ-ọ, Urusharima-o pụ-ọ *21:1—22:5*
Ụr-bụstẹ *22:6-21*

Ramba tọ rọ na m-kutẹ ụn rii-yo Shir gẹnẹ yo à kor à:

3 Nẹn tet n-mẹ ụn wan-gaan ọ rọ ramba ọ Shir — Tet ọ rọ ramba ọ Shir, nẹn tet n-mẹ wan-gaan yẹ rọ o-Tato, Wà, ụn Kụkt-ọ Shir nẹ
3 ½ Pụrụg-de m-shiishẹ de rọ hak-ụs tet ụr-pụrụg = Ụt-họ o-dugu ụn zungu-ụs yoor ụn kwọọz-ụt tet [1,260], rẹng-ụs kwọọz-ụt yoor ụn yoor [42] = Hak-ụs tet ụn ụr-pụrụg — Tet ụn ụr-pụrụg rọ pụrụg-de ụn ta'yoor ọ rọ ramba-de shiishẹ.
4 Ma-tọ ụn rem-se Shir hwọọnẹ à
6 Kọọb-de m-warag shiishẹ, kọọb-de ụn rẹ ụr-họ, Kọọb-de ụn rii sọ-yo
7 Shiishẹ (3 + 4)
10 Shi-mọ ụn ka họno dak-ọ
12 Yan-dor Yẹso
24 Ọp ụn yoor mọssẹ ụn ọp ụn yoor nẹ sha-mọ ụn yakar Yakubu nẹn ọp ụn yoor yan-campọ-nẹ ụn yan-Tọm Yẹso nẹ ọp ụn yoor
666 Kọọb-de m-warag shiishẹ ụr-bir, Kọọb-de ụn rẹ ụr-họ + Kọọb-de ụn rẹ ụr-họ + Kọọb-de ụn rẹ ụr-họ nẹ
1000 Caari-mọ m-họọb, Kashi m-họọb (10 × 10 × 10)
144,000 Yan-dor shiishẹ (12 × 12) + (10 × 10 × 10)

1 Ka hyangan-tọ ụn rwụụn be-ụr Yẹso **Kiristi**,* tọ Shir kutẹ wụ mọssẹ ụn rem-se he m-kọr nẹ ba m-jimẹ à. Wụ ụn tọmọn **wan-tọm-wụ Shir** be-de ụn ko-gụw-wụ ụn Shir **Yohana** remen wụ rụrụtẹ́ yẹ ken yan-gụw-mọ Shir yẹ ka hyangan-tọ.
2 **Yohana** nọmọg swọ-se ụn kap ọ ụn rem-se wụ hyanẹ mọssẹ ụn ma-tọ Shir nẹ à, ụn swọ-ụs Yẹso **Kiristi** nẹ komo.
3 Shir ya'ag wụ ụr-họ kọ wụ ke wụ karantẹ ka hyangan-tọ à, komo Shir a 'ye ụr-họ ụn yẹ rọ tọ m-họgẹ à komo yẹ ẹss ụr-hur ụn rii-yo a gẹnẹ n-mẹ ụn ka takụrda-ọ à, remen da-o nomsụntẹ yow yow.

Ụr-gas a wootẹ hun-nẹ yan-dor bụụg-ụt ta'yoor

4 Ka takụrda-ọ ụn rwụbẹ be ụn de **Yohana**, ha-mọ ụn **yan-dor Yẹso** be-ụt ta'yoor-yẹ rọ ụn dak-ọ o-Asiya à:

---

* **Bọr-o gaan:1 1:1** Wụ Shir daagnẹ à.

Mẹ ụs-kọn m-yar ụn she'et-de ba ụt-ween nẹ nom mọssẹ ụn nọ nẹ mọ rwụụnẹ be-de Shir à, wụ rọ m-mọka à, wụ ro cin n-ga à, komo wụ rọọnẹ à, komo rwụụn-mọ ụn be-de ụn ka wụ rọ ụn tọmọn ụn **Kụkt-ọ Shir**† ọ n-co ọ ụn kwụụr-ọ ụt-gwọmo à,‡

5 tomso nẹ rwụụn-mọ ụn be-ụr Yẹso **Kiristi** wụ rọ ko-yan-ẹss ụt-ma wan-sụ'ẹ ụn ka rem-se. Wụ rọ mat-de co, be-de ụn yẹ inẹ ụt-marimar à. Wụ rọ ko-Gwọmo-wụ ụn kap Gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak.§

M-sẹps kap be-de ụn wụ, wụ rọ na m-was à. Wụ soksẹ na **ba'as**-ụt na ụn bụ-yo ụn wụụs ụn hyó-mọ ụn wụ rem na.

6 Wụ ụn daag na remen a waragtẹ́ hun-nẹ yẹ ụn gwọmo-tọ ụn wụ, komo yan-**Cọw ụn kọn-se Shir**. Wụ ụn nọm kaanẹ remen a nomotẹ́ Shir, Tato-ọ ụn wụ m-gụw. Yagẹ a ya'astẹ m-sẹps kap ụr-bẹẹb nẹ be-de ụn wụ ba m-ta! **Amin**.*

7 Gwọt! Wụ rọọn ụt-ke'entẹ tọ n-Tọn shir.
Kọ wụ ke nẹt-wụ a hyen wụ,
myet ụn ka yẹ họ wụ nẹ à.
Komo myet-mọ ụn baag-tọ ụn họno o-dak
a nom tụk-mọ ụt-mẹn remen wụ.
Ẹẹ kaanẹ tọ rọ, **amin**.†

8 Wan-Kọyan Shir wụ zẹẹ, "Mẹ rọ ụr-Takan, ụr-Bụstẹ nẹ.‡ Mẹ rọ m-mọka, mẹ ro cin n-ga, komo wụ rọọnẹ à, Wa-ụt-Gwọmo kap."§

Hyangan-tọ ụn Wà-wụ ụn nẹt

9 Mẹ rọ **Yohana**, komo ọr nọ be-de ụn swọ ụr-kọọb, ụt-gwọmo nẹ m-dụngụnẹ nẹ mọ rọ mọ ma na à ụn Yẹso. A yanag mẹ yan-se m-gaktẹ ha-mọ ụn dak-ọ ụn tẹtẹ-de m-sa rẹẹnọ ọ a m-zẹẹ o-Patmọs à remen ụm kọ'ọtẹ Ma-tọ Shir tọ o-nip ụn rwọr ụn ma-ụt Yẹso nẹ.

10 Ụn họ-de o-Rahadi,*Kụkt-ọ Shir garamsẹ mẹ, ụm họgụrụ ụn jim ụn de ọ ken cọr-ọ kayaya ụntụn 'wọn-se o-kar.

11 Ọ zẹẹrụ, "Gẹn o-takụrda bọ ụn yo o hyanẹ à. Komo o tomẹ yẹ ká **yan-dor Yẹso** yẹ be-ụt ta'yoor ụn bọ-tọ o-Apisu, o-Sẹmirụna nẹ, o-Pergamu nẹ, o-Tiyatira nẹ, o-Saradis nẹ, o-Pirapiya nẹ, o-Rawudikiya nẹ komo."

12 Da-ọ ụm byandẹ ụm hyenet wụ rọ ụt-ma ụn mẹ nẹ à, Ụm hyanụ pitirra-ụt ta'yoor-tọ ụn zinariya tọ a shẹrẹ à.

13 Ụn tẹtẹ-ọ ụn ká pitirra-tọ komo ụm hyanụrụ wụ ken wụ "ụntụn **Wà-wụ ụn nẹt**."† Wụ rọ cụpụ ụn cọp-o pus-ọ nẹ ọ m-sẹẹb, wụ rọ ụn hap-yo o-zinariya nẹ ụn bẹ-de ụn wụ.‡

14 Hi-de ụn wụ ụn hi-se ụn wụ nẹ nomostẹ puu ụntụn gwẹrẹ-ụt pus-tọ, komo puu ụntụn ta'ar-yẹ ụn kem. Komo yish-yẹ ụn wụ ụntụn rem-de o-ra.§

---

† **Bọr-o gaan:4 1:4** ụt-Girik: kụkt-ụt ụt-ta'yoor. ‡ **Bọr-o gaan:4 1:4** Hyen komo: Rwụụ 3:14; Hyan 4:5. § **Bọr-o gaan:5 1:5** Hyen komo: Isha 55:4; Bọng 89:27. * **Bọr-o gaan:6 1:6** Hyen komo: Rwụụ 19:6; Hyan 5:10. † **Bọr-o gaan:7 1:7** Hyen komo: Dane 7:13; Mati 24:30; Mark 13:26; Ruka 21:27; 1Tas 4:17; Zẹka 12:10; Yoha 19:34,37; Zẹka 12:10; Mati 24:30. ‡ **Bọr-o gaan:8 1:8** ụt-Girik: "Mẹ rọ Arpa, Omega nẹ." (Wata Arpa rọ ụr-takan komo Omega rọ ụr-bụstẹ tọ ụt-Girik Abacada.) § **Bọr-o gaan:8 1:8** Hyen komo: Hyan 22:13; Rwụụ 3:14. * **Bọr-o gaan:10 1:10** ụt-Girik: Ụn họ-de ụn Wan-Kọyan. † **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bọr-o gaan:13 1:13** Hyen komo: Dane 10:5. § **Bọr-o gaan:14 1:14** Hyen komo: Dane 7:9.

15 Na-se ụn wụ rǫ o-mǫk nẹ ụntụn o-tagurra yo a pǫrǫgsẹ, be-de ụn zwǫ-ǫ
ụn ya-o-pyap à. Komo cǫr-ǫ ụn wụ rǫ ụt-dwụm ụntụn zaaz-ǫ ụn caari-mǫ
m-hǫ mǫ rǫ m-ja à.*†
16 Wụ rǫ bụpụ ụn rẹgẹn-nẹ ta'yoor ụn kom-ǫ ụn wụ ǫ ụr-rẹ. Komo
magay-ǫ m-rye jit-ụt-jit rwụụnụrụ ụn nu-ǫ ụn wụ. Komo co-ǫ ụn wụ rǫ
ụs-myakt ụntụn ẹs-mǫ ụr-hǫ ụr-hi.
17 Da-ǫ ụm hyanẹ wụ à, ụm hẹẹrụ ụn na-se ụn wụ ụntụn nẹt margan.
Amba wụ sekụrụ mẹ kom-ǫ ụn wụ ǫ ụr-rẹ. Wụ zee, "Wǫ hǫgẹ o-gyẹr á!
Mẹ wụ rǫ ụr-Takan ụr-Bụstẹ nẹ.‡
18 Mẹ ụn hǫǫg nẹ! Ụm ro marag, gwǫt mẹ ụn hǫǫg nẹ ǫ ba m-ta! Komo
mẹ bụpụ ụn rii-se ụn ups m-mar nẹ ụn be-de margan-nẹ rǫ m-she'et à.
19 "Sẹ o gen bǫ ụn rii-yo wǫ m-hyan m-mǫka à, ụn rii-yo he m-kǫr nẹ
n-jim de ụn yo ka à.
20 Myot-se ụn ka pitirra-tǫ nẹ ụt-ta'yoor komo ụn ka rẹgẹn ta'yoor-yẹ, ka
yẹ o hyanẹ ụn kom-ǫ ụn rẹ ụn de à. Ka myot-se se ka: Ka rẹgẹn ta'yoor-
yẹ rǫ hek-ǫ ụn ka **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ ha-mǫ ụn hun-nẹ yan-dor kur-ụt
ta'yoor. Komo ká pitirra-tǫ ụn zinariya-ụt ta'yoor-tǫ, tǫ rǫ hek-ǫ ụn ká
kur-ụt ta'yoor-tǫ tǫ ụn **yan-dor Yẹso**.

Bǫr-ụs yoor

Tǫm ha-mǫ ụn yan-dor yẹ
ụn bǫ-ǫ o-Apisu

1 "Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bǫ-ǫ o-Apisu ụnze:
Tǫm-ǫ ka rwụụn-mǫ ụn be ụn de, wụ rǫ bụpụ ụn ka rẹgẹn ta'yoor-yẹ
nẹ ụn kom-ǫ ụn wụ ǫ ụr-rẹ à, ka wụ rǫ m-nekẹ n-mẹ ụn ka pitirra-ụt
ta'yoor-tǫ o-zinariya tǫ a shẹrẹ à.
2 Ụm nepstẹ ka rem-se nǫ nǫmẹ à. Ụm hyenestẹ komo sẹngẹ-m nǫ,
komo ụn 'mǫ ụr-hur ụn nǫ nẹ. Ụm nepstẹ nǫa hoks 'mǫ ụr-hur ụn hun-nẹ
yǫ-yẹ nẹ á. Nǫ megertẹ yẹ rǫ m-zẹẹ ụn hi ụn de ụn yẹ **yan-Tǫm Yẹso** à,
amba ba kaanẹ yẹ rǫ á. Nǫ 'wǫstụ yẹ komo ya-ụt-bǫ.
3 Nǫ mǫ'ǫg ụr-hur ụn swǫ ụr-kǫǫb rem re komo nǫ pụ á.
4 Amba yo ụm rǫttẹ mǫssẹ ụn nǫ nẹ à yo ka: Nǫ was ụn mẹ nẹ kǫ ǫr
nǫ nẹ ụntụn ụr-takan á.
5 Remen kaanẹ, ụm rụrụtẹ nǫ nǫ baks bǫ nǫ ro mẹ m-was ụn kǫwan
nẹ à, nǫ nep ụnze nǫ kus tẹ m-was ụntụn n-ga á! Waktụ ụn nǫ be ụn de
komo nǫ nom yo nǫ ro nǫm ụr-takan à. Ụregẹ nǫ waktụnẹ, nǫ yagnẹ rem-
ụs nǫ se **ụr-ba'as** á, man habẹ ụm piishi nǫ ụt-ma. Remen kaanẹ man rụ
bụụg-de ụn hun-nẹ nǫ m-ru n-mẹ ụn mǫrǫg-de **yan-dor Yẹso**.
6 Amba nǫ rẹẹg ụr-hǫ ụn yo ka rii-yo: bǫ nǫ ginmẹ sẹngẹ-m Nikorata-
nẹ* ụntụn bǫ ụm ginmẹ-mǫ à.
7 Kap wụ rǫ ụt-tǫ́ nẹ tǫ m-hǫgẹ à, wụ hǫgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rǫ ụn
rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à! Be-de ụn kǫwan wụ rẹ ụr-hǫ de ụn
ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt à, man 'ye wụ cǫw-yo ụn rẹ ụn ka 'yo-yo
ụn hǫǫg yo rǫ n-tẹtẹ ǫ ụn n-Tǫn ǫ shir à.†

---

* **Bǫr-o gaan:15 1:14-15** Hyen komo: Dane 10:6. † **Bǫr-o gaan:15 1:15** Hyen komo: Izik 1:24; 43:2. ‡ **Bǫr-o gaan:17 1:17** Hyen komo: Isha 44:6; 48:12. * **Bǫr-ụs yoor:6 2:6** Yẹ Nikorata-nẹ ro m-yoos ụnze yan-dor kwụktẹ m-gir komo m-nǫm ụn rem-se ma sa nẹ. † **Bǫr-ụs yoor:7 2:7** Hyen komo: Taka 2:9; Hyan 22:2; Izik 28:13; 31:8 (ụt-Girik).

Tọm ha-mọ ụn yan-dor
ụn bọ-ọ o-Sẹmirụna

8 “Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Sẹmirụna ụnze:
Tọm-ọ ka ọ rwụụnẹ be ụn de, wụ rọ ụr-Takan ụr-Bụstẹ nẹ à; Mẹ wụ marẹ, ụm inẹ m-họọg nẹ komo à.‡

9 Ụm nepstẹ rangẹ-o nọ ụn kọọb ụn nọ nẹ. Amba nọ ya-o-kwụm-yẹ n-mẹ ụn rem-se Shir hyanẹ ụr-bon nẹ à. Ụm nepstẹ komo yo'og-yo ka hun-nẹ yẹ rọ nọ m-nọmẹ à. Yẹ rọ m-zẹẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ, amba nẹ ba kaanẹ ọ á, remen mọrọg-de ụn yẹ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** de.

10 Nọ họgẹ gyẹr-ọ ụn kọọb-de nọ ụn ma-tọ m-swọ m-mọka á. Ụm rụrụtụ nọ, **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** wụa rụ a jorbẹ yẹ ken yẹ be ụn nọ n-mẹ ụn kukẹ-ọ m-ke'et remen a megertẹ́ nọ. Nọa sụ o-jaas yo har họ-ụt ọp. Amba shẹr nọ, kọ ụn ma-tọ m-mar, man 'ye nọ gọnd-ọ ụn họọg.

11 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rọ ụn rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à! Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à, mar-m ayoorẹ-mọ a kor wụ á.§

Tọm ha-mọ ụn yan-dor
ụn bọ-ọ o-Pergamu

12 “Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Pergamu ụnze:
Tọm-ọ ka ọ rwụụnẹ be ụn de, wụ rọ bụpụ o-magay nẹ ọ m-rye dẹẹn jit-ụt-jit à.

13 Ụm nepstẹ nọ rọ ụr-she'et n-mẹ ụn bọ-ọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** rọ ụt-gwọmo à. Myet ụn kaanẹ nẹ, nọ nomotẹ mẹ o-dọrọttẹ. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen ụm bakstẹ da-o Antipas, wụ swọọg ụr-kọọb be-de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** rọ ụt-gwọmo à har a ho wụ, remen wụ ko-yan-ẹssẹ ma-ụt re wụ. Myet ụn kap ọ ụn yo kọrẹ nẹ à, wụ she mẹ á.

14 Amba tọ ken **ba'as-tọ** tọ ka tọ nọ nọmsẹ à: Nọ rọ ụn hun-nẹ nẹ káanẹ yẹ bọpẹ yoos-ụr Baram à, wụ yoosẹ Barak wụ rụ'ụt **Isra**-nẹ nọm **ụr-ba'as**, be-de ụn re ụn rii-yo m-rẹ yo a **sekẹ** pyo-ọ m-gir à, komo yẹ nom o-ás.*

15 Ka bụ-o o-gaan yo komo nọ ụn hun-nẹ nẹ yẹ rọ ụn dọrẹ ụn yoos-ụr Nikorata-nẹ à.†

16 Waktụn nọ, nọ yagẹ **ba'as**-ụt nọ! Ụn ya káánẹ á, man habẹ ba ụn naas o-da ụm gụnụt ụr-gụn ụn yẹ nẹ ụn magay-ọ nu-o re.

17 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rọ ụn rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à! Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à, man 'ye wụ ga-tọ **o-Mana** tọ a wukẹ n-Tọn shir à. Man ya'as kọ wụ ke ta'ar-ụr pus-de ụn ka ta'ar-de a genẹ jin-ụr pụ-de n-tọn ụn de, jin-de kọ wan-gaan-wụ rọ kọn, wụ napẹ de á, sẹ ka wụ gọksẹ ka ta'ar-de à.‡

Tọm ha-mọ ụn yan-dor
ụn bọ-ọ o-Tiyatira

18 “Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Tiyatira ụnze:

---

‡ **Bọr-ụs yoor:8 2:8** Hyen komo: Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 22:13. § **Bọr-ụs yoor:11 2:11** Hyen komo: Hyan 20:14; 21:8. * **Bọr-ụs yoor:14 2:14** Hyen komo: Qọg 22:5,7; 31:16; Kara 23:4; Qọg 25:1-3. † **Bọr-ụs yoor:15 2:15** Yẹ Nikorata-nẹ ro m-yoos ụnze yan-dor kwụktẹ m-gir komo m-nọm ụn rem-se ma sa nẹ. ‡ **Bọr-ụs yoor:17 2:17** Hyen komo: Rwụụ 16:14-15; 16:33-34; Yoha 6:48-50; Isha 62:2; 65:15.

Mẹ wụ rọ **Wà-wụ Shir**, wụ yish-yẹ ụn wụ rọ ụntụn rem-de o-ra à!
Na-ụs re tomso o-mọk nẹ ụntụn o-tagurra yo a pọrọgsẹ à.
19 Ụm nepstẹ kap rem-se nọ m-nọm à. Ụm nepstẹ sẹngẹ-m nọ, ụn was-
m nọ nẹ, ụn shẹr-m nọ nẹ, ụn gụw-m nọ nẹ, ụn 'mọ ụn hur ụn nọ nẹ.
Komo mẹ m-hyan bọ nọ m-ha co ụn sẹngẹ-m nọ argẹ-mọ n-ga à.
20 Amba ụm 'wọstụ nọ **ụr-ba'as** nẹ, nọ ụn 'mọ ụr-hur ụn ka ne'a-wụ
nẹ Jẹzẹbẹn, wụ rọ m-zẹẹ ụn hi ụn de ụn wụ ‘ko-**wan-Rwọr ụn Ma-tọ
Shir**’ wụ rọ. Be-de ụn yoos-de ụn wụ, wụ rọ ụn raks ụn gụw-nẹ re. Wụ
rọ yẹ m-sho'ogsẹ yẹ nomot o-ás, ụn nomẹ m-gir m-sẹngẹ nẹ, ụn bụ-yo
ụn rẹ ụn rii-yo m-rẹ yo a **sekẹ** pyo-ọ m-gir à.§
21 Ụm ya'ag wụ o-da remen wụ waktụntẹ́ wụ yagnẹ rem-se o-ás, amba
wụ yagụtẹ.
22 Remen kaanẹ man jorbẹ wụ ụn kwụụr-ọ ụn gọm, komo man rụ ka
yẹ nọmẹ o-ás ụn wụ nẹ à yẹ sụ ụr-kọọb dẹẹn, sẹ dẹ ụregẹ yẹ waktụntẹ yẹ
yagnẹ cọw-se ụn wụ.
23 Man hoom yakar-yẹ ụn wụ. Komo myet-mọ ụn hun-nẹ **yan-dor
Yẹso** a nep ụnze, mẹ wụ rọ m-byarag ụn barag-se ụn nẹt ụn mẹn-tọ ụn
wụ nẹ. Komo man tọpẹ kọ wụ ke yo wụ nọmẹ à.*
24 Amba mẹ ụn tọmnẹ be-ụr nọ yẹ kussẹ à o-Tiyatira nọ yẹ dọrẹ ka
yoos-ụr yọ-de de á. Nọ nọm yo yan-nekẹ-mọ ụn wụ rọ m-zẹẹ á, n-mẹ ụn
bụm-ọ ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** ọ ụr-dụw á. Mẹ nọ m-zẹẹ, man
sawsụ nọ se ken nụ-se á.
25 Sẹ dẹ nọ bụp shẹr-m nọ kẹk har ụm m-mụbụtẹ.
26 Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à,
yẹ nomo mẹ o-dọrọttẹ har ụr-kọm à, man 'ye yẹ gwọmo-tọ ụn hun-nẹ
n-mẹ ụn kọ ọ ke dak-ọ.
27 ‘Yẹ a nom gwọmo-tọ ụt-dak ụn kọ-yo o-kwọm;
yẹ yawag yẹ ụntụn tur-tọ ụt-ba.’†
A 'ye yẹ gọn gwọmo-tọ Tato re ya'ụ mẹ à.
28 Komo man 'ye wụ Myar-yo n-Sot!
29 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rọ ụn
rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à!

Bọr-ụs tet

Tọm ha-mọ ụn yan-dor yẹ
ụn bọ-ọ o-Saradis

1 “Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Saradis:
Tọm-ọ ọ ka ọ rwụụnẹ be ụn de, wụ rọ ụn gwọmo-tọ ụn rẹgẹn ta'yoor
ụn **Kụkt-ọ Shir** nẹ ọ ụm tomẹ à. Ụm nepstẹ yo nọ m-nom à. Kọ de
nomtẹ à hun-nẹ nọ m-hyan sa o zee nọ ụn họọg nẹ, amba nọ merestẹ.
2 Zụtẹ nọ! M-mọka nọ dowẹ yo kusu nọ à ụr-bẹẹb, yo rọ ụn ma-tọ
m-mar à. Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen mẹ hyan sẹngẹ-m nọ shiig ụn yish-yẹ
Shir re á.
3 Baks yo nọ yoosẹ ụn yo nọ họgẹ nẹ à n-ga. Nọ nomo yo o-dọrọttẹ
nọ waktụnẹ be ụn de. Ụregẹ nẹ nọ yagụtẹ m-zụtẹ, man habẹ da-ọ nọ hwọ
o-saktọ á, ụntụn bọ ko-hyow rọ m-nom à.*

---

§ **Bọr-ụs yoor:20 2:20** Hyen komo: 1Gwm 16:31; 2Gwm 9:22,30. * **Bọr-ụs yoor:23 2:23** Hyen komo: Bọng 7:9; Irmi 17:10; Bọng 62:12. † **Bọr-ụs yoor:27 2:26-27** Hyen komo: Bọng 2:8-9 (ụt-Girik). * **Bọr-ụs tet:3 3:3** Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 16:15.

4 Amba dẹ har m-mọka, hun-nẹ rọ kọn hiin ụn bọ-ọ o-Saradis yẹ she'etẹ
she'et-de ba m-kụkọp à. Yẹa hewẹ ụr-hew ụn mẹ nẹ cụpsẹ ụn matuku-ụt
pus-tọ nẹ, remen Shir wụ wootẹ yẹ kánẹ.
5 Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à,
yẹa cụp saw-ụt pus-tọ. Man soks jin-tọ ụn yẹ ụn takụrda-ọ ụn họọg á.
Tomso nẹ man rụrẹ Tato re ụn yan-tọm-yẹ ụn wụ nẹ ụnze yẹ rọ yan-dor
re.†
6 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rọ ụn
rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à!

Tọm ha-mọ ụn yan-dor yẹ
ụn bọ-ọ o-Pirapiya

7 "Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Pirapiya ụnze:
Mẹ wụ rọ wan-gaan wụ ba m-kụkọp o-nip nẹ. Mẹ o-mabudi nẹ, yo rọ
yo ma ko-Gwọmo **Dawuda** à. Da-ọ ụm tikshẹ ish à, wa-m-tigẹ rọ kọn á.
Da-ọ mẹ tigẹ ish tomso nẹ wa-m-tiks rọ kọn á.‡
8 Ụm nepstẹ kọyan yo nọ nomẹ à. Nap ụnze ụm tikshitụ nọ ish, yatt-
wụ he ọ m-hoks m-tigẹ á. Ụm nepstẹ bẹẹb ụn nọ hiin ọ, amba myet ụn
káánẹ nẹ nọ nọmọg o-dọrọttẹ ụn ma-ụt re, nọ nọm she-mọ ụn nap-o re á.
9 M-mọka nọa hyen yo ụm he m-nom ụn ka hun-nẹ yẹ nẹ yẹ rọ yẹ ụn
ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt§ à. Yẹ rọ m-zẹẹ yẹ **Yahuda**-nẹ yẹ, amba yẹ
ya-ụt-bọ-yẹ. Mẹ ụn rụ yẹ m-haan yẹ kwụkt n-dak ụn na-ụs nọ. Ka da-ọ yẹ
he m-nap ụnze, ụm wastẹ ụn nọ nẹ.*
10 N-mẹ ụn 'mọ ụr-hur, nọ nọmọg o-dọrọttẹ ụn ma-ụt re. Remen káánẹ,
man 'er nọ ụn ká da-ọ ọ ụm he m-rwọ meger-tọ hẹbẹ hun-nẹ ya o-zang
ụn họno o-dak a sụ ụr-kọọb. Mẹ ụn nom kaanẹ, remen ụm nept kọ yẹa
waktụnẹ ẹs-mọ ụn **ba'as-tọ** ụn yẹ kọ yẹa waktụnẹ á.
11 Ụm rọbẹ kụssẹ. Bọp shẹr-m nọ dẹẹn, remen taase wụ ken wụ rumus
nọ ụr-'yons.
12 Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à,
man muut wụ o-dááb n-mẹ ụn Pyo-ọ Tato re. Ka nẹt-wụ a tek yagẹ ụn ka
be-de á. N-tọn ụn wụr-ọ ụn wụ ụm he m-gẹn:
Jin-de Shir re, ụn
Jin-de ụn bọ-ọ Shir nẹ (wata Urusharima-o pụ-ọ, ọ he m-kergụnẹ ẹs-mọ
n-Tọn shir à), ụn
Jin ụn de nẹ ụr-pụ de.†
13 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-o Shir** rọ ụn
rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à!

Tọm ha-mọ ụn yan-dor yẹ
ụn bọ-ọ o-Rawudikiya

14 "Genẹ wan-co-wụ ụn yan-dor yẹ ụn bọ-ọ o-Rawudikiya ụnze:
Tọm-ọ ka ọ rwụụnẹ be ụn de, wụ a m-zẹẹ '**Amin**' à. Mẹ ko-yan-ẹss
ụt-ma wụ, o-nip nẹ, ko-Gwọmo-wụ ụn rii-yo Shir hwọọnẹ kap à.‡

---

† **Bọr-ụs tet:5 3:5** Hyen komo: Rwụụ 32:32-33; Bọng 69:28; Hyan 20:12; Mati 10:32; Ruka 12:8.
‡ **Bọr-ụs tet:7 3:7** Hyen komo: Isha 22:22; Ayub 12:14. § **Bọr-ụs tet:9 3:9** ụt-Girik: kukẹ-ọ ụn yoos ụn ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt. * **Bọr-ụs tet:9 3:9** Hyen komo: Isha 49:23; 60:14; 43:4.
† **Bọr-ụs tet:12 3:12** Hyen komo: Hyan 21:2; Isha 62:2; 65:15. ‡ **Bọr-ụs tet:14 3:14** Hyen komo: Swọọ 8:22.

15 Ụm nepstẹ kap rem-se nọ m-nọm à, nọ nọm m-she ụnze nọ m-shẹr
kọ nẹ nọ m-was ụn mẹ nẹ á. Ya nọ rọ ụntụn m-họ mọ rọttẹ o-ra kọ m-
gwụgwụ á. Ụm ro cọnọg a zee nọ rii gaan, o-ra kọ m-gwụgwụ!
16 Amba remen nọ n-tẹtẹ, nọ m-gwụgwụ á nọ nẹ o-ra á, man cops nọ
ụn nu-o re!
17 Nọ m-zẹẹ, 'Mẹ o-kwụm nẹ, mẹ ụn rii-yo ụm cọnẹ nẹ à, kap. Yatt
rii-yo ụm taagẹ á!' ¿Ashi nọ nap á? Nọ ya-ụs-kọn yẹ, rii-yo ụr-'wọn à, nọ
kọbi-nẹ yẹ, nọ ụr-kor, pọ-nẹ tomso.
18 Remen kaanẹ mẹ nọ ụn ya-ụt-ma nọ o o-zinariya be ụn de, yo a zwọ'ẹ
o-ra à. Ka da-de nọa warag ya-o-kwụm n-mẹ ụn rem-se o-Kụkt. Komo nọ
o matuku-ụt pus-tọ be ụn de, nọ cụpụtẹ hi ụn nọ remen nọ bititẹ́ 'ẹ-mọ ụn
she'et-de ụn kor ụn nọ. Komo nọ o baat-se ụn yish nọ be ụn de remen nọ
hyenet m-sọk nẹ.
19 Mẹ m-kangsẹ, ụm pụrẹ wụ ụm m-wassẹ ụn wụ nẹ à. Remen kaanẹ,
rwọ ụr-hur, nọ waktụnẹ, nọ yagẹ **ba'as**-ụt nọ.§
20 Raks nọ! Ụm rọ eso mẹ ụn kọ'ọt ụn ish-ọ ụn hur ụn nọ. Ụregẹ nọ
họgụtẹ cọr re nọ tiks o-ish, man cọwbẹ a re be-ụr gaan ụntụn nay-nẹ.
21 Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à,
man rụ wụ wụ she'et ụn mẹ nẹ ụn kwụụr-o re, ụntụn bọ ụm rẹ ụr-họ,
ụm she'etẹ ụn Tato re nẹ ụn kwụụr-ọ ụn wụ à.
22 Kap wụ rọ ụt-tọ́ nẹ tọ m-họgẹ à, wụ họgẹ rii-yo **Kụkt-ọ Shir** rọ ụn
rụrẹ ụn hun-nẹ **yan-dor Yẹso** à!"

Bọr-ụs nass

O-kwụụr n-Tọn ọ shir

1 Bọn kanẹ, ụm doorụ hyan ụn tọ ken hyangan-tọ, ụm hyang ọ ken ish-ọ
tikshissẹ n-Tọn shir. Ụm doorụ m-họgẹ ụn ká cọr-ọ ụm họgẹ n-ga à. Ọ
tẹpsụtụ mẹ ụntụn o-kar ọ zẹẹrụ mẹ, "Daan kanẹ, man kutu wọ rii-yo he
m-kọr ụn jim-de ụn yo ka à."
2 Kanẹ ba m-jimẹ, **Kụkt-ọ Shir** garamsụrụ mẹ, ụm hyanbụrụ komo ọ
ken kwụụr-ọ n-mẹ n-Tọn shir komo wụ ken wụ ro tara ụn ọ.
3 Ka wụ ro tara ụn ka kwụụr-ọ à wụ rọ ụs-myakt ụntụn ta'ar-yẹ ụn
hwọr-yẹ ụn họ-mọ ụt-wa ụn zen jaas-ọ nẹ. Wata, gwanga-o rigimshẹ ka
kwụụr-ọ. Ka gwanga-yo ro ụs-myakt ụntụn ta'ar-de ụn hwọr de rọ ụntụn
họ-mọ ụt-wa à.*
4 Rigimshẹ ụn ka kwụụr-ọ nẹ komo tọ ken kwụụr-tọ rọ kon ụr-kwọọz
ụt-nass [24], komo sẹk-yẹ ụr-kwọọz ụn nẹn nass [24] rọ tara ụn tọ. Yẹ rọ
tụpụ ụn saw-ụt pus-tọ nẹ ụt-matuku ụn gọnd-tọ ụn zinariya nẹ ụn hi-tọ ụn
yẹ.
5 Myakt-se a sẹngẹ m-hyan se rọ m-rwụụn be-de ụn ka kwụụr-ọ o-zaaz
nẹ ọ ụt-dàkàr. Ụn co-ọ ụn ka kwụụr-ọ nẹ, pitirra-ụt ta'yoor rọ kọn tọ rọ m-
rẹ o-ra rụwrụw shẹro shẹro, tọ rọ hek-ọ ụn **Kụkt-ọ Shir**, tọ Shir rọ m-tọm
à.†
6 Ụn co-ọ ụn ka kwụụr-ọ, ka be-de ro kyarkyar ụntụn mọ ken sa-mọ mọ
a nọmẹ ụntụn ụr-madipi à. Komo rigimshẹ ụn ka kwụụr-ọ nẹ, n-tẹtẹ nẹ
rii-yẹ ụn họọg ro kon nass ụn yish nẹ kọ ke sọ, co ụn jim nẹ.‡

---

§ **Bọr-ụs tet:19 3:19** Hyen komo: Swọọ 3:12; Yahu 12:6. * **Bọr-ụs nass:3 4:2-3** Hyen komo: Izik 1:26-28; 10:1. † **Bọr-ụs nass:5 4:5** Hyen komo: Rwụụ 19:16; Hyan 8:5; 11:19; 16:18; Izik 1:13; Hyan 1:4; Zẹka 4:2. ‡ **Bọr-ụs nass:6 4:6** Hyen komo: Izik 1:22.

7 Yo ụr-takan ya yo rọ ụntụn o-zur, ayoorẹ-yo ụntụn gwọn o-na, atettẹ-yo
rọ ụn co-ọ ụn ko-hun nẹ, anassẹ-yo ụntụn o-gwọm yo ụt-hukseẹ.§*
8 Kọ yo ke rii-yo ụn họọg-yo rọ ụt-kụkụn nẹ ụt-cind, ká kụkụn-tọ tomso
nẹ rọ ụn yish nẹ ụr-mẹ n-dọ nẹ. M-tẹt, m-họw nẹ, yẹ m-yagẹ hu ụs-sẹp á:
"Ba m-kụkọp, ba m-kụkọp, ba m-kụkọp
wụ rọ Wan-Kọyan Shir Wa-ụt-Gwọmo kap.
Wụ ro'ẹ n-ga à, Wa-m-mọka, wụ rọ, komo wụ he m-haan à."†
9 Ka rii-yẹ ụn họọg-yẹ ụn ya'as m-sẹps, ya ụt-gọs, ụr-bọngọn nẹ be-de ụn
ka wụ ro tara ụn ká kwụụr-ọ à, wụ rọ ụn họọg nẹ har da-ọ ba m-ta à. Da-ọ
yẹ cirẹ nọm kaanẹ à,
10 da-o gaan ka sẹk-yẹ yẹ ụr-kwọọz ụn nass [24] kwụktụrụ n-dak ụn co-ọ
ụn ká wụ ro tara ụn ká kwụụr-ọ à. Yẹ rọ ụn bọngọn-de ụn wụ rọ ba m-ta
à. Yẹ ẹssụrụ gọnd-tọ ụn yẹ n-dak ụn co-ọ ụn ka wụ ro tara ụn ka kwụụr-ọ
à, yẹ rọ m-zẹẹ:
11 "Wọ bọ'ọsẹ, Wan-Kọyan Shir,
remen o dekt m-sẹps, ụt-gọs, ụr-bẹẹb nẹ.
Remen wọ nọmẹ kọyan,
tomso nẹ ụn cọn-m ru ọ a nọmẹ kọyan
komo remen ru, se rọttẹ m-họọg nẹ."

Bọr-ụs taan

Takụrda-o pu'ussẹ
ụn Ya o-Rwụug o-Ca nẹ

1 Ụm hyanụrụ o-takụrda pu'ussẹ ụn kom-ọ ụr-rẹ ọ ụn ka wụ rọ ụr-she'et
ụn kwụụr-ọ ụt-gwọmo à. Ka takụrda-o pu'ussẹ ọ shiishtẹ m-gẹn kọ ọ ke
riib-ọ, n-mẹ n-dọ nẹ, ọ tigishshitẹ kugup a rekessẹ ọ sọ-o ta'yoor.*
2 Ụm hyanụrụ ko-bẹẹb-wụ ụn **wan-tọm-wụ Shir**, wụ rọ o-kọ'ọt ụn caari-
ọ o-cọr wụ rọ m-zẹẹ, "¿Wan wụ nẹ depẹ wụ ke'es ká rekẹ-tọ wụ upstẹ ka
takụrda-ọ?"
3 Yatt nẹt-wụ he m-hoks kọ n-Tọn shir, kọ n-dak, kọ ụn kụs-ọ n-dak wụ
bọ'ọsẹ ups ụn ka takụrda-ọ, har wụ karantụtẹ á.
4 Ụm 'wọnụrụ 'wọn-se m-yọ remen a kum nẹt-wụ wọọ ups ụn ka takụrda-
ọ har wụ karantụtụ ọ á.
5 Amba wan-gaan be-de ụn ka sẹk-yẹ yẹ ụr-kwọọz ụn nass [24] zẹẹrụ mẹ,
"Wọ 'wọn á! Gwọt! Ka zur-yo, ụn baag-o **Yahuda**, ụn den-o ko-Gwọmo
Dawuda yo reestẹ ụr-họ. Yo rọ ụr-bẹẹb nẹ yo ke'estẹ́ ká rekẹ-ụt ta'yoor-tọ
komo yo ups ká takụrda-ọ."†
6 Ụm gwọtụrụ ụm hyanụrụ Ya o-Rwụụg o-Ca sa o zee a ụn họ yo. Amba
m-mọka yo ro eso n-tẹtẹ ọ ụn ká kwụụr-ọ ụt-gwọmo ọ ụn ká rii-yẹ ụn họọg-
yẹ nẹ nass. Yo rọ komo n-tẹtẹ ọ ụn ká sẹk-yẹ nẹ ụr-kwọọz ụn nass [24].
Wụ rọ ụs-kar nẹ ụs-ta'yoor ụn yish nẹ ta'yoor, tọ rọ hek-ọ ụn **Kụkt-ọ Shir**,
ọ Shir rọ m-tọm ụn myet họno o-dak à.‡
7 Wụ haarụ co wụ gọksụrụ ká takụrda-ọ ụn kom-ọ ụr-rẹ ọ ụn ká wụ rọ
ụr-she'et ụn ká kwụụr-ọ à.

---

§ **Bọr-ụs nass:7 4:6-7** Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. * **Bọr-ụs nass:7 4:7** Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. † **Bọr-ụs nass:8 4:8** Hyen komo: Izik 1:18; 10:12; Isha 6:2-3. * **Bọr-ụs taan:1 5:1** Hyen komo: Izik 2:9-10; Isha 29:11. † **Bọr-ụs taan:5 5:5** Hyen komo: Taka 49:9; Isha 11:1,10. ‡ **Bọr-ụs taan:6 5:6** Hyen komo: Isha 53:7; Zẹka 4:10.

8 Bọ wụ gọkstẹ ká takụrda-ọ ro m-gẹn nẹ à, ká rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ ụn
sẹk-yẹ nẹ ụr-kwọọz ụn nass [24] yẹ hẹẹrụ ụn hẹr-ọ ụn Ya o-Rwụụg o-Ca. Kọ
wụ ke be-de ụn yẹ rọ o-moro nẹ ụn tur-de o-zinariya nẹ shiishẹ ụn rii-yo
m-shi'igin, tọ ka tọ ụn ẹsẹntẹ-de ụn kọn-se ụn hun-nẹ yẹ Shir se yẹ kọnẹ
à.§
9 Yẹ hurụ sẹp-o pụ-ọ, yẹ rọ m-zẹẹ:
"Wọ wụ bọ'ọsẹ gọks ụn kà takụrda-o pu'ussẹ-ọ
komo o ke'es rekẹ-tọ ụn ọ o ups ọ.
Remen n-ga a ro hoostụ wọ,
komo ụn mar-m ru mọ ụr-**sekẹ**
o rundụtẹ Shir hun-nẹ n-mẹ
ụn kọ ọ ke baag-ọ, ụt-rem nẹ,
ụn bụụg-tọ ụn hun-nẹ nẹ ụt-dak nẹ.*
10 O muutụ yẹ, yẹ waragtẹ́ yan-**Cọw ụn kọn-se Shir**,
yẹ nomotẹ́ Shir m-sẹngẹ,
komo yẹa nom ụt-gwọmo be-de ụn hun-nẹ
yẹ ụn họno o-dak."†
11 Ka da-de ụm doorụ m-gwọt komo, ụm họgụrụ cọr-se ụt-sẹp se ụn **yan-
tọm-yẹ Shir** yẹ argẹ dugu-ụs ọp sọ-o dugu-ụs ọp [100,000,000] à. Yẹ rọ eso
eso yẹ rigụmsụrụ ka kwụụr-ọ, ụn ká rii-yẹ ụn họọg-yẹ nass-yẹ nẹ, komo
ụn ká sẹk-yẹ yẹ nẹ.‡
12 Yẹ rọ ụn hu ụn ká sẹp-ọ yẹ rọ m-muut:
"Ya o-Rwụụg o-Ca yo a họẹ à,
yo bọ'ọstẹ gọks ụr-bẹẹb, o-kwụm nẹ, ụs-nap nẹ, m-'wọns nẹ,
ụt-gọs nẹ, m-sẹps nẹ, ụr-bọngọn nẹ!"
13 Komo ụm họgụrụ họn ụn bọ ụn rii-yo Shir hwọọnẹ n-Tọn shir n-dak
nẹ à, komo ụn kụs-ọ n-dak nẹ, n-mẹ m-sa nẹ. Kap ọ ụn rem-se ụn họọg se
rọ ụn hu ụn ká sẹp-ọ:
"Depetẹ se ya'as ụr-bọngọn,
ụt-gọs nẹ, m-sẹps nẹ, ụr-bẹẹb nẹ,
be-de ụn ká wụ rọ ụr-she'et ụn ká kwụụr-o ụt-gwọmo ọ à,
komo ụn ká Rwụụg-o o-Ca yo nẹ,
o-da har da-ọ ba m-ta!"
14 Ká rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ shasụrụ, "**Amin**!" Komo ká sẹk-yẹ yẹ hẹẹrụ,
yẹ nọmụrụ Shir ụr-bọngọn ụn ká Ya Rwụụg-o Ca-yo nẹ.

Bọr-ụs cind

Ka Ya o-Rwụụg o-Ca yo ke'estẹ
ka rekẹ-ụt cind-tọ ụr-takan tọ

1 Mẹ gụt, ụm hyanụrụ ká Ya o-Rwụụg o-Ca yo ke'estẹ rekẹ-de ụr-takan
be-de ụt-ta'yoor tọ ụn ká takụrda-ọ. Ka da-de ụm họgụrụ o-gaan be-de ụn
ka rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ yo 'yonstẹ ọ ken cọr-ọ ụntụn dwụm-de o-dàkàr,
"Haan!"
2 Ụm gwọtụrụ, ụm hyanụrụ jọk-o pus-yo rẹẹ. Wan-da-mọ ụn yo ro o-
ta nẹ ụt-kom, o-gọnd nẹ yeressẹ ụn hi-de ụn wụ. Komo wụ ruurụ ụntụn
nẹt-wụ rẹ ụr-họ à remen wụ doot rẹ ụr-họ.*

---

§ **Bọr-ụs taan:8 5:8** Hyen komo: Bọng 141:2. * **Bọr-ụs taan:9 5:9** Hyen komo: Bọng 33:3; 98:1; Isha 42:10. † **Bọr-ụs taan:10 5:10** Hyen komo: Rwụụ 19:6; Hyan 1:6. ‡ **Bọr-ụs taan:11 5:11** Hyen komo: Dane 7:10. * **Bọr-ụs cind:2 6:2** Hyen komo: Zẹka 1:8; 6:3,6.

3 Bọ ká Ya o-Rwụụg o-Ca yo ke'estẹ rekẹ-ụr ayoorẹ-de à, ụm họgụrụ rii-yo ụn họọg o-ayoorẹ-yo zẹẹg, “Haan!”
4 Yo ken jọk-yo rwụụnụrụ o-jaas yo záá. A ya'ụ wan-da-mọ ụn yo caari-ọ o-magay ụr-bẹẹb nẹ wụ dostẹ́ she'et-de m-gwụgwụ ụn họno o-dak, a inụrụ ụr-gụn ụn hoom-de ụn hun-nẹ nẹ kọ kenẹ.†
5 Bọ ká Ca-yo ke'estẹ rekẹ-ụr atettẹ-de à, ụm họgụrụ rii-yo ụn họọg o-atettẹ-yo zẹẹg, “Haan!” Ụm gwọtụrụ n-tọn, ụm hyanụrụ jọk-o rim-yo. Wan-da-mọ ụn yọ rọ ụn rii-yo ụr-me nẹ ụn kom-tọ ụn wụ.‡
6 Komo ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ rwụụntẹ be-de ụn ka rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ ọ rọ m-zẹẹ, “Kọk-de ụn yẹgẹ-hyò§ hond hond ụn hwọr-yẹ ụr-gụwụs de ụn họ-ụr gaan nẹ. Kọk-ụt tet-tọ ụn yẹgẹ-nat* hond hond ụn hwọr-yẹ ụr-gụwụs de ụn họ-ụr gaan nẹ. Amba taase o sabarsẹ m-nọw ụn m-mọdi nẹ á.”
7 Da-ọ ká Ya o-Rwụụg o-Ca yo ke'esẹ rekẹ-ụr anassẹ-de à, ụm họgụrụ ka rii-yo ụn họọg anassẹ-yo zẹẹg, “Haan!”
8 Ụm gwọtụrụ kanẹ ụn co re. Ụm hyanụrụ yo ken jọk-yo kụkụrsẹ. Jin-de ụn wan-da-mọ ụn yo komo de rọ “m-Mar,” komo yo ro wụ m-dọrbẹ à “Saag-se.” A ya'ụ yẹ ụr-bẹẹb ụn bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt nass-tọ ụn yan-she'et-de ụn họno o-dak, remen yẹ hoomtẹ́ yẹ ụt-magay, ụn mẹr nẹ, ụs-gọm nẹ, komo ụn nem-yẹ ụt-kọt nẹ.†
9 Da-ọ ká Ya o-Rwụụg o-Ca yo ke'esẹ rekẹ-ụr ataanẹ-de à, ụm hyanụrụ be-de ụn 'wụn-de o-**hana** họọg-mọ ụn ka yẹ a hoomẹ remen yẹ kọ'ọttẹ Ma-tọ Shir hur-ụr gaan m-shẹr nẹ, komo ụn rụrẹ ụn hun-nẹ nẹ ma-ụt Yẹso wụ he yẹ hoks m-gu à.
10 Yẹ 'yonsụ ụs-cọr dẹẹn yẹ zẹẹrụ, “Wan-Kọyan, Wa-ụr-Bẹẹb kap, Wa-o-nip komo Sọ-wụ, ¿sẹ de ke họ-de o he piishẹ ụn hun-nẹ yẹ ụn kà họno o-dak ọ ụt-ma? ¿Komo yan da-ọ o he yẹ m-rangsẹ remen yẹ họọg tẹ? ¿De ke họ-de o he tẹ m-mụsẹ?”
11 Kap mọ ụn yẹ kọ wụ ke a ya'sụrụ wụ matuku-ụr sẹẹb-de ụr-pus-de. Komo a rụrụ yẹ ụnze yẹ wụwẹ ya o-da hiin, sẹ a shoostẹ bọ a cọnẹ à, ụn ọr ụn yẹ nẹ campọ-nẹ ụn ne'a-nẹ nẹ yẹ a he m-họ **yan-dor Yẹso** bọ a họ yẹ à.
12 Ka da-ọ ụm hyanụrụ Ya o-Rwụụg o-Ca ke'estẹ rekẹ-ụr acindẹ-de. A nọmụrụ mọ ken caari-mọ ụn nuktẹ-mọ o-dak mọ. Họ-ụr warguụrụ ụr-rim-de ụntụn gwọdọ-o rim-ọ, o-rẹng komo da-o gaan-yo warguụrụ o-jaas yo záá ụntụn m-hyó.‡
13 Ka da-ọ yẹgẹ-rẹgẹn komo yẹ hyemenụrụ n-dak ụntụn bọ mat-de o-rum yo ba m-nẹn rọ m-hyemenẹ yo-mọ m-'wọns bu'ụ yo à.§
14 A pussụrụ o-ke'entẹ bọ a m-pus ụn rii-ọ ụr-rụt à, komo a dossụrụ kọ ọ ke haag-ọ ụn kọ ọ ke dak-ọ n-tẹtẹ de m-họ ọ nẹ ụn be-tọ ụn tọ.*
15 Ka da-ọ gwọmo-nẹ yẹ o-dak, ya-ụt-con ụn gọs-yẹ nẹ, yẹ ụn karma-nẹ, ụn ya-o-kwụm nẹ, ụn ya-ụr-bẹẹb nẹ, gụw-nẹ ụn yan-ba-m-gụw nẹ nẹ kap, yẹ argụ m-wukẹ n-mẹ ụt-wu, ụn pak-tọ ụt-haag nẹ.†

---

† **Bọr-ụs cind:4 6:4** Hyen komo: Zẹka 1:8; 6:2. ‡ **Bọr-ụs cind:5 6:5** Hyen komo: Zẹka 6:2,6. § **Bọr-ụs cind:6 6:6** ụt-Girik: arkama. * **Bọr-ụs cind:6 6:6** ụt-Girik: barari. † **Bọr-ụs cind:8 6:8** Hyen komo: Izik 14:21. ‡ **Bọr-ụs cind:12 6:12** Hyen komo: Hyan 11:13; 16:18; Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Mati 24:29; Mark 13:24-25; Ruka 21:25. § **Bọr-ụs cind:13 6:13** Hyen komo: Isha 34:4. * **Bọr-ụs cind:14 6:14** Hyen komo: Hyan 16:20. † **Bọr-ụs cind:15 6:15** Hyen komo: Isha 2:19,21.

16 Yẹ zẹẹrụ eeg-se ụt-haag ụt-ta'ar nẹ, yẹ zẹẹrụ tǫ, “Hẹ'ẹn nǫ be ụn tẹ nǫ
mǫ'ǫg tẹ ụntaase tẹ hyen co-ǫ ụn ka wụ rǫ tara ụn kwụụr-ǫ ụt-gwǫmo à,
komo taase ryaab-se ụn ká Ya o-Rwụụg o-Ca yo kum tẹ.‡
17 Remen caari-de ụr-hǫ de ụn ryaab-se ụn yẹ woosụntẹ, ¿wan wụ he
hoks m-ẹs?”§

Bǫr-ụs ta'yoor

Hun-nẹ dugu-ụs zungu ụn
kwǫǫz-ụt yoor ụs-nass [144,000]

1 Ka da-de ụm hyanụrụ **yan-tǫm-yẹ Shir** nass eso eso ụn pa'aso-ụt nass-
tǫ ụn hǫno o-dak. Yẹ wẹnụrụ m-yo mǫ ụn kǫ de ke kwụss-de m-hund n-tǫn
o-dak. Yẹ bǫpụrụ yo-mǫ ụn kwụss-ụt nass taase mǫ hund o-dak kǫ n-tǫn
m-sa kǫ ụn yo ken 'yo-yo.*
2 Komo ụm hyanụrụ wụ ken **wan-tǫm-wụ Shir** wụ rǫ m-rwụụn sǫ ụr-
hǫran. Wụ rǫ ụn rekẹ-de Shir nẹ wan-hǫǫg. Komo wụ kangsụrụ ka **yan-
tǫm-yẹ Shir** yẹ nass ka yẹ a ya'ẹ gwǫmo-tǫ yẹ hǫgụssẹ o-dak m-sa nẹ
m-hoog à.
3 Wụ zẹẹrụ yẹ, “Wasụ nǫ! Nǫ hǫgụssẹ o-dak kǫ m-sa ụs-'yo nẹ m-hoog á
sẹ a kemestẹ ka rekẹ-de Shir de ụn zwǫn-tǫ ụn yan-gụw-mǫ ụn wụ.”†
4 Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** ụn ǫr ụn wụ nẹ yan-tǫm yẹ Shir, kemẹtẹ
myet-mǫ gụw-nẹ yẹ Shir. Ụm hǫgụrụ mǫǫr-tǫ hun-nẹ yẹ ka yan-tǫm yẹ
kemẹ o-napa remen yẹ rǫ gụw-nẹ yẹ Shir à dugu-ụs zungu ụn kwǫǫz-ụt
yoor ụs-nass [144,000] ka yẹ a kemẹ ka napa-de à yẹ ẹs mǫ baag-tǫ ụn
Isra-nẹ kap.
5 Ka yan-tǫm yẹ kemẹ o-napa:
Sǫ ụn baag-o **Yahuda** dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o Ruben dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o Gad dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
6 Sǫ ụn baag-o Asher dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o Napari dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o Manase dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
7 Sǫ ụn baag-o Simǫn dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o **Rewi** dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o Issakar dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
8 Sǫ ụn baag-o Zeburun dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o **Yusuhu** dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000],
Sǫ ụn baag-o **Banyamin** dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000].
9 Bǫ tǫ ka aragtẹ à, ụm gwǫtụrụ ụm 'wǫs de ken caari-de ụr-mǫrǫg de
ụn yan-ba-m-kụkǫp ụt-mǫǫr nẹ yẹ argẹ m-ǫǫg à. Yẹ rwụụntẹ sǫ ụn kǫ tǫ
ke dak-tǫ, ụn kǫ tǫ ke baag-tǫ nẹ, ụn kǫ yẹ ke hun-nẹ yẹ nẹ, ụn kǫ de ke
rem-de nẹ. Yẹ rǫ eso eso hẹr-ǫ ụn ká kwụụr-ǫ ụn co-ǫ ụn ká Ca-yo. Yẹ
cụpstẹ matuku-ụt sẹẹb-tǫ ụt-pus tǫ, yẹ bụps jet-se o-dǫbinǫ ụn kom-tǫ ụn
yẹ.
10 Yẹ 'yonsụ ụs-cǫr dẹẹn yẹ zẹẹrụ,
“Gwụ rwụụntẹ be-de ụn Shir na,
wụ rǫ tara ụn kwụụr-ǫ ụt-gwǫmo à,
ụn ká Ca-yo nẹ!”

---

‡ **Bǫr-ụs cind:16 6:16** Hyen komo: Hosẹ 10:8; Ruka 23:30. § **Bǫr-ụs cind:17 6:17** Hyen komo: Jowe 2:11; Mara 3:2. * **Bǫr-ụs ta'yoor:1 7:1** Hyen komo: Irmi 49:36; Dane 7:2; Zẹka 6:5. † **Bǫr-ụs ta'yoor:3 7:3** Hyen komo: Izik 9:4,6.

11 Kap ọ ụn yan-tọm-yẹ ụn Shir komo yẹ rigụmsụrụ ká kwụụr-ọ eso eso,
ụn ka sẹk-yẹ nẹ, komo ụn ká rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ nẹ. Yẹ kwụktụrụ ụn
hẹr-ọ ụn ká kwụụr-ọ, o-co n-dak yẹ nomorụ Shir ụr-bọngọn.
12 Yẹ sẹngụrụ m-zẹẹ,
"**Amin**! Ụr-bọngọn, m-sẹps nẹ, ụs-nap nẹ,
ụn 'ya m-yar nẹ, ụt-gọs nẹ,
ụt-gwọmo nẹ, m-'wọns nẹ kap rọ be-de Shir na
ba m-ta har ya nomot! **Amin**!"
13 Ka da-ọ wan-gaan be-de ụn ká sẹk-yẹ yẹ ụr-kwọọz ụn nass [24] citụ
mẹ, wụ zee, "¿Wan nẹ yẹ ya ụn matuku-ụt sẹẹb-tọ ụt-pus tọ? ¿Komo ke
sọ-ọ yẹ rwụụnẹ?"
14 Ụm zẹẹrụ wụ, "Gọs-wụ, o nepstẹ."
Ka da-de wụ zẹẹrụ mẹ, "Yẹ ka yẹ rọ hun-nẹ yẹ possụnẹ be-de ụn rẹ ụr-
kọọb ụr-gọs-de à. Yẹ ụn so'os matuku-ụt sẹẹb-tọ tọ ụn yẹ ụn hyó-mọ ụn ká
Ca-yo, yẹ mustụ tọ ụt-pus tọ.‡
15 "Ọ hantẹ yẹ est ụn hẹr-ọ
ụn kwụụr-ọ ụt-gwọmo tọ Shir,
komo yẹ ụn nọm m-sẹngẹ
m-tẹt, m-họw nẹ n-mẹ ụn Pyo-ọ ụn wụ.
Komo ka wụ rọ tara ụn ka kwụụr-ọ ụt-gwọmo à
wụa she'et be-ụr gaan ụn yẹ nẹ komo wụ 'er yẹ.
16 Yẹa do họgẹ m-mẹr á, yẹa do họgẹ o-**swọọt** á,
yẹa do hyan n-nọọnhọ-ọ ụr-họ á kọ ọ ken hund-ọ á.§
17 Tọ ka a kor remen ká Ca-yo rọ ụn tẹtẹ-de
ụn ka kwụụr-ọ à yo he yẹ m-'er.
Komo yo a dọrụttẹ yẹ ha-mọ ụn yish-tọ
ụn họ-mọ ụn họọg.
Komo Shir a pẹ'ẹg yish-mọ ụn yẹ kap."*

Bọr-ụs eer

Rekẹ-ụr ata'yoorẹ-de

1 Da-ọ Ya o-Rwụụg o-Ca ke'esẹ rekẹ-ụr ata'yoorẹ-de à, a rẹẹsụ ceen n-Tọn
shir har rii-yo wọọ pụrụg-de ụn kwọm-o gaan à.
2 Ka da-ọ ụm hyanụrụ **yan-tọm-yẹ Shir** nẹn ta'yoor eso eso ụn co-ọ Shir,
komo a ya'asụrụ yẹ kar-ụt ta'yoor-tọ m-hur.
3 Ka da-ọ wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ ụn sheend-de o-zinariya nẹ ụt-
kom de ụn rii-yo m-shi'igin, wụ wọọnụrụ wụ ẹsụrụ yow yow o-**hana** nẹ. A
ya'asụ wụ rii-yo m-shi'igin dẹẹn remen wụ mọssụtẹ́ ụn kọn-se ụn hun-nẹ
yẹ Shir nẹ, n-tọn o-**hana** o-zinariya ọ rọ ụn hẹr-ọ o-kwụụr à.*
4 Hyé-de ụn ka rii-yo m-shi'igin mọ mọssẹ ụn kọn-se ụn hun-nẹ yẹ Shir
nẹ, daarụ n-tọn be-de Shir cir-mọ ụn be-de o-**hana**, be-de **wan-tọm-wụ
Shir** kaprụ yo à.
5 Ka da-de **wan-tọm-wụ Shir** shoosụrụ ka sheend-de m-tụks de wụ
shoosụrụ o-ra rwụụn-mọ ụn ká **hana**-ọ, wụ jondụrụ de ụn họno o-dak.
A nomorụ o-dákàr, o-zaaz nẹ, ụs-myakt nẹ, komo dak-o nuktụrụ.†

---

‡ **Bọr-ụs ta'yoor:14 7:14** Hyen komo: Dane 12:1; Mati 24:21; Mark 13:19. § **Bọr-ụs ta'yoor:16 7:16** Hyen komo: Isha 49:10. * **Bọr-ụs ta'yoor:17 7:17** Hyen komo: Bọng 23:1; Izik 34:23; Bọng 23:2; Isha 49:10; Isha 25:8. * **Bọr-ụs eer:3 8:3** Hyen komo: Ẹmos 9:1; Rwụụ 30:1,3. † **Bọr-ụs eer:5 8:5** Hyen komo: Rewi 16:12; Izik 10:2; Rwụụ 19:16; Hyan 11:19; 16:18.

Kar-tǫ m-hur ụt-nass tǫ ụr-takan

6 Ka da-de ká **yan-tǫm-yẹ Shir** yẹ ta'yoor ụt-kar nẹ ụt-ta'yoor yẹ zǫngụrụ
yẹ hurut tǫ.
7 **Wan-tǫm-wụ Shir** wụ ụr-takan hururụ kar-ǫ ụn wụ. A hyanụrụ ta'ar-
yẹ ụn kem o-ra nẹ, mǫssẹ m-hyó nẹ a duusụndụrụ ụn hǫno o-dak. Ka
ra-ǫ tụksụrụ bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn hǫno o-dak, ká ra-ǫ
tụksụrụ komo bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụs-'yo ụn pǫ-ụt yar-tǫ
nẹ.‡
8 Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** ayoorẹ-wụ hururụ kar-ǫ ụn wụ, a jorbụrụ
ǫ ken haag-ǫ o-ra o-rụw rụw n-mẹ m-sa. Bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt
tet-tǫ m-sa waktụrụ m-hyó,
9 Bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn rii-yẹ ụn hǫǫg-yẹ rǫ n-mẹ ụn
ká sa-mǫ à marụrụ. Bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn hat-tǫ m-sa
sabrụrụ.
10 Ká da-ǫ **wan-tǫm-wụ Shir** atettẹ-wụ hururụ kar-ǫ ụn wụ. Yo ken
caari-yo o-rẹgẹn yo hẹ'ẹnụrụ zẹẹ-mǫ n-tǫn yo rǫ ụn rẹ o-ra ụntụn ụs-myak
rwụụn-mǫ n-tǫn. Yo hẹ'ẹbụrụ ụn bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ
ụt-rǫǫg komo ụn yish-tǫ m-hǫ nẹ.§
11 Jin-de ụn ká rẹgẹn-yo komo "Gaag-de." Yo muutụrụ bụụg-ụr gaan-de
m-hǫ kap be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn ká hǫ-mǫ wargụrụ ụr-gaag. Hun-nẹ
ụt-mǫǫr nẹ yẹ swǫ ká hǫ-mǫ à yẹ marụrụ, remen gaag-de ụn mǫ.*
12 Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** anassẹ-wụ hurụrụ kar-ǫ ụn wụ. A wǫsụrụ
bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụr-hǫ, bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-
ụt tet-tǫ o-rẹng, komo bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn yẹgẹ-rẹgẹn
wargụrụ o-comb. Bụụg-ụr gaan-de m-hǫw ba m-cecar, kaanẹ komo bụụg-
ụr gaan-de m-tẹt.†
13 Ka da-ǫ ụm gwǫtụrụ, ụm hǫgụrụ yo ken gwǫm-yo yo rǫ ụs-kan bǫ yo
ro m-huksẹ n-tǫn m-yo à. Yo rǫ m-zẹẹ, "Rii-yo ụr-'wǫn! Rii-yo ụr-'wǫn!
Rii-yo ụr-'wǫn, be-de ụn kap ǫ ụn hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak remen rem-se
he m-kǫr da-ǫ **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹn tet yẹ hurẹ kar-tǫ ụn yẹ!"

Bǫr-ụs jerǫ

Kar-o ataanẹ-ǫ

1 **Wan-tǫm-wụ Shir** ataanẹ-wụ huru kar-ǫ ụn wụ. Ụm hyanụrụ rẹgẹn-
yo he'enẹ rwụụn-mǫ n-Tǫn shir haan-mǫ n-dak à, komo a ya'asụrụ wụ
rii-yo ụn tiks ụn 'wụgụptẹ-ǫ ụn ka kuub-ǫ ụr-dụw ǫ.
2 Da-ǫ wụ tikshẹ ká kuub-ǫ à, de ken hye-de rwụụnụrụ sa o zee hye-de
ụn caari-ǫ o-ra, har ká hye-de rwǫ'ụ ụr-hǫ ụn kụs-ǫ n-tǫn nẹ nǫm o-comb.*
3 Yẹgẹ-'e rwụụnụrụ n-mẹ ụn ká hye-de, yẹ cirụrụ ụn hǫno o-dak, a ya'ụ
yẹ gwǫmo-tǫ ụs-tǫt ụntụn yẹgẹ-tot.†
4 A kewsụ yẹ komo ụn taase yẹ sabarsẹ pǫ-tǫ n-dak, kǫ ụt-ran, kǫ ụs-'yo,
sẹ dẹ hun-nẹ yẹ rǫttẹ napa-ǫ Shir ụn zwǫn-tǫ ụn yẹ á.‡
5 A 'ya yẹ gwǫmo-tǫ ụn hǫ ụn nẹt á, sẹ dẹ yẹ rangsẹ hun-nẹ har rẹng-ụs
taan. Yẹ ya'ag hun-nẹ m-reeten ụntụn reeten-mǫ ụn tǫtǫntẹ-ǫ o-tot.

---

‡ **Bǫr-ụs eer:7 8:7** Hyen komo: Rwụụ 9:23-25; Izik 38:22. § **Bǫr-ụs eer:10 8:10** Hyen komo: Isha 14:12. * **Bǫr-ụs eer:11 8:11** Hyen komo: Irmi 9:15. † **Bǫr-ụs eer:12 8:12** Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:10,31; 3:15. * **Bǫr-ụs jerǫ:2 9:2** Hyen komo: Taka 19:28. † **Bǫr-ụs jerǫ:3 9:3** Hyen komo: Rwụụ 10:12-15. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:4 9:4** Hyen komo: Izik 9:4.

6 N-mẹ ụn ká hǫ-tǫ hun-nẹ a hoob m-mar, amba yẹa kum á. Yẹa dishẹ
m-mar amba mǫa yagẹ m-haan.§
7 Ká 'e-yẹ sha'ag jǫk-yẹ a zǫngsẹ remen ụr-gụn à. Hi-tǫ ụn yẹ rǫ yeressẹ
ụntụn gǫnd-tǫ o-zinariya, co-se ụn yẹ komo sha-mǫ ụn co-se ụn hun-nẹ.*
8 Hi-se ụn yẹ ụntụn hi-se ụn ne'a, yin-yẹ ụn yẹ ụntụn yin-yẹ o-zur.†
9 Yẹ cǫpụrụ matuku-tǫ ụt-kwǫm n-tẹ ụn be-tǫ ụn yẹ, gǫ ụn tǫ hun-nẹ rǫ
m-cǫp remen ụr-gụn à, zááz-ǫ ụn kụkụn-tǫ ụn yẹ m-shas ụntụn zááz-ǫ ụn
jǫk-yẹ ụr-gụn.‡
10 Yẹ rǫ ụs-tụr nẹ, se ụn tǫt ụn hun-nẹ ụntụn yẹgẹ-tot. Tụr-se ụn yẹ
rangsụtẹ hun-nẹ har rẹng-ụs taan.
11 Yẹ rǫ ụn ko-Gwǫmo nẹ, wụ yẹ rǫ ụn kụs-ǫ ụn wụ à, wụ rǫ ká **wan-
tǫm-wụ Shir** wụ a ya'asẹ gwǫmo-tǫ ụn ká kuub-ǫ ụr-dụw ǫ à. Jin-de ụn
wụ ụn rem-de **ụt-Ibra** "Abaddǫn" wụ, ụt-Girik komo, "Apǫriyon" Wata
"Wan-hom ụn hun-nẹ."
12 Rii-yo ụr-'wǫn de ụr-takan aragtẹ, kuks ụt-yoor tǫ rǫǫnẹ à.

Kar-o acindẹ-ǫ

13 Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** acindẹ-wụ hurụ kar-ǫ ụn wụ, ụm hǫgụrụ
ǫ ken cǫr-ǫ rǫ m-rwụụn be-de ụn ka kar-ụt nass-tǫ ụn **hana**-ǫ ụn zinariya
ǫ rǫ ụn hẹr-ǫ Shir à.§
14 Ka cǫr-ǫ zẹẹrụ **wan-tǫm-wụ Shir** acindẹ-wụ, ka wụ ro o-kar nẹ ụt-
kom à, "Ho'osụnẹ ka yan-tǫm yẹ Shir nẹn nass-yẹ yẹ rǫ ke'o ụn rǫǫg-ǫ
o-Yupireti à!"
15 Ka **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹn nass-yẹ, a ụn ho'osụndụ yẹ remen yẹ hoot
bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak. Shir
ẹss ka yan-tǫm yẹ remen ká da-ǫ ụn ká hǫ-de, ụn ká rẹng-yo ụn ká hak-ǫ
nẹ.
16 Ụm hǫgụrụ mǫǫr-tǫ ụn ka karma-nẹ yẹ n-tǫn ụn jǫk woosẹ miriyǫn
zungu-ụs yoor [200,000,000].
17 Da-ǫ ụm hyanẹ ka jǫk-yẹ ụn yan-da-se ụn yẹ nẹ à, yẹ ro ụntụn kaanẹ:
matuku-tǫ ụn yẹ tǫ ụt-kwǫm ụt-jaas tǫ zàà ụntụn o-ra, ụn tǫ ken nẹ ụntụn
sha-mǫ o-comb ụn hǫ-mǫ ụt-wa nẹ ụn mǫ ụt-rụ nẹ. Kǫ yo ke jǫk-yo komo
hi-de ụn yo rǫ ụntụn de o-zur, komo ta'ar-tǫ ụn caari-ǫ o-ra m-rwụụn ụn
nu-ǫ ụn yẹ ụr-'hye nẹ.
18 A hǫǫrụ bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tǫ ụn hun-nẹ ụn ká ta'ar-tǫ
ụn caari-ǫ o-ra tǫ, ụr-'hye m-tụknẹ de rwụụnẹ ụn nu-se ụn yẹ à.
19 'Wǫns-mǫ ụn ka jǫk-yẹ rǫ ụn nu-se ụn yẹ, ụn tụr-se ụn yẹ nẹ komo.
Tụr-se ụn yẹ komo rǫ ụt-hi nẹ ụntụn tǫ ụn hwǫ ụn gwǫmo-tǫ ụn hǫgụssẹ
ụn hun-nẹ m-hoog nẹ.
20 Amba ka hun-nẹ yẹ marẹ ụn ka rangsẹ-ǫ á, yẹ kwangụtẹ m-waktụnẹ
be-de Shir. Yẹ sẹngụrụ ụn kwụktẹ ụn **ya-ụt-kǫt** m-gir nẹ ụn saw-tǫ a nǫmẹ
ụt-kom à ụn zinariya, kǫ azorpa à, kǫ ụn kwǫm-ụt jaas-tǫ, kǫ ụr-ta'ar, kǫ
ụs-'yo, tǫa hoks m-hyan á, tǫa hǫgẹ á, tǫa hoks m-arag á.*
21 Komo yẹ kǫn a soksụ yẹ **ba'as-tǫ** ụn hun-nẹ yẹ yẹ hoomẹ á, kǫ hyat-tǫ
yẹ nomẹ ụn bụ-yo ụn mǫr, o-ás, kǫ hyow-de ụn yẹ á.

---

§ **Bǫr-ụs jerǫ:6 9:6** Hyen komo: Ayub 3:21; Irmi 8:3. * **Bǫr-ụs jerǫ:7 9:7** Hyen komo: Jowe 2:4. † **Bǫr-ụs jerǫ:8 9:8** Hyen komo: Jowe 1:6. ‡ **Bǫr-ụs jerǫ:9 9:9** Hyen komo: Jowe 2:5.
§ **Bǫr-ụs jerǫ:13 9:13** Hyen komo: Rwụụ 30:1-3. * **Bǫr-ụs jerǫ:20 9:20** Hyen komo: Bǫng 115:4-7; 135:15-17; Dane 5:23.

Bọr-ụs ọp

Wan-tọm-wụ Shir ụn
ya o-takụrda o-rẹk yo nẹ

1 Ka da-de nẹ, ụm doorụ m-hyan ụn ko-caari-wụ ụn ko-bẹẹb-wụ ụn **wan-tọm-wụ Shir** rọ m-kergụnẹ zẹẹ-mọ ụn n-Tọn shir. Ke'entẹ-ụt họkkụssutẹ wụ, o-gwanga nẹ ụn hi-de wụ. Co-ọ ụn wụ ụs-myakt ụntụn ụr-họ, na-se ụn wụ ụntụn sẹr-tọ o-ra.
2 Wụ rọ ụn ya o-takụrda o-rẹk yọ nẹ upsụssẹ ụn kom-tọ ụn wụ. Wụ ẹssụrụ na-o ụn wụ ọ ụr-rẹ n-mẹ m-sa, na-ọ ụr-kwanta komo o-dak.
3 Wụ rwụntụrụ cọr-ọ o-zaaz ụntụn o-zur. Bọ wụ 'yonstẹ cọr à, dàkàr-ụt ta'yoor shasụrụ ụn caari-ọ o-zaaz.
4 Bọ ka dàkàr-ụt ta'yoor-tọ tẹpẹrtẹ à, ụm zọnguụrụ ụm genet. Amba ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ cepentẹ ụt-ma rwụụn-mọ n-Tọn ọ rọ m-zẹẹ, "Rii-yo ka dàkàr-ụt ta'yoor-tọ rwọrẹ à, wọ jar o gen á ma-tọ m-rwụụntẹ tọ á!"
5 Ka da-de, ka **wan-tọm-wụ Shir** wụ ụm m-hyanẹ eso na-o gaan n-mẹ m-sa na-o gaan o-dak à, wụ jaksụrụ kom-ọ ụn wụ ọ ụr-rẹ n-Tọn shir.
6 Wụ tọndụrụ ụn jin-de wan-họọg-mọ ụn ba m-ta har ya nomot, wụ nomẹ Tọn-o shir ụn kap ọ ụn rem-se rọ nẹ n-mẹ ụn ọ à, komo o-dak ụn rem-se rọ n-mẹ ụn ọ à, m-sa ụn kap rem-se rọ n-mẹ ụn mọ à! **Wan-tọm-wụ Shir** zẹẹrụ, "Naas ọ da-ọ kus á!
7 Da-ọ **wan-tọm-wụ Shir** ata'yoorẹ-wụ hurẹ kar-ọ ụn wụ à, ka da-ọ Shir he m-shoos ụn sẹngẹ-mọ ụn wụ. Tọa kor ụntụn bọ wụ rụrẹ gụw-nẹ yẹ ụn wụ yẹ rọ ụn rwọr ụn ma-tọ ụn wụ à."*
8 Ka da-de ụm doorụ họgẹ ụn ka cọr-ọ n-Tọn shir ọ doorụ mẹ zẹẹ komo, "Nekẹ o gọks ká ya o-takụrda o-rẹk yo yo, yo rọ upsụssẹ ụn kom-tọ ụn **wan-tọm-wụ Shir** wụ rọ eso na-o gaan o-dak o-gaan n-mẹ m-sa à."
9 Ụm nekụrụ be-de **wan-tọm-wụ Shir** ụm zẹẹrụ wụ ya'as mẹ ká ya o-takụrda yo. Wụ zẹẹrụ mẹ, "Gọks yo o ti. Yo a nom m-rẹrẹm ụn nu-o ru ụntụn sọ. Amba wọ cọrussẹ ya-yo a nom ụr-gaag n-mẹ ụt-mẹn."
10 Ka da-de ụm gọksụrụ ká ya o-takụrda yo ụn kom-tọ ụn **wan-tọm-wụ Shir**. Ụm ti'irụ yo. Yo nọmụrụ m-rẹrẹm ụntụn sọ ụn nu-o re, amba bọ ụm komtẹ m-ti à, mẹn-ụt re wargụ ụr-gaag.†
11 Ka da-ọ a doorụ mẹ m-rụrẹ ụnze, "Sẹ o rụr rii-yo he m-kọr kanẹ ụn co komo à be-de ụn bụụg-tọ ụn hun-nẹ, họn ụt-dak, kọ de ke rem-de, ụn gwọmo-nẹ nẹ."

Bọr-ụs ọp o-gaan

Yan-sụ'ẹ ụn Shir nẹn yoor

1 Ka da-ọ a ya'asụ mẹ o-kọ yo ụr-me'es, komo a zẹẹrụ mẹ, "Nekẹ o me'es **Pyo-ọ Shir** o-**hana** nẹ. O oog yẹ rọ ụr-bọngọn n-mẹ ụn ọ à.*
2 Amba taase o me'es 'wọọg-ọ n-dọ, remen a ya'assụtẹ yẹ rọ **Yahuda**-nẹ á. Yẹa yawag bọ-ọ ba m-kụkọp har ụs-rẹng kwọọz-ụt yoor ụs-yoor [42].†‡
3 Man 'ye yan-swọ-ụs re nẹn yoor ụr-bẹẹb. Yẹa cụp matuku-tọ ụn tụk-mọ ụt-mẹn, yẹa rụr Ma-tọ Shir har ụt-họ o-dugu ụn zungu-ụs yoor ụn họ-ụt kwọọz-ụt tet [1,260]."

---

* **Bọr-ụs ọp:7 10:5-7** Hyen komo: Rwụụ 20:11; Kara 32:40; Dane 12:7; Ẹmos 3:7. † **Bọr-ụs ọp:10 10:10** Hyen komo: Izik 2:8—3:3. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:1 11:1** Hyen komo: Izik 40:3; Zẹka 2:1-2. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:2 11:2** Hak-ụs tet ụr-pụrụg. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:2 11:2** Hyen komo: Ruka 21:24.

4 Ka **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** yẹ nẹn yoor-yẹ rọ 'yo-se o-**zẹtun** ụs-yoor
ụn ka pitirra-ụt yoor-tọ nẹ tọ rọ shẹro shẹro ụn hẹr-o Wan-Kọyan wụ ụn
họno o-dak à.§
5 Ụregẹ wụ ken wụ rọ m-sẹngẹ wụ họgụssụtẹ́ yẹ m-hoog, ra-o a rwụụn
ụn nu-se ụn yẹ ọ tụks yan-yagẹ-tọ ụn yẹ. Ụn kaanẹ, kap ọ ụn yan-yagẹ-tọ
ụn yẹ he m-mermẹ.
6 Yẹ rọ ụr-bẹẹb nẹ yẹ tigitẹ́ kụs-ọ n-tọn remen taase a hye kem ụn ka
họ-tọ yẹttẹ ụn kọ'ọt-ọ ụn ma-ụt re à. Yẹ rọ ụr-bẹẹb nẹ be-de ụn rụw-se
m-họ, yẹ mustụ se m-hyó; komo yẹ ụr-bẹẹb nẹ yẹ hantụtẹ họno o-dak kọ
mọ ke gọ ụn rew-m yọ-mọ mọ ụn kap da-ọ yẹ cọnẹ à.*
7 Da-ọ yẹ komsẹ rwọr ụn tọm-ọ ụn yẹ à, ka da-de ká nem-yo o-kọt yo
rwụụnẹ n-mẹ ụn kuub-ọ ụr-dụw à he yẹ m-kup yo jiish yẹ ụr-bẹẹb komo
yoa re ụr-họ ụn yẹ, komo yo hoom yẹ.†
8 Komo a rụs u-tọ ụn yẹ ụn cọw-yo ụn ka caari-ọ o-bọ ọ ọ a kemtẹ Wan-
Kọyan-wụ ụn yẹ à. A ụn hongsẹ jin-de ụn ka bọ-ọ o-**Sọdọm** nẹ, o-**Masar**
nẹ.
9 Komo họ-ụt tet ụr-pụrụg bụụg-tọ ụn hun-nẹ, kọ ọ ke baag-ọ, kọ de ke
rem-de ụn kọ tọ ke dak-tọ nẹ, yẹa mọrgẹ yẹ gụt ka u-tọ, komo yẹ wẹn a
dụk tọ.
10 Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak a nom o-zak remen mar-mọ ụn ka **yan-Rwọr
ụn Ma-tọ Shir** yẹ yoor. Yẹa nom o-biki, yẹ tomtẹ ọr ụn yẹ nẹ m-yar remen
ka **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** yoor-yẹ yẹ hantẹ ka hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak
yẹ o-rangẹ à.
11 Amba bọ ka họ-ụt tet-tọ ụr-pụrụg aragtẹ à, shik-mọ ụn họọg rwụụnụ
be-de Shir mọ cọwụrụ be-de ụn yẹ. Yẹ inụ eso eso ụn na-se ụn yẹ. Gyẹr-o
rẹẹrụ bọ ụn ka yẹ hyanụ yẹ à.‡
12 Ka da-de yẹ họgụrụ caari-ọ o-cọr rwụụn-mọ n-Tọn shir ọ rọ yẹ m-zẹẹ,
“Daan nọ kanẹ!” Yẹ argụ m-da n-Tọn shir n-mẹ ụt-ke'entẹ, yan-yagẹ-tọ ụn
yẹ rọ gụt.§
13 A kanẹ ụn ka da-ọ, a nomụrụ mọ ken caari-mọ ụn nuktẹ-mọ o-dak
mọ, bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt ọp tọ ụn ka bọ-ọ wurmụrụ. Ọ họọrụ
hun-nẹ dugu-ụs ta'yoor [7,000]. Hun-nẹ yẹ kusẹ à yẹ họgụrụ o-gyẹr dẹẹn,
yẹ sẹkẹmsụrụ Shir-wụ n-Tọn.*
14 Rii-yo ụr-'wọn ayoorẹ-yo aragtẹ, komo rii-yo ụr-'wọn atettẹ-yo ka rọọnẹ
m-mọka.

Kar-o ata'yoorẹ-ọ

15 **Wan-tọm-wụ Shir** ata'yoorẹ-wụ hurụrụ kar-ọ ụn wụ, a họgụrụ ụs-cọr
se m-'wọns n-Tọn shir se rọ m-zẹẹ,
“Shir rwọ'ọg gwọmo-tọ ụn họno o-dak
m-warag gwọmo-ụt Wan-Kọyan na
ụn **Kiristi** wụ ma ụn wụ nẹ.
Komo wụa nom ụt-gwọmo ba m-ta har ya nomot!”†

---

§ **Bọr-ụs ọp o-gaan:4 11:4** Hyen komo: Zẹka 4:3,11-14. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:6 11:6** Hyen komo: 1Gwm 17:1; Rwụụ 7:17-19; 1Sam 4:8. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:7 11:7** Hyen komo: Dane 7:7,21; Hyan 13:5-7; 17:8. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:11 11:11** Hyen komo: Izik 37:10. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:12 11:12** Hyen komo: 2Gwm 2:11. * **Bọr-ụs ọp o-gaan:13 11:13** Hyen komo: Hyan 6:12; 16:18. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:15 11:15** Hyen komo: Rwụụ 15:18; Dane 2:44; 7:14,27.

16 Ka sẹk-yẹ ụr-kwọọz ụn nẹn nass-yẹ [24], yẹ ro tara tara ụn kwụụr-tọ ụn
yẹ n-hẹr ọ Shir, yẹ kwụktụrụ co-se ụn yẹ rọ ụn gwọt o-dak, yẹ nomorụ Shir
ụr-bọngọn.
17 Komo yẹ rọ m-zẹẹ,
“Tẹ bọmọg wọ, Wan-Kọyan Shir Wa-ụt-Gwọmo kap,
wọ wụ rọ m-mọka à, komo wọ wụ ro n-ga à,
remen o deksẹ bẹẹb ụn du,
komo o takantẹ gwọmo-ụt ru.
18 Dak-ụt shiistẹ ụs-ryaab, remen da-ọ ụn ryaab-ụs ru woosụntẹ.
Da-o woosụntẹ ọ a hettẹ piishẹ ụn margan-nẹ ụt-ma à,
wọa ya'as **yan-Rwọr ụn ma-tọ Shir** ụr-'yons
yẹ rọ gụw-nẹ rụ à.
Komo ụn yan-ba-m-kụkọp nẹ
ụn kap ọ ụn hun-nẹ nẹ yẹ ya'ụ wọ m-sẹk à,
ẹs-mọ ụn caari-nẹ ha-mọ ụn rẹk-yẹ.
Komo wọa sabụrsẹ kap ọ ụn yẹ hantẹ ọ sabrẹ o-dak à!”‡
19 Ka da-de a tikshụrụ **Pyo-ọ Shir** n-Tọn shir. Ka da-ọ a hyanụrụ kà ba-ọ
ụn wụ ọ ụn ẹss ụt-ma ọ n-mẹ ụn Pyo-ọ ụn wụ. A nomorụ ọ ken myakt-ọ,
o-zaaz nẹ, o-dàkàr nẹ, ụn nuktẹ-mọ o-dak nẹ, ụn caari-yẹ ụn ta'ar-yẹ ụn
kem nẹ.§

Bọr-ụs ọp ụs-yoor

Wụ ken ne'a-wụ ụn caari-yo o-hwọ nẹ

1 Ka da-de ụm hyanụrụ tọ ken caari-tọ ụt-hyat tọ n-Tọn o-shir. Ụm
hyanụrụ wụ ken ne'a-wụ a họkkẹ ụr-họ à, o-rẹng komo yo rọ ụn kụs-ọ
ụn na-se wụ, ụn hi-de ụn wụ komo wụ rọ ụt-gọnd nẹ tọ ụn rẹgẹn ọp ụn
yoor [12].
2 Wụ rọ ụr-uub nẹ, komo wụ dakụrụ kan remen hoog-mọ ụn dwụm-tọ
o-mat.
3 Ka da-de ụm hyanụrụ komo ọ ken napa-ọ ụt-hyat ọ n-Tọn shir. Ụm
hyanụrụ yo ken caari-yo o-hwọ ọ o-jaas yo yo, ụt-hi nẹ ụt-ta'yoor ụs-kar
nẹ ụs-ọp, ụt-gọnd nẹ ụt-ta'yoor ụn hi-tọ ụn yo.*
4 Tụr-de ụn yo wishụrụ bụụg-ụr gaan be-de ụn bụụg-ụt tet-tọ ụn rẹgẹn
n-tọn, komo yo jondụ yẹ n-dak. Ka da-de yo ẹsụrụ 'gẹ ụn hẹr-ọ ụn ka
ne'a-wụ, bọ wụ rọ ụn ma-tọ mat à, zọngsẹ yo cọrụtẹ wà ụn ka ne'a-wụ.†
5 Komo wụ matụrụ wà ụn wụ wan-campọ, wụ he nọm ụn gwọmo-tọ ụn
hun-nẹ kap ụn kọ-yo o-kwọm à. Amba Shir rumsụrụ ká wà-wụ wụ detụrụ
wụ n-Tọn o-shir be-de ụn kwụụr-ọ ụn wụ.‡
6 Ka ne'a-wụ komo wụ sọmụrụ sọ o-kọt. Wụ nekụrụ be-de Shir ja'asẹ
remen wụ à, be-de a he wụ m-gwọt har ụt-họ o-dugu ụn zungu ụs-yoor ụn
họ-ụt kwọọz-ụt tet à [1,260].
7 Gụn-ụr argụ m-inẹ n-Tọn. Mikayẹr ụn **yan-tọm-yẹ Shir** yẹ ụn wụ nẹ
yẹ dumụrụ ụn ka hwọ-yo nẹ, ka hwọ-yo komo ụn yan-tọm yẹ ụn yo nẹ yẹ
sẹngụ ụr-gụn.§

---

‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:18 11:18** Hyen komo: Bọng 2:5; 110:5; 115:13. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:19 11:19** Hyen komo: Hyan 8:5; 16:18; 16:21. * **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:3 12:3** Hyen komo: Dane 7:7. † **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:4 12:4** Hyen komo: Dane 8:10. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:5 12:5** Hyen komo: Isha 66:7; Bọng 2:9. § **Bọr-ụs ọp ụs-yoor:7 12:7** Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Ydas 1:9.

8 Amba gụn-ụr rẹẹrụ ka hwǫ-yo, a yanụ yan-tǫm yẹ ụn yo, komo a wẹnụ
yẹ she'et-de n-Tǫn shir bǫ ụn ka da-ǫ.
9 Ka caari-yo ụn ko-mǫng-yo hwǫ-yo, komo yo a m-aag **ko-Gwǫmo-wụ**
ụn ya-ụt-kǫt à, ka wụ rǫ ụn ẹgụssẹ kap ǫ ụn hun-nẹ yẹ o-dak à. A jorbụ
yo n-dak mǫssẹ ụn yan-tǫm yẹ ụn yo nẹ.*
10 Ka da-de, ụm hǫgụrụ ǫ ken caari-ǫ ụn cǫr-ǫ n-Tǫn shir ǫ rǫ m-zẹẹ,
“M-mǫka gwụ, ụr-bẹẹb nẹ, ụt-gwǫmo nẹ tǫ ụn Shir na,
komo ụn bẹẹb-ụr **Kiristi** nẹ rwụụntẹ.
Remen a jorbụssụtẹ wan-yagẹ-ụt ǫr na nẹ n-dak,
ká wụ rǫ ụn ce'ẹ ụn ǫr na nẹ
ụt-ma ụn hẹr ǫ Shir m-tẹt, m-hǫw nẹ à.†
11 Yẹ rẹẹg ụr-hǫ
ụn bụ-yo ụn hyó-mǫ ụn Ya o-Rwụụg o-Ca
Komo yẹ rẹẹg ụr-hǫ ụn bụ-yo yẹ rụrụtẹ hun-nẹ nẹ
ma-ụt Yẹso wụ he yẹ hoks m-gu à.
Komo yẹ rẹẹg ụr-hǫ remen yẹ was ụn hǫǫg-mǫ ụn yẹ nẹ á
har gyẹr-ǫ m-mar reet yẹ á.
12 Remen kaanẹ, nǫm nǫ o-zak myet nǫ
yẹ rǫ ụr-she'et n-Tǫn shir à!
Amba hǫno o-dak m-sa nẹ tǫa warag rii-yo ụr-'wǫn!
Remen **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt**
wụ hẹ'ẹbụtẹ be ụn nǫ!
Wụ shiishẹ ụs-ryaab,
remen wụ nepsẹ da-ǫ ụn wụ teestẹ.”
13 Bǫ ka hwǫ-yo neptẹ a jorbụtẹ yo n-dak à, yo cirụ rangsẹ ụn ka ne'a-wụ
matẹ wan-campǫ à.
14 Amba a ya'ụrụ ka ne'a-wụ kụkụn-ụt yoor-tǫ ụn caari-yo o-gwǫm remen
wụ huksụtẹ́ n-tǫn ha-mǫ o-dákár be-de a jamsụ wụ à remen kánẹ a he wụ
m-gwǫt a 'er wụ be-de ụn ka hwǫ-yo har hak-ụs tet ụr-pụrụg.‡
15 Ka hwǫ-yo rwụntụrụ m-hǫ ụn nu-ǫ ụn yo ụntụn o-rǫǫg, ụnze remen
hǫ-mǫ reet wụ.
16 Amba dak-o guurụ ka ne'a-wụ, be-de ụn ups o-nu, ǫ cǫrụrụ ka hǫ-mǫ
rwụụnẹ ụn nu-ǫ o-hwǫ à.
17 Ka hwǫ-yo hǫgụ ryaab-se ụn ka ne'a-wụ dẹẹn. Yo 'yonsundụrụ ụr-gụn
ụn baag-ǫ ụn ka ne'a-wụ nẹ, ụn ká yẹ rǫ o-dǫrǫttẹ ụn **karamsa**-tǫ Shir nẹ
à, yẹ ẹks komo ụn ǫ Shir ụnze yẹ ma Yẹso yẹ rǫ.
18 Ka hwǫ-yo ẹsụrụ n-tẹ m-hyereg mǫ n-riib m-sa.

Bǫr-ụs ǫp ụs-tet

Nem-yo o-kǫt

1 Komo ụm hyanụrụ yo ken nem-yo o-kǫt yo m-rwụụn n-mẹ m-sa. Yo
rǫ ụt-hi nẹ ụt-ta'yoor, ụs-kar nẹ ụs-ǫp, ụt-gǫnd nẹ ụt-ǫp ụn kar-se ụn yo.
Komo ụn kǫ de ke hi-de, jin-ụt rǫ kǫn tǫ ụn yo'og-ǫ Shir.*
2 Ka nem-yo ụm hyanẹ à yo sha'ag o-gụ, amba na-se ụn yo nomụrụ ụt-gǫs
ụs-càn nẹ dẹẹn ụn kanku-tǫ m-sẹẹb nẹ ụntụn kanku-tǫ ụn yo ken nem-yo,
yo a m-aag *o-beyar* à. Nu-ǫ ụn yo nǫmụrụ ụntụn ǫ o-zur! Ká hwǫ-yo ya'asụ

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:9 12:9** Hyen komo: Taka 3:1; Ruka 10:18. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:10 12:10** Hyen komo: Ayub 1:9-11; Zẹka 3:1. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-yoor:14 12:14** Hyen komo: Dane 7:25; 12:7.
* **Bǫr-ụs ǫp ụs-tet:1 13:1** Hyen komo: Dane 7:3; Hyan 17:3,7-12.

ka nem-yo bẹẹb-de ụn yo, ụn kwụụr-ọ ụn gwọmo-tọ ụn yo nẹ, komo ụn bẹẹb-de ụn yo nẹ de ụt-gọs.†
3 Ụm hyanụrụ hi-ụr gaan be-de ụn hi-tọ ụn ka nem-yo, sa o zee a ụn họgụssụ de m-hoog mọ he yo m-ho à, amba ká nat-o caari-ọ teestẹ. Barag-se ụn hun-nẹ ụn họno o-dak kap wargụ be-de ụn ka nem-yo, yẹ sẹngụ yo m-dọrẹ.
4 Hun-nẹ kwụktụrụ ka hwọ-yo remen yo ya'ag ka nem-yo ụr-bẹẹb. Yẹ kwụktụrụ ka nem-yo komo, yẹ rọ m-cit, "¿Wan wụ rọ ụntụn ka nem-yo? Komo ¿wan wụ nẹ he ụr-gụn ụn yo nẹ?"
5 Ka da-de a ya'ụrụ ka nem-yo rwọr ụn ma-tọ o-hwaa tọ ụn yo'og-ọ Shir, komo a ya'ụ yo ụt-gwọmo, yo nom bọ yo cọnẹ à har ụs-rẹng kwọọz-ụt yoor ụs-yoor [42].
6 Ka nem-yo hakụ nu-ọ ụn yo, yo cirụ yo'og-ọ Shir ụn rẹẹb-tọ ụn jin-de ụn wụ nẹ, ụn be-de wụ rọ ụr-she'et nẹ à, kap komo ụn yẹ rọ ụr-she'et n-Tọn shir nẹ à.‡
7 A ya'ụrụ ka nem-yo ụt-gwọmo remen yo nomot ụr-gụn ụn hun-nẹ yẹ Shir nẹ komo remen yo reet yẹ. A ya'ụ yo ụt-gwọmo tọ ụn kọ ọ ke baag-ọ, ụn kọ yẹ ke hun-nẹ yẹ nẹ, ụn kọ de ke rem-de nẹ, ụn kọ ọ ke dak-ọ nẹ.§
8 Kap ọ ụn hun-nẹ yẹ rọ ụr-she'et ụn họno o-dak à yẹ kwụktụrụ ka nem-yo. Yẹ rọ ka yẹ a gẹnẹ jin-tọ ụn yẹ n-mẹ ụn ka takụrda-ọ á. Ka takụrda-ọ rọ takụrda-ọ ụn họọg ọ ụn ká Ya o-Rwụụg o-Ca a panẹ à. Cin ba a ụn nọm họno o-dak, ká Ca-yo gẹnẹ jin-tọ ụn ká hun-nẹ yẹ, yẹ he m-she'et ba m-ta à.*
9 Kap wụ rọ ụt-tọ nẹ tọ m-họgẹ à, yagẹ wụ họgẹtẹ́!
10 Bọn wụ a ẹssẹ be-de ụn nọm m-gụw à,
be-de m-gụw a he wụ m-ẹs.
Komo bọ ụn wụ a ẹssẹ a họ o-magay à,
o-magay a he wụ m-ho.
Ụn gọn tọ ka sẹ hun-nẹ yẹ Shir jọọsụtẹ yẹ 'mo ụr-hur be-de ụn dor-ọ Shir.†

Nem-yo rwụụnẹ n-dak à

11 Ka da-de ụm hyanụrụ yo ken nem-o họr-yo yo komo, yo ro m-rwụụn n-dak à. Yo rọ ụs-kar nẹ ụs-yoor ụntụn se o-ca, komo yo cẹpụrụ ụt-ma, yo rakstẹ hun-nẹ ụntụn bọ ka hwọ-yo ro m-nọm à.
12 Yo kụụsụrụ kap gwọmo-tọ ụn ka nem-yo ụr-takan yo. Yo rwo'ụrụ họno o-dak ụn hun-nẹ nẹ yẹ rọ ụr-she'et n-mẹ ụn ọ à, yẹ kwụktẹ ka nem-yo ụr-takan yo, yo hoog-mọ m-mar mọ a họgụssẹ yo teesẹ à.
13 Yo nọmụrụ rem-se ụt-gọs se ụt-hyat, har yo rwọ'ụrụ o-ra m-rwụụn n-Tọn shir har n-dak ụn yish-yẹ ụn kọwan.
14 Yo raksụrụ kap ọ ụn hun-nẹ yẹ rọ ụr-she'et ụn họno o-dak à ụn saw-tọ ụt-hyat tọ a ya'ụ yo m-nom à ụn yish-yẹ ụn ka nem-yo ụr-takan yo. Ka nem-yo zẹẹrụ hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak yẹ me tọọg, ọ sha'ẹ ka nem-yo ụr-takan yo yo a họgụssẹ m-hoog mọ m-mar o-magay à, amba myet ụn kaanẹ nẹ yo nom họọg à.
15 A ya'ụ yo ụt-gwọmo yo ye'et ka rii-yo sha'ẹ ka nem-yo a maa à họọg, remen yo tẹpẹrtẹ́. Ka da-de ká nem-yo a maa à zẹẹrụ hun-nẹ hoom kap ọ ụn wụ yagẹ kwụktẹ ụn ká tọọg-ọ rọ sha-mọ ụn ká nem-yo à.

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-tet:2 13:2** Hyen komo: Dane 7:4-6. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-tet:6 13:5-6** Hyen komo: Dane 7:8,25; 11:36. § **Bọr-ụs ọp ụs-tet:7 13:7** Hyen komo: Dane 7:21. * **Bọr-ụs ọp ụs-tet:8 13:8** Hyen komo: Bọng 69:28. † **Bọr-ụs ọp ụs-tet:10 13:10** Hyen komo: Irmi 15:2; 43:11.

16 Ka nem-yo gaktẹ kọ wụ ke remen wụ kumut o-napa be-de ụn kom-ọ
ụr-rẹ kọ ụr-zwọn. Kọ wụ ke: rẹk-wụ, kọ gọs-wụ, ko-ya-o-kwụm, kọ ko-kọọb,
mat-de o-sasa ụn ko-gụw nẹ.
17 Yẹ nọmọg kaanẹ remen yatt-wụ hoksẹ́ m-ọ kọ m-baab á sẹ wụ rọ ụn
ka napa-ọ nẹ, wata jin-de ụn ká nem-yo kọ ramba-de ụn jin-de ụn yo.
18 Ká rii-yo depetẹ nẹt ceker ụr-bon nẹ remen wụ nept ma-tọ ụn ka napa-
ọ. Ụm zẹẹg kaanẹ remen ka ọọg-de de rọ ọọg-de ma-hun. Ka ọọg-de ụn ka
nem-yo de rọ zungu-ụs cind ụn kwọọz-ụt tet ụs-cind [666].

Bọr-ụs ọp ụs-nass

Sẹp-ọ ụn yẹ kumẹ gwụ à

1 Ka da-ọ ụm gwọtụrụ, ụm hyanụrụ Ya o-Rwụụg o-Ca yo rọ eso n-tọn ụn
Haag-ọ o-Urusharima* mọssẹ ụn wụ nẹ hun-nẹ dugu-o zungu ụn kwọọz-ụt
yoor ụs-nass [144,000], yẹ a gẹnẹ jin-de ụn wụ ụn de ụn Tato ụn wụ nẹ à
ụn zwọn-tọ ụn yẹ.†
2 Komo ụm họgụrụ ras rwụụn-mọ n-Tọn shir ụntụn dwụm-de ụn ja-mọ
m-họ mọ m-sa, ụntụn dwụm-de o-dàkàr. Ka ras-ọ ụm họgẹ à ya ọ ro ụntụn
ras-ọ ụn yan-bu ụt-moro tọ ụn yẹ.
3 Ka caari-de ụn bụụg-de ụn ya-ụt-sẹp yẹ hurụ sẹp-o pụ-ọ n-co ọ ụn
kwụụr-ọ ụt-gwọmo tọ Shir, n-co ọ ụn ka rem-se ụn họọg-ụs nass-se, komo
ụn co ọ ụn ụn ka sẹk-yẹ yẹ ụr-kwọọz ụn nass [24]. Yatt-wụ he hoks ụn yoos
ụn ka sẹp-ọ à sẹ hun-nẹ dugu-o zungu ụn kwọọz-ụt yoor ụs-nass [144,000]
cot, yẹ kumẹ gwụ ụn họno o-dak à.
4 Yẹ ka hun-nẹ yẹ, yẹ naasẹ hi ụn de ụn yẹ m-rwụk be-de ụn rew-mọ ụn
ne'a-nẹ á, remen yẹ she'ettẹ́ she'et-de ba m-kụkọp. Yẹ dọrụrụ ká Ca-yo kọ
ke sọ-yo cọwẹ. Shir oostẹ yẹ n-mẹ ụn ges-ọ ụn hun-nẹ komo a ya'asụ yẹ
ụntụn **sekẹ**-de ụn mat-de ụs-'yo de ụr-takan be-de Shir o-Ca nẹ.
5 Yẹ tak ụn nọm ụt-bọ, hun-nẹ hoks yẹ m-yo'og á.‡

Yan-tọm-yẹ Shir nẹn tet

6 Komo ụm hyanụrụ wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ rọ ụs-ryoog ụn kụs-ọ
n-tọn. Wụ rọ bụpụ ụn ma-tọ ba m-ta nẹ, wụ ụs-ryoog ụn kọ'ọt ụn ka **Ma-tọ
m-Rẹrẹm** nẹ be-de ụn hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak, ụn kọ ọ ke dak-ọ, ụn kọ
ọ ke baag-ọ, ụn kọ de ke rem-de nẹ, n-mẹ ụn kọ yẹ ke hun-nẹ yẹ.
7 Wụ 'yonsụrụ cọr dẹẹn, wụ zee, "Gyẹr nọ Shir, komo nọ bụm jin-de ụn
wụ de ụt-gọs. Remen da-o kewrụnsụtẹ m-mọka ọ wụ hettẹ piishẹ ụn kap
ọ ụn hun-nẹ ụt-ma à. Kwụktụ nọ wụ, wụ wụ nọmẹ o-Tọn, o-dak nẹ, m-sa
nẹ, komo ụn yish-tọ m-họ nẹ!"
8 Wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** ayoorẹ-wụ dọrụrụ wụ ụt-ke'entẹ o-zaaz, wụ
rọ m-zẹẹ, "**Babira**-o hyeestẹ, Shir tọk ká caari-ọ o-bọ ọ **ba'as-tọ** ụn hun-
nẹ yẹ ụn ọ, ọ hyeestẹ! Hun-nẹ o-**Babira** yẹ nakantẹ myet ọ ụt-dak remen
yẹ jorotẹ́ Shir. Yẹ m-nọm káánẹ ụntụn ko-kaar-wụ a ya'ẹ m-kẹ be-de ụn
campọ-nẹ a nomot o-ás ụn wụ nẹ à."§
9 Komo **wan-tọm-wụ Shir** atettẹ-wụ dọrbụrụ yẹ, wụ dakụrụ cọr-ọ ụr-
bẹẹb nẹ, "Shir a tops myet bọn nẹt-wụ kwụktẹ ka nem-yo ụn sha-mọ ụn
yo nẹ à. Komo bọn wụ gọksẹ napa-ọ ụn yo ụn zwọn-de ụn wụ à, kọ komo
ụn kom-tọ ụn wụ à,

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-nass:1 14:1** ụt-Girik: o-Sihiyona. † **Bọr-ụs ọp ụs-nass:1 14:1** Hyen komo: Izik 9:4; Hyan 7:3. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-nass:5 14:5** Hyen komo: Zepa 3:13. § **Bọr-ụs ọp ụs-nass:8 14:8** Hyen komo: Isha 21:9; Irmi 51:8; Hyan 18:2.

10 Yẹa sụ ibittẹ-de ụn ryaab-se Shir, Shir a pụrẹ yẹ dẹẹn remen wụ rọ
ụs-ryaab ụn yẹ nẹ. Shir a pọpọr yẹ ụn ta'ar-tọ ụn caari-ọ o-ra n-hẹr ọ ụn
yan-tọm yẹ ụn wụ komo n-hẹr ọ ụn Ya o-Rwụụg o-Ca.*
11 Hye-de ụn ka ra-ọ attẹ yẹ ụn ya-ụr-kọọb à, de sẹngụ m-da n-tọn ba m-
ta har ya nomot. Wụwẹ-ụr rọ kọn á m-tẹt, m-họw nẹ, remen yẹ kwụktụtẹ
ka nem-yo o-kọt yo ụn sha-mọ ụn yo nẹ, komo yẹ gọkstẹ napa-ọ ụn jin-de
ụn yo.”†
12 Remen kaanẹ, hun-nẹ yẹ Shir, ká yẹ rọ m-dọrẹ ụn **karamsa**-tọ Shir
komo yẹ sher ụn Yẹso à, sẹ yẹ sẹngẹ o-dọrọttẹ m-shẹr nẹ be-de ụn wụ.
13 Ụm doorụ họgẹ ụn ọ ken cọr-ọ n-Tọn shir ọ rọ m-zẹẹ, “Gẹn tọ ka: Ya-
o-kwụm-yẹ, yẹ rọ m-mar n-mẹ ụn gụw-m Wan-Kọyan à cir-mọ m-mọka!”
Kụkt-o zẹẹg, “Nip-ọ! Ya-o-kwụm-yẹ jip remen yẹa wụwẹ swọ ụr-kọọb de
ụn yẹ, remen 'yons-de ụn sẹngẹ-mọ ụn yẹ mọ ụr-bon rọ yẹ m-dọrẹ!”

Yer-mọ ụn họno o-dak

14 Ụm gwọtụrụ, komo rẹẹnọ ụn co-o re ụm hyanụrụ ke'entẹ-o pus-ọ, tara
ụn ka ke'entẹ-ọ wụ ken wụ “ụntụn **Wà-wụ ụn Nẹt**”‡ o-gọnd nẹ ọ o-zinariya
ụn hi-de ụn wụ, komo wụ rọ o-riji nẹ yo m-rye dẹẹn ụn kom-ọ ụn wụ.
15 Wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ rwụụnụrụ ụn **Pyo-ọ Shir** wụ aagụrụ
eeg ụn caari-ọ o-cọr ụn ka wụ rọ ụr-she'et n-tọn ụr-ke'entẹ à. Wụ rọ m-zẹẹ
“Tabbẹ riji-o ru, o shi m-yer, remen da-ọ m-yer woostẹ. Rem-se ụn họno
o-dak nenestẹ m-sọk nẹ.”§
16 Ka wụ ro tara n-tọn ụr-ke'entẹ à, wụ tabbụ riji-yo ụn wụ ụn họno
o-dak komo a yerụrụ rem-se ụn họno o-dak.
17 Bọ ụn kaanẹ wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ rwụụnụrụ ụn **Pyo-ọ Shir**
n-Tọn shir, wụ ma wụ ro o-riji nẹ yo m-rye dẹẹn.
18 Ka da-de wụ ken **wan-tọm-wụ Shir**, wụ rọ ụr-bẹẹb de m-sabarsẹ nẹ
o-ra, ọ rwụụnẹ o-**hana** à. Wụ kangsụrụ ká **wan-tọm-wụ Shir** wụ wa-o-riji
yo m-rye. Wụ zẹẹrụ wụ, “Tabbẹ riji-o ru, o yẹnd ụt-anab ụn kat-ọ ụt-anab
ọ ụn họno o-dak, remen yakar-yẹ ụn tọ nenestẹ.”
19 **Wan-tọm-wụ Shir** tabbụ riji-yo ụn wụ ụn họno o-dak, wụ kamsụrụ
yakar-yẹ ụt-anab. Wụ jorbụrụ yẹ ụn caari-ọ o-kuub ọ ụn pọt ụn yakar-yẹ
ụn anab ụn ryaab-se Shir.
20 A pọtụ ka yakar-yẹ ụn anab-yẹ n-jim de o-bọ n-mẹ ụn ka kuub-ọ. Hyó-
m sẹngụ m-rwụụn ụn ka kuub-ọ, mọ woostẹ hew-de ụt-mẹr kwọọz-ụt jerọ
[180]*† komo dụw-de ụn mọ woostẹ ụntụn mita-o gaan ụr-pụrụg.‡§

Bọr-ụs ọp ụs-taan

Yan-tọm-yẹ Shir ta'yoor
ụn swọ ụr-kọọb nẹ o-ta'yoor

1 Ụm hyanụrụ ọ ken napa-ọ n-Tọn ụn Shir, o-caari, ọ ụt-hyat komo: **Yan-
tọm-yẹ Shir** nẹn ta'yoor ụn swọ ụr-kọọb nẹ sọ-o ta'yoor, komo tọ tọ rọ
ụr-kọm, remen be-de ụn tọ a hettẹ rwụụntẹ ụn ryaab-se Shir se ụr-kọm.

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-nass:10 14:10** Hyen komo: Isha 51:17; Taka 19:24; Izik 38:22. † **Bọr-ụs ọp ụs-nass:11 14:11** Hyen komo: Isha 34:10. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-nass:14 14:14** Hyen komo: Dane 7:13. § **Bọr-ụs ọp ụs-nass:15 14:15** Hyen komo: Jowe 3:13. * **Bọr-ụs ọp ụs-nass:20 14:20** Kiromita zungu-ụs tet [300]. † **Bọr-ụs ọp ụs-nass:20 14:20** ụt-Girik: “stadia” dugu-o gaan ụn zungu-ụs cind [1,600]. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-nass:20 14:20** Na-ụs nass ụr-pụrụg. § **Bọr-ụs ọp ụs-nass:20 14:20** Hyen komo: Isha 63:3; Bọmọ 1:15; Hyan 19:15.

2 Ụm hyanụrụ ọ ken rii-ọ ụntụn m-sa pọr pọr ụntụn o-madipi, wụụgsẹ
o-ra nẹ. Komo ụm hyanụrụ ká yẹ rẹ ụr-họ ụn ká nem-yo nẹ ụn sha-mọ ụn
yo nẹ ụn ramba-de ụn jin-de ụn yo nẹ à. Yẹ rọ eso eso ụt-moro nẹ ụt-kom
bụpụ tọ Shir ya'asụ yẹ à
3 Yẹ rọ ụn hu ụn sẹp-o **Mosa**, ko-gụw-wụ Shir, komo ụn sẹp-ọ ụn ká Ya
Rwụụg-o Ca-yo nẹ, yẹ rọ m-zẹẹ,
"Sẹngẹ-m ru kututẹ hun-nẹ ụnze wọ rọ gọs-wụ
komo Wa-ụt-Hyat, Wan-Kọyan Shir Wa-ụt-Gwọmo kap!
Cọw-ụs ru se ụn mẹn-ụt pus-tọ se, se o-nip komo,
wọ ko-Gwọmo-wụ ụt-dak!*
4 ¿Wan wụ nẹ a gyẹr Wan-Kọyan,
wụ sẹps jin ụn du á?
Wọ wụ cot rọ ba m-kụkọp.
Myet ọ ụn hun-nẹ yẹa haan,
yẹ kwụktụ wọ
remen ụn piish ụn ma-ụt ru tọ ụn mẹn-ụt pus-tọ.
Komo hun-nẹ hoks m-hyan sẹngẹ-m ru
m-kashi cas cas."†
5 Ka da-de ụm gwọtụrụ ụm hyanụrụ **Pyo-ọ Shir** n-Tọn shir. A upsụssẹtẹ
ish-ọ ụn ká dẹpi-ọ, ọ rọ be-de ụn **karamsa**-tọ Shir à.‡
6 **Yan-tọm-yẹ Shir** nẹn ta'yoor rwụụnụrụ ụn **Pyo-ọ Shir** ụn ryaab-ụs
ta'yoor nẹ. Yẹ cụpstẹ gund-ụt sọ-tọ m-cụcas nẹ, komo ụn hap-se ụn zinariya
nẹ ụn be-tọ ụn yẹ.
7 Sẹ o-gaan be-de ụn ka rii-yẹ ụn họọg nass-yẹ ya'asụ ká **yan-tọm-yẹ Shir**
nẹn ta'yoor-yẹ sheend-tọ o-zinariya ụt-ta'yoor shiishẹ ụn ryaab-se Shir, wụ
rọ wan-họọg ba m-ta har ya nomot à.
8 **Pyo-ọ Shir** shiirụ ụr-hye de rọ m-rwụụn be-de ụn sẹps-mọ Shir ụn
bẹẹb-de ụn wụ nẹ à. Yatt komo wụ hoksẹ m-cọw n-mẹ ụn ka **Pyo-ọ Shir**
ọ à sẹ da-ọ ka **yan-tọm-yẹ Shir** nẹn ta'yoor-yẹ kọmẹ uksbẹ ụn ká swọ
ụr-kọọb o-ta'yoor ọ à, wata sheend-ụt ta'yoor-tọ ụn ryaab-se Shir.§

Bọr-ụs ọp ụs-cind

Sheend-ụt ta'yoor-tọ ụn ryaab-se Shir

1 Ka da-de ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ ọ ụr-bẹẹb ọ rọ m-rwụụn n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir**, ka cọr-ọ rọ ụn rụrẹ ụn **yan-tọm-yẹ Shir** ta'yoor. Ọ zee, "Habẹ nọ, nọ duusbẹ họno o-dak ká sheend-ụt ta'yoor-tọ, tọ ụn ryaab-se Shir."
2 **Wan-tọm-wụ Shir** wụ ụr-takan, wụ haarụ wụ duusbụrụ họno o-dak rii-yo rọ ụn sheend-ọ ụn wụ à. Tọ ken nat-tọ rwụụnụrụ tọ m-yọ m-hoog nẹ dẹẹn ụn wụr-tọ ụn ka hun-nẹ yẹ rọ ụn napa-ọ ụn ka nem-yo nẹ à, komo ụn yẹ kwụktẹ sha-mọ ụn yo nẹ à.*
3 **Wan-tọm-wụ Shir** ayoorẹ-wụ duusbụrụ rii-yo ro n-mẹ ụn sheend-ọ ụn wụ à n-mẹ m-sa. Họ-m barmụrụ, mọ wargụrụ ụntụn hyó-mọ ụn nẹt-wụ marẹ à, kap ọ ụn rii-yẹ ụn họọg-yẹ ro n-mẹ ụn ká sa-mọ à yẹ marụrụ.
4 **Wan-tọm-wụ Shir** atettẹ-wụ duusbụrụ rii-yo rọ ụn sheend-ọ ụn wụ à
n-mẹ ụt-rọọg ụn yish-tọ m-họ nẹ, tọ argụ m-warag m-hyó.†

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-taan:3 15:3** Hyen komo: Rwụụ 15:1. † **Bọr-ụs ọp ụs-taan:4 15:4** Hyen komo: Irmi 10:7; Bọng 86:9. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-taan:5 15:5** Hyen komo: Rwụụ 38:21. § **Bọr-ụs ọp ụs-taan:8 15:8** Hyen komo: Rwụụ 40:34; 1Gwm 8:10-11; 2Nom 5:13-14; Isha 6:4. * **Bọr-ụs ọp ụs-cind:2 16:2** Hyen komo: Rwụụ 9:10. † **Bọr-ụs ọp ụs-cind:4 16:4** Hyen komo: Rwụụ 7:17-21; Bọng 78:44.

5 Ụm họgụrụ **wan-tọm-wụ Shir** gọs-wụ wụ m-họ zẹẹg Shir,
“Wọ ko-yan-mẹn-ụt pus-tọ wụ
be-de ụn ma-ụt ru tọ wọ m-piish à.
Wọ rọ **Wụ ba m-Kụkọp**,
wọ rọ m-mọka, n-ga nẹ komo.
Remen kaanẹ wọ m-piish ụt-ma hond hond.
6 Remen yẹ wụụstẹ hyó-mọ ụn hun-nẹ ru:
yan-ba-m-kụkọp ụn yan-rwọr ụn Ma-tọ Shir nẹ.
O ya'ụrụ yẹ m-hyó yẹ sụ. Top-ọ ụn yẹ ọ ká!”
7 Ụm họgụrụ cọr n-tẹ o-**hana** ọ rọ m-zẹẹ.
“Ẹẹ, Wan-Kọyan Shir Wa-ụt-Gwọmo kap!
Piish ụn ma-ụt ru hond hond tọ rọ,
wọ komo ko-yan-mẹn-ụt pus-tọ wụ.”
8 Ka da-de **wan-tọm-wụ Shir** anassẹ-wụ duusbụrụ rii-yo rọ ụn sheend-ọ ụn wụ à n-mẹ ụr-họ. Komo a ya'ag de de tụks hun-nẹ ụn hund-ọ ra.
9 Hund-ọ ụn ka o-ra ọ tụksụ hun-nẹ, har yẹ pyapụ jin-de Shir, wụ rọ Wa-ụr-Bẹẹb be-de ụn ka rẹ ụr-kọọb ọ à. Amba yẹ waktụnẹ yẹ sẹkẹmsẹ jin-de ụn wụ á.
10 **Wan-tọm-wụ Shir** ataanẹ-wụ duusbụrụ rii-yo ro ụn sheend-ọ ụn wụ à n-tẹ ụn kwụụr-ọ ụn gwọmo-tọ ụn ka nem-yo. Comb-o argụ họk ụn gwọmo-tọ ụn ka nem-yo, komo hun-nẹ yẹ ụn wụ hewrụrụ rem-tọ ụn yẹ remen m-reeten.‡
11 Yẹ agụ Shir ọ n-Tọn ụn jin-ụr yọ-de remen m-reeten mọ ụt-nat mọ yẹ m-swọ à. Amba yẹ waktụnẹ be-de ụn **ba'as-de** ụn yẹ á.

Wan-tọm-wụ Shir acindẹ-wụ

12 **Wan-tọm-wụ Shir** acindẹ-wụ duusụrụ ryaab-se Shir se ro ụn sheend-ọ ụn wụ à n-mẹ ụn rọọg-ọ o-Yupireti. Họ-mọ ụn ọ hwọ'ụrụ kap. Ụn kaanẹ, gwọmo-nẹ yẹ ụn dak-tọ ụr-họran a hoks m-pas ha-mọ ụr-họrim ụn karma-nẹ yẹ ụn yẹ nẹ.§
13 Ka da-de ụm hyambụ yan-dak-yẹ rim-yẹ nẹn tet ụntụn yẹgẹ-kụ. Yẹ rwụụntẹ ụn nu-ọ ụn ka hwọ-yo, ụn nu-ọ ụn ka nem-yo nẹ, ụn nu-ọ ụn ka wan-rwọr ụn Ma-tọ Shir tọ, tọ ụt-bọ.
14 Yẹ **ya-ụt-kọt** yẹ, yan-nọm ụt-hyat, yẹ haag be-de ụn gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak kap, yẹ kargụnsụ yẹ be-ụr gaan remen a gụn-ụt ụr-gụn ụn Wan-Kọyan nẹ ụn họ-ụr gọs-de de ụn piish ụt-ma tọ Shir Wa-ụt-Gwọmo kap.
15 Ụm họgụtẹ Yẹso m-zẹẹ, “War nọ: ụm rọbẹ ba ụn hwọ o-da ụntụn ko-hyow! Shir ya'ag yẹ ụr-họ yẹ rọ ero à, yẹ ẹssẹ matuku-tọ ụn yẹ zọngsẹ à, taase yẹ nekẹ ụr-kor, yẹ họgẹ m-'ẹ n-mẹ ụn hun-nẹ!”*
16 Ka yan-dak-yẹ rim-yẹ yẹ kargụnsụ gwọmo-nẹ ụn karma-nẹ nẹ ụn yẹ nẹ be-ụr gaan, ụn de ken be-de a m-zẹẹ *Armagedon* à ụn rem-de **ụt-Ibra**.†
17 Ka da-de **wan-tọm-wụ Shir** ata'yoorẹ-wụ duusbụrụ rii-yo ro ụn sheend-ọ ụn wụ à ụn yo-mọ ụn kụs-ọ ụn n-tọn. Ọ ken cọr-ọ ụr-bẹẹb ọ rwụụnụrụ be-de ụn ká kwụụr-ọ n-mẹ ụn **Pyo-ọ Shir**, ọ rọ m-zẹẹ, “A kọmọg!”

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-cind:10 16:10** Hyen komo: Rwụụ 10:21. § **Bọr-ụs ọp ụs-cind:12 16:12** Hyen komo: Isha 11:15. * **Bọr-ụs ọp ụs-cind:15 16:15** Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 3:3. † **Bọr-ụs ọp ụs-cind:16 16:16** Hyen komo: 2Gwm 23:29; Zẹka 12:11.

18 A nọmụ o-myakt, o-zaaz nẹ dẹẹn, ụt-dàkàr nẹ, ụn mọ ken nuktẹ-mọ
o-dak mọ nẹ mọ ụn ba ụr-bon mọ a takẹ m-nọm á cin da-ọ a nọmẹ nẹt à.
Ka caari-mọ ụn nuktẹ-mọ o-dak mọ komo dẹẹn mọ nọmẹ.‡
19 Ka caari-ọ o-bọ ọ o-**Babira** ọ pụrgụ be-ụt tet, bọ-tọ ụn họn ụt-dak kap
tọ hẹẹrụ. Shir baksụ **ba'as-de** o-**Babira** wụ rwọ'ụ ọ swọ ụn ka ibittẹ-de de
ụn ryaab-se ụn wụ se m-yọ.§
20 Kọ ọ ke dak-ọ ọ rọ n-tẹtẹ de m-sa à ọ ẹgụrụ, myet-ọ ụn caari-tọ ụt-haag
komo a do tọ m-hyan á.*
21 Caari-tọ ụn ta'ar-tọ ụn kem, nụ-se ụn tọ me'es-de o-kirọ kwọọz-ụt yoor
[40], tọ he'emenụrụ n-tọn hun-nẹ rwụụn-mọ n-Tọn shir. Har hun-nẹ pyep
Shir remen rii-yo kọrụ yẹ ụn ka ta'ar-yẹ ụn kem yẹ à, nọng dẹẹn!†

Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor

Ko-kaar o-nem nẹ

1 Wan-gaan be-de ụn ká **yan-tọm-yẹ Shir** nẹn ta'yoorẹ yẹ, wụ duusbẹ
sheend-o ata'yoorẹ-ọ, haanụrụ be ụn de, wụ zee, “A nekẹ cen na, komo
man kutu wọ bọ a he piishẹ ụn ka caari-wụ ụn ko-kaar-wụ ụt-ma à. Ka
ko-kaar-wụ rọ o-bọ ọ a ma n-tẹtẹ ọ ụt-rọọg dẹẹn à.*
2 Gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak nọmọg o-ás ụn wụ nẹ, komo hun-nẹ yẹ ụn
họno o-dak swọọg kẹ-mọ ụn ás-ọ ụn wụ har mọ ho yẹ ụntụn họ-de m-kẹ.”†
3 Ká **wan-tọm-wụ Shir** wụ heetụ mẹ o-dákár ụn bụ-yo **Kụkt-o Shir**.
Rẹẹnọ ọ ka, ụm hyanẹ wụ ken ne'a-wụ tara n-tọn ụn yo ken nem-o jaas-yo
yo. Ka nem-yo komo yo rọ ụn jin-tọ ụn rẹẹb-tọ Shir nẹ tọ a gẹnẹ ụn wụr-ọ
ụn yo à, hi-tọ ụn yo komo ụt-ta'yoor ụs-kar nẹ ụs-ọp.‡
4 Ka ne'a-wụ saw-tọ wụ cọpẹ à jaas-tọ tọ ụntụn họ-mọ o-garura, wụ
họgụssụtẹ ụt-duk m-họọg ụn saw-tọ ụn zinariya, ụn ka ta'ar-yẹ o-mọk yẹ
nẹ yẹ ụr-bon yẹ nẹ ụn rwụụmb-ụs ụn hwọr nẹ. Wụ rọ ụr-kọk nẹ ụt-kom
de o-zinariya shiishẹ ụn rem-se ụn hu-se ụn ás-ọ ụn wụ.§
5 Ụn zwọn-de ụn wụ komo a gẹnẹg ụr-jin ụt-ma nẹ:

Rii-yo wukussẹ
Babira-o gọs-ọ,
Ko-gwọmo-wụ ụn kaar-nẹ,
Inu-ọ ụn rem-se o-ás komo ụn họno o-dak.

6 Ụm hyanụrụ komo ka ne'a-wụ m-nọm sa o zee kẹ-m hoostẹ wụ. Wụ
sụụstẹ hyó-mọ ụn **yan-dor Yẹso**. Wụ họọg yẹ remen yẹ rọ ụn tọr-se ụn
ma-ụt Yẹso.
Da-o ụm hyanẹ wụ à, ụm bọpụ o-nu.
7 Amba **wan-tọm-wụ Shir** citụ me. Wụ zee, “¿Ya o bụptẹ nu? Man
rwụntụ wọ ụt-orom mọssẹ ụn bọ ka ne'a-wụ rọ nẹ, komo ụn ka nem-yo
nẹ yo wụ da à, ka nem-yo ụn hi-ụt ta'yoor yo ụs-kar nẹ ụs-ọp.
8 Ka nem-yo o hyanẹ à, yo westẹ ụn nọm ụn họọg n-ga, amba m-mọka yo
kus ụn họọg nẹ á. Amba har ụn kaanẹ nẹ, yoa rwụụn n-dọ ụn ka kuub-ọ
ụr-dụw ọ ha-mọ ụn be-de a he yo m-ho à. Hun-nẹ yẹ rọ ụr-she'et ụn ka
họno o-dak ọ à, yẹ rọ cin ba a ụn hwọọn rii à a gẹn jin-tọ ụn yẹ n-mẹ ụn

---

‡ **Bọr-ụs ọp ụs-cind:18 16:18** Hyen komo: Hyan 8:5; 11:13,19. § **Bọr-ụs ọp ụs-cind:19 16:19** Hyen komo: Isha 51:17. * **Bọr-ụs ọp ụs-cind:20 16:20** Hyen komo: Hyan 6:14. † **Bọr-ụs ọp ụs-cind:21 16:21** Hyen komo: Rwụụ 9:23; Hyan 11:19. * **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:1 17:1** Hyen komo: Irmi 51:13. † **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:2 17:2** Hyen komo: Isha 23:17; Irmi 51:7. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:3 17:3** Hyen komo: Hyan 13:1. § **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:4 17:4** Hyen komo: Irmi 51:7.

takụrda-ọ yan-họọg á, kap yẹa bụp nu ụn hyan-ọ ụn ka nem-yo, remen
n-ga yo ro ụn họọg nẹ amba m-mọka yo merestẹ.*
9 "Tọ ka rem-se rọ ụn hoob-ọ hur-de rọ ụs-nap nẹ à. Ka hi-ụt ta'yoor-tọ
haag-ụt ta'yoor-tọ, tọ ka ne'a-wụ rọttẹ ụr-she'et n-tọn à. Ka hi-ụt ta'yoor-tọ
komo gwọmo-nẹ ta'yoor-yẹ,
10 nẹn taan be-de ụn yẹ merestẹ, acindẹ-wụ rọ ụt-gwọmo. Wan-gaan rọ
kọn, ata'yoorẹ-wụ ụn gọ wọọn á. Da-ọ wụ wọọnẹ, komo wụa she'et ya o-da
hiin.
11 Ka nem-yo wẹtẹ ụn nọm ụn họọg n-ga à, m-mọka komo yo ụn họọg
á, yo rọ aeerẹ-yo. Komo be-de ụn ka ta'yoor-yẹ yo rwụụnẹ, komo yo rọ
m-nekẹ be-de yo he m-mar à.
12 "Ka kar-ụs ọp-se o hyanẹ á, yẹ rọ ka gwọmo-nẹ ọp-yẹ yẹ ụn goshi gọksẹ
bẹẹb-de ụt-gwọmo á. Ijimẹ, yẹa kum ụt-gwọmo. Amba yẹa nọm ụt-gwọmo
mọssẹ ụn ka nem-yo nẹ awa o-gaan.†
13 Ka gwọmo-nẹ ọp-yẹ ma-tọ ụn yẹ kang-o gaan tọ rọ, komo yẹ ya'astẹ
ka nem-yo bẹẹb-de ụn yẹ ụn gwọmo-tọ ụn yẹ nẹ.
14 Yẹa gụn ụr-gụn ụn Ya o-Rwụụg o-Ca nẹ. Amba ka Rwụụg-o Ca-yo yoa
re ụr-họ be-de ụn ka gwọmo-nẹ yẹ remen wụ rọ Wan-Kọyan wụ ụn yan-
kọyan-nẹ, komo ko-Gwọmo-wụ ụn gwọmo-nẹ. Wụa she'et ụn ka hun-nẹ
yẹ yẹ wụ banẹ, ụn yẹ wụ daagnẹ nẹ à, ụn yẹ rọ m-dọrẹ hur-ụr gaan nẹ à."
15 Ka da-de **wan-tọm-wụ Shir** zẹẹrụ mẹ, "Ka rọọg-tọ o hyanẹ à, be-de
ka ko-kaar-wụ rọ ụr-she'et à, de rọ hun-nẹ, mọọr-tọ ụn hun-nẹ gọ-ụs-gọ,
ụt-dak, ụt-rem nẹ.
16 Ka nem-yo ụn ka kar-ụs ọp nẹ se o hyanẹ a, yẹa kutẹ ka ko-kaar-wụ
ụt-yagẹ. Yẹa rumus kap ọ ụn rii-yo wụ rọttẹ à yẹ yagụ wụ ụr-kor. Har yẹa
ti ap-mọ ụn wụr-ọ ụn wụ. Komo yẹ tụks wụ o-ra.
17 Yẹa nọm kaanẹ, remen Shir rụ'ụssẹ ụn hur-de ụn yẹ, zọngẹ-tọ yẹ hettẹ
nọm ụn rii-yo wụ cọnẹ à. Yẹa ya'as ka nem-yo bẹẹb-de ụn yẹ remen yo
reet ụt-gwọmo har sẹ Ma-tọ Shir shiig o-nip.
18 Ka ne'a-wụ wụ o hyanẹ ụn hyangan-ụt ru à, wụ rọ hek-ọ ụn ka caari-ọ
o-bọ ọ, ọ rọ ụt-gwọmo ụn họn ụn gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak à."

Bọr-ụs ọp ụs-eer

Hẹ-de ụn bọ-ọ o-Babira

1 Bọ ụn arag-mọ ụn tọ ka, ụm hyanụrụ wụ ken **wan-tọm-wụ Shir** wụ
m-kergụnẹ rwụụn-mọ n-Tọn shir. Wụ rọ ụt-gwọmo nẹ ụt-gọs nẹ, komo
mọk-ọ ụn wụ caragsụrụ họno o-dak.
2 Wụ aagụrụ ụn cọr-o gọs-ọ, wụ zee,
"**Babira**-o hyeestẹ!
Shir tọk ka caari-ọ o-bọ ọ **ba'as-tọ** ụn ọ!
Ọ waragtẹ be-de ụr-she'et de **ya-ụt-kọt**
ụn họn ụn yan-dak-yẹ rim-yẹ nẹ
ụn gọ ụn kọ yo ke no-yo ụn hu yo nẹ.*
3 Remen kap hun-nẹ yẹ ụt-dak yẹ swọọg m-kẹ
mọ ụn ka bọ-ọ mọ o-ás.
Gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak nọmọg o-ás ụn ọ nẹ.
Remen hun-nẹ cọnọg she'et-de ụn họgẹ m-rẹrẹm,

---

* **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:8 17:8** Hyen komo: Dane 7:7; Hyan 11:7; Bọng 69:28. † **Bọr-ụs ọp ụs-ta'yoor:12 17:12** Hyen komo: Dane 7:24. * **Bọr-ụs ọp ụs-eer:2 18:2** Hyen komo: Isha 21:9; Irmi 51:8; Hyan 14:8; Isha 13:21; Irmi 50:39.

ya-m-ọ, ụt-baab nẹ
yẹ ụn họno o-dak kumug o-kwụm.”†
4 Ụm họgụrụ ọ ken cọr-ọ rwụụn-mọ n-Tọn ọ shir ọ zẹẹg,
“Hun-nẹ re ọ, rwụụn nọ n-mẹ ụn ọ!
Ụregẹ nọ m-nọm **ụr-ba'as** bọ yẹ m-nọm à,
Man 'ye nọ ụr-kọọb bọ ụm he yẹ m-'ya à.‡
5 Remen a mọrọgsụtẹ **ba'as-tọ** ụn ọ be-ụr gaan,
tọ nomog m-sẹẹb tọ wọọg Tọn-o shir.
Komo Shir bakstẹ mẹn-ụt jaas-tọ tọ ụn ọ.§
6 Nọmụ nọ ka bọ-ọ hond hond bọ ọ nọmụ nọ à,
kap bọ ụn rem-se ọ nọmụ nọ à muutụ nọ ọ o-yoor.
Kọk-de ọ bụrụtụ nọ họ-mọ m-kẹ à
bụrụ nọ ọ ụn de o-yoor.*
7 Ọ she'ettẹ she'et-de m-sẹps o-zak nẹ,
remen kaanẹ nọmụ nọ ọ m-zọm ryaab-ụs ụs-ryaab.
Ọ rọ ụs-sẹs m-zẹẹ,
‘Mẹ, ko-saraki-wụ, ụn dẹẹg ụn de ụm rọ tara!
Mẹ ne'a-wụ campọ ụn wụ marẹ à wụ wụ á.
Komo a wọs mẹ ụn tụk-mọ ụt-mẹn á!’
8 Remen kaanẹ, họ-ụr gaan a he wụ m-hantẹ
ụn tụk-mọ ụt-mẹn, m-mar, ụn mẹr nẹ.
Komo a tụks wụ o-ra.
Remen Wan-Kọyan Shir wụ rọ Wa-ụr-Bẹẹb,
komo wụ he wụ piishẹ ụt-ma.†
9 “N-ga, gwọmo-nẹ yẹ ụn họno o-dak yẹ nọmọg o-ás ụn wụ nẹ komo yẹ họgụtẹ m-rẹrẹm ụn saw-tọ ụn hwọr tọ ụn wụ. Amba da-ọ yẹ hyanẹ hye-de o-ra de ụn tụk-mọ ụn wụ à, yẹa 'ụn-ụs-'wọn ụn ụs-kan nẹ dẹẹn remen wụ.
10 Yẹa es ụr-hew nẹ remen yẹ ụn họgẹ o-gyẹr ọ ụn swọ ụr-kọọb de wụ rọ m-swọ à. Yẹa sẹngẹ m-zẹẹ,
“ ‘Wọ rii-yo ụr-'wọn yo! Wọ rii-yo ụr-'wọn yo,
caari-ọ o-bọ ọ o-**Babira**, bọ-ọ ụr-'wọn!
Shir piishitụ wọ ụt-ma da-o gaan!’‡
11 “Ya-ụt-baab m-ọ nẹ yẹ ụn họno o-dak yẹa 'ụn ụn tụk-mọ ụt-mẹn, remen yatt-yẹ kusẹ m-ọ ụn saw-tọ ụn yẹ komo á.§
12 Wụ ọọg ụt-saw dẹẹn tọ ụn zinariya ụn tọ ụn azorpa nẹ, ụn ta'ar-yẹ o-mọk nẹ, ụs-rwụụmb se ụn hwọr nẹ, komo ụn gund-tọ ụn yẹ nẹ tọ ụr-bon, ụt-gund nẹ tọ m-dẹkẹr, ụn gund-ụt jaas-tọ nẹ, ụs-'yo nẹ se ụn wụ́s m-shi'igin gọ-ụs ụs-gọ, ụn saw-tọ ụn yin-yẹ ụn rwọọg-nẹ, ụn kap ọ ụn saw-tọ ụn hwọr nẹ tọ a shabẹ ụs-'yo à, ụn rem-se a zwọ nẹ ụn kwọm-ụt jaas-tọ à, ụn rem-se ụt-kwọm nẹ, m-ta'ar nẹ.
13 Komo wụ ọọg saw-tọ ụn rem-se ụs-cọ, ụn rii-yo m-shi'igin nẹ, ụn nọw-mọ m-shi'igin nẹ, ụn o-mur, ụn rii-yo m-shi'igin nẹ tọ a m-aag o-**parakanse** à, m-kẹ nẹ, ụn nọw-mọ o-**zẹtun** nẹ, ụn hyò-mọ ụn arkama-nẹ, ụn sụw-yẹ ụn arkama-nẹ, ụn na-nẹ, ụn ca-nẹ, ụn jọk-nẹ, ụn kẹkẹ-tọ ụn jọk-nẹ, komo ụn hun-nẹ nẹ remen wụ muutẹ yẹ gụw-nẹ.*

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-eer:3 18:3** Hyen komo: Isha 23:17; Irmi 51:7. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-eer:4 18:4** Hyen komo: Isha 48:20; Irmi 50:8; 51:6,45. § **Bọr-ụs ọp ụs-eer:5 18:5** Hyen komo: Taka 18:20-21; Irmi 51:9. * **Bọr-ụs ọp ụs-eer:6 18:6** Hyen komo: Bọng 137:8; Irmi 50:29. † **Bọr-ụs ọp ụs-eer:8 18:7-8** Hyen komo: Isha 47:7-9. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-eer:10 18:9-10** Hyen komo: Izik 26:16-17. § **Bọr-ụs ọp ụs-eer:11 18:11** Hyen komo: Izik 27:31,36. * **Bọr-ụs ọp ụs-eer:13 18:12-13** Hyen komo: Izik 27:12-13,22.

14 “Ya-ụt-baab zẹẹrụ ka ne'a-wụ, ‘Kap ọ ụn ka rem-se ụr-bon se o shẹrẹ
yish à se egụssụtẹ komo kap ọ ụn kwụm-o ru ụn saw-ụt ru nẹ tọ m-cọp tọ
egụssụtẹ. Wọa do tọ m-kum komo á!’
15 Ya-ụt-baab yẹ kumẹ o-kwụm ụn saw-tọ yẹ rọ wụ m-bebẹ à, yẹa ẹsẹn
ụr-hew nẹ, remen yẹ o-gyẹr ọ ụn ká zọm-mọ a m-nomẹ ụn ka ne'a-wụ à.
Yẹ ụs-kan, yẹ ụn tụk-mọ ụt-mẹn.†
16 Yẹ m-zẹẹ,
“ ‘Rii-yo ụr-'wọn!
Rii-yo ụr-'wọn yo ka caari-ọ o-bọ ọ!
Ọ ro n-ga ụn cọp ụn gund-tọ ụr-bon tọ m-gwụgwẹr à,
ụr-matuku nẹ de ụn họ-mọ ụn o-garura,
komo ụr-matuku nẹ de ụn họ-m jaas-mọ záá,
komo ọ ro ụn nọm ụt-duk ụn saw-tọ ụn zinariya,
ụn ta'ar nẹ yẹ ụn hwọr komo
ụn rwụụmb-se ụn hwọr nẹ!
17 Amba da-o gaan kap ọ ụn kwụm-ọ ụn ọ taẹ!’
“Myet-ọ ụn yan-hat-tọ m-họ ụn yan-da-mọ ụn tọ nẹ, ụn ya-m-nak nẹ
komo ụn kap ọ ụn bọ ụn yẹ rọ m-kum ụn ya-m-ọ ụt-baab nẹ be-de m-sa à,
yẹa ẹs ụr-hew nẹ.‡
18 Yẹa 'ụn, da-ọ yẹ ro m-hyan ụn hye-de ụn ka ra-ọ rọ m-da n-tọn à. Yẹa
zee, ‘A tak ụn m-hyan o-bọ ụntụn ọ ka á!’§
19 Yẹa 'ụn yẹ zọr m-hu a nept tụk-mọ ụt-mẹn họọg yẹ. Komo yẹa zee,
“ ‘Rii-yo ụr-'wọn, rii-yo ụr-'wọn, kà bọ-o caari-ọ!
Remen ká bọ-ọ, yan-hat-ọ m-họ
yẹ kamastẹ hwọr dẹẹn ụn bụ-yo baab-tọ
ụn rem-se hun-nẹ yẹ ụn ká bọ-ọ m-nọm à.
Amba da-o gaan kọyan sabrẹ!*
20 Nọm nọ o-zak, nọ yẹ rọ ụr-she'et n-Tọn shir à,
nọm nọ o-zak nọ yan-ba-m-kụkọp, **yan-Tọm Yẹso**,
ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir** nẹ.
Ụr-kọm Shir piishitẹ o-**Babira** ụt-ma
remen rii-yo ọ nọmụ nọ à!’ ”†
21 Ka da-de wụ ken ko-bẹẹb-wụ ụn **wan-tọm-wụ Shir** wụ kepsụ ọ ken
ta'ar-ọ o-gọs ọ ọ woosẹ ta'ar-de ụn ụr-na à. Wụ jorbụ ọ n-mẹ m-sa, wụ
zẹẹrụ,
“O-nip kaanẹ
a jorbẹ o-**Babira** caari-ọ o-bọ,
ọ m-'wọns, bọ ụm jorbẹ ka ta'ar-ọ à,
komo a do o-**Babira** m-hyan á.‡
22 Hun-nẹ a do m-họgẹ n-mẹ o-**Babira** ras-ọ o-moro,
ụn ya-ụt-sẹp nẹ, ụn yan-hwụhwụrụg nẹ,
ụn yan-hur ụs-sherewa nẹ n-mẹ ụn o-**Babira** á.
Komo a do hyan ụn wan-cẹ
kanẹ kọ wan-gaan á.
Komo a do họgẹ ụn ras-ọ ụr-na n-mẹ o-**Babira** á.§

---

† **Bọr-ụs ọp ụs-eer:15 18:15** Hyen komo: Izik 27:31,36. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-eer:17 18:17** Hyen komo: Isha 23:14; Izik 27:26-30. § **Bọr-ụs ọp ụs-eer:18 18:18** Hyen komo: Izik 27:32. * **Bọr-ụs ọp ụs-eer:19 18:19** Hyen komo: Izik 27:30-34. † **Bọr-ụs ọp ụs-eer:20 18:20** Hyen komo: Kara 32:43; Irmi 51:48. ‡ **Bọr-ụs ọp ụs-eer:21 18:21** Hyen komo: Irmi 51:63,64; Izik 26:21. § **Bọr-ụs ọp ụs-eer:22 18:22** Hyen komo: Izik 26:13; Isha 24:8.

23 Hun-nẹ do hyan ra-ǫ ụr-pitirra n-mẹ o-**Babira** á.
Komo cǫr-se o-zak ụn yan-rew-tǫ ụn ge-ụt pụ-tǫ nẹ
a do se m-hǫgẹ ụn ka bǫ-ǫ á.
Ya-ụt-baab yẹ o-**Babira** yẹ ro caari-nẹ,
yẹ ro jiishtẹ ya-ụt-baab yẹ ụn hǫno o-dak kap à,
komo ụn myot-ụs ru ǫ o ẹgụssẹ myet-ǫ ụt-dak!*
24 Ụn cǫw-se ụn ka bǫ-ǫ kanẹ a wụụsẹ hyó-mǫ
ụn **yan-Rwǫr ụn Ma-tǫ Shir** yẹ ụr-takan
ụn yan-ba-m-kụkǫp nẹ.
Kanẹ komo a hǫ hun-nẹ ụn hǫno o-dak.”†

Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ

Bǫngǫn-de Shir n-Tǫn

1 Bǫ tǫ ka aragtẹ à, ụm hǫgụrụ o-zaaz ụntụn cǫr-se ụn mǫrǫg-de ụt-mǫǫr
n-Tǫn ǫ Shir se rǫ m-zẹẹ,
“Bǫm nǫ Yawe!*
Gwụ, m-sẹps nẹ, ụr-bẹẹb nẹ rǫ be-de Shir na!
2 Remen piish ụn ma-ụt ụn wụ hond hond tǫ rǫ,
wụ komo ko-yan-mẹn-ụt pus-tǫ wụ,
Wụ sabụrsụtẹ o-**Babira** ká caari-wụ ụn ko-kaar-wụ,
Babira-o rakstẹ hun-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak
ụn bụ-yo ụn ás-ǫ ụn ǫ.
Shir mụsụtẹ hun-nẹ yẹ ụn wụ† yẹ ká ne'a-wụ hoomẹ à.”‡
3 Komo cǫr-se ụn yẹ zẹẹrụ,
“Bǫm nǫ Yawe!§
Hye-de ụn tụk-mǫ ụn ká bǫ-ǫ daarụ har da-ǫ ba m-ta.”*
4 Sẹk-yẹ ụr-kwǫǫz ụn nass [24] ụn rii-yẹ ụn hǫǫg nẹ nass kwụktụrụ yẹ
bǫmụrụ Shir, wụ rǫ tara o-kwụụr à. Yẹ 'yonsụrụ ụs-cǫr yẹ zẹẹrụ,
“**Amin**!† Bǫm nǫ Yawe!”
5 A hǫgụrụ o-cǫr rwụụn-mǫ ụn ká kwụụr-ǫ rǫ m-zẹẹ,
“Bǫm nǫ Shir na,
nǫ gụw-nẹ yẹ ụn wụ kap,
Caari ụn rẹk-wụ nẹ,
kap yẹ rǫ wụ m-gyẹr à.”‡

Ge-de ụn Ya o-Rwụụg o-Ca

6 Ka da-de ụm hǫgụ komo o-zaaz sa o zee ǫ ụn mǫrǫg-de ụt-mǫǫr, ụntụn
zaaz-ǫ ụn ja-mǫ m-hǫ mǫ m-sa, ụntụn dwụm-de o-dàkàr. Ụm hǫgụrụ yẹ
m-zẹẹ,
“Bǫm nǫ Yawe!§
Remen Wan-Kǫyan na wụ rǫ ụt-gwǫmo,
wụ rǫ Shir Wa-ụt-Gwǫmo kap!*

---

* **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:23 18:22-23** Hyen komo: Irmi 7:34; 25:10. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-eer:24 18:24** Hyen komo: Irmi 51:49. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:1 19:1** ụt-Girik: Harrerruja. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:2 19:2** ụt-Girik: gụw-nẹ yẹ ụn wụ. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:2 19:2** Hyen komo: Kara 32:43; 2Gwm 9:7. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:3 19:3** ụt-Girik: Harrerruja. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:3 19:3** Hyen komo: Isha 34:10. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:4 19:4** Wata: Yagẹ tǫ nomotẹ kaanẹ! ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:5 19:5** Hyen komo: Bǫng 115:13. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:6 19:6** ụt-Girik: Harrerruja. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:6 19:6** Hyen komo: Izik 1:24; Bǫng 93:1; 97:1; 99:1.

7 A nom nǫ o-zak ụn yụyaw-mǫ ụt-mẹn nẹ,
a sẹps nǫ wụ!
Remen da-o wǫǫg ǫ ụn ge-de ụn Ya o-Rwụụg o-Ca,
komo ko-'ew zǫngsụtẹ.
8 A ya'ag ká ko-'ew-wụ, wụ cụp gund-ǫ m-rwǫn o-pus ǫ."
(Ka gund-ǫ m-rwǫn ǫ o-pus ǫ rǫ ụn hek-ǫ ụn rem-ụs sǫ-se se yan-ba-m-kụkǫp nǫmẹ à.)

9 Ka da-de **wan-tǫm-wụ Shir** zẹẹrụ mẹ. "Gen tǫ kà: 'Shir ya'ag yẹ ụr-hǫ yẹ a banẹ ha-mǫ ụn ka ge-de ụn Ya o-Rwụụg o-Ca de à.' " Wụ doorụ komo m-zẹẹ, "Tǫ ka tǫ rǫ Ma-tǫ Shir tǫ o-nip."†

10 Ka da-de ụm hẹẹrụ ụn na-se ụn wụ ụm bụmụt wụ. Amba wụ zẹẹrụ, "Ay, wǫ nǫm kaanẹ á! Mẹ ko-gụw-wụ Shir wụ, ụntụn wǫ ụn ǫr ru nẹ nẹ, nǫ yẹ sụ'ẹ Yẹso à. Kwụktụ nǫ Shir! Mẹ ụn zẹẹ kaanẹ remen bǫ ụn yẹ kǫ'ǫtẹ ma-ụt Yẹso à, yẹ rǫ m-rwǫr yo **Kụkt-ǫ Shir** zẹẹ yẹ rụr à."

Wụ ken wụ n-tǫn ụn jǫk-o pus-yo

11 Ka da-de ụm hyanụrụ Tǫn-o shir tikshitẹ, komo jǫk-o pus-yo rǫ eso kaanẹ. Ka wụ daa ká jǫk-yo à, jin-de ụn wụ *Ko-yan-Ẹss ụt-Ma komo Wa-o-Nip*. Ụn mẹn-ụt pus-tǫ wụ rǫ ụn piish ụt-ma komo ụr-gụn nẹ.‡

12 Yish-yẹ ụn wụ ụntụn rem-de o-ra, komo ụn hi-de ụn wụ rǫ ụt-gǫnd nẹ dẹẹn. Komo wụ rǫ ụn de ken jin-de nẹ gensẹ. Ka jin-de yatt-wụ napụ de á sẹ wụ.§

13 Wụ cụpstẹ ụr-matuku de a mụsụssẹ m-hyó à. Jin-de ụn ká con-de komo *Ma-tǫ Shir*.

14 Bụụg-de ụn karma-nẹ yẹ n-Tǫn shir rǫ wụ m-dǫrẹ n-tǫn ụn jǫk ụn cǫp-tǫ ụt-gund nẹ pus-tǫ puu.

15 Ǫ ken magay-ǫ m-rye ǫ rwụụnụrụ ụn nu-ǫ ụn wụ. Ụn ka magay-ǫ wụ reetẹ ụt-dak. Komo, "Wụa nom gwǫmo-tǫ ụn yẹ ụn kǫ-yo o-kwǫm."* Komo wụa rwụụtẹ caari-se ụn ryaab-se Shir Wa-ụt-Gwǫmo Kap be-de ụn hun-nẹ ụntụn nẹt-wụ rǫ 'mǫ ụn yakar-yẹ ụs-'yo be-de a ụn pǫt ụt-us à.†

16 Ụn matuku-de ụn wụ, komo ụn kut-ǫ ụn wụ nẹ, a gẹnẹ ka jin-de:
Ko-Gwǫmo-wụ ụn gwǫmo-nẹ, komo wụ jiishẹ m-sẹk be-de ụn sẹk-yẹ à.

17 Komo ụm hyanụrụ **wan-tǫm-wụ Shir** rǫ eso n-mẹ ụr-hǫ. Wụ aagụrụ eeg ụn caari-ǫ o-cǫr wụ agnụrụ kap ǫ ụn no-yẹ rǫ ụt-huksẹ ụn kụs-ǫ n-Tǫn shir à. Wụ zee, "Haan nǫ, nǫ kargẹ be-de ụn ka caari-ǫ o-biki ǫ Shir ǫ.

18 Haan nǫ nǫ ti ap-mǫ ụn gwǫmo-nẹ, ụn mǫ ụn caari-yẹ ụn karma-nẹ nẹ, ụn mǫ ụn ya-ụr-gụn nẹ, ụn mǫ ụn jǫk-nẹ, ụn mǫ ụn yẹ rǫ yẹ m-da nẹ à, ụn ap-mǫ hun-nẹ kap, gụw-nẹ ụn yẹ rǫ gụw-nẹ á, caari ụn rẹk-yẹ nẹ!"‡

19 Ka da-de ụm hyanụrụ ka nem-yo mǫrǫgsụtẹ gwǫmo-nẹ yẹ ụn hǫno o-dak ụn karma-nẹ yẹ ụn yẹ nẹ, remen yẹ teet ụr-gụn ụn ka wụ rǫ n-tǫn o-jǫk à, ụn karma-nẹ yẹ ụn wụ nẹ.

20 Amba a shipk ka nem-yo, mǫssẹ ụn ka wan-rwǫr ụn ma-tǫ shir wụ ụt-bǫ wụ nẹ wụ nǫmẹ saw-tǫ o-madẹ ụn ka nem-yo à. Be-de ụn ka saw-tǫ o-madẹ tǫ wụ durumsẹ yẹ gǫksẹ napa-ǫ ụn ká nem-yo, komo ụn yẹ kwụktẹ

---

† **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:9 19:9** Hyen komo: Mati 22:2-3. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:11 19:11** Hyen komo: Izik 1:1; Bǫng 96:13; Isha 11:4. § **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:12 19:12** Hyen komo: Dane 10:6. * **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:15 19:15** Hyen komo: Bǫng 2:9. † **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:15 19:15** Hyen komo: Isha 63:3; Jowe 3:13; Hyan 14:20. ‡ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:18 19:17-18** Hyen komo: Izik 39:17-20.

zwǫ-ǫ ụn wụr-ǫ ụn yo nẹ à. Kap yoor-mǫ ụn yẹ a jorbụ yẹ n-mẹ ụn mar-ǫ
ụn ta'ar-tǫ ụn caari-ǫ o-ra ụn hǫǫg nẹ.§
21 A hǫǫrụ karma-nẹ yẹ ụn yẹ o-magay ǫ rwụụnẹ ụn nu-ǫ ụn ká wụ rǫ
tara n-tǫn ụn jǫk-o o-pus yo à. Hǫn ụn no-yẹ n-tǫn myet yẹ rẹẹrụ ap-mǫ
ụn ká u-tǫ bǫ yẹ cǫnẹ à.

Bǫr ụr-kwǫǫz

Ụs-hak dugu-o gaan [1,000]

1 Ka da-ǫ ụm hyanụrụ wụ ken **wan-tǫm-wụ Shir** wụ rǫ m-kergụnẹ
rwụụn-mǫ n-Tǫn shir. Wụ rǫ ụn rii-yo ụn tiks-mǫ ụn ka kuub-ǫ ụr-dụw ǫ
nẹ ụt-kom, ụn caari-tǫ ụt-kwǫm nẹ tǫ m-ke'et.
2 Wụ shipụ ka hwǫ-yo, ka ko-mǫng-yo o-hwǫ yo, yo rǫ **ko-Gwǫmo-wụ**
ụn ya-ụt-kǫt à, wụ ka'ụ yo n-tẹ ụn ká kwǫm-tǫ har ụs-hak dugu-o gaan
[1,000].*
3 Ka **wan-tǫm-wụ Shir** wụ jorbụ yo ụn ka kuub-ǫ ụr-dụw ǫ, wụ tigụrụ
yo wụ rekẹrụ taase **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ do durumsẹ ụn hun-
nẹ komo, sẹ ka hak-se dugu-o gaan [1,000] aragtẹ. Ka hak-se argẹ a hosụ
wụ ya o-da hiin.
4 Ka da-ǫ ụm hyanụ ụt-kwụụr. Komo ụm hyanụ ka hun-nẹ yẹ rǫ tara
tara ụn ka kwụụr-tǫ à, a ya'ag yẹ gwǫmo-tǫ ụn piish ụt-ma. Ụm hyanụrụ
komo hǫǫg-mǫ ụn yẹ a kuprẹ ụt-hi remen tǫr-ụs Yẹso à, komo ụn rwǫr
ụn Ma-tǫ Shir nẹ. Yẹ rǫ ka yẹ kwụktẹ ka nem-yo á, kǫ sha-mǫ ụn yo á.
Komo yẹ gǫks napa-ǫ ụn yo ụn zwǫn-tǫ ụn yẹ kǫ nẹ ụn kom-tǫ ụn yẹ á. Yẹ
mụụnụrụ ụn hǫǫg nẹ komo, yẹ rẹẹrụ ụt-gwǫmo be-ụr gaan ụn **Kiristi** nẹ
har ụs-hak dugu-o gaan [1,000].†
5 (Margan-nẹ yẹ kussẹ à, yẹ inẹ ụn hǫǫg nẹ á, sẹ da-ǫ ka hak-se dugu-o
gaan se argẹ à.) Ǫ ka ǫ rǫ inẹ-mǫ ụn margan-nẹ mǫ takan.
6 Ya-o-zak-yẹ, yan-ba-m-kụkǫp, yẹ rǫ ụr-kwụkụr nẹ be-de ụn ka inẹ-mǫ
ụr-takan mǫ. Mar-m ayoorẹ-mǫ rǫtt ụr-bẹẹb be-de ụn yẹ á, amba yẹa
warag yan-**Cǫw ụn kǫn-se Shir** ụn **Kiristi**, komo yẹa re ụt-gwǫmo ụn wụ
nẹ har ụs-hak dugu-o gaan [1,000].

Rẹ ụr-hǫ n-tẹ ụn Gwǫmo-de ya-ụt-kǫt

7 Da-ǫ ka hak-se dugu-o gaan [1,000] argẹ, a hosụnẹ **ko-Gwǫmo-wụ ụn**
ya-ụt-kǫt be-de a ka'ụ wụ à.
8 Komo wụa rwụụn, wụ dụrụmsụtẹ hun-nẹ yẹ a cakarsẹ hǫno o-dak à.
Yẹ a m-aag, *Gǫǫg* ụn *Magǫǫg*. **Ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** a karagsụ yẹ
yẹ teet ụr-gụn, komo mǫǫr-tǫ ụn yẹ ụntụn mǫǫr-tǫ m-hyereg mǫ n-riib ǫ
m-sa.‡
9 Yẹ semụrụ hǫno o-dak, yẹ rigụmsụrụ hun-nẹ yẹ Shir ụn ka bǫ-ǫ Shir
rǫ m-was nẹ à. Amba ra-o kergụnụrụ rwụụn-mǫ n-Tǫn shir ǫ rẹẹrụ yẹ.
10 Ka da-de **ko-Gwǫmo-wụ ụn ya-ụt-kǫt** wụ durumsẹ yẹ à, a jorbụ wụ
n-mẹ ụn mar-ǫ o-ra ǫ rǫ m-rẹ ụn ta'ar-tǫ ụn caari-ǫ o-ra gụwgụw à, be-de
a jorbẹ ka nem-yo à be-ụr gaan ụn ka wan-rwǫr ụn ma-tǫ shir wụ ụt-bǫ
wụ nẹ. Rẹẹnǫ yẹ he swǫ ụr-kǫǫb m-tẹt, m-hǫw nẹ, har da-ǫ ba m-ta.

Piish ụn ma-tǫ ụr-kǫm

---

§ **Bǫr-ụs ǫp ụs-jerǫ:20 19:20** Hyen komo: Hyan 13:1-18. * **Bǫr ụr-kwǫǫz:2 20:2** Hyen komo: Taka 3:1. † **Bǫr ụr-kwǫǫz:4 20:4** Hyen komo: Dane 7:9,22. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz:8 20:8** Hyen komo: Izik 7:2; 38:2,9,15.

11 Ka da-ọ ụm hyanụ caari-ọ o-kwụụr ọ ụt-gwọmo o-pus ọ. Ụm hyanụrụ
wụ rọ tara n-tọn ọ à. O-dak n-Tọn ọ shir nẹ argụ m-ẹgẹ ụn co-ọ ụn wụ
komo a do tọ nẹ m-hyan á.
12 Ụm hyanụrụ margan-nẹ, caari ụn rẹk-yẹ nẹ, yẹ eso eso n-hẹr ọ ụn ká
kwụụr-ọ ụt-gwọmo ọ. A upsụ ụt-takụrda, komo a upsụrụ ka takụrda-ọ ụn
họọg-ọ. A piishụ margan-nẹ ụt-ma ụn bọ ụn rii-yo yẹ nọmẹ à, bọ tọ rọ
gensẹ n-mẹ ụn ka takụrda-tọ à.§
13 Sa-m rwụntụrụ yẹ marẹ ụn mọ à. M-mar ụn be-de ụr-she'et de ụn
marimar-nẹ nẹ tọ ma tọ rwụntụrụ margan-nẹ yẹ ụn tọ. A piishi kọwan
ụt-ma ụn gọn rii-yo wụ nọmẹ à.
14 Ka da-ọ a jorbụ m-mar ụn be-de ụn she'et-de ụn margan-nẹ nẹ n-mẹ
ụn mar-ọ o-ra. Ka mar-ọ o-ra ọ rọ mar-m ayoorẹ-mọ.
15 Kap bọn wụ jin-de ụn wụ rwụụnẹ gensẹ n-mẹ ụn ka takụrda-ọ ụn
họọg-ọ á, a jorbụ wụ n-mẹ ụn ka mar-ọ o-ra ọ.

Bọr ụr-kwọọz o-gaan

Tọn-o shir-o pụ-ọ ụn dak-o pụ-ọ nẹ

1 Ka da-ọ ụm hyanụ Tọn-o pụ-ọ ụn dak-o pụ-ọ nẹ. Remen Tọn-ọ n-ga ụn
dak-ọ n-ga nẹ kap ẹgụssụtẹ, komo sa-m rọ kọn á.*
2 Ụm hyanụrụ komo ka bọ-ọ ba m-kụkọp ọ, Urusharima-o pụ-ọ, ọ rọ m-
kergụnẹ rwụụn-mọ n-Tọn be-de Shir. A gegụrsụtẹ ọ ụt-duk bọ ko-'ew rọ
m-geger remen campọ ụn wụ à.†
3 Komo ụm họgụrụ caari-ọ cọr-ọ rọ ụn cẹp ụt-ma rwụụn-mọ ụn kwụụr-ọ
ụt-gwọmo ọ rọ m-zẹẹ, "Gwọt hur-ọ Shir ụn hun-nẹ nẹ n-mẹ! Wụa she'et
be-ụr gaan ụn yẹ nẹ. Komo yẹ warag hun-nẹ yẹ ụn wụ. Shir komo ụn hi
ụn de ụn wụ wụa she'et ụn yẹ nẹ, komo wụ warag Shir-ọ ụn yẹ.‡
4 Wụa pẹ'ẹgụ yẹ m-yish kap ụn yish-yẹ ụn yẹ. Mar-m mọ kus komo á, kọ
tụk-mọ ụt-mẹn, kọ ụs-'wọn, kọ m-hoog á, remen rem-ụs ut se ro na m-rwọ
ụn tụk-mọ ụt-mẹn à, se aragsụtẹ."§
5 Ka wụ ro tara ụn ká kwụụr-ọ ụt-gwọmo à zẹẹrụ, "M-mọka mẹ m-nọm
ụn kọyan pụ-yo!" Komo wụ zẹẹrụ mẹ, "Gẹn yo ka, remen tọ ka ma-tọ ụm
rụrụ wọ à nip-ọ, komo hun-nẹ a hoks m-shẹr ụn tọ."
6 Komo wụ zẹẹrụ, "A kọmọg! Mẹ rọ Arpa, ụn Omega nẹ.* Mẹ rọ ụr-Takan
ụr-Bụstẹ nẹ. Kap yẹ rọ ụn họgẹ o-**swọọt** à, man 'ye yẹ yish-tọ họ-mọ ụn
họọg m-yar.†
7 Be-de ụn kọwan wụ rẹ ụr-họ de ụn **ko-Gwọmo-wụ ụn ya-ụt-kọt** à,
yẹa kum ụr-hes de o-kwụm be ụn de. Man warag Shir ọ ụn yẹ, komo yẹa
warag yakar re.‡
8 Amba ya-o-gyẹr, ụn yan-kọọb-de m-shẹr nẹ, ụn yẹ họ hun-nẹ à, ya-o-
ás, ụn yẹ rọ m-yoos ụn saw-tọ made nẹ à, ụn kwụktẹ m-gir nẹ komo kap
ya-ụt-bọ, myet-ọ ụn yẹ gwụụg-de ụn yẹ ka mar-mọ o-ra ọ, ọ rọ m-tụks ụn
ta'ar-tọ ụn caari-ọ o-ra à. Mọ ka rọ mar-m ayoorẹ-mọ."

---

§ **Bọr ụr-kwọọz:12 20:11-12** Hyen komo: Dane 7:9-10. * **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:1 21:1** Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; 2Bit 3:13. † **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:2 21:2** Hyen komo: Isha 52:1; Hyan 3:12; Isha 61:10. ‡ **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:3 21:3** Hyen komo: Izik 37:27; Rewi 26:11-12. § **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:4 21:4** Hyen komo: Isha 25:8; Isha 35:10; 65:19. * **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:6 21:6** Arpa, Omega: wata n-mẹ Abacada ụt-Girik. Arpa rọ ụr-takan komo Omega rọ ụr-bụstẹ. † **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:6 21:6** Hyen komo: Isha 55:1. ‡ **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:7 21:7** Hyen komo: 2Sam 7:14; Bọng 89:26-27.

Urusharima-o pụ-ǫ

9 Wan-gaan be-de ụn ka **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹn ta'yoor-yẹ yan-sheend-tǫ
a shoosẹ tǫ ụn re ụr-kǫǫb ụt-ta'yoor à, tǫ ụr-kǫm wụ haanụrụ be ụn de.
Wụ zẹẹrụ mẹ, "Haan, man kutu wǫ ko-'ew, ne'a-wụ ụn Ya o-Rwụụg o-Ca."
10 Ka **wan-tǫm-wụ Shir** wụ dẹkụ mẹ ụn bụ-yo **Kụkt-o Shir** wụ deetụ mẹ
n-tǫn ụn ǫ ken haag-o caari-ǫ ǫ m-pipir dẹẹn. Wụ kutbụ mẹ o-Urusharima,
bǫ-ǫ ba m-kụkǫp ǫ rǫ m-kergụnẹ rwụụn-mǫ n-Tǫn be-de Shir.§
11 Ka bǫ-ǫ komo a shoostụ ǫ ụn sẹps-mǫ Shir m-cụcas nẹ cụcas-mǫ ụn ǫ
nǫmǫg ụntụn ta'ar-de ụn hwǫr, o-jaspa de rǫ ụs-myakt ụntụn ụr-madipi.
12 A rigimshitẹ ǫ ụt-ma tǫ m-nụ pirpir, ụs-ish nẹ ǫp ụs-yoor, ụn **yan-tǫm-yẹ Shir** nẹ ǫp ụn nẹn yoor yan-'er-de ụn ka ish-se. A genụ jin-tǫ ụn baag-ụt
ǫp-ụt yoor-tǫ ụn hun-nẹ yẹ o-**Isra** ụn ka ish-se.
13 Komo kǫ yo ke riib-yo ish-ụs tet-se, ish-ụs tet ụr-hǫran, ish-ụs tet ụr-
hǫrim, ish-ụs tet o-baar, ish-ụs tet o-ye'er.*
14 Komo wur-ǫ ụn ka bǫ-ǫ a ụn ma ǫ n-tǫn ụn shi'it-ụt ǫp ụn yoor-tǫ ụt-
ta'ar. Komo n-tǫn ụn tǫ kanẹ a genẹ jin-tǫ ụn **yan-Tǫm Yẹso** ǫp ụn yoor-yẹ
ụn ka Ya o-Rwụụg o-Ca yo.
15 Ka **wan-tǫm-wụ Shir** wụ nomẹ ụt-ma ụn mẹ nẹ à, wụ rǫ ụn kǫ-yo
ụr-me'es nẹ yo o-zinariya yo wụ hettẹ me'es ụn ka bǫ-ǫ à, ish-se ụn ǫ, ụn
wur-se ụn ǫ nẹ.†
16 Da-ǫ wụ me'esẹ ǫ à, wụ 'wǫs kǫ yo ke riib-yo hond hond yo rǫ ụn ǫr
rii-yo nẹ. Sẹẹb-mǫ ụn ǫ ụn hǫǫb-mǫ ụn ǫ nẹ, ụn pipir-mǫ ụn ǫ nẹ kǫ ǫ ke
raag-ǫ hond hond stadi dugu-ụs ǫp ụs-yoor [12,000]‡ ǫ.
17 **Wan-tǫm-wụ Shir** me'esụrụ wur-se ụn ǫ komo ǫ rwụntụrụ nụ-mǫ ǫ
na-ụs zungu ụn kwǫǫz-ụt yoor ụs-nass [144],§ (ụn gǫn rii-yo hun-nẹ rottẹ
ụn me'es ụn kashi ụr-me'es à.)
18 A ụn ma wur-se ụn ǫ ụn tǫ ken ta'ar-tǫ a m-aag ụt-jaspa à tǫ ụn hwǫr.
Komo ka bǫ-ǫ nẹ a maarụ ǫ ụn zinariya zak zak, komo ǫ ma'asụ ụs-myakt
ụntụn ụr-madipi.
19 Komo a nomo shi'it-de ụn ka wur-o ụn ka bǫ-ǫ ụt-duk ụn gǫn kǫ de ke
ta'ar-de ụn hwǫr de. O-jaspa de rǫ ụr-takan ụn shi'it-de ụt-ma. Ụr-ayoorẹ-
de komo ụr-sappaya, ụr-atettẹ-de ụr-agat, ụr-anassẹ-de ụr-zumurudu,
20 ụr-ataanẹ-de ụr-onis, ụr-acindẹ-de ụr-karneriyan, ụr-ata'yoorẹ-de ụr-
kirisǫrat, ụr-aeerẹ-de ụr-berir, ụr-ajerǫnẹ-de ụr-tǫpas, ụr-aǫpẹ-de ụr-
kirisopuras, ǫp-ụr gaan jasin, ǫp ayoorẹ-de ụr-ametis.
21 Ka ish-ụs ǫp ụs-yoor se a nom se ụn rwụụmb-se ụn hwǫr ǫp ụs-yoor,
kǫ ǫ ke ish-ǫ ụn rwụụmb-ǫ ụn hwǫr gaan a nǫmụ ǫ. Caari-yo ụn cǫw-
yo ụn ka bǫ-ǫ, ụn zinariya a ma yo zak zak, komo yo rǫ ụs-myakt ụntụn
ụr-madipi.*
22 Mẹ hyan **Pyo-ǫ Shir** ụn ka bǫ-ǫ á, remen Wan-Kǫyan Shir Wa-ụt-
Gwǫmo kap ụn Ya o-Rwụụg o-Ca nẹ yẹ yẹ rǫ **Pyo-ǫ Shir** ǫ ụn ka bǫ-ǫ.
23 Ka bǫ-ǫ rǫ ụn hoob-ǫ ụr-hǫ kǫ o-rẹng á, remen sẹps-mǫ Shir mǫ rǫ ǫ
m-caragsẹ, ka Ya o-Rwụụg o-Ca yo komo yo rǫ pitirra-de ụn ǫ.†

---

§ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:10 21:10** Hyen komo: Izik 40:2. * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:13 21:12-13** Hyen komo: Izik 48:30-35. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:15 21:15** Hyen komo: Izik 40:3. ‡ **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:16 21:16** Mẹr-ụt dugu-o gaan ụn zungu-ụs nass [1,400] kǫ kiromita dugu-ụt yoor ụn zungu-ụs yoor [2,200]. § **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:17 21:17** Kaanẹ a nǫm ụr-hond ụs-na nẹ zungu ụs-yoor ụn ǫp-ụs cind [216]. * **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:21 21:18-21** Hyen komo: Isha 54:11-12. † **Bǫr ụr-kwǫǫz o-gaan:23 21:23** Hyen komo: Isha 60:19-20.

24 Hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak a hewẹ ụr-hew m-mọk ọ ụn ka bọ-ọ. Gwọmo-
nẹ yẹ ụn họno o-dak komo yẹa hantẹ ọ sẹps-mọ ụn yẹ n-mẹ ụn ka bọ-ọ.‡
25 An tigẹ ụn ish-se ụn ka bọ-ọ ụn ta-mọ ụr-họ á remen tẹt-mọ m-rew
kanẹ á.
26 Komo a hantẹ myet ọ ụn m-sẹps ụn gọs-tọ ụn hun-nẹ yẹ ụn họno o-dak
nẹ ụn ka bọ-ọ.§
27 Amba rii-yo m-kụkọp a kum m-cọw n-mẹ ụn ka bọ-ọ á, kọ komo kọyan
nọm ụn rem-se ụn hu, kọ wa-ụt-bọ, sẹ dẹ yẹ a gẹnẹ jin-tọ ụn yẹ n-mẹ ụn
ka takụrda-ọ ụn họọg-ọ ụn ka Ya o-Rwụụg o-Ca yo à.*

Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor

Rọọg-ọ ụn họ-mọ ụn họọg

1 Ka da-de **wan-tọm-wụ Shir** kutu mẹ rọọg-ọ ụn họ-mọ ụn họọg, mọ ụs-
myakt ụntụn ụr-madipi mọ rwụụntẹ be-de ụn kwụụr-ọ ụt-gwọmo tọ Shir
ụn tọ ụn Ya o-Rwụụg o-Ca nẹ.*
2 Mọ m-ja n-tẹtẹ de ụn caari-yo ụn cọw-yo ụn ka bọ-ọ. Ụn kọ yo ke riib-yo
ká rọọg-ọ 'yo-o rọ kọn yo ụn họọg, yo rọ ụn mat ụr-mat sọ-o ọp ụn yoor
hak gaan. Kọ yo ke rẹng-yo yo rọ m-mat sọ-o gaan. A ụn nọm ụs-baat ụn
wá-tọ ụn ka 'yo-yo remen taastẹ́ ụn gọm-se ụn hun-nẹ yẹ ụt-dak kap.†
3 Ụn ká bọ-ọ, a kum rii-yo Shir hụụ yẹ nu-o yọ-ọ á, remen kwụụr-ọ ụt-
gwọmo ọ Shir ụn Ya o-Rwụụg o-Ca nẹ ọ rọ kánẹ. Gụw-nẹ yẹ ụn wụ komo
yẹa kwụktụ wụ.‡
4 Yẹa hyen co-ọ ụn wụ, komo a gen jin-de ụn wụ ụn zwọn-tọ ụn yẹ.
5 Tẹt-m mọ kus kaanẹ á. Yatt-yo nụsụ yẹ ụn ma-tọ ụr-pitirra kọ cụcas-mọ
ụr-họ á, remen Wan-Kọyan Shir wụ he m-warag cụcas-mọ ụn yẹ. Komo
yẹa re ụt-gwọmo har da-ọ ba m-ta.§
6 **Wan-tọm-wụ Shir** zẹẹrụ mẹ, "Ka yo o họgẹ à nip-ọ, komo tọ woostẹ a
shẹr ụn tọ. Wan-Kọyan Shir ya'ag yan-Rwọr ụn ma-tọ ụn wụ jaab-ọ ụt-mẹn
ụn bụ-yo Kụkt-ọ ụn wụ. Wụ tọmọntẹ wan-tọm ọ ụn wụ, remen wụ kututẹ́
ká gụw-nẹ yẹ ụn wụ yẹ rii-yo he m-kọr ba m-jimẹ à."

Yẹso rọọn

7 "Gwọt mẹ ka komo rọbẹ, ba ụn naas o-da! Shir ya'ag yẹ ụr-họ bọ ụn
yẹ rọ o-dọrọttẹ ụn ma-tọ ụn hyan-ọ co tọ ụn ka takụrda-ọ à."
8 Mẹ wụ **Yohana**, mẹ hyanẹ ụm họgẹ, kap ka rem-se. Da-ọ ụm họgẹ
komo ụm hyen se à, ụm hẹẹrụ ụn na-se ụn **wan-tọm-wụ Shir**, wụ kutu
mẹ ka rem-se à.
9 Amba wụ zẹẹrụ mẹ, "Taase o kwụktụ mẹ á! Mẹ ko-gụw-wụ Shir wụ,
ụntụn wọ ụn ọr ru nẹ ụn **yan-Rwọr ụn Ma-tọ Shir**, har ma kap ụn yẹ
nọmẹ dọrọttẹ-ọ ụn yo rọ genẹ nẹ ụn kà takụrda-ọ à. Kwụktụ nọ Shir cot!"
10 Ká da-de wụ zẹẹrụ mẹ, "Taase o wukẹ ka ma-tọ ụn hyan-ọ co-ọ tọ genẹ
à, remen da-o nomostẹ yow yow.
11 Myet ko-yan-mẹn-ụt jaas-tọ wụ sẹngẹ mẹn-ụt jaas-tọ tọ ụn wụ, wụ rọ
yọ-wụ à, wụ sẹngẹ nọm ụn rii yọ-yo. Wan-nọm ụn rii-yo ụr-bon, wụ sẹngẹ

‡ **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:24 21:24** Hyen komo: Isha 60:3. § **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:26 21:25-26** Hyen komo: Isha 60:11. * **Bọr ụr-kwọọz o-gaan:27 21:27** Hyen komo: Isha 52:1; Izik 44:9. * **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:1 22:1** Hyen komo: Izik 47:1; Zẹka 14:8. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:2 22:2** Hyen komo: Taka 2:9. ‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:3 22:3** Hyen komo: Zẹka 14:11; Taka 3:17. § **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:5 22:5** Hyen komo: Isha 60:19; Dane 7:18.

nọm ụn rii-yo ụr-bon, komo wụ rọ ba m-kụkọp á, wụ sẹngẹ she'et-de ụn wụ ba m-kụkọp.”*

12 “Gwọt, mẹ ka rọbẹ ba ụn naas o-da! Komo 'yons ụn de rọ be ụn de, man tọpẹ kọwan gọn rii-yo wụ nọmẹ à.†

13 Mẹ rọ Arpa, ụn Omega nẹ.‡ Mẹ rọ ụr-Takan ụr-Bụstẹ nẹ, ụr-Shi'it ụr-Kọm nẹ.§

14 “Shir 'ye yẹ ụr-họ ká yẹ so'osẹ matuku-ụt sẹẹb-tọ tọ ụn yẹ à. A 'ye yẹ kẹẹr-de m-cọw ụn ish-se ụn ká bọ-o caari-ọ remen yẹ reet mat-de ụn 'yo-yo ụn họọg.*

15 Amba ká yẹ muutẹ hi-de ụn yẹ ya-m-kụkọp à, yẹ rọ n-dọ ụn ka bọ-ọ:
Ka yẹ yoosẹ wẹẹr-se o-madẹ,
Ya-o-ás,
Yẹ hoomẹ hun-nẹ à,
Yan-kwụktẹ m-gir, ụn
Ya-ụt-bọ nẹ.

16 “Mẹ, Yẹso, ụm tọmbụtẹ **wan-tọm-wụ Shir** re wụ heetbụ nọ kà tọm-ọ remen **yan-dor Yẹso**. Mẹ ụn rwụụn sọ ụn baag-o ko-Gwọmo **Dawuda** komo mẹ rọ wan-rẹ ụn cim-yo ụn gwọmo-ụt **Dawuda**. Mẹ rọ *Myar-yo m-cụcar yo n-Sot*.”†

17 **Kụkt-ọ Shir** ụn ko-'ew nẹ rọ m-zẹẹ, “Haan!” Yagẹ komo bọ ụn wụ họgẹ tọ ka à, wụ ma wụ zee, “Haan!” Yagẹ bọ ụn wụ rọ m-họgẹ ụn **swọọt-ọ** m-họ à wụ haan: kap wụ cọnẹ wụ sụ à, wụ sụ m-yar be-de ụn họ-mọ ụn họọg.‡

Ma-tọ ụr-bụstẹ

18 Mẹ, **Yohana**, mẹ ụn nak ụn tọ-tọ ụn kap wụ họgẹ ma-tọ ụn rii-yo he m-kọr ụn co à tọ ụn ká takụrda-ọ à ụnze: Ụregẹ wụ dọọg yo ken rii-yo n-tọn ụn tọ, Shir a doo wụ swọ ụr-kọọb de a gẹnẹ ụn ka takụrda-ọ à.

19 Komo bọ ụn wụ haabẹ yo ken rii-yo rọ ụn kà takụrda-ọ à, Shir a dos gwụụg-de ụn wụ de ụn mat-de ụn 'yo-yo ụn họọg. Komo Shir a dos gwụụg-de ụn wụ de ụn ká bọ-ọ ọ ụn ba m-kụkọp ọ. Ụm genestẹ ka rem-ụs yoor-se n-mẹ ụn kà takụrda-ọ.§

20 Ká wụ kọ'ọtẹ ụnze ka rem-se kap nip-ọ à, wụ zẹẹg, “Eba, ụm rọbẹ họr-m-họr!”
Amin. Haan, Wan-Kọyan Yẹso!

21 Yar-m Yẹso Wan-Kọyan rọ ụn nọ nẹ kap! **Amin**!

---

* **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:11 22:11** Hyen komo: Dane 12:10. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:12 22:12** Hyen komo: Isha 40:10; 62:11; Bọng 28:4; Isha 40:10; Irmi 17:10. ‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:13 22:13** Arpa, Omega: wata n-mẹ Abacada ụt-Girik: Arpa rọ ụr-takan komo Omega rọ ụr-bụstẹ. § **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:13 22:13** Hyen komo: Hyan 1:8; Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 2:8. * **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:14 22:14** Hyen komo: Taka 2:9; 3:22. † **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:16 22:16** Hyen komo: Qọg 24:17; Isha 11:1,10; 2Bit 1:19; Hyan 2:28. ‡ **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:17 22:17** Hyen komo: Isha 55:1. § **Bọr ụr-kwọọz ụs-yoor:19 22:18-19** Hyen komo: Kara 4:2; 12:32.